Musavver Malumat Mecmuaso'non (1-7)
Ciltlerindeki Edebi Makaleler ve
Tahlili

Himmet uç

Doktora Tezi
1972
Her Hakkı Saklıdır

شرائط اشترا

معلومات

Journal illustré "MALUMAT,,

Direction et administration
52 Avenue de la S. Porte

Directeur et redacteur
TAHIR BEY

نسخه‌سی ۱۰۰ پاره

منافع ملك ودولة خادم فقدانی مضر غزته در

نسخه‌سی ۱۰۰ پاره

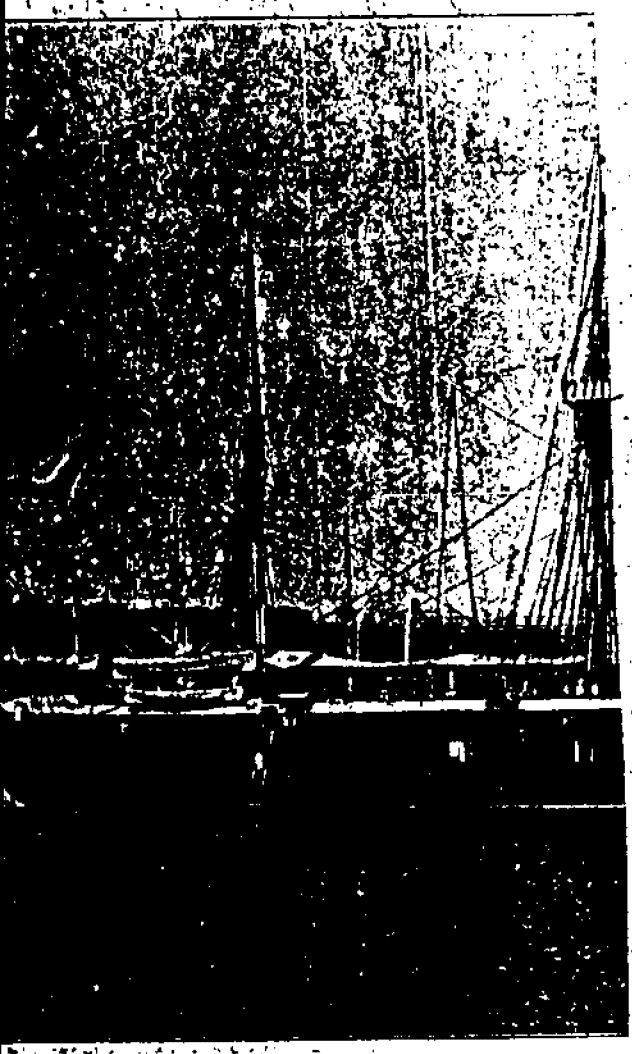

غزته‌سی مدیر ومحرری محمد طاهر بك

تیدیه‌ك زرهلی فرقتین همایونی

Fregate

Bakış Tarihi: 12/5/198
Ed. Fak.
bağışıdır.

Ö N S Ö Z

Malumat Mecmuası'nın fikrî faaliyeti edebiyatımızda Servet-i Fünun Mecmuası'nın negir faaliyetini sürdürdüğü bir döneme rastlar. O dönem hakkındaki birçok değerlendirmelerde Malumat'ın Servet-i Fünun'a rekabet ettiği söylenir. Bilhassa Ahmet İhsan Tokgöz, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın Beyler hatıralarında zerafetten uzak ifadelerle mecmua müdesisini ve mecmuanın edebî faaliyetini suçlamaktadırlar. Bu çalışma o devrin edebî hareketlerinde Malumat'ın büyük bir boşluk doldurduğunu, büyük bir vazife gördüğünü isbat edecektir zannındayım. Bu güne kadar başta Malumat ve onun paralelindeki İrtika, Bahar, Servet, Resimli Gazete İkdam ve daha bir takım mecmua ve gazetelerde faaliyette bulunan Mutavassitin.gurubunun düşünceleri Servet-i Fünun'cuların gölgesiyle değerlendirildiğinden birtakım hakikatler gizli kalmıştır.

Mecmuanın sahibi Mehmet Tahir Bey Musavver Malumat'dan önce daha birtakım gazete ve mecmualar çıkararak devrinde dikkat çekici bir edebî faaliyet göstermiş, mecmua ve gazetelerinde çok mümtaz insanları toplamıştır. Bu gurub içinde"Mutavassitin" diye isimlendirilen simalar Servet-i Fünun dergisindekiler kadar edebiyatımızın o günkü meselelerinde isabetli rey sahibidirler. Bunu az da olsa bu araştırmadaki birtakım makaleleri isbat edecektir.

Malumat, Servet-i Fünundaki edebî neşriyatı bazan birer birer şekilde makabeleler etmişse bunun fevri olmayan bir takım malûm sebeblere bina edildiğini söyleyebilirim. Şuracıkda gerçektir ki Servet-i Fünun da mukabeleden geri durmamış daha kırıcı tavırlar göstermiştir. Bunun dışında Malumat Servet-i Fünun'un meslekine muvafık edebî faaliyetlerini alkışlamış hatta teşvik etmiştir. Malumat'ın"İcmal-i Edebî" leri bunu pek güzel gösterir.

Bu çalışmayla Malumat'ın bugüne kadar gizli kalmış meslekini açığa çıkarabildimse kendimi mutlu addederim. Benden her türlü yardımını esirgemeyen Hocam Doç. Dr. Orhan Okay'a teşekkür ederim.

Atatürk Üniversitesi
Kütüphanesi
Dmb. No: 48348

G İ R İ Ş

İLK TAKVİM-İ VEKAYİ'YE KADAR GAZETECİLİK VE GAZETELERİMİZ

Gazetecilik, Avrupa'da epey eski bir maziye sahib olmakla beraber, asıl ehemmiyetini 19 asırda kazanmağa başlamıştır. Bizim de bir asırdan fazladır hayatımızda görülen gazeteciliğin diğer yerlerdekinden çok farkı, fakat gene çok ehemmiyetli tesirleri olmuştur. Gazetenin dil bakımından memlekette bilgi ve fikir dağıtma bakımından olan tesirleri hususi bir inkişaf seyri takib etmiştir. Hayatlara uzun süren gazete ve mecmualarımız olmasına rağmen zaman zaman bu ihtiyaçları geniş bir ölçüde karşılayacak bir şekilde hareketler göstermiş olan gazeteciliğe hizmet etmiş birçok insanların eserleri bugünkü kaybolmuş bulunmaktadır. Bunlardan pek azını kazanlıktan çıkartabiliyoruz.(x)

Bizde ilk gazete olan Takvim-i Vekayi'den önce İstanbul ve İzmir'de birkaç Fransızca gazete çıkarılmıştır. Takvim'den 35 yıl önce intişara başlayan , ilk Fransız gazetesi İstanbul'da intişar etmiştir. Bunun kapanışından sonra takriben 1793 Eylül'ünde, Sefir Ruffin Efendi tarafından " Gazete Française de Constantinople" intişara başladı. Bu gazeteden sonra 1824 Kanun-ı Evvel'inde bir iki gazete intişar etmişti ki gazetecilik tarihimizi son derece alakadar eder.

Bunlardan biri: Şarl Triken isimli bir Fransız tarafından İzmir'de çıkarılan " Smyrneen"dir. Daha sonra bu gazete Spectateur Oriental ismiyle tekrar intişara başlamıştır. Diğeri ecnebilere memlekketteki vaziyeti vasıtasız aktarmak maksadiyle ilk defa, Fransızca olarak neşrine başlanan " Le Moniteur Ottoman" resmi bir haber gazetesi değil aynı zamanda yarı resmi bir kisma olan siyasi bir gazete idi. Bu gazetede Babıalinin menfaatı müdafaa ediliyordu. Fakat Fransızca olarak intişar ettiğinden bir Türk gazetesi addolunamaz. Resmilik hüviyeti göz önünde tutulursa ilk Türk gazetesi olma şerefi Takvim-i Vekayi'ye aittir.

Takvim-i Vekayi'nin neşri emirnamesi çıkar çıkmaz , Sayezir meydanında olan İstanbul lisesi binasının arkası daki arsada mevcut , bir bina satın alınarak, müstakil bir gazete matbaası "Takvimhane-i Amire" tesis ve müdüriyetine Esat Efendi tayin edildi.

Takvim-i Vekayi " Kısmen umur-u dahiliyeyi resmiye, kısmen de gayr-i resmi olarak hariçten alınan havadis-i mühimme ve usül-i talim ve tamlim-ü fünun ve hiref u sanayi ve emr-i ticareti müştemil masalih-i nafia ve beyneddüvel vaki ü hal miratına kainatdan yüz gösteren umur-u vakıanın sütunlarında neşrolundu" büyük memurlara dağıtılmak, ara ü edenlere seneliği yüz yirmi kuruşa verilmek üzere beşbin nüsha olarak basılıyordu. 1878'e kadar intişar etmiş, bu tarihten sonra sekteye uğrayan Takvim'in son nüshası 2119 numaralıdır.

1908'den sonra matbuat sayılarında sekrar görülür ve İstanbul hükümeti in düşmesine kadar intişar eder. Çıkan nüshalarının adedi 4903 dir.

(x)M. Nihat Özön, Son Asır Türk Edb. Tarihi, s. 400

1840 senesi, aynı zamanda ikinci gazetenin intişar tarihidir. Sahibi de Viliyam Çörçil isimli bir İngilizdir. Bu gazetenin gittikçe artan siyasi bir ehemmiyetle idare edildiği, her defa artan ilanlarından belli olur. Lakin, Takvim-i Vekayi gibi Ceride-i Havadis de muntazam çıkamamıştır. Yalnız Kırım Muharebesi senesi Çörçil İngiliz gazeteleri muhabiri sıfatiyle, harb meydanına gitmiş gönderdiği haberler gazetesi tarafından ilave şeklinde neşrolunmuş bu sayede epeyce para kazanmıştır. Ceride-i Havadis'in bu vaziyeti 1860'a kadar devam eder.

Bu gazete muharrirleri arasında, değerli şahsiyetler mevcuttur. İbn-ül Emin Mahmut Kemal İnal, Ebuzziya Tevfik, Ahmet Hasim Beylerin çok yazık ki imza atmadıkları arasında gazetedeki yazılarını farketmek imkanı yoktur. Necib Asım Bey, Nüzhet Efendi, Emin Bey, Siret Bey isminde üç zatın da bu gazetede muharrirlik ettiğini söyler. Sait Paşa Bey iken, Ahmet Hasim 'de şinasi hakkında yazdığı eserinde, Ceride-i Havadis'in son senelerinde muharrirlik ettiğini söylüyor.

XXX

Tercüman-ı Ahval hususi teşebbüsle Agah Efendiyle Şinasi Bey tarafından çıkarılan ilk Türk gazetesidir. Bu gazetenin çıkmasının kendisi için zararlı olduğunu anlayan Çörçil oğlunun yardımiyle "Huznamе-i Ceride-i Havadis " namiyle haftada beş gün çıkan bir gazete neşrine başladar Şinasi'yle Agah Efendi(x) anlaşamayınca gazeteyi Hasan Subhi Bey idare etmiştir. Sonra 1861'de Şinasi Tasvir-i Efkarı neşre başladı. Gazete 639 da çıkmıştır. Şinasinin yazıları 403'de son bulur. "Şark Meselesi" isimli makaleden dolayı muharrirlikten men edilir.

Şinasi'nin gazetesi, neşre başladığı sıralarda "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye " adlı bir kuruluş namına ilk ilmi mecmua diyebileceğimiz Mecmua-i Fünun çıkmağa başladı. (Temmuz 1862) Şinasi'nin bir gazeteci dili kuruluşundaki hizmeti gibi bu mecmuanın da bir ilim dilinin kurulmasında önemli tesiri olmuştur. Tarihe, Jeolojiye, Coğrafyaya Felsefe ve Tabiiyyeye ait ilk yazılar bu mecmuada görülmeye başlanmıştır. Mecmuayı sonradan Paşa ve maarif nazırı olan Münif Efendi idare ediyordu. Petersburg Sefiri Halil Kamil, Paris Sefiri Mehmet Cemil, Maarif Nazırı Atem paşalarla Tercüme Odası'ndan arkadaşlarının muntazam şekilde eser verdikleri bu mecmua, evrıcn Devletin de maddi manevi yardımını görüyordu.(1)

1863'de Ceride-i Askeriye çıkmıştır. Bu gazete için Fuat Paşa bir tezkire ile Şinasi'den yardım istemiştir. Takvim-i Ziraat 1863'de çıkmıştır. Bu gazeteyi Ebuzziya Tevfik Bey "britiş Museum" koleksiyonları arasında görmüştü. "Takvim-i Ticaret" namında bir gazete olduğunu unutmuştum. Orada görünce ona karşı neşrinde ne kadar ehemmiyetle telakki olunduğunu ve hatta muharriri Hasan Fehmi Paşa olduğunu hatırladım.(2)

Muhbir, 1866'da çıkmıştır. Gazeteyi idare eden Ali Suavi'dir. 55'inci nüshasında kapanmıştır. Ayine-i Vatan 1868'de çıkan ve mecmuaya benzeyen ilk resimli gazetedir. Sahibi Egribozlu Mehmet Arif Bey'dir. Resimlerini hakk edecek sanatkar bulunmadığından dolayı kapanmıştır. Daha sonra Huznamе-i Ayine-i Vatan oldu. Bir ara İstanbul adiyle çıktı. Daha sonra haftada bir çıkmış resimli nüshaları vardır. Mecmua-i Maarif de aynı yıl intişar eder.

(x) Gazetenin müessisi Agah Efendi evvela İzmit Mutasarrıflığında ve posta müdürlüğünde bulunmuştu. Bizde posta pulu kullanma usulü onun zamanında

Muhib ve Otarid 1867'de intişar edirler. Otarid beş sayı çıkar. Yine aynı yıl Filib Efendi idaresinde Mecmua-i Maarif gazetesi vardır. Mecmua-i Ulum, Sıhhat-nüma, Tuhfet-ül Kab aynı yılın mecmualarıdır. 1868'de yine Filib Efendi'nin tesis ettiği Terakki gazetesi intişar etti. Terakki'nin en büyük özelliği haftada bir kadınlara mahsus gazete çıkarmasıdır. Çok safdilce bir kadınlara hitap "i.vida'sı vardır.

1869'da Müşevvik gazetesi çıkmıştır. Sahibi Sıdkı Efendi'dir. En büyük özelliği siyasi nüshasından ayrı olarak bir çocuk gazetesi şeklinde intişarıdır. Teodor Kasab'ın Diyojen'i aynı yıl, hadika Ağır Efendi tarafından ilim ve fen gazetesi olarak çıktı. Aynı yıl çıkan Vekayi-i Sabtiye de resmi bir özelliğe sahib bir gazetedir. Bu yılın en mühim gazetesi Basiret'dir. Sahibi Ali Bey'dir. Hakayik-ül Vekayi'i Müş'il Efendi isimli bir zat çıkarır. Bu yılın mecmuaları Memalik-i Mahruse ve Letaif-i Asar mi yılın mecmualarıdır.

1870'de Asar Mehmet Tevfik Bey tarafından siyasi bir gazete olarak çıkar. 1872'de çıkan Devir, Sedir ve Da arcık'ın sahibi Ahmet Mithat Efendi'nindir. Sıhhat-nüma adlı tıbbi risale yedisaya devam eder.

xxx

Bugüne kadar çıkan gazeteler "siyasidir" kaydına sahip olmalarında belirli bir siyaset telkin edilmemiştir. Buna bağlıca sebeb,siyasi muharrir ve gazetecilerin azlığıdır. Hem o devirde muharrirlik herkesin özlediği bir meslek değildi. Biz de tam manasiyle siyasi gazeteler, 1870 'den sonradoğdular. İlk çıkanları Basiret, Devir ve Sedir'dir. Bunların devamı İbret en mühimidir. İbret'in sahibi İskender Efendi'dir. Ahmet Mithad Bağdat'dan döndüğünde bu gazeteyi sahibinden icar ile tutub bir müddet meşgul olur. Fakat muvaffak olamıyarak terkeder. Daha sonra gazete Kemal Bey ve arkadaşları Nuri Bey Reşat Bey'in ellerine geçer. Ebuzziya Tevfik Bey gazetenin idaresini deruhte eder.

İbret gibi tıbbi yazılarıyle tanınmıştır. Aynı yıl hadika makaleleri, havadisleri ilanlarıyle küçük fakat tam bir gazetedir. 1872'de Teodor Kasab Hayal isimli "Latifeli Tenkid" gazetesi çıkarır. Bir müddet sonra Çıngıraklı Tatar yine Teodor Kasab tarafından çıkarılır.

1873'deki Hadika'nın sahibi Ebuzziya Tevfik Bey'dir. Bu yılın mecmualara Kamer, Hülasat-ül Efkar,Mazbutet-ül Funun, Cüzdan, Mecmua-i Nevadir-ül Asar ve Müteferrika'dır.

1874'de Tiyatro isimli bir gazete çıkar. Sahibi Agop Vartoyan'dır. Şafak Mihaliki isimli biri tarafından, Kahkaha Basiretçi Ali Efendi tarafından çıkarılır. Park'da aynı yıl Politika, ticaret,maliye, nafia gazetesi olarak çıkar. Efkar'ı Antuan Efendi, Medeniyet'i aynı yıl Egribozlu Mehmet Arif Bey çıkarır. Mecmualar ise Mirat-ı Vatan, Gulistan-ı Medeniyet, Asar-ı Perakende, Çekmece, Maarif, Nevnak, Park Anbar Armağan, Sandık, Hayat, Kasa, Çanta, Ötekiler, Medeniyet, Misbah-ı Felah ve Afitab-ı Maarifdir.

Devr-i Âlet 1873'de çıkan bir mizah gazetesidir. Sahibi Tevfik Bey'dir. İttihad-ı Âlet İttihat, Sadakat-i Mehmet Efendi isimli bir zat çıkarır. İttihad ve Sadakat'ta Kemal Bey'in makaleleri vardır. Efkar ve İstikbal yine bu yılın gazeteleridir. Şüphesiz bu yılın en mühim gazetesi Filib Efendi'nin tesis ettiği Vakit gazetesidir. Muharriri Ismail-i Envalleşriyle tanınmış Said Bey'di. Makkara, İstikbal, Maşkul, Muharrir, Cihan bu devrin mecmualarıdır.

Zamanında bağlanmıştır. 1893'de Atina Sefiri iken vefat etmiştir.

(1) M. K Özön Son Asır Türk Edb. Trh. s.430

(2) Mecmua-i Ebuzziya'dan

Şemseddin Sami ve Nihran Efendi 9 Şubat 1873'de Sabah Gazetesini kurdular. Çaylak, Arkadaş, Musavat, Neran aynı yılda çıkar. Neran Nazım Beyin başmuharrirliğiyle kapanan Musavat yerine çıkmış bir gazetedir. Şems de aynı yılda çıkar. Bu devrin mecmuaları ise Hirat-ı İber ve Munarrirdir.

Selamet, Basiret, Osmanlı 1877'de, Ercümen-i Şark, Dançe, Mecmua-i Şark, Vasıta-i Servet 1878'de çıkmışlardır. Bu yılın mecmuaları Neran Çatma, Medrese-i Edeb, Mecmua-i Ulum, Derlie-i Mahakim ve Tadilşar'dır.

1876'da İzmirli Ali Ratip Efendi ile Ahmet İthak Efendi ilk mesaisiyle iştirak etti. Gazetenin neşir süresi üçe ayrılır. Kuruluş tarihinden 1882'e kadar birinci, ikinci devir bundan sonra 1884'e kadar devam eder bu devir edebi kavgalarla meşhurdur. Edebi kavgaların geçtiği devir üçüncü devirdir.

xxx

1831'den 1908 senesine ikinci meşrutiyete kadar geçen zaman gazeteciliğin izin en sıkıntılı, en canlı senelerini teşkil eder. Zira gün geçtikçe sertleşen sansür, kovulaşan istibdad gazeteleri örgütmüş ve sistemleştirmiştir. İşte bu dönem yine mecmualıklar başlangıç dönemleridir.

1876 sonrası gazeteler son derece siyasetin içindeydiler. Devleti idare edenler bir taraftan içteki yabancı unsurların sepreniğini bastırmak, bir taraftan dıştaki üç büyüklerin Osmanlı üzerindeki planlarını akim bırakmak, bunun yanında kendi saltanatında safiilice siyasi yazı ve faaliyetleriyle onlara bilerek veya bilmeyerek yardım eden muharrirlerle mücadele etmek zorundaydı. "Çoğu devlet idaresinden değil gazetecilikten ve edebiyattan gelen bu şahıslar, imparatorluğun gerçeklerini bilmiyorlardı. Gözlerini kamaştıran Fransa, bilhassa İngiltere'deki rejimin Türkiye'de uygulanmasıyle ortalığın gülük gülistanlık olacağına inanmışlardı"(3)Halbuki bu devlet daha yeni meşrutiyeti idrak içinde değildi. "Hayalperest, muhteris fakat şuursuz vatanperver olan Yeni Osmanlılara akıl başında olan vezirler liderlik etmekten çekiniyorlardı. Nihayet kendilerine lider olarak Mahmut Nedim Paşa'yı seçtiler. Bir Ziya Paşa, bir Namık Kemal'in bu acız, menfaatçi ağaca nasıl ideal sadrıazam olarak yıllar hasret ettiklerini düşünmek hayret vericidir; fakat bir gerçektir.(4)yukarıda sayılan isabetsiz siyasi düşüncelerin yayıcısı olan basına hürriyet tanınmanın isabeti ne derece doğrudur, düşünülmesi gerekir. Bunlar gibi daha birçok sebebler "Sultan Abdülhamid'i şahsi idare kurmakta haklı kılacak sebeblerle doludur. Hiç olmazsa mükemmelin şahsi idaresi, sözün ayağa düşmesinden (bu rahi r içerisindeki i paratorluğun anarşiye gitmesinden hayırlıydı. "(5) Bu baskıdan dolayı bundan sonra çıkan gazetelerde "Siyasetten maada her şeyden bahseder " kaydına çok rastlanır. Ve gazete ve mecmualar ikinci meşrutiyete kadar seçme Avrupa haberleri , tercüme ve telif romanlar, vedaha çok çeşitli edebi münakaşalarla doldu. Siyasetten kat'iyyen bahsedilmedi. İşte bu dönemden 1908'e kadar çıkan mecmuaları tarih sırasına göre şöyle sıralayabiliriz.

(3-4-5) Yılmaz Öztuna. Türkiye Tarihi Cilt 12, . 136

1296(1880)

Osmanlı(1885)

1297(1881)

Hazine-i Evrak(1298)
Manzara-i İrfan
Mecmua-i Ebuzziya (1330)
Mirat
Musavver Meşahir-i Alem
Şark (1298)

1298(1882)

Mecmua-i Asar-ı Edebiye
Mecmua-i Nevresidegan
Mehber-i Fünun
Nafta(1299)
İbn-i Sina
Şeşrah-ı Edeb
Arkadaş

1299(1883)

Afak (1300)
Bahar
Envar-ı Şarkiye
Envar-ı Zeka (1301)
Gonce-i Edeb (1300)
Hilal(1301) Filibe
Mecmua-i Asar
Mirat-ı Alem
Terakki-i Maarif
Hadikat-ül Maarif
İnsaniyet
Vasıta-i Terakki

1300(1884)

Hanımlar
İnsaniyet(Kadınlar İçin)
Medrese-i Fünun
Talu
Şua
Süha
Şafak(1889)

1301(1885)

Asar(1302)
Etfal(1303)
Gayret (1302)
Gülşen (1302)
Haver
Hazine-i Fünun

1302(1886)

Bedr (1303)
Hasiyet (1302)
Hizmet
İttila
Kamer
Kevkeb-ül Ulum
Mirsad/Manid(1302)Nokta(1302)
Şule (1303)

1303(1887)

Manzara
Mecmua-i Muallim (1304)
Nihal(1304)
Numune-i Terakki (1304)
Risale-i Hafi
Sai(1304)
Umran (1304)

1304(1888)

Hadika
İşrak(1305)
Mizan (1327(7-13)
Mecm-i Saadet
Safa
Zerrat (1305)

1305(1889)

Paylıdar

1306(1890)

Maarif (1312)
Mürüvvet (1307)
Nevsal-i Marifet (1310)
Musavver Cihan (1391)

1307(1891)

Mekteb (1312)

1308(1892)

Hazine-i Fünun (1312)

1309(1893)

Malumat(1311)
Resimli Gazete (1311)

1310(1894)

İkdam
Nevsal-i Servet-i Fünun (1314)

1311(1895)

Hanımlara Mahsus Gazete
Malumat(1321)
Masir-üş Şark
Marifet
Terakkiyan-ı Şark

1312(1896)

Çocuklara Mahsus Gazete(1318)
Maarif Risalesi
Mütalaa (1314) Selanik
Resimli Gazete (1313)
Şayret

1313(1897)

Pul Mecmuası (1315)

1314(1894)
Şevket-i Osmani(1315)
Musavver Terakki(1315)
Terakki

1315(1899)
İrtika
1316(1900)
Panorama

Not: Mecmuaların önünde parantez içinde bulunan tarihler mecmuanın neşir süresinin sonu olan tarihtir.

Yukarıda tarih sırasına göre sıralanan 1880'den 1900'e kadarki mecmualar içerisinde edebi faaliyetiyle ilkkati çeken mecmualar Servet-i Fünun, Gazine-i Fünun, Musavver Malumat ve Mekteb' di Gazeteler ise Tercüman-ı Hakikat, Sabah ve İkdam'dır. Fakat o günün edebi düşüncesinde iki büyük mecmua Servet-i Fünun ve Musavver Malumat'dı

S E R V E T - İ F Ü N U N

Servet-i Fünun'un kurucusu Ahmet İhsan Bey daha yirmi yaşlarında neşriyat hayatına atılmış ve "Ümran" adlı bir mecmua çıkarmıştır. Bu mecmuada Jüles Verne'den çevirileriyle o devirde dikkati çeken Ahmet İhsan Ümran kapanınca yeni bir matbaa tesis eder. O sıralarda İstanbul'da Rumca "Kostantine Polis " gazetesinin sahibi D. Nikoladisinin ölüden sonraları çıkan Servet gazetesine bir edebi ilave çıkarmak teklifi yapar. Gazete sahibi kabul edince 1891 27 Martında Servet-i Fünun'un birinci nüshası çıkar. Ahmet İhsan Avrupaya gidip oradan matbuat hakkında yeni bilgilerle dönünce mecmua Sultanhöyük yeni teknikle bastığı resimleriyle dikkati çeker. Bu yüzden Saray ve Babıali mecmuaya ilgi göstermeye başlar.

Mektep arkadaşlarına karşı vefalı korumasını esirgemeyen ve mabeyinin belirli ileri gelenlerinden Arif Bey dostu Ahmet İhsan'a korumuştur. Arif Bey Sultanın güvenine layık insanlardan olduğundan Servet-i Fünun için kazaya siper vazifesi görmüştür. Hatta bir aralık uzun bir zaman için parasız Hazine-i Hassadan verilmek üzere Fransadan Napier adında bir makak getirilerek matbaa hizmetine verilmesine o önder olmuştur.(6)" ve yine Dahiliye Nezareti mecmuaya aylık 3240 kuruş tahsisat bağlamıştır. (7)

Daha sonra -çalışmamın 270 inci sahifesinde safhaları mevcut olan- kafiye meselesinin sebeb olduğu bir takım münakaşalardan sonra Necati-zade Mahmut Ekrem Bey, Tevfik Fikret'i mecmua ın başına getirdi. O güne kadar bir takım popüler Avrupaî haberler neşreden mecmua bundan sonra edebiyatımızdaki fikri rölünü ifaya başlayarak bir dönem edebiyatına öncülük etmeye başlamıştır.

---

(6) Şark yıl . 408
(7) Aylık Mecmua Cilt 2 s 729

M U S A V V E R M A L U M A T

Malumat mecmuası, Musavver Malumat ismiyle ilk nüshası 11 Mayıs 1311(1895)de neşrolunmuştur. Mecmuanın müessisi Baba Tahir ismiyle maruf Mehmet Tahir Bey'dir. (1854-1909) Ahmet Kasım Muharrir,şair, Edib de Ceride-i Havadis'in tahrir heyetine onun vasıtasiyle dahil olduğunu söyler. Ve ondan şöyle bahseder." Baba o esnada pek genç, uzunca, zayıftan halice, beyaz simaası üzere iki kalın siyah kaş ile iki karagöz çekilmiş, ilk telakkide kaviini sevdirecek cerbeze-i nutkiyeye malik idi. O esnada "Bahar" namında bir mecmua çıkarmak teşebbüsünde bulunuyor hatta Maarif Nazırı esbakı Cemal Paşa merhum , Necai-zade Mahmut Ekrem Bey ve Tarık Muharriri Sait Beylerden bir eser koparmış sevinip duruyordu."(8) Baba Tahir Musavver Malumat'ın dışında Mütenevvi kayı cemi Servet Gazetesini(1868-1900 yılları arasında , 1899-1902 arasında İrtika'nın mesul müdürlüğünü , yine 1311 de neşre başlayan Hanımlara Mahsus haftalık gazetenin mesul müdürlüğünü, Malumat'ın Hanımlara Mahsus kısmının mesul müdürlüğünü, 5 Mayıs 1312 ile 20 Mayıs 1318 arasında çıkan Çocuklara Mahsus Jazeteyi 1299'da Fünun ve Edebiyat ve sair mevadd-ı nafiadan bahis Bahar mecmuasını da çıkarır. Fakat en dikkat çekici neşir faaliyeti Musaver Malumat Mecmuasının mesul müdürlüğü dönemidir.

Mecmua ilk nüshasında faaliyetinin ana hatlarına şöyle çizer: Her hafta Perşembe günleri muntazaman ve müntehayyenen neşri muhammen olan (Malumat) silsilesile ulum ve fünun ve sanayi ile , asar-ı Seniyye-i Marifetperveri-i Hilafetpenahi'den bahsedecektir.

Terakkiyat-ı hazıra-i medeniyenin kaffe-i şuubatı hakkında peyderpey ita-yı malumat ile şark ve garbın masnu'-i bediiyyesi dercolunacaktır.

Makam-ı aliye ve cesimenin tasvir-i dil-peziri en mükemmel fotoğraflardan (otetopi) (fototopi) ve (grave) ettirilerek vesile-i isticlab dayat-ı hayriye-i Cenab-ı Hilafetpenahi olmak üzere derc-i sütun-u mefharet kılınacağı gibi Avrupa asar-ı meşhuresinin asar-ı cedide-i sanayi-i nefisesinin en nazik ve ruhperver olvahi sehife-i ara-ya tasvirat olunacak ve meşahir-i eslaf ve ahlafın teracim-i ahval ve tesavir-i mahsusalara gayet muntazam suretle derc kılınmacaktır.

Mümkadim en ali edibler ve muhtelif alim ve muallimler yetiştirmiş olan gülzar-ı tabiat-ı Osmaniyenin muharrerat-ı iffet-şiarane tarafılarından inşa ve inşad olunan asar-ı fenniye ve edebiye ile terbiye-i etfal ve tezyin-i endam-ü cemal ve idare-i ehl-ü iyal gibi vezaif-i mühimme-i nisaiyye ve bunlara müteferri sair malumat-ı nafia derc ve ihsa kılınacaktır.

Ilm-i tıbdan, ilm-i ahlak ve edebiyat, ilm-i hukuk, ilm-i servet, tarih-i tabii, coğrafya, ilm-i nebatat, fünun-u askeriye ve bahriyenin şuubat-ı mühimmesi ve malumat-ı esbuiyye ve asar-ı atika ve maarif ve ziraat ve ticaret ve zenaat velhasıl fünun-ul aliye ve mebahis-i nafiaya devam olunacak ve haricden inda buyurulacak asar meslegimize muvafık olduğu halde maalmemnuniye derc-i sütun-ı mefharet edilecektir.

Mecmuanın serlevhasını Hattat Tevfik Amir Bey Efendi yazmıştır.

Gazete ve mecmualarda fotoğraflar dikkat çekici şekilde ilk defa o dönemde yayınlanmıştır. En dikkat çekici resimler şübhesiz Malumat ve Servet-i Fünun'un resimleridir. Malumatın resimlerini o devrin ünlü ressamları ve fotoğrafcıları kabul edilen Abdullah Efendi ve Ressam Vefiyadis tarafından yapılır. Resimlerin ot topisi Viyana'da yapılır.

O devrin birçok münevverlerinin resimlerini dergi hususunda Malumat özel bir ihtimam ve itina gösterir. Resimlerin altında Fransızca, Arabca ve Osmanlıca tarifatı vardır. Bu yönüyle de o devrin ilgi çekici bir mecmuasıdır.

Mecmua o devirde bütün Osmanlı ülkelerine istisnasız yayılır, Kıbrıs, Akdeniz ve Ege adaları, Cezair-i Bahr-i sefid ve Mısırdan dahi yazı gönderen muharrirleri vardır. Yine mecmuanın okuyucu mektupları bölümünde Osmanlı vilayetlerinden gelen takdirkar ifadeler vardır. Bunlardan mesela 22 inci nüshada Selanikten Tahir Bey'e yazılan bir mektubda:

Mecmuanın Selanikte pek ziyade rağbete mazhar olduğu ve bu gibi ceraid-i ezbuiyyenin henüz meydan-ı istifadeye konulmamış olduğu bir lisan-ı sitayişle yadedilmektedir. Yine aynı mektubda gazetenin pek tatlı okunduğunu ve eğlendirdiğini söyleyor.

xxx

Malumat 20/30 ebadında büyük boy olarak yayınlanır. Her sayının kapağa muhakkak resimlidir. İlk sayfa çoğu zaman padişaha arz-ı şükranla doludur, hemen onun akabinde İcmal-i Ödemi de ilan - o devirde Kemalpaşa-zade Said Bey'in de gündelik İcmal-i ahvalleri vardı- bir hafta boyunca Osmanlı ve Avrupa edebiyat çevrelerinde meydana gelen dikkat çekici olaylar, olduğu kadariyle neşre ilir.

Mecmua İcmal'lere 57'inci nüshasında bir gerekçe ortaya koyarak başlar. Şöyle ki:

Avrupa evrak-ı havadisi, siyasi mesailü ulumda yevmi bir icmal yazmağa san'at edinmişlerdir. Bu suretteki keşfiyata ,edebiyata , sanayie dair icmaller yazılmamış olsa gazete ve risale sürümü bir derece düşer. Bundan dolayı her gazete idaresi için buna itina etmek mutlaktır. Mecmuanın İlm-i Ahlak muharriri Ali Kemal Bey Fransa'dan oradaki fikri hareketleri hülasa edecektir.

İcmaller o devre hakkında birer vesika kıymetine sahibtir.

Münakaşalar o dönemde çok fazladır, bilhassa İnsa münakaşalarından içinden çıkılmaz birer kavga görünümündedir. Mecmua itidal hududunu aşan münakaşalara iştirak etmediğini makale sonuna çok defa eklediği bir yazıyla belirtir, hatta edibane olmayan, ifrat ifadelerden kaçınılarak mütedil olunmasını muharrirlerden rica eder.

Mecmua dilin sadeleşmesi yenevilerin gelişmesi için "Edebi Müsabakalar" tertib eder. Hükafat da vardır. Mesela bu sırdan sayı 81 s 673 deki müsabaka-i kalemiyeden bir kaçı:

1- "Bir hatıra"ünvanlı ufak bir hikaye, bir fıkra matlubdur. En iyi yazana Malumat'ın üç aylık abonesi ihda edilecektir.

2- "Terakkiyat-ı Etfal" hakkında bir makale. Çocuğun merkez ve mihveri aile olduğu gösterilecek ve lüzum-ı terbiye layıkiyle isbat edilecektir.... en güzel makaleye Malumat'ın altı aylık abonesi ihda olunacaktır.

3- Edib-i ziiktidar Uşşaki-zade Salit Zia Bey'in "Bir Ölünün Defterinden" ünvanlı hikayesinden müstecad, aşideki parçanın nazmen ifadesi matlubdur. Şu manzum levhaya Malumat'ın altı aylık abonesi takdim edilecektir.

Daha başka sayılarda terkiblerden aranmış makaleler yazılması için müsabakalar tertib edilir.

Matbuatdaki edebi gelişmeler hayret verici bir şekilde takib edilir. Ölen bir muharrir, yahut bir münakaşa hemen Malumat'ın sütunlarındadır.

Edebiyatımız hakkında çeşitli makaleler , musiki, dil, tarih felsefe.. vb nitelikte konularına göre tasnifte görülecek üzere elliye yakın dalda muktedirce kalem oynatılır.

Mecmuanın Kısm-ı Nisa bölümü ve kadınlara mahsus Malumat bölümünde kadınlar için faydalı bilgiler elbise modellerine varıncaya kadar verilir.

Arka kapaklarda ferdi eğlenceler ve bilmecelerle çocuklar da ihmal edilmez. Bir ailenin ihtiyacı olabilecek her şeye Malumat sahibdir. Aile fertlerini ruhen rencide edecek şeyler Malumat'ta yoktur.

xxx

Mecmuanın tamamı 12 cilt yani 483 sayı yayınlanmıştır. Çalışmama dahil olan kısmı 163 sayı bir cilt ortalama 24 sayı olduğundan yedi ciltir.Bu yedi cilt 3 yıl 8 aylık bir sürede tamamlanmıştır.

Birinci Cilt: Birinci sayı 11 Mayıs 1311(1893) de neşredilir. 24 sayı devam eder. 29 Teşrin-i Sani 1311'de sahife 559'da sona erer.

İkinci Cilt: 30 Teşrin-i Sani 1311 tarihinde 25 sayıdan sahife 536'da başlar. 8 Ağustos 1312'de 48 sayı, sahife 1055 de sona erer.

Üçüncü Cilt: Tekrar birinci sahifeyle 15 Ağustos 1312'de sayı 49 dan başlar. 24 sayıyı tamamladıktan sonra sahife 494'le 72 sayıda , 20 Şubat 1312'de biter. 50 sayı ile 51 sayı arasında bir ayı aşan bir süre zarfında mecmua çıkmamıştır. 57 nüshanın başında arzı mazeret vardır. 49 ve 50 inci sayılar bir sayıda birleştirilmiştir. Bir ay çıkmadığı (Teşrin-i Evvel 1312) gözönüne alınırsa 19 Ağustos 1312 ile 20 Şubat 1312 ye kadar, beş ay müddetince 24 sayı çıkmıştır.

Dördüncü Cilt: 73 üncü sayıyla 27 Şubat 1312'de 495'inci sayfadan başlar, 96 ıncı sayıyla 936 ıncı sayfada 14 Ağustos 1312 de sona erer. İhtiyar eden mecmua adedi 24 dür. Bu ciltte muntazam aralıklarla haftalık statüsüne uygun aksiksiz altı ay çıkar.

Beşinci Cilt: 12 Ağustos 1312 de 97 sayıyla, sahife 937 de başlar, 120 inci sayıda 29 Kanun-ı sani 1313'de sahife 1338 de biter. Çıkan sayı adedi 24 dür. Bu ciltin süresi 12 Ağustos 1313 ile 29 Kanun-ı sani 1313 arasında 5 ay 18 gün dür. Kasımız 97 ile 98 arasında 16 günlük bir süre vardır. Haftalık kaydına uğrayan beşinci ciltte yalnız budur.

Altıncı Cilt: 5 Şubat 1313'de tekrar birinci sayıyla 121 inci sayıdan başlar. 23 Temmuz 1314 144 üncü sayıdan, 493 üncü sahifesiyle sona erer. Haftalık kayda uğramaksızın altı aya yakın bir süre zarfında 24 sayı çıkar.

Yedinci Cilt: 145 inci sayıyla 30 Temmuz 1314 de sahife 499 dan başlayıb 168 inci sayıyla sahife 972 de , 7 Kanun-ı sani 1314 de (1898) biter.

9 devir mecmualarında birkaç ay gözden kaybolub tekrar bulmak alışılagelmiş bir hal olduğu göz önünde tutulursa Malumat yayınlanmasına da intizam hakim.

Mecmuanın 7 cildi 7000 sayfaya yakın bir yer tutar.

Mecmua ve gazetecilliğimiz hakkında daha bilgiler Celal Nüzhet'in Türk Gazeteciliği ve Milli Kütüphanenin eski yayınlar kataloğundan faydalanılmıştır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö N S Ö Z

G İ R İ Ş

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

MAKALAT MECMUASI'NIN (1-7) YILLARI ARASINDA NEŞRİYAT YAPAN EDEBİ MAHAFİLİN

B İ R İ N C İ A L T B Ö L Ü M

MAHFİLLER İLE ALAKALI 1-121

İcmal-i Edebi		Sayı 40	1-3
İcmal-i Edebi		Sayı 57	4-5
İcmal-i Edebi		Sayı 58	6-7
İcmal-i Edebi	Edebiyata İktisab Çareci	Sayı 59	8-10
İcmal-i Edebi	Exotique	Sayı 60	10-11
İcmal-i Edebi	Bir Kütübhkayı Şamildir	Sayı 61	11-13
İcmal-i Edebi		Sayı 63	13-14
İcmal-i Edebi		Sayı 64	15-16
İcmal-i Edebi		Sayı 65	17
İcmal-i Edebi		Sayı 66	18
İcmal-i Edebi		Sayı 67	19
İcmal-i Edebi		Sayı 68	20-21
İcmal-i Edebi		Sayı 69	21-22
İcmal-i Edebi		Sayı 70	-
İcmal-i Edebi	İmla Mahsine Hatime	Sayı 71	23-25
İcmmal-i Edebi	M.E	Sayı 72	25-27
İcmal-i Edebi	M.E	Sayı 73	27-29
İcmal-i Edebi	M.E	Sayı 74	29-31
İcmal-i Edebi	M.E	Sayı 75	31-32
İcmal-i Edebi	M.E	Sayı 76	32-35
İcmal-i Edebi	M.E	Sayı 77	35-38
İcmal-i Edebi	Şiirde Şekil ve Kafiye M.E	Sayı 78	38-39
İcmal-i Edebi	" " " M.E	Sayı 79	39-41
İcmal-i Edebi	" " " M.E	Sayı 81	41-43
İcmal-i Edebi	" " " M.E	Sayı 82	43-44

İcmal-i Edebi	Bizde İnti'kad M.E		Sayı 88	45-46
İcmal-i Edebi	Bizde İnti'kad M.E		Sayı 89	46
İcmal-i Edebi	Ebuzziye Tevfik Bey'e Ekrem Reşat		Sayı 91	47-48
İcmal-i Edebi			Sayı 93	48-49
İcmal-i Edebi		M.E	Sayı 94	49-52
İcmal-i Edebi			Sayı 105	52-53
İcmal-i Edebi			Sayı 106	53-54
İcmal-i Edebi			Sayı 107	55-56
İcmal-i Edebi			Sayı 108	56-58
İcmal-i Edebi			Sayı 109	58-61
İcmal-i Edebi			Sayı 111	61-62
İcmal-i Edebi			Sayı 114	62-63
İcmal-i Edebi			Sayı 116	63-64
İcmal-i Edebi			Sayı 118	65-66
İcmal-i Edebi			Sayı 119	66-67
İcmal-i Edebi			Sayı 120	67-68
İcmal-i Edebi			Sayı 122	68-70
İcmal-i Edebi			Sayı 123	70-71
İcmal-i Edebi			Sayı 124	71-73
İcmal-i Edebi			Sayı 125	73-75
İcmal-i Edebi			Sayı 126	75-77
İcmal-i Edebi			Sayı 127	77-79
İcmal-i Edebi			Sayı 128	79-80
İcmal-i Edebi			Sayı 129	80-81
İcmal-i Edebi			Sayı 130	81-83
İcmal-i Edebi			Sayı 131	83-84
İcmal-i Edebi			Sayı 133	84-85
İcmal-i Edebi			Sayı 134	86-87
İcmal-i Edebi			Sayı 135	87-88
İcmal-i Edebi			Sayı 136	88-90
İcmal-i Edebi			Sayı 137	90-91
İcmal-i Edebi			Sayı 138	91-92
İcmal-i Edebi			Sayı 139	93
İcmal-i Edebi			Sayı 140	94-95
İcmal-i Edebi			Sayı 141	95-96
İcmal-i Edebi			Sayı 142	96-97
İcmal-i Edebi			Sayı 143	97-98
İcmal-i Edebi			Sayı 144	98-100

İcmal-i Edebi	Sayı 145	100-101
İcmal-i Edebi	Sayı 147	104-105
İcmal-i Edebi	Sayı 149	105-106
İcmal-i Edebi	Sayı 150	106-107
İcmal-i Edebi	Sayı 151	107-108
İcmal-i Edebi	Sayı 152	109
İcmal-i Edebi	Sayı 153	110-111
İcmal-i Edebi	Sayı 154	111-113
İcmal-i Edebi	Sayı 155	113-114
İcmal-i Edebi	Sayı 156	114-115
İcmal-i Edebi	Sayı 157	115-116
İcmal-i Edebi	Sayı 158	116-118
İcmal-i Edebi	Sayı 160	118-119
İcmal-i Edebi	Sayı 161	119-121

İ K İ N C İ A L T B Ö L Ü M

MUHTELİF		122-207
Ahmet Cevdet Paşa ve Bir Hatıra		122-125
Muhavere-i Edebiye	Ali İsmail	126-129
Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri	Mehmet Tarik	130-131
Sadelik	Müstecabizade İsmet	132
Muhavere(Bir Şair İle Bir Feylesof Arasında)	Rıza Tevfik	
	Tevfik Fikret	133-136
Muhavere-i Edebiye	Tevfik Fikret	137-139
Elsine-i Türkiye Hakkında Malumat-ı Lisaniye	Necib Asım	140-142
Send-i Mahsus (Türkçenin Tarihçesi)	Necib Asım	143-144
Edebiyat (Şiir-şair) Hareket-zade Ali Refet		145-147
Arus-u Osmani	Ali Sedat Bin Cevdet	148-159
Necib Asım Bey	Bahai	160-163
Muhakemat-ı Edebiye (7)	Mehmet Refet	164-177
Muhakemat-ı Edebiya(4)	Ahmet Kasım	178-185
Muhakemat-ı Edebiye(Risale-i Pejmürde Hakkında)(4)	Ahmet Kasım	186-194
Lisan ve Elifba-yı Osmani	Necib Asım	195-196
Lügat Bahsi	Necib Asım	196-198

Mülahazat-ı Edebiye(Tefekkürüz Hakkında)(x)	Ahmet Nasim	199-201
Bir Kafiye Meselesi	Müstecabi-zade İsmet	202-203
Makale-i Mahsusa (Şive-Zevk- Üslub)	Müstecabi-zade İsmet	204-206
Roman	A.V	207

ÜÇÜNCÜ ALA BÖLÜM

TENKİD VE MUHAFAŞA		208-337

a- MÜNFERİD

Mukabele-i Nagrua		208-209
Mukabele-i Negruaya Karşı Terk-i müsamaha (Ün il Edib'in Hüseyin Cahid Bey'e Cevabı)(2)		210-215
Bizdeki Tesül-ü İttihadiyeye Bir Nümune Daha	Hüseyin Kahmi	216-218
Nem Cidal Nem Masbinal(2)	Ali Kemal	219-227
Makale-i Mahsusa (Tekamül ve Terakki) (4)	Ahmet Nasim	228-244
Edebiyat (Münakaşa ve Tenkid Kelimelerine Ait İzahat)	Ebussiya Tevfik	245-246
Münakaşa ve Biyografi(Madam Akkerman)	Ebussiya Tevfik	247-249
Saadetlü Fazıl Bey Efendiye	İsmail Safa	250-253
Şair-i Şehir İsmail Safa Bey Efendiye	Muhiddin	254-255
İsmail Safa Efendi Hazretlerine	Muhiddin	256-257
Muhiddin Bey Efendiye	İsmail Safa	258
Edib-i Fazıl Lütufetlü Ahmet Fithat Efendi Hazretlerine	İsmail Safa	259-261
İsmail Safa Bey Efendi Hazretlerine	Ahmet Fithat	261-262
Makale-i Mahsusa (Cenab Şehabeddin Bey'le Tanıdığımız Meseleyi Hakkında)	Mustafa Sabri	263-267
Cüretli Bir Dekadan(Hüseyin Cahit Beyle Arab Şairlerinden İstifade Mahsinde)	Mustafa Sabri	268-269

b- KAFİYE MUHAFAŞASI

Edebiyat (Şahir Bey'e)	Hasan Asaf	270-272
Malumatın Cevabı		272-273
San'at Müşkül İse Münakaşa da Asan Değildir	Recai-zade Mahmut Ekrem	274-276
Malumat'ın Cevabı		276-279

Ekrem Bey Efendi Ve Malumat Gazetesi (Tarihçe-i Münakaşa) 280-287
Malumat'ın İkinci Müdafa-i Doğrusu 288-293

C- KLASİKLER MÜNAKAŞASI

Makale-i Mahsusa (İkram-ı Aklam) Ahmet Cevdet 294-296
Makale-i Mahsusa (İkram-ı Aklam) Ahmet Mithat 297-298
Bizde Klasik Yok mu? Necib Asım 299-301
Klasikler Meselesinini Verdiği Bir Fikr-i Edebi-i Nazi
Ahmet Rasim 302-303
Klasikler Necib Asım 304-306
Yine Klasikler Necib Asım 310-312
Klasikler Meselesi Cenab Şehabeddin 310-312
Yine İkram-ı Aklam Ahmet Mithat 313-315
Klasikler Meselesi Ve Şehabeddin Bey Ahmet Mithat 316-319
Hüseyin Daniş Bey'e Cevab Necib Asım 320-322
Klasikler Meselesi ve Necib Asım Ahmet Mithat 323-326
Klasikler ve Mahsin Bencesi İsmail Avni 327-330
Klasikler Mahsinin Biraz Aevsii Ahmet Mithat 331-333
İkram-ı Aklam Hüseyin Daniş 334-337

D Ö R D Ü N C Ü A L T B Ö L Ü M

SATI EDEBİ İNTİBAI 338-417

Pol ve Virjini Hakkında Bir İki Söz Abdülhak Hamid 338-342
Lamartin ve Asarı Hakkında Hasan Fehmi 343-344
Aleksandr Dumas Fils'in Mektubu M. Ahmet Rasim 345-350
Emile Zola'yı Niçin Okumuyorum? Ahmet Mithad 351-355
Gongourlar 356-362
Amerikada Edebiyat Ne Merkezdedir(2) Server Iya 363-368
Guy dö Mauppasant(4/ Server Iya 369-376
Paris Muhabir-i Mahsusumuzdan Bir İki Söz (Racine Hakkında) 377-381
Mülakat(Paris'den) Ali Kerhan 382-385
Guy dö Mauppasant Salah 386-387
Alphonse Daudet(2) Ahmet Fikri 388-391
Muhakemat-ı Edebiye (Jean Moreas'a Göre Sembolizm)(6)
Ahmet Rasim 392-400
Mülakat (Paris'den Zola Davasının Neticesi) Ali Kemal 400-403
Alphonse Daudet Mehmet Remzi 404-407

Muhakemat-ı Edebiye (Şiir-i Garb) Ahmet Naaim 408-409
Ten Müviyeti-Muhiti- Asarı Özer Mütfü 410-414
Musahabe (Şiyer Lotiye Dair) E.H 415-417

B E Ş İ N C İ A L T B Ö L Ü M

Felsefe ve Estetik 418-497

Send-i Mahsus Mazariyat-ı Terakki Felsefe Nureddin Tevfik 418-421
Ulum-u Fünun Felsefe- San'at Nureddin Tevfik 422-427
San'at İle Fennin Münasebeti Hakkında Nureddin Tevfik Bey'e Rıza Tevfik 427-438
Fahasatü-l Ferd (3) Nureddin Tevfik 439-452
Asaine-i Edebiye-i Garbiye Edebiyatına Bir Nazar Siva (Sivas Hadisi Müdür-i Sabıkı) 453-493
Muhasebe Fadıl-i Hikmi (Ernest Renan'in Bir Eseri Hakkında) Ahmet Nasim 494-497

İNDEKS 498-510

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

a- MİLLİYET GAZETESİNİN (1-7) CİLTLERİNDEKİ MAKALELERİN KONULARA GÖRE ALFABETİK FİHRİSTİ (A-Z) 511-532

b- MİLLİYET GAZETESİNİN MUHTEVASINA GÖRE FİHRİSTİ 533-562

Muhtelif Konular(Kanaatlerle Benemeye Kalkan Olanlar) 533-535
Edebi Makaleler
İcmaller 536
Eski Türk Edebiyatı 536
Folklor ve Halk Edebiyatı 536
Edebiyatımız Hakkında Bir Takım Mülahazaları Havi Makaleler 537-538
Musahabe 539
Edebi Münakaşa 538-539
Münakaşa ve Münakid 539-540
Şiir 540-541

Dil ve İmla	541-542
Mektublar	542-543
Hatıra	543-544
Hikaye ve Roman	544-546
Tiyatro	546
Fransız Edebiyatı	546-548
İngiliz Edebiyatı	548
Amerikan Edebiyatı	548
Alman Edebiyatı	548
İtalyan Edebiyatı	548
Rus Edebiyatı	548
Flamanca Edebiyatı	549
Arab Edebiyatı	549
İran Edebiyatı	549
Lügat	549
Felsefe ve Estetik	549-550
Bibliyografya	550
Din	551
Ahlak	551
Pedegoji	552-553
Muaşeret	553
Eğitim	553
Kadın, Aşk , Aile	553-555
Tarih(Osmanlı)	555-558
Arab Tarihi	558
Hukuk	558-559
Diplomasi	559
İktisad	559
Ziraat	560
Coğrafya	560
Astronomi	560
Tıb	561
Musiki	561
Kimya	562
Elektirik	562
Fotoğrafcılık	562
Sonuç	563

İ C M A L - İ E D E B İ

Çar Hazretlerinin resm-i tetvici matbuatı baştan başa işgal ediyor. Rus vekayii bütün icmal-i siyasileri doldurayor. Biz de icmal-i edebimizi bilâkis Rus edebiyatına tahsis etmekle beraber bu heyecan Rus Edebiyatçılarından, muharrirlerinden sonra , bir serfirâz-ı ehl-i kalemle, (Leon Tolstoy) ve hasr edebiliriz.. Rusyada parlak parlak mahsulat-ı edebiye yetiştiren iklimlerin biri de şübhe yok ki Rusya'dır... Rus edebiyatı parlak yüzünü garba karşı açıyor. (Tolstoy), (Zola)lara bilhakkın kafa tutuyor. Bütün (Harb ve Sulh)ı, (Annekarenina) berikinin (İnhizam) ından (Nana)sından geri kalmıyor. Hasılâ-i müsteşrike Binar Hanımefendinin Rus edebiyatına dair mecelle-i cenileleri, (Tolstoy)dan Hanımızca terceme-i güzideleri mütalaa buyurulursa sözlerimizin derece-i isabeti bissuhule anlaşılır.

Bu edib-i hakimi, (Tolstoy)ı uzun müddet nazar-ı mütalaadan geçirmek nüz müyesser olmadı. Fakat bir iki hikayesiyle ahiren neşr olunan Fransızca r eseri epeyce bizim fikrimizi açtı. O sahib-i dehanın meziyet-i müteferrikesini piş-i ibrete koyduk. Bu son eserde (Tolstoy) üç büyük Fransız edibini la'yı, Duma Fils'i, Mopasan'ı tenkid eyliyor... Fakat harikulade bir zeka ve fekkürle tenkid eyliyor, öyle ki bu tenkidat münekkid-i sahib-i kudretin haret ve kıymet-i felsefesini epeyce zihne yerleştiriyor.

Zola 1893'de Paris talebe-i ulumuna bir nutk irad eyliyor, tahsil ve tekkiyat-ı fikriye aleyhinde bulunanlara şiddetle taarruz eyliyor... Terakkiat-ı fikriye aleyhinde bulunmak nedir? İşte bu mesele izaha muhtacdır. Bu fikrin esası bizce (Jan Jak Ruso)ya kadar gider: Mutaassıb, belki de mutarrıa fakat ahlak, müphem bir kaideyle lisanımızca nakıskan (Rezail-i Ahlakiye) nutku ilm ve maarife karşı derin bir hucumdur. Müteahhirin bina başka bir renk veriorlar: "İnsaniyet tahsil ve cem-i malumat edelisiden beri bir saadet-i hakikiye vasıl olamadı, mademki ilminden bir faide-i müntede husule gelmedi, hiç ilmemek öğrenilmesse daha iyi, cehalet-i mutlaka her halde evla değil midir?" iyorlar. Bu mülahaza Fransa'da büyük muarızlar buldu.. Hususile Zola"gebab-ı ekaya kitablarınızı atınız, hocalarınızı bırakınız demeğe cesaret edenler enüz yoksa da öyle hatifler, nağmeler var ki Etode, beride fasilet-i cehli e-set-i bedaveti neşr ve ilan ile uğraşıyorlar- Nafil bedaveten Hasm-i gayr-i eclub" terane-i Müteneb bianesinde olduğu gibi - mageziyeti tarih-i kadimin nak-ı mechuliyesine, topraktan henüz çıkmış, her türlü cemiyetten, her türlü linden muarra aba ve ecdad arasına sokmak istiyorlar." diye bağırdı. Bundan sada ataletle müstezic bir nevi ihtisasat-ı sofiyane tevsiye edenlere karşı: dayır hayır bu yolda idare i kelam etmek bence adeta müfrittir... Akvamın en ıvisi, en mesudu çalışganıdır. Şecaat, itikad, salabet hep sayesinden gelir"dedi.

Bu sözler Leon Tolstoyu'u kûdlere indirdi. Çünkü şu iki fikrin hala ilrevyici çünki müdevvic-i hasse-i beliği odur. "Terakkiler bizi saadete isal emez, artık tefekkürden feragat edeceğiz" hükmünü o verdi. Bu muhakeme Tolstoy)ı da mahkemeye varidditr: Sahi ilm-i ahlaka , sahi ilm-i ictimaa tatbik olunur ve Rus feylesofu " On bin seneden beri hırsızlar tevkif edilib uruyor? bunumla sirkat ortadan kalktı mı? öyle değil mi! söyleyiniz, ve yet ya hayır deyiniz? peki öyle ise , sirkat ortadan kalkmadı ise artık sahkleri tevkife hacet yok...bunlar tevkif olunmasın... Bakınız hırsızlık nasıl ayet ölüverir, göreceğiniz" diye muzıkane mantık-ı mütalaat eyliyor. Tefekkür çin de böyledir. On bin seneden beri insanlar müfekkire'lerini yazıyorlar, duruyorlar. Manafih nesavi-i ahlak bir türlü nabud olmuyor. Artık böyle yorulmalar, tefekküre koyulmalar... o nesavi demek bitaba erer.

Bu fikr-i garib hatta acaibdir... fakat neme gerek; hoştur, tavildir, büyük birincendir nişanedir, insanı düşündürüyor ya, kafi. Hele Zola'nın ikinci hücumuna karşı Rus muharririnin söylediği şu sözlere dikkat buyurulsun "ah! nen ey ibn i garibi hayali temaşaya , tahayyülü seviyorsun, gözler semaya matuf, gönül bir nokta-i bedîiyete nazır olduğu halde vecd ve istiğrak nedir? bilemiyorsun bu bedîayı, bu nimeti anlamıyorsun.. işte ben de senin say dediğini beceremiyorum,anlamıyorum. Senin sayin nedir, söyleyeyim mi, tebeilat-ı saiyaneni şöyle toz gibi tasfiye edeyim mi; sahih bu garib adamlar tuhaftır... bir kere: çalışmalı, çalışmalı... dedikleri gibi iş bitti. Bir hakikat ortaya konulduğunu sanıyorlar. (Sa'y) otuz seneden beri: "İnsan bostanını say etmeli" diye baş ağırtıyor. Bu lar hala bu köhne vadide dem uruyorlar. Çalışmak! çalışmak! Öyle ama insaf ediniz, say ahlaka muzırdır, say pek fena, pek merdud bir şeydir, işte isbatı!"

Koca hikayenüvis bu iddia-i garibesini isbata bile muvaffak oluyor. Bu münakaşada en acib nokta şudur ki mübahisilerin her ikisi de yani sa'yin müdafii,de muarızı da ya dünyanın en büyük saiylerindendir, yahut en bati tembellerindendir... Eğer sa'y-i cihdi cidden maraiden madud ise Zola'da , Tolstoy' da ömürlerini hüda-perestane bir say ile geçirdiler ve geçiriyorlar dal Yok, böyle değil de say(Konteskiyo)nun dediği gibi esvakın en rakiki, eğlencelerin en latifi ise Tolstoy(da , Zola'da hayatlarını boşu boşuna heba ettiler ve ediyorlar dal artık burasını onlar haletsinler...

Tolstoy bu say aleyhindeki fikriyle (Tao) saliki olduğunu gösteriyor.. (Tao) felasifesinden(Tao/nun meslegidir ki "tarık-ı tabiat" ünvanlı eserinde dürüs dikkat edilmiş.. Bu kitaba göre saadete güre ancak (Tao) ile vusul müyesser olur. (Tao) hareketten, faaliyetten bütün bütün münkati olmaya kadar nefsteki ihtiyaç-ı faaliyet ve hareketi söndürmekten ibarettir" Eğer insanlar bu adem-i faaliyete tatbik-i hareket etseydiler her türlü belayadan biseuhule muhafaza-i nefs ederlerdi" (Tolstoy): "Bu meslek bir parça garib görünür... fakat yakından bakılırsa.. aynı fikirde olmak muhaldir" diyor. Yalnız bu kadar mı ya, daha neler söylüyor:

"Zola'nın tebcil-i sa'ye dair bu nutkunu okumadan evvel Avrupalıların say bir nevi fazilettir demeleri daima taaccübüme bais olurdu. Bir karınca idrak ve irsandan mahrumdur, binaberin sayi fazilet derecesine çıkarır ve onunla iftihar edebilir, beis yok, fakat insan için bu hareket bir sözdür. Zola diyor ki sa'y insanı latif, ali kılar... tedkikatıma göre keyfiyet bir akistir, say-i hedperestaneden sarf-ı nazar- çünkü bu nevi sayin hedefi sa'yinin iktisab-ı şeref ve refahiyet etmesi olduğu için daima merduddur- her türlü mesai yalnız karıncayı değil, insanı da mağrur eder, nisfet ve huzuumdan tecrid eyler"

Filhakika sabahleyin şafakla kalkarak işlerinin başına giden, akşamlara kadar çalışan adamlara bakınız ne kadar cert, biinsaf, bimürüvvet oluyorlar.. Bir dilenci görseler merhamet şöyle dursun, sahiren olamasa içlerinden:Sefil herif benim gibi çalış da para kazan" derler.. Tolstoy sa'y aleyhinde o kadar ileri gidiyor ki say nişane-i gurur, alamet-i hasasiet, hasılı şu,bu yaptıktan sonra : " Say tabi insandaki haslet-i muharribane ve citizenkarane dandır, çünkü ebna-yı adem bedavetten hazarete geçince, medeniyete girince vahşetten, muharebe ve mücadele-i daimeden münkati olunca var kuvvetiyle saye sarılıyorlar.. Hırs-ı muharribanelerini böyle teskin eyliyorlar. Saye nefse karşı bir nevi harbdir" diyor. Ondan sonra ataletten, tenperverlikten fezailini vasfa koyuluyor. Biz bu vadide feylesofu takib edemeyiz.. zira öyle delail ile, muhakeme ile kalem yürütüyor ki korkarız, fikrinizi çelemese de tereddüde düşürür. Saye şu zaman ihtiyac-ı vefirinizde bizi yorar.

İçin Tolstoy bu devrin en harika-pira muharrirlerinden, müteffekkirlerinden addolunuyor? İşte böyle garib, acib belki de merdud, ne dersenis deyiniz, fakat her halde ulvi, kavi henüz nameknuf efkarı ortaya koyduğu için: Zannedermisiniz ki bu fevc fevc garaib içinde zemin zemin, ufak ufak letaif-i hakaik bulunmasın,bu hakikatlerde vasi, fakat biçilmiş,yenmiş bir kuru merada cabeca göze çarpan parlak parlak minelere, latif latif çiçeklere benzemesin. Büyük bir edebimizin bir kavl-i meşhuru vardır. Zebanzedimiz evvela kıymet-i edebiyesini zahiren kaybediyor. Çünkü biz öyle nuhfet"i taba meyyaliz ki ebedle beka bulur bedialardan havf-ı mebzuliyetle derhal bıkarız. En güzel makalelerden ve mütalaalardan bir parr ça uzun olursa hemen usanırız.. ne ise o kavl-i güzin şudur: "hep gördüğümüz gibi yasmakta ne terakki olabilir, bir az da düşündüğümüz gibi yazmalıyaz. insan yalnız görmeğe değil göstermeğe de müstaiddir" işte muharrirlerimiz için bir dustur-ı hakikat! mesuddur o kalem ki bu yolu takib etmek nimetine muvaffak olur. Tolstoy'ları vücuda getiren bu yoldur.

Tolstoy'un sa'y hakkındaki şu felsefesini bildiğimiz meslek-i kalenderane ile karıştırmamalıyız. Alada geçen sözlerle:

Ayş-ı nuş ile anma bugün gam-ı ferdayı
Sana ısmarladılar mı bu yalan dünyayı

hükmünü birbirinden tefrik etmek kolaydır. Öbürü derindir, beriki basit, öteki doludur, beriki boştur. Çünkü hikayenüvis kalemini bir felsefeye, ruha tedkik ve tesika istinaden müceddidane yürütüyor. Şair ise mebzul bir fikrden adi bir surette dem uruyor. Hatta bence Rus muharririnin garaibatı:

Sa'ydir sermaye"i akl ve deha
Sa'yidir vabestin"i zevk ü sefa
Saye insan etmeli daim şitab
Barekallah baki ne hoş fasl ül hitab

Gibi nice kof hakaika müreccihdir. Çünkü:

İbzal"i mesaide kusur etmeki olmasın
vabeste bu alemde sukunun harekata
Mevta yaraşır var ise rahat düşünde
Akdam ve tahammül gerek erbab-ı hayata

Kıta"i mübeccelesiyle , yahut ebulatahiyenin, tehaminin:

Bi kadar-ül kaddi tükteseb-ül meani
Ve men telebel ula seher ül leyali
Nemen telebel ula min duni keddin
Edael umre fittalabil muhali

Senkur reyane şebibet cahiden
Ala taleb-ul ulya ev taleb-ül fahri
Ve leyse minel hüsran enne layaliyen
Temurru bilanefis ve tuhsebu minüderi

Gibi birbirinden rengin sözleriyle tekrim edilmiş iken Öbür: "Nemen bir evvel kadar variddir ki mevzun ve mufradır"lar, hele bazen de" eger çi vezin ve kadarette [illegible]"lar okunmaz, dinlenmez.

Tolstoy cidden büyük bir sahib"i kalem, büyük bir sahib-i fikr... bu icmal"i edebi uzadıkca uzamağa müsaid... fakat bu bahsin mabadını başka bir icmale tehir ederiz... Canım (Tao) düsturunu tatbik-i hareket etmek istiyor.

Cilt 2 sayı 40 sh:873,74,75
30 Mayıs 1312

E D E B İ Y A T

D A H A E V V E L B İ R İ F A D E

Matbuatı o ne tatlı söz, o ne ulvi tabirdir. İtila-i efkara tezkiye-i idrara hizmeti cihetiyle alemde vücuduna kail olunabilecek hazainin kıymetçe en fevkindedir, hiç bir seyke, hiç bir saadete mukayesesi kabil değil. Çünkü nazar gibi dürr-i akdes-i beşeri her saat, her dakika işgal ediyor. Seyale-i berkiyyeye mesabe olan tesiratı ile eşhası tenvire, semtine varılmayan lealeri, takdirine bizzat müyesser olunmayan sevatı tasvire say oluyor. Siret-i medeniyesinden kimseyi mahrum etmemek üzere onu temsilatiyle cihanları başka kıtalarda, başka lisan ve meşreb taşıyan cemiyyatı hemen haberdar eyliyor. Hitabeti neye münhasır olsa küçük bir mesali ile cüzi bir belagat ile bin şan ve şafer temin eylediği görülüyor. Hem denebilir ki matbuat, say-ı beşerden hiçbir teşebbüsün en parlak bir mucizesidir.

Bu sanat-ı mübeccelenin, her mesai dehat-ı cemiyetin birer yadigar-ı himmeti iken ekser zaman o dahilerin, o üstad ve münşilerin, hasılı o edib ve hatiblerin yegane bir istinadgahları olmakla iftihar-ı şeref-i binihaye eylemiştir. Hugo ne yapmış, ne düşünmüş ise takdir-i matbuata muhtac olmaktan kurtulamamıştır. Hatta namının mareş-i efkar makes-i enzar-ı ehem demek olan ales-i matbuatta her gün sikkesinden memnun kalıp mutavassitine teşekkür eyleyiğini bu haftanın "Les Darus" mecmuası beyan etmektedir.

İşte garbe kıyasen bizde yeniliğiyle beraber hem masrufe-i mütevaliye yani elfaz-ı takdiratmendane-i hüsrevane sayesinde bir devr-i dilaray-ı terakki küşad eden matbuat-ı hazıraya hasren ve şimdiye kadar nail buyurula gördüğümüz nizam-ı asasayı Hazret-i Abdülhamit Han-ı saniyeşükran haftalık bir (İ C M A L - E D E B İ) bulundurub kadir olabileceğimiz lisan ve takdir-i muhammedeti tekrar etmeğe çalışacağız.

— — —

İ C M A L - İ E D E B İ

Avrupa evrak-ı havadisi, siyasi mistüllü ulum hakkında yevmi bir icmal yazmağı san'at etmişlerdir. Bir sabetteki keşfiyat, edebiyata, sanayie müteallik icmaller yazılmamış olsa gazete ve risale mürüvvidi bir derece tenezzül eder. Binaberin her gazete idarehanesi için buna itina etmek mutlaktır.

Fakat şu var ki Fransız, Alman, İngilis gazetelerinde mecmualarında bu vazifeyi deruhte eyleyen erbab-ı kalem pek muktedir olub bundan maada nasa tarif ve tavsiye edecekleri asar-ı matbuanın muhteviyatınca ne ehemmiyet ve ehemmiyet münderic ise teşrihatı da ona benzetilmiş oluyor. İşte Fransa'da bu isabete yaklaşanların en edib ve munsifi JOŞ LO METRİ'dir.

(Malumat)ımızın (Alem-i Ahlak) muharriri ve Paris muhabir-i liyakatmendi bu münekkid-i şehiri daha ziyade takdir ve tebcilde bulunuyor. Adeta Paris'in yevmi evrak ve resaili (Jul Lo Metr)in hitabet ve makale-i intikadiyesiyle memlu olmak lazım gelse- hep mehasin olarak- bize de bir hülasası nakledilmiş olacak, ne gayret, ne_masudiyet ki muharrir-i ziktidarın bir vatan namına deruhte ettiği vazife-i alimane ve hakimaneyi nazar-ı istihsanla almamak kabil değildir. Yeter ki akdem ve sa'yi her zaman için müsmer olsun. Bize herkesin edinemediğimiz, işitmemek ihtimali olan terakkiyat-ı garbiyeyi öyle bir şayyur hemşehrimizin serir-i hame-i belagatı aks ettirsin. Elbette bir malumat demektir.

Şu aralık kitab şeklinde çıkan asar-ı edebiyemizin kıymetçe fıkdanı olub en ruhluları esbabiyyeye münhasırdır. Bizce bu cihetı daha ziyade mürevvicimiz.

Mutlaka kitab yazmak şartiyle imate-i vakt etmeden ufak tefek nesri, hikayeler tertib ve neşri daha muvafık-ı terakkidir. Bu sureti ihtiyar eden genç erbab-ı kalemimiz, hem bir eser vücuda gerirebiliyor, hem tetebbuat ile tevsi-i malumata muvaffak olur. Ve daima birer nebze neşriyat ile ciddi rağbetler kazanır ki sonradan ne_redebileceği büyük kıtada ki asar için karinini

asır bulur.

Refikimiz "Mesaili Gazete" tecdiden ikinci nüshasını da neşre muvaffak lmuş. Pek ala münderecat. Hususiyle ötedenberi zevk ile okunub istifade olu-an "Arabların Esar-ı Aşikaresi" inden bu nüshalarda mahrum kalmamış teşekkür lunur.

Arabinin lisanımıza olan tesiri baki oldukca aramızda- elsine-i garbi-e olduğu misüllü- Arabiye de ziyade vukuf peyda edenlere sıkıca tesadüf et-eyi bir şeref addederiz.

Mesaili Gazete'nindiğer bir muvaffakiyeti ise Üstad-ı fazıl ü şehir Fazıletli Ahmed Esad Efendi Hazretlerinin Mekteb-i Hukuk-ı Şahanede talime ibtidar buyurdukları hukuk derslerini dere ve neşre vesatet etmesidir. Bu ders kitab"ı ilkaha müteallik olub fevkalade bir üslub ile tahrir olunmak-tadır.

"Hanımlara Mahsus Gazete'nin bu son nüshası dahi nefais-i mükemmeleyi havidir. Hele şiir ile şairi tarif eden "Hatıra" unvanlı makale-i edebiyenin her satırını bir muvaffakiyet takib ediyor. Bunden "Musse" ile "Lamartin" hakkında munsib mütalaalar dermiyan edilerek evvelkinin gecelerindeki ulviyete hiz ve şairiyete hayran kalınıyor.

Evet, bu iki şair fikren, hayalen daha doğrusu sevdasen şarklıdırlar. Şiirlerindeki o renkler bizim güneşlerimizden, şafaklarımızdan alınmış bi-rer lehib-i asuman-ı şarkidir, okunmadan yakar. Sece gönüllü mütalaalarındaki tesir birdir. Aferin ki bunların mesiyet-i edebiyeleri yalnız erkeklere münhasır kalmamış, edibelerimizce de tahsin edilmeğe başlanmıştır.

Bu münasebetle hatıra bir şey geldi. Istanbulumuzun bir yeni "Andreşine si denebilen ve devletce memuriyet"i resmiyesinden ziyade boğaziçi safalarını sahtablarını tasvir ve öte beride meşhum-u hüzn ve azamet olub duran kabris-tanları intak ile tanınan Mosyö (Şarl Dağusetino), şehrimizden Paris'in mute-ber bir mecmua"i edebiyesine edebiyat-ı Osmaniye ile münasebetdar bahis bir makale yazıb göndermiş. Bunu sekiz dokuz ay ikdam okuyanlar bu Istanbul'lu Fransız şair-i merhumuna kalben teşekkürde bulunmağı unutmamışlardır sanırız.

Şair o makalesini muhtasar yazıb ve sırrı gözetmeyib tafsilini vad et-miş idi. Bizce şimdi matlub olan benat-ı Osmaniyemizin mesaki-i efkar ile şiir ve nesirdeki muvaffakiyetlerini o bedayi-i şarkiye muhib ve naşirine tebrik ettirmektir.

Malumat. Cilt 3 Sayı 57 sh. 168,169
7 Teşrini sani 1312

İcmal-i Edebi (3)

J E O R G E S A N D M E S E L E S İ

Bu da bir mesele mi oldu?! hemen o gibi bir şey... Bir iki hafdadır ki esbuiler, yevmiler George Sand'dan bahsediyorlar. Nihayet refikimiz "Saadet" gazetesi meseleyi hal etmeği düşünmüş, Emile Zola'nın büyük bir eser-i inti-kadiyesini tercümeye başlamıştır ki "George Sand" bu suretle, mütalliin-i Os-maniyeye tanıtılmış olacaktır. Bu maksad esasen bir malumat itasına müstenid olduğu için takdire şayandır. Fakat bizim aradığımız cihet orası değil. Bil-farz "George Sand" kim olduğunu öğrendik: Bir kadın imiş.. edibe imiş..iyi yazar imiş.. yazdığı bir kaç parça eseri haiz-i kıymet ve itibar imiş.. Musse ile musaşakada bulunmuş.. İtalya'da neler olmuş.. neler geçmiş... neler yazılmış.. hepsi ala.

Yalnız anlaşılamıyor ki bu edibeyi neden öyle tanımağa başladık. Gelin bu sevdadan vazgeçelim tezyin ve terakkisine say olunan edebiyat-ı sahime-i Osmaniyemiz için fena bir tarık-ı istifade açalım. Çünkü ahir bir milletin muvaffakiyet-i edebiyesini tetebbu için bu kabil taklitin, tecavüzatın su-i tesiratı görülür evet, on beş yirmi senelen beri kemalat-ı irfaniyesinden istifazaya çalışılan bir millet-i müterakkiye matbuatını edeben takdir lazım ise George Sand'ın İtalya'da cereyan eden ahval-i aşıkanesinden -nasılsa evrak-ı havadise geçirilen bir sahifeyi, bir hüccet-i edebiye addile mütalaat-ı devradevre kalkışmayalım zira bundan Türkler için bir faide hasıl olmaz. Bize layık olan bir kavmin terakkiyat-ı edebiyesine aid esbab ve mesaiyi tedkik etmek... kabil-i nakl bir takım efkar ve bedayii tanıttırmaktır.

Kaldı ki George Sand bir kadın iken büyük bir muharrir tanılmış, dehşetli mahsus bir tarz-ı ifade hasule getirmiştir ki Fransa tarih-i edebiyatı hala ala, mahiyeti ile meşguldür. Fransız mefahir-i milliye-i edebiyesinin en mühim kısmını bu kadının tulumat-ı fikriyesi teşkil etmiştir. Ne hacet, George Sand Fransa edebiyatınca müceddid sayılmış, on dokuzuncu asrın mübeşşirlerinden madud bulunmuştur. İşte vefatından yirmi sene sonra söylenecek fena sözlerle George Sand 'ı tanımaktan ise daha alası Fransa memalik-i edebiyesine eiddem nisbeti olan hayat-ı edebiyesine ittıla kisbine çalışmak ve mümkün ise bir hikayesini lisanımıza tercümeye sai olmaktır. Belki iktidar ve ulviyetine kail olmak istenilen Emile Zola lisanı ile de George Sand hakkında tam ve sahih bir fikr peyda edilmemiş olacaktır, buna vusül imkanı ancak - Garb edebiyatına en iyi vukufu bulunan- edib-i muhterem ve Ögeakizade Halid Ziya Bey Efendi biraderimizi söze başlatmaktadır.

George Sand ile İtalya'ya kadar seyahat eden ve kendine rakib olan bir İtalyanca canı sıkılarak bağteten Paris'e avdet eyleyen "Elfred dö Muse" ye gelince o koca şair-i yeganenin matbuatımızla gördüğü takdir, tahkire varır bir takım münasebetsizliklerdir.

Eğer bu bahsi nakl edenler yalnız bir havadis vermeği emel etmişler ise o dereceyi tecavüz etmemeliydiler. Zira vazifeden hariç geyler söylenmiş oldu. Bundan ne çıkar?! Muse bir Fransız edib-i meşhurudur. Güya iyi tanınmış olduğumuz Hugo mertebelerinde bir şöhret-i edebiye sahibi olmakla beraber eserı belki daha heveste okunub mazhar-ı takdir olmaktadır. Hatta bir zaman "Lamartin" dahi beraber olarak bu dahi şairler, bu ulvi nağme-seralar bir mukayese edilmek istenildi neler yazıldıo söylendi.

Akibet acis kalındı. Her üçü de büyük.. Her üçü de Fransa için bir şeref-i ebedidir demekle iktifa olundu.

Şimdi düşünelim bizim için bir öyle edibin, bir muharririn külliyat-ı eserı okunmadan halka da tanıttıralmadan mezziyyat-ı edebiyesini tayine imkan olabilir mi?!... Bittabii olamaz.. Olamiyacaktır Muse'yi de muhakeme etmek için bertaraf etmeliyiz. Zira yakık oluyor ki o kadar büyük bir şairin itibar-ı edebisini Fransızlar umumen o Fransızlar bile kadar namus bilmektedirler!

Mesele-i mahude hakkında Parisin bu haftaki matbuatı- yeter uzattınız demeğe başladı. Biz elbet daha akdem-i sözü kesmeliyiz. Zira edeb ve hayaya muğayir düşecek mebahise nakl olmak bir hüner-i irfan sayılmaz.

Hissi, Milli, Hayali, Cinai, Sevdavi

Matbuat-ı cedidemizden bazı kitab kapaklarının üzerinden görülen şu kelimeler acaba ne manaya göre sarf olunmuştur?!!!

Romancılık icabı, yahut bir şeref iktisabı demek mi lazım gelecek söyleyiniz!

Hissi kisma aid bir eser okudum hayali bile değil de rüyadan ibaret buldum...Bir diğeri sevdavi imiş. O da gözden geçirildi. Heyhat! ki sevdadan

eser yok, sonra hükm ettim ki sevda her kalbde uyanmış maksad, erbab-ı mütalaayı işgal etmek...

"ayal,- ulvisini bertaraf- adisi dahi nemnuyesi olan zihinlerde bulunur... hissi denib bir kadında iffet...iffet, bir erkekte fazilet ... şecaat tasviri lazım gelmişde cinayet gibi eticelenmiş ne beis var.. cinayet her meziyetten mahrum olanların işliyecekleri bir fiil mekruh değil midir!..

İşte biz de romancılığa pek fena başladı bir taklid ama hiç faide etmeyecektir. Niçin mi!

Zira bizde henüz inkarrerat-ı edebiye olmadığı için, Fransızca yazılmış bir romanı tercüme etmek, yahut okumak ile - hissi... hayali- cinai- roman yazmak muvaffakiyeti hasıl edilmez.

Romancılığa, hikmet-i ahlak namı verilince her milletin ahlakına göre yazı yazılmış olur.

Arada o kadar büyük farklar vardır ki bize kalsa bir şey değil iken ecanibce mayub ve hezza onların bir hal ve adeti de şerkta merdud addedilir, kaldı ki garb hikayenüvisanı tenevvü-i hikayat için evvelden çalışmış, aralarında erbab-ı iktidarı tarafından çizilen had muhafaza olunmuştur. Şu hal bir defa bilinmekle o yolda yazı yazanlar şübbeden kurtuldu, fakat bu meseleği iltizam eden ise o uğurda sefir i hane-i hayatı tüketmiştir!

Mesela Emile Zola, bir hikayenüvistir. tabii yazara "hikayat-ı tabiiyye tarafdaranının pişvasıdır. Acaba vaz etmiş olduğu kaidenin , takib ettiği maksadın haricine çıkıyor mu?! Buralarını yeni erbab-ı kalemimiz anlamalıyahut bir anlatacak bulunmalıdır.

Milli kısmına gelince: Denebilir ki eşhasın isimlerine nazaran bir hikayenin milli olub olmaması iktiza ediyor. Mevzu-ı vakıa muhakeme edilerek (milliyet) nazar-ı dikkate alınmıyor. İsm ne ise hikaye o kısma aid bulunduruluyor, ahlakımıza muvafık mı değil mi düşünülmüyor Halbuki milli olan bir hikayenin - müntesir olduğu efrad beyninde- mahiyeti yani vakanın cereyanını hiç de tahmin ve muvazene etmemek kabil olur mu?! Bir Türk bir Osmanlı daniş-nemüdihemcinsinin nasıl yaşadığını ... nasıl sevdiğini, nasıl sevildiğini tayin edemez mi? Velev tarihten muktebes olsun tarihini bilemeyecek mi? memleketinin unsunu bucağını şöyle bir zihinde tefrik ve tahdid edemiyecek mi?

Buna imkan verilmiyorsa bizde milli hikaye yazmak zamanı henüz gelmediğini anlamalıyız. Eğer iddianızın doğruluğuna kail olunursa hikayat-ı milliyenin o mertebe bize ecnebi olarak yazılmaması muktezidir. Fakat hikaye-i milliye tasvir ve tahririne muktedir olanların mütaliini nazarındaki fark şu hikaye ahlak ve adatımızdan, ahval i ictimaiyemizden bir levhadır- gibi hoşnudi takdirata mazhariyetten ibaret olmalıdır.

Bu muvaffakiyeti ihraz edip etmeyenleri tefrik için bazı hikayat-ı matbuayı okumağa başladık ki ikmal eder etmez kararımızı da bildirmeyi vad ederiz.

Sair arkadaşlarımız, bu hafta dahi muntazaman neşr olundular. Servet-i Fünun'da Sami pagazade edib-i nüktepira Sezai Bey Efendinin - Lonca Hatıratı- Hanımlara Mahsus Gazete'de mündemic vezaif-i nisvaniye bendi -Mekteb- deki Hubb-ı Mesai makalesi şayan-ı tavsiyedir.

Malumat Cilt 3 Sayı 58 sh: 188,189
14 Teşrin-i sani 1312

E D E B İ Y A T A İ N T İ S A B Ç A R E S İ
Yahud
M E S A İ L - İ L İ S A N İ Y E D E N İ R İ N C E

Unvanı bir daha tekrar edelim: Edebiyata intisab etmek o kadar kolay istihsal olunmayan bir çaredir. Çünkü vasıta-i temyiz-i beşer olan nutkun medar-ı iftiharı ... merkez-i ihtisas bilinen kalbin.. müfekkirenin ebedi bir, bergüzarı edebiyat değil midir?...

Her kavmin,ümmetin ebediyeti, edebiyatındadır. Mazideki alaikin, istikbalde zulmetsiz, uçurumsuz selamına, revnaktaraz bir kemale, mefharete kalbi edebiyat sayesinden değil midir? Ne gübbe! O müstakbel müntesibini ile beraber karşılar. Arzu-yı takdiri olduğu bilinen akvam-ı fazılayı da kurduğu tak-ı zaferinden güzara davet eyler. O kürsüde herbirinin müdafaatını dinler, daima bir tezkin-i rüchana mukabil ezkar-ı cemileyi tekrar eyler.

Edebiyat genceine-i mafahirdir. Mutayyeb-i ruhdur. Ruha müteallik menakıbın hafızıdır. Ruha sadakat ve vefa ibrazı ise kimin deruhte edebileceği bir hizmettir!..

İşte edebiyata intisab etmek çaresini iktisab için bilamsul uğraşanlara karşı bir kaç söz söylemek sırası gelmiştir. Çünkü şu aralık garib bir sürat ve gayretle bulunuyorum ki akiben bırakacağı yorgunluk- yani mağlubiyet fikriyle beraber mesleği bittiraadı yüzünden- mahsusat-ı milliyemiz bir maraz-i temayüz peyda edemiyecek, o yolda yolsuzluk eden bazı gürüh gibi sermaye-i irfan-ı ahirin tevfir ve intişarına naçar hadim olub kalacaktır. Bu ise niçin vaki olsun?.. "İçin kalbimize, hissiyatımıza tercüman olmayalım, neden yazdıklarımızın, söylediğimiz sözlerin tesiri ne kadar müddet devam edib etmiyeceğini şimdiden düşünmeyelim?!...

Asar-ı Eslafı- Lisana bir mebde-i itibari ile- Tetebbu-i zahmet... Yirmi otuz seneden beri bir s'ay-i azim ile açılan devr-i tecedüde mahsus kemalatı, muvaffakiyatı takdir etmeği külfet addediyoruz.. ya tarz-ı ahirimiz buhran üzere devam ettirilmesindeki faide neden ibarettir? Bu meşguliyeti kim deruhte eyliyor.. Hangi zevkşinas-ı edeb atisiz, bu reviçe tarafdar-ı taklid oluyor... Müstakbel için efkar-ı edebiyesinden fevz ve zafer bekleyen nevreste gam-ı daniçe o yoldan geri dönmek lazım.. sonu çıkmayacak bir meşgale uğrunda heba-i gayret edenlere - tarih-i istikbalin cevab ve hitabı bir nevi itab olacak ve sonraki nedametlere hiç bir çare bulunamayacaktır.

Şu aralık meydan alan mebahis-i lisaniyeyi ciddi ve esaslı müdavelat-ı fikriyeye mülhak olur zannettim. Lakin şu ana değin bir on defa başlayıb devam etmeyen mübahase-bugünkü (ibtidalar) dahi birden karışıb karın zeval olacaktır.

Zira sebeb aranırsa görülür ki Eslub ve imlayı- saika-i tagallüb ile tağyire çalışanlara nasih çıkan, daha müstegallib, daha mühtidir. Kim kime riayeti, itaatı vacib görsün ki dairye-i tecelli d büyükten küçüğe küçükten büyüklere kadar sirayet etmiş.. adeta haya i edeb bile bertaraf edilmiştir. Dün Fuzuli, Nefi, Vasıf lisanlarını muahaze edib Turduki dün-lisan-ı resmi-i devletin olduğuna, idüğüne- musarız çıktık. Fakat bir iki sahib-i kemal ve himmet vücuda getirdikleri tarz-ı beyanı kabule, takibe karar verdik. Buna devamdan mütehassıl kudret ve gerefi, esasın bir vesile-i terakki, ulvî bir mazhariyet-i tekemmül saymak lazım gelir iken yukarıdaki karışıklığı had-ı fasıl çeken o devr-i kemalin temadi-i çaşaasına müstehaddan sayi olmağı sü'l addederek, birden ayrıldık. Bugün daha evvelki münasebatı bir mertebe değil vücuh-ı adide ile işkale başladık. Bugün edvar-ı salifeye pek farklı- hem esassız, sünük bi

takım eğirler ilavesine kalkıştık. Fikri- evet bize mahsus esalib-i beyanı anlaşılmaz tağyirata uğrattıktan sonra hepsine nazaran daha mühim olan - imlayı ele aldık, ezdik, büzdük akibet berbad ettik. Hala inşaf, hala kanaat etmiyoruz. Fakat biraz tevakkuf edelim.. yorulmayalım!

Lisan mübahasatına- bundan yedi sekiz sene akdem- belki onuncu olmak üzere fakirde iştirak etmiş, karşımda merhum Kabi-zade Nazım Beyi bulmuştum..-Alabildiğine- tabirine masadak olacak bahse devam rına temin-i muvaffakiyet etmediği için ikinci cevabında kardeşim bu arrir-i tahrir Reşad Beyi karşılamak istedi. Nihayet kendi kendini mazur görüb ortadan çekildi!

Fakat merhumun hülasa-i mütalaasını bu günkü imla mübahislerinin bir çoğu tasvib eden gibi görünüyor.

"Mesela" Tarlanın şekli ister müstatil olsun, ister murabba akınacak mahsül tahmine tabidir." Nazariyesini vaz eden Nazım Beye peyrev olanlar- Lisan, tekellüm için imla da, telaffuzu sabt içindir- demek istiyorlar. Meydana çıkarılan imlalar yüz ikiyüz sene evvelkine beş on sene akdemine- hiç benzemiyor. Ve günlere mahsus yeni şeyleri şimdi bırakalarını muhakeme edelim. Faide-i lisaniyemizi temin ve istihsale bunlar kafil olur mu, olmaz mı düşünelim!

Acaba "tarz-ı salife takaddüm- ve " bir başka lügat-ı tekellüm" etmek fahriyesine kail olan Şeyh Galib, lisanen, fikren, şiiren ne mertebe eslafından tebaüd ve tecali edebilmiştir? Acaba bu tefahürünü Fuzuli ile Nefi için mi irade lüzum görmüştür.

Şeyh Galibi seviyoruz, hatta Türklerin "Victor Hugo" sudur diyoruz, Nedim'i kısa "Lamartin" mertebelerinde sayıp edib duruyoruz. Ya bu kadar mefahir-i mübeccele-i edebiyeyi natık olan lisanı keyfamayeşa tağyirata uğraşmağa nasıl razı oluyoruz?

Fuzuli'den, Nefi'den, Nedim'den, Galib'den sonra gelen hünerveran-ı edeb, lisan hakkında - bizim gibi- sevzeklikler ihtiyar etmişler midir? aralarında edeben büyük olarak tanınmış olanların - imla dahil olmak üzere mahsulat ı lisaniyesini-bilaylüzum ve ihtiyac kare ü mero etmeğe cesaret eden bulunmuş mudur?

Türkçemize tesirat-ı galebede bulunan Arabi ve Farisinin sehilen tahsilini istihsal çare-i mahsus ve acilline mukabil imlamızı geliş güzel tağyir çalışmaktan ne hasıl olur?

Bir defa düşünmelidir ki imlamızı tağyir etmek arzusu Arabi ve Farisi kelimat için kabil-i tatbik ve icra değildir. Lisanı bu iki renkten külliyen tecrid ise hiç bir zaman mümkün olamıyacaktır. Nasıl olsun ki altı yediyüz senedan beri kıyamet kadar yazı yazılmış, tab olunmuştur. Bu gün müdevven bu lunmuş eserı yeni bir imâa ile temsil ve iktitab etmek vazifesi tasahhür olunur bir mesele sayılamaz. Gençliğimizin bu arzularından daha hayırlısı belki tevessüat-ı lisaniyeye gayret ve hizmet etmek olub yoksa nice hizmetlerle vücuda getirilmiş bir lisanı mevcudu üzerinden ıslaha kalkışmak adeta hodnaşinaslıktır.

Halbuki, tarakkiyat-ı lisaniyeyi arzu etmekten ğayri bir şey olmayan bu iddiamızı- biz vaktiyle de- tekrar etmiş ve fakat imla ile şiveye manası olarak itirazda bulunmaktan ziyade ihtiyacat-ı lisaniyeyi bertaraf eyleyecek esbabın istihzarına taraftar çıkmış idik. Bu mebhasta - dehat-ı üdebamızın açtıkları çığırı beğenmiyerek- böyle böyle- yazı yazmak mütecessiranı dahil edilmemiştir.

Bilakis bu zamanı lisanın bir devre-i kemali addedib hadimleri, muhyileri hakkında - mümkün mertebe- beyan-ı iltizam ve takdirata bulunmuştur

Zamane ise bunun bütün cihet-i makbulünü iltizam ile ortaya bir davayı sürdüğü hal vakitten ziyade iktidar ve liyakata tevakkuf eder

Daha garibi ise daiye-i tahakküm ile tağyir edilmek istenilen imlanın lisan üzerindeki su-i tesirini düşünmemektir!

Halbuki tahsil erbabını, vilayet eshab-ı iktiranı fikrimize nasıl tabiiyet ettirelim... idare-i kalemde daha bir hafta - haydi bir sene- akdem başlayın mesela Ebulacib Şatır Beyi kim tanır... hizmeti neye münhasır... ne yazmış ne okumuş; dekdik-i lisaniye üzerine kim bir bahsini dinlemiş?... mebahis-i lisaniyedeki isabet ve maharetini devlet mi takdir buyurmuş.. halka mı kendini tanıttırmış?...

Lisan bahsi! Evveli ıslah-ı lisana, tenhid-i kavaide pek ziyade ihtiyac vardır. Lakin buna ne yolda başlanacaksa en evvel orasını tayin etmelidir. Garbın mecami ve mehafil-i edebiyesidaima mübahasat-ı lisaniye ile işgal olunuyor, Macar ve Almanlar ise ıslahat-ı lisaniyeye muvaffak olmak için tedkikatı - karakurum- sahralarında icra-yı seyahata kadar vardırıyorlar. Bu muvaffakiyetlere, bu ezeli gayretlere mukabil biz, hazır bulduğumuz bir lisanı bozmak istiyoruz. Görelim bu mesuliyet kimler üzerinde hasıl-ı tesir etmiş olacaktır?

Meğer yazar ki biz, ihtiyacat-ı hakikiyemize göre metalib-i mazhariye tevellüdünü arzu etmiyerek meydana atıldık. Lisana hizmet, edebiyata intisab çarelerini bu noktalar ihtiva eder. İmlasına, şiveye müteallik mebahis ihtiyarı ise pek mühim bir himmet olmakla beraber eshabını cemil ünvan addetdirib tarih-i edebiyat ile de büyük bir münasebette bulunmaktır. Fakat öyle tasavvurat-ı münferidane ve acibane ile ona vüsul imkanı yoktur. Muhakkak tır ki bir bahis usul ve esası muhtevi olmadıkça adeta herkesin bir tarihi edebiyat-ı Osmaniye yazmak hevesine düşmesi lazım gelir.

Halbuki şu hizmete şimdiye kadar Edebiyat-ı Osmaniyemiz tarafından henüz cesaret edilmemesi gibi- imla bahsini ne mertebe nazik tutmak düşünmek iktiza ettiğini mübahisler tayin etmekte muhtardır.

İmla bahsine müteallik mülahazat-ı acizanemizin bir kısmı bu merkezde olub edebiyata hizmet ve intisab çaresi de ona matuf bir maddedir.

İleride yine söyleşiriz.

Malumat. Cilt 3 Sayı 59 Sh: 208, 209
21 Teşrin-i sani 1312

İcmal-i Edebi (5)

E X O T İ Q U E

Lügata müracaat edilmiş olsa sadece (ecnebi) ve bunun mukabili de (Yerli)manalarına müsadif olunur. Fakat bu kelimenin vuzuh üzere manası da vardır. Kıtaat-ı hariciyede mevcut nebat ve hayvanatın ve daha sair mükevenatın kıta-i mutavattınızda nakli ile tanınmak meselesine alem olmuş ve lisan-ı Yunaniden mehuz olan şu kelimenin manası işte bu gibi şeyleri muhi bulunmuştur. Mesela (Okaliptus) hariçi bir nebat olub Amerika'dan, Avustüralyadan Avrupaya nakl edilmiştir. Keza sürafa ve deve de böyledir. Ama ne hacet Avrupa müzelerini, nebatat bahçelerini ya bizzat görmüş, veya hut derecelerine, servet ve ziynetlerine dair asarı mütalaa etmiş olan erbab-ı danişe göre maksadımız tamamen anlaşılmıştır. İşte ıstılahat-ı fenniye sırasında kıymet kazanan bu tabir gitgide asar-ı edebiyeyi de istilaya başlamış ve evvelce Fransızca'da bazı külliyat-ı matbua, bu nam ile zikr ve tefrik edilib eshabına büyük bir şöhret bahşettirmiştir.

Vakıa asar-ı edebiye için dahi zahir olacak muvaffakiyete muhteriat-ı ilmiye mertebesinde teboilat-ı valihane vaki olabilir ise de menazır-ı hariciyeyi bihakkın tasvir ve takdir edeceklerin - bilaseyr-i nazar ve tahayyül ası yazanlardan daha ziyade- bir meziyetle istihanları lazım gelir.

Bir edibimizin- Alem bir kitabdır, seyahat onu mütalaa etmektir.- ikmetine kail olması gibi bedayi'i hariciyeyi tavsif ile uğraşacaklarınnazarkarinde mergubiyet-i tamme kazanmalarını işte yukarıda ki sebeb ve hikmetler temin etmiş oluyor.

Ne çübhe! her saat tecrübe ediyorum ki görülmüşle takdir olunmayan bir şeyi anmakta , okumakta nefesin hafi bir tereddüd hasıl eyliyoruz. Meyl-i tabimiz ibe daima tecrübeyi tavsiyede bulunuyor.

Farz edelim güzel bir hikaye okuduk. Bir nevkili tasvir eyliyoruz. Yahut güreşen gibi gösteriyor. Bir şahıstan bahseylivor ki gözle görüb tanımağa hasbet bırakmıyor.Tarz-ı tasavvur ve tahayyülü aynen hatırda kalıb çıkmıyor. Hasbet bunumla iktifa etmek lazım gelirse hikaye sahibi gibi biz de o levah-ı tasavvereye bir defa için tesadüf ve istifade ederiz.Onu yeni yeni daha bazı ilaveler neye tevakkuf eder. Bilmeğe, görmeğe değil mi? İşte Avrupa'da erbab-ı kalem köyden, şehirden, dağdan, vadiden bir şeyhte bahs ediyordu. Ne kadar devam edebilmiş iseler etti. Bu gün yine devam edilebilir. Fakat halk istiğna hasıl etti. Hacil etmesin ki hep bilinen güneşlerden tegemmüse, kamerlerden tenevvüre, bağlardan tenezzühe, tezehhüre say olunuyor...

Tiyatra sahneleri bir tarzda, hikaye mukaddematı bir zeminde, eşhas bin renk ve kıyafette gösteriliyor. Hele kabirler, kitabe-i seng-i mezarlar, eflake ser çeken) hüzünlü serviler hep bir hep bir boydadır...

Halkın bu şikayetini, bu hal ve melalini anlayan takım, eserlerindeki mevzuı, levhalarındaki elvanı bilmeyerek tebdile karar verdiler. Fakat temin-i rağbet edemediler adeta muharrir sade bir nakil adde ildiler. Nihayet en meşhur olarak (Jülveme) , (Piyer Loti)lerin nasarına tevaddh-i nazar-ı itibar oldu.

Çarçabuk ve meyve muiz eser sahibi olmakarzusuna mağlub olunacaksa bu mebhas-i mühimmenin tahririne daha ziyade lüzum kalmamış ve maksat-ı halisanemizde Fransızca'da "Hikaye-i Hariciye" ne demek olduğunu bir anlatmaktan ibaret bulunmuş olur.

Malumat. Cilt: 3 Sayı 60 sh: 237
28 Teşrin-i Sani 1312

İcmal-i Edebi (6)

BİR MASAL AYI MASALIDIR

İmlamızın ıslahı hakkında şimdiye kadar bir hayli mütalaanameler aldık Bir kısmı daha vaktiyle, bir kısmı da daha bu sıra neşredilmiştir. "Malumat" yalnız bir vasıta olmaktan ibaret kalıb- imla meraklıları için taraftarlarından ğur ü diraz mütalaat ilave olunmamıştır. Zira bazı kalem erbabının arzusu vechile lisanda küllü tadilat icrası bir usûr-i eser olduğu mertebe keyfasavçla yazılan bir makale hükmüne göre hareketimizi tevfik mümkün değildir.Kaldı ki fikren bir noktada birleşen mütalaa erbabı nekeüsi iken lisanca ıslahata ibtidar edildiği halde daha nice lisanın maarifmenlanını çok bir sahada tesbik etmek lazım gelir. İşte buna yine malumatımız tevessut etmiş olmak ve şu ana kadar neşretmiş olduğumuz lisan mübahasatı hakkındaki rayları ne olub olmadığını bilinmek üzere ihtisasatı, malumatı olan fikebamıza müracaat edilmiş olduğundan karibem taraflarından alınacak müfni ve müfid mütalaatın neşr ve ilanı tabii bulunmuştur.

O cevabların vürudüna değin biz de lisanımızın muhasenatınca en mühim bir cihetı için daha tecarübde bulunmak emniyesi hasıl olmuş ve bu da aziz refikimiz Muhterem Edi imiz Nasif Büruri Bey Efendi hazretleri tarafından teklif kılmıştır.

Nasif Bey Efendinin müterakkiyane mütalaaları neticesi Türkçemizi yine Türkçe olarak yazmaktır. Buyuruyorlar ki her nevi mektub ve makalelerdenumumun istifade etmesi için ibaratın maruf olan lügat ve kelimelerle teşkili tamamıyla elfaz ve terkibat kullanılmaması lazım geldiği malumdur.

Nadiren istimal olunan lügatler ve müteselsil ve mutantan terkiblerle tahrir edilen bir makaleden istifadenin havassa ibtisarı tabii olub umumun istifadesine ise mani'dir.

"Edebiyat ve sair mühim ve mutena hususata dair yazılacak muharrerat müstesna olmak üzere gazete gibi herkesin bir faideye mustazı olduğu evrakın sehayet ve Arabi ve Farisi terkiblerden azade bir suvette yazı ması iktiza eder.

Arabi ve Farisi kelimeleri istimaline lisanımızın ihtiyacı derkar ise de Osmanlı lisanı müstakil bir lisan olduğundan o lisanların terkiblerini kaidelerini aynen istimale mecbur değiliz.

"Meselâ bir gazetede: - Falan sefine-in bahr-i siyahı müteveccihen merkez-i devlet-i dersaadetten hareketve medvir-i çarh-ı müfarakat eyledi.

Tarzında yazılan avam güruhu, ek çok lügat bilmeyen hüsvan takımı bir şey anlamayıb müşkilata düçar olur. Bu misüllü havadisin lisanımız kavaidine tevfikan Türkçe terkibatı ile tahrir olunması her halde faideli olacağından meskur ibarenin- Falan vapur dün Karadeniz'e hareket etmiş veya gitmiş - suretinde yazılması iltizam olunmalıdır.

"Bu suretle hem lisanımızın islahına da çalışılmasına ve hem de istifade edilmesine hizmet edilmiş olur."

Bu bahse ne denir ki şimdiye kadar edilen teklifatın en alasıdır. Zira lisanı teşkil eden Arabi ve Farisi kelimatın eşkalini tağyire gidilemiyeceği gibi Türkçe lisanımızın- keyfe göre- değiştirilmesine dair bir iltizamsızlığa da meydan verilmiyor.

Evet, lisanı alaiki bulunduğu lisanlardan tecrid edemek olmayan şu ciddi teklife karşı hiç bir şey denemez. Bunun terkibsiz yazılması imkan haricinde kalan cihetler istisna ediliyor. Yalnız "Veyahiyane" yazılmasın deniyor.

Hem dikkat edilse anlaşılır. Pası defa iltizam edilen terkibler o kadar teşbihli, o mertebe karanlıktır ki hayli zihn sarfı halinde bile bir mana istihraç edilemiyor.

Yukarıda misal getirilen cümle ile davamızı isbat etmek pek kolaydır. Falan vapur Karadeniz'e gitti demek, onun elbette, demirini, kömürünü hatta kazanlarına suyunu, anbarına yükünü, güvertesine, kamarasına yolcusunu alarak hareket etmiş olduğunu ima eder.

Hadem ki vapurdur. Avrupa'nın son tecrübesi bertaraf edilince mutlaka bunlarla müteharrik olacak makineyi, çarhı da bulacak?!- Çarh-ı müfarakat terkibinin sarfına ne kalır. Gitti demek kafi değil mi?!

Hezimle, müfekkirlerimizden biri müglak, mübhem, yanmakta pek ileri gitmişti. Hatta bu karara ekser vafi olmuyor. Bir cümlenin yarısı mustalih ve biri pek sade yazılıyor. Bu nasıl olur, gazete bir siyak üzere yazılır. Hah şöyle, kah böyle yazılmaz.

Zahire için, maliye için şu kıymet ve itibar vardiye başlanacak. Bir emsali bir takım garib teşbih ve elfaza boğmak ile onu okuyan bir tacir, bir araf ne anlar.

Keza fiatından bahsolunuyor. Şu bu kazalar oldu demek lazım gelir iken eyetten bahsetmede ne faide mütemuldür...?!

Bunun için "Malumat"ımızın bu nüshadan itibaren "Türkçe terkibli makalelere münhasıran bir müsabaka açıyor, ve mevzu olacak- Dünyada her şeyin safası bir midir? - sualini irad ediyoruz.

Bu yolda yazılıb gönderilecek asarı mütalaa ile en iyi isabet edenlere hem lisanen takdir ve hem mükafaten bir kitab hediye etmiş olacağız.

Fakat bu müsabakanın sair bir maddeden bahis olacak makalata şamil olmadığını da ilaveten beyan ederiz.

Malumat Cilt 3 Sayı 61 Sh: 248
5 Kanun-ı Evvel 1312

İcmal-i Edebi (7)

Müsellemdir ki her lisanın bir sarfı olur. Belki bir kavmin yegane şerefi demek olan lisanı dahi zabt ve rabta alınan kavaidinden ibaret bulunur. Kaidesiz söz söylemek hiç bir faide temin etmez. Kaide mi lazım, kaidesi suali na karşı hiç tereddüd etmeyiz. Faide istihsali mutlaka kaideyi muhafazadan sonradır. Fakat burası bizden bire anlaşılmazda göze aksi olan cihet çarpar, yine mübeyyendir ki en parlak tanılmış, en ali ve en edebi emsali vücuda getirmiş olan bir kavmin edebiyatını nazarlarda istihsan eylen her halde fesahatidir. Belagatı daha sonradır. Fakat fesahattan maksad belagatla tevem olduğunu isbat etmektir. Bu adeta şehirde, kırda, minimini bir çocuğu ak sakallı bir lalasiyle mukayesede bulunmak gibidir. Hatta isterse lala, bir genç veya bir güzel daye olsun yine çocuğa bakılacak, o çocuk kimin oğlu olduğu sorulacak.

Bu da said bir misal addedilsin. Şiir, musiki, resmi seviniz; bu zevkini de müteyyiz addolunacak kadar da ileri gidiniz, ama çalgırasiya takdis ediniz. Acaba öyle takdiri bir kabe varan o şiiri, o lahnı söyleyeni, o resmi vücuda getireni öğrenmek hevesinde bulunmaz mı? Ancak çok yazı okumak bilen- iktidarına göre- bir muharriri mukayeseden, yahut eski aya mahsus mertebeyi, bulan bir heveskar bugün hangi şairimizin, hangi hikaye yazarının, hangi gazete muharririnin akranına kıyasen daha hoş kalem kullandığını bilmez mi, öğrenmez mi?.

Yahut tiyatrodan bahsedelim: Her oyuncu bir midir? İyi bir oyuncunun ismi, şöhreti öğrenilmez mi? Bir muharribin, bir kaptanın mahareti neye müstenit olabilir sorulmaz mı?

Geçen haftaki icmalimizde söylendiği vechile Türkçemizi yine Türkçe olarak yazmak, ve kaideyi ne ise vikaye etmek lazımdır, bir taraftan ecnebi edebiyatını okudukça- mahsulini neden ibaret ise- lisanımıza nakl etmeli, o numuneden ibret almalı sair vatandaşlarımıza tavsiyede bulunmalı. Lakin lisanımıza mahsus kavaidi de bozmayıb selametine terakkisine, mazbutiyete çalışmalıdır.

Bu ise garbda, Hindistan'da münteşir aseri tetebbua hiç bir zaman mani değildir.

Evet, bir taraftan lisanımızdan gayri lisanları öğrenelim, güzel bir fikri ya aynen nakledelim, yahut ondan iktibasta istifazada bulunmalım. Bizden evvel yazı yazanlar ve hala yazanlar lisana bir hizmette bulunmağı arzu ettikleri Selafımızın (olubdur) ve (menem) gibi tabiratını lisanın bugünkü şive ve kaidesine muğayir görüb (olub) ve (benim) suretinde tahsin edilir. Ancak daha ileri varmadılar. Acaba neden? Çünkü lisanımızca icra olunacak esaslı tadilat öyle- söylendiği gibi- garib şekillerde imlayı tağyir etmek değildir.

İngiliz ve Alman lisanlarının imlası bizimkinden büsbütün besbeter bir surette iken söylenildiği yolda imlayı tağyir cihetine gidilmiyor.

İmlayı, şiveye göre tadil ve ıslah edelim. Arabi ve Farisi terkibatı tenis ve tezkir dairelerinde bulunduracak olan elfazı ne yapalım. Asıl işe bu terkiblerden baylayıb hizmette bulunmalıdır ki Türkçemizin Türki ve müstakil olduğunu meydana koymuş olalım. Yokma bol bol terkibler ve Paris muhabirimizin hoş tabiri vechile (tüm-n!) Arabi ve Farisi kelimelerle efkarımızı ifade ettikten sonra (içün), (için) , (onra),(onra),(ongra)(, , ,) (,) gibi yalnız Türkî elfaza karşı tecellüdün ne faideşi olabilir.

Halbuki İtalyanlar, Latin ve Fransızların Latin ve Yunan lisanlarından mehuz kelimat için istedikleri tağyiratı biz de Arabi ve Farisi için ihtiyar etsek belki maksada daha evvel vusul imkanı melhuz iken tenisle tezkiri ve terkibde mutabakatı kabul etmeyen bir lisanın hükmüne, kavaidine ram olmayıb da işe daha garib terkibleri, elfaz-ı müceddedi tanımak üzere de mehuz olmayan bir takım lügatleri istimal gayretinde bulunmak adeta kendini bilmemekve neye hizmet edileceğini anlamamaktır. Fakat pek yazı !...

Malumat Cild 3 Sayı 62 Shf 268, 269
12 Kanun-ı evvel 1312

İcmal-i Edebi(8)

Lisanımızın ıslaha cihetlerini en evvel Türkçe kavaidine göre yazı yazmağda aramalı meydana koyduğumuzdan beri bir çok taraftan alkışlara mazhar olduk. Hatta birini nümune olmak üzere evvelki nüshamız ile de neşrettik. Fakat kendimizi bir iş görmüş gibi tahsinata henüz layık görmüyoruz, anlıyoruz, hükm ediyoruz ki işin daha evvelindeyiz asıl esas bu nokta olmak lazım gelir iken imla bahsini ele alıyoruz. İki de bir de bu bahsi kurcalıyoruz. Ne faideki yine bir faide yapamıyoruz, halbuki lisana bazı ağır bühtanlar ediliyor. Öyle kelimeler alınıyor, öyle terkibler yapılır ki insan o beyhude geçirilen vakitlere adeta acıyor.

Mesela tafsilatı bir az ötedeki sahifelerimizde münderiç olan mebahis bir kısmı yalnız bir "tezahür" kelimesi için vaki olmuştur.

"Tezahür" tabiri nasıl öğrenmiş ve şimdiye kadar ne yolda istimal edilmiş ise o manası bizim için ala ve hatta evfadır. Bunun yerine ve hicaz şivesini düşünmek hiç bir menfaat temin edemez. Bu cümleden olmak üzere Arabi de (kendi) ne manasına yirmi otuz ve (Divan) kelimesini ifade eyler o nisbetten ziyade lügat vardır. Bunların hepsini ezber etmeli mi ? iş uzar sanırız.

Fransa matbuatının üç aydan beri meşhur şair (Alfred dö Muse) hakkında münakaşede bulunduğu ikdamın Paris muhabiri tarafından bildiriliyor. Bahse kafiyeden başlanmış, bizim münakaşatımızda bir nazire yapılmış ve Muse bu noktadanmuahaze edilerek büyük bir şair olmadığına karar verilmiştir...

(Alfred dö Muse) nin aslen Fransız olduğuna göre yine Fransızlar tarafından edebiyyetinin takdirine tayinine kalkılması biz şarklı Türkler için ayrı mütalaat sevdine hacet hissettirmez; fakat için içinde büyük bir haksızlık var gibi görülüyor. Evet, bu intikad bahsine neden sonra girişilir ki hayli dikkate şayandır.

Garblılara mahsus ondokuzuncu asrın başsadan başsaya uçan terakkiyatı nazım ve nesirdeki muvaffakiyatı o giryan şairin sanihatı ile , aşıkane sureti ile inzar olunmuştur. Evet neden sonra onun mahiyetini ilana kalkışmak neye yarar?!..

Bereket versin ki Paris muhabiri Muse'nin şairliği şanına perde çekmek isteyenlere tamamen hak vermeyib, tegri atını göremediğimiz o hasudane mübahasatı hülasa eyledikten sonra bir mukayeseye lüzum görüyor. Vasıf'ın eşarında ve şairenin divanlarında yalnız kafiye değil öyle takayyüdler vardır ki elfaaldeki hataları itibariyle kaillerine hiç bir meziyet verdirmek. Fakat Vasıfdaki şairane efkarı, hayalatı kafiye üzerine göre muhakeme etmek caiz olamaz demek istiyor.

Buna biz de sevab nazariyle bakabiliriz. Vakıa tiyatro yazmak, o çağır da şöhret kazanmak şairlikten başka bir hakikattır. Lakin tiyatroları oynandıkca ve bahusus (Sara Bernar) gibi meşhur bir sanatkarı resmi,milli takdirane hazırlanmış olan bir heyetin o şair kaleminden çıkan tiyatroyunovnatmağa karar vermek tebeilatıdevam ettikce beriden gösterilen nakisalara öteden verilen çerefler galebe çalabilir. Zira hepsi o dahiye racidir.

Romancılık ve hikayenüvislik aleminden de biraz bahsedelim.

Diye biliriz ki hikayatı- tercüme olsun telif olsun- bir heyetin ekser efradı okuyor. Yani bir hikayenüvis, şairlerden ziyade tanınmış olabilir. Hele güzel yazar, her hikayesini de bir güzel neticeye iktiran ettirirse ondan daha bahtiyarı tasavvur olunamaz.

Şu aralık hikayenüvis Vecihi Bey büyük bir şöhret kazanmış, umumi bir rağbet görmüş oluyor. Adeta hikayat meyanında " Asar-ı Vecihi" ye atf olunan ehemmiyet bir dereceye varmıştır ki okurken ağlayanların dinlerken hayran olanların takdiratı efradiyle tasvir edilmek lazım gelse o muhterem edib ve muharriri bedayi içinde hikaye yazmakta bir müceddid tanlıdığından gayri netice hasıl etmez.

Vakıa Vecihi Bey biraderimizin asarını kamilen okumadık. Fakat okuyabildiklerimizi pek ala bulduk. Bir surette ki - en büyük bir edibimize mukallid olmak üzere- telakki edilen Vecihi Bey belki rengin, ulvi,begayet latif bazı hayalleri, rüculara bizzat icadı cihetiyle birçok muharrirlerimize , edilerimize tefevvuk bile etmiştir diyebiliriz. "Mesude"sine yeni başladı. Dikkatle bir okunulmak düşünülmek lazımdır; bunda garb menabiine muhtac olmasızın öyle muvaffakiyetler izhar ve ihraz ediyoruz ki- asker olduğu için dahi - bu kalem ve seyf sahibine tevkiratımızı arz eyleriz. Bu kadarını kafi görmeyeceklere karşı bir icmalimizi de tekmil-i asarından birer nebze bahse hasr eyleriz.

Malumat Cilt 3 Sayı 6[illegible] Sh: 294
19 Kanun-ı Evvel 1312

İcmal- iEdebi(9)

Muhterem refikimiz "Sabah" gazetesinde muharrirlerden arkadaşımız Zühtü Bey imzasiyle "Meslek-i Edebiye"ye dair bir iki makale neşr olundu. Birincisinde meslek-i edebiye tarif edilerek bizde bu bahse henüz neden girişilmediği (1) için mevzu-ı teessüf edilmiş ve sonrakilerde nümune ibrazına say olunmuştur. Halisane tebrik ederiz.

Orada az çok- ne söylenmiş ise- bir mukaddeme-i gayrettir. Fakat tebcil-i maksad için burada tekrar edelim ki birdefa mesalik-i edebiye, tarih-i edyana tealluk etmek cihetiyle o kadar hais-i ehemmiyetiken ulum ve fünun-ı müdevvene erbabının umumuna hemen bedreke-i edeb olmak itibariyle de üstad-ı kül demektir.

Kaldı ki Fransa'da tabir-i mahsus ile - Bunun birer tarz ve esası vardır ki tedkik ve temaşalarına göre kuvvetini hayaliyyun, tabiiyyun ve saire gibi bir kaç meslek-i edebi ihata edemez.

(1) Bu nam ile M. Ziver Bey Efendi tarafından bir eser-i mutena kaleme alınmış ve hatta mukaddemesinde birinci senemizin ikinci nüshasında neşredilmiştir.

Zira tahmînden ziyade tevsi eden o saha-i edebde muhatabat-ı ruhiyeye karşı yalnız ünvan değil yine ta dirat-ı kalbiye mevcut olmalıdır ki mesani-i ulviyesini, mehasin-i lamiasını iktitaf etmek mazhariyeti için - bilahare en garib ve hecri kalblere varıncaya kadar- şad etmek ümidini bahş etmiş olsun.

Evet, mesalik-i edebiye bu meydana gelenlere - muhabbet-i maderane gibi birer tesliyeden ibarettir. Zira talf-i edebini tecrübeye kalkışanları temin-i matlab etmelerinden- husul bulmuş bir tuhfe-i şükran-ı kemaldir. Orada tafsilat ve musahabat icaz ve sanihat ve tuluat-ı ruh dahi icaz mertebesini bulur.

Adeta sevda gibi bin türlü macera icad eder, fakat yine sevda gibi sade, namının zikri ile tasayyun-i mahiyet eyler. Söylenen sözlerden o daima bir kısmını yad-ınsana kafi görür.

Halbuki onun bunun yüreğinden kopan bu sözlerin mahiyetine karşı- ve yok olan matıkları zamana - asırlar, zamanlar iftihar eder.

Tarumar olmak kaydında duran ecsamın bile bekadan eser alanları bu (sözler)e nisbeti olanlardır. Evet, her zaman açılan, fakat her zaman kuruyan, solan, dağılan, rüzgar önünde dönüp dolaşan çiçekler, yaprakları için hüzün ve sürur zevki ile dökülen gözyaşları için, ziyasını feyz-i hayata hadim olmak üzere neşr eyleyen güneşler için; esrar-ı leyle karşı ilan-ı mucizat-ı hilkat eden mehtablar için beka, hep o sayededir.

Ya insan nazar-ı alemde ve tahsisen şefkat-i kavmiye önünde yad-ı temme vesile olacak eser-i hayr ve gayreti, o tükenmiyecek olan meftareti ihraz için nasıl gitab etmesin ?İ işte öyle bir şan-ı tevkiri kazanmak çaresi ancak mesalik-i edebiyeyi tetebbu etmekle hasıl olur.

Fakat garbın mesalik-i edebiyesini tetebbu ile asar-ı şarkiyeye tatbikan imkan varsa nasıl tatbik etmelidir? Hayaliyyun namı alan meslek-i edebi, edebiyattan madud olan measir-i edebiyenin kaffesini ihata etmekte midir?

Felsefe, eşar ve sanayi-i nefise için ne demiyor?

Zannederim ki meslek-i edebiyenin bu cihetlerini daha tamamiyle anlamadık yahud anlaşılmamıştır.

Hayaliyyun meslegini müteakib şiirde (Parnas) takımı ve nesirde yani hikayede hakikiyyun ve tabiiyyun ve saire zuhur edib tarz-ı tahrire sedd-i efkara büyük bir tesirde bulunuyor. Fakat görülüyor ki hayaliyyundan sonra ki meslek-i edebilerde tesayüd ve tenevvü edib temin-i muvaffakiyata başlamış ve bir asır bile olmayan bir müddet zarfında pek bedii ve müfid külliyat vücuda getirmekle beraber bunlar baştan başa tedkik edilmek lazım gelse Fransa için ve lisanına meftun ve mutaşşır olan cemaatler için belki yüz asırlık asar-ı nadire mevcut bulunmuştur.

Şimdi düşünelim. Bizde yalnız hayaliyyun meslegine göre tatbikada da imkan olamıyacaktır. Zira asar-ı edebiyemizin asırdan asıra t rakkiyatı hakkında tedkikat icra ederek bir mertebe tasayyün edilememiştir.Bir dereceye kadar şiire kadar bir fikir verilmek istenmiş fakat o da noksan kalmıştır.

Evet Fransa'da resim ve hak,musiki bir tarihe mal edilerek erbabına lisan-ı edebden bir gaye verilmiştir. Bizde ise yalnız şiire bakıb kalınmıştır.

Şu cihetle Arabın mesalik-i edebiyesini taklid ve tatbikta biraz tevenni lazım geliyor.

Malumat Cilt 3 Sayı 64 sh: 308
26 Kanun-ı evvel 1312

İcmal-i Edebi(9)

ehemmiyet

Mebahis-i lisaniye kesb-i etmeğe başladığı gibi şark ve garbın efkar-ı edebiyesi mukayese edilmek suretinde pek mühim makalelerde yazılmak üzere bulunmuştur.

Ne ala, ne rana bir reviş ki tesirat-ı edebiyenin derecat-ı mütenevvi-asını anlamakasızın şundan bundan bahse hari anlar hem nevine karşı nasıl hizmet ifası mümkün olacağı hakkında bu sayede bir fikr-i icmali hasıl etmiş oluyorlar.

Evet, teslimi güç olmayan hakaiktendir ki lisanın -edebiyat gibi ruhuna- faide bahş olacak mesai-i kalemiye, bir çok tetebbuat-ı müdekkikanenin netaic-i saikasından olmadıkça bunun muhassenat-ı kuaileai şübhesiz tecelliddat ve şahsiyat mertebesinde kalır. Bahusus bu cihet tekemmülat-ı fikriye ve tenvirat-ı zihniye için haricin mahsulat-ı irfaniyesinden bir nusune irae-sine inhisar edince ehemmiyetini ve -bunda ihtisas-ı tam olmadığı halde- nakliyattan akşam zuhur-ı yafte olacak eşkalin vehametini, şimdiden pişi nazar-ı teemmüle almak iktiza eder. Çünkü bizde henüz müdevven olmayan bir tarz-ı ulviyedeki bir takım parlak fikirleri lisana nakl etmek bir esmuzecini peyda etmiş olmak demektir.

Bundan nakiline bundan mütalaa sahabına ne faide mevcuddur ki o kabil asar-ı müterceme adi bir nakilden ibaret bırakılmış, ruhu, kıymeti, meydana konmamıştır. Bu yalnız bir temaşaya vesile olur, fakat mükemmel bir tarifi yok yeri neresidir, asar-ı şarkiyemizden, adat-i millâiyemizden hangisine münasebeti var kesa tasavvur edilmemiştir.

Şimdi bunlardan ne istifademiz olacak . Yalnız okumak ve bunları bir eser diye elimizde bulundurmakla mı iktifa edeceğiz?!

Efkar-ı garbiyeyi taklidde Alman ve İngilizler ve Ruslar gibi bizim için de imtisal mümkün müdür?

Bu meyanda tiyatro ve envai var ki pek uzaktan seyredebiliriz.
Bu sonraya da kalsa olabilir. Lakin daha ehveni ki hikayenüvisliktir.
-Bunda ne yapabiliriz, hayaliyyun meselesinde yazılan kısmi ihticaca salih mi addedersiniz, yoksa bundan sonra vücuda getirilecek asarı mi işhad eylersiniz?

Bu cihet daima muhtac-ı mülahazadır. Bir zaman şiire fen katmak iddiasında bulunanlar galiba hak kazanmış olacaklardır. Zira fen denilen kemalat-ı medeniyenin tedvini pek kabil olduğuna göre tatbikatında bir güna müşkilat tasavvur edilemez.

Fakat mesalik-i edebiye öyle değil. Hiçbir meslek-i edebi doğrudan doğruya husule gelmemiş ve hatta hiçbir kalem sahibi de mesleğini ilk ve nihayet eserine varıncaya kadar aynı üslub ve fikr üzere talebe muktedir olmamıştır.

Bir aralık hayale sapmıştır?Yine bir aralık hakikate perestişkar olmuştur. Kah şiir söylemiş, kah nesren hikaye yazmıştır. Evvelce şiir inşad eden bilahare erbabına düşman kesilmiş, adeta şiir hakkında bir lisan-ı mübayin kullanmıştır. Fransızca ile iştigal edenler bu farkları görmüş ibret alacak derecede tanımıştır olmalıdır.

Şimdi şu dekaik-i mühimmeye nazaran masarif-i edebiyemize hizmet arzusunda bulunanlar, kendilerine bir hatt-ı hareket takdir ve tayin edebilirler. Fakat bizler bu bahsde izhar-ı taassub etmek değil bilakis enfes asa sahibi olamadığımıza teessüf ediyoruz. Halbuki hüsn-i hizmet ve gayret ibraz her zaman elzemdir, bu halde her sene , her gün yetişen ezkiya-i şebabına karşı genç-ine-i tehzib-i ahlak olacak tıflane asarı arz etmekten de haya etmemelidirler...

Malumat Cilt 3 Sayı 65 Sh: 329,330
2 Kanun-ı Sani 1312

İcmal-i Edebi(10)

İsbata lüzum ne ki şimdiye kadar icmalen yürüttüğümüz mebahis ve mütalaat, memleketimizce efkar-ı edebiyenin cidden terakkisi için nişane-i temenniyat olmuştur.

İşin içinde bir derece esef vaki olmuşsa bile o da bu maksad'ı saliyi takib edenlerin - düşünmeden çalışıb heba olan- gayretlerine, emeklerine matuf bulunmuştur.

Vakıa saye göre semere iktitaf olunacağı bir emr-i gayr-i meşkuk iken bunda teessüf izhar etmek lazım gelmez di, lakin yalnız yazı yazılmıyor, eser vücuda getirmeğe iktifa edilmiyor. Edebiyat budur, imla budur, metalibinde ısrar ediliyor ki isabet etmek için, halkın rağbetine mazhar olmak için pek iyi düşünüb rey beyanında bulunmak iktiza ediyor.

Bir çoğunu misal gösterebiliriz ki okumadığı hikaye bilmediği şiir yok Adeta divan kesilmiştir. Fakat hikayatı bir meslek olarak birbirinden tefrik edib mütalaa hayalı elinden gelmiyor.

Hatta mevzu-ı hikayeden bir şahs daima hatırda tutuh, ötesi neden öyle oldu. Ne için o zeminde bast-ı hikaye edildi meselesini düşünmüyor.

Keza şiirden ve mebahis-i saireden mutteriid birb fikr ve sevk alarak eshabının yaşamış oldukları zamanlara göre bir tarihçe-i mütalaat vücuda getiremiyor. Sorulsa bilirmiş, her şeyi anlarmış. Fakat o bilmesi ki yekünü bir mütalaadan ibaret kalmıştır.

Mütalaada ise şübhe lazım değildir. Hüküm ve tedkik icab eder. Umum alla olacak, demeli aramalı bulmalıdır.

Elbette bir esas bulunacaktır. Sadi Gülistan-ı hikmete bağban olmuş, Farabi musikiden sevk almış, Mevlana esrar-ı Kuraniyeyi nabdan sürüb anlamış ve daha sonra Fuzuli kendine aşkı alet etmiştir. Görülüyor ya bunların her birinin ne olduğu isimlerinin bir yadiyle de anlaşılıyor.

Nasıl olur ki mütalaatımızdan muhatabımızdan böyle hakikatler tecahür etmemiş olsun. Ya sonra nasıl bizi tefrik edecekler, yazdıklarımızı, nasıl anlayacaklardır ?!

Malumat Cilt 3 Sayı 66 Sh: 349
9 Kanun-ı Sani 1312

İcmal-i Edebi(11)

Deniliyor ki edebiyatın terakkisi tehzib-i ahlak için bir zaman-ı kavidir. Eslaftan bazılarının idame-i şöhret etmiş olmaları ne sayededir?!

Serdi-i asarı ile cenneten saha-i gabradan başka bir nişane-i yadı görülmemek lazım gelen ahvalı, bu gün bize tanıtıran kuvvet yine ne sayede hasıldır?!

O ne manevi tesirdirki tercüman-ı kalb olarak nasıl sanih olmuş ise bir kaç bin sene sonra da bir ruha öyle yar ve enis oluyor.

Mutlaka edebiyatın fevkinde bir rütbe-i irfan ve meali tasavvur edilem

İşte muhassenat-ı bedaaya icmalen tadad olunan edebiyatın iktiva etm te olduğu hasais-i mahsusasından bizde takarrur ettirilen akvamı ise şu tar lerin haricinde kalmıştır.

İlm-i muhasene göre bir şeyin güzelliği tesrihi halinde neye inhisar ettiği yani temaşasından hasıl olacak,hassolunacak esas letafeti neden ibar olmak lazım geldiği malumdur. Hatta bu tenasüb ve münasir bahsi mimarlığı fen haline koymuştur. Nazara hoş görünmek üzere bir şeye yakışık aldırmak hemen daima iktiza ettikce bunun edebiyat hakkında cari olması daha ziyade

usuldendir.

Şiirdeki ölçüye Arab ve Acem pay-ı bendi deyib geçmek reva değildir. Yeminden maksad elbet bir kaide"i edebiyeyi temin etmektir.

Evet bir şart-ı riayeti en eski milletler bile ifa etmiş ve sevke göre bunun tarz-ı diğerde görülen envaı yine aynı faide"i edebiyeye müstenid bulunmuştur.

Bu halde usulden bir zarar vaki olmak onun ahkamına itiberden bilakis menfaat memuldür. Yalnız bilinmelidir ki edeben muhafaza"i usul etmenin başa çareleri vardır. Nitekim sahnede yaşadığımız halatk ve mükevvenat"ı adideniñ hiç bir gözü intizam-ı mukarririne halel iras etmek kaydını taşımaz.

Bizim taraflardaki itiyadımıza nazaran mehtabı geceye mahsus tulu ile letafeti ile görüb tebeil eyleriz, güneşe de neharen muntazır iken gece zahir oluverirse müsellem olan azametini takdir böyle dursun itikadımızı bozacak mertebelerde duçar-ı hayret olurus.

Şimdi cay-ı mülahazadır ki biz kendimize mahsus bir meslek itiyad etmeliyiz.

Bu yolda bezl-i mesaide bulunmak her halde edebiyatımızı bir usül altına alınaktır ki ihtiyacat-ı edebiyemizde o suyede telafi edilmiş olsun. Bize mahsus bir usul vucut bulur.

Hadd-ı zatında edeben usul ise bir kayd değil bilakisservet ve letafet-i lisan demektir. Biz herkesin bir tarzda yazmasını, bir mesalde hikaye icad etmesini teklif etmiyoruz.

Tabayi muhtelif olacak, nazar her ferdde başka bulunacak. Fakat şunda ihtilaf görülecek ki hissiyatımız tasavvuratımız hangi lisana terceme edilse bedayi-i milliyemiz, mahsusat-ı kavmiyemiz hissedilecektir.

Pek yakın zamanlarda iftihar etmiş olan Rus edib-i meşhuru(Toltoy) için ne denebilir. Eserlerinin bir kaç garb lisanından ezcümle Fransızcaya nakl olunması neye müteniddir. Hangi meziyet-i edebiyesi takdir olunmuştur. Hiç aranıb mukayese edilmiş midir. Fransız yahud Alman, İngiliz mütercimleri o edibin eserinden ne zevk almışlardır, muvazene olunmuş mudur? Vakıa Toltoy'un meslek-i edebisi meslek-i edebiyeyi hazıradan bir akis midir. Gah hayaliyyuna, gah tabiiyyuna benzer bir reviştir. Lakin için içinde bir nevi-i kavai yine vardır.

Mesela : Rus edibi baharı Rus iklimine göre tasvir eder. Kar nasıl yağarsa, soğuktan, dondan tabiat nasıl sükuna varırsa, kenafet-i sema içinde güneş , kamer nasıl görünürse öyle yasmıştır.

Moskova civarı, San Petersburg havalisi, Baltık sevahili , ne His bel desine, ne Napoli körfezine benzer. Jura dağları da Urallara, kafkaslara hiç müşabih değildir.

İtikadımıza göre tavsifte bu farklar daima mevcut olmalı ki bir eser hem aramızda rağbet bulsun, hem ecnebilere bilterceme mergub görünsün.

Şimdi biz adeta tercüman oluyoruz; halbuki Akif Paşa Merhumun:

"Yansın ahımla kül olsun güller"
Sevdası ne kadar bizden ise öteden:
İntizarımdı veren bal ü peri
Göktem indi sanmayın siz dilberi"

Tarzındaki sözlerde o mertebe hissiyatımıza, sevkimize ecnebidir. "Üslub-ı ifade aynıyle lisandır" hükm-i edebisi ise böyle mechulane itlak olunamaz sanırız.

Malumat Cilt 3 Sayı67 sh: 364,365
12 Kanun-ı sani 1312

İcmal-i Edebi(12)

İcmallerimizden şu netice hasıl oluyor: Efkar-ı edebiyeye bir fikri tam almak, bittabi o namda elyak olarak vücuda getirilmiş asarı kamilen gözden geçirib bir vukuf peyda etmeğe mütevakkıftır.

Zevk sahibi olur ki Arab ve Acem eşarını Türk ve Osmanlı edebiyatına tercihde muzırrdır.

Yine bazı salife-i edebiye eshabı bulunur ki edebiyat-ı Arabiye ve Farisiyeden-daha heveskar-ı tahsil iken- nâ okunup ise o küçücük sermayesiyle iktifa etmeğe razı olmuştur.

Bu iki eshab-ı taba karşı gelenler, şu iki tarafın mesair-i edebiyesine bir lemha-i ibtisarı kafi görüb bir yenilik bulmak arzusiyle Fransızca ile sair elsine-i garbiye mahsulatını tetebbua hasr-ı evkat etmiştir.

Hepsi hemen aladır. Bunda hoş olmayan cihet belki cidden izhar-ı liyakat etmeğe sai olmasıdır.

Erbabına göre müsellemdir ki bir memleketin matbuatı senede, ayda, haftada birçok külliyata cilvegah olabilir.

Bunların vakıa bir kısmı az okunur bir kısmı temsilat-ı adideye mazhar olur, adeta hazineler teşkil eder.

Bu güzel mukayesedir: Fakat iyi düşünelim ki bir muharrir ne vakit şöhret-i rağbet kazanmış oluyor?

Bu şeref kabil-i taklid ve tasvir olmayacak bir zekayı, bir dehayı izhar edene mi, yoksa dahiliği, kalemindeki perdalığı mütalaa sahibi olanları nazarında hemen bir hiss-i takdir uyandırana mı bahş olunabilir.

Bizim halimize, meydanda olan ihtiyacımıza nazaran her ikisine de şiddetle muhtacız.

Her eser bir itibar ve faideye mazhariyet olabilir. Lakin bu faide mahdud, ani olmamalıdır.

Halbuki öyle eser-i edebiler görülüyor ki vilayat-ı şahane erbab-ı maarifinin tenvir-i ezhanı uğrunda katan sudmend olamıyor. Eshabı ise muttasıl neşriyata devam ediyor. Günuhatı, mahsül-i hamesi herkese bir muakkis-i iman olacak zannını medar-ı mefharet biliyor.

Acaba bunlara bir işaret eden, biraz nasihat veren bulunmasın mı- Müntesibin-i edebimizce bu kabil asarı kamilen reddetmek caiz olmasa bile kıymetleri hakkında bir reye beyanı , bir değer takdiri lâbüddür.

Zaten maşhariyet-i edebiye meyanında en ciddi hizmetler, bu vadide masruf olacak olan mütalaat-ı saibedir.

Bunların netaici mümessilperveran-ı edebe bast-ı cenah-ı tekemmül etmektir.

Bunların muhassenat-ı mütehasusılası şechane-i hizmeti kendi mahsul-i irfanımızla teşyin eylemektir.

Bunlar içinde ne çare lazım ise mümkün mertebe taharri ile tafsilatını itaya gayret edeceğiz.

Lealettayin bir eser sahibi düşünmelidir. Zihninde bir karar vermelidir demeli ki "şu mebahisi, şu malumatı, şu ebyatı enzar-ı istifadeye arz ediyoru bilen bir derece müctefid olacak, hafızasında biraz teredüd kalan malumatını takviye eyleyecek, yahut yeni, bütün bütünyeni bir vukuf kesbetmiş olacak.

Bilmeyen elbet daha ziyade tenvir-i kalb ve nazar edib bu sayede cihan-ı marifete dahil olacak. Yazı böyle yazılır, eşyadan böyle bahsolunur. Bir şeyin şayan-ı istifade olan cihetleri böyle gösterilir diyecek.

İstidadına göre beni taklid eyleyecektir. Şimdi benim hizmetim nasıl ciddi olmalıdır. Zira eserim bir bedraka hükmüne geçiyor. Bunun maddi menfaatinden gayri en büyük şerefi de beni daima hayr ile yad ettirmektir.

Fakat düşünmeliyim ki bu kisve-i marifete verdiğim renkler kafi midir, acaba az zaman zarfında solmıyacak mıdır?

İşte bu kadarcık mülahazatı - eser vücuda gelmeden akdem- nazar-ı dikkatine alacak olan eshab-ı asar, netaic ve tesiratca mutlaka muvaffakiyetyab olabilirler. Lakin buralarını düşünmiyenler de görülüyor. O sebeble daha evvelki vadimisi encaze muvaffakiyetsiz halinde tecrübat-ı edebiyemiz o boşluklar içinde bir yer tutacaktır.

Bununla beraber bazılarına arz-ı mesaide sevk vermek nasıl mümkün olacağını , şimdi biz daha evvel düşünüyoruz. Çünkü bu bir hülasa olacak ki bir eser ne derecelere kadar cami-i muhassenat ise içinde bir işaratına, tevsi-i karihaya, nufus-ı nasara muavin ve hadim olan bir hassasına tesadüf edilecektir.

Gayretli arkadaşım Paris muhabirinin "İkdam" ve "Tercüman-ı Hakikat" sahifelerindeki "Hafta Mektupları"da kemalat-ı garbiyeden yahut fezail-i beşeriyeden hep birer hülasadır.

Hülasa ama en rana çiçeklerin bir goncesi gibidir. Bir güneş görse açılıverir, boynu bükerek o hassa-i tevazu ve kıymet, feyzini lehib-i asumana takrir ettirmek içindir. Sonra açılır, sonra solar sanmedersiniz. Hayır, ruh en güzel çehrelere , en dilruba genç kızların saçlarına taravet ve ziynet bahş eder.

Malumat Cilt 3 Sayı 67 sh:384,385
12 Kanun-ı sani 1312

İcmal-i Edebi(13)

Aramızda bası kesan asar-ı edebiyeyi tetebbu edenlere karşı bir hiss-i tayib beslerler, hep edib olub meydana çıkmada ne muhassenat vardır. Biraz okumak, biraz yazmak kafidir.

Hena değil bu da bir mütalaadır. Fakat yine böyleleri bir meclisde şöyle sanayi-i nefisenin en mutena ve rana kısımlarından, en ziba, dilküşa zeminlerinden bahsolundukca o bedayii az çok takdir edecek kadar vakit bulub yahut emek sarfedip öğrenmediklerine pek gönülden teessüf ederler.

Vakıa her insanın her şeyi öğrenmeğe mütehammil yahut müstaid değildir. Bir mertebe birini, bir derece daha birini tahsil etmekle iktifa edebilir.

Zaten bir ilm-i bediiye göre mesai-i beşeriye taksim olunmağa yani her ferd ele yakışacak meslekte rüşte mahir görünmeye muhtacdır.

Yine bu kaideye riayet olunmak neticesidir ki ressam başka, şair başka mimar, hakim, müverrih daha başkadır.

Ulum ve fünun-ı müdevvenenin terakkisi daima tedvin ve tamimine vabeste olduğu tabii iken bunun haricine çıkmayıb erbab-ı say ve irfana ayrı birer paye paye vermek zaruridir.

Kaldı ki bir cemaat beyninde nazar-ı has ve am eshabı alelkıyase bulunacağı için maşnuat-ı fikriyede bazan fenden ibaret olan sabit derecatta, bazan mevasim gibi bir rengi bir renge uymayan müteğayyir fakat yine manidar tabakatta tecelli eyler ki bunların temaşagâranı elbet yekdiğerinden farklı olmak lazım gelir.

Keza tarih bilmek, encümle sehaif-i serrindeki sadr-ı şahanet ve meffahrete nesceben, cinsen intisab davası uyandıran manzumat-ı milliyeye vakf-ı nazar-ı ihtiram ve teboilde bulunmak herkese vacibdir. Lakin erbabı indinde buna, yine başka bir nazarla bakılıb başka bir kıymet ve itibar bahşedilmez.

Evet, herkes edib ve müverrih olamaz. Biri biraz, biri biraz ziyade anacak, düşünebiyecektir. Kezza okumak, yazmak da böyledir.
Şu var ki zevk-i irfanın alelumum ezhan-ı efradda küşayiş bulması da utlaka farzdır.

Yazamayan yazana, okutturamayan sayan-ı mütalaa asar vücuda getirene asr-ı takdirat etmelidir. İstihfaf ise neden icab etsin!?...

Kuvvet ve gayret insanı aldatmaz ama bunları takdir ve hüsn-i istimal tmekiktisa eder.

Yukarıki musahabeden fazla mütalaa beyanını , daha mufassal ve mukmani isaller iradını zaid addederiz. Çünkü asar-ı edebiye güneş gibidir. Şuaına ilelümle mevou at arz-ı iftikar eder. Yalnız ne var ki o mecma-ı feyze yaklaşıb yiden iyiye müstefid olmanıamuteber bir takım şeraiti olmamak lazım gelse ha-a bizim de mesaimizin heba olacağından ürkülb muarizin gibi bir noktada tevak-uf eylememiz vaki olurdu. Ne demek mi isteniyor?

İşte bu hülasanın da hülasası şudur;mesair-i edebiye, metali-i fikriye-i manen istihsake hazırlanan ezhan-ı nevresidegana zemden beter tesiratta ulunub telin-i nam ettirmemek için imal-i fikirde, tesbir-i meta-ı danişte ayan-ı itibar, dakikalar gözetmelidir.

Bu ise hepimiz edib ve muharrir olmayalım, yetişecek olanlara bir mey-an-ı şevk verelim. Bu surette biraz da emin olalım ki uçmak için kanat taşıyan nvai mahluk vardır; fakat kimisi kıtalar, umanlar geçer, yorulmaz; kimisi avaya çarpmakla nuçine-i zada bir zill-i safa bile teşkil edemez.

Malumat Cilt 3 Sayı 69 Sh. 404
30 Kanun-ı sani 1312

Emval-i Edebi(14)

İMLA BAHSİNE HATİME

Açtığımız imla bahsine eli kalem tutanlardan karışmayan kalmadı diyecek adar cesaret alıyoruz.

Gerek Malumat'a gerek evrak-ı matbua-i saireye derc olunan makaleler bir raya toplansa hemen hemen kocabir mecelle teşkil edecek. Bununla beraber bu oca kitabdan okuyanlar -maatteessüf- bir şey anlayamadığı gibi bir fikr-i sahiha da desres olmayacak. Belki canı sıkılarak yarı yerde kaldırıb elinden yere ırlatıverecektir.

İmla münakaşası açıldığı zaman bir hucumdur oldu. Herkes bildiğini, akna fikrine geleni söyledi. Münasebetli, münasebetsiz, bir kısım tağyirata sahrifata kalkışıldı. Şu böyle olmalıdır, şu şöyle yazılmalıdır denildi. O deeceye kadar ki biz de bu münakaşadan bizar olduk.! Evvelce son sözün kendiine aid ve naci olduğunu bildirmiştik. İşte bu icmalimizle bahs-i imlayı nehayetendiriyoruz.

İmla için yazılan makalat-ı mahsusa arasında fikrimize tamamiyle tevafuk deni şehrimizde neşrolunan bir mecmua-i edebiyeden nakl olunan makaledir.

En gayur-ı kabul hükümleri, müfid neticeleri orada bulduk ki kendileri imlamızın- makulat dairesinde tahrifiyle b raber- kavaid ve esalib-i salifenin emakan ikasını tevsic buyuruyorlar.

Pek doğru bir hüküm!

Esas mebhası teşkil eden kelimata bakılınca lisanımız bir kaç yüz kelimeden ibaret imiş gibi küçük görünüyor. Fakat ise hakikat değil.

"Ahmet Vefik Paşa merhum bir muhavere esnasında : Veyciler gibi yazmak kolaydır, Türkçe yazmak zordur" demişler. Biz de buna kıyasen şu neticeyi veriyoruz.

"Yeni imla ile kelimeleri ağızdan çıkardığı gibi yazmak kolaydır. Peki gibi yazmak zordur..."

Ne için demiyelim ki sütunlar doldurduğumuz halde hala beş kelimenin içinden bir türlü çıkamıyoruz. Hele eyadi-i keşmekeşte en ziyade yapranan, bununla beraberdiğer bir kelimeye mültebes olmak korkusu bulunmayan, hususiyle en çok istimal olunan şu kelimelerdir. "Başka, nasıl, için, oda, dağ, sonra"

İnsaf buyurulsun. Eğer ıslah-ı imla meselesi bu beş kelimenin keyfamayaşa tebdiline kalmış ise bu kadar emek sarfınad da ihtiyac kalmaz. İş olub bitmiş hükmündedir. Lakin Türkçemiz, Osmanlıcamız yalnız bunlardan mı ibaretdir?

Selaf bunları böylece kabul etmiş. Eğer aramızda lisanımızın şiddet-i intisabı olub da semere-i tedkikatım ile şu hakikata desires oldum diyecek varsa ona bizim de bir diyeceğimiz kalmaz.

Hülasa: Kelimelerimizin balmumundan bebek gibi istenilen şekle ifrağını tecviz edemeyiz.

Tadil-i imlanın sebabı da gayet garibi Deniliyor ki"lisanımızı tahsil edenler çok zahmet çekmezler" Pekiama imlamıza ağızdan çıktı"ı gibi yazmak kaide-i gayr-ı makbulesini vaz etmek hiç şübhe yoktur ki bizi iki suretle zararlıde eder. Birincisi: Bir kelime dört beş suretle yazılmağa başlanılarak tahsil edenin bütün perişan-ı efkar olması, ikincisi sabt-ı imla edelim derken eski imlanın da çığırından çıkarak imlasızlığın hakkiyle baş göstermesidir.

Uzağa gitmeye ne hacet! lisanımızda elsine-i ecnebiyeden alınan Arabi ve Farisi lügatler müstesna olduğu halde lisan-ı efrenceden aynen kabul ettiğimiz doğru okumağa, söylemeğe mecbur olmakla beraber günde belki on defa istimal ettiğimizkelimatı müterciminimiz olan aslındaki suret-i telaffuzu muhafaza ile lisanımıza nakl edemiyorlar.

Bin senelik başka ( ) kelimesini kalkıb da bugün eğerek, büke-rek ( ) suretinde kayacağımız için yakın zamanda aldığımız telefon'u (-) şeklinde yazmak hiç olmazsa ahlafımızın tahtiesine duçar olacak bir cihet bırakmış oluruz.

Eslaf-ıkiram ve esatize-i sabıka-i lisan imlamızı gördüğümüz gibi zabt etmişler, hepsi bir yazmışlar. Hizmet etmişler. Daha ilerisine varamamışlar. Fakat iyi kötü bir esas kurmuşlar.

Eğer bir kelimenin tahrifi iktiza ediyorsa onu nazar-ı garabeti celb edecek surette yapmamalıyız. Mesela biri ( ) demeye alıştığı için mut-laka ( ) ı o tarzda yazmamalıyız.

Mamafih( )ın cemi olan ( ) ıda eskiden ( )gibi yazıyorlarmış varsın böyle olsun, demeliyiz. Fıra bize burada kaide rehber-lik ediyor. ( ) ın ahirine ( ) edat-ı cemini getirdiğimiz zaman va-sattaki elifi hazfa mecburiyet yoktur.

Islah-ı lisan evvelemirde islah-ı imlaya muhtacdır. Amma her talib o lisanı tahsilde imlasında vacib ürriaye kavaid görmelidir. Şimdi ise kelimat-ı muharrefe hiç bir esasa, hiç bir kaideye müstenid değil... Kaide dediğimiz gibi telaffuzdan ibaret kalıyor.

Her lisanın bir hususiyeti vardır. Bizim harekatımız iki türlü, Fran-sızlar bir. Biz de Fransızlar gibi üstün, esre , ötre için bir hareke-i har-fiye istimaline başlarsak o vakit bir kelimenin İspanyolların ismi kadar uza-yacağı şübhesizdir.Arabiden , Farisiden alıb benimsediğimiz her kelimede istediğimiz gibi tahrife muktedir değiliz. Bu cihetı hakkiyhee düşünerek yap-mak iktiza eder.

Efalimize gelince : vasiat-ı tasrif ve tenevvü cihetiyle efalin-i sai-renin efaline faiktir.

Efalin telafuzu fakat şive-i lisan-ı Osmaniye göre - her ağza göre de-ğil- hakkiyle telaffuza göre ve bir kaide-i muntazamaya, bir esas-ı makule bi naen tahrifi caiz olabilir. Aine ilerisine gidilemez.

Nitekim şimdi biri bulunmasaz'ı ( ),( ) diğeri(diye yazıyor. Hangisi doğrudur. Olde suret üç. Bu üç zat da yazdıklarını beğe-niyorlar. Ötekilerinkini red ve cerh ediyorlar. Fakat ne diyeceğiz, hiç. Demek ki bir adam başlı başına tahrif-i imla için ayrıca bir lisan icad etmiş olmalıdır. Halbuki lisanımız içimizden yalnız birine aid ve naci değildir.

Sahib-i mecmua ve makale: "Biz bugün ( )ı ne gibi makamında kulla-nıyoruz. Aslı ne ola manasında değil" dedikleri halda bir muteriz çıkıb "pek ala ama telaffuz olunduğu gibi ( ) yazacak olursak elyevm kul andığımız manadan gayri bir manada mı kullanmış olacağız, elbette değil. Değil mi? Diye bir lüzumsuz bir sual-i itirazi de bulunuyorda sonra (-) yazıyor. ( ) i ( ) diye yazmıyor. Ali hale bırakıyor. Butesada ne denilecek ? Türkcede fetha, kesre, zamme olsun bunların sakil hafifi vardı Daha uzunlarına med denilir.

( )daki fetha ile kesre sakil olub med değildir ki ( ) diye yazılsın.

Lisana intisabı olanların da böyle adi imlalarda hata etmiyecekleri a-kardır. Hem biz ( ) derken ağzımızı yarım karış açmıyoruz.

Bahsi daha uzatmaya lüzum görülmüyor. Kısa bir ifadeyle meramımız an-laşıldı. Misalleriniz kabil-i tatbiktir.

Havassa mahsus olmadığı pek tabii bulunan lisanımızdan hususiyle şiir ve kitabetinizden avamın da cihet-i istifadesini , her okuyanın nazar-ı suhuke olabilmesini düşünerek semahat-ı lisaniyede bulunanlar biraz da bu dakikayı bir dakikacık olsun nazar-ı teemmüle almalıdırlar.

İmlamızın tarz-ı sabıkında bekası tahsile sedd'i mümanaat görmez; bel

her rast gelenin tadil-i imlaya kalkışacak kadar cüret göstererek eshab-ı kalem addetmesi tahsili zorluktan zorluğa uğratır.

İmlayı tadil ve tahrif etmeğe bizim karışmamamız iktiza ediyor.

Malumat Cilt 3 Sayı 71 Sh: 457,458,459
13 Şubat 1312

İcmal-i Edebi(16)

Muharrir-i Şehir Rasim Bey Biraderimiz bir enerinde "Asar-ı edebiye namına elde bulunan müceddedata bakıldıkca bizde "Devr-i Cedid-i Edeb"in henüz hulul etmediğine kanaat hasıl oluyor. Diğer efkar ve mezamin-i şiiriyye şairden şaire intikal eden bir nesl-i müştereke imiş gibi , birinin sübuhat ve tabir-i caiz ise itab-ı zihin ile vücuda getirdiği mesari ve ebyat mutlaka birbiğerinin, birbiğerinin olmazsa esatize-i kadimeden birinin hurafat ve hikayat-ı gayr-ı makbuleye isnad ettiği bir fikr-i hayali veya bir tabir-i tegbihiyye temas ve iltibastan hali kalmamıştır." demişlerdi ki : pek doğru vird olunmak şaibesinden masun bir cümle-i edebiyedir. Fakıa naçizin:

(Belgat-reggusara-i zamin müteredditeğin/şaire zulmeden taklidcilik değil midir ?)

Dediği gibi esatize-i guara namına mukarrer-kelem olacak bir cihet bırakmıyacak derecede sahifeler ciltler doldurmuşlar. Bir güle, bir bülbüle,bir hadde, bir lebbe nice nice beyitler yazmışlardır. Halbuki biz şimdi o müceddedat-ı edebiyeyi gözden geçirmeye başlayınca nadiren mütehassis oluyoruz"

Her şair bir başka vadide sühanran olmuş, her edib kendine mahsus bir çığır tutmuştur. Nedim'de gördüğümüz şuhnegrebliği Baki'de bulamayız. Baki'de gördüğümüz ulüvvi-i efkarı Nabi'de müşahade edemeyiz. Baki "Edebiyat-ı Osmaniyenin mehd-i zuhuru denilmeye bihakkın şayan olan Devr-i Sultan Süleyman ve Kanuni'de müceddid ve muhyi-i edeb unvanını " Sultan üç şuara" vasf-ı muhteşemini kazandı. Eski şairlerimizin ediblerimizin hepsi birer suretle teferrüd etti. Onlar muasirinine eserlerini kabul ettirdiler. Mehafil ve mecami-i edebiyede kaside ve gazellerini tatlı tatlı okuttırdılar. Biz ise şimdi o eserе iktifaen söz söyleyecek olursak efkarımıza kimsenin kulak asmayacağına emin olmalıyız.

Kendisi için bir mahdudiyet tasavvur edilemeyen fikr-i beşer her devirde başka bir eser , her eserde bir tecedüd ve terakki göstermiştir.

İnsanlar alelderecat nasıl ki taş boyuklarından , kağaralardan çıkarak suret-i maişetlerini taht-i intizama koymaya ve cemiyet halinde yaşamağa başlıyarak kulubeler, evler, köşkler yapmışlar ve her kavim kendi his ve zevklerine göre nasıl ki inşaat ve mamulat-ı sairede ayrıca birer meslek ittihaz edinmişler ise bunun cihet-i maneviyesi demek olan-tabir mazur görülsün- mamulat-ı edebiye ve fikriye de öyledir.

Edebiyat terakkiyat-ı fikriye ve medeniyeye tatbik edilirse aranılan zevk o vakit bulunabilir.

Şimdiyezmanlar Fransa'da mazhar-ı kabul olan(Lafonten) hikayeleri sinin-i hazırada eski mertebe-i revacından çok dun bir dereceye düşmüştür.Lafonten büyük bir şair imiş, ne olursa olsun onun sözleri, şiirleri-içinde bulunduğu devre mahsus olmak şartiyle- takdir olunmalıdır.

Maksad-ı asliye rucu edelim: Bundan ikiyüz, üç yüz sene evvel yazılan asar-ı edebiyemizi bu asırda taklide çalışmanın-gayiş-i bifaide- hükmünü alacağı tabiidir. Şu ifademin Nedimi, Nefiyi, Bakiyi ve hellüme cerra esatize-i şuara ve üdebayı takdir etmemek gibi bir fikirde bulunduğu anlaşılmasın. Biz onları takdir değil, belki takdis ederiz. Şu kadar var ki asar-ı edebiyelerini yalnız okumakla iktifa edib zamanımız için mükemmel bir eser-i edebi olmak üzere kabul edemeyiz.

(Bir Sefilenin Hasbihali) koca bir divana muadil ve daha kıymettardır. Teşbih, istiare ve hasıl sanat uğrunda feda edilen bakayık-i şiiriyye-tabir-i esahla- nice bin tekellüfat ve tab-ı zihn ile yazılan sekiz on beyitli gazeller ile kırk elli beyitlik kasideler olsa olsa tantanak-ı elfaz nokta-i nazarındanparlak tavsifine seza olur. Ne çare ki ruhumuz, dimağımız o kasideyi okurken müteheyyiz olmaz.

Şiir merkez-i hissiyatı okşamalı , mesdar-ı ulviyet-i beşer olan o uzv-ı mukaddes hareketten kalmalıdır. Böyle olmadıktan sonra şiirden edilecek istifade-i ruhiye sırf kulağa intikal eder, orada kalır, daha yukarılara çıkamaz.

Şuara-yı mütekaddime divanları arasında şimdi bile makbul olacak eserler bulunmuyor değil, nadiren görülüyor. Nefiler, Nedimler, Nabiler, eğer asr-ı hazırımızda isbat-ı vücut etseydiler o kuvve-i ilhamiyelerine zamanında terakkiyat-ı fikriyesini mezc ederek meydana büyük büyük eserler getirirler ve iyine riyaset-i edebiyeyi ihraz ederlerdi.

Demek isteriz ki : yazılacak asar-ı edebiye ortaya konulmak istenilen efkar ve mezamin-i şiiriyye terakkiyat-ı zamane ile kabil-i telif ve imtizac olmak gerektir. Yoksa diğer evrak-ı matbuaya olduğu gibi Malumata'da pek kesretle vürudu edib te kağıt suretinde sepete atılmaktan onu okuyanı zahmete sokmaktan başka bir faideyi müntec olmayan tulumsak, gurubundan bahis fikrat-ı edebiye (!) sahibini boşuna işgal etmiş olur. Bu gibi fikrat-ı edebiye (!) sahibince pek kıymetdardır. Onun bir gazetede bir risale-i mevkutede matbu bir halde enzar-ı kariine çıkmasını isterb Hiç düşünmez ki eserini bir kaç sene sonra kendisi okusa beğenemiyecektir. Edebiyat dediğimiz zaman hatırımıza doğrudan doğruya gelen fikir bir kaç şeyi nasıl olursa olsun bir şeye teşbih ile muhafaza-i ahenk-i kelamdan ibaret kalıyor.

Gurub, tulu bu ana değin -mübalağa olmasın- yüz bin kere tasvir edilmiş Yekdiğerin asarından intihal ve istirak ile uğraşılacağına yeniden yeniye eserler vücuda getirmekelbette fena olmayacaktır.

Çe faide ki bir çok gençlerimiz edebiyat dersine başlar başlamaz yazıya koyuluyorlar. Hatırlarına ne geliyorsa onu yazıyorlar. Bu faidesiz gayreti kendilerine müstakilen bir şöhret-i edebiye temin edemiyeceğini bilmiş olsalar yapmazlar Ümidindeyiz.

Meslek ne vecihle tahsil-i muktazi ise evvela öyle çalışmalı, öteye beriye bakmamalı, asar-ı salife ve hazırayı gözden geçirmeli, bilahare - tasvir-i hakikat- dairesinde kalem yürütmelidir.

Kinkülülvücuh güzel yazılmış bir eserle dört satırlık bir tasvir"i tulu-ı kamer sanayi-i nefiseden resme teşbih edilirse birincisi muktedir, müteheassıs güzel bir muallimden tahsil görmüş ressamın-temaşagerani karşısında saatlerce tutan binlerce firanklara satılan- tablosuna ikincisi de: beş altı yaşında bir çocuğun kargun kalemle yaptığı resimlere benzer.

Malumatın müsabı sabıkasına (Flandor) edebiyatından nümuneler dere olunmuştu. İçlerinde ne güzel parçalar vardır Muharrir karşısında neyi görmüş ise kağıda da aynıyle aksettirmiş letafette bundandır.

Bir kitabe-i gam yazmak epey müşkildir. Kolay görünür. Fakat zordur. Sehl-i mümtenidir.

Fikr-i çabirde ulviyet, selamet, rikkat, nezahet, dikkat, tarafet olmalı, bunlarla beraber ahenk-i kelama, selasete ve sair mehasin-i edebiyeye de itibar edilirse öyle eserler karilin canını sıkmaz, okudukca okuyacağı gelir.

Kamet-i dilberi, serve, haramanı hıram-ı sanevberе, ağzını hokkaya, saçlarını marpiçideye, gözlerini sihreye, cübbinini mihraba teşbihte fizamanına letafet görülemez.

Cevdet Paşazade Sedat Bey Efendi Hazretlerinin Malumat'a dercedilmekte olan (Arus-ı Osmani) namındaki eser-i kıymetdarları mütalaa olunurca mütalaamız teslim edilir.

Edebiyatımızı şiiren ve nesren şerait-i maruza tahtına almadıkca asra göre bir edebiyatımalik olamıyacağımız pek bedihidir.

Malumat Cilt 8 Sayı 72 Sh: 476,477
20 Şubat 1312

İcmal-i Edebi(17)

Şiir nedir? Şübhe olunmaz ki şu kelimenin mana-yı hakikisi bizce henüz mechul kalmış, anlaşılamamıştır.

Şiir sözünü istediğimiz vakit herbirimiz ayrı ayrı verdiğimiz mana, yine bir noktada ittihad eder. Daha doğrusu(alaterik üt tabiib) manzum ve mevzun bilcümle akval ve eşara şiir denib geçivermekte ve şiirde bulunması elzem olan meziyyat-ı mahsusayı asla nazar-ı itibara almamaktayız. Lakin hakikat-i mesele öyle değildir. Her söz şiir olamaz. Fakat her şiir bir sözdür.

Güzel bir çehre, bir leyl-i münevver, bir subh-ı rebi, bir harabe, semt-ı fena arasında bir baykuşun feryad-ı hazini, nevbahar-ı hayatında açılmadan solmuş bir şükufe-i emel, firaş-ı ihtizarında inleyen bir genc hep şiirdir. Şu müşahedatımız bizi tenşit eder. İsab-ı nazarın dimağ üzerine resm ettiği o hayal o şekli ile mesrur olur, mağmum olurız. Bazan topuklarımızdan başlayarak tepemize kadar vücudumuzun ürpüştüğünü, tüylerimiz yavaş yavaş dikilerek ufak bir ürpünmenin bütün azamızı sardığını hissederiz. İşte şiir budur.

Zaten bu hakikatı biz icad edemeyiz. O tabiatın hadd-ı zatında mevcuttur. Fakat onu hakkiyle resmedecek olursak tabiattaki şiiri bulmuş almış, oluruz.

Sabah baharın en sakit, sakin bir zamanında kuşların cıvıltısına karışan bir kemanın neva-yı muharriki, bir saba tekrimi ne için o hissiyattan mahrum olsun. Bir menekşedeki buy-ı ismet onun bir sine-i aşoşnak üstündeki donuk donuk lemaanı neden şiir olarak kabul edilmesin.

Her his başkadır, herkesin tabı bir şiiri beğenir. Lakin bir eyub oyuncağı elbette (-omsarçe)de satılan bebekler kadar çocuklarımızın hoşuna gitmez. Şu iki basiçeyi temyize muktedir bir sabinin intihabına bırakırsak ikincisini alacağına siz de kani olunuz. Çünkü beriğinin cicisi çoktur ve tabiidir.

Aslında güzel olan bir sözü cümlemiz beğeniriz. Güzel her yerde güzeldir. Tesiratı da taba göredir. Şairin bu hususdaki terbiye ve istinası inkar olunamaz. Ayak Üzer gazellerinden biz müteharrik olmadığımız için bir bir köylünün ondan sevk alamayacağını iddia edemeyiz.

Hele şiirde icbar-ı tabiat, itab-ı fikr zevki külliyen talan eder. Bir şair aynı vakadan müteellim olmadıkca bir diğerinin hiss-i tesirini istenildiği kadar güzel tasvir edemediği gibi hakkiyledde tasavvur edemez. Cigerparesinin sahfil-i felaketini tabutunu mezara indiren gözü yaşlı bir pederelbette ingadı bir diğerine havale edilen mersiyeden iyi mersiye söyler. kimse kimsenin kalbindeki edna teessüre hakkiyle iştirak edemeziken nerede kaldı ki o teessürü ayniyle tasvir edebilsin.

Bükümdaran-ı İrandan birinin merhumesi pek genc iken vefat etmiş. O zaman şairinin en meşhur mersiyegularından olan Amik-i Buhara'i celbetmiş-

ler. Şahi Amika mersiye söylemesini emr etmiş. Amik o zamanlar ihtiyarlık sebabiyle nur-ı basardan mahrum olduğundan istenildiği gibi bir mersiye söyleyebileceğini bildirmekle beraber zamanın bahar olmasından bilistifade:

Hengam an ki gül demet ez sahn-ı bustan
Reftan gül elkefte ve dermak-i nadnihan
Hengam an ki şah-ı seccer nemçeked ziebr
Bi ab mande nergis antace bustan

Küçük mersiye söylemiş ki dört satır, lakin dervayı bir zarfa sığıştırmış. Umum gibi bir kasır harabesinin tasvirinde söylenilen şu kıtada pek müessirdir.

An kasır ki ber çerh-i hemized pâlid
Der der ki o şahan bibadendi ru
Bidem ki ger küngüre eş fakte
Hemişüste ve hemi güft-u gü guşn

Şuara-yı Farsın eşarı meyanındaki mübalağalar ne derecelerde şayan-ı te'kid ise, hemail-i mevzuniyetle mevcud olan böyle hakiki tabii şiirlerde o kadar mucib-i istihsandır.

Şuara-yı müteakkidinden eserleri daima makbuliyetle okunan Baki, Fuzuli Nef'i, Nedim, elden büyük büyük iktidarlar göstermişlerdir. İnsan pek çok noktalara gelir ki o ihtişam-ı şairiyete, o azamet-i efkara karşı pürbeht ve hayret kalıyor. Bir çok cihetler de var ki sevke gitmiyor. Yalnız alimane yazılan sanayi'-i kalemiyeye riayet adeta bir taassub-ı mahduddur ki sinne kadar düşürülmüş. Baki: Azameti, rikkati, Fuzuli, aşkı, hubb-ı tabiatı: Nef'i: saladeti, ihtişamı, Nedim: şuhmeşrebliği bırakamamıştır.

Saçı fütadesinin hubı gibi peşanüde
Nigahı aşıkın hatırı gibi bimar

Gibi latif teşbihler Nedim'de çoktur. Şiirin mutlaka muayyen ölçü ile söylenmiş sözler olmadığı ifadat-ı sabıkadan anlaşılmıştır. Hatta bazı mensur şiirler vardır ki nazm vadisinde ifade olunsa letafeti zilden zail olur.

Şu şartla ki mensur şiirlerimizin tarz-ı tahririnde Veysi ve Nergisiyi taklidden ihtiraz etmeliyiz. O üslub-ı tahrir asrımızca makbul olamıyacağı gibi öyle bir eser yazmak iktidarını hais olmak için de asrlerce o yolda tahsile hasr ve vakf-ı vücut etmeliyiz ki bu bizi zamanımızda ihtisabı ehem ve elzem olan ulum ve fünun-ı saireyi iktisabdan meneder. Hem de gayr-ı lazımı elzem üzerine takdim ve tercih etmek hatasına duçar olmuş bulunuruz.

Veysi ve Nergisi filhakika misli bir daha yazılmaz iki eser bırakmışlardır. Mamafih ibraz-ı sa'nat yolunda Türkçeyi Türkçe'likten çıkaracak ne bir Türkün, ne bir Acemin, ne bir Arabın anlayamayacağı kalıba ifrağ etmişlerdir. Eğer bunlar kendi lisanlarına aşina iseler emin olunuz ki siyer-i Veysi'nin, Hamse-i Nergisinin hangi lisan üzere yazıldığını bir türlü keşf ve tayin edemezler.

Zamanımız üdebamızdan biri "Eski yolda yazılmış eserler okunurken onu dinleyen avam ekseriya başka lisanda yazılmış bir dua kitabıdırzannıyor zannolunurlardı" buyurmuşlardır.

Misal olarak Veysi'nin şu

"Ünvanke-i sahife-i asar olan dibacelerden-ı seride-i ahyar Hazret-i Faruk-ı sani-ül Cenab Amir ül müminin Ömer İbn ül Hattab(RA) hilafet-ı yekrevi zamana sezavar olmasında bir kaç vecihle makaletıraz rivayet olunmuştur. Ama bu sekate-i çin-i aklam-ı ekabir yani Veysi-i perişan asarın sülüki iltifat-ı nekave-i nukul olmağın ihtiyar-ı sehler-i ahval ile iktifa etmiştir."

Şimdi şu ifadeden bizim farzettiğimiz adam ne anlar. Şübhe yok ki hiç! O halde bu eser sırf havassa mahsustur. Binde bir Türkün bunu doğru olarak okuyabilmesi hiç olmazsa bir kaç sene dirsek çürütmesine vabestedir." Bise kalırsa Osmanlı Lisanını bihakkın öğrenmek gerek kadimen ve gerek halen yazılmış bilcümle eserlerden istifade etmek isteyenlerden behemehal Arabi ve Farisi

alsa olsa (Er merû adüvvü lisa cehile)hükmünün hakikatını meydana koyamış olurlar. Edib olmak isteyenlerin peyda-yı intisabı da evla-i bittarik'dir.

Bu suretle yazılan kütb-i nadirede o kadar güzel hikmetler, o kadar güzel fikirler, sözler vardır ki hesaba gelmez. Fakat ne faide dairе-i ıttılaımız pek sık olduğundan onlardan intifa edemiyoruz. Ensarımızdan gizli kalıyor. Mütalea esnasında lügat kitaplarının sahifelerini çevirmeden meal toplamağa ne demek istenildiğini anlamağa sıra gelmiyor.

Eğer çizdiki usul-i tahririmiz bundan üç yüz dört yüz sene evvel ihtiyar edilmiş olaydı bugünün mükemmel bir edebiyatımız olurdu.

-M

Malumat. Cilt 4 Sayı 73 Sh: 496,497
27 Şubat 1312

İcmal-i Edebi(18)

Osmanlı lisanı değilde edebiyatımızın henüz mututendaz olmağa başlamış bir çocuk gibi olduğumu geçen icmalimizde beyan olunmuştu. Edebiyat için bu kadar çalışılır iken şiirimizin nesrimizin elan mecra-yı tabiisi bulдurulamadı. Bir iki tarikte nasıl bir esas kurulacağı ne yolda takib edileceği , hangi cihette muhtac-ı tadil ve ıslah olduğu hala keşfedilemedi. Hakayık-i edebiye nedir bilinemedi. "Devr-i Cedid-i Edeb" tabiri ortaya atılalı herkes aklının erdiği, gücünün yettiği kadar- alâ şâkiltehûn - bir şey devip geçmektedir. Fakat o şey lafz-ı mühimle maksad-ı asliye yetişilemiyor, kalıyor. Elsine-i ecnebiyeye az çok vukufu olubda, asar-ı ecnebiyeyi tetebbu edenler onlarla bizim aramızdaki külli farkı mukayese ediyorlar. Meselâ Zola'nın tenkidatını anlayarak gözden geçirenler, eserlerini okuyanlar oradan aldıkları fikr-i mahsus ile tedkikata giriştikleri gibi edebiyatımızın pek nakıs bulunduğunu söylüyorlar. Hatta"Biz lafz ile uğraşıyoruz, fikr ile değil." iddiasında der-miyan ediyorlar. Hakikaten bir noktada duruyoruz ki henüz mahiyeti bilinemedi, mütereddidane attığımız hatvelerde, istediğimiz kadar ileri gidemiyoruz. Ya ifrat, ya tefriti iltizam ediyoruz.

Meslek-i kudemayı fikren takib etmemek yolu açılalı şiirin, nesrin her rüknüne bir lerze arız oldu. Bir zaman kafiye bahisleri uzadı durdu. Nihayet netice çıkmadı. Bir cihet diyor ki: "Abes ile muktebes kafiye yapılamaz" öbürü diyor ki :"yapılır" Peki ama bundan ne çıkar. Fikrimizi düzelttik mi? Yoksa eski tarik -i muavveci takib edib gidiyor muyuz? Eğer öyle ise, ister abes ile muktebes kafiye yapılsın; ister yapılmasın ne faideyi müntecedir. Bununla mana-yı lafz-ı edeb ıslah edilecek midir?

Nasıl esef olunmaz ki aranılacak cihetı arasından, iki kelimenin seme aid lafzını düşünüyorum da , bir türlü ahengin içinden çıkamıyoruz.

Evvela lazım olan ahenk midir? mana mıdır? tekellüm mü evvel'dir, şiirmi, yoksa musiki mi?

Eğer aheng manaya takdim olunursa efkarımızın hatt-ı istikameti şimdi yine tayin edilememiş olur. Bir nükte-i lafziye, ya bir sa'nat-ı kelamiye için koca bir hikmetin, bir hakikatin feda edildiğine acımamak elde midir?

Ciddiyet, hakikiyyat, insaniyet dururken hayalat-ı gayr-i hakikat ile ile, olmaz; saha-i vukuat-ı alemde görülmez, tesadüf olunmaz. Fikirler besleyen hayali hakikate tercih etmek nasıl ihtiyar olunur.

Evet edebiyatı, fikr-i edebiyi hayal besler. Bunun en işlek caddesi, en geniş yolu vasiat-ı fikr, vasiat-ı hayaldir. Lakin hayal dediğimiz zaman onu Arabların Elfülleyle velleyle'si Azis Efendi'nin Muhayyelatı yahut Ramazanname tarzında hariç-i tabiat hayallerden zan-ı sukut etmeyelim.

4

Buradaki hayalden maksudumuz hakayıkı tahayyüldür. Bazıları der ki sırf ciddi olursa edebiyat olur mu? Evet o vakit edebiyat olabilir. Hayalimiz, tasavvuratımız, buluşumuz, tatbikatımız ne derece ciddi, hakiki ise istifademiz o nisbette ziyadedir. Muhsunun teessüratı, dinleyicinin infialatı o kadar tabii olur ki kudemanın eseri da bu noktai-i nazardan gidiyor.

Lisanımız bidayetinde Arap ve Acem lisanlarının kahr ve nüfusu altında kalarakpek yakın zamanlara kadar lisan-ı Osmani bu üç lisan mabeynında bir lisan gibi kalmıştı. Maddeten bu nüfuz tahtında kalan lisanımız ve münasebatı saire, guramının, edebanın Farsı edebiyatına temayülatını icab ettirdi. Mamen de muhkem oldu. Sonralara yetişen bir kaç eazım-ı eskar ıslah-ı lisan çarelerini düşündüler. Türkçenin kendine mahsus olan tarık-ı ifadesini buldular. Usul-i kitabetimiz bugün ki mertebeye geldi. Lakin onlar her şeyi değiştiremediler. Gaib olmuş bir şeyi inde ettiler.

Bilfarz şuara-yı müteakkdiminden ve üstaze-i edebden olduğu için Nefi'nin atideki gazeli şiir midir?

Gil ebrular ki levh-i cebhe-i cananne yazmışlar
Cemali mettalidir kim per-i divane yazmışlar
Nefil gerd-i lebinde hakkı el isa demek güya
Dua-yı hızri ber mercandan fincana yazmışlar
Tasavvirler yasib ferhadı kuh-i bisütun üzere
Verib destine tişe hayli üstadane yazmışlar
Sanurlar halka halka dud-ı ahen eve'i alada
Bir ejderdir ki sakf-ı günbed-i gerdane yazmışlar
Bu tarz-ı hasen ey Nefi sine suret veren Semsin
Nazire söyleyenler ekser efsane yazmışlar

Gazeli okurken fikrimizi bir garabet istila ediyor. Muhsunus bir lezzet duymuyor. Zevk-i dimaği hasıl olmuyor. Bunu mutlaka Nefi'nin olduğu için beğenmeğe bisi kimse cesaret edemez. İlimi, fazileti, kafiyeleri kalemininin ucunda istediği gibi oynandığını, cevheri, şeşberi, maceri gibi yüzlerce kelime terdif ettiğini tasdik ederiz. Fakat bu yolda sarfedilen kuvve-i ilmiyeye, vasiat-ı fikr ve vücud-ı karihaya, sekaya acınılmaz mı? Bir gazelin yerine üzerinde bir teessür-i cüziye hasıl edecek bir beyit söyleseydi Nefi'nin şöhreti edebiyyesine az söz söylediği için, divanı bugünkü küçük hüviyetini nakise mi gelirdi? Ne mümkün daha ziyade revaç ve itibar kazanırdı.

Kasidelerde, gazellerde ve saire akşam-ı nazımda eskiden mevzun pek bir çok kurduklarından en muktedir şairlerimizin divanı en büyük hacimde iki yüz sahifeyi kemal-i müşkilat ile geçiyor. Halbuki yetmiş senelik, o kadar fazilet ile beraber bu kadarcık bir tahtab azdır. Ekser gazellerimiz hep Ferhad'dan, Şirin'den, ağlıktan, saçuktan, güldem, meydem, bülbülden bahseder. Bu mahud da irade döner dolaşırız. Hangi şairin divanını isterseniz, on tanesini yan yana getiriniz; gazeliyat kısmından lealettayin birer sahife açınız. Hepsi birbirine benzer. Asla değiştirilmemiş, gelen o mevzuyu takib etmiş, giden etmiş. Edebiyat-ı Osmaniye de olduğu noktada durmuş, kalmış. Bir mertebeye gelmiş ki onda da ileri gidememiş.

Akşam- nazım içinde en geniş yol mesnevidir. Usul-i mesnevi ile muhtedi mütebahhıs bir şair hem hakiki şiir olmak şartiyle eserler doldurur. Hakikat kaydına kaldırarak Firdevsi'nin Şehnamesi misal olarak gösterilir.

Firdevsi Şehnameyi kasideyi yollu yazmadı, bir daha sikretmemek üzere k kafiye bulacaktı. Kafiye esaretinden kurtularak hayaline alabildiğine bir ruh sat-ı cevelan vermek için mesneviyi, ihtiyar etti. Farsiden en uzun kadise ya sanlar içinde Örfi'nin:

Cihem bigeştem ve dermahi hiç yarı-i diyar
Ne didem ki füruşend saht-ı dezbazar
Mera zemane-itinas deste deste diriğ
Zened biferken ve gayed ki han-ı ser-i mihar

ile başlayan matla yüzseksen beyti teşavüz edememiştir. Bu tarz şairler kafiyeyi oyuncağa çevirmişler, kelimeleri top gibi oynatmışlardır. Hatta e kadar diyebiliriz ki ş mısra-ı saninin her kelimesiyle bir kafiye yapılmıştır. Mütekaddimin hilaf-ül mesmu demişler Kaani'nin:

Saki bideh citl-i giran zamanı ki dehkan pervered
Anda bered gam-ı bi-şükred şadi dehed camperered
Perhas-ı dil pir-i mugan dercam-ı mihr-i zerfeşan
Der dest-i saki kut-ı can ruhsar-ı canan pervered

Mütalaalı kasidesi bu iddiaya delildir. Demek isteriz ki bu iktidara göre gerek hakiki, ve gerek sırf hayali ve gayr-i makbul şiir yazmak pek kolay- ve en vasi manasiyle- hiç hükmünde olduğu halde niye birinci cihet iltizam olunmamalıdır?...

Bir şair vezne, kafiyeye istinas peyda edinceye kadar zahmet çeker. Ondan sonra tartmadan söylediği nazımlarveznen müsavi gelirler. Bu meleke ve rüsuh bir defa elde edilince, vasiat-ı hayal ve fikir bulunmuca ne söylenilmez. Kel latif nükat-ı şairane bulunmaz, ne yollar açılmaz.

Fikrimiz gibi eşarımız da bir vadide cevelan ediyor. Meslek-i mütekaddimininin kaside, gazel, müseddes, muhammes, manevi anlaşılmasın bunlar meslek değil esalib-i nazımdır. Terki iktisa eden meslek edebiyat-ı hakikiyenin vücuduna ciddan mani olan "Hayal-i Ham" tabir-i kühnepesendanesiyle tarif edilebilen "Efkar ve mezamin-i batıla" kasideleridir.

Nabi'yi bir büyük üstad-ı edeb tanımağa neden mecbur olalım! O mertebe-i irfana varmak yalnız mütekaddimin-i şuaraya mı mahsusdur? İstidad-ı fevkaladeye malik gençlerimiz, onlar kadar Arabi, Farisi tahsil etseler onlardan pek de aşağı düşmezler zannındayım!

Asar-ı edebiyemiz fikren sermayesiz olduğundan gide gide eyadi-i sahlamın bütün bütün düşecektir. Bu gün bizim bile riayet ettiğimiz cihet hakkiyle tetkik-i mevzuu olursa, mesaiyyat-ı lafziyeye, en uzak alakalarla münasebetli, münasebetsiz bir takım teşbihata riayetten ibaret kalıyor.

Edebiyat ne istiaredir, ne teşbihtir. Bunlar muhassenat-ı kelamiyeden dir. Edebiyat fikr ile olur. Fikr ile,hakikat ile hayal-i muteber ve makul ile beslenir. Ancak istiarat ve teşbihat ile tesiye edilen edebiyat zayıf düşer ölür.

Edib olmak için büyük bir nüfuz-ı nazar, bir rüyet-i ruhani, bir hisse dikkati ister.Edib gördüğünü görüldüğü gibi bırakmamalı,nazarına bir nüfuz-ı mutlak ile nüfuz olunan ta derinlere isal etmeli.Asarında tesiri görünen her şeyi hakimane mütalaa etmeli. Bir gülün, tabiatın tesiri tahtında iktisab ettiği hasarat-ı latifi, ruhsar-ı cananından muktebestir suretinde göstermeli? Onu tabiatına,beşeriyete en yakın yollar bularak izaha çalışmalı! Kelamın mesaiyat-ı lafziyesi bir tarafa atılınca fikr yine orada durmalı! Söz manasız kalmamalıdır.

E.M

Malumat. Cilt 4 Sayı 74 sh: 516,517,518,519

6 Mart 1312

İcmal-i Edebi (19)

Fikr-i edebinin mesaiyat-ı lafziyeye lazım ül tercih olmasıbir iddia-i muhikkadir. Kim ne derse desin! Garbda olduğu gibi bizde de asar-ı fıtrat bedayi-i sihrafarinindan , ulum ve funun ve tabiatın,mesaibi-i ciddiyesinden fikrimize feyz-i hakiki verilmemiştir.

Bir surette ki kasr-ı basara uğrayanlarda görüldüğü vechile müsaiyemat-ı kelamiye, tuhturak-ı elfaz-ı şairane - bir güzellik gibi- vücud-a mailden

Asar-ı müteakkiminin bu günkü haline sebeb, bedii, beyan gibi sanayi-i lafziyeye lüzumundan ziyade ehemmiyet vermeleridir ki bu şuara-ı İran'ı taklitten ineikas etmiş bir seyyiedir.

Yalnız lafz ile süslenmiş fakat manasız olan nazm ve neseri çirkin bir kadının diğerinden istiare ettiği müzeyyen bir elbise ile düğüne gitmesine benzer ki onu görenlere onun ve dikkati adem-i tenasüb hemahiyle gönüllerde bir hiss-i esef peyda eder. Lakin dest-i kudretin nadiren halk ettiği bir güzele teşbihi kabil olan hakikat libas-ı fahire bürünmese de göze çarpar. Eğer onu hüsnüyle münasib elbise giydirilse letafeti tezayüf eder.

Bunun gibi çıplak bir fikr-i edebi, sanayi-i kelamiye ile tezyin olunursa o fikr cami ül hasenat olmak itibariyle hiss-i kariü daha şiddetle okşar. Mesela: Son asar-ı edebiyeden olan "Pejmürde"deki şu:

Bu leyl-i sakin onun reng-i infialı midir?
Bu hüzn-i müzlim onun halet-i melali midir?
Hafi hafi okunan çeşmlerin sevali midir?...
Siya-yı ebre bürünmüş gecenin hayali midir?...
Şu necm-i sakib-ı sevda-nisar fevkinde!..

Lisanımızın gelen ancak eser dürudunda
Anı görüb düşerim yerlere süzudunda
Onun sevdasını güş eylerim sürudunda
Durarken öyleca her zerre-i vücudumda
Unutmak istiyorum iktidar fevkinde! (x)

Zaman gülerdi benim neşve-i fuadımdan
Geçen münevver idi şevk-i bem-dadımdan..
Şu heyta ayrılışım her seher zemdımdan..
Bu hal içinde o mazi geçince yadımdan
Sirişk-i gam dökerim ihtiyar fevkinde

Ne güzel şiirdir. Yek çoklarını bilirim ki bu rengin kıtaatı müşahasalarına mihal olarak yâd kayd etmişlerdi.

(x) Şurası(Ağyar ile ülfet etmek ister, ben olmadan ben olmadan ihtimal yoktur) mısraını dehbatar ettirdi.

M.F

Malumat Cilt 4Sayı 75 Sh: 537,538
13 Mart 1312

İctimal-i Edebi(20)

Bazı şairler görüyorum ki bisi zor ile yazılmış mersiyelerden, yanmış uyuyan bir adamın tesir-i kabus ile ittıradsız ittıradsız ağzından dökülen hezeyanlardan ziyade ruhunuzu sıkıntıdan sıkıntıya, cendereden cendereye sokuyor. Lakin Nakker gibi bir mahsül-i tecessüre, acıklı bir gönlün yanık yanık feryadına o nevhat-ı meyusaneye nasıl olurda şiir değil deriz. O bir hakikattir. Bir sadık en samimi arkadaşını hayat yoldaşını gaib etmiş bir zevcin şikayatıdır. Bunlar hisse,ruha, beşeriyete taalluk eder. Öyle hakiki ile his arasına hail tasvir olunmediği gibi tasavvur da edilemez. O manzarayı gözünüzün önüne serdedilmek istenilen o nişane-i tahassürü, vaveylayı görür görmez veya işitir işitmezvücudunuzun en derin hüceyratı o anda meyyale-i berkiyeye tutulmuş gibi istər istemez titrer.Müteakiben beşinizden aşağı dökülen biri sıcak, diğeri soğuk iki suyun hasıl ettiği tesirat-ı maküse gibi bir hal duyarız. Şiir budur, fikr bundadır.

çıkarılınca hudud-ı rüyetimizin elden mahdudiyeti hissolunur. Öyle iken aynalıktan istifade edemiyenler gibi meşagil-i hakikatle münevver olan şehrah-ı terakkiyi bulmak istemiyoruz.

Nüsha-i taba malik olmayıb da yalnız kesilmiş tahtaları birbirine çatmasını bilenlerin engobalara tatbik edilebilen üzerinde nazım yazmasını bilfarz hiss-i şairiyetten külliyen tehi-i dest bulunsa ve nazım vadisinde ile irad-ı makal edecek olsa mutlaka kelimeleri yan yana dizerek o sözü bir vezne uydurur. Fakat o kelam-ı mevzunda sevk-i dilkeşi bulunmaz. Şimdi buna şiir mi diyeceğiz ?

Halbuki sanatında mahir, meslegine göre mütearakki, mucid bir marangozun yapacağı bir kursel, bir kütübhane nazara nasıl güzel görünürse, cevdet-i kariha, şiddet-i zeka, rikkat-i his, ulüvv-i fikr sahibi, mübdi, asık üz zihn, safi ün nazar, salim ül akıl, vasiül hayal bir şairin, edibin asarı da dimağa hisse öylece hoş görünür.

Yohsa suver-i zahire-i mesiyyata bakaraki
Rind-i alimeşrebim humhane-i endişede
Tas-ı mahsus-ı felek bir cüradan olmak bana

Deresem edebiyatımızda ne tad bulunur, ne tuz şu beyti tahlil edelim: Şair bir rind imiş, endişe meyhanesinde çekermiş, o kadar ki feleğin tersi durun koca tası-yani semsa-ya nisbetle- şairin kadehte bıraktığı cüraya almayacak kadar küçük gelirmiş.Kesret-i endişeyi alettarikül teşbih velistiare beyan için hakikata muvafık bir müşebbeh ve müstemminh bulunamaz mı?

Muhiti kudret-i ilahiyeden ibaret feza-yı bilintiha derununda seyyarenin avalim-i adireye nisbetle bir zerre ve bis avalime nisbetle(hiç) hükmünde iken akla selim: Feleğin öyle tersine dönmüş yüksüklük kadar bir kadeh olduğunu ve onu bir endişe meyhanesinde çeken rind-i alimeşrebe cüradanlık edemiyeceğini tesli etmez ve edemez. Hele insan böyle şiirleri okurkenkendini dev hikayesi okuyor zannediyor. Şuara-yı İran'ın iğrak derecelerine varan mübalağa-i ifratkarane-leri de asla hazm olunmuyor.

Araplara gelince onlar sevair-i beşeriyeti, hakayık-ı insaniyeti garbdan evvel keşfetmişlerdir. Şimdi ise üdeba-yı hazıra-i arab pek geridedirler.

Ebunüvas'ın sekiz on beyitte resm ettiği tabloyu bir çok şairlerimiz koca bir kasideye sığdıramamışlar. Mamafih eslaf arasında bu tarza en çok yaklaşan Nedim'dir.

Bundan başka Arablarda müteceddidane, müteferrikane söylenmiş kasideler pek nadirdir.

Edebiyat ile hikemiyatı - zamanına göre- oldukca mezcederek sevair-i hi katin hayat-ı beşerin en mühim noktalarını keşf etmeğe hasr-ı mesai edilmediği asarımızdan istinbat olunmaktadır. Rüfekadan biri "İsrailiyat bütün asar-ı mem sume içinde bir tevarüs halinde cilveger olarak zihni daima maziye ir eai ve orda taharri"i nefaise etmeğe icbar etmek en birinci kuvve-i edebiye add dilmektedir. Onun içindir ki her zaman efkar-ı ciddiyeye tesadüf etmek bize mü yesser olmuyor"demişti.

Ne kadar haklıdır. Vakıa garbda eşarını şaibe-i esatirden henüz kam len tecrid edememiş ise de beşer-ya tabiiyi bulmuştur.

Biz Osmanlılara Fransız edebiyatını birden bire taklidden istifade yok tur. Elbette bizim edebiyatın da bir üslub-ı tabiisi vardır. Bunu araştırarak nerede hangi suretle tevafuk ettiğini bulmalıyız. Ancak her yerde her zamanda aynı surette tesellli eden hakayık-ı beşeriye şayan-ı taklid ve iltibas olub garbın bilcümle hususatını üzerimize de tatbik etmek gibi afv olunmaz müsamaha göstermemeliyiz; ta ki ahlaf da bizi ifrat ve tefrit beyninde hadd-i itidali bulmamış görmesin.

Gelenler geçenlerden ahz-ı malumat ede ede şu gördüğümüz ittıla hasıl olmuş iken bu husus-ı mühimde biz ahlafa rehberlik edemedikten başka belki zihinlerini tağlite sebeb oluyoruz.

Makberi okuyunca- isterse en hassas bir adam olsun- bir damla göz yaşı dökmedik insan var mıdır?

Teessür tasannu ile olamıyor. Size kasvet karıştırtmayan ne sade şiirler vardır ki onun ihtiva ettiği meani-bisat ve bihabenk- ruha rahsaver olur.

Böyle sade fakat müessiyem, sakit fakat sanidar şiirler dururken kalkıp ağlun ibraz-ı fazilet yolunda anlaşılmaz, manasız, ruhsuz, donuk- nesr olsun nazım olsun- şiirler yazmak iddiasında bulunduğumuz terakkiyat-ı fikriyeye nasıl uygun düşer. Müteakaddimimin bu üslubda pek geri kaldıklarını söyledikce "nefes-i asarı hezane-i müteakaddimimde araştırarak bütün mehasin-i şairiyeti mazinin o pür dev ve ejder vadilerindedir" zan edenlerse belki bu söz riayetsizlik gibi bir küstahlığa haml olunmak istenilirsede ondan Billahidülillah vareste bulunuyoruz. Sözümüz müteakaddimin şiirinin salib-i fazileti için değil edebiyatımızın celb-i saadeti hatırına binaendir. Yoksa her gördüğümüz bu günkü eser, dünün ve her dünün eseri , öbür günün bir netice-i müteselsilesidir. Nasıl zaten herkesce üstad-ı istikbal olarak tanınmıştır. Demek isterim ki müteakaddimin büyük şairler imiş esa şimdi bize yalnız elifba gösterebiliyorlar, yoksa her halde onlar şayan-ı takdir ve tevkir'i fazıllardır.

İnsan üç yaşında beşa yaşında iken lezzet aldığı basitçelerden sinni terakki ettikce nasıl müteleessir olsam ve bulunduğu sal-i hayata göre eğlenceler taharri ederse bu da aynıyle öyledir. Zaman zaman terakki olduğundan yanitabir masur görülsün- manevi yaşımız hayli ilerlediğinden eski tarz şiirden müteheyyiz olamıyorum. Eğer, büyük sakalsakallı bir adamın Eyübde yapılan ve böylece -kaynana dırıltısı- denilen oyuncaklarla vakit geçirdiği teslim olunursa bu da müddeamızın aksini iddia edenlerin sözünü teslim ederiz.

Rakiden pek tekellüfsüz, fikri yormadan söylenmiş ne güzel sözler var. Geçende kitap mütalaa ederken kaydedilmiş bulduk'ki hakikaten tam Türk şiiri bakınız ne kadar hoş:

Kız peykar başında
Yatmış uyumuş
Kla gözlerini
Öyku bürümüş

Sonra bir de bu hafta eline geçen bir mecmua-i mevkutede şunu gördük:

Oldukca ıyan ejder-i gurrende serma
Afaka cehennemler uçar bal u perinden
Geldikce güsergahına coşişine derya
Tufan-ı tehevvür saçılır didelerinden

Şu yukardaki sadeguy-ı ifade ile tasvir edilen hevha-i sihayat mı güzeldir? Bu mu? Bence yukardaki daha selis, daha vazıh, daha milli, daha latifdir.

İstidad-ı beşer o kadar mahdud veya akl-ı insani o kadar tarihidir ki zannem ishar-ı maaliden ziyade artıkla geçinenler gibi şiirimizde tantana-i kelamiyede yuvarlanmamı balaya dere edilen kasideyi bitaraf'ane ve münsifane tahkik edersek ne mana çıkıyor.

Bu halin aynı manzur şiirlerimizde de görülüyor mesela bir cild içinde bir fikirden, bir kalemden çıkmış bir edibin muhtelif iki eserden biri Nergisi'ye rahmet okutacak kadar muğlak anlaşılmaz ve adeta histen mücerred. Diğeri sırasıya şiir. Misalin biri:

(Allahım!.. Ey firişte-i semamesire ve encüm ! Ey mübarek nur-ı şebcamc ve sehernikabi.. Ey nazenin maşuka-i şairi.. Ey Cemrübe peresdide-i suretgiran ve ginaperverani. Söyle ki elem-i latif ve hüner-i sanatı ruh-ı revanı... Çehre-i ulvi-i hikmet ve hakikatın ab ü tabı sen değil misi ... Ey mabe-ül hayat-ı bedeyi ve nefais ! ey rehber-i dehnet ... Ey hadi-i ulviyet ... Ey kaid-i fikr ü vicdan !.. Ey küşayende-i mehasen-i hissiyati.. Ey füruzende-i meşagil-i hayal !.. imdad.)

Ne oldu itikadımca Türkce bu kalıbdan çıkmıştır. Bu tarz Veysi ve Nergisi usulüdür lakin bir de:

(Rakkas bana en büyük inayeti olan mini mini oğlumu Margaretten çok bah
ediip çiçekleri çok seviyorsun, kuşların pervasına, bulutların televvününe bak
ıkça hayran kalıyorsun. Gündüz denizin köpükler içinde yuvarlanan sevceleri,
ece semanın nurlar içinde parlayan sitareleri seni bir istiğrak-ı maneviyeye
ğürdüğünü kaç defalar müşahade ettim. Tabiatın her ahengine, her bediiyesin
ah-ı latifin müdrikesin olub gidiyor. Sevsun bir söz işitince hoşlanıyorsun.
asin bir ses duyunca müteessir oluyorsun. İşte şu hallerdir ki bakınca yed-i kud
et senin tiynetini şiir ile tahmir ettiğine bir rikkat-ı mahsusa ile hail o-
uyorum. Onun için bu eseri senin namına ihda ettim. (Servis) kendi fikrim gi-
i perişan. Kendi ruhum gibi nalan ü giryan bir eserdir. Bu eser hakkındaki
n bitaraf muhakemeyi, en doğru takdiri ilerde senden işitebilseydim o zaman
çekte bahtiyar olurdum. Ah bu saadet bana nasib olur mu?..)

Şu hitab bir evlada karşı ne rikkatle tulu etmiştir. Bunu anlamayan,
okunurken bir buy-ı şefkat, bir rayiha-i ubüvvet duyar. Eserin muhakemesini
bitaraftane olmak üzere evlada, sevgili, pak, masum çocuğa havalede ne büyük
bir his mevcud. Hem yukar ki hitab gibi kapalı değil! Hem iyi.Daha sade olsa
daha güzel olacak. Kapalı yazmak, fikri anlatmakta açık bir yol varikan onu
bırakıp da kapalı yolu, herkesin gidemeyeceği tariki intihab etmek adeta bir
itiyaddan ileri geliyor. Yoksa kuvvetli bir fikir nasıl olsa yazılır. Kuvveti
yine bahsidir. Şübhesiz ki faidesi de çoktur. Çünkü her okuyan anlar.

M.F

Malumat Cilt 4 Sayı 76 sh:557,558
20 Mart 1312

İcmal-i Edebi (21)

Fünun-ı hasıra bize her işte rehberlik ettiği gibi edyanda da doğru bir
yol gösteriyor. Nur-ı hakikatten istifade ve istifazayı öğrettiriyor. Efkar-
ı atikayı mesela esatir-i şarkiyeden ateş püskürten ejderleri bir tarafa bırakı
rak saçma sapan ifadeleri, gürisne-çeşmane tabiratı istemiyor.

Doğru değil mi? kendimizi bir kere yoklayalım, fikrimize hissimize müra
caat edelim. Her nede olursa tabiilikten vücudu bizi daha ziyade müteheyyiz edi
yor. Yapma bir çiçek aslına ne kadar benzerse o kadar hoşumuza gittiği gibi
onu tabii bir kır çiçeğine tercih edemiyoruz.

Tüttüncü dükkanlarında ekseriyetle görülen çıngıraklı dev resimleri ne m
tebe güzel telvin edilmiş olsa bir fotoğraf gibi nazar-ı dikkatimizi celb ede-
miyor. Bundan da insanın hakikata taban daha mecbul, daha meftun olduğu anla-
şılıyor.

İşte ciddi, hakiki ruha, beşeriyete tealluk-ı küllisi bulunan eserleri
hayalin mana-yı lügaviyle münasebet-i tamnesi olan eserler arasındaki fark
böyledir.

Milli asar ile milli olmayanlar beyninde de bu fark vardır. Çünkü bir
Fransız'ın maişet-i hususiyesiyle bizim aile maişeti mabeyninde çok tefavütler
vardır. Bizim mesturiyette hissettiğimiz sevk-i nasunu heyet-i ictimaiyemiz
bigane bulunsa , o tarda bir halet ile mevsuf olmayan yabancı bir adama anlata
da o sevki ihsas etmede müşkilat çekeriz. Kemalik o da bir çok hususu bize an
latamaz.

Mesela:

Gahi bu taassubla nihanî görüşler
İzhar-ı tesettür mü desem mezhebinizde

Seytinin natık olduğu mana sırf bize ait bir histir. Bir Fransıza gö
manasız olabilir. Ülfetin, aşinalığın fikir ve his üzerine tesiri çoktur. Bi
Avrupalı şark hissini besleyemez. Çünkü görgüler başkadır, yaşayış başkadır.
Garb beyaz bir çehreyi yoğurt ta eder, biz kara benzetiriz. Bu eser tefavüt
i ihtisasdaki adem-i ihtilaftan mütebaistir. Yoksa ister şarklı olsun, ister
garplı asar-ı tabiiyyeden şahsiyetsizde yekdiğerine karşı bir rüchan-ı mahsusu hai
değildir.Yalnız Garb edebiyatının terakkisi, hakikate bizden ziyade mukarren
tinden ileri gelir. Garblılar edebiyatını ulum ve fünun-ı hasıradan hissedar

liyor. Lisanlarının kemalat-ı manâviyesi artıyor.

İnsan içün terakki içinde bulunduğu asrın icaatına tabiiyyetle mükellefiyet gibidir. Bugünkü terakkiden hissedar olmak hepimize aynı farz belki farz-ı ayndır.

Şimendiferler, vapurlar var iken karada develerle, denizde yelkenli, kürekli kayıklarla devr-i alem seyahatine çıkmak ve yahut mektebler-inde tahsil ile bugün bir darülfünuna hoca olmak sevdasında bulunmak asr-ı hazır medeniyetiyle münasebet alır işlerden ise edebiyatımızda da hala kebabe pirdim bareler den bahs etmek, arabalarla, semenderlerle her gün piş-i nazarımız-a binlercesini gördüğümüz güvercinler kadar vücud vermek münasib olabilir mi? Vesait-i nakliye-i hazıradan istifade etmeyerek yola çıkmak ya kilet-i nakut gibi bir halden veyahut ibraz-ı garabet gibi bir fikr-i mahsustan neşet eder. Edebiyatımızı da eski tarz bülacibde bırakıb tabiiyyet ve hakikiyyetten mahrum-i terakki vermemek bu iki esas ile kabil-i tefsirdir.

Lisan istidatsız değildir o kabiliyet-i edebiyeyi biz veremiyoruz. Lisan-ruh boy-ı hakikat istiyor. Edebiyat müteakaddimin-i şuaranın ağzından düşmeyen ebabeelerle beslenmeyebilir.

Mesela bu adamın kuvvet ve iktidarını tasvirde lisan-ı gairiyetten:

Minkarına dilerse alır garbı danevar
Amka-yı kaf Kadrine bir tasadır cihan
Çevgan urubdur ana esel dest-i himmetin
Ol dem bu dem der ki döner kuy-ı asuvan

Kollu sudur eden bir eski koca karı masallarından tandırnameden daha çir-kin görüyor. Çünkü edebiyatın böyle manasız sözlerle hiç bir irtibatı yoktur. Mesela bazısı bir kelam-ı mevzun görüyor ki kavaid-i aruza taassub derecesinde riayetkar bir nasranın eseri. Kelimeler ağızdan bir ahenk, bir inecum-ı tam ile çıkıyor. Lakin bimaal ni ziyanı var. Mevzun mukaffa ya onu bir şiir olmak üzere kabul ediyor, fakat edebiyatın ruha, dimağa aid bir keyfiyet olduğu mülahaza edilince manasız bir sözün mana-yı edebie alakası olmadığı anlaşılmaz mı? Vakaa evvelemirde o kelam-ı mevzun-i bimanaya dinlerken bir zevk vardır ki sırf sem'a aittir. Onu Türkçe bilmez bir ecnebiye de okuyunuz! dinlesin istifadesini sizinle müsavidir. Zira esasen de yalnız seminiz müstefid oluyor, dimağınız bir şey duymuyor. Bir fikirde hakikat, bir tasavvurda ciddiyet bulunmadıkca edebiyat-tan ne faide görür.

Edebiyat-ı Cedide denildikce şu cümleye türlü türlü manalar verilmek is-tenmiliyor. Mesela: Vezni, kafiyenin luzum-ı tebdili gibi bir şeyi anlarlar yahut nesrin Fransız çevresine dökülmesi gibi bir garabete hamledilliyor.

Edebiyat-ı Cedide bu fikirde bulunmak. Biz vezni kafiyeyi kaldıramayız. Hem Fransızlarda , İngilizler'de, Almanlar'da, yoktur diye reddedemeyiz. Bu millî nasranızın birhususiyetidir. Kasagir olmuş bir maddedir. Hatta o kadar ki her manasız söze şiir deyib geçiveriyoruz. Şiir dediğiniz gibi onunla beraber derhal vezin ve kafiyede hatırımıza tebadür ediyor. Şu itibar ile vezni bertaraf edince manasız söze ihtiyac kalmayor gibi bir fikre de zehab oluyoruz. Bu bir itiyaddan, ülfetten tevellüd ediyor. Türklerin evvelce evzan-ı aşarı, parmak hesabı iken şimdi aruz-ı farisi kabul olunmuş. Belki müstakbelen vezin kalkacaktır da parmak hesabı o makama kaim olacaktır. Lakin herhalde yalnız vezni kaldırmakla hususiyet bertaraf olamıyor. Parmak hesabı da bir vezindir. Şimdiki itiyadımız efail, tefail olduğu gibi o zamanda aded-i heceya olur.

Vekhasıl vezin ve kafiye edebiyatın terakkisine mani olamıyor. Erbab-ı iktidarına göre vezin ve kafiye hiç hükmündedir.

Edebiyat-ı Cedidenin metalibatı: Fikr-i beşerin istidad-ı tasavvur, ve ufuk-i tasvir-i hakayıktaki ulviyet ve azamet-i iktidarına aiddir.

Güzel düşünüb, tebliğ-i sünuhatta hakikatle mezuc bir zarafet-i eda nezahet-i sevadda arıyor. Mesela başka bir yerde dediğim gibi:

Aya-ı dilden suq edib gözden akar yaşım benim.
Qaliba bir su terazisi olubdur başım benim.

Hitabını sevk-i edebden bilmülliye mahrum buluyor.

Yuara-yı müteqaddime bazı çok noktada müsamaha gösterdiklerinden ve hele Asım edebiyatına esaret derecesinde meylettiklerinden edebiyatımız hakkiyle bir feyze nail olamamıştır. İnsicam-ı kelam hatır na binaen manasa düşürülmemiş. Sünbül çiçeği yüz türlü teşbihat içinde yuvarlana yuvarlana nihaye göğüsce:

Şehleveş dame şikest eyledi taraf-ı kiman
Göğsünün düğmelerin çözdü seraser sünbül

Tarsında külahının ucunu bir tarafa kırmış, paltosunun düğmelerini çözmüş bir adama benzetilecek istiare yapılmış!

Bir istiareye bedel hisden sevkten tecrid edilen söz ne kadar belig olsa edibaneğildir.

"Kasidede bir olur beyt-i nadir ül mazmun"

Denildiği gibi kasidelerimiz ve gazellerimizde zevk-i edebi hakkiyle okşarş tabiata muvafik bir beyt bulmak Afrika sahra-i kebirinde tatlısu bulmak kadar müşkildir. Böyle münasebetlikleradı o kuru kardı tabiri pek yakışır sanı

Fenn-i edeb gibya kavaid-i meaniye riayetten başka bir şeyle olamamış gibi görünüyor. Evet bu da lazım, yerine göre, bu kadar müsamahat aslında lüzumundan fazla olduğundan tarz-ı beyana bir çirkinlik veriyor. Okuyanı dinleyeni usandırıyor.

Hikayeler enzar-ı beşer nazarına reku edildiği gibi şiirler de güzel fikirlere hasr olunmalıdır ki uğurda sarfolunan himmetler unutulmasın.

Tarz-ı atik nesrimiz üzere yazılmış kitablara gelince" hasv-i kabih" ler çirkin teşbihlerle karışarak bir mahşer-i acib halini alıyor.

Hasv iki kelimede beş kelimede kalmıyor. Tebliğ-i meram bir kaç kelime ile kabil iken beş altı satır az görülüyor. Müteqaddimin ahlafı bu cihette nasırdan siyade mutazarrır etmişlerdir. Zira nesir nazımı takadüm eder. Çünkü ihtiyacımız daha ziyadedir. Her türlü hususatta nazım ile ifade-i meram görülmüş işitilmiş şeylerden olmadığı gibi herkeste fıtraten şair yaratılmayacağından nazaran ifham-ı meramda muktedir olamaz. Siyer-i Veysi'yi, Hamse-i Nergisi'yi ve emsalini ne yapalım! Kütüphane köşelerinde küflenmekten başka ne işe yarıyorlar. Okuları nazar-ı mütalaadan geçiren havas, bertaraf edilin avamdan kaç kişi istifade edebilmiştir. Belki isimleri bile işitilmemiştir. İstifadesi bir kaç kişiye münhasır bir eser, pek demektir. Hareket versin yirmi yirmibeş senedan beri Türkçemiz hayliden hayliye terakki etti, lisanımız şetrefillikten kurtuldu. Elbette nesrimiz nazımımıza nisbeten müterakki dir. Çünkü hakikate yaklaştı. Okuduğunuzu anlıyoruz, anladığınızı yazıyorsunuz mukaddema böyle değildi. Okumak, yazmak, anlamak, söylemek başka başka sınıflar teşkil ediyordu. Müteqaddiminin lisana yüklettiği bu bar-ı müşkilat atıldı Nasrımızı da o derekelerden kurtarmak lüzumunu hissediyoruz.

Kasida ve gazel yazmak mutlaka eski efkar-ı şairaneye has değildir. Söylenmemiş söz kalmamış isede keşf olunmamış da çok hakaik vardır. Yakında neş olunan asar-ı şairane içinde Ayın Nadir Bey Efendi gibi istikbal-i edebiyi pek parlak bir şairimizin (Nefha-i Bahar) ünvanlı gazellerini gördüm efkar-ı cayişide ile yazılmış bir gazel nümunesidir.

N e f h a - i B a h a r

Gülüşşmbahar-ı hüsnüne geldim meftül ü zar
Git söyle yara halimi ey nefha-i bahar!
Git söyle yara çektiğim elem-i firkati
Billah yaktı ruhuma endüh-i intizar!
Lerzende-i dil, şikeste-i nazar, münbati-i emel,
Bitab ve buhayat olurum zehr ü gubar
Eşkardan düşer gibiyim çeşm-i vefa
Ezhardan gelir gibidir nağme-i mezar

Eşcardan ayrılmaz durorum zill-i hümâyûn
Envardan ümid ederim lemaʿât-ı izâr
Gönlümde ğirye ğirye hurûşan bezm-i aşk
Kargımda cilve cilve girizan hayal-i yar...
Git söyle halimi yare ey nefhaʿ-i bahar
Düştüm türab-ı vüslate dil hasta.. ten nizar

Edebiyatımızın çizdiği tarz-ı hazanmûmunu gönüllere ne kadar rikkat veriyorsa o hiyabân-ı biberk ü yarda yeniden yeniye açılan böyle bahar çiçekleri de terakkiyat-ı edebiyatın zaman-ı istikbalde olduğunu göstererek tesliyet-bahş-ı kalb oluyor.

E. N.

Malumat. Cilt 4 Sayı 77 Sh: 576,577
27 Mart 1312

İcmal-i Edebi (22)

Şiirde Şekil ve Kafiye

Bu küçücük mesele yani şiirde şekiller ve kafiyeler meselesi bundan epey bir zaman evvel kıl u kal mucibi olacak kadar nice müntesib-i edebin ağzına düşmüştü.

Meselenin daire-i hususiyeti sebebiyle ehemmiyeti de cüzi olduğu için olmalıdır ki layıkiyle mehekk-i tedkike koyulmayarak kati bir netice istintacından sarf-ınazar olunmuştu.

Herkes bu babda bazı efkar-ı muhtelife serd etmiş ise de bunların cümlesinin kati nazarla evvelemirde bir kaide-i vacib ü riayeyi ihtara mecburiyet görüyorum.

Bu babda serd edilen mütalaat ve mülahazat-ı muhtelifede en ziyade nazar-ı dikkati celbeden hükümler: Şiir tabii olmalıdır, kafiye sun'idir, vezin nafiledir. Kelimat-ı Arabiye ve Farisiye bize ecnebidir; gibi- meseleyi layıkiyle nazar-ı tedkik ve imtihana almadan söylenmiş-sözlerdir.

Evvel emirde şiirin tabii olub olmaması gayeʿ-i tedkik olduğu gibi bir de daha ciddi mütalaata muhtac ve daha etraflı mülahazata nezadır.

Şiirde tabiilikten bahsolunur ve şiirin tabii olması şerait-i mühimmeden biri gibi addolunursa zahir bunu herkes bir anlamıyor. Bizim nazarımızda şiir tabii olmalıdır demek, şiirin tecelliyatına bais olan sünuhatın hakikaten gönüllerden doğmuş olması ve elfaz ile suretʿpezirʿi vücud olan meaninin o sünuhata muvafık ve tabiat-ı beşeriyenin insanların umumiyeti itibariyle hissiyatının mütalaasından anlaşılan- ahval ve keyfiyat- manevi yesine mutabık olmalıdır demektir.

Yoksa şiir tabii olmalıdır deyince adeta bir teneke yuvarlanmasından yahut bir araba gürültüsünden hasıl olan o ıttırad-ız, intizamsız bir surette gamgamaların yekdiğerini veli ve takib etmesiyle mütehassıl bulunan uğultu veyahut çalalelerin ve akarsularına cereyanından mütevellid çağıltı gibi olmadır, manası anlaşılmamalıdır. Belki şiirde tabiilik onun hissiyat-ı samimiyei insaniyeye ve onun muktesiyat-ı muhtelifesine muvafık olarak sunuh ve tecelli eden efkarın yine bir vezn-i muayyenle ve elfaz ile iktisab-ı suret etmesidir.

Fakat bu hüküm yine ekseriyet ale hükümdür. Mesela: Ahval-i maneviyelerin sıhhat ve selametinde tamamiyle emniyet hasıl olamayan çok kimseler sözlerinde tarz-ı hareket ve tasavvurlarında gıbta olunmaz bir başkalık gösteriyorlar. Fakat ahenksiz ve muvazenesiz bir tabiatın iktiaşat-ı mecburiyesi nümune-i taklid olmaktan ziyade mütalaa ve teşhise şayandır. Tabii ve gayr-ı tabii olsa da burada bu kadar olabilir. Mesela: " Sevdazedeler elbette bikardırlar" Bu hükmün malumu olan bir keyfiyettir. Yakin o bikarar sevdazedeler söyledikleri şiirleri hiç bir vecihle - ve en geniş manasiyle- tabii olarak söyleyemezler.

Çünkü düşünmek ve o düşünceye bir intizam vermek hiç olmazsa ehfaz-ı kelimeyi tayinde zihnin bir meşguliyeti olacaktır ki bu kadarcık bir meşguliye

olacaktır ki bu kadarcık bir meşguliyet sun'i demektir.

Daha vazıh ifade edeyim; Sanayi-i nefiseden her ne olursa olsun hiçbirisi tabii değildir. Hep insanın mamulatındandır. Zeminden de bu anlaşılır zannederim.

Zira bir bestekarın vezinli olsun vezinsiz olsun, alaturka olsun alafranga olsun Çin üslubunca olsun bestelediği nağmat kadar tabii değildir ki; insan olmazsa hiç tabiatta öyle mevzun ve muttarid nağmelere tesadüf olunsaun. Savt filvaki havanın ihtizazat-ı muayyenesinden husule gelir; tabiidir. Fakat muayyen kalublar bir fikr-i mahsus ile, bir intizama riayeten o savtları tanzim etmek tabii değil pek hem pek sun'i dir.

Evet taş tabiidir. Ama hiç bir yerde taşın kendi kendine bir araya gelibde o meşhur "Partenon" veyahut "Kolezerna" veya "Kulon" mabedlerini vücuda getireceği bir intizam-ı dilfirib ile sath-ı zeminin en gerefli köşesine oturduğu görülmüştür.

Hiç bir mermer parçasının kendi kendine kemaldanyarak veyahut sağulsun gibi eğik, büğük, uzana, kısala yavaş yavaş Apolon'un yahut Venüs'ün heykeline istihalesi işitilmemiştir.

Evet bir ressamın hayalhane-i tasavvurunda cilveger olan nakş ve nakkare maddi bir suret ve şekil vermek için kullandığı malzeme-i ibtidaiye hadd-ı zatında belki tabiidir. Meselâ: Kağıd, boya, fırça, bez ilh. gibi şeyler bu halde sun'i olmakla beraber boyayı, kağıdı, fırçayı, bezi sairleyi teşkil ve terkib eden mevad evvelemirde tabiidir. Fakat bilmem kendi kendine bazı mevadd-ı nebatiye ve madeniyenin sanidar bir surette terkibi ile bu malzemenin vücud bulması ve sonradan bir fikr, bir hayal, bir tasavvur ifade edecek surette renklere ahenkdi intizac vermesi mümkün olabilir mi? elbette olamaz!

Çünkü salim ül akıl olan insanlardan hiç biri böyle bir iddiada bulunmaya cesaret edemez.

Sanayi-i nefisenin her şubesinde keyfiyet böyle olduğu halde yine sanayi-i nefisenin en mühim ve belki en kadim, ve en insani olan bir şubesi, yani şiir için ayrıca bir tabiilik düşünülmüş düşünülsün de şiirde vezin olmasın. Kafiye olmasın, hatta ağızdan nasıl çıkarsa öyle yazılsın demek insanın hatırına nasıl geliyor.

Eğer şiirin vezin ile kafiye ile münasebeti yoktur, esasen fikir şairane olmalı denilirse yine bu tarz mütalaa ve mülahazaya mübteni olan efkar makbul olamaz.

Zira yalnız lisan-ı Osmanide değil her lisanda söz velev ki fikren pek şairane olsun vezinden, kafiyeden yani elfazın bir suret-i muayyene üzere tertibini mukteza olan kuyudat-ı mahsusadan azade olarak söylenilmiş olanına nesir derler.

Mamafih nesir yazmakta herkese mukaddes-ı tesliyet olacak kadar kaideye riayet lüzumundan vaziyette değildir.

Manzum olmayan nesir mutlaka nesir olmaz. Demek isterim ki her ağıza gelen söz uzun olsun kısa olsun, şiir ve nazm olamadığı gibi nesir de olamaz.

Manzum olmayan bir sözün nesir olabilmesi için riayeti vacib bazı kaideler vardır ki onları bize lisanımızın ten şubeleri gösterir. Bu hal lisanı ecnebiyede de caridir.

E.N

Malumat Cilt 4 Sayı 73 Shf 596,597
3 Nisan 1312

İctimal-i Edebi(23)

Şiirde Şekiller ve Kafiyeler (2)

Doğru söylemek lazım gelirse vezin faidesizdir, mazırdır, kafiyenin mahsusu vardır gibi iddialar en kolay şeylere taban mail olanların sözüdür. Yoksa vezin ve kafiye hiçbir vecihle manaya ifadeye mani olmuyor. Hatta bir

şair aynı fikri aynı mülahazayı , aynı mülahazatı muhtelif vezinlerle , muhtelif kafiyelerle söyleyebiliyor.

Kaani gibi bir şair ki ismi resmen zikrolunmadığı halde eserı hakikaten çok şairlerimizin mihr-i feyyaz-ı tefekkürratıdır. Hem pek manidar, hem pek şirin hem de mukaffa değil belki sırf kafiye olmak üzere söz söylüyor. On beş sahife dolduracak kadar da değil tahminen elli bin beyt söylüyor.

Fakat onlar kaside söylerlermiş, kaside okunur mu iniş deniliyor. Bu gün kasidecilik ile filhakika şiirin münasebeti yoktur. Lakin icabeta tabi olarak Kaani'nin söylediği kasidelerin herbirinin mukaddematı çok şairlerimize fikir vermiş, lafz vermiş, kafiye vermiştir.

Kaani'yi bulunduğu asra, zamana göre tenkid, elbette onu büyük bir üstad-ı edeb buluruz.

Bunu bugün söylemek, bugün itiraf etmek hem insafa muvafık hem de hoş kayd ve eşara muvafık bir şeydir. Kaani'nin meşhur:

"eşkla huldı sayisedveler zamu uhameha

Ki buy-ı meşkin seydehed hova-yı mur guzeraha

beytiyle başlayan kasidedeki bediyye-i kalem-i icaatlarının en dilber nigarından biridir. Benim diyen şairlerin akıl ve hevesini celbetmekle beraber yine destpervaz olmaların yetişe iyeceği bir mertebe-i alalede kalmıştır.

Bizdeki baharıyelerin çoğu bu dilber kasidenin mukaddemesinden açılmıştır, o bahariyelerde gördüğümüz, beğendiğimiz renkler hep buralardan iktibas-ı envar etmiştir.

Fakat bu gün müntehabat-ı atika ve cedide meyanında görünen o küçücük şiirler arasında on dört satırlık (Şiir-i Ter) leri nazar-ı dikkate aldığımız zaman - Kaani gibi hakikaten hallak-ı maani tavsifine isbat-ı istihkak etmiş olan şairleri bilmez isek- o bahariyelere hayret ediyoruz.

Lakin Kaani'nin asarını gördükten sonra pek bitaraf ane ve cidden kailin olan hürmet- i mahsusa baki kalmak şartiyle söyleyelim ki Mesela:

Döner,benefşe gül semen mücevherane jaleden
Verir çemende laleler birer nigan biyaleden

Gibi tasvirleri hariçlada bulmuyoruz. Çünkü bu beytin mealini elli sen evvel aynen ve fakat pek latif bir teşbih ile beyan etmiş olan Kaani merhumunu

Bi hak-ı restelaleha cu bebsedin piyaleha
Bi berk-i ale daleha çu der şefek biteraha

Beytini havi olan kasidesi şu sekiz beyttan ibaret olan nevbaharın yanında sitareli şafaklar kadar dilber ve hasnadır. O nevbahar, bu nevbahara benzetilmek istenilmiş yedi tane de zihaftan kurtulamıyacak kadar felaketzede olmuş. Yalnız eline bir gül başına bir tül verecek banka kıymetete sokulmuş!

Şimdi bu tarz ki maatteessüf eski diye yad olmakta ve bizce sezavarı takdir değil belki şayeste-i tahkir görülüyor. Victor Hugo'yu bile iktibasata mecbur edecek kadar cazib ve latif olsa gerek ki: (Les Orientales) inda şair-i müşarünileyh hemen her manzumesini böyle bir latif beyt-i muktebes ile tezyin ettiği o eseri mütalaa edenlerce dermiyan olunmaktadır.

Şimdi şu hale bir nazar-ı insaf ile bakılırsa bir de bazı iddialar nazar-ı itibara alınırsa henüz kasidelerden mana ve tasavvurat nakl etmekten ve şark ve garbın hazain-i sunuhat-ı şairanesinden ahz-ı efkar etmekten fariğ olamıyacak kadar ilerlememiş olduğumuz tahakkuk eder. Hatafih Kaani'yi ve emsalini taklid ve yine o yollu takib edelim demem!

Şu kadar var ki bazı garib garib yenilikler ile müştaz olan ve muktebesat-ı mahsusa tarh edildiği halde kağıddan ibaret kalan acib münşeatlar hakikaten insanda teessürler uyandırıyor. Şiya yenilikten maksad ve meram kafiyesi vezinsiz hatta manasız sözcüğü gibi anlaşılıyor. Muharrir adeta hakikate doğru giderkenbir sanat-ı mechule adına atıyormuş gibi kendini çekiveriyor.

Yenilik ya sırf kelimatın manasındaki inceliğe veyahut şiddete hamledilmiyor. Burada birazda düşünmek lazım! Şiiriyyeti vezinde mi, kafiyede mi arayacağız yoksa hayatımızın hakayıka, ahlaka taallukunda mı?

İnsanlar uğraştıkları her şeyde kendileri için bir faide aradıklarından biz her türlü havesizimizi başka başka şeylerle zevkyab etmek isteriz. Şiir de ruhumuza tesir etmeli ki ondan aradığımız fevaidi bulmuş olalım! Bize tesir eden ne inceliktir, ne şiddettir. Kuvvet manadadır, bildiğimiz şeyleri anlarız. Daha doğrusu ve hasası mevcudiyet-i hazıra şiiri, bir şairin, veyahut bir nesnenin baziçe-i tahayyülatı etmekten vareste kılacak kadar insaniyete yakın olduğunu anlatıyor.

Şiir namiyle manasız ve hatta rabıta-i mantıkiyeye riayetsiz söylenilen sözlerin hakiki bir şiir ile münasebeti, delil-ül akl bir şair ile tabibin nazar-ı intikada aldığı bir şair beynindeki fark gibidir.

Daha garib bir nokta var. Arabi ve Farisinin lüzumsuzluğa derakiyan olmayerde yine evvelki lisana bir intisab iddiasında bulunuyor. Lakin şu hal insanı mecbur-ı tebessüm edecek kadar tuhaf görünmez mi?

Güç olmazsa:
Bagehan setr olur zıllile cihan
demeyecek kadar intisabımızı hususiyete vardırmalıyız.

Lisan ifade ediyor. Bunu bir diğer kalıba dökelim demek ben ifade ediyorum demektir. Anladığımız fikri, hissi daima ifade ederiz. İfade edemediğimiz fikirler hisler ise anlamadığımız şeylerdendir. İfade edenler pek güzel ediyor. Bari yenilik alemlerinde dolaştığımız halde yine o vadilerden pek uzak düştüğümüzü anlatmak ve eskilerin tanına uğramamak için- Zaten kelime görültüsü içinde yuvarlanıb durduğumuzdan- "mestur" olan yerinde Setr olan demeyecek derecede lisanaşina olmalıyız.

"Arabi ve Farisi kelimeler lisanımıza ecnebidirb Bunlar lisanımız arasında baki kaldıkca şiirimiz yeni olamaz" demek lisanı bilmeyenlere göre doğru olur. Onlara zaten lisan ecnebidir. Lisanımız Arabiden Farisiden azade olamaz. Ve ileride olacağı muhtemel görünse bile daha ona bir çok zaman vardır. Hususen madem ki (örtülür) demek mümkün iken (mestur olur) demek mecburiyeti oluyor. O halde azıcık olsun en adi kavaid ve en mevzu kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye peyda-i intisab şattır.

Farisi vasf-ı terkibilerin lisanımıza bahşettiği vasıfeti tamamen edecek Türkçe terkibler bulunmayarak onların kaldırılması elimizde mevcud olan turuk-ı ifademizin darlığını ihsas eder ki bu da lisana ümid-i faide yerine yes-i mazarrat verir. Bizimki şiirde şekiller ve kafiyelere dair olduğundan bunu bertaraf ederek diyelim ki şiir kelime ile olamaz. His ile olur. Zira şiirde, şiir olmak için aranılan şerait kavaid-i mahsusasından evvel insanın insani olmasıdır. Onun elfaz-ı latife ile tezyini vaşne uydurulması takfiye edilmesi ikinci üçüncü olarak gelir. Çünkü en yabancı zaif bir fikri de erbabınca şiir kıyafetine sokmak kabildir, bu halde istenilen şiirin ne meziyeti kalır ki, müteakkidimin de şiiri böylece su-i istimal ederek payesini istidadından pek dun bir mertebeye düşürmüşlerdir. Anlafa fikirden ziyade - mamafih olarak- kelime yığını bırakmışlardır.

E . N.

Malumat Cilt 4 Sayı 89 Sh: 616,617 26 Haziran131

İcmal-i Edebi(24)

Bir yerde deniliyor ki - Vakıa kaidesiz bir şiir , tabiatsız inti amal bir demet çiçeğe benzer, fakat bu kaidenin hükmü her şeyde aynı vechile cari olamaz, kabul edilemez. Zira şiiri evsaf-ı malume ile kaide tahtına alamak gayesiyle tesirinden mahrum etmek caiz olamadığı gibi bir şiir-i hakikiyeyi de kaidesizdir diye atmak münasib değildir. Çünkü ali bir nesir de şiirdir. Demek ki şiirde meziyyat-ı tabiiyye aranmalıdır, kaide en son düşünülecek bir kayıttır. Kaide bir san'attır. Evet kaidenin bir esas-ı tasavvuru olduğu cümlede [illegible] riayetin de lüzumsuz olmadığını icmal-i sabıkta arzetmiştim.

Mümkü şiirin tabii ve sun'i olması kaideye riayet ve adem-i riayetten ileri gelmez. O fikre taalluk eder bir cihettir. Madem bi tabii bir hissi, bir fikri zamen ifade etmek kabildir. Düşünceniz ve onu nazm haline koymanız, kafiyeler bulmanız elbette bir tasannu neticesidir. Yalnız şurasını düşünmek lazımdır ki aranılan meziyyet-i şiiriyye nedir? Bir nazm eğer haricde vücudu olan bir şeyi taklit ise o tabiidir. Eğer haricde vücudu yoksa onu yalnız şair zihninde tasavvur etmiş öyle farz etmiş ise o da gayr-i tabiidir ki bunda- mazinin mak-ı bayanına gönülle gönülle zamanımızca chemiyeti pek garib bir hale gelen- esatir-i şarkiye ve Yunaniye de dahildir. O zamanlar Yenüslere, Herküllere, Kopidonlara seyl eden efkar-ı beşer bu gün kendi dairesi haricinde çıkmamak istiyor. Ağzından ateş püskürten devleri, hatta Badiyi bile düşündüren Sursenatı bir tarafa bırakmak istiyor. Şiir ne vakit bu gibi hurafattan kurtulursa o vakit şiir olabilir. Tekellüf-i fıtriyeye münasebeti şiirden ziyade olan nesirde de hurafat-ı maziye memlu bulunursa ; Ha bu bizim lakırdımıza neviliğinize muvafıktır, diye manasını düşünmeden tabiidir deyib çıkmak kabil olacak mıdır? her halde demek ki nesirde şiirde kavaide riayetle beraber selamet-i fikirden mücerred olursa o bahdan uzak düşünüyor. Şiiri evzan-ı malume talkınalamak hiç bir zaman tesirden mahrum etmez. Acaba evsan ve kavafi kamilen kaldırılsa yine şiir söylemek beğendirmek seve seve okutturmak herkes için istihsali mümkün bir muvaffakiyetmidir. Bizde de yüzlerce şairler yetişmiş, her milletin de bu kadar şuarası var. Lakin bunlar arasında namı hürmetle lisana alınan kaç kişi vardır, Pek çoğu yalnız tezkirelerde ufak ufak nazlar bırakarak o kitapların sahifelerine sığışıb kalmışlardır.

Şiir en ali ilhamatın en suzişli tesiratın, en güzel hayalatın, en bedi tasavvuratın , en salim efkarın mahsulü, mamafih insanında her türlü meayib-i kelamiyeden mücerred olmasiyle makbul ve mutaber olur.

Fakat şimdi asıl ortaya çıkarılan cihet şiirin kavaidez riayetle söylenilmesi onu tabiilikten çıkarıyormuş iddiasıdır ki bunun ne derecede necruh bir dava olduğu biraz teemmül ile anlaşılır.

Maten bizim edebiyatta tabiattan , hakikattan huruc ve udulusuz ekseriya vezne veyahut kavaid-i saireye riayet ve adem-i riayetten ileri gelmeyib tasavvuratımıza türlü türlü icabat ilave etmesiz iledir. Kalemimize bir istikamet-i tabiiye verecek ve mesela tegrihe çalıştığımız vakayı olduğu gibi göstermek lazım gelirken ufak bir nüktenin hatırı için o istikametten inhiraf edib bir takım ihtiraslerden dolaştıktan daha doğrusu vakayı (nakl-ül acaib) bir hale koyduktan sonra neticeye varmak istiyoruz ki bunumla mak-ı nazarımız doluyor ne de edebiyatımız hakkiyle istifade edebiliyor.

Münuhat güya bir kalıbımız imiş gibi - eğer bir insan resmi yapmak istiyorsak - ona keyfimize göre bir şekil veriyoruz. Bu gibi ahval arasında - ki edebiyatımızı terakkiden mahrum ediyor- dönüp dururken ve ıslahı lazım olan cihette bu iki vezni, kafiyeyi, pabend-i terakki addetmek nasıl reva görülür. Bize istediğimiz şiir olsunda ister vezinli olsun ister vezinsiz.

Diğer bir yerde "Mademde tabiat-ı şaireneyi takyid eden kavaid-i aruzun kaffesine riayet edilmiş olduğu halde asla meziyyatına halel gelmemiş mersiyelere tesadüf olunur ki bu hususta muvaffakiyet-i fevkaladede bir istidad-ı şairiyetle doğmuş olan nevadire mahsus bir imtiyaz-ı tabiiyedir." denilmişi

İşte bu ifadeden anlaşılıyor ki,...

Bazılarınca kavaid-i aruza hakkiyle riayet tabiat-ı şaireneyi takyid ediyormuş. Edebiyatta nisbet-i mahsusasi olanlar da böyle fikirlerin vucuduna tesadüf etmemek elde midir?

Şiir istidad-ı şairiyetle doğmuş olan nevadir-i havass-ı şuaradır ki onlar hem meslekleri arasında muvaffakiyet-i fevkaladeleriyle her zaman teferrüd edecekler ve meziyetlerini unutturmazlar. Bu gibi nevadir ile diğerlerini mukayese kabil olamaz. Onlar her türlü sitayişten balatterdirler eserleri daima makam-ı istişhadda kullanılır. Hatta Arablar bu usule ziyade riayetle riayet sözlerimiz makam-ı şahadette kullanılan üdeba ve şuarayı alelderecat taksim etmişlerdir.

İstidadı pek o kadar ali olmayanlar içinde de kavaide riayetle güzel ş

söyleyemeler mevcut değil midir? Fakat esatize ile bunlar beynimde bir fark-ı mahsus vardır ki o da bu ikinci kısmın idrak-i maaliyatta pek ileri gidememiştir. Yoksa en doğru bir sözü mutlaka vezinle ve kusursuz yazmak nevadire değildir.

B. M.

Malumat Cilt 4 Sayı 91 Sh: 669,670,672
1 Mayıs 1313

İcmal-i Edebi(25)

Şiirde Şekiller ve Kafiye (4)

Sanayi-i nefisenin akdam-ı mühimmesinden biri olan resimdeki keyfiyet-i vücudu şiire tatbik edebiliriz. Mesela en ziyade hoşumuza giden tablolar tabii olanlardır. Fakat bir ressam ne kadar büyük ve istidad-ı fevkaladeye malik olsa onun oynatacağı fırça, ve renklere vereceği ahenk-i intizarı pest-pervaz ressamlarınkinden daha parlak, daha zarif düşerse de bilfarz o ressam sırf hayali ve gayr-i tabii bir tablo tersim etse beri tarafından oldukça ressamlığa yakışır bir diğeri tabii bir levha yapsa bunda gördüğümüz kabalıkla beraber biriciye takdim edeceğimiz şübhesizdir. Bahaset tabiatı yokladığımız zaman vakıa hayalde büyük bir inhimakini bulur isek de hakikate olan meclubiyetimi daha ziyade görürüz. Babilin asılı bahçeleri, yahud sun'i bir takım tepecikleri, taşlıklar, vadiler bidayeten gözümüze, gönlümüze hoş gelir ama bir az sonra o eski neşeyi bulmak için zahmet çekeceğimizle şübhesizdir. Fereye gitsek nerede bulunsak tabii mahallerde başka bir his bulurum. Oradaki teessüratımız, tahassüratımız daha vazıh ve aşikardır. Zannederim ki bir derenin ufak ufak taşları dökerek husule getirdiği çağıltı, muntesam tarh olunmuş bahçelerde ki selsebillerden bin kat latiftir.

Elhasıl şu halatı tasavvuriyle bir şiire tatbik edelim; bir şair pek büyük bir istidad ile yaratılıyor. Her sözü bir gevher-i giran kıymet gibi elimizden lisan-ı takdirinde gezer. Fakat şairimiz, kalemdeki istediği gibi ahenk verdiğinden sırf hayali bir fikrini öyle yazıvermiş, ortaya koymuş. Diğer bir şairimizde o büyük istidad yok. Lakin bu sefer hakikati resm ediyormuş, hangisini beğenelim. Burada hatıra riayetten ziyade hakikata bakacak kabil miyiz? Size söyleyeyim ki bence ikincisi iyi olmuştur. İşte şiirin hakiki, tabii, gayr-i tabii olması bu nokta-i nazardan mütalaa olunmak iktiza eder. Yoksa parmak hesabı ve evzan-ı hasıra-i bastanla efkar ve sunuhat üzerinde bir tesir gösteremez. Nerede kaldıki o iltibas ile silsile-i akdamımızı yürütelim!

Haydi efail ve tefailli kavaklıb eski Osmanlıların kullandığı parmak hesabını kullanalım! o vakit parmak hesabiyle yazılmış veyahut nasıl hesab ile yazıldığı anlaşılmamış olan cümlelere de şiir deyip geçiverecek miyiz? Mahsus yalnız bu kadarcık bir şey temin edivercek midir? Bu hesab ile şiir tabii olsaktır iddiacına karşı şu kıtayı ne yapalım:

Yarı ben ademden peyda etmem
Çünkü periyim tenezzül etmem
İnsanmıyım ki vahşetle geçsin,
Ömr-i gayibim bin dertle sönsün
Neşaçil-i cihanla mahv olsun
Vücud-ı pakim zahmsak olsun
Sil ki seherrahda huba vermem
Şemsi tabana da hayran olmam
Dünyayı hem bahari terk etmem
Ben bir periyim tekasül etmem
Yar dolaşır ol diyar inerim
Semada pervaz eder dönerim illa..

Diğer

Aleti gazel

kendi güzel
Gülünü an mangi kasır
Aşk ile nevaziş eder?
Eyvah cezbe-i aşk ile mutlak
Nazı kandeler açarş ilh..

Şimdi bu iki kıta güya eski usülde yazıldığı halde eyi benzemiştir. Hey siyelerde bunlar hakkında beyân-ı mütalaat edildiğini ve lahikı tanzimlere şiir denilbediğini mütaakib bu yolda icale-i kaleme hayret etmemek kabil değildir.

Mevzun ve icbar-ı tabiatla irad olunmuş meziyetlerden bizde hoşlanmadığımız meydandadır. Onası zaten tasdik olunur.

Vezin ve kafiyesi muntazam veyahut hesabı tamam fakat, ciddiyet, ulviyet, teessür, bedayi-i hayaliyat gibi mehasin-i tabiiyeden mahrum olan söze şiir nazariyle bakılamaz.

Zaten hakikiyyun ve hayaliyyun meşaliki arasında bir çok münakaşatı istilzam ederek bizde hem nasılsa hakikiyyun meşleği arsa olunduğu mertebede terakki edemiyor.

Bu gün Avrupa sanayi-i nefise erbabı hemen hemen bu meşleğin daha müfid olduğunu anlayarak öylece çalışmağa başlamışlardır. Çünkü keyfiyeti taklidi mukallide ne derece yakın bulunursa o kadar iyi oluyor. Hakikaten her sene küşad olunan mutade resim sergileri tablolarla taraf taraf dolu salonlar bu sözü teyid eder. Seneler geçtikce efkar-ı beşer tevessü ediyor. Dimağlar tevessü ettikce hakikata doğru meyl eyliyor. Eski hurafatı bir tarafa atıyor. Bir ressam bir tabloyu yapmak için bir ormanı arıyor. Bir sabah şafakla beraber uyanıyor. Tablosunun havasına verdiği renkleri ona tatbike çalışıyor. Hasılı bir bulut hatırına binaen gözünü semadan ayırmıyor. Bir vücudu tasvir edecek ise karşısına günlerlikle tutulmuş bir kız oturtuyor. Bu ufak adalete, damarlara, çıkıntılara kadar hasr-ı nazar ediyor. Gözünü çizgilerden ayırmıyor. Eğer kendisince bir vaziyet tasavvur etmişse bu timsal-i zihayatı o yolda durduruyor. Acaba fenne hakkiyle intisabı olan bir ressam modelsiz tablo yapabilir mi? yapar. Lakin model hem tabii, hem istediği vaziyete girer bir model olursa fena mıdır? Ne hacet Avrupa'da ressamlara modellik etmekle geçinen birçok genç güzel kızlar vardır. Bunlar ressamın karşısında taştan heykel gibi saatlerce dururlar. Maişetleri ancak böyle temin olunur.

Eski ressamlar ise böyle modellere ihtiyac görmedikleri için eksoriya vücuda getirdikleri nefis tablolar elhaletü hazihi pek çok nakise ile görülüyor. Hamafih ressamın iktidarı görenleri hayran ediyor.

Şairler için model de asar-ı tabiiyedir. Nikam-ı tabiate bakarak bir hikm verebilsen ozaman merkez-iitidali bulmuş oluruz. Bir fakirin kulübesinde bulunmadan, kar yağarken bir yorganla titril titril titremeden onun gibi niçin ölmeden, yaşamadan onun ahvalini bütün tarz-ı maişetini elbiseetle, soğuk kanlılıkla tedkik etmeden o fakirden nasıl bahsedebiliriz. Bir büyük otelin, veya bir muntazam lokantanın önünden geçen bir acizin ne fikir beslediğini ne bilebiliriz. Biz bir tasavvurdur yürütürüz. Belki hal ki yahut gönlünden ki onun tasavvuru, hayali, fikri başkadır. Sizin kadar düşünemiyor, belki lakaydane davranıyor. O fakir ile gördüğünüz mü, sordunuz mu, nedir? nereden gelir. Ne yapmış neden dilleniyor veya niçin acizdir. Eğer onu tasvir edeceksenız o fakire dair bir malumat vereceksenız bir defa onunla görüşmeli, tanışmalı nerede yatıyor. Üstü, başı, çehresi, elleri ayakları nasıldır. Birer birer kaydetmelisiniz. Eğer etrafiyle icra ettiğiniz bu tedkikatı bize basmadan yazıb anlatabilirsenız istifade ederiz, ama yalnız istediğiniz gibi tasvir ettiğiniz bir şeyidde o kadar iyi göremeyiz.

E.N.

Malumat Cilt 4 Sayı: 32 sh: 684,685
8 Mayıs 1313

B i z d e İ n t i k a d (1)

İntikad çok söz alem-i edebiyatımızca henüz kesb-i iştihar etmemiş bir hıs gibidir.

Bizde herkim olursa olsun eğer biraz kalemi yazmağa kudreti olub ve karşısındakini susturacak kadar cerbeze-i lisaniyeye malik ise eline bir kitab alıb un hakkında dört üç cümle basit-ı mütalaat eder, ve bu mütalaatı daz mutlaka şa malelere dahud kelimelere taalluk eder. Bu neden ileri geliyor. İntikadi eserin bir takım meayib-i lisaniyeyi meydana koyarak çoksa kadar intikal ettirir. Meela bir eserin böyle böyle olması mutlaka o şahsın şahsiyle münasib olmalı dığ gibi telakki edilir. Bu uzun ve çıkmaz yollara ne lüzum var. Evet bu lüzum ız intikad bizde eskidenberi varmış! Arab şairlerinin metne karşı olan itirazatı garazkarane olsa bile bir madde-i mühimmeyi hall eder. Lakin bizde öyle ğildir. Evvela doğru dürüst tenkid edenler kalemin eski ifreti bizi kasr-ı hayra kadar sevk eder. Biz o hakikada bir münekkid değil adeta bir düşman gibi avallı müellifin meayib-i şahsiyesini tedada başlarız. İntikad böyle olmaz. enkid olunan şeyi müellifin zatı değil eseridir. O halde eserinin tedaül-i meiyyatiyle beraber iktar-ı nevakısını düşünmeliyiz. Bu suretle ki şahsiyat asla şin arasına girmemeli!

Güzel yazılmış olmak itibariyle bir iki risalecik görülüyor. Lakin katiy emasrar edebilirim ki hakikat mevac-ı şahsiyat arasında yuvarlana yuvarlana gib olmuş gitmiştir. Öyle eserler hiç bir zaman tenkid namını alamazlar. Çünkü ir eserin iyisini kötüsünü ayırırken oradan müellifin zatına hisseler çıkarmak enkidden memul olan bilcümle fevaidi sir ü zeber eder. Meselâ: Bir zaman bir cümle üzerine düştük, ona ilişti kaldık. Canım buna ne için bu kadar muarızız, kabul ediverelim ne olur. Hayır olmaz. Zira biz esasen muteriziz. Lisanımızın her cihetini düzelttik de şimdi iş kelimeye mi geldi. Öyle ise ne ala! O kelime nedir? Saat-ı semenfam, olur ya! Muharrir bunda başkasını düşünmemişte kendi evki için yazmış olur. Buradaki sekamet nedir. Mücerred itiyad ve istinasımızın hilafınadır. Evet yoksa terkib pek güzel, kaçki biz de bilabilsek

İş neredeki muharrir fikrinde muhtil midir? Kasım olan budur. Ufak tefek kelime cümle hatalara var. Onları geçelim! Devr-i cedid-i edeb dediğimiz halde eserini göremiyoruz. Bir şairin eserini beğenmediğiniz gibi size hiddet ediyor. Eline kalemi kağıdı alayor, artık neler söylemiyor? Muvallı münekkid bu tecavüz bahse bir nazar-ı hayretle bakıyor da kalıyor.

Hatta bundan evvel ki içmallerin birinde "eğer-i gurrende-i zeman"gibi efkarın zamanımıza muvafık düşmiyeceğinden bahsetmiştim. Sonra (Resimli Gazete de bunun üzerine uzunca bir makaleciğ gördüm ki orada muharrir-i acizi_mekteb çakirdi diye tavsiye ediyorlardı. Etsinler. Ben şeten ölünceye kadar çakird olmakla iftihar ederim.

Çünkü

İnsan hiç bir vakit şaşırdıklıkten kurtulamaz. Bahat bir şairden bahsedirken mevkimizi tayine neden mecbur olalım. Elbette tenkidden edebiyatımız i intizar ettiğimiz semerat-ı naffiyeyi bu gibi bir takım esbab dolayısiyle ikt taf edemiyoruz.

Eserinizi birisi okumuş, insanız belki bir hata ederiz. Belki söyledi iz yanlıştır. Size iktar-ı hakikat edene ne için gücenib de sadi-i şahsiyata dökülmeliyiz. Dediğim gibi bu kabahatler bizde değildir. Çünkü tevarüs eden asar-ı münekkideyi hep öyle yazılmış görüyoruz. Öyle ki münekkid için istihkak müellif bir fazileten maduddur. Şahsi bir garaza veyahut izhar-ı fazileti gibi bir fikre tabi olmadan tenkid olunmuş asarı nadiren görüyoruz. Asara nedar safvetle mütalaa ile beyan-ı efkar istesek müellif bunu bir türlü çekemiyor. Halbuki Avrupa'da bir eser tenkide uğramadıkça itibar kazanamıyor. Muharrirler münekkidlere eserlerini takdim ederek yazdıkları kitab hakkında beyan-ı mütalaa edilmesini rica ediyorlar ki bizde de buna mukabil hatıra bir mektup yazılmış ta

olsun

vardır. Takrizler de hep muharririn takdir-i gayretinden ibaret kalıyor.

E.Y.

Malumat Cilt 4 Sayı 23 sh: 706,707
19 Haziran 1313

İcmal-i Edebi(27)

Nazar Mütalaat-ı Edebiye (2)

Nesr-i mübahasat-ı ilmiye, fenniye ve edebiyemizde sayed bir taraf yalı belagat ile hüsn-i edayı olmaktan, diğer cihette cebriye ve safsatadan başka bi iktidara malik olmıyan bir takım rabıta-i bahs usulü tarafeyn maksaddan hi liyen udul edilecek noktaya kadar varır. İşte oradan tekrar bir süratle olduğu yere avdet eder etmez vukubulan müsademe derecatını ilmi surette tayin ederek müş esere-i heyula-yı haşiyeye dayanarak hakikati kaybedip kavuracak bir saika-i gafl siyat zuhur eder. İşte bundan ne kendileri, ne de başkaları istifade edebilir. Böyle mukaddemelerle başlayan kazaya da neticesiz kalır gider.

Takrizlere verdiğiniz ehemmiyet kadar bize hatanızı ihtar edenlerede o yolda mukabele etseniz alem-i edebiyatımızda böyle büyük bir mekteb bir zaman- ı kavi altına alınmış olur. Fakat bunu hiçbirimiz yapamıyoruz çünkü hatanızın ihtarı, fikrindeki parlaklıkların ortaya konulması- bir nevi hezimet-i edebiye telakki olunuyor. Ma kiyle düşünülürse dünyada hiç bir müsemmasız hata sızca bir eseri yoktur. Maiyet-i tefevvüdün hepimizde bulunmadığını kim inkar e bilir bizdeki sevk-i tabii ile kendimizi daima mertebe-i tefevvukta görmek is Fakat bizim buna lüzumundan ziyade ve adeta hükmüzerine tabiiyetimizden em yı mübahasede daima galibiyetin bizim tarafta kalmasını istiyoruz. Mağlubiyete hiç gelesiyoruz. Sayed mübahasede hak kazanabilmek için hatanız, malumatınız fayet etmez ise işi başka bir kalıba döküyoruz bi kadı Gülistanında bu cihet güzelce tefsir eder. Eğer kendi mebna-yı iştiharınızda vücudunu farz ettiğiniz metanet varsa onun öyle ufacık tarizat ile yıkılmayacağına emin olarak makul m faatta bulunmanız iktiza eder. Lak böyle değilse tahsile başlamanızın vucubu a anlaşılır zannederim.

İntikadınızda ikinci bir cihet daha var. Meselâ biri kalkıp da birinin şiirini beğenmese ve öteki makul bir reddiye bulmak ve kasmını o suretle ilza eylemekten ziyade kalemine dayanarak(!)

"Siz bir kere şair misiniz, nesinir anlayalım! Alem-i matbuatta hangi riniz vardır ki bize zebun-ı itirazatınızı uzatıyorsunuz. Daha size vakit var Şöyle biraz kalemlerinizi durdurun bakalım!" der alt tarafına da tefahürle -s tını medih yolunda- bir kaç beyt yazar.

İşte eğer kariî iseniz muharrirlerin mutlaka bir eserini tenkide neden bur olalım. Meyalut görüldüğünüz hatayayı neden ihtar etmiyelim? Eserlerinize b suret-i asliyede tenkidata duçar olursa neden kızalır.

Hakkımızı teslim edeceğiz. Evvela ortasını da tayin etmek icab eder. T i viladeye aid bir kitabı mütalaasındır diye bundan istifade olunmaz demek nas haksızlık ise filhakika doğru yazılmış bir eseri de bir cihet için, bir keline i bu edebiyatın ahkâm ve kavaidine muhalifdir kavliyle istihkarımız belki onda kat ziyade bir haksızlıktır.

Mebhus rabıtta, imalat ve zihafattaki hatayayı tayin ikinci derecede k Edebiyatımızın(sım-ı tenkidi- ki henüz bizde yoktur- öyle devam ettikce kı i tenkid mecmuat nemizelerinde kaldıkca bizce edebiyatımızın tenkidi etmek emelleri sarfedilmiş olur.

Hatta hatıralarda olsa gerektir ki bundan beş altı sene uzak mevadiş- münakaşat-ı edebiye ile meşgul iken iş kabilden bir emr olarak mahsulat vadil girişilmiş ve sürdüm fiilî görevdin fiillikten vazifedir sureti tenkidat münakaşatınıza çirkin çirkin vaziyetler verilmiştir.

E.Y.

Malumat. Cilt 4 Sayı 39 Sh: 812
2 Haziran 1313

İcmal-i Edebi(28)

Ebuzziya Tevfik Beye:

Gl muhterem mecmua-i nefiselerinde imla meselesine dair Said Bey Efendi Hazretlerine yazılan mektubum ihata ettiği hakayıka bir zemine olmak üzere bendeniz de bir kaç söz söylemek isterim. Fakat bu imla hususu , bizde adeta zenci saçı kadar karışık bir hale geldi. Herkes istediği gibi yazmağa söylediği gibi kelimata bir şekil , tarz vermeğe kalkıştı. Elhasıl imla için eskiden beri mevzu olan usul ve kavaid imlacıların nev'heveslerinin her bazıçe oldu

Bildiğimiz bir şey varsa o da her lisanda bir kelimenin - kaç kişi ya zarsa yazsın- müttehid ve yekşekil olması lazımdır. Halbuki şu ıslah-ı imla fikri meydân aldı alalı kelimeler o kadar değişiyor ki insan buna bir şahs-ı ecnebi nazariyle bakarsa hayretlerden hayretlere düçar oluyor.

Zat-ı alinize o mektubda:

"... Maladaki kaideye ittibaen ve eser-i kudemaya iktifaen- madem ki suret-i telaffuzu sakildir- aslındaki tayı yayla tebdili ile tahriri zaruridir. Hatta asılları İtalyanca olan (Barana) ile (salata) yı ta ile (barata) (salata) yazmaktayız. Paganın yayı hazfediği ise (ta) nın hurûf-ı Arabiyeden olmasi sebebiyle kelimat-ı ecnebiyeye luhuki sahiz olmadığını göstermek allamlığından başka bir şey değildir." buyuruyorsunuz.!! ya! "Pota" ya doğru okuturalım diye (oda) suretinde yazarak şedde-i dal ile arabide (dostlar) manasına gelen (udda) ye iltibas vukua getirerek ilm-i imlaya bais-i teşettüt olanlara ne diyelim! Ahmet Vefik Paşa Merhum, sanki kendisine bir imla veya kelime hakkında bir sual varid olursa ona "Bilatereddüd - Evet Çağatayının falan uluzuna mahsus şivedir" der hatta Ali Şir Nevainin bir beytinte vazit olmuştur," diyerek mesallini iskata çalışıyorsunuz. Acaba şimdiki yeni imlacılar muttasıl esbabının tebdil ettikleri kelimat hakkında bir fikr-i mahsusları veyahut vacib ihtiyaç ve sahih bir istinad bir kaideye nisbet ilcamı ? böyle yaptıkları sorulsa ne diyeceklerdir? Hatta Malumat'ın elbette manzurunuz olan (Şiirde Şekiller ve Kafiyeler) namiyle devam eden bir kaç temalinde "şairin imla gibi aklından çıktığı kalıba dökülmesine rağmı" itiraz edilmişti. İşte imlamız da tıpkı bunun gibidir.

Ufak, tefek ve sırtık cümlece pek malum, hiç bir kelimeye iltibası olmayan kelimelerden sarf-ı nazar bin senelik zamirler, ism-i işaretler, sıfatlar bile kalıbını, değiştire değiştire gayet garib bir hale girdir. Gençlerimizi cahilliğe kolay isnad etmek , bir kimse olursa bilgisizliğinin için (affı) kaidesini tatbik ettiğimiz halde ne kadar büyük yanlışlar ve belki hal-i asliyesinden yüz kat ziyade vuku-ı iltibası hal-i muğayeret meydana getiriyoruz ki bundan da asla haberdar değiliz. Mesela eski kitaplarımızı okuyan bir ecnebi yeni imlacıların kitaplarındaki bir başka kelimesini " , , gibi suver-i muhtelife ve bambaşka bir kıyafette görse muvazzalı adam yanide acemi olmaz da neyapar. Daha ilerliye gitmeyelim! Pek çoğumuz Türkçe okur yazar takımından olduğumuz halde bile yeni imlalara tesadüf edilince kelimenin mahiyetini mabadini okumazsak adeta kamusa müracaat edecek derecede bir yabancılık gösteriyoruz. Bazı kerede hatırı sayılacak bir zaman için düşünüyoruz.

Eski imlayı-ki şimdikine nisbeten pek mazbut ve muntiyet kesbetmişti mazbut değildir suretinde telakki ederek bilcümle karıştırıp, duruşturmakta ne mana vardır? Acaba lisanımızda bu kafaraşık bir sulah muadele-i mefruzeyi halle kifayet edecek midir? Veyahut her raat gelen elifbekikalemiyle (kroki çizer gibi kelime yazmakta keyfine tabi olursa Türkçe imlanız ne suretler alacak'ır? Bendenizden elbette daha iyi bilirsiniz ki kelimeler değişmeye başlayalı imlanız imlacıların adedine müsavi bir mertebeye geldi.

Malumat'ın bir nüshasında "İmla Bahsine Hatime" serlevhasiyle yazdığı bendde: Ahmet Vefik Paşa Merhum bir münakaşa esnasında : Veysiler gibi yazmak kolaydır, Türkçe yazmak zordur."

Demişler. Biz buna kıyasen şu neticeyi veriyoruz.!

" Yeni imla ile kelimeleri ağızdan çıkarıldığı gibi yazma kolaydır. Eskisi gibi yazmak zordur."

Samiğ ve olsa olsa bu tebdilin emr-i hasse-i ecnebiyeyi lisanımız hurufatiyle yazarken aslındaki suret-ı kıraat ve telaffuzu muhafaza hatırına binaen cevaz ve lüzumunu arz etmiştik ki sizce de mahzur-ı tahdir olacağına emniyetim berkemaldir. Mamafih bunların da bir suret-i makulede olması meçruttur. Meselâ bu gün imlamızın bir şekl-i garibe iktisab etmiş olmasından onu imlaya güdülmek için bir heyet-i fazila-i ilmiyenin içi derunu tetkik etmesinden başka çare yoktur, demiştik. Bu intihabı mütakib imladaki reyinizi muhyi-i edeb Cenab Ekrem Bey efendinin eserine iktifa etmekliyiz diye tefsir ediyorsanız de maatteessüf, imlacılarımızın meslek-i fenniye nekadar geç nikah olduklarını ve belki merhumun asar-ı edebiyesini bir kere gözden geçirmelerini böylece cesaret edebilirim.

Ya efendim ne diyelim ki bunlar daha ziyade sabut olduğunu takdirde bile eyadi-i muharrefunda yıprana yıprana çehrelerinden gülmüş ve tanılamıyacak bir kıyafete girmiştir.

Bir fiilin: , , , , gibi eşkal-i muhtelifesini görenler bunlardan hangisinin doğru olduğunu tayyünde - eğer kavaid-i lisanı pek iyi bilmezse - mutlaka acize kalır.

Sonra siz yine bir yerde harekat-ı manviye ve harfiyeden bahsederken: bizde üstün, esre, ötre manıyle üç hareke vardır ki bunların sakiline med denilir demek lâubalilik'inde bulunmuştum. O zaman iltifatlarının ciddden minnettarı bulunduğum fazıl- işehir(Sedad) Bey Efendi hazretlerinin ihtar-ı alimanelerini çok haklı bularak bunu nefsime bir itab diye telakki ettirdim. Çünkü o ihtarı bir itab suretinde kabul bendenizce tashih-i fikir için elzem idi. Sedad Bey Efendinin ihtarları da bizim lisanımızda med olmayıb yalnız Arabide vebir de İngilizce'de bulunduğundan ve hatta İngilizcedekine bile med denilmeyeceğinden ibaret idi. Şimdi bir de harekat ve sekenatı selm-i islam tecavüz ederek muslih-i lisan geçinenlerin değil Türkçe, kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye kadar tağyirat ve tahrifata kalkışacaklarına ne diyelim!

Nasıla muharrir-i acizde son söz olarak mecmuadaki şu :
"Herhangi hususta olursa olsun, yerine daha iyisi konulmağa imkan olmayan bir şeyin hal-i hazırını muhafaza hakikatperverlik levazımındandır."
Cümle-i vecib-ül ittibaını zikr ile söze hitam veririm.

SEMİH RESAD

Malumat. Cilt 4 Sayı 9 Sh: 844,845
10 Temmuz 1313

İcmal-i Edebi(29)

Edebiyat-ı atikanın ihtiva ettiği efkar-ı garibe ve mezamin-i acibe bize İran'dan şikayet ederek yerleşmiş bir fikr hastalığıdır. Bu edebiyatımızı mahrum-ı temmiye etmiştir.

Fakat bu hastalık bize bir keyf neticesi olarak girmiş , tütünün tesirat-ı muzırrası gençlikte nasıl kuvve-i belemiyenin tesiriyle hükmünü gösterirse; bu tarz-ı garibin nufuz-u sakili de o nisbet anlaşılmamış! Git gide edebiyatımız bir alem-i mübalağata dalmış, dervişler, kalenderler, aşıklar, hüsnühanlar, her satır eşarımızda cirtiliğiyle görünmeğe başlamış.

İhtimalki edebiyat-ı atikamızın bu suretle tefsiri tarafdarları indinde makbul olamaz. Bunu da tabii görmek iktiza eder. Mamafih bir an düşünmekte lazımdır. Eğer edebiyattan maksad halka-yı milliyeye hizmet ise bizim eski edebiyatımızın bu hizmeti görmiyecek derecede hocadığını itiraf ve tasdik etmeliyiz.

Böyle olsaydı his nasıl mevcut olur ki efkar-ı gairane his üzerine müessis değildir. Kelimeler kaldırılınca zihinde görünecek dayanamayıbda solan

renkliğe gibi geçiyor. Bu kabil eser-i manzumede usul-i atik muhafızlarının e-
linden çıkıyor. Muasıfin yeni şairlerimiz diye lisan-ı istihfafa aldığımız
erbab-ı iktisas nekais-i mezkureden mücerred eserler yetiştiriyorlar. Amma ne
yapalım bunlarda da ufak tefek kelime hataları oluyor. Harf-i esmak, mai re-
ya, yeşil uyku, gibi tabirat-ı cedide ve gayr-ı memnue bulunuyor. Lakin bu te-
birat şairin hadd-ı zatındaki haysiyeti ibtal edemiyor. Çünkü,bir odaya kı-
yamadan Boğaziçinin tulu ve gurubundan bahsetmek, başka, ama müşahedeye bina
ederek yazmak yine başkadır.

Beş on kişi bir mevkide bulunur, aynı manzarayı aynı vakıa-i tabiiyy
yi seyr eder. Fakat hiçbiri aynı hisle müteheyyiz olamaz. Kudret-i fatıra her
şeyiyeti her kime lebbeylen ihsan buyurmuş ise o herşeyini geçeri Onun yazdığı
karilin daha ziyade teneşit eder. Buda dimağa başka bir tesir verir.

Bazı şairlerimiz müşahidelerimiz vardır ki , görmedikleri,bilmedikleri eş-
yadan bahsediyorlar. Nitekim geçende matbaamıza bir eser gönderilmişti. Açtık
okuduk mamafih. Böyle eserler zaten her hafta bazı masa üzerinde kucak kucak
durur, lakalettayin birini, bir kaçını ağarda okursanız, sanın hep bir
görünür.Fikr,hayal, his gayet mahdud bir yabir hikaye, ya bir nevhadır(!)
ne çare ki sahalli muharrir. Ne vakayı bilir, ne de o nevhaya aşinadır. Ehem-
miyetsiz bir fikr-i iştihar onu sevk-i kaleme davet eder.

Bu eserde tepebaşından bahsolunur. Muharrir diyor ki "yanı başıma ge-
lib oturan iki kadının ecnebi olduklarını anlaşılıyordu." Eğer iyi tedkik olu-
nursa hissiyatiyane ecnebi namı verildiği görülüyor. Ne faideki muharrir mutlak
böyle eserlerde ya tulu yahud gurub zamanında yazıyor. Zira mutlaka sabde ve
müntehasız bizdeki tiyatro uyunlarının netayic-i müttehideleri gibi - biri birin-
benziyor. Diğer eserleri de şayanı emlarda güya bundan kopya edilmiş!

Asarı umumiyeti itibariyle his şairlerimiz pek azdır. Cenab Şehabeddin
Beğin bir eseri vardır ki biz onu zahiren- hernedense- dahil ve itirak ederiz
de vicdanen ve sereen lutfunu ikrar eyleriz.

Bu yeni şairler dediğimiz kısım içinde , hissini tabanı sarlayarak şi-
ir söyleyenler de vardır. Bu takımın muvaffakiyatı nadiren vukubulur. Ekseri-
ya fikren duçar-ı tenkid olurlar. Biz şimdiki halde doğrusunu isterseniz eski
şairlerimizden ziyade yeni şairlerimizden memnunuz. Fakat onlara da - umumi-
yetle- diyemeyiz.

Biz kendi memleketimizde yeddi başlı devleri, kaldırıp atmadıkça onla-
da yeşil rüyalarımıza bir tebir bulamayız. Velhasıl her iki tarafın hatası kı-
yas olunsa edebiyat-ı atika taraftarını fikren , edebiyat-ı cedide taraftarını
da lafzen muhtidirler.

Malumat Cilt 4 Sayı 93 Sh: 876
24 Temmuz 1313

İcmal-i Edebi(30)

Edeb-i milli ne vakit vücuda gelecektir? Galib-a beyan ayniyle insan
olduğuna nazaran edebiyat-ı Osmaniyenin milel-i saire edebiyatı gibi vücud-
a milliyete delalet edecek bir suvette tekemmül peyda etmesi iktiza eder.Lakin
erbab-ı inşa ve inşadamız bu nokta-i mühimmeyi paye-i itibardan dun tutma-
rak yalnız sevk ve keyiflerine hürmet ediyorlar.

Hissiyatına göre yürüyemiyen, daha doğrusu ihtisasatsızca bilmem bir
takım ifadeye boğulmayarak halkiyle anlatacak kadar hüsn-i beyana malikiyet-
ten mahrum bazılarının kalemlerinin inikasat-ı nefsiyesi , bir tayf-ı siyah gibi
hep edvar-ı mazıyeye doğru ricat ediyor. Yahut mazıye ricatı edebiyatın te-
kemmülüne mani addederek bir başka yol bulup gidiyorlar. Şimdi halde az çok
okuyup yazmak bilir takımdan olan her kime sorulsa ; edebiyat-ı Osmaniyenin
"atik ve cedid" namlarını alarak iki kısma ayrıldığını anlaşılıyor.

İşte edebiyatın böyle atik veya cedid diye iki kısma iftirakı bir mil
letin müşahhasatından ibaret bulunan lisanı bir iki, iki değil bir kaç yüzl
adam halinde temessül ettirerek mahrum-ı teşhis ediyor ve hüviyetini muğlak
bırakıyor.

Bir edib-i millimiz olduğunu hangi asarımızla iddia ve ispat edeceğim
zi biz de bilmeyiz. Şairadanı Fuzuli'nin , Nefi'nin, Baki'nin, münşiyandanı
Veysi'nin, Nergisi'nin- irfan ve faziletlerine iktidar-ı edebiyelerine do-
kunmamak şartiyle - kullandıkları lisanı Osmanlı Edebiyatı, Osmanlı lisanı
değildir.

Evet, biz " Edebiyat-ı Atika" namına verdiğimiz lisan-ı muğlakı bu
bizimdir diyemeyiz. Adeta o lisan üç kavm arasında bir mal-ı müşterek gibi
duruyor. Sahiplerinin tasarruf ve istimalde hükm ve nüfuzunu hesab hasar-ı
gayrisi havi bir bina gibi görünüyor. Veysinin şiirlerini lisanımızdan başka
bir lisan bilmeyen bir Türkün, bir Arabın, bir Acemin arasında okuyacak
olur iseniz üçü de bir şey anlayamaz. Meğer ki o üç zat yekdiğerinin lisanları
oldukca vakıf bulunmalıdırlar. İnsaf buyurulsun! Böyle bir lisana Osmanlı i-
fadesidir demek nasıl caiz olur. Her bir söz, herbir fikr, güya başlı başına
ifhar-ı meram ediyormuş gibi bir de , uzun uzun teşbihat, istiarat lisanın
yegane medar-ı tezyin ve tekemmülü addolunuyormuş.

Edebiyat-ı atikanın iltizam ettiği tarz-ı ifadatın mecruhiyeti, o ifa-
denin bizim kendi, milli ifademiz olmasiyle meydan-ı vuzuha çıkar. Hatta ela
kullandığımız şive-i tahrirde lisanımızın aynı değildir.

Kütüb-i atika-i edebiyede manzur olan asar-ı fikriyenin hisden mücerr
olmasıdahi izhar-ı fazilet yolunda sevk-i kelamdan neşet etmiştir.

Bazı bir kelime bir kasidenin vücuduna alet olmuştur. Hele bize bir
beğenş, bir fenerbahçe bir gurub, bir bahar tasviri pek kolaydır. Çünkü kalem
ele alınca baharın hatıratını, bir subh-ı rebiinin tecessümlat-ı sahiranesini
bir araya getirir, kendiliğinizden o levhaya bir takım renkler daha katacak
bir bahariye yapabiliyorsunuz. Halbuki, eserinizin ifade, sarf, nahiv, mantık ve
sanai nükat-ı nazarından (güzel düşse) bile müsahade cihetinden nakıstır.
Edebiyat-ı Atika namını verdiğimiz şu-ara-yı müteakkidinenin asarında yalnız
bu gibi hatiat mevcuttur.

Görmeden yazmak: Bir şeyi bilmeden söylemek, bir memlekete gitmeden
orada seyahat etmek, bilmeden bir insan hakkında mütalaada bulunmak kabilin-
dendir ki, hiç bir zamen, hiç bir yerde, makbul olamaz.

Yukarıda biz burada lisanımızdaki teşbihat ve istiaratın lüzumsuzluğund
bahs ettik. Bundan teşbihi, istiareyi bütün bütün kaldırıp atalım fikrinde
bulunduğumuz anlaşılmasın yalnız su-i istimal etmeyelim: Bir şeyi eğer dikka
le bakıb tedkik etmiş, anlamış iseniz onu teşbih ile karinin nazarında tecessüm
ettirmeğe ne hacet var. Doğrudan doğruya gördüğünüz yazmak tezin-i maksad
etmez mi? Fakat bu yolda yazmak büyük bir iktidara taalluk ettiğinden hepimi
zden evvel kolay tarafa , teşbih yoluna gidiyoruz.

Bugün bazı cerayid-i edebiyemizde (mecani-ül edeb) lerden lisanımıza
edebiyat nümuneleri nakl olunuyor. Bunlara lüzum yoktur. Oralardan nakl-i a
sar edeceğimize bizde olmayan şeyler ne ise onu tayin edelim debulmağa çalı
şalım. Bu gibi asar ne kadar kıymettar olsaihtisasatımızı okşayamaz, böyle as
arı elde ettiğimiz takdirde onları- müzelerdeki asar-ı atikadan luhud ve he
yakil gibi- kütübhanelerimizin bir köşesine terk ederek yalnız, fikr-i tari
hi almak için zaman zaman ziyaret etmeliyiz.

"Edebiyat-ı Cedide"nin meselesi de eskisi kadar cayan-ı itirazdır. Va
kıa şark edebiyatını garbın terakkiyatından hissedar etmek elzem ise de
"Edeb-i Milli" diye Fransız edebiyatının garib bir surette Türkçeleşmesini
meydana koymak ta pek abestir.

Edebiyat-ı Cediciye ihtiyar eden takım, Fransız lisanlarına aşina ol
duklarından oradaki nazeki-i efkarı lisanımıza zor ile, tıkıştırıyorlar,
yahut beğendikleri bir fikrin yakasından tutub cebr ile getiriyorlar. Fakat
bu hal başka düşüncelere yer veriyor, Edebiyat-ı Cedidenin tarz-ı ifadesi
- şimdi yalnız Fransız edebiyatiyle iştigal edenler ziyade olduğundan-

Frenkleşmekle beraber Türkçe edebiyat şekil ve kıyafetine girerek edebiyatımız bir yüz sahibi daha oldu.

Demek ki İngiliz, Alman, İsveç, Rus edebiyatiyle iştigal edenlerde Fransız edebiyatiyle iştigal edenler derecesine çıkarsa ayrı ayrı üç beş meslek daha ittihaz edilerek edebiyatımız tarihlerde taç çıkartacak kadar sahib-ül-kurum olacaktır.

Bîfak tefek şairlerin hatası zuhulu kaili nisbetinde ehemmiyetsiz olan çağından onları bir tarafa bırakalım; fakat üstasa-i üdebadan olanlar da kelime hataları, ifade sakatlıkları, garib garib beyanatı, vahş vahşi hatiata kabul ediyorlar ki edeb-i millimizin vücuduna çalışmak onların uhde-i gayretine mahsul olmak lazım gelir. Yekdiğerini muharreb iki kuvvet suretinde temsili pek münasib olan bu iki meslek, nereye varacaktır? Erbab-ı iktidar bu cihetti ne için nazar-ı dikkatten dur tutuyorlar, ne yapacağız, hangi yola gideceğiz, henüz tayin eden yok. Edebiyatımız ne vakit bir edeb-i milli halini alarak asrımız kıraat olunduğu zaman varlığımızı gösterecek bu dağdağalardan kurtulacaktır.

Lisan-ı Atik'imizle görüşmek kabil değil. Yenisi ilerde - bu gidişlerle - tamamiyle bütün mutesavir olacak.

Eskiden teşbih ve istiaratın içinden çıkamaz iken yeni edebiyatın da her cümlesi, her kelimesi tefsir olunmadıkça ne gibi bir manayı ifadeye mevzu olduğu bilinemiyor.

Hiç bir Osmanlı yoktur ki "yeşil rüya"ya "kırmızı reftar" ı görür görmez hayretler içinde kalmasın. Biz ne için kendin duygumuzu, kendi milliyetimizi kendi mevcudiyetimizi bırakıb başkalarının duygusundan, milliyetinden, mevcudiyetinden lisanımıza feyz verecek dairesinde bulunmalım!

Ne için kendimizden çıkarak bir alem-i diğere havas ile tadiyemiz mümkün olmayan bir sırr-ı meçhule perver edelim!

Acaba bizi Frenk mukallidatı dediğimiz Edebiyat-ı Cedide ikna edecek midir? Ruh ve fikrimizi duldurucak mıdır?

Bize bir fistan bir ferace kadar, bir çiçekli çapka, beyaz eyalı bir baş örtüsü kadar tesirbahş olabilir mi? Hissi-i milliyi her nasıl olursa olsun meyl-i tabiisinden çevirmekte ne hikmet, ne menfaat, ne fazilet vardır. Biz güzel fikirleri, rakik hisleri, derin düşünceleri inkar edemeyiz. Lakin bunlarla böyle bisud emellerin neticesiz şeylerde, bir insanın tebdil-i ismi milliyetinden tecerrüde kafi görmesi beyninde ne fark vardır.

Tabiattaki müşahedat daire-i milliyeye sığmıyor mu? Ayni fikirde tereddüt ve tasnif ettikten sonra bir Türk kalemiyle , bir Osmanlı şivesiyle yazmak kabiliyeti - o yoldaki asar ile müsbet iken- neden reftar-ı ifade-i milliye bi şive-i Frenkane vermeğe mecburiyet hissedilsin. Eğer bu kalemde bir inceelik, bir nezaket tasavvur olunursa o mezeki-i ifadeyi kendi kalemimize has olacak bir tarza dökelim. O mezâki-i hayali kendi lisanımızla telif edelim.

Edebiyat bir kaç kişiye münhasır değildir, onda bir milletin hukuk-ı umumiyesi vardır. Ancak hasara olan hakkı temin etmenin çaresine bakmaktır.

Geçen İcmalde yeni şairlerimizin hissi olduklarını söylemiştik. Evet o itirafı yine tasdik ederiz. Mesafih lisana bu itiraf ile lisana hizmette bulunduklarını da ikrar edemeyiz. Onlar da pek çok hisleri başka cihetlerde intihab ediyorlar.

Terakib-i mezkureye vaki olan itirazat öyle bir taassub-ı meşkukdar tevlid etmiyor. İhtimal bu itirazata hak veriliyor da bir kere bu suretle eseb-i kalemde müceddidliğe kalkışıldığından -izzet-i nefse karşı bir hareket olmasın- terk edilemiyor.

Esas itirazat terakib-i cedidenin ihtiva ettiği meani-i garbiyeye hadar. Çünkü "Yeşil Rüya" denilince serapa yeşillikten ibaret bir rüya görüldü anlaşılsa bile "Renksiz Rüya" nasıl tabir olunacaktır.?

Yahut deniz rengini ihtar için"Renk-i bahurî" tabir-i dilpezirini(!) istimal edersek zamanın yüzünüze bön bön bakmayacağı ne malumdur?

Büyük bir havuz ortasına atılan ufak bir taşın husule getirdiği halka-i mütemevviceenin son dalgaları nasıl kenara vurmadan sönüb giderse , bu

le terkiblerde -meani beyt-i şairde kaldıkca- kıyamete kadar cay-ı iltifat bulamadan sahaif-i mevcudiyetten silinib gider.

Biz bugün hakikaten milli bir edebiyata muhtacız, eğer sırf gayret edersek işbu noktaya edelim. Mübalağat-ı Acemaneyi bırakalım Efkar-ı frenkaneyi atalım. Ne İran'a doğru bir hareket-i ricüyye gösterelim, ne de garban sanayie has olan derinliklerine doğru uzanalım.

Bunun için lisan-ı Çinasiyi kullanmak kifayet eder. Üslub-ı beyanımızın bu günkü halini o sayede bulmuştur. Demek ki lisan-ı Osmanide bir istidat-ı mekmun var imiş, tabii bu halde de kalmayacaktır. Daha başka, daha büyük istidatlar gösterecektir.

Onları bulub çıkarmak ahlakımıza aid olacak bir şeref-i meziyettir ki biz onu idrak edemesekle meyus olmak sezadır.

M.F

Malumat. Cilt 4 Sayı 94 Sh: 892,893,894
13 Temmuz 1312

İcmal-i Edebi(31)

Yenn-i Edeb ve Ulum ve Fünun- Tarih-i Harb- Leyl-i Ahter ve Taht-ı Se Nasb-ı Fevkalade - Bu Hafta Zarfında Matbuatta Görülen Tecessüsat- Havadisat-ı Edebiye.

Edebiyatın bir millet nezdiknideki mahiyetiyle di er bir millet nezdideki haiz olduğu ehemmiyet arasında furuk-ı ecsaiye vardır. Terakki-i edebiyata çalışan sevatın adedi ne kadar çoğalırsa çoğalsın ulum ve fünuna müntesi erbab-ı kalem saydanda bulunmadıkca matlub olan terakki bir daire-i mahdude içinde kalır. Bunu bize isbat eden tevarih-i edebiye için yeni bir hüccet bu duk, o da Almanya'da bir sene zarfında neşrolunan asar meyanında ulum ve fünun-ı şebaba müteallik olanlarla edebiyata dair bulunan kitapların mukayesesidir. Bu babda neşrolunan bir istatistik mealine nazaran 1886 sene-i miladisinin zarfında memalik-i mezkurede 23339 cilt kitab neşredilmiş ve yekundan yalnız bin üçyüz otuz yedisi edebiyata aid olub 1627 adedi mebhas-i lisana 80 adedi tarihe, 1268 adedi felsefeye ve 1896 adedi avama mahsus muharrerat ve müteneyviata hasr olunmuştur. Aynen edebiyata dahil olan bu asardan maadası yani 16329 adedi ulum ve fünun-ı müteneyviayı muhtevidir...

Biz bu satırları yazarken Osman Sanai Bey biraderimizin Tarih-i Harb ünvanlı asar-ı bihterini yeni vasıl-ı yed-i mefharet oldu. Malum olduğu üzere Osman Sanai Bey biraderimizin sahib üseyf vel kalem-i üdeba-yı askeriyemizden olmalariyle eser-i bergüzideleri şayan-ı mütalaadır. Malumat kariben bu babda bir mütalaa-i mahsusada bulunacaktır.

İcmal-i edebiyemizi yazmak sırasındayken rüfeka-yı tahririmizden Andı koşa koşa geldi: Kemal-i telaş ile:

- Aman birader kimseye söyleme! tenbihiyle bizi taht-ı temine alarak şöyle bir muhavere açtı.
- Leyl-i sefid olur mu?
- Olur mu ya?
- Ey leyl-i semenfam
- O da olmaz
- Amma olmaz deme
- Niçin

Çünkü meşhur lisan ül Arabda sahibi Nisar ül Ezhar nam kitabında Leyl ahdar terkibini kullandığına Kacisin şu mısraı ile bildiriyor:

" Veasiz-ül leyl-i izama ehdera/ gecenin yanaklarını yeşerdiği zaman

-Acaba !

Ulem izah edib diyorki: Leyl-i ahdar diye siyahi leylin bazan yeşillar renk aldığını madema-yı üdeba-yı Arab nezdinde böylece temsiyesini bais olmuştur. Ben birden bire çağırdım. Hatta bu ana kadar bu ana kadar bu sırı

mühim fağ olur diye kimseye söylemedim.

Bir de bugün çemara-yı Faretan Şevket Buhari'nin şu matlaı ile :

Vucud-ı kuh-ı çuman nerm-i çuds ebr-i mutır
Ki mi tuvan kerk-ı seng kard-i tarı-i Amir

Başlayan kasidesinde (Şaht-ı Şebz) terkibi gözüme ilişmesin mi?

-Aman

-Nasıl amanı şair baht-ı sebz deyib gidiyor. Fakat bu istimalleri her iki tarafta duymasın, şimdi ne yapacağız?

- Hiç ne yapacağız- Leyle-i hadra diye bir manzume yapıp onlar güruhu ortaya çıkalım. Zira bu misüllü terakibi bulub istimal etmekte baht-ı sebzagi nimcilvelerinden biridir. Acaba (yeşil Ümid) terkib-i gubar-ı mezmumu senin bulduğun leyle-i ahter ve baht-ı sebz gibi Arab ve Faretan mı nakledilmiş yoh Fransızcadan mı? Yoksa bittesadüf görülüpde istimalinde bais mi görülmemiş?

-Son fıkra ihtimali daha ziyade yakın görünüyor.

Hariben iki nüsha-i fevkaladenin mütalaasiyle Karir-ül aya olacağımız tebşir ediliyor. Bu iki nüshanın biri Servet-i Fünun'un diğeri dahi Resimli Gazetenin evlad i çüheda ve malulin-i gazat-ı Osmaniyeye ianeten tertib ettikleri eserlerdir. (Servet-i Fünun) münderecatına bakılacak olursa hakikaten ve cidden sezavar-ı mütalaa olduğu görülüyor. Resimli Gazete henüz münderecatını neşr etmediğinden bu babda bir şey söyleyemez.

Evrak-ı havadis-i Osmaniyenin bu hafta zarfında lisan-ı teessüre aldığı vakayi-i cedideden birincisi Girittaki mezalim ve taaddiyattan müteşaddis sefalet nümuneleridir. Matbuatımızın bu babda idare ettiği tarz-ı samimi-i müteessirane herkesin eşkriz-i teessüf edecek yoldadır. Kalemin mehasin ve seyyiatı tasvir yolunda kullanacağı kelimat ve terakib hissiyat-ı mahsusanın ilham ettiği teessüratta tabi olmazsa matlub olan tesiri gösteremez. Evrak-ı hadisat istedikleri zamanlarda kuvve-i tebliğiyenin en müessirini istimal etmektedir.

Matbaamıza varid olan bir varakada zarf ve mahsulatı bütün bütün Osmanlılaştırdık fikri derniyan edilerek mesela: Mazde meful ü bih, meful-i aleyh, meful i anh, meful i fih, muzaf ı ileyh, izafet-i lamiye terkiblerinin Araboda delalet ettiği mana ya bizde delalet etmediğini bildiriliyor ve bunların yerine (den, de, e) ile yapılan mefuller ve kafi'li izafet gibi doğru tabirler kullanılması tavsiye ediliyor. Zarfiyyunumuzun nazar-ı dikkatine havale ederiz. Sahib-i varakanın bu babdaki hakkı pek aşikardır. Islahat-ı lisaniyemizin asl ını başka manada, mevzuunu başka bir muarefe-i zarfiyeye alem olmakta istimal asla tecviz edilemez. Gerçi Cevdet Paşa ve sair zarf yazanlarımızın bunları aynen Arabdan ahz etmiş iseler de bizim bile bile böyle bir hataya idameye hiç bir vecihle mecburiyetimiz yoktur.

Malumat Cilt 5 Sayı : 105 sh: 1093,1094
16 Teşrin-i Evvel 1313

Temaşa-i Edebi(32)

Bazan en güzel, bazan en adi asara cilvegah olan Mütalaa refikimizin posta ile aldığımız nüshasının kısm-ı edebisinin şiir namına bir ilan-ı aşk manzumesi ile (Media) ünvanlı bir makale, kısm-ı fennisinde mebahis-i askeriden(İttifak-ı Müselles ve Müsella Kuva-yı Askeriyeleri)sonra hevhalı bir istitatik ile Selanik (Hıfz-ı Sıhha-i Umumiyesi) ünvanı altındayazılıp gelen makalenin (mabad u hitamı) mütenevvia kısmında (Peslav Hatırasından Selanik Dedeağaç Hattı Üzerinde bir Hatıra) makaleler[illegible] romanı-kişisidelerinden [illegible] Fabryanoda Fabrikasından mevadı Kimyeviye [illegible] a Sıhha-i Umumiyesi)nazar-ı dikkatimizi celbetti. O ünvan altında yazılacak bir makale Selanik'in havasiyle , Selanik'de icrası lazım gelen tedabir-i sıhhiyeden

bahis olmak lazım gelir. Müşkiratdan demlenecekği zaman ise Selanik'te çıkan müşkiratın mazarratından bahsedilmedikçe. Çiredan çıkan bir garabın, Atinadan bir ressam, Sakız mahsulü bir mastikanın . Elhasıl memalik-i saireden celb edilen mazarratından bahse o ünvanın müsadesi yoktur, itikadındayız. Fahrünnisa Fatıma Hanım Efendi Hazretlerinin güzel düşünüldüğü güzel düşünüldüğü mertebe de güzel yazılmış "Kadın Kadıncık" ünvanına şayeste o kadar beraceste!

Hele "Bazı hüsünler vardır ki hututu aza-yı vechiye ve bedeniyeye yegan yegan tedkik edilince hiç bir güzelliği haiz değil iken heyet-i umumiye ile pek hasna, pek nazarrüba görülüyor. Bazan da öylelere tesadüf olunuyor ki azası ayrı ayrı güzeldir de heyet-i mecmuası hiç bir güna letafet arzetmez. Binaenaleyh takdir-i hüsünde istical etmek insanı alelekser aldatır da , bir güzele atfolunan ensar üzerine derakab verilen hükümler ekseriyetle yanlış çıkar."

ve: Sur'et-i tebellüm ve telaffuzun hüsn-i beşere tesiri pek büyüktür. Muhafaza-i sükut ettikleri zaman en görünenlerin, muhabbeye başladıklarında eski hüsn-i tesirlerini gaib ettikleri pek çok defa vaki ve meşhuddur? (Şimdi ? olanca dikkatim ağzına masruf idi.)

Sözleri midad-ı nur ile yazılmaya sezavar birer hikmet-i mücerrebe.

Makalenin heyet-i mecmuası gayet güzel bir kızın bazen en küçük bir kusur ile gözden düşebileceğini tebyin ediyor.

İzmir refikimizin de münderecatı şayan-ı mütalaa.

Silsile-i intikadat-ı sernamesiyle derc ettiği makale hakkındaki mütalaatımızı makalenin hitamında arz edeceğiz. Şimdilik makale-i mezkurenin sirrindeki İzmir mütalaasının nakli ile iktifa edelim.

İ z m i r

Bu varakamızı derc ettik dediklerinizi bilen bunu okumaz. Bilmeyen okusa anlayamaz. Çünkü açık yazılmamış, bize böyle yazılar lazımdır.?

Servet-i Fünun refik-i muhteremimizin bu hafta neşrolunan nüsha-i nefisesi de nüsh-ı sabıkı gibi şayan-ı temaşa:

Şiir kısmında (Cenab Şahabeddin, Siret ve Sevfi Fikret) imzaları üstünde üç manzume-i beliğe, anımlara mahsus kısımda da bir hanım efendinin mektubu var. Bu mektub koyu mavi kağıtlar üzerine muharrer, hafif elyotrub kokusiyle muattar satırlar gayet açık, yani son derece güzel ve muntazam.

Yakın zamanda Klasik meselesinin lastik gibi uzamış gitmesi bazı otimin dahi klasik sınıfına girmesi hasabiyle klasik taraftarını tavuk göğsü ekline sevk eylediği havadis-i edebiye-i şikenperveranedendir.

Bilheves veya bulheves meselesi meydanda bulundukca bisim Andelib feryad-ı Nesib'e tekiden (Bülbül-i Heves) deneceğini Fevaid gazetesi yazıyor

Yeni Edebiyat-ı Cedide taraftarını ile Eski Edebiyat-ı Cedide perver arasında teyid -i münasebat-ı dostane ve teşyid-i rabıta-i uhuvvetkarane maksadiyle yazılan (Leyal-i Tetebbu) nun beşinci makalesi mehafil-i edebiyede galib-i dikkat-i mahsusa olmuştur. Makale-i mezkureyi iyice mütalaa eden tarlardan biri mutasavvan olduğu efkarı bilmukayese sahibinin eski edebiyat-ı Cedide sanayi-i lafziyesini Yeni Edebiyat-ı Cedide'ye ihda eylediğini ve bu hediyesi kabul edilirse Yeni ve Eski Edebiyet-ı Cedide'nin birleşeceğini fakat Yeni, Eski Edebiyat-ı Cedideye münkalib olacağına beyan eylemiştir.

(Hanımlara Mahsus Gazete) günden güne terakki ediyor. Bu hafta çıkan nüshasında şaire-i şehire Nigar Hanım Efendi Hazretlerinin (Tedavi-i Garib) ünvanlı manzumeleri ile edib, hakim, muallim Cudi Efendi Hazretlerinin Arabcadan tercüme buyurdukları:

Yadında mı doğduğun zamanlar ?
Sen ağlar idin güllerdi alem:
Bir öyle zaman geçirki olsun.
Sevdin sana hande halka matem.

kıtasını (bu kıta Farsiye de tercüme edilmiştir) Mutasavvanın bir nazm-ı güzel var.

(Çocuklara Mahsus Gazete)de çocukların tenvir-i efkarına hadim makaleler ile müzeyyen.

Mütalaa refikimizin bu haftaki nüshası edib-i muhteremm Recaizade Mahmud Ekrem Bey Efendi Hazretlerinin bir mektub-ı alilerini görünce Tahrirat Müdürü Sadık Vicdani Bey Efendinin bir manzumeleriyle "Peder mi hisden mücerred bir ferd-i beşer mi?" ünvanlı bir makale-i vicdaniyelerini Mehmed Sermed Bey Efendinin "Aliye ile Pederi" hikayeciğiyle Mekteb-i Terakki muallimlerinden A. Düsmiye Hanım Efendinin Fransızcadan iktibas suretiyle vücuda getirdikleri "Yüz Dilberliği" namında bir hikaye ve nüsh-ı sabıkasında ki eserin mabadini havi. Ekrem Bey Efendi Hazretlerinin mektubları cerideamizin kısm-ı mahsusuna nakledildi. Muhteviyat-ı saireyi de şayan-ı takdir. Mesela Sermed Beyefendinin hikayeleri pek latif. Mukaddemesi refika-i hayatının iftirak-ı ebediyiyle dilhun kalan bir ruh-ı mahzun sahibinin bergüzeşt-i bedbahtanesi neticesi "Medine-i Buhum" ıtlak ettiği kerimesiyle aralarında geçmiş bir muhavereyi hakî musavver olan bir eserde mucib-i itiraz iki cihet görüldü.

Birincisi: Muharrir hikayeyi kendi lisanından nakl ederken birden bire kendini bir şahs-ı gaib hükmüne koyarak o yolda idare-i kelama başlaması, ikincisi Aliye gibi bir tıflandan sale büyük bir adam gibi söz söylenmesi.

Aliye ile babasının muhaveresini okurken kendiliğinden bundan yirmi otuz sene evvel acemi bir muharrir tarafından yazılmış bir tiyatro kitabı mütalaa ediyormuş zannettik. "Aliye usandıran bir nehrin çağıltısı gibi yavaş yavaş akıp gitti" sözü de "Cemi"nin bir ibaresinden iktibas edilmiş gibi görünüyor. İcmal-i Edebimize tahsis ettiğimiz sütunlar bundan ziyade söz söylemeğimize müsaid olmadığı için bu kadarla iktifa ediyoruz.

Bu itirazatımızla beraber şunu da arzedelim ki Sermed Bey Efendiyi memleketimizde yetişen gençlerin en muktedirlerinden buluyoruz. Meslek-i alilerine devam etmelerini temenni ederiz. Mudema-yı Edebiyemizin asırlarca devam eden nesl-i kafiyecuyanesi neticesi olarak "derkar" a aşikar "olduğundan"a bulduğundan asr-ı ahir kudemaperestanı "idüğünden" lafz-ı mübarekini de yalnız bırakmak istemeyerek ona da bir seci bulmağla sinin-i adide ve müdded-i sadidededen biri çalışmakla beraber emeklerine bir türlü nail olamamış idüklerinden şu dakikayı tayyar muharrirlerimiz nazar-ı dikkate almış ve eğerçi o babda bir müddet müteşahhiyr kalmış ise de nihayet bir çok tedkikat-ı lügaviye icra ederek, lafz-ı merhuma "dediğinden" seciini bulmağla ikmal-i muvaffakiyetle bu haftadan itibaren istimaline başlamış ise de kendisinin mizaç-ı müsamahakarisine vakıf olan erbab-ı maarifden bir zat-ı müsamer açına, bundan maksadı köhne yazan ile istihzadan başka bir şey olmadığını ve bunu hasbetenlillah bulmadığını keşfetmiş idüğünden, çünki kendisinde bolbabda (yukarıda ol babda dediğinizden burada da bol babda demeniz muktaza-yı belagat havidir) rüfekasına basit sözler dediğinden kendilerini müceddidin-i ashab-ı edebden şumar eden devirperhlivanımız zamanın bunu ehemmiyetsiz inanmamaları lazım geleceğini beyan etmenin ve şu rivayet mehafil-i tuyura kadar gitmenin...

Aman bukaldık alt tarafını getiremiyeceğim...

Eşkiya-i erbab-ı kalemden Mahmud Ekrem Bey Efendi tarafından çıkarılmakta olan "Pul Mecmuası" ünvanlı risale-i şehriyenin gittikçe kesb-i intizam ettiği görülüyor. Nefais mecmuası ıtlakına sezavar olan bu risale umum pullar hakkında malumat-ı kamile verdikten maada edebiyattan ve sair fünundan da sohbet-i mükemmelede bahsediyor. Yakında resail-i nevbute arasında mühim bir mevki tutacağı şübhesizdir. Kadınlara Mahsus Gazetenin bu haftaki nüshası Nigar Hanım Efendi'nin bir manzumesiyle müseyyen. Münderecat-ı saireyi de haiz-i ehemmiyet.

Çocuklara Mahsus Gazetenin muhteviyatı da müfid şeylerdir. Servet-i Fünun refik-i muhteremimizin münderecat-ı saireyi içinde Cenab Şehabeddin Bey Efendinin "Hac Yolunda" namındaki seyahatleriyle "Temaşa-yı Hasem" ünvanlı manzume-i nefiseleri cidden şayan-ı mütalaa. Tevfik Fikret Bey Efendi'nin "Venar"ları da münevver ül efkar tavsifine sezavar.

Terakki refikimizin muhteviyat-ı bergüzidesi hakkında söz söylemeyi münasib addediyoruz. "Meşhur İn Nefaie" ıtlakına şayan evlad-ı refik-i muhteremimizin

muhterem muharrirlerini tebrik ederiz. İrtika artık arz-ı lika etmez oldu.

Edebiyatımızın ihyagerdesi olan "Mekteb" müessisi tarafından tatil edil emiliyor.

Mecmua-i Ebuzziyanın son nüshası da nüsh-ı sabıkası gibi "bülheves" arz-ı endam ettikce revac buluyor!

Resimli Gazete'nin bu haftaki nüshası da M. Asaf, Hersekli Arif Hikmet, Şeyh Vasfi, Müstecabizade İsmet, M. Enis imzalariyle tezyin edilmiş sair imzalı istündeki münderecatı da mucib-i istifade.

Şukarı ki imza sahiblerinin eserleri içinde nazar-ı tekdire en ziyade sedir şu gazel-i hazini bulduk.

G A Z E L

Düşmüş zalal-ı reng-i fena gülistanlara
Cemşim gibi bahar bürümüş hazanlara
Ancak benim bu yerde kalan ağıyan-garib
Akşam zamanı kuşlar uçar ağıyanlara
Bigenkdicar gişt-ü güzar eyler ağlarım
Atf-ı nigah-ı hasret edib asumanlara
Ey kuh-ı sebzdamen enis-i civarsın
Tutmaz mısın sihab-ı terahhum figanlara
Bir ağinalık etmede benim seninle his
Baktıkca gahi sendeki sai dumanlara
Bir kuş figaniyle eder sanki yad-ı mazera
Sevk eyleyib hayalini geçmiş zamanlara
Zaman acab bu menzile gelmiş midir diye
Geldikce can sesin koparım garibanlara
Reng-i hazin şam-ı garibaneden gelir
Yad-ı vatan eitmekçi i hicran olanlara

Müstecabizade İsmet

A Alem-i matbuat ve edebiyatımızda bu yakınlarda zuhura gelen hadisenin kaffesinden bahse İcmal-i Edebi sahamızın müsaadesi bulunmadığı için bazıları nush-ı atiyemize talik ettik. Bilm devam etmekte olan müşaherat-ı edebiya hakkındaki mütalaatımızı da ileride arz edeceğiz.

Malumat Cilt 5 Sayı 107 sh: 1132,1135
30 Teşrin-i Evvel 1313

İcmal-i Edebi(34)

Resimli Gazete refikimizin bu haftaki nüshasındaki resimler fevkalade nefis.

Nazım kısmında Nevai'nin Çağataycadan bir gazeli ile Hazret-i Asaf tarafından yazılan tercümesi , Hersekli Arif Hikmet Bey Efendilerin iki gazel-i eleri, Osman Nuri imzalı bir gazele nazireni, Samih Bey Efendinin bir manzumei garraları var. Tercümenin derece-i mükemmeliyetinden bahse hacet yok. Sirin M Asaf imzası bulunduğunu söylemek kafidir. Hazret-i Hikmetin gazelleri de güzel. Osman Nuri İmzalı gazelin:

Nuriya! bebbad eder yekruze-i bad-ı cihan

Misraından bir mana çıkaramadık.

"Urur her bir ukde-i amale (nahun-ı tema)"

Misraına iliştiş olan Mir Samih , diğer misra hakkında pek mesamih davranmış. Bu gazelin nazirasındeki ikinci misrada nevdan sonra arz-ı endam eden bimarı marınızı da yerinde kullanabilmemiz mümkün olsa bile onu takib eden satırdak "Alagiş" in arayiş manasında istimalini ashab-ı edeb kabul edemez.

"Her gülün bülbülü bilir kim hari var har hari var"

Misraiyledeğmu "harhari" de harhari olmuş.

"Rah-ı aşkın pek derin esrarı var, emmarı var"

Misraiyle onu takib eden beyt hakkında beyan-ı mütalaaya hacet görmed Samih Bey Efendinin manzumeleri cidden garra vasfına ihraz olduğu için nakliyle tezyin-i sütun eyliyoruz:

B İ R S Ö Z

(Sana Karşı Ağlayandan)

Sen gittin ey hazane-i sevda feza-yı ruh
Senden tebaud eyledi en saf neşeler,
Çok görme ağlayım ki bugün saye-i sudud
Zehr oldu sar-ı gönlüme sensiz seher

Artık o saf, sade, safabahş hatırat
Şiirin tevehhüm ettiği efsaneler gibi
Muallim tehiserab-i tefekkürde bisebat
Bir nakş içinde gösteriyor ömr-i gaibi

Artık dününki sail-i deryada her sabah
Bir şiirinin terane-i sevdanüvazını
Senden alıb bulutlara isal eden ziyah
Unuş etmiyor o nağme-i şikkat berazini

Ey yari sen misin buki zevk-i muhabbeti
Bir muğfilane servet için eyledi feda
Öyle ise gitti yüzündeki nur-ı melahati
Altmala satta ağkıma bahsetme bir daha

Samih

Kesir kısmında Münibzizade Vassaf Bey Efendinin "Hikm-i Arabiye" ünvanı altında terceme buyurdukları besi ebyat-ı arabiye F. Neşat Bey Efendi Hazretlerinin bir mudhikeleri , İse Bey Efendi tarafından edilen" 29 Numaralı Torpil ve İstimbot" sernameli hikayede mirmumaileyhin "Avrupa Hatıratım" ünvaniyle epeyce bir zamandan beri dere edile gelmekte olan eser-i bergüzidelerin mabad , habında da"leyl-i şirin" ünvan-ı dekedanisi altında bir hikaye var.

Bir senedən beri bütünbütün yeni bir tarz-ı bihterine girmiş olan Resimli Gazete bu hafta devr-i tecedüdünün ikinci senesine girdi. Müdür Ali Kadri Efendi Hazretleriyle sermuharriri Samih Bey Efendiyi tebrik eder ve devam-ı muvaffakiyetlerini can u dilden temenni eyleriz.

Servet-i Fünun; Tevfik Fikret ve Ciret Bey Efendilerin"Büyük-yı İstiva" ve "Pari-i Nazar" ünvanlı manzumeleri ve Cenab Şahabeddin Bey Efendilerin "Hac Yolunda" sernameli seyahatnameleriniri mabadi ile tezyin-i sahaif etmiş Hüseyin Cahid imzası üstündeki "Taklid" de elden calib-i nazar-ı ehemmiyeti Bu makale-i müterceme hakkında Rasim Bey Efendi Biraderimizin ciddi bir mütalaa nameleri var.

Münderecat-ı sairesi de şayan-ı mütalaa.

Mütalaa refikimizin bu haftaki münderecatı geçen haftakinden güzel. Bir sahifesinde şu manzume-i garra var. :

M E L İ

Kular çağlar kuşlar öter güzelim
Ben ağlarım hasretinle burada
Bir kuş olsamuçsam budur emelim
Görebilsem ne haldesin orada

Güneş doğar şu dağları yaldızlar
Senin doğmaz ibidinin güneşi
Güleş olur, seyre çıkar hep kızlar
Ben neyleyim sensiz seyri güneşi

Sabah olur herkes iner oraya
Sen inmessin ciğerciğim yakacak
Akşam olur kuşlar döner yuvaya
Sen dönmessin, hazin hazin bakarsın

Gönül seni arar can seni özler
Gizli gizli ağlar seni beklerim
Gözlerim yollarda hep seni gözler
Yüreciğim dağlar seni beklerim

Sevda ile hasret ile bakışın
Yüreğinde dağlar açtı yanarım
Melul melul bana o son bakışın
Vallah billah unutamam anarım

Mektub geldi köye müjde yayıldı
Nişan vermiş sana devlet yaşasın
Aman baban ferahından bayıldı
Şanlı gazi yaşa millet yaşasın

Sirozdan: Sadi

Bu manzumeyi takib eden "Söyleniş" sernameli makale hakkında bir iki s
söyleyeceğiz: Bu makale asır Cevdesiyle, Mütalaa risalesinin "Felsefe Kırın-
tıları" ünvaniyle neşrettiği makalat-ı mütefelsifane aleyhinde .

Bizde her mubahase-i edebiyenin bir mücadeleye müncer olması kaide-i m
riyye bilmem ne ve ne muktesiyâtından olduğundan bu mübahase de ciddi bir ne
ticeye varmadı, alem-i matbuatımızda ara sıra sure-i nümayı zuhur olan moba-
hislerimiz yekdiğerini tecbil edebilmek muvaffakiyetine naillyetten başka bir
şey düşünmüyorlar.

Ezcümle "ulvi" ibaresi sayesinde yeni çıkıyor, Felsefe Kırıntıları ya
dırıltıları aleyhinde bir makale-i müzeyyifane yazmak istiyor, o sernameden altı
da yazılagelen makalata akli, nakli itirazatta bulunmak lazım gelirken "falan
efendinin makalatını falan efendi beğenmedi; binaenaleyh onun yazdığı makale-
ler makalat-ı felsefiyeden addedilemez" yolunda mantıka mugayir çocukcasına
bir itirazda bulunuyor.

"Selanikte " makalesi cidden müfid, diğer münderecatı da
şayan-ı mütalaa; refikimizin muvaffakiyet-i iştenafiyelerini tebrik ederiz.

Nevresidegan-ı edebden Saadetlü Safveti Ziya Bey Efendinin "Hanım Mek
tubları" ünvanlı eser-i bergüzidelerinin behazlerine dair bir makale yazılıb
bizim Andelib tarafından neşrine karar verildiği malumat muharrirlerinden (bi
beyefendinin rivayet-i meşkukesidir. Mütalaa Salonu namiyle risale-i nevkute
şeklinde yeni bir mecmua çıkmış. Çocuklara mahsus gazetenin baş tarafı "Faide
siz Bir Nedamet" yahud "Çocuklara İbret" ünvanlı bir manzume ile müzeyyen di-
ğeri muhtevıyatı da çocukların istifadelerini mucib makalelerden mürekkeb.

Müdür Bey Efendinin hizmet-i edibaneleri sezavar-ı takdirdir. Hanımlar
mahsus gazetenin resim cihetine pek itina edilmiyor. Vakıa gazetelerimizin
derece-i revacı nazar-ı dikkate alınırsa Müdür Bey Efendi mazur tutulur. Mün-
derecatı emsali gibi. Mahud Cemal Efendi tarafından neşredilmekte olan " Fer-
heng-i Şuuri"nin Kütübhane-i ilmiyemizi tezyin eden meşhur Prehnek i Şuuri
olmayıb onun taklidi olduğu rivayet ediliyor. Maarif Nazareti Celilesinin
nazar-ı dikkatlerini celb ederiz. Bu babdaki tenkidat ve tahkikatımızı ileri
arz edeceğiz.

Malumat Cilt (5) Sayı 108 sh:1152,11
6 Teşrini Sani 1313

İcmal-i Edebi (35)

Bize ne gibi eserler lazımdır? Asar-ı mevcudemiz nelerdir? Eser tayin edilm
lir mi? Bizde asar-ı umumiyeye olan ihtiyac- Eserler ihtiyaca tabidir- Som
eser-i müfid- Sabah gazetesinin Cumaya mahsus makalatı arasında gazete tarı
fından bize yahud lisanımıza ne gibi eserler lazımdır. Ne gibi asara muhta
sualinin iradı üzerine bir çok taraftan bu meseleye dair hayli varaka geld
dere olundu okuduk.

Sual bize hitabiyle yani Osmanlıların muhtac oldukları müceddedat n
lerdir? suretinde sadır olduğu için, biz de bir kaç söz iradını lazım görd

Bize ne gibi eser lazımdır sualine bir cevab-ı müfid bulmak hakikaten o kada
sor bir şey ki tarif edilemez. Hele eser tayin etmek bir vecihle kabil olma
Çünkü tarifi cihetine gidilse muhtasar bir ifade , müfid bir cevab, ihtiya-
cat-ı dimağiyemizi ifadeye kafi olmadıktan başka, bilakis bunun için havadis
ilan vesaire konulmamak şartı ile Sabah gazetesini iki üç ay serapa işgal
etmek mecburiyeti hasıl olur ki, bunu da henüz üfak tefek risaleleri okuma
ğa başlamış olan ve binnisbe okuryeti kazanan bir halka okutmak anlatmak
muhal derecesine varır.

Tayinine kalkışılsa o da pek garib olur, zira eser tayin edecek ze-
vat kimdir- Tasvib edecekler yine kimdir? İşte bu da ayrı bir bahis teşkil
eder. Dest-i hilkat herkesi nasıl kendine has olan müşahhasatı ile ayırmış
ise her kafanın da asal-i fikri , düşüncesi bir olamaz. Meselâ o sualı başk
başka fikirlerde adamlara sorarsanız alacağınız cevablar o kadar müteferrikti
ki ona karşı sizin de hayretle parmak ısıracağınız şübhesizdir. Meselâ ben
romanı severim, başka işim yoktur, felsefeden hoşlanmam, bütün mebna-yı malume-
tımı zemin-i hayalata bina etmek isterim. Siz beri tarafta Aklides'in ana-
rını, Arşimed'in kavanin-i riyaziyesini hendeselerini karıştırırsınız. Bir
başkası Darvin'in , Spencer'in, İbn-i Rüşt'ün, Fen'in asarını mütalaa eder.

Bir diğeri encümenlerdir, bütün mesaisini felekiyata hasreder, yine
bu ledir ki herkesin meşgalesi ayrı ayrıdır. Fakat bu ayrılıkla beraber su-
nuf-ı iştigale mensub olan o efrad toplana toplana ondan bir cem-i gafir
hasıl olur. Bahsolunuzki yüz bin kişiden bini romancı, bini feylesof, bini
mühendis, bini müneccimdirilh. O halde biz hepinizkendinize mahsus asarı
isteriz.

Asar-ı mevcudemiz nelerden ibarettir, nasıl çalışıyoruz, bir kere bu
nu nazar-ı dikkate almalıyız, bir senedeki kütübhanelerimize ne gibi asar
veriyoruz. O eser nef ve kıymet itibariyle hasaib-i irfanımızı sermayedar
ediyor mu düşünmeliyiz. O vakit sayımını görür anlarız. Şu bir sene oldu ge
çen mayıstan bu ana kadar (mühim ve müfid)nami alacak kaç eser çıkardık ki
bize lazım olan eserleri tayin edebilelim. Halbuki bundan evvel yevmi malu-
mata (hakiki çalışkanlık) diye yazılan bir bond-i mahsusta Almanların bir
sene zarfında ne kadar eser yazdıklarını görmüştük.

Bu hal bize bir ibret-i müessire olmalı, ve böyle gayret edilmelidir
böyle suallere hacet kalmasın. Kitabcı dükkanları gezilince bu hakikat dahs
layık bir surette tezahür eder.

On tane riyaziyata dair eser çıkmış ise, yetmiş tane de edebiyata dair e
vücuda gelmiştir. Sonra coğrafyaya müteallik yalnız sekteblere mahsus kit
lardan birkaçı ikinci veya üçüncü defa tab edilmiştir. Kozmoğrafyadan bahis
bir kitab hiç yazılmamıştır. Bu tefavütün hikmetini anlamak müşkül değildi
ki izaha hacet hissetsin. Bu gün fenni bir gazete çıkarır isek, kimse oku
yor, fenni kadir ve kıymetini avamımız hakkiyle anlayamadıklarından fen
nazarlarında Culyabani bir hüküm ve şeklini alıyor. Kimyanın elan dolandıra
hacı babaların gündüz kuyuya sarkıpda define çıkarmak, odun parçasından al
yapmak sevdasiyle elindeki avucundaki altınları kaybtiren bir savallı cahil
geceyarısı gösterdikleri(şamata) tılsımlerinin iftiraklı eblehfiribanesi gibi
bir şey olduğu zannediliyor. Meselâ tababete ait bir eserin neşir edildiği
ne yine nadiren meşhud olunur. Bâlâ bir sene zarfında mevcud-ı vücuda geti
dğimiz asar-ı edebiye ile hiç iftihar edemeyiz, çünkü ne yaptık. Halbuki
Avrupada bir senelik müddet zarfında bu kabil asar binlerce, yüzlerce yazı
yor, kucak kucak kitab çıkarılıyor.

Bir gün Kadri-yı rüfekadan bir zat ile mesail-i edebiyeye dair bahi
açmıştık. Nihayetine dedim ki:

—Neden bir çok edebimiz bunca iftiharlarına karşı koltukların al
tına yalnız bir divan sıkıştırdıkları halde , sonra beri tarafta bir mükte
müellifin hem faidebahş olmak şartiyle , cilt cilt yazdığı yüzlerce kitabı
görürler de acaba iftihara utanmazlar mı?

Medeniyet-i hazıramın icabatına nazar olunur ve hele bizim Avrupalı
derecesinde henüz terakki edemediğimiz tecemmül edilirse ihtiyacatımızın vü

ve kesreti bizi tayin-i asarda müteredded değil acize bırakıyor. Biz şimdiki h
de her esere muhtacız. Şurada bir az bahsi değiştirelimde umumi ve hususi kü
tübhanelerimize bakalım! Acaba içimizden kaç kişinin veya edib geçinen kaç şa
irimizin mükemmel bir kütübhanesi, menabi-i müracaatı vardır. Olsa olsa dört
dörtle, yahut tercüme, beş on kadar da müntehab mecmualara varılır ki onlarda
siyah ve kırmızı çizgili, sahifeleri perişan ve perişanda bir halde, ya odanın
bir zaviye-i münzevi-penhanında yahut sedir yastıklarının üzerine bırakılıvermiştir
Yine çoğumuzun kütübhanesinde tarih, coğrafya, lügat, ahlak, velhasıl buna mü
maşil asara asla tesadüf edemeyiz. İşte bu tarif-i mücmel ihtiyacınızı tayine
kifayet eder. Bundan başka yine çoğumuz ayrılalara kadar peygule-nişin-i atale
olduğumuz da umumi kütübhanelerimize giderek tedkik ve taharri-i asar-ı islamiye
bulunmayız. Selaf bize böyle büyük büyük defain-i irfan bırakmışlardır ki -he
me kadar zamanımızdaki terakkiyat-ı fenniyeye nazaran onlar pek geride kalır-
larsa da - onlardan da istifade yolunu düşünmeyiz de sonra Avrupadaki müsteşri
in şehrimize gelerek kütübhanelerinizi aylarca işgal ve topladıkları malumat-
ı nafiayı istihsab ile yine geldikleri yere def-i ihtiyal ederler. Ve bunun üze
ne ciltlerce kitablar yazarlar. Velhasıl bir kıyas-ı mantık yapılıyorsa çıkacak
netice "biz her esere muhtacız" cümlesinden başka bir şey olamıyacağı gübhesiz
dir.

Müstakbelde siyaset-i aileye kendilerine terk edeceğimiz evlad ü ahfad
mız ahlak ve maneviyatını terbiye denilen ve muamelat-ı şahsiye ile muamelat-
ı siyasiye ve ictimaiyeye tealluku bulunan bir ilm-i mahsusa müdevvenenin
nazariyatına tatbikan tahsil ve ıslaha hadim ve evlad terbiye etmek usulünü
analık nam-ı müheccelini ihraz eden cemiyet-i beşeriyenin muhterem bir tabaka
sına öğretecek bir eser vücuda getirilemediğini ne elem ve teessüfle görül
mekte iken bu gün saadetveran-ı fazıla-i nisvanımızdan Dar ül Muallimat mekte
i alisi sınıf-ı aliyesinin muallim-i müteneviya ve sanayi-i nefise muallime-i ul
sı (Aişe Şiddika) Hanım Efendinin (Usul-i Talim ve Terbiye Dersleri) unvan-ı
sihi altında meydana koydukları eser-i mükemmel sahife olmakla tadil-i tees
süfat edebiliriz. Usul-i talim ve terbiye nazariyatından ibaret olub, bunun cih
i ameliyesine nazar olanlar da yine herkesten ziyade kadınlar olduğu zahir ve
aşikar bulunduğundan, bir anayı hakikaten ana yani yalnız çocuk doğurmakla
değil o çocuğu terbiyeye muktedir olacak bir valide-i müdebbire olarak ihzar
edeceğinden bu kitabın heyet-i ictimaiye-i Osmaniye bahşedeceği fevaidin ne d
recelerde kıymetdar ve ne derecelere kadar ehemmiyetdar olduğu zahirdir.

Amacak pedegojiye müteallik asar-ı müteneviyaya kadınlar üzerinde nüfu
bulunan erkekler de muhtac olduğundan bunu yalnız kadınlara ait bir mesele gi
telakki etmemeliyiz. Belki biz daha ziyade terbiyeye muhtacız. Zaten terbiye
talim, insani bir keyfiyet olduğu için buna olan tealluktan hiçbirimiz kendim
azade ve müstağni farzetmek mübalağasında bulunmamayız. Bakınız fazıla-i şehir
kitabının mukaddimesinde ne diyor:

"Bir ilmin ehemmiyeti mevzuunun ehemmiyeti ile mütenasibtir. Binaenaleyh
ilm-i talim ve terbiyenin derece-i ehemmiyeti düşünülmelidir. Çünkü bu ilmin
mevzuu basit bir şey değildir. İnsandır. İnsan ise hem hayat ile mütteasıftır
hem de sahib-i akıl ve izandır. Demek oluyor ki talim ve terbiye ilmine agah
olmak için yalnız terbiyenin faidesini vehemet-i ictimaiye için e zem bir şart-
medeniyet olduğunu bilmek kifayet etmez. Daha bir çok şeyler bilmek lazımdır.
İnsan evvela doğar, tegaddi eder, yavaş yavaş büyür, bazen hastalanır, nihaye
vadesi geldikte ölür. Mazla olarak insan yalnız sade bundan ibaret kalsa idi, hay
vanlardan farkı olmazdı. Ve terbiye ilmi de pek basit kalırdı. Fakat insan te
fekkür eder, tekellüm eder ve hemcinsleriyle münasebette olur. Binaenaleyh mü
temeddindir. Onun için muamelalt-ı şahsiye-i ictimaiye ve siyasiyesi ilm-i te
biyenin tahsilat-ı muhtelifesinin ikinci mertebesini teşkil eder ki mevzu itibariyle mesela Tarih-i Tabiiden (hayvan, nabatat, ilh...) alidir. Fakat mutlaka tarih-i tabiiden sonra gelir. Çünkü evvela tegaddi ve hayat olmalı ki heyet-i ictimaiye ve cemiyet-i medeniye vücuda gelebilsin. ilh.."

Bu kitab bir ibret bir nümune olmalıdır. Terbiyenin insanlara olan tesi
ri büyüktür. İnsanlara heyet-i ictimaiyelerine layık bir terbiye vermek ehemm
vezaifdendir. Onun için yalnız bu eserle kalmasını istemeyiz. Daha büyük eser

vücuda getirildiğini görmeliyiz. İnsanları insanlığın vezifesinden haberdar etmeliyiz. Size bir vakıa anlatayım: Mahallemizde beş altı yaşında ve tepeklenmiş bir yetim bir çocuk vardı. Bu sayılı valdesinin sanki kemal-i şefkat ve muhabbetinden dolayı her hareketinde serbest bulunuyordu. Çocuk sabahları sokaktaki mesaşil-i hayatasına mahsus elbisesini giyinib evden eğlence dışarı fırlar ve bütün gün bu viranelerde toz, toprak, çamur içinde oynar. Nerdelerde kendine mahsus bir eğlence taharri eder, oraya buraya gider dükkancıların tecviz eder, gelene geçene saldırırdı. Bu halibi zamanlar yalnız şu sıfatsızlıklarla devam etti. Valdesinin ehl-i basiret olan valdesini bu terbiyesizlikten haberdar etmek için çocuğu şikayet etmişler ise de o billahis bu yetime merhamet etmek fikriyle sesini çıkarmaz ve her yaptığına müsait davranırdı. Gitgide çocuk hayatı bir işsizlik, avareliğe, bir gayet tehlikesinin bir işleme tebdil olacak sokaklarda koşturma ara sıra yapacağım çağırmak bundala bundala gezinmeye başladı. Ve daha sonraları satıcıları taklid ve ev dellalları gibi avaza başladı. Bu hayat-ı nebatiye esnasında on iki on üç yaşına gelinceye kadar mükemmel bir budala oldu. Ehl-i hasibi terbiyeden ve halimden mahrumiyet belaları bu sayılı mahlukun dimağını neşv-ü nemadan alı oyarak akibet dert-i hamakata düçar etti. Şimdi eğer bu çocuk güzel bir terbiye görmüş olaydı, böyle mi olacaktı- ne mümkün. İşte terbiye ve talimin fevaid-i maneviyesi buradan idrak olunur. Tarik-i Salim ve Terbiye Derslerinin daha birinci formasını görmüşümüzden ileride evlenin tezahüratından bahsedeceğim bu hususta Hıza Tevfik Beyefendilerimin de muavenetini talep eyledim. Kitab-ı müfid-i merkum Maarif-i umumiye Nezaret-i Celilesince ders programlarına kabul olunmak Darülmuallimat ile mektatib-i sairede okutturulması tensib olunmuştur. Celilesinin nazaret-i vukuası şayan-ı tebrik olduğu gibi bütün başka nazarı dikkate alan erkeklerimiz de bundan ibretbin olmalıdırlar.

M.M.

Malumat Cilt 5 Nüsha: 109 Sh:1177,1178,1179
13 Teşrin-i sani 1314

İcmal-i Edebi(36)

Saadetlü Said Bey Efendi Hazretleri tarafından neşrolunan Galatat-ı tedkikinin onaltıncı nüshası bu hafta bizimle mukabil oldu. Galatatın havi olduğu bahisler iki nevi olub biri: Fransızca Beau ile Joli arasındaki fark-ı istilahi bayan gibi mevzuatı ilmiye malumattan ve diğeri klasik mesele-i müteaddidenin sebebiyle Kur'an Efendi Hazretlerini Fransızcadan cevabdan ibarettir. Ancak bizce asıl Üstad-ı Muhteremin edi dünyasına taalluk eden kısmı nasıl bir makasd-ı istihzakarane okunmuş ise Mithat Efendiye taalluk eden cihetı dahi belki bazı hakaik-i edebiyeye tesadüf edilir endişesiyle öylece ve kemal-i dikkatle mütalaa olunmuştur. Hakikat beha-i sani okundukça utanıb kızarmamak mümkün olamıyor. Mithat Efendinin cevablarından sonra hasıl olan tesiri izale edelim der iken Üstad-ı Muhteremin bu cevabında tesadüf ettiğimiz malumatiyat ve teşniattan daha ziyade tesire müptelayız. Bahusus Sinbe-eile sözlerinin teati kılınması ve tecnilat-ı müteakibeye tevaccüh verilmesi maktebde çocuklar arasında gırtlak gırtlağa gelen "Kalfa, hoca" münazarabesini andırmaktadır. Zatlerini yani Mithat ve Said Bey Efendiler Hazeratı üdeba-i edebab-ı kalemden olduklarını halde matbuat meydanında yekdiğerlerinin mülahazat ve mütalaatve tarifatını çeke çeke uzatıb hasen-i edebe yakışmayan tabirat-ı müteheceneyi alenen istimal eylemeleri bir vesile ile tecviz edilemez.

(La Jeune Ecole) ve (Realizm) bahsinde serdedilen efkar mucib-i hayret olacak tevaül asarat-ı edebiyeden addedilirse cevazdır. Hatta Fransa gibi bir yerde fuhuşun ihsan-ı Yunana intikaline kadar Zola'yı vasıta güstermek ve Zola'nın Realizm meslekini tevci edeceğim diye topladığı efkarı La dameu Kamelya muhteviyatına tercih eylemek veyahut makasd böyle güstermek bizde muhakemat-ı edebiyenin ne derecede ilerlemiş olduğunu irae eder ahvaldendir. Evvelemirde Alexandre Duma bir başka (-ol.) yine başkadır. Malumat Dumafils'in bahsedilen muhakemat muahhalin-i Fransız taraflarından serdedilen mülahazat ile Emil Zola'nın vesaik-i edebiye namı tahtında yazdığı kitabdaki efkarı kariben arsedecektir

alnız şunu beyan edelim ki La Curée Ameliyanın Fransada hasıl ettiği tesir le Zola'nın asar-ı neveydesinin hasıl ettiği tesiri bizce iyice muhakeme mün- kün olamıyacağından dul Mr Petr, ve Plaid,Bonev, Jorj Pelise, Karl Forea vesa- ireden istidad etmekteki ısdırarımız mazur görülmelidir.

Mübahasat-ı vaki'adan sonra Said Bey Efendi ile Cihat Efendi Hazretlerini arasındaki münakaşat-ı malumeyi okuyanlardan ve teşkilat-ı müteselsileyi görd ve çağrıp hayret edenlerden biri:"Garib şey bon bu ikizatı erbab-ı vukuftan adde liyorum " diye aralarındaki itirafat ve ittihadata işaret eylemiştir. Said Bey Efendinin Zola'yı ilzamındaki hikmeti takdir edenlerden biride Müşarileyhin Zola'ya ibtilasına reva görecek kadarda vaki-i edeb bulunduğunu der- miyan eyliyor. Müştekilerimizden biri de Zola'ya olan ibtilanın "tabirat-ı müş- tehcene" istimaline meyl ve rağbetten ileri geldiğini ifade ederek (zülüst) kelimesinin lisanımızda mukabilini aramağa lüzum olmadığını bildiriyor. Şiri ve şair hakkı da bir mülahaza-i cedide : Siz şair değilsenin kendi lisanınızdaki şairden bile bir şey anlayamazsınız. Almanca, İngilizce, Almanca, Rusça, İtalyanca, İspanyolca, Farisi eşar kitabları okumak sizin için beyhudedir. Şiir hakkı da icad edilen mütalaa mütekaddime-i edebi at-ı atıba , Edebiyat-ı Cedide nez'inde mesaib-i hal ve istikbal ve sermaye-i iştigal olduğu cihetle cümlesinin müta- haddan hasıl edilecek birer makale-i radiye yazmakta oldukları daha ilk günü matbaadan çıkarılmış olmuştur.

Şair olmayanın şiirden anlayamayacağı hakkında varid olan fikr-i mahsus tevsi eden eskiyedir beri romancı olmayan romancıdan, gazeteci olmayan gazeteden, tiyatrocu olmayan tiyatrodan, muharrir olmayan türkçeden anlayamaz diye bangır bangır bağırmakta imiş.

Malumat Cilt 5 Sayı 111 Sh:1212
27 Teşrini evvel 1313

İcmal-i edebi(37)

Meşhur Flober'in bir Mülahazası- Alphonse Daude nasıl çalışırmış? Zola'nın ifadatı.

Alphonse Daude'nin vefatı hasebiyle edib-i müşarünileyhin ahval-i husu siyesi hakkında yazılan makalat-ı müteneviada hakikaten bizim için şayan-ı is tifade bazı muhakemat-ı edebiye mündemiçtir. Daude , asr-ı şebabında Flouber, Zola, Gongour'larla beraber nadi-i müşakat ittihaz ettikleri meyhane, lokanta- da bulunarak daha ilk lokayı yeniden muhakemat-ı edebiyeye ruh verir ve bu suretle dörtü bilen bütün kahvehaneleri matbaa-ı hatıratı, gürültü içinde tanın ederlermiş. S raları bu hal-i sefilane unutulmuş a. Daude (Beş Frankon) ile (Rislerin Büyük kardeşi) romanını neşrettikten bir kaç hafta sonra otuz bin Frank kazanmış ve (Zola) dahi (Assommoir) nam eserinden bu nebzeye kadar bir para aldıktan sonra şöhret-i edebiyeleri hesabiyle para akın akın akmağa başlamış ır.

İşte o meyhane alemindeki mübahasat esnasında Flouber daima ("Güzel şeyler yutulacak şeylerdir." der imiş. Bu söz acaba bizim asar-ı edebiyemize tatbik edilecek olursa ne dereceye kadar yutulacak şeyler bulunur. Zola, Daude hakkında yazdığı şeylerde:

-Daude asla "kopye" meraklısı değil idi diyor. Daude'ye verilen bu nesi şet çok büyüktür. Bizde kopyeciliğin antikası revaç bulduğu için asar-ı edebiy dediğimiz şeylerden ekseri yenir tutulur şeylerden değildir. Mahsus efkar-ı e nebiyeyi hüsn-i ithal emrinde müşahid-i uyun-ı dikkat olan gayret ve mücadelat ı edebiyemizi -kaba Türkçe ifade edelim- boğaz alan meyvelere döndürdüğü cihet yutmak değil a ağıza almak bile kabil olmuyor.

Mamafih bu zamandanberidir (nazire bahsi) ortadan kalkarak her şair veya edib olmak heveside bulunanlarımız bir parça kendi fikirlerinde serbest kalmağa başladılar. Fakat henüz eyyam-ı kemter-i tetebbuda bulunmadığımız için semerat-ı edebiyemiz sonbahar armutları gibi biraz tatsız, az sulu, epeyce ekş dilli dimağı dolayıcı bir halde çeşnibahş-ı hatır oluyor. Maahaza bağban-ı him- metin dest-i müsaiperverinden ümidimiz berkemaldir.

Daude'nin vefatı hasebiyle refik-i kadimi olan Zola'nın onun hakkında söylediği sözlerde bir hayli mülahazalara tesadüf edildi. Zola'nın, Daude'nin tarz-ı mesaisi hakkında verdiği malumat pek ziyade ciddidir. Şuban-ı erbab-ı kalem iyice dikkat ederlerse güzel bir ders almış olurlar:

Zola diyor ki:

- Daude' bizim gibi bir fikr-i umumi, mesai ve nüfuz-ı edebisini bir noktaya rabteden bir akideye malik idi. Bu fikr-i umumiyi, bu akde-yi mesaiyi her yerde beraber taşırdı. Sokakta gittiği yerlerde işittiği bir kelamı müessiri calib-i nazar-ı tecessüs bir vakayı derhal el defterine kayd ederdi. Alacağı notu,malumatı aldıktan sonra arzu-yı sa'y ve amelin vürudunu muntazır olurdu. Bu arzu gelir gelmez kemal-i iştiyak ile kalemi eline alarak el defterlerinde karmakarışık mukayyed bulunan vekayiin silsile-i münasebetini rabt eder ve yazı masasının önünde on beş on sekiz saat meşgul kalabilirdi.

"Hakiki ciddi olan bir şeye nasb-ı nigah-ı dikkat ederek tetebbuat-ı amikada bulunmaktan ibaret olan şu tarz Daude'yi görmemeden ziyade asalet-i hakikiyyuna mütteşsif olmuştur.

"Tasvir ettiği eşhastan ekseri bugün vefat etmiş ise de onların Daude'nin sahifeleri üzerinde henüz duran eşbali müşrif halleri olduğu için kolaylıkla teşhis olunabilir. Şu usûlü tenkid ve muhakeme edemem. (Hüner ve marifet) olduktan sonra her usul alaldır. Daude bu asrın yetiştirdiği erbab-ı kalem meyanında haiz-i makam-ı mümtazdır. (Safo)su Manon Lesko kadar güzel bir eser-i bedidir. İhtiracat-ı hakikiye her satırından lemia'ang olur, bizi hüngür hüngür ağlatır.Daude yazmış olduğu hikayet vesairenin hiçbir tanesini yazmamış olsa idi yine Daude'nin mahsulü olduğunu kendi kendine teslim ettirir bir uslub-ı güzin-i mahsusu var idi.

Ben Daude'yi fikren ve kalben kardeş gibi severim. Flober, Gongoer,Daude öldüler. Onlar benim mehasin-i hatırat namına ne varsa hülasasını mübareze-i geciane-i mesaiperverane ile geçen saatlerin yad-ı memduhunu , efkar-ı harisanemi, muvaffakiyetlerle geçen dakikaları alıp götürdüler. Bir gün gelipde ben de onlara iltihak edeceğim onlar hakkında neva gördüğüm lazıma-i hakkaniyeti onlarla beraber çalışıp beraber çıkıntı çalıştığım için benim hakkımda da sezavar görülmesini istirham eylerim."

Zola'nın vuku-ı vila-i istifsar üzerine Daude hakkında verdiği şu kıymettar malumat-ı muhtasarayı buraya dere ediş,bir esatize-i edebden birinin tasvir-i hakayık emrinde kullandığı usûlü genç arkanıza anlatmak maksadına mübtenidir. Kelliğigüzel yazmak, olmayan bir şeyi (hayalhane) de büyültüb tasvir etmek hissiyatı bir rabıta-i münasebete göre ifade etmeyerek karma karışık ifade etmek modaları artık müzmin olmuş köhneleşmiştir. Hakikat Zola'nın dediği gibi "hüner ve marifet" olmayınca tasvir-i hakayık emrinde ne derece müteammikane davranılırsa davranılsın yine Daude'nin nail olduğu mertebe-i mümtaze-i tahriri ve yetişmek kabil olamaz. Bir Safo gibi bir eser-i mu'teberi meydana getirmek insicam-ı fikr ve mütalaayı hasıl eden sa'y-i alimaneye muhtacdır. Sevgi ve kıymeyi kağıd üzerine yazarak lügat kitaplarını araştırarak(şetaret)e (maharet) takfiye etmekle o hüner ve marifet gösterilmiş olamaz. Hatta meşve-i bimisud-ı işret ile meyhanelerde gazel, kaside söyleyib bu inşaiyat-ı edebiyeden yani hüner ve marifetin nana-yı umumisi olan vukuf ve ihatadan mahrum olan üdebalarından hiçbiri Daude'ye yetişecek kemal ve irfanı ihraz edememişlerdir.

Malumat Cilt 5 Sayı 114 sh:1268,1269
18 Teşrin-i Evvel 1313

İcmal-i Edebi(38)

Alphonse Daudet- Vefatı Hasebiyle Mesahir-i Edebanın Teessüratı- Anatole France- Francois Coppe: Daude'nin Meslek-i Edebisi ve Ahlakı.

Daude'nin vefatını müteakib Fransa'da ve bütün alem-i edebiyatta kopan velvele-i elem henüz sahaifa-hiraş-ı tecessür olmaktadır. Kadir-i mehasin-i fıtriye hususunda zevk-i hassa-ı irfanpesendaneye malik olanlardan biri:

(Alphonse Daude'nin vefatı Fransa Edebiyatı için büyük bir matemdir.) demesinde son derece isabet etmiştir. Meşahir-i Üdebadan Anatolle France Daude namına yazdığı makale-i mahsusanın nihayetinde diyorki:

(Alphonse Daude'nin vücudunun yavaş yavaş harab olarak rehrev-i adem olmağa yüz tuttuğu , muttasıl ölmek üzere bulunduğu esnalarda bile hayatın en asil ve en nacib hissiyatını muhafaza etmekte, sevmek sevilmek gibi tahassüsat ve temayülatta maruz bulunmakta, şevk-i mesai ile lemeatyab olmakta pezirayi-hitam olan işlerinden mütehassıl haz ve sürur ile oyalanmakda , velhasıl bir neşat-ı kahramananeye mazhar görünmekte idi. Bundan maada şevk-i medid-i zindegi ye malik olduğundan yanı başında paberce-yı kıyam olan mevt-i nagahsuhurdan korkmuyor idiyse de gurur ve viedanına halel-i tatarruf eder havfında bulunuyordu. Bu felaket ona isabet etmedi. Hayatının sonuna kadar zeka, idrak,ve fetanet i muttasıfasını , herkesin perveriş edercesine sevdiği fikr-i hoşgeyendesini kendisine mevhub olan letaif-i mükalematını muhafaza eylemiştir.)

Anatolle France Daude'yi şöyle derecede takdir ettiği için hatime-i makal olmak üzere dahi: (Artık onun sevimli yüzünü göremiyeceğiz. Etvar ve eda-ı nazikanesiyle yakından alakadar olan sada-yı tebessümkarını işitmiyeceğiz. Daude bu dünyayı (Dar Jantem) (Doktor Rival) (Kefiler) (Sidüni) (Delubel) (Umar ve Mestam) (Numa) (Elise Maru) (Dük Nemura) (Jan Levi) (Jan Paven) bir enine-i avamdan , bir rivayet-i tarihiye-i milliyeden doğmuş zannedilen (Tartarin dö Tarascon) gibi bir eser-i asin ül heykeli bırakarak gitti.) cesinde beyan-ı teessür eyliyor.

(Fransuva Coppe) Daude'nin vefatından pek siyade müteessir görünüyor. Merhumet-i alicenabanesini zikr ettiği sırada Hugo'nun mısra-ı meşhurunu yad ederek:

Ragadar-ı teessür olmakta billura, mukavemet ve metanet göstermede demir benzerdi" demek istiyor.

Daude'nin hakkında yazılan makalat-ı hususiyenin kaffesinde müteveffanın eşkar-ı semaisi ve ahlak-ı mamduhası pek güzel tasvir edilmiştir.

Daude, hayat-ı mevcudana ısrar edenlerdendir. Madam Alphonse Daude (Julie Alar) da bir edibdir. Hatta müteveffanın sitayişi hakkında şöyle demiştir:

(Zevcem o derecede marifetperver ve yazdığım şeylere o derecede alakadardır ki tarif edemem. Hiç bir sahife yoktur ki onun nazar-ı dikkatinden geçmemiş, her tashihini görmemiş olsun.) demiştir. Daude ahlakına, tetebbuat-ı tarihiyeye, asar-ı sanatkaranesine ve hakikiyeye dair Froman, Jan, Numune Mestam, Safo, Layenn gibi asar-ı muhallede bırakmıştır.

Meslek-i mahsus-a edebisini kendi ifade etmiş olmakla bir kere daha temas ederek ensar-ı şaban-ı memlekete arz ediyorum:

(Ben daima tabiatı meşk ittihaz ederek yazdım. Başka türlü meslek-i sanat ve tahrirbilmem. Ressamlar tabii hakiki olan bir kıvrak hareketi, onun unsurlarının kaybolmaması, etvar ve evzaı, gölge içinde kalmış bir vücudun görünüşü gibi müşkülat ile dolu albümleri kemal-i dikkatle nasıl muhafaza ederlerse ben de otuz senedan beri içerinde efkar ve mülahazatın sakıtsız bir satır halinde bulunduğu defterleri ve bunlarla bir eser-i mühimin icad-ı ahenagi için bilahare tevsi ve tenvid edilmiş bir hareketi, bir vaz, bir tarz-ı hitab ve tekellümü bana ihtiva edecek şeyleri havi mecmuaları biriktirdim ve biriktirmekteyim. Pariste, seyahatte, safiyede, hiç düşünmeden, ileride çalışmak üzere bırakan bu mahsulat-ı tesadüfiyi asla piş-i teemmüle almadan bu evrak-ı müctemia sevad -ı hatırat ile doldum.)

İşte Daude bu edib, bir muharrir-i yegane irfan-ı fıtrisine inanmadan eden malumat ve vukufuna güvenmiyerek tabiatın kendi efkar ve mülahazat-ı müsavverasına muvafık ve mutabık düşen kaffe-i ihtimalarini kayd ve tasnik vetedkik suretiyle asar-ı muhallede vücuda getirmeğe muvaffak olmuştur. Binaenaleyh Daude nin tarz-ı mesaisini biz de meşk etmeğe çalışmalıyız. Biz Avrupa edebiyatından yalan yanlış eşkal ve kavalib ve asalib sirkat edib bize tatbik hususunda duçar-ı esef olarak müşahhar olacağımıza o eşkal ve kavalib ve asalibi icad edenlerin tarz-ı mesaisini rehber ittihaz etsek hem edeb-i milliyemizi muhafaza hem de terbiye etmiş oluruz.

Malumat Cilt 5 Sayı 116 Sh: 1303
1 Kanun-ı Sani 1315

Rus Muharririnindem Nikola Gogol- Puşkin Nam Şairin Meslegi- Rus Muharrirleri Hakkında Bir Mülahaza- Meslek-i Hakikiyyun- Bindeki Tarz-ihazırı- Şaban-ı Erbab-ı Kalem Bugün Yazdıklarını Yarın Beğenmiyorlar.

(Revü Ebüzziya) Yani mecmua-i esbuiyyede (Kronik ve Dramatik) sermaye si tahtında gördüğümüz (R. N. Feri) imzalı mülahazat-ı edebiyede bizim için şayan-ı ihtihab bazı nükat-ı esasiye mevcuttur. Rus muharrirlerinden (Nikola Gogol) namında bir zat bundan elli beş sene mukaddem(revuzor) yani müfettiş-i umumi namı tahtında beş perdeden bir komedi yazmış ve eser- i mezkur tiyatro sahnelerinde oynandıkca beynelahali şöhret kazanarak adına Rus klasikleri sırasına girmiştir. (Nikolay Gogol) un komedisi bittabi Avrupa edeb-i edebiyatının nazar-ı dikkatten dur kalmadığı cihetle 1853 senesinde yani müellifin vefatından bir müddet sonra Müsyö (Merimee) tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiş ve Fransa'da daha ziyadesine bağlanmıştır.

Bu münasebetle eser hakkında yürütülen mubahesat-ı edebiyede Rusya'da edebiyatın duçar olduğu tahavvülat hakkında bir nebze dahi malumat verilmiştir ki bizim için calib-i ehemmiyettir. Çünkü orada edebiyatın zaman zaman büründüğü kıyafet-i milliye gerçi bizim gibi alaca değil ise de tarz-ı cereyanına bakılınca hemen hemen bir tavırda görülmektedir. Hatta müellifin-i meşhurdan biri Rusya edebiyatını tedkik ederek ahval-i umumiyesi hakkında yazdığı hülasa tam hülasa bir mülahazada diyor ki:

(Rusya'da Romantizm usulü dahi efkar-ı saire-i edebiyenin mazhar olduğu rağbet-i kabule birden bire nail olmuştur. Gerçi usul-i mezkurenin nasildeki tekamül-i fikr-i milli ile aralarında bir rabıta-i ciddiye yok idiyse de bir nazari-i cedid halinde eskiden tesir ettiği cihetle evvel emirde yeni yeni afak-ı tefekkür açan bir estetik tedrisatı kabilinden olmak üzere telakki edildi ve Romantizm edebiyatı (Klasizm)in rabıta-i esaretinden kurtularak her muharrire hürriyet-i ferdiyesini iade eyledi. Fakat sonraları Almanya edebiyatı yavaş yavaş içeriye girerek Romantizmiyi hayat-ı ictimaiye ve milliyeye takrib etti ve bu yüzden millet ve heyet-i ictimaiyenin tezahürat-ı maişeti taht-a tedkike alınmağa başladı. Hatta Puşkin nam Rus şairi bile evvelleri (lizizm) usulüne meftunane münasib iken tecrübe ve hakikatperestii sayesinde romantizminin eşkal-i hususiye-i ictimaiye ile kabil-i tatbik olan cihetleri meyl ettiği asariyle müsbittir.

Ondan sonra dahi Gogol, şair Puşkin'in açtığı şehrah-ı tetebbuı takip ve tevsi ederek (Realizmi)yi hissetmeğe ve bu meslek-i cedid dahilinde Rus alem-i maişeti için büyücek bir parça tahsis eylemeğe muvaffak oldu.)

Filvaki müsyö (Feri)nin reyyine göre Gogol Realistlerin kudemasından madud olub bu eserinde bir müfettiş-i umuminin Rusya dahilindeki seyr ve seyahati esnasında takındığı etvarı taklid eden bir gencin bir vilayete vusulünde valinin gösterdiği asar-ı fevkalade-i istikbalden bilistifade türlü türlü işlere giriştiğini hatta kasanı bile almağa davrandığını ve sevk ve hazanını ikmal ettikten sonra firar ettiğini ve sonradan bir sabtiye gelerek asıl müfettişin vasıl olduğunu bildirdiğini Rus adat ve merasimine tatbiken pek güzel tasvir eylemiştir.

Bizim fikr-imahsusumuzsa gelince : Edeb-i Osmani dahi Fars ve Arabın zincir-i takyidinden kurtulmağa başladığı zamandan itibaren evvel emirde meslek-i hayaliye dökülerek yavaş yavaş Romantizme usulünü meydan alarak ve Ahmed Halid Ziya Bey kardaşımızın ve şabab-ı erbab-ı kalemden pek çoğunun himmet sahasıdır ki realizm dahi dahil-i şive-i Osmani olmağa başlamıştır. Fakat lisanımız henüz devr-i tekamülde bulunduğu gibi efkar-ı edebiye namına dahi eldeki eserlerde ciddi ve muallim-i efkar-a ümmet olacak düsturlara tesadüf etmekbiraz olduğundan lisan ve fikr-i terakkiyatında epeyce zahmet çekilmektedir. Mamafih şimdiki erbab-ı kalem bu zahmeti, bu meşreti def ve refedecek asr-i ali-i himmetanede bulundukları gibi bugün yazdıklarını yarın beğenmemek ve gittikce tasfiye-i efkar ve lisana muvafık olmak gibi sayy ü gayrette bulunduklarından atiy-i edebimizden emin olmaklığımız tabii görülür.

Hatta, tarz-ı muhaveresi bile denemeleri, gathiyat-ı muzikayeyi, tari-

ifade ve istifade hususunda ve bir eser-i musahasede nezahet-i edibaneden ayrılmayarak cümlenin edebiyat-ı Osmaniyenin tekemmülüne hadim olduğunu gösterir surette çalışmakta oldukları asar-ı zahire ile sabit bulunuyor. Yalnız tayin-i meslek için zihinlerimizde gereği gibi payidar olan tereddüd ve iştibah bizdeki sayiş tefekkür ve tetebbuı teyid ettiği için calib-i teessüf olan ihmal ve tekasülümüz bu galebeden ibarettir. Fakat say ve himmet böyle tereddüdleri derhal mahv eder. Biraz zamana daha çalışırsak vaid ettiğimiz terakki ele geçer.

Malumat Cilt 5 Sayı 118 sh: 1353,1354
15 Kanun-ı Sani 1315

İcmal-i Edebi(40)

Emile Zola - Dreyfus Meselesinden Evvel Emile Zola İle Gençler- Sembolizm- Güstav dö Kahn- Katuvel Mandes ve Alber Mevkel- Kat-ı Rabıta

Sinin-i ahire zarfında Fransa'da gençler ile saldidegan arasında bir ihtilaf-ı azim zuhur etmiştir. (Jorj Polisye)nin dediği vecihle hamle-i bedeaiyi taris olarak yekdiğerinin aleyhine yazı yazmağa başlamışlardır.

Emile Zola, şimdi bütün Fransayı mektublariyle alt üst eden Zola Figaro ile neşr eylemiş olduğu bir makalede gençleri muhatab-ı itibar ederek:

- Artık yekdiğerimizden kat-ı rabıta edelim, Demiş ve lakin Katvel Mandes Zola'nın bu hitabını beğenmiyerek:

-"Yok yok kat-ı rabıta edemeyiz"diye cevab vermişti.

Fakat Katvel Mandes gençlere bu derecede müessir bir hisse-i refakat ile baktığı halde bile onların tanzim-i eşarda gösterdikleri müsamahatı asla afvedememiştir. Bununla beraber Katvel Mandes şabun-ı erbab-ı kaleme yaraşmamıştır da. (Güstav Kahn) namında bir şairin şerefine Paris'te verilen ziyafet münasebetiyle edib-i müsarileyh irad ettiği nutuktaki:

(Bütün mütevaliye-i edebiyemizde yetişen dehat-ı adidenin vasıta-i telkin-i efkarı ve rabıtaname-i beyanatı olub (Verveld) in şarkılarından (Kont dö Leysel) in badel vefat neşr olunan eşarına kadar eşkal ve kavalib-i hariciyece görülen ihtilafiyle beraber (Jan dö Mong) , Bötbuf, Veylon, Maro Ronsar,Raniye, Korney, Molyer, Racine, Velter, Parni, Andre Şeniye,Alfred dö Vigniy, Lamartin, Hugo, Musset, Gutye, Banevil, Kont dö Lisleden ve ta sevgili ve büyük Verlene, Depraksa, Armane, Sully Brodhone, Jose Maria dö Heredya, Mallarme'ye kadar natıka-i his ve vicdan surethâde tecelli eden bir şekl-i edebii bilhassa meslekten mesleğe kalan bir mal-ı mevrus gibi nazar-ı itibara alınabilir. Bu halde bu tevarüsü ırkımızın inşiyak-ı tab ve şive ile bulduğu bir lasıme-i ifade ve lisanımızın layemut, kadim bir icab-ı ahenkdarı olmak üzere piş-i teessüle alamaz mıyız?) diyerek yine gençleri koltuklamak istemişse de Alber Mukel namında biri derhal ayağa kalkarak:

(Birbirimizden ayrılmalıyız; Siz eşkal ve kavalib-i edebiyece aramızda ihtilaf bulunduğuna kani oluyorsunuz. Halbuki yine mesele böyle değildir. Bilmüşahhe ediyorsanız açıkça söyleyelim:

Aramızdaki ihtilaf bizim doğrudan doğruya bizim hisse-i hayata malik olmamızdandır. Bu hisse ne siz nede sizlerden bir malik değildir) semininde olmak üzere bilâde bilâ bilmeden taklidi yolunu gâdâhen Sembolizmiyi şu cihetle tarif eylemiştir. Abe-i muharririn ve muhâbbanımızdan ekserinin Güstav dö Kahn'in ilzam ettiği şekl-i nazmı demek istediği gibi bütün bütün bir meslek-i fenniye dahilinde değildir. Bunda kalib-ı atik-i sühandan infikak etmek istenildiğini görmek su-i nazardan başka bir şeyle tefsir olunamaz.

Sanayi-i kıyasiyenin kaffesinde ve tarih-i fikr-i beşerde hayata doğru bir nevi hareket vardır. Güstav dö Kahen ile emsalinind de arzugerdeleri neşhe-i hayatı bize hissettirmektir. Hissiyat hayat , hatta bizim ki ve kainatçı felsefenin bugün kaziye-i ulasında hülasat ül hülasa ifade edebileceği (Ahenk)tir. Sanai bir şey yerine tabii bir şey ikamesi(vezin ve ahenk bırakılınca bizde kafiyeye seci ve ol halde yazılan asara neşr-i mukaffa denir) Tegrih-i hayata muvaffak olan şair güya kendi sadasiyle onu ifade etmiş demektir.

Bundan maada biz sembölü rems diye tercüme edelim) isah ve tevsi etmek hayatta mümeyyer duran kelimat-ı muhtetafiyi kabil-i fehm ve idrak kılmak değil midir?

Şu tarife nazaran (Sembolizm) anlaşılmayacak derecede güftar-ı iğlak olmak değil bir nuhbe-i fikriyenin etrafında dolaşıb asar-ı hakikiye-i hayatiy ye göre onu şerh etmek demek oluyor. Biz de ise bir zamanlar(Sembolizmiyi ih edeceğiz) diye öte beride dehanküşa-i tefahür olanlar meslek-i mechul-i irfan- ları içinde güzarah kalarak bile kendilerini güldürmüşlerdi.

Fransa'da Mevkel ve emsali Zola'dan son derecede müteneffir görünmekte- dirler. Bunlar ulu orta Zola'yı çiğneyerek onu eserlerinin mevzuu ile itham ediyorlar. Hatta Zola'yı kitab taciri , kitab bayii olmak üzere lekelemeğe çalışanlardan (cmüçler) diye fırka-i şabana mensub biri:

(Bize kıyıda balık avlayan bir şikarpereestin yayıb mares-i enama koyduğu mahsül gibi tecrir ettiğin külliyatta neye karşı eser-i ihtiram gösterdin?

Dine mi hürmet ettin? Asla. Sen onu lisan-ı tahakküm ile teşyife özendi Hamiyet-i vataniyeye mi? (Debakl) sisi itham ediyor. Fazilet mi? Papaz (Revüm de pek güzel tasvir ettinüz. Aile mi? sisin aile hakkındaki fikrinizi (Rahibe) bize isbat eder. Meşaiye mi? (Duket ile Şürekası) elinizde bir bürhan olmak üzere duruyor. Siyasiyattaki etvar-ı namuskaraneyi mi? (Ojen Bugon) da hakkiy teessüm ettirmişsiniz. Valdeliği mi? (Şenat-i Endegi) de gizlice doğurmak ki fayet eder.

Siz ne kadına, ne muhabbete, hürmet ettiniz. Zira siz ne onu ne de öteki tanımamışınız. Peder bile değilsiniz. İşte bunun içindir ki gençlik nedir o bilmemeğe mahkumsunuz.)

İşte Zola'nın bir müddetten beridir maruz olduğu tarizat bu ve emsalin benzer hucumat-ı mütebaide olub (Realizm) mesleğinin müeyyidi olmak üzere bütün Avrupa'ca tanılan bu edib şimdi dahi Dreyfüs meselesinde duçar-ı tam ol- maktan hali kalmamaktadır. Acaba biz terakkiyat-ı fikriyenin hangi kademesinde bulunuyoruz? Bizdeki gençlerde Mevkel, Mallarme, Kahen gibi düşünüyorlar mı? yoksa ağızlarına ne gelirse onu yazıb geçiyorlar mı? Asar-ı münteşireyi bakmış olursak biz terakkiyat-ı fikriyenin kademelerinde bulunmak değil derekelerine inmek üzereyiz. Ortada bir şey var, arkasından koşan koşana! acaba bu serab-ı yaliyi ne vakte kadar takib edeceğiz? Artık yorulmayacak mıyız? fikr-i edebiy ve şekl-i edebiyi birleştirerek bir eser meydana çıkarmıyacak mıyız? Bu suall nasıl cevab verilecek? İndiyat ile mülahazat-ı hakikiyeye ittiba ettiğinizi is bat edemeyiz, fiilen 19 asrın evladından olduğumuzu tasdik ettirmeliyiz.

Malumat Cilt 5 Sayı 119 Sh: 1354,1355, 1356
22 Kanun-ı sani 1313

İcmal-i Edebi (41)

Şirket - Şirkete (Telahuk-ı Efkar-ı Müteşabihe) kanununca ne deniyor?- Başkasının eserine benim eserim diyenler ne zaman yalan söylemiş olurlar?- Kanunsuz terakki intihali menetmiştir.- Çalışmak her zaman fikr-i cedid ve mak bul vücuda getirir- Meslek-i tahrirde temyerverlik.

(Hikmet-i edebiye)ye vukufu olan bir zat bize şu yolda bir tecessüsnamе irsaline inayet buyurmuştur:

(Asar-ı cedideden ekserini nazar-ı tedkik önünde bulundurun, pare-i edeb ve irfanımızı yeni yeni eden ahval-i mevcudeden biri de sahaif-i edebiye-i garbiye den alettevali vukuma gelen intihalatın henüz ardı, arkası gelmemesidir. Biz de:

"Şirket-i şiir edene şat-ı zebun lazımdır"

denilmiş ise de meslek-i tahririn tevessü ettiği şöyle bir sırada ser-i güzeş- i mesaiperverane ye tatbikan (kat-ı yed) ceza-ı şedidi sezavar görülür. Şim- diler telahuk-ı efkar-ı müteşabiha kanunu denilib sanayi-i edebiyeden eski (tevarüd) den başka bir şey olamayan vesile-i itibar acaba hangi zamana kadar sürecek? Bizim bildiğimize kalırsa efkar-ı müteşabiha diye aynı maddeyi tedki ka memur olanlar arasında bir kaçının bir netice üzerinde tevafuklarından ib ret olub yoksa Maupassan'ın sahife sahife, satır satır, dizi dizi tarifatını Konst Doli'lin kıta kıta mensumatı, Hugo'nun beyenatını, onda tevriyenin tasvi ratını Daude'nin tahakkümatını, Zola'nın müstehcenatını parçamarça eserine

Şurası muhakkaktır ki tevarüd veya ıstılahat-ı cedideden olduğu üzere telahuk-ı efkar-ı müteşabihe kanun-ı dimağiyesi ekseriya tanzire özenenlere vaki olur ve onların arasında kabil-i tatbik bir takım mahall-i istimal bulunu

Halbuki, fenn-i edeb ne türlü tarif edilirse edilsin, onun hüküm-i garii hikmet-i edebiyenin natık olduğu sa'y-ı müteteb'bane mahsülüne eser-i edebi de bilmesini tecviz edegelmektedir. Hatta bir eser-i nefisin mütalaasından sonra tahassüsat-ı dimağiyeye tabien bir şey ile iştigal etmekte bir nevi (sirkat-i fikriye) addolunabilir. Dünyada intihal ile meydana gelib kabul-i havasa mazha olmuş bir eser yoktur. Onun için(başkasının eserini alıb benim eserimdir diye ler yaman yalan söylemiş) olurlar. Biz henüz terakkiyat-ı edebiyenin bidayetin iken bi seyyie-i menfuraneye alışacak olursak ahlakımızı nasıl terbiye edebili iz. Hal-ihazıra bakılacak olursa mahsulat-ı medeniye-i garbiyeye bir harami emiyeti gibi duruyoruz. Heyet-i ictimaiye-i edebiyede lakita diye meydanda du ran maabid-i fikriye kapılarına bırakılan zade-i mesaiye denilmez. Aba-i muhar ririn ve şiir evladını cihan-ı insaniyet içinde serbets bırakır. Onları herkes sever, benimsemek ister, kıyafetlerini değiştirib yanlarında gezdirmek istese bile onlar niganlıdırlar. Enzar-ı aşinayan dahmal tanır. Bahusus elin evladiyl tefahürden ne çıkar ? er olan yetiştirir; terbiye-i asriyeye göre terbiye-i ef kara muvaffak olur.

(size gylladığım şu varaka mühsül-i teessürdür. Son defa okuduğum bir e de gördüğüm intihalatın bahş ettiği teessürlerden doğma bir şikayettir. Kanun- ı terakki asırlardan beri intihali menetmiştir. Yalnız usul-i nafia gösetilere nakl ve tatbika mesağ vardır. Arzu edilirse sahaif-i müterceməyi birer birer yollayayım.)

Bu müdhiş sahib-i varaka bizi ikaz etmek istiyor.

Daldığımız hab-ı giran-ı tenperveriden kalkını diye uyandırıyor. Biz li sanımız bozuluyor, mahv oluyor, ne yapacağız diye düşünürken bir de sirkat ile maznun bulunuyoruz. Bu mesuliyet pek ziyade ağır, haysiyetşiken, takatgüzar, b varaka okunduğu zaman dinleyenlerin cümlesi titredi, benizleri sarardı. Bir sa yı müessir:

- Bir zaman çalışıb kendi fikrimizin sahibi olacağız? Bir zaman Arabın Farsın hazain-i irfanına göz diktik. Neleri varsa yarım yamalak aldık. Ahz ve nakildeki acemiliğimiz sebebiyle lisanı, fikri, ruh-ı edebi mahv ettik. Mal-i mesrukun ne hayrı olur? şimdi de garbe el atıyoruz. Eyadi-i tetebbuuda emane duman mehasin-i fikriyeyi su-i istimal ediyoruz.

Diye aks etti. Bu sözler bir lisan-ı sahih ve bir ciddiyet-i müteessif- ane ile söylenmiş idi. Hakikaten ayıb! Hakikaten bize yazık! Ayıb bize kâ şu eser-i bedayi ül measirde bulunduğumuz hâldebelli başlı bir edeb-i milli hasıl ne muvaffak olamıyoruz. Yazık bize ki çalışıyoruz diye kendi kendimizi aldatı- yoruz. Fikrimizi düzlemeden meslek arıyoruz. Kendimizi bilmeden, derece-i cem letimizi takdir etmeden, eslafı, muasirini tahkire kalkışıyoruz; zevk-i tetebbu duymadan bir tehalük-i malumatfuruşane ile yazı yazmağa başlıyoruz. Ey şa ban-ı erbab-ı kalem! gelin hikmet-i edebiyeye vukufu olanbu zatın ithamından kendimizi kurtarmağa çalışalım. Aradaki kabahatlerimizi mesai-i mamduha ile örtelim. Garbdan, şarktan, cenubdan, şimalden istifade ve istifaza ederek tem -i fikr ve tahliye-i vicdan ve tatmin-i ruh eyleye eyleye, tedkik ve tetebbu ile uğraşa uğraşa beğenilecek eserler yetiştirelim. Sirkat-ı vakıa hevesi-i t kamülden münbais bir cüret olduğu için kanun-ı edeb bizi son defaya mahsus ol mak üzere muaf tutar. Lakat bu türlü bir sabıkayı silecek ancak tetebbu-ı me did ile salah-ı fikr ve vicdana delalet eyleyecek asar-ı mükemmele tanzimidir

Malumat Cilt 5 Sayı 120 Sh: 1370,1371
29 Kanun-ı Sani 1313

İcmal-i Edebi(42)

Türabi- Selanik'de bir hezeyanmüvlis- Mütalaa taba gelen kelal ve melal defeder demişler ama Selanik'deki can sıkıyor.

(Türabi) tahallus eden köhne zemin kim olursa olsun arada sırada Mütal gazetesiyle neşrettiği musahabelerde dadı kalfasının ağzından yemediği hezeya

seve seve okunabilirse de Türabi gibi yeni-i tab-ı ifadesi delalet-i nam-ı mü tesariyle aşikar olan herzegulara acuz-ı muhayyeli dadı kalfa misilli pirezenl rin laklakiyat-ı beyhudesi asla dinlenilmez.

Türabi bugünkü gün kıyam-ı cism-i edebe en ziyade medar ve kuvvet olan asar-ı bergüzideleriyle ilan-ı iftihar ettiğiniz şaban-ı edebden ekserini tah kire uzanmıştır. Mesela dadı kalfa ile olan müsahabesinin bir kısmında Fuzuli Nabi, Nef i , Nagıb, Galib gibi guara-yı eslafı asarı mazhar ve Akif, Fertev, Reşid, Şinasi, Kemal, Ziya Paşa, Ekrem, Hamid, Fikhad, Ebuzsiya, Ar Arif Hikmet, Muallim Naci gibi esatizeyi malum diye geçivermekten sonra devam ederek:

- Ali Ferah, Ali Kemal, Halid Ziya, Mehmed Celal, Mahmut Kemal
- Efendim bunlar hep dünkü şeyler.
- Vefa, Safa, A Kadir, T. Fikret, Cenab Şehabeddin, A. Cahit, M.Nazım, Nazmi.
- Efendim hep bunlar bugünkü şairler kitablariyle istihfafa meyl ediyo sa da Ali Ferah, Ali Kemal, Halid Ziya, Safa, A. Kadir, T Fikret,C. Şehabeddi M, Nazım beyler gibi hakikaten bugünkü saha-i edeb ve irfanımızın yeke-i tıra zanından bulunan zevat-ı biçare-i hakparenin sifoni halinde nakkalmalarından mü berradırlar.

Türabi fihris-i esami-i üdeba ve şuarayı dadı kalfaya söyledikçi halde tabakat-ı mezkureden birinde kendi namının bulunması cesmane-i herzeguyan old ğunu mübeyyin ahvaldendir. Şavallı Türabi ! reviş-i sevahif-i pesendanesiyle hak-i hegeyanda sürüne sürüne aldı,Ferhad dedi Kerem semtinde Açık Caribi öğrendirecek, dertliye derdini unutturacak tasavvurat-ı kariha-i hokkabazane kalkıştığı halde arada meytab çıka karının turnistan ediğlerini de asil bözülmeden ibaret olan neşy ve seyrana göre terakkiyatkarlık nümunesi olmak üzere bittelakki bize tarifsen şaban-ı mahdumu eşarak ve dadısına hitaben:

- Vay malumat kumkuması vay! Meğer sen gizli bir hazine imişsin diyor ve cevab olarak dahi:
- Kendimi herkesten ziyade bilirim. Yalnız şunu yanarımki vaktiyle Aki Paşa'nın:

Tıfl-ı nazeninim unutmam seni

Mısraiyle başlayan şarkısı şiirde, Şinasi merhumun Paristen validesine yazdığı mektubu nesirde taklid edilmiş olsa idi bugün (muvtabeı) çırağı gibi kağın kağın geriye değil, ak yüzümüzle geriye gider idik.

Mütalaa-i cahilanesini dadı kalfasına söyletiyor.

Filvaki Arif Paşa Merhumun:

Tıfl-ı nazeninim unutmam seni

şarkısı vezn-i milli üzere münetteb hoş bir naza ise de şiir-i Osmani için numune ittihaz edilecek metanet-i fevkaladeyi haiz olamadığı gibi Şinasi Merhumun Paristen avdetinden sonra Tasvir-i Efkarida münderic makalat-ı cedi i arifanesiyle asla kabil-i kıyas olmayan mektubu dahi bizim için meşk-i taklid ittihaz edilemez. (Malumat) mebahis-i lisaniyeye dair yazmış olduğu makal -ı adidede isbat eylemiştir ki lisan-ı taklid ve tanzir ile bi üyemez. Malum ı ilmiye ve fenniye ve edebiyeye muhtaçtır. Taklid ve tanzir lisan-ı şiir v edeb için pabend-i terakkidir. Bu seyyieler lisanı olduğu yerde tevkif eder. Hatta eşar-ı eslafın da zaman zaman yakdiğerinin müstenasihi olmak seyyiesin tevlid eden sebeb şevk-i tanzir ve taklididir. Şu münasabetle Türabi-i şairi nazar-ı dikkatine :

Sazı aldıkca ele Açık Türabi'nin bugün
Vanık ve Ferhaddan elbet büyüktür payesi
Böyle rengin sözleri nerden bulurdu zatının
Olmasaydı Kalfalardan müktebes Sermayesi

kıtasını arzederiz.

Mütalaa erkan-ı tahririyesi bir zamanlar makalat-ı güzide ve eşar-ı l tife dere ve neşri hususunda himmet-i cedide ibrazıyle cümlenizi mütalaasını hahiyeler eylediği halde şu son zamanlarda Türabi gibi herzekarenin mudhi at nevilinden yazdıkları müstehcenat ile imla-yı sahaif eylemeleri ci den şayan-ı teessüftür. Selanik bilad-ı meşhure-i Osmaniyeden olmakla beraber pekçok

erbab-ı irfanın vatanı bulunduğu cihetle Mütalaanın eyadi-i mütalaadan çöpe atılacak hale gelmesini bir türlü tecviz edemeyiz. Bahusus edebiyat-ı hazıran bu günkü tarz-ı terakkiperveranesinden bihaber olarak indi mütalaat ve mülahazat ile doldurulmasındaki gaflet heyet-i tahririyenin ihmal ve tekesülünden başka bir şeye mahmul olamaz.

Türabi kästebek gibi sir-i zemine saklanıb iffeti namının hiraset-i müdakkaranesiyle ötekine berikine seng endaz -ı tariz olacağına gathiyat-ı edibaneye has olan üslub-ı latif-i beyanda peyda-i rusuh etmeğe çalışsa daha ziyade terbiyeli davranmış olur ve arada sırada dadı kalfayı öne sürerek onun hokka ağzından söylettiği vekalem-i minakari-i edibanesiyle yazılan sözlere mukabil bize de kıta-ı atiyeyi söyletmezdi:

Biri şiftin-icihandır biri ferhad-ı zaman
Dadı kalfa ile Türabi denilen herzetıraz
Dadının asasına urdukca Türabi mızrab
Yükselir ta feleğe zemzeme-i naz ü niyaz

Ceride-i Ceride-i Havadis Cilt 6 sayı 122 sh: 18,19
12 Şubat 1313

İcmal-i Edebi(43)

Bir zamandanberi Sabah ceridesi "tenkid" serlevhası altından bir takım fıkralar yazıyor. Fıkraların serlevhası olmak üzere "tenkid" kelimesini güvenle mevzu-ı bahs olan eser hakkında bitaraflane mütalaa serdedilmiş ve eser-i mezkurun iyi ve fena cihetleri gösterilmiş zannına düşüyor. Bir de bakıyorki o satırlar bir fıkra-ı tenkidiye değil, bizim tenkid-i şuara lisanının daha açık ve kabası olmak üzere yazılmış cümel-i takriziyeden ibaret. Zavallı tenkidin bize bir türlü mahiyeti bilinmedi gitti. Her türlü tecavüzkiyat-ı edebiyeyi mucib bir üslub ile lügatı mevzu-ı asliisinden hariç istimal ederek edenler "tenkid manzuma ait olmalı tenkidat-ı lafziyenin ehemmiyeti yoktur" gibi sözlerle ezhan-ı nasa resideganı teşviçte de an ettikçe lafzı, manası düzgün eserler mütalaasından kat-ı ümid etmekten başka çare yoktur. Teessüfü iş şek çıkmazından çıktı. Öyle ki yazı yazmak için Türkçe bilmeğe bile hacet kalmadı. Ya başka şey bilmeğe hacet kaldı mı? Şimdi erbab-ı kalemi okur-yazar, yazar-okuraz olmak üzere iki kısma taksim etmek lazım geliyor. Kısm-ı evvelin nedretine mukabil kısm-ı sanin tekessürü kemal-i teessüfle görülmektedir.

Şimdi bazılarının gözlerini kamaştırmakta olan eserlerden pek yakında usanç hasıl olacağına ve hala olmağa başladığına şübhe olunmasın. Hidayet-i sabıhurunda canlı fotoğraf gibi temaşasına tehalük gösterdiğimiz bu şeylerin bugün mahiyeti ne dana başladığı cihetle artık evvelki kadar hoşa gitmiyor. Çünkü istiare bulutları içinde parlayan o renklerin hiç tebeddül ettiği görülmüyor. Hala naman eski tas.

Sabah Gazetesinde o makaleleri yazan her kim ise kendisine ihtar ederiz ki badema yazacağı fırsat-ı tenkidiyede eserin iyi ve fena cihetlerini göstere de okuyanlar da mütalaasından bir şey anlasın. Yoksa boru medayihle inşa-yı sütun etmek hiçbir şeye bir fikir vermez.

Geçen hafta meşrolunan "Servet-i Fünun" nüshasında İsmail Safa beyefendinin Sefalet-i Kamide ve Vedadnamesi ünvanlarıyla iki eseri münderiç idi ki bunlardan Vedadnamesi eskiyazısından Fuad gazetesi muharriri Refat Beyefendiye hitaben yazılmış bir mektub-ı manzumdur. Sefalet-i Kamile zemheriler gecesinde sokaklarda karlar içinde kalmış bir sefil-i sefilenal-ı bihemdihanın hissiyat-ı kalbiyesine tercüman oluyor. Buna göre tasvir ve netice fena değil, belki bu eserini mütalaa edenlerden Safa Beyin Dekadanizm meslek-i edebisini kabul etmiş olduğuna zahib olanlar da bulunur. Fakat bizce Safa'dan değil ve olamaz. Çünkü kendisinin bu nevi teşbihat ve hayalatı meslek-i mezkurun memleketimiz suyundan maksadden neşrettiği eşaşında da vardır.

Safa Vedâdnamesini şeklen Hamid'e taklid ile nazmış, hisler tahassürler
gayet sâdeleşmiş.

"Servet"i Fünun'un bu nüshasında sözde ic eğer am "Iret Bey'in Şükûmet-
Şebânesini bununla beraber okuyan bir refikimiz"Iret Beyin eğarı hemen daima
yekrenk görünüyor. Evvelki şiirleriyle bu şiiri arasında tenâsüb ve hayalât
hiç bir fark yoktur denilebiliyor. Bir de hemendenise "Hakkaniyetin en şiddetli
hükmü Şiir-i Sâdetin dağarında tecelli ediyor" dedi. Biz Şiret Beyinbu şiiriyle
Fikret Beyin Şâlukun "Bayramı" serlevhalı şiirini eski şiirine nisbetle pek
kadar parlak göremedik.

Gayet hassas bir ruha malik olduğu asar-ı münteşiresinden anlaşılmakta
olan "Hüseyin Suad" Beyefendinin Ponteven şiirlerinden "Gato Gerbiyalada" ser
nâmesiyle okuduğumuz şiirini müdereccat-ı sairenin cümlesine fâik gördüğümüz
cihetle bervech-i ati nak: ettik:

Şafak sökünce sanırdım ki şehr-i aşkın
Hayal-i dilberi üstünde mübtesim, lerzan,
Açar semayı seher birnâdika-i elvan,
Sanırdım ah o zaman bir kebûter-i aşkın
Per-i münevveri tarsında penbe bir küçük el
Tutar dakalbimi der, garka-i ziyâ-ı emel!
Seninle nâmütenahi semaya yükselelim,
Seninle bir ebedi aşk ile dönüb gelelim!
Tutarda kalbimin üstünde mest ü müstağrak
Öperdim ah o küçük penbe elleri... heyhat,
Nasıl güldü gözümde o gün bahar-ı hayat!
Öperde kalbimin üstünde mest ü müstağrak:
Eğer hakikat-ı sevdayı- derdim- istersen
Şafak bulutları altında bir sabah erken
Seninle gel şu sefil ağıyanı terk edelim,
Seninle ber ebedi aşk ile sönüb gidelim!

Hüseyin Suad Beyefendiye şu hazin neşide-i aşkınasinden dolayı Hz Mev
na'nın : Mi nâli derin perde ki hoş mi nâli
mısraiyle arz-ı takdir ederiz.

Malumat Cilt 6 Sayı 123 Sh: 34,35
19 Şubat 1313

İcmal-i Edebi(44)

Geçen hafta neşrolunan (Servet"i Fünun)da Tevfik Fikret Beyin musahabe
siyle İsmail Safa Bey'in(Ayasofya) Faik Ali Efendinin (Hafaya-yı Leyal) ve yi
Fikret Bey'in (Tesadüf) serlevhaları altında bir manzumeleri vardı.

Safa'nın manzumesinde her dört beyitte bir (vezin) değiştiriyor. Bu na
manzumata (Mütezad) nami verilmemek tabiidir.

Bu (tefennün"i filvezin) o kadar hoşa gitmiyor. Safa Beyin bu manzume
ni biz okurken İcmal"i dikkatle dinlemekte olan bir refikimiz: Her Nüçesi, he
noktası meçhum-ı serair mısraına ber vech"i ati itiraz etti:

"Serair, serirenin cemidir. Serire kalbde ihfa edilen sır demektir. Bu
da muvafik olan (meçhum"ı esrar) demek idi. Mâhiyeti sır mutlaka gizli şey demek
tir. Cem"i esrar gelir. Şu tariften anlaşılmıştır ki serire başka, sır yine b
ka şeydir. Maâlesef Üdeba-yı Osmaniyede şu iki kelimenin istimalinde bu dekika
riayet etmişlerdir. Hakikate sa ir değil esrar tasavvur olunur. Mesela Seyl-i
püresrar denilir. Seyl-i pürsa ir denilmez.

Sera-yı perdede esrar var zuhur edecek.

Vezn müsaid olabila(meçhum"ı esrar) denilebilse bile bunun bir esmi hak
kında istimali münasib olmaz zannederim. Hele bir zamandan beri Fransızcadan
mütecem tabirattan olmak üzere kullanılan (esrar engiz) terkibin mebâdi"i mu
kaddese-i islamiye hakkında istimali muvafik-ı hürmet addolunur az. Bu garibe
lere en ziyade (Sabah) gazetesi sütunlarında tesadüf olunuyor. "Filan ve fila
cevami-i şerifesinin esrarengiz kubbeleri altında" gibi cümleler görülüyor.
Mebâdi"i İslamiyenin ruhaniyetini tavsif için bizde bir çok latif tabirler
bulunduğu halde ateşgedeler sanemhaneler hakkında istimali münasib olan (esra

terkibinin bu mahalde istimali nasevadır. Bilan esni-i şerifin derunu meçhu
a esrardır. Ahud esrarengizdir, ö mek ne mana ifade eder.

Sırası gelmişken şunu da arzedeyim: Her gün kaide-i mukarrere bir çok makaleyi havi olarak intişar eden yine bu (Sabah) gazetesinde en ziy
de su'i istimale uğratılan kelimattan birisi de (muvaffakiyet) kelimesidir.
Muhtac-ı tarif değildir ki muvaffakiyet ancak emr-i hayriyede olur. Bir cem
inşasına muvaffakiyet . Tahsil-i kemale muvaffakiyet, gibi. Halbuki Sabah
gazetesi havadis-i adiyeden meselâ bir sirkat fiilini haber verirken "etraf
yetişilmiş ise de sarık her nasılsa pencereden firara muvaffak olmuştur." ta
zında ibareler yazıyor. "Pencereyab-ı firar olmuştur"demiyor. Hatası buna nisb
olsa yine iyi. Daha ne gülünç şeyler görülüyorki tadadı bile kabil değildir.
Faik Ali Efendinin (Nafaya-yı Leyal) serlevhasiyle başlayan manzumesinde ufak
tefek bazı noktalar nazar-ı dikkati celb ediyor.

Der a büruç içinde sukunetmeâldir.

Mısraından mana istiharası biraz müşkül. Bu mahaldeki (sukunetmeal) (s
kinetmeal)e tebdil edilse manidar olacak gibi görünüyor.

Mahın her initaf-ı hafisi mekabire
Bir nimhand-i işve nüma-yı leyaldir.
Serv-i siyahberk arasından mekabire
Rizan olan ziyası bana leyaldir.

Bu parçada ziya-yı mahın mekabire initaf-ı nimanisi evvela leyalin işvenüma bir nimhandesi olmak üzere tahayyül olduğu halde müteakiben yine bu ziyanın siyah serviler aracından mekabire initafı bina-yı leyal olarak tasav
vur oluyor.

Bu tasvirden servistanın bina-yı mahın mekabire initaf-ı nihanisi evv
la leyalin işvenüma bir nimhandesi olmak üzere tahayyül olduğu halde müteaki
ben yine bu ziyanın siyah serviler arasından mekabire initafı bana leyal ola
rak tasavvur olunuyor. Bu tasvirden servistanın mekabir-i mazi unumdan hariç
addolunduğu vaki-i hatır olduğu gibi ziyanın bana olarak tasavvuru da fikre
garib geliyor. Mademki ebnemin tabiatın bir girye-i hunuşan ve bir eser-i
bina-yı nihanı olarak tasavvuru ötedenberi bildiğimiz hayalat-ı şairaneden
olub zamanımızda dahi bunevi tasavvurat ve teşbihatı havi eserler görülmekte
ise de nur ve ziya gibi nüfe yiz-i kainat iki maye-i hayatın beka-yı leyl ol
ması tasavvuru çok garibdir.

Mudema-yı ülfeta nazru feyzbahş-ı hayat olması hasebiyle daim
hande-i tabiat olmak üzere tasavvur etmişlerdir.

Sertev-i nüru mezar-i tarab çeşm-i hande-is
Pervane-i şikeste-püküftade-i lehib
Ekrem Bey Efendinin Üçüncü Zemzeme'de mündemic en güzel eşarından ma
olan (Perde-yı Tedfin) manzumesinin:

Ol zata tahassürle sandın ki zaman ağlar
Sandım ki yazık sabahın bir rengi-i mezin kalkar
Gülbüller öter çadan, pür neşe sular çağlar
Devran yine ol devran alem yine ol alem

Parçası da bu müddeayı tenvir eden nevadirden addolunur. Üçüncü mısr
daki (gürhande) gürmur demektir. Hatta müşarileyhin (Tahdir-i Nihan) da bun
dair bir de mütalaaları varlar zannederim. (Gürmur sevesi)lerin (nakş-ı leya
olarak tasavvuru da az garib değildir. Manzumenin:

Vicdanımda şu safvet ve ziynetle asudem
Ca'id (neşter) ezeli-i cellâdır
Efkun nihayetinde tefekkür-numun olan
Nesc-i sehar kanadlı peri-i leyaldir

Mıtanı şayan-ı aferindir. Şiir için kemalleri de bir eser-i i
tidad görmekte olduğumuz Faik Ali Bey diye arz-ı tahdir ederiz. Fikret Bey
Efendinin Servet-i Fünun'un bandıhasında tesadüf ettiğimiz şu "Tesadüf" ta
şayan-ı tak'irdir:

TESADÜF

Niçin o cevreyi gördüğüm dakikada bilmem?
O dilcelerde niçin gizli bir elem hissettim?

Değil Âdem-i kevs eri erane mütâlâ,
Niçin o güllere ? Latife aktarı öyle iken?..
Niçin? niçin?.. Bu niçinlerle örülecekan
Silinde bitmeyecek en citeali maliçler;
Tabiatin ona kaçmaktı, muhteriz, uğraş
Dudaklarında söne en bir ibtisam-ı nisan
Yüz iz a aline - ittihaz- hiç yakışmaz değil;
Kainat, musiki, o vücud-ı hayalperverde
tesadüfüna ne hazin oldu öyle bir yerde!
Sen ey sefalet-i maşuka, ey çehre-i hail,
soğuk soğuk bakıyorsun; o nazra-i şeytan
nasıl sukutuna sail şu hüsn-i masumun?...

Resimli Gazete nefisinin bu nüshasını da bir çok asar-ı latife ile müzeyyen gördük. Muallim Naci Efendi Merhuma tahlil etmekte olduğu asar-ı latife i şairanesinden anlaşılan Mehmet Âkif Bey Efendinin fikrini alınca dilşadane bulduk. Manzumelerinden numune olarak şu beyitleri iktibas ettik:

Bilmem ki nedir hikmet-i bilkat?!
Celmekte cihana yok mu hikmet?
İcadı acep mi kainatın-
-iç mi nihayeti kainatın
Maksad sayayışda bir sefer mi?
İnsan yalnız gelir gider mi?
Yok yok! Bu gidişte başka iş var.
Elbette ikinci bir geliş var.

Resimli Gazetenin yine bu nüshasında Muhyiddin Efendinin (Nafe-i Hitab) serlevhalı eserini asar-ı şairesi gibi zevkle okuduk.

Bunu, müsarif bulunduğumuz Efendi-yi müşarileyh de itiraftan çekinmez zannederiz. Nesir kısmında şeyh-i dilşadgah-ı edeb cenab-ı vasfi-i şühanservenin "Bir latife-i İlahiye" serlevhalı eseriyle arz-ı hal eden Hazret-i Nazım Efendi Hazretlerinin - Vasıta-i Medeniyet- ve -Lisan-ı Arab- serlevhalı eserleri şayan-ı mütalaadır.

Malumat Cilt 6 Sayı 124 Sh: 50 ,51
26 Şubat 1313

İctihad-ı Edebi(45)

Bizim Andelib tarafından neşredilmekte olan (İctihad)ın üçüncü nüshası da arz-ı lika etti. Andelibin gazetesine asar-ı manzume dercetmemesine bir mana bulamıyoruz. Bürdü bu üç nüshanın üçü de asar-ı nesrure ile mali. Vakıa asar, beyaze olduktan sonra manzum ve mensur olmasında bir beis yok ise de gönül her halde şiir okumak da arzu eder. Bizim zannımızca göre Andelib beşbelli hulul-ı şahara muntazırdır. O halde şimdi hatıra gelen şu beyt:

O Andelibim, o gülride-i gazalım ki
Bütün teranelerim nev bahara aiddir.

haline tercüman oluyor.

İctihad'ın bu nüshasını da nüsha-i sabıkası gibi çok nafi, pek zengin eserlerler müzeyyen gördük. Baş tarafında zamanımızın yegane üstad-ı şairanesi olan Mersekli Âkif Mehmet Bey Efendi Hazretlerinin "Levasi Ül Eşrak" adından olan ondan müfrit ve neşe-i ümid-ı insaniyenin akden ve kabilen lüzumuna dair olan bir (lema) çeşm-i istifadeye lemafeşan-ı hikmet olmaktadır. Nüsha-i tasiyede müşarünileyh Hazretlerinin levami-i şairesine iktisar tahakkuk etmiştir.

Yinebu nüshada Ethem Pertev Paşa'nın leskiresiyle Mehmed Salim Bey'in (Jan Jak Ruso) dan tercüme etmekte olduğu mektub , Muhibbi zade Vassaf Bey'in "Keşf Ül Esrar Fi Hikem ut tuyur vel eşcar" dan müterceme (reyhan) ı , sanat-ı telif, Paris Mektubları , Ecvibe-i Müskite, Malike-i Berva gibiden mütalaaya değer asarı nefiseden dir. Andelib'in muvaffakiyetini tebrik ve temenni ederiz.

Resimli Gazete nefisimizin geçen hafta neşrolunan nüsha-i nefisesini de bir çok nüsel eserlerle müzeyyen bulduk. Şiir kısmında Şair, Âkif Mehmed Âkif Bey Efendi'nin (Medraka-i İrfan) serlevhalı eserleriyle Behzad Bey'in Lafzın-

ten'den müterecem (Farga- Filki) sermaseli eserleri güzeldir. Fakat bizim hatı
rımıza bu eser hem de mansum olarak evvelce tercüme olunmuş gibi geli or. Fak
bir eserin bir kaç kişi tarafından tercüme edilmesinde beis görülmezse de bun
lardan en güzel tercüme olunna parça elbette daha ziyade mayan-ı takdir görül
yor. Nesir kısmında fezailmeab Musa Kazım Efendi'nin (Hadi-i Medeniyet) serl
hali eser-i alileri cidden alimane ve vakıfaneliri

(Velev ki Firavun Musa) mesal"i celilince ferdine-i mübhidinin Musa hü
danüması ıtlakına çayan olan Musa Efendi bu makale-i nefisede kıyam ve devam-
ı milliyet ve medeniyet ancak diyanetle kabil olduğunu ve dinsizlerin hevet"i
içtimaiye içinde mazır birer çıbandan başka bir şey olmadıklarını o kadar güzel
o kadar vakıfane izah ediyor ki mütalaası herkese için derece-i vucubdadır.
Mezkur-ı mümaileyh meşhur makale-i müfide de "Avrupa ahalisi din ve ahlaka o
kadar ehemmiyet vermedikleri hâlde bugünki terakkiyat-ı maddileri bütün cihan
düçar"ı hayret ediyor. Eğer medeniyetin gerek bekasında, gerek tesisinde din
ve ahlakın dahli olsa idi onlarda bu terakkiyat görülmez idi. Aralarında bir it
raz edilirse bu itiraza iki cihetle cevab verilir.

Evvela Avrupa'nın şu terakkiyata nail olması yalnız ulum ve funun saye-
sinde değildir. Din ve ahlakın da onda dahl-i küllisi vardır. Sira eğer efrad
ı ahalinin birbirine uhuvvet"i ciddiye ve muhabbet"i kaviyelerini mucib olan
o rabıta- i semaviye onlarda olmasa idi şu gördüğümüz terakkiyata nail olmal
rı şöyle dursun, kurun-ı maziye akvamı gibi onların da hore ü mere olacakları
muhakkak idi.

Saniyen: Öğerçi ulum ve maarif ve sanayi sayesinde Avrupa ahalisi bugü
terakkiyat-ı maddiyenin eve"i balasında irtika etmişler gibi görünüyorlarsa
erbab-ı hakikat nezdinde bu terakkiyatın bu medeniyetin asla değeri yoktur.
raz Avrupa'da bir müddet-i mahdudeden beri mebna-yı metin"i medeniyyet olan
tesanüd ve teavün kaidesine sa-i ahlak neticesi olarak hallelar olma"a başla
mış olduğundan kariben o esas-ı kaviyin mahviyle bu terakki atın kittabi müd
hiş tedenniyata tahavvül ve inkılab eyleyeceği dahi emr-i zaruridir." diyor.
Ahlakın, medeniyetin, kaviyetin bekası ancak diyanetle kabil olabileceği bey
dihiyyat-ı evveliyeden olub bu cihetı her milletten iyi takdir eden ve mede-
niyet ve marifetce sa'fe-i akvam"ı cihana fayik olan İngilizler, din hususun
o derece ehemmiyet vermişler ki meselâ Pazar günleri İngiltere'de hi
bir mağazanın dostgalın, fabrikanın, dükkanın hüsn-ü ina ile müsaade edilmez
bütün halk o gün akşama kadar vakitlerini kiliselerde ibadet ve istima"ı vaz
ve nasihatle imrar ederlermiş. Gerek bu cihetleri ve gerek Avrupa zimamdaren
ı hükümeti tarafından intişar edilib gazetelerde ara sıra tecelli eden nutukla
derpiş-i nazar-ı intibah ve itibar etmeli de temeddün ve terakki denilen şey,
beşeriyet için en mazır olan dinsizlikle değil, ancak sebeb-i devam-ı milliy
olan, diyanetle kabil olduğunu öğrenerek ona göre hareket etmelidir. Yoksa k
dilerine (efkar-ı münevvere) ashabı süsü veren bir takım cahile vekahlenin tu
tukları öyle bir vetire-i dalaldır ki maazallah tesadüfen sakiflerini mühiş bir
girdab-ı nedamet ve inkıraza isal ve giriftar-ı intizam-ı milliyeti rehin-i inh
lal eder.

Refikimizin bu nüshasında Halil Edib Bey Efendi biraderimizin "Garib
-yahut- Mecburi bir Cevaba karşı İzhar-ı Hak ve Savab" ve Ahmet Kemal Beyin
"Kudret-i İlahiye" serlevhalarını havi eserleri cidden şayan-ı mütalaadır.
Servet"i Fünun'un geçen hafta neşrolunan nüshasında Safa Bey'in eseriyle diğ
bir manzumeden maada münderecatı pek bedahaten yazılmış şeyler gördüğümüzden
hasb el meslek onlardan bahse lüzum görmedik.

Halukesir mesaibi için "Yeriş Zavallılara" serlevhasiyle yazılan manzu
kailinin bu musibete kalbinden ziyade akliyle açıldığını her mısraiyle anla
dururken Sabah gazetesinin "Kalblerde En Şedid Bir Heyecan Uyandırıyor" semi
nindeki keşfiyatı şayan-ı handedir.

Yine Sabah gazetesi Üteden beri imla hususunda bir İhtirazat-ı cedidesin
bir zamime olmak üzere dünüz, dilpezir kelimelerini (dünüş) (dilpezir) su-
retlerinde yazmaya başlamıştır. Muvaffakiyetini tebrik ederiz.

Vasıl-ı nazarperdi"i mütalaamız olan (Mütalaa) gazetesi ihtar-ı mahsus
serlevhası altında şu fıkraları yazmıştır:

" "Mukaddema bir müddet cerideniz muharrirliğinde bulunmuş olan eskiye-erbab-ı kalemden Abdi Tevfik Efendi bu kere yine Mütalaa heyet-i tahririyesi iltihak eylemiştir. Şadema mütalaanın münderecatına ıslahat-ı cedide icrasiy bir kata daha tekemmülle sarf-ı sa'y olunacaktır." Refikimizin verdiği şu haber memnuniyetle telakki edilmek tabiidir. Ancak heyet-i tahririye riyasetin fesailmeab Cudi Efendi Hazretleri tayin edilirse refikimiz hakiki ıslahatı icra etmiş olur.

Malumat Cilt 6 Sayı 125 Sh: 70,71
9 Mart 1313

'emaa-i Edebi (46)

Şair-i Muderrezad- Teessüf: Geldi Safiye Gitti Safiye- Talak-ı Selase Rivayet-i Uhre-yı Edebi- Ruh-ı Şinasi'de Hayret- Ruh-ı Nabi'de Veyvat.

Bizim şair-i muderrezadımızı sevmemek kabil midir? O sabahat-ı veche, o safiyet-i ruh, o etvar-ı halimane, o nezaket-i ifade nerede olsa kendisini sevdirir. Kalarında safvet-i kalb ve vicdanı ile mediha-an-ı talabatı olanlar cezbedar eyler. Asarlerinde mutlaka kendine has birer nükte-i şairane bulub okuyanlarda tebessüm denilen ve akl-ı meşe-i derun atlakı şu aralık nam-ı ma sunu olan asar-ı cedide hande hasıl eder. İşte Naci Merhumun şair-i muderrezad dediği dafe-yı şiir ve inşamız böyledir. Bu mizac-ı latife yaratılmıştır. O için latifegudur. Hatta geçen hafta bir muhabbe-i edebiyede bir Mürsi-i hi tabete çıkarak lisanında lükuet olmadığı halde bir nutk-ı edebi irad edeyim derken kafiyeye ibtilasındanmıdır (çünkü Safiye-i mukayyedeyi son derece il-tizam eder) yoksa sec'a sevdasında mıdır (sima efkar-ı nesciara ziyadeciyle sever idi.) nedendir bilemiyeceğim ve ona mağfiran-ı Cenabden (Cenab-ı ha cüllesine gani gani rahmet eyleşin) Biri de (Geldi Safiye, gitti safiye) de diğini icab eder tarzda fikr-i facir-i efkarını talab-ı selase ile katlik eylemiştir. Amma bu keyfiyet tatlikı de ihe safvet-i vicdanı eseri olmak üzere vuku bulmuştur.

Kendisinin rivayetine göre bana hiç bir mesele bir muhabbe-i edebiye y demeniz. O acsu-yı satisiyle yasınız. Elbette bir zemin bulacak? bulunur a. Vaktiyle bir kadın sevgilisine :" Sen edib, alim, Feylesof, Mütefekkir zatsın, Senin gi biler meh fil-i edebde mutuklar irad eder. Sen seni ne zaman öyle bir mevki-hitabette görüb iftihar edeceğim" Der imiş. Biçare adam bekleme imiş. Hasılsa bir gün o mevki-i hitabete çıkar. Fakat çaşırır. Bir şey diyemez. Kızarır bo zarır. En nihayet:(Kono rafli heykel gibi derinden bir ses gelir, Kürsi üzeri den şöyle akseders - Sabahat Sende değil, Seni buraya zorla çıkaran faciredi Ey cemaat-ı edeba ! İşte bugün yalnız şu safvet-i hatıratına sebeb olan refik i ruhundan talak-ı selase ile müfarakatına şahid olmak üzere buraya toplanmış oluyorsunuz.

(Servet-i Fünun) refikimizin münderecatına değil münderecatından bazı rına vuku bulan itirazatın ihlal-i şive-i beyan edildiğine müteallik olduğu, itirazat-ı vakıanın bitte-ar hareketiyle malum olur. Biz de Şair-i Muderrezad ile hemfikir olarak diyebiliriz ki:

Şiveye, kaideye muvafik yazılmış pek çok eserlerin hiç bir şey olmadı larını görüyoruz. Fakat biz mutlaka kusurlu güzel mi severiz? Mütahalat-ı n direpesend çuvalına düşeriz. Bergi müsbeğkame alaka ile tertib-i divan edenler görülmüştür. Kendin güzelinde güzelleri var'en eye kusurlu na diyelediyim.

Hiç Bizimiz Hüseyin Cahid Yalçın'ın medih-i Mütenevviaya - onun ne türlü kusule geldi ini bilgiği ile için- ne sayıs dedik, Hiçe saymadık. Sizin Şairmaileyh üzeri deki Hakk-ı üstadanenizin bahşettiği selahiyeti biz cüretle tahvil edeceğiz. Bakı Sizin gibi zayıf telif var, ibareler mukkad, mu anlaşılmıyor dedik. Yazı ifade ve ictifadeyi cariçir. En olduğumu anlamalı yım. Yani bu hastan kim menedebilir? İşte, bize Kalbinin izini icab eden seb budur. Biz yine savfiyet-i ifadenize kanalarak Halit Ziya'ya şaibeli diyoru nuz. Nazar-ı dikkatinizi celb ederiz. İçinizden biri onlar da bizim gibi yaz yorlar diyor. Siz tekliddi mucib- i terakkiniz olacak şeylerden mahsediyoru

Biz terakkiyat-ı edebiye lafzen ve manen muhdarve asrın mesair-i medeniye ve asar-ı ilmiye ve fenniye ve edebiyesiyle meşhun mahalat ve mecelledat vücuda getirmekle hasıl olur diyoruz, bir de insaf edin ki müceddid-i bünyan-ı edeb ve irfanımız olan Şinasi hangi lisandan ziyade Fransızca, Arapça, Farisi, Türkçe biliyordu?

Müceddid-i banî-i edeb olan Namık acaba ahval-i edebiye-i garbiyeye bizim kadar vakıf değil mi idi? yoksa biz onun kadar mahalleşat mı yetiştirdik? Bir matbu-el endam terkibi muarrizinin elinde berat-ı müdafa olmak üzere kaldı? Fakat yersin ki şan-ı deha-yı edebisi hatalarını bile tahdid ederek o nadire-i kemal-i edebin runsar-ı tablar-ı iktidarını kendisine tek ziyade yaraşan bir kaç hal-i latif ile tezyin eylemiştir. Namid'de bir nakafiyi çok güren hafa esasları buradan zikr etmeyelim. Acaba biz ne için sizde, A. Hadi de, H. Nazım da, Ahmet'de tulu ve uful fikarı sırat ve çabuklukta kasını andıran şahabda görmüyoruz kudret-i edebiye ile Cihat'de, Cahit'de, Necdet'de Nesir vicdanide yeniden yeniye manzurolan vüsat-ı mütalaatı seyrederek terakkiyat-ı edebiyemizi fikr-i mühliyete göre tevsi edelim diye feryad ediyoruz? Biz zaten meftun-ı terakki olduğumuz için şu zamandan kendi ictihadımızla yürüdüğümüz için değil mi? Bunu başka bir maksada hamil etmek bizim daima bir averde-i zehn-ı müdafaa ettiğimiz garaza müstenid olur. Çünkün akalim-i bariçesi bir edeb-i milli yetiştirir ve Avrupa'ya bo ediliyorsa muhkun en latif bir menası olmanda duran bu hata-i şairane neden yetiştirmesin ? İşte sizi ikinci defa refika-i fikr ve vicdanınızı tatbika mecbur eden safvet-i fikr ve mütalaanız?

Şair! bari sen insaf et. Onlar bile söylemedi, keşke sen söylemeseydin, o nasıl şey! Biz Acem mukallidliği ile lisanımızı berbad ettik diye senelerce bağırdık. Şimdi de sen ortaya atılıp:- Biz Avrupa edebiyatını tetebbu ediyoruz. Mümkül zehnumuz-yı terakkimiz asar-ı garbiyedir. Diyelim da öyle yazalım: Bu olmaz bu kabil değil, çocuk ana, ata lisanını değil öğrendiği lisanı söyler. Biz de lisan-ı edebi öğrendiğimiz gibi yazarız. Denilse idi. İşte refika-i mütalaanızla aramızda çıkan üçüncü münazaa bir-i lisanın dilini anlamadığınızdadır. Kasık! Hele icab edecek , buna bir söyle diyeceğiz (Tetebbu) cevab verecektir. Bu nasıl hüküm, bu nasıl mütalaa!

Tesadüfat-ı müdhikeden olmak tabib-i muzhik Ol eda Süleyman Nuad Bey Bey biraderimiz Abdullah Cühdü Beye hediye ettikleri (Şiir Yazarken) serlevhalı manzumesinin birinci mısraı şöyle başlıyor:

Yine bir şiir-i nevzemin mudalaa!

Tevfik Fikret Bey henüz infialini yenemiyor. Muhavere-i edebiyesinde meftun olduğumuz tenbihat ve nezahetle bizi yine bir-i hak tahkir ederek.

(Edib olur kişi sen-ı hayası kadar)

mısra-ı meşhurunu tazminen irad-ı mütalaat eyliyor. Vereceğiniz cevabları , cevab-ı edibanelerinden sonraya talik eyledik.

Tevfik-i Mütalaat, Hak,iştirak-ı hakikate dikkat için, fakat(Benim Kalbim) de kadın parmağı mı kırı parmağı mı kadar, galiba Nağme-i rebab biraz falsova meyyal vezahmet-i garbiyeden mahrum görünüyor.

Geçen hafta cihan-ı matbuatta güzel bir misale daha şahid oldu. Unvanı (Marifet)

Şiir-i serlevhasında

"Marifet i'tifatı tabidir
Mütenahis meta sayidir"

beyt-i belig-i mukarrer olan bu nağme-i marifetin bir kısmı Türkçe, diğer bir kısmı da Fransızca'dır.

Türkçe bilmeyi muktedirlerden-i muharrirlerin-i Osmaniyeden Ahmet Cevdet Ali Muzaffer Bey Efendinin, Fransızca kısmı dahi Sahibe-i imtiyaz Tevfikiye Hanımın sir-i nezaret ve kifayetlerinde neşr edileceği bir alemin mu'addemesinden istihraç olunmuştur. Muvaffakiyetlerini tebrik ederiz. Bu münasebetle asarı münderic bulunan zevat-ı kiram hep mütehayyizan-ı erbab-ı kalem ve marifetten olduğu gibi muvaffakiyet-i kalemiyede bulunacakları güstericilen hevat-ı azim Halid en muktedir ve medar-ı iftiharımız olan muharrirlerden olmakla mesele-i marifetin günden güne güzide ve rengin eserlerle asar-ı istifa'ye sevk-bahş olacağı şübhe edilemez.

Bu nüshasının kısm-ı edebisinde (Şa'ir) serlevhasiyle gördüğümüz şiiri şayan-ı takdir bulduğumuz için evvelce mütalaat'a dair bir mukaddime-i ati kalemiyle tahrir ettik:

Kalsın ya bu tahammül varisen sabr u karârım
Bu gündedir sehayab-ı hüzün oldu baharım
Çok bağ-ı muhabbette ne goncem ne çiçeğim
Dünyada benim giryo midir sade nasibim
Yarab ne siyah bahtım, İlahi ne garibim
Hâlâ bana sermaye-i efsus-ı nedamet
Halim acınır halet-i garibane-i hayret
Âti ise şahide-i serserle-i zulmet
Dünyada benim giryo midir sade nasibim
Yarab ne siyah bahtım, İlahi ne garibim.

Ahmed Rasad

Diğer bir gazelin matlaı olan:
Heyret-i mâmure-i alem ki ne kaygusuz
Benziz ayna-i hüsne i'tidâde bir virandir
Beyti vardud (elinin dokuz kat i'tibar olunması) fikrini tervic eder.

Şaire-i genâre Nigar Hanım Efendi'nin "Alfred de Musset" den nesren tercüme ettiği (Mahabbet-name) serlevhalı eser o kadar güzel ki İnsan Hanımefendinin iktidarına hayret olunur. Onu biz de bir arkadaşlarımızla beraber Fransızca kısmında bulunan asliyle tatbik ettik. Pek güzel bulduk.
Refik'i edibimiz Şarifet'in mütalaasını bilâhare mütalaasibin'i edeb ve irfana tavsiyeyi vecaib-i hayatçişinasiden addeyleriz.

Hizâ Andelib-i hevaneşibiş (irtika) sı da intişar etti. Gittikce güzelleşiyor. Bu nüshası da Nezir-i Bakiye Devletlü Münif Paşa ve Nersekli Arif Hikmet Beyefendi Hazeratiyle Vassaf, Refik Ali, Ahmet Refik, İsmail Saib, Beyefendilerin asar-ı güzideleriyle müzeyyen. Andelib'i sayık-ı tebrik görmekteyiz. Umarız ki gerek Vezir-i müşarileyh Hazretleri, gerek Arif Hikmet Bey Efendi daire büyle asar-ı aliye meşrine rağbet buyururlar da bir zamandan beri(malayaniyat) gumudan bakmış, usandığ olan karin-i Osmaniyeyi minnetdar ederler.

Nesimli Gazete refik-i muhteremimizin Nüsha-ı edebisi Matbaa-ı Amire Nersekli Arif Hikmet Bey Efendi Hazretlerinin Nâşi Efkâr-ı aliyeleriyle müzeyyen. Nersekli Arif Bey'in şiiri de takdire şayandır. Nezir Karamanda İsmail Saib Musa Efendi'nin bir (Mütalaa-i Kalemiye) serlevhasını havi eser evvelce mütalaasiyle müştefid olduğumuz asar-ı alizaneleri gibi elbette şayan-ı takdir bir eser-i aliyedir. Hele Halil Nadib Bey Efendi'nin necib ve cevabı mukabelesini burada tavsif etmeden geçemeyiz.

Malumat Cilt 6 Sayı 126 Sh: 90,91
12 Mart 1313

İcmal-i Edebi(47)

Bugün hava o kadar latif ki tarif olunamaz. Semâ fevkalâde saf ve berr. Bütün bulutlar kenar-ı afaka çekilmiş. Nikhat-ı gülebar, vüsat-ı asumandan gemi hayatınısar olmaktadır.
Sutuh-ı bahara, dağlara, vadilere temas edecek cereyan eden nesim-i bahardan bir nefha-i bahari istişmam olunmuyor. İnsan çehre-i kainatta meşhud olan gu reng-i ibtisama baktıkca:

Bir küçayiş bir letafet var bugün eflakte
Varsa dünyadan çekilmiş aginalardan beri

Beyt-i hazini hatıra geliyor. Yazı yazacak mevkiin değil ama rüfeka-ya mathaada kimse yok. Nasılsız biraz yazı yazmalı. Yahut mümkün olursa, kürsi-i hitabete çıkarak bir nutuk daha irad'ına başlamalı. Elbette dinleyecek cemaat bulunur. Fakat nazar-ı temaşa bisiz matbaanın vasi-in nezzareh penceresinden hariçe taallûk ettikçe gönül benden kalemi kaldırarak, Taksim bahçesine doğru bir seyahat-ı kalenderaneye bulunmak istiyor. Çaresiz yine oturmalı.
Şimdi odadaki yazı masasının üzerinde bu hafta intişar eden cerâid-i muh

kutenin

kaffesi bırakılmış. Bari bunları gözden geçirerek bir icmal-i edebi olsun ya
sayım:

Asâsiyeli Gazete refikimizin bu hafta intişar eden nüshasında Şair-i ha
kim Hersekli Arif Hikmet Bey Efendinin:

Ne anladın bu siyah perde-i alaikten
Ufuk düşeğmine sıdl Ühayal gelmedini
Gel ey hüma-yı emel guy-ı yare pervaz et
Bu dam u daneden artık melal gelmedi mi?

Beyitlerini havi bir gazel-i arifanesiyle, Hüseyin Haşim Bey Efendi
biraderimizin "Kibar-ı Asâlet", Mehmet Akif Bey'in "El hakku Yalu", Mümtaz
Bey'in "Fuzuli'nin bir matlaını tesliş serlevhalarını havi birer manzumeleri
var. Hüseyin Haşim Bey Efendi'nin manzumelerindeki:

Arsa-i heycada hizebri-var sevlan eyleris
(cavaş alanında aslan gibi cevelan eyleris)
misrai bize Sadi'nin:

Derun merdüman çün melek nik manzer
Birun leşker-i çun hizebran-i cenği

(İçerde melekyüzlü insan, hariçte savaş aslanları gibi askerlerdir)
Beytini ihtar etti. Zannedersek Sadi'nin (Hizebri) doğrudur.

Nesir kısmında Şeyh Vefa kirdarımız Cenab-ı Vasfi'nin "Sühde tül Eşar
sermasesiyle başlayan bir makalesi var ki asar-ı eslaftan bu isimde bir mec-
mua-yı müntehibenin neşr olunacağını mübeşşirdir. Bu mecmua:

Bağa sensiz varamam ravza-i rıdvan olsa
Bakmam her gülü bir nihr-i dırahşan olsa

gibi dilnişin ebyatı havi olduğuna göre, tabına intizar bizce tabiidir. Şeyh
misin bu makalesinde:

Feleğin gerdüş-i bisafı
Hatıfı etti ayak sahafı

Beyti sahaf-ı şehir- Hatıfi'ye isnad olarak mumaileyh hakkında "Osmanlı şai
lerinden maduddur, Manisa cihetinden neşetle, 1232'de İstanbula göçmüştür.
Şeyh Vefa medresesinde oldukca tahsil-i ulum ettikden sonra bir müddet sen-
bilbeğuş-a kitabfuruş olub muhharem sahaflarda bir dükkançe açabilmiş ve
1266'da vefat etmiştir." deniliyorsa da bizim Hatıf hakkında üstasa-i edebde
bir sat-ı hikmetbeabdan işittiğimiz fıkra başka türlüdür. Hatıf gayet latife
hoşgu bir sat imiş. Evvelleri Bayezıt'da Sahaf Çarşısında bir dükkançesi var
mış, kendisi beşüş bir sat olmakla beraber muhibb-i şiir ve şuara olduğu
cihetle dükkançesi bazen encümen-i surefa şekline girermiş. O sat diyor ki:
"Hatıf herzegu idi amma gayet sebkruhlu bir adem idi. Bir aralık dest-i mihna
i eyyam ile şirase-i nizamı-ı maişeti bozularak dükkançesini terke mecbur o
du. Ayak sahaflığına başladı. Mumaileyhin şu hal-i sarureti o zaman umum üde
bayı sürefayı müteessir etmişti. Hakkında:

Feleğin gerdüş-i bisafı
Hatıfı etti ayak sahafı

Beytini şair-i meşhur Nisarlı Nihad Bey Merhum söylemiştir.

Hatıfı idrak etmiş olan bir şair-i hakimin bu mütalaası elbette doğr
dur. Mahsus o beyitte fıkranın mahval-i meşruh üzre olduğuna delalet eder. M
maileyh, kalemen şair olmaktan ziyade kalen şair imiş. Eşkı zamanımızda şa
irlik iddiasında bulunanların ekserisi böyle olsa idi. Halil Edib Bey Efendi
biraderimizin "Bir Mektub" sermeseli eserlerini hamiyetmendane bir lisan il
yazılmış bulduk. Diğer müdderecatta şayan-ı mütalaadır.

Andelib'in İrtika'sı kema fil evvel bir çok asar-ı müfideyi havidir.
Vezir-i hakim Devletlü Münif Paşa Hazretlerinin makaleleri henüz tamam olma
mış. Hersekli Arif Hikmet Bey Efendi Hazretlerinin "Lemea" sermeseli mütala-
at-ı hakimaneleri nazar-ı istifadeyi tenvir ediyor. (Levami Ül Eşrak) kamil
neşrolunduktan sonra Üstad-ı müşarünileyh hazretlerinin (Levami Ül Hikem" ü
vanlı eser-i arifanelerini dahi, neşre rağbet buyuracakları kaviyyen memuld
(Levh Ül garem fimesari-i erbab Ül hiyam)sermeseliyle okuduğumuz hikaye-i l
tife bir semasımlar Ümran-ı saray-ı medeniyet ve irfan olan Bağdad'ın nazar-ı
hayal önünde hal-i sabıkına tecessüm ettiriyorcasına güzel yazılmış olduğu ci
hetle mütalaasından meşsus olduk.

Risale-i Nevzuhur Marifet'in ikinci nüshası da intişar etti. (Asker
Askerlik Nedir?) serlevhası askerliğe ait bir çok fesaili tahrir ve beyan i

gördüğümüz gibi, biz askerliğe mütealliq mebahisi sahib ile seyf ve kalem as-
kerlerimizden öğrenmek istediğimizden, Marifet'in bu makalesini o kadar tak-
dire şayan görmedik. Lisan-ı edebiye gelince ; Risalenin her nüshasında, her
halde beroeste asar deroetmek emru olmursa her hafta ele geçen manzumat der
edilmemelidir. Bu fikrimiz gayet halisanedir, biz refik'i cedidimizi yevmen
fe yevmen müterakki görmekle memnun olmak isteriz. Mamafih münderecatından d
ğer bir kaç parça eser şayan-ı mütalaadır. Risale-i Marifet'in üzerinde esa-
misi tadad olunan muavinin-i tahririye meyanında ismini görmüş olan Ahmet Ka
sim Bey Biraderimiz "Vakıa benim sanatım muharrirlik ise de meşguliyetimin
kesretinden dolayı harice yazı yazmağa vaktim olmadığından Marifet Risalesi'
muavenet-i tahririyede bulunacağımız taahhüdünü derhatır edemiyorum"diyor.
Mütalaa Risale'sinin son nüshasını gördük. Yeni Edeba-yı Cedide de sükut !'

Malumat Cilt 6 Sayı: 127 sh: 115,116
19 Mart 1315

İkmal-i Edebi(48)

Üslub-ı Frenganeyi taklide yeltenmek lisan ve edebiyatımız için zaara
rattan başka bir netice hasıl edemiyeceğini Kasım bir kaç haftadan beri
Leyal-i Tetebbu ile, Muhakemat-ı Edebiye'siyle isbat etti. Malumat'ın bu ve-
dide kemal-i hulus ve safvetle yazdığı makalata "heves şikenlik" manasını ve
renler hakikaten insafsızlık etmiş olurlar. Hepimizin maksadı, emeli edebiya
tımızın husul-i terakki ve tealisi noktasına matuftur. Bu terakkiyi temin ed
ecek bir şey var ise o da adab-ı münazaraya riayetle vukubulacak münakaşat-ı
kalebiyedir. Bizim maksadımız bahiste - her ne suretle olursa olsun- ihraz-ı
galebeden ibaret değildir. Hakikatın zuhuruna naciz bir hizmet etmektir. Hal
ki herkes kendi fikr ve arzusuna muvafık gelmeyen mütalaatı-muvafık-ı haki-
kat olsa bile- kabul etmek isteniyor. Mesela kendi lisanına asla vukufu ol
dığı halde birkaç Fransızcaya aşina olan her mübtedi üslub-ı garbiyi lisanını
tatbik sevdasına kalkışacak olursa edebiyatımızın ne hal kesbedeceğini ve ha
ta ettiğini tarife hacet bile yok iken- aradaki münasebattan dolayı- şive ve
üslub-ı garbiye mahkumiyetimizi tabii olduğumu iddia etmek haksızlık değil
midir? Bu hususta lisan ve edebiyatımızın şive-i İran'a mahkumiyeti delil ol
rak iyan edilemez. Bir defa elsine-i şarkiye arasındaki revabıt ve münasebat
göz önüne almalı, sonra da tarz-ı garbi ile şive ve üslub-ı ifademiz beynind
ki münasebatı düşünmeli. Biz Frenklerden ancak iktibas-ı fikr icihetiyle is
fade edebiliriz. Şivelerini taklide özenirsek sonra bütün bütün üslub-ı beya
nımızı da unutarak:

"Beyiği sağ unutur kebgi ederken taklid" mealine masadak oluruz. Biz
renge perestane şivelere, muğlak,mübhem hayalata itiraz ediyoruz. Daima itira
ederiz. Çünkü bu şeylerle bizde terakkiyat-ı edebiye husule gelemez. Lisanı
zı fevkalade sadeleştirmeğe her türlü bedayi-i fikriye ve hayaliyeyi o sade
içinde göstermeğe mecburuz. Bu gün küre-i arz üzerinde Türk lisanı ile müte-
kellim altmış milyona karib nüfuz mevcuttur. Bu nüfuz içinde öteden beri me
olduğumuz vadide yazılan asarı hakkiyle anlayacak altmış bin kişi bile güç
bulunurken acaba şimdi tamamine çalışılan tarzda yazılan şeyleri anlayacak
kaç kişi bulunabilir. (Edebiyat) sermanesi altında yazılan yazılar hiç bir
manda dört kişi için yazılmaz. Bir milletin içinde edebiyatın terakkisinden
tealisinden maksud olan terbiye-i fikriyenin böylelikle hasıl olmak imkanı
var mıdır? Teessüf olunur. Bugün umum milel-i mütemeddinenin akvam-ı saire
üzerindeki hakimiyetini en ziyade lisaniyle, servet-i maneviyesiyle temin e
kmen biz lisan-ı millimize hiç ehemmiyet vermedikten başka onu berbad etmeğ
çalışıyoruz.

Lisan-ı millimizi hakkiyle bilmeyen bazı zevat, (Yeni Tarz-ı Cedid)
hakkındaki itirazata cevaben "çünkü bunu başka suretle ifade kabil değildir
diyorlar. Bu sözü söyleyenler Türkçede ihta-i külliyedenshabından olsalar
sözleri bittabii kabul edilir. Halbuki kaziyenin bilakis olduğu yine kendi
eserlerinden istidlal olunmaktadır. Fikr'i kemteranemce "bu başka türlü ola
maz" demek kendi nefsinde bir iktidar-ı harikulade tasavvur etti demek oldu
ğundan bu cihetle münafi-i deb-i mahviyettir.

Bu nüshamıza dere edilen Bekrti Mustafa'yı Andelib'in pek ziyade beğenerek şu günlerde tanzire başladığı işitilen havadis-i edebiyedendir. Nazireesi elbette İrtika'nın gelecek nüshasında görülür.

Mütalaa risalesinin bu kere gelen nüshasını da gördük. Yeni Edeba-yı Cedide'de yine sükuti

Malumat Cilt 6 Sayı 128 sah:130
26 Mart 1313

İcmal-i Edebi(49)

Geçen haftanın yaum- ı edebiyesinden en mühimi Resimli Gazete refikimizin Girit ahali"i islamiyesi muhtacini menfaatine mahsus neşrettiği nüsha-i fevkalade olmuştur. Yüzaltmışdört sahifeden mürekkeb olan bu eser"i nefis Asaf Ahmet Mithat, Mersekli Arif Hikmet, Said, Ali Bey Efendiler hasebatı gibi eazım-ı Edeba ve erbab-ı kalemle Mehmet Saad, Musa Kazım, Cemil Sıdkı, Salih Zeki Veled Sahai Bey efendiler gibi muhakkikin-i Ulema ve nazım-ül hakim Ahmet Hamdi Hüseyin Haşim, Andelib gibi mütehayyizan-ı şuara ve asar-ı kalemiyeleri mucib-i istifadeyi enam olan sair bir çok münşiyan ve Edebamızın asar-ı hamelerini havi olduktan başka bu sevat-ı kiramın ayrıca bir kıta tasvirleri ve el yazılariyle imzalarını dahi havi bulunduğundan heyet-i mecmuasiyle namına bir genci-ne-i bedayi demek eiddan uzaktır. Bu eser"i nefisin bilcümle hasılatı Girit'deki mesaibzedegan-ı islama teberru edilmiştir. Binaenaleyh güştiramına talib olan sevat-ı kiram hem asar-ı nefise mütalaasiyle istifade etmiş, hem ifa-yı vecibe-i hamiyet ve muavenet eylemiş olurlar.

Sabah ceride"i feridesinin 28 Mart sene 1314 tarihine müsadif nüshasının (Edebiyat Alemında Bir Hafta) serlevhalı makalesinde görülen fıkradır:

"Resimli Gazete'nin ikinci nüshasına fevkaladeliği hasebiyle bir tarafa atılırsa işte bu haftanın da bir mükemmel eserin mevki-i intişara çıktığını görmekle değil, senelerden beri eyadi"i istifadede güzin eserlerle müessirleri hakkında - her halde mütalaası pek az faideli- beca ve nabeca mütalaat ve tenkidat ile geçti."

Resimli Gazete refikimizin cihan-ı matbuatı tezyin etmişe olan nüsha-i fevkaladesi balalaki fıkralardan hangi sevat-ı fezailsimasının asar"ı kalemiyeleriyle müşevveş olduğu nezd"i erbab -ı irfanda bittabi anlaşılmış olacağından Sabah Gazetesinin takdir-i asar hususundaki maharet ve dirayet"i fevkaladeliği hasebiyle bir tarafa ayrılırsa ve hasılatı Girid muhtacin-i İslamiyesine aid bulunan nüsha-i nefisenin halka tavsiyesine ceride-i merkumenin haiyeti kail olmasa bile - kariin-i islamiye nazarında aslahais-i ehemmiyet değilse-de bilfarz- Bir zamandan beri gayretini görmekte olduğu Bekedanlık mesleğinin yeniden yeniye göstermekte olduğu marifetlere kapılmayarak asar-ı mezkur ahakkı bitarafane ve bigarazane bir iki sütun yazı yazabilirdi. Ve buna güller dikenler de asla razı olmazdı.

Yine Sabah'ın bu nüshasında görülen fıkradır:

"Rüsumat Emaneti Evrakı Müdürü Mehmet Zeki Bey Efendinin kendilerine has olan bir üslub-ı latif ve sade ile mesail-i edebiyemizden birine (!) yazdıkları (Yetim Çocuk) manzumesi (gayr-ı kabil-i tenzir) asar-ı muhallededen idi."

Sabah Gazetesi (Malumat) namına her nasılsa bir türlü söyleyemiyor. Bu namı söylememek için nakabil-i tenzir maharetler gösteriyor. Bu maharetleri gösterecek adam alelkavl-i Sabah (enderun!!) zuhur eder. Kendisinin (mesuden bahtiyaremi!) neşriyata ve alelhusus edebiyata dair beyan-ı mütalaata devamı sezavar"ı tebriktir.

Yine Sabah gazetesi bizde Sembolizm'in vücudundan eser göremiyormuş. Ne büyük dikkat-i nazarı tenkid olursa işte böyle olmalı. Aferin Sabah gazatesi!

Ötedan beri mübhem, anlaşılmaz diye ettiğimiz şikayetleri garazkarlığı mas hamletecek isteyen gecbinana karşı hiç bir husumet ve garazkariye müsteni olmayarak atiye bir nümune dere ediyoruz. Bunun ne demek olduğunu ve manayı ne suretle istihzacettiğini bize isbat edecek zatın ellerini öperiz. İşte Nümune

Matemleriz

"Bazen tesadüfün nefha"i tertibiyle şurada burada nagehan tulu edib h şeğleriyle, edaları, reftarları, müntaziyetleriyle bütün ruhumuzu mukavemete bir iştiyak elinde titreten, bir kaç saniyede bir aşk-ı mahrum-ı hasani vere rek bizi müfarakat alemleri arasında bırakıb giden kızlar.. bu bizim için eb diyyen , artık ebediyyen uful ettiğini bildiğimiz genç kızlar... bu sevece mimi , öleceğimizi hissedib de bir nazarlarına bile malik olduğumuz güzel kı lar... ah bu çehreler, bu hafızamdan silik bir hayal gibi uçarak geçen rüzga lı vücutlar, hissiyat-ı amalimin bu bitmez tükenmez matemleri!"

Bunun şerh ve izahını taleb ettiğimiz kimselerin meyanında Dekedanların avukatı olan Sabah gazetesi de dahildir. Gelecek nüshasında bunun ne demek olduğunu anlatmasını sabırsızlıkla intizar ederiz. Bu hususta hiç bir mazere kabul olunmıyacağını şimdiden ihtara lüzum görürüz.

Genç Üstadlarımızın, dahiyelerimizin fevkalade kesreti ve bunların ed batımızda husule getirdiği taklidatı gören bir zat bu dahiyelerin eğlenceli de badema(devahi) olarak istimale karar verdiği cümle-i müstahberattandır.

Bir zat-ı dakikadan" ayda sekiz dane dekedan zuhur eder ama ama senelerde bir edib-i sahib-i irfan yetişmez" demişler.

İrtikada görülen ihanat-ı müdhikedendir. "Beyoğ bir müddetten beri ihtiyar-ı tatil etmiş olan "Terakki" risalesi yeniden intişara başlamıştır.

Bu haftaki münderecatı her veçh-i atidir. Karagöz namındaki hikayatın mabadı:

Hevesal-ı a'şarın ilanı
Sahib-i ihtiyazın imzası

Terakkinin bu nüshasını elinde tutmakta olan bir refikimiz dördüncü hifesinde bulunan resmin altındaki yazıları eliyle kapatarak" şu kimin resmidir? bilene aşk olsun" diye bize gösterdi, bir hayli zaman baktık, "bilemedi cevabını vermeğe mecbur olduk. Refikimiz"canım bunu bilmemeslik olmaz" Hele biraz daha dikkat edin. "Her gün görüştüğünüz bir zatın resmini tanımamak, olur şey mi bu dedi. "ine evvelki cevabı tekrar edince yazının üzerinden ali kaldırdı. Ne görsek iyi "Faziletlü Şeyh Vasfi Efendi Hazretleri" ibaresi suhu etmez mi. Resme hiç diyecek yok. Şeyh Vasfi Efendi kendisini görse bilmem ku disini tanıyabilir mi?

Resimli Gazete Refikimizde (hezr) kelimesine dair Hüseyin Haşim Ş Efendi biraderimizin yazdığı cevabı okuduk. Müstefid olduk. Bin sateen kelime nin o surette istimali hata olduğunu hükm-i kati vermemiştik. Haşim Bey Efen dinin bu cevablarında kelimenin kesre-i ha, fetha-i za, sükun-ıba ile okunma caiz olduğu gibi kesre-i ha, sükun-ısa, fetha-i ba ile de okunacağı bir tet bu netiesi olmak üzere beyan edilmiş olduğundan bizce bittabi mahall-i mak- buldür.

Malumat Cilt 6 Sayı 129 sh: 154,155
2 Nisan 1314

İcmal-i Edebi (50)

Geçen hafta İcmal-i Edebi sütununda Sabah'ın intikadatından bahsederk bazı kelime hatalarını şu ( ) nire işaretiyle göstereikten sonra bundaki ga ı kabil-i tanzir terkibini de nazar-ı dikkate calib etmek üzere şu aret işaretini derununa almış idik. Gayr kelimesi edat-ı nefy olmak üzere kul nılmakta olduğu cihetle burada maksad terkibin sakatatını göstermek değil i Zaten muhtelif işaretler kullanılmış olmasından maksad başka türlü olduğuna delalet eder.

Bir eser-i edebiyenin cümle ve terkib hataları gösterilmek istenilir bir velvele, bir hiddettir kopuyor. Böyle şeyler küllüyen faidesiz addolun yor. Tenkidin manaya müteallik olması lüzumu demniyan ediliyor. Bu iddia-i sellem hakikaten tenkid elfaza inhisar etmeli, manaya da şamil olmalı, he kes böyle söylüyor. Fakat meydana bir nümune-i intikad çıkaran olmuyor. Yah (Rasim)in Peğamber, Tefekkür hakkındaki muhasebatı bu babda bir nümune addol nabiliyor. Çünki kemal-i bitarafi ile bu üslub-ı nasihatperverane ile yazıl yor.

Halbuki bu muhakemâtın dahi sahib-i eŝeree mucib-i iğbirar olmakta olduğu rivay olunmaktadır. Bir eserin muhakemesinden maksad asli onun fena yazılmış olan noktalarını bulub göstermek ve bu meyanda güzel yazılmış bulunan noktaları da takdir etmektir. Bu yoldaki intikadata kimsenin bir diyeceği olamaz. Fakat iş içine garazkarlık karıştırılırsa elbette kim olsa kızar. Mesela Malumat'la ufak tefek vukubulan bazı muhakemâtımıza bir zaman Sabah gazetesi tarafından kıyam etmiş tenkidin manaya da şamil olması lüzumunu dermiyan eylemiştü. Biz o zaman bir demeğe lüzum görmeyerek sabahın tarz-ı intikadâtına intizar etmiştik. Muahhar bu nam altında yazdığı makaleleri görün. Balada arz olunduğu üzere bir eserin muhakemesinden maksad o eserin en ziyade fena cihetlerini göstermekten ibaret olduğu halde Sabah Gazetesi yazdığı makalat-ı tenkidiyede hiç bir eser hakkın doğru bir fikir ve mütalaa beyan edemedi, kuru, boş temdihata koyuldu, bu sır da bazı fıkrat-ı harfendezane dercinden de çekinmedi. Göstердiği tenkid numu neleri hep böyle geldi geçti.

Tenkidin manaya dair olması lüzumundan bahs ve bu fikr ile ecale-i hem 1 tenkid ederken öyle garib ve mütealliz ane şeyler yazdı ki gülmemek kabil değil idi. Malumatın evvelki hafta neşredilen nüshasında Malumat Evrakı Müdür Emin Bey Efendi Biraderimizin (Musedin Saygusu) serlevhasını hesab ül benan üzere yazılmış hazin, dilneşid bir eserleri münderic idi. Biz öteden beri Emi Bey Efendi biraderimizin bu yolda yazdıkları manzumeleri herkesten ziyade tak dir etmekte ve bazı münasib mevzuların bu vadide yazılmasını arzu eylemekte olduğumuzdan Emin Bey Efendinin o manzumelerinin [illegible] takdir etmiş ve hatta emsalinin irsalâ lutfunda bulunulmasına da başkaca inti zar etmekte olduğumuzu beyan eylemiştik. Sabah gazetesi muharririni bildirmeksi zin bu manzumeyi derc-i sütun ettikten sonra sirine gayr-ı kabil- itanzir hükmünü bastırmış.

Bu hüküm bizim hatırımıza "çizmeden yukarıya çıkma" fıkra-i meşhuresini getirdi. Bir defa asar-ı manzumenin kıymet-i edebiyelerini takdir ve hakkında bir hüküm-i sahih vermek ve lasiyyema bu şeyi gayr-ı kabil-i tanzirdir diyecek kadar simasına bir reyb beyan etmek için her halde şiir ile müteva[illegible]il olmalı dır. Böyle bir hüküm ehline-i kuvvetten sadır olursa dinlenilebilir. Yoksa üç be hikmeye-i bimana ile kafile-i üdebaya katılmak isteyen cühelanın böyle bir hük itasına katan selahiyeti yoktur. Bu ifademizle Emin Bey Efendinin eserini be ğenmemek fikrinde olduğumuzu değil, belki münekkid namiyle ortaya atılanları sın ne kadar gülünç mütalaalar, fikirler serdetmekte olduklarını göstermek istiyoruz. Yoksa eseri cümleden evvel biz takdir etmiştik.

Elfaza ait hatalara bakılmamalı imiş, Çünkü sonra mesela(tahtezzemin) terkib-i sakimi göze çarpmış da Sabah gazetesi hiddetlenirmiş. Kimin vazife sinde kim ne derse desin . Biz muhafaza-i lisan hususunda fevkalade iltizam- taassub edenlerdenis. Binaenaleyh (enderun), (Bahtiyaren), (tahtezzemin)gibi şeyleri nerede görürsek derekab ihtar edeciz. Çünkü bu şeylere nazar-ı müsa maha ile bakmak lazım gelse on seneye varmaz bütün nevresidegan, Sabah münek kidiyle hem zabanolur. Lisan bozulur gider. Bizde muharrirlik etmek için as çok Arabiye Farisiye vukuf lazım olduğuna bu hâller dahi sarahaten delalet et mektedir.

Geçen hafta intişar eden mecami-i mevkuteden birinde manzurumuz olan şiirde (şeb-i müdlehim) terkibi nazar-ı dikkatimize çarpmıştı. (Mükşir) v ünde olan bu medlehim sıfatı Arabcada koyu karanlık manasına delalet ediyor Arabiye vukuf-ı küllisi olan bir refikimiz bu kelimenin Arabcadan aniden kull nıldığını söylemiştir. Bazen mecaz olarak dahi kullanılırmış. (Umur-ı müşkil makamında (umur-ı medhelem) denilirmiş. Arabcada manaya pek bunu karib olan mükefhir kelimesi de medlehim vezninedir. Mesela : Arablar (sehab-ı mükefhir kelimesi şimdiye kadar Üdeba-yı Osmaniye tarafından istimal edilmemiştir. Binaenaleyh gaibdir. Bu garabeti sahib-i manzume Bey Efendi de tesalim eder sanmederiz. Hem (şeb-i barenk) aynı kuvveti hais iken (şeb-i medlehim) istiz line ihtiyaç yoktur. Eğer Arabcadan bu yolda kelimat-ı garibe iktibasına ba lıyacak olursakmanzumeleri yanımızda taşımaktan başka çare yoktur.

Resimli Gazete refikimizin geçen nüshasında İmam-ı Gazaliye dair ola

mamuma gayan-ı takdir idi.

Münderecat-ı sairesi de gayeten mütenasiptir.

İrtika gittikçe güzelleşiyor. Devam-ı intişarını halisane arzu ederiz

Ayda bir defa intişar eden Rul Mecmuası'nın sahir negretuman dokuz numaralı nüshasında İsmail Safa Bey Efendi tarafından küçük bir intikad serlevh ile yazılmış bir makale okuduk. Yine Naci'ye müteallik. Safa Naci'den bahse herkesten ziyade kendisini selahiyyattar addediyor!!! Bu selahiyet neden nagidir. Bir kere Naci'nin zatı mevzu bahs değil ki Safa Bey Naciyle kesret-i ülfet ve ihtilatından dolayı kendisini selahiyattar addetsin. Meselâ Naci'nin hüviyet-i maneviyesini gösteren eserlerindeki bundan bahse herkesselahiyattardır. Bunun için Naciyle görüşmüş olmak lazım değil. Acaba Safa yine mahud küfr fikrasını hatırlara getirecek tuhaflıklara başladı. Maahaza Safa Bey Efendinin bu makalesi kıymetşinasane bir lisan ile yazılmıştır. Zaten Safa'ya yakışanda budur. Çünkü Safa Bey Efendi Naci Merhumun tilmiz-i hassası olub edebiyatta bin vadi değiştirse ve asar-ı cedideyi ne kadar taklide uğrasa yine eşarı bize şiir-i Naci çeşnisini vermekteder. Bu da kendisinin cümleden ziyade merhumun meftun ve meclub-ı asarı olduğuna delalet eder.

Servet-i Fünuna (M. Nasım) imzasiyle eşar ve makalat yazmakta olan bir edib-i reşid Ali Kemal Bey Efendiye cevaben bir makale yazmış, mir mumaileyh fikir ve mütalaasını cerh etmek istemiş. Meselâ yine lisana müteallik olduğu cihetle biz de yine doğrudan bir kaç satır yazı yazmak isterdik. Fakat doğrudan doğruya Ali Kemal Bey'in fikri cerh edilmek istenmiliyor, mirumaileyh elbette cevabsız bırakmaz mülahazasiyle şimdilik ihtiyar-ı sükut ettik.

Malumat Cilt 6 Sayı 130 sh: 128,129
2 Nisan 1314

İcmal-i Edebi (51)

Geçen hafta zarfında cerâid-i yevmiyeden birinin makalat-ı ilmiye kısmını bir imla meselesi işgal etti. İmla meselesi denilince sakin kelimat- a Osmaniyenin suret-i tahririne dair şumullü bir bahs cereyan etti, zannetmeyin. Meselâ şundan ibaret. ( ) yazılmalı, ( ) ? "ecib Asım, Bahai Efendi ( ) suretinde yazılmalı. Çünkü (türemek) maddesinden müştaktır ki cemaat, kavm manasına delalet eder diyorlar.

Ali Kemal Bey,"( ) suretinde yazılmalı. Çünkü kadim kaideye müsteniden türk olunur. Bir de bu surette hangi kaideye müsteniden tağyir edilmiyor? Edebasızdan misal getirmeli, hem Türk kelimesini ( ) suretinde yazarsa bedema fezail-i Türkiye gibi terkibler yapamıyacağımız gibi etrakı dahi elvedai çekmemiz lazım gelir." Derken ortaya bir müeccyiz çıkıyor. Esma-i lisanın kelimat- ı Arabiye ile terkib suretinde istimali caiz olduğundan (fezail-i Türkiye) terkibi doğru olmak lazım geleceğini ve şu kadar ki ( )in lâsı kudema hesabiyle ( ) imla-yı nevzuhuruna nazaran olduğunu söylüyor. Bunun cevaben Mecib Asım Bey tekrar cevab veriyor. Millet-i lisan-ı Arabide istimal edildiği vechile ( ) kelimesi değil, kendi verdiği nam ile yani ( ) ile yad ve tahrir eylemek münasib olduğunu söylüyorlar. Bir aralık bir isim de işe karışıyor "Ayol siz boğuşma uğraşıyorsunuz. Hat bizim değil kelimenin imla-yı sahihini yazmak mümkün olsun, ha( ) yazınışsın ha (ikisi de hatt-ı Arabi ile yazılmış olur. Binaenaleyh bu cidal bifaidedir"diyor. Şimdi nöbet-i kelam bana geldi. Biraz da ben söyleyeceğim. Evvel be evvel ( ) imlasını ( ) tercih edenlerden olduğumu itiraf ederim. Kelimenin aslı ( ) bu, yapılacak bir kamus-ı Türki'de gösterilmelidir. İstersem ( ) suretinde yazar, kim ne diyebilir? Biz şimdiye kadar ne kelimeler feda ettik, varsın birisi de bu olsun. Herkesi telaşa düşürmemeli. Böyle bir kelime ile Edebiyat-ı Osmaniyenin kıyameti kopmaz.

Kemal Beyin o idrak çalakiyle ( ) eminin ziyanına teessüfü de tabiî. Bu teessüf varsa bundan sonra bi nokta-i istinad kalmış olan mahud "bi-idrake " düşer. Onun bu hali ise bizce mucib-i memnuniyet olmak lazım gelir. İkisine de hak selamet versin.

Enseninden kaldırıb attı şu bar-ı eskali
Bir fetanet gösterib etrak-i bafdrakimiz

Kemal Beyin bu kelimenin imlası hangi kaideye müsteniden tağyir ediliyor. debamızdan misal getirmek sözü de tuhaf. Şimdiye kadar imlaca vukubulan tağyiat hangi kaideye müsteniden icra edildiyse bu da öyle vesselam. Şimdi ne kadar li kalemli varsa o kadar da imla vardır. Kemal Beyin İstanbulumuzdaki bu tekkiğden haberdar olamayışına doğrusu teessüf olunur. Ûdebamızdan misal getirli imiş. Hangi Ûdebamızdan? Ûdebamız içinde imlaca muttarid bir kaideye riayet den acaba kim olsa gerek? Ya ben derhatır edemiyorum ya öylesi kalmamış. Şimdi er edibin matbaadaki imlası başka, asar-ı menşuredeki başka, manzumatta son sda. Hele mekatib-i hususiye bütün bütün başka elhasıl şimdiki Ûdebanın fikr e emeli her gün bir nevi imla icad etmekten ibarettir.

Kimse tayin etmedi eşkalini imlanızın
Siz dahi hayranız imla-yı bisemanızın

Meselenin en tuhaf cihati ilm ve irfanları, fasiletleriyle iştihar etmiş lan bu zevatın bir (vav) harfi başında cenk ve cidale koyulmalarıdır. Undan e çıkar. Bir takım erbab-ı gayret gece gündüz sarf-ı himmet ederek beri tafta kesa bir lisanı lafzen ve manen tağyir etmeğe çalışırken bunların bu tafta bihaberane bir harfin başında kıyameti koparmaları ve artık edebiyat-ı emaniyenin hali malum ve oylariyle cümle Ûdebayı telaşa düşürmeleri kahkahalarla gülünecek haller değil midir.

Malumat Cilt 6 Sayı 131 sh: 202
17 Nisan 1314

emal-i Edebi (52)

Bir iki haftadan beri alem-i edebiyatta bir cuş-ı hurus var. Şiire, Yeni Edebiyat-ı Cedideye, Muallim Naci Merhuma dair makaleler, müdafaanameler yekdi erini veli ediyor. Hepsi ne ise ama şu Naci meselesi artık kabak tadı vermeğe başladı. Herkes intikadat-ı edebiyenin suver-i icraiyesinden fevaidinden bahsediyor. Halbuki ortada müfid bir nuzune-i intikad görülmek şöyle dursun mübahasat-ı cariye gittikce müncare rengini kesb ediyor. Meselâ iteden birisi çıkıyor, (Naci kendisine niye Muallim ünvanını verdi, niçin nam-ı müstear kullandı niçin böyle yapmadı) diye külliyen sadedi bahsin haricinde merhumu muahezeye başlıyor. Beşken buna Naci posendan hiddetleniyor. Çalınılan müdafalar, intikadlar yazılıyor, işin içine garazkarlık karışıyor. Böyle şeyleri okuyanların sıkılmaması kabil midir? bu faidesiz mücadelat-ı kalemiye ta ki devam edib gidecek.

Geçenlerde mecmua-i mevkuteden birinde şiir hakkında bir makale-i mahsusa münderic idi. Makalenin hülasasa şundan ibarettir.

"Melek güzelliği bir nazımın şiiriyyatini temine gayr-ı kafidir. Bir naz şiir ünvanını alabilmek için fasih beliğ olmakla beraber teşbihat ve istiaratı mutazammın olmalıdır. " Bu bir sahabdır ama doğru olduğu iddia edilemez. Sözde güzellik ancak şerait-i fesahat ve belagata riayet edilmiş olmasiyle tahakkuk eylemiş olacağı iddiası bir dereceye kadar teslim olunsa bile bir nazma şiir diyebilmek için her halde bir teşbih ve istiareyi mutazammın olması lazım gelecek sözü biraz su götürür. Teşbih ve istiareli öyle bayağı şeyler vardır ki sade nazımlar onlara nisbeten seve seve okunur. Birincisi mücerred bir teşbih ve istiareyi mutazammın olduğu için şiir addolunduğu halde , ikincisi güzel fakat sade bir nazım bulunduğu cihetle şiir addolunmak neden icab etsin. O halde tarife bir kayd ilave etmeli fasih ve beliğ bir nazma şiir addolunmak için mülayim bir teşbihi latif bir istiareyi mutazammın olması demelidir. Bu tarif bile bazıları tarafından kabul olunmaz zannederim. Servet-i Fünun'a geçen hafta nesrolunan Şehsasında (Süleyman Nesib) imzası ve (İki Söz Daha) serlevhasiyle Yeni Edebiyat-ı Cedide hakkında bir makale-i mufassala münderic idi. Sahib-i makale nevrus edebden Siret Bey Efendinin (Tair-i Garib) serlevhasiyle yazdığı manzumeyi Sully Prodhume'nin(Nidbirise) Lane-i Şikeste) ser nameli manzumesiyle mukayese ederek Tair-i Garib manzumesini daha latif , daha sahik müessir buldu unu söylüyordu. (Tair-i Garib) musavverane yazılmış latif bir manzume olduğu

halde hemen baştan aşağıya kadar içinde bir iki tabirden başka bir şey yok gibidir. Şiir hakkında makale yazan zatın fikrince bu manzumeyi hayret-i mecmua siyle şiir addetmeğe imkan yoktur, o zatın bu manzume içinde şiir addedeceği o olsa olsa şu mısraı olabilir:

Ce olan ederdi bağları menende-i riyah

Öteki ebyat sade tasvirden ve binaenaleyh güzel mazmunlardan ibarettir. Bu hükmü veren biz değiliz. Bu hükm hem şiir hakkında o makaleyi, hem bu manzumeyi neşreden bir gazetede görülmüştür. Bizim fikrimizce gelince:

Nihayet ol kadar vardır ki mevzun ve mufassaldır mealine masadak olan sade vezinli, afiyetli sözler tabii daire-i şiirin haricinde kalır. Bunları bu zamanda şiir addeden olduğu gibi kadema dahi şiir addetmezlerdir. Sözde güzellik nasıl tahakkuk eder? Her fasih ve beliğ olan söz güzel addedilebilir mi? Güzellik bir eserin şiiriyyetini temine kafi midir? Kafi değilse bir söze şiir diyebilmek için ne gibi hasaisin vücudu lazımdır.

İşte bir mesele ki hikmet-i bedayi allamesi geçinenlerin halledeceği şeylerden değildir. Şiir hakkındaki makalede calib-i nazar bir nokta daha vardır ki o da:

Seyran-ı bamarest gül-i lale vu nesrin
Lemak-i berayend tuderhaki çübabi
Ün e.r-i bahseram birevem sar-ı bigerim
Ter mur-ı tuçandan ki nevazış hak be say

kıtasının birinci beyti nazım, ikinci beyti şiir addolunmamasıdır. Herkes beyan-ı mütalaada serbestir. Binaenaleyh bizim fikrimizce bu kıtanın münferiden ne birinci, ne de ikinci beyti şiirdir. Bunda şiir olan kıtanın hayet-i mecmuasından çıkan manadır.

İstidrad

Sadi'nin baladaki kıtası şu fıkrayı hatıra getirdi. Bundan bir kaç sene evvel ihvanlar bir sat ile Gümüşsuyu kabristanından geçiyorduk. Ondaki insiyagah-ı ebediyetin kapıları önünde bir aşiyan-ı fena olan taşları gözden geçirerek yavaş yavaş yolumuza devam ederken nazarımıza bir mezarın baş ucunda küçük bir taş ilişti. Üzerinde şu beyt mehbuk idi:

Bigaki gufte em ez şevk-i bedudideu hod
yanemanzil-i selma fein selman
(çok zaman ziyaretçilerin sevkinden ve görüşünden ve görüşünden demişim ki
Ey selmanın menzilleri senin selman nerededir)

Beytin alt tarafındaki mısralardan Habeb-i kabil-i Lami(-elma) ve sevali duhterin bahar-ı ömründe fasl-ı bahar içinde kasaba-i fena olmuş olduğunu anlayarak şu tesadüfe arkadaşımla beraber kıttaabi müteessir olmuş idik. Seng-i mezarı böyle fevkalade addolunmağa lâyık bir beyt ile tezyin etmiş olan peder-i mükadde'in fazl ve irfanını takdir ederken mezarın aşık ucunda bulunan taş üzerinde şu:

Hengam an ki gül demed ez-sahn-ı gülistan
Reft-i an gül şikefte ve derhaki gud-nihan
Hengam an ki ah-ı seçerniz kuşed zaber
Hiab-zande be kes an taze buston

şu kata-ı güzide iliştiğini gördük mü. Arkadaşımla beraber iki dakika hayrette kaldık. Mezarda böyle mezar taşına çok güç tesadüf olunur. Doğrusu bu zarafet ve irfana bes. Kıtanın meali bervech-i atidir:

"Sana-i gülistandan güller inkişaf ettiği zaman o gül-i nevşikefte gitti, hak-i siyah içinde nihan oldu. Ağşam-ı ağlar bulutlardan nem çektiği zaman, o bostan-ı zarafetin hergiz-i latifi susuz kaldı."

İntiha

Seng-i mezar üzerinde muharrer olan baladaki kıta esasen hazin bir şiir olduğu halde bu kıtanın böyle bir mezar taşına yazılması şiiriyyetini bir kat daha artırmıştır. Asaleten şiir sözlerden midir? Mevzun ve mukafla sözleri şiir zannederek gece gündüz o yolda geçler temaşasiyle uğraşanlara şair değil(hemşeri) denilir. Kudret-i tabiiyye bu ünvana istihkak kesbedenler zamanımızda o kadar çoğalmıştır ki tadadı bile kabil değildir.

Malumat Cilt 6 Sayı 133 Sh: 250,251
7 Mayıs 1314

Muharrir-i şehir saadetlü Said Bey Efendi hazretleri (Galatat) namiyle eşr buyurmakta oldukları mecmu-i müfidden birinde "bila-perva" "bilaaram" abirlerinin Türkçemizde istimalini tecviz buyurmuşlar idi. "Bila" edatının dahil olduğu kelimat, Arabcada olduğu gibi lisanımızda mesela (bilamüddetin) suretinde değil (bilamüddet) suretinde kullanılmakta olduğundan müşarileyh hazretleri bu suret-i istimali (bilaaram) a delil-i cevaz olarak göstermişlerdir. Kadem'an- Muhit Ül Maarif- bendlerini yazmakta olan zat Said Bey Efendinin bu fikrine muteriz çıkarak (bilaaram) istimal edildiği surette (bilakorku) gibi Türkçe kelimat ile yapılacak terkibler dahi yanlış addolunmamak lazım geleceğini (bilaaram) terkibinin kudema-yı üdeba tarafından istimal edilmemiş bulunduğunu hikmet-i lisaniyeye aid saire bir çok mülahazat ile beraber beyan etmiştir.

(Aram) kelimesi için Lügat-ı Naci'ye müracaat edilmişti. Atideki satırlar görüldü:

"Aram" (f) sabr, karar: Arama kalmadı. Dinleme, eğlence: oğrada biraz aram edildi, rahat, istirahat: Aram bir hazinedir ki yer altında bulunur. (lam) ası üdeba tarafından kullanılmakta olan (bilaaram) tabiri-(bila) arabi olduğundan" yanlıştır."

Said Bey Efendi Hazretleri""bila aram, bilaperva" tabirat-ı muhdese-i lisaniyesinin istimalini tecviz buyurmakla beraber bu cümle-i arabiyi her farisi kelime başına getirerek mesela(bilahabe) (bilacam) gibi yeniden yeniye tabirler ihdas etmek fikrinde değildirler zannedilir. Binaenaleyh (Muhit-Ül Maarif) muharririnin baladaki iki kelimeye münhasır olan cevazı başka şekilde telakki edecek bunların tecvizi halinde (bilakorku) gibi tabirat ihdas olunmasında beis görmiyecek surette beyan-ı mülahaza etmesi makasdı iyice anlıyamamış olmasında şüphet etmiş olsa gerekir.

Mesail-i lisaniyede daima asar-ı kudemadan istişhad olunmak lüzumundan, bahsolunuyor, kudema (bilaaram) tabiri istimal etmemiş olduğundan bizim de kullanmamamız lazım geleceği söyleniyor. Asar-ı kudemadan lüzum-u istişhada diyecek yokmu da bu iddiayı dermiyan edenler bile bu lüzuma riayet etmiyorlar. Meselâ /bilaaram/ tabirini kudema-yı büleğa istimal etmemiştir. Fakat acaba müşarileyhim içinde (germiyyet) kelimesini istimal etmeyen var mıdır. Ökçesaçe, Veysi, Nergisi, Atai ve saire bir çok seradedan-ı büleğa, Naki, Nabi, Nefi, Nedim, Şeyh Galib gibi cazım-ı şuara ve üdeba hemen umumen (Germiyyet) kelimesini istimalentmişlerdir. Şimdi birisi çıkıpda bu kelimeyi istimal etse her taraftan itiraz kapıları açılır. Acaba bunu kullanan adam kudemadan layikadd cevabaid ityan etse kendisine ne cevab verilir. Hiç şüphe yok ki verilecek cevab şudur ibaretdir:

(Germ) farisi bir kelime olduğundan ahirine (yet) edat-ı masdariyetin ilhakiyle (germiyyet) masdarının teşkili hatadır. Bu mukaddemede (Germi) demek lüzum eder.

Saniya asar-ı kudemadan istişhadın ne hükmü kaldı. Hem bu cevab-ı basiti kim bilmez. Alelhusus böyle şeyleri kudemanın bizdendaha iyi bildiklerini beşte Muhit-Ül Maarif muharriri olduğu halde herkesin itiraf edeceğinde şek yoktur. Demek ki müşarileyhim bu hatayı bilecek kabul etmişlerdir, (Germi) mukamında (germiyyet) kelimesinin istimalini zevk-i millimize daha muvafık bulmuşlar. Madem ki bu gibi hususatta daima asar-ı kudemadan istişhad lüzumuna kail oluyoruz, onların kabul ettiğini bizim de kabul etmekliğimiz lazım geleceğini söylüyoruz. O halde Arab kaidesinde hata olduğundan sarf-ı nazar ederek (germiyyet) kelimesini de istimal etmemiz lazım gelir. Muhit-Ül maarif muharririnin bilmem bu babdaki fikri nedir?

Servet-i Fünun'un geçen hafta intişar eden nüshasında Edib-i Muhterem İsmail Safa Bey Efendi biraderimizin - Tenkidat- namesi altında bir makaleleri münderictir ki (Yeni Asar-ı Vedide) den bazıları hakkında tenkid yollu mütalaaları havidir. Asar-ı edebiyeye şiir namını vermekte sevkalade müşkülpesentlik gösteren Safa Bey biraderimizin intikadatı bizce daha mahaya çamil ve asar-ı mansure-i edebiyede daire-i intikadatına dahil olsa daha güzel olacağında şübhe yoktur. Biz bu yoldaki mütalaat-ı bitarafanemizi hitam-ı tenkidatta

acağız.

Resimli Gazete refikimiz hala hiddetini yenemiyor. Refikimize deryadil asını tavsiye ederiz.

Geçen hafta Vecihi'nin (Hasbihal)sernasesiyle neşredilen küçük bir ese- i okuduk. Mevzu fena olmadığı gibi üslubu da dilnişin. Vecihi'nin büyük büyük anlara bedel badema böyle küçük fakat şayan-ı mütalaa eserler neşrine çalı- ağını ümid ederiz.

Alem-i islamiyet hakkında efkar-ı malumesiyle iştihar etmiş olan Gladstern vefatına zeyrafa-i ülemadan bir zat atideki cümleyitarih düşürmüştür.

Subhane men eâleküllgari

Malumat Cilt 6 Sayı 134 sh: 274,275
14 Mayıs 1314

al-i Edebi(54)

Geçen haftanın şuun-ı edebiyesi pek garib idi. Alem-i tahrire daha yeni il olan nevheves bir muharrir (Yeni Edebiyat-ı Cedidenin Menşe ve Esasları) ı altında tavilüzzeyl bir makale yazmış, kendi fikrince edebiyatımıza bir r i tecedüd tayin etmiş, idare-i mülkiyenin tarih-i inkılabiyle tecedüdat-ı biya tarihini birbirine karıştırmış, bununla da kalmamış bir aralık her na- ya galeyan-ı dem-i heveskari ile kub-sıvar-ı hiddet olarak bir çok büyük se- de atmış tutmuş. Biz makaleyi okuduğumuz zaman böyle hallerin öteden beri arrir-i makale gibi heveskaranda tecellisini bilenlerden olduğumuz cihetle le bir tebessüm-i lakaydane ile elimizden atıverdiştirk, ferdası günü intişar n İkdam Gazetesinde makalenin aynen iktibas edilmiş olduğunu gördük. Bu mua- e-i narevadan canı sıkılmış (İkdam) gazetesi makalenin muharririne bir mille- edib akşetmiş ki şapırtısı hala mesami-i mizahperverana aksendaz olmaktadır

Eder şuurunu ihlal, müttehid görünür
Gözünde manzarası vakt-ı subh ile akşamın
Kemal-i hevahiş ile ekl eden bilir ki nedir?
Bo atlarındaki şiddet cenab-ı İkdamın

İnsan için ihraz-ı şöhret eymenenin bile tarikı mevcut olduğu halde bunun makbulu iyilik tarikına salik olarak o suretle temin-i i tihar arzusuna hiz- ten ibaretti ki bu da ihtiyar olunan meslek-i makulde sebat ile refte refte ule gelir.

Sen kabe gibi kendini hürmetle benam et

Asar-ı kalemiyeleriyle namları asmangir-i i tihar olan zevat-ı aliyenin undukları mevki-i muallayı temayüze yetişmekten müteşahid olarak hal ve mevkiine a yakışmayacak şeylerden bahse kalkışan ve hiddetten büyük sözler söyleyen ının alacağı mükafat elbette böyle olur.

Pek ziyade kullanmakta olduğumuz kelimattan(işgal) kelime-i arabiyesinin ala (ceraid ve resaili işgal eden) cümlesinde o duğu gibi istimali hata olduğu en bir makalede iddia olunmuştur. İşgal, bizde maddiyat ve manaviyatta kulla- ır bir kelimedir. (Fikrimi işgal etti) cümlesi hata olmadığı gibi (ceraidi al eden)sözü de yanlış değildir) İşgal yalnız insanlar için olmaz. (işgal-i eri) terkibinin hata addolunması bunun mütercem olduğu terkibe nazaran (istila amında istimal edilmesinden ve işgal ise muvakkaten ve alâkasız faidesiz o- ak meşgul kılmak manasına delalet ettiği cihetle bu mukaddemede istimali müna- olmamasından naşidir. Yoksa (resaili işgal eden) sözü hiç bir zamanda hata olunamaz. Harflerde birer cisim olmak hasebiyle ceraidi işgal edebilir. Fakat eteler hakkında istimal edilen bu (işgal) kelimesinde alaadaki faidesizlik beyhudelik daima gözetilmelidir. Fakat asar-ı müfide hiç bir vakit ceraidi iş- etmez. İmla eder. Bir iki misal(Paris mahabirinin makalatı "Malumat" ve dam'ın" sütunlarını imla etmektedir) (Yeni Edebiyat-ı Cedide nami verilen eser daima bir gazetenin sahaifini işgal eder.

Refik-i muhteremimiz Kesimli Gazetenin geçen nüshasında görürük. Şiir mına dair edilen manzumelerin bir iki yerinde bize vesikasızlık görünüdü. Sehv-i ettib olmak ihtimali varsa da her halde böyle şeyler nazar-ı dikkatten dur mamak iktiza eder.

Bir müddetten beri Kesimli Gazete Refikimizde Hüseyin Hacim Bey Efendi afından Egareı Ahire i Safa hakkında şiddet-i lisandan hat-ı nazarla yürütülen ikadatın kısmı azamı beca olduğu mahafil-i edebiyede söylenmektedir.

Geçen Perşembe günü intişar etmemişolan (Hakikat) risale-i edebiyesinin rakki) refikinin yanına gittiği rivayet olunuyorsa da biz şu nabehengam seyata pek inanamamak.

Malumat Cilt 6 Sayı 135 Sh: 299,300
21 Mayıs 1314

al-i Edebi(55)

Alem-i edebiyatta garaib-i edebiya numuneleri gittikce çoğalıyor. İsmail a Bey Efendi biraderimizin ahlak ve asarı itibariyle Naci hakkında yürüttüğü kidat üzerine sada-yı itiraz her tarafta yükselmiş ve Kesimli Gazete Refikinin müsebbi-i salifesinde Safa'nın bu tenkidatına cevab verilmişti. Bu cevabdan bazılarını tenkid ve muhakeze adilmiştir. Bu tenkidatın- velev sehafe nakli na bile - lüzumu münasible yazılmış olduğunu tasdik edemeyiz. Büyük büyük öteden beri bu gibi münakasatta mübtela olduğumuz nabe a tarizler , istihfaflar o halat-ı tenkidiyede dahi mevcut idi. Bunu, itiraf-ı leyakasız-ı bitaraftaneden dederiz. Ancak Safa Bey'den memul olan intikadat-ı vakıaya karşı muhafaza-i ve itidal edereke lisan-ı mahviyet ve nasahetle mukabele etmek veyahut iltifat sükut eylemek idi. Safa Bey her nasılsa mağlub-ı hiddet olarak berveçh-i dere-i sütun-ı itibar ettiğiniz teşkileyi yazıb göndermiş ve kendisini ehemmiyetperverane-i edebde bilmukabele hedef i tavib ve muhakeze etmiştir. Bu teşkili (Yeni Edebiyat-ı Cedide) numunelerinden addetmekte muazuruz.

Şurut-i Teşkile

Hüseyin Hacim Bey Efendi!

Size haftada bir kere olsun felsefe-i edebiye tedris etmekliğini bazı hahbalarınız tavsiye ve iltizam ediyor. Vakıa "Kesimli Gazete" ye yazdıklarınız lar bu ihtiyacınızı tasrih etmektedir. Sizin kattatlık meşrebiniz vardı. Öyle sattur ediyorum. Görüşmeyeli hayli zaman oldu. Galiba yine dünden i hattam başka şeye çalışmıyorsunuz. Matıra-i Bedr-i Kübrayı bir mucize-i şiiriyye sanmak ekesinden bir karış yüksekmiyişinize bakılırsa bir kaç sene evvel hatâ olduğunu nasıl iktidariyi de elden kaçırmışsınız. Vah vah! Buna hasbelmemde teessüf rim Azizim ! Zaafiniz beyan olmayınız, size mecaanene haftada bir kere Cuma leri bir iki saat kadar ders vereyim. Fakat ben Kadıköyünde Cevizlik tarafında met ediyorum. Vapura gelemez misiniz? Şayed vaktiniz müsaid değilse gelemiyecek iz bari (Mülahazat-ı Edebiye) namında bir telifim vardır. Onu okuyunuz. Büda ir müstefid olur, bilmediğiniz pek çok hakikatlere muttali bulunursunuz. Hakdaki tenkidlerinizi rüzgar size iade eder. Mukabeleyi hoşlanmam, hatta bir addederim. Bu cemiyette yeni mevkilerini görmek için siz bazı yukarı kaldırmalısınız. Ben aşağıya bakmalıyım(!) İktidarca durumda gözlerinin takrizsiyle tarizinden ne anlarım. Sayık olduğumuz cevabı size ehemmiyetle veririz. Kalemimin sizi tepeliyeceğini (!) eserlerinizi okuyub anlıyanlar hepsi bilir. Bu hakikat Kesimli Gazete muharrirlerince meçhul ise beğenileri eserlerinden birinin mevzuunda birinin mevzuunda ber şey yazsınlar.

Ey benim hikmet-i şiiriyyemi tezyif kılan
Gel de beraber görelim öyle hakikatleri
Ab-ı zerle bu gün ölsen

İşte beni istihfaf-ı hodnaşinaslıkla, insafsızlığında bulunan sermuharrir
ıvfik ve Hazım Bey Efendiler... Benim gelib geçtiğim yollardan bir kere geçin
ı sonra bugünkü eserlerime dair mütalaa serdine kalkışın. Siz benim lakırdı a-
sında tesadüfen ağzından çıkan vezinli sözleri bile kolay kolay söyliyemez bi
lat-ı tab ile bilirleriniz, şairliğimi tezyif gayret-i hamamı güdeceksiniz...
lirin, intikadın yalnız lügat manalarını öreneceksiniz ve (edebiyat) ı elifte
ya kadar usul ve geraitiyle tahsil hizmetinde bulunmuş. Şeklen-i edebiyeye
halif, sakim fikirlerle itiraz-ı ceal etmeyiniz. Bine siz bilirsiniz, istereniz
n nefesinize kadar aleyhimde yazınız. Ben ne iden oyun siz de ne iseniz osu-
z.)

Fi 15 Nisan Sene 314 İsmail Safa

Bu tezkireyi Resimli Gazete refikimizin geçen hafta ne rolünün nüshasını
a gördük. Her ihtimalin altında Hüseyin Hazım Bey'in cevabları göndericidir. A
acak sebavar-ı dikkatdir ki tezkire pek bahsevarane , pek muhakkarane bir
ey olduğu halde verilen cevablar aslına nisbeten yine istidlalperverenedir.

Bendisine (Muallim) unvanını verdiğinden dolayı Naci Merhumun hodnüma-
ğına hükm ederek müşarileyhi ahlaken fevkalade şayan-ı muhteze gören bu bab-
a neşr ettiği makale üzerinden henüz iki ay geçmemiş olan Safa Bey Biraderi-
iz nasıl olub da bir adamı ahlak nokta-i nazarından nevi-i bahs ve tenkide
akebilir. Doğrusunu söylüyoruz. (Naci) kendisine Muallim unvanını verdiği için
odnüma olursa bu tezkireyi yazan Safa Bey'in ne olması lazım gelir. Safa Bey
isi görmek için ağzını sevcih-i nigah etmelisiniz, bulacaksınız ki tenkideyeceği
i herkes bilir. Doğrusu ya Servet-i Fünun'un geçen nüshasında "Doğrunun Aşkın Tenayülat-ı Buh
esi Makalesini, "Romantizm"den levhasını havi yazı bir cehle müdafiedir ki
ekadizmin Fransada zuhurundan evvel mevcud olan Tanzimat-ı edebiye ile Mekta-
izme Romantizme dair malumatı havidir.

Makaleyi baştan aşağıya kadar okuyarak buradan bizim için ne istifade ha-
il olabileceğini düşündük. Fransız kalemiyle yazılacak Türkçeye nakledilmiş
lan bu mütalaat Fransalılar gibi müteneddin ve edebiyat-ı ahesa,yı terakkiye
asıl olmuş bir milletin cidden edebiyatında Romantizm şöyle başladı, Realizm
öyle çıktı böyle bitti gibi terakkiyat-ı içtimaiye icabatından olan tekâmül-
at-ı muhtelife-i fikriye hakkında bir takım malumatı havi olması bize görez fa-
deli bir şey addolunmaz. Makalenin nihayetinde "Yeni Edebiyat-ı Cedidenin"
ekadizm demek olduğu iddia edilmiştir. İşte asıl nay-ı bahs burasıdır. Yazılan
anzumat-ı cedide Dekadanların acaba taklid edilerek yazıldığı ve halbuki Deka-
izm fevkalade müteneddin ve müterakki bir milletin " Ahval-i İctimaiye ve ruhi
enin neticesi olarak zuhur etmiş " bir maslek-i edebi olduğundan bizim onu tak-
idi olan (Yeni Edebiyat-ı Cedideyi) manevatsız suç eden meyveler kabilinden
dd, edebiyatımız bu hal ile terakki edemiyeceğini iddia ediyoruz. (Yeni Edebi-
at-ı Cedide)nin bir de ahval-i içtimaiye ve maişetsiz neticesi olarak zuhur
tmediğini sahib-i makalenin de inkar edemiyeceği kanaatındayız. Yalnız bizde henüz
erakib-i cedide gösterme-le tecelli eden bu edebiyatın Dekadizm'den başka
ir şey olmadığı hatta terkibler bile tercüme efkar ile ifade edilmiş cazibden
baret olduğu bu gün herkesin malumudur.

Bu münasebetle Safa Bey Efendinin yine Hazım Bey Efendiye hitaben yazdığı
ir mektub mündericdir . Bir bitaraf olduğumuz cihetle bu mektubun gazetemize
erciinde bir beis görmedik. Hüseyin Hazım Bey'in cevabları gönderildikten sonra ke-
al-i bitaraf ile mütalaamızı yazacağız. Biz hatır için söz söyleyen takımdan
lmadığımız gibi kimseyi de ilzam ederek yazı yazmayız. Malumat'ın evvelden ber

sebeği budur. Binaenaleyh mülahazat-ı halisanemize karşı isbar-ı iddet buyurulmaz zannederiz.

Malumat Cilt 6 Sayı 156 sh 318, 319
28 Mayıs 1314

Bize bir rakib peyda oldu, ifadesinden onun da bizim gibi her hafta bir icmal-i edebi yazacağı anlaşılıyor. Bu rakibin namı Servet'dir, geçen haftanın şuun-ı asasa ve edebiyesi hakkında yazdığı icmali gördük. Pek hoşumuza gitti. Şu fıkrası cidden hoş avendedir:

"Mazen :

Gibi yaveler bile ibka-i nam etmiş herzegûyanın asarını da def'-i nisyan etmekle beraber şimdi arasıra hoşsa eserler dahi neşretmekte olan İzmir'de sünteşir bir cerideyi nevkutede geçende meşhur Eşref Efendinin bir gazeli görülmüştür ki müceredi tuhaflığına binaen o gazelden beyt-i atiyi iktibas eyledik.

Şarabı gündüzün tatbih eden ekser muharrirler
Düşe kalka gider meyhaneden akşamdan sonra

Servet refik-i muhterenimizden nakl ettiğiniz şu fıkranın balasındaki beytin kimin mahsul-i kariha-i bülend-i bi mensendi(!) olduğunu bilmeyenler varsa kendilerine i'lan ederiz ki o beyt, Sahib-i bürhan bir edib-i bihakkındır ki vaktiyle :

Bir başka şehre gitti
Bir başka şehre gitti

gibi ebyat-ı berceste siyle nam ve şöhret alarak bir başka şehre gitmiş ve şimdi orada (müddet) nam-ı müstearîyle koşmalar inşasına müdavim bulunmuştur.

Geçen hafta bir nesmuada İsmail Saib Beyefendi biraderimizin bir latif şakkılarını görmüş idik. Ahiren idarehanemize gelen bir mektubda:

Ben olur kendi gözümden seni ben kıskanarım

misralarıyle başlayıp nezir edilen bir eserde görülen:

Seni ben kıskanırım kendi gözümden ey canım

misrasına pek benzediği için olunmuştur. Lafe Efendi biraderimizin fevkalade suhuletle tanzim-i kelam hususundaki meleke ve iktidarı cümlece müsellem olduğundan böyle binnisbe adi addolunmacak bir misrayı iktibas etmeyeceği de kardır. Böyle şeyler ekseriya vaki olur. Bunu (iktibas) değil, (tevarüd) derler-miş Efendi Bekunum:

Öz bi kabilullahdır sercir-i tecrid-i meni

misrası Sirr-ı nazmında aynen mündericdir. Saib'in bu misrası eser-i intihal olmayıb (tevarüd) kabilinden olduğunu böylece tebyin eder.

Ahiren yeşil-i Sancağ-ı Muhtelemde olan bir şiir eğer beyt-ı atiyeyi intihab eylemiş:

Kanı ve kanuni edebi terk iden
Ber mucib-i hikmet ile felsefeden
Edebadan kâbiliyeten geçenler
Bilmez bana şimdiden sonrasını

Geçti şiir ile tefekkür-i anı
Okla bak hükm-i den ve devranı
Size ahlak ile servet lazım
Millete devlete hizmet lazım
Kaldırımlarda gezer şair çok
Ceblerinde arayın beş para yok
Fakat erbab-ı ticaret yolcu
Devlet ve milleti teyid eyler
Ne zaman zengin olursa millet
O zaman şiire eğilsin rağbet

Bundan bir iki nüsha evvel ("Nevakıs- Söylü Kızların Şarkısı" ser levhasiyle "Anderaturiyo"dan mütercim hazin bir şiir neşretmiştik . Şair-i meşhur

Mehmed Celal Bey Efendi gazetenizde o mensume-i dilkişini mütalaadan mülhem olarak ordan iktibas-ı meal suretiyle berveçh-i ati tercemeti'niz tarzında yazmıştır:

Vakta ki dem-i subh-ı gülbank ile sahra
Eyler dil-i mahzunuma alude-i sevda
Yevkinde müşevveş gönülsüz alem görünür
Okşar o zaman ruhumu bir intizar-ı sahsur
Bir şairi ihyaya gelir leyl-i rebiyi
Bir aşıkı giryende eder hüzn-i tabii
Ahsan arasında seçilir zill-i cibalin
Giryan olurum dest-i hazinünden malalin
Evrak-ı bahara gönülsüz lane-i aşkı
Bir kuş okur elhan-ı garibane aşkı
İhsas kılar gönlüme bir şiir havası
Dağlardan akan çağlayanın gamlı sadası
Sanki koyunlarla iner meşeerelerden
Aksettirir avazını muallim perelerden
Nalende olur hüzn ile bir darbe-i mahzun
Benzer ona gaya derbam-ı dil-i meyus
Bu lisanlı muhabbet gibi alude-i isyan
Canavarlar bir sinni okur reh-ef-i eğsan
Ol sade dili kızı saf ve tabii mütefekkir
Talus hayalatıyle hazin ve müteessir
Güzden müteveccih yere fevzinde tiliam
Bir yün eğirirken eli ol sihr-i cemalin
Bir bad oy etti'i baharın nefehatı
Bakmalarına ey alemefza inbasatı
Senden gitirdin sin derbam-ı dil-i seri
Ebhayalarına perkeden ol gonce-i fikri
Senden getirdin ona bir ah-ı tahassür
Ol güzleri mahmuzlerden gurbet-i tesevvür

Mahzuma biraz daha itinakarane yazılmış olsaydı, elbette daha güzel olurdu. Hasılı tercümedeki müşkilat erbabının malumudur. Celal Bey Efendinin tercüme-i sabıkaları tamamiyle bu kabil müşkilata tahammülsüzlüğü ile şayan görülüyor.

Bu münasebetle de (Ahmed Mahrem) zatı hakkında olan atideki şiir-i latifi derc ediyoruz. Bunun latafetini muhafaza gayesiyle tercümesi evvelki günlere kalacağından bu defalık. Cenab-ı bedayi-i ahengin sebeb ve hikmet-i halkıyetten enzar-ı vahiyi ve hakikatinizi tenvir eden lehcefet i e sibeler ve nüve-i bipa ve bikarları bizim için sesavatın sükunumu leyal-i aşk ve sevda için halk ve icad buyurmuştur. Kef'i nikab et seni ihtiramın canan-ı sevdan. a altında de ağuş edemem. Şu bir gün ömr-ü hümayunum içinde tahan olan sesini görüyor musun? Aşk ve sevdi beşeri "ef-i Vicdali yad ve tecessüs ey ede ek gibiyorlar. Her ahter, ahenk-i bikiyasi'i kainat içinde ayrı bir nağme teşkil ederler birbirini arayarak, birbirini nerede, birbirini takib ederek zemzeme-i ittila ve itizarlar. Her biri sevmekten cihana hitaben "Siz de gibi sesid olunuz, bizim gibi ve sifetinizi seviniz" nasihatını verir gibidirler.

Malumat Yıl: 6 Sayı 127 sh: 338,339
4 Kanunusani 1314

Meal-i Edebi (96)

"Ve ayn bir rızae ankülli aybin kalbiet
Kemayn ayn essuhti tibdi ülmesaviya "

Naci meselesi bitmez bitmez ortaya bir de Ali Kemal Meselesi çıktı. Cahid Bey'in cevabını mükafaatten yazdığı makale usul ve edeb-i münazaraya muvafık görüldüğü cihetle yalnız bu noktadan tenkid ve Ulum Kararını ziyaret meselesinin sahibi ise garib olduğu beyan edilmişti. Cahid Bey'in makalesinde Figaro gazetesinin sütunlarındaki olmarak Ali Kemal Bey başka bir mahiyette

görünmekle ittiham ediliyor. Biz hüsn-i zanni galib addedenlerdenolduğumuz cihetle Figaro'nun muhbiri gibi her münasebetinde Elizé'yi ziyaret etmiş olması mümkün olduğu zannında bulunmaktayız. Biz şimdilik bu cihetleri böyle bir tarafa bırakalım Kemal Bey'in vereceği cevaba muntazır olalım da bu mesele münasebetiyle İkdam, Sabah gazeteleri beyninde cereyan eden münakaşata bir göz gezdirelim.

Sabah gazetesi makalesinin ihtiyacından bir gün sonra "Kemale"i mazurenin Günde Bir İntihal " serlevhalı bir parçasını aynen alıp "Bu"na mukabele ederek altına bir fıkra yazmış ve o fıkrada sürçük tesadüfler(!) tesadüfler(!) sayesinde Kemal Bey hakkında " Nihayet mahiyeti bir derece-i intihalden ibaret kaldı" cümlesini yazmış. Bu fıkra üzerine İkdam gazetesi bir gün sonra "Sabaha Cevabımız" serlevhasiyle mufassal bir makale tercüme etmiştir.

Makaleyi okuduk. İntihal ve iktibas meseleleri üzerine yürütülen muhakemat ve mütalaata dair çirkinlik bir şey divanemiz. Biz bunun cevabını Ali Kemal Bey'den bekleriz. Elizé'yi ziyaret meselesi hakkında İkdam diyor ki: " Saniyen Figaro'dan intihal edildiğini iddia edilen cümlede aynen naklolunan parçalar adi bir muhavereden ibaret ise bu böyle en adi bir muharririn kalemiyle yazabileceği bir kaç satır ibareyi intihal eylemek intihale diğer bir şey olup olmadığını erbab-ı mütalaa takdir etsin." Bizde de her gün İkdam'ın mütalaa edenlerden olduğumuz cihetle bu fıkraya cevaben deriz ki bu meselede Ali Kemal'i hedef-i tayib edecek şey intihal değil - diğer parçası ise- kendisidir.

Yoksa Ali Kemal Bey'in kalemiyle o satırları yazmasını kim inkar edebilir.

Yalnız Kemal Bey'in evvelden fazıl bir zat olduğu halde böyle bir tenezzülle bulunması hakkında hayret veriyoruz. Kaffesi bahsinde arzettiğimiz hüsn-i zanni burada yine tekrar eyleriz. Şimdi gelelim Sabah gazetesine Sabah Gazetesi münasebetsizliğinde, gayrimeşruluğunda bir numune göstermek isteriz. Ali Kemal'in mahiyetini açıklığa kadar inhisarıdır. Sabah'ın o fıkrasına karşı hakikat namına beyan-ı teessüf ederiz. Biz Ali Kemal Bey'i vaktiyle muhabbetle olduğumuz Mekteb gazetesine Kalemdar'dan Muhendisliği münasebat-ı edebiye ile tanınmış olduğumuz gibi İstanbul'a muvassalatında dahi hemşehrisiyle görüşmüş idik. Serasedan Şuara-yı Arab ve Bazılarının egarına edebiyatımız dair o musahabat-ı edebiyede bulunmuş ve mütalaatlar beyan etmişti ki Mekteb'in bağlığa kadar revaçta bulunmuş mecmuasıdır. Mekteb zeyleksiyonları meydanda duruyor. Bunları hiçe saymak mümkün değildir. Bunlara cehalete cehalet eden, Ali Kemal'in mahdut-i ilmiye ve edebiyesi inkar edilecek derecelerden değildir.

Doğrusu böyle Sabah Ali Kemallerle olmadı. Biz Avrupa asar-ı edebiyesiyle ihtişal edip de kendi milli ve edebiyatımızdan ehemmiyetlileri hakkında olsalar da bir fikir beyan ve takdire layık görmediğimiz bizde asar-ı kalemiyesiyle halkı müstefid edecek adam; kaçıncı liseyi bitirmiş bitirmesin evvelden evvel mutlaka garbın feyz-i irfanından müstefid olmalıdır. Hatta bu hal ve şeraiti ta bir derecelerde kabul edenlerdir ki yazdıkları şeyler gülünç oluyor. Ali Kemal gazeteci, gazeteci olmuş ve kendine has ve sahib-i bir tarz-ı inşa meydana getirmiş adam latif bir üslub ile eserler, makaleler yazıyor, herkese de istifade ediyor. Ama yazdığı makalelerin basmasına alettarik bu iktibas yazıyorum. Hasan Fehmi onu yazmayan kim? Hatta bundan dolayı "Ali Kemal'in mahiyeti bir derece-i intihalden ibaret kaldı" diyenler makale değil koskoca eserler galat-ı meşhur gibi kabul etmek istemiyorlar mı? istemedi mi? Burada gayemiz dikkat bir cihetle daha vaki olan hüsn-i zannımızın Cavid Bey Ali Kemal'in mezkur fıkrasını tenkid eder gibi ihmal-i lügat ettiği halde Sabah gazetesi yazdığı fıkrada Kemalleyh'i sıfır add, sarsarlığını sert etmek için de gülünç kalemsiz olmasını iddia etmiş olduğudur. Biz burada hüsn-i zannımızı Ali Kemal hakkında o fıkrayı - bi sebeb bir hakaret-i hoş addolunacak kadar cailib-i nazardır- kaza., Kemalleyh hakkında " içir" demeğe kadar cesaretkar bir hareketine sebeb olan kendi hakkında o derece kuvvet gelir. Meydanda Kelam-ı Ahlak, Edebiyat-ı Cedidiye dersleri ve saire gibi bir çok asar-ı müfideleri ve neşriyesi bulunan bir adamın mina-yı cid ve hayat eri iş bu vakit Sabah Gazetesi atideki sa-i bilk-i acizane ile mukayese olacak, kendisi e in olmalı, Kesavir-i fuyul atı eden diye reyhemek sonra da Ali Kemal'i hiçe saymak o nev hodna s bilmeyendir ki tarif için tabir bulmak az.

Malumat Cilt 6 Sayı 149 s. 358,359
11 Haziran 1314

İcmal-i Edebi (59)

Bizde garib bir adet vardır. Meselâ iki kişinin bir mesele hakkında ettikleri mübahaseye münâcere rengini rengini vermeğe başladıkları zaman telif-i beyn için araya girilirde bitarafane bir iki lakırdı söyleyerek hiddet ediyorlar. Ama söyledikleri sözler gaibe-i taraftgiriden külliyen ari olduğu gibi hakikate de muvafık imiş. Burasını nazar-ı insafa alan bulunmaz. Elverir ki sözlerin mübahisinin hoşuna gitmesin. Biz öteden beri tarz-ı cereyanı beğenmediğimiz mübahaseleri yazdığımız fıkrasat-ı halisane ile menetmeğe çalışıyoruz. Mevzu-ı bahs olan mesail hakkında aklımızın erdiği kadar bitarafane mülahazamızı beyan ediyoruz. Meşruiyatımız müsteğane gözden geçirilirse müddeamız tesli ve itiraf buyurulur zann-ı kavisindeyiz.

Beğenmediğimiz mübahaselerden biri de geçenlerde epeyce zaman sahaif-i matbuatı işgal etmiş, edebedan tanıdığımız iki zat birbirine karşı eiden sezavar-ı tayib bir hayli barid sözler söylemişlerdi. Madi kim? Melum kim? Burada ondan bahsedeceğiz değil. Elbette o yolsuz mübahaseteki sırasiyle okumuş olanlar bir fikr-i mahsus hasıl etmişlerdir. Binaenaleyh şimdi burada kabahat falandadır demeğe lüzum görülmez. Yalnız bahsin taalluk ettiği esaslar üzerine bitarafane evvelce vermiş olduğumuz hükmün bası taraflarca mucib-i işbirar olmuş olduğunu kemal-i tasseüfle istihbar ettiğimizi burada söylemekten geçemeyiz. Biz ne demek? Mübahasatınız size yakıştırılamıyacak bir surette devam, herkese sizi tayibe kıyam ediyor. Artık vazgeçin. Bu meselede sen haklısın öbür meselede hak diğerinin yedindedir dememiş miydik. Mübahasat-ı sabıkada kendimize hüküm ve sıfatını verdiğimizde hiç bir zaman hükmümüzde iddia-i isabet etmedik. Biz böyle anlıyoruz, böyle değilse delail ityaniyle hükmümüzü cerh edin dedik.

Muhterem refikimiz bizim fikr ve ihtarat-ı halisanemizi bilbelli başka türlü telakki etmiş olmalıdır ki Resimli Gazete'nin geçen hafta intişar eden nüshasında - Bir İfade- serlevhasiyle küçük bir makale dercettirerek bizim- Kevniyet-i Hayatiye- hakkındaki fikrimizi cerhetmek istemiştir. Evvel emirden şunu arzedelim ki : kevniyet-i hayatiyenin memul olduğunu iddia eden sat başkası idi ama verilen cevab delilsiz olduğu için biz de yalnız kevniyet-i hayatiye muhakkak değil memuldür. Makalesi aks-i iddia akla, itikada mugayir gibi görünüyor demiş idik. Refik-i muhteremimiz bir ifadesinde- istikbale dair bir çok ihbar varit olmuş olduğunu, ensab-ı beşeriyenin daha pek çok zaman tetavül edeceğini (Teskere) den naklen beyan ediyor. İstikbale dair bir çok ihbar varid olmuş olabilir. Bunu inkar eden mi var? Ancak varid olan haberlerde kevniyet-i hayatiyenin meselâ şu zamana kadar muhakkak olduğuna dair bir haber varid olmuşsa o gösterilmelidir. Ya'den ne olacağını anlamak mümkün olabilir mi. İstikbal define-i bilintiha-i sulmettir. Bu gün fen gösteriyor ki şu faza-yı namütenahi içinde bir çok avalim mahv ü münkariz olmuş. Yine bir çok avalim teşekkül ediyor. Cenab-ı Hak (cc) mesken olan seyyare-i arziyenin ne zaman esasa-ı feriyesi birbirinden ayrılacak intizamına halel geleceğini bize bildirmemiştir. Bilakis bildirmeyib de hayat-ı kevniyenin devam etmiyeceği hakkında bizi emin mükellef kılmamış mıdır. Nasılsın o manzumede " gelmesi memul" demesinde muhalif-i itikad bir mana çıkarabilebilir mi. İntihai hayat-ı beşeriye hakkındaki irade-i esmaliye ne zamana taalluk etmiş ise hükm-i münifi elbette o vakit zuhura gelir. Bu bizim için külliyen mechuldür. İşte bu mechulata binaen değil kevni et-i hayatiyeye muhakkaktır denilemez. Refik-i mükerremimiz burasını gözü ve fikr ve muhakeme buyurmuş olsalar bu babda sehv etmiş olduklarını itiraf eder zannediyoruz.

"Tınnet" kelimesine dair Servet refikimizin geçen nüshasında cevab vermiştik. Binaenaleyh şimdilik bu kelimeye dair daha ziyade söz söylemeğe lüzum görmedik.

Servet refikimizin karilin-ikiram-a Osmaniyece fevkalade bir surette takdir edilmekte olduğunu işittiğimiz ihbar-ı sarihtendir.

Malumat Cilt 6 Sayı 139 sh: 378
16 Haziran 1314

Bazı heveskerverân-ı edebin gayret ve akdamiyle İzmir'de neşr edilmekte olan "Muktebes" risalesi Malumat'ımız hakkında bir makale yazmış, "Müceddid" namının müstear olmayıb " Müceddidin" olduğunu beyan ile:

Beytinin kaidini müdafa etmiş. Refikimize haliasane ihtar ederiz ki biz hiç bir zaman heveskârlık etmemiş olduğumuz gibi kimseye karşıda bilasebeb bir şey yazmadık. Zaten Malumat gazetesinin meslegi budur, böyledir. Refikimiz Malumat aleyhinde bilmece tertibine (Müceddid)nam-ı müstearîyle vazife-i hilaf-ı harekete kalkışırsa kendisine karşı elbette tarik-i davet etmiş olur. Mamafih biz yine güç görebilmekte olduğumuz refikimize bir şey demeniş ve mahbilmecenin kimin tarafından tertib edildiğini yakinen bildiğimiz cihetle ona tevcih'i hitab etmiştik. Refikimiz (bilmece)müretteğinin faslından, kemalinde eski ve yeni vaâide ecale-i kalem etmedeki iktidarından bahsediyor. Refikimizin bu hususta ihtiyar ettiği zahmete acımamak elden gelmez. Çünkü bunun hiç lüzumu yok idi. Biz evvelki fıkramızda bunu bürhan-ı ikamesiyle tesliim ve itiraf etmiştik. İrad ettiğimiz berahinin kifayet etmediğine kanaat hasıl ettiğinden bu kere de o edib'i (bilmece) huvan ve o şair-i sahib-i bürhanın bürhanı fasl ve kemal (!) olan ebyat-ı atiyeyi - Muktebes refikimizin hatırı kalmasın diye- derce ediyoruz.

Ey lemh-i hiç-i hiça
Ey nevh-i hiç'i hiça
Ey fikr-i devr-i devra
Ey zikr-i çevr-i çevra
Ey Dehr'i bitenahi
Ey nehr-i bitenahi
Ey dehr ! ganlı bürhan
Ey kahr ! kanlı bürhan
Ey varak-ı devr'i salib
Ey berk-i çevr'i salib
Ey ruy-ı revi-i alem
Ey cuy-ıçevv-i alem
Ey rabıt-ı kasaya
Ey mehbit'i dehaya
Ey müşket-i mekayi
Ey kabliet-i mecami
Ey kar-ı cevv-i ibret
Ey kabr-i sev-i hilkat

Eğer bunlar kafi görülmezse alet-i tarfı hazırdır. Refikimiz müsterih olsun.

Şelanikte intişar etmekte olan Mütalaa refikimizini son nüshasında (Bir Kelebeğin Hasbihali) serlevhasiyle gördüğümüz şiir-i menşuru takdire şayan bulduk.

Eline her kalem alan edebiyattan bahsediyor. Aman yâzalım şeyler- hemen umumiyet üzerine cihkileri taselemekten hikmet kalıyor. Edebiyatın ve bilhassa şiirin mevzuu kaidince meşhud olan hüsn'i bipayan ve bikarardan ibaret olduğu cihetle şiir ve edebiyat için daimi bir şekil ve meslek farz olunamaz. Ancak hüsn denilen şey nedir? Sözde güzellik nasıl tasayyün eder? Meseleleri o nevi mesail'i gamızadandır ki bunlardan bahse girişmek büyük bir iktidar ve vukufun vücuduna tevakkuf eder. Geçenlerde cereyan etmiş mübahasat'ı edebiyyede hüsne dair epeyce şeyler söylenmiştir ki her halde mütalaasından istifade edilir.

Baktığımız bir sima, gördüğümüz bir nesne'i simapeyma ruhumuzda bir inşirah uyandırır ama bu inşirahı husule getiren şeyin mahiyeti nedir? Niçin münşerih oluyoruz? İşte asıl mesele budur. Bunu öğrenmek için hikmet-i beday denilen fenninbu babdaki tedkikatını öğrenmek lazımdır. Yoksa " kalben bir bir inşirah duyarız sebebi o vecihde tecelli eden güzelliktir" demekten bir

şey anlaşılmaz. Ne sud kendime hatta şu kendi satırdan mısraiyle nihayetsiz olan manzumenin başı mısraları vaktiyle iki büyük şair tarafından neşr edilen iki manzumenin başı mısralarına benzediği rivayet olunmaktadır.

Vaktiyle birimin daima kelebeklerden bihs ettiği gibi şu sırada zuhur eden diğer birinin dahi insana kelal verecek kadar bulutlardan bahse başladığını gören bir şair"i nazıma (sehabi) tahallüs etmesini tevsiye edecekmiş.

Malumat Cilt 6 Sayı 140 sh: 398,399
25 Haziran 1314

İcmal-i Edebi(61)

Geçen icmalimizde Bidil ile Şevket'in tarih-i edebiyat-ı Osmaniyede husule getirdikleri inkılabdan bir malumat vermiştik. Edvar-ı muhtelifede yetişib İran alem-i edebiyatında tarz-ı mahsusiyle temayyüz eden sühanverânın velvele-i şöhretleri memalik-i Osmaniyeye münakis oldukca o asrın, edebası, şuarası müşarileyhimin asarını kemal-i tehalükle elde edecek taklide özenirlermiş. Öyleki edib-i Osmani her devirde yetişen bir İran şairinin tarz-ı mahsusunu taklid ede ede terakki etmiş ve İran alem-i edebiyatında inkılab husule getiren bir şair bizde de bir tahavvül vücuda getirmiştir.

Bidil Şevket kimdir?

Salafının tuttukları vadiye muhalefetle tebliğ-i hissiyatta bir tarz-ı nevin ihdas etmiş iki şair. Bunların tarz-ı maişet ve meslek-i marifetleri bilinmedikce gösterdikleri tecedddüd i edebiyenin mahiyeti anlaşılmaz. Binaenal hümanın meslek-i tecedddüd-perveraneleri hakkında bir fikr verebilmiş olmak emeliyle muhtasaran tercüme-i hallerinden bahsediyoruz.

Bidil, Hindistan musafatından Azim-abad'da, Şevket Buharaya mensubdur. Bidil hengam-ı şebabında Bengalde bulunmuş, muahharen beza esbabdan dolayı Dehli'ye hicret ederek orada 1133 tarihinde irtihal etmiştir. Şevket ise Buhara'yı ikmal-i tahsil ettikten sonra Isafahana gitmiş, orada kalmıştır. Müşarileyhumadan her ikisinin de mübtela-yı beng oldukları muhakkaktır. Bidil mesti-i beng ile alaikten azade olarak ömrünü münzeviyane savmalarda geçirmiş, hayalatına istediği kadar vesiat vermiştir. Hele Şevket bir zaman o kadar mübtela-yı böng olmuştur ki bu halin kendisini sevk ettiği huvabgiran-ı hayalattan uyanıb da etrafına bakmağa vakit bulamamıştır. Isafahan sokaklarında başı açık, yalın ayak dolaşır, hengam-ı gitatda bazı berf içinde kalırmış.

Bu hali bazı tezkirenüvisan müşarileyhin cazibedarlığına hamil etmişlerd Bizde de şair-i meşhur Hayali bengi imiş. Müşarileyhin:

Yetser olduk gubar-ı gamla bengi
Getir saki şarab-ı lalerengi

beyti meşhurdur.

Bidil ile Şevket'inbe meslek-i edebileri beyninde fark yoktur denilebilir. İkisinin asarında da "idraki makule-i muhalat" şeyler mevcuttur. Meselâ Şevket (reng-i ah-ı bülbül) gibi terkibler ihtira etmiş. Bundan ne mana çıkarılabilir. Bidilde de böyle şeylerin haddi hesabı yoktur. Bazı eşarı mumma gibi hallolunur. İşte bu iki zattır ki tesir-i beng ile lücce-i bikeran hayalata dalarakcn adi bir fikri bir hissi anlaşılamayacak kadar muğlak bir vadide yazmışlardır.

Şimdi zamanımızda yazılmakta olan eserlerden bazısında böyle şeyler old Şunu kimse inkar edemez. Herkes tecedddüd göstermek fikriyle istediği gibi terkib ihtirasına kalkıştıkca atide daha daha fena şeyler meydana alacağına şübhe edilemez.

Şevket, Bidil İran alem-i edebiyatında zuhur etmiş iki Dekedan olduğu halde Edebiyat-ı Osmaniye yine bunların tesiratından bir dereceye kadar masun kalmış, manasızlık şimdiki kadar moda hükküne girememiştir.

Vaktiyle Bidil hakkında mülahazat-ı atiyeyi yazmış idik: "Bidil meşahir-i hayalperestanı-ı Acemdendir" Külliyat-ı asarını muhtevi bir cilt kamustan

Büyük divanı vardır ki mündereceatı bervech-i atidir:

Dibace-i kitab, İrfan, tavr-i marifet, nükat, işaret ve hikayat, rukaat, ar anasır, mesnevi-i muhit-i azim, tılsım-ı hayret, divan-ı gaseliyyat, rubayyat, kasaid, kıtaat, tevarih, terkibat, terciat, temsilat ve tegbihat.

Müşarileyhin müfekkiresine feza-yı havalat itlak olunsa sezadır. Hayalat airanesinin bazısı pek rengindir. Bazısı ise itab-ı fikre değmeyecek kadar bediyanedir. İnsan gülmekten kendini alamaz. Eğer eşarı kolay kolay anlaşılmaz. abiat-ı şairanesi içinde bazı fevkalade dilnişin ve mucidane şeyler vardır. Ba a füsehayı Acem Bidil'in eşarını ahenkten ari addetmişlerdir. Manafih ihtira- tabirat hususundaki maharet-i şairanesi müsellemdir. Şimdi bu iki satın müceerre osmane olduğu için tabiratından, asarından istifade etmemek hamakattır. Fakat anasız şeylerini taklide özenmekte onden aşağı kalacak şeylerden değildir. Ademden Bidil, Şevket bisden Nedim, Şeyh Galib bu yolla yapmış bizniçin yapmayam iddiası- madem ki o şeyler manasızdır- her zaman sevduttur. Bu'i emsal hiç ir zaman nümune'i istisal olamaz. Biz mazidar, ruhperver şiirler, eserler bekiyoruz, taklid hususunda da milliyeti unutturacak derecelere kadar ileri gideri takbih ediyoruz. Bu mesele'i mühimme pantolon giymek, boyunbağı takmak ibi zahiri,adi hususata kıyas olunamaz. Taklid ile hasıl olacak takallübat-ı ikriye ve maneviye başka, tahavvülat-ı zahiriye yine başkadır. Birincisinin umumi milletin sevai ve inhilabı demektir. Biz terakki etmek için her halde aklid etmeğe mi yoksa iktibas etmeğe mi mecburuz. Cihan-ı medeniyet içinde Osmanlıların terakkiyat-ı maneviyelerini gösterecek hiç bir eser olmamalı mıdır. u gün asar-ı garbiyeyi takliden yazılan eserlerden biri mesela Fransızcaya ercüme olunsa biz eminiz ki onu okuyan bir Fransız içindekendi mahsusat-ı miliyesinden başka bir şey göremez. Osmanlılık mahsusatından bir şemme duyamaz. esalenin gayeti adi bir Fransız mukallidliğinden ibaret olduğu cihetle ihtimal i o eser mütereimi kaldırır elinden atar. Şimdi böyle mi olmalıydı, böyle mi lmalıdır? Biz hiç mevcudiyet-i maneviyesini gösteremiyecek miyiz. Bu gayet mühim bir meseledir. Mugalataya hiç gelmez.

Buralarını düşünmeden, taşınmadan biz hamletleri işte böyle yapıyoruz öyle yapacağız diyenlerin müceerred iltizam-ı muhalefetle temin-i şöhret etmek melinden başka bir şeye hizmet etmedikleri bizce onasam malum olduğu cihetle ehemmiyeti yoktur. Hepiniz terakki taraftarıyız. Lem nasıl? Candan. Ama görülür ki bu tarık tarik-i terakki değil. İşte dün fecr'i kazib gibi tuluiyle enar-ı hevesperestini kamaştıran meslek-i cedid bugün uful etmek üzere bulunuyor erakki tasavvur ediyor, zannında bulunanların gafletine acınır. Maduhuzus menzil-i irfan ve kemale ulaşmak için bu asireti ne tarafa tahvil etmek lazım geeceğini elbirliğiyle düşünmeliyiz. Yoksa bu gidişle...!

Malumat Cilt 6 Sayı 141 Sh: 418,419
2 Temmuz 1314

Kemal-i Edebi(62)

İzmir 'de münteşir Muktebes risalesine cevab:

- Kırkağaç kaymakamı Eşref Efendiye-

Ey cehaletle olan düşmanı Malumat'ın/Bizde biganesiyiz sanma ki hicviatın
Bilir-i maniyes zebanı vü beyanı dared
Bulunur bizde de dengetlisi satiriyatın
Sana minnet mi düşer cebre nesab elde iken
Hasıl-ı cemi çıkarsın yine sen kerratın
Kırkağaç olsa da sırtında seper, ateşine
Dail olmaz kalem-i saika-i teşiratın
Galebe etmek için marifet ister şimdi
Hükmü var mı sarı zeybekte ki hissiyatın
Nası müceddid gibi makduh .. lara uysan da
yazmak için ebyatın
İtimad etme heseyanında devam ettikçe
Bais-i hande olur aleme neşriyatın

Hükmü yok, hiddet ile yaz bu sefer istersen
Devr"i devralısını müsha"i heseliyatın
Aklını başına al şimdilik işte bu cevab
Sisce başlangıcıdır darbe-i tedibatın

Geçenlerde refikimiz (Servet) gazetesi İzmir'de münteşir Hizmet gazetesinin Türkçemiz hakkında yazdığı bir bend-i mühim ve müfiddden bahsederek kendi mütalaatını da yazmıştı. İsanımızın- hiç olmazsa- dahil"i memalik"i şahanede tamim-i temenniyat-ı hasl etmendanesiyle yazılmış olan o bend cidden şayan-ı takdir müşahadeti muhtevi idi. "İsanımızın şeref-i tasarrufdan mahrumiyeti hakikaten en ziyade teessüf edilecek halattandır. Yüzlerce seneden beri memalik-i Osmaniyenin bazı mahallerinde lisan-ı resmi-i devlet olan Türkce lisanı ahaliye öğretilememiş olduğu gibi Türkce ile mütekellim olan ahalinin lisanı dahi hiç olmazsa bir dereceye olsun kadr-ı tevhid edilememiştir. Öyle ki payitahta karib bazı vilayat istisna edildiği halde Anadolunun içeri taraflarında Türkcelisanı bambaşka bir haldedir. Oralarda bizim gibi adamların meram ve maksad anlamak, anlatmak ihtimali yoktur. Türkçede hiç işittediğiniz esma, efalde hiç bilmediğiniz suver"i tasrifiye nevcuttur. Bir lisanın böyle hayretbahş-ı ukul olacak suret-i muhtelifede istimali yalnız bize mahsus addolunsa becadır. Hiç şüphe yok ki bu ihtilaf vaktiyle lisanımızın kavaid"i tedvin edilememiş olmasından münbaistir. Asr-ı ahirin medar-ı şerefi olan Ürfan lisanımıza lüzumu kadar ehemmiyet vererek kavaid"i zevabıtını tedvine himmet etmiş olduklarından mürur-ı zaman ile bu ihtilafın mübeddel-i itilaf olacağı ümid olunabilirse de lisan meselesinin siyaseten haiz olduğu ehemmiyet"i aziye düşünülürse Arnavutluk gibi memalik"i şahanenin bazı esza-yı mühimmesinde lisanımızın hala tamim edilememesi tevlid edeceği net yie itibariyle her şeyden evvel nazar-ı dikkate alınacak şeylerdendir.

Hizmet gazetesi bu mesele-i mühimme hakkında ifade eylediği bir maka yi daha negretmiştir ki bunda mehakim-i Devlet-i Aliyede lisan-ı resmiye bedel ecnebi bulunan vükelayı deavinin Fransız lisaniyle moda falan kabul olundu halde inkak-ı hak nokta-i nazarından tevellüd edecek mahazir etrafiyle tefsir ve izah olunmuş ve esbab-ı deavi meyanında lisan-ı resmi-i Türki bilmütekellim olmayanların kanunen tercüman istihdamına salahiyeti varsa da bu istisnanın vükelayı deaviye şamil olamıyacağı delail-i kanuniyesiyle isbat edilmiştir. Şayan-ı teşekkürdür ki İzmir Ticaret Mahkemesi tabaa işleri hakkında muhakemelerde Türkçeden başka bir lisan müdafaa için olmayacağına kaarar vererek büyük bir vazifeşinaslık ibraz etmiştir. Şu kararden evvel İzmir'de işin ne derecelere kadar geldiği düşünülürse Türkçenin tamim ve muhafazası için ne gibi tedabir"i mühimme ittihazı lazım geleceği tesbit olunur.

Malumat Cilt 6 Sayı 142 sh: 438
9 Temmuz 1314

İcmal-i Edebi (63)

İzmir'de münteşir Hizmet refikimizde edebiyat-ı atikamız ve bu münasebetle şair"i azam-ı yegânemiz Fuzuli hakkında bir muhabere okuduk. Makale vakıfane yazılmış olduğu cihetle muharririne arz-ı takdir ederiz. "Türklerde Farsi" serlevhasiyle yazılıb mabadı olduğu bildirilen o makalede milletimiz beyninde eşi'ar-ı Farisiye tanziminde muvaffakiyet gösterebilmiş yalnız üç zatımız gösteriliyor. Hazret-i Selim-i Evvel, Fuzuli, Nefi bu üç büyük zatın bu husustaki maharet ve muvaffakiyetleri zaten herkesce malum ve müsellemdir. Ancak eserlerinizden veyahud onların perverdanındanmı şiir"i Farisi tanziminde mesela: Nekir Başmuhasebe Avni Bey in eşar-ı farsiyesi Nefi'nin şiirlerinden mi mudur?

Avni Bey Merhumun:

Matla-ı revaniyle mebdar olan kaside-i meşhuresi Nefi'nin kasaid"i farisiyesi içinde nazireleri belki bulunmamıyacak kadar fesahat ve belagat-ı acemaneyi değil midir?

"Fuzuli Türkce eşarının tarz-ı tahririnde Acem olduğu halde tarz-ı tasavvurunda Türkdür." deniliyor. Fuzuli eşarının tarz-ı tahririnde Acem değil

Nevayi mukallididir. Müşarileyhin Türkçesi Tebriz Türkçesidir. Tarz-ı tasavvurunda ise hemen Acemdir denilebilir. Hal böyle iken Muzuli'nin eşarına o kıymet ve ehemmiyeti kazandıran - muharrir-i makalenin dediği gibi- eşar-ı farisiye ve Türkçesinde yayan-ı taaccüb bir çok "hadise-i ruhiye" mevcud olmasıdır.

Makale hakkındaki mülahazatımızın tahririni kitabına talik etmekle beraber şimdilik nazar-ı dikkatimizi celb eden bazı nükatı göstermeden geçemiyoruz. Evvelâ şu "Selim-i Keşani'nin :

Beni öldürdü bir melek-i manzar
Beni yandırdı bir peri zade
Beni öldürme ey ecel bir dem
Ko biraz yalvarem o cellada

kıtası fena mıdır? Halbuki Türkçe değildir. Zaten bizim tarz-ı kadim şiirimizi bir tarz-ı Türki değildir. Meza başlarında Saib-i İsfahani (!) olduğu halde müteahhirinden Remzi Baba, Feyzi Efendi ve saire gibi sevat dahi meslelerinde birer şair iseler de şiirin ondokuzuncu asırda kazandığı manaya göre şair değillerdir.

Saladaki kıtanın bir Türk mahsul-i kalemi olmadığı ifvesinden daha doğrusu şive-i lisana muğayirliğinden anlaşılmaktadır. Ancak buna Türkce değildir demek nasıl caiz olur? Tarz-ı kadimin bir tarz-ı milli olmayıb asar-ı İrana taklîden vücuda gelmiş olduğu zaten umum erbab-ı edebin malumudur. Mütekim şimdiki tarz-ı şiir dahi asar-ı garbiyeye taklid semeresidir. Tarz-ı kadim şiirimiz tarz-ı Türki değildir demek marifet değil. Tarz-ı Türki budur diye ortaya bir numune çıkarmak hünerdir. Hatta hünerin en büyüğüdür. Saib İsfahani değil Tebrizlidir. "Şiirin on dokuzuncu asırda kazandığı mana " acaba ne imiş ki bu sevatın şairiyetleri solda sıfır aldolum uğtur. Müşarileyhinin bugün beklenilmeyecek sözleri bulunsa bile her halde mürur-ı zaman ile hüsnünü gaib etmeyecek derecede eserleri de vardır.
Üstad-ı Hakim Arif Hikmet Bey Efendi Hazretlerinin Resimli Gazete refikimize perderpey derc buyurdukları istifadegah-ı enama vazedilmekte olan makale-i aliyelerinden fıkra-ı atiyeyi iktibas eyledik.:

"Hayvanat yekdiğerinin kuvvet ve şiddetinden ürker- İnsan olanlar kendi kalb ve vicdanına müracaat eyler- Allah'dan korkar. "Aka-yı ruha ve onun muktesiyatından olan mücazat ve mükafat"ı uhreviyeye itikad etmeyenler bittabi mahafet"i ilahiyeden münselib olub yalnız kavanin-i siyasiyeden çekinirler. Kavanininin revabıt-ı mücerredesiyle bağlanmış olanlara cebir ve tazyik altına alınmış bir takım sınıf-ı muzırra nazarıyle bakılıyor. Elbette hariçten bir hadd ve hüdud ile müteeddib olmak başka , kendi kalb ve vicdanının meyelan-ı halisesiyle edib olmak başkadır. Tesirat-ı hariciyeden husule gelen mahassenat umur-ı kasiriyeden olarak bir dereceye kadar tasayyün edebilirse de takarrur etmez.

Servet"i Fünun'da müsadif-i nazar-ı dikkat olan fıkralardandır:

"Hüseyin Cahid artık bu isim bilinmeyecek, yazdıkları aranmayacak, imzalar arasından alınmıştır(!?) son makaleleri bu neviini umumen teslim ettirdi.

Ben gülümsüyorum, iftihar ediyorum; Cahid'in(?) ... bu muktedir, bu müdakkik, bu yorulmaz refik"i tahririn o son makaleleri için iki büyük lisanî işittiğim cümle-i takdiriye hatırımdan geçiverdi: Üstad buyurmuştur ki (!): bu kadar senedir, bu kadar münakaşat-ı kalemiye gördü. İçinde Cahid Bey'in mukabelesi kadar itidal-i cümle, iktidar ve muvaffakiyetle (!?) yazılmış bir cevaba tesadüf olunmadı. Sonra aynı mütalaayı diğer bir edib-i fazıldan (!?) hemen aynı kelimelerle işittim.

Malumat Cilt 6 Sayı 143 Sh: 458-459
16 Temmuz 1314

İcmal-i Edebi (64)

İki üç haftadanberi nazarlardan nihan olan "Marifet" refikimiz tekrar intişara başlamış. "Arz-ı Meserret ve Suret-i İzdivacımız" namlevhasiyle yazdığı makalede adem-i neşr-i esbabı karîne bildirdiği sırada bize dair bazı tarizamiz fıkralar yazmıştır. Risale birden bire neşr edilmediği ve evrak-ı

havadisle dahi tekrar meşgul edil[illegible] cağine dair bir ilan görülmediği cihetle herkes gibi biz de refikimizi müteveffalara[illegible] kanmış zannetmiştik. Bu zannımız o kada[illegible] salib-i hiddet birşey olmadığı halde refikimiz her nasılsa hiddetine mağlub olmuş, bize dair epeyce müsirrane şeyler yazmıştır. Refikimizin böyle bir mari fet göstereceğini doğrusu ya asla memul etmedik. Ne ise yine zarar[illegible] yok "gaybubet-i muvakkatası pek meşru, pek ciddi bir sebebe mübteni olduğunu ve öyle b sebeb ki derece-i meşruiyet ve ciddiyetine karşı kalbinde hiss-i tahsin duymayacak bir Osmanlı bulunmayacağını " beyan eden refikimiz birkaç hafta intizardan kalmasına sebeb sahibe-i imtiyaz Mudosya Hanım Efendi ile baş Muharrir Ali Müsaffer Bey Efendinin keyfiyet-i izdivacı olduğunu ilan etmiş ve meslekle rini dahi "meslek-i yeganeniz istikamet, sadakat, ciddiyet dairesinde hizmet etmekten ibarettir." cümlesiyle ihtizar eylemiştir. Bu izdivacın meşruiyeti tabii müsellem olduğundan gerek Sermuharrir Muharrir Bey Efendi ve gerek Müdire-i Risale Madam Müzaffer hakkında müteyemmin olması dua-yı halisanesini tekrar ederiz. Fakat bu sebeble iradına mecburiyet hissettiğiniz bir şey var ise o daha Türkçemizde darb edile gelen "Katlı ye tatlı söyle" meselidir. Bunun için refikimizin şöyle bir balayında bize karşı lisan-ı mürüvvetle hitab etmesini halavet-eda-yı nazikanesine muvafık bulmadık. Maahaza yine arkadaşız.

Resimli Gazete refikimizin kısm-ıedebiyesinde "Tevhid-i Bari" serlevhasiyle gördüğümüz manzumeyi metanet-i üslubiyle samimane bulduk. Kalemine beyanı takdir ederiz.

Nesir kısmında levayih ül hikmetten dokuzuncu levhayı muhtevi olduğu efkar ve mülahazat-ı hakimane ile bizdeki meslek-i tasavvufun mahiyet ve hakikatine dair yazılan asarın en güzellerinden bulduk. Bu layiha-i hakimaneyi kıymet ve ehemmiyetine binaen serapa Malumat'a nakl etmek arzu eder isek de hacmi müsaid olmadığından birvech-i zir bazı fıkralarının ahzine iktifa ettik. "Filhakik alem-i suretten [illegible] ile manaya intikal etmek azm-ı sedid ve süluk-i medide yani nice nice dakik ve emik mütalaat ve müşahedat ve mukayesatata muvafık olduğuna ve bunun husulü herkes için müyesser ve mümkün olamadığına binaen ekser kulub-ı [illegible] eshabı su-i maşhariyetleri sebebiyle envar-ı marifetle tenvir i derun edemediklerinden avalim-i maneviyeyi inkara mütecasir olurlar. Derece-i mukulü tecavüz edemeyen ukul-ı saife erbabı dahi dince olan hüsn-i itimadlarının münasebetiyle maneviyata itikad ederlerse de zihinlerince alem-i ervahı bu alem-i imkanın haricinde acib ve garib olmak üzere tasvir ede geldiklerinden idrakat-ı sahiheye yol bulamayıb mezlefe-i hayalat ve hurafatta kalırlar. Tarif-i [illegible] hakikat eden Ihvan-ı safiyanın tahkik ve beyanlarına göre alem-i imkan anasır ve ervahından ibaret olarak anasır, alemin kişr ve zahiri ve ervah-ülüb ve batındır ki mecmu bir vücud-ı mukaddes ve mutlakın zıll-i nur-ı hüviyeti ve ayn-ı ziya-yı rububiyetidir.

Subhane men tahayyere fi nur-i ş şevahi
Fehm-i vehimde lisanh-i temalog neberderah

Hakkulilmsaf maneviyatı inkar ile maddiyata hasr-ı vücud etmek ruhsuz bir ceset tahayyül etmek gibidir. Elbette alemin dış yüzü olduğu gibi iç yüzü dahi mukarrer olmakla ıstılah-ı mumaide dış yüzüne dünya ve iç yüzüne ukba denilir. İnsan-ı kamil nazarından dünya ve ukba bir çocere-i kudretin iki semere-i vahdet-i intimasıdır ki [illegible] havalib-i suveriye ve maneviyemizin medar-ı neşv- ü neması ve neviyyetimizin sermaye-i zuhur ve bekasıdır."

Refikimizin yine bu nüshasında "Sırp Sandığı" sernamesiyle okuduğumuz makale-i tarihiyeyi cidden şairane yazılmış asardan add eyleriz.

Servet-i Fünun refikimizde "Hikmet-i Sedayiye Dair" serlevhasiyle yazılagelen makalattan "Sanatın Ahlak İle Münasebeti" sernamesini havi makaleyi asar-ı müfideden bulmuş isek de biz şteden beri şeve-i lisana mugayir şeylerin tamimine nail olmağa çalışanlardan olduğumuz cihetle doğrusu ya makalede gördüğümüz bazı cümel ve tabiratı ve bahusus "Bütün kalbim" gibi şeyleri be-nemedik.

Yine refikimizin bu nüshasında İbn-i Farazdan müterceme bir neşide-i Arabiye okuduk.

Zadni bifartil hubb-u fike tahayyere

ısraiyle başlayan bu eser İbn-i Farsın en süsüçlü gurabiyatındandır ki vaktiyl
hacı Merhum tarafından "Vecd" sernamesiyle tercüme olunarak "Tercümân-ı Hakikat"
e neşredilmiş ve oradan "Mütercem" namındaki eserine dahi alınmıştır.

"Muktebes" risalesi kendi payına olmak üzere hakkında yine bir hüsnüyan
ame yazısı ise de biz evvelceden sevildiğimiz vechile kendisini muhatab ittihaz
decek kadar mütevazi olduğundan ilzam-ı sükut ediyoruz.

Muhbed

Malumat Cilt 6 Sayı 144 Sah: 478,479
23 Temmuz 1314

İctimal-i Edebi (66)

Lisan ve edebiyatımız hakkında mülahazatı havi makalatın tekerrür ihtimalini
çin gönüllerde büyük büyük emeller uyandırmakda olduğu cihetle lisanımızı, mil-
letini seven hamiyetperveran tarafından o yolda yazılacak makalelerin, musahabelerin
sabırsızlıkla okunacağı derkardır. Yakın zamanda bir şey yapıldığı yoktur. Fakat noksan
larımızın, muhtaç olduğumuz şeylerin birer birer keşf ve ihraç tarik-i tekamül
içinde epeyce mühim bir mesafe kat edildiğine delil olduğu cihetle bir gün mut-
laka hedef-i asal olan sermemsil-i terakki ve kemale ulaşılacağına şüphe edi-
lemez.

Kariin-i kiramın malumudur ki gazetemiz öteden beri lisanımıza, edebiya-
tımıza dair epeyce makaleler, musahabeler yazmış ve hatta bu yolda açılan müba-
hasata kemal-i nüfuz ve samimiyetle iştirak etmişti. Esas mübahasat, bir za-
mandan beri imkan-ı tecedüd daha doğrusu daire-i teferrüdle meydana atılan gen
lerimizin ilzam ettikleri iğlak ve ibham vadisinde asar-ı garbiyeye taklid ile
edebiyatımızın terakki edib edemiyeceği mesele-i mühimmesi idi. Asar-ı kadime-
miz asar-ı İraniyeye taklid mahsulü, asar-ı cedidemiz efkar-ı garbiyenin kisve-
i lisan-ı Osmanide mütecelli bir semere-i gayr-i makbule olduğu cihetle fikr-
i acizanemizce bu yolda devam ile terakkiyat-ı matlubenin istihsali muhal oldu-
ğunu ve asıl bizce terakki hiç bir milletin mahsulat-ı edebiyesini taklid etme-
yerek tabiat-ı lisana göre bir edeb-i milli vücuda getirmekle mümkün olacağını
evvel ve ahir serd ve beyan etmiştik. Bu mülahazat-ı halisanemizden münfail ola
bazı müfritin cevaben yazdıkları makalat-ı mufassalada hulusumuzun mükafatı ol-
mak üzere arafmişçasına gibi bir paye-i tavassut vermişler ve kendileri doğruca
cennet-i alaya terakkiye serefyab-ı duhul olduklarını herkesi dahi tuttukları
yolu takibe davet etmişlerdir.

Lütfen tevcih edilen şu payenin yalnız bize mahsus olduğunu bu kere anla
dık. Bunu bize ifham eden geyde Sabah gazetesinde "Lisan ve Edebiyatımız"
sernamesiyle nazar-ı istifadeden bir makale-i mühimme oldu. Bu makale mutavassı
tın yalnız biz değilmişiz.

Öğrettiği layüadda müellefat-ı cedide ile medeniyet-i Osmaniyeye vaz-ı
esas eden sermemdanımızdan mahrir-i şehir, fazıl-ı hatır saadetlü Şemseddin Sa
mey Efendi hazretleri ("Lisan ve Edebiyatımız) sernamesiyle Sabaha yazdığı o ma-
kale-i alimanede bir milletin mevcudiyet-i maddiyesini ikame eden mevcudiyet-i
manaviyeyi olduğunu, bu sebeble lisan meselesinin haiz olduğu ehemmiyet-i asi
seyi beyan ve "mevcudiyetçi cinsiyesini temin etmek isteyen her bir kavm ve üm
met en evvel lisanını düzeltmeğe, yolunu komağa, iktisatmağa, lügat ve kavaid
ve müşkat-ı mahsusasını sabt etmeğe, tahsilini tesbil ile mükemmeliyetine hizmet
edib, ulum ve fünuna ve sanayi i muhtelifeye müteallik kitablarla zengin ve
"klasik" addolunmağa layan asar-i güzide-i edebiye ile zengin etmeğe borçludur
"mensub bulunduğu cinsini seven, beka ve devam ve terakkisini arzu eden her bir
hamiyetli ferd bu vazife-i mukaddesenin ifasına çalışır" fıkralarını serd ve
itmam ettikten sonra edebiyatımızın hal-i sabık ve hazırını atf-ı kelam eden
"on dördüncü karn-ı hicri ise bütün bütün bir tağayyür getirdi. Bu karnın geno
edibleri Fakihler, Kabileri asla ele almamışladır. Binaenaleyh karn-ı sabık
üstadlarının bila-ihtiyar bunları taklid etmeleri gibi bir mahzurdan salim id
ler-akin bunların da garb edebiyatını biraz ziyadece taklid ettikleri inkar olun
maz. Yakın bizden ileri bulunan ve hallerine gıbtakeş olduğumuz ümem-i müteneddi
neye peyrev olmak tabii ve zaruri bir haldir. Fakat taklid her halde müstahsen
değildir.

iş eskiden beri taklid vadisinde yuvarlanıb gidiyoruz. İraniler Arab şuarasını taklid etmişler. Başka bir çığır açtılar. Bizim eski şuaramız ise İran şuarasına kadar mukallidlik etmişlerdir ki şiirlerinin havi olduğu birkaç Türkçe kelime aldırılacak olursa lafzen ve manen sırf Farsi kalır. Şimdi tam o mukallidlikten kurtulacağımız bir zamanda garb ve en ziyade Fransız edebiyatını taklide başlamak bais-i tefahur olamaz. Bu noktadaki fikrimin yanlış anlaşılmamasını rica ederim. Ümem-i garbiyenin ahvaline tedbik-i hareket etmek ve onların tuttukları yola tutmak bizim için en sağlam bir tarik-i terakkidir. Lakin tatbik-i hareket demek başka taklid demek başkadır. Üdeba-yı cedidenin cümlesini taklidle itham etmek istemem lakin bazı eşarda ve bir takım mısraide tabiratta taklid kokusunu duymamak mümkün olamıyor.

Ümem-i mütemeddine üdebasının meslegini tutmaktan ihtiraz etmeliyiz. Onlar kendi lisanlarını ilerletmekin için ne yol tutmuşlarsa biz dahi o yolu tutmalıyız. Onlar kendi lisanlarının şivesini muhafaza ettikleri gibi biz de kendi lisanımızın şivesini muhafaza etmeliyiz. O vakit onlara tatbik-i hareket etmiş olurus. Meksa biz dahi onların lisanı şivesine tabil olarak kendi lisanımızı sorla o şiveye sokmak istersek o vakit mukallidlik etmiş olurus. Bu mukallidlikten kurtulamadan diğer bir mukallidliğe mi sarmalıyız. Bize kalırsa her mukallidlikten ihtiraz edib kendi lisanımızın kendi şive-i tabiisine göre yeni bir edebiyat binası kurmağa muhtacız" fikrinde bulunmuşlar. Üstad-ı müşarileyh hazretlerinin bu makale-i alimanelerinde de beyan buyurulduğu üzere taklid ile terakki mümkün olamaz. Çünkü aradan şive, ve saire şeyler alınınca benliğe münselib olarak mahsül-i taklid adeta tebdil-i kisve etmiş bir pabanocdan ibaret kalır. Binaenaleyh terakki etmek için milel-i saireninin eserini taklid değil, tarz-ı mesaisine tatbik-i hareket etmek lazımdır.

Malumat Cilt 7 Sayı 145 sh: 498,499
30 Temmuz 1314

İcmal-i Edebi(66)

Geçen haftaki icmal-i edebimizde "Lisan ve Edebiyatımız" hakkındaki makalelerinden bahs etmiş olduğumuz Üstad-ı şehir Şemseddin Sami Bey Efendi Hazretleri bu kere dahi "Yine Lisan ve Edebiyatımız- Tarik-i İslah" serlevhasiyle fevkalade mühim bir makale-i alimane neşretmişler ve lisanımızın ne suretle islahı mümkün olacağını izah buyurmuşlardır. Üstad-ı müşarileyh Hazretleri: "Bu babda yapılacak şeyler çok olub, hülasaten ifadesi lazım gelse, lisan ile edebiyatımızı birleştirmeli demek iktisa eder. Evet, dünyada tekellüm-i lisanı başka ve lisan-ı tahriri başka bir kavim var ise, o da biziz. Bizim yazdığımız lisan söylediğimiz lisanın bütün bütün gayrı bir şeydir. Vakıa, bir çok akvam vardır ki kaba veya hece nasılsa öteden beri yazılmış bir lisanla mütekellim olub da, siyasetce ve ahval-i medeniye ve mezhebiyece tabi oldukları diğer bir kavmin lisanında okuyub yazarlar. Mesela: Fransanın Çemberindeki ahali (Provensal) denilen Fransızca'dan ziyade İtalyan'ca ve İspanyolca'ya meşaye olan bir lisan-ı mahsusla mütekellim oldukları halde, Fransızca lisanında okuyub yazarlar. Lazlar, Çerkezler ve daha nice akvam-ı müslime kendi lisan-ı mahsuslariyle mütekellim oldukları halde, Arabi yahut Farisi veya Türkçe okuyub yazarlar. Lakin biz bunlara mukayas değiliz; onların kendi lisanlarında edebiyatları yoktur, kendi lisanlarını asrımızı nasılsa düşünememiş, yahut bu babda hiç bilir misin nasıl mevaniye rast gelmişlerdir. Onların okuyub yazdıkları lisan yine bir eski ve diğer bir kavim tarafından söylenir şeyler bir lisandır. Halbuki bizim okuyub yazdığımız lisan ne lisandır? Biz onu Türkçe bilerek okur ve yazarız, lakin o Türkçe değildir.

Bir mahir münşimizin ve tahrir-i asriyemize bir iyi katibimizin kalemlerinden çıkan bir eser ani bir Türke okunursa bir şey anlar mı? Okuduktan sonra kendisine bu Türkçedir desek, inanır ve tasdik eder mi? Tahriri, edebi ve resmi lisanımızı havi olduğu kelimat-ı Arabiye ve Farisiyesiyle, sinirli bir rabt-ı kelamiyle, tarz-ı ifadesiyle ve hele yazdığımız gibi okuyacak olsak, o telaffuzla dünyanın hiç bir köşesinde söylenir mi? Veya söylenmesi mümkün müdür? Söz başına söylendiği müstedanın hasbetini tamam saat süren uzun bir ifadenin nihayetinde söyleyecek, veya böyle bir sözden meal anlayacak hiçbir tasavvur

olmaz mı? Bizim lisan-ı edebi ve tahririmiz hem sırf suni ve uydurma bir şeydir, hem de kaffe-i elsine-i alemin tabi oldukları bir usul ve kaide-i umumiye ve tabiiyeye uyacak surette tesmi olunmayıb, onunla tekellüm muhal olacak yolda ve garib bir suretde tesmi olunmuştur.

Kavaid kitablarımızın başında lisan-ı Osmani Arabi ve Farisi ve Türkce olarak üç lisandan mürekkebdir denilmek adat hükmüne gelmiştir. Güya lisan-ı Türki sırf Türkce, ve lisan-ı Osmani bukelamun halinde olan bir lisan-ı mürekkimişi bu ise doğru değildir. Lisan-ı Türki Türklerin söyledikleri lisandır. Dünyada hiç bir lisan yoktur ki elsine-i saireden bir takım kelimeler istiare etmiş olmasın. Türkçemizin bir miktar Arabi ve Farisi kelimeleri havi olması Türkliğinden çıkmasını icab edemez, o yine lisan-ı Türkidir. Lisan-ı Osmani ise eğer bu tabir caiz ve sahih ise memalik-i Osmaniyede söylenen garb Türkcesidir. Şark Türkcesine nisbetle Çağatay Boye nisbetle, Çağatayi denildiği gibi, garb Türkcesine de müesses-devlet olan Gazi Sultan Osman Han Hazretlerinin namına nisbetle, lisan-ı Osmani denilebilir. Bu halde lisan-ı Osmani Türkce, Arabi ve Farisi'den mürekkebdir, demek kadar abes vemanasız şey olamaz.

Esaten dünyada üç lisandan mürekkeb lisan olamaz, küre-i arzın üzerinde ve cemiyet-i beşeriye içinde bunun asla emsali yoktur.

Lisan demek dil demektir. Akvam-ı beşeriye efham-ı meramı için kullandıkları lügatlere insanın ağzındaki uzvun namı verilmesi ancak dil ile söylendiklerine mebnidir. Bir lisan ki hiç bir cemaat tarafından söylenmeyib, yalnız yazılmak için tesmi olunmuştur. O lisana (lisan) demek caiz olmayıb, (kalem) demek iktiza eder.

Evet dedikleri gibi lisan-ı Osmani değil, lisan-ı edebi ve tahririmiz üç lisandan mürekkebdir, lakin lisan değildir. Madem ki hiç bir yerde ve hiç kimse tarafından söylenilmiyor, lisan ismine müstehak değildir, suni ve gayr-ı tabii bir şeydir.

Yine tekrar ederiz: Dünyada bizden gayri tekellümde başka ve tahrirde başka lisan kullanır hiç bir kavim bu kadar, ve birinden başka mahalde kullanmak üzere suni bir lisan uydurmak hiçbirinin hatır ve havaline gelmemiştir. Fıkralarını yazdıktan sonra böyle suni bir lisanın tahsil ve tesbih ederek tahsilat ve iktisabar ı marifetine sarf-ı mahsenin olacağını ve bu babda sarf-ı ihtimam-ı lisan-ı edebi ve tahriri ile lisan-ı tekellümümüzü tervic etmek lazım olduğunu ve şu kadar ki Türkçemizi Arabi ve Farisiden bilistisna ayrılmamacasına ve ancak lisanımızı sadeleştirerek Arabi ve Farisi lügat-ı zaideye muhtaç ve herkesin anlayacağı yolda yazmak lüzumu bulunduğunu beyan etmişlerdir. Hakikaten lisanımız için en birinci tarik-i maslah-ı Türkcede esasen bulunan lügat ve kelimatı istimal ederek bunların Arabi ve Farisisini terk etmek ve yazılarımızı herkesin anlayacağı bir yolda yazmaktır. Meselâ "Kitab burada bitti" makamında "Kitab burada reside-i encam oldu" demeğe asla ihtiyac yoktur. "Reside-i Encam" terkib-i Farisisinin "bitti" kelimat-ı Türkiyesine mesk-i mühanı nedir? Bu müsterred bizde asar-ı eslaf mütalaasının heves-i ıslahperverlikten başka bir şey değildir. Eğer umum erbab-ı kalem Türkçemizde zaten mahabilleri mevcud olan Arabi Farisi lügat ve kelimatı istimalden sarf-ı nazar etseler lisanımız pek az zaman zarfında letafet-i tabii yesini görecektir, herkes okuduğunu anlar, istifade eder.

Sami Bey Efendi Hazretleri lisanımızın ıslahına çalışacak zevatın Arabi, Farisi bilmeleri şart olduğunu ve lisan-ı edebimize bokulub yerleşmiş olan fazla lügat-ı Arabiye ve Farisiyenin ihracı adeta ameliyat gibi olub kesilecek tarafı nereside ve nasıl kesilmelidir? Bunu ancak mükemmel Arabi ve Farisi bilenadam fark ve temyiz edebileceğini beyan ettikten sonra dahi fıkra-i atiyeyi tahrir buyurmuşlardır:

Bunun için biz Arabi ve Farisi tahsiline muhtacız. Hem öyle Türkçemizde lazım olacak kadar öğrenmek fikr-i batılında bulunmayıb, mükemmel Arabi ve Farisi öğrenmeğe teşebbüs etmeyiz eğer benimiz mükemmel öğrenmezsek içimizden öğrenenleri de olur; mükemmel öğrenilmek niyetiyle başlanılan şey nakıs kalabilir;

lakin nakıs öğrenilmekniyetiyle başlanılırsa, hiç öğrenilmez, zaten Türkçede lazım olacak kadar lisan adet olmuştur. Ama bunun had ve derecesini kim tayin etmiştir, ve bunu kat kuyumcu mümkün müdür? Bu satırları yazmakta iken önümde açık bulunan Türkiyenin yazılmış meşhur bir tarih kitabının "dide-dus-ı intizar üzere iken" ibaresi gözüme çarptı. Böyle vasf-ı terkibiden yapmın müverrih efendi elbette farsi öğrenmiştir., lakin Türkçeye lazım olacak kadar öğrendiği için böyle sakim tabirler kullanıyor. Hiç öğrenmiye idi kendi bildiği Türkçesiyle kanaat edip, yanlış istilahat paralamağa kalkışmazdı. Gazetelerde hergün "dü-vel-i müşarileyhim" tabiri görülüyor. Hem bu hatalar Arabi ve Farisinin noksan bilinmesinden ve daha doğrusu noksan öğrenmek niyetiyle tahsilinden ileri geliyor. Noksan-ı malumat malumatsızlıktan beterdir. Zaten Arabi ve Farisi bize yalnız Türkçemiz için olmayıb bu iki lisanın hadd-ı zatında hiçe değmez ve ehemmiyeti gayr-i mütenahidir. Kütüphanelerimizin kütübhaneler dolusu olan asarından acaba kimde kaçı Türkçedir; olanlarda da en iyileri farsidir. Gerek erbab-ı fen için ve gerek ehl-i edebiyata intisabı olanlar için Arabi ve Farisi elzemdir.

Elhasıl, fikr-i kasıranemize biz Arabi ve Farisiyi bırakıb atmak böyle dursun, hayli vakitten beri bu babdaki ihmalden dahi vaz geçib, bu iki lisanı mükemmel surette öğrenmeliyiz. Bunların tahsili çok vakte muhtacdır, sonra fünunun tahsiline vasit kalmaz, denilirse onun da çaresi vardır. Aradan noksan olaraka tahsili yirmi otuz sene sürüyorsa, kabahat Arabide değil usul-i tahsilindedir. Avrupada müsteşrikin mekteblerinde iki üç senede mükemmel surette Arabi öğreniliyor. Bu usulü biz dahi niçin kabul etmeyelim? Bu günki günde bir şey içadına hacet kalmamıştır. Her şey düşünülmüş, icad olunmuş, hazırlanmıştır. İş yalnız "babalarımızdan böyle gördük" diyerek mutaassıbane ve muannidane eski tarikda ayak basmayıb da suhulet ve mükemmeliyeti meydanda olan usul-i cedideyi kabul etmektedir.

Elhasıl, bir taraftan Türkçemizi Arabi ve Farisi bilmeksizin dahi okuyub yazabilecek surette sadeleştirerek avam için maarifin suhulet-i intişarı çaresini bulmalıyız; bir taraftan dahi havas için Arabi ve Farisinin süratle ve suhuletle tahsili yolunu hazırlamalıyız. Bir de mantık, edeb, kelam, fıkh ve sair ilimlerini Arabiden aldedibde müddet-i tahsiliyesini uzatmak iktiza etmez. Onlar ayrıca ilimlerdir. Arabi öğrenmek için muhtasar lakin kaffe-i kavaidi cami ve şamil ve hiçbiyeden müstağni elhasıl güzelli sahihli bir sarf ve nahv kitabiyle lügat ve fesahat-ı arabiyenin öğrenilmesine medar olacak mensur ve manzum bütün-i edebiye-i Arabiyenin okunması kafidir. Asaleten lisan-ı farsi tahsilini tasavvuf ve sair ulumdan ayırarak, kafasın mazeretini tevil ile lisan-ı vakt etmeli.

Bu cihetle, Türkçeyi sadeleştirerek hemen Arabi ve Farisiye çok ihtiyacı kalmaz, ve mamafih Arabi ve Farisinin usul-i tahsilini sadeleştirirsek herkes kemal-i suhuletle ve az zaman zarfında mükemmel Arabi ve Farisi öğrenir. Bu iki maksada birden hizmet etmeliyiz.

Nihayet makalede dahi Türkçenin tanzimi için bu gün kürre-i arz üzerinde söylenilen Türkçelerin en güzeli, en zarifi ân ziyade halkla hoş geleni, en çok tabiat-ı beşeriyetkarane ve nüfuzu kavi olan şüphesiz İstanbul Türkçesi olmağla bunun ittiyar edilmesi lazım geleceğini beyan buyurmuşlardır.

Malumat Cilt 7 Sayı 146 Sh: 518,519
9 Ağustos 1914

İslah-ı Edebi (57)

Evvelki makalelerinizde lisanımız hakkındaki mütalaat-ı bakimanelerinden bahs etmiş olduğunuz Kamil-i şehir muhterem Sanayi-i Nefise Heyeti Hazretleri bu kere de "Lisan-ı edebimizin intihabı" namesiyle mufassal ve mühim bir makale yazmışlar ve Türkçemiz hakkında mütalaalarından cidden istifade edilecek malumat ita buyurmuşlardır. Muhterem Heyet Hazretleri bu makalelerinde evvelki fikirlerini tekrar ile beraber atideki fikrayı yazmışlardır. "Lisan-ı edebimizde İstanbul Türkçesini yaşadıkı haline sıkı sıkıya yapışıb, onun hariçine çıkmamak hususiyle mukayyed olmamalıyız. Bir kelimeyi İstanbul'da böyle telaffuz ediyorlar diye o telaffuz-ı fahişe göre yazıb da lisanın kavaid-i esasiyesini bozmamalıyız. Sırf Türkce sade güzel bir kelimeyi İstanbullular bilmiyor diye lisan-ı

edebimize sokmaktan asla çekinmezeliyiz. İstanbullular galat telaffuzlarını ister tashih etsinler isterler galat olarak söylemede devam etsinler, lakin doğru yazsınlar" Bizim fikirlerimizce öteden beri garib bir itikad yerleşmiş. Türkce kelimat ile ifadesi mümkün olan bir şeyi Arabi, Farisi kelimat ile ifade edersek daha güzel olur sanmadıyoruz. Yazdığımız şeylerde meselâ: "Geldi" diyemiyoruz da "muvasalat" etti."Gitti" diyemiyoruz da "azimet" eyledi. Diyoruz. Daha böyle binler kelimat vardır ki bizde istimaline asla ihtiyaç olmadığı halde yazılarımızda daima kullanıb duruyoruz. Zannedi oruz ki bunları Türkce kelimat ile yazsak güzel olmaz. Halbuki, bu bir itiyad neticesinden başka bir şey değildir. Asar-ı edebiye avamın dereke-i idraketine hiç bir zaman tenezzül edemiyeceğinden bittabii büsbütün salelesizdir. Lakin herkesin anlayacağı şeyler herkesin söylediği lisanla yazılsa pek çabuk faidesi görülür. Kare-i alem olması lazım gelen gazetelerimizin bu gün kul andıkları lisana bakalım. Ne garib şeyler vardır. Bunlarda şöyle adi bir havadis şu lisanla yazılıyor: " Bu kere Erzurum cibal-i müşterekesine bend nüzul ettiği mahallinden mevrud mektub mûfadatınca münfehim olmuştur." Onlarca bunu "Bu kere Erzurum dağlarına kar yağdığı oradan gelen bir mektubda bildirilmiştir." tarzında yazmak ihtimali yoktur. Hâlâ o heyyide tahrirler, soğuk kelimeler oraya gelmeli,hasılı muharrirde hatibane olmalı bari o zavallı kelimeler yerinde kullanılsa yine bir şey denmez. Öyle katiblerimiz varki "dağdan indim" manasında "Cağdan sınıd ettim" cümlesiyle nikat-ı irfan garib bir nigane-i sanat göstermekten çekinmezler.

Gazetelerimiz yazdıkları şeylerde sevkulâde sadelik iltizam etseler hiç şübhe yok ki ne kesten ziyade kendileri müstefid olurlar. Çünkü o zaman gazete okuyanların miktarı şimdikinden en kat ziyade artar. Her kes okumağa başlar. İnsan anlamadığı bir şeyi mütalaadan elbette sıkılır.

Gazetelerimizin şimdiki lisanını anlayacak taşra ahalisi içinde yüzde kaçı bulunabilir.

Sami Bey Efendi hazretleri kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye mukabil bir Türkçe kelimat istimaline başlanıldığı surette mürur-ı zaman bunların kabul-ı umumiye mazhar olacağını beyan buyuruyorlar ki bundan doğru bir fikir olamaz. Yalnız cidden teessüfe sayan ahvaldendir ki şimdiye Sami-i tahrirmeleri gibi Türkçemiz lisan-ı muharrerâtımızı Arabi ve Farisiye bedel kendi dairesi dahilinde islah etmek lüzumundan bahsetmekte oldukları sırada diğer cihetten güya bilittizam yapılırcasına ibham ve iğlak vadilerine sapılıyor. Yazılar asar-ı kudemadan bedbaht bir hale geliyor, cümlesi içinde Türkce bir kelimeye bile tesadüf edilemiyor. Her hafta garib garib kelimeler neşenide manasız terkibler çoğalıb gidiyor. En garibi şurasıdır ki güya bu terkibler bir hiss-i tebliğ ve ifham maksadiyle ihtira olunmaktadır. Sami Bey Efendi hazretlerinin de buyurdukları gibi lisanca olunacak ıslahat ve terakkiyatın bir cihetı de imlaya müteallik olduğundan bu babdakki mutalaat-ı hakimanelerine herkesle beraber ameli intizar ederiz.

Malumat Cilt 7 Sayı 147 sh: 538
13 Ağustos 1314

Kemal-i Edebi(C8)

Sabah Gazetesi ile peyderpey neşredilib cümlenin tarafından nazar-ı istifadeden geçirilmiş olan Sami Bey Efendi hazretlerinin makalat-ı lisaniyelerinden birinde bir "hangi" "hangi" meselesi var idi. Sami Bey Efendi hazretleri "hangi" yazılmaması umum elsine-i turaniyenin tabi oldukları ahengi ihlal ettiğinden bahisle "hangi" tahririni iltizam etmişlerdi. Geçenlerde İkdam gazetesinde bir makale-i cevabiye okundu ki bundan "hangi" yazılması bir takım delail-i kat'iyeyle hata olmadığı iddia edilmiştir. Şimdilerinç şurasını arzedelim ki İkdamın makale-i cevabiyesinde delil- i müddea olmak üzere tadad edilenkelimatın hemen umumi Arabi, Farisi idi ki bunu makale neşredildiği zaman bizimle beraber okuyanların hepsi anlamışlardır.

Sami Bey Efendi bu kere o makaleye cevaben - İnsab-ı Meram- semmasiyle bir makale-i mufassala neşr etmişler ve İkdamın müddeasını cerh bir takım delâiller güşterdi lerdir. Bu makaleyi okurken kemal-i dikkatle denilmekte olan

ir refikimiz "vakıa sâat " " ile telaffuz olunmuyor. Hakat "hanti" suretin
e de yani ga yazıldığı gibi telaffuzu dahi istihlâk sebebinden değildir. Eğer
u suretin ihtiyarı olsaydı-i Turaniyedeki ahengi ihlal etmek maksadına mebten
ne "kanşi"nin ne kabahati vardır. Hadeta ki bu gün ne evvelleri yazıl-
ığı gibi "kanği"ne imdiki yazıldığı gibi "hanği" telaffuz ediliyor. O halde
ine eskisi gibi "kanği" şâbetinde yazmak ve telaffuzunu herkesin ihtimaline
ırakmak evla değil midir? Bilcümle Türkçede (k) (ğ) harfleri olmayıb (h) dahi
übeddel olduğuna dair derkenar olunan kaide bizce pek garib görünüyor. Vâkıa eski
asr-ı Türkide bakmak (bahmak) ak (ah) ağmak (ağmak) suretlerinde yazılıyordu
akat yine Türkce olan (kâra), (kâş) kelimelerinin (kare) (kâğ) suretlerinde
azıldığı hiç görülmemiştir.

Beytinde "kara" kemiğ olan fuzuli başka gazellerinde bek mahrumia (bâh)
i or. Her halde evvelleri (ğ) ile telaffuz edilen bazı kelimatın mazharen
k) ile telaffuz re tevh ile edildiği anlaşılmakta ve buna "akça - akçâ" gibi ke-
imeler delalet etmekte ise de bunlarla Türkcede esasen (ğ) harfinin adem-i vu-
uduna hükm olunabilir mi? Lisanımızın maderi olan Türkcenin esası olub
együz evailinde telif ve müsteşrikinden Macarlı meşhur Müsyö Vamberi tarafında
eşredilmiş bulunan (-utadğubilik) namındaki eserde Harf-ı Türkiye meyanında
ihakis hiç (ğ) harfi olmayıb yerine (ğ) harfi mevcuttur.

Hatta eserin ismi bile "Ğutadğubilig" olması lisanımızda "ğ" harfinin
ğudumuna bir delil-i kavidir" dedi. Refikimizin bu mütalaatına diyecek yoksa da
er halde bubabdaki mülahazatımızın kabilen tekririni Hanı refikimizin
ereceği cevab-ı mütalaaya tehir ediyoruz.

Resimli Gazete refikimizi iki üç haftadır beri alem-i matbuatta görmedi-
imize müteessifiz. Acaba refikimize ne oldu?

Sirten'de olduğumuz Hazret-i atiye elden dilimiz, aivana olduğu için
alumata iktifaen ediyoruz:

-Hay onet Anz-

Siz o dükkanın olanca mahsulatını yahut mamulatını bir nazarla iştira
debilirsiniz. Siz ki şarkın sai gecelerinden daha latif ve rumani olan geceli-
inizle İngiltereyin daima garib gibi olan sübbe güneşine sani imsiniz.

-Görüyorum Beyhudet Rus'ki gark seyahatinizden fâidesiz olmak evlet
tmemişsiniz. Biz bakçamızdaki gibi atayada bulunmak için eşyalarınızı efkar-
şairane ile dol urmuş nuz da öyle gelmişsiniz.

Malumat Cilt 7 Sayı 19 sh: 579,580
27 Ağustos 1314

emal-i Edebi(69)

Hakalat-ı müteselsile-i lisaniyelerini okuyanlar bilirler ki rahil-i zebir
emseddin Sami Bey efendi hazretlerinin Hafta Sonu Gazetesi de "Lisanımızın
slahı" namındaki makaleleri daha ne kadarmıştır. Mumaileyh
u makalelerinde kasır ve ıslah olunacak lisanımızın ibtida enkisirini bulunması
art olduğundan bahisle "şimdi lisanın için eski lisanımızı muhafaza etmeli mi yoksa
eğiştirmeli mi diye tereddüde mahal yoktur; zira lisanımızın tebdil ve ıs-
ahına karar verilmeden evvel eski binayı imlamız yıkılıb hesab oldu. Şimdi
eni imlamız takarrur etmedi; lakin eski imlamız çoktan bozulub gitti. (!) Şimdi
i halde imlamız tamir olunmak üzere yıkılmış bir binaya, ısla olunmak üzere
öküllmüş bir robaya benziyor. Bu halde istimal ve devamı mümkün değildir.
slahı şimdi nagurve zaruri dir." fıkralarını yazmışlardır. Lisanımızın elden
ıhtıac-ı ıslah olduğuna şüphe yoktur. Şu dan bilmem kaç üç sene evvel imdi bir
ağdeye müstanid olarak yazıla gelen kelimatın sehl-i sahilerini muhafazaya
ayret boş bir tasadan ibarettir. Zaten sahilden muntazam bir imlamız yok idi.
Ortbeş yüz senedan beri yazıla gelen kütüb ve resail-i muhtelifeden imlası
uttarid iki eser ibraz edilemez. Mademki kelimatı Türkiyeyi Arab kaidesine it-
ibaen

[redacted]

uruf-ı imla istimal etmiyecek tahrir ederlermiş. Bu sebeble bugün eski eserle
ini kıraati eiddn müşkildir. Bahusus bunlara ilaveti olmayanlar hemen hiç okur
amazlar. Edvar-ı muhtelifede muhtelif imlalar görülmüştür. Mesela : "Bugün
kâyı" telaffuz "kapu" tahrir ettiğiniz kelimeyi bazıları "kâ ı" diğerleri "kapu"
şeklinde yazmışlardır. İşkal-ı muhtelifede daha böyle çok kelimat
evcuddur".

Demek ki evvelden mumtazam bir imlamız mevcut değil idi. Bunun için eski
imlamız bozuldu demek bile hacet yoktur. Makalenin diğer fıkratına dair serd-i
mütalaata lüzum görülemez. Elbette bunda calib-i nazar imla itibarıyla olacak çok
eknoktalar mevcuttur. Bu hususata erbab-ı vukuf ve ihtisasdan tanıdığımız bazı
evat bu babdaki mütalaalarını tahrir ile gazetemize gönderirlerse memnu-
iyle gazetemize derc-i mütün ederiz. Ancak yazılacak makale meselâ imlada en
ziyade dikkat olunacak şey havalî-i sarfiye ve iştikakiyeye riayet etmek husu-
udur." Halbuki Türkçenin imlasında bu esasa inkılâb getirmiş bir zat o muammalıktır.
Meselâ (batmak) kelimesini böyle yazdığımız halde ondan iştikakı zahir olan
bataklık) kelimesini iştikakına asla riayet etmeyecek surette yazıyoruz.(Son)
kelimesini vav ile yazdığımız halde "sonra" ı (vavsız) yazıyoruz. (azılmak)
asdarına (e/) ile yazdığımız halde (azılacak) fiilini (ye) ile yazıyoruz.(Gele-
ek) kelimesini (he/ ile yazdığımız halde ayni zamanda olan (edecek) i (he) siz
azıyoruz. Bunlar gibi iştikak ve tasrif kaidesine muhalif bir çok imlalarımız
ardır, daha doğrusu imlamız hiç bir kaide ve usule tabi değildir." fıkrasının
ureti-i mahsulede i tihsadatı dan ibaret olmalıdır. Bu fıkra arı bilhassa imla-yı
Türki hakkındaki vukufiyle müştehir olan R. Nafiz Bey Efendinin nazar-ı dikkati-
e arz ederiz.

Sabahda bu makale neşredildiği gün "İkdam" gazetesinde Ebül "İmla-yı
Türki" ünvanıyle bir makale neşrolunmuştur. Burada makalenin muhtevi atından
bahsedecek değiliz. Fikr-i hazır mecmuası imlanın şekkinde nazarı bu makalat-ı
mufassala münasebet-i katiye ve hiçden ibaret kalır bi bunların ıslah-ı imlaya
sebep olacağı pek de ümid edilmez. Bir zaman bir encümen-i ilmiş tekil ederek
imlamızı tensik ve ıslaha himmet ederse işte o zaman her kes tarafından riayet
edilecek bir imla vücuda gelebilir. Âni tekil de herkes bir telden çalmağa de
van ederek imlamız günden güne düçar-ı tegayyüt olur gider. Bu gün mekteb çocuk
larının mevcud olan türlü türlü imladan hangisine riayet edeceklerini şaşırmış
oldukları gibi -i imlamazsaya atılırsa böyle bir encümenin lüzum-ı tekili bila-
tereddüd teslim olunur sanırız.

Malumat Cilt 7 Sayı 190 sh: 300
5 Eylül 1314

İcmal-i Edebi(70)

Bir müddetten beri her hafta neşredilmeye başlanan "Yeni Mecmua" rerik
sizi İsmail Safa Bey Efendi "Muhasebat-ı Edebiye" serlevhasiyle asar-ı münteşi
re-i edebiyeyeye dair intikalatını yazıyor. Böyle tabii kaidelerden hali addolunma
maz, bahusus Safa Bey gibi ilmiş ve irfanı mükellem bir zat tarafından yazılır

Mecmua-i mezkûrenin, şimden ibtidar eden "Muhasebat-ı Edebiye
nin beşincisi münderice bulunmaktadır ki Caba-ı Sarayı nasıl Muallim Nâcî Efendinin
149 numaralı Malumat'ında neşrolunan iki manzumesine dair intikadatı havi id
Safa Bey Efendi, asr-ı hazır fikriyesi edebiyyat-ı hüsn-i istikbali olan bu genç şair
asarını üteden beri nazar-ı tedkik ile okuduğundan mehasetinden sonra "Canana
arz-ı hafizasamir", "Halis" ünvanlı manzumelerinin bazı noktalarını aza-yı tenk
dir, bazı noktalarını da şayan-ı muhaseze görüyor. Olabilirim. Bir manzume se-
rapa güzel olamaz, elbette içinde aza-yı intikad noktalar da bulunur. Bu nok
le o manzumelere ait mülahazatı biz bir şey diyemeyiz. Sahibi istediği müdafaa ede
Sonra hak ne tarafta olursa anlaşılır. Biz yalnız Safa Bey Efendinin "Halis"
manzumesindeki

Cah-ı ruyun eşkerçi kandandır
Çeşm-i Fulcim kanlıca pirzandır

Beytine dair serdettiği itirazatı beğenmedik. Safa Beyin gözüne şu sa-
tırları yazmıştık. "Kandan ile girişan kafiye olsun ya" ikisi de sıfat-ı müşt
behe" "an" ikisinde de müşterek bir edat. Bunları takfiye "şairim" ile "edibim
kelimelerini bu da "şairler" ile "edibler" kelimelerini mukafa saymaktan fark
ası bir hatadır.

Biz vaktiyle giryan, handan, suzan gibi sıfat-ı müşebbehenin takfiyesini âsâr-ı eslaftan istişhad teeviz etmiş ve hatta Malumat'ın bilcümle kaçıncı nüshasına bunu dair uzunca bir yazı yazmıştık. Demek, Fuzulî ve Nedîm gibi büyük şairler sıfat-ı müşebbehevi takfiye etmişlerdir. Zaten bu gibi kelimata lâhik olan "an" edatı kaldırılınca mahiyet-i aslî elvahı bozulmaz başka cihetlerden ibaret kalırsa da, zaten o kelime-i edebî bunlarca takfiyeli teeviz etmişlerdir. Ve madem ki her türlü kavaid-i lisaniye asâr-ı üdeba ile tayin ve tespit olunur, o halde bu da bir mahiyet-i edebiyeyi iktisap etmiş olan bir kelime hükmündedir. Acaba Safa Bey "Ahmet" ile "Mahmet" kelimelerinin cevaz-ı takfiyesini lisan-ı Osmanîden işitmeden evvel bir mahallede görmüş olsa idi kabul eder mi idi? asla. Ama şimdi kabul ettikten başka, tarafdarlık bile ediyor, çünkü bilcümle Ekrem Bey edebiyat-ı Osmaniyede otorite sahibidir.

Sıfat-ı müşebbehenin takfiye edilmiş olduğunu bu büyük şairlerin âsârıyle isbata hacet yok ise de, mücadelik bana lüzum görmemektedir. Ancak gurbetini mücadelen ki sıfat-ı müşebbehenin böyle bir beyitte kafiye itti az olmaması o kadar hoşa gitmiştir. Nedim'in bir muhammesinde şöyle bir yer:

Kadınlardandır ki eşk-i rizan
Bir dide sanma nigah ede di
Bir dide ki dide ki var ü giryan
Bir kalb bulunmaz için ah ederdi

Parçada ise pek güzeldir. İşte sıfat-ı müşebbeheyi bu suretle takfiye etmelidir. Bir de şiirde bu kadar tasviklere hacet yok. Kafiye kaidesine göre hepinizi şaşırtmış, fakat sizi doğuracak gibi vezne ihtimali kalmamıştır. Arablar "Kalbiyat" ile "Nekrat" i tercihe edecekler, biz ise "handan" ile "giryan" a itibar etmeliyiz. Şiirde bu kadar iltizam-ı müşkülpesendi ihtiyar edecek olursak terakki edemeyiz.

Servet-i Fünun'da Füsunat Encümeni Evrak Müdürü Ahmet Nazmi Bey Efendi biraderimizin "Güzellik ve Aşıklık Arasında" serlevhasiyle okuduğunuz şiirlerini pek güzel bulduk. Hesab-ı senan ile vezn ile yazılan bu yoldaki manzumeler evvelleri pek o kadar hoşumuza gitmezdi. Dikkat ettikçe zevk de temayüd etmeğe başladı. Nazmi Bey Efendi biraderimizin bu vadideki muvaffakiyetleri cevan-ı tebrikti.[illegible] bu münasebetle şu parçayı ilâve ettik.

Gece sağır viran yerler taşlarında ötenler
Sessiz seccâde yalnız
Mütbeş olmuş ocaklara varalım;
Yetimleri yoksulları soralım
Ağlayalım, ağlayalım, ağlayalım, soralım
Çok yıldızlar
Işıklarını bize doğru saçarlar
O karanlık yolumuzu açarlar

Ey kardaşlık, ey dünyanın insanlığın temeli!
Seni herkes bir parçacık dinleseydi görseydi
Ah o vakit bu kayalar ağlardı
Göz yaşları seriç için akardı
Bahtı kara gözlerin
Her yuvadan başka sesler duyardı
Kendisini en bahtiyar sanardı
Söyle iyi gün dostlarım?..

Kasta çocuk şarkısıyle okuduğumuz eseri de tasdire cesaret bulduk. Hem şiir şiirler işte bu yolda yazılırsa her zaman beğenilir.

"Kahkaha-i Şiiriyye" başlığı altında bir çok tuhaf şeyler görülüyor.
Varsa hatta bu yolda iş yapan
Ya dünyaya gelmiştir o veya anadan
Şeytanın bu sahada hükmünü tasdik etmeyecek bir fesad tasavvur edilemez zannolunur. Ya madem ki şairler bunları edebiyatsızlık.

Malumat Yıl 7 Sayı 151 Sh: 618,619
10 Eylül 1314

İcmal-i Edebi(71)

Lisan hakkında Yazılar-ıAlikadr Şemseddin Sami Bey Efendi Hazretleriyle "İkdam"ın lisan muharriri arasında cereyan eden münakaşat balon devam ediyor. Yazıl-ı müşarünileyh Hazretleri bu hafta dahi (İsbat-ı Vücübet) sarlevhası altında (Sabah)a beş altı sütunluk bir makale yazmışlar (hâlbuki - hâlbuki - hâlbuki) hakkında yazmış olduğu iddialarını bu kere de teyid ve isbat etmeğe çalışmıştır.

Biz müşarünileyh Hazretleriyle lisan muharririnin fazilet ve iktidarlarını cidden muhteremane takdir ettiğimiz halde yine bu hususdaki fikirlerimizi beyandan geri durmak istemeyiz. Zaten bir insan fikrini matbuata geçirdi mi herkes okumak vazifesini tahmil etmiş olur. Bu vazifeyi tahmil edince bittabi o fikirler hakkında mütalaatının beyan etmesi hakkını da talep etmiş bulunuruz. Şu halde biz de o salahiyet dairesi de bitaraflane fikrimizi izhar ediyoruz.

Şemseddin Sami Bey Efendi Hazretleri bu defaki yazılarında tetebbu eylemiş olduğu Avrupalıların kavaid-i esasiyesini kabul etmiyorlar. Bu kavaide binaen (kanaat) kelimesinin (yâ-yı) suretinde yazılması caiz ise de (hâ-yı) suretinde tahriri elzem kaidesine ve şive-i asliye-i Türkiyeye muğayir olduğunu iddia ediyorlar. Bu iddialarını kabul etmekle asıl maksad ne suretle temin olunmuş? "Bir lisanın edebi intihabına muhtaç olmaklığımız ve bu intihab hususunda bütün bütün İstanbul Türkçesine inhisar etmeyib bir bir lafz ve tabirde en doğru ve fesihi aramak ve İstanbul Türkçesinin ifadedeki zarafet ve letafeti ga'ir-i mükerr olduğundan lisan-ı edebiyi esasen bunu tatbikle beraber İstanbul Türkçesi ince ince bazı kelimatta ahenk kaidesine riayeti ve Türkçede mevcut olan bazı harflerin telaffuzunu dahi şamil etmiş olduğundan ittihaz edeceğimiz lisan-ı edebide İstanbul Türkçesi şivesini muhafaza ile beraber kelimattan usul ve esasını ve lisanın fesahat-ı asliyesini dahi araştırarak vaki olan sehv ve hataları tedricen tashih ve unutulmuş kelimat-ı Türkiyeyi yavaş yavaş dikkat ve tesbit ile lisanımızı ikmal etmek ve bütün kıt'a-i arzın üzerindeki Türkler tarafından anlaşılacak ve kabul olunabilecek fasih ve doğru bir lisan-ı edebi-i umumi meydana koymak iktiza eder"

Müşarünileyh Hazretlerinin hülasa-i fikri budur. Fakat ortada (kanaat)in(hânçi) suretine girmesi işi karıştırıyor. Zaten (İkdam) lisan muharririnin mülahazatı (hânçi)den ileri gelmiş. Biz evvelce bu makaleye (hânçi) girmesi idi lisan muharriri beyan-ı mülahazaya hacet görmezdi. Çünkü yelöv yüz bin hüccet-i katıa ile müeyyed ve müsbit olsa yine bu zamanda (kanaçi)yi kabul ettirmek mümkün olamaz. Bezcümle kelime ihtimalki kavaid-i asliyeye muğayir düşmüştür. Fakat bu günki lisan-ı Türki ile asr-i kadimdeki hali bir olmadığından mütekaa-i zeva örüle örüle nihayet bir asr-ı tabiide tekerrür eden bir kelimeyi hal-i asliyesine irca etmek mümkün değildir. Mesele-i naiyenin reviği tedkik olunursa bu hakikat tecelli eder.

Bununla beraber şive yani ahenk bahsi kavaid bahsinden bütün bütün ayrıdır. Bu gün bir acemi kolaylıkla bir lisanın kavaidini öğrenir, hatasız yazabilir, hatta bazan ehl-i lisandan ziyade kavaide aşina olur. Bu gibiler çok görülmüştür. Fakat bunlardan şive-i lisana cidden mutabık pek az kimseler nadir görülmüştür. Anlaşılıyor ki şive başka, kavaid yine başkadır.

Türkçenin en letafetli şivesi İstanbul Türkçesidir. Bunda kimse ihtilaf etmez zannederiz.

Bu hale bir ikinci bahsin fazileti teslim ile beraber şu yolda hüküm verilebilir ki Şemseddin Sami Bey Efendi Hazretleri İstanbulda doğmuş oldukları cihetle kavaidce olan tetebbuat-ı azime-i lisaniye hakkındaki mütalaatları hüccet ittihaz olunabilirse de şive-i lisan hakkındaki mütalaalarını temamen kabul olunmak iktiza eder.

Mebahis-i diğerin asıl kavaid-i lisan hakkındaki tetebbuat sarf edebiyat-ı hazıra noktasındadır. Binaenalelıalde bu zat her kim ise erbab-ı salahiyet-i lisan hakkındaki mütalaatı temamen kabul olunmak iktiza eder. Ahenge dair olan fikirlerinin ise edebiyat-ı hazıra noktasından daha büyük bir kıymeti haiz olduğunu tasdik ederiz.

Malumat Cilt 7 Sayı 152 sh: 638,639
17 Eylül 1314

İcmal-i Edebi (72)

Ful geçmemenin üzerine hafta içi bir eden [illegible] Safa Efendi bizzat[illegible] münakaşat-ı edebiyesi evvelki hafta neşr olunan [illegible]lumatımızın icmal-i edebiyle şöhretini çoğaltmış evvelki [illegible]ridin makalesine dair cevapları havi bulunuyordu. Biz o icmalimizde "yandan, giryan" gibi sıfat[illegible]ı müşebbehenin [illegible]lerini müştakiğ birşeyde istimal [illegible]ve etmekle beraber bir kaç beyt [illegible] ile bir münazara, bir [illegible]sidede, bir münazara inşasında beis olmadığını ve bunu [illegible] kudema-yı şu'ara-yı şerkta tecviz [illegible]duğuna beyan etmiştik. Safa Bey "bir şeyin isabetini isbat için [illegible]ane olmamacak delil o şeyin erbabı tarafından [illegible]tedenberi yapılmakta olmasından ibaret bulunmamalı. Hele" biz bu hataya tecviz etmeliyiz. Çünkü eslaf-ı kiramımız bunu yapmıştır" demek ahlaf için caiz ve [illegible] Örtülseydi- heyhat!- insanlar bir adım ileri gidemezdi." diyor. İş şeyin aslını isbat için [illegible]ane olacak delil elbette erbabının [illegible]ından ibaret olur. Bunu [illegible]an-ı edebde "Ne yedi" namı verildiğini Safa Bey [illegible]ekteden iyi bilir. "Biz bu hatayı tecviz etmeliyiz" diyen kimdir? Hata [illegible] eslaf-ı kiramımız bu yoldaki kelimatın bazı esini tecviz etmekle hata değil, ahlafa bir kaide-i şiiriyye göstermişlerdir. Onların gösterdikleri bu kaideye riayet etmeyip de zamanımız edebe-i [illegible]sının gösterdikleri gerçekleri nümune-i ittisal addedecek değiliz ya. Hele Safa Bey'in böyle bir mesele-i basitede alem-i edebiyatımızda [illegible]yet koptuğu gibi "heyhat insanlar bir adım ileri gidemezdi" sözünde [illegible]-i lafzın [illegible]si bize pek garip görünüdü.

[illegible]-i edebiyemizin diğer bir fıkrasında "Sahib-i Külliyatımız" o şair[illegible]i tekfiri [illegible] "Felekat" ile "Vekeat" [illegible]sini misale istermiş "Kardul Kaya [illegible] olmuş. İşte [illegible]i, [illegible]ı tekfire kafa ise onlar müsamaha ehli [illegible] diyor. Doğrusu bu sözlerin lisan-ı Safa'dan sudurunu gönül inanmak istemi[illegible]or. Bunu sanatkâr-ı nüktedan-ı Arab mesela bir [illegible]de "Kainat, Kâinat, Vakiat" gibi kelimeleri birbiri ardınsına dizerek sekseen, yüz seksen beyitlik kasideler [illegible]ayişler ve bunu müsamaha edecek değil, edebiyat-ı arabiye kavaidine riayetle yapmışlardır. Hani onlarca bu yolda kafiyi birbiri ardınsına dizmek arab şairleri[illegible]i şiirlerinin iltizamındandır. Şimdiye kadar hiç kimse yukarıda bunun eser-i müsamaha olduğuna hükmetmemiştir.

Böyle değilse işte memleketimizde bu kadar edebiyat-ı arabiye müntesibini var. Söylesinler. Biz tasdik-i zehab edelim. Bu nevi kelimat-ı arabiyenin şiir[illegible]i hakkında ilk defa tecviz eden merhum-ı Hüseyin Zerlin Sefir-i sabıka [illegible] aşağı yukarı olmuştur ki [illegible]ilerinde "On Dokuzuncu Asır" serlevhasiyle yazmış olduğu o şiir fizik[illegible]i kıymet-i edebiyesinden ziyade kıymet-i belagattır.

Şahdan ile şiyan kelimeleri için kafiyesi tecviz edilmemesi neden neşet ediyor. Bunlarda[illegible]deki sıfat-ı müşebbehe aslen müştakiğ[illegible]ı halde maddeasliyelerinin [illegible] değil mi? Bu ala! anderi Safa [illegible]eyse evvelce[illegible]ı kelimattaki sıfatların tevafuk-ı [illegible]ı değil, tevafuk-ı [illegible]engi şarttır. İşte bu sebebdir ki "şeker, şekerden" [illegible]ilerinin kafiyesini tecviz ediyor. Şimdi şahan, şiyan kelimelerine [illegible]. [illegible]da "Her" sıfatı [illegible]ekce tevafuk [illegible]mele [illegible]tirmiyor mu? Ama Safa Bey [illegible]ı nevi [illegible]ihsarı edevat ile değil, [illegible]ihsar-ı mevsufat- ama [illegible]ından [illegible]ten iniş ekmmiyeti yok- ilediğini [illegible]ecek olursa bu iş bir [illegible]ele [illegible]-i [illegible]ul addolunmamalı. Çünkü [illegible]i bi [illegible]ı [illegible]ı ifadeye [illegible]ir.

Safa Bey [illegible]ayetin [illegible]et-i ta'dili [illegible]ı [illegible]ı [illegible]adiyenin [illegible]asiyle değil [illegible]ihsarın "başka [illegible]ıkat istenir" [illegible]ile [illegible]ı olmamasına [illegible]ı[illegible]matın tevafuk-ı [illegible]ı asla nazar-ı itibara alınmamak, [illegible]ız nevatının "yine dikkat" tevafukatı [illegible]ı dikkate [illegible]ırmak lazım gelir" [illegible]m-i [illegible]tisini verdikten sonra "yandan, giryan" kafiyelerine nasıl itiraz edebilir. Tevafuk-ı nevat tekrar-ı edevat demek değilmiş. Ya Efendi, kelimatın tevafuk-ı [illegible]ını asla nazar-ı itibara almayarak harfleri [illegible]ıldıkları [illegible]ı [illegible]ı [illegible]ı

vaktiyle yazdığınızı arz ettiğiniz o makalede kaideten sıfat-ı müşebbehenin tafiyesi tecviz edilmemek [illegible] geleceğiden bahs ettikten sonra : " Hal böyle iken gerek sazım-ı şuara-yı İran gerek edebâ-i Endülüs ve Mağrib-i Aksa'dan en büyük sunavverân bundan, mesela, [illegible] eserlerinde yazdıklarını müteakib tafiye ittihaz etmişlerdi . Hem ki bu kaide-i istinaliden dolayı sıfat-ı müşebbehe fi'lden mahlul [illegible] sıfat-ı sairenin idâlarına dahil olduğu için tafiyesi de caiz görülmüş. Mesela [illegible] tafiyesini tecviz etmek için [illegible] bütün tazyik-i [illegible] [illegible] bu da ala vech-i hüsn olmuş olsa gerektir. Ancak bir manzumede, bir kasidede, bir gazelde hemzelide ve diğerine nekde nazaran tafiye edilmeli , oraya edinkü olduğu kadar diğer kelimatta yeti mellâf" fikralarını yazmış ve sonra kelimat-ı müşebbehenin böyle bir derini bilâ-istisna tafiye edilmesini [illegible] vaktinde kesret-i kavafiye ! hiyle olduğundan dolayı istihsan edilmiş [illegible] değildir. Şimdi gerek edebiyat ve gerek sanayi-i lafziyenin her asrında ezcümle gazelliatta dahi sıfat-ı müşebbehenin [illegible] tafiye edilmiş olduğu meydandaki eserlerde görülmektedir" diye ve nihayet makalede dahi "... bahusus (aşirin, mütedin, güzerişmend, rebudi) kelimelerinin tafiyesini - ki kelimat-ı mezkûrenin yalnız nazarca değil, alenî-i telaffuz itibarıyla da sairinden daha müşkilât ve mahzurâtı yoktur- tecviz edilse de sıfat-ı müşebbehenin tafiyesine cevaz gösterme [illegible] olur" fikralarını yazmış idik. Kaside-i hazırdan birinin"kafiyenin latifi sanîaya aittir" kavl-i müteaccimini biz düstur-ı esasi-i şiir addetmiyoruz ve [illegible] selefin handan ile giryan tafiye ettiklerinden dolayı hata etmiş olduklarına hükm etmek muvafık-ı insaf olmasa gerektir.

Eğer sazım-ı aşar tecviz ettiği "handan, giryan" kafiyeleri hata ise bizce müşkilsiz hiçbir dahi kabul ve istimal etmemiş olduğu "abes, mektebes, fırat, sırat" kafiyeleri hata etmiş hatadır. Giryan ile handanı tafiye eden kimler? abesle muktebesi tafiye eden kim? Bir kere münasifane düşünülsün. Bir kafiyenin caizeten [illegible] olduğuna hükm etmek de yine o bîlâ-yı selefden itiyan olunacak şeye idi ki o yeşmez olur ki asıl kaide-i teşkil eden de budur. Zihafla muharrer bizim eserlerimiz istişhad ettiğimiz [illegible] bulunmadığından biz emin olmak de [illegible] yolda hevafi bulunduğunu [illegible] isbat edebiliriz. O makule şeyler kasıf ve emsalinin asarında [illegible] bi'l-cümle onlar müstesnadan [illegible] değildir. Şimdilik söyleyeceğimiz bundan ibarettir.

Allahu-a'lem, fazıl-ı bînazir Atıf Bey Efendi Hazretlerinin aniden vuku-ı vefatı bilcümle hâ-yetteessüf-ı milleti [illegible]'ı [illegible] ve teessüf etmiştir. Merhum-ı müşarünileyh [illegible] nadiren [illegible] olduğu cihetle böyle nisbeten genç addolunacak bir yaşta vuku bulan [illegible] [illegible] diyesine ne kadar ağlansa [illegible]. Cenab-ı Hak, sa'y-i faaliyeti ebediyen piraye-i elsine-i hayretgüzasan olacak olan müşarileyhi [illegible] rahmet-i nuhit-i gufran buyursun amin.

Ne mutlu bir kimse ki zaval-ı melâl-i hasilet vaki olmadan fazilet peşinde giryandır.

Şu halde [illegible] ve vücud-ı sailine [illegible] hasretiyet denilse [illegible] vandır.

[illegible] Cilt 7 [illegible] : 658,659
21 Eylül 1314

İcmal-i edebi(72)

Ülema-i şehir Atıf Bey Hazretlerinin vuku-ı gayb-bet-i ebediyesi üzerine gazetelerimizde okunan mersiyeler hakikaten için celb-i tahsin-i azim olacak delail-i bahire-i hamiyetkârâneden addolunmalıdırlar. Madde-i irfan ve fazilet bu yolda [illegible] oldukça efrad-ı ümmetin [illegible] meyelan-ı kalbisi tezayüd edecek bize ebediyyen veda eden erin makamına kaim olacak esbab-ı fazilet peyda edebileceğine kalben ümidvar olabiliriz. Hatta milletimiz içinde yetişen efazıla , ülemayı edebayı tekmil etmek hepsinden en büyük vazifemizdir. Atıf Bey merhum hakkında izhar olunan hiss-i teessür ve hürmet edebimiz için bu yetişmiş nevatın ekserisine delalet ettiği için cidden mucib-i memnuniyettir. Hakk'ın rahmeti neye tebdil etmeyelim. Avrupada ahlakiyle , efal ve icraatiyle büyük tanınmış bir zat vefat

ettiği zaman hakkında ne kadar asar-ı iftiraa gösterildiğini her zaman görüyo
okuyoruz. Müteveffa hangi millete mensub ise mensubu gazetelerin aylarca serm
ye-i bahs ve makalı oluyor. Meselâ, mükemmel tercüme-i hali tarif ve tahrir
olunduktan başka ta hengam-ı sabaveti nden itibaren sinin-i muhtelife'i hayatın
aldırmış olduğu müteaddid fotoğrafı tab edilir. Asla hais-i ehemmiyet olmayan
ahlak ve itiyadatından malumat verilir. "Meselâ" günde şu kadar kahve içerdi"
deniliyor. Bu, tayib olunacak şeylerden olmadıktan maada müteveffanın mensub
bulunduğu milletin kadirdaneliğine delil olduğu cihetle takdirat-ı azimeye şa-
yandır. Fakat milletimiz arasından ebediyyen gaybubet eden casımın haber-i ir-
tihalini hevadis-i adiye sırasında muhtasaran yazıb da akabir-i garbdan birini
vefatı üzerine Avrupa gazetelerinden iktibasen müteveffanın en ehemmiyetsiz it
yadatına dair malumat ile bisi haftalarca işgal eden evrak-ı müteyyiheye tesa-
düf olunmaz mı? Daha yakın zamanda tabiatın nadiren yetiştirdiği bir çok casım
gaib ettik. Onlar hakkında gazetelerimizde yazılan şeyler nelerden ibarettir.
Adi bir tercüme-i hal ile basına kalıb bir iki fıkradan ibaretd değil mi? böyle
mi olmalıydı. Bizim en beğenmiyeceğ ahlakımızdan biriai de öteden beri kendi
aramızda muhur eden akabiri layık olduğu derecede takdir etmeyerek milel-i sa-
ire nezdinde yetişen casıma lüzumundan kat kat izhar-ı asar-ı hürmet ve mec-
lubiyet etmekliğimizdir. Maksad başka milletlerin akabirini tebcil etmeyelim
demek olduğunu tarife hacet yoktur lakin bir asda kendi aramızda yetişen casım
hürmet edelim. Nabi , Mütenebbiden, Fuzuli, Naibden, Nefi Enveriden çübbesiz
büyük adamlar idi. Hal böyle iken bu iddia dermiyan olunsa hala pek çok kimsel
nazarında afvı nakabil bir hata gibi telakki olunur.

Bize bu satırları yazdıran gazetelerimizde Atıf Bey Merhum hakkında ya-
zılan mersiyeler oldu. Gazetelerimizde öteden beri böyle şeyler görmediğimiz i
çin bunları bittabii hiss-i iftihar ve memnuniyetle okuduk. Meselâ bir muhte-
rem İsmail Hakkı Bey Efendi biraderimizin bir "mersiye" serlevhasiyle Bey-i mer
hum hakkında neşrettiği manzume:

Kimdir bu rehrev-i ebediyet ki pürvekar
Tabuttan yemin ü yesara selam eder
Kimdir sevad-ı matem-i gaybubeti bu gün
Nısf ülbahar mülkünüsü tireşam eder
Kimdir bu böyle medhini bigane, aşina
Birlikte şeyh ü şabı havas ü avam eder
Bir nagdir ki eydi-i hürmet-itehalükan
Alaya doğru refi için ihtimam eder
Kimdir, kimin bu heykel-i faniyet-i beşer
Dar-ı fenada kimse bu ibka-yı nam eder
Atıf Beyin cenazesi Atıf eğinkki ah
Yad-ı cemili hiç unutulmaz devam eder

Gibi kulub-ı milletdeki teessürata tercüman-ı beliğ olacak ebyat-ı ber-
cesteyi havi olduğu gibi Edib-i faziletperver Ahmet Naim Bey Efendinin İkdam
gazetesiyle neşr olunan mersiyesindeki:

Kamil, haluk, sahib-i hilm ü vakar idin
Arif, şarif, abid-i takvagüzar idin,
Tullab-ı ilm ü marifete feyzbar idin
Taban idi başında senin afser-i kemal
Yetmezdi sit-i fahr ki pehna-yı rüzigar
Bilmem nasıl vücudunu ü ter o kabr-i tar?
Sarsar bina-yı iklimi efkar tarfmarüoldükce yad-ı
Gökdikce yad-ı hazine bu hayretnumud hal
Gelmez nazir-i diğerin üstadı aleme
Ziynet idin, letafet idin nev-i ademe
Nefretnüma-yı hilm olarak reng-i matemde
Hatırda mıydı düğüne alsın seni ricali
Bisterğüzir-ihak-i sıyah oldu kametin
Tayin edilmez ah nisabı müsibetin
Kimderdi böyle rükn-i metin-i faziletin
Urem fena asasına pürtişe-i zeval

Andıkça ehl-i marifet asar-ı cudunu
Tekrâr eder hadis-i fezailnümudunu
Âh derdi bir kefen saracaktır vücudunu
Gelmezdi hiç hatıra bu darbe-i melal
Hala gözümde levha-i dilsuz-ı peykerin
Hala simah-ı canda o güftar-ı hoşterin
Halada okşayıb duruyor ruhu sözlerin
Ayrılmıyor yanımdan o ulvinüma hayal

Kıtaları dahi merhumun gaybubetinden mütehassıl alam-ı samimiyeye terceman, manş-yı hakikisiyle ciddem dilsuz idi.

Şu sırada "Terakki" refikimizde yine merhuma dair "Bir nur idi söndü gitti eyvah!" serlevhasiyle okuduğumuz mersiye-i mensureyi dahi takdir etmeden geçemeyiz. Gaybubet-i ebediesi üzerine aklam-ı kıymetşinasan-ı edebden dahi doğrusu kulub-ı milletten akseden bu nevhal-i matemengizi ruhsuz atıf cihan-ı beladan işittikçe elbette memnun olur.

Öldürme ey avalimin Allahuekberi!
Nurunla keşf-i rah-ı sevab eyleyenleri

Gibi müessir feryadları barigah-ı celiliyete refi eylemekten insan bir an hali kalmada da tağayyür-i napezir-i meşiet hayfa ki hükmünü asla tehir etmiyor. Erbab-ı hayat siyaken mahkum-ı memat bulunur. Yalnız bahti ardır o adam ki yad-ı cemili ebediyyen arayış-ı elsine-i ahlaf olur.

Şehab-ı leyl gibi parlayıb nihan oldun
Sen ey çükufe-i cennet açılmadan soldun

Mekteb-i tıbbiye-i şahane eshiya-ı talebesinden Rafi Rıza Bey İsminde on beş onaltı yaşlarında birmecra-i nevtuluası sebab verem denilen bela-yı hanümansuzun pençesine düşerek ebediyen perdepuş-ı iştirab oldu. Zavallı çocuk! Bundan üç ay mukaddem tebdil hava için şama gitmişti. Orada bikesane cihan-ı hayata veda edib gittiğini bu kere fart-ı teessürle işittik. Zeka ve irfaniyle, terbiyesiyle bütün arkadaşlarının mazhar-ı hürmet ve tevecchü olan zavallı Rağıb Beyin vaktiyle bir mecmua-i mevkuteye atideki serlevha ile yazmış olduğu manzume-i müessire şimdi hatırımıza geldiği cihetle teessüratımızı bir kat daha artırdı:

Temenni-i Nevmidane

Bak bak şu dem alem-i fesaya
Aşkınla senin bu yaşta ey mah
Düştüm şu sarây-ı birehaya
Uğraşmadayım eceller her gah

Uğraşmadayım eceller her gaha
Rahm etmeyecek misin daha sen
Aşkınla senin bu yaşta ey mah
Olsun mu yerim siyah medfen

Cenab-ı Hak bu şair-i genç şair-i ecel[illegible]-i nur-ı gufran buyursun.

"Pul Mecmuası"nın bu gün çıkacak nüshasında "Âfiye" mesele-i malumesine dair "manzum" "Muhakemat-ı Edebiye" bulunacaktır. Cevabı bakalım nasıl düşer? Meşguliyetin kesret ve killetine göre yazılmak tabiidir. İş zaman verirse manzum, virmezse mensur olur.

Malumat Cilt 7 Sayı 154 sh: 678,679
1 Teşrin-i Evvel 1314

İcmal-i Edebi (74)

Bu hafta yine ars-ı liha-yı marifet eden mecmua-i mevkute sahifeleri hemen hemen geçen haftaların mündericatını andırıyor. Tecedd[illegible] namına bir şey yok. Bütün o baha-i daimiye müteferri mütalaat! Şiir diye feryad ede ede

bisi tenği-i sadra uğratan o köhne arus-ı nevhumun garaniyat ve evzaı ve halat hakkında müteferrik müteferrik mülahasatı. Amma bu çahid her masura-i hayali kal i hazır matbuat için bir nuhbe-i bimisal-i iştigal olmağa ne yüzle isbat-ı liy kat ediyor.? Ahfadı meydanda dönüb dolaşan, bir kısmı matbaa odalarında emekle mek üzere pay-ı bimecali üzerinde kıyama teşebbüs eden bu köhen sale daha ne zamana kadar mütehassir kalacağız?

Sari serdedilen mülahasatımız[er] olmasa yine manakıb-ı devradevr cemalin den biri söyleniyoruz diye insan kemal-i şevk ile okur, dinler. Galiba fakdan ı sermaye bizleri sanat-ı tekrara mübtela etmiş! Maniya Edebiyat-ı Cedidenin elvah-ı bediiyyesi, manzumat-ı latifesi, üstad-ı garbın bize öğrettiği maarif i edebiye? Maniya Hugolar, Sully Prodomlarla heminan olan eshab-ı sanihati O neçe-i pader-i rikab-ı dehaet(!) ne çabuk sail oldu! Havacısı enğüşteber-i de hem etmeğe has asar-ı cedide-i edebiye vücuda getireceklerini beyan ve ilan edenler o zamandan bu zamana kadar bir şey teşkil edemediler. Nümmeleri her hal ta görünüyor.

Servet-i Fünun (Fünun) sehaif-i bediiyesinden bir sahife , bir musaha be-i fenniye, tesir-i evzana dair bir makale , bize İbn-i Farsı şerh ve tefsir eden bir suret-i tercüme ile sanat ve şiirin istikbali arasına sıkışmış kadın lara ve aşka dair ufak ufak cümleler ve Salon köşesi romanının mabedi ile me lidir. Hareket versin musahabe-i fenniyeye ! İnsan yenibir şey öğrenmekle te lezzüz ediyor. Okumuyor. Tesir-i evzan: (nasıl öyle bazılarının zannettiği gibi gayr-ı tabii sahte bir lisan-ı ifade değil, bilakis hayatın en tabii bir ter cüman-ı sehharidir)ve (Kasmın güzelliğini temin eden şey veznin muvafakatidir nasılarında iki netice-i malumaenin haddinden ziyade inbisat ederek veznin tabe yi-i şuara ve tabiat-ı şiiriyyenin vezn üzerindeki tesirini alettarikül icmal tahkiye eyliyor. Bilvaki pek güzel yazılmış. Fakat cesuri Mebahis-i rusmereden kimse gına gelmez ki biz de ruy-ı istiğna göstermiyelim. İbn-i farzın hitab-ı ş iranesini okumadan geçmek mümkün olamı or. Bütün eda-yı şark, hüsn-i şark ter cümelerinde bile biz tutmuşi (kal ü kal) sanmaderim ki kadınlar arasında dedi kodu çıkaracaktır. İntihabda biraz daha halbalagnayane davranılsa hüsnamiz vesile olur. Latife lazım ama. Benim de salon köşelerinde uyuyacağım geliyor.

Pul Mecmuası ala benzeyen üzeri mor mühürlü kapağıyle posta gişelerinde çıkma bir gazel, ondan sonra kenterlerinin bir kıta-i tarihiyesiyle kain-birade rimiz:

Ümid ederim bir büyük adama olacaksın

Nasraiyle beytin kıta-i tebşiriyesini ondan sonra dahi(Sevdiğime Nedir ki) acaba ne demiş? Der insanı merak ve heleceana uğratan göz yaşlı, yaralı, hü deli, ah sihirli, sonra yine gönlüme redifli bir gazel bir şiir-i neşvehuvan, sonunda bir müsademe-i şiiriyye mensur diye her yerde okunacak bir tahattur, ma sus bir muhakeme-i edebiye ile doludur. Evvelli Safa tervic-i müddea için ne yapacağını şaşırmış gibi nesir ile anlatamadığını nazım ile anlatmağa çalışıyo (kafiye kulak içindir) diye kulak patlatıyor. Ne tuhaf şey! İnsan bu nemkuy-ı edebiyi nerede saklasın!

Derakki komik bir musahibe , insanı kahkahadan patlatacak bir sur-i te sadüf ile girişiyor. Celalimiz izhar-ı celal edeceğine eslaf ve ahlaf-ı şuara dan parçalar ayırmış. Fakat o derecede latif ki bizim için hakikaten bir levhu i mudhike olmak üzere hıfz edilmelidir.

Malumat Cilt 7 Sayı 155 sh: 706,707
8 Teşrin-i evvel 1314

İcmal-i Edebi (75)

Lisan hakkındakimübahasat henüz devam ediyor. Cemaleddin Sami Bey Efendi hazretleri yine o uzun makalatını neşirde berdevamdırlar. (Servet-i Fünun)da bu hafta bir makale-i mufassala vardır ki o da bu bahse müteallikdir. Efkarı İraniyeden Hüseyin Daniş Bey Efendi biraderimizin bu makalesinde şayan-ı isti fade pek çok noktalar meşhud-ı nazar-ı memnuniyet oluyor. Mecmuale fazıl-ı müş rünileyh aynen diyor ki :"Matbuat-ı yevmiyemizle alelekser lisanların ve şum bat-ı lisaniyenin mukayese ve temsika zeminlerinde yazılan makalatta bir kusur varsa o da mevzu-ı bahs olan mevaddan ekseriya noksan tetebbu neticesi olarak

-hustesiyle (İkdam)da se dedilip doğru olduğu iddia olunan tevilat gibi- vesai
i ıslah-ı lisanı tehyie ve teshil edeceğine ...si netice husule getirmesi, li
sanı teftiş, eşkalını tehdiş etmesidir.

Bu sözler doğrudur. Çünkü bizde bir mübahase cereyan etmeye başladımı
herkes bilir, bilmez sed-i mütalaata beyan-ı reye şitaban olur. Nihayet o kad
ictima-ara içinde birmüşkül halletmeksizin bahs-i söz gider. Fakat acaba fazıl
refikimizin mütalaatı da o kabilden değil midir?

Lâkin bir kere düşünmelidir ki, bu kadar seneden beri herkes ayyuka çık
dığı fikr-i lisanımızsa yani lisan-ı Osmaniye güzel bir sarf ve nahiv tertibi
ve bu suretle tahsilinin teshilinden ibarettir. O halde öyle ise elsine-i at
kaya karıştırmağa ne lüzum var? Maksud Türkçe için bir felsefe-i lisan yapmak
ise o zaman beyhude yere sahaif-i matbuatı işgal etmemeli çünkü böyle bir fel
sefe-i lisaniye yazmak için senelerce tetebbuat iktiza eder. Yani şunu demek i
tiyorum ki : Bir lisan için sarf ve nahiv yapmak başka felsefe-i usûl yapmak
başkadır. Birincisi tetebbuat-ı müsmiriye ve mesai-i hasse iktiza ettiği halde
ikinci cihetse kelimat-ı lisanı kavaid-i mazbuta ve sabitaya rabt etmek gibi
sathi himmet kifayet eyler. Mâtekim her lisanda sarf ve nahiv bu suretle terti
olunmuştur. Mâlbuki bu nokta mevzu mütebahisinin nazar-ı dikkatinden dur kalmış
ve hiç sarf ve nahve taalluku olmayan mütalaayla iştigal edilmiştir.

Yine bu hafta (...) Muhasebesi'nde İsmail Safa Bey biraderimizin muhakemat
a edebiyesi münderiçatdır. "Muhakemat-ı edebiyenin bu kısmı hakikaten beyan-ı mü
talaadır. Çünkü muhakemat-ı sanayi-i bedayi üzerine bina edildiği gibi misalle
de sanayi-i bediiyi bilerek söz söyleyen eslaf-ı kiramdan getirilmiştir.

"Safa "ey Biraderimiz!

"Bir eserin sadeliği adilik demek olmayacağı gibi fenn-i bedayiin lafz
ve manivi muhassenatından biriyle, bir kaçiyle sanattar olmamakda tabiilliğine
mani değildir"

diyerek teyid-i müddea için sanattan azade fakat latif beytler misal e
mek üzere irad ediyorlar. Tabii buna itirazımız yok. Fakat sanattan azade, la
tif söz söyleyebilmesi sanayi-i bedâyi tahsil etmek külfetinden insanı azade
edemez. Şair-i Arabi daha evvel:

Ve iza tesesseret in nüfusu etebarna leqiyet tetibûl feylesof-ü mahirû (1)

Demiş idi. Vakıa budda doğru söylüyor ama, tabi i sen maderzad bir fey
lesof olamaz. Feylesof olmak için felsefe tahsil etmek lazımdır.

"Safa Bey Biraderimizin diğer bir fıkrada di er ki: "Eslafımızın cay-ı
ahese meslekleri sanayi-i bedaiyyeye riayetleri değil, riayette ifrat ederek
şiir söylemek için bir maksum sarfını şart addederecesine taklifler, tasnilerl
aynı maksumu tekrar tekrar söylemiş olmalarıdır"

İfrad cesaret mergub değildir. Fakat şiirini sanatla boğan bir şair müf
rit addolunursa hiç sanattan haberi olmayanların şiir söylemeye kalkışmaları
çoba ifrat addolunmaz mı? Şiir de acaba hep eslaf öyle ifrat perverane mi idile
Bu son sual cay-ı nazardır.

"Tanavvur Terakki risalesi her Hafta olduğu gibi bu hafta da güzel çıkm
tır. Refikimiz artık güzel resimler koyuyor. Fakat bu nüshasında galiba a b
hata veyahut harikulada bir tahavvül vardır : O da sahib-i imtiyazı Refetli
Kirkor Efendinin şair olması gündiye kadar mumaileyhin şair değil, hatta iki
kelimeyi bir araya getirib yazabilir katib bile olmadığını bildiğimiz cihetle
kendilerine isnad olunan eşarın altına nasılsa sehven kendi imzasının konuldu
muhtemeldir. Böyle değilse demek olur ki bağteten şair olmuştur. O halde teb
ederiz.(1) Nefisler müteessir olduğunda öyle şey meydana getirir ki en mahir
feylesoflar onu meydana getiremez.

"alumat Cilt 7 Sayı 156 sh: 718,719
15 Teşrin-i evvel 1314

İcmal-i Edebi (76)

Geçenki icmalimizde muslihin-i lisanın sahaif-i matbuat üzerinden gürü
len mübahasat-ı devredevrinin tehalüf-i ara içinde merkez-i asliyesini şaşır
olduğunu ve ıslah-ı lisandan maksud lisan-a Osmaniyenin -tesbil-i tahsil için
havi olduğu elfazın bir takım kavaid-i mazbutaya rabtından ibaret olmasına

nazaran bu mebhase asla taalluku olmayan usul-i kadimeye müsaadat iğtigalat-ı beyhudeden addolunmasağını söylemiş idik. Filhakika bu hususta tamik-i nazar edilirse vereyan eden mübahasatın temin-i matluba hizmetten ziyade teşviş-i eznan bais olduğu derhal teslim olunur.

Bu gün umumun müsellemi olduğu vecihle Lisan-ı Osmani için mükemmel bir sarf ve nahiv gayr-i mevcud ve bu fikdandan dolayı herkesin daire-i temlik ve tasarrufuna geçen imla-yı Osmaniyenin duçar olduğu hal-i perişan-ı mehuddan tahlis efkar, zevabıt-ı kafiyenin husulüne masruf ve mechuddur. Bu zevabıt-ı kamile ise, hiç şübhe yok, bir lisanda müessis olan sarf ve nahvin Türkçede dahi misl-i mükemmeli bulunmasından ibarettir. Halbuki mütebahis-i kiram bu nokte-i mühimmede nasılsa gaflet ve sarf ve nahvi henüz alem-i mechuliyette bulunan bir lisanın elfaz-ı müstameleşini hiç kale almayarak ağnayan-ı lisanın yüzde birini bile kulağına giremiyecek bir takım elfaz-ı garibe ihdasına ve bu da kifayet etmiyormuş gibi elfaz-ı garbiye-i mahdudeye üzerine uzun uzadıya mütalaat ve efkar-ı acibe-i kadime serdine sarf-ı gayret eylemektedirler.

Biz- müsterfidin sırasında olduğumuz halde- sorarız ki sahaif-i matbuatı aylardan beri işgal eden bu mebahis-i hisaniye-i muhtelifeden hangi mechul malum oldu? Lisan için hangi istifade edildi? Hele hangi ihtilaf hall olundu? Bu sualleriniize "hiçi..." cevabını vermiyecek bir münsif tasavvur edemiyoruz. Abesle iştigal ise reva-yı insaf değil! Bu münbahaselerden bir istifade varsa o da ıslah-a lisan-ı Osmani için bir heyet-i ilmiyenin teşkili lüzumuna dair üçden beri ila ve tekrar olunan arzumun ehemmiyet-i icrasını göstermekten ibarettir. İşte o zaman ancak ihtilaf-ı imlaya bir nihayet verilir. Doğru yazmak usulünü de herkes anlar.

(Servet-i Fünun) gazetesinin bu haftaki nüshası gayan-ı dikkat hiç bir şeyi şeyi havi değil idi. Yalnız Ahmet Naim Bey'in (Sedayi-ül Arab) ne ilave eylediği lahahsa yevai (Malumat)a daha evvel dere olunan (cehl-i müteraimin) makalesine güya cevab olmak, hem de (Servet-i Fünun) un sütunlarını işgal etmekte olan terakkiyatın mahiyetini göstermek üzere (galatat)sırasına bir mütalaa yazılıb (Malumat) ın bu nüshasına dere eedildiğinden kaffin-i kiramın oraya müracaat buyurmalarını tavsiye ederiz.

(Pul Mecmuası) na gelince: Bu hafta çıkan nüshası hemen serapa (Malumat) getm ile doluydu. Musahabe nasiyle kapağına yazılan türrehat-ı heseyan-ı sibyan kabilinden olduğu cihetle bunun cevabı için bittabi icmalde er bulunmaz. Zaten böy mektubcumuz tahsib-i etfal de ciddan sahib-i rüsuhtur. Hadd-i kayd emrinde bize hacet bırakmaz. Biz yalnız İsmail Safa Bey biraderimizi muhatab ittihaz ile iktifa ederiz.

A birader, (İcmal-i Edebi) fıkrası o kadar hiddet ve ibbirarı mucib değildir. Sen "asar-ı salifeyi allelamiya iktifa itiyadından ihvanı vaz geçirmek için hilaf-ı guyan müddeanın bir itirazını" güdütmek istiyorsun. Amma hiddet ediyor mu? Fakat bakalım müddean doğru mudur, değil midir? Burası şayan-ı tedkik.

Sizin de malumunuzdur ki eser-i selefe iktifa halefte itiyad, meleke demektir. Şu halde selefe iktifa itiyadından ihvanı vazgeçirmek zannettiğiniz gibi kolay değildir. Selef "anız" ile "tilmiz" il takfiye etmediler. Takfiyesini de caiz görmediler. Çünkü Türkçede ve vahdet-i telaffuzlarına rağmen Arabide muhtelif iki telaffuzdur. Binaenaleyh bu babdaki sözlerinize eser-i halefte abes sarf-ı nefs kabilinden telakki olunur. Hele "ruh" ile "güruh" u takfiye etmek birbidet addine sezadır.

Malumat Cilt 7 Sayı 157 sh: 738,739
22 Teşrin-i evvel 1314

İcmal-i Edebi(77)

Islah-ı lisan-ı Osmani hakkında evrak-ı havadis tarafından neşredilmekte olan mütalaat ve mülahazata lahika olmak üzere bu hafta "İkdam" gazetesi olduk mühim esaslara mübteni bir makale neşreylemiştir. Makalenin şayan-ı dikkat görd düğümüz bir noktası şöylece hülasa edilebilir:

Sahib-i makale (imla) kelimesinin tahlilat-ı sarfiye ve nahviyesinden
utturarak diyor ki : İndi lisan-ı Arabda (imla) biri söyleyib diğeri yazmak de
ek ise de "Ben söyledim,o yazdı" yerine "[illegible]" , "o söyledi, ben
azdım" yerinde "İmlâ-i alî" istimal olunur. Binaberin Arabın istimaline göre
stimlâ sigasına göre pek o kadar ihtiyacımız mesis etmez. Lakin lisan-ı Türkide
adem ki imla kelimesi kullanılır, tetimmen lilfaide "istimlâ" nın istimaline
lüzum görülerek bu yüzden lisana altı mühim kelime kazandırılmış olur(birinci
imla) ikincisi ism-i fail sigası (mümli) üçüncüsü(mümla) dördüncüsü istimla,
beşincisi ve altıncısı(müstemli, müstemla)dır.

Muharrir-i makale (kitabet) kelimesini dahi aynı mülahazaya tetbik eyler
ek bu kelimeden de Türkce için (kitab,maktub,istiktab,müstekteb) (ikinci tanın
esri ile) müstekteb (ikinci tanın fetha ile), mektatib (tanın kesri ile) mekta-
ib (tanın fetha ile) kelimelerinin istimaline eşit lüzum gösteriyor.

Bundan vazıhan anlaşılıyor ki ıslah-ı lisan için Araboadan daha zi ade
evsi-i iktibasat etmek isteniliyor. Bu da bir fikirdir. Bahusus oldukca gayan-
, tebemmül ve mülahaza bir fikirdir ki bu babda saffolunacak tecemmülat ve mülâ-
asat-ı fasilane, alimane olursa belki neticede lisan-ı Osmaniiçin tasvir edil-
ekte olan ıslahat ve tekemmülat-ı sahha-i aray-ı husûl olur ve imla-yı Osmani-
in hal-i hazır tezebzübüne bir hatime-i müfide bahş olunur.

Zira lisan-ı Arab zaten lisan-ı Osmaninin bir rükn-i azimini teşkil et-
ekte olduğu gibi esasen dahi enva-ı tabirata malik cidden mühim ve vasi lügat-
i müteka'ileden bulunduğundan ondan iktibas edeceğimiz tevsiat bize garib ve
bigane gelmez. Bundan maada gerek iktibat-ı diniyemiz ve gerek ecdad-ı kiramımı
ın asar-ı muhalledelerinin hemen cümlesi lisan-ı Arabi ile muharrer bulunması
la vukubulacak iktibasatımızın bizim için pek ziyade müfid olmasını temin eden
sevadd cümlesindendir.

Ancak bu iktibasatta bulunmak için bir takım gerayit riayet vücub altın-
dadır. Mesela evvela sahib-i makale gibi (imla) kelimesinin mesani-i asliyesine
bakarak Türkçedeki delaletini karıştırmak caiz olamaz. Çünkü evvela imla kelime
si Türkçede hem (resmi hat)a delalet eder, hem de istiktab manasına gelir. Bu
vech-i istimali katiyyen söz götürmez. Çünkü bu gün nefs-i lisan-ı Arabidebile
Türkçede resmi hat manasına gelen(imla) kelimesinin yerine kaim olacak yine iml
kelimesinden başka kelime yoktur. İmla ıstılah-ı galibiyetle o manaya kaim ol-
muş artık beyn-el etfal bile şayu bulmuştur.

Saniyen, bir asıldan diğer sigalar iştikakı bazılarımızın yaptığı gibi
keyfe tabi edilmemelidir. Efal-i arabiye içinde mesziyyatı olub da sülasisi is-
timal olunmayan efal-i mevcude olduğu gibi sülasisi olub da iştikakatı olmayan
efal az değildir. Şu halde her maddei asliye-i fiilden istediğimiz gibi siga-
lar alıb kullanmak hal-i hazır lisan-ı tezebzübaneyi hesab tezebzübat-ı diger
ilavesini müntecdir ki bundan zuhur edecek hal bittabii ıslaha değil, tahribe
delalet eder.

Salisen lisan-ı Arabiden alındığı halde artık bütün bütün Türkceleşmiş olan
kelimatı aslına bilaiccai o surette istimalini tavsiye etmek caiz değildir. Her
halde "Türkce başka, Arabca yine başkadır" kaziyesini göz önünden dur tutmamalı
dır. Fakat yine her halde itidalden ayrılmamalıdır. Zira Arabcaya ifratla meyle
mek bütün bütünerkan-ı lisan-ı Osmaniyi ihlala bais olacağı gibi Türkçede aynı if-
ratla meyl etmek te kelimat-ı Arabiyenin intika ve hüsn-i ahzine hail olacağın-
dan arzu olunan istifade hasıl olamaz. Demek istiyoruz ki bu intika ve ahz ka-
siyesi her iki lisana hakkiyle vakıf olmağa mütevakkıftır.

Birinci müddeamıza delil şudur ki: "Mahsusiyet" , "emnuniyet" gibi bazı
elfaz füsaha-yı Arabın lisan-ı Arabda adem-i vücudu a hükm verdikleri kelimat-ı
stılahiyedendir. Bu asırda hiç bir katib-i belig-i arab bu kelimeleriyazmamış
Fakat bu hal bizim için mezkur kelimeleri terke bais olamaz. Şu noktada "Araboa
başka Türkce yine başkadır." deniliyor. Mesalik "hazret", "cenab" kelimeleri e
caboada tazim manasına vaz edilmemiştir. Delalet-i asliyeleri "yan", "kurb",
"mahal ve vücud" dur. Şu halde Arabcada "Hazret-i Falan " terkibinden "falanın
yanı yahut kurbu veyahut mahal ve vücudu" anlaşılır. Fakat Arablar bile delalet
-i asliyeye rağmen hazret ve cenab kelimelerini elkab-ı tazimiyye ittihaz etti-
ler.

ler. Lisan-ı Osmanide ise elfaz-ı resmiye ittihaz olunmuştur. Bu vech'i istimale itiraz katiyyen caiz olamaz.

Sahib-i makale intikad ve ahz için lüzumunu öteden beri fart-ı vukuf ve fasla işaret olmak üzere mütalaat-ı atiyeyi tasrih buyuruyorlar:

"Bunun (yani ıslah-ı lisanın) tesdirine yolu maarif nezaret'i celilesi zarafetiyle elsine-i şarkiyenin ekser şubelerinde eshab-ı vukuftan olan üdebadan ve devair-i resmiyeden münşilikle şöhret bulmuş erbab-ı meleke ve iktidardan bir encümen'i hususiyenin akd ve teşkilinden ibarettir"

Hakikat, bu ıslah öyle bir heyetle mümkün olur. Menafi' çurasını teslim etmek lazımdır ki bu makale hakikaten fasılalara yazılmıştır. Bizim bu babdaki mütalaatımız sırf müsahabe kabilindendir.

Geçen hafta intişar eden "Servet'i Fünun"da erbab-ı kavelliyun eşarında eser yok idi. Bu hal onlar için "bir tekallüs'i edebi" addolunsa becadır.

Pul mecmuasında ise İsmail Safa Bey Efendi Biraderimizin müsahabat-ı edebiyesi devam ediyor, şayan-ı mütalaa ve istifadedir.

"Terakki" "Lisan" da çıkmış. Rivayete göre "İrtika" dahi sekiz sahifede müteşekkil olduğu halde himmet-i endelib ile çıkıyor. Şu hali ile olursa olsun cerraidimizin tezayüd-i intişarına nazar-ı memnuniyetle bakmamak elimizden gelmez.

Malumat Cilt 7 sayı 158 sh: 758,759
23 Teşrin-i evvel 1314

İcmal-i Edebi (78)

Şu haftaki mesail-i edebiye bir araya cemedilecek olursa büyük bir yekun teşkil ediyor. (Tarık'ın tekrar mevki-i nitişara vaz olunması üzerine bir çok erbab-ı aklam bacaklarını sıvayıb meydan-ı edebden geçmeğe başladılar.(İkdam) gayr-ı mahud bir seyl-i efkara tabi olarak (Tarık) da neşrolunan makalatta görülen hataların tashihi için bir müracaatgah teşkil etmiştir. (İrtika) bir çok asar-ı mühimmeyi havi olduğu halde mevki-i intişara konulmuştur. Hülasa alem-i matbuatta hakikaten mühim bir gayret (belki de bir yakza) görülmüştür.Şu halde o kadar şiven'i edebiye içinde bir icmal-i edebi için sermaye mi bulunmaz?

Filhakika sermaye çokcadır. Çünkü bunca neşriyat içinde iki üç makale pek ziyade mülahazat götürür.

Ustufatlu Ahmet Mithat Efendi Hazretlerinin Tarık'da neşrolunan makaleleri bittabi diğer makalattan ziyade nazar-ı ehemmiyetle mütalaa edilmiştir. Çünkü hakim-i müşarileyh kendi makalelerinden dahi anlaşıldığı vecih ile otuz seneye karib bir müddet-i medideden beri alem-i matbuat'ı Osmaniyeyi eserleriyle tezyin eyliyorlar. Filhakika terakki-i maarifimize en ziyade hizmet eden asar müşarünileyh Hazretlerinin asar'ı adidesi olduğunu itiraf etmemek afv olunmaz bir vicdansızlıktır. Ahmet Mithat Efendi Hazretleri bunca senelerden beri bu yolda sarf buyurdukları himmet-i müşküle biladının terakki-i maarifini arzu eden her Osmanlının hafızasında parlak bir mevki'i tebeil işgal eder. Müşarünileyh Hazretlerini bu derecede tebeil ettiğimiz halde eser-i zamilerine mağrureh makalat-ı ahireleri hakkındaki fikrimizi sureti müdahenelede beyandan kendimizi alamayız. Biz maatteessüf bu makaleleri Müşarünileyh Hazretlerinin fazl ve irfanı ile münasib bir halde bulamadık. Bunca seneden beri tetebbuat ve tedkikata mazhar olmuş bir üstaddan , bir hakimden böyle makaleler değil, daha mudakkikane hakimane, hülasa tahriri küçük muharrirlerini taklid olunayan bir üslub ve mevzu-ı ali mahsulünü ümid ederdik. Meyhat ki ümidimiz çok boşuna çıktı. Ahmet Mithat Efendi Hazretleri -kasten mi her nedense - meşkur makalelerinde öyle adi mevzular, adi cümleler, adi tabirler intihab ve istimal ediyorlar ki o makaleler bir takım hususiyetle beraber imzasız neşredilmiş olsa öyle üstad ve hakim değil , matbua köşelerinde yevmi makaleler yazmağa mecbur olan bizim gibi küçük muharrirlerin mahsulat-ı kalemi olduğuna kimse şübhe etmez. Şu halde üstad-ı müşarünileyhden imdi böyle asar mı beklenilir?

Şu mevkide belki biri bize bir mülahaza serd eder. O da bizdeki terakkiyat-ı maarife göre kalem yürütmek lüzumudur. Biz bu lüzumu asla şayan-ı taşvib görmeyiz. Çünkü A.M. Efendi hazretleri yazı yazmağa başladıkları zaman eli kalem

tutanların adedi parmak adetlerine varamıyordu. Şu gün ise saye-i padişahide öyle çabuk yetişti ki hakikaten erbab-ı kalemdendirler. Şu halde hare-i alem yazı yazmak cabanı erbab-ı kaleme aittir. Müşarünileyh hazretleri gibi nazım yazdıkları şeyler ise o gibi cabanı erbab-ı kalem için gıda olabilecek şekilde üstadane yazılmalıdır. Yine tekrar ederiz, müşarünileyhi en ziyade tebcil ve tekrir ederlerdeniz. Vakt olan beyannamız hayırhahane ve müstefidanedir.

İkdam'ın negr-i tağlitata himmetine gelince : Burada negr-i hakaikden ziyade fikr-i rekabet bulunduğu aşikar-ı rayadır. İkdam bu hususda (Yehullune emme ve yehrumune emme) manasındaktır. Vellahü'l-muvaffık ilel-hidaye.

(İrtika) Arif Hikmet Bey Efendi Hazretlerinin asar-ı kıymettarı ile müşeyyendir. Ne güzel felsefe! Hikmet-i efkar-ı şarkiye işte böyle kalemlerle yazılmalıdır. Asar-ı şark böyle tetebbu olunmalıdır. Biz de onlardan istifade ederiz. Böyle yapmak da (Hafta-i Edebi) unvan-ı garibi altında üç sütun boş yazı ile sır-i karinini tasdi edersen yazık! Bari (Hafta-i Edebi) yerine (Esbu-i Edebi) dense o da yok. Yazık, yazık! Hüda bilir bu sözleri (Hafta-i Edebi)yi tağlit katibini tahkir etmek istemiyoruz. Asla maksadımız boş yazılardan tevakki-i istemektir. Çünkü hususi bir meseleden ibaret olan o gibi makalelerden istifade yoktur. İstifade, hem hakiki istifade Arif Hikmet Bey Efendi Hazretlerinin 12 inci nüsha-i Tarika'da münderic bulunan dördüncü layihasının mevzuu gibi mühim mevzular bulub, vazifane, hakimane, mudakkikane gözler yazmaktır. Yoksa yazdığın şeyler bile kalemi ele aldığın zaman düşünmeyerek yazı yazmadığına delalet eder. İnsaf!

(Pul Mecmuası) silk-i kabrine dahil oldu. Cenab-ı Hak taksiratını afv buyursun. (Tenakkı)de yavaş yavaş hatm-i enfas üzere bulunuyor. Cenab ümmet şifa-i karib ihsan buyursun. Cümlelerini de nokta-i sevabdan ayırmasın.

Malumat-Cilt 7 Sayı 160 sh: 798,799
12 Teşrin-i Sani 1314

İcmal-i Edebi (79)

Ahmet Mithat Efendi Hazretlerine:

Geçen hafta Malumat'a dercolunan "İcmal-i Edebi" de zat-ı samilerinin asar-ı maharetlerine dair müstefidane yazdığımız mülahazata karşı tahkir yerine himmet buyurduğunuz makabelenin cevabat-ı cariye-i hazıra nevinden başka bir mahiyyeti haiz olmadığını iddia edersem bizi haklı görmenizi istirham eylerim. Geçen makalenin hitamında nâtice-i ciddiye diye dört sual bize tevcih ederek bizden cevab istiyorsunuz. Pek ala cevab verelim. Fakat iki sütun kadar tecahül ve teşlilat, tefahür ve tebahi ne oluyor? Hele tağlitata, mugalataya ne lüzum var idi? Bundan maksad şimdiye kadar yapıldığı üzere bir meseleden diğer mesail tevlid ederek işi gürültüye boğmak ise bizde buna mukabil mevzuu hiç tealluku olmayan (sığayub) ile (sıvayub) elfazının tahlilatı ile "Tarik'i tekrar mevki-i istifşara vaz olunması üzere birçok erbab-ı akdam (bacaklarını sıvayub) (muhada)-i edebden (geçmeye) başladılar" Cümlesinin hangi nevi kelamdan olduğunun ayrıca bir makalede izahını vad ederek şimdilik sadr-ı mevzudan hariçe çıkmamak için o suallerinize izahat-ı atiyeyi veriyoruz:

Sual-1- Üç haftadır Ahmet Mithadın Tarik'da iltizam eylediği mevzuu (Terakkiyat-ı Osmaniye için şimdiye kadar nasıl hizmet etmiş olduğunuzu hakikatde bilaistisnal bundansonra ne yolda çalışmak lazım geleceği" mevzuudur. Bu mevzuun sadi mi, ali mi olduğunu muharrir-i icmalden ilanat meydanında sual eder ve müddeasını berahin ile isbat etmesini rica ederiz.

Şu suale bir de ikinci suali ilave edelim:

Sual-2- Şu mevzuda Ahmet Mithat maarif-i ibtidaiyeden bahse başlamıştı bunun doğru olub olmadığını hakkındaki mütalaasında bir bir suret-i müberhen de yazmasını rica eylerim.

Cev-ı - Ahmet Mithat Efendi Hazretlerinin Tarik'da derc olunan makaleleri kendilerinin de şu ikici sualde itirafları veçhile ulum-i ibtidaiyeye dairdir. Bu makaleler uzaya uzaya, yayıla yayıla belki birinci sualde işaret olunan mevzuu teşkil edecek müstakbel bir sığadır ki ona hüküm tertib etmek caiz olur

Şu halde bissarure mevzu-i makalatın maarif-i ibtidaiye olduğunu itibar etmeğe ve olyolda cevab vermeğe mecburuz. Binaenaleyh deriz ki maarif-i ibtidaiye mühim bir bahis olmakla beraber otuz seneye karib bir müddet-i medide zarfında yüzelli eser vücuda getiren bir hakimin o müddetten sonra ictimal buyurmakları ali mevzulardan değildir. Evet, çünkü o kadar müddet tetebbuata mazhar olmuş bir hakimden bu mevzular değil, her sözü anak-ı kalbi tesbir edecek, her satırda sihrengiz bedayi ve temmikati havi olacak fikren, lafzen taklidi müstahil ve bir deha-yı fevkaladeye delil addine gayan efkar-ı kelamı cami bulunacaklardır, mevzular beklenir. İşte biz o icmal-i edebide bunu demek istedik. Bizim gibi tullab-ı ulumun harici olmayan şey de işte budur. Şimdi Mithat Efendi hazretlerinden sorarız, o makaleler bu mevzuda bu mülahazadaydı? Böyle olmazsa böyle yazıların mevzuuna nasıl mevzu-ı ali diyebiliriz? Üstadı size mevzular göstermeğe lüzum yoktur. Kemal matbaa-i mütedilesinin ta öte ucuna kadar küre-i arzı kaplamış olan üçyüz milyondan ziyade ehl-i islamın zat-ı saniilerince meçhul olmayan ahval-i hazıraesinde öyle mevzular vardır ki o mevzular nazar-ı dikkate alınırsa mekatib-i ibtidaiye hakkında basit malumat vermekte hiç bir ulviyet mevcud olmadığını siz de tesbit edersiniz. Bu alem-i asimde yazılmamış, tetebbu edilmemiş ali mevzular had ve hesabı yoktur. (Klasikler), (Osmanca Bir Giriş Zammı Daha) (Bülbülün Sesi)(Maarif-i İbtidaiye Hakkında Malumat-ı Basite)mebahisine, mesail-i hayatıma itlakı caiz ise emin olunuz ki öteki mevzuların beyanı ehemmiyeti için tabir bulmak muhaldir. Geçikiler öyle mevzulardır ki küçük muharrirlerin haricidir. Bırakınız, bırakınız ki bunları devr-i tecrübeyi geçirmekte olan gaban-ı erbab-ı kalem yazsın. Siz o koca milletin felahına yarayan mebahis-i mühimmeyi yazınız. Yazınız amma günde bir gazete dolusu yazmayınız. Müdakkikane, münakkah, tahririane yazınız. Haftada bu yolda iki sütun yazsanız emin olunuz ki hizmetiniz daha müfid daha meşhur olur. O zaman yazdığınız yazılar nazende-i matbuatın gerden-i latifinde bir akd-i kıymettar olur ki bilcümle mensubin-i ilm ve edeb o akd-ı kıymettara rabt-ı kalb ve fikr eder. O üçyüz milyon halk size minnetdar olur. Bizim gibi tullab-ı istifade de (yazdıklarınız boşa gidiyor) demez. Bu bir hakikattir kırmayınız. Küçük muharrirleri teşhir buyurmayınız. Çünkü bu muharrirler saye-i şahanede nail olduğunuz eltafın bir katresine nail olsalar en evvel yapacakları şey ekseriya saika-i ihtiyaçla yazı yazmak değil, hakikaten ahlafa kalacak bir yolda müteemmilane, müdakkikane yazı yazacaklarve yazı yazdıkları zaman kat kat ziyade düşüneceklerdir.

Sual 3- Bu makaleler yazılmağa başladığı zamana kadar matbuat sahifelerinde gerek büyük, gerek küçük muharrirlerin bu yolda bir makalecik olsun yazmış bulunduklarını meydana koymasını rica ederiz.

Cevab3- Mevzuun ehemmiyeti birinci ve ikinci suale verdiğimiz cevabda isbak olunduktan sonra bu gibi makaleler yazılıb yazılmadığını söylemekte ehemmiyet yoktur zannederiz. Mamafih cevab olarak deriz ki öyle makaleler hem daha mühimmi yazılmıştır. Hususile bunları yazanlar Mekteb-i Sultanide güzelce tahsil gördükten sonra senelerce muallimlik, mekteb müdürlüğü etmiş zevattan idiler. Ehemmiyeti ise şumumla sabittir ki mezkur makaleler yevmi Malumat ve Servet'de intişar etmiş üzerine maarif nezareti erkanı tarafından bilden mazhar-ı takdir olmuş ve düstur-ı amel ittihaz edilmiştir. Bergeyi kendisine hasretmek insaf değil.

Sual4- O makalelerde beğenmedikleri üslubları, tabirleri hangileri ise hangi sebebin tahassüsü ile gösterilmelerini niyaz ederiz.

Cevab-4 Malum saniileri buyurduğu üzere münşilik bir sanattır, hem öyle dakik sanatlardandır ki değme az say ile olde edilmez. Bu gün bir hatib mevkii hitabete çıkacak olursa sözlerinin kalbde tesir-i azim icra etmesi için sarf ve nahv, beyan, bedii, hitabet, ... kısaca lafzi, manevi ne kadar dekayık-ı ilmiyeye varsa intihab ettiği mevzuun tezyini için istihdama mecburdur. Eski Arapların nutukları şimdi Avrupada meşahirin nutukları göz önüne getirilirse bu hüsn gün gibi aşikar olur. Fakat her hangi mevzuda olursa olsun öyle bir nutuk tertib etmek için mevzuu güzel düşünmek iktiza ettiği gibi her lafzın sıhhat-i istimalini de ayrı ayrı hadde-i inana almak iktiza eder. Yazı böyle yazılırsa işte her sözü o zaman anak-ı kalbiye kadar nüfuz eder. Her satırda sihrengiz bedayi bulunur. Müstemiinddeo nutkun, fikren,lafzen taklidini muhal görürler, meftun olurlar.

Sözün tesiri hakkında elbette o meşhur vakaları mütalaa buyurmuşsunuzdur

Bir hatib irade ettiği mutukları tanzim ve tertib etmek için o gibi bir mecburi
yet altında bulunursa bir münşi veya muharrir, bahusus üstad bir muharrir o
recburiyetten kurtulabilir mi zannedi oranuz? Asla! çünkü münşi veya muharrir
hatib demektir. Katibden asla farkı yoktur. Bundan daha büyük hangi bürhan ister
siniz? İşte üstad bizim fikrimiz budur. İhtimal ki hata ediyoruz. Fakat hatamızı
göstermek, yani tarif ettiğimiz üslub ve mevzuda Tarık'a yazı yazdığınızı isbat
etmek için bizim çizmiş tuttuğumuz daireden dışarı çıkmamak, herhâlde taâlitata kal-
kışmamak lazımdır.

Biz de sözümüze hitam vermekten evvel nazar-ı utufetlularına bir nokta da-
ha arzetmek isterim. O da (muhade) gibi elfaza hiç bir hikmet üzerine müsteniâ
olmayarak itiraz eden eazımını bu itiraz ile Türkçenin Türkçeleşmesine sarfet-
tikleri gayretin beyhude olduktan maada üçyüz milyon insan üzerine mucib olduğu
mazarrat-ı azime hakkında ayrıca bir makale kaleme alınmakta olduğumuzu tebşir-
den ibarettir.

İnşallah bu makalede bir Osmanlı, bahusus Osmanlı bir hakik hatırının
Arabistanın, İran'a değil, Avusturalyanın ta öte bucağına, Afrikanın bir ucund
diğer ucuna Çin'e hatta Amerikaya kadar gitmesi lazım olduğunu tasdik etmeye ce
bir sahib-i vukuf bulunmadığını isbat etmeğe çalışacağız.

Malumat Cilt 7 Sayı 161 ch 818,819
19 Teşrin-i Sani 1314

AHMET CEVDET PAŞA
V E
BİR HATIRA

Darüşşafaka'nın müntehi sınıfında bulunuyordum. Derslerimiz içinde hendese-i resmiye dahi bulunduğundan hocamız bir gün Süleymaniye Cami-i Şerifini Osmanlı mimarlarının numuzec-i çire-i dest-i mahareti olduğunu bil-münasebe beyan ederek suret-i inşasından, kubbe ve yan kemerlerinin eklidiğerine irtibatından güzelce bahsetmiş idi. Mesele Osmanlılığa müteallik olduğu için tamamen dinledim. Adeta hafızama nakşettim.

Bir iziin günü iki arkadaşımla beraber vapura binerek Sehzâde'ye gidiyorduk. Yan kamaralardan birindeyiz. Bizden başka bir de latif başı temiz, beyaz sakallı bir pir-i muhterem var; mektebliler ne konuşuyor? Mübahasemiz dolayısiyle cami-i mezkura intikal etti. Bende malumat var a.. izahat ve tafsilata girişttim. O derece dalmışım ki orada ki zatın beni dinlediğinden de haberim olmamış. Ben tafsilat verib dururken bir sada-yı itiraz kulağıma çarptı. Döndüm. O pir-i muhterem: Yan kemerlerin öyle kol kadar bir demirle nasıl birbirine sabtedildiğini soruyor, inanmak istemiyor. Adeta kızdım, koynumdan kalemi kağıdı çıkararak bil-mendese isbata başladım. Düsturlar kurdum, çocukluk bu ya! Ben o zatın hendeseye adem-i vukufiyetine zahib olarak tafsilatı esasında tutturmarak işe girişttim. Ne dersiniz? Yine bazı mahallerde adem-i kanaat gösteriyor. Varsın göstersin. Ben de isbat-ı müddea için sarmaye yok mu?

Meğer o zat Ahmet Cevdet Paşa imiş. Bana karşı gösterdiği adem-i kanaatte, haiz olduğu malumatın derecesini ölçmek imiş. İsmini sordu. Bilmukabele ben dahi kiminle teşerrüf ettiğimi istifsar ettim. Bu muamele-i serbestane fevkalade mahsuziyet-i fazılanesini mucib oldu. Cevdet Paşa deyince başladım. Cevdet Paşa mı? ben ne yaptım? eserleriyle tenvir-i fikr ve vicdan ettiğim büyük bir zatın karşısında harareteli, harareteli mubahaseye girişttim; itiraf-ı acz edeceğime malumat-furuşluk ettim.

Mağfur-ı müşarileyh ızdırabına vakıf olunca kelimat-ı teltifiye ile beni iltifat-ı alicenabesine müstağrak etti. Say ve mayeste bulunmaklığımı emr etti. Bu kadar taltif yetmez imiş gibi bir de sigara ihsan buyurdu. Lakin ben tütün içmediğim için kabul etmeyerek mektebce ağır surette mücazata uğrayacağımı, makam-ı iltizamda arz eyledim. Bu cevab daha ziyade hoşuma gitti.

İşte Cevdet Paşa ile olan muarefem şu kadarlık bir hatıradan ibaretti. Fakat bu hatıradan maada vicdanen taşıdığım bir hiss-i minnet-güsarı vardır. Bu minnet hoca-i irfanım olduğundan münbaistir. Eserlerinin kaffesini birer birer okumuş, dünyalar kadar istifade ve istifaza eylemişimdir. (Muallim-i Sani namiyle yazdığım eser-i kemterini nam-ı ali-i Hotadanesine hürmetle huzur-u fazılanesine takdim ederek vazife-i tilmizanemi hin-i hayatında müsaraat eyledim. Herkesin bir mütalaa-i mahsusası vardır. Benim de müşarileyh hakkındaki fikrim üç kısma ayrılır.

Bu üç kısımdan biri fazıl merhumun lisan-ı Osmaniye ettiği hademat-ı mebrureye aittir. Cevdet Paşa Kavaid-i Osmaniyesini yazmakla büyük bir hizmette bulunmuştur. Filvaki bu esere lisanımızın kavaid-i umumiyesini cami nazariyle bakılmaz. Fakat anlındakiler emniyet piş-i nazar-ı dikkate alınacak olursa lisanın henüz neşv -ü nemaya başladığı bir andan onu bir sabite-i kaviyye altına almaktaki himmetin ne büyük olduğu tezahür eder. O kitab-ı müstetabdan istifade etmemiş bir genç tasavvur eder misiniz? Kabil değil. Hepimiz o hace-i alinin gayret ve inayetinden hisseyab-ı irfan olduk. Bu lutfa, her yerde, her zaman mukabele-i tahdiste itirafa mecburuz. Paşa Kavaid-i Osmaniye yazmakla lisana edeceği hizmetleri terk etmemiştir. Mündeki kuvve-i icadiye lisanımıza bir lisan-ı kanuni tarzını meydana getirmiş ve bunu Mecelle ile düstur-ı saire bir bürhan-ı kavi bulunmuştur. O eserlerde görülen metanet-i ifade, yalnız kalem-i fazıla has bir meziyet-i alidir. Elsine-i şarkiyeye şiddet-i vukufu ile beraber fazl ve kemali o meziyeti isbata kadir olduğum-

zamanında devletin kavaid-i asliyesine şuşekil ve heyet-i metineyi vererek, hakikaten mağbut-ı eslaf ve muallim-i ahlaf olduğunu erbab-ı tedkika tasdik ettirmiştir. Cevdet Paşa, tarz-ı tahriride henüz meslek-i münferid erbabındandır. Bu meslek-i münferid kısas-ı Enbiyasında bir suret-i mükemmelede görünür; o eser-i bialdilin tahririnde gösterdiği vuzuh ve itina cihetiyle lisan-ı Osmaninin her türlü ifade-i maksadda kabiliyeti olduğunu isbat etmiştir.

İkincisi; yine makalât-i kalemiye-i hakikat-şinası olan Tarih-i Osmanisinde eslaf-ı müverrihin-i Osmaniyenin çıkarından bigâne bir şekilde muhakeme göstermesine maluftur. Bizde mevcut olan tarihlerin hemen cümlesi vakanüvisane yazılmıştır. Onlara tarih demektense ziyade nâme demek daha ziyade yaraşır. Merhum-ı müşarileyh, hissi fazılanesiyle, değil yalan hikmet-i tarihiyenin esasına şiddet-i ittılaından naşi bir dereceye kadar muhakemata itina ederek hakikaten okunacak, lezzet alınacak on iki ciltlik bir eser-i azim vücuda getirmiştir. Binaenaleyh Cevdet Paşa müverrihin-i Osmaniyedendir.

Üçüncüsü: Marifet-i zatiyesini mevkuf-ı işlah-ı beyanın tavzihine bir muavin-i sahih-i kudret edererek, mesail-i umumiye-i felsefiye ve eriyyede asarın alim-i kâmilâne olması cihetidir. Paşaya tevecchüh eden şeref ve fazilet bu kısmın müştebahbihlerinden değil mâsadan neşet ediyor. Mevkuf-ı fazıla-i felsefiye hakikaten bir bahr-i bikeran-ı hikmet olduğu cihetle bunda tasnik, şiddet-i deha, ve fikret-i nesaiye mütevakkıftır. Onun içindir ki ben Merhuma mumaileyh sa'ya ve gayretinden nazariyle hiss-i ihtiram eylerim. Mesai-i ali-i fazılanesini kemal-i hürmetle yad ederim. Osmanlılar şu asr-ı medeniyette şu ahd-ı kemalette Cevdet Paşa gibi bir nehir-i biemsal göstermekle her zaman iftihar eder.

Tarih-i Osmaniye onun nam-ı vacib-ül ihtiramiyle yine bir sahife-i mübahatın inzimamını görerek bir nakış-ı nefaset içinde kalacaktır.

Şu halde mütalaatımı icmal edersem şöyle bir tarife inhisar olunur. Cevdet Paşa Osmanlı efazıl-ı ilmiyesinden ve marifet-i kalemiye erbabından bir zat idi.

Hayat-ı siyasiyedeki iktidarını ben tarif edemem. Fakat bu sene Kozan sefaretiyle nizamat-ı devletin tesisine ve Adliye Nezaretinden infisâliyle berabermeclis-i hass-ı vükelaya memur buyurulduğu müşarileyhin ara-i sahibe eshabından olduğunu mukteziyadetin ifhamı kafidir. Müttasıf olduğu deha ve zekaya bir de kuvve-i hafızasının kesreti inzimam eylemiş olmağla nisyan onun için vukua gelmemiştir. Bu halde Paşanın ray-ı sahib erbabından olacağı mukteza-yı hâl idi. Ittifakiyyendir.

Merhumun Arabi ve Farisiden maada Fransızca ve Bulgarcaya dahi vukuf var olduğu mevsukattandır. Hatta kendisini tanıyanlardan bir zat Fransızcadaki terakkisinin pek ziyade kuvvetli olduğunu ve lakin tekellüm etmediğini vefatı günü bana ifade ettiği zaman izhar-ı hayret ettim. Tercüme-i hal varakasında da aynı ifadeye tesadüf eyledim. Ve asıl devletinin olan tercüme-i hal-i fazılanesi ber-vech-i sir dere-i sahife-i tahrir kılındı.

T E R A C İ M - İ A H V A L

Ahmet Cevdet Paşa bin Hacı İsmail Ağa, bin Hacı Ali Efendi, bin Ahmet Ağa-i Sergerde, işbu sergerde Ahmet Ağa fil-asıl Kırk Kilise kasabası ahalisinden olub valtacı Vezir ile vurut Muharebesinde bulunmuş ve ol asırda Iofça'da tavattun etmiştir. Polat kıran Ahmet Ağa diye maruf olmakla evlad ve ahfadına Polatkıran oğulları lakabı nevrus olmuş ve Hacı Ali Efendiye kadar akabından bu lakab kalmıştır.

Cevdet Paşa 1234 sene-i hicriyesinde Lofça kasabasında tevellüd etmiştir. Lofça'da müfti ve müderrislerden ulum-ı arabiye ve mantık, Kanun ve tefsir okuyub müfti efendi yanında bir müddet müsevvidlik dahi ettikten sonra Sultan Mahmut-ı Adli Hazretlerinin evahir-i saltanatında yani 1255 sene-i hicriyesinde Dersaadete gelib ulum-u arabiye ve ilm-i fıkh, Usul-i Hadis

Tefsir, Mantık, Adab, İlm-i Kelam, Hikmet-i Tabiiyye ve İlahiyye, Hendese Hesab, Cebir ve Mukabele, Heyet ve Coğrafya okumuş ve Mirat Molla Tekyesi şeyhinden ve şair i meşhur Fehim Efendi'den Farisi tahsil eylemiştir.

Arabi ve Farisi tekellüm ve kitabet eder idi. Fransızca ve Bulgarca lisanlara aşinadır. Şafiye-i İbn-i Hacib ve Mutavvel ve Metayic-ül Nekar ve Binâ ve Hgsile-i Muhtelife üzerine talikatı ve Kavaid-i Osmaniye ve Tedbal-i Kavaid-i Türkiye ve Heyan-ül Ünvan ve Malumat-ı Hafia ve Takvim-ül Edvar, Miyar-ı Sadat, Adab-ı Sadat, Tarih-i Cevdet ve Miyar-ı Evliya nam telifatı ve Divan-ı Saib Şerhinin tetimmesi ve Mukaddeme-i İbn-i Haldun Tercümesinin tekemmülesi asar-ı meşhuresinden olub diğer bazı resail-i asarı dahi mevcuttur.

1259 Senesinde 21 yaşında iken Yeni Cami Medresesi imtihanına duhul ile Edene-i mahsus olan maaş ve tayinatına nail olmuştur. 1260 senesinde tarik-ı kazaya duhul ve Rumeli Kalesinde Çenat mutbasında Yenedi kazasını zabt ile muvakkaten muhassas olan şehri , beşyüz kisur maaşını almakta iken (61) senesinde İstanbul Müderrisliği rutbe-i Mümayumu olacak şehri yüz elli kuruş maaşa nail olmuş bundan başka Bab-ı Ali'ce atiye tertibinden dahi senevi 2400 kuruş tahsis buyurulmuştur.

Divan-ı Saib şerhinin tetimmesine mükafaten (65) senesinde ve(66) senesinde uhdesine Meclis-i Maarif-i Umumiye azalığiyle Darül-kuallimin müdürlüğü tevcih olunmuş idi.

Meclis-i Maarif azalığına tayin buyurulduğu zaman rütbe ve memuriyetlere mahsus olmak üzere kendisine rütbe-i saliseden bir kita murassa nişanı Mümayum verilmiş idi. Sadr-ı sabık Fuat Paşa Mükreğte iken o dahi Mükreğ'e gitmiştir. Fuat Paşa Dersaadete avdette Balıcalara girmek üzere Varnaya gittikte o dahi Devlet gideresk onunla bil-iştirak Kavaid-i Osmaniye ile hala Boğaziçinde işlemekte olan Şirket-i Hayriye ve sairlerinin layihasını kaleme alıb Der-saadete getirmişlerdir. Müteakiben Fuat Paşa memuriyet-i mahsusa ile Hasıra gittikte sadaretine gidip geldi ve Encümen-i Tanig azalığına intihab olundukları zaman Kavaid-i Osmaniye Mukaddimesini ledyül arz-ı şeref-sanih olan irade-i seniyye mucibince şahib-i terceman rütbe hareket altmışlıfa terfi ile Kibar-ı müderrisin sırasına geçirildi. Tarih-i Cevdet'in üç cildini tetmim ve takdim etmekle Süleymaniye caddesine terfi ile Nevleviye'te takarrub etmiştir. Ve (71) de Vaka-nüvis olmuştur. (72)de Galata Mollası olub Sebb-el infisal (73) de Mekke-i Mükerreme Kayesi ve üçüncü rütbeden Mecidiye nişanını almıştır. İlm-i Mantıkın muamelat kısmını havi (Metn-i Metin) namiyle bir kitabı telif etmek üzere Meclis-i Ali-i Tanzimat dairesinde teşkil olunan Cemiyet-i İlmiye Azalığına dahi tayin olundu. (73)de Meclis-i Ali-i Tanzimat azalığı tevcih kılınmıştır. Ve arası-i seniye komisyonun riyaseti dahi ilave olunmuştur. Düstur'da müderrise arası kanunnamesi Nizamnamesi vetayun Nizamnamesi vetalimat-ı muvakkate ve tarifnamesi bu komisyonda tanzim olunmuştur. Kavanin ve nizamatı cem ve tertib eden dahi odur. (75)de Boruca arpalık İsfirnik kazasına terfi eylemiştir. Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Paşa Merhum Rumeli teftişine çıktığı vakit maiyetine memur olmuş idi.

Müteakiben §77)de İstanbul Kayesi ihsan buyurularak ikinci rütbeden Mecidi nişanı verilmiştir. (78)de Meclis-i Vala-i Ahkam-ı Adliye azalığı tevcih ve arpalığı Bozgat kazasına tahvil edildi. Bu vakit memuriyet-i fevkalade ile İşkodraya gönderildi, iki ay zarfında ikmal-i memuriyet eyleyerek Dersaadete avdet eylemiştir. Hine o senada Rumeliye ve Anadoluya çıkarılan müfettişlerin inhalarını derhal icra ettirmek üzere teşkil olunan komisyonun riyasetine tayin edildi. Müteakiben Bosna Eyaletinin teftişine memur oldu. (80)de Sadaret Anadolu Kayesi ve birinci rütbeden Mecidi verilmiştir.

Bir buçuk sene Hersek ve Bosna kıtalarını devr ve teftiş ederek ıslahat-ı lazımeyi ifa etti. Dersaadete avdetinde ikinci rütbeden Osmaniyenail olmuştur.(81) de Mihalic kazasına tevcih edilmiştir. O sırada memuriyet-i

mahsusa ile Konya'ya gönderilib ıslahat-ı lazımenin ikmalinden sonra Dersaadete gelmiştir. Ol vakit Dersaadette iken arpalığı on iki bin raddesinde iken, şehri otuzbin kuruş maaş ile Meclis-i Ali-i Mahsain azalığına memur oldu. Kazıasker rütbesi Nezarete tahvil buyurulmuştur. Halep, Adana eyaletleriyle Kozan, Maraş, Urfa sancakları birleştirilerekbir cesim-ül vilayet teşkil edilmiş idi. İki sene Halep vilayetinde teşkilat ve ıslahat ile meşgul olmuştu.

(84)de Divan-ı Ahkam-ı Adliye riyaseti bittevcih Dersaadetegetirilmiştir. Şöhret-üz zikr (Metn-i Metin) yerine (Mecelle-i Ahkam-ı Adliye) namiyle muamelat-ı fıkhıa dair bir kitab yazmak üzere Meclis-i Alide teşkil olunan Cemiyet-i İlmiye Riyaseti dahi ona ihale olunmuştu. Badehu Divan-ı Adliye Riyaseti Nezarete tebdil olundu. İki sene zarfında Mehakim-i nizamiye ilamlarının usül-i sabık ve tebkini tesis ve Cemiyet-i İlmiye aza-yı kiramiyle bir mahalde Mecelle'nin dört kitabını ihtiva bir tab ve neşr ettirilmiştir.

(87)senesinde Müdafaa-i Vilayet Valisi olmuştur. Bilahare masul olarak İstanbula avdeteylemiştir. Mecelle cemiyeti Bab-ı Fetvaya nakledilmeyecek orada dahi beşinci ve altıncı Kitapları kalem alarak tab ve ilan etmiştir. (88)de Şura-yı Devlet Azalığı tevcih ve Mecelle Cemiyeti riyaseti dahi ona tevcih edildi. (89)da yedinci kitab neşredilmiştir. Sekizinci kitab neşredildiği sırada Şam-a_ Hacc Valiliği tevcih edilmiştir. On sekiz gün orada kaldıktan sonra Divan-ı Ahkam-ı Adliye azalığıyle Dersaadete getirilmiştir. O vakit sekizinci ve dokuzuncu kitab tab olunmuştur. Sene-i merkumda Şura-yı Devlet azalığı ve badehu Evkaf-ı Hümayun Nezareti (90)da Maarif-i Umumiye Nezareti tevcih edilmiştir. O vakit Maarif-i Umumiye Nezareti dairesinde Maarif Nezareti memurin-i kiramından bazılarıyle mektab hocalarından müntehab bir Komisyon teşkil ederek sibyandan, Mekatib-i aliyeye kadar ders cetvelleri tertib ettirdi. Komisyonca Mecelle'den Şufa olan bahsi kaldırılmıştır. Kuruçeşmiye Cami-i Şerifinde usul-i cedide üzere bir ibtidaiye mektebi açtırdı ve sahib-i tercümenin hissesine isabet olunan Cevahir-i Fikriye ve Miyar-ı Sadat ve Adab-ı Sadat nam risaleleri telif ile Siyer-i Enbiya ve Tevarih-i Hülefa'nın üç cüzünü itmam ile tab ettirdi. (91)de Şura-yı Devlet Riyaseti Muavinliği tevcih buyurularak bu esnada Mecellenin onuncu kitabını tab ve neşrettirdi. Badehu onbirinci on ikinci kitabları itmam edildi. Sene-yi mezkure zarfında Konya Valisi olmuştur. ve (92)de Maarif Nazırı olarak Dersaadete gelmiştir. Badehu Adliye Nezaretine tahvil edildi. (93)de Rumeli teftişine memur olarak Edirne ve Filibe tarikiyle Sofya'ya kadar gidib gelmiştir. O esnada Suriye Valisi olub Mütehayyi-i hareket iken Maarif-i Umumiye nazırı olarak Dersaadetde kalmış ve muahheren Adliye nezaretine tayin edilmiştir.İşte o esnada Mecelle'nin on üçüncü , on dördüncü, onbeşinci, on altıncı kitablarını tab ve neşr ettirdi. Doksan dörtte Dahiliye Nazırı olarak Nezaret dairesinde bir sicil-i ahlak dairesi vaz eyledi. Memalik-i Mülkiye memurlarının tercüme-i hallerini icmalen kaydettirmeğe başladı. Sene-i Merkuma zilhiccesinin üçünde memuriyeti evkaf-ı hümayuna tahvil edildi. (95) senesinde Suriye vilayeti tevcih olunmakla Şam-ı Şerife gitmiştir. Müteakiben Ticaret Nezareti tevcih olunarak Dersaadete gelmiştir. Merhum Müşarileyh Mekteb-i Hukuk-ı Şahanede Belagat hocalığında dahi bulunmuş ve Sadr-ı Azam Reşit Paşa Merhuma hizmeti sebk eylemiştir. Mukaddema İran Şahı tarafından birinci rütbeden Şir ü Hurşit nişanı verilmiş idi.

Merhum-ı Müşarileyh muhassa imtiyaz-ı nişanı füruf-afşaniyle birinci rütbeden Osmani ve Mecidi nişanlarını elmas ve altın ve gümüş imtiyaz ve altın liyakat madalyalarını haiz olduğu gibi İranın birinci rütbeden "Şir ü Hurşit" nişanını ve düvel-i ecnebiyenin pek çok nişanlarına malik idi.

Malumat Cilt cilt 1 no:2 sh: 39,40,41
22Mayıs 1311

M U S A H A B E - İ E D E B İ Y E

Bu musahabeyi Mütenebbi'ye tahsis edeceğiz. Çünkü Mütenebbi Arabların büyük bir şairidir. Hikmette Koca Ragıp Paşa'dan ileridir. Vasf-ı harbde ile hemşehridir:

Bir harbi ederse vasfa âğaz
Güya işitir kulaklar avaz
Bir arbede, bir hucum-ı çalak
Bir hançer ü miğfer-i çekmeçek
Bir hamle eder ki ehl-i dine
Güya iner Asuman zemine

Garamiyatta Fuzuli, Nedim şöyle dursun, Yahya derecesine varamaz. İbn-i Mütevakkil Araki, İbn-i Sehl-ül Endülüs (1) bu vadide Mütenebbiden çok ileridirler. Mütenebbinin asıl ismi Ahmet Ebu Tayyib Bin el Hüseyni'dir. Bir zaman nefe cihetinde (Peygamberlik) de iddia-i nübüvvete kalkışmıştır. O zaman kendisine Mütenebbiye: "Nübüvvet iddia ediyorsun, mucizen nedir?" demişler Mütenebbi(2) beytini okumuş:

Yemin nekedid-dünya alel meriem yera/udüvven lehü ma min sa avatihi bedün

Pek büyük bir iddiaya pek cüzüz bir delil değil mi? Pâdişahlı Süleyman Selim Hey merhumun:

Bir bela etmem tasavvur alem-i imkanda
İhtiyac arz etmek gibi kişi adasına

beyti Mütenebbi'nin sözünü bir az andırıyor. Nitekim İzzet Molla'nın

Kasıd bir manevi tacisdir eltaf-ı mevlaya

mısra-ı meşhuru İmam-ı Şafii'nin

Ela kul limen batelibhasedan
Etadri ala men esatil edeb
esete alellahe fifilihi
Fe inneke lenterde lima veheb

kıtasını pek andırdığı gibi (4)yine Cenab-ı Mollanın

Bir sur ki şevk olur zevk ü sürur
Katemine dinlerde olan ah ü enin
Kaman ile dürr-i feyzi bu bahş-ı hüsnenin
Çeşm ağlamadıkca gülemez ruy-ı zemin

kıtası Mütenebbi'nin:

Tübeki aleyhinnel betariku bidüdca
Ve hüzne ledeyna Killeyatün kevasidü
Ida kedetil eyyamü zabernie ehliha
Mesaibü kavmin inde kavmin fevaidü

beyitlerine bir parça benziyor. Bu beyitler Seyfüd Devle Karaçı fetl ederek bir çok kızları esir eylediği zaman Mütenebbi'nin söylediği kasidedendir. Betarikten maksad ihtimal kaidleridir. Katriktan gelir, kandil kadil gibi

Mesaibü kavmin inde kavmin fevaidü

mısraı ne kadar meşhurdur, ne derece zebanzeddir. Nabi'nin:

Sözde darb-ı mesel iradına söz yok ama
Söz odur aleme senden kala bir darb-ı mesel

beytiyle tavsif etmek istediği söz böyle olmalıdır. Hakikaten ahlafa böyle bi söz bırakmak büyük bir nimettir.

Eğer maksad eser ise mısra-ı berceste kafidir
Acab hayretteyim ben sedd-i İskender hususunda

beytine Mütenebbi'nin mısraı masadak olabilir.

---

(1) Endülüs: İspanya'nın Arapça adı.

Bizde bu vadi-i hikmette en ileri giden Koca Ragıb Paşa'dır:
Muzaffer vakt-i fırsatta adüvden intikam almaz

Elde istidad olunca gelir kendin göstericr

Hikmetleri müşarileyhindir ki mükalemat ve mübahesatta ekseriya medar-ı kavl olur.

Mesaib kelimesi ya ile yahut vav ile yazılmak lazım gelir iken hemze ile yazılıyor. Şaşdır. Bu hata lisanımızca pek aheddir. Ekserimiz hala : Zamayim, netayic, hevayic yazub dururuz. Halbuki kaideten zamaim, netaic, havaic yazmalıyız. Naci Merhum- Çocuklar için - kayd-ı müstehziyanesiyle neşr ettiği lügat kitabında bu hatalarımızdan bir çoğunu tashih etmek istiyor. Heyhat! kaideten islah olunmadıkca bu hatalar kabil-i tashih midir? Çünkü bunlar " Hasret-i Hüseyin Muğaviyenin kabri midir? " sual-i pürgalatatı kadar müstağrebdir. Hangi biri tashih olunsun. Pek çok gençlerimizin, hatta büyüklerimizin bile bu lügattan bahs-ı istifade edeceklerini bildiği halde Naci Efendi Merhum kitabının başına (çocuklar için) kaydını koydu, mahviyet için mi?... Üstad mahviyeti severdi. Hele fazlasını meskenet addederdi. Bu fikir bütün eserlerinden istidlal olunur. Fakat Naci bir şeyi severdi. O da laubalilik, lakaydilik idi. Her cidd-i şeye , her hakikate karşı pindane tarz-ı hasası idi. (çocuklar için) kaydı da böyle bir eseri olsa gerek. Keki çocuklar bu mucez, beliğ,mükemmel vazıh lügatten bir çok istifade etsinler. Büyükler ne yapsınlar, neye baksınlar, malum bir kelimenin Türkçede mevki-i istimalini nasıl bulsunlar?

M. Var

Malumat Cilt 2 Sayı 33,34 sh:716
13 Nisan 1311

Bir gün bir arkadaşla beraber mektebde (Ahteri) yi karıştırıyorduk. (Eltürk) kelimesini tesadüf ettik. Bakalım bizim için ne diyor, ne tarifat getiriyor dedik. Ne görsek iyi:(Eltürk-billuzum bir taifenin adıdır. Cemi etrak gelir.) Koca Türk lügatı! Mamafih ahteri büyük bir eser-i fazl ve kemaldir. Kenebi lügatlerine nisbeten bir define-i giranbahadır. Bir lügat kitabının en birinci hizmeti kelimatın lisanımızdaki mevki-i istimalini iyice tayin etmek ve bunu cumhur-ı üdebanın bir çok parlak misalleriyle izah eylemektir. Naci Efendi işte bu maksada bir parça yaklaşmıştır. Mesaibden bahsediyorduk. Sözü uzattık: Mesaib müstesna olduğu halde bilcümle cem-i tekşirlerin asıllarına bakmalı, asıl kelimenin aynında ya var ise ceminde ya ile yazılmalıdır. Ayş'dan maişet, mamayiş gibi nestüzubillah (vecealneleküm fiha mamayiç) ayet-i kerimesinde olduğu gibi asıl kelimenin aynında ya ve vav yok ise ceminde hemze ile yazmalıdır: Halikadan, halaik, hasiseden, hasais gibi. Hele fâil vezninde isimleri (mail) ve (kail) suretinde (ya) ile yazmak kadar fahiş hata yoktur. Hatta bâyideğil fakat bai yazmalı. Saiden hatırıma geldi. Divan ül hamasinin şu beytine kadar güzeldir:

Mahviyyundan meşhur Ebu Ali Farisi bir dostiyle beraber alim geçinenlerden birinin evine gider. Sahib-i hanenin başında yazma bir kitab görür. Bu kitabda kail ya ile kail suretinde yazılmış. Ebu Ali bunu kim yazdı diye sorar. O biçarede müftehirane ben yazdım der. Bunun üzerine o alim-i mahvi yanındaki dostuna:

ler, çıkarlar giderler. Mutuvat, hatvenin cemidir. Hatve iki hatve arasıdır.
Mütenebbi:

Mısraında ( ) demiş. Çünkü(ziyadetül mebni tedüllü alaziyadetül meani)Bu söz sahib ül Keşşaf zemahşerinindir. Zemahşeri malumdur. Cihanın en meşhur alimlerinden idi. Hatta tefsirini yazmadan evvel hocası Ebu Musar'dan

istisan etmiş. Ebu Muzar'da bir tefsir yazmak için eşar-ı kadimeden ne ezber ledin diye sormuş. Zemahşeri huruf-ı ehecadan her bir harf için on iki bin beyt ezberledim demiş. Zemahşerinin adeti nerede bir Arabi görse hemen onun ağzından bir söz almak, böylece mahfuzatını tezyid etmekti. Bir gün bir deve rakiben Hicaz'a gidiyordu. Devedeki mahfelin bir tarafına zemahşeri diğer ta fına bir Arabi binmişti. Bu mahfele Şakdef derlerdi. Yolda giderken önlerind bir devenin üzerinde daha büyük bir şakdef gördüler. Zemahşeri Arabiden: - Buna ne derler- diye sordu. Arabi: - Bu bindiğinize ne derler - Dedi. Zemahş ri: Şakdaf...- Arabi:- Uyâe ise onada (şakdaf) derler- dedi. İşte "Ziyadetül mebni tedüllü ala ziyadetül meani" buradan gelir. Zemahşeri hocası Ebu Muzar vefatında şu kıtayı söylemiştir:

Ve kaileti mehazihid dürerüllieti
Tüsakitüha eynake aimtayni aimtayni
Fe kultü leha eddürüllezi kane kad hapa
Ebu Muzarün üzeyye tesakata minyani (1)

Üzn kulağın dış tarafına derler. Kulak deliğine sımak derler. Bunun i bu iki kelimeyi birbiriyle karıştırmamalıdır. Mütenebbi'den bahsediyorduk. M relere geldik. Zemahşeriden, Ebu Ali'den başta bir münasebetle bahsederiz. Mütenebbi hakikaten hakim idi. İşinde pek parlak hikmetler var:

Levla el megalatü sa ed nasi fülüdüm
El cüdu yüfekkirü vel ikdamü kadtalu
Ve innema yebliğül insanü takatehü
Makülüllü müşiyetün bi rieli gellalü

İnna lefi zemanin tecahül kabi cahihi
Min ekser-in nasin cehalü ve ekmal
Ekseril feta umrehu cani ve hacetehü
Nafatehü ve fudülül agşi eşgalü

(2)

Selahaddin-i Eyyubi Mütenebbi divanını elinden düşürmezdi. Bir gün ehl i salib sefirlerinden biri Selahattin'in nezdine gelir otururlar. Ortada Mütenebb divanını görür açar, bittesadüf bu iki beyti okur:

Fezidderi ehvenü min mumesi — Sefani ür ricali ala Mübbiha
Ve akdehü min kaffetil haili — Vema yahülüne ala tailli (3)

"Şimdiye kadar bundan güzel bir hakime rastgelmedim der. Fakat yine Mütenebbi'nin.

Ecel silahün yettekil meru kannehü
Bihi ecelün yevmel kıyami mahherü
Ve rubbekeziyyin yehrilü seyfe sarimen
İlel harbi ul akdarü telhu vü tevheri (4)

Beytleri diğerlerinden aşağı kalmaz. Meselâ:

Vemen sahibed dünya tavilen tasallakat
Ala aynihi hatta yera sarkeha sibbu
Ve yahtelifürrizkani vesay ü vahidün
İla en yüra ahmeri hasi ibn sen ün (5)

Hikmetine insan hayran oluyor. Mütenebbi'nin medhiyelerinide pek par laktır. Meselâ: Seyf üddevle'nin vefat eden valideşi için, yanlış mersiyed şöyle söylüyor.

Asıllı Mütenebbi divanı serapa hikmettir. Güzel sözlerle lebalebdir. Seyf üd devle için söylediği bir kaside-i medhiye şöyle bitaa ediyor.

Önceki sayfada Seyf üd Devle'nin vefat eden validesi için yazdığı mersiye den Velevkanen-nisaü kemen fekedna

"efaddelet in nisaü alel ricali
Ve zettenisü bi'l-müsemmeyati avdün
Veletteskirü fahrün li'l hilala/6/

Seyf-i devle 'nin için Mütenebbinin söylediği kasidenin ilhamı:

"eked hasenet bilkel evkatü hatta Veateytelleci 'em vuti halkün
Keenneke fi fenidi dünya yebtisamü Aleyke selatü rabbihi vesselamü(7)

Bizde şu bahsimizde bu hüsn-ihtimaeyi kabul eylodik. Fakat bir nokta var. Bu sözler iki refik arasında cereyan-ı musahabattan müteşekkildir. Arasıra ihtiyar olunan mudhikane tavırlar, tarzlarda bu samimiyete delalet eder. Bu hal belki mucib-i muahaze olur. Fakin ne beis var. Farz ki bunlar safvet ve hakikatle söyleniyor. Hiç bir sahib-i meziyetin tayibine uğramaz zannederiz.

A. F. K. U. A.

Malumat Cilt 2 Sayı 35,36 sh. 708,709
2 Mayıs 1311

---

(1) Birisi sordu: Gözlerinden boncuk boncukdüşen bu inciler nedir? Ona cevaben dedi ki: Bu kadar'ın kulağına soktuğu inciler, şimdi gözlerinden düşüyorlar.

(2) Eğer meşakkat olmasaydı, bütün insanlar efendi olurdu. Cömert adam fakirleşir, cecaatli o an da tepelenir.
İnsan ancak kendi gücünün yettiğine kavuşur, ulaşır, ayağı ile yürüyen her hayvan canlı da çok topal değildir.
Bir öyle bir zamandayız ki o zamanda insanların çoğundan mütülüğü terketmeleri iyilik ve ikramdır.(-ise)
Genç inci gördüğü hatırlar halbuki onun muhtaç olduğu şey kaçırdığı şeylerdir, hayatın lükslü bir meşguliyettir.

(3) Dünya denilen bu ev fahişe kadından daha haindir, bir yerde durmayan adamın elinde daha aldatıcıdır. Hiçler bunun sevgisi üzerine kendilerini yok ettiler, hiç bir faideyi elde edemediler.

(4) Evet bir silahtır, kişi onunla başını kurtaracaktır, savaş gününe tehir olunacak bir ecel vardır. Çok yiğitler keskici kılıçlarını alırlar, savaşa doğru giderler, kaderse onlarla oynar ve alay eder.

(5) Uzun zaman dünya ile arkadaşlık eden kimse dünya onun gözü de değişir, hatta doğruluğunu yalan görür. İki rızık birbirinden ayrılır. Fakat onlar için çalışmak birdir. Yaki bunun ihsanı diğerine suç görülünceye kadar.

(6) Eğer bütün kadınlar kaybettiğimiz kadın gibi olsaydı, o zaman kadınlar erkeklerden batün olacaktır. Dişilik(kene) için bir ayıb değildir. Müzekkerliğin hilal için kusur olmadığı gibi.

(7) Vakitler cenbile güzelleşmiş, Sen ki dünyanın aynasında bir gülümsemesin. Sen dünyada hiç bir yaratılışın veremediğini vermişsin, senin üzerine rabbinden selat ve selam olsun.

E D E B İ Y A T - I H A K İ K İ Y E D E R L E R İ

Vaktiyle İkdam'ın neşrettiği Edebiyat-ı Hakikiye Derslerini sırasiyle ve muntazaman okuyamamıştım. Bir aralık bu dersleri havi olan nüshaları cem etmek emeline düştüm. Amma vukubulan bir seyahat-i mezidede bana herşeyi unutturmuştu. İstanbul'a avdetten bir hayli zaman sonra İkdam gazetesini -her vech-i muhtemel- acaba Paris muhabirim mektubu var mı diye nazar-ı teftişten geçirirken müntehabat-ı İkdam meyanında Edebiyat-ı Hakikiye Derslerinin risale şeklinde tabedilmiş olduğuna dair bir fıkra-i ilaniye gördüm. Pek sevindim. O müfid dersleri sırasiyle okumak, cihan-ı medeniyet müfekkirlerinin, edebesinin meslek-i edebiye hakkındaki efkar ve mütalaat-ı sailkalarına hiç olmazsa böylece bir vukuf hasıl etmek emeliyle kitabı edindim. Kemal-i şevk ile iki defa okudum. Pek sasibeli, pek veciz, pek vakıfane yazılmış buldum. İstidadım olsa o tarz-ı rengin-i ifade, o üslub-ı veciz-i sadeyi taklide sayederdim. Muharrir bey efendi işte üslub-ı sade böyle olur diye bize güzel bir vadi-i ifade gösteriyorlar. Sahteliği kelimat ve terakib-i arabiye ve farisiyeden ari ifadat-ı avamperestanede arayanlar bu durub-ı müfideyi okumamış imişler okumalıdırlar. Bu eser-i müfidin mütalaası efkarı temelinden sarstı. Bir bizim edebiyat hakkındaki efkar ve mülahazatımızı, bir de bu derlerinmuhtevi olduğu bahsiyat-ı sailkayı düşündüm.

Lakin bu dersleri anlamak da her kimsenin muvaffak olacağı şeylerden değildir. Zannederim bizim kulaklar bu bahsiyatlere pek bigane. Bu cihetle "Muharrerat-ı Nisvan" sahibi mazur addolunmalıdır. Edebiyat-ı hakikiye derslerinin baştan başa mütalaası bendenize mukaddemede gösterilen tereddüdün isabetini anlatır gibi oldu. Fakat bir çok noktalar var ki zihnimi, fikrimi, işgal edip durmuyor. Bu nükat-ı mühimmeyi müellifinden istizah etmek emeline düştüm.

Nüsha-i bakiye de tab edilmiş olseydı. İhtimal bu istizaha da hacet kalmazdı. Mukaddeme-i kitabda sevk-i kelam ile müteahhirinin mahsusat ve iktibasatından bahs olunurken bir şairimizin:

İzdırabım anlayan yok ki aşk u işvede
Gönlümün hempayesi cananımın ekreni yok

beyti şair-i İraki'nin

Her gören ayb etti sab-ı dâdâ-i giryanımı
Eyledim tahkik görmüş kimse yok cananımı

meşidesine tercih olunmak istenmiliyor. "Çünkü bu yeni üslubda bir şive, bir teseddüd var ki zevk-i edeb nokta-i nazarından dûrûna galebe çalıyor." denilir. Bendeniz bu mülahazadan birşey anlayamadıktan başka o beyti mütehabil bir şey gibi buldum. İhtimal ki bu buluş hatadır. Herkesin bir zevki var ya bendenizin zevkime göre böyle geliyor. Bir defa o beyt tarz-ı kudemadandır.

Yeni bunda bir yenilik yoktur. Eğer onda bir teseddüdün vücudu teslim olunursa Fuzulinin, Nevinin

Sineni çak eyle gör dil-i ızdırabım eşkdem
Gözüm ağ herdem havadan meve uran deryaya bak

x

Çekme dâmen naz edib üftadelerden kıl hazer
Göklere açılmasın eller ki dâmanındadır.

x

Tuhfetün bim-i hicran, hicrun da mihnet-i can
Derd-i firak böyle, vasl-ı kenar böyle

beytleri arasında elbetce ne fark vardır. O beyt hakkındaki mütalaaya nazaran bunları nasıl eski addedebiliriz. Hele yine nokta-i nazarından Fuzulinin beyti daha renginidir. Fuzuli:

Gözümün yaşını gören beni tayib etti
cananımı gören kimse olmadığını tahkik eyledim. Çünkü gören olseydi

beni tayib etmezdi. "Eğer şair ise "ızdırabımı anlayan olmaz, anlayan yoktur demeliydi. Çünkü anlayan olmaz sözü kasten anlamazlar yani anlamadıkları halde ıstırabın olmaz manasını ifade eder. Ne söylersem dinleyen olmaz gibi" Zira aşkın gönlümün kompasesi, işvede zamanımın akranı yoktur"diyor. Buradaki işve de pek iyi değil. Bunun yerine "Hüsn" gibi bir şey olması iktiza ederdi.

§§§

Lamuse büyük bir adamı ifadat-ı mütececcesini bile okurken insanın sihnine, vicdanına latif bir ruh serayan ediyor. Böyle büyük müteffekkirlerin büyük alimlerin halka-i tedrisinde bulunmak iktiza'i bahtiyaridir. Üstad, dere talebe böyle olur. Mahabir bey efendi öyle münevverbir ifade ile dinlediği hakayık-ı aliyeyi bize talime vesatet ettiği için hizmetlerinin samimi şükrangüzariyız. O müfid derlere devam buyurmalarını kemal-i ihlas ile niyaz ederiz. Belki istikbal için bizde de daha bu vadi'i nevine dökülmedik, daha bizde öyle, öyle üstad zuhur etmedi. Herif bir şairin bir hikayenüvisinmahi et-i ruhani yesini teşrih ederken insan hayran oluyor. Yazılan şeylerde bir hikmet, bir fe sefe bir ruh var. Halbuki bizim manzumelerin hala ekserisi minciheti'l meani amık oldum, hicranımla öldüyorum falan gibi habide şeylerden, eslafımızhakkında en büyük malumatımız dahi falanca tarihte tevellüd, falanca tarih ve mahalde vefat etmiştirden ibarettir.

Hayaliyyun edebiyatiyle hakikiyyun edebiyatı beynindeki farklar verilen izahat-ı müdakkikaneden anlaşılıyor. Lakin Recaizade daha yamandı. Hem bunun etvarına çeli denilemezdi.

İhtiyarlık, hastalık, yoklukla garabet birleşib bedbahtlar biçare Recaizade'i bezaibdideyi. "Güstav Flober" bize göre bir muamma. Bunun hakkında verilen malumat bendenizi hayrettenhayrete düşürdü. Hayaliyyunun meftun-ı asarı olan bu adam nasıl oluyor da meslek-i hakikatin mucidi oluyor. Haydi o iki hasena'i galebe yan yana yürüsün. Ya o kadar muşikafane, harikulade dikkat-i lafz ve manaların neresine masruf oluyor. Bu cihete dair izahat yok. Kavaid-i edebiyeye riayet etmediğinden bahsolunuyor. Her kelimeyi manzi cihetiyle bir kere eşeyen muayene etmek. Ne gibi meaniye? Mesela şu meaniye delalet eden kelimat şunlar ise de hak tabir şudur diye mi yoksa başka türlü mü? Cümle ve kelimatın ahengine, mehasinine dikkat en birinci şerait'i edebiyeden olduğu için bundan bahse lüzum görmüyorum. Lakin Floberin kelimeleri bir kağıda da tebeşir ile tahtaya yazmak büyüklüğüne küçüklüğüne bakmamı insana pek garib oluyor. Bilmem bizde böyle şeyler işitilmediğinden midir? nedir. Bir de Floberin sanı, müellif şahsen şahsiyet nokta-i nazarından eserinde görünmemelidir. Gaib muhtefi olmalıdır. "Ben kalbimden bir parçayı kağıt üzerine koyacam" sözü pek muğlak. Bunun ne demek olduğunu anlatmak büyarileyhin bir eserini tercüme etmekle kabil olabilir. Buna himmet buyurulur ise edebiyatımıza yenibir çığır gösterilmiş olacaktır. Şahibü-i seciyemenden ve Rum şuara-yı meşhuresinden bir zat ile esna-y muhabbette Floberin baladaki fakrasını açarak istizahatta bulunmuş idim. Mumaileyhe şair'i şehir Hammerin ekser asarı böyle gayr-i şahsi yazılmış olduğunu beyan etmiş ise de verdiği izahattan hakkiyle istifade edemedim. Floberin iddiasına karşı Corc Sand'ın kendini kasilen eserinde göstermemek, yaşadığına vakf-ı nefs etmemek bana o derece muhal görünüyor ki adeta kendi gözleriyle ağlamamak, kendi zihniyle düşünmemek demeğe benziyor" cevabı bize pek sevab gelmiyor. Yazdığı bir hikayede eşhas-ı vakadan birinin felaket'i ahvalini tasvir eden bir muharrirbu babda kendi mütehassısı olarak bu hüsnü kağıt üzerine nakletmesse okuyanlar tabii müteessir olmaz. İnsan kendi yüreğinde duymadığı bir acıyı ahare nasıl duyurabilir. Bilmem kim böyle mi? ben de yanlış anlıyorum zannederim.

Mehmet Tarık

Malumat Cilt 3 Sayı 56 shı 150 , 151
31 Teşrin-i Evvel 1312

S A D E L İ K

Erbab-ı kalemden bazı zevat inşâ-yı Osmaninin sehâletini Arabi, Farisi terkiblerin terkinde arayarak nümune olarak güya o yolda makaleler tahrir ve diğer erbab-ı kalemi teşvik ediyorlarsa da yazdıkları şeylerde haberleri olmayarak yine terkib istimalinden vazgeçemiyorlar. İnsanların ahval ve meratib-i ma neviyece beynlerindeki tefavütü nazar-ı itibara alan büleğa-yı eslaf tabakat-ı üslubu üçe takrir ederek diyadet-i tabir , intihab-ı elfaz, tahsin-i kelam hususunda aid olduğu makama göre idare-i kalem etmesini azam ı şeraity i belagat addetmişlerdir. Uslub-ı sade o nevi tarz-ı ifadedir ki elfaz-ı sehl tabirat-ı muhteşemeden müteneb, tasannudan aridir. İfadede parlaklık, elfazda sahulet, terkibde sıhhat, tabirde icaz bunun havass-ı mümeyyizesindendir. Ası ibare ile maâna-yı maksudu eda eden tarz-ı rengin-i ifadeden ibarettir.

Mehafil-i umumiyede irad edilen nutuklarda, makalat-ı ilmiyede, dersi kitablarında, gazetelerde, beyn-el aile teati edilen mektublarda ve sair bunlara müşabih şeylerde kullanılacak üslub-ı ifade budur.

Sadelik kabalık demek olmadığından üslub-ı adiyi bundan tefrik etmek gerektir. İfadat-ı tahririyemizde terkiblerin terki nasıl caiz olabiliyor ki bizim nazik ahval ve hissiyat-ı ruhaniyemizi onlarla ifadeye muvaffak oluyoruz. Bunların nazım ve nesrimize bahşettiği parlaklıktan sarf-ı nazarTürkçede aynı his ve manayı ifade edecek yerlerine o kuvvette bir söz bile bulunamaz. Meselâ

Her cihet bir levha-i nazargüdaz
Her taraf bir sahne-i dehşetfezâ

Beytindeki " levha-i nazargüdaz" terkibinin ruha verdiği his ve manayı nazmen şöyle dursun nesre tahvil ile yerine Türkce o kuvvette bir terkib bulunarak ifade kabil midir

"İlhami.. Ey ferişteh-i seemeesire ve emsâli
nişini Ey mubarek sur-ı şeb-i cevve ve seher nikabi
Ey nazenin maşuka-i asşâr !. Ey canfeda
Feristide-i suretgiran ve gına perveram
Sevile ki cism-i latif hüner ve sanatın ruh
revanı.. çehre-i ulvi-i hikmet ve hakikatin
Ab ü tabı sen değil misin? ey mabe-ül hayat
Bedayi ve nefaisi Ey rehber-i dehaeti.. Ey
Hadi-i ulviyeti.. Ey kaid-i fikr ve vicdani
Ey küşayende-i mehazin -i hissiyat!.. Ey fürüzende
-i meşail-i hayal?.. imdadi. ilhami.. Ey
Ruh-ı musavvere o barika-i fürüz-i irfan
Sen o sanihariz-i kalb ve vicdan değilmisin ki
Mukareneet-i feyz -i iltifatınla..."

Bu latif, bu ruha başka bir his ve manailham eden terkibleri türkçeleştirmek yani ifade ettikleri mana yı ulviyeyiTürkce sözle ifade etmek daire-i imkan haricinde değil midir. Hasılı bizce terkib istimali elzemdir. Yalnız hüner-i tabirat, tecavir, belagat ve bedayi nokta-i nazarından meratib-i muhtelife-i kelamiye demek olan tübakat-ı üslub bahsinde bunları hüsn-i istimal edebilmektir. Adi bir mevzum elfaz ve tabirat-ı muhteşeme ile ifade filvaki münasib-i inşadan maduddur. Lakin üslub, sade olmakla tecemmülat-ı lafziyeden azade olmak iktisa etmez. Meşahir-i üdebadan bir zat, alâkaten negrettiği bir esrinde "eşgar-ı canşikar-ı ahenk, elhan-ı dilrübâ-i ferhenk" terkiblerini yazdıktan sonra bir caize ile alt tarafta" Vasf-ı terkibilerin bu türlüsünü niçin yapmamalı madem ki lisan müsaiddir" buyuruyorlar ki pek doğru bir fikirdir.

Şimdi şu terkiblerin ifade ettiği mana o kuvveti haiz olmak üzere Türkçe sözle nasıl ifade olunabilir. Ütufetlu Mithat Efendi Hazretlerinin sadelik iltizam edelim demektem maksad-ı alileri salnameyi (nâme-i sinnin) diye tercüme edenlere aiddir zannederiz.

Necib Asım Efendinin İkdam'daki ifadelerinden her nevi ifadede terkiblerin terki anlaşıldığı ve bizim fikr-i kasiranemizce ise her nevi esalib-i ifadede mevzum hal ve niganiyle mütenasib terkib istimali elzem olduğu cihetle lisanımızı tedkik hususunda birincilerden olan zat-ı alileri buna dair bir makale-i mahsusa tahririyle malumata ihda buyururlarsa mütalaasından cümleten müstefid olurduk.

MÜSTECAB-ZADE İSMET

M Ü S A H A B E
- Bir Şair İle Bir Feylesof Arasında-

-ŞAİR-

Diyor ki- Aksine rağmen- muharrir-i âlim:
-u günde nazm ile ziynetlenib mutahassis,
Sanaif-i edeb dehre yadigar olsun
Fakir nesrini tesbihsiz medar olsun
Bu bir emel ki muhal olsa da tahlildir
Deha ümidi hayal olsa da tahlildir!

Evet mukabele bilmezsa bir nefes dersiz;
Nefs, lâkin o nasıl ka'd-ı vesi' sabit olur:
Demek ki nazm ile sohbet latif olur, sevimli
Kazılmış olsa fakat lâfız ölümsüzleşen olur
Ne dersiniz deyiniz nazmımın güzel yönü
Bulur tabiatı zevk-i edeble mezc ederek
O musikiyi sefavi hasıl etmektir
ki sanki bir bulutun duş-ı ihtizazında
Kurar zarif ü mutarrıa bir açlyan-ı gamam
O musikar-ı mahabbet ki taz-ı nazenda
Sanadlı salgeleriyle bir perî misali harem

"Kanatlı nağme..." bu ta'rifi siz de sevmezsiniz
değil mi?.. hikmete tek uymuyor hâlat şair
Kanat verir neye isterse , bir nihayetsiz
Zaman olur ki bir asude ruh mesamanın
Resmide-i vatan olub halet-i sükunundan
Ne zihr eder bilmem nagehen kanatlanarak
Cehtden uçmaya başlar gulub , çiçek,yaprak!

Bu gün edebiyatın belki her sütunundan
Ziyade rağbete mazhar eğitim-i şiirleyiz
Niçin?. Niçin o hikmeti ben bilsem ifti' edersiz,
Fakat bilmez düşünürsem -müdakkikane- derim
-i şiir eder yine yerini şiir-i hayat

Diyorsunuz ki: bütün şiire huzur-ı sanş ederek
Kukayyed olmuyoruz hiç esas-ı sanatla
Güzel bu fikirleriniz ama sebeb ne olsun gösterin
Hakikî şiiri telakkiye hep hakaretle!
Diyorsunuz ki: sunumun fünuna tercihi
Değil muvafık-ı akl-ü hakikat ve hikmet;
Güzel bu zannınız ama , sunuma teşbihi
Neden sayılmalı şiirin muvafık nisbet ..
Bu gün hakikat-a fen bizce şiire dahildir
Sunun bulduğunuz şey fünunu sanildir...
Şu havass-ı ta ki bakın, bir avuç sudur mevcud
O bir avuç onda lakin bütün sema maşhud

Yetiştir felsefe hedefi havali aşmayalım...
Kazalı ır uçurumlar yakın dolaşmayalım!

[illegible]

-FELSEFECİ-

Cevabınızda güzel bir musahabet gördüm;
Lâkin mebhaste yalnız mübayenet gördüm

Heyecanlı - size mahsus olan fecaretle
Fünunu 8 Sürmüş olduğunuz kitabetle
Sizinle şiir ve edebden - elverir ki - ben uraşsam..
Fakat hakikata karşı sükut edib duramam
Hatava karşı, alıştım cevaba mecburum
Fünuna mensubum ben... demek ki mesulum.
Lisan-ı nazm ile sohbet latif sohbettir
- Uğraşılırsa fakat bir ziyade külfettir!-
Diyorsunuz ki bize şiiriniz güzeldir ok
Sedalara benzeyecken !.. sebeb ne olsa gerek?
Kavaidi şiiri telakkiye ben kabaretle
Güzel bu zamanınız ana kanun-i mahfetle
Sakılsa , doğrumudur lüzum-i sür-inayetinize?
Sarin-i fikr-i tesakkı midir bu gayet'iniz?
Lisan-ı aşk ve muhabbet... heri-i şiir ve kalb
Kanatlı olmasa olmaz mı kainane acib?
Yegane sürmüşüz esasdan şikayetse
Şikayet etmek eğer şiire bir hakaretse
O başka!.. Lakin o "şikayet cehaletten"
Bulutlar üzere kurulmuş bina-yı sikonetten
Biz ürkeniz- bize sağlam bir aşiyan lazım
O rüzgara dayanmaz... metin olan lazım
Bilir mi faidesizdir eski söylenenden
Yorulduğumuz artık o eski sermeden
Bir az da cedal-i hikmet sayinle etmeliyiz
Havada uçmadan evvel ferağat etmeliyiz
Edib hayal hayale aziz Sarı beha
Bulaştırızda semada ne bulduğunuz acaba
"Loverye " nerdesin bulmuş ... ben uçmadan bulmuş
Bu hangi kainat gökten inib nasıl olmuş?
Sanat nedir ki bilmiş- fenne sarfını edelim
Lemen inkilabı her geyde üst ü cu edelim
Ve fikr-i taze doğar fikretin sükunundan
Bu gün risalenizin belki her satırından
Diyorde sanatı azhar satırdan şiiriyat
Sahihen öyle mi?

"Ent.!.. Sefahetin fahişe!
Demek ki fen ile hikmet bilmemiz. ya abes..
Neva o nağme-i sanatı duymaya artık nefes...
Demek ki şiir ediyor- sizce!- ervah-ı şiiriyat
Demek ki "Virhor" a ilgane kaldı sanat
O ağzı sarhoş olmuş... bilmem ne bilmez de
Fünuna müntesibim diye doğrulsam ben de
Benim bu fikre cüretle mülahazam - heyhat!
"olur mu cehlile kabil beka-yı(şiriyyat)
Şu heyecan-i şaki yakab bir sükunver-i kamil
Olur mu gayb-ı Devriyete vasıl ....
Bu doğru! Lakin o şair olmuş sarif ise
O şair olmadan evvelkinden ise
Çiçek,bulut,kelebeklerle uğraşan çocuk
Fakat şunu ki o şair-i hakikidir coktur
Sudan nemaya gören ilme aşkına kişidir

Onun bu fikrini ben ben işitmişim ala
Fakat nedir ? ilme takiyle bilinmez sala
Kavallı kaide bu asasız buruşandır
-Onun bu mesalede zihni pek terişandır-
Olanca fikri şudur: su,hava, ateş, toprak
Sanır ki sırr-ı vukuatı aşina olmak
Bu "çar unsur"ı zikretmekten ibarettir

Şaşar ki vech-i aristo usul-i hikmetle
Olmuşsa anlayamaz fenni bilmeden sırrıla
Bilir ki gizmece gelmez sanatla güç çıkılır
Kulak verirde beş on lafz -ı bi-mana zanar
Onunla kendine bir alem-i ulum sanar
-cicad-ı cevlini gülmeşde ictira eder
Zavallı "Darvin" e keyfince iftira eder
Ve der ki-sadelikane- edib-i mürhayret
"ci-aşda birbirini halk ve mahv iş adet"
Bakıp koskoca bir şairin temenasine
Bakıp bilmemenin tarz-ı şairanesine!
Bu "istifa-i tabiiye" ye itiraz olacak
Bu tarih zamanile biçare tesliyet bulacak
Onun fakat bu buluş kendi akıl-ı mebuluşu
Bu felsefe hem o haylaz merakla-ın buluşu
Uyar mı akl-ı zaifi usul-i hikmete hiç
Sığar mı "Darvin" o kaşane-i cehalete hiç
Onu görmek ne mümkün rida-yı gaflet ile
O kendi kendine gelmez velik gayret ile
Hemen beş on sene lazım o zatı bilmek için
Demek ki on sene lazım şu cehli silmek için
Bu bi-masibe görünsün mü çehre-i fıtrat?
Asaya nur-ı hakikat gülümsemez elbet
Fünun zünun demekmiş bakın şu saçma söze
Bu söz mü şule verir her düşüncenizde size
Uyanmadıkça o hab-ı giran-ı gafletten
Sonunda elbet o rasa çıkar cehaletten
Zunun-ı mutlakın akl-ı zaifinin dölüdür
O kendisiyle beraber yuçar ama ölüdür
Zunun-ı mutlaka fikr-i acemle tevemdir
O seviye gitmemek elbet tarik-ı eslemdir
Zunun varda o bir kiğemdir
Muhakkak olmalı yarın ferme muvazzendir
Fakat o alemi gezmek te şairane mutlak
Sanatlı nağmeler etmez o cennete isal(1)
Fezayı gezbiheyi nihayetsiz dolaşmalı
Kazalı bir uçurumda hemen yanaşmalı
Felsefeb nida gönün gönle in kabuduna
Sormalım bir uçurumken hayal-ı duğumda
Havalimizle dolaştık demek kolaydır pek
O düşün ile cevv-i kabudu gezmek gerek
Görür mü iç yüzünü bir edib o manzaranın
"Kanot kasinesidir güzere-i hayali onun"
Sanat verir neye isterse sihr eder uçurur
Şarab-ı şiiri tartarken şuurunu keçirir
Diyor ki" Darke"(2) bir insan kaçırdı mı mutlak
"Ümidde uçmaya başlar, bulut, çiçek, yaprak"
O doktorun nazarında için hakikati bu
Fünunun -acizin- sağlam- bakın nihayeti bu
O şairin ki binbirler uçar hayalinde
O hantasın ki- hakikat- lisan-ı halinde
Zaman zaman tecelliyan-ı sözü müşahidir
Daha değil ona cennet denilse şayandır

3

Hiçbir anlayamam öyle bir edibliğinden
Niçin çekinmeli doktor bu sırrı söyleyemem?
Zarar gelir iken cahilanelikten
Daha mı beklenilir hayra sırr-ı alimlerden

Yeniz yeni gibi her akşam hoş gelen o ö[illegible]
Cihanda sa'adetiniz emsali kadar ötede daha
O şimdi bitmiyor İstanbul'un zeminî de
Görünmüyor o ziya herkesin cebininde
Hüküm o kelebekler için tekellüftür
Fakat bu hal-i ümmi bais-i teessüftür
Fünunu zan ile bir tutmadan utanmalıyız
O eski sözleri tekrardan usanmalıyız
Zulüm fenni değil, fenzumun sefilidir
"Bu gün hakikat-ı fen bizce şiire dahildir"
Evet fakat "Goethe" "nayyam" için hakikattir

"Ebul Ala" gibi bir feylesofa ziynettir
Daha çikenbe- i ahge-yı batnı bilmeyene
Boş ok güzel azabilmekle şairim diyene
Kadar-ı fahr değil hala-i hacalettir
O pür lakab ki diğer iş ol da cehalettir
Kitabı hikmeti cahil görürse sade bakar
Nudur şiir ile hakikin için hududu nazır
Eğer edib ise şair o halde bilmelidir
Fünuna karşı tevazu edip öğrenmelidir
Fünun tecrübeden doğma bir hakikattir
Usul-i ilm muhakkak... emsali hikmettir
Olursa şiir o çiğnenen sarayı olmalıdır
Gönül hakikate benzer haya' bulmalıdır
O şiirler ki freuk sunlariyle donmalıdır
Bir anlayan nazarından bütün mezat nasıldır
Deniz ki şimdi çok olmuş bu iddiayı güden
Zalam-ı cehle çidersiş bizim kafayla gidem
Düşenlerin ne çıkar hikmet-i nüfuzundan
Doğar mı fikr-i hakikat senin hücumundan
Kanatlanıb da hududu-ı havali aşmalıyız
Kazalıdır size engin uzak ufo aşmalıdır

TEVZİK YOK

(1) Pardon! O tabiri yalnız bugün beğenmiyorum, ilk gördüğüm zaman beğenmiştim. Meşhur musiki-şinas "Doren" hakkında meşahir-i muharririnden biri: "Doren insanı hayy ediyor, ve o halet esnasında insan zannediyor ki Dorenin parmakları piyanonun dişlerine değdikçe kanatlı nağmeler intişar ediyor" demiş. O zamanda hikmete pek uymasını bildiğim halde hafızası ya noksana gitmişti. Çünkü yeni idi, ilk defa işitmiştim, şimdi ise sayyide değil.

(2) Meşhur bir divane-i r tabibi.

Malumat Cilt 2 Sayı:46 sh: 1015,1016,101[illegible]
25 Temmuz 1312

M U S A H A B E - İ E D E B İ Y E

Kaç zamandır musahabe tarzında bir şey yazamadığım için şimdi kalemi eline almağa durdum. Halbuki yazdığım şeyi fikrimde hazırlamış idim, daha doğrusu nakletmek istediğim şey ,-bir arkadaşımla aramızda cereyan eden küçücük bir mükaleme-i edebiyeden ibaret olduğu cihetle - o kendi kendine hazır zannıç idi.

Bilmem nasıl bir münasebetle , galiba mukaddeme-i musahabede , demiştim ki; yazmak söylemek değildir?.. o zaman bir beyyine-i nokmen-ı iktidar gibi dudaklarımdan dökülen bu kelimelerin verinde şimdi- şübhe yok ki daha büyük bir azmin daha kavi birdelil olarak -:"söylemek te güç , yazmak da! " Cümlesaini koymak istiyorum. Güç hakikaten pek güç!.. Arkadaşım diyordu ki:

-Sözde sadelik... yaşasın cinas! Şu ikikelime "Sermame" diye bir makale-i mahsusanın başına girilebilecek gibi yazılan makalattan bir çoğunun sonunda da okuyanlar tarafından bir " terkib-i tezvifi" olarak pek ala irad edilebilir yal.. sözün sadeliği adi olmasındamıdır? Öyle olsaydı mesela benim:

Olmuştuoğünde nevbaharın
Âsarı zemine behçet-aver
Vermiştisabah dilşikarın
Envarı semaya başka ziver
Güller gülüşürdü şaikane,
Kuşlar ötüşürdü aşıkane
Tasvir-i nevhevesanesiyle başlayıb

Ağuşuma ah o yari alsam;
Efkarıma olub mesire,
Daldıkça leyal-i aşkın dalsam ;
Yapsam şu bahara bir nazire:
Bir bahr-ı safaya dalsa ruhum,
Sevdalar içinde kalsa ruhum!

âkıta-i bi-manasiyle beyitten mahud mansurum benimle beraber benimsenmiş de menfuru olmamak lazım gelirdi. Ah geçti.. " Geçti zavallı şam-ı gariban zamanları!" şimdi bir babah feyza feyz tecedüdün ulvi, ruhani, bedayiini temaşaya dayanamıyoruz. Bilirsin ya, ben bu şam-ı gariban mısraını söylediğim zaman - hani"iman" redifli gazeli birlikte yazıb negrettiğimiz vakitlersuverin en büyük meziyeti sadelik, sadeliğin en kavi medarı aniyaneliktir, zannında bulunur- kendi hesabıma söyleyeyim- ne yaparsam bu düstur-ı fesahet tatbik etmek, ne söylersem bu miyar-ı belagata mutabık düşünmek arzu ederdim Hatta : Geçti zavallı şam-ı gariban zamanları!" zamanın üstaze-i irfanı tarafından : " ne güzel !.. ne selis!.. ne sade!.. " alkışlarına layık görülünce o derece sevinmiştim ki günün birinde en adi bir lakırdıyı da mevzun yazıb "şiir" diye ortaya atıvermeme ramak kalmıştı; bereket versin ki vakit kalmadı.. Hasılı kolaydı, bir şair-i bi-müdani olub çıkıvermek pek kolaydı, belki daha evvel daha kolay imiştir; fakat bundan bir kaç yıl mukaddemleri mensur olsun, mansum olsun selis ve sade sekiz satır lakırdıyı sıralamakhani bebekler yeni yürümeğe başlarda valideleri : sıralıyor, sıralıyor diye sevinmezler mi? -işte iki sözü öyle sıralamak, sıralayabilmek bir edib, bir şair olmak için kafi idi. Halbuki şimdi... Evet şimdi de selis ve sade söylemek lazım ama şimdi selaset o zaman tehi-i batınane bir tantanadan , şimdi sadelik o zaman anladığımız gibi aniyane bir rehavet-i ifadeden ibaret değil. Daha dün bir edibimiz şiir için bir lisan iytiyordu ki:"Bütün kederlerimize, neşvelerimize, düşüncelerimize, kalbin bin türlü inceliklerine tercüman olsun!.." Bu gün lisan için belki o kadar meziyette kifayet edemez: Daha incelmeli; daha derin,daha tabii, daha hassas, daha şeffaf, daha münevver daha esiri bir hale gelmeli; o kadar ki söz adeta müteessir, müteffekkir görünmeli, hale sadelik namına adilikten de kurtulmalı. Of yine neler söylüyorum beni?..

Arkadaşım ne söylüyorsa söylüyor, fakat pek güzel pek doğru söylüyor du.

-lisanı daha incelmeli; daha derin, daha tabii, daha hassas, daha şeffaf, daha münevver, daha esirî olmalı... müteessir, müteffekkir görünmeli pek güzel amanasıl?...

Nasıl mı? bunu sormaya ne lüzum var..? zaten mahiyet-i lisan ne olduğunu asıcık tedkik, ve takdir etmiş olanlar için bundan başka ne türlü düşünmek , bundan başkatürlü söylemek mümkün müdür? Lisan tasavvurat ve tahassüsatın bir vasıta-i tebliği ise şübhe yok ki müteffekkir ve müteessir de görünmek lazım gelir. Sadelik ise lisanımıza ait tedkikat sırasında hepsinden ciddi, hepsinden mühim bir mebhas teşkil eder. Fikr-i hakiranemce sadelik bir kere sözün vüzuhunu temin eden levazım-ı fesahatten biri olmak üzere telakki edilmeli de sonra kendisinden daha ziyade bir hizmet, daha başka bir tesir istenilmeli.. hele şurası hatırdan çıkarılmamalı ki sadeliğin bir dereye maduma adiliktir. "sade"yi "adi" mertebesine indirebilir.

Bir de lisanımızın, yani Osmanlıcanın Arabi ve Farisi terkibden istinası kabil değildir; binaenaleyh sadeliği bu istisnanın hudûdunda aramak hiç doğru olamaz.

Esasen sadelik şu etten ziyade manaya taalluk ettiğinden bir fikr-i de olursa tabii onu tebliğe delalet eden söz de sade olur. Ancak sade bir sözü fazla tezyinat ile başkatürlü göstermeğe çalışmak adi bir tasallufdur; bugün yazı yazmak ne olduğunu bilenler içinde bu teklifi ihtiyar edecek , etse bile bundan müstefid olacak yazdığını herkese beğendirecek bir zat tasavvur edemem.

Sadeliğin lüzumundan ziyade iltizamı nasıl bir netice için hasıl ettiğini göstermek için bir misale ihtiyaç varsa atiddekii manzumeye bir göz gezdirelim. (Name-i Sevda) esasen bu iltizamın suret-i tesirini tecrübe mülahazasiyle yazılmış olduğu için, sanırım ki başka her eserden ziyade maksada hizmet edebilir:

NAME-İ SEVDA

Güzel çocuk!... bunu bir aşıkın dehanından
İşitmek istemeyen kız cinsinde enderdir.
"Güzel", "Çocuk" ikilafz-ı terane-perverdir...
Ki en sakil ve haşin adamın lisanından
Duyulsa bir kalb, hususiyle kadın kalbi
Teessüs eylemesek, sevmemek -olursa bile-
Garib olur. Bunu en doğru bir bedihe gibi
Cesaret eylerim irade

Bir vesile ile

Sütudenin dahi düşmüştü dest-i himmetine
"güzel çocuk! " diye başlanan şerif bir name
-perestiş eylerim aşkına bu sihr ü kudretine
Nasıl girer mesela bir harim-i gülfama
Ki her dakika nigehbanı çeşm-i maderdir?
O bir yabancıya mümkün değil penah olmamış
O yer girilmesi pek müstahyel bir yerdir;
Şu var ki aşka tahayyüldde sedrah olmaz
Sütudename-i sevdayı açtı titreyerek...
Kimin mukarrer emsal-i aşkı olsa gerek?
Sükunu eylemeyecektir neler, neler ikrarı...

Sütude şimdi koşup bir mahall-i tenhaya
O müjde-aver vusulata hemzeban olacak;
Güzel yüzünde saadet ziya-feşan olacak
Sütude muntasır akşam için bir imaya....

Hayır sütunde.... o bir iffet-i münevveredir:
Sütunde pak ve dil asude bir muhaddiredir:
Değil o nameyi tenhada kollamak, okumak,
Nedamet eyledi hatta alubda açtığına
Bunumla hükm ediyorsun kızın alıklığına
Fakat bekaret-i vicdan budur; sutunde ufak
Bir inhirafı büyük pek büyük bir rezile sayar:
Hayaya,ırza ne yapsın kızın riayeti var
Sütunde name-i sevdayı işte parçaladı
Fakat niçin onu mahvetmiyor? nedir kasdı
O yadigar-ı perişan ı aşkı saklamadan?...

ilh.....

Şimdi şu manzumenin bize renginiz, ruhsaz kelimesini icab edecek ne kusuru var ! hele:

Bunu en doğru bir bedihe gibi
Cesaret eylerim irade,

Cümlesine kadar olan ilk parçası hiç fena değil; mamafih heyet-i mecmuasında bile düşkünlük, bir ta sızlık, en doğrusu bir adilik var ki hissedilmemek mümkün olmuyor.

Hakikatte şu hal iki sebebden ileri geliyor: Biri nazarımızın bu gibi zeminlere daha yeni tatbik edilmesi, ikinciside sadelikte, tabir-i hakikisiyle intihab-ı elfaz ve meani hususunda kayıtsızlığa lüzumundan fazla meyi gösterilmesidir. Nitekim:

O yer yabancıya mümkün değil yemah olmaz
O yer girilmesi pek müstahyil bir yerdir
Şu var ki aşka tahayyülde sedrah olmaz
Sütunde pak ve dil asude bir muhaddiredir
Değil o nameyi tenhada kollamakak okumak,
Nedamet eyledi hatta alubda açtığına

ilh.....

Cümlelerinde bu kayıdsızlık pek aşikar olarak görünüyor. Masılı anlaşılıyor ki asar-ı edebiyenin ve bilcümle şiirin fikkat ve sanattan, nesaheyi yenesaketten mehcuriyetine hiç bir zaman kail olmamalıdır. Mamafih Nazmı Osmaninin ihtivayı meani-i muhtelifeye gayr-ı müsaid olduğu olduğu hakkında ki iddiaya birer hüccet-i butlan olan - bu nevi manzumatın yenilikiyle beraber , hakeyik-şinasan-ı erbab-ı edeb tarafından gördüğü rağbet cidden sayan-ı şevk ve muhammededir. Fakat gönül ister ki bu tarz nesa yalnız beğenilmekle kalmasın, tevsi ve taammüde etsin; muktedir şairlerimiz bu yolda da tecrübe-i tabiat eyleyenler neserimizin şu son zamanlarda kesbettiği feyz-i tenevvü ve tekemmül şiirimizde de görünsün; hakiki hakiki tasvirler , küçük küçük hikayeler, latif latif fıkralar yazılsın; yazılsın.. sira görülüyor ki nazımımızda bu terakkiye pek müsaiddir.

Servet-i Fünun

Malumat Cilt 2 sayı 48 sh: 10503 59,60
8 Ağustos 1312

TEVFİK FİKRET

MALUMAT

Üç dört haftadan beri yazmakta olduğumuz makalatın şerhi veyahut haşiyesi veyahut tarz-ı ahirde ifade olunmuş olan baladaki "Musahabe"yi esasen fikrimize muvafık olduğu için "Malumat" imiza naklettik. Sahaif-i matbuat-ı mevkuteyi nazar-ı dikkat-ı sanayi-perverideri dur bulundurmayan zevat-ı kiramın malumu olduğu üzere bu "Musahabe"nin ihtifa ettiği efkar ve mütalaat, hep evvelce Malumatımız tarafından yazılan makalattan mehuz olduğu ve alim-i matbuatta evvelce bir muharririn serdettiği efkar ve mütalaatı o muharririn namını asla kale almayarak bir gün sonra kendi mahsul-i fikr ve karihası gibi halka göstermek kaide-i hakşinasiye münafi bulunduğu cihetle muharrir-i musahabenin mücerred hatır için vicdanına karşı mücazat ile bu hakşınalığı irtikab etmesi mucib-i teessüf olmuştur.

ELSİNE-İ TÜRKİYE HAKKINDA MALUMAT-I LİSANİYE

Türkçenin şubat-ı muhtelifesiyle tekellüm eden akvam bugün cenuben Sahara-i Kebir ve Aden denizinden başlayarak Sibiryada Lena sevahiline kadar yayılmıştır. Türklerin menşeen zuhuru Türkistan olub orada fark-ı muhtelifes zaman ve asar-ı muhtelifede Anadolu ve Rumeliye geçmiş ve hatta Avrupadan Fransa arazisine kadar ilerlemişlerdir.

Türklerin ezminе-i tarihiyeden mukaddem ki hallerinin suret-i hükmmelede meydana konulabilmesi ilm-i asar-ı atikaca keşfiyat-ı mühimmeye muhtac ve bu ise Asya kıtasınca tedkikat-ı amika icrasına mütevakkiftir. Zaten makalemizin mevzuu da o bahse müteallikdeğildir.

İlm-i lisan nokta-i nazarınca, Türkler herbirisi bir nevi Türkçe olmak üzere beş lisanla mütekellim olmak üzere beş lisanla bu nevilerden herbirinin furu-ı müteaddidesi vardır; şarktan, garba ve şimalden cenuba gidildikce tasnif edilecek beş nevi Türkçe ise, Yakut, Uygur, Kıpçak ve Türkçedir.

Takriben ikiyüzbin kadar halkın tekellüm ettiği Yakut lisanı Sibiryanın şimal-i şarkisinde (Tonguz) kabaili arasında tekellüm olunmaktadır.

Uygur lisanı üç şubedir: Asıl Uygur, Çağatay ve Türkmence'dir. Elsine-i Türkiye içinde en evvel edebiyatı tesbit etmiş olanı Uygurcadır. Miladi beşinci asrına doğru kitabeti olduğu anlaşılmış olub, Nasturi misyonerlerinin icra eyledikleri nufuz neticesi olarak Uygur hattı o tarihten beri vaz'edilerek içine Mançur, Kalmuk ve Moğollarda olduğu gibi Süryani hattından bazı ilave edilmiştir.

Moğayca, Volga nehrinin menbaı, Kjde Han civarında Karadeniz ile Kazan denizi arasındaki basit yerlerde , Azak denizinin şimalinde ufak bir kıtada ve bütün Kırım'da takriben ellibin kadar ahali tarafından tekellüm ediliyor, bu lisan Kıpçak tatarlarına mahsustur. Bunun fürumundan olan Kalmuk lisanı Kafkasın şimal-i şarkisinde müştameldir.

Müelliflerden bazıları Kırgızcayı , Moğaycaya ilhak eder. Buna Karagaz veya (Kouronsto) denilen Kavm-i Çin Türkistanında mahdudur. Azak Kırgızları daha ziyade garbe yani Aral Gölüne ve hatta Kazar denizi şimaline kadar yayılmıştır.

Beşinci aile Türk elsine-i muhtelifesiyle mütekellim olanlardır ki bun Finva elsinesi şarkından (Mordovin) ile (Çeremis) lisanları arasından tekellüm olunan (Çevaş) lisanı da ilhak ediliyor. (Çevaş) lisanı Kazan'ın Cenub-i garbisinde bayli yerlerde kullanıldığı gibi (Simbecisin) civarındaki bir takım arazide de parça ,parça yani ötede beride konuşulmaktadır. Çevaş lisanında kendisine mahsus ve şayan-ı dikkat bazı haller vardır. Müelliflerden bazıları bunu Türkçe Finvacadan mahlut bir lisan kıyas ederlerse de doğru değildir. Lo yö Savt bu lisanın Türkçeye irtibatını izah etmiş ise de bir takım müellifler bunun asıl Türkçeye değil, Moğaycaya ilhak daha doğru olacağı fikrini izhar etmiştir.

Asıl Türkçe bizim için ne kadar mühim ise sayı-i alisinde hakikaten bahtiyar olduğumuz Devlet-i Aliye-i Osmaniyenin malik bulunduğu azamet ve ve şevket hasebiyle de ayrıca kesb-i ehemmiyet etmiş bir lisan olduğundan tedkiki yayan-ı ehemmiyettir.

Türkçede kelimatın başına edevat ilave edilmeyib sonuna getirilir ve kelimatın suret-i ilhakı pek kolaydır.

Yeni Türkçe Arab hurufiyle yazılır. Bunu elsine-i Farsiyede olduğu gibi Türkçe'de de huruf-ı mesavvite pek mühim bir vazife ifa eder. Malumdur huruf-ı Arabide hecceke harfleri olmadığından elfaz ve ibarat-ı Türkiyeyi hakkiyle eda edemiyor, bu sebeble İraniler Arab elifbasına P-Ç-J-K harflerini ilave ve (elif, vav, ye) hurufunu harf-i illa ittihaz etmişlerdir. Sammelerin envaına delalet etmek üzere vav harfinin üzerine türlü türlü işaretler konmuş ve şekli hayli tebdil edilmiştir. Mevcud olan dört nevi kef'e bir de dönme kelimesindeki vav sadasına karib olan sadayı ifade için bir türlü kef daha ittihazına lüzum görenler vardır. Bu halde huruf-ı Osmaniede otuzbeş kadar oluyor ise de icab eden huruf-ı illanın ilavesi ve elsine-i saireden bulunan

esvatın ifadesi için takriben ... kadar harfe ihtiyacımız vardır.

Fakat bu ihtiyaç hemen her lisanı kendi hurufu ...la eda için olub as elfaz-ı Türkiyeyi yazmak için (e,a) (geldi ve yazdı) kelimelerinin dalla-rındaki hareketler (ou, ou, o, ou, u) gibi dokuz nevi ha...e-i harf ile Elif, be, pe, te, cim, ...e, dal, ze, sin, ...in, fe, kaf, kef, lam, mim, nun, he ...f-ı sadiyesine lüzum vardır. Bu harfler hakkın ecille-i lisaniyyunumuzdan Merhum Ahmet Vefik Paşanın (Lehçe-i Osmani)de beyan eylediği mülahazat hervech-i zir ...aydedildi:

1- Türki kelimeler ...irine ve ekseri sakin olanları (ne) okunur.

2- Müteharrik olan ...lar ekseriya dal okunur. ...rt, ...dı, kurt, kurd kurdum gibi . Aslında lisan-ı Türkide dal ve ...a harfleri mefkud iken hala talh kelimelerin bütün dal'a ve ...a'ya intikal etmesi bundan neşet etmiştir, yoksa dal ve ...a harflerinde ...kat-ı aslîye yoktur; kelimelerde Kürzi(Kürzi) , Dellal (Dellal) kafiyelerinde olduğu gibi dal tayâ münkalib olur.

3- Türkide ...a, gayn ve kaf harfleri bir harf addolunub yerine göre o nur: gayn, kaf kafiye olur. Arabiden ve sair elsineden ...klolunan gaynlı ke limeler ...a yahut kaf ile okunur. (gaziye) (kaziye) (...ar)(karar) (Garbal) (kalbur)(Galat) (kalıf) (kalı) kalı) (kayan)(Karar) gibi. Oğuz kelimede ola lehlehçelerde kaf Uygur kolunda gayn Kıpçak kolunda ...n galibdir.

4- Türkide dal harfi fiilasıl mefkud olub müteharrik olan ta lar hala dal okunmaktadır. Sakin olan ecnebi kelimeler bazen ta ile okunur: Dane(tane) Defne(tefne) gibi,

5- ş (sin,sad) harfi Türkide fiilasıl mefkut olub hala hareke-i müfh me ile okunan sinler umumen sad'a ve ekser mevkuu sa'ya tebdil olunmuştur. Sab, sap, saman, sapan, ilh. aslından bütün sin'dir. Sezalik olmaz, ekses aslından olmaz, bekmez dir. Ta ile sin ve müşedded sin yerine dahi sad ikame olunmuştur. Asası,(yayı) asası(ayı) gibi. Nekur ve mevkuf sinler ekseriya se okunur: (gasna, ...anar,...uçuk) kelimelerinin aslı (...ana,...anar,...uçuk) dur. Ara den nakl olunan medli kelimelerde bi'akis ta izhar olunmuştur. (kaşar) kaşt lu (pamuk) gibi.

6- Aslı ta'lı olan kelimat-ı Türkiyenin harekeleri hala ...t ile yazılı Bazı dillar avam dilinde ...a'ya mübeddel olur. Ve kesre ile ...'alar daima dal gibi okunur. Türkide ...t asliye yoktur.

7- Kaf yerine istimali vaki olur.

8- Sakin kaf müteharrik oldukta ...yına mübeddel olub Türkide kaf ile gayn kafiye olur. Bilin Türkide huruf-ı asliyeden olmamakle bazen h ve kaf yerine dahi yazılmıştır. Hala çağatay kolunda gayn ve Türkmen kolunda ...h okunur. Akşam ve ahşam gibi.

9-kef sakin olan kaf hareke ile kef'e tahvil olunub atın kelimesi atını , onun kelimesi onum okunur. Türkide akıri kaf ve kef olan kelimeler çoğu tahfif olunub (çıplak, karak,luk,lik) kelimeleri (çıplı, kara, lu, li) olmuştur.

10- n bazen gayn ve kaf yerine ikame ve bazen kelime içinde vav gibi telaffuz kılınır. Onun için iştikak kaidesini bilmeyen yanlış nazar: Gökte, göte, Değerçin, Görçin ibi

11- lam harfinde Türkinin asıl kelimeleri bulunmaz. Fiile , müvellid kelimelerde çok azdır.

12- ...ğ Türkide ba...ar gle bedan eden elfaz yoktur. Bazı edatla bir de kelimat-ı meşhureden ibarettir.

13- Türkide kadimde elifle telaffuz olunan bazı kelimatı hala ya ile söylenir. İl, ilan,yıl ,yılan gibi.

Türkçemizde ahenk-i savti kaidesi pek ziyade hükmünü icra eder. Hatta Arabi ve Farisi elsine-i ecnebiyeden iktibas olunan kelimeler bile hiç olmazsa lisan-ı nasda o suretle telaffuz ediliyorlar. Mesela: Şakul, Berzah, Hace, kelimeleri Şavul, Şaçul, Berzal, Hoca suretinde zebanzed olmuştur.

Kelimelerin ibaretine ilave edilen edatlar o kelimenin hafif veya ağır hareketiyle müteharrik olduğuna göre tehalüf eder. Masdarların hafif ve sakil diye ikiye ayrılığı masdarlardan müştak olan isimlerin ahirine (fi, ha, ku, ki) ilavesi; sıfat-ı cemilerin ler ve lar suretinde telaffuzu hep ahenk-i asvattan ileri gelir. Türkçenin ğayrı lisanlardan alınan isim ve sıfatlara ilave edilen edatlarda o kaidoye göre verilir.

Evvellerinde(ra)olan ecnebiyenin önüne bir sakun elif ziyade edilir. Recab, İrcab, Ramazan, Ramazan gibi.

Türkçe heyi fiet-i itibari olmadığı gibi tesniyed de yoktur. Cemiyet yalnız müfred ile cemiden ibarettir. Sıfat ile mevsuf arasında mutabakatta yoktur. Kelimatın ahvali ırab suretiyle değil, edevat ilaveşiyle ifade edilir. Edevat kelime-i huruf-ı muttasıla ile hitap bulursa sıfat o duğu kelimeye muttasıl yazılır. Cemi edatı olan kelimelere ilave olunacak sair edatlar sonra ilave olunur. Birbirine matuf tekimelerden en sonra gelen hangi halde ise kendinden evvel gelen diğer red halinde kelime erde o hal bulur.

Ecnebilerden alınan kelimeleri muttasıl, bir takımları munfasıl yazılır. Semair-i gayriye münfasıl olarak kelimeler gibi tasrif ve fiiliye edilmeleri kelimelerin sonuna ilave olunur.

Türkçe fiiller pek muntazamdır. Gelmek, güçenmek, yazmak, yazı yazmak, iş bitirmek, bitmek (güzelmek) gibi edatlarla cümle fiiller sair lisanlardakinden çok uzun, umum ibarelerle eda edilebilir. Şu fiillerimizin tasrifinde gösterilen sühulet hangi hiç bir lisanda bulunmaz.

Türkçenin kaide tabii olan sakin kaline bir ilave-i ca ile olmak üzere bir çok sarıf kaideleri vardır ki bu sayede çok nazik çok mütenevvi efkar tasvir ve eda edilir. Türkçenin kelimatı sarfiyle yazılırsa her hecada bir huruf -ı savti ile bir sa r-i savti eden ibaret olduğu anlaşılır. Sair lisanlarda olduğu gibi iki üç daha ziyade sa -ı sa r-i savtiye tabi olmaz. Bu sebebdir ki Avrupalıların stenographie, sténitism, kelimeleri Türk güvercinden stenografya isimleri suretinde telaffuz edilir su de ine nakil sa ılır.

Türkçe edatlar ve kelimeler iki büyük sınıftır: Biri (ki) edatı, diğeri sıfa- i dir.

Bize yazdığın mektub güzel oldu.
Mektub ki sözlerin güzel oldu
Ne boylu ada
O ada ki uzun boğazlar, dağlarda o kuyu gibi

Türkçe sarfiyatı da i arisi . Bu sebebdir ki Türkçeyi bilen elsine-i saire çoğuna vakıf kalmış edecek kalıttandır., Türkçe kaidesince edatla kelimeler yerinde yazılan-ı dikkatdir.

Fail ve zemair i ğ sıfatiye ile eda edilince evvela o zamir, sonra mefulü bih-i ma nevi, bunu müteallik kelimat , nefy-i mü_ emir i bih-i_emir-i sarihler ve müteallikatı ve fiil galib fiilin ahiretinde de ğ mir i fiiliyye ve nisbiyye den birisi bulunur. Edat edatle ibtidasında fail zamirinin bulunan zemair-i şahsiyenin terki edip ve belki te errür hesabiyle ki ri kullanmasıdır.

Ben bugün ahmet efendiyi bahçede gördüm. Bu gibi ah met efendiyi bahçede gördüm. Fiili gayib ve mütekellimde fail ğayb ve mefulleri ise nisbetiyle ortada fiil nihayette bulunur.

Ahmet efendi dün odasından öz ma ı ç ıkış gibi.

Şu halde nasıl Avrupalıların tertib-i tabii bozdukları yolda evvela fail sonra fiil, sonra mefuller getirile ek edatla tertibi hemen Türkçeyise müsakkin isde de mefullerin fiile tekaddümü daha doğru olacak kanaa geleceğini erbab-ı insaf teslim eder.

Bu kadar tafsilattan Türkçenin pek sahih ve kolay bir dil olduğu mevcud kavaid-i ilmiyesi cümlesinde her kes tarafından itiraza sahih,mütemadin bir kaide kabul olunduğu teslim edilir.

Mecmua-i Ahkam Malumat Cilt 2 Sayı 48 sah: 1060-1063
8 Ağustos 1312

BEND - İMANSUS

TÜRKÇE NİN TARİHÇESİ

Türkler Asya kitasının en büyük en şanlı ümmetlerindendir. Türkler en evvel Sibirya ile Çin arasındaki Ural dağları cihetlerinde bulunarak eradan defaatle cenub-ı garba yayılmış ve Çin ile Türkistana ederek hayli galebe ve fütuhata nail olmuşlardır.

Hala bugün Sibiryanın münteha-yı şimalinde Türklerle çok münasebat-ı lisaniye ve cinsiyeleri bulunan (yakut)lar bulunmaktadır. Türklerin asıl menşeleri olan yerlerde "Kedikat-ı Kablet Tarihiye" ameliyatı icra olunmadığından bu kavmin vatan-ı aslisi tebeyyün edilememiş ise de okyanus-ı Müncemid-i Şimal sevahilindeki (leta) ve (Yenisey) vadilerinden zuhur ve cenuba doğru intişar eyledikleri veyahut Altay dağları eteklerinden ibtida şimale gidip oradan intişar ettikleri zannedilmektedir. Tarihin zabt-ı vakayie başladığı devirlerde ise Türkler Ceyhun ve Seyhun şimalinde , Harezm Gölünün şark-ı şimalinde Çin ve Hitanın şimal-i garbi cihetlerinde bulunmakta ve diğer akvam Turaniyeden Avnva Bulgar, Macarlar garb Hançur ve Tonguzlar şark Moğollar cenda bulunmakta idiler. Bunlardan Bulgarlar müsbheren İslav lisanını kabul etmelerinden bahsimizden hariç kalmışlardır. Asuryada ilk medeniyeti Türkler tesis ve hatt-ı mihiyi onlara talim eylediği ilm-i asar-ı atikaca hemen müsbettir. Zaten o vakitler garbi Asyalıların merkezi olduğu malum olub Türklerin o merkezde bulundukları sabittir. İran'ı kadimin tarih ve esatiri İranilerin Türklerle olan münasebet ve muharebeleri tafsilatiyle meşhur olduğu gibi , eski Yunanilerle bem-i İsrail nesdindeöde Türk namı mütevatir idi. Tarih-i hicretten 5000 yıl evvel Türkler Hind, Turan, İran, Babil semtlerine müstevli oldukları gibi yine Hicretten 1500 yıl evvelde Irak-ı Acemiye 38 sene iktidar eylemişlerdir. Bu ikinci sefer Türklerin Oğuz Han dedikleri büyük hükümdarı zamanında icra olunduğu maznun olub İmaniler bunlara Yunaniler bunlara Sit ve Farisiler ise Sak diyorlar.

Öteden beri Türkler iki şubeye ayrılmışlardır. Türkistanın şark cihetinde bulunan Uygur ve Garb tarafındakiler de Türk veya Türkmen şubesini teşkil ederlerdi.

Şark Türkleri Uygur, Çelic, Karlığ, gibi beş ulustan yani milletten, garb Türkleri de Oğuz, Kıpçak, Peçenek, Ağaç, Ari, Kayak, Kırgız, Kanglu gibi onbeş kadar ulustan ibaretiir.

Vaktiyle Uygurlar Türk kabaili içinde en müteneddini olduklarından lisanları Türklerin lisan-ı edebiyesi idi. Uygur hattiyle yazılmış bir hayli kitabları var idi. Sonra o taraflara giden Nasturi papasları Moğol ve Uygurlarla Süryanicedem aşağa bir yazıyı kabul ettirmişlerdir.

530 Tarih-i hicrisinde Türkmen hükümdarlarından Bulgar Han (karahan) namiyle islamiyeti izhar edererekendi tebeasından büyüklerini de İslam dinine idhal eylemiştir.

Oğuzların kabilesinden olan Türkler Bağdad'a askerliğe gitmeye başlayıb arkalarından Kıpçak ulusu da dörtyüz tarihlerinde dairei islamiyete girerek bunlar da Bağdad askerliğine heves etmiştir ki bunların umumuna Türkmen mümtasalarına Selçuk denmiştir. Türklerin din-i İslamı kabulleri üçüncü defa olmak üzere yazılarının değiştirmesini mucib olarak hatt-ı Arabiyi kabul etmişlerdir.

Yine ibtida bu harfle Şarki Türkistanın kısmında yani Uygurca'da bir edebiyata vukuu gelmiş ve bir hayli edibler zuhur etmişti. Malumdur ki o vakit İslam arasında fen lisanı Arabi olduğu gibi Asya ortalarında lisan-ı Arabi Farsi olduğundan Türk ashab-ı kalemi Arabi ve Farisi lisanlarında kitablar telif ederek lisan asliliğini ihmal etmişlerdi.

İran'da tesis-i hükümet eden Türk devletleri sebeb-i Farsiyi lisan-ı resmi ittihaz etmişlerdi.

Anadolu Rum devletleri Selçukiyesi Türkçeyi ekseriya lisan-ı resmi edinmiş idi. İşte Türkçemiz yani garbi Türkçe , beşyüz tarihlerinden lisan-ı resmi diye kabul olunduğundan Arabiye taklidden yazılmağa başlanmıştır. O vakitler harekeye-i mahsure

israr olarak meselâ " olub" kelimesi "olb" diye yazıldı. Selçuklulaların hükûmetine varis olan Osmanlılar ise yine garbi türkçeyi lisan-ı resmi ittihaz ederek selâtin-i azam-ı Osmaniyenin himmet ve delâletleriyle lisanımız gündüz güne tevessü ve tekarrur ederek bir mütemeddin kavme layık dereceye yaklaşmıştır. Beyan ettiğimiz bu terakkiyat yalnız lisanımızda yani garb Türkçesine (Türkmen diline) aid olub şark Türkcesi yani Uygur dili ise Cengiz ve Timur hanlar ve bunların sülâlelerinden mütegekkil hükûmetler zamanında Farsi imlası üzerinde yazılarak hayli terakki etmiş ve hatta Cengiz hanın ikinci oğlu olub 624-638 tarihinde maverâünnehir, Belh, Bedehşan, Kaşgar memleketlerinde icra-yı hükûmet etmiş olan (Çağatay) hanın namına nisbetle oralarda tekellüm ve tehrir edilen lisana Çağatayca denilmiştir.

Fakat gerek şarki ve Garbi ve gerekse Çağatay ve Osmanlı diye tefrik edilen bu lisanlar arasında pek o kadar fark olmadığı erbabınca malumdur.

Asrar mübaseabet gelmiş iken pek ziyade şayi bulunmuş bir hataya da tenbih edelim!

Kırım, Kazan ve Noğaylara nasılsa (Tatar) deniliyor. Halbuki bugün ortalıkta Tatar nesli yoktur. Cengiz hanın pişdarlıkta kullandığı Moğol akvamından Tatar namındaki ufak bir kabile her yere tabii önce girdiğinden Moğollardan lâreyb olan halk mukaddeme-i bâliyye olarak gelenlere bakıb «Tatar geliyor» diye kaçışırlardı. Bu Tatarlar daha o vakit Cengizlerle boğuşarak mahv olmuş ise de hala Cengizlerle gelenler bu isimle yad edilmekte bulunmuştur.

Bu tafsilattan bunlar asla Türk olduklarını sabit olduğu gibi kullandıkları lisanda Çağataycadan ziyade Osmanlıcaya yakındır. Bunların içlerinden bir hayli üdeba yetişmiş ve oldukca nafi eserler yazmış oldukları Kazan'da tabolunmuş kitablarından da anlaşılır. Şimdi Kırım ve Kazan gençleri lisanlarını daha ziyade Osmanlıcaya yaklaştırmağa çalışmaktadırlar. Zaten bu kavmin zeka ve kabiliyeti harikasoc mütesellim olduğundan Osmanlının terakkiyatına hayli hizmetleri olacağı şimdiden istidlal olunur.

Yukarıda Osmanlılarla bir kavimden ve bir lisanla müştekellim olduklarına işaret etmiş idik. Selçukilerinin asarından çoğu evvela Cengiz ve Timur'un hücumları arasında mahv olduğundan pek nadir şeyler ele geçmekte ise de mevcut bulunmuş eserlerden Türkçemizin o devirdeki hali anlaşılabilir.

Mevlana Celaleddin'i Kunî Hazretleriyle mahdumu Padişahımız Sultan Veledin asar-ı Türkiyeleri adeta Çağatay şivesindedir. Fakat müşarileyhima Farsiye ziyade ehemmiyet verdiklerinden asar-ı Türkileri müştehedattan sayılamaz. Herhalde üdeba-yı selçukiyeden daha güzel yazanlar yetişmiş olduğu muhakkaktır. Esasen Anadolu hükümdarından (Mehmet bin Karaman) namına(Mahmud bin Mehmet ül Karamani) nam zatın telif eylediği (Karamanca) eyalet-i Selçukiyedeki lisanın hâlini ifade eder. Bin sekizyüz kırk senesi nüsha-i asliyesi Almancaya (Hammer Purgstal) nam zat tarafından tercüme ve tab edilen (Karamanca)nın mütekellimlerinden bir takım müşahazat varid-i hatır olmuştur:

(1) Bu eserde bedahetem görülüyor ki usûl-i imla hemen tarz-ı Arabi muvafıktır. Meselâ: Ağ, gibi, görmek kelimeleri(vavsız ve yesiz) kuş, kib, kmek yazılmışlardır.

(2) En ziyade ihtimalle yazıldığına şübhe olmayan mukaddime: Herhalde Veysi ve Nesimi yolunda olmak şöyle dursun adeta zamanımız üslub-ı ifadesinden daha az müteessir yazılmıştır. Yalnız terkib-i kelamda yalnız İran çeşnisi hissediliyor. Kütahyalı Germiyan bey namına yazılan "cevahir ül Asdak) tesirinin üslub-ı ifadesi bundan daha mazbuttur.

NECİB ASIM

Malumat Cilt 3 Sayı 49/50 sh: 33,34
19 Ağustos 1312

E D E B İ Y A T (ŞİİR - ŞAİR)

Şiir,meyl-i şiir iyi midir? fena mıdır? dediğimiz vakit bir takım efkar-ı muhtelifeye üzerine zihnimiz müteraddid kalıyor. Şiiri bir cemal-i bikemalin reng-i nuraniyesi gibi parlak gösterenler bulunuyor, halâ tabiisi nefret-aver , düşmanlık, rastıklı sahte bir dilber makamında irae edenler oluyor. Bunları bir nazar-ı insaf ile mütalaa edenler görürler ki ikinci iddianın masdarı ekseriya amiyane bir tasalluftur.

Filhakika " " terane-i müstağniyanesi o kadar muhterem bir menbadansudur etmiştir ki tenzil-i kıymeti, inkar-ı isabeti, büyük bir cesarete, büyük bir küstahlığa haml edilir. Bununla beraber "inne-mem şi'ril hikmete" kavl-i celilî de meydandadır bu hakikate-karşı "velevhe-liş şi'r....." beytinin kail-i fasılını meziyyat-ı irfaniyle şiir derecesinden ali başka bir merkez-i ruhaniyede görerek geçivermeliyiz.

Ama Sokrat şiire husumetini, nefretini şairleri tâlin tekfir derecesine vardırıyor. Onun için diyorlar ki zamanında Atina'da bir Homer olmuydı o koca hakimi mevki-i ikbalden düşürürdü. Bununla Sokrat'ın şiire husumeti rekabet-i şiiriyyeye isnad ediliyor. Bu küçük misalleri cemiin şiir hakkındaki mülahazalarına bir mukaddeme olarak gösteriyoruz. Şiiri, şairi nasıl sevmeli, nasıl benimsemeli? biz o cihetî tedkik edelim.

Üdeba-yı Arabdanbazısı şeinin kesriyle olan "şi'ri" fethayla naç manasına gelen "şa'r" dan müştak olduğunu iddia etmişlerdir. Bu tevcih mevzuu ile gayr-ı münasib görülsede şiir meselesinin derece-i rikkatini gösterdiği için kabul edilmesi caizdir. Bundan şiiri efkarın dakika noktasından muhakeme etmeliyimiz de istihraç edilebilir ki orası erbab-ı dikkate ait bir keyfiyettir.

Biz şu makalede mülahazatımızı hakikat-ı mutlakanın olmasa bile hakikat-ı zahirenin misalini sayılan efkar-ı umumiye cihetine istinaden arz edeceğiz.

Bizce şiir güzeldir. Ruhumuzla istinası var. Fikrimiz ülfetine meftundur. Güzel bir mevsimin, bir tesiriyle temalluk ettiği vücud-ı adem resideyi hiç tanımadığımız halde bir kaç damla göz yaşını saht edemediğimiz oluyor.

Bugünlerin bilmem mütebessim baharından
Hayatın ağlayarak geçti cuybarından
Zemine doğru vücudum bir inciab duyar
Bu gülüşün güsar ettikçe dil civarından

Tarzında yazılı bir kalbin ıstırabat-ı eminini dinleyenlerin cümle asabi yeleri üzerinde - velev hafi olsun- bir irtiaa-ı teessür hasıl olmaması kabil midir?

Nami nedir bütün gece aram-ı habıma
Kimdir sebeb tefekkürüme ızdırabıma
Ruhumla sevk eden beni bala-yı enelhe
Cismimle sir-i hake sebeb kim çitabıma
Efkar ile hayalimi işgal eden nedir
Şi'irimde kim muhatab olur her hitabıma

yolunda sevk-perver bir tabiatın mahsulünü işitenlerin ahenk-i musiki dinler gibi dahilini bir ihtisar-ı latif kaplamaz mı? Mahsulat-ı şiiriyye kaili nin hissiyatiyle münasib olduğuna göre lisan-ı şi'r bazı vakit keskindir, bazen yumuşaktır. Keskinliği zamanında o derece hissiyatımızı okşar.

Şiir bize öyle tesir etmelidirki meşahir-i Arab'dan (Ömer Alai)in dediği gibi işittiğimizde onun aynı bir söz söylemek arzu-yı şedidesine düşmekle beraber o hahişin tazyiki altında azmımızdan bir kısmına oldukca bir yer alamak onu söylemekten kolay görünsün.

Şiirin tarif-i fennisi "kavaid-i mevzuaya tatbikan mevzun ve mukaffa sözdem ibarettir." diye kısacık bir cümle ile ifade edebiliriz.Lakin her mevzun her mukaffa bir söz şi'irin medlul-i edebisine mesadak olur mu?

Fransa üdebasından biri "İnsan tabiatın aynâ-i zibalidir, her şeyi o aynaya îrâe ettiren , orada ruhlandıran , tevlit eden şiirdir." Bunda ihatayı insana telkin edecek madde-i şiiriyenin terkibatı içinde çok şeylerin vücudu lazımdır.

Kadim Yunanlılarda olduğu gibi Araplarda da bir aralık telhin ve terennümü eczâ-yı şiirden addetmeğe başlamışlardı. Hatta gitgide o fennin lazımgayr-i müfariki derecesine ulaştı. Abbasiye zamanlarında fuzalâ-yı Arabdan şiire intisab edenlerin usûl-i terennüme vukufları zaruri hükmüne girmişti. Hülefa, ümera için sevat ve nağamat-ı mahsusa üzerine ibna-yı şiir ederek huzurlarında okurlardı. Acaba bu sûret mana-yı şiiri terennümat ile mi zihne nüfuz ettirmek içindir? Her ne için olursa olsun şiir esasen bir nağme demek olduğundan ona lazım olmaya gerektir. Şiirde bazı hafi hafi manalar vardır ki onu yalnız ruh anlar. O mana zatiyle kalb için olan alemdedir. Terennüm zait kalır.

Güzel sözlerin hassası kuvve-i müessire olduğuna ve hiss-i beşer teessüratta mağlub bulunduğuna göre; bir milletin büyük bir şairi hafıza-i ezmanda başka bir tezkar bırakıyor. Mahsar olduğu rağbet her ne meslekte olursa olsun kesbi temeyyüz eden diğer birinin şöhretine tefevvuk ediyor. Meselâ(Pastör) alem-i insaniyete hayat-ı beşeriyeye ne kadar hizmetler etti! Fen en büyük arzuyata vesâitler icad eyledi. Bulûz illeti gibi bir dâ-i amlara karşı geldi. Batmış bir iş olan ipek ticaretini ihya etti. Hayatta, saadette servette bundanlardan büyük ne hizmet olur.

(Victor Hugo) ne yaptı? yalnız asar-ı edebiyesiyle zevk ve hissi okşa Faideai ruhanidir. Cihet-i maddîsi onun gibi olamaz. Mamafih bu koca edibi veda-yı ebedîsinden on bir sene evvel Fransada hasıl olan matem bu defa Pastör sayesinden tevellüd eden teessüre tefavüt ettiğini erbab-ı dikkat cenaza alaylarının mukayese-i kabul ve istikbaliyle beyan ediyor.

Şakin şair (Lamartin) in dediği gibi şair olmalıdır ki kendisi de şöhreti de muhterem olsun. Bakınız (Lamartin) şaire nasıl hasâis-i mevhube ve mükteseben lüzumunu gösteriyor.

"Büyük bir şaire yalnız hafıza-i vasia, efkar-ı ulviye, hissiyat-ı şedide, kuvvet-i ifade, hassa-i temyiziye, hissi ahengi ile zevk-i selim kafi değildir. Büyük bir feylesof olmalı, hikmet sahihatın ruhu cesaıdır, müteşer olmalı, zira cemiyet-i beşeriye için bir binanın çimentosu mesabesinde olan kavanin-i delaletiyle beynlerindekialaka verabıta-i hukuku bilmelidir; muharrib olmalı, zira ekseriya muharebatı, fütuhat-ı memaliki hucum ve müdafaatı tasvir eder bir kalb-i kahramaniye malik olmalı, zira o kahramaniyatın muvafferiyat-a dilberanesini tavsif eyler; müverrih olmalı, zira mevzuatı çok vakit tarihe mütealliktir; nutuk olmalı, zira tasvir ettiği eşhas-ı mühimeye , vekayiatına kor; seyyah olmalı, zira denizleri, değlarız , memalikin mahsulatını, ahlak ve adatını tarif eder; tabiatın makulat ve gayr-i makulatiyle beraber coğrafya, heyet, seir-i sefain, ziraat,sanat gibi ilmiyatta ve vektinin en adi harfine varıncaya kadar vakıf olmalı, zira mevzuatında semini asumanı ebhar-ı muhiteyi devr eyler, tesavvuratını, ebhatını, kıyasatını, seyyaratın derununden, harekat-ı bahriyeden, hayvanat-ı munise ve muvahhişenin eşkal ve tabayiinden ahz eder; demirci ile demirci , demirci ile demirci , kayım yapağalarını eğiren nüsa eden dokumacı ile dokumacı olmalı , çocuklar gibi bir hiss-i masumaneye, kadınlar gibi rakik, şefik, nazik, hükkam gibi metin, resin bir kalbe malik olmalı, zira çocuklarının oyunlarını, masumiyetlerini,safvetlerini, mevrentegan-ı şebabın nakize kusurlarla aşk ve muhabbeti kalblerin alaka ve inşikakını , bedbahti-i beşere aid merhamet-i vicdaniyeyi güsterir. Asar-ı nefisesini güzyaşlariyle yazar, insanlara garazsız, ivazsız tesir-i hakiki olan merhamet-i kalbiyeyi ilham eyler."

(Lamartin)in bir mukaddemesinden aldığımız şu parça bir şair için evsafında ne türlü tedkikat ve tetebbuatın vücudunu şerhetmek suretiyle fikrimi tevafuk etmiştir.

"Frenkane bir sürü söz adam geçiver" demeyelim. Size "Hurma safa dem kadar" tavsiyesinde bulunmuyorlar mı? Böyle bir şairi kim sevmez? meziyyat-ı şahsiyesinin hepsini onda buluyoruz. Alidir, hakikidir, [illegible]tehassıstır, hissasıra, ihsas-ı teessüre istidadı var!

Ey nevhevesan-ı edeb ! şiire meylinis varsa nefsinizi evvela zulmet-i cehaletten kurtaracak tahavvriden geri kalmamalısınız. (Lamartin)in dediğine bakınız, terakkiyat"ı asriyeye, şuunat"ı medeniyeye vukuf şart-ı yegane sayılıyor. Şiir gayye-i fünuzat-ı muktesebenizden iktibas ederek enzar"ı hayret önüne o suretle parlak göstermek için ahval-i alemden kabir olmanız iktiza ediyor ki bunun zımnında öğrenilecek şeyler ne ünvan kıymetini elbette tayederseniz.

Bizde eli kalem tutmaya başlayanlar içinde şiir vadilerinde cevelan-ı maali o mak hevesinden vazgeçmiyenler çoktur. Güzel bir cemalin hayal-i dilaşubunu görüyorlar. O hayal, o cemal şiirin bir timsali imiş, kovalandıkca tebaud ediyor. O kadar uzak gidiyor ki bir zaman tuvan"ı nevcivanını bitab bırakarakbirkaç daha nazar-ı tahassüre maruz kaldıktan sonra gaib oluyor. O devr"i medid içinde gaib edilen zamanımızın sermaye-i menfaatı kuru olduğu kadar derin bir ahdan ibaret kalıyor. Güzeran eden evkat-ı azizenin ne türlü şeylere istimal edilmek lazım geldiğini o vakit anlıyoruz.

Evet biz öyle takib edelim. Vücudumuza kendisini mecbub edecek kuvve-i cazibe istihzar edelim.

Aguş-ı nigahında görünmek hevesiyle
Bakar nikat-i cilve-ender nigahında
Her hangisine baksam [illegible]endin
Şair mi neyim? cazibe vardır nigahında

diyecek bir halde bulunalım.
İşte şiir güzel, şairde güzel, ancak Lamartin'in dediği tarzda şair olmağa çalışmalı.

Bereket-zade Ali SAFET

Malumat Cilt 3 Sayı 56 sh: 148,149
31 Teşrin-i evvel 1312

Arûz-ı Osmanî (2)

Kendilerini alafrangaların cem-i hususatından müteleazzis göstermeğe meyl olan gıklarımız bir tarafa şu ifadatımız her bir sahib-i zevk ve vicdan taraf ından tasdik olunacağında şübhe yoktur.

Tiyatrolarda görülüyor mu? Şimdi bizde de icra olunmakta olan operaların aruzumuza ve musikimize muvafık düşen parçaları ne kadar güzel ve ne kadar müessirdir!

Maamafih bizde de şiir ilerlemiş denilemez. Hemen eşar-ı kadîmeye benzer şiir söylemek dairesinden çıkılamadığı halde kasaid-i arabiyeye benzetilebilmiş bir eşere de her zaman tesadüf olunamaz. Bereket versin ki heva ve heves şiirimizi tegannîye teşvik eylediği gibi medayih ve tarih gibi asar da tekessür eylemiştir.

Hülasa-i kelam şiir dünyada bir hayli zamandan beri terakki edemeyib belki tedenni bile etmiştir. Bunun isbatı pek kolaydır. Kangi bir şairin asarını göz önüne getirseniz insanın daha alem-i bedavette iken müteleazzis olduğu şeylerin zikrini ve teşbihatın hep eşya-yı tabiiye üzerine cereyan eylediğini görürsünüz. Gül ve bülbül ve şarab ve at vasfına dair pek çok şeylere tesadüf eylersiniz. Lakin asla bir şimendifer lokomotifinin vasfına tesadüf edemezsiniz.

Bunun gibi terakkiyat-ı zahirenin mahsulü olan bunca sanayi ve bedayie dair eşarda pek az şeylere tesadüf olunur. Alelumum eşar eski zamanda bulunduğu daire dahilinde bulunuyor.

Eşarda güneşin tulu ve gurubu veyahut ufkun üzerine çıkıb altına indiği yolunda pek çok şeyler vardır. Lakin küre-i arzın devr ile alettevali emakin ve mevaki-i şemse arz ve mukabil eylediğine dair bir laf bile yoktur ve eğer var ise nadirdir. Kalb merkez-i ihsasat gibi pek çok yerlerde zikr olunur. Ama dimağ kale alınmaz.

Demek oluyor ki şiir pek eski zamanların efkar-ı felsefiyesine ve ahvalin muvafıktır. Zamanımızın ahval ve efkar-ı felsefiyesi henüz şiire geçememiştir.

Filhakika eskiden beri umumun kavaidi bile nazm edilmiştir. Ve bazı efkar-ı felsefiyeye dair kasideler söylenmiştir. Lakin zamanımızın efkar-ı cedîdesi henüz guzaraya mahsus olan tabirat sırasına girememiştir.

Frenk eşarı da böyledir ve bu kaidedir. Zamanın ulum ve maarifine muvafık eşar onlarda da pek az olub ekseri şiirleri hikmet ve efkar-ı kadîmeye muvafıktır. Hele sabıkların en güzel addolunan eşarını insan mütalaa ederken Yunan şair-i meşhuru Omirusun İlyada ve Odisse'sini okuyorum zanneder. Bu güne kadar hurafat-ı yunaniyeyi bırakamamışlardır. Bu gün bile şiirlerinde Jüpiter ve Venüs isimlerini zikrederler.

Şiirin şu hali şairanın kusurundan değildir. Bunun başka sebebleri vardır. Şu son zamanlarda her ne kadar fünun ve sanayi pek ziyade ilerlemiş ise de hikmet efrad arasında tamamiyle tamim edememiştir. Meselâ bazı ihsasat ile müteessir olanlar bu günde bile elini kalbine götürür ve fizyolojinin merkez-i his olmak üzere tamim eylediği dimağı hatırına bile getiremez. Havada soğuk vardır. Ama hikmet-i tabiiyeye muvafık olarak derece-i hararet tenezzül etti demez. Güneş doğdu der, küre-i arz döndü demez. Demek oluyor ki değil şiir tarik-ı ifade-i insan dahi sair ahval ile mütenasiben terakki edememiştir. Bunun için şairler bazan ve sanayi kubbe-i atlasa teşbih ederler. Ve şiirlerini hep hüşahedat-ı zahiriye hakkında söylerler.

Bununla beraber insanın bir gözü mazide yani şu tecemmülat-ı mütekessirenin verdiği sıkıntılardan dolayı arzusu sadelikte olduğundan insan bu gibi eşardan daha ziyade bağlanıyor.

Nasıl olursa olsun şiir her halde hissiyat-ı ulviyeyi tahrik eder bir şey olub tasvir ettiği hususu hakikaten tesir ettirerek ifade ve efkarı tasfiye eder olduğundan her zamanın nazar-ı rağbettedir.

Lisanımızın aslı olan Türkçenin zaten şivesi zengin ve elfaz ve kelimata bir ahenk-temse tabii olduğu halde Arabi ve Farisi gibi şiire müsaid

olan iki mükemmel lisan ile zenginleştirilmiştir. Bunlardan alınan lügatlerle ifade-i meramda ve tezyin-i kelamda vasiet hasıl olur.

Ama bu yolda dahi sure-i itidali gözetmek lazımdır. Bir çok lügat-ı gayr-i memnuayi toplayıb telif-i eşar etmek belagata muvafık düşmeyeceği gibi o misüllü eşarda selaseette bulunmaz. Istılah-ı ulumu vas iğin Arabi ve Farisiden lügatler tayin-i tahsis olunduğu gibi şiirde dahi bunlardan lisanımızda şuarmızın kullanmadıklarının istimali gayr-i caizdir.

(M.Var)
Malumat Cilt 3 Sayı 71 sht 465,467
13 Şubat 1312

Arus-ı Osmani (3)

Lisanımızda şiirin sure-i terakkisi esasen eşar-ı arabiyeye muvafık olmağla beraber bazı cihetle ondan müteferriattir.

İmam Halil eşar-ı Arabiyeyi tetebbu ve fi'l maddesinden müştak olan Feülün, mefailün, müstefilün, failatün gibi evzan ile onları takti ederek şiirin envaını tayin edib bir fenn-i mahsus tedvin ve ilm-i arus tesmiye edilmiştir.

Üdeba-yı iran dahi İmam Halilin vaz eylediği kavaid ve ıstılahatı istimal etmekle beraber arusu kendi lisanlarının şivesine tevfik eylediler.

Arus-ı Farsi Arus-ı Arabiden mekrus ise de yenilerinde bazı cihetle farkvardır: Meselâ Arablar bir beyti kelam-ı müstakil addeylediklerinden eşar-ı arabiyede bir kelimenin bir kısmı mısra-ı evvelde ve diğer kısmı dahi mısra-ı sanide kalabilir. Eşar-ı Farside ise her mısra bir kelam-ı müstakil itibar olunur. Binaenaleyh Arabide bahr-ı Hezec ve Remelin her beyti altı cüzden ziyade olmadığı halde Farside bu bahirler ekseriya sekizer cüzden terkib olunur.

Şu cihetle arus-ı Farsi lisanımıza daha ziyade tevafuk eylediğinden üdeba-yı Rum arus-ı Farsi üzere şiir söyleyegelmişlerdir. Ama eşar-ı farsideki evzanın cümlesi lisanımızda istimal olunmayıb içlerinden bazıları müntehib olarak istimal olunmağla lisanımız için müstakil bir arus tertibi lazıme-i halden bulunmuştur.

Şu teşebbüs-i naçizane üdeba-yı Osmaniyeye tayin-i tarik edilmek suretinde telakki olunmamalıdır. Yani lisanımızda her şiir söyliyecek olanlara bir kaide ve hudud tayin olunmak istenmiliyor gibi anlaşılmamalıdır. Burada mahsus asırlarca sarf mahdume-i himmet ile eşar-ı nefiselerini yadigar kalmış olan üdeba-yı Osmaniyenin söylemiş oldukları eşarın alelekser hangi vezinlere mutabık olduğunun tayininden ibarettir. Bu ise peder-i merhumdan ilm-i arus tedarrüs eylediğim sırada zabt ve hıfz edebilmiş olduğum evzandan ibarettir. Bunların haricinde envaı-ı saire var ise tayini erbab-ihtisasa muhabbetimdir.

Bizde lisan-ı Türkide bir kaide vardır ki ona parmak hesabı deniyor. Bu ise her hecayı bir hesab edib sakin harfleri hesabdan hariç tutmaktan ibarettir. Meselâ Journal Asyatikin sekizinci kısmında on dördüncü cildinde toplanmış olan manilerden (nesani) :

Elma verdin almazsın
Sen almazsın kalmazsın

Hangi bağın gülüsün
Zemheride solmazsın

manisi parmak hesabiyle yedi payalıyor. Fakat evzan-ı Arabiye ve Farisiyeden birine uymaz. Ve yine:

Taş üstüme taş koydum
Bir yandığa baş koydum

Yarim gelecek deyu
Sağ yanımı boş koydum

manisi dahi yedi sayılmağla beraber bazı mertebe arus-ı Farsiye dahi tevafuk eder gibi ise de bahr-i Hezec'den mefailü/mefailün vezninde tevafuk eder gibi görünüyor. Bu tesadüf kabilindendir.

Arus-ı Farisi üzerine söylenilen eşar ekseriya parmak hesabına dahi uymaz. Meselâ bahr-i Remel'den:

Fâilâtün /failâtün/ fâilün

vezninideki fa'ûn bazen ayrılır keseri ve bazen dahi sükunîyle gelmekle parmak hesabına göre zihafeyn biri diğerinden bir nakta olmuş olur.

Parmak hesabiyle dahi vaktiyle pek güzel eşar söylenmiş ve eczâ-yı üçe bedâ bazılarının bu yolda güzel eserleri görülmüş ise de mumhaseren bu usûl terk olunarak fakat meşak ve saz şairlerinin bazı eşarı ile efvâh-ı avamda türlü tahrifata duçar olmaktan hali kalmayan dasitan ve manilere kalmıştır. Misâle yine Jevrnal Asyatikten mehuz olan:

Kalanın üstü taştır
Seçtiği baldan aştır

beytinin mısr-ı evveli ile ikinci mısraının manaları hiç bir veçhile yekdiğerine münâsebet etmediğinden bu gibi eşarın kıymet ve itibarı olamaz. Lâkin sele setine dikkat olunmak ve eczasının mecmuu beyninde bir irtibat bulunmak şartiyle bu yolda da pek güzel eşar söylenilmiştir. Emsâlinden İsmet Molla merhumun parmak hesabı üzere söylemiş olduğu şarkısından:

Aşkını saklarım gönlümde nihan
Gizlice gizlice ağlarım hemân
El gibi nefadan eylerim figan
Sanî sevdim odur benim günahım

kıtasının ne kadar beliği ne kadar selis olduğu zahirdir. Bu şarkı üdeba-yı bendeden ve fuzalâ-yı maarif-i ittisalden Manastırlı Faik Bey Efendinin Türkçeden Urus ünvaniyle telif eylemiş oldukları eser-i muteberlerinde görülmüştür. Mir-i mumaileyh bu usûlü yeniden ihya ve inşad-ı şiire vasi bir yol açmakla edebiyatımıza hakikaten şayan-ı takdir bir hizmette bulunmuştur.

ŞİİRİN ERKAN VE ECZASI

Ruhab-ı fenn-i aruz elfazı hibasebelvezn üç kısım itibar edib sebeb, vetd ve fasıla tesmiye eylemişlerdir.

Sebeb iki nevi olub birincisi sebeb-i hafifdir ki bir harf-i müteharrik ile bir de sakinden ibaret olan lafızdır. Gül, mül, hûl vefi gibi. İkincisi de sebeb-i sakil iki harf-i müteharrikten ibaret olan lafızdır. Güle, mana, leb ve bile gibi . Hafi olmaya ki burada , sakablindeki harfin harekesini eşbâ için yumuşak telaffuz olunmayan , huruf-i imla hesaba dahil değildir.

Veted dahi ya iki müteharrik ile bir sakinden ibaret olub veted-i mecmu denilir. Çemen, semen, eli gibi. Veyahut iki müteharrikin beyninde bir sakin bulunub veted-i mefruk denilir. Âle, Jale, heyf ve haya gibi.

/ M. Var/

Malumat Cilt 3 Sayı 72 sh: 487,488
20 Şubat 1312

Aruz-ı Osmanî (4)

Fasıla sebeb-i sakil ile sebeb-i hafiften yanî üç müteharrik ile bir sakinden mürekkeb olub fasıla-i suğra denir. Samma, darbet gibi. Yahud sebeb-i sakil ile veted-i mecmudan yani dört müteharrik ile bir sakinden ibaret olub fasıla-i kübra denir. Darabekûm, semaketen gibi.

İmdi kelam-ı manzumun eczası elfaz ve erkan-ı mezkurenin terkib ve imtizacından hasıl eder. Mesela veted-i mecmu sebeb-i hafife takdim ile fe'ûlün ve sebeb-i hafifi veted-i mecmua takdim ile fâilün ve sebeb-i hafifi iki veted-i mecmua takdim ile mefâilün vezinleri hasıl olur.

Ehl-i aruz bu yolda terkib eyledikleri yedi cüzü ecza-i asliye addederler ki bunların ikisi hümasi ve beşi sübaidir. Hümasi olanlar fe'ûlün, fâilün sübai olanlar dahi mütefâilün , müfâaletün, müstefilün, fâilatün, mefûlat vezinleridir. Ama sevberi indinde mefûlâtu'dan maduddeğildir.

İşbu evzan-ı asliyeye tağyir ve bazen ziyade ve noksan arız olmasiyle evzan-ı saire teferru eder. Eğer tağayyür esbaba arız olur ise sihaf denilir. Mesela müstefilün cüz-i aslisinin fa'sı hazfolunarak müsteilün kalmakla bu dahi müfteilün cüzü ferisine nakl olunur ve yine mefâilün cüzünün lamı teskin ile nun'a hazf olunarak müfâalet kalmakla bu dahi mefâil veznine nakl olunur.

Ve eğer tağayyür evtad ile esbaba sari olur ise illet denir ve illet bir kasidenin birinci beytine arız olsa her beytte ol suretle devam eder. Zihaf ise bir beytte vaki olduğu hâlde ol kasidenin diğer beytinde olmayabilir.

İllet ziyade ya noksan ile vaki olur. Meselâ müteffâilün cüzünün ahirine bir sakin ilave olunarak müteffâilün olmağla müteffâilün vezninе nakl olunur.

Hâl-i arız bir beytin mısra-ı evvelinin birinci cüzüne sadr ve cüz-i ahirine arız derler ve mısra-ı saninin cüz-i evveline ibtida ve cüz-i ahirine darb tesmiye ederler. Sadr ile arızın ve ibtida ile darbın mabeyninde bulunan cüzlere dahi heşv tesmiye ederler.

BAHR

Evzan-ı asliye ve feriyyenin yekdiğeriyle terkibinden yahut ayna vezni tekerrüründen bahr teşekkül eder. Bahirler İmam Halile göre on beş olub bunların her birinde sarızanın tenevvüüyle on beş bahirde otuz dört aruz ve darbın tenevvüüyle dahi altmış üç darb bulunmuş. Amma Ahfeş Sahvi bunlara bir de bahr-a müteşariki ilave etmekle bahrin adedi on altıya baliğ olduğundan otuz altı aruz ve altmış yedi darb bulunmuş olur.

İşbu bahirlerden başka fakat Arabda mahsus olub şuara-yı İran onların lisan-ı Farisîde istimalini muvafık-ı tab bulmamışlardır. Ol bahirler Tavil, Medid, Basit, Vafir ve Kamildir. Şuara-yı İran sair bahirleri istimal ile beraber lisan-ı Farsa mahsus olmak üzere yeniden üç bahir daha istihraç eylemişler ki bunlar da Cedid, Karib, ve Müşakeldir. Bu hale göre bahirlerin mecmuu adedi on dokuza varmış olur.

D E V A İ R -İ E V Z A N - I Ş İ İ R

İşbu (o) işareti müteharrik (l) işareti dahi sakin harfleri işar eylemek üzere şu veçhile:

Bir daire teşkil olunsa ş ile işar olunan harf-i müteharrikinden itibaren bir defa devr olunmak üzere sakin ve müteharrik harfler tefaile tatbik olunarak dairenin etrafında tahrir olunduğu üzere , feûlün mefâilün feûlün mefâilün vezni çıkar. İşbu vezninin iki defa tekrarı olan

Feûlün / Mefâilün / Feûlün / Mefâilün (aynı bir daha tekrar)

vezni bahr-i Tavil'in aslıdır.

Yine bu dairede M ile işar olunan harf-i müteharrikten beda ile bervech-i sabık tefaile tatbikan devr olunarak.

Fâilâtün/ Fâilün/Fâilâtün/Fâilün

vezni bulunur ki bunun dahi iki defa tekrarı bahr-i Medid'in aslıdır.

Ve keza B den beda ile Müstefilün/Fâilün/ Müstefilün/Fâilün vezni bulunur. Bunun iki defası dahi bahr-i basitin aslıdır.

Dairenin diğer mahallerinden beda olunarak diğer bahirler dahi istihraç olunabilir ise de onları Arab istimal etmediğinden mühmelattan addolunurlar. Fakat daire-i mezkurenin S ve Ş ile işar olunan mahallerinden beda ile istihraç olunan iki bahri bazı müverrihin istimal eylemişlerdir. S den beda ile müstahraç olan, iki defa

Mefâîlün/ Feûlün/Mefâîlün/Feûlün

vezninde bahr-ı müstatil tesmiye olunmuştur ki bahr-ı Tavil'in maklubâ, yani aksidir. Ve ş dan beda ile istihraç olunan , iki defa

Fâilün/Fâilâtün/Fâilün/ Fâilâtün

vezni dahi bahr-ı Medidin maklubidir.

İmdi böyle bir daire bahirlerin ecza-yı asliyesine nazaran yekdiğerine taalluk ve irtibatını tayin eylemekle ehl-i aruz bahirleri beş dairede cem eylemişlerdir. Malûmdur ki mezkur olan daire onların birincisi olan daire-i muhtelifedir ki eczasının bazısı hümasi ve diğer bazısı sebai olarak muhtelif olmaları cihetiyle böyle tesmiye olunmuştur.

İşbu daire-i muhtelifenin havi olduğu bahirler lisan-ı Farside müstamel olmayıb olsa da matbu düşmemiştir.

Daire-i sanide dahi işbu:

Dairesi olub bunun cemi eczası Sebai olarak itilaf eylemeleriyle daire-i muhtelife tesmiye olunmuştur. Bu dahi bahr-ı Vafir ile bahr-ı Kamili havidir.

Bir Vafirin aslı iki kere

Müfâleletün / Müfâleletün/ Müfâleletün

olub , bahr-i Kamilin aslı dahi iki kere

Mütefâilün/Mütefâilün/Mütefâilün

veznidir. Bu bahirler dahi Farside müstamel değildir.

Bazı müteahhirin lisan-ı Farside bahr-ı Kamilden inşad-ı şiir eylemişler ise de guzare-yi âdem onlarda güdubet ve letafet bulamadıklarından ehl-i aruz-i Farsi ol bahirlerin fürusunu istihraç ve beyuna tasaddi etmemişlerdir. Amma lisanımızda bahr-ı Kamilden söylenilmiş olan eşar pek latiftir. Şu kadar ki lisanımızda istimal olunan durub ve aruz kendine mahsus olub Arabiye tevafuk etmez.

Daire-i salise daire-i müctelibedir ki üç bahri havidir. Bunlar dahi Hezec, Recez, Remeldir. Ve bu üç bahr Farside ve lisan-ı Osmanide kesirül istimaldir.

Daire-i rabia daire-i müşebbehedir ki dokuz bahri havi olub bunların altısı hem Arabda ve hem Acemde müstameldir. Diğer üçü eşar-ı Farsiye mahsustur.

İşbu dokuz bahirden Arab ve Acemde müşterek olan altı bahr : Şeri, Münserih, Hafif, Mezari, Muktezib, Mücteseddir. Acemce mahsus olan üç bahir dahi Cedid ,münserid(tabir-i Farsi ile karib) ve muttarid (tabir-i Farsi ile müşakkal) dir.

Ehl-i Aruz-ı Farsi mezkur dokuz bahri iki daireye vaz eylemişlerdir. O dairelerin tertib ve tesmiyesinde dahi Araba muhalif olarak bahr-i Münserih ve Mezari ve Muktezib ve müctesin aid olduğu daireye daire-i Muhtelife deyib Şeri,Cedid, Karib, Hafif, ve Müşakkilin dairesine dahi daire-i Muktezia demişlerdir. Ve Acemin dairateyn-i mezkureteyne tevsi eyledikleri buhur-ı tisa-i mezkurenin asılları olmayıb füruudır.

Devair-i evzandan beşincisi dahi daire-i Müttefika olub bahr-i Müteda ile bahr-i Mütekaribi havidir.

İmdi eğer-i Arabın evzanını havi olan daire-i hamsededen ikisi Farsida müs temel olmayan bahirlere müteallik olduğundan ve daire-i müctelibedeki bahirle dahi iki daireye vaz kılındığından devair-i evzan-ı Acem dört olmuş oluyor.

Amma lisan-ı Osmanide bahr-i mükemmel istimal olunduğundan Aruz-ı Osmani'de daire-i mutelife dahi dahil olur. Ve Aurz-ı Osmanide devair-i evzan-ı Arabdan dört daire bulunub daire-i müctelibenin bahr-ı usûl-i Acem üzere iki daireye tevzi olunması itibariyle eğer-ı Osmanide evzanın beş dairesi bulunmuş olur.

Burada işbu bahis eylediğimiz tarik-i ihtisara nazaran artık bahirlerin ahval-i mahsusalarının beyanına gelelim:

(M. Var)

Malumat Cilt 5 Sayı 75 sh: 539,540
13 Mart 1312

Aruz-ı Osmani(5)

B A H R - İ H E Z E C

Bu bahrin dairede aslı altı defa Mefâîlün vezninin tekrarıdır. Veznin Arabide istimali fakat iki darb üzeredir.

Mefâîlün /Mefâîlün
Mefâîlün / Mefâîlün — Darb-ı evvel

Mefâîlün/Mefâîlün
Mefâîlün/Mefâîlün — Darb-ı sani

darb-ı evvelin Yezid'in işbu:

Enel-mesmûd maindi — Edirkesen venavilha
Bitiryakin ve laraki — Elâ ya eyyühessaki

gibidir. Taktii yani tefâile tatbiki

Enel mesmûd/ a maindi
Mefâîlün /Mefâîlün

misilli olub diğer mısraları dahi bu vecihle takti olunur.

Lisanımızda işbu darb-ı evvelin misali vardır: Esdünle

Niçin a sevdiğim niçin
Seni sevdim budur suçum
Turalanmış güzel saçın
Çözen bendem beter olsun

şarkısı el kabildendir. Farsida bu bahrin darb-ı kesiresi olduğu gibi Türkide darbları dahi müteaddiddir. İşbu müsemmemül acza olan

Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün
" " " "

darbının Farsideki misali Hafız'ın:

Elâ ya eyyühes saki edirkesen venavilha
Ki aşk-asa numuden evvel vel üftad müşkilha

olub. Misal-i Türkisi dahi Nabi'nin

ve diğer bir misali dahi: (Seyt Ül Cevdet Pa[illegible])

Tenezzül ayn-ı refet olduğun seyret ki sun'a bak
Nakarr-ı kakülü bala-yı çeşm-i işret et işte.

olub işbu beytin taktii dahi zirdeki vechledir:

Tenezzül ay/nı refet ol/duğun seyr et/ki Sun-ı Hak
Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Bu beytin Türkide müsedded üleeza olarak müstamel olan diğer iki darb dahi

Mefâîlün / Mefâîlün /Mefâîl (1)
Mefâîlün / Mefâîlün /Mefâîl

Mefâîlün/Mefâîlün /feûlün
Mefâîlün/Mefâîlün /Feûlün (2)

olub birincisinin misali

Gehi vuslatta ağık kah mehcur
Bu dünyadır gehi matem gehi sud

ikincisinin misali

Cihanda sevk ü şevk-i kamurani
Mey-i mahbub- u eyyam-ı civani

ve yine bu bahrin bir arusı dahi

Mef'ûlü/Mefâilün/Feûlün

Mef'ûlü/Mefâilün/Feûlün

olub misali

Sermaye-i şairan tükenmez
Dünya tükenir yalan tükenmez

bunun takti'i dahi şu veçhiledir:

Sermaye / şairan / tükenmez /dünya tü/ kenür yalan/tükenmez
Mef'ûlü /Mefâilün /Feûlün / Mef'ûlü /Mefâilün / Feûlün

R Ü B A İ

Şuara-yı Acem bahr-i hezecden rübai veya dübeyt ünvaniyle bazı evzan istihraç eylemişler ve iki beyt üzere bu yolda godubetlu şiirler söylemişlerdir. Ve bu nevi eşara terane dahi demişlerdir. Lisan-ı Osmanide dahi bu vezinler üzere pek latif eşar söylenmiştir. Farside bunun suver-i adidesi vardır. Eşar-ı Osmanide vakıf olabildiğiniz:

Mef'ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün
Mef'ûlü/Mefâilü/Mefâîlü/Feûlün (1)

Mefûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûl
Mef'ulü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûl (2)

vezinleri olub birincisinin misali

Mushum maraz-ı aşka ilaç eylemedi hiç
Ey şeyh-i keramatfuruş ezde suyun iç

ikincisinin misali dahi

Kadir bulunur tiynet-i kamilde kusur
Kem mayeden eyler ne ki eylerse zuhur

ve yine bazı zihafat ile:

Dilbendi-i ümid olduğum evkat-ı neşati
Hemreng-i sabah-a Ramazan eylese yarab

Arabdan bazı müvellidin dahi rübai tarzında eşar söylemişler ve bu yoldaki evzana bahr-i selise tesmiye eylemişlerdir.

B A H R-İ R E C E Z

Bahr-ı Recez'in aslı altı kere Müstef'ilün veznidir. Bu bahirden eşar-ı Osmanide muttali olduğumuz üç suretdir: Evvela iki kere:

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün

vezni olub misali:

Gül devri aşş eyyamıdır zevk ü safa hengamıdır
Aşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem

ve saniyen iki kere:
Müstef'ilün/Müstef'ilün
vezni olarak misali

Gül devridir gülzara gel
Gül açıl ey vird-i emel

(M. Nar)
Malumat Cilt 4 Sayı 76 Sh: 560 ,561
20 Mart 1312

Arus-ı Osmani (6)

ve salisen yine iki kere olmak üzere:
Müstefilâtün / Müstefilâtün
vezni olarak bunun dahi misali:
Gittikce üldü ey guh-ı rana
Müsenün ziyade anenfeanen
beytidir.

B A H R - İ R E M E L

Bu bahrin aslı altı kere Fâilâtün veznidir. Farisi ve Türkide cariz v
durub-ı adidesi müstameldir.
Lisan-ı Osmanide bu bahrin müsemmenülecza olarak müstamel olan suretl
ri:
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün
" " " Fâilât
Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Failün
Failâtün/ " " Feilat
" " " Failün
" " " Failât
dırki bunların her bir satarı ikişer kere yazılmak lazım gelir iken lacelül
ihtisar burada birer kere yazılmıştır. Misalleri dahi berveeh-i zir beyan ol
nur:
Beyt-i laedri

Yar için ağyara minnet ettiğim ayb eylese
Bağban bir gül için bin hara hizmetkar olur.
Beyt
Bağrına tag basub almış eline ahn-ana.
Kuy-ı cananı arar tâtreyerek kıble-nüma

Beyt
Gördü çün derd-i dilzarına rahm etti tabib
Dedi ey hasta-i hicran sana derman ağlar
İşbu bahrin lisan-ı Osmanide müseddesülecza olarak müstamel olan durub ve ca
rızı dahi her biri iki kere olmak üzere:
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün
" " Fâilât
Fâilâtün/Failâtün/Failât
olub misalleri:
Beyt-i laedri
Kısmetindir yıldıran yer yer seni
Gafil olma akibet yer yerseni
Beyt-i Cevdet Paşa
Naz ile gülzara gel ey gülizar
Gül yüzün görsün gül olsun

Beyt-i Sabit
Dokunub payı döküldü sabır
Devletin tepti yine zahid-ihar

B A H R - İ K A M İ L

Dâire-i mütelifeye müteallik olan bahirlerden bahr-ı Kamilin Arabide durub ve earız-ı adidesi olduğu halde Farisîde istimali çayi değildir. Lakin lisan-ı Osmanide bu bahirden pek latif eşar söylenebilir. Müttali olabildiğimiz bir sureti:

Müteffâilün/Feilün/Müteffâilün/Feülün
" " " "

olub bu dahi durub ve earız-ı Arabiyesinden başka bir tarzda terekkûb eylemiştir.

(R. Var)
Malumat Gilt 4 Sayı 77 sh: 590
27 Mart 1312

Arus-ı Osmani (7)

B A H R - İ S E R İ

Arabın daire-i mûtelifede cem eylediği ve Acemin daire-i müntesasına müteallik olan bahirlerdendir. Ve dairede aslı iki kere Müstefilün Müstefilün Mefulât vezinidir. Fürusundan lisan-ı Osmanide müstamel olanı:

Müfteilün/Müfteilün/Fâilün/Müfteilün/Müfteilün/Fâilün
" " Fâilât " " Fâilât

vezinleridir. Bunların misalleri dahi:

(Bu gazel-i Cevdet Paşa)

Ol semenin lutfu bütün yada mı
Hep siteni aşık-ı naşada mı
Gegmini mahmur eden ey nest-i nas
Daiye-i işve midir bade mi

Beyt

Subh salub mah ruhundan nikab
çık ki temaşaya çıksan afitab

B A H R - İ M Ü N S E R İ H

Bu bahrin aslı iki kere Müstefilün Mefulât Müstefilün Mefulât olub lisan-ı Osmanide müstamel olduğuna müttali olabildiğimiz sureti:

Müfteilün/Fâilün/Müfteilün/Fâilün
" " " "

B A H R - İ H A F İ F

Bu bahrin aslı iki kere Fâilâtün Müstefilün Fâilat olarak lisan-ı Osmanide müstamel olan durubu

Fâilâtün/Mefâilün/Falün/Fâilâtün/Mefâilün/Feulün
Failâtün " Palün Failâtün " Falün
" Failât " " Failât
" Failât " " Failât

olub misalleri:

Beyt

Kabt olunmaz inan ah-ı seher
Maresiz keşf-i raz eder gönlüm

Beyt

Hüner ehli zamanede gülmez
Gafil etmez abes yerde hande

Beyt

Seni gördükce hemnişin-i rakib
Alur ey guh-ı ıstırab beni

B A H R - İ M Ü Z A R İ

İşbu bahrin aslı dahi iki kere Mefâîlün, Fâilâtün, Mefâîlün vezni olu
Arabide fakat bir aruz ve bir darbi vardır. (Farside müstamel olduğu halde
lisanımızda münasib bir misalini bulamadığımız, bahr-ı Muktezib gibi) Arabid
kalil-dil istimal olub bu bahirlerde mükemmel bir kasideye tesadüf olunmamış
ve ancak bir iki beyttden ibaret esar görülmekte bulunmuştur.

Ama bahr-i müzarin lisan-ı Osmanide istimali epeyce şayi olarak müs-
tamel olan fürui

Mef'ûlü/Fâilâtün/Mef'ûlü/Fâilâtün (her birinden ikişer kere)
Mef'ûlü/Fâilât/Mefâîl/Feûlün
" " " Fâilâtün

olub misalleri:

Beyt

Kimar gözlerinden cana erişti afet
Şimdemgeru efendim siz sağ biz selamet

Beyt-i Cevdet Paşa

Ey şane kıl ü kal ile tel kırmadan varub
Şerh eyle yare hal-i perişanı mufesser

Beyt

Canın harab-ı lâlepür etmişti lalenin
Bezm içre kaselis idi hurşid-i tabdar

B A H R - İ M Ü C T E S

Aslı iki kere müstefilün Fâilatün Fâilâtün olub Arabide müstamel ola
sureti bir aruz ve bir darbdan ibarettir. Lisan-ı Osmanide müstamel olan für
her birinden ikişer defa olarak:

Mefâîlün/Fâilâtün/Mefâîlün/Failün
" " " Failün

olub misalleri:

(Ey gazel-i Cevdet Paşa)

Zuhur edince bahar hattın olub mecnun
Yemende sahib-i sevda gider gezerde gelir

Beyt

Nezaket ile bakıb nabzıma buyurdu tabib
Bu illet ehline hoştur hera-yı kuy-ı habib

Beyt

Şemim-i nafeye dair sabada var bir eser
Aceb o ahuvayı nazende kakülünü tarar

(M. Var)

Malumat Cilt 4 Sayı 78 sh: 604,605
3 Nisan 1312

Aruz-ı Osmani (3)

B A H R - İ M Ü T E K A R İ B

Daire-i müttefikaya müteallik olan hümasiül ecza iki bahrin biri olu
dairede asli sekiz defa Feûlün veznidir lisanımızda müstamel olan suretleri
beheri iki kere itibar olunmak üzere,

Feûlün/Feûlün/Feûlün/ Feûl
fal

olub misalleri:

Beyt-i Cevdet Paşa

Buyur meclis-i ünse ey meat-i naz
Ney ü mey müheyyagünan-ı dilnevaz

velehü eyzan

Bu firka ne yaptı ne etti bana
Ne mümkün beyan edebilmek sana

B A H R - İ M Ü T E D A R İ K

Daire-i müttefikandandır. Ahfeşin buluh İsmail Halil'in vaz eylemiş old
ğu on beş bahre ilhak eylediği işbu bahr-i mütedarikten ki muhtes veya muhte
dahi deniyor. Bunun asli dahi sekiz defa Fâilün veznidir. Bu bahirden lisa-
nımızda şunu bulduk:

Ağlıkım ben sana iltifat et bana

bunun vezni dairedeki vezn-i asliye muvafık olmak üzere:

Fâilün/Fâilün/Fâilün/Fâilün

İHTİSAR

Lisanımızda istimali şayi olan bahirler buraya kadar beyan olunan on
bahirden ibarettir. Bunların haricinde olan diğer bahirlerden dahi bazı eşar
tesadüf olunmuş ise de gudubet ve letafetten ari olduğundan vezinleri aruz-
Osmanidşn addolunması tecviz olunmadı,

Bu babda bahr-i mütedarik hakkında dahi tereddüd olunmuş idi. Zira bu
bahrin lisanımızda istimali mahduddur. Mamafih bu bahirde nazı külfetsiz eşa
söylenib hafif bestelere dahi uydurulmuş olduğundan buraya derc olundu.

Bahirlerin ve darblerinin tarik-ı istihracına aid birçok tabirat ve a
talahat aruz kitablarındatafsil olunmuş bulunmaları hasebiyle lacelülihtisar
burada terk olu du.

Mezkur on bir bahirden başka bahirlerin bazı nadir ve durubunda şayan
ı istimal eşar söylenmiş olması ihtimalden baid olmadığından bittabi bunların
dahi aruz-ı Osmaniye ilavesi erbab-ı hikmete muhavveldir.

LÂ NA

Arabın Endülüs şuarası bir aralık nazmı bir başka tarzda döküb muvaş
şah tesmiye eylediler: Muvaşşahda bir kıtanın her iki beyti arasınabir kafiy
de üç mısraı idhal olunur ve bu mesmuı lahikanın kafiyesine tevafuk etmez.
Ve bazan dahi esbak-ı asliyenin her mısraının ve gerek mesari-i mumaseranın
evvellerine münasib kafiyede birer kelime veyahut kelam-ı mevzun ilave edili
Şuara-yı Endülüs böylece aruzun kavaid ve hududuna tecavüz ile ol mik
na kadar meri olan tarzın gayri bir tarzda şiir inşad eyledikleri misüllü
müvellidin-i Arabdan bir çok şairler kaide-i Araba dahi mürraat etmeksizin
kendilerinin lüfat-ı müstaceneleri üzere zeceller söylemişlerdir.

Muvaşşahat her ne kadar kavaid-i aruza ve esbal dahi hem aruz ve hem
de nahve tevafuk etmez isede bu yoldaki eşar da dahi letafet vegudubet bulun
duğu erbabınca musaddaktır. Mukaddeme-i Tarih-i İbn-i Haldun'da bu babda bas
malumat vardır.

Lisanımızda dahi kavaid i aruz haricinde olarak parmak hesabiyle sö
lenmiş olan şiirlerin içinde bazı eşar-ı latife görülmektedir ki tefil usûl
ne tevafuk etmiyor. deyib bunların mahcur-ı nazar-ı itibar olmaları tecviz o
namaz.

Tefil usulünde söylenmiş olan eşarın başlarında sırf Türkçe olan kel
mat zaten med ve imaleye geldikleri halde enine boyuna pek ziyade çekib
çekiştirerek vezne uydurulmuş olduklarından taba muvafir düşmüşlerdir. Bu ka
bildan olan bir beyt şive-i lisana tevfikan okunsa vezinsiz olur vezne tevfi
kan okunsa tatsız olur.

Şiirin selis olmasıçiçin bu gibi uyubdan azade bulunması ile beraber
bir de lisanımızın ahenk-i mahsusuna tevafuk etmesi lazım gelir. Her ne kada
lisanımıza mutedil lisanlardan pek çok kelimat alınmış ise de her halde bir
derecey kadar Türk lisanının ahenk-i mahsusu muhafaza olunmuş bulunduğundan
eşar da dahi bu ahengin bozulmamasına dikkat olunmak şive-i lisan iktisasın
dar.

Bu yolda şive-i lisanın muhafazası tefil usulünün icrası kadar mühim
dir. Parmak hesabiyle söylenmiş olan eşardan tefil usulüne tevafuk etmiyenle
ol ahenge muvafik oldukları halde yine denilebilir. Vakıa hem şive-i lisanı
ve hem de usûl -i tefile muvafik olan eşar daha mükemmel ve ala ise de bu yo
da nazm-ı kelam dahi kolay değildir. Halbuki tiyatro şarkıyeleri vesair o yol
unum böylu şeyler için nazm-ı kelamda suhulet aranmağla onlarda tefil usulüne
riayet olunmamaktadır.

Parmak hesabiyle dahi keyfemaettefak söylenilen sözlere mevzun denilmi
yib bunda dahi bazı kavaide riayet olunmak lazım geleceği anlaşılmaktadır.

lakin bu kavaid hangi layık-ı vechile malum olmadığından bunları tahdid ve ta-
yin için evvel emirde bu yoldaki eşarı cem ve intihab etmeli ve onların ne gi-
bi kavaide tetabuk etmesiyle sehis olduklarını tetebbu ve tayin eylemelidir.
İşte ehl-i himmete, edebiyat-ı Osmaniyeye hizmet için bu bir vasi yoldur.

Parmak hesabında adedi-i hareket Manastırlı Faik Bey Efendinin netice-i tetebbuatına göre 7,9,10,11,13,15 miktarları Fransızcada olduğu gibi birden onikiye kadar değildir. Ve çavan-ı dikkattir ki taktiat-ı mezkure heyanında Fransızların en ağır eşarının ölçüsü olan on iki takti oyktur. Ve bir mısraın cümle mısraları aynı taktide bulunan mısralar birbiriyle imtizac etmez. Hafif suvaşşah ve müstezad tarzında ve şive-i lisanına tevafuk edecek bir suretle şiirler söyleyerek yeniden bir çığır açmak dahi Edebiyat-ı Osmaniyenin husule gelecekleri terakkiyat cümlesinden olmak üzere beklenilebilir.

MALUMAT Cilt 4 Sayı 80 sh: 645,648
24 Nisan 1313
ALİ SERAD'IN GEYRET

N E C İ B A S I M B E Y

Bugün hakkında kısa bir ayn-el hayat yazdığım Fuzuli üstadın sadra şifa verecek bir terceme-i hali - bu kadar tetebbuat ve tahkikattan sonra- henüz benim malumum değil.

Eğer her edibin ahval-i hayatiyesini tahkik ve meziyyat-ı ilmiyesini esas ü telfik için böyle iki sene uğraşılırsa sonra onun eserine tetebbuatla -mesela- Fuzuli-i sani olmak ahirette mi müyesser olacak? bu neden ileri geliyor. Okuyub yazanların kısa-ı zamanı yalnız asar-ı selefe ile meşgul olub haline nazar etmediğinden değil mi?

Okumadan evvel kıymet kadar yazı yazanlarımız bu mebhastan hariçdirler. Onların tesvidatı sahaif-i maarifi teşviçten başka bir işe yaramaz.

İine maksada gelelim:

Her nevi sunuf-u ilme mensub olanlara mazilerinin ulumundan, asarında netice-i tecarübünden hasıl ettiği malumatı tavsiyeç çalışıb ahlafına yadiga bırakmak dinen, hikmeten, vacibdir. Asar-ı eslafla kanaat , e mukaddes silsile i terakkiyi kat' cinayetinden başkabir şey değildir. Salaf-ı kiramımızı asarı büyük birnimettir. Onun şükranı onların bıraktığı sermayenin terviei ile mütehassıldır. Yalnız onların havan-ı eltafından çeşm olub eser bırakmamak aynı küfrandır. Tavrusumu yiyenkedi gibi bildiğini kimseye işitmemek infaallah ve indennas memnumdur.

"Ne yazalım mı? " dedinis. Onu size mensub olduğunuz ulum tayin eder. Hatta muharrir-i aciz gibi ilm-i edebin mertebe-i kusvasına itila edemiyenler bile kendi derecesinde yazı yazacak bir zemini bulabilirler. Tek bir takım heva ve hevesi çiğneyib de say ü gayret köşesine çekilmek lazım.

"Eğher-i üdebamızdan Fuzulinin bile bir terceme-i hali mazbut değildir" demiştim. Acaba şu bulunduğumuz devr-i terakkide bir takım fudalamız zuhura gelmiş midir? Onlar kadar olmak müstehsil ise onların ravisi, onların sanakarı olmak da büyük bir nimet değilmidir? bu babda tertibe ve sairmeslek dasleriyle muhakemeye de luzum yoktur. Hatırımıza hangi üstadımız, hangi edibimiz gelirse onu kendimiz gibi sair müteallimine, müstefidine de tanıtarsak hem o üstad-ı mahkik-yi anha ifa-yı şükran , hem de ahlafa bir malumat-ı kafiye ithaf etmiş olmaz mıyız? Meselâ: Muharrir-i hakir ahiren kendisinden pek büyük istifade i ilmiyede bulunduğumuz muhakkik-i fazılımız Necib Asım Beyin ravis olmaklıktan başlayacağım.

Necib Asım Bey Efendi

Kısm-ı azamı saten mazbutum olan ve bilahare kendilerinden ikmal-i malumat eylediğim vechile Necib Asım Bey Halep vilayetine tabi Kilis kasaası eşrafından ve minelkadim sipahi beğlerinden (Bal Hasan Oğlu) lakabiyle anılır Hacı Asım Beyin Ferzend-i erceemendidir. 1268 sene-i hicriyesinde Kilis'de tevellüd eylemiştir. Daha pek küçük iken büyük validesi Züleyha Hanımın aguş ı terbiyesinde okumaya başlayıb , bademhu oraca meşhur kurradan Hoca Abdurrahman Efendiden mebadi-i ulumu ve şuara-yı benamdan Hoca Ebubekir Vahid Efendi Merhumdan Farisi ve Türki bazı asar-ı edebiyeyi taallüm eylemiştir.

Fi 15 Ağustos sene 91 tarihinde Şam Mekteb-i İdadi-i Askerisi müdürü olub muahheren süvari kaymakamlığı ile Şama mevki-i kumandanlığında iken vefat eden Hafız Ahmete Bey Merhumun delalet ve himayeti tahtında mektab-i merkur mahreç sınıfına kayd ve kabul edilmiştir. Bunu mektebde iki sene kadar tahsil ettikten sonra üdebanın tavsiyesi üzerine dersaadet idadi-i şahanesi ikinci senesine nakil eylemiştir. Mektebde olduğu müddet mezun bulunduğu Cuma günlerini dahi ihsae etmeyerek riyasi-i şehir Hoca Tahsin Efendi Merhumdan Heyet, Usûl, Tarih, Felsefe taallum etmiştir. 95 senesi nihayetinde mekteb-i harbiye-i şahaneye nakil ederek orada dahi ikişsene müddet fünun-ı lazımeyi askeriyeyi tedris ile 97 senesi diploma alarakmülazam-ı sanilik(Teğm

rütbesiyle mektebden çıkmışlardır. Harbiye-i şahanede bulundukları müddetce umum muallimin ve zabitanın hususiyle kitabet muallimi Siret, Mebani-ül İnşa Muallimi Muhtar Bey Merhumun hüsn-i nazar ve tevecüh-i fevkaladelerini celb eylemiştir. Evvela üç mah miktarı Erkan-ı harbiye-i umumiye beşinci şube reisliğine tayin buyurulmuş iken sene-i mezburede rütbe-i haliyesiyle Koca Mustafa Paşa rüştiye-i askeriyesi lisan muallimliğine tayin edilmiştir. Mekteb-i mezburda bir sene miktarı tedris ettikten sonra Üsküdar Toptaşı rüştiye-i askeriyesine nakil eylemiştir. Fi 17 Nisan sene 300 tarihinde mülazım-ı evvelliğe irtika eylemiştir. "Mebadi-i Fenn-i Resim" nam eserleri manzur-ı Hazret-i şehriyarı buyurularak Fi 15 Sefer sene 302 de beşinci rütbeden Mecid-i Nişanı ziganına nail ve Fi 25 Teşrin-i Sani sene 302 de Üsbaşılık rütbesine vasıl olmuştur. "Sefer ve Onbaşının Vezaif-i Seferiyesi" nam eserleri dahi manzur-ı ezill-i ilahi buyurularak Ceride-i Askeriye matbaasında tab ile irade-i seniyye-i hazret-i hilafetpenahi şeref-i sudur buyurulduğu gibi fi-gurra Ramazan sene 306 da dördüncü rütbeden Osmani nişan-ı ziganına mazhar buyurulmuştur. "Güğerçin Postası" nam eserleri dahi karin-i iştihaar-ı hazret-i zillullahi olmuştur. Ve Fi 13 Eylül sene 310 da dahi Kolağalık(binbaşı) rütbesine terfi balamda İrade-i seniyye-i Cenab-ı Cihanbani şeref-i sudur buyurularak mazhar-ı ihsan-ı Cenab-ı Veliyy-i nian-ı asarı olmuştur.

/Güğerçinler ibtida Çatalca ile Edirne arasında tecrübe edilmek ve bilahare diğer ordu fırkalarına da ihi teslim kılınmak üzere Güğerçinhaneler tesisi hakkında İrade-i Seniyye-i Hazret-i Şehriyari Şeref-i Sudur buyurulmuştu/

Mir mumaileyhi Fi 11 Kanun-ı Sani sene 310 tarihinde Maarif Nezaret-i Celilesi tarafından Fatih Rüştiye-i Mülkiyesi lisan muallimliğine tayin olunup yine o sene Galata Rüştiyesine ve 310 da eradan dahi Kuşdili Rüştiyesi riyazi muallimliğine nakl edilerek bir sene sonra istifa eylemiştir.

İşte Necib Asım Beyi'in tercüme-i hal-i resmisi bundan ibarettir. Bir de hayat-ı sabiai ve ilmiai vardır ki onu da sutur-ı atiye teşkil edecektir.

Necib Asım Bey esmerülleven, siyah saçlı, sevimli, elâ gözlü, zaif ül bünyave orta boyludur.

Hak çu sima-ra muarrif-i handest
Çeşm-i arif siva sima mandest

Mülhame-i sevleviyesince mumaileyhin müceella-yı necabet ve daha olan didarında iltiaa eyleyen elvan-ı zekadan nakş-ı cebinini mütalaa kılan ilm-i sima erbabı pek tabii bir surette istidlal eder ki mumaileyhi asil, saadetkar, ciddi, sahib-i azm-ı kavi, amik-ül fikr, vafir-ül dikka, tamamen-i kemal bir Osmanlı askeridir.

Balada mekteblerde tahsil eylediği ulum ve fünun ile Koca Tahsin Efendi Merhumdan talim eylediği duruş-ı hususiyeyi kaydetmiştik. Müsteassif görmekte olduğumuz bir takım genç muharrirler gibi hemen mektebde alelusul sınıf arkadaşlarıyle beraber dinlediği evet, beraber dinlediği mütaddedat-ı ulum ile iktifa ederek daye-i şöhretle çalakalem eserler vücuda getirmek heveslerinde bulunmamalar gibi bizim fazıl dahi dünya-yı hevesata dalmayıb asıl tahsil ve tetebbu mektebden sonra başlamıştır.

Yakınan 95 tarihinden itibaren Üstad-ı yeganemiz Evhad-ül Hükema Ahmet Mithad Efendi Hazretlerinin taht-ı takdir ve himayelerinde Tercüman-ı Hakikate ve sair evrak-ı havadis ve fesail-i mevkuteye fenni makaleler yazıb 99 dan 300 e kadar Tercüman-ı Hakikatin fen muharrirliğinde bulunmuş ve elyevm mecaid ve resaile makalat-ı fenniye ve bilhassa (İkdam) gazetesinin bidayet-i tesisinde heyet-i tahririyesi meyanına dahil olub mebahis-i istiğrakiye ile ilm-i Mevzu-ül Kütüb ve Felsefe-i Lügaviye ve sair makalat-ı muhakkikane yazagelmiş ise de bu muharrirliğin mebadisi erbab-ı maarifetine medar olmak üzere bahse muktedir olduğu mebahisi o fennin erbab-ı ihtisasına hakikaten beğendirmek suretiyle başlamış, gitgide mahsul-i mesaisini de ortaya atarak fuzala-i islamiye ve müsteşrikin-i Avrupaiye meyanında bu gün hâiz olduğu derece-i

üstadiye bailğ olmuştur. Fünun-ı askeriye dair neşrettiği asarından dolayı Şehinşah-ı Maarifperver Efendimiz Hazretleri Cenab-ı Celilinden envar-ı iltifata mazhar olduğu balada yazılmıştı. Müsteşriklik hususundaki beraet ve ihtiva-i kemalleri dahi Pariste müteşekkil(Société Asiatique) Asya Cemiyeti tarafından tahrir ve tahsin edilerek geçen 1895 senesi cemiyet-i müşarileyhanın azası silsilesine idhal ve kabul olunmuştur.

Reis ve bazı aza-yı müntasa tarafından Mir-i mumaileyhe gelen mektublarda kullandıkları tabirat-ı ihtimamkarane haiz olduğu fazl ve kemalin en ciddi birer şahididir. Asar-ı Osmani hakkındaki asar-ı muhakkikanelerinden dolayı 1892 senesinde küşad edilen Şikago Sergisinden birmadalya ile bir de şehadetnameye nail olmuşlardır. Mir-i mumaileyhi Arapça ve Fransızcayı tekellüm ve tahrire muktedir olduğu gibi lisanımıza taalluku olan Endülüs'de neşrettiği kıymettar kitabı ve sair kıymettar telifleri vardır. Hele Türk diline olan iltifat-ı tamlarına şimdiye kadar bu - Ahmet Vefik Paşa Merhum ile Ahmet Mithat Efendi Hazretlerinin dahi nisbetleri müstesna tutulduktan sonra- hiç kimse sebkat etmemiştir. Zat bu ilm-i lisanı öyle dakik bir ilimdir ki levazımı olan bir takım ulum-ı edebiyeye cüzi mikdarı vakıf bulunmadıkça insan kendisini ehl-i lisan saymak muvafık-ı hakikat olamaz denilebilir. Mir-i mumaileyhe ensiyyede müntesib bulundu bu ilimde yegane-i asrımız olduğu vakıa-i iştibahtır.

Mir-i mumaileyhin müdevven asarı:

"Mebadi-i Fenn-i Resm" resm-i tahlili kavaninlerden bahseder.

"Arkadaş Bana Fransızca Öğret" Fransızcanın ahval-i taallümü usül-i cedideye tertib edilmiştir.

"Ziya-ül Hararet" Hikmet-i tabiiyyeden bir eser-i mühimdir.

"Seyyitler" bu kavmin ahvalinden bahis ve fenn-i tarihe aittir.

"Ferid" Etfale mahsus olub Fransızcadan (Francine) nam eserin muvazzahı tercümesi.

"Müşgerçin Postası" Müşgerçinlerin muhaberat-ı askeriyede suret-i istihsaline dairdir.

"Yeni Terkibde Muhtasar Osmanlı Sarfı"Mekatib-i rüştiye-i askeriyede tedris olunmaktadır.

"Muhtasar Sarf-ı Osmani" Baladaki eserin daha muhtasarıdır.

"Mükemmel Sarf ve Nahiv-i Osmaniye Kitabet" bu yolda yazılan eserleri en muhakkikanesi ve tahlilden ari olarak lisanımızın kavaid-i müstakilesini şamildir.

"Ural ve Altay Lisanları" lisanımızda dahil olduğu Elsine-i Turaniyen suret-i suhur ve inşabiyle bazı felsefe-i lügaviyeye aid tahkikat-ı tarihiyeden bahseder.

"Kitab" kitabın usul-i tarihiye ve suret-i istifade ve istimali hakkında malumat-ı mufideyi müştemildir.

"Lügat-ı Müsahabat" muhteremat ve bedayiin elifba tertibiyle tarif ve ahval-i tarihiyesinden bahistir.

"Ev Kızı" terbiye-i bünata müteallikdir.

"Nefer ve Onbaşının Vezaif-i Seferiyesi" Cumud-ı mahaneye mahsus olub iki cild teşkil eder.

"Kasabat-ı Askeriye" üç cild derununda dir.

"İhtarat-ı Mühimme-i Cesime" namından ehemmiyeti müstedillidir. Yalnız denilecek bir söz vardır ki edib-i fazılımız bu kitabın mebahisini muhterem-i sani gibicesine vakıfane yazmışlardır. Ve Sar-üç şafakat-ül islamiyede badet-tedris tedvin eylemişlerdir.

"Lügat-i İlmiye ve Fenniye" Ürefa-yı asrımızdan Yüzbaşı Tahsin Beyle müştereken yirmi kadar cüzünü neşreyledikleri (Ansiklopedi) tarzında bir eser-i mühimdir.

Asar-ı alimanelerini burada tahririden makasadım mahza erbab-ı istifade ilam ve tebşirden ibarettir. Bilmem kendileri ne derler, benim fikrimce Necib Asım Bey'in haiz olduğu ilm ve kemaline nisbetle vücuda getirdikleriz asar ekall-i kalildir. Zaten hiç bir danişmend yokturki okuduğu binlerce kitablardan hasıl eylediği binnihaye asar-ı faaileti bilcümle meydana koyabilsin. Bunun

imkanına tasavvur etmek adeta o zatın o binlerce kitabların ayniyle beraber kendisinde zuhura gelen mahsûl-i tefekkür ve tecrübeyi bilayna isbat eylemesini mümkün tasavvur etmektir. Bu ise muhaldir. Hafıraya zabt, nazarı tahtiye kabil olabilir mi? İnsan bir büyük eserin nihayetine takarrub ederken bile evvellerin unutmaya görmeğe başlar. Naci'nin dediği gibi ya alâ-acele neşretmeli ya mahv eylemeli. İşte bu sebeblerdendir ki ülema-yı eslaf müstağni oldukları halde bile her fenni, hatta her kitab erbabından, musannifinden veya fenden-fen musannifinden nakl eden zattan istimaı için mesafe-i baideyi qedd-i rihal eder giderlermiş. Fen-i muhsen ararlarmış bu niçin? Ya hoca-i mütehassıs veya musannif o fenne, o kitaba dair daha bir çok mühimmeler söylemiş ki onları kitaba dahil olmayıb samiinin zabtına kalmış. Bilahare bazı telamiz-i üstadın hasıl takrirlerini tahşiyelerini kitabının kenarına yazmıştır. O eski kitablarda gördüğümüz nihayeti "müzhü Selamullah- veya - rahmetullah" ı havi olan kıyasat gibi kayıtlar işte o hocanın takrirleridir. Daha kim bilir ne kadarları yazılmamış, unutulmuş veya telamizin kendihesabına eserini temyin eylemiştir. Bu mebhas çok su götürür. Biz yine maksada gelelim:

Elhasıl fazıl-ı mumaileyhin muhabbakat-ı muhakkikanesini teşkil eden hakayık dahi hâlâ kalıb-ı tahrire girmemiş bir takım letaif-i ayniyedir ki Hamdemlillah ihyamen bizler o büyük istifadeye muvaffak olan talebelerdenis. Dimumaileyh biz onlardan lisanımızla cidden şeref-bahş olacak daha hayli mühim eserler tedvinini temenni eyleriz.

Satine-yi makal ve ifa-yı şükran olmak üzere şunu da yazmalıyım ki mirmumaileyhin asar-ı eslafı ihyaya fiilen çalışmalarından ayrıca bedi-i şükranımız olub şimdiye kadar tab ve neşrine tavassut eylediğleri asar-ı mühimme yirmiye baliğ olur. Kemalik müsteşrikinin neşreyledikleri asarı bize tanıttırmaları da bu cümle-i cemiledendir.

MAHAT

MAARİF Cilt 4 Sayı 73 sh: 505,506,507
27 Şubat 1312

MUHAKEMAT - I EDEBİYE

Bizde hamn-i edeb kendilerine henüz bir mihver-i tabii bulamadığı, mu
harrirler parmaklarını bir düstur-ı kati-i hareket üzerinde gezdiremediği, esas-ı iştigalat-ı edebiye tabiiliğe dayanamadığı için "İntikadat-ı Edebiye" pelteklik içinde kalmaktan gürültülü itirazlardan, muhaseselerden madud olmaktan kurtulamıyor. Makasadımız alem-i edebiyatta hodpesendane, hodnaşinasane bir tecahül farzetmek değildir. Biz "Edeb" namına bir hiss-i asil-i ihtiram besleyenlerdenis. Ancak o gürültülü, ikinci muhaseseleri - her sevk-i selimde mevcudiyeti lazım ve tabii olan- bu hiss-i asile muhalif bulduğumdan, henüz medlul-ı hakikisiyle "İntikadat-ı Edebiye" yı isbat-ı mevcudiyet etmiş görmediğim ve "İntikadat-ı Edebiye" demek edebiyatta bir mihver-i tabii-i terakkinin, bir düstur-ı kati-i harekatin teessüs ve takarrurı demek olduğu için -elbet bir mahsada, bir neticeye hidmet etmek lazım gelen edibleriniz- anlaşılamadıkları, kendilerini anlatamadıklarını arz etmek istiyorum.

Şahid-i hakikate karşı mebhut, sakit, bitab durmak "anlamak" sayılamaz. Anlamak, hakikatin etrafını dolaşmak, onu el ile yoklamak bir renk-i hakikati parlaklığıyle, gölgesiyle görmeğe çalışmak demektir. İntikad meftuniyet-i edebiyatın, sükuttan hasıl olmaz açıklığı, güzelliği ortaya koyar. İntikad sakit değildir. Fakat sakindir. Alem-i sükutu sevdiği gibi gürültüyü de sevmez yavaş, yavaş bir vezn-i latif ile takrir-i hissiyat tebeyyün-i hakikat eder.

İntikad hareket-i edebiye için bir ebre-i nasıme demektir. Üdeba, hudud-ı tavsifatı aşarlar, tavsifat-ı edebiye istifadeden taarri eyler ise müntekid meydana atılır - muttaliin umumiyetle hareket-i edebiyeyi görmez. Bunlara hakayık-ı edebiyeyi anlatacak, istifadenin nerelerde bulunduğunu gösterecek müntekiddir.

Müntekid asar-ı edebiyeniise karşı bir miftah-ı hal-i hissiyat taşır. Eserde güzelmiş inceliklerı bununla meydana çıkarır- "Müntekid, mütaliinin gözleri önünde bir mengur-ı tahlil-i dakaik"i asar, cevahire aldanmamağa, satırların arasında uyuşan elvan-ı hakikati görmeği öğretir.

Müntekid kuru kuruya "bu böyle değildir" "siz vukufsuzsunuz" demez. "Bu böyle olmalı idi" "vukuf şudur" sözünü söylemekten çekinmeyi de kuru gürültü sayar.

"Müntekid gördüğü hastalıklara, hastalara karşı acı ilaçlar kullanmakta da çekinmez; fakat bu ilaçların üzerine tükürmemek bu ilaçlardan istifade etmeği bilmek lazımdır.

Müntekid ortaya atıldığı vakit söz söylemek, okutmak, dinlemek, bildirmek istediği için kuru gürültüyü sevmez; o vakit susmalı, dinlemeli, öğrenmeli müntekiddem ders almalı.

Hissiyat-ı edebiye bugün o kadar inceldi, o dereceye genişledi ki kavmiyeti düşünmekten, bu yolda çalışmaktan başka bir şey istemiyor, hayalden beyhude külfetlerden o rütbe uzaklaştı ki yalnız hakikate, tabiiliğe mukarin olmak istiyor. "Paul de Kock"dan hatta "Aleksand Dumasade"nin ismini ağzına almak istemiyor.

"Alem hemen şimdiki derecesini almadığı şahid"i edeb bu günkü revnaki metanetiyle kendini göstermediği bir zamanda ortaya "Paul de Kock" dan "Aleksandr Dumasade"den terceümeler numuneler atmak lüzumu hissolunmuştu. Şimdi o vakitler geçti.

Hikaye bahsinde : "Biz de telif taraftarıyız. Fakat telifte ancak şu tadlarımız muvaffak oluyorlar... daha okuduğu şeyi anlamasa, fakat ciddan "anlamak" iktidarından mahrum olanların tercüme tarikiyle garb- fantazi-i edebinin hayat-ı ulviyesini lisanımıza nakl cihetine muteriz olmaları şayan-ı hayret değil de nedir ? " diyenler iyi bilsinler ki Uşşakizade Halit Ziya Beyi biz de üstad biliriz. Uşşakizade Halit Ziya Beyi biz daha evvelden ve daha iyi biliriz. Bunlar muvaffakiyet-i telifi bir diğer işin üzerine de atıyorlar ki bu hisle "Hikaye"nin ne demek olduğunu anlamadıklarını gösteriyor. Biz bu gibilerimizsiz görüşüz. Çünkü Paul de Kock'un, Aleksandr Dumasade'nin hikayelerini okumakla insan "hikaye" ne demek olduğunu, "hikaye"nin neden ibaret olduğunu anlamaz, olacağını anlamaz. Balsac'ın Gonkurlar'ın küllüyat-ı asarını okum

Fakat bilerek, kavaid-i esasiye-i fenniye vukuf ile, televvünat-ı hissiye ara sındaki ipliklerin ucunu ele alarak bu günkü felsefeye, bu günkü kavaid-i ilm-i ahlaka, bu günkü fenn-i vezaif-ül aza ve ilm-i ruha aşina olarak okuma lıdır ki "Hikaye" hakkında bir fikr-i tam hasıl olsun.

Velhasıl bizde "İntikad" lafzı henüz medlulünü bulmuş, gösterememiş delillerdendir; bâs gu delili-rehzen bilmeliyiz. Bunun için de gürültüye hac yok, yavaş yavaş, saburane münsifane çalışmalı, anlamalı, söylemeli, devlet ve millete hizmet etmeği düşünmeli.

M. Var

Malumat Cilt 4 Sayı 75 sh: 537,538

13 Mart 1312

M-E(2)

Rekaket-i lisan-ı Edebden nasıl kurtulmalı?- Tercüme, telif, hikaye, hakikiyyun hikayenüvisanını bize bildirenler, Nasi, Ümk-ı nazar-ı doldurecek hakikat, hâdesat-ı mezkure tetebbuat-ı cedideden doğar.

Biz, rekaket-i lisan-ı edebden kurtulmak edebiyatımıza bir lisan-ı mü sib vermek için dimağımızda, kalemimizde bir ihtiyac-ı kavi duyduğumuz vakit evvel emirde okumak, anlamak, bilmek istedik; mülkümüzde tesisat-ı ilmiye ve fenniye bu suretle vücuda geldi. İyi anlayan, iyi bilen, iyi anlatacağı iyi öğretecoği, rekaket-i ifadeden kurtulmuş olacağı için "Malumat"a "lisana vasiat, safvet vermek lisan-ı edeb için yegane medar-ı tevessü, yegane vası ta-i tasaffi idi. Yoksa, bu hakikat anlaşılmayarakta yazı yazmağa başlanır ba lanmaz edebiyattan nisab-ı tam alınmış itibar olunur ise eski sönmüş perde lerle oynamaktan, muttarid, yekavaz makalelerle vakit geçirmekten başka bir şey başlamamış olur. Binaenaleyh ihtiyacat-ı hazıra-i lisaniye ve edebiye il mütenasib yazılar yazmak için anlamak, bilmek cihetine gidilmediği halde ka lemde, lisanda darlık hissetmek, şimdiye kadar hemen her eli kalem tutanın ortaya attığı gurub, tulu, levhaları ile vakit geçirmek , donuk küflenmiş eserler vücuda getirmek pek tabiidir. Alem-i edebiyat içinde efkar ve malûma darlığı ile geniş bir yer işgal etmeğe çalışmak ise guşiş-i beyhudedir.

Biz akşam-ı mevcudeyi edebiyeye temel atmak, şahid-i edebe tesammülat a lasımeyi vermek için etrafımıza göz gezdirdik, kütabhane-i edebiyatımıza milel-i mütearakkiden nakl-i asara başladık; o derecedi yakın vakte kadar işi miz güçtüğü hemen tamamen tercümeden ibaret kaldı. Ancak metanet-i fikr ve kalemine istinad eden bir ikizat okumak, anlamak bilmek taraftarı olarak gös lerimiz önüne parça parça numuneler atmakta kalemimizi idare etmekte idi. Biz bu yolda hareketa fikrimizde , kalemimizde kudret ve metanet-i kafiye gö mediğimiz için "telif" cihetine pek yanaşamıyor. Şu yoldaki hizmete iştirak etmek istediğimiz için, tercümeye hemen tercümeye koşuyor idik. Bu gün kalem lere eldukça olgunluk geldi. Artık bilerek, anlayarak çalışacağımızı kendi kendimize kendimizle birlikte bizi dinleyenlere bizi okuyanlara vad edebilir

Akşam-ı edebiyeden "Hikaye" için hemen tercümeye koştuğumuz sırada - mahas esas olarak Fransız edebiyatını kabil ettiğimiz cihetle- Fransa hikaye visinden Aleksand Duma'dan, Aleksandr Dumasade'den, Kazayye dö Montepen'd Paul de Kocktan eserler toplamağa başladık. O derece ki şu mülel liflerin hemen ekser asarı tercüme olunmuş oldu. Tercümeye biraz daha inceli vermek istedik, Octave Feullee'nin Fransuva Coppe'nin eserlerini de ele aldı Tabiiyyun ve hakikiyyun-ı hikayenüvisan, Fransada layıkiyle isbat-ı mevcudi yet-i edebiye ettiği hikayenin "Tabb-i Tecrübi" demek olduğunu gösterdiği vakit biz henüz bunlardan bihaber idik. Bu gün şu meslege suret-i vukufumuzu düşünüyorunda ancak üç isim hatırlayabiliriz ki onlar da Merhum "Beşir Fuat" ve "Nabizade Nazım" ile bu gün bazıları tarafından şive-i ifadesi ileride şive-i umumi-i beyan hükmünü alacağı söylenen ve bazılarınca nekayişçi mesli yatına galib görülen "Üçakizade Halit Ziya"dır.

Gerçi "Beşir Fuat" Bey buyolda bir eser vücuda getirmedi, fakat mesle i selim-i hakikiyyunu ile tervicen ilk defa kalem kullanan,"Victor Hugo" hakkındaki eserinde ve hatta intikadında hayaliyyun ile hakikiyyunu ilk defa mukayese eden bu zattır.

"Halit Ziya" bey ise bir hafiziyet-i kamile-i zeka ile asar-ı mevcud-i edebiyeyi gözden geçirmiş, mecmua-i edebiyat sahifelerini usanmayarak, gö diki meslek-i selim tetebbuunu daha o vakit ele alarak - birer birer çevir diği sırada "Hakikiyyun" bahsinde parmağını durdurmuş, kalemindeki dolgunlu bu yolda sarfetmeğe başlamış idi.

O vakit her kes sevk-ihakikatta tabiilikte aramak âdetdi. Tabiiliğe olan meyl ağızdan ağıza intikal etti. Fakat bu meyl bir ilim, bir esas isti yordu. Tetebbu etmek, uzun uzun düşünmek iktiza ediyordu. Şu esasın mefkuti yeti meyl-i hakikati vücuda getirmemiş oluyordu. "Naci" merhum lisan-a şiir ve edebe başka bir metanet, başka bir safvet ile sokulmuş idi. Bunu kimse i kar edemez. Tabiiliğe olan meyle ağızdan ağıza intikali esnasından "Naci" de bu yolu tervic ettiğini söylüyordu; fakat iştigalat-ı lisaniyesi bunun için iktiza eden istihzarat-ı esasiyeye mani idi. Bu sebeble "tavsif" tarif yanlış olduğu gibi kabul ettiği "tavsifat-ı edebiye" de meslek-i hakikiyyun hüsn-i kabûl görecek derecede değil idi.

Bugün ekser asar-ı edebiyeyi gözden geçiriyoruz da zihne gıda olacak yeni bir fikre, mak-ı nazarı doldurucu bir hakikat-ı insaniye zamanın ico olduğunu gösterecek bir yeniliğe tesadüf edemiyoruz. Tenevvüat, televvünat var. Fakat bu elvanı, bu perdeleri kaldırmak olmasak semini hep bir bulur Denilebilir ki: Şimdiye kadar hep elvan ile, sanayi-i lafziye ile uğraştık Mâna-ya semini bir ıttırad-ı giran altında inler bıraktık. Biz zaman ile bi likte yürümüyor, lisan-ı edebi asrı araştırmıyor, bir ziyaret-i müteceddide i elfaz ile müstahzarat-ı mütekaddime-i lisaniye içinde yuvarlanıyor idik. Müşahede ve tahlil ile tamik-i hadisat etmeği meşhudat-ı müterakimeye dayan rak mahsulat-ı hayatiyeye karşı, bir katiyet-i fenniye ile yürümeyi bilmi yorduk. Bunun için bu eserleri, bu mebahisi dinlediğimiz vakit bir tanış i lafziye-i elfaz ile kulaklarımız doluyor, hoşlanıyordu. Fakat eser bitti sen sahifeyi kapayıp böyle bir durduğumuz vakit kulaklarımızda ihtizazat-ı ziyadesi havadan başka bir şey bulunduğunu duymuyor idik. İhtimal hoşlanıyor duk, fakat bir şey öğrenmiş olmuyorduk. İşte bizi şu acılıklardan, fikri şu ıttırad-ı maiyetten kurtaracak bir şey varsa o da hakikiyyun meslekidir.

Tabiiliğe, hakikata karşı uyanan şu meyl ile beraber biz de hala Aleksandr Duma nadeden velhasıl hayaliyyun hikayenüvisandan eserler tercüme olunuyor. Biz bunu da mahzuz etmiyoruz. Çünkü Fransada bile olan Alek sandr Duma'lar, Aleksandr Duma'nadeler mevcuttur. Bizde de meslek-i hikayenüvisan bir olmayabilir. Fakat meslek-i hakikiyyun bizde henüz layıkiyle tebeyyün-i hakikat edememiştir. Bundan maada, artık tercümeye ihtiyac görülmemelidir, alem-i edebiyata mutlaka hizmet etmek âdeteylemiş evvel emirde tetebbuat cedide ile uğraşsalar, yarım yamalak hizmette istical etmeseler hizmetleri elbet bilahare daha meşkur olur. Tercüme mahsura veya mahzurları ise karilin eşhas-ı vaka ile kendini bir "vasatta" bir "alemde" bulamamasıdır kendini "sahtelik" içinde görmesidir, cereyan-ı vakanın lisan-ı edebimizle, adatımızla tıfet edememesidir. Gerçi insan hep birdir; kaide-i tahlil-i hissiyat değiş mez. Fakat bu kaidenin bizlere bizim alemimize bizim adatımıza tatbiki daha istifadelidir.

Şu sözler "Malumat" da görüldüğü için "Malumat"ın diğer rüfekasına ta bilinmemelidir; Çünkü "Matlub-ı Maruz"ı bu henüz bitirmiştir. "Malumat" doğ sözü kendine karşı olsa bile doğru olarak kabul eder.

Malumat Cilt 4 Sayı 76 Sh: 599,600
20 Mart 1312

H.R (3)

Tecrrüd-i Hissen-i Edeb Edebiyatı Bağlayan- Bazı Hikayeler ki Tabii Değildir- Safvet ve Duhulet-i beyanın Bir Hikayede Hasr-ı Terakki ve Tenezzü Olduğu Nazar-ı Hikmete Alınır ve Mukaddemat-ı Mütekaddime-i lisaniye şerfaf yet-i mevcude-i ifade biri yerine nisbet olunacak olursa derhal anlaşılır k

hasain-i irfan için büyük bir sermaye-i vusul elde edilmiştir. Binaenaleyh l
zama bugünkü bereket-i kalama, bugünkü bereket-i beyana vermiş olanlar, ihye
yı irfan ı millete çalışmış demek oldukları için, daima tevkir, takdis olunm
iktisa eder. Bu gün kalem metanetini, düzgün düşünü, doğruluğunu bunlara borç
ludur. "İsan-ı Müstear-ı beyanını aldı. Beyan, lisan buldu. Bundan sonra şu me
sud, şu saffet-i ifade ile hemmeti düşünmeliyiz.

-iz, şu suhulet-i beyanı bulmak için lisan ile kavaid-i lisan ile uğr
tıkış zamir-i kalemi metin bir temeli hazırlamağa çalıştık. Fakat bu iştigala
ı kalemiye hafızala-i idrakimizi o derece doldurmuyor idi ki elimize geçen eser
lerde güzünüz önüne atılan tasvirlerde sanayi-i lâfziyeden, mesail-i kalemiye
den başka bir şey görmüyor, bunlardan başkabir şeydem mütehassıs olmuyorduk.
Bir yerinde bir cariha taşıyanlar gibi elimizi hep curuh-ı kalem üzerine vaz
tıyor her yerde bunu yokluyor idik. "İntikadat-ı Edebiye"de hep elfaz üzerin
yürüyor idi.

Şu tecemmülat-ı lafziyeye, şu suret-i beyana bir "tarz-ı cedid-i edeb"
namını veriyor idik. Fakat, tecedüd-i lisan-ı edeb, tecemmül-i ifade demek
istiyorduk.

Tavsifat-ı edebiye, edebiyat hep temevvücat-ı sathiye-i kadime arasın
yuvarlanıyordu. Yakamızı eskilikten eski zeminlerden kurtaramıyor idik. Bu b
ze bir illet-i tavsif idi, tasavvurat-ı ibtidaiye, tasannuat-ı lafziye-i at
ka içinde zebun, bitab kıvranıyor idik. Edebiyat tecedüd etmemiş idi. "Mare
ı Cedid-i Edeb" ağzımızda sahte bir vaziyet alıyor idi.

Bu gün emniyetle diyebiliriz ki yalnız elfaz ile yaşayan edebiyat beş
nemez ölür. Asar-ı edebiye, edebiyat insanlığı ile yaşar. Hiç bir eserde ne d
rece insaniyeti bulur, ne kadar his,düşünce,incelik, hareket görür isek eser
hal-i hayata, hal-i mahlukata ne rütbe yardım ederse o derece kıymetli o kad
canlı, o rütbe nisyandan beri bulunur. Herşeyi çiğneyib geçen zaman bu gibi e
seri ayak altına alamaz. Tavsifat-ı edebiye tabiata "müşahade" kavaninine
"tahlil" kavaidine ne kadar dayanır, inceliğe ne derece yanaşır ise düşmekte
kırılmaktan o rütbe masun olur. Alem bir niyet-i halise ile , bir insana, bi
hisse mecbur mu o insandan ayrılmamalı, o hissin etrafını dolaşmalı. O insan
o hissin, şarkını, garbını,şimalini,cenubunu güzelce anlatmalı, o yoldaki
yalnız o insanın, yalnız o hissin vasıta-i tekellümü, o yoldaki o insanı, o
hissi kolayca görebilmeli, kolayca bulabilmeliyiz.

Bazı hikaye yazarlarımızı baktığımız vakit bunlarda ekseriya selamet-
ifade , suhulet-i beyan buluyorum. Fakat kalemde bir dalgınlık var ki eşhas-
vakayı, esas-ı hikayeyi eksik bırakıyor. Esas tahlil-i hissiyatı unutuyor, bi
di efkar ve hissiyatına vasiat-ı cevelan veriyor. Okuyan eşhası, esası görmüy
yalnız muharririni dinliyor. Muharrir benliğini o derece ele, üzerine aldığı
kefalet-i tedkikatı o rütbe ayak altına alıyor ki okuyanlar eşhas-ı vakayı
canlı bir levha, bizim gibi düşünür, kımıldar,güler,ağlar, ecdadından aldığı
yadigar-ı elim-i efkar ile müteharrik, yuttuğu havadan topladığı acılıklara
tabi, çiğnediği topraktanhasta insanlar halinde görmüyor. Eşhas birer kukla
tabiat muharririnb basiret-i hayali. Muharrir inlerin ucunu avucunda tutmuş.
İstediği düşündüğü gibi bunlarakımıldatıyor. İsterse ağlatıyor, istemezse gü
dürüyor. Muharrir söylüyor, muharrir düşünüyor, muharrir gülüyor, muharrir a
lıyor, muharrirde ahlak müderrisliği o derece galibdir ki hikayeye dere veru
üzere bağladığına hüküm edilebilir. Ufak bir hadise, ehemmiyetsiz bir vakıa
seyb-i hikmetini çiğirir, muharrir bir şiddet-i kahire ile, adeta efkar-ı be
laya, görenoğa, hukuk-ı zaviyeti ayak altınasalmış kadınlara, aciz yalnız es
usumesir-i hevesat-i biasmasız itmiş erkeklere, fesad-ı ahlaka çıkışmağa bağl
Hatta bu meyl-i tedrisi o derecededir ki muharrir tabiatta hadisatı çiğner,
vukuatın tabii bir surette müsaade etmesine intizar edemez. Hadiseyi müsaadey
biasmat tevlid eder. Sebebi çünkü bu yolda sarfedilecek efkar-ı hikemiye var,
bu yolda dökülecek,meydana atılacak - kalpten çıkmış gibi yekpare- cümleler
mevcud. Muharrir tabiatı o derece ayak altına alır veyahut tabiatı o rütbede
temsir ki tabiat-ı muhiteyi de vukuata teşrik eder veyahut tabiatın da vukuu-
mülleime ile müşterek ül hasıa olduğundan haberdar olur. Meselâ dünyaya o ka-
dar çirkinlikler , karanlıklar varsa bunların hepsini hemen gelmiş bir kazım

gayet sevimli bir tabiatta bir erkek ile izdivacına tabiat-ı muhite o derece hiddetlenir ki zemini olanca karanlıklar ile boyar, ağaçları, evleri, insanları en sert,enseri rüzgarlarla sarsar. Zannolunur ki "kalb-i tabiat" bu asi fenalıktan kabarmış, her taraf şiddet püskürüyor, bunca fenalığa karşı lakayd duramıyor. Velhasıl her hadise, her hali muharriri söyletmeğe vesiledir, veya muharrir her hadiseyi, her hali esasen söyletmeğe vesile olarak tevlid, izhar eder.

Muharrir hissiyatı, efkarı biribirine bağlayan incelikleri arındırmağa dikkat edemez; valide ve peder mekarim-i ahlak eshabından bulunduğu halde kız neden bu çirkinlikleri hamelen gelmiş? Bu sual bu muharrire irad olunmamalıdır. O okuyanlarda bir mezzare-i merhamet uyandıracak. Valide son derece ahlaksız olduğu halde kız nasıl bunun yanında iffet-i mücessame olarak büyümüş? Bunları araştırmak, bu dakikaları ayırmak, parça parça hüccetler, hadiselerle isbat etmek bu muharrir için calib-i nazar-ı ehemmiyet olamaz. Muharriri bu sualle iştigal etmeğe gelmez. Onda bir fikr-i sabit, hatt-ı takib var. O, eşhası seçilmiş bir başlangıçtan muvazzam bir neticeye doğru sürükleyecek.

Malumat Cilt 4 Sayı 77 sh578,580
27 Mart 1312

M-E (4)

Esas-i Meslek-i Hakikiyyun- Dikkat-i Nazar- Zevki Hakikatte Aramak- İçin Dikkat-i Nazar İster

Hakikiyyun hikayenüvisan için buçlaca şayan-ı mahheze görülen cihet bizde fikirce, ahlakca mevcut olan çirkinlikleri , "Hakikat" e bir riayet-i fevkalade ile göstermeleri oluyor. Hakikiyyun bu çirkinlikleri, şu mazarratı insana bir nisab-ı münasib olarak göstermiyor, terbiyenin icabat-ı zaruriyesini tayin etmeği üzerlerine aldıkları kefalet-i tedkikat muktezsiyatından görüyor. Hayaliyyun hikayenüvisan hamle-i kalemi tabaiyyet eyliyorlar Hakikiyyun ise kalemi, esir-i tedkikat ve müşahade etmiş, icadat-ı fikriyeyi tabiat tabayiin tasvirat ve tekellümünü dinlemek için bertaraf etmiş, tahlil daima tahlil-i hissiyat ile iştigal ediyor. Hayaliyyun tayin-i maraz-ı halki ile meşgul olamıyor, maraz-ı halki karşısında kemal-i lakaydi-i tedkikat ile durmuyor. Sathi bir nazar ile maraz-ı halkiyi geçib mücerred davadan, şu vücudmarize ilka edecekleri mesudiyet-i sahteden uzun uzun bahsediyor. O derece hayalin yalnız icadat-ı fikriye, hamle-i kalem karşısında bulunuyor. Muharrir tabiat-ı şairanesine mağlub, zemin-i pest-i hakikat üzerinde uzun uzadıya yürüyemiyor, ufak bir nefha-i şiir ve hayal ile uçuyor. Halem bu muharririn şair ve hayali elinde gerçi hakikate doğru uzatıyor, fakat icadat-ı şairane-kalemin her nokta-i hakikate temas etmesine gayr-i müsaid, o suretteki kalem uzandığı her hakikatte eksiklik görünüyor, bunların esserleri önünde kariî müşahedatını mesiyat-ı mu'itasını unutmalıdır.

Çünkü alem-i seri haricine çıkacak, muharririnin görmesini arzu ettiği "olmamış" bir alem-i tahayyülat, bir alem-i mesudiyet içine girecek bazan muharrir - bir azm-ı ciddiyet ile- hakikata doğru tevcih-i kalem ediyor. İnsan sanmediyor ki hakikat, müşahadat-ı nazike-i hakikiye üzerine inecek, hakikatı kucaklayacak. Fakat bu çok sürmüyor. Kanatları açılıyor. Güngle-i kalem tekrar görünüyor. Muharrir tasvir-i meşhudatta lakayd duramıyor. Nihayetüm galib-i efkar ve elfaz-ı hakikat-ı meşhudat veya müşahedat-ı hakikatı boğuyor. Kariî piş-i nazarında şu iki şeyin mevacid-i daimesini görüyor: Fikr i muharrir kalem

Fakat hakikiî ... hakiki hikayenüvis "müşahede" den, hakikatten, müşahade-i hakikattan başka bir şey düşünmez. Gördüğünü ve ne gibi şerait dahilinde gördüğünü söyler, tevilatlı,perdeli, nikabli sözleri hiç tanımaz. İnsaniyeti olduğu gibi görünür. Tetkik, tahlil, hissiyatı ve hareketiyle ortaya attığı şahsı kendi fikir ve hissine göre değiştirmez. Bu şahsı bize arz etmeden terbiye vermekte, musahhihlik etmekte serbest değildir. Muharrir bildiğimiz zemin üzerinde yürür. Kalan daha vasi bir ufuk ihata etmek için metin bacakları üzerinde yükselir. Velhasıl, elinde bir hame-i sathi,nazar-ı hayal taşımaz neşter-i tetkik gezdirir.

Bunun için insan bu gibi eserlerdeki eşhası tanımakta güçlük çekmez. Sokakta karşılaştığı bu eşhas ile dirsek dirseğe gelmiştir. Bu eşhas bizim gibi söyler, bizim gibi düşünür, hayır düşündüğü gibi söyler, bildiği gibi düşünür. Bildiği gibi hareket eder. Sevmiş "sevgi" nin beyin ezici bir "aşk" ın ne demek olduğunu görmüş iseniz bâre bâre hayaliyyunun eserlerinde , bir kere de hakîkiyyunun hikayelerindeki tasvirat-ı muhabbetegöz gezdiriniz. Kalbinizin bir parçasına o eserde mi yoksa bu hikayede mi tesadüf edersinis?

Bu muharrirlerce düstur-ı hareket-i edebiye pek ciddi, pek derindir, ciddiyet-i fenniye üzerine istinad eder, ciddi bir mütâlaa-i hayat-ı begerdir. Muharrir, hakayık-ı meşhudeyi elvan-ı güna gun tasavvurat ve tasvirat ile değiştirmekten ictinab eder, şu ciddiyet ve ehemmiyet-i esasiyeyi izah edelim.

Hastahanelerde tayin ve teşhis-i maraz için "tabela" ismi verilen bir kağıt vardır. Yeni bir hasta geldi mi tabib veya tabib muavini böyle bir kağıt alarak hastanın yanına gidip istintaka başlar. Fakat esas tedkikat ve müşahede bir neticet üzere bulunmak üzere sualler intizam-ı tam ile irad olunur. Başa " ahval-i ebeveyn mariz" dir. Hastadan maraz-ı ebeveyni anlamağa çalışırb Ahval-i ebeveyn tayin-i maraz-ı neveuda yardım edebilir. Sonra "ahval-i sabıka-i mariz" e geçer, şimdiki hastalıktan evvel şu vücud ne gibi emraz altında mebtum olmuş, doğduğu andan bu günkü maraza kadar hasta ne gibi mesahim-i maraziye ile sarsılmış, bunları birer birer anlamağa çalışır. Nihayet "Ahval-i hazıra-i mariz" gelir. Hastayı seyar, kalbini, ciğerlerini her tarafını tedkik eder, her darbe-i hayatı dinler, gördüğünü duyduğunu eline geçen sertlikleri kaydeder. Hastanın sanatını, memleketini, mizacını, bünyesini anlar. Bu malumat-ı müteferrika tayin-i maraz-ı neveuda kifayet eder. Burada tabib kendiliğinden hiç nerd-i mütalaat etmez. Muhakemat-ı zativeci ile tabiatı, hakikatı tağyir edebilmekten korkar. Tabib emraz-ımaddiyeyitayin ve teşhise çalışır. Hikayenüvis ise tayin-i maraz-ı halki ile iştigal eder.

Size babalarınız çehrenümalarını,boylarını ahval-i sabıka-i maraziyelerini bilaihtiyar terk edarler; biz bunları biihtiyar olarakkabûl ederiz "insanın cihet-i maddiyesine" hakim olan kanun-ı veraset cihet-i manaviyesince de hatti üttesirdir.

İntikalet-ı insiye bir istihzar-ı tabii teşkil eder ki terbiye, muhenes muhitat ile tağyirata duçar olabilir.

Bagta o intikalatı, bu tağyirat-ı mütevaliye ve müteakibeyi göstermek, parça parça bürhanlar ile isbat-ı müddea etmek hikayenüvis için büyük bir vazifedir. Hikayenüvis ç,, vazife"i tedkikatı gönü önünden ayırmamalı.

Meslek-i hakîkiyyun "müşahedat", "tahlilat" üzerine müstenid olduğu için bu yolda bir hikaye yazmakta pek büyük mehâret ve büyüklük görülmüyor. Fakat görmek, tahlil etmek için iktisa edendikka -ı asar, terbiye, ilm herkes te bulunamaz. Tayin ve teşhis-i emraz için tabib olmak iktiza eder, çehre-i maraz her kese görünmez.

Edebiyat-ı hakikiye" de mihver"i mahsûlü şu tarz-ı tedkikatta bulabilir. Kalem"i kalem ancak hakikata, tabiilliğe doğru gidebilmelidir.

Muharrirler müşahede-i hakikat, tahlil-i hissiyat için şu dikkat-ı nazarı elde etmeğe çalışmalıdır bu işte pek kolay değildir.

Malumat Cilt 4 Sayı 78 sh: 598,599
3 Nisan 1312

M-E (5)

Mevzuat-ı Edeb- Mesamin-i Atika- Nemuzir-a Tabiat : Salesse çine-i hakikati müşahede, tahlil verecek- Söylenmemiş Söz Çoktur- Saki Masumlar, Ayni Düşünce.

Bizde "intikadat-ı edebiye" mihver-i esasiyesini henüz bulamamış olduğ için , kalem düstur-ıbeyan edinememiş, maglub-ı sihr ül elfaz , meclub-ı müzeyyenat-ı kalemiye olmakla kalmış idi; medlul-ı hakikisiyle "intikad" takarrur etmiş, asar-ı münteşire-i edebiye bir mürşih-i münasib bulmuş olsa idi mevzuat-ı edeb takdir olunur, kalemi de dolduran katarat-ı haval nafiziyet-i nazar altında esilir, biz bugün lisanımıza, adatımıza , her gün elimiz altında olan eşyaya,kalbimizi dolduran hissiyata ecnebi elvah karşısında mebhut , bitab d mas

idik. Alaim-i mevcude-i hayatiye, hissiyat-ı hazıra, yeni yeni ihtiyacat-ı fikriye ve lisaniye altında çırpınan kalb-i beşer tevâifat-ı edebiye, tasvirat-ı kalem için bir mevzu-ı metin idi, biz ihtiyacat-ı asrın, fennin her şubeye, her şeye verdiği nefha-i hayatı duyuyalı idik. Fakat biz ısrar ediyoruz, kalem dolgunluğunu tenhalıklara gösterib şu zamanı, bu günkü mevcudiyet-i fikriye vehayatiyeyiunutmağa inikas-ı asar-ı kudema karşısında kalmağa çalışıyor, veyhut yine mevcudiyet-ihazıradan tecerrüd ederek cansız, hareketsiz, hissiyat-i sevvale-i insaniyeden uzak tasavvurat içinde yuvarlanmak cihetini iltizam ediyorduk. Bizim için mezamin-i atika , menazır-ı tabiattan ziyade bügünkü hal, bu günkü his muhtac-ı tasvir olmak lazım gelirdi. Kalemin, edebin unfuvan-ı civaniyesi bu yolda görülecek idi. Fakat biz , bir hayat-i enudane ile zemin-i sabit-i mevcuttan ayrılamıyor idik.

Aks-i hayat-ı hazıramızla münevver olmak, tasavvurat-ı zamaniyeye levh-i inikas kalmak lazım gelen asar-ı edebiye ya eski mazmunlardan ayrılamıyor, veyahut eski mazmunlar gibi mahdud, lafız perest bir boşluk içinde sallanıyor idi. Şu iştigalat-ı edebiyeyi fikriyemizi ikna edemiyor, kanaat-ı fikriyemizi hegnud etmiyor idi.

Bir şairimiz kabul ettiği meslek-i edebiyi t yin için şöyle diyor:

"Mevzularının ekseriyetle menazır-ı kainata mütealliq bulunmasına mebni asar-ı cedideyi beğenmek istemiyen bazı meslektaş hemşehrilerimiz eshara, eshara, cibale, cibale, sahraya, deryaya dair manzumeleri okumaktan usanmış olduklarını söylüyorlar.

"Bir nisrada sülf ü gamze-i yardan bahs edince diğerinde mutlaka nazarı binaraf dem urmak tarz-ı inşadını tercih edenler nermaye-i nasa ittihas eyledikleri teşbihat ve mezamin arz ve semayı lebriz-i füyuzat eden mucizat-ı kudret daha vasi bir zemin mi teşkil eder? Binlerce rum ve iran şuarasının asırlardanberi milyonlarca beyitlerde kullandıkları mazmunlar, teşbihlerden mi lisan-ı şiirimizin daha ziyade tekmil eder?"

Şu sözler bize şiirin iştigalat-ı hazıresını gösterebilir. Şairlerimiz hemen umumiyetle, iki nokta-i nazar tarafında hareket ediyor: mezamin-i kadim menazır-ı tabiat.

Biz: " Kelfas ile yaşayan edebiyat beslenemez, olur" asar-ı edebiye, edebiyat "insanlığı" ile yaşar. Biz bir eserde ne derece "insaniyet" bulur, ne kadar his, düşünce, incelik, hareket görür isek, o hal-i hissiyata , hal-mechulata ne rütbe yardım ederse o derece kıymetli, o kadar canlı, o rütbe-i nisyandan biri bulunur" fikrinin mukabı olduğumuz için ne mezamin-i kadime içinde kalmağı isteriz, ne de menazır-ı tabiat arasında yuvarlanmağı.

İnsan lisaniyle, nutkiyle insandır; lisan insan demektir. Edebiyatta yalnız "insaniyet"in vasıta-i tekellümü, yalnız insaniyetin vasıta-i hal-i hissiyatı olmalıdır.

İnsaniyeti, bizi düşünmeyen ifadeye insaniyet, biz hiç düşünmeyiz.

Sözlerimizden menazır-i tabiata biganelik anlaşılmasın. İnsanın hissiyatını, hayatını bu menazır, bu tabiat besler; tabiat insanın mevcudiyet-i hissiye , mevcudiyet-i hayatiyesi içine sokulmuştur; bir hissin mevcudiyet-i hayatiyesini göstermek için muhitatını, tabiatını da araştırmak iktiza eder. Biz, bir his-i muhit olan eşya arasında tabiat içinde o hisse medar-ı taayyüş, o his için nükat-ı istikşafiye bulabiliriz. Bu suretle tasvir-i tabiat güzel, gayr-ı mahdud bir sermaye-i nasm olabilir.

Binaenaleyh, hikaye için kabul edilecek düstur-ı hareket şiir içinde kabul olunamabilir. Hakikiyyun hikayenüvisinin takib ettiği esas kalemin, edebi irtikası için her vakit nokta-i istinad olmalıdır. Eğer:" Sevgilim seni candan seviyorum. Şu sahraları, şu dağları, şu denizi, şu dalgaları, şu nuru, şu gölgeyi görüyor musun? Bunların hepsi bana sevdiğimi söyler." esasını kalıba geçirmekten ibaret olursa bittabi can sıkar- nerede ne halde sevdim? Şu mizaç ş, bünyeyi tesirat-ı muhabbete karşı nasıl ihtizaz etmiş? bu mizacın, bu bünyenin kuvveti, sınıfı neden ibarettir? Velhasıl eshab-ı kalem, ve erbab-ı edebumumiyetle, daima tenvire, daima tezyine çalışmalı. Ben okuduğum, okumak için

vakit sarfettiğim bir eserden bir şey öğrenmeliyim. Tertibat-ı müzeyyene-i lafziye, ahenk-i elfaz bana çok bir şey öğretemez. Şair bunu feryad-ı aşıkanesi sade benliği içinde kalmamalıdır.

Kalem, başlıca iki nokta-i istinadiye vardır: Müşahede, tahlil. Kalem şu iki nokta-i esasiyeyeye istinad ettiği halde temin-i mevcudiyet-i edebiye edebilir. Kalem şu yolda çalışırsa söylenmemiş pek çok söz bulabilir.

Nesrimiz dikkat-ı nazar, nazar-ı dikkat ile yazı yazmağı kendine meslek i mahsus ittihaz etmiş bazı zevat-ı muktedire hürmetiyle vasiat-ı sevelan bul du; nazmda mahdud bir sermaye ile iş göremiyeceğini anlamalıdır.

Kalem, bu günkü mevacid-i ifadesini, bu günkü suhulet ve safvet-i beya nını aldığı vakit şu kisve-i ciddiye ile inkişafat-ı cedide ve ciddiye karşı sında bulunmak istiyor, bir lisan-ı münasib ile çine-i cuy-ı hakikat olduğunu gösteriyor idi, bin tasnaat ve tezyinat-ı lafziye-i atikadan tecrid-i kalem edecek , şu ifade-i münevvere ile akdam-ı edebiyeye bir yol açacak, edebiyatı ciddiyet-i efkar, keşfiyat-ı fikriye-i cedide üzerinde yürütecek idiki fakat erbab-ı edeb bir düstur-ı kati-i hareket edinmekten çekiniyor, uğraşmak, ça lışmak istemiyor. Asar-ı eslaf, asar ve eşar-ı mevcude göz önünde duruyor. Kalemin büyük bir hisse ile aradığı çine-i hakikat asar-ı mevcudede pek nadir görünüyor. Bu neden? Çünkü edebiyatımız kendine henüz bir hatt-ı takib bulama mış, henüzdiyebiliriz ki bugün ekser şuara - benim cihetiyle- eslafın mevcu diyet-i münakisiyelerinden başka bir şey değildir. Aynı düşünce, aynı tahassüs aynı hayal, ahenk başka, kisve yeni

HAFIZ Keybed desingered yarab ki en tesaan geverd
Katıra mucmu-ı ma zülf-i perişan-ı şuma
Bad-a ber zülf-ü ü ü amed şud ciban ber mensiya
Nisti es sevdayı zülfet pa,exin sevkiri ma
Zerişki tar-ı zülf-i yar derbad heva sidad
Sabah her nafe-i müşkim ki ez tatar-ı miaverd

Ömer inis. Şuarımız mütekkiben:

Hola ger cemiyet-ihtiramdan olsam nafhid
Cem olur mu hublar zülfün perişan eyleyen

Sor dil-i biçarenin halin perişan zülfüne
Halini bilmez perişanın perişan olmayan

Gün beni sevda-yı zülfünle sen ettin tarumar
Tarumar ol sen dahi zülf-i perişanın gibi

fark yoktur beyninizde zülf-i dilberle
Siyeh bahtız, perişan rüzgarız, hanebercuşuz

Zülfüne verdikce nesim ihtisaz
Üstüne titret dil-i nazikterim

Dil değmesin gönül kuşunun ağıyenidir
Ey şane konma zülf-i perişanının üstüne

nağamat-ı yekavazı içinde kalmış.- lisan-ı edebi-i asrınıstediği yenilik, kaide-i tahlil-ihissiyata tebaiyyet yok. İştigalat-ı kadime-i fikriye gölgesi gittikce uzatmakta şairlerimiz aynı silsile-i eyzafı ellerinden bırakmıyor. Hepsi aynı illet-i tavsif ile malul. Şu iniklas-asar-ı eslafı bir iki misal ile daha izhar edeyim. Yeni yazılmış bir iki gazete , bir iki neşideye , bil intihab göz atalım:

Hüsnünü ayinelerde sureti tasvir eder
Tavrını ancak payinde sayesi tasvir eder

Öyle bir nazende-i asar-ı tecellisim anın
resar-i nazı "lenterani" hükmünü tefsir eder

İnciła-i hüsn-i takatsuzını seyr eylekim
Keşf-i raz-ı kibriyayı hüsn-i alemgir eder
perde perde nazlarla lemza lemza talatı
Vuslat-ı hicranı beyninde dâli teshir eder
Âb ve tab-ı hüsnünün aşkiyle dilden dembedem
Her mujem bir ateşin seyyaledir taktir eder
Hikmet-i aşka hurdâsözün aceb tesiridir
Eşk-i hasretle çerağ-ı vuslatı tenvir eder
Nüru-ş mihr-i hüsnün natla-ül envara saklanmış
Cemal-i handeberın her ululebsara saklanmış
Seni idrak için senden mualla fıtrat olsa dir
Bütün esrar-ı zatın zat-ı ziesrara saklanmış
Görünmez nur-ı vechin nur-ı çeşm-i giryemirıye
O ümidim gibi beraber mağrib-i tara saklanmış
Kemaliyle misal-i hüsnünü ayine göstermez
O timsal-i mukaddes varsa kalb-i zara saklanmış
Seni gönlüm gibi nevreste bir şair sever anvak
Hayal-i nazeninin nükte-i eşara saklanmış
Dökülmüş hüsn-i sertarın dug-ı siminc
Emelzar-ı fevaidin neca-i giysudara saklanmış

"Tarz-ı Cedid-i Edeb" ünvanı altına kemal-i iftiharla dizilecek eşar, aşar bunlar mıdır? Biz emin olmalıyız ki kalemin inkişafını arzu ettiği gonce-i irfan şu seminlerden doğacaas. Biz zannediyoruz ki tarz-ı ifade, ahenk evzan değişir bir tarz-ı cedidâi edeb içine atılıyoruz. Kontrolünüz bir mevacid aldı ki terakkiyat-ı mevcude-i medeniyeden aldığı nefha ile ilerliyeceğini gösteriyor. Halbuki şiir, yeni bir vezin ile eskilikler çarpıntıktan başka bir şey yapmıyor. Şiirimiz bitab-ı garam olmuş, periş atik-i garam karşısından ayrılmıyor. Biz lisana, elfaza hasr-ı nazar-ı dikkat etmişiz, icadat-ı fikriyeye, taharriyat-ı hissiyeye, inceliklere bakamıyoruz. Kalemin önüne geçen, kalemin yürümesine mani olan perde-i elfazı yırtmalı, meşhudatı, hissiyatı uzun uzun araştırmalı, tahlil etmeli. Şiir istihsarat ve iktisadat-ı edebiye -i atika vadisinden çıkamaz, tenevvücat-ı sathiye ile iktifa ederse ıttırad-ı mevcudiyet altında ezilir, yalnız söylenen sözleri karıştırır.

İşte bu hamalat-ı kalem içindir ki "söylenmemiş söz yoktur" deniliyor. Doğrudur. Fakat kalem, meslek-i selim-i hakikiyyunun hakkı takibi üzerinde yürümeğe başlarsa müşahade, tahlil-i kavaide d yanar ise fikrimizmaişet-i mutadiden kurtulmuş, olur, edebiyatımız yeniliklerden içinde arz-ı bedayi etmekte tereddüt etmez. Bu dakikalara yaklaşabilecek asar-ı mevcudemizde pek az numuneye tesadüf ediyoruz. "Müşahade" kavanininne istinad etmiş bir manzumedir ki güzellik arasında tantana-i kelamiyeye bakılmaz, bu güzellik zeval bulmaz icadat-ı fikriyedendir. "Tasvir" risalesinde Avni Kadir imzasiyle bir "Mektebli" karşısındaşı bulunduk. Bu yoldaki taharriyat-ı kalemiyenin esas-ı fena-i mahiyetini anlamak için şu "Mektebli" den iki parçayı ele alalım:

Bir mektebin derununa gahi gider hayal
Harab nedir o alem-i ulvi-i bipayan misal
Küsleroe mevcivanlar dolu hane-i şebab
Bir köşesinde pir-i lisan hoce-i kemal
Cedaveri dikkat ü ulviyet-i sibat
Her mevcivan-ı ilme verir başka türlü hal
Fikrin bedayi-i ebediyet nişanını
Eyler hülasa dideteki mühmeli meal
Ruh lataif-i ezeliyet nümununa
Ayine-i münevver olur safvet-i cemal
Gözler muallimin nazarından dakika-i cevv
Killer kalemde, elsine-i amade-i sual
İnsan görünce böyle mutalkik çocukları
Bin sebavet olduğuna vermez ihtimal
Herkes mebahis-i hikemiyata dilkuşa
Aç gönlüne verir mi humum cihan-ı kelal
Herkes lezaiz-i edeb- ü fenn ile müştagil

Bin derdi olsa hissedemez zerrece melal
Mektebte bir yıl eyleyen imrar-ı ömrünü
Etmiş demektir on sene imrar ömrünü

-/-

Vakta ki bir zaman teneffüs hulul eder
Vaktaki hoca sınıfa tenenna edib girer
Aheste bir çıtırla eftal feve feve
Cepsi muhsırının önünden eder güzar
Bir lahzeda sükunet olur savta münkalib
Bağlar huruş ve cuşa civane handeler
Eyler riyaze neşeli bir murg-ı dil hucum
Sermest eder şebabı o dem nağme-i seher
Nerkes lakırdı söyler, olur ebleğ-i zaman
Her kes verir mecalisine bir mühim haber
Amma ki söyleyen dahi bilmez makalını
Hiç dinlenilmez olsa bile kavli mutaber
Manası bir mecerret-i tıflane can alır
Girmez o handegaha inad etsede gider
Nerkes refik-i aleminin hayırhahıdır
Hirat-ı pak-i kalbine konmaz gubar-ı şer
Vicdan sadası, ruh-ı lisanı teraneden
Gahiyet-i şebaneden amal-i behrever
Seyret oba-i bağzar-ı behçeti arar iken
İnsanların zemainini bilmeyen beşer
Billah böyle alem-i ulviye gah gah
Gökten melaik itse reşk ile , nigah

Malumat Cilt 4 Sayı 79 sh: 619,620,621
10 Nisan 1313

M-E(6)

Kabiliyet-i Kalem- İcmal-i Tarih-i Edebi - Hoca - Kaçı Mergeyden Evvel Bir Muallim-i Lisan-ı Edebaydı- Mayaliyyun ile Hakikiyyun Arasındaki Hadd-ı N

Biz İğrakiyanın verebileceği bir sükun içinde yuvarlanmakta bir hass-ı temperverane duran efkar-ı edebiyeye zamanın , bizi başka bir zemin-i ihtiyaç üzerine atan mesafenin verdiği darbe hızı-ı terakki ile kalmalı, sathiyat içinden çıkararak, düzgünlük, doğruluk içinde yürütmek istedik; bunun için kalem iki şeye muhtaç idi: Suhulet-i beyan, zevk-i hakikat.

Suhulet-i beyan "Hasse-i Nergisi" veya "Siyer-i Veysi" bağları içinde bulunmamazdı; biz öyle bir lisan-ı edebe muhtaç idik ki kafalarımızda boğulan istidad-ı marifete kolaylıkla vasıta-ı inkişaf olabilsin; kalemi durgunluk içinde atan üslub terk olunmalı idi. Lisan-ı edeb, natıka-i irfan medlulünü götermeli; biz kolaylıkla anlamalı, kolaylıkla anlaşılmalı idik.

Lisan-ı edebin, şu natıka-i irfanın eski durgunluğunu anlamalı ki bir edebimiz, netice-i tedkikat-ı edebiyesi olarak "Altı yüz senelik bir milletin efradı arasında yüzlerle eshab-ı kalem gelmiş iken, topu yirmi kadarını kabul etmeğe mecbur oluyor. Şu mecburiyetteki acılığı düşünmelidir.

Bugün kalem bütün erbab-ı kabiliyete bir mal-i tabiiyyedir; kabiliyyet bu günkü suhulet-i beyan ile zorluk altında ezilmektenkurtuldu; kabiliyet-i kalem kendini gösterebiliyor. Aynı zamanda erbab-ı edeb zemin-i kelamı hazırlayor idi; "tarz-ı cedid-i edebin, tabiata muafık hednyi-i fikriye musavvıri olmak lazım gelecek" sözü ağızdan ağıza intikal etmekte, afkarımızda bir mevki-i mahsus ve muayyen olmağa çalışmakta idi.

Fakat, kalemin üzerinde yürüdüğü zemini tayin etmek, güzelce bir icmal-i tarih-i edebi ile hal-i edebi anlayıb, gelecek nokta-i iştigali bulmak lazım idi, esasen aynı zemin, aynı tahassüs, aynı tefekkür ile vakit geçirmek hamle-i edebe istenilen vesaiti vermek olamazdı.

Denilebilir ki biz şimdiye kadar hemen yalnız şu icmal ile vakit geçirdik. İlerlemek isteyen fikr-i edeb bu iştigalat-ı lisaniyeden yeni bir kuvvet

Kalemin yeni almakta olduğu metaneti, düşgünlüğü ikmal eden "Naci" merhumdur; bu zamana kadar tenkin-i mevki-i edeb etmekle meşgul olan edebamızın hayat-ı edebiyesi zaman ile çalınmış idi; "Naci" merhum ofsanında kitapları arasında bir hayat-ı mütecerride içinde, yalnız istihzarat-ı lisaniye ile vakit geçirerek , dediğimiz icmal-i tarih-i edebiyi hazırlamakla meşgul oldu.

Naci "Tarz-ı Tabi-i Edeb" i yürütüyor, belki hazırlıyor idi, Naci herşeyden evvel bir muallim-i lisan-ı edeb idi.

Şu son onbeş, yirmi sene zarfında istihzarat-ı edebiyeyi anlamak için seyr-i kalemi dikkatle takib etmek, dikkat-ı nazarı bir saha-i edebiden, diğer saha-ı edebiye atlatarak yürütmek lazımdır.

Naci vazife-i tedkikatını pekela bilirdi, bunun için gözünü yumuyor, yalnız faaliyet-i dimağiyesi , yalnız müstahzarat-ı fikriyesi içine gömülüyor idi; Naci kitapları aracında sıkışmış, eserlerini tetebbu ile meydana getirmeğe, başkasının eserlerinden koparmağa, edebiyat-ı cedideden aradığı "icmali" hazırlamağa vakf-ı hayat etmiş idi; bu sebebden asar-ı bediiye-i edebiye tevsiini seviyerek karıştırıyor; mukaddemat-ı lisaniyeyi parça parça gösteriyor idi. - hareket-i muhitiyye ve mevcude-i edebiyeden o derecede tecerrüd ediyor idi ki "Mağlı Fuat" merhum gibi başka saviye-i rüyet-i zeka ile sevk-i hakikattan bahsedenlere " evet" diyor, yine tasnifatında , bu gün garb edebiyatını metruk gördüğü "Delil" "Batobiriyan"larla , bunların tavsifat-ı edebiyesini tervic ile uğraşıyordu.- asar-ı edebiyeye sokulan hayat-ı cedideyi fünun-ı tabiiyye ve tecrübiyeden edebiyata verdiği verdiği vesait-i tedkik ile yanı yanına anlamağa muktebesat-ı ilmiyesi müsaid değil idi; binaenaleyh, hayaliyyun ile hakikiyyun aracındaki hadd-i farkı görmemiş olması tabiidir. - Naci " Istılahat-ı Edebiye" , "Mecmua-i Muallim" , "Asarı" "Osmanlı Şairleri" ile ıslah-ı lisan-ı edebe çalıştığı, bir icmal-i tarih-i edebi vücuda getirmekle uğraştığı sırada ortaya Delille'den, Victor Hugo'dan, Lamartin'den, Alfred Dö Musset'den tercüme atıyor, "Terez Hakim" i de tercüme ediyor idi ; biteraf görünüyor idi! Naci dediğimiz hadd-ı farkı göremediği için Victor Hugo, Lamartin, Alfred Dö Musse- tarzındaki tavsifat-ı edebiyeyi sevk-i hakikata tabiiliğe mütabik görmüş olması da pek tabiidir.

Salaf-ı edebayı , toplu olarak bize bildiren Naci'dir.

Naci bize iştigal ettiğimiz mevki-i edebi göstardi; zaman fikrinin bu gün almış olduğu mesafe bu mevkiye iktifa etmemekliğimizi bize bildiriyor.

Naci'nin eserine dikkat edilecek olursa burada da iştigalat-ı lisaniyenin büyük tesiri görülür; Nacide göze çarpacak başlıca nokta elfazı kalemine musahhar etmesidir- Delille tarzını göstermek üzere ikide bir tabiat-i camideye avdet görülür; tabiat-ı muhite , tegrib-i kalb-i beşere kadar olmak üzere tasvir edilmez, tavsif etmek için tavsif edilir.

Bir küçük çocuğun kabri üzerinde muharrir:

Ey salkımda sarmaşık ey nevcivan-ı gonca-i
Ey türlü türlü taze nabatat-ı mucizan
Ey mabed-i alik ki oldum hüdaniha
Feyzinle ihlal ettin ulubbiyet aşina
Ey nilgemen-i leyla ki olmuşum sadareesan
Ezhar içinde aybuya dalmış iken gaban
Biçarenin muarız olmuşun giribanına
Söyleşsin anlaşılmayacak söz kulağına
Ey bad! Ey havafil-i envac-ı bikarar
Ey kainat içindeki elhan-ı bigerar
Orman ki hep galib geçen erbab-ı intibah
Bir fikr ile eğer seni araştırış-i nigah
Ey meyveler ki velvele-i rüzgar ile
Eylersinis yere sukut inkisar ile
Ey asuman tarafa nemadan edib şitab
Bir tarz-ı dilfirib ile nakit olan şehab
Ey nevbahar şevki ile eyleyib zuhur
Afakı türlü nağme ile eyledin tuyur
Ey köhne haitin arasından çıkıb müdam
İnsanda vehm ü vahşeti müzdad eden hevam

Ey muttasıl yetiştirib etrafından hava
Emvac-i binihayeyi çuşan eden feza
Ey hışeler yetiştirici hak-ı değirmek
Ey inciler nisar edici bahr-i sabeçak
Yapraklarî ey gukufeler açmış kusum-ı ter
Dallar içinde kuş büyüden açiyanlar
Artık kesin gürültüyü dalsın hayaline
Bir parça terk edin çocuğu kendi haline
Rahatsız olmasın , uyusun tıfl-ı natüvan
Haderde aşk-i dideşini eylesin revan

Bu, Viktor Hugo'dan bir terceümedir, Hacide de şu yolda tavsifat eksik değildir.

Malumat Cilt 4 Sayı 80 sh: 640,641
24 Nisan 1313

M-E (7)

Müşahade, Tecrübe- asr-ı Bazar- Vesail-i İnsaniyet- Kaviye-i Nafiziyet-i Bazar- Kurmamak- İstifade- Edebiyat Natika-i İnsaniyet Olmalıdır.

Hikayenüvisin vazife-i tedkikatı, netice-i taharriyatı, önde sonda tayin-i maraz-i halkidir, Hikaye "tıbb-i tecrübi" dendektir.

Bugün şu kısm-ı edebi kavaid-i metine-i fenniye üzerine istinad ederek meslek-i salimde ilerliyeceğini anladığı için fennin vesait-i inkişafiyesini ele aldığ taktiat-ı kadime-i hayaliyeden sarf-ı nazar ederek müşahade-i katiy ve hakikiyyeyi ilk nokta-i inkişaf olmak üzere kabul etti. Artık hadisat-ı me hudenin "ne için" değil "nasıl" vücut bulduğunu anlamak isteniyordu. Fende şu yolda taharri-i hakikat etmiş idiş fakat sırf "müşahadeye" bel bağladığımız halde hadisat-ı hayaliyenin, asar-ı maraz -ı mevcudun kendi kendine arz-ı vücut etmesini, kendiliğinden görünmesini beklemek iktiza ediyordu; müşahade şu tehbisce ağır idi, aradığımız şahid-i hakikatı süratle görmeğe muhtac idik. Medd nazar, nafiziyet-i zeka görünmeli idi. Bu hadisatı gayet müteneyyi ve müşahade ye gayet müsait şerait dahilinde hasıl etmenin yolunu aradık "denemeğe" bağlamadık. İşte, bu suretle hakaik-i hissiye ve halkiye içinde şu iki vasıta-i istikşafı elde etmiş idik: Müşahade, tecrübe.

Fünun-ı tabiiyye şu iki dürbin-i tedkik altında ufk-ı taharriyatını , ufk-ı müşahedatını genişletmiş buldu, bu gün ortaya atılmış olan keşfiyat-ı müteneyviane müteceddide şu netice-i muhtasama ile her halde izhar-ı kudret ve neziyyet eden o iki kuvvete karşı artık tereddüde mahal kalmadığını anlıyor, hayaliyyun hikayenüvisinin zemzeme-i tasvirat ve tavsifatı ile iktifa edecek olursak dimağımızı ilelebed bir kuraklık içinde yuvarlayacağımızı takdir ediyoruz.

Biz zaman ile birlikte yürümez, zamanın icabat-ı katiyye-i fenniyesine yakmazsı bırakmaz isek unutulacağımızdan emin olmalıyız.

Hakikiyyun için nokta-i azimet-i hakikat, hatt-ı takib-i hakikat, nokta vüsul yine hakikattır; bir mizacı, bir uzviyeti, bir maraz-ı halkiyi tayin etmek için iktiza eden vukuatı cem etmek, parça parça ortaya sürmek, insaniyete hastalığını göstermek, isbat etmek, işte hikayenüvis halkına bu hakikate vusul düşünür, bu nokta-i hakikatı temvire çalışır, insaniyeti yalnız ağah eder.

Biz her işinizde ibre-i nazına hareket olarak benliğinizi tanıyoruz! bunu elden bırakmıyoruz: Bir insanın,bir düstur-ı hikmetin işgal ettiği mevkie kadar çıkmaktan ise bu insanı, bir düstur-ı hikmeti bulunduğunuz noktaya kadar yükseltmeği tercih ediyoruz.. fennen,mantıken şu hal, şu benlik, sekece vasiattan ziyade darlığı gösterir. Ufk-ı zeka, zaviye-i rüyet ve nafiziyet-i zeka nisbetinde genişler veya darlaşır. Mahdudiyet-i rüyet içinde bulunan fikirler , kasr-ı nazara mübtela olan gözler yalnız kendilerini ve yalnız kendilerine taalluk eden mesaili görür, tasavvur-i efkarın menafi-i cemiye-i insaniyet içine sığamaması tabiidir.

İşte, hakikiyyun icadat-ı fikriye'i satiye içinde kalmayıb cümle-i kelem ile iktifa etmeyib bir hırs-ı selim-i tetebbu ile hall-ı muammayı mevcudiyete, hall-i mesail-i insaniyete doğru yürüdüğü için vasiat-ı fikri, büyük bir ihata-i idraki gösteriyor. Hakikiyyun, kuvvetli bir vazife i tedkik ile maden kuyularına inmekten amelelerin tenaffüs ettiği hafifet ve mülevves hava içinde bulunmaktan tevan aralarına çıkarak sefaletin titretici hurufeti içinde bir müddet kalmaktan çekinmiyor, bir fikri mevkiinde bırakmak, zamanında yakalamak istiyor; odasından mütemadiyen bir koltuk sandalyesi içinden, soğuk cansız kitaplar arasından insaniyete bakmakta eksiklik görüyor. İlim mütevazidir. Aranılan hakikat-ı hisse temas için sezilir, bilinir her yere sokulur. Pencereden "sema i mimafana" bakarak, yüksekten fikirler, debdebeli sözler indirmekte insaniyete büyük bir istifade görmez. İnsaniyeti, istifade'i ciddiye-i umumiyi düşünmemeği de benlik, tarlık sayar.

Biz daima kavanin'i tabiiyenin ictimaa ve ahengini anlatmaya çalışmalıyız. Bugün gördüğümüz bir işte , yaptığımız bir hareketteki tesirat-ı fikriye'i mütekaddimenin büyük bir tesiri vardır. İnsan muhitatı görecek, muhitat ile temasta bulunarak bir takım hisler, fikirler peyda etmiştir. Cüret-i dimağiye istidad-ı fıtri ve satiyyesiyle de müteessirdir. Bir vakaa karşısında bir sürat-ı berkiye ile bu ihtisasat, bu efkar-ı mütekaddime karışır, o andeki hareketa nokta-i zuhur olur. Bu günkü ihtiyac-ı cüret-i dimağiyye ihtiyacat'ı evveliyenin istidadından başka bir şey değildir. Demağ-ı dimağiyyede yerleşmiş olan hisler, fikirle bir ahenk'i mütehavvil, bir muvazenet'i mütaharrike teşkil eder ki " benliğimiz" bundan ibarettir, insan sabit bir muvazene'i hilkiye ve fikriyeye sahib olamaz; "ictimaa-ı mütehavvil, ihtisasat ve efkardan" müteşekkil olan benliğimiz her ana değişir. Sizin nazar-ı rağbetiniz celbedecek olan bir şeyi bugün beğenebiliriz. Çünkü "benliğimiz" efkar ve efal-i mütekaddime-i vasatiyyesinin şekl-i mütecemmidinden, hayat içinde arkada bıraktığımız gölgeden ibarettir. İnsan bir fikre, bir his, bir vakıa karşısında dimağına danışır, yani o andaki netice-i münasebe-i efkarına, istidadına müracaat eder, esbabı, netayici göz önüne getirir. İnsanın bir fikre, bir hisse tabiiyyeti getirileri tahlil etmek olan esbabından birinin galebesi, muvazenette bulunan muhtelif kuvvetlerden birinin izhar-ı hakimiyet etmesi demektir.

İşte bu nokta-i nazarlarımı hal-i hissiyata çalışmak, terbiye-i hayat-ı fikriyeyi vücuda getirmek, bir muvazenet'i mütehavvile ile sürat-i daimede uğraşmak büyük bir iştir; büyük bir nafiziyet-i nazar ister.

Bu gün kesafet'i nazar şahsa sokulmamak, garb etmemek ile meşgul , bunun için durmamak, görmek,anlamak icab ediyor. Sokulmamak, bir şey gaib etmemek için ya büyümelidir, daima hal-i pechulaşa, hal-i hissiyata çalışmalıdır, Veyahut gayr-ı mahdud kalmalıdır; durmak, istihsarat-ı fikriye-i kadime için de kalmak, ricat etmek bir kudret sayılmaz; diğer bir kuvvet ile görüşlenmeyi gösterir.

Bizde ahlakça olan güzellikler veyaçirkinlikler, meşaail ve fezail-i ahlakiye dikkat ile tahlil edilecek olursa denebil anlaşılır ki faziletı tekvin eden esas, faide-i nafiden, faideden ibarettir. Ancak bir şahsa bir aileye faideli olan bir işi, diğer eşhasa, diğer ailelere mazır olabileceğinden kavaid-i hasene-i ahlakiyede "faide' ye insaniyet nokta-i istinadı olarak kabul olunur.

Edebiyat, satıka-i irfan'ı millet olmak haysiyetiyle, gıda-yı kalbiliyet olmak haysiyetiyle calib-i istifadedir; satıka-i insaniyet olmayan bir şarifiye istifadeden, binaenaleyh edebiyattan sayılmamak tabiidir.

Eğer orta-ı ikalemin tatbikatta "iş başında" kabul ettiği vecihle edebiyatı yalnız şarif ve beliğ sözlerden, teşbihlerden ibaret bilmek ise damarlarda dolaşan meye-i hayatı unutub sade hariçe-i cevh ile uğraşmak,"kalbcılık" ile iktifa etmek demektir.

Fenn'i edeb, sair fenler gibi kavaid'i muayyeneye tabi olmak lazım gelir; bu kavaidi yalnız kavaid'i belagatiyeden ibaret bilmemelidir. Her şeyden evvel zemini, cereyan-ı elfaza, tecemmülat-ı kelamiyeye istinadgah olacak sahayi tayin etmeli, bu zemin-i muayyen üzerinde yürümelidir.

Şu nokta-i nazardan kavaid-i lazıme-i [illegible]yeyi da bize ancak meslek-i hakkkiyyun gösteriyor.

Her vakit söylüyoruz, üslub-ı edeb, lisan-ı beyan tebeyyün-i hakikata mâruf olmalı, müşahade kavanininе , tahlil kavanininе istinad etmelidir.

Yine söylüyoruz, kalemе lemaat-i beyan, lisan-ı edebe bereket-i kelam vermeyi küçük görmüyoruz; kalem ancak safvet-i beyan, lisan yalnız bir üslub-ı münasib ile kendine yol açabilir; bizim küçük, ağır gördüğümüz cihet kalemin şu safvet ve suhulet-i beyan ile hakikata doğru yürümemesi, sefilikler içinde kalmasıdır.

Faide, fennin hatt-ı takibini, şart-ı mecburiyetini teşkil ettiği, hakkiyyun hikayenüvisan içinde kavaid-i metine-i fenniye başlıca nokta-i istinad olduğu için selamet-i hareket-i edebiyeyi ancak şu meslekte, şu suret-i tedkikatta görüyoruz.

Ne denirse densin bize (Delalet-Pen)den başka sahib , latif hakikatı gösteracak bir şey yoktur.

Mehmet Refet

Malumat cilt 4 sayı 21 sh: 672,673
1Mayıs 1313

MUHAKEMAT-I EDEBİYE

Edebiyat-ı Osmaniyenin terakkiyatı hakkındaki mütalaat-ı maziye- Edeb-i millî- Tarz-ı Hazır-ı Edeb- Asar-ı Edebiye-i tari olan nedret- İştigalat-ı Edebiyede tetebbunun lüzumu.

Edebiyat-ı hazıra'ya Osmaniyeyi girive-i ığlak ve gulüvden kurta rarak tarz-ı müstahsen-i sadeguye ircaa hasr-ı hiimet eylemiş olan mü- eeddidin'i erbab-ı kalemden bir zat, edeb-i millî-i Osmaninin tesis ve muhtac olduğu derece-i terakkiye ila ve isada maksadiyle evvelce bir m kale'i mahsusa yazarak (Vesait-i husul) namına beş madde zikr ve ityan eylemiştir. Bu makale edib-i müşarileyhin efkar-ı zatiyesinin derece-i nüfuz ve vukufunu göstermekle beraberr edeb-i millinin tahkim ve takvi yesi esasına matufiyeti cihetiyle bisce asar-ı mühallede-i asriyeden maduddur

Garib değilmidirkki tarz-ı hazır-ı edebden bir şube gibi ayrılan fırka-i mutezile-i efreneperestan meydanda bulundukca atiye doğru tevcih i vecha-i akdam etmek kabil olmayarak muttasıl maziye rıcat etmekte mus tar kalıyoruz. Bundan yirmi yirmi beş, otuz otuz beş sene evvel zuhur eden demal acaba ne türlü bir kuvvet ile mazinin zalam-ı peyapeyini yır tarak bizden evvel istikbalin nur-ı istikmali içinde fürüzan görünüyor. Şübhe yok ki kendinin vukuf-ı ebediyesini yine kendinin dustur-ı irfanı olan : (Türkçemiz bir lisandır ki bilkuvve şamil olduğu muhassenata gö re Dünyada en birinci lisanlardan addolunmağa şayandır. Çünkü zemin-i ifadesi menakıb'ı tabiiyyat için tertib olunmuş bir nümunehane gibi üç iklim-i cesimin mahsul-i tabiatını cami olduğu için derununda cilvesaz- ı tenessüh olan efkar'ı edibiye-i arab esmar-ı efkar ile Rum ve İran çe menzarlarının eshar-ı asarını cem ederek güldeste-i banına beğendiği gibi siynet verebilir) muda-i hakikat-nemasını bilasirad bizde dahi doğ- rudan doğruya bir edeb-i millî vücuda geleceğini ve bunun için icab ede mebani-i rasihayı: (Onunla mütekellim olan halkkise ruy-a arzın öyle bir arz-ı itidali içinde yaşamaktadır ki afakındaki istafetin gök kubbe sinde asla nazıri manzur olamaz. Meğer ki deryaların aks-i maiei sabah- a baharın sima-i cevherden masnu bir ayine-i abdara andıran ebr-i hava- ayine initaf ile tabiatın böyle enfüsi ve afaki iki bedaa'i rengini bir yerde itiaf eyleye.

(Ya edebiyatımızda böyle üç lisanın muhassenatı mümtezic ve zam namızın fikr-i kemali mekanımızın bikr-i hayaliyle müzdevic iken asarı- mız hüsn-i surette ne derece faik olmalıdır ki bize göre sade-i tabiiy- yet denilmeye layık olabilsin.

Bu mütalaaya göre edebiyatın hali dahi mülkümüzde aslahana ihti- yac olan nekayis cümlesinden değil midir?

Öyle ise zann-ı acizanemizce esbab-ı aslahı

Evvela, kavaid-i lisanın mükemmel surette tedvin ve temhidi.

Saniyen, kelimatın istimal-i umumi dairesinde tahdidi.

Salisen, imla ve manaca ecza-yı lisan beynindeki irtibat-ı suri nin ittihad-ı hakiki haline gelecek kadar teşyidi.

Rabian, rabt-ı kelam ve ifade-i meram şivelerinin tabiat-ı lisa tatbikan tadil ve teodidi.

Hamisen, ifadenin hüsn-i tabiisine hail olan külfetli sanatlard tecridi suretlerinden ibarettir) Kanun-ı edebisiyle beyan etmiştir. Ha buki biz bu beş faide-i lisaniyeyi şu yakın zamanlarda bütün bütün ter etmekteyiz. Güyya kuvve-i galebe-i taklid bizi giriban-a hevesimizden kalamağ, garba doğru sürükleyip götürüyor. Bir haldeki kavaid-i lisanı istediğimizden alıp paymal ederek, kelimatı istimal-i umumi dairesinde çıkararak, imla ve manaca ecza-yı lisan arasındaki irtibat-ı suriyi m

eyliyerek , tabiat-ı lisanı düşünmeyerek , yalnız külfetli sanayi-i lis
niye yerine on dokuzuncu asrın(!) ibham ve ağlak namına semettiği mesle
i tahririyeden iktibas-ı tarz ederek ilerlemek davasında bulunuyoruz.

Eskiden biri sebanzed olduğu halde henüz imla bilmeyenlerimiz, t
tebbuat"ı edebiyeyi Mebani-ül İnşa, Talim-i Edebiyat, belagat kitapları
irad edilen emsileyi ezberlemekten ibaret olduğunu kanaat edenlerimiz,
Bourget, Zola, Gongour, Mouppasan'dan okudukları romanlardan ahz-ı efka
eyliyenlerimiz, alem-i tahrire bir manzume , iki gazel, üç kaside, dört
hikaye, beş mülahaza, altı mütalaa yadigar bırakanlarımız, kendi kendis
şair, edib, muharrir, hikayenüvis, feylesof, sanatkar, sarfı, nahvi beli
fasih tanıyanlarımız, en birinci muahtz olduğunu Hugoyu, Aleksandr Dum
ya, Kasavye dö Montepen'i, Kişbirg'a, Gobariau,beğenmediğinden, Alphonse
Daude, Octave Feullee'ye, Jul lö Metr vesairey beğendiğinden kendi ken
dine hükm eyleyenlerimiz, aldığa bir fikr-i edebiyi takib ediyorum zan-
nında bulunduğu halde münharifen başka vadiye düşenlerimiz bizde edeb"i
millinin kendi yazdıklarının neşk ve taklidi ile teessüs edebileceği fi
rinde bulunuyorlar. Onun içindir ki mülahaza-i edebiyenin natık olduğu
cihat-ı tamme-i tetebbu bizde bulunamıyor, beğenilecek bir eser meydana
getiremiyoruz.

Edib-i hakim-i Osmani, güya şu zamanda hükm eden herc ü merc-i e
biyi ta o zamandan görmüş gibi yine o makale-i meşhuresinde tadad etti
miz beş suretin vesait"i nusülü için bast ve temhid ettiği satırda:

(Bir adam ki maarif-i edebiyeyi başka lisandan tahsil ede elbett
kendi lisanının edebiyatını da taklid saikasından kurtulamaz. Teedid is
ioad demek olduğu malumdur.) fikr-i selimini irad eyliyor ki burada şim
diki halimizin için nakıs bulmnduğumuz yer(maarif-i edebiyeyi başka li-
sandan tahsil ede) yerine (maarif-i edebiyeyi başka lisandan tahsil etm
diği halde öyle görünen) ibaresinin aynen oraya ikame edilmemesidir.

Buraya kadar yazdığımız satırlarda görülen teessüre bir de asar
ve müellefat-ı edebiyedeki nedretten mütevellid teessür munzam olmuştur
Terakki perestan daima asar"ı cedide mütalaasiyle efkar ve malumat-ı mu
haliyenin ne derecelere kadar suud ettiğini anlamak, öğrenmek istedikle
rinden Sevmi Malumat'ın (Seyal-i Tetebbu) bendinde muharrir-i iştiyaka
nasıl tahammül edeceğimizi bilemiyoruz. Ne okuyacağız? Garb binlerce
eser yetiştirdiği halde bizde on tane vücut-pezir olmayacak mı? Seno-i
devriye"i edebiyeye tehi"i dest mi giraceğiz? Dava"yı irfan edenlerimiz
niye yazmıyorlar? Haftada ekser sönük, bazan latif bir manzume ile mi
bahar"a terakki mi geçireceğiz? Fuzala-i Edebamızdan bir zat müellefat-
edebiyedeki nedretten bahseylediği sırada geçrevan-ı edebamızın saika-i
hazırına beyan-ı hayret ederek:

-En büyük meziyet beğenmemekte kalmış, demesi teessürünün derece
i hayretimse kadar çıktığını ifa eder bir cümle-i teessüftür.Biz bu te
essüfe iştirak edenlerdeniz.Bahusus bu durgunluğun tetebbuat-ı edebiyey
hasıl edilecek bir devr-i tevakkuf olmadığına bilmediğimiz teessüfatımı
arattıkca arttırıyor. Bu senenin mahsul-i edebiisine bakanlar :Başta
(Mai ve Siyah) romanını onu müteakib İkdam'da neşredilen (İffet) ile
(Mutalaka)yı endan sonra nazar-ı mütalaaya alınacak bir eser olmadığını
söylüyorlar. Fakat karşalıkla manzumeler, dediler, birbirini takib edi-
yor. Güya bir kafileden olan efraddan iki üçü ilerlemiş ötekiler hala
vasat menzilde vakfegir- i intizar imişler gibi hatıra bir şeyler ge-
liyor.

Tetebbuatsız edebiyenin lüzumu hakkında tamik-i efkar etmek şimdi
lik beyhude görünüyor. Acaba meşhur bir ventiyerin esas davası olan
iflas-ı ulum ve fünun bahsi biz de sermaye olmadan mı başladı? Fakat bu
mümkün değildir. Bu olamaz. Şebab-ı Osmani asar-ı güzin baha yetiştire
istidada kamilen haizdir.

Selamet-i fikr ve mütala onları istikbal etmektedir. Görülen inhi
rafata saika-i irfan ile hurufat-ı maziye gibi bakmak garib olduğunu id
değil ise de hissediyoruz. Öyle ümid ederiz ki şitanın her birimize ayrı
ayrı hazırladığı leyal-i tetebbudan cümlemiz dahi istifade ederek baharı
efkar-ı cedide ile mali eserlerle istidrake muvaffak olacağız. Bu müvaffa
kiyet edeb-i millimez namına güyesser olursa bizi bundan ziyade bahtiyar
edecek bir şey tasavvur edemeyiz.

AHMET RASİM MALUMATCilt: 5 Sayı: 103 sh: 1052-
2 Teşrin-i evvel 1313

Edebiyat-ı Osmaniye'nin tarihkisi hakkında mütalaat-ı maziye- Edeb-i Milli- Tarz-ı nazar-ı Edeb- İştigalat-ı edebiyede Tetebbunun lüzumu- Mütalaat-ı Kemale vech-i iftikarımız.

Edib-i merhum ağlam-ı Osmaniyeyi irşad maksadiyle yazmış olduğu makale-i mühimmenin bir yerinde keramet-i edebiyeden addedilecek surett ve bügünki tarz-ı edebimize mainkül ül vücuh mütealik olmak üzere diyo ki:

(Asrımızda hüsn-i tabiatle şöhret bulan üdebaya müracaat olunmalı çoğu tezyinatın eski itibariyle bekasını ister, bir takımı ise bilakis devasına bile kabul etmez ki evvelkisi asar-ı arabiyeye ve ikincisi efkar-ı garbiyeye meftuniyetten hasıl olmuş bir mütalaadır.

(Vakıa güzel sözün zatında bir letafeti vardır ki onun mehasinini bedüiyyeye karşı kıyası hüsn-i fıtrinin ziynet-i ariziyeye nisbeti kabilinden olur. Lakin madem ki cezalı-yı lisanımızın en büyüğü olan Arabide eşkal-i kelimat bir intizam-ı küllü halindedir. Türkçenin asar-ı edebiyesini sadelikle letafetini gaib etmeyecek surette bir dereceye kadar tezyin etmek kabil ve belki seci ve tevazün gibi bazı sanatlardan biri olarak güzel bir eser meydana getirmek daha müşküldür.

(Bu halde sırf ecnebi lisanlarına taklid için şive-i ifadeyi takyme için tecviz olunsun?

İşte şu hükm-i edebiyi tamamen bugün için söylenmiştir. Uzaktan uzağa işitilen ifadatta ben Bourget'i taklid edeyim bir roman yazacağım sen Mauppasan'ı taklid edivermen gibi hata beyanın vukuu şu aralık daha ziyade çoğalmıştır. Fakat deha-i edeb-i Osmani bu cihetı daha evvelce görüb anlamış ve adeta müstakbeli keşfetmiş olmalı ki piraye-i sütun-a istifade ettiğimiz fıkraat-ı salifeden sonra :

(Mealde letafet olunca ifadenin hangi tarzını kabul etmez? meğer mevzuunu tabiat-ı asliyesinden çıkaracak kadar külfet ve garabet ihtiya olunsa) Mühimme-i tahririyesini vaz ederek rivayete nazaran şimdiler kee (Yaprak) makalesi yazanlarımıza karşı bir müdafa-i istidaiyede bulunmu

Vaesefa ki edib-i merhumun o zamanlar (Lisanımızda İran şivesini cari olan tesirine bir nihayet verilmek) arzusunda yazdığı şumakale-i b liğei bu günkü gün tarz-ı garbın seyyiatını tamir için bir daha enzar ı tetebbua vazına mecburiyet hissediyoruz.

Bu babda en ziyade şayan-ı teessüf olan bir cihet daha var ise o da henüz sarf ve nahvimizi ikmal etmeden, Türkçeyemahsus lügat terti eylemeden, belagat-ı lisaniyeyi bir zabıta tahtında bulunduracak bir eser-i edebiye malik olmadanifade ve istifade için türlü türlü şiveleri

kelimatı istediğiniz gibi hatalı, yanlış istimal etmek suretiyle, tasvi-
ratta tasavvurun kabul edemiyeceği üslub-a muhteşem-i gürabeti ihtiyar e
mekle terakki-i edeb ve marfet emniyesinde bulunmaklığımızdır.

Bizde tarz-a edeb-i milliyenin öteden beri aldığı eşkal ve suver-
ibtidaiye ile sonradan büründüğü kisve-i acib adeta bir saylangezun hare-
kat-ı batiyyane ve müteemniyanesinin vücuda getirdiği yaldızlı, muvic,
sıvışık bir hatt-ı muhtelite benzetilebilir. Halbuki terakkiyat-ı milele
afv-a nigah-a dikkat edildikce cümlesinin de evvelce böyle bir güzergah-
a muhtelitten mürur ederek fikren, kalemen kendilerine mahsus bir sebil-
i marifet küşad eylemek emrinde ikdamat-ı mütevaliyede bulunduklara görü
lür. Acaba şive-i lisan ve selika-i beyanımızda noksan ve kusur var diye
ler hangi lisanın şive-i lisan ve selika-i beyan-a dekaikine hakkiyle
vakıftırlar ki , bildiklerini vehmettikleri lisanımızı bilmedikleri bir
lisanın üslubuna tahvil ve tatbik için kendi kendilerinde bir iktidar ta
hayyül ediyorlar. Daha geçen hafta biz de (Hikaye) hakkında bir makale
yazan şaban-a edebamızdan bir iki üç sahifelik maruzat-ı fikriyesinde (k
lime ve mana) nazına eldukca büyük hatalarda bulunduğu halde şivece hise
lunur mertebede güya milel-i gayr-i müslimeden bir Osmanlının Ramsay'
sadan bir fıkra-yı edebiye tercümesini andırır bir şekl-i diğer-i beyan
göstermiştir. O zamana anladık ki evvelce dahi bildiğimiz nükat-a cedid
i edebiyede (fikr) denilen şey hatıra ne gelirse onu yazıb geçmek ve
düşünmek ve onu hakaik-i meriyyeye veyahut hakaik-i ictimaiyeye tatbik
etmek zahmetlerinden istiğna göstermekle hasıl oluvermiş.

Her hangi fende,ilimde, marifette, olursa olsun tetebbu lazımdır.
Dünyada sanat denilen şey külfet ile vücuda gelir, Meslek-i edebi dahi b
külfetli sanatın açtığı şehrah-ı beyandır. Kudemadan bize yadgar kalan
(ceyf ül kalem) tabiri, külfeti terk ile sanatı ifada, laubali ve kayıd
sız görünenlerin mahsulat-ı kalemiyesine matuf ve racidir.

Zamanımızda maarif-i umumiyenin ve Avrupa medeniyet-i hazırasının
kaffe-i bedayi ve temasil-i musavveranesi meydanda durduğu halde onu na-
zar-a tetebbua alarak tamik etmek ve her zihnin bu suret-i iştigalde bul
bileceği edineceği asar-a cedideyi sanat-ı eda ve beyana mutabık, güzel
pürüzsüz olarak tahrir eylemek var iken bir gecelik, bir saatlik, bir d
kikalık tehayyücü hokkabazların kutu kutu içinde sakladıklara yüzük gibi
katmer katmer örtüler altında bulundurmaktan ne âsesset ve sevk alınabili
Hiç müstesna, hüsün müstesna, fikir müstesna gibi şeyler acaba sadece
Paul Verlaine'nin, meyhane köşelerinde, sokak ortalarında sızıp kalan
bedayi-perveran-ı efrencin görüb hissettikleri ulviyat-a hafiye midirki
bu gibi maaliyatın başkalarında tecellisi nasib olamıyor ve maaliyat-ı
mezkureyi bizde dahi halk ve icad için maneviyat ve maddiyata yekdiğeriy
karşılaştırıb uzun fikr, tenbel endişe, ağır ağra, buruşuk nezaket misül
lisanın zerafet ve letafet-i tabiiyyesi hikaye muharririnin yeni çıkardı
ve galiba yanlış tercüme ettiği ("ayvanca) tabirine masadak olacak sure
ihlal ediliyor?

(Görürüz ki muhitlerinde hayvanca, kaba, cahilane, şerirane, riya
karane, zelil, şayan-ı temeshür ne varsa bütün bu bayağılıkları, fenalık
ları teşrihe bir meyl-i müfritleri vardır. Resaide'den bir (Münasebet)e
kadar cümlesinde buna dair acı, merhametsiz satırlar mevcuttur) Tarzında
ki beyanat-ı vahşiye acaba sıfat-ı mütetabianın ilki olan kelimeden mi
intikal edib gelen bir şive-i tahrirdir. Erbab-ı kalem bunlara gördükce
müşahazat-ı kemale tekrar tekrar arz-a iftikar etmekten kendilerini alam
yorlar.

AHMET KASİM Malumat Cilt 5 Sayı 104
sh. 1076,1077 9 Teşrini evvel 1313

Edebiyat-ı Osmaniye Hakkında Yapılan Mütalaat-ı Maziye(Nabad)-Edebi-Milliyi Muhafazaya Mecburiyetimiz- Mütalaat-ı Kemal'e vech-i İftikarımız.

Edib-i merhum makale-i mahsusasına vukubulan bir itiraza def makamiyle yazmış olduğu makale-i izahiyenin bir yerinde diyor ki:

(Üdeba-yı garb güzel yazmağı güzel düşünmekle tarif etmişlerdir. Vakaa hakikat-ı hal dahi bu merkezde değil midir? Bir eserin ki manasında letafet bulunmaya, elfazında ittihad ve imtizac olmuş, ne faidesi görülür)

Bunu bir de şu yolda ifade edelim: (Üdeba-yı zamane güzel düşünmeği güzel yazmakla tarif ediyorlar, vakıa meşhud olan zevahir-i halde bu merkezdedir. Bir eserin ki elfazında letafet, manasında ittihad ve imtizac bulunmaya bir faidesi olamaz.)

Bu ifade-i makusenin birinci cümlesini teşkil eden (Üdeba-yı zamane güzel düşünmeği güzel yazmakla tarif ediyorlar) cümle-i ibtidaiyesindeki güzel düşünmek, güzel yazmak masdar-ı mürekkebinin neticesi oluyor. İşte bu seyyie bugün bizde vücud bulmağa yüz tutmuştur.

Fazıl-ı guaramızdan biri: Bizde hissiyat suridir. Kelimelere bâner. Bir makaleden edebiyeden mesela zarafet kelimesini kaldırın, güya erkan-ı asasiyesinden en mühimini çekip çıkarmışsınız gibi cümle paldır küldür devrilir. Demişti. Bu hakikat şimdiki tarz-ı tahrirde atılacak bir seng-i tarihdir. Eski lügatlerden maneviyata aid olana maddiyata, maddiyata müteallik olanı maneviyata hasredilerek lisanen,tahriren bir becayiş icrasın sonra terakib ve kelimat-ı cedide diye öne sürülüyor. Mesela susamış tabiatı ifade eden teşneleb terkibine hayide nazariyle bakılarak kavruk dile veya lisan-ı yabis tarzında yeniliği ile beraber soğuk terakib ve kelimat gabta ediliyor. Bizim bildiğimiz lisanda tecedddüd bu suretlerin ihtiyariyi olmaz. Akif Paşalar, Reşid Paşalar, Şinasiler, Kemaller gözümüz önünde duruyorlar. Onların vukuf-ı edebiyesini düşünerek lisanı başka bir kisveye sokmak için ihtiyar ettikleri zahmeti takdir etmeli. Lisan fen dairesinde olarak devr-i tekamülünü icra eder. Fransa'da tecedddüd-i edebiyatı icab eden mesele ulum ve fünun-ı mütenevviaenin taammümiyle beraber meslek-i edebiyata sülük eden zevatın hakayık-ı fenniyeyi lisan-ı edebe tatbik etmelerinden ve hissiyat-ı beşeriyenin sahaif-i tasvir üzerine hüsn-i intibaı için evvela güzel ve sirafiyle düşündükten sonra yazmağa başlamağa taharriyat-ı muşkafaneden felsefe-i ictimaiye ve kavaid-i ruhiyeye vukuf ve malumat-ı sahihe ve Benedat-ı tarihiye ve edebiyeye tevfik eylemeği ve hakikatı gerek tezyinat-ı hayaliye ile tevşih ve gerek çıplak denilecek suretde ve fakat tamamiyeti muhafaza kaydiyle tavzih etmeği öğrendiklerinden sonra bu tarz-ı müstahsen-i tesiri şive ve selika-yı beyana hemrah edinerek meela Fransa Edebiyatı , Alman Edebiyatı, Flandor Edebiyatı, İsveç Edebiyatı İtalyan Edebiyatı hatta Rus, İspanyol Edebiyatı sermameleriyle kendilerine mahsus birer edeb-i milli teşkil ve tesis etmeğe hemt-i mechud eyleyenler salisen memalik-i mütemeddinede cari usul-i tahrirden istiğna etmemekle beraber her memleketin terakkiyat-ı edebiyesini takib etmeği şime-i terakki perveriden addeylemelerinden, nasıl nazm ve nesirde faide-i milliyeyi gözetmek mebahise göre icale-i kalem eylemek lazımeden olduğunu hüsn-i teyakkun eylediklerinden esbab-ı şaireden münbaistir. Hugo Klasik devresine hatime vererek (Romantizm) usulünü ihdas veyahut bazılara da tevehhüm eylediği vechile Zola vesaire meslek-i hakikiyyunu küşad eylediği zaman ve bizde şinasi tarz-ı nasakul-i edebimizi düzeltmeğe gayret ettiği vakit Hugo Alman Edebiyatından, Zola İspanya guarasından hiç birine taklid etmediler. Tasvir ve beyanlarında bu yolda birleşme görünse bile yine Fransa lisan-ı edebiy

sine muvafıktır. Bugün Raul Bourget mavi gözlü bir dilberin nigah-ı sakın nesini ve arada sıradaki initaf-ı müessiresini tavzihen CARESSE BLEUE diy bilir ise de biz bunu tercüme ederken nevaziş-i kebudfam diyemeyiz. Demek demek semanın mailiğinden bilistifade velev celi olsun yine bir hakikat- a tabiiyye işaret olmak üzere nigah-ı asumani, nazara-ı asumani diyebilir Meselâ nigah-ı kebudi tutar bir dereceye kadar lisana uyar. Halbuki mavi gözlerinin latif onkara gibi şivaler bu terkibi bizde daha ziyade ihsas e cek serbest tercümelerdendir.

İşte şu suret-i mülahazalardan dahi anlaşılıyor ki ifade ve istifa de de lisanımızın istediği tarzda olarak tatvil ve icaz-ı beyana muktedir olduğumuz halde, bize noksan olan cihet yalnız kendi lisanımızı ve onun ihtiyacatına bilmemekliğimizdir. Daha imlası konulmayan bir lisan nasıl olurda tekamül-i devradevre uğramış olan bir lisanın meslek-i cedide namı tevlit ve ihtira edilen bir tarz-ı garibi takib edebilir, ama denilecek k biz tarz-ı milli edeb-i milli falan bilmeyiz. Biz hissiyyundanız(!) hisset- diğimizi bildiğimizi serbest serbest yazarız. İmla ve sarf ve nahve adem- i mutabakat bizi yoramaz. Bu fikr başka, bu suret-i mütalaa ayrı.. Yani bizim muhafaza etmek istediğimizve muhafazasına elden geldiği kadar çalış tığımız meslek-i maruf e muğayirdir. Biz kavaid-i esasiyeyi lisan ve edeb tatbiken hareket etmeği tercih eyleyenlerdeniz. Lakin iyice düşünmeliyiz bu yolda ahrarane yazı yazmak için kaideyi kendi üslub-ı ifadesine esir edecek kudret ve bezaa-ı küllîyeye malikiyet şarttır. Yoksa icad-ı şived ihlal-i neşe edecek kadar iltizam-ı garabet insana müteddid ünvanını vere mez.

AHMED RASİM Matbuat Cilt 5 Sayı 105
sh: 1093,1094 16 Teşrini evvel 1313

M. E 4

Edeb-i Milli- Eşar-ı Garbiye-: Jose Maria dö Heredia ve Muahezat-ı Edebiyesinden Birinde Görülen Mütalaat-ı Saibesi- Garbdan Edeceğimiz İstifade Böyle şeylerdir.

Zevahir-i hale göre Avrupa'dan asar-ı edebiyeyi bizce maksud olan menafii muhafaza ederek iktibas etmiyoruz. Ya tercüme ediyoruz: Bu halde mahsul-i edebi dediğimiz parçalar bizim malımız olamaz, ya taklid ediyoru bu halde de güzel parçalarımızı Avrupa'ya mal eyliyoruz. Veyahud Osmanlı erbab-ı kalemi gibi düşünüb üslub-ı garb üzre yazıyoruz. Onun için şive ve selikamıza uymuyor diye atılan naraların hadi hesabı olmuyor. Görülüy a edeb-i milliden gittikce uzaklaşıyoruz. Bizim Avrupa'dan ve Avrupa'dak terakkiyat-ı edebiyeden alabedeceğimiz şeyler onların eşar ve makalatında mündemic duran efkar-ı şairane ve edibane değildir. Onların tarz-ı tahri ve tevik-i tertib-i kelamı da değildir. Fikrimize göre bizde de terakki-i fenn-i edebi mucib olacak mülahazat ve mütalaat ve asar-ı nadire ve mu- hallede mütalaasiyle istihsal edilen netaic-i nafia ve ulum ve fünun-ı garbiyede her zaman tevsi-i malumat ederek bu türlü bir muavenet-i esasiy yüzünden husule gelecek fevaid-i edebiyeyi neşr ve tamim gibi efkar-ı mah sasadır. Eshab, erbab-ı kalem-i maarif-i beşeriye ile tenevvür ederek ede bin mahza ulum ve fünun sayesinde feyizyab-ı tekemmül olduğu gösterilecek olur ve bir kere de bu yolda tetbikat ve icra -yı tecaribe kalkışılırsa ati-i edebimizden fevkaiyade ümidvar olmak tabiidir. Yoksa şura-yı maluma gibi tecelli-i sunuhata vakfe-gir-i intizar olmak bu zamanın şeair-i ede- biye ve şairanesinden madud olamaz.

Bizde sünuhat denilen şey hissiyat-ı şairin galeyana geldiği zaman bir fikri bizce heyide olan bir mazmunu derhal kisve-i nazım altında irad eylemesi gibi bir haldir ki buna sunuh demeden ziyade evzan ile ülfetten hasıl olma bir meleke demek daha makuldür. Halbuki edebiyatta fikrin mü- vellidi malumat-ı vasia tab-ı şairi veya edebi ihsas edecek müessir-i fev

kalade-i tabiiye ve tedkikat-ı ruhiye ve ictimaiyeyi hüsn-i zabt ve rabt istidad ve kudret-i mahsusa ve kullanılacak lisan-ı tasvir için eşya-yı rieiye ve teessürat-ı vicdaniyeyi tamamen veya kuvve-i edebiyeye göre k men tebliğa vukuf ve ihtisas ve tahassüsat-ı umumiyeyi muceb olan ahval keyfiyatı iyice tahkik ve muhakeme için iktisab-ı iktidar gibi meziyyat-ı bergüzidenin bir yerde ictimaından vücud bulan hassa-i mümtaze-i dimağ ye olduğundan bunlardan mahrumiyetle beraber tab'an şair yaratıldığına inanmanlarımızla heveskeranızın tecelli-i samiheye intizarları beyhude bir emeldir. Kendi kendine yaratılmak elbetdiği gibi kendi kendine gele fikir de olmaz. Mutlaka dimağ müteessir ve mütehassıs olmalıdır. Edebamızdan birinin dediği gibi gökten maide indiği zamanlar mürur ettiği hal biz bu lütfun tekerrürüne muhtac olacak kadar kant-zede isek vay bizim halimize!

Muhazarat-ı edebiyesiyle meşhur olan( ) şair-i garb (Jose Maria dö Heredia) in(Les Trophes) ünvanlı eseri hakkında yazdığı m ahesede bizi islahat-ı edebiyemizde irşad edecek bir takım hakaik ve mü laat serdeylemiştir. Mösyö Heredia'nın Hugo'dansonra asar-ı şiiriyesi i ile Avrupa'da şöhret-i fevkalade kazanmış dehat-ı edebdendir. Les Trop heca yani Ganaim ünvanı altında cemettiği mecmua-ı eşarı yüzonsekiz so ve ( ) hakkında bir manzume ile (Kahramanan-ı zir) namında da diğer bir manzumeyi havi bir bedia-i edebiyedir.

bu eser-i bergüzide hakkındaki ihtisasatını yazdığı m ralarda diyor ki: (Bu eşar-ı latife bir say-ı medid-i kemalatperverane mahsulü olub her beyti, her kelimesi şairin beyan etmek istediği şekil ve hayal ile bem ahenk olduğundan Yunan onafis-i asar-ı heykeltraşisi him-i temaşada insanı engüştber-i dehan iden eşkal-i mütenasibenin ifha ettiği hüsn-i mutlak fikrini vermektedir.) Bu mütalaanın ilk satırları bizim için vacib-ül imtisal bir nasihattir. Ahenk-i beyanı en büyük sabata-i edebiye addedenler her zaman haklıdır. Sanayi-i latife ve mane viyeyi icad eyleyenler beyhude yere düşünmemişlerdir. Sanayi-i mezkure hissiyat-ı şairi ve vech-i ityan ve ihtisasat ve ihtirasat ve muaşakat-ı ruhiye vemünasebat-ı ictimaiyeyi başka zihinlere başka gönüllere nak ve tebliğde hadim-i fesahat ve belagat sıfatiyle muavenet edrler.

Bir fikir ne kadar güzel olursa olsun onun tebyin ve telkininde gözetilecek cihet sahibinde hasıl ettiği teessürü muhatabda hasıl etmek meziyyet ve kuvvetini hain değil ise ehemmiyet-i tabiiyyesini gaib eder Hatta (Heredya'nın) şiddet-i tahassüs ve tehayyücü hakkında irad ettiği cümlelerde(Heredya aks ettirdiği eşkal ve amalin bir sami-miyetinmasadır) dediği gibi hurafat-ı Yunaniyeden (Andromed) için şairi tertib ettiği sene için dahi:

(Şiiri teşkil eden kelimeler görülüyor, ağlıyor, haykırıyor, bi-riyle müsademe ederek yanılıyor. Mevzuu olan eşhasın bedenlerinden se-velama hissedilen ihtizazat ile beraber yükselib alçalıyor.) tarzında zindegi-i tasavvur ve tasvirinde iltizamı lazımeden olan kudret ve kuv veti beyan ediyor.

Heredya'nın manzurumuz olan seneleri okunduğu zaman kemal-i ir-fan ve edeb birdenbire tecessüm eyliyor.

Heredya bu derecede marifet-i edebiyeye malik olduğu halde eşarı bir yere cem ederek neşr etmek hususunda hayli zaman ihtiraz göstermiş-tir. Malumat kariben şairin senelerini nesren ve nazmen tercüme ederek idare eyleyecektir. O zaman görülecektir ki Avrupa'da sanayi-i edebiyeni mazhar olduğu talakkiyat-ı üstadanebaşka , bizde başkadır.

Bu halde Avrupa'dan edeceğimiz iktibasat gibi mühre-i erbab-ı kalemin füyusat-ı irfaniyi nakl etmek suretiyle zihinlerimize mal etmekt ibaret olmalıdır. Yoksa Heredya'ya senede taklid ederek bize esatir-i Yu niyeyi tasvir eylemek bizim edeb-i millimizdeki nükat-ı hissiye ve ve nü ı vicdaniyeyi şerh ve tafsile bedel olamaz. Onun içindir ki maarif-i ğa biyeye vukufu mahdud ve bahusus edebiyat-ı hazıra-yı efrenceye bigane olanlarımız Frenk kokan manzumelere yabancı nazariyle bakmaktadırlar. Ha ları var mıdır, yok mudur bunları ileride tavzih edeceğiz. Gençlerimizin bahusus şu zamanda hakikaten şair ve edib olduklara eserleriyle malum olan zevat-ı kiramın şiddet-i vukuf ve derece-i kemalleri hakkında hiç birimizin şübhesi yoktur. Bizim edebiyat-ı atika taraftarını için ecnebi kalem etmeyişimize gelince artık o bahsin şimdilik su götürür yeri olmad ğından dır. Tarz-ı kadimimiz bize lazım olsa olsa tarih-i edebiyatımıza aid muhakemat-ı edebiye ve lisaniye için olur.

AHMET KASİM Malumat. Cilt 3 Sayı 107
sh. 1033, 1034 30 Teşrini evvel 1313

M U H A K E M A T - I E D E B İ Y E

Edebiyat-ı Hazıra- Bir Fikr-i Mahsus: Hakaik-i Edebiye- Peğamürde'nin Kıymet-i Edebiyesi- Mülahazat-ı Hususiye- Gençler Bu Türlü Fıkraat-ı Edebiy ile mi İstikbal-i Edebiye Hazırlanacaklar?- Ömr-i Edebi.

"Asar-ı Edebiye" namına elde bulunan müceelledata bakıldıkca bizde "Devr-i Cedid-i Edeb"in henüz hulul etmediğine kanaat hasıl oluyor. Güya e kar ve mezamin-i şi'riye şairden şaire intikal eder bir mal-ı müşterek imi gibi birinin münuhat ve tabirâti caiz ise it'ab-ı zihn ile vücuda getirdiği mesari ve ebyat, mutlaka bir diğerinin, bir diğerinin olmazsa esatize-i ka dimedenbirinin hurufat ve hikayat-ı gayr-ı makbuleye isnad ettiği bir fikr i hayali veya bir tabir-i teşbihiye temas ve iltibastan hali kalmamaktadır Hele İsrailiyat bütün eş'ar-ı manzume içinde birer nass-ı tevrat halinde cilveger olarak , zihni daima maziye irca ve orada taharri-i nefais etmeğ ibar etmek en birinci kuvve-i edebiye addedilmektedir. Onun içindir ki, h zaman efkar-ı cedideye tesadüf etmek bize müyesser olmuyor.

Şiirimizde daha doğrusu asar-ı manzumede görülen bu nakise dolayısi e'sar-ı mensureye de sirayet eylemiş ve imtidadı gittikce müzmin ve dem-i kaheti istikbalin göstereceği mesaidata merhum bir maraz şeklini alan b tarz, hikmet-i edebiyenin cevelangah-ı istidadını ihraz etmesi lazım gelen sahaif-i münteşireyi (Floksera) istilasına uğramış bir bağın şekl-i hazan- residesi kadar hazin, yer yer gusun-ı bibark ü bar ile nazara çıplak görün harabezar kadar hatırgüdaz ve havza-i edeb ve irfanımızı üzerinde bir kaç zehre-i biyabaniye cay-ı nümuvv barakan yıkık bir duvar ile mahat gösterm de bulunmuştur. Yalnız çeşm-i dikkat, o hazanresideb bağda , o hatırgüdaz h rabezarda o devr-i kadim üzerinde arada sırada bir vird-i beyiyyenin , fıtratın yeni perverde ettiği bir varak-ı sebzaginin , mesela mor çiçekli kahkahanın bir ziynet-i nim-i ruze olmak üzere açılıb kapandığını görüyo Fakat meşamm-ı emel bunlarında ıtr-ı revan, söz-i hakikatten mahrum olduk larını hissettikce bahar-ı kemal ve marifete erişebilmek ihtimalinin pek baid olduğunu anlıyoruz.

Bizde elfazın devr-i hakimiyeti henüz kapanmamıştır. Cumhur-ı edeb, hikmet-i şi'riye ve edebiyeyi müzeyyanat-ı lafziyeye feda ederek:

(Nahlistan-ı nazar hıyabanlarında dolaşırken ayaklarının altında ga bane izhar-ı inkısar ve infial eden, sararmış yaprakların bimeal mütessesir ve mütefekkir olan erbab-ı nakisat...) zemininde erbab-ı hakikat en adi hayallere düşkün acize-i müteffekirinden etmeğe kalkıştıkca, edebi- yat-ı hazıramızda terakki aramak nasıl mümkün olabilir? Hiss-i hakikatpere ti, dağda biten dağınık, peğamürde bir çiçek ile bağda yetişen bir gül-i na- didedeki zarafet-i tabiiyyeden mütessesir olmakla beraber, her ikisinin de medar-ı ziynet ve letafeti olan feyz-i celi-i tabiata bakarak müteffekkir olur.Zir-i pay-i zairde çıtırdayan yapraklardan sudur eden vaveyla-i bi- meal ne türlü bir feryad-ı hatıraşubdur ki, erbab-ı hakikat, muzmer olan nükat-ı şi'riyyeden hisseyab-ı intibah olarak tehayyücat ve tessürat-ı şairane ile tabiatın ahenk-i dilfirib-i hikmetine dalsın. Makasad dem-i ha

zanın enzar-ı dikkate iyan ettiği menazir-i düzmanız ise, e'sar-ı mensure-i atikamız, divanlarımız bu yapraklar ile belki kesalaklarla mali, dikkanha- nelerimiz o türlü feryadlarla bure-i Babilin aynidir.

Hakikat sırr-ı layetenahi-i kudret olduğuna göre ona sahib olma veyahut o feza-yı bikenar-ı hikmette az çok kat-ı merahil etmek nimetine saadetine nail olanların işittikleri vak'a-i zimdidir ki bugün hayal ve hakikat alemlerinde kopan velvele-i müsademat-ı efkar, garbın mehasin-i edebiyesini bir sürat-ı berkiye ile evcgir-i itila etmekte ve mamure-i edeb ve irfanın her tarafında yeni olmasa bile bağban-ı himmetin yedi-i mesaisiyle açılı, nev-i müteğayyir-i ezhar u güna gün yetişmektedir. Biz henüz o sadaları guş-ı ihtiram ve ihtimam ve ciddiyetle duyamadığımızdan ne hayali, revnak ve şerafet-i muda ile tasvire, ne hakikatın azamet ve şükuh-ı bedayi-i aferinine bakarak onun için hiç bir zaman seyyiat-ı kalemiyeden kurtulamamışızdır.

Bu gün:

"Eğer maksad eserse mısra-ı berceste kafidir" mısra-ı bercestesin natık olduğu hayal-i muğfilaneye aidananlar arasında biz dahi bulunmak yız. Ömr-i edebiyenin lezaim-i hakikiyesine ıttıla hasıl edenlerce kerd olacağı aşikar olan şu fikr bizde pek çok asar-ı tekasül göstererek, ta harri-i hakaik, tasvir-i tabiat, tamik-i fikr, gavamız ve berahin-i fen ye ve ilmiyeden istinsah eden teheyyücat ve teessürat-ı ruhiyeyi tetkik ve elhasıl hezane-i sevair olan kainatı devr ve teftiş gibi cidden ve h kikaten vezaif-i hayat-ı beşerin en mühimmini unutturmuş olduğundan eser lerimizin kaffesinde hezel, hakikata hayal takaddüm eylemiştir.

"Pejmürde" sahib-i eserin zaman zaman düşdüğü derekat-ı acz ile arada sırada gösterdiği meyl-i tealinin bir yerde temaşası imkanını mus ver bir manmuadır.

Sahib-i eser mecmuaya fatiha-i kelam olmak üzere bir huşu-ı müste ane ile girerek cüret-i şairde karma karışık bir alem-i hayal ibdaiyle semayı, türabı, kainatı, çiçekleri, kuşları, deryaları, göz yaşlarını, t lal-i sağireyi , Alp dağlarına yan yana getirerek "Tasavvurat-ı mecaziy nin aksa-yı hududunda takib-i hakikat ettiği halde" kudemanın düşünüb düşünüb bize yadigar bırakıkları bir libas-ı nev giydiriyor. Ve bir kem min-i taze ile şeb-i muzlim-i tefekkürata giriyor.

Şeb-i Muzlim manzumesi tabiatın, taklid-i ahenk ve manazır tarzın bir tasviri olarak "Estetik" e dair yazdıkları "Erbab-ı Sanayi-i Nefise mükalesi "Artiste" kelime-i ecnebiyesine "Bedayi Perver" demekten mada yeni bir fikri muhtevi değildir. Hele "Farviz" nama altında müteferrik natbu olan parçalar öyle bir silsile-i efkar ve edilmazat ki aralarında mesafenin çokluğu cihetiyle ... tevviyatının ne türlü bir maksada matuf el duğu derhal unutuluyor veyahut keşf edilemiyor.

Nijad Bey gibi seviyeli, zeki, ihtimal ki mustakbelde pederi gibi üstad olacak bir nihal-i edeb ve terbiyeye (dediye) (Türkçesi ihda) eyle diğini müşir olan bir parçada: " Lakin sen içinde bulunduğun dar-ül füyu tabiatı terk etme" vadisinde serdedilen duaya cümlemiz müşareket ederiz. Fakat o köhne bahar-ı tasvir, "Erbab-ı hakikatın ayakları altında bir ve la-yı bâmsal kaparan" evrak peride renk kadar soluk, adeta pejmürde, hele (Akide şekeri gibi üzümü) ile (Mutu balı gibi kavunu) pek ziyade sızdır.

Garib şey! Nijad gibi bir şak-i ihtihad ile kabardan bir kaprak mah mesi arasında sıkışan bu bahçede bazanın tabayi-i şuarada hasıl ettiği teessürat şerh ve tafsil edilmek istenilmiş ise de nabemevsim nabemahal düştüğü manzur-ı çeşm-i dikkat olan tarifat ve tasvirat toplana toplana

bir heyecan-ı zihn-i feraseye münkalib oluyor ve yine Nedim'in:

"Vere hükmünü ey nahl-ı çemen köhne baharın * nakaratla şakkasiyle onun ilham ettiği bir nazirede payan buluyor. Bahardan bir yaprak , gonceli bir dal kadar zarif:

Kuşlar çemensiz olmaz
Gönlüm de sensiz olmaz
şair sühansiz olmaz
Gönlümde sensiz olmaz

Kitapları gibi masumiyet-i şairaneyi muhtevi olan bu manzumedeki "zalli-i cibal-i ahzar" ve "uşşak-ı natüvan" kabilinden olan terakib-i sakileden kat-ı nazar edilecek olursa yeniliği nisbetinde şayan-ı taklidir.

M. Var

AHMET HASİM:Malumat: Cilt 5 Sayı 111
sh. 1216, 1217 27 Teşrini sani 1313

"Fesahat- Belagat" ve "Edib- Beliğ" ünvanları altında mestur olan mülahazat "Edebiyat-ı Cedide" nin bahş ettiği müsadattan bibehredir. Hele üstad-ı muhteremin:

Beliğ ise ulum-ı lisaniyeyi okumuş, öğrenmiş olsun, olmasın... nasar-ı edebiyeyi tanısın tanımasın... lisan-ı şiir ve inşayı bilsin bilmesin, söylediği yazdığı her sözü müntehib ve makbul ve bahusus müfid ve müessir düşürmek hassa-i celile-i fıtriyesiyle mümtaz olan kimseye dehi- lebilir." Fıkrası mebani-dil inşada ki belagatın bir tarif-i diğeri olara zamanın bu türlü tariflere henüz ne demekte olduğunu müfessir değildir. Bir köylünün nakledeceği masal ne derecede veciz olabilir? Bu halde medh lerimize "fesih,beliğ" ünvanı caiz görülmelidir. Belagatın bir hassa-i f riye olmasiyle beraber melekat-ı medideye müftekir olduğunu nasıl inkar edebiliyorum?

Hilal-ı seher, teşrihat-ı edebiye namına yazılacak mülahazat için bir mukaddeme addolunabilir. Şairin bu tarzda gösterdiği kudret-i mütefekkirane en hazin tasavvuratımızın en hazin istihsalat-ı hususiyesinden olmakla beraber , güzel şarkı ait bir istiğfet içinde hissi, şair-i sütude-şiar Namid'in tarz-ı hitabını natık, fakat yine o mükerreret, yine o feryad yine o vadi-i kadim, yekdiğerinin teellümatına nazarendaz olmada şikayet edenleri andıran vaz-ı marufta münakkaş. İntak-ı cemadat suretinde , yalnız eda-yı hitab başka yolda müessir. Lakin:

"Hazin hazin şu fürusan olan hilal-i seher geçen sene bu zaman gördüğüm hilal midir? hilal belki odur... belki de seher o seher fakat bu demdeki halim benim o halimdir?

Biriniden alamıyorum bir netice sözlerimin
Benim bu söylenişim cümle bimeal midir ?
Hilale, necme, yemme söylerim cevab alamam
Natık olan şu tabiat benimle lal midir?

Gelen terane-i matem serir-i hameden
Çıkan sevad-ı keder sine-i duatından
Gamım mükerrer eder küft ü guy bi maçam
Benim mükedder olan kendi türre alnımdan

-/-

"Hayır hayır biteriz ben vefa-yı dil bitmez
Sebat ve sadıkına eremez fena ve vefatımdan"

şikayetâ bizde az söylenmiş sözlerden midir?
Mukaddemesi, metn-i kitaba dahil olan "Perviz) deki mülahazat-ı e-dibane bizce,yani asr-ı hazır-ı terakkiyata göre akıb giden seylab-ı ze-degan ümmeti nazarında haiz-i ehemmiyet olamaz, şimdiler de feza-yı ha-zırda ne anka, ne şehbaz uçuyor. Filvaki kudemadan " şehbaz-ı meyperestim aşiyanımdır kadeh" diyenler bulunmuş ise de, edebiyat-ı hazıra öyle muzik-i pürızdıraba girer şeylerden değildir. Onun için:

"Ekser ahvalde meramımızı bizzat kendimiz anlamaktan aciz olduğumu halde başkalarına anlatmağa çalışmayalım"

Tanıdır-i Ilhan'ın intişarını müteakib zuhur eden (Dersdeme)ye tari-zat-ı saireye mukabeleten "Gayret" mecmuasında yazılan mülahazat-ı edebiy sırasiyle Pejmürdeye dahil olmuştur.

Perviz'in Aralıkta bermanzur olan fikratı o derecede dağınık efkar mübheme ile alude görünüyor ki , hezeyan-ı aşıkane gibi basılarınca maa-liyattan addedilen pervaz-ı şehbaza mukabil mesela, bir sinegin tayranı tabiatın ahenk-i müheyyeb ve kudretnümununa bedel ormanlardaki iniltiler mi tercih edilmek isteniliyor? Bir türlü anlaşılmıyor. Galiba Perviz bir hitab-ı umumidir. Sanat-ı mahud (Kopeydon) ile kardaş gösterilirken en sonra bir(bakire-i melahat) ın iki pestanı oluyor, hele bir yerden aşkın şu vecihle tasvirine girişiliyor:

"Aşk ... o kuvve-i galibe ... o hiss-i irade-suz bir garib sevdadır ki binlerce kahramanların... meydan-ı heycada seyf ü senan -ı ceng ü pür-haşlarına medarmacevelan olduğu gibi , binlerce fuhul-ı edeb ve üstaze-i s natın bizim marifette hame-i sihr-i aferin-i belagatına.... kalem ahenin i sanatına da rehber olmuştur."

İşte tufanların kıyametlerin: " kafiye safiyeden terkib edilen gi-irlerin, teşbihat-ı munâsenin, hayalat-ı mülevveseyin, uzun sağlara taal-luk eden "şiiriyyat"ın Jüpiterle, kefaellerin girdaba tutulmuşcasına birbiri ardınca yuvarlandıkları o girive-i ifadat, namütenahi bir hafra-mechuliyet şeklinde tecessüm eyliyor.

Bülbül ve gül- Bülbül, sernameli biri manzum ve diğeri mensur iki parçadan ikincisi edib-i munteremin mülahazat-ı hususiyesinden ve fakat bizce okunub bir fikr-i mahsus edinilecek mülahazattandır. Bu parça dikka mütalaa edildikce şiir ve hakikat hakkında şu yolda tarifata tesâdüf olu-nuyor.:

"Şiir hayalat ile kaimdir, hayal ile hakikat her zaman birleşebili mi? hikmet ve hakikat beyan eden manzumatın da vücudu münkir değildir. Lakin benim fikrimce bunlar her türlü güftar ve asar-ı beşerin fevkinde olmakla beraber şiir sayılamaz. Tabir-i diğerle " şiir hakikat mertebesi her vakit yetişemez"

"Hakikat faidelidir.. metindir, şiirin medar-ı müşteridi olan hay ise "bifaide" olsa bile ekseriyet için pek dilinişingelir. Öyle olsa idi Dünyada şiir vücud bulmaz ve hatta hilkat-ı alemden biri şiirin hükûm sürmediği bir zaman ve mekan göstermek kabil olurdu."

Fakat şu iki mülahaza birden bire bir tezada uğrayarak "Şevki Yek' manzumesinden sonra gelen ve

Narifan badeha hurdend vê reftend
Tehi hamhaneha kerdend û reftend

beytinin meal-i kinevisini teşriban irad edilen diğer mülahazat-ı saibe arasında dahi:

M. Var.

AHMET RASUMMalumat Cilt 5 Sayı 113 Sh. 1234,1
4 Kanun-ı evvel 1313

M.B. 5 (Hisale-i Pejmürde Hakkında)

Ancak bugün ki günde anlaşıldı ki şi'ir dediğiniz o nakş-ı ulviki hilkatte- tabiatta- göktey yerde ne kadar bedayi ve mehasin... ne kadar hikem ve hakaik varsa cümlesine şamil bir sa'nattır ve binaenalyh bu gün ki günde pek rana malum oldu ki, şu'iriyyet cihan-ı manéviyatta- além-i-maddiyatta garib ve hazin... ferih ve dilnişin... zarif ve mülevven... latif ve ahsen ne hissiolunur... ne görülürse bunları lisan-ı şina-yı edeb olanamme-i alimane bir tarz-ı nezahet perverane ile arz ve tebliğa muktedirolmaktan ibarettir) fıkra-ı tarifesi görülüyor ki natık olduğu meale göre şi'ir, hakikatın, o zavallı, hakir doğruluğun mafevkinde pervaz edib duruyor. Yalnız faide ve metaneti zikr edilmekle bugün kaffe-i ahval-i ta hata cari olan hükm ve nüfuzu tenkis ediliyor. Hakikat olmasa hayale mi minnet edecek idik veyanud alem-i hayal midir ki bizi hakikata takrib ediyor; bilinemiyor! filvaki insanlar asar-ı tabiiyeden müteessir olarak bidyeten her biri için bir mabud-ı muhayyelé ihtiraı suretiyle zaman zaman ta havvülat-ı fikriyeye düşmüş ve bütperestlik alemini icad ederek muhayyela ile de dengüzar olmuş iselerde o alem bu gün ki terakkiyata göre ezmine-masiyenin en gizli bir köşesinde kalmıştır. Hatta şimdiki fenn-i edeb, hayalin mana-i lügaviisini değiştirerek bir hakikatı hüsn-i tasvir ve zarafeda ile tabir etmek sa'natana meydana koymuştur. Artık hayalden usanmak ve hakikate sarılmak zamanı hulul etmiştir. Eğer biz bugün ki terakkiyattan haberdar olduğumuz halde de, ahlafa yine hep hayal illetini yadigar bırakacak olursak pek büyük şefkatsizlik etmiş oluruz. Biz giriftar olduğumuz bu illeti hakikata ircaı nazar etmek suretiyle tedaviye muhtacız, bu ihtiyac her zaman hissediliyor. Küfekadan birinin dediği gibi dimağa yakamuz içinde bırakmağa ne lüzum var? onu nur-ı hakikatle ruşen etmeliyiz. Bu na muvaffak olursak meydana bir hikmet-i şiiriye sahibi olduğumuz halde çıkarız. Zannederim ki o zaman eslafın içmiş oldukları piyale, benmarşeda satılanve ne kadar gayret ve ekdam edilirse edilsin, bir katresi bile ağza dökülmeyen mahut yalancı kadehlerden ve yemiş oldukları semiz koyunda gerseneganın , leyali-i yeldada düşünüb düşünüb tarendikleri muhayyileden ibaret kalır. Bu halde bizde ne kendi yüreklerimizin kan ile teskin-i atş etmiş, ne de ciğerleri bizim kebabiyle tef-i cui eylemiş oluruz.

Üstad-ı mükerrem "Küçük Ruda Bir Gece" gibi bir nefise-i edebiyeye hiç bir zaman mahsul-i hayal diyemez. Bunlar teessürat-ı ruhiyenin lisan-ı hale nadiren düşen inikasatındandır. Şair burada bir ulviyet-i mücessem kesilerek beşerin istidad-ı tasavvurda ki büyüklüğünü gösteriyor. O hal-i veccaverinde neler söylemek istediğini bir lisan-ı mübhem ile nakş ederek tabiata karşı nice zaman lal görünen insanın serfüruberde-i inkıyad olamıyacağını şöyle bir hitabe ile anlatıyor. O ne türlü bir teessür ki kelimat bir ahenk-i mahsus ile dimağda deveran ederek kağıd üzerinde bir vazı sabit oluncaya kadar ruh, en acı ve fakat duyulmuyacak kadar ulvi

ihtizazat içinde kalır. O hitab, şairin bütün halaika karşı ettiği o fe

yad toplama toplama:

"Bu leyl-i sakin onun reng-i infiali midir;
Bu hüsn-i müzic onun halet-i melali midir;
Hafi hafi okunan çeşminin meali midir
Kaba-i ebre bürünmüş gezen hayali midir;
Bu neom-i sakab-sevdanisar fevkinde
Lisanıma gelen ancak odur dürudumda
Onu görüb düşerim yerlere sücudumda
Onun sadasını guş eylerim sürudumda
Dururken öylece her zerre-i vücudumda
Unutmak istiyorum iktidar-ı fevkinde

-/-

Zaman gürlerdi bana reşve-i fesadından
Gecem münevverdi şevk -i bamdadından
Ne heştu ayarışım her seher muradından
Bu hal içinde o mazi geçince yadından
Sirişk-i gam dökerim ihtiyar fevkinde

Tarsında hissi birer bedia halinde tecessüm eder ki bunlar hayal olamaz. Tasvir-i hissiyat hususunda lisanın başka bir suretle de ifadeye iktidarını isbat eden berahin-i münevvereden olur. Fakat "Perviz" in bir kısm-ı latifini teşkil eden "İlham" her zaman insanın kulağına böyle şeyl terennüm eder mi ? ilham?.. o feriştah-ı semamesire, o hüsn-i müşahhas o nasperver hercai mizac, o aşub-ı can, o hemdem-i bigane eda her zaman o türlü tecessürler vererek tecelli edemez. Bazen:

(sen ne kadar teseyyüm ki her nakş-ı kemalin aynisin.) dedirtir.

Merhum Emeed hakkındaki kitabe ile mektubu okumadan geçiyorum. Bun da mestur olan tecessürat ne olursa olsun benim için mevzu-ı bahes olamaz. Onbir bir peder-i mükedder için en aziz hissiyattan müteşekkildir. Onun için gayan-ı ihtiramdır. Sükutumla matemlerine iştirak ettiğimi arz ederi Nijad ol kalbi rencideye her türlü tesellivatı bahş eder.

M. Var.

AHMET HASİM Malumat Cilt 5 sayı 113 sh. 1254
1255 11 Kanun-ı Evvel 1313

M.E. 4

"fevkinde bağteten açılıb bir derin sema"

Diye başlayan sone bir nevi manzumatta ahiren görülen marifet-i m zamaneyi o derecede natık değildir. Değenilir de istenilmez şeyler gibi misradaki sema sonenin üçüncü katasının birinci misraı ile izah edilerek

"Bir fikr imiş sema dediğim maşrık-ı zeka" deniyor.

Bizim biraz anlayabildiğimize göre Fransa eşarında sonenin derece- i ehemmiyeti pek ziyade olub Fransa şuara-ya benamından ekseri bu marifeti hais-i yed-i tula oldukları misüllü sinin-i ahire zarfında dahi (Jose Ma dö Herediya) gibi bir şair bu hususta yenibir fikr-i tarihi veya bir fi i aşıkaneyi tarihten bulabildiği vekayie tetbik ile eda etmekte meharet- i kamile göstere bilmiş ve sone tanzimi bizde henüz yeni olduğu gibi tamam mümü halinde şiirimizde ne türlü bir tahavvül husule getireceği henüz me kuk bulunmakla bu babda beyan-ı fikr ve mütalaaya henüz yazmakta olduğum (Zeatize-i Edeb ve Edeb-i Osmani) nam eserimize terk eyledik. Mamafih şu söyleyebiliriz ki üstad-ı muhterem bu parçaya bir melabe-i nazm olmak üz re yapaverm iştir.

Hatta (Yedi Senelik Bir Çocukta Sivri Bir Zeka) hikaye-i latifesinin bunu takib etmesi dahi hoşca bir sihr-i halal teşkil ediyor. Muallimesinin şapkasına amuden çivi mahlayabda gördüğü tehevvür üzerine siper-i saika diyen Ercümend, eğer pedder-i mükerremlerinin kendi latife-i tıflanesinişimşekler çakdırarak, muallimesinin gözlerini iki (berk-i siyaha) döndürerek, sadasına (sada-yı radada) diyerek, (Siper-i saikadır çünkü...) vabandan sonra gelecek sözlerin meyhoşluğunu keserek, hele bu sözlerin üzerine muallimenin hem mevce-i ab-ı hayrete dönüb hem de dona kaldığını görerek yazdığını görse (ihtimal ki görmüşkür) öyle gevrek gevrek değil kahkahalarla güler. Onun için bu sivri zeka meselesini sihr-i halal addeledim.

"Yadet" ünvanlı manzume-i garra bidayet-i intişarında nasıl tatlı tatlı okunmuş ise şimdi de o lezzet-i hatırnevazını gaib etmemiştir. Ekrem Bey Efendi bu yolda tanzim buyurduklara neşidelerde ekseriya hüsn-i muvafak oluyorlar. Hele manzumenin:

Bir kalb-i rakik ve nâtüvanla
Fırkatte ne çektiğim bilinmez
Hicranla...sitemle...imtihanla
Amma ki vefa-yı dil silinmez!
Sevdimse seni bu türlü sevdim
Sensin bana saye-i tefekkür!
Ettikce lisanım üzere daim
Efkar-a muhabbetin tekerrür
Yad et beni sen de gah yadet

Bu gibi parçaları müşarileyhin lisan-ı hal-i edibanesi olan rikk i edasına has buluşlardandır.

(Yad Et) den sonra yine Hayret'de neşr olunan mülahazat-ı hikemiyedem bir kaça sıra ile dizilmiş. Edib-i muhterem bu mülahazatın birinde "Beşeriyetin hali ne olacaktır" diye teessüf ediyor. Birinde İngilizleri nakdini hayata tebdil ediyor; birinde duvar takviminin nazar-ı hikmete neler söylediğini bildiriyor, diğerinde zihinlere layıkiyle sindirilemeyen ulum ve fünun-ı mütenevviaya nideyi zarar-ide eden aşdiye-i nafiaya benziyor, diğerinde cehlin en fenasını ilm ile alude olmada buluyor, ondan aşağıda bulunanda ise saatleri altun olanların vakitlerinin kaymetlerini bilemediklerine zahib olarak; "mücevher saat ile tayin edilen evkatın kıymetlisi enderdir." buyuruyorlar.

Anarım ah ile her yerde seni

Nasıra-ı bereesteşinin saralab vücuda getirdiği şarkı kataları ne kadar hoş, ne kadar selis. Fakat onu takib eden (Bir Lakırda) dedikodu gibi araya sokulmuş ve harabama, zadarabama kafiyeli gazeli ile bad-ı sehrim nefhaber olduğu kıtayı ve müşarileyhe ne için töbe ettirdiği belli olmayan müfredi ve

(Afetmisin ey şuh serfiraz-ı zamanın)

Matlalı şarkıya sürükleyib yine Perviz'e kadar maceraya iletmiş

(Perviz) bu parçalarında hakim-i edib, kalem denilen refref-i la tenahi-i peymanın inan-ı kudretbayanına irha ederek hayaban-ı behiştiden bir nevi mazalle-i aramdan , adeta musikar-ı sihayat olan kuşlardan, meleklerin hadelerinden, açılmış şafaklardan, ahzan-ı sevdadan yapılma mehtablardan,bedbahti-i itmamdan , kararmış gecelerden Viktor Hugo'nun "İştiha sevmekle açılır" kelamından bahsederek bütün dekaik-i umur-ı Hayyama mekşuf ve ruşena olduğu için şu yolda bir sual soruyor.:

(Söyle ey hame! bu alemdde mesud olan kimdir ?) vaesefa ki bu allame-i küll, bir cevab bile veremez.

Perviz'den sonra (Dört Terânnüm) daha var. Üstâd-ı muhterem şarkıy terennüme kalbedecek bezaet-i musikaya zamia-nüvaz, ihtira-amiz olan bir kaç besteleriyle isbat eylemiş olduklarından şarkı tanzimi hususundan dal saika-i edibanelerinde bir suhulet-i mahsusa görüyor. Meselâ:

Kahn eylemezsem halim yamadır
xx
Hüsn-i melek misaline canlar dayanmıyor.
xx
Nedendir söyle gönlüm inkisaların
xx
Çıkma dy gam hatırımdan bir zaman

Nakaratlar gibi lisan-ı terennümde zamiine kabil-i tesir edecek mı ralar mevcuttur.

Şair, müfarakat hikayesinde galiba ayrı ayrı hislere tabi olarak veyahut aralıkta bir yazarak nadiren tesadüf edilen bir (Suje)yi kaleme almak hevesinde bulunmuş olmalı ki (kara ve az mukavves kaşlar, onların altında (keza) kara büyücek gözler... onlardan sonra ufarak tepeli bir bu run... burundan sonra (adeta bir ağaz) en sonradan yuvarlak diye alelâde vecheesini tarif ettiği kadını istihfaf eder gibi yahut o kaleme mahsus o şive-i beyan-ı üstadaneye has bir eda-yı diğerle yavaş yavaş nazar-ı mütalaaya arz ederek erbab'ı dikkati (meşguf-ı tahassür) ve mecbur-ı tefe kür eden hüsn-i dilşikar ve fütur-ı cazibedarını bilbeyan yüzünün buruşuk larını, sarılıklarını anlattığa sırada kırk kırkiki yaşlarında bir (ba nu-yı peride-i semai) olduğunu bildiriyor.

Müfarakatın esası hemen her gün vukua gelen müfarakat-ı adiyeden ibarettir. Oğlu Amerikiya giden bir valide vapura kadar geliyor, güğerte de oturuyorlar. Birbirlerine nazar-ı tahassürle bakıyorlar, vapurun ha reket zamanı hulul ediyor, gemiciler teşyicilere dışarı çıkın diyor, çık yorlar, kadın da çıkıyor. Vapur kalkıyor. Çocuk mendilini sallıyor, anası sallıyor, gemi uzaklaştıkça mendiller sallanıyor. Bir zamana kadar ki ar tık ondan öteyi görünmüyor. Yalnız kadının siyah kenarlı destmalının katları içinde boğmağa çalıştığı ve üstad-ı muhteremin (hıçkırık) hıçkır yerine elfaz-ı savtiyeden olmak üzere icaden istimal eylediği (hıç hıç)la işitiliyor.

Hazret-i edâbi bu nevi hikayelerde ihsas-ı matlub olan nükat-ı m esireyi galiba vasf-ı terkibi, terkib-i vasfi istimalinde, elfaz-ı savt tiye icadında, sanat-ı tekriri iltizamda, sönük bir hayale ittihada, ad bir maddeyi tasvir etmek gibi çabuk yazılır, düşünülmeğe ihtiyaç hissetm hissetmez şeylerde ve bizim eski zemin hikayat-ı garibei yeni zemine kal etmek usulünde de mevcuttur zannında bulunmakta olmalıdır. Çünkü onbeş senelik sahife-i alem-ı Osmani bir kere açılacak olursa (müfarakat)nam ve aynı maddeyi muarrif olmak üzere belki yüzlercesine tesadüf edilir.

(Müfarakat) (Servet-i Fünun)da neşredildiği gün herkes kemal-i iş yak ile okumağa şitab etmiş iken meyl-i mizaç ciddiyetine galib olan rüfekadan biri:

-Ya Muhsin Bey'in veya Şemsa'nın küçüğüdür diye bir kaç kişinin hevesini kırmış idi. Bu acız henüz Muhsin Bey ile Şemsa'ya mütalaadan mahrum olduğum için şimdilik beyan-ı mütalaaedemem. Fakat tarz-ı tasvir, bahusus fırkatin her kalbde uyandırması tabi olan hiss-i teessür buğda sor ile kaplanmış külçe halinde bulunan kelimat ve terakib-i müzice ara

sakaşap boğulmuştur. Hele o nevcivane veyahut sahib-i eserin kemal-i itim
ile bulub buluşturub halq ettiği (o şule-i cevale-i hayat) cüzi bir eser
kadar isabet etmemesi müfarakatta husûlü adeta tabii olan suziş-i teellüm
eğendiriyor. Bundan maada ana ile oğulun güvertedeki muhavereleri o derece
basit, o derecede biruh ki eğer sergüzeşt-i müfarakat olmasa insan (Nevciva
hasta, kadını deli zannedecek. Bakın hasb-a hali ne yolda yürüytüyorlar:

(Deli kanlının bir eli kadının iki eli içinde olduğu halde sakin
sakin konuşuyorlardı.

Bir aralık delikanlı o siyah... kıvırcık saçlarla müteveccih başını kadının göğsüne dayadı. Kadın o saçları parmakları ile karıştırarak ileriye doğru bakıyordu. İkisi de sükuta varmışlardı... ikisi de müstağrak efkâr olmuşlardı. Bu esnada kadının gözlerinden dışarıya doğru fırlayan iki katre delikanlının saçlarına düştü. Delikanlı bu sükutun darbe-i hafifesini duymakla beraber elini saçlarına götürdü. Parmaklarında hissettiği yaşlıktan saçlarına düşen şeyin ne olduğuna intikal etti. İşte o zaman yüzden bire reng-i letafetini kaçırmış olan güzel çehresini kadına döndürdü. Melekane bir tebessüm gözlerini nur-a sürur içinde bırakmıştı)bizim

rüfeka-ya tahririden bazılarının kont, Novel, roman yazmak hususunda ittihaz eyledikleri üslub-a mükemmele nisbetle fevkalade düşük, her türlü asar-

a hissiyeden mahrum olarak yazmak ve ruha temas edecek yerleri (Bu zat-ül hayat levha-i garra-i alaka-i ruhaniye)gibi Nergisileri, Veysileri mezarı kendilerinin (bu garib lezzetle şirinkam) olduklara suretle şurunkam edec terakibe ittisa ile tasvir etmek makuddemede dahi derkâr olduğumuz üzre bizim gibi seylab-a zedegan-a terakkiye hoş görünmüyor. Üstad bizi affetsin bis müşkülpesendliği tab-a irfan-a alilerinden istifade ederek kazandığımız cihetle mahsul-i kariha-i edibaneleri kont veya ufak novellerinden birini tanzire heveslenmekten ibaret bulunan böyle bir hikayeyi beğenmemekte mazuretimiz aşikardır.

Şu halde bir daha tekrar edelim:

Pejmürde, sahib-i eserin ekseriya düşündüğü derkat-a acz ile arada sarada gösterdiği meyl-i tealinin bir yerde temaşası imkanını musavver bir mecmuadır.

Fakat Üstad-a muhteremi bir Pejmürde ile anlamak kabil olamaz. Und ki meyl-i tealiyi irae eylemek mütalaa-i asardan sonra fikirde hasıl olac Ömr-i edebisini takdir etmekle mümkün olabileceği cihetle efkar-a hakimar eline sevelangah ittihaz eylediği (Tefekkür)i kariben dest-i tazim-i istif saya alacağız.

AHMET KASİM Malumat Cilt 3 Sayı 117 sh.1316
1317,1318 8 Kanun-a sani 1313

LİSAN VE ELİFBE-YI UMUMİ

Şu iki mesele hemen bir asırdan ziyade bir zamandan beri Avrupa hükemasını işgal ediyor. Ara sıra ortaya çıkıyor. Yine batıyor. Halledilemiyor. Hatta lisan-ı umumi olmak üzere öteki beriki lisanlardan kelimeler alınıyor. Şaşasız, istisnasız sarf ve nahivler yapılıyor, lügatler tertib ediliyor. Kitaplar, gazeteler neşrolunuyor da yine bir kaç ademden başka kimseye beğendirilemiyor. Maksad akim kalıyor.

Umumi elifba da böyle oluyor. Her lisanın mahariç'i hurufu tetkik edilmiş, ikiyüz kadar mahreç bulunmuş, bunların her birisine doğru ve eğri çizgilerden ibaret, yapması kolay şekiller uydurulmuyor, yine kimseye kabul ettirilemiyor.

İşte bu kere bu lisan meselesi bir daha ortaya atılmış haline çare düşünülmüş, bakınız "Sevk Ansiklopedi"nin seçmesinin 13 Teşrinisani nüshasında böyle bir fıkra var. Zaten o fıkrayı görmese idik, nerde buna dair kalem oynatacaktık, aş çünkü bu iki meselenin halline daha çok vakıf istediğimizi kanaat etmişsiniz fıkra şu:

" Lisan-ı Umumi- Bir lisan-ı umuminin faidesi artık münakaşa edilecek halde değildir. Fakat şu faideli fikrin tahakkuka vardırılması usulce bir iştir. Bunda yapılacak şey her bir millet için " yegane bir lügat " tertibidir. Fakat bu lügat bir milletin efradı, kelimeleri kendi tabiat ve mizacına göre nasıl telaffuz ediyorsa, bütün milletler de lisan-ı umuminin lafızlarını kendi sevk ve istidadına göre telaffuz etmelidir. Böyle bir lehçe'i umumiyi tesis etmek için ilk önce isim-i hasların tercümesini men etmeğe beynelmilel bir karar verilmesi mi ? Bir şehir ve mahrin aid olduğu memlekettebir resmi adı bulunduğu halde her lisanda buna göre ayrı ad verilmesi yüzünden dört beş isim meydana çıkıyor. Mamelat-ı resmiyede isim-i hasların tercümesinden sarf-ı nazar ediliyorsa bu mahsada vusul için bir hatve daha atılmış olur."

Bize göre şu kaziye-i lisan-ı umumi meselesinin hallini teşri edecek güzel bir fikirdir. Zaten böyle beynelmilel hayırlı ve faideli işlerin geri kalmasına sebeb her milletin nisbet ve istidadını düşünmemeliktir. Vakıa Avrupalidir, müterakkidir. Fakat ulemaya sairlerini taklid etmek kendi haklarını müteallimlerinriayetini celibdir. Teessüf olunur ki Avrupa'dan ziyade kadar terakkiyat elduğu halde ilme, hikmete muvafık düşen hasletlerin çoğunu görmüyoruz. Meselâ şu meselede bile Avrupa hodgam vehodepeecentlikten kendisini alamadığı için muvaffak olamıyor, olamaz da ne hacet? Fransızlar Paris nısf ün meharic esas tutarak usul-i iğariyi meydana çıkardılar. Bir asırlardan beri bunun temsilcine çalışırlar. Karşılarındaki İngilizlere şimdiki dostlara Ruslara kabul ettiremedikleri gibi hatta kendi, heyet-i bahriyelerine bile kabul ettiremediler. Nısfün nehar meselesi de böyle oldu yani

Her devlet kendi pay-ı tahtından geçeni kabul edivirdi. Ortaya bir çıkmazlık çıktı ki içinden çıkabilirsen çık. Nihayet şu mahsur anlaşıldı. Onu bir nısf ünnehar kabulüne kalkışıldı. Bu da boş çıktı. Çünkü Avrupa burada hodgamlığı bırakmadı. (Kudüs) nısfünnehrını esas ittihaz etmek istedi. Bilkitab olanlar için kudüs bir mevki-i mukaddestir. Haydi buna onlar bir şey demesinler. Budistler, Konfuçyuslar falanlar nikdarca ekseriyette mi kalıyorlar? Fakat Avrupa bu gibi işlerde, ama bunun bir feyz-i Masevi olduğunu da hesaba ihsas eylemeli." diyor da muvaffak olamıyor, olamıyacak da. Elifbe meselesi de böyle. Evet her lisanın mahariç-i hurufunu esasi bir elifba tertib edilmiş. Edilmiş esas yazının soldan sağa yazılması şart koşulmuş. İşte olmadı. Eşkal-i hurufu bir olsun da yazsın aksam-ı semiye sağdan sola eryazsinler, soldan sağa çinli vesaire de yukarıdan aşağıya yazsın. Hayır Avrupa bunu istemiyor, neşrine çalıştığı medeniyetin "feyz-i hiristiyani " olduğunu anlatmak istiyor.

Evet Avrupanın istediği budur. Bir kaç sene evvel sahibbadan birisinin evine gitmiş idim. Bu sevat hukuka müntesibdir. Mesleğine mevaki var, buna dair Türkçe eserlerin hepsi ile Fransızcalarının en yeni ve makbullerinden ibaret güzel bir kitabhanesi de var. Yeni Fransızca bir kitab almış, okumuş pek beğenmiş, bana da gösterdi "Kanun Nasline Konulmuş Hukuk-ı Beynel milel" adlı bir kitab "Elhükmü lisan galib" esasına dayanan hukuk-i beynelmilel

kasım şekline girer mi? Her ne ise Almanya hukukcularından birisi yazmış. Fr
ranoya da tercüme edilmiş. "Müellif mesela Afrikada dört köyü müstakil bir
aşireti de bir millet olmak üzere kabul ediyor. Hukukuna en muazzam ve müter
ki bir devlet kadar riayet edilmesini tavsiye eyliyor. Alaî ? Evet ama, işte
amması var. Bu meselede şu hayali olan hukukperestliğin "bir feyz-i hiristi-
yaniyet eseri olduğunu bundan istifade edecek akvama , hangi mezhebden olurs
olsun, ihsas lazım olduğunu" anidem tavsiye buyuruyor.

Doğrusunu ister misinis? Sen bu Avrupanın medeniyet davasına çağanlar
dınım. Biz yani Osmanlılar yedi asırdan beri saye-i devlete iltica eden her
din ve mezheb erbabına himaye etmek, haklarına riayetler göstermeğe mealufum
da böyle şeyler bize çirkin geliyor. İşte esasında vakayi-i salibiyyede Osman
lılar bulunmadığı ve bundan dolayı , yani o haklı müdafadan naşi, milel-i
hristiyaniyenin bize hiç bir şey demek hakkı olmadığı halde , mekteblerimizd
vakayi-i salibiyye okutmayız. Avrupa ise bunu ananesiyle okuttuktan sonra ço
cuklara mahsus mekteb defterlerinin kablarına bile bunu tersika eder, ehl-i
İslama "barbara infidale " diye yad ile kendi çalganlıklarına birer kahraman
lık suretinde gösterir.

Her ne ise "Lisan-ı Osmanî" bahsinde de Avrupa böyle davranıyor. Kelî
meleri hep Avrupa lisanlarından alıyor, muvaffak olamıyor, böyle şeylerde ha
tıra gönüle bakmamalı. Hatta cinaseleri bile hoşnud etmeli.

"Revü Anstikloğedinin" lisan-ı umumi hakkında o fikri yanım kimse doğru
bulmamış. Mesela İngilizler kendi payitahtlarına "London" dedikleri halde
Fransızlar buna " londres" diyorlar. Herkes "londen" demeli. Demeli ama, bu
nu her yere tatbik etmeli. Şark tarihini eski Avrupalılar alt üst etmişler,
bütün coğrafya isimlerini , sevat-ı tarihiyye adlarını anlaşılmaz bir hale
koymuşlar. O milletlerin en yenisi biz Osmanlılar değilmiyiz? Fransızlar hal
Ahmed'i Aehmed, Sayesat'ı Şajasset yazıyorlar. Vakıa bu imlaları Almanlardan
doğrudan doğruya almışlar. Fakat telaffuzunu kendilerine uydurmuşlar. Çünkü
bu imla ile o isimler Almancada hemen bizim telaffuzumuz gibi telaffuz olunu
Aynen lisan-ı umumi fikrinin kuvveden fiile kanalmasını kolaylaştırmak için
isim-i hasların tercüme edilmesini tavsiye eden Fransız bunu yalnız Avrupa ya
nı tahsis ediyor. Yoksa bütün akvama teşmil mi eyliyor. Bizce emsal-i kesire
siyle sabit olan tecrübelere göre birincisi tavsiye ediyor, sanırız. Eğer
ikincisi ise insaniyet namına kendisine teşekkürler ederiz.

Çünkü kendi mülkününde iş yaparak ticaret eden vapur, demir yolu kum
yalarının Fransızca hareket cedvellerini anlamakta bir az güçlük çekiyoruz
Cenab-ı hak daima buyursun. Bugün buralar mülk-i Osmanîdir. O mülkün aksamını
biz ne ad vermiş isek , adları işte odur. Kıbrıyyeye hala Cezayir demekte
mana görmüyoruz.

NECİB ASIM

Malumat Cilt 5 sayı XII sh: 1119,1120
27 Teşrin-i Sani 1313

L Ü G A T B A H S İ

Lisanımızın muhtaç olduğu kitablardan birisi de bir kamus-ı Osmanî ol
duğu derkâr iken inkar olunuyor. Bu lüzum ötedenberi yani Edebiyat-ı Cedideciain bu
günlerinden beri anlaşılmış, teslim edilmişti.

Evvelleri her millet kendi lisanını malum sayar, öğrenmesinde lüzum
gördüğü lisanlar için sarf, nahiv, lügat kitabları yapar idi. İşte bundan
dolayı mesela Arabi ve Farisinin tahsiline yarayacak alet kitablarımızı çoğu
Acemler , Türkler yaptıkları gibi Türk lisanının ilk lügat, sarf ve
nahvini de Araplar tedvin eylemişler.

Fakat şu son asırlarda her millet kendi lisanına ehemmiyet vermeğe
başlamış ve bu hal bizde de görülmüş ve hatta müessis-i edeb tanıdığımız
Şinasi Merhum bir de "kamus" tertibine kalkışmış idi.

Şinasinin lügati burada yokki nasıl olduğunu tarif edelim. Ondan evv
Vakanüvis Esad Efendi bir "Lehçe" yazdıkları gibi sonrada mecmua-i lisaniy-
yeden

Ahmet Vefik Paşa Merhumdan "Lehçe-i Osmani" adlı eserlerini neşretmişlerdi. İ
kinci lehçe birincisi her halde faik ve mükemmel ise de avam harcı olmaktan
havassa mahsus bir müracaat kitabı olduğuna göre yine lügat yokluğunda kalmı-
şızdır.

Bizim için bu gün iki türlü lügat kitabı lazımdır. Birisi bugün lisan
ı edebi ve ilmimizde ve avam dilinde kullanılan Lisan-ı Osmanidir. Böyle bir
kitaba elifba tertibi ile Osmanlıca'da kullanılan üç lisanın bütün lügatleri-
ni havi olmalı. İkincisi de Türk lisanlarının ne kadar şubeleri varsa hepsin
kelimelerinden müteşekkil bir Türk kamusudur. Birincisi tedvin için bazı sev
mutlaka hükümet-i seniyyenin muavenet ve müsaharetleri ve bir encümen-i mah-
susun teşkilini bekliyorlar. Biz bu reyde hiç değiliz. İşte Fransa Akademisi
şu kadar yıldan yani ilk teşkil ettiği günden beri Fransız lisanı için mükem
mel bir lügat telifine başlamış. Çalışa çalışa nihayet A harfini daha geçend
itmeye muvaffak olmuş! İşin böyle ağır gitmesinden nihayet Akademi de meyus
olmalıdır ki artık devamından da vazgeçilmiş. Yarı asır evvel yazılan o kısm
mündericatına bugünkü heyetin mukarreratına mutabık mı? Ne gezer? Hemen gün
bir kelime veya tabir icad edilen, hiç durmaksızın terakkisine hizmet edilen
bir lisanın yüz yıl evvel yazılan lügatini kim ele alır? Olsa olsa lisan-ı t
arihe meraklı olanlar.

İşte bundan dolayı lügat-i Osmaniyin bir heyet vasıtasiyle vücuda get
irilmesini tavsiye etmiyorum. Vakıa bugün öyle bir şeyi yalnız başına kimse der
hte edemez, edemez ama kolayı da yok değil a? İşte meselâ Lügat-ı Ebussuud lisan
mızın bütün kelimat-ı müstamelesiyle bir çok da ıstılahat-ı ilmiye ve fenniy
sini cami ve emsali arasında hakikaten mükemmel ve adeta yegane bir eserdir.
Bunun noksanı yok mu? Bunu müellifi de inkar etmez.

O noksanın sebeb ise erbab-ı fenimizin gayretsizliğidir. Meselâ muhak
me-i adliyeye ve sair icab eden yerlere etıbbanın ilmi raporlar veriyor. Tab
ıstılahat-ı tıbbiye kullanıyorlar. Halbuki o raporların gittiği yerlerdeki
sevat tıbba münteşib olmadıkları için tamamiyle mündericatına kasb-i vukuf
edemeseler mazurdurlar.

Istılahat herkesin anlayacağı bir surette ibtida ıslah ve sonra da
bir risaleye elifba tertibi üzre cem ve ilan edilirse hem böyle bir eserd
her kes alır, hem de ileride yapılacak Kamus-ı Osmaniye mühim bir mehaz vü-
cuda getirilmiş olur. Askeri, Bahri ve sair ıstılahat şu arzeylediğimiz suret
erbabı tarafından cem ve tertib olunursa mükemmel bir Kamus-ı Osmaninin esasl
rı elde edilmiş olur ki bu da mütehassıs sevat için oldukça zahmetli bir iş
olmakla beraber mümkünatta da değildir. İşte o eserlerin ashabı teşkili ara
edilen encümenin manevi ve daimi azası olurlar.

İşte ilmi, edebi, gemmi olarak vücuda getirilecek böyle bir lügat-ı O
smanide kelimelerin cinsi ve tabiatları tamamiyle ve emsileriyle gösterilir.
Bu vasıta ile bazı sevatın her kelime hakkında ıstılahat-ı sarfiye nah-
viye ve edebiyesi de öyle bir kitapta cemedilmiş olur. Lisanımızda hepimizi
gayet eyledeği karışıklık ve ittıradsızlıktan kurtulur. İkinci nevi kamus-
Türki bugün gerek lisan-ı edeb ve fende ve gerekse Anadolu ve Rumelide kulla
nılan lügatlerle Türkçenin sair şubelerinde bulunan lügattan ibarettir. Böyl
bir eser-i felsefe i lügaviye tedkikatı için mühim olmakla kalmayarak lisanı
mıza yeniden alınacak tabirat ve ıstılahat içinde bir mehaz-ı mühim teşkil
eder. Meselâ Fransızcanın Tonnte kelimesi Osmanlıcaya "idare-i akdah" tabiri
le tercüme edilir. Şu tertibden erbab-ı mütalaa bir şey anlayamaz, anlamamak
ta da haklıdır. Şimdi bunu anlamayanlar bir bilene sormak mecburiyetinde bulu
nurlar. Telaffuzu da bir dereceye kadar Türke yabancı olan böyle bir tabiri
öğrenmekten ise yine bilmediği ve fakat telaffuzu bundan daha kolay ve basit
bir kelimenin yani o kelimenin Çağataycа masdarını lügat kitabını açıb öğre-
nebilse daha kolay daha mantıki olmaz mı? Herkese soralım: " İdare-i akdah
etmek mi kolay yoksa (tavsamak) (tavşamak)mı? " Herhalde ikincisi daha
kolay daha latif diyecekler çok bulunur. Avrupa müstegrikini bilhassa Rus-
lar ve Almanlar ve Macarlar böyle bir lügate lazım mehazları hazır etmişler-
dir. Hatta Macaristan darülfünunundan bir sat Anadolu lügatlerini seyahatle
toplamağa da memur edilmiştir. İşte o mehazler elde edildikten ve bir de
Anadolu lügatleri cem olunduktan sonra öyle vasıf bir Türk kamusu yapmak
sevat çok bulunur. Hatta bir aralık maarif-i umumiye nezaret-i celilesi mem
murif müdürlerine kendi daireleri dahilinde ahalinin kullandıkları lügatin

esmini emretmiş idi. İşte kabilden bir rüştiye muallimine tertib eylediği def
de memurumuz olmuş idi. Eğer o defterler kemilen vücud etmiş ise bunları er
babına verecek öyle bir lügatin yapılmasına teşvik buyurmak maksadın istihsal
için kafidir.

Fe hacet bazı makalelerimizde "şu yapılmalı, bu yapılmalı" diye göste
diğimiz arzulara karşı bazı cevatın "iyi ya sen yapsana" yollu tarizlerine bu
şu lügat hususunda hedef olmamak için muharrir-iaciz'in öyle bir işe iktidarı
olmamakla beraber yar u fedarım Veled Çelebi Efendi ile (hatta mumaileyhin
gördüğü halde ş. taahhüdden haberi olmamasın) müştereken şu emr'i mühimi if
ya canlabaşla çalışacağını vad ve taahhüd eyliyorum. Zaten lüzumu olan mebas-
ler istiğrak ve lügat tetebbuu vesilesiyle mesâ-i acizanemizde hemen kemile
mevcud olduğundan bize yalnız o defterlerin teslimi ile teşvik buyurulmakla
mış kifayet eder. Vahülmuvafık.

NECİB ASIM

Malumat Cilt 5 Sayı 112 sh: 1241,1242
4 Kanun-ı Evvel 1312

M Ü L A H A Z A T - I E D E B İ Y E

T E F E K K Ü R

Tefekkür- Fikr-i Edebinin , Tefekkür ile Derece-i Mutabakatı - Nijad ve Fikr-i Hikmet- Nazar-ı Şairde Sabavet- Hülasa

"Tefekkür" sahib-i eserin tarifi vechile, " muğmum bir günde ki tefekkürat-ı samimiyeyin güya bir mecmua"i tesviridir" Üstad-ı şerafet-mutad bu eserinin mukaddemesinde ibraz-ı mahviyete çalışarak diyor ki:

O kadar soğuk düşünmedimse de iyi yaşamadım. Düşünüş görmemiş bir mahsüldür. Belki onun için nahoştur. (Şunu tecrübe ettim ki ahval-i vicdaniye gözle görülmediği gibi fikr ile de bahakkın teşhis olunamıyor. O timsal-i ruhaniyenin kalemle yapılan tasviri ne derece mutena , ne derece mükemmel olsa yine kendinin aynı olamıyor.)

Fakat bir günedeki tefekkürat-ı samimiyenin mecmua-i tesaviri olması lazım gelen bu eser bir iki mansume ile sabavet hakkında ve bilhassa Nijad ile olan mükalemat-ı umumiyenin esas hikmete nazar ile tatbik edilmek istenilen cihetlerinde iltizam-ı külfet edilerek vucut-pezir olduğu için okundukca mukaddemedeki izahata ihtiyac hissettiği anlaşılıyor, güya şair-i hakim sabahleyin bir eser heveasiyle uyanmış, zihnine sermaye olarak(Tefekkür)gelmiş, birhafta evvel söylediği:

Düşünmeyi severim mahrem-i melalimdir
Odur beni düşünen hal"i ifbirarımda
Düşünmeden geçemem yarca bi-hemalimdir
Odur beni arayan hin-i inkisarımda
Benim nedime-i ruhum tefekküratımdır
Dem-i tefekkürüm en hoş demi hayatımdır

Kıtasiyle başladığı mansumeyi " Ekseriya düşünürüm. Çünkü:" kaydiyle başa geçirerek ve tefekkür hakkında bir kere daha:

Ona mukarin olur sanat-ı şiiriyem
Odur mürebbisi zade-i tabiatımın
Odur medar-i kayam-ı hayat-ı şiiriyem
Odur muallimesi mekteb-i belagatımın
Hazinedarı olur hüsn-i pür-teessürümün
Sürud-ı zemzeme-i ahengidir tefekkürümün

Şöyle bir kıta ile beyam-ı tevecdüh ederek yazmağa başlamış gibi:

O demrkidalgaları anasır-ıhuruşanın
Bana peyam okur edvar-ı bi-nihayetten
O dem ki lemaları alem-i şebistanın
Dile safa verir envar-ı sermediyetten
Düşüp tefekküre pirane kudret-i ilahi
Kemal-i aczile tıflane (!) ağlarım gahi!

İstidradiyle bisi de düşündürecek bir zemin-i köhneye atılıyor.

Bu mansumeden sonra artık Nijadı düşünüyor. Kendine mandarin getiren elleri üşümüş , kuşların nasıl oynadıklarına olan Nijadı nigah-ı tefekkürü önünde bulundurarak çocuğun bilahare bir takım vezaifin esiri, bir takım emellerin mukayyedi , hasılı bir adam olacağını tasvir eyliyor. Fakat nasıl? Şairin Vani Köyündeki yalısında hamamın tutuşub icadeyeden top atılmasından iktisab ettiği sevinci yine yalının,yine yalının harem dairesine istila eden suların kayak yüzdürsek için ona suhulet vermesinden mütehassil sürura , bir kış iki arşına karib yağan kar, yolları buraktığı cihetle herkesin yol açmak için uğraşması kendisi için şayan-ı nazar bir temaşa vücuda getirerek hoşlandığını, valdesiyle beraber (Billur) fabrikasına giderken yağmurun şiddet-i nüzulundan ölmesi ıslandığı için fabrikada herk

kurumak ka dında bulundukları halda (billur) çubuklarının güneşe karşı parıl parıl yandığını doya doya seyrederek eğlendi'ini, büyük biraderi yine o yalıda şairi düşündürdüğü için taziye-i tıflanede bulunarak bu hallerin kendisince mucib-i memnuniyet olduğunu, hamama girdikten sonra iskele başına savrularak tenekeden memul kalemdanını sudan çıkarayım derken yeni boyanmış bir sandalın destini oynaması hesabiyle denize düşüb bittekrar hamama sokduklarından sonra sabahleyin uyanır uyanmaz kalemdanını başı ucunda gördüğünü, bu ömr-i mesudanesarasında dadısının titrek ve nağmeli Çerkes türküleri söylemesinden müteessir olarak ağladığını hikaye-i hale muvafık düşürmek suretiyle ömr-i güzeşteye bir teessüf şeklinde nazar ediyor. Hatta bir yerinde (İnsan için oldukca mesudiyete mukarrin olan veya oldukca keder ve ıstırabdan salim olarak geçen zaman'ı hayatın yalnız sebavetten ibaret olduğuna) hal-i sebavette daire-i idrakin gayetle mahdud olmasını ve o zamanda (Kuvve-i şehvaniye) nin tamamiyle hal-i sükunda bulunmasını ve tezayüd-i sinn ile bir taraftan malumat ve meşhudatın ve tecarübün tevessü ve tekessür etmesi insanda bir takım mülahazat ve muhakemat ve infialata badi olmasiyle beraber hal-i sükunda bulunan (Kuvve-i şehvaniye-i Hayvaniye) nin daha takazaya başladığını sebeb göstererek insanların masum-ül gavail olması için bir az daha az düşünmesi ... biraz daha az bilmesi ? .. biraz daha görmesi icab edeceğini veesselhayet sahra-ı nişinan-ı bedaveti büyük sabilere benzeterek onlar insaniyetten ziyade melekiyete karib gördüğünü birinci kısım tefekküre netice olarak isafe ediyor.

Şu silsile-i devre-devr-i tefekkür , nazar-ı sathi ile okunsa bile görülürki orada mündemic olan ve fikr namına toplanıb yazılmış şeylerin kaffesi Eflatun Aristo gibi kudema-yı hakimanın birer masal şeklinde irae ettikleri felsefe-i ibtidaiyenin bir kere daha Türkçe yazılmışından ibaret olub tefekkür için muhtac olduğu ganaim-i asndegiden habbe-i vahidesiyle yoktur. Evvel emirde söyleyecek bir madde varsa o da Nijad için hissiyat-ı pederanenin kısa ve lakin samimi ve müessir bir eser-i münacatisi olan:

(Hiç olmazsa istediğim gibi terbiyesine fırsat bulaydım)

Hitab-ı munasebesanesine mukabil bedaveti tavsiye etmekten mütehassıl bir tesaddur. Mertebe'i uhra-i ademiyet olan medeniyetten görülen fenalıkların türlü türlü seyyiat-ı hilkiye mahsulatıdır ki insanlar takib-i menfaat içinde tabiatın en birinci kanun-ı layetegayyeri olan (Müsabaka-i hayatiye) de tayı merahil etmekle beraber ahlakı tasfiye emrinden irfanı muhit beşerin kaffe'i tecelliyatından bihakkın istifade yolunu aramakta ve vahşet-i bedaveti ortadan kaldırarak saadet-i hususiyesinde teşkil ve müsavata çalışmaktalar iken biz şimdiki eski hale ricaat için bu türlü nasihatler dinlemeğe mecbur bulunuyoruz.Zannederim ki Nijad bu vasiyet'i pederi ihale-i guş-ı itibar etmemek gibi daire-i hak ve hikmet dahilinde bir adem-i itaat göstererek zaman ve terbiyenin bahşeylediği müsade-i celileye nezhariyetini isbat edecektir.

Üstad Ekrem Tefekkürünün ikinci kısmını vücuda getirmek ve dağname'i teessür şeklinde takdim eylediği manzumede nasılsa en adi bir hayale kapılarak Mesela:

Süzme dendi meşve-i memnuya el
Vermedik mi bir mücazata mahal

Tarzında beyitlerle zuhur-ı Ademi çocukluk haliyle karşılaştırmış ve onun dünyaya nüzulundan sonra beni ademe munallat olan beliyyat ve masaib-i dünyeviyeyi adeta nazmeder gibi eskiden kalma mülahazatı yine birer birer zikr eylemiştir. Bahusus Cennetten, uykudan, çiçeklerden, kışın kar yağmasından bahsederek. şöyle:

Nedir olgarlayan şeyler semada?
Nasıl seyran eder kuşlar havada
Nedir derya? nedir mevc-i kehribar?
Nasıl peyda olur toprakta eşhar?
Nedir hal-i telu... ol hoş temaşa
Nedir kavs-i kuzeh.. ol nakş-ı ziba
Nedir ihtilafı rüzgarın?
Teakub etmesi leyl ü neharın?

Şu yolda hitabet ile demgüzar olması şimdiler ne meslek-i raybiyyuna ne hamaliyyuna, ne de bicim sofiyeye yakışır tefekkürat hakimanedendir. Şu türlü mütalaat-ı hakime, saif karşı ararot tavsiyesi kabilinden olub halbuki Nijad şu asr-ı terakki evladından bulunmakla tendüristi- i beyan mutlaka sıhhat-ı tefekkürde arayacak ve henüz çocuğu olmayanların bir oğlu olursa falan tesmiye edeceğim tarzında tefahür etmeleri gibi esas maksadı tayin etmeden eserine nam verecektir. Onun için:

Nedir şeb? bast eden deycuru kimdir?
Nedir ey? neşr eden ol nuru kimdir?
Ne vardır arkasında ihtiraanın?
Nasıldır Cenneti Dar-ül Mekanın?

ve bir nevi infiale düşerek :

Devam eyleyib yenibirs mektebe
Feci olduğum anladık nelabe
En evvel lüzumu olan ilm ü fünum
İbaretmiş evza-i ceiliyeden

demiyecektir.

AHMET NASİM

Malumat Cilt 6 sayı 128 sh: 134,135,[illegible]

26 Mart 1313

BİR KAFİYE MESELESİ

Naci Merhum Istılahat-ı Edebiyesinin kafiyeye dair olan faslında zaleb itlak ita-i celiyi muhtevi bulunan kavafiye (sayhan) mana veriyor, gerek cem edatını, gerek sıfat-ı müşebbehe alameti olan (an) ı müştemil bulunan kelimatın takfiyesini tecviz etmiyor. Filhakika yaran, rindan, huban, donan gibi kelimatın - ki ahirlerindeki cemi edatı kaldırılınca hepsi başka bir şekle girer yekdiğerini müteakib takfiyesi tecviz olunmamak lazımdır. Buna kıyasen meselâ handan, şitaban, hıraman, giryan, muzan, nalansıfat-ı müşebbehesinin takfiyesi de tecviz edilmemeli midir? Bakılırsa maden ki baladaki yaran, rindan kelimelerinin takfiyesine edat-ı cem olan (an) mani addolunmuyor. O halde handan, şitaban kelimelerinin nihayetlerinde sıfat-ı müşebbehe alameti olan (an) dahi kelimat-ı meskurenin takfiyesine mani addolunmak lazım gelir. Çünkü (an) alameti ref edilince kelimeler hand, şitab, hiram, girye, muz, hal suretlerine girer ki bundan da hiç bir müşakalet ve münasebet eseri kalmaz. Binaenaleyh şitabanın handan ile değil taban ile ve nalanın nihalan yahud guzalan ile takfiyesi lazımdır. Hal böyle iken gerek sazım-ı şuara-yı Iran ve gerek eslafımızdan üstadımızların en büyük suhanveran handan, nalan, hıraman gibi kelimatı gazel ve kasidelerinde yekdiğerini müteakib kafiye ittihaz etmişlerdir. Demek ki kelimatı meskure kesret-i istimalinden dolayı artık asılından yani sıfat-ı müşebbehelikten çıkıb kelimat-ı zahire adadına dahil olduğu için takfiyesinde beis görülmemiş. Bunların takfiyesini tecviz etmemek şiiri bütün bütün tazyik demek olacağı mülahazası da bu babda varid-i hatır olmuş olsa gerektir. Ancak bir manzumede, bir gazelde, bir kaside de her halde yekdiğerine pek de karib olarak takfiye etmemeli, araya mümkün olduğu kadar diğer kelimatta getirmelidir.

Cevri bir kasidesinde Horasan ile suzanı iki beyt fasıla ile takfiye etmiş olduğu halde firuzan ile giryanı müteakiben giryan ile efşanı keza iki beyt fasıla ile, efşan ile nümayanı altı beyt fasıla ile irad eylemiştir.

Şair-i meşhur Bakkı Bey vezan ile efşanı bir beyt fasıla ile getirmiştir. Riyazi bir kasidesinde hıraban ile rahşanı iki beyt fasıla ile getirmiş olduğu halde nümayan, puyan, şitaban, gerdan, güzeran, firuzan kelimelerini hemen birbiri arkasına dizivermiştir.

Sahib-i harabat şitaban ile rizanı bilafasıla, handanı dört fasıla ile irad etmiştir.

En büyük şairlerimiz olan Fuzuli, Nefi'de yekdiğerine karib bu yolda kavafi istimal etmişlerdir.

Yukarda arzolunduğu üzere sazım-ı sühanveran-ı Iran'da sıfat-ı müşebbehenin takfiyesine cevaz göstermişler, ezcümle Nizami, Enveri, Zuhuri gibi şairler yazdıkları kasidelerde sıfat-ı meskureyi takfiye eylemişlerdir. Şair-i şehir Asımi:

mütalaasıyle masdar olan kasidesinde bir beyt fasıla ile bu yolda kafiye istimal etmiştir. Daha böylece yüzlerce kaside gösterebilir. Hem kelimat-ı meskurenin böyle biribirini müteakib takfiye edilmesi kaside vadisinde kesret-i kavafiye ihtiyac olduğundan dolayı zaruri olarak ihtiyar edilmiş, müsamaha kabilinden değildir. Çünkü gerek eşar-ı Osmaniye ve gerek asar-ı Iraniyenin her kısmında en cümle gazeliyatta dahi sıfat-ı müşebbehenin yekdiğerini müteakib kafiye alınarak iyan edilmiş olduğu meydandaki eserlerde görülmektedir. Meselâ şair-i şehir Nelia bir gazelinin muhtevi olduğu şu üç beyt-i beraatte de hıraman giriyan kelimelerini takfiye etmiştir.

Böyle asar-ı latifeyi hıraman ile giriftan takfiye edilmiş diye beğenmemek sevk-i gafletamedan külliyen mahrumiyete delalet eder. Hafız ve saire gazelperdezan-ı Acemde bu yoldaki kelimatın takfiyesini tecviz etmişlerdir. Bizde gazelguyandan Fuzuli'den tut da ta zamanımıza kadar bu yolda kafiye istimal etmeyen yok gibidir. Hepsinden birer beline ityan lazım gelse pek uzun gider. Şu ifadatımla kavafinin bu türlüsü tecviz olunmalıdır. Demek isterim bu babda itiraz bile varid olsa makbul değildir. Madem ki her nevi kavanin-i edebiye ve lisaniye asar-ı bülegadan istiğrac olunuyor. Madem ki bülega da bunu tecviz etmiş bulunuyor o halde bundan ala düstur , kaide olamaz. Mahsus (Aradım, mutadım, gösteri ordı, kebudi) kelimelerinin takfiyesini ki kelimat-ı mezkurenin yalnız nazarca değil , ahenk-i telaffuz cihetinden sanıaca dahi beynlerinde asla münasebet ve muvafakat yoktur. Tecviz edipde sıfat-ı müşebbehenin takfiyesine cevaz göstermemek nasıl olur. (an) ile cümlenin kelimatın mesela huban, sindan, yaran, gibi şeylerin takfiyesi cumhur-ı üdebanın cevazına menuttur. Eskiden yazılmış bazı kasaide bunların dahi fasıla ile yahut bilafasıla takfiye edilmiş oldukları görülmüştür. Lakin bunlara ötekiler kadar menus olmadıklarından şimdilik takfiyesi hoşa gitmiyor. Arablar her nevini müteselsilen takfiye ederler. Hatta Sadi bile:

Mütalaasiyle başlayan bir kaside-i mükemmasında arablara taklideri zulumat, falumat, sıfat, adat ve kerrat kelimelerini bir sıraya dizmiştir. Bizde de şimdi bu yoldaki kelimat-ı Arabiyenin takfiyesi tecviz edilmeğe başlandı ama hemüs(an) ile cümalinin kelimat-ı İraniyeyi takfiye eden görülmüyor. Şiirde Türki -ahenge halel vermemek şartiyle- kuyudu mümkinse mümkin taklil etmekle hasıl olur. Fakat bütün bütün kuyud-ı berendazlıkta iyi değil. Mesela kafiyeyi bütün bütün tebdil ve tağyir etmekten ise nesir yazmak berhalde evladır.

MÜSTECAB-ZADE : İSMET

MALUMAT CİLT 6 sayı 130 sh: 183,184
9 Nisan 1314

MAKALE-İ MAHSUSA

-Şive ve Zevk ve Üslub-

Yeni Edebiyat-ı Cedide namı verilen eserler hakkında bir zamandan beri şive-i lisana mugayeret iddiası dermiyan olunuyor. Asar-ı mezkureyi hedef-itiraz edenler matbuat-ı Osmaniye aleminde iktidar-ı kalemleriyle temeyyüz etmiş zevattan oldukları cihetle - tarz-ı beyan-ı milliyi muhafaza gayretiyle- bu babda söyledikleri sözler garazkarlıkla tefsir olunmak muvafık-ı şive-i insaf olmasa gerek. (Yeni Edebiyat-ı Cedide) hakkındaki mukabeleat ve itirazata cevaben hemen daima tekrar edilen "Bu işin mukaddemesidir, her yerde böyle olmuş ve böyle olmakta tabiidir" cümle-i tesellî-i cevabanesi isbat-ı hak edrinde aklen ve mantiken delail-i iknaiyeden madud olamıyacağı cihetle bu sözlerle muterizler bittabi ilzam ve iskat edilmiş olamaz. Edebiyat-ı mezkure hakkındaki itirazlar, intikadlar, muahezeler hep zevk-i milliye riayet olunmamasından, şive-i lisan gözetilmemesinden, bazan bütün bütün mühmel addolunacak şeyler yazılmasından neşet ediyor. Yoksa bizim (alem-i Matbuat) içinde kimse kimsenin şöhret-i edebiye ve ilmiyesine hased edecek bir mevkide değildir.

İnsaf olunsun-Bulunduğumuz devirde " her şekl-i terakki bir nazar-ı mübtedi ve sathi önünde şekl-i tedenniye müşabihtir" gibi nazariyat ve hikemiyat-ı eblehfiribane ile tervic-i meslek kabil olabilir mi? Eğer bu söz " Her şekl-i terakki bir nazar-ı mübtedi ve sathi önünde mucize gibi telakki olunur suretinde olaydı her veche ile hükmü şamil bir düstur-ı hakikat olurdu.

Şiirin güzelliği şekl-i ifadesinde taayyün ettikçe ilamihaye nazar-ı ehemmiyetten edilemiyeceği derkar olan hüsn-i tensik-i kelam mühimme-i lisaniyesine riayeti akdam-ı şerait-i belagat bilenleri sathi nazarlıkla ittihaz ve hatta bununla da iktifa etmeyerek, mesarını hedef-i tan ve düşnam etmek ahlakiyle, fezailiyle herkese numune-i imtisal olması iktiza eden Edebaya, edebiyat müntesiblerine yakışacak hasailden midir? Bu halleri gördükçe insan kemal-i teessürle " fıreat-ı güftar Farabi düşmesin bedgulara" feryadını tekrara mecbur oluyor.

Evet (Yeni Edebiyat-ı Cedide) namiyle yazılan şeylerin kısm-ı azamı şive-i lisana, zevk-i milliye mugayirdir.

Şiveye mutabakat bir lisan ile mütekellim olan bir heyet-i ictimaiye efradının tebliğ-i kelam ve eda-yı kelamda istimaline maluf oldukları tabirat ve kelimatı mahallinde ityan ile, şiveye mugayeret da bu mühimme-i lisaniyeyi nisyan ile husule gelir. Mesela biz (alkış toplamak) (ilaç almak "ilaç yemek makamında") gibi acubeleri istimal etmeyiz, bu makamda (alkışlanmak) (ilaç yemek) deriz. Kim bu suret-i istimale riayet etmezse işte o, şive-i lisan-ı Osmaniye biganedir. Halit Ziya Beyiğin Mösyö Kanguru namiyle yazdığı hikayenin şu ibaresine bakalım."

"Sen kulupna yerinde bir sefil soytarıyı alkışlayan bir çocukla şimdi dünyamın en büyük şehirlerinde, en büyük canbazhanelerinde en güzideler halkın alkışlarını (toplayan) bu sanatkar arasında ne azim bir mesafe vardı!"

Baladaki tarifattan bu ibarenin mugayir-i şive-i lisan, bir acube-i beyan olduğu elbette anlaşılmıştır. Bu ifadeyi şive-i lisana tevfik için şöyle yazmalıdır:

" En güzide halk tarafından alkışlanan, yahut en güzide halkın alkışlarına mazhar olan bu sanatkar arasında ne azim bir mesafe vardı"

Böyle kusurların ne ehemmiyeti vardır demek gafletten neşet eder. Bilkis pek büyük ehemmiyeti vardır. Belki heman kaffe-i elfaz ve tabirat-ı arabiden, farisiden alınmış olan lisanımız işte bu (şive) sayesindedir ki, Arabın Acemin her kaidesine tabi olmayarak başlıbaşına bir lisan olduğunu bu güne bize hissettirmektedir. Mesela(hulul etmek) (vusul bulmak) diyoruz, (Hulul bulmak) (vusul etmek) demiyoruz. (Hulul) masdar-ı Arabisini (etmek) maddesiyle istimal etmekte olduğumuz halde yine bu vezinde olan (vusül) kelimesini (bulmak) maddesiyle kullanıyoruz. Çünkü milliyetimiz (vusül etmek) değil vasf-ı mahsusu olan şivesine muvafık bulamadığından bu makamda (vusul bulmak) tabirini meydana getirmiş. Şimdi bu sureti kabul etmezse şiveşikenlik etmiş olur.

Zevk lisanda belagat meleke sinin yani kavanin-i lisaniyeye muvafık muktesa-yı hale mutabık irad-ı kelam mumaresesinin tabiatta husulü demektir. Kavaid-i lisaniye dediğimiz şeyler esasen tabiat-ı lisandan istinbat ve istiraç olunub kuyud ve zavabıt-ı ilmiyenin heyet-i mecmuasından ibaret olduğu cihetle havas bir eserin mugayir-i zevk-i milli olduğunu bulistikra hasıl olan kavanin-i lisaniyeden istidlalen, avam tertib-i kelam hususundaki melekat-ı vasiasına, tabir-i aherle meluf olduğu tavr-ı beyana ithafatından dolayı red eder. Binaenaleyh zevk için istimal milletten kat-ı hüccet olamaz. Şiveye muhalefet ekseriya elfaz ve tabirlerde, zevke mugayeret ekseriya cümle ve ibaratta bulunur. Birkaç misal:

"... Nihayet bir soytarı hülya ve arzusuna göre birsoytarı olmuş idi
Halit Ziya

"Şimdi beyaz tentenelrle,zarif tüllerle, müzeyyen karyolalar içinde gecelik tuvaletiyle perişan ve cazib uyuyorlardı..."
Yusuf Şahit

"Adanın asar-ı hayattan mahrum görünen bu koru, ölgün kısmında , yakıcı bir güneşin azabları altında nezih, genç, emelperest kalbinin bin türlü hahişlerine vücud, hayat vererek orada, yalnız çehresini muhafaza edebilen çam ağacının gölgesinde unutamıyacağı bir saniye bir hayat geçirdi. Bilaihtiyar bir şey titreldanıyordu" Şu ibareler zevk-i millîye muvafık olmak için her vech-i ati tertib olunmalıdır.

"ihayet tan istediği gibi bir soytarı olmuştu.

Şimdi beyaz tentenelr, zarif tüllerle müzeyyen karyolalar içinde gecelik tuvaletiyle, perişan bir halde birbirine sarılmak uyuyorlardı, yahut birbirine müncezib olarak uyuyorlardı.

Adanın asar-ı hayattan mahrum görünen bir tarafında yakıcı bir güneşi hararet-i şediddesi altında nezih, emelperest kalbinin bir türlü hahişlerine vücut vererek yalnız çehresini hararetten muhafaza edebilen çam ağacının gölgesinde unutamıyacağı bir zaman geçirdi. Bilaihtiyar bir şey terennüm ediyordu.

Helecan(titreldanmak) kelimesini bizde öteden beri makam-ı istihfafta müstamel olduğundan lisan-ı edebe yakışacak şeylerden değildir. Baladaki misaller böylece bulunub yazılıvermiştir. Yoksa bazen pek manasız, zevksiken şeyler görülür.

Bu ibareler ne ise yine bir dereceye kadar kabil-i ıslahtır. Bu şu ibareyi nasıl yola getirmeli: "Kargısında gözün tahammül edemiyeceği bir lemaan ile istidad eden denizin (vuzuh-ı anifinden) telezzüz etmeyerek gözlerini kapadı. Dikenlerine yaslandığı bu toprağın üstünde başını dayadığı ağacın dibinde alem-i hayalinin o nim muzlim cihetlerine çekilerek muaşaka-i zihniyesini yaşamağa başladı."

Şu cümle dee baladaki ibareler kabilindendir. " Hoşnumadır hatt-ı yaşt-i lebde ebrular kadar satır-ı naberua bulunmaz nüsha-i tenzilde"

"Beytini- bütün o şayan-ı teessüf delalet-i teşbihiyesini bir tarafa bırakacak - tahattur ediyorum ki mesela mısra-ı saniei bir tağyir-i yesir ile:

"satır-ı naberua-i neşayed nüsha-i tenzilua"

" suretine konulunca mükemmel bir acemce oluveriyor mu"

Bu ibare zevk-i Osmaniye muvafık olmak için şöyle yazılmalıdır:

" yani- Delalet-i teşbihiyesi bir tarafa bırakılarak- Mesela mısra-ı sanisi bir tağyir-i yesir ile suretine konulunca fasih bir acemce oluveriyor."

"Beyt-i delalet-i teşbihiyesi birtarafa bırakılarak-mesela mısra-ı ibaresinin aslındaki bütünler, olar, şayan-i teessüfler, tahattur ediyorum kiler zevk aşina bir türk ağzına yakıştırılacak şeylerden değildir.

-İ S T İ D R A D -

Baladaki beytin mısra-ı sanisi farisiye aynen tercüme olunduğu için ifade acemce imiş. Garib. Her lisandabazı cümleler bulunur ki diğer lisana aynen nakli kabildir. Binaenaleyh buna taklid manı verilmek hatadır.

Edebiyatımız İran edebiyatının tesiratına mağlub olmakla beraber yine uyan Acem tarz-ı beyanını kabul etmemiştir. Dikkat olunursa yine bir başkalık müşahede olunur. Şuralarını İran ve Osmanlı edebiyatiyle iştigal eden fudala-y ibbab-ı kalem bilir. Hele asar-ı kadimede görmekte olduğumuz tiğ ve hançer ve sair alat ve edevat harbe müteallik teşbihat Osmanlıların mazideki muvaffakiyyat-ı cihangiranesine ait hissiyat mahsulü olub dünyaya saylet ve şecaatle uan ve göhret veren bir milletin nafaset-ı eşarı elbette böyle çekaçek tiğ ve hançer ve velvele-i hus-ı safere ile beraber olacağı cihetle devavin-i kadimedebesalet-i milliyenin bir tercüman-ı beliğ ül beyanı addolunur ki bu cihetle başkaca bir bahs teşkil eder.

../..

Üslub- ifade, tasavvurat-ı zihniyenin sahaif-i kırtas üzerinde suret-i münakisesi, tabir-i diğerle şekli haricisi ise Üslub da bu ifadenin bir tarz-ı mahsusu, bir hassa-i mümeyyizesidir. Herkesin üslub-ı ifadesi başka, iki ferd tasavvur olunamaz ki şifahi, tahriri, üslub-ı ifadeleri tamamen yekdiğerine müşabih olsun. Maahaza esalib-i ifadenin bu ihtilafı nisbi olub esasen her üslub şive ve zevkde dahil olmak, yani şive ve zevk denilen şeyler esalib-i beyanın lazım-ı gayr-i müfariki tanılmak iktiza eder. Neşahirden Kemal'lerin, Said'lerin, Ekremlerin, Naçilerin eserlerini elimize alalım. Hiç şübhe yokki bu zevat-ı kiramın üslub-ı ifadeleri hep başka başkadır. Öyle ki edebiyatımızla müteveğğil olan zeki bir adam bu zevatın kalemlarını görmeden eserlerin kimlere ait olduğunu derhal tayin edebilir. Müşarileyhimin üslub-ı ifadeleri kata bir birine benzemediği halde gayet-i ikkattir ki hiç birisinin eserinde şive-i lisanına muğayir bir kelime, zevk-i milliye münafi bir cümle îrad edilemez. Demek ki ihtilaf-ı esalib, mucib-i ihtilaf-ı zevk ve şivedeğildir.

"Üslub-ı beyan aynıyle insandır" diyen Buffon bu kavl-i hakimanesiyle hezeran-ı tecelli bir mahiyet olan ifadenin ihtilaf-ı nisbiye-i zahiriyesini beyan etmek istemiştir. Herkesin üslub-ı ifadesi muhtelif olmakla beraber bir şairin, bir edibin meşrab ve etvarı, mizac ve efkarı basılı bilcümle temayülat-ı fıtriyesi, keyfiyet-i manevîyesini gösteren aynasından bittabi anlaşılacağında sahib-i eserin mahsulat-ı fikriyesiyle şahsiyet-ı cismaniyesi arasında bir münasebet taharri ederek hayalimizde kendisine bir vücut bile veriyoruz. Mesela azim bir şahsiyetin ahenk-i müheyyeb cereyanını tenşir eden Nefi'nin o mutantan üslub-ı ifadesi lücce-i bikeran beyanın tab-ı Nefi'de Nefi'de zahir bir nevce fesefeyanıdır ki şimdiye kadar hiç bir şairiniz tarafından taklid edilememiştir. O üslub Nefiye has bir mekteb-i tabiat olmakla beraber asarı, mesamin ve meanisi cihetinden şairin mahiyet-i ruhaniyesini göstermekte olduğu cihetle divanı mütalaa olunurken koca Nefi nazar-ı müteheyyilede adeta tecessüm ediyor. Üslub-ı ifade her ne renkte tecelli ederse etsin bu sırf zahiri bir ihtilaftan ibaret olub müteallik olduğu mevzuun azamet ve ehemmiyet ve mezaceetiyle münasib elfaz ve tabiratı muhtevi olması iktiza edeceğinden derecat-ı beyan-ı indelbüleğa-i ali, mutavassıt, sade olmak üzere aksam-ı saliseye tefrik olunur bilcümle asar-ı mensure-i edebiyenin şu üç kısmından birinde veyahut bir kaçında dahil olacağı müstağni-i tarif bulunmuştur.

Tafsilat-ı salifeden netayic-i atiye hasıl oluyor:

Terakki etmeğe çalışalım. Eslaf asar-ı İranı viran etmişler diye biz de Frengistanı ta ifadelerine varıncaya kadar talan etmeyelim. Onların fikr ve marifetinden istifade edelim. İfademizi zinhar taklide yeltenmeyelim çünkü bu surette tabekiyamet Osmanlılığımızı gösterecek bir edib-i milli vücuda gelemez. Bizim Türklüğümüzü gösterecek şivemiz, zevkimiz, üslubumuzdur. Binaen aleyh her türlü terakkiyat-ı fikriyeyi bu evsaf-ı milliyete riayette arayalım. Edebiyat-ı Osmaniyede bugün husule gelen yenibaşı nevhevesan tarafından rivayet olunan Türki şiveye, zevke muğayir kelimat ve ibarat istimal ve tahririnden ifadede tecedüd Türkçe lisan ile Fransızca ibareler eserler tanzirinden ibaretse öyle terakki bizden dur olsun.

MÜSTECABİZADE : İSMET
Malumat cilt 6 sayı 131 sh: 218,219
17 Nisan 1314

R O M A N

Garib şey insan hiç birkararda kalmayıb her gün bir fikirde bir halde bulunuyor. Meselâ moda meftunu olan bir şık beye bugün sevе sevе giydiği bir dar pantolon iki gün sonra nazarında pek çirkin görünerek madama tab'an geniş pantolon giymeğe tebaalık gösteriyor. Ağrebdir ki bu televvün- i mizac bu tedâd-ı efkar yalnız modaya tabi olanlara münhasır olmayıb illet-i sariye gibi beyn-el üdeba dahi hükmünü icra etmektedir. Bakınız meselâ malum ya bir vakit şiirve şairiyet davası meydan almış ve o kadar rağbet kasanmış idi ki vaktiyle çıkan evrak-ı havadisin sahaifi serapa şiir ile malamal idi. Hattabereen bu hal şairlerle nasirler beyninde dehşetli bir münakaşa-i kalemiyeyi davet ederek şiir ve şairler dahi şiddetli tenkidat ve tarizata uğramasiyle efkar ı üdebada büyük bir tebeddül ve inkılab vukua gelmiş ve binaenaleyh kalendermeşrebane asar yani badedem, meyhanedem bahsolan köhne-pesendane eşar modası küllîyen nazar-ı rağbet ve itibardan düşmüş ise de yerine "Romaniet" müsabakası meydana çıkmış ve bugünki günde ise evrak-ı havadisimizin pek kıymettar olan sahaifini işgal eden ve kütübhane-i milliyemizi dolduran asarın en mühim kısmını müterecem romanı teşkil etmiştir ki asar-ı sadideye meftun olan erbab-ı kalemin en ziyade telehhüf ve teşvikine sebab olan ahval işte budur. Halbuki evrak-ı havadisin bu kabil eşardan tecrid ve tathir edilmesindeki maksat ve hikmet romanistlerin meydan-ı edebde hodserane at oynatmalarına müsaadet değil asar-ı sıddiye neşrine hizmet etmekten ibaret iken aksi hal vukua gelmesi teessüf-i umumiyi celb ahvaldendir. Bir kere düşünelim! Roman nedir? tehsib-i ahlaka hadim olan vesait-i edebden biri midir? hayat Gerçi tarihe müstenid ve millî hikayelerin tehsib-i ahlaka olan hüsn-i tesirine hiç diyecek yoksa da ahlak-ı mivec esbabı olan bazı garbiyyun muharrirlerinin mahsul-i kariheleri olan romanları lisanımıza tercüme etmek ahlak nokta-i nazarından caiz-i mutlak olduğuna kail olmadık hiç bir akl-ı kabil tasvir edemem. Vakıa garbiyyun vaktiyle bizden aldıkları gibi şimdi de hasbetezzaman kendilerinden ahz ve iktibasa mecbur olduğumuz ulum ve fünuna müteallik bazı asar-ı nafi ve ciddiyeyi lisanımıza tercümeye sarf-ı mahsul-i makduratla maarifimize maddeten ve fiilen hizmet etmeğe hepimiz borçluyuz. Fakat garbiyyundan ahlak dersi almağa hiçbirimizin ihtiyacı yoktur. Vakıa roman mütalaasının imate-i vakt için dahil-i azimi gayr-ı kabili inkardır. Ancak evlad-ıvatanın vakt-ı azizleri böyle müterecem romanlarla ahlak-ı milliyeyi ifsad ve tağlit edileceğine bedel, tarihe, ulum u fünuna müteallik asar-ı sahihe kabil-i istifade olacak bir hale ifrağ ile hikaye tarzında cüz cüz olarak neşredilmek suretiyle hem faideli hem de eğlenceli hikayelerle bunların müktebesat-ı vakaları bir kat daha takviye ve tenşite hizmet edilse acaba daha makul daha ciddi bir iş görülmüş olmaz mı? Asıl bir kaç müterecem vetabiilerin temin-i menfaattan başka maddeten, edebe hiç bir faideye müntec olmayan bu misüllü müterecem romanların devam-ı intişarı erbab-ı şebabın ümid-i istikbalini tehdid edeceği muhtac-ı isbat olmayan hakikatlerden olmasiyle bu husus da dahi üdeba-i asrımızın meşhur olan Şevket Şevki Seyyidesi şimdi değilse de ilerde bağ gösterib iltiyam kabul etmeyecek derecelerde pek vahim yaralar açacağına asla şübhe edilmemelidir. Şu halde müfsid-i ahlak tabirinden başka hiç bir nam ile yadedilmeye layık görülmeyen bu kabil romanların modası çoktan gümbar ettiğinden bugün müsabaka edercesine lisanımızın tercüme ve taba hususunda gösterilen inhimak artık nihayet verilerek olanca kuvvet ve himmetimizi işbu devr-i mesud-ı cenab-ı vekilimet-i bimineet-i asafiye sebkan olacak surette maarifimizin maddeten muhtac olduğu tekamülatın husulü asar-ı fiiliyesine ciddan bezl-i mezid-i himmetle vatanımıza ve zamanında saadet-i hal ve istikbalimize elbirliğiyle hizmet edelim, hizmet edelim ki, bir an evvel menzil i maksuda yetişelim.

A. V

Malumat Cilt 7 Sayı 156 sh: 732,733
15 Teşrin-i Evvel 1314

M U K A ' E L E - İ M E Ş R U A

Naci Merhuma dair bir fikr-i mahsus- Ervah-ı erbab-ı kaleme hürmet etmeliyiz- Garaz esr-i cehalet olduğu için dahil-i hevza-i edeb olamaz. Bir daha tekrar edilim: Ervah-ı erbab-ı kaleme hürmet etmeliyiz.

Naci Merhumun Terceman-ı Hakikatten huruuna ve huruundan dem-i irtihaline kadar geçen zaman zarfında lisanımıza ettiği hizmet- bazılarının, daha iyisi hakikati bilerek inkara tasadi edenlerin zannına göre- velev naçiz olsun yine bir hizmet sayılacağı hakikatı meydanda bulundukça onun ruhan-ı beka-nevred-i pakine hürmet etmemek cehl-i kadim-i kudretçinasiye muvafık olamaz. Halbuki Naci'nin Tercümanda zuhuriyle beraber kendi fikr-i edebisini meydana koyarak, mamaşa Muallim kelimesinin izafesini terbiye'i fikriyesi çin kafi görmeyerek, bir taraftan hendis lisanını bilmeyen bizim gibi nevhevesan-ı tahririn galatat ve fevahiş-i makatatını tasnih, bir taraftan da Arabca ve Farside haiz olduğu malumat'ı edebiyesini garbın nesehat-ı irfaniyle tevessü ederek, kendi daire-i vukuf ve ihatası dahilinde kendi zeka ve kuvve'i istihraciyesi sayesinde o zaman nevsemin'i itibar edilen bir takım kavalib ve eşkal'i edebiye meydana koyarak, ihdiki şaka, şarma koyaye hissi diye bunlar içinde çiçek açtırdığımız hikat ve nazmin-i baride-i edidey ı anlaşılmayarak, Alfred de Musset'den, Hugo'dan, Lamartin'den , Prodhon'dan ve ilh.. terceme ettiklerini benimsemiyerek, mümaşkahiyat'ı elfaz ve terakibe dair pek çok sumuneler göstererek, lisanını bilmeyen bir adamın şiir ve edeb-i milliye de yabancı kalacağını isbat ederek, müteassiblerini erbab-ı kalemi makalat-ı ciddiye ve latifeziyle tarik müstakime getirerek muvaffakiyet'i nihayeyi kendi meslekine vechile müdafa eyleyerek, ahir-i hayatına kadar çalışarak asar-ı beka eylediği sermeden-ı erbab'ı kalemden olduğunu asarı, eşarı isbat edib durmaktadır. Hakkat o nun ortadan gaib olduğunu müteakib istedenberiden nezaket ve terbiye'i edebiyesine itimad edilen bazı sevat tarafından aleyhine yürütülen ve bu illet'i garazkarmeye tutulan gençlerden bazılarının bilib bilmeden , mahza yarmak, tahassubat-ı hodfuruşanede bulunmak hevesiyle şurada, burada neşredi en azviyat ve isnadat ve kadd-ı hayat gu günlerde dahi ortaya çıkmakta ve çocukların sözler taşlamalarına benzer bir (garibe'i edebiye) rengini almaya başlamıştır. (Filvaki Naci Merhum daha hin-i hayatında:)

Değişir mi sözle hakikatim bana lanenin ne ziyanı var

Diya kaşifane bir muamele-i kerimanede bulunmuş ise de onun avf ettiği sağlığındaki tacavüzat-ı hafiye olub vefatından sonrakiler ise mazur ve edeb-i memaliserveraneyi cinhac-ı terakki addedenler nezdinde şayan-ı avf olamaz. Hele (Mütalaa) da manasız'ı çeşmi tenasüf olan haka ve adeta saçma muahezat-ı cevabiye kemal-i nef etle okunacak makalat-ı nejdürdeden i aret olub kuş dili lengane-i tahrik-i cenab-ı heves eden ve Muallim merhumun yüzünü görsediği , sözünü işitmediği, asarını okuyamadığı halde bazı esbab-ı müdbere-i gaybiyeye binaen bilamuhabba tanasuz olanlar bu nevin ileri gelenlerindendir.

Her şeyi, her fikri, her faide-i edebiyeyi garbdan bilcümle bizim gibi göstermek moda sı cari olduğu şu zamanda hiç olmazsa o hizmet-i medeniide en küçük, en adi, en hakir, say ve hizmet sahibine gösterilen merhamet'i iftiramiden ibret alsak medaris-i garbiyeden de istifadeye başladığımızı izhar eder Avrupa edebiyatına hiddetle bakanların yüzüne su serpmiş oluruz.

Her terbiyeyi, her medayi-i şiiriyeyi, her üslub-ı nesabetperveraneyi garbdan ahz ve iktibas ve istirak etmek ve onu yalan yanlış lisanımıza tatbik etmek hevesinde bulunduğumuz şu zamanda hiç olmazsa Avrupa edebiyat ve fünununa sesair-i medeniyesine cüzi hizmet edenlerin vesile-i teşekkür-ı nami maksadiyle vücuda getirilen asar-ı takdiriye arine bizde bir misra-i münger ile hadimin-i marifet ve irfanımızı tezkire-i bezl-i mesaiyet etsek ömr-i edebi Osmaniye hayırlı bir sünnet-i meziyet perveri göstermiş oluruz. Yoksa esr-i cehalet ve saika-i garaz ve hiddetle vücudu müteveri-i hakk-ı rahmet olanları

şetm ve tahkire başlarsak fena bir terbi esasiyete bulunduğumuzu ilan ederiz.

Acaba içimizden biri Hacı Merhumu:

-(Merhum, muazzam, maşhurlek, üstat-ı edeb, o vahi-i edeb, o cami-i küllü şey, vahid-i hiç bir şey ibare-i müzeyyifaneciyle alenen tezzile kıyam eder ve daha onun mertebe-i irfanına erişmek için onun nur-i ruhsallerverenes kadar çalışma a muhtac olduğumuzu bilir en o an henüz çürüyeyen izar-ı fena aludumu tahkiren başlarının çok güzel yakıştığı hemdi kavl-i müberredeiyle ma- bit olanbir tedakkik-i ilmiyedeyde bulunacak olursa naşıdır ız mahalle-i mahude de bile zaif-i telif ve sakatın en bayağılarına giriftar olan bu edib-i nev- zuhuru hal-ihayatında ne türlü nazar-ı ehemmiyete alınmalıyız ve muvazı olacak anlaf kendisini ne türlü telkib etmelidir.

Şu münasebet-i münasife, şu vesile-i hatırdan bize bir vakit:

(hiç iken, hiç liyakatinden nakısında garib!

(lig istersen eğer safiyeye hepsin sen)

Sert-i mezkurunu takib etmiş olan mülahazatı tekmatır ettirdi.

Bizim gibi gençler eslafa hürmetle, ahlafa nasihat-i tertib olmağa çalı- cacaklarından (Paris Sergisi) münteciesine hidmetlenibde Hacı Merhum benendaz olmağa neye teşbih edeceğinizi tayinde şimdilik müte eddidiz. Fakat taayyün edecek olursa arzı kılur sözleriz.

Selamet. Cilt 5 sayı 118 sh: 1134,1135
15 Kanun-ı Sani 1313

MUKABELE-İ MEŞRUAYA KARŞI
TERK-İ MÜSAMAHA

Demek isti ordu. Ne çareki yine teskin-i teessüratı ine muvaffak olamıyordum. Tadil-i alam-i dile medar olur mütalaasıyle bir kaç defa üç beş satır bir şey karalayıb bir vasıta ile neşretmek niyetinde bulunmadım diyemem. Buna yalnız bir mütalaamani oluyordu. " dersini heni pek küçük iken bir mir-i mugendilden almış, o dersin dehşetli ve hikmetine de sonraları bazı sevatın tecelliyatını idrak ile vakıf olmuştum. Şu hale nazaranesbui ve musavver (Malumat) ilmin o neşriyatındaki ciddiyet venezahete her hafta parlak bir delil gösteren cilvegah-ı irfan ve edayiin iki gün evvel saha-i ara-yı intişar olan ve ((5 ramazan-315))1113 tarih ve numarasını havi bulunan nüshasında münderic- Mukabele-i Meşrua- serlevhesi tahtında yürütülen mütalaanın kendi bir feryad-ı muzdaribaneye mahkum olmak hediz o ateşin feryadlara nihayet veremeyen kalbimde ne latif, ne canfeza bir tesir hasıl ettiğini tümkün değil tarif edemem. Bu nüsha-i nefise-i asar-ı beyazideleriyle tezyine hizmet eden efazıldan biri de sizsiniz. Bu makalede, hame-i bedayinüvisinizinbir mahsül-i nevini ise teşekkürat-ı halisanem tabii doğrudan doğruya size add olmak lazım gelir. Hangi kelam-i hamiyet-i asarın mahsülü olursa olsun cilden güzel yazılmış büyük bir hakikat izhar edilmek istenilmiş. Bundan mütehassıl şükran ve minneti nefsiye hasretinde ihtisafsızlık demek olur. Eminimki şu hizmetinizden dolayı size müteşekkir olanlar çok çoktur.

" Mukabele-i Meşrua" da Naciye namus perverani-i erbab-ı kalemin, gayret-i ciddiye ve hizmet-i sahiha müştakininin cihanşümul bir nişane-i takdir ve teleffuzla sermübahatını mefhurfiraz-ı asuman buyuran makam-ı tabende-i asarımız sunyi-i yegane-i ulum ü maarif Hadiqahanız, Efendimiz, Hazretlerinin bilhassa tevecc ve ihtifa-ı mülukanelerine mazhariyet suretiyle de itilayab-ı imtiyaz olan o edib-i muhtereme aid mütalaa ne kadar meşru bir hizmet-i mühimme ise, eshab-ı kalemin yalnız ervahına değil, efkarına da hürmet lüzumunu talimen yazılan satırlar dahi hem meşru hem de hakikaten memduh bir hizmet i hamiyet perverdir. Bir tavr-ı hodfuruşane ve nümayişkarane iki buçuk sütunlu bir makale-i bimaani ile cihan-ı daniş ve irfanımıza asar-ı edebiyemin ne yolda tendik edileceğini veya edildiğini bildirmeye kalkışan, kendisine ve belki de üstad-ı edeb tanıdığı zevata öğütleri oldukça talim-i lisan ve hikmete muktedir ve bugün vücud-ı muazzezi mütevari-i hak-i rahmet bir hadim-i marifetinize atıp tutmakla kanaat edemiyerek bine o iki buçuk sütunlu makalenin nısfına karib bir yerinde , marifet ve hikmetin bizde de şan ve edeb-i milliyemize muvafikbir tarz-ı makul ve müstahsende terakkisini arzu edenlere tarizen 9 hele garbda edeb ve hikmet... bu ne şekil şeydir? bu yalnız bize mahsusdur- düşünmem ki bana ve benim gibilere bakan marifetlerinisi görünce maariften vazgeçecektir. - bakın eslaf ciltler , kütübhanelar, memleketler, dünyalar, kainatlar dolusu kitablar asmışlar. Asıl marifet i cihanın menbaı odur; oraya dönün, ara yerde geçen asırları geri çiğneyin. Bakın görün oralarda neler var? Maatteessüf bu bu kadardır. Neler var gösteremem. Çünkü Floryanın hindisi gibi hissedi orum ki , bir şeyler var fakat ne!!! bunu ben de bilmiyorum. zeminde yaveseralıklarla (Paris Esrarı) müterciminin o hürmetli o azametli, cehaletini, hais olduğu hüküm ve kuvvettenbihaberlikten düşürecek garibeler, terbiyesizlikler izharından çekinmeyen efsürde-mazzamın bu türlü edeb ve hikmet derslerinden hissedeni itibar ve istifade olub olmayacakları bahsi gerçi cayı mülahazadır. Mamafih böyle veda-ı alem-i fena idem fariğ-i bud ü nebud olan erbab-ı kalemimizin revan-ı pakini şad ve onların asar-ı bekapesendine iktifa ile hizmet-i matbuat gibi insaniyetin iddiyad-ı şan ve bekasını müfid bir meslek-i memduh ve fayzaferzade haddince kat-ı merahil arzusunda bulunan mesairin ve ahlafı teşvik ve irşad edecek makalatın vakit x vakit tenvir-i ufun etmesi daima tebcile, takdise şayan hizmetlerdendir. Bu gibi makalattan o gibiler müstefid olmasalar bile her medenice cahil(Paris'ten müterciminin... ün bilir? belki de o terbiye-i atika erbabından addedilen ve - Mezakk-ı hayat, Asar Ölü, Nagam, Mitabe-i Can, Hadın Mektupları, Edebiyat-

-ı Hakikiye gibi pek çok bedialar vücuda getirem daha bazı muharririn ve müte
eminizin asarını bir rağbet-i mahsusa ve hatayuşane ile daha ziyade mütala
ya iştiyak göstereniçin tanıdıklarını, memnuniyetlerini mucib olacağı , itikad
en mülahazaya, izaha lüzum göstermiyecek bir hakikattir. Binaenaleyh nizab-ı
hase-i beyanat-ı irfanınızdan tereşşuhsaz olacak silal-ı irfan ve edeble şu semin
i hikmete bir kat daha ab ve tab vermek hususunda dirig-i himmet buyuracağını
zı tasavvur edemem.

Makale-i meşrua, bu meseleye ait söylenebilecek sözleri veciz bir eda
beliğ bir moda ile cami olmakla beraber o meseleye acizane bir kaç fıkra tezy
yil ve ilave etmek ve o suretle hayli uzayan perişan sözlerime nihayet verme
arzusundan da kalemi mene muktedir olamıyorum. Zaruri bir kusuru hoş görüver-
mek lutfunu kadim bir dostumuzdan bir iltihab-ı bilmüsahamızdan esirgemeyeceğ
niz değil mi hasim? Mahsi ihtimal ki böyle lüzumsuzdan ziyade uzatmak arzusuna
mukavemet edemeyişimi(Paris Sefiri) gibi cahilinizin cahil bir hüccet-i mantıka
ve beyanı meydanda durub dururken benim benden pek çok cahil bir hodendişin is
nad-ı cehl eylemesinden mütevellid teessürden sevk ve teşb-ı tabiisidir denasi
le telakki edilebilecektir, bulunsa da sizin gibi nazar ı hikem sahabının ve-
recekleri hükümlere karşı öyle keyfi keyfiyat ve istihsanatın tahili bir ehem-
miyeti olamaz. Ben çıkdıkça kadar bir eser-i edebiye hakkında itikad etmek gibi mudha-
ginanesine bir harekette bulunduğumu , "Üstad-ı edeb hemen diğer nisf" davasına
kıyam e-lediğimi tahattur edemiyorum ki , bu gibi sözlerin mahiliklerince de
bir hükmü, bir ehemmiyeti olabilsin.

Bir hakikat daha var ki , şu sırada onları da bir nebze bahs etmeksizin
geçemiyeceğim. Mütarifiyan-ı edibaneleri olmak lazım gelen hakikatlerdendir.ki
namımız hemen bir zamanda sahaif-i matbuatımızda görülmeğe başlamıştı. Halk
levh ü kalem fuyuz-ı in'isatbahşasına bir hadd-ı tasavvura kabil olamayan bu
meslekte devam ve sebatı, feyz ve ilayı mahlasınızdan pek çok ziyade zat-ı ed
banelerine nasib buyurmuş. Şu hal bilseniz bu gün ne derece kadar ı teselli
ve iftiharımdır. Bazı gavail-i bayılulet ile nesr-i asara devam edememek mecbu
riyetinde bulunduğum beş altı sene evvelinde gelinceye kadar - müteferrik asa
ve makalatımdan sarf-ı nazar- müstakil kitab şeklinde tab ve neşrine muvaffak
olduğum yalnız (Paris Sefiri) değildir. İçlerinde onun gibi hasbiyyervarani has
miyle ürkütebileceği bulunduğu halde mecmu irmi parçaya karib bir silsile
teşkil eder. Bundan daha büyük bir hakikat var. Nesr-i asar cürret-i tıflane
ve nevhevesanamesine bir türlü mukavemet edemiyerek sevad-ı acizinle uyun-ı
erbab-ı mütalaayı işgale, o bin türlü fevahiş ve hatiat-ı edebiye ve lisaniye
ile mali eserleri meydana çıkarmaya başladığım zamanmahud makale sahibinden
belki de daha genç idim... Hiç bir zaman (mütalaa)nın mevzu-ı bahs olan ma-
kaleyi ihtiva eden nüshasından bir kaç nüsha evvelinde - değil başlı başlı-
larımızın- hatta okuyan gençlerinizin bile cidden yüzlerini kızartabilecek
(sakut) kadar bir nümune-i edeb, bir nişane-i marifet ve fazilet suretinde
arz-ı enzar etmek küstahlığında bulunmadım. Şimdi bize tenkid yolunu , in-
tikad-ı asar-ı edebiye tarz ve adabini bildirmek cüretinde bulunan yine bu
müteharrir-i dakrafuzdeğiliyor nümune-i dehası olunan (sukut) ı bir gün aynı
le kendine benzer bir mir-i kiffet-perver hali ül izara kısa ile mütalaasını
tenkid eylemiş idi. Şu makalelerde ne kadar dikkat o duğunu takdir edemeyeceğim
Aman bunu da bir nevi nazar-ı esasi veçhilerden geçiriniz, şayan-ı istifadeli-
dir.

Ali Ekrem

Malumat Cilt 5 Sayı 120 sh: 1372,1373
29 Kanun-ı Sani 1313

M U K A B E L E - İ M E Ş R U T A Y A K A R Ş I

T E R K - İ İ S A R A T A

(geçen nüshadan mabad ve hitam)

Hülasa: Asar-ı kadimemizin ihtiva eylediği hatalar, noksanları, muhtelif cihetlere, bedahetinasızlığa ait kusurlardır ki, bence o da mesuliyetsiz bir bais-i hicab olabilir. Fakat o hataların gaib izmet, maarif-perver arkadaşlarımız tarafından hoş görülmesi, bilaistisna bütünüyle, eğlek, onların her ferdi gibi tabiat tarafından teveddüde luzum görülmüyorek gevşeklik, tembihçilik okumuş ve okumakta bulunmuş olmaları da senelerce sebb eden hizmet ve meziyet-i naçizanemin büyük ve manevi bir mükafatı ir ki, o mertebe-i halaterine hürmetle tecavüze cüret eden değil, büyüklerin suttukları takibte müteşid geçinenler bile emsal-i hamudane ve mütehassirane erini hatta uzaktan yek uzaktan sevgi, muvafık olacakları hakkında biraz müberreddidir. İşte bu halde edeb ve hikmete bir hıyanet-i mahasusa takdir edildikçe bais-i iftiharım olabilir.

Bu vakitte bir cihet hatırıma geliyor.: Ama mademiye kadar Ojen Şu erin Lamartin'lerin, Victor Hugo'ların, Hugo'ların, Alfred de Musset'lerin ve daha bazı emsalinin adabımızı ihlal ve ahlak-ı ümmiyemizi ifsad edecek mahzurlardan salim görülmüş asarını intihaba şayan bularakoyarak tercüme etmek gibi bir sukut ve hatalara duçar olmuşum. Zira bu zatlar bola, Ab honne -aude, ve emsali derecesinde edib değillerdir. Çok adi ve kaba sabit adamlar ır, denilecek olursa o yoldaki mualleziti cevabdan müstağni görmekle beraberinde sebat ve ısrar ederim. Yahut diğer ir rivayete göre, tercüme eylediğim asar-ı naçizaneyi maşmul-i himaye-i cağbet ve iltifat buyuran zevat, hiç bir şeyden anlamıyorlarmış, onların hepsi de münevver-perveran imiş. Hele bu cihetle müdafaya kalkışmak vakit vazifesinin haricinde bir meseledir. Yazı yazmakta istifaza edilmekte tecrübe ve iltifata şayan gördüğüm ve kendim beğenmediğim bir takım eserlerden sonra daha düşüneceğim bir hakikat varsa o da:

Ahlak ile dir nizam-ı alem
Ahlak ile dir sermaye-i adem
Ahlak ta mevcud edilmeyince

Sevgi-i edebe gidilmeyince
Alemde nice maarif ehli
Tercih edi or ulema cehli

İhsar-ı vakıfanesine vakf-ı sipah-ı itibar eylemektem ibarettir. Uzaktan yakından takib etmekte olduğum meslek-i irfanımıza nazaran, zat-ı edibanelerine de bu dairede baberce-yı sebat bulmakla iftiharım dünyada oluyor. Şu hal ve hakikatle berabe nüccerred (tezellükat-ı nefsiye- hırsıye-i elem- kuru yabis bir tehekküm-i nefsi-Sebz-i use- şerh-i hande) gibi parlak terkibler ibdaında; ve- bir vav a diz ilave eder de hacı-i Şuranenahımızın

Senin hüsnet olduğun eyler isbat
Tecalî-i vav ve tecalî-i vavat

beyti hatırlara getirircesine "vava" dersenize daha çok okur ve bu mübtesim, müşfik gene ne tahammülşikenden bir kar-ı alem taşıdığını düşünerek ona karşı bir merhamet, tahammülünün en hissiz köşelerindenbirden bire yükselen ir merhamet etmeğe başlıyordu.)tarzında bi-serfüden bir cümle-i garibe ile müsel-sel, mutarrıa fikrelar teşkilinde; dahası var! Şiir ve edebiyat namına:

Şükran-ı leyle bülündüğü durur heyecan
Vucudunuz aşkı rageelerle ürpheyecan
Âşüfte naire-i ihtiras-ı takatsuz!!!
Açıldı ufk-ı nevanev içinde başka cihan
Olub bir an müzahreb içinde sest-i huzur
Vucudunuz yağılıb kalbi ansızın(derhal)
Şeni di kalbinizi tebahhi-i sadakatiniz
O dem teati-i nazara çekdu cüretiniz!

gibi bir zamandan beri esasen tasad edilmeyecek galata yadigarlarının tefevvüh edemiyeceği sözlerden de bayağı olduğunda, erbab-ı nüfus ve hamiyetin

tereddüd edemiyecekleri tabii bulunan nahrumane ve erdebirunane şiirler vü-
cuda getirecedi iniziyeya getiremiyeceğiniz için bize (camil) Divan-ı ba-ihti
şamı izafe edilecektiş. Ne gam. Fikrince o şanlı cehalet bizce daima medar-ı
tesaydiş ve fazilet olur. Ne buyurursunuz?

Küçük bir iki fıkra-i istidradiye ile neticeye intikal etmek isterken
sevk ve icab-ı kelam zemini , sadedi, bahsi unutturdu. Hakikat vesair ki
"nerva-yı sebeb-i muhabbet bozar" düzen fıkra ler" tesellisi böyle yerlerde imda-
da yetişiyor. Fakat hacz-i nigarımı böyle bir tuğyanda bulunduramam , fikrimi
bir noktada istikrardan menedecek zevk-i muhatabı izdir. Hicabım işte bir daha
tekrar ediyorum: İt ahmı hoş gör artık neticeye yanaşıyorum.

Bu güne gelinceye kadar bir nazar-ı istihsan-ı cenabane ile uzaktan seyir
olduğum bir vadiye intikal edeceğim cesaretinde bulunduğum için ne elim, ne can-gü-
daz bir his ile mütehassis bulunduğumu cümlenin devamıyla takdir edemezsi-
niz. Bu zeminde izhar-ı hak ve hakikat yolunda bundan önce edibane bir lis
ile tevhid-i mütalaata , sebat eylediğim acz ve cesaret isbatında imkan-ı tasvirî
ise hakikaten gayr-ı kabildir.

Cenabetten evvel ve yine beraberinde zihnde mebdi intisabın tahtında bulu
nan o fikr'ü-hâlde cebbin, o fikr'ü-hâle acz ve mahcubiyetinde acaba böyle yeni
yeni terbiyelerle tahkire-i atiye erbabının cenab-ı hakkı tasvir olmak istemeye
cesaretlerine, velev ki mazhariyetsizdik edebi müdafaa-i hak yolunda olsun - mukabelede
bulunmak bilinsin ki en büyük tecavüzlerden sayılır. Bilmem ise bunu hiç bir
zaman ve asla affetmez. Çare ne? Bazen böyle mecburiyette kalıyor insan.
(Velhasıl-ı azimm) hikmeti tecessüm edilmedikçe namus-ı kalemi tehdid eden erin
bazı [illegible] zaruriyesi de karin-i avf ve müsamaha olur diye inanıyorum. Sizi
biraz daha ileri gidersem "Hayır, hayır ! mahvet et bu fikri

Hakikatını,(bir-i tahliyez zamanı gelmeyeni kaçırdı) ve zamanıyle karışık
anlatıvermek lazımdır" diyecek olursunuz, onu da ben söyleyeyim. Artık şu
bahsi açmakla neticesine de hitam verecektim:

- Cenab-ı Hakk'ın kainatta her terbiyeyi, her hidayeti, her ülulu
l nezahet ve servetini kabiliyeti ahz ve iktibas ve istifade etmek ve onu lisanı
alan yanlış tatbik etmek hevesinde bulunduğumuz şu zamanda hiç olmazsa
Avrupa edebiyat ve fünununa müessir i medeniyetine güzi hizmet edenlerin ve
le i tezkarı nâmı bi'l-vesile vücuda getirilen nazar-ı tahkiriye yerine bizde
bir mısra-ı münasibdir ile mukabelenin-i mahabbet ve irfanımızdan hazine hesl-i müdâ-
vet etsek bir-i edebi'i sebebiyle sayılmaz. İ elimle'i nemihat ervanı gösterm
olunuz. Yoksa sabr'ı cehalet ve sabaha-i garam ve hiddetle vücudun mütevari-i
hak-ı sabret o anları geçirdikten ve tahkire kaşı mukabelede bir şey yapmamakta
bulunduğumuzu ilan edeniz" buyuruyor. Bu ne ali bir cesaret, ne büyük bir l
ki atıtır. İki kelime ile medeniyet ve edebiyatımızda feyz-i hidayetbahşa-i temsil-
den hissemend olabilmek için yegane tarik-i selamet , çare'i bunsuz-i necat
ve saadet de budur. Bizde biz de isbat-ı hüviyet olsun- evvelâ hay
la rahmetle ad olunan edebiyat-ı evvelan-ı asar-ı münciye-i Anadolu'dan i
bu gün havi oldukları hakaik-i hikmiyeyi , havarik-ı edebiyeyi, asar-ı hayre
güdüp ümid o ciltler , o kütübhaneler dolusu asarda hiç çübbe edilmeyen ki er
vah-ı cazire-i cedadımız hakkında izhar edilen tahkirat ve ihanatın ahlafa
bahşedeceği sevk ü hamiyet delaletidir. Evvel ervah-ı cedadı'ı kaleme minnet
etmeliyiz. Bilmeliyiz ki ahlaf için tenevvire sebep olan sababın başlıcala
rından biri de işte bu hürmettir. Çalışa, çalışa, sağlığımdan olamazsam da onla
yeşerevleri sayesinde olsun bulunurum, asr-ı aleyhinetmeyesiyle kalınca, istih
atınca devlet ve memleketine nafi zannettiği yolda hidmat-ı namuperveranesi-
erbab-ı kalemin , ziya-i ebediyesinden mütehassil teessüratı henüz tahkirkarane
bahsinde bulunanların etum-ı galiziyeye hedef edildiğini görürlerse
tabii tahammül edemiyerek " acaba, acaba! bu kaç-duş-ı tintane , bu nabeşgan
muameleler bizim hakkımızda da mı evvel gösterilecek" Biz ise bu alem-i esbab ve

alaike veda ettikten, [illegible]-i tabiyesa-yı zihniye nihayet verib hakd-i
sükuna çekildikten sonra vesile-i yad ve rahmet olur mütalaasiyle çalışıyor
demekle ve o vazifa ile [illegible]dar olmakta mazur değil midir? Daha üç beş sene
evvel aramızda bulunan, bizim gibi çahan-ı erbab-ı kalem, hevesveran-ı edeb
ve marifete :

Bahrı [illegible]alet ü gayret nedir, ne hasıl eder!
Bahrın çinar-ı sifere bir de karvanı gezdin!
Çalışıp oturanlarda zıll ü [illegible]ese bahrın
Oturmayıb çalışanlarda izz ü [illegible]enı gördün
Bilan hisseyle dönse derler öyledir sevdiğin
Ne istiğna veriyor milletin lisanı [illegible]ün!
[illegible]ma mütalaasının yok mu dinleyen o eyyam!
Ne seviliyor mukalemın mükemmeleni gördün!

Zamanında hikmet ve terakki derleri veren ("Sabi/ [illegible]i bilib,okuyub anl
yıb da sahn-ı illiyin-i pervazına arz-ı tazimat lazım[illegible]u demek ve tahdisten
gafil veya [illegible]ütegafil bulunmalım da Avrupalılardan ahz ve iktibasa başladı-
ğınız mahsusin, meali ve danslara , tuvaletlere ve adab ve ahlak-ı milliyeni
zi [illegible]ihlal ve [illegible]ıldır hiç sarça eseri rüya bir fazilet ve marifet
suretinde lisanımıza nakl ve tercümeye mi inhisar etmiş?

Size lazım mı hakk[illegible]senat"ı frenk
Yoksa lazım mı keşf ü cane-i teng?

Bi en o vakıf-ı hiç bir şey (!) Basının [illegible]evline ittiba ile Avrupa'n
ci[illegible]den bizce de nafi olan [illegible]asir"i medeniyesinden , bedayi-i irfan ve ictih
dından iktibasat ve istifazada bulundukça onların edeb ve fenne hizmet eden
ler hakkında reva gördükleri muamelat"ı kadirşinasane [illegible]es ve o muameleleriyl
rehneverd-i sanat"i beka olanlara halef yetiştirmekte güstendikleri teşvik
ve terğib eserinden ibret almalı. , bilhas da bu [illegible]anıme-i insaniyeti tatbike
özenmeliyiz.

"Zaman zamanı terakki, cihan cihan-ı ulum" di orum. Şübhe yok ki bu
büyük bir hakikattir. Öyle hakir,öyle dakikadan. Bir geleri ar"ı ali-tebar
ve hamid ü [illegible]amın [illegible]ver-i nesad ve alelalalini idrak ile [illegible]ahi bulunuyoruz k
tarihlerde bi[illegible]sialine daha tesadüf edebilmeke [illegible]oldan muhaldir.Bu saadeti
takdir ederek [illegible]adişah-ı hikmetpenah Efendimiz Hazretleri in [illegible]maarifin terak-
kiyatı , [illegible]matbain-i [illegible]ari[illegible] ve matbuatın ifşar ve inkişa olunda alelde ar be
ve ic[illegible]r bu [illegible]mevkıda oldukları e[illegible]taf-ı celileleri[illegible] bir derecaye kadarolsun te-
şekkürat[illegible]nı ine[illegible]na arz ve ifa[illegible]a çalışmazsak açıktan açıka küf an"ı nimet
eylemiş oluruz.

"Bilinmez hasilin asrında asla kadr"i asarı..." gibi [illegible]ale[illegible]in hakiki-
kat-ı mahsa olmak üzere tekrik edildiği pek çok [illegible]mahallerde [illegible]şitmiş. güçmiş.
Hamden lillahilmüteal biz öyle bir zamanda bulunmamışız. Hazret-i Celalatvay
hazret"i [illegible]Hilafetpenahide bu büyük hakikatlere [illegible]vakıf olan erbab"ı irfan ve ha
mi[illegible]et nezdinde [illegible]ne çok hizmeti sebk eden [illegible]erbab-ı kalemdenin cevabı daima
müheccel ve mukaddes, o yolda [illegible]emsal-i mesai"i [illegible]mendaneden bulunmalarını da
her zamanın kadrince muhterem ve mevakkardırlar. Hasıle insanlık şan ve şe
refini tekdir ile on[illegible] göre çalışmakta ve o mukaddes ve muhterem erbab"ı ka
lem sırasına iltihak edebilmektedir. Bunun sıt ve mahiyetini iltizam fe [illegible]
be-i ulya-i terakkiye ittisal [illegible]evsa-i metinlinde bulunmalar, "in reh i tu
miruy-ı (beğendiğiniz yolda yürüyün) itabına tesadüfle [illegible]ir aralık gülmeh ve bi-nişan
olurlar.

Asizim Basın! İşte bu sözlerimle netice-i fikir ve mütalaatımı da bi
derecaye kadar arz eylemiş olmakla [illegible]aiz-i fahr-ı bitayanın. Sevzu-i mühim-
bahs olan [illegible]makale-i mevzuamın [illegible]ntisesini teşkil eden: "Sizin gibi gençler
eslafa hürmetle , ahlafa nümune"i terbiyet olmağa çalışacaklarından ("a-
ris Esrarı) müteracimine [illegible]addetle [illegible]ğaci [illegible]ecimiz tesadüf olsa"
neye teşbih edeceğini tayinde şimdilik müteraddidiz. Fakat tayin edecek
olursa arar [illegible]olur söyleriz" fıkra-i ahiresi , buraya kadar verdiğim malumat

ve izahat i o bir dereceye kadar kesb-i vuzuh eylemiştir. Sanırım. Şimdilik şübhem kalan bir cihet varsa o da nasıl bu kadar hiddete sebeb olan hal dir. Evet bu hiddet de sebebsiz değildir. Yine böyle bir makale-i doğrusu neticesi olarak (Türcüman-ı Hakikat) ceride-i muteberesiyle neşredilen küçük bir tezkiredeki mütevellidir. Hakikatlerine o azametli cehalet le beraber bu tehid ünvan-ı mefahiraverini kazandıran işte bu tezkire-i hamidat olmuştur. Tenvir-i bahse hizmet edebileceği için istersiniz böyle bir risale-i muhabbet ve muhalesetle size ona dair de arz-ı malumat ederek tashih-i zemine , tavzih-i hakikate amade im. Baki: [illegible]

[illegible]

Malumat cilt 6 Sayı 121 sh: 4,5,6
5 Şubat 1313

BİZDEKİ USUL-İ İNTİKADİYEYE SİZ[illegible] BİR MİSİNE DAHA

Musavver Malumat'ın 5 Şubat 1313 Tarihli nüsha-i esbuiyyesinde muharr rinin zarafet-i kalemiye, kudret-i edebiyesine hüsn-i niyaz olacak intikad(!) sermaseli sırr hasedden müteveellid, garazkarlıkla maşhun bir makale-i acibe görüldü. Bir alay yavenin altına "İbn ül Kızır Rüşti" imzası atılmış. Bu şak ka-i edeb kimdir? bilmem. Sahaif-i matbuatta teşhir namına bir girişgah bulma için "Tunelden İlk Geçiş " ünvaniyle İkdam'da neşreğlemiş olduğum ve sahib-i makalenin müleyvves addeyledigi neviden "semin" ler aramyanlardan beri olmalı.

Rüşti-i yave-i sera şubat içinde "Kızır" ismi mucib-i inşirah-ı kulub olur ümidiyle feth-i dehan-ı hemeyan eyleyerek:

Neşredilmiş bir eserki perdebirunanedir
Derakab tenkidi bir himmet değil ya nedir

Sual-i hakimanesiyle söze girişiyor ki bundan da zat-ı edibanelerinin alemse sırr-ı himmet-i fikriye şevkı kelimeleri mutlak bizim Tunelden İlk Geçiş gibi perdebirunane eserlerin zuhuruna vabeste olduğu anlaşılıyor.

Kendi tenkidleri - eğer buna tenkid demek edebiyat namına bir küfür olmasa- sade perdebirunane değil , pek garazkarane yürütülmüş. Selaset-i beyanlarını rengin düğürmek için o Yüneül Hasanları falan dermiyan-ı bahs edib d pek zuhuru vari ortaya çıkmamış olsa idiler belki bu hizmetlerini takdiren kem dilerine "Serhudar olunur" diyen bulunurdu.

Münekkid: "Tunelden İlk Geçiş isimli hikayeyi mutlaka okumuşumuzdur." hükm-i katisiyle lütfen o eser-i nazike atf-ı meşiyet buyurduktan sonra "değr söyleyin nasıl bulduunuz? nerseriese mi, sararlıca mı? cümel-i tasdiriyyesiyle arz-ı kariine müracaat ediyor. Fakat hemen yine kendisi sabredemeyib güya Kızırzadenin kaleminden çıkan her söze alemin eyvanı vereceğine itimadsız-ı ta olduğunu gösterir bir gaflet-i eblehane ile " bana kalırsa sararlı" hükmünü veriyor. Zaten o hükmü kendince evveldan vermiş. O istimzac-ı nazikanesi kuru laftan ibaret..

Şimdi gelelim münekkidin tevehhüs ettiği zarar ve siyan davasına: Şu yolda ifsah-ı fikr buyuruyorlar:

"Evet kenç mahdumunu sefahetten sene çalışan ihtiyar peder o merdan,o müstekreh mahalli-i fuhşa ayak atar atmaz yoldan çıktı, oğlundan siyade ağdı. Orada bir hayli zaman kapandı kaldı. Gur patlasın çal oynasın alemine oğluyla beraber daldı. Sonra da uzuna koçur mu koçur gibi tabirat-ı biedibane ile anlattığı karılardan tenbul elemiyi dost tuttu.

Hülasa müleyvves bir zemin!

Bir ihtiyarın öyle bir mahalli-i fuhuşta azmasını tasvir etmek bekaret-hissiyatı berkemal bulunan (münekkidin kendi gibi) siz de gidinizde oralarda siz de onun gibi azınız demektir? Yoksa efserdedil bir sahhurdeyi bile dere-kat-ı aşka düşüren o nevi dar ül mesaibin gençlerin başına neler açacağını inasen bir levha-i pürziber göstermek midir? Bunu o münekkid-i genç fehimden değil erbab-ı insaftan esaralım.

Kızırzadenin satırları dikkatle oku.Sizi pek kızdırmış olan o tavr-ı sini takınarak işte bir cahile ders veriyorum. Sema ile halayı bitteseci bahs üstüne göğüne bulaştırarak ecale-i kalem eylemeğe yazı yazmak denilmez, eğer öyle zannediyorsanız o boş kafanıza vura vura - velev anlamak çanınızdan olm sa bile- size bu hakikatı tekrar edecek rastgelar olabilir.

Müleyvves zannettiğiniz seminlere el uzatılırsa onlardan hiç biri kabil tathir olmaz. Bir kişyagerin dar ül istihsarına giriniz. Alem-iinsaniyete hi met için sizin gibi sebükmağz-ı neşahetperveranın müstekreh addedeyleği şey lerle gece gündüz oynadığını görürsünüz. Erbab-ı fen basan bir lusum -ı cid üzerine cifeler içinde hakayak keşfiyle uğraşıyor, insanları zebun-ı kahrı eden emraz ve illel-i saireniu çare-i indifaı işte oğelda bulunuyor iki koçu mu koçur tabiriyle bir tavr-ı müleyvvel Alemi insanı işitir işitmez büttün hissiyat-ı afifanenis o kadar şiddetle niçin kabarıyor? Ömründe o sözleri

ilk defa benden mi işittiniz? Yoksa bilmiyerek sülf-i yare mi dokundum? Bu n yakarlığınıza kalben güldüğünüz halde buna beni inandırmağa bahusus alemi al datmağa uğraşmanız münekkidliğinizde daha gülünç olmaz mı? "of ne leve as- mahmış gibi" bir kaç manasız, bütün müstehzibattan daha müstekreh cinsalarla bahsi kazanırım mı zannettiniz?

Roman hikaye dahilen telifatın bir vadi-i hikmet ve tedkik olduğuna nazaran orada karacasına göre neririyyathanelerde olduğu gibi bütün emraz-ı be geriyye tegerrüh edilir. Öyle şeylerin hafiyyen irtikabından lezzet alanla- rın müstehzibat-ı vicdaniyelerini ortaya diken biri zuhur ettiği vakit ona kızacaklar, yalnız sizin gibi bi amarlardır.

Çünkü hissiyat-ı sarihiyelerine dokunulmuş oluyor. Eğer sahte edebiyatı teeddüb mümkün olaydı taraf-ı edeb olarak tenkide girişti'iniz halde o va diyi okadar çiğneme'e elbette haya ederdiniz. M. Nar

Malumat cilt 6,sayı 122 sh: 21,22
12 Şubat 1313

MÜNEKKİDİN NAMIK

Bakınız münekkid göz zamiyle daha neler yazıyor: "Müessifane söyleyi niz. Bunu okuyan bekaret-i hissiyesi berkemal bir genç bunu okuduktan sonra ne düşünür? Şübhesiz gönlünde o alemler karşı uyanan bir emelin, bir emel ve vicdansızın esbab-ı istihaliyesi değil mi? Öyle ya? O alemler kimbilir ne hoş. (tecahüle bakınız) ne kadar safalı, ne derece gayyaver. Maksadınıza a'tı lık bir intiyar bile birinci nazarda bu derece haptan çıkmış."

Demek ki bir sarıkın semere-i sirkati olarak nail olduğu refah tasvir edilse kari derhal arzukeşane istical ile bunun esbab-ı istihsaliyesine kalk gacak, belki de imrenenler olur diye muharrir su-i ahvalden bahsetmiyecek. Münekkide kalsa öyle, fakat hakikat öyle değil. Bir muharrir ahval-i beşerin her türlü rezaletinden bahseder. Şüfehanın giriftar olduğu su-i istaici gös rir. Onun iyi veya fena cihetini intihab etmek okuyanların fıtratına, terbiy sine kalmış bir keyfiyettir. Fenalık edecek bir adam onu yalnız romanlarda okuyub temeşşük etmez. Tabiatta kendine bin türlü su-i hareket nümunesi arey bulur.

Saha-i edebiyat bir meydan-ı riya değildir. Kuvve-i müeyyideye malik bir muharrir herşeyi asılı gibi tarif eder. Münekkid tasvir ettiğim umumhane- deki kadınları gayet çirkin gösterib intiyarın da dönüp edilerek oradan ko- vulduğunu mu yazmamı istiyordu acaba? Öyle yazmaydım öyle mahaller hakkında umumi fikrini işte o zaman tağlit etmiş olurdum. O fikradeki münasebetler öyl mahallerde galib-i nazar-ı sevda olmayacak bir intiyarın bile nasıl iltifat larla ulandırılmış olduğunu gösteriyor. Bunda ocası hakkında herkesi teşvik değil tenfi çıkar. Üzerleri mücarrib-i ezhar-ı iğfal ile örtülmüş ne kadar ahlak hufe- releri vardır ki bunlar çocuk aldatır gibi tasvir edilmedikçe mahalik-i mes- turenin enzar-ı intibaha arzı kabil olamaz. Altmışyaşlık bir intiyarını iki gece öyle bir mahalde duçar-ı iğfal olub da bir çok para tediyesinden sonra kendi kendinden utanarak çıkması iğrenecek bir hal midir? Bu hali o kadar ha o derece gayyaver görmek mutlaka kemsunur olmağa tevakkuf eder.

Tarz-ı tahririn biraz müteffekkirane, müteheyyicane değilmiş. Her mün- lenin tahtında yalnız koskoca bir tavr-ı tenezzun müstetir imiş.

Münekkid açık şeyleri bile anlamaktaki aczini setr içinburada mefkudi meal istihracına kalkışıyor. Senin tok sözlerinden sıkılıyor, doğrulakırdıyı tenezzun zannediyor isenin eserlerinin her satırında eserlerinin her satırını serd-i acz etmeği sermaye-i irfan edinen muharrirlerin kitablarını okuyunuz.

"Şafvetle Rukiye avurtlarını sakızla patlayasıya doldurmuşlar" niçin demiştim?.. Münekkidin en ziyade dütuldüğü noktalardan işte biri de bu.. Za- vallı adası bu patlayasıya tabirine o kadar gazablanıyor ki hiddetinden "pu diye kendisi patlayacak haberi yok... bana bu sözümle masumiyeti muhakkak

görmüşüm... Bu tabirim hayırhahane değilmiş(!) İki resmiz çocuğum tasvir-i etmeyi mügir-i istimal edilecek tabiratın masumiyete mülayim düşecek kelimat-ı hayırhahaneden olması lüzumu münekkidin son keşfiyat-ı edebiyesinden olmalı.

Avurtlarını tulum gibi şekerle çişirmiş mahrum-ı terbiye-i etfale : " Sakınınız şu yavrucakların pamucaklarını melekler gibi ne güzel kabartmışlar mı demeli?

Bu patlayasıya tabirini doğrusu (eğrisi nasıl olur bilmem)tulumbacılar bile "e pardon" diye alkışlamışlar...

Hangi tulumbacılar? "pardon" sözüyle Fransızcaya vukufunu göstermek için başka bir temsil-i zarafet intihab buyursaydınız daha güzel olurdu.

Münekkid hazretleri" acaba bu kalemde mi sahibinin kalbine merbut " su alini icad ediyorlar. Bir kalemin kalbe merbutiyeti gibi hüsn-i amal sehab-ı garabetinden sarf-ı nazar ..sıl pek tuhaf! Yazdığım şeylerin müteferrikane mütehassisane olmadığını biraz yukarıda iddia ettikten sonra kalemin kalbe merbutiyetini sormak pek acib olmaz mı? Haydi bu garabeti de geçelim. Münekkid kalb denilen uzvu galamarcı zannediyor galiba! Çünkü adamcağız hafasiyle düşünmüyor ki merkez-i his ve dimağ olduğunu bilsin!

Ey münekkid ! yazdığınız sözleri bir daha okuyunuz. Çocukları vapurda iki mecidiyeye temizlettiğini münekkid iatikbar ediyor. "Bir mecidiye gönderdi. Bir daha ikimecidiye gönderdi!!! Yani geçer akçe tam kırk kuruş!!! " diye bu kadar parayı bir arada görmemiş gibi gözlerini fal taşı kadar açmasına öyle bir kazanya bizzat uğramış olsa kendisinin iki kuruşa kayıb da tabir-i vücud edemiyecek tehidestlerden olduğu anlaşılıyor.

"Üslub-ı beyan aynıyle insandır" kavlini tasdiken bakınız, münekkid tarif-i zatı için daha aşağılarda ne diyor:

"Muharrir bey - kimbilir ne gibi bir mülahaza ile ketm ediyor ama anlaşılan adamcağız, hariçe karşın umumhanesini bulmanın yolunu etrafiyle anlatmış ila ahire"

Bana muharrir-i hikaye olmak sıfatiyle ketm etmiş isem işte kendileri fuzulî lafazanlıkla tenkidlerinde o noktayı bir maharet ile izah buyuruyorlar. Sermaye-i tenkidi buralara iftikar eden bir münekkidin sözü düşünülsün

Hüsnü Bey münekkidlikten birden bire tahvil"i makal ederek "biricik işleri Türk dilinin düzelmesine uğraşmak..." mealindeki ifademde bir buy-ı istihfaf içtişmamiyle buna da hiddet buyuruyorlar. Ciddi ile latifeyi bir tefrikten aciz bir adam münekkidliğe kalkışırsa işte böyle gülünç olur"

Münekkid muharrif ün nazar: " Hüseyin Rahmi Bey Efendi acaba halkı bu gibi asar-ı kalemiye-i hasedberendezaneleriyle mi mimnetdarbuyuracaklar. Diyecek yerde sehven büyut-ı berendezane terkib- i namakulünü istimal ettikten sonra icaz-ı kalemiyelerine birmisal inam etmek üzere sema kelimesini halâ ile bitteessi bahse hitam veriyorlar.

Müşavir Naret

Kalemat Cilt 6 Sayı 123 sh : 35,36,37
19 Şubat 1313

HEM CİDAL HEM HASBİHAL

Arkadaşlarımdan biri ki erbab-ı kalemimizin en güzidelerindendir, bu h
hafta uzun hususi bir mektub ile mekteb-i edebimizi musheze eyliyor. Bu musahe
satına da matbuat ile cevab istiyor. Fakat benim çizmeden sonra, edebiyatımız
bilhassa şiirimize müdahalem, münasebetim çoktan uzaktır. Tabiiki Frenkleri
(ecnebi) dediklerimiz merak sahibi ile bir ressamın arasında ne fark varsa edibl
şairlik ile aramda öyle büyük, öyle celi bir fark mevcuttur. "Kişi meksadını
bilmek gibi irfan olmaz" edib, şair olamıyacağımı (Maşallahilhamd) çoktan idrak
ettim de o zamanki mu'arib-i latiften biasuhule çekildim, fikrime, emeline daha
yakık, bununla beraber biraz daha meşhur bir süluka az çok intisab eyledim.
Mahut eylemeye çalıştım. Neşriyatıma şöyle bir göz gezdirenler bu tahavvülü
derhal görürler, anladılar.

Demek isterim ki edebiyata ait mütalaatım bir parça umumidir, daha sarih
tabir ile asriyanedir. Bu mebhasin dekaikini, nüktalarını erbab-ı ihtisasa mahsus
mesaiyatı tedkik eylemektensiyadetare-ı tahririmizi ile teferruatı gibi her m
lek-i ilmiye taalluk eder umumiyatını teşrih etmek elimden gelir, gelebilir
yokma, bilfarzşiirimiz ne zemin-i tecedddüde girmelidir? Arızca, elfazca, mean
ce nasıl türlü renk almalıdır? Nasıl tekamül göstermelidir? bu cihetleri düşünme
düşünebilmek hadd-ı hakiranemin kat kat fevkindedir. Ancak diyebilirim ki hep
misin küçük, büyük böyle boydan boyaşiire, bahusus bizdeki mahdud, mukallis
şiire intisabımız reva mıdır? En ziyade mesiyet gösteren gençlerimiz hemen
hemen kaffetem şair oluyorlar. Bazen bir şair-i güzin oluyorlar, fakat başka
bir meseleğe sülük edeydiler, hiç şübhe yok, yine öyle temeyyüz ederlerdi. Bu-
nunla beraber memlekete daha güzel hizmet ederlerdi. Çünkü insan gurbet-ı sai
re-i kemalattaki nekesanımızı görüyor, bir de bu ihtilal-yı kadim-i şairanemiz
bakıyor da birden bire hare-ı hiddetinden olsa gerek, ifrata kapılarak:

Ölüversedi mi Nedim, Nefi
Şiirin bize varısı hiç nefi

gekva-yı sarafanın tekrarına kadar varıyor. İşte şiirimize dair şu mütalaatı def
et ile kalemimden çıktı, yine çıkabilir, çünkü şu hakaiki anlamak için şair
olmak iktiza etmez. Güzice idrak, bir parça da irfan kafidir. Matbuatımızı
asar-ı matbuatımızı, her hafta dikkat ve ibretle gözden geçirirken lisanımızda
bilaihtiyar:

Abmineşşiiri bi halatihi (x)

söz-i güdeme fırlıyor, çünkü en meşkur, en hoş emeklerimizin bütün bu yol- be
ce fikrince bir dereceye kadar- bu çıkmaz yola masruf olduğunu görmek yüreğim
yakıyor. Arkadaşlarımdan bir ikisini hele bilhassa birini bilirim ki bir zeki
i müfessesedir, senelerce mekteb-i mülkiye sıralarında beraber yuvarlandığımız
vakit beni layemutti getaret-i fikriyesine hayret ettirdi. Sade şiirde değil
her ne olursa olsun kemalat gösterirdi. Bu refik-i şefikin matbuatımızda güzi
zaktan uzağa ilişen asarı, ısrı ne olsa beğeniriseniz. Şiirdir, haftada bir ya
ikisinemezmedir. Bu iş, bu eser parlak olursa olsun bence hiçtir: Gönlüm o fikr
i sevvaldem daha metin, daha müessir sevdalanlar beklerdi. Bana öyle geliyor k
arkadaşlarımla okumağa, yazmağa artık vakti, merakı yok, artık emeli bu eser-i
su'ub -i kemalden sayraldı, çekildi. Artık şiirden, getaretten, zevk ü safadan
başkabir iştigal'a zamanı olmıyor. Allah verede hakikat böyle olmasın. Allah
verede sevdabir beni aldatsın. İşte edebiyatımız için, şiirimiz için fikr ve
meslek-i hakiranemi güzelce tayine bu sözler kafidir, sanırım.. Ama bu fikir
şu meslek bir çoğunuzun hoşuna gitmemiş, neme gerek! şairin dediği gibi "
herkesin bir revişi, her revişin bir kesi var" kudretime, fıtratıma, halime
bakılırsa - bu sefer bütün asriyanebir tabirle- palas pandıras yuvarlanmamak
için bu reviş bence pek muvafıktır bence.

...

Muhatab-ı mükerremime göre meslek-i edeb-i asriyanemin ekber çevaibi M
evvelkilerdeki ifratımdır. " Asrıperestlikte gösterdiğin ifrat artık su'i isti
mal derecesine vardı, sevilmiyor, sırf metanet i lafziyeye bu kadar meclubiy
(Edebiyat'ı Cedidiye) müellifine yakışmaz diyenler var. Meslekinde ısrar ede
olursan esbab-ı ısrarına delail ve teşrihatiyle efkar'ı umumiyeye arz et ki
sana itab eden odur."

Naci bahsi pek ziyade uzadı, herkese kelal vermeğe başladı. Fakat karilin'i kirmsın son defa olarak müsamede ve müsamahalarını temennı ile bu hu ustaki fikrimi, ne olursa olsun vazıhan tesrihe girişeceğim!

Naci Efendi kimdir? sizin, bizim gu latif İstanbulumsum bir fersend garibidir, Türkçeyi ta beşikten, göbekten öğrendi, nader'i müşfikinden işitti anladı. Bu kadıncağız -galiba- Saraçhane başında bir mahallede doğmuş büyümüş.. lisanımızı payitahtımızın böyle nisvan ı safderununa mahsus çive ile eda ile tekellüm eyliyordu. Bu noktaya dikkat buyurulsun, pek ziyade ruh'a m seleye temas eder. O kadarki hemen hemen ilm-i menafi ül ruhtan bir eilvedir denilebilir. Evsaf-ı kadınlarımızın tarz-ı periçan'ı beyanında lisan'ı millimizin bir revnakı, rengi çetareti vardır ki ancak bu menbadan iktisab edil bunun için: Türkçeyi, Türklüğü beşikten öğrenmelidir. Diye bağırıyor, duruyorum. Bu felsefe'i hafifeyi edebiyatı isanımız rigben'i ibtisam olurlar.. Lakin bence bu bir hakikat-ı müberhenedir. O zehra, o sadrek, o şekure hanımların ifade'i tar tmarında unulmaz bir nükte, bir çevk vardır ki bir Türk muharriri esr'i sabaveti bu aheng i garib ile doldurmadı ise Türkçe bir üslub-ı münis, Türkçe bir uslub-ı latif edemez. Hele fıtratı şair olanlar, şiire az çok meyil edenler çocuklukta o nağamat-ı zenanenedan iyice müstefid, iyice müteleezziz olurlar. İşte Naci Efendi fikrimce, böylelerden, böyle mesudlardan idi ki galuboa, ifadece, o selaseti, o Türklüğü bu yüzden buldu, hatta bilahare Arabi, Farisi öğrenerek bu ilm ile Türkçesini meze ederken yine bu yüzden bi çok füyuzata eddi. Şimdi aradan bir çok taklidat geçtiği için bu hakikat bi o kadar hali görünmüyor, fakat bence müberhendir ki bilfarz (o feryad) o (ku mukaddemeleri, hatta manzume'i basiteleri Tercüman-ı Hakikat ile neşrolunur olunmaz Kariin-i Osmaniye , bilhassa kariin-i kiram-ı Osmaniye : "bir tarz-ı beyan ki bir teceddüdden nişanedir. İfade'i kadimeye benzemiyor, bir sadelik bir Türklüğü, Türkeliği muhtevidir." dediler, dediler ki o manzumelerinden Salis-i Edebiyata , vusul-ı bahse girmek şerefini iktisab eyledi. . dikkat buyurulsun o zamanda tarz-ı cedid, tarz-ı atik gibi lakırdılar yok. Naci Efendi suret i ifadesinde ötedan beri olduğu gibi, Arab ve Acemden feyz almakla beraber Türkçeye, Türklüğe, bir derece daha ihtimam gösteriyor. Mademki takib elemek o zamandan pek çok - bilfarz makber müellifi gibi- ayrılmamakla beraber şu lisan-ı milli bahsinde bir tecalı ibraz eyliyor. Başkaları başka şairler ifademiz, arabi ve farisi cihetlerini çok düşündürlerdi. Türkçesini o kadar kale almazlardı. Naci Efendi dediğimiz gibi , saika-i terbiye ile , saika-i fıtratla belkitaklid ile, tefekkürle her ne olursa olsun, Arabca, Acemce kadarbu vadide Türkçenin mevkiini ,ehemmiyetini tayin eyledi. Onun için eğer eddi hatta şerarede, Fürusan da tarz-ı kudemaya nisbeten başkabir hassa, bir için bir inkisab vardır. Avni Bey ki muallimin de müsellemidir., ona faik bir şairdir. Lütfen bir kere eğer-ı Naci ile eğer-ı Avni yan yana koyunuz, mesela ilim nokta-i nazarından değil, fakat tarz-ı ifadece, icad-ı elfazca, letafet beyanca bir Türk için Naci'nin sözlerindeki ehemmiyet, tefevvuk derhal göze çarpar.. Tarz-ı kedimin hiç bir gazeli yoktur ki bana şerarede bilfarz Üstad Ekremin tahmis ettiği gazel kadar munis, mülayim görülsün, niçin? Bence Türkçe için Türkçeye ihtimam verildiği için elfaz, eda, bir Türk zevkine göre intihab ve tayin edildiği için bununla beraber Arab ve Acemin muhkemiyat'ı beyanide kemaliem muhafaza olunduğu için..

İnsaf buyurulsun baştan başa Naci Efendinin asarında, intikadında bu Türkçe merakı, bu Türkçe ihtimamı göze çarpar durur. O zamana kadar kudemapesendan-ı şuara-yı tarz'ı beyanın Arabi ve Farisiye taallük eden cihetlerini doğruyazdıktan sonra Türkçe kısmına hiç kale almazlardı. Bilfarz (demek , lemek) gibi efalin zevki'i istimaline ait fark gibi ki Sarabat Mukaddimesinde bile hiç şübhe yok amden, kudemaya ittibaen ihmal edilmiştir, Muallimin bütün derdi, merakı bu hatiatı, müfid olduğu kadar basit görünen bu hatiatı tashih ve tenkid etmek idi.. Menzumenin dibacesindeki:

Çün sözi biliçte şerifettir
Lazımu gerek lisan-ı sözün

beytinde bile cevaz verildiği halde zevk'i Türkanesine hoş gelmediği için (çün) edatını beğenmezdi, bu endişeyi o mertebeye vardırdıki Mecmua'i Muallim'de (de) edatının vech-i istimaline dair ufak, lakin latif bir kaide

bile vasıflandı. Arabiden, Farisiden ne feyzi aldı ise Türkçe için Arabi bili
fakat bu iki satın hangisi şu ittilalarından Naci kadar lisanımıza feyizyab
eyledîler sorarız ?

Her veçh i bala hülasa edeglediğimiz hidemat meşkurdur, cidden meşkur
dur. Böyle mesail-i mühimmede insaf ve insanı elden bırakmamalıdır. Talim-i
Edebi satın irfan-ı edebimize bahş eylediği kemalat Naci'nin hizmetlerini sön-
dürmedi. Bilakis ikmal eyledi, Zemahşerîlerin, Eşber'lerin, Farâk'ların açtık-
ları şehrah-ı fikr-i ceyyid bu vadi-i hünerin bir tak-ı müşaşmı oldu. Şerikî-
ler müntehadır, maksuttur, öbürler vasıtadır, alettir. Filhakikat bu vasıta
bu alet hemîn hafif, basit ise o maksut, o müntehada iyledir. Tarafgirliğin
hiç lüzumu yok(!)

Cihanda hatadan münezzeh ne var ki Asar-ı Naci'nin de mehasininine mukal
nevakıs olmasını; Lakin bu nevakıs öbür mehasinini gidermiyor vebundan sonda en
büyük edîblerimizin büyük büyük kusurları varî niçin onları görmeğe, söylemeğe
meydana çıkmağa cesaret edemiyoruz?

Henüz kalem tutmağa başlayan bir genç dururken Naci'ye bir taarruzdur
tutturuyor, maksad nedir? hulusatur. Bir de tarz-ı cedid-i edeb taraftarı gör
mek sundûr.. işte bu haldir ki beni küplere bindiriyor, beni vefretle Naci-
perest ediyor. Tarz-ı Cedid Naci'nin akeyhinde bulunmak ise o fasilet bizden
dur olsun, halbuki hakikat öyle değil, bu tarz-ı cedidin bu gün en metin, en
müessir mürevvici görünen İsmail Safa, Fikret, Cenab Beyler bütün biçare Na
nin camusuna dug-ı muallimine başaraktan zirve-i bülend-i şairiyete irtika
eylediler, senelerce vadi-i Naci'de hamebergûşluk etmeseydi, Fikret Bey teb
lig-i dekaik, tefhim-i nüket hususunda şimdiye kadar belki hiç bir şairimizin
muvaffak olamadığı o cihan değer beyan-ı şairaneye malik olur mu idi? Bunun
için sade kuvve-i zemmi kifayet etmezdi. Kuvve-i elfaz da isterdi. Hele İsmail
Safa Bey imdad ül Müsaddâda , Saadette müddet-i medide de Muallim'i takib eyle
meseydi veleer , o feyz-i irşadiyle, o fıtrat-ı nesvede ile olsa da, berrak bir
eb'a cari gibi revnak içinde akan o fesahatedaya bu derece mazhar bulunur mu
du? Cenab Bey ise yine o zemininden öbürleri gibi geçmese idi nesre bile girme
yen efkar-ı gün a gunı öyle mesud bir surette nazma sokabilir miydi? Filhaki-
ka bu şubbam-ı şuara o menbadan aldıkları feyz-i ceyyid-i fesahata sekn-i se
lariyle, tarz-ı hass-ı müdhianeleriyle - hele Fikret Bey ki ta ibtidadan ber
temeyyüz ediyordu.- "Hülasa düşünceleriyle , emelleriyle başka başka renk ver
diler. Lakin o esasta olunca yine bakidir ya, bu hakkın inkar etmek reva mı
dır?" reva olsa ne mümkün? " O metanet-i elfaz, o sıhhat-i beyan, o revnak-ı
fesahat ayanen gösteriyor ki bu gençler mekteb-i Naci'ye tulen müddet devam
ettiler. Hazret-i Muallime tul-ı müddet münazireler yapmışlardı. Ateşpareleri
şerareleri usun usadıya okudular, ezberlediler, belki o kadar başka hiç bir
divan, hiç bir mecmua-i eşar okumadılar. Bu yüzden manen çok kar etmediler,
hatta ihtimal, vadi-i terakkide , terakki-i efkarda , ufak bir sekteye uğrad
larsa da lafzen bir hüccet, oldular.. emin olsunlar ki bu hakayıktan, bu dak
kadan ne kadar tegafül gösterirlerse o derece zarar ederler.

Bu mektubda üçüncü bir nokta -i mulahaza da şudur ki öbürlerine nisbet
bence daha ziyade şayan-ı ehemmiyettir. :"büyük bir edibimiz geçen gün şöyle
söylüyordu" " Cemal Kemal Beyle yazınız. Bu günkü yazdığı fikre nakis olarak
yarın neşriyatta bulunuyor. İttıradsızlık iyi değildir" bu hükmü tasdik etme
istemedim. "yazılarımı güzelce tedkik edinis görürsünüz"dedi.

Vaktiyle Ebuzziya Tevfik Bey'de beni böyle tenakuz-ı akval ile muahez
etmişti, delil olarak da bazen (dolab), bazen de(şolab) yazageldiğimi sezde
miştî. Bu sat-ı kiramın bu hususta hüsn-i fikr ve niyetleri bedidar ise de
asla isabetleri yoktur, neşriyatımda gördükleri tenakuz hep suridir, hatta g
i vakıadır. Bazı efkar-ı muhevves-i acizanemden bir parça münfail oldukları
zaman tesir-i serab-ı sevahir ile yazılarımı müteneakız görüyorlar. Fakat bu
esnalarda meseleyi bir parça tamik buyurmak külfetine girseelerde zahirden be
na gitseler hakaik-i efkarımı , efkar-ı kasiranemi derhal anlarlar. Bu müdde
en büyük delil ise şu muahezenin sırf kuru laftan ibaret olmasıdır. Tenakuz
hangi fikirdedir, hangi eserdedir, hangi satırda ..göstermek yok "yazılarını
güzelce tedkik edinis görürsünüz" gibi toptan bir delil ki hiç bir işe yarar

Çünkü hangi yazıları tedkik etmeli? kimtedkik etmeli? Öyle bir ışnad, öyle b
münakaşaki kabil-i red bile değil. Bana on kere bu itirazı yazdılar, fikrimc
beyhude, bisud bir itiraz, çünkü efkarımda, neşriyatımda asla tenakuz vaki
olmadı, lakin kime anlatırsın eyvah.

Tenakuz-ı efkarıma delil olarak bir gün dediler ki : " Naci'yi bazen
medh eyliyorsun, bazen de zemi Yani bazen tenkid, bazen de takdir! değil mi?
Bir muharririn, bir adamın bazı asarı, bazı efali vardır ki, şayan-ı takdir-
dir, bazıları da şayan-ı tenkiddir. Bu iki cihetı göstermek bile bahsuluktan
ibaret iken bizde tenakuz addolunuyor. Birinin pek sade fenalıklarını yahut
yalnız mahasinini görürüz, fakat her ferdde mehasin ile beraber mesavi de mev
cud olabileceğini hiç akle almayız.

Mesela Avrupa'yı kasaben yerin dibine batırırız, veyahut bilabütün gökl
re çıkarırız. Şayed bizi bu tefrittan ve ifrattan ihtiraz ile tarık-ı itidal
tutarak garbın bize peydarpey gah kemalatını, bedayiini gahide nevakısını, h
tiatını, göstermek isterse derhal tenakuz ile ittiham olunuruz. Neşriyat-ı eski
mizdeki tenakuzat bunlar ise o büyük bir edibimiz emin olsun ki buna tenakuz
denmez, lakin tesavi, tesadül dahilir. Hakikatı daha vazıh söylemek lazımsa
bu intikadat-ı mühimme büyüklüğe yakışmaz.Çünkü bu suretle bir muharrire te
nakuz-ı ahval gibi çirkin bir leke sıçratıyoruz, tayin-i madde etmediğimiz
isnadımızla ihtimalden ayrılamadığımız için o biçare bu ittihama karşı nefsini
yazılarını bihakkın müdafa edemiyor.. Büyüklük, münekkidlik bu mudur? tekrar
ederiz. Hangi efkarımız, hangi asarımız mütenakızdır, lütfen gösterilsin, bi
tilsiz-i tarafının asarını tezlil ediyormuş, bahusus öyle büyük bir edibimiz
için kolaydır, lakin " Fesab-ül ula fissahi vessahli fissahli"(büyük zorluk
büyük işitedir, kolaylık ise kıymetsiz işitedir) Ebuzziya Tevfik Bey Efendinin
dedikleri gibi bu tenakuz şolab'ı basan şolab yazmaktan ibaret ise emniyet
buyursunlar ki bundan on sene on bir sene evvel (Talim-i Edebiyat)ın bu kelimey
sait ihtarını görelidenberi kalem-i kasırımdan şolab şekli hiç sadır olmadı
Fakat muharrirler, müretttibler yazılarımı alt üst ederken makalelerimin bu
yüzden bazan kıymetten kesildi kırpılır, mefhumu berbad edilirmiş, bundan bana
mesuliyet terettüb eder mi? Türkçe elfazın imlalarını şah şolab şah tolab
yazmağa gelince bunun için vaktiyle kemal-i tahayyürümden demediğimi kı:

Ne doğrusu en büyük yalandır
Ne doğrusunu beni insandır

Hülasa en son bir muhasebeyi de şu satırlar teşkil ediyor:
"Gerd-i Nur", "Mehasendde" gazellerinin nasıl bana sonsuz olmaklığına bin hoş
görsek bile endekazunou asr-ı marifet çekemez" Naci Efendiye dair yukarıdaki
mezruatımdan sonra şu parlak tearruza cevap vermek ihtimal dahilinde ise de bu sene
merhumun irtihaline tesadüf eden yevm-i mahsusada defterimin bir köşesine ka-
raladığım satırları mahsen- muteris-i mesasifini lal etmek için berveçhiati
aynen naklediyorum:

"İşte bu mevsimde, böyle Ramazan-ı Mübarekte idi: Siraç Ali Beyin oğl
Ömer Rıdvani Efendi sahra-i irfan ve edebimizde oldukça bir mevki ihraz eylemi
Mecmua-i Muallim, Istılahat-ı Edebiye, Küçük Lügat gibi nadir ül emsal asar
müfide-i güzide ile kütübhane-i kemalatımızı tezyin ve tezyide başlamış iken
bir gece bir nesim-i seher gibi esiyordu.. mümkün-ü müttaki idi.

Bir nefes tevhiddden ayrılmadım Allah bir
diyordu. Bu şehr-i mükerremde ufuli,ihtirab eylediğine nemnundum, ruhen nem-
nundur, fakat ne oldu da o vücud-ı mesud sirve-i kemal-i hayatında göğüyor-
du.. Henüz yarı yolu bulmadan çöküyordu, niçin?.. niçin akraba ve evladının
dan af ve safh tecemmi ederler, merhumun ruh-ı memduhuna fatihalar tuhfe ey
leriz. Biz tilmizler böyle biz sualde haklıyız, çünkü o yüzden mahrumiyete
uğradık. Fakat sualimize cevab veren yok, öyle mi?.. biz de bu cevabı Şerare-
teler 'de Ateşpareler 'de Kırıntılar'da araırız.

Nümerdide-i sevda garabeyiz yaşamaz
Yaşar mı mah-ı dilteşne abıza yaşamaz
Karayab olmasa gerçi gerçi mest-i serşarın
Hased o rinde ki asudedir mezarında

Bizdeki şairliğine göre parlak söz, yanık söz, fakat zehir gibi mühlik merdud söz!... bir sihr-i muhkem için asude, karayab, hasılı mesud olmağa ves it mi mefkuttur? .. Hacı Merhum garbın allameleri gibi çalışsaydı, öyle sunta sam, öyle makbul bir hayat geçireydi de göreydi. Fakat bir kere o sem o bede iltikah etmişti. İç içten geçmişti.. onun için

Hacı ben idam hayat

Ferjadında müdhiş bir hiss-i kabl-el vuku vardır. Edebiyat, böyle ser-maye-i kemalat-ı beşeri tarac etmek midir edebiyat? Hanginizin:

Bir de çeşm'i siyahın ağkını sun
Birde şiirin nigahın ağkına sun
Durma başın için bana mey sun
Ekmeğin ey peri peyapey sun

gibi muhrik, fakat muzır terannelerle kalb-i nevçükufemiz heleccana dimağ-ı nu-hufteniz heyecana tutuldu.. Bu garib edaleri takbiha kalkışsak en munsif ez rakik üstadlarımızın bile tekdirine uğramaz mıyız?.. Bir kerecik olsun şu ta-biat ve itiyadımızdan sıyrılsakta hakikatımızı hakkelinsaf düşünsek!.. edebi-yatı.birbalkım en parlak erbab-ı kemalini illet'i istiskaya uğratmak sanatmı dır? şiir zehir demek midir? yok en büyük neşve, en büyük şevk, müntehe-yı maksad kadr-i beşeriyeti öyle tezlil değil, fakat ila eder, ilaya sevkeder, mekarimdedir, derd-i işret bir fikri rahnedar etmekten, rahnedar etmekten del değişik eylemekten başkaca bir işe yaramaz. Ondan nur, neşveunmak vehimdir. Vaz fa işte bu vehimdir ki o meseallete şu insanfirbane hassa-i neşatı veriyor. Gü-zel yazı yazmak için mest olmak, mest'i mahmur olmak bizde görülmüş, bizde işitilmiş vahiselerdendir. Fennen, aklen mübeyyendir ki şaibe-i mesti tıbkı avarız-ı saire gibi maddeten, manen zaifletir, bitab eyler, fikrin selameti vücudun sıhhatine tabiidir ki bu da, hepiniz teslim ederiz, işretle asla tav fuk etmez.

Malumat Cilt 6 Sayı 128 sh:130-13
26 Mart 1313

PARİSTEN:

HEM CİDAL HEM HASBİHAL

Hamamı severim, bu muhabbete en büyük delil ise yazılarımdır. Bunla dan bir satır, belkibir kelime yoktur ki bence seve seve karalanmaş olmasın. Öyle diyebilirim ki kalemimle kalbimin hemen birbirine alakaları vardır. O derece müttehid ül mealdirler. Bunun için Türkçemize müteallik her türlü mübah sat ve müşahalat öteden beri fikr ve kalbimi şiddetle cezb eyler, bana bu yol düşündüklerimi sefvetle, muhalesetetle hatta bazan hatırız gönüle bakmayarak cesaretle söyletir. Vaccafaki edebiyatımız, üdebamız hulusu severler. İnşamız da hulus-ı mektublarımızla maruf değil mi? fakat muhakkak büyük bir meziyyet i edebiye addolunsa da hiç işitmişe gelmez. Çünkü bir nekaisimizi meydana dök Biz ise zarmık kadar bile olsa, muhasenemizin, mehasin-i edebiyemizin layenk ti ila ve itra edildiğini işitmek isteriz. Bütün mahasal-ı sairimiz bir misra berceste den ibaret, o derece yufka ise yine dileriz ki bu suret-i hafif azam ı alemde ilanihaye inikas etsin, o birkaç kelime, kelime-i basite tak-ı bülen i ebediyete altın huruf ile yazılsın.. temenni-i muhali bu mertebe severiz. Buna mukabil evvelce lücce-i nevakısımızdan , o bitmek tükenmez taksirat-ı ilmiye ve edebiyemizden bir nebeesini bir gafil meydana dökecek olursa hid-detle küplere bineriz.

(Jülyetin İsdivacı) için karaladığım mukaddemede, ilmimizden, edebiya mızdan tutturararak telif ve tercümeye varıncaya kadar terakkiyatımıza dair çok mütalaalar beat eylediydi. Ciddi bir eserimden şiyade öteden beri safha-matbuatımızda imza-i müstearımı zaman zaman göregeldiğimiz bir refik-i güzin miz bu hafta "Servet-i Fünun"da o mütalaat-ı vefirmend bir cüz-i akl-ı kali lini dile dolayarak unulmaz , hatır ve hayale sığmaz taglitat ile teşviç ett ten sonra surette bir musahabe-i edebiye yürütüyor.. Fakat hakikatta benî te bil ve tezlil etmek istiyor. Büyük Frederik'in Daimamenci Gemaziyle münakasal

e maruf olduğu kadar metin sözleri elbette hatıradır:
İlyadeo Juğos a Berlin

Matbuatımızın bir miyarı bir hakimi yok mudur? .. Hepimizin söyledikl
rimiz lâalettayin kabul olunur mu? Elbette yazılarımızı az, çok muvazene ede
ler vardır, öyle gelse yazdıklarımızı biz okuyor, yani biz söylüyor, biz din
yorsa demektir ki bilâhare bir emektir.. şu musahib-i mükerremin fuzuli bir hi
detle karaladıkları bir kaç satır müddet-i vefireden beri tekamülat-ı lisani
mize dair söylediklerimizi çürütmüş mü oldu, yoksa şu makalenin yazılmasına
sebebiyet vererek hakaik-i ahvali bir derece daha meydana çıkarmağa mı hizmet
etti? O cihetі karîn-i kiram evvelce yazdıklarımdan da müstebân olduğu üzer
veley bana karşı münsifane tavır almasalarda bu munsifin-i güzin için gönlüm
hiç bir gıl u gış yoktur. Bilakis senelerden beri takarrur etmiş bir hürmet,
bir muhabbet, birmeftuniyet vardır. Fakat bu ihtisasat-ı latife -belki onları
hoşuma gitmez mülâhazatiyle - lisanımıza, edebiyatımıza dair düşündüklerimi
düşünebildiklerimi söylemekten beni hiç bir zaman men edemedi. Edemez de!
Bu fikdan-ı muhasebetin fıtratıma ne kadar muhalif olduğuna en büyük delil
vaktiyle söylediğim gibi (Takdir-i Elhan) ile o zaman Muallime karşı ateşler
püskürür dururken Üstad-ı Ekrem Mekteb-i Mülkiyenin derslerinde Şerareden
Ateşpareden misaller irâdına cüretimdir. Şimdi kaleme almak istemese hatta
istemeseine de lüzum yoksa da o vakitler bana candan refakat eylediği için bü
tün şu hakaiki Servet-i Fünunun o musahib-i muhteremi hemeşeden ala bilir.

"Adam evvel, isterse kasa olsun bütün alem zanna" hakikatını minel esel
tebcil eden erdenis, lisanımızın ıla ve ıslahına çalışmak fikrinde , esasen-
deyiz. Ne yeni üdebayı kadimesinin o derin derin, o yanık yanık itirafatı,
ne de yeni üdeba-yı cedidemizin şu sönük tecâhülâtı , şu karışık tarizatı bu
emnie-i hayriyeyi takibden bizi bir lahza alıkoyamazlar. İşte kalem oradaysa
arşın buradadır.

Dibace-i makalede musahib-i müheccelin bu mebahisdi lisaniyeye dair
ufak bir mütalaaları vardır ki mahz-ıhakikattır: " Bu bahse müteallik olan
negriyatı muntazaman okumadıysa da tesadüf-i nazarım olan o makalelere is-
tinaden zannediyorum kibahsin hükmü şu bir kaç sözden fazla bir şey değil"
buyuruyorlar, ne doğru söz! Evet, biz bir bahse müteallik negriyatı okumayız.
Şaten okumağa da vaktimiz yoktur..fakat maharetinizi seyr etmeli, bu fazla
hayrem olmalı ki canımız sıkılınca okumadığımız mebahise dair uzun bir muahe
hesi de biraz muaheze-i mubahkirane serd ederiz. İlmimiz, malumatımız, ihatamı
ekseriyâtle" zannediyorum kâ" den müteşekkil hükmünüz, mütalaatımız " bir şe
değil" den ibarettir.. Fakat (zan) gibi(şey) gibi mağkukatın mühimmatın ha-
kaikini meydana koyarlarsa kızarız. Evet bu muteriziniz, muteriz-inuktedirim
müddet-i medideden beri lisanımıza dair mingayr-i had karaladıklarınızı hiç
görmemişler, şöyle bir kuş bakışı olsun gözden geçirmemişler, hele geçenlerd
(Arabca Farsi ve Türki) diye bu üç lisanın münasebet-i mütekabileleri hakkın
yazdıklarımızı bile işitmemişler. Hatta sadr-ı bahs ettikleri mukaddemeyi d
kemâlen mütalaa buyurmamışlar.. Bu hakikat şu musahabe-i garibenin ihtiva ey
diği ithamat-ı narevadan rana-i müstebandır. Bu itiraf-ı evveline bile bisce
hacet yoktu. Ancak, insaf buyurulsun, beride biz kafa patlata patlata, elimi
geçen her bahsi, hattabütün Servet-i Fünun nüshalarını baştan aşağı okuya ok
ya lisanımıza , edebiyatımıza dair bir fikr-i sahih edinmeye çalışırız, bir
mecai-i biintiha ile edindiğimiz bu fikri bilmünasebe konuşmak-i acz ile sırde
kalkışırız, derken hiç böyle niyete, hiç bir külfete koyulmadan bu muterizin
asaan senelerdenberi işite geldiğimiz beylik sözlerle Arabcanın lisanımıza hü
ve nüfuzunu cef ül kalem, sellemetüsselam red etmek, bizi de bu yüzden tech
eylemek isteylerse bu hakaizlığa insan , Ruhi merhumun dediği gibi; karada
olsa takat getiremi...?

Arabcanın, Acemcenin lisanımıza hükm ve nüfuzuna , bu lisanların Türk
ve Türkler için derece-i vücubuna dair geçenlerde "ikdam"a üç makale yazdık
bu hususdaki fikrimizi aynen şerh eylemiştik. Şer nasılsa bir kısmı tayy edi
diği için bu makaleler oldukca muhtasardır, insanı yormaz.. Lütfen bunlar b
kere gözden geçirilerek bu vadide birer birer serdeylediğiniz delail tenkid
buyurulsun, buyurulsun da sonra bu babda bir hüküm verilsin. Yoksa kuru kuş

Fakat vazıhan tasrih edilmiş bir müddeayı cerh etmek müşküldür.

"Muarız-ı fazılımız o mukaddeme"i mufassalatdan, buyruldu kulağı kesilmiş üç ufak fıkra alarak bu taşlitten istifade ile benim keyfamayeşa hüküm ediyorlar.

Evvela " Bazılarımız ise üsluba ehemmiyet vermeği azametimize sığdıramıyoruz. "lisanımızda bir allame geçinmek iddiasındayız, belki de öyleyiz. Fakat yazdıklarımız saman gibi, öyle bayağı, öyle zaif, çünkü üslub ile uğraşmağa güya fazlamız manidir" dediği nice pek müberhen, pek vazıh bir müddeadır. Mamafih muarızımız bu birinci fıkra için gayet basit gayet adi bir tarz-ı tahkirden ibaret bulunmuş ve fakat bazılarımıza zarafet-i edebiyeden addolunan o tavr-ı maruf -ı müstehziyane ile " Üsluba az ehemmiyet verildiğinden mi yoksa üsluba ziyade iştigal edilerek cem'i fikre vakit bulunamadığından mı?, her nedense pek müşevveş" buyuruyorlar, sonra da Talim - i Edebiyatı beraber okuduğumuzu , maziye, hukuk-ı kadimeye taalluk ettiği için bittabii feramuş eyleyerek üslub kelimesinin medlulüne dair bize ufak bir ders veriyorlar .. var olsunlar.

Sadede gelince: O fıkrada vazıhan demek istiyoruz ki, pek büyük muharrirlerimiz müterecimlerimiz hatta ediblerimiz var, geçenlerde bile lisanımızın müteallik bir münakasede kavaid- i sarfiye ve nahviyemize dair cuş u huruş içinde bir ittıla izhar buyurdular. "lisanımızda bir allame geçinmek iddiasına kadar vardılar. Belki bu iddia doğrudur, belki o zevat-ı kiram kavaid-i lisaniyemizi pek iyi bilirler, lisanımızda bir allamedirler. Bu kadar ki üsluba dikkat buyurmuyorlar... çala kalem yazıyorlar. (Bir iki asar -ı cedide) (Nur efendiler) gibi ufak, ehemmiyetsiz, fakat bir ifadeyi, bir üslubu, rahnedar etmek için kafi hatalardan dahi çekinmiyorlar. Bunları ihtar edenlere ise " yazılarımızın öyle adi mekalesini tashihe lüzum vaktimiz yok, çünkü biz geceyi gündüz, çalışırız, yazarız, çizeriz" diyorlar. Lütfen izah buyurulsun Böyle acele, böyle sade , böyle vazıh surette yazılmış bir fıkra neden müşevveş addolunuyor? Bu mecmuayı okuyanlardan hangi müptedi vardır ki bu satırların medlulünü bilmuhale anlamasın, halbuki yani Edebiyatı Cedidenin nice fıkraları müntehilerimiz bile idrak edemiyorlar.

İnsan lisanda allame olur da yine sahib-i üslub olamaz, yine üsluba dikkat etmez, yahut edemez, kemal-i hiddetinden olmalıdır ki böyle bir bedahet-i edebiyeyi muarız-ı müheccelimiz evvela anlayamamazlığa gelerek cerh ettikten sonra rucuh kazanmakla " öyle saman gibi... öyle bayağı.. öyle sakil şeyler yazmaktan kurtulmak kabil olamıyor." diye bir taraftan bizi tesellide bulunuyor"ama diğer cihetten o beğenmediği, o müşevveş gördüğü fıkramızın hükmünü harfiyen tasdik eyliyor. Netice bize esasen böyle hak vermekten ibaret ise ise demindenberi şu bisada ne hacet vardı? Maksad " çok darda biz Özge diyar" diye edebiyata lisana dair başka hiç bir ferde ağız açtırmamak ise Fuzuli ile hemsaban olarak:

Ne nica eyleyelim ol ne sizin dir , ne bizim!

deriz.. Çünkü edebiyat lisan, atinin ahlafındar, bir gün gelir, bütün bu yazdıklarımızdan , hak ve hakaika tavafuk edenler, bir hoş sada gibi şu kubbede baki kalır, bir nesim-i nura dönüp, öyle sabit olur... Bu mertebeyi ihraz etmeyenler ise şahab-ı sakıb gibi vakt-i mevhumu gelince söner, kurur gider... Feryad, bu netice-i adiden o netice-i ademden, beşeriyetin elinde, avucunda sahil el baki ne varsa ,siliyor , süpürüyor, götürüyor.

İkinci fıkra-i muterizabaha göyledir: " Galiben bir kısmında Arabiyi, Farisiye kale almadan teliğ olsun, tercüme olsun. Türkçede müceddidane kaleme yürütmek fikr-i hamındayız. Aklımız eserse türlü türlü kelimeler ,terkibler icad ederiz... " dedim ki ... Servet i Funun'un mesahib-i mütude-i makalisi bir kısmını hasr eylediği itiraz-ı muhikin kimlere racii olduğunu bulduktan sonra "(asimete sığdırmak, kalemi yürütmek, aklı ermek) gibi şimdiye kadar lisan-ı edebden" elbette bir sebebi olacak- hariç tutulmuş olan efal ve terakibin istimaline cevaz- ı fiili" verdiğimizden dolayı beni muahaze buyuruyorlar. İnsaf hangi lisan-ı edebdir ki şu efal ve terakibi hariç bırakıyor Aman ya-

Yarabbi Türkçemizin esasını aslını teşkil edenböyle elfaz ve terakib-i sahihi istimal etmeyeceğiz de adına başına Yeni Edebiyat- ı Cedidenin icadları gibi iğlakat ve ibhamat ihtiraiyle şu biçare lisanımızı berbad mı edeceğiz? Asabe kelimesinde muhal-i edeb ne vardır? yürütmek, eskek diyemiyecek misiniz? böyle garabi sayurduktan sonra şu muarizin-i kiram o beğenmedikleri Naci'nin şu beytini bize karşı irad edeceler yeridir:

Lal olursun dinlersen bir fıkra-i tab sineden
Bir sahife açsam ağlarsın kitab-ı sineden

Yeni Edebiyat-ı Cedidenin sine-i tenkidinden fırlar an şu fıkra-i garibe , hü bilir, beni lal etti, şu sahife-i acibede kepimizi ağlatsa revadır..

İlahi, kendimizi bildiğimiz bilaeli intisab etmek istediğimiz edebe edebiyata ne kadar bigane imişiz, her dakika lisan-ı edebe mugayir, eda-yı bisahal elfaz istimal ediyormuşuz.. biz ne biçareleriz? ne için kalemlerini kırmıyoruz? ne için hala bu vadide yelteniyoruz?

Ciddiyete gelince: Biz Türkçemizde kelime terkib icad olunmak, yahut olunmamalıdır demyoruz. Arabi ve Farisiyi kale almadan, böyle tecedddüdata kalkışmak bir fikr-i hamdır, bir fikr-ihamdır ki lisanımızı rahnedar eyliyor demek istiyoruz. Bu müddeamızın en vazıh delili şudur ki bu kelimeler, bu terkibler, Arabiden ve Farisiden alınmıyor, değil mi? İnsan bu iki lisanı bilmeden nasıl onlardan terkib kelime iktitaf eyler? Olsa olsa da bu muktetafat saka olmaz mı?

Mesela: Musahib-i mübeccelinize bana on sen bir tahbir daha fırlatırk "Ah bigah Mütenebbiden bir beyt iradına vesilecuolarak- tabir caizse- teall ve tefahür edenlere de bir "öyle mi ya!" bile demek istemeyiz" buyur, bu (Tealüm) kelimesini bir nokta-i nazardan icad ederek alimlik taslamak manasın kullanıyorlar.. tefahür gibi... Fakat Arabiye cüzice dikkat buyursalardı (tealüm)un tearif manasına olduğunu alimlik taslamak medhulünü ifade etmiyece ni lügatte bir şeyi herkesb bilmek, bir şey cümlece malum olmak , tealüm-i ihtilaf-ı mevasim, tealimş şemsi " diye tavzih edildiğini idrak ile bu saka tecedddüdden vazgeçerlerdi. Şimdi bu tecedddüd ölüp gider, yarın Yeni Edebiyat-ı Cedide bütün o bedbaht kelimeyi o mana-yı muhtide kullanırlar, dururlar... biz biçareler de bu edebiyatı okudukca mebhut kalırız. Kabahat bizim midir? bizim midir ki velev tegabhüd miktarı olsun Arabca öğrenerek öyle acib hatayata girişmiyoruz. Farisinizin adl ve insafına müracaat ederiz. Arabi ve Farisiyi kale almadan Türkçede müceddidane kalem yürütmek isteyenlerin fikr-i hamı muhteze de hakkımız yok mudur? Muterizinizin bizzat elinize verdiği şu silah şu misal , bu hakkımızı aynen göstermiyor mu?

Biz ne müşkülpesendiz, ne mutaassıbız, lisanımızın fıtrat-ı vaziatını herkesten evvel tealüm ediyoruz, herkesten evvel bu derde çare taharrisini temenni eyliyoruz. İşte bu emel saikasiyledir ki yalnıca, edebiyatca zeka, istidad gösteren gaban Edebanızın Arabi ve Farisiye vukuf-ı ciddilerini istiyoruz ta ki fikr-i müceddidaneleri bu vadide bir sebil-i emin- iselamet bulu da yürüsün. Böyle bataklıklara çıkmaz yollara düşmesin,, bu saf emellerimiz Yeni Edebiyat-ı Cedidece adeta birer cinayet-i edebiye addolunmuyor.. insafın o cerde namı yok mu? Çünçü fıkramız da şöyle idi: "Arabın Türkülüğe, Türkçey Türklere mahsus, devrus-ı feyzini, ünsaresini asmazcak sanımıza bihakkın neşv ü nema veremeyiz..."

Hakikatı yine heyatad-ı kemal-i safvetle söylemek lazım ise derim ki şu sade sözler bence kalemimin medar-ı iftiharıdırlar. O derece saf, hakiki metindirler. Varsın muarız-ı mükerremimiz saika-i hiddetle bunları" Arabca bilmediğim için Türkçe söyleyemem" dergah-ı kasiranesine varıncaya kadar tağlite tenezzül ederek bizi hantıkızlıkla itham etsin, hatta "hafsullah" diye bisdem uzağa bile kaçsın hükmü yok biz öyle bipervalarız ki:

Benzi[illegible]er mu dameninden [illegible]ünalara

der geçeriz... Terkib kelime icad etmek. Lüzumunu tandik buyuruyorlar.. Ara ve Farisi olmayanbu tecedddüdatın bir Türk muharriri için muhal olduğunu de-mimden manasiyle göstermedik mi? O halde Arabca olmazsa lisanımıza nasıl neşv-ü nema verebiliriz? Arabi olmasaydı bu musahib-i mübeccel o (tealüm)

icadını nereden bulur, nereden çıkarırdı? niçin hakâik-i lisaniyeyi böyle gar ve avaza kurban ediyorum? Arabın Türklüğe, Türkçeye, Türklere mahsus nevru-i feyzi, usaresi yok mu?...Öyle değilse nedem bir Frenkten bin kat ziyade suhuletle, mülayemetle, Arabcayı konuşuyor, anlıyor, öğreniyoruz.. Arab medeniyetinin maddeten manen varisi biz Türkler değil miyiz? Bu gün himmet etsek hakâik i arabı akvam-ısairedeu daha kolay,daha mükemmel surette meydana çıkaramaz mıyız? senelerce, tedkik, tecrübe, müsaiddir ki bu hakikatleri zihnime iyice yerleştirdi, yerleştirdi de bu efkarı şimdi bana böyle cansiperane müdafaa ettiriyor, duruyor, sahife sahife yazılar yazdırıyor. Muarızlarımız bunların hiçbirini okumadan, dinlemeden vaktiyle üdebamızdan içitegeldiğimiz basma kalıp fikirlerle bizi ilzam edemek istiyorlar.. nerde o yağma?..

" Mükemmel bir sarf Türki lisanını doğru yazmak için bir Türkce kifayet eder" kavli şimdilik bence kuru bir sözdür, bir mevaliddir ki hiç tatbik kabul etmez. Evvela hani o mükemmel sarf? öyle bir kitab vücuda getirmek için bize daha kırk fırın ekmek lâzım ki bunun da otuz dokuzunu hiç şübhe yok Arab istiab eyler (nag) dan (intiag) kelimesini (meyişet) manasına kullandığı için galiba (Sahra) müellifini vaktiyle muahaze eyledilerdi. öyle büyük bir edib dahi öyle büyük zuhuller için muahaseye uğrarsa lisanımızın şimdiki halde-Araboaya ne mertebe müftekir olduğu anlaşılmasını? biz " Arabca olmazsa lisanımız bihakkın neşv ü nema vereneyiz" dedik, muarızımız aceze mahsusatından olduğu için bittabi kendilerine yakışmayan bir tağyir ve tahrife iftikar ile bu sözümüzü "Muğlak Türkce yazmamak için mutlaka Arabca öğrenmelidir" kisvesine soktuktan sonra demindenberiden olduğu için beğenmedikleri iddia-ı hars ve safı nı bu sefer bize karşı pürhiddet savunuyorlar...

Arabi ve Farisi olmazsa lisanımıza bihakkın neşv ü nema vereneyiz...Bu iki lisanın gavamız ve kavaidi nazar-ı ehemmiyete alınmadan icad-ı elfaz ve terakibe koyulunursa lisanımız iğlaktan ibhama düşer... dedik yine de deriz, ilelebed da diyeceğiz.. yağlığ, muğlak, mübhem kelimelerin istimali bütün Arabi ve Farisiye vukufu tamamen eser-i fıkdanı değil midir?... Bilfarz Halid Ziya Bey Efendinin eserleri ki meani daima lebalebdirler. En dakik efkarı, ihtisasatı havidirler. Lafzen ekseriya bu gaibeye uğramıyorlar mı? Ne olurdu bu edib-i güzinimiz Arabi ve Farisiye vaktiyle bir parça daha ihtimam edeydiler, bugün Türkcemizde bin kere daha mesud , müferrah surette kalem yürütüyordu bu yüzden şimdiki kadar da sıkıntı çekmezdi, kelimeleri,terkibleri, daha güzel, daha kolay, daha bol daha metin bulurlar, intihab ederlerdi...

Mesela bu son (Servet-i Fünun)da (Bakış) dan (intibaş) (libas) dan (müllebbes) diyorlar. (perde-i sevi-i rengrizden bir savt-ı tiz) terkibini ihtira buyuruyorlar. Bütün bu icadlar fikrimizce mesud değil, bu sevaibi Halit Ziya da sezr ediyor.. Fakat yarın, öbürgün yeni üdeba-yı cedideden bir acem eskisi aynı elfaza el uzatırsa bu kusurlar derhal meydana fırlar..

Biz Türkçenin hakkını veriyoruz, sahib-i vukuf-u üdeba-yı etrakin faslını, lisanımıza hüküm ve nüfuzunu da teslim eyliyoruz. Hatta bu hak ve teslimde pek ileri gittiğimiz için yeni üdebayı kadime ile kegmekeşe bile düştük.. Fakat Arabcanın , Acemcenin, lüzumunu, ehemmiyetini inkardan, iddiadan bir lahza geri kalmayız, velev ki bizi teşlil, techil etsinler, istedikleri kadar aleyhimizeyürüsünler.. hiç hükmü yok.. biz fikrimizin eriyiz, hakkımızı öyle üç, dört cümlesine ile hatm-i kemal eylemiş gibi gösteren ediboiklere karşı değil , fakat senelerden beri cildlerce asar vücuda getirmiş üdeba-yı azama rağmen müdafaya muktediriz. Muarızlarımızın iddiaları vechiyle Arabca bilmesek te " El hakku yalu velayula aleyh" hikmetine öteden beri vakıfız.. gahsen nakıs oluruz, cahil oluruz, avare oluruz, ne hükmü var ..? "latenzur ila men kale venzur ila makal".. müddei değiliz, noksanımızı biliriz, haddimizden hiç bir zaman dışarı çıkmayız.. fakat hukuk-ı meşruamızdan olduğu için lisanımızı muhafazaya, terakkiyat-ı lisaniyemize ait efkarımızı da dilimiz döndüğü kadar müdafaya çalışırız. Yeni Üdeba-yı Cedide'den bile korkumuz yoktur. İşte kudret ve kuvvetimizin gavamızı budur.

A L İ K E M A L

Malumat Cilt 6 Sayı 132 sh: 226-231

MAKALE - İ MAHSUSA

TEKAMÜL VE TERAKKİ

Benî en ziyade dağdar-ı teessüf eden bir madde var ise o da "Efkar Edebiye" denilen ve ortada sürünen mevzuat-ı şahsiyenin henüz kabil-i feh ve idrak olamadığı hitabiyat-ı indiyesinin ikide birde sened-i müdafa ve hacet-i itiraz olmak üzere derseyan edilmesidir. Her ferdin mensub olduğu ailenin ve her aile efradının dahi müttehiden mensub oldukları heyet-i ic timaiyenin tarak-ı tekamül ve terakkide kat-ı merahil ederek müşthereken bir eser-i nafi vücuda getirmeleri şerait-i asliye-i insaniyeden olduğu v alem-i tahrirde bulunub mesai-i zatiyesiyle ibraz-ı hademat eden erbab-ı kalem dahi nevema bu aile efradından bulundukları için efkar-ı ebediyede görülen ihtilafat-ı cüziyye ve külliyeyi adeta bir saika-i kaviyye olmak re telakki ederim.

Bu saika efkar-ı müteşettiteyi yekdiğerine çarparak zaifini hurda haş eder, metinini sahib-i azm olmak üzere meydana bırakır. Mesela: Süley man Nesib Bey Efendi biraderimizin "İki Söz Daha"sermamesiyle "Servet-i - Fünun" da neşr eylediği makale-i güzâdede bu kuvvetin her iki hali görül- müştür.

Malumdur ki bir zamandan beridir (Anlaşılmamak) masdarının sebat edib durduğu bazı sahaif-i edebiyeyi muaheze ederek milletin terakkiyat-ı- hissiyatı olmak icab eden efkar-ı edebiyeyi aslına irca etmek yani bu kav me, bu millete has bir edeb-i milli tesisi için vücudu lazımeden görülen şerait-i mühimmenin nevasını ikmal ve fersude olanlarını tayy ve ibtal ile beraber nezahet-i fikr ve lefafet-i eda kendi şivemizi muhafaz eylemiş olanlar derece-i kabiliyet ve mertebe-i irfan göre mülayım mütalaat dermiyan eylemiş oldukları halde mukabelat-ı- vakıada teşrih-i müddea eden bir satır bile görülmemiş idi. Teşekkür olu- nur ki fünun-ı edebiyeye şiddet-i intisabı bence muhakkak olan Süleyman Nesib Bey "İki Söz Daha" sında bu hizmeti hüsn-i ifa ederek müstahsarat- a fikriyesiyle bilhassa bu kardaşını irşad etmiş ve rivayat-ı muhtelifeyi maksud-ı yeganemiz olan tekamül ve terakki noktasında cem eylemiş ise de arada yine şerh ve imaha muhtac bir hayli nükat-ı nazar kalmıştır. Fakat bu nükat-ı nazaran cümlesi birer mühimme-i edebiye şeklinde muamele-i tah lil ve terkibe müftekir olub bunun dahi yine kendileri gibi vukuf-ı sahih ile ecale-i hame-i iktidar eden müntesibin-i edeb marifetiyle icra oluna- cağa şüphesizdir.

Evvel emirde şurası cay-ı sualdir ki "İki Söz Daha" yı ihtiva eden o on iki sahifelik makale-i mufassala bir tahlil-i edebi tarzında yazıldı ğı halde ne için hitamına doğru eser-i infial ve gurur gösterilerek cid- diyet-i ibtidaiyesi ihlal edilmiştir. "İki Söz Daha" başlar başlamaz hik- met-i bedayinin mukaddemat-ı bibtidaiyesini esas ittihaz ederek Mosyö (Veren) un sanat hakkındaki mütalaatını ihtimal ki Fransızların (Les Deta ilse Perdre Dans) yani kendini tafsilat içinde gaib etmek dedikleri bir halde ve hemen benim vazıh bir suretde deruguş ediyor ki bizimiçün tama- miyle istimare mümkün olamadığından ve refik-i muhteremimizin tercüme bu- yurdukları sahaifi lütfen işar etmelerini istirham eylerim. Biz bu bahse dair olan mütalaatımızı ayrıca yazarak takdim ve bizde hikmet-i bedayiin suver-i telakkisi nasıl olması icab edeceğini aklımız erdiği kadar beyan eyleyeceğiz.

"İki Söz Daha" : Bu mukaddemeye istinaden ikinci bir girizgah ile estetik mütalaat-ı umumiyesini edebiyat-ı Osmaniyeye kalb ve tatbik edere bizdeki tebeddülat-ı edebiyeyi sathice şerh ediyor ve zımnen şinasi devri ile, Kemal, Abdülhak Hamit, Mahmud Ekrem, ve Muallim Naci gibi üstaze-i c dideden madud olan zevat-ı kiramdan herbirinin hidemat-ı vakıasına dair

birer cümle-i basite irad ederek Ayın Nadir, Hüseyin Kazım, Halit Ziya, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, beyler gibi hakikaten sermaye-i fahr ve mübahatımız olan gençleri (Yeni Edebiyat-ı Çedide) müessisini olmak üzere gösteriyor. Bundan maada (Talim-i Edebiyat) bizde şiir-i sahih-i mürevvic i evveli olmak üzere nazar-ı telakki önünde bulundurarak bir devr-i inhitat icadiyle Yeni Edebiyat-ı Çedideye (sıdıkiyet ve garaziyet) isnad eyli yor.

Bu babdaki mütalaatımız dahi "İki Söz Daha" pek uzayıb gitmesi hes biyle ayrıca yazılarak neşr edilecektir.

Süleyman Nesib Bey Efendi baridarimiz şu icmalat edebiye bir zeyl mahsus olmak ve bu makaleyi yazmağa kendilerini sevk eden esbab-ı mücebbi reyi anlatmak üzere kaffe-i müdafaatını tamamiyle bu bahse talik eyledikle rinden birden bire (Edebiyat-ı hazıraya itiraz edenler üç sınıfa ayrılır birinci sınıfa edebiyat-ı atika müstahfilleri, ikinci sınıfa devr-i inhi- tat bakayası , üçüncü sınıfa da mutavassıtin teşkil ederler. İki evvelki sınıfta bulunanlar geçmiş bir zamana iddia-i nisbet ettikleri cihetle söz lerinin hiç bir ehemmiyeti olamaz. Ancak mutavassıtin dediğim zevat ki de i inhitat ile şimdiki devr-i tecedüd arasında kalmak isteyenlerdir, bun lara acımak ve edebiyat-ı hazıraya ettikleri hucumattan dolayı teessüf et memek elimizden gelmez.) Müdafa ediyor, fakat ne suretle? eserden müessir intikal için zihinde hasıl olan (Kuvve-i Fahime) şimdiki meslek-i cedidin her usvuna, her cihetine, her asabına yayılarak iskat, ilzam, tevsih, tec tayib suretleriyletecellüd eyliyor ve ortadaki çematete lüzum olmadığını nakikane ve (Terakkiyat-ı ilmiye sebebiyle herşeyi bizzat görmeğe, gördü- ğümüz gibi göstermeğe çalışıyoruz.) diyerek muterizlerin tahakkümatına ak erdiremediğini ve daha bir takım cümel-i feriyye-i muterize ile bu meslek mucitleri olduklarını isbata çalışıyorlar.

Şu halde en mühim bahs şu üçüncü kısım olmak icab ediyor ki vaktiy le yazmış olduğum (Muhakemat-ı Edebiye)de biraz da ben söylemiş ve "Garbi asar ve füyuzat-ı ilmiyesinden istifade edelim fakat Türk gibi yazalım" diye İsmail Safa Bey'e biraz ilişmiş olduğundan elbette bu makalede bana ait bir hayli sözler bulunmaktadır. Binaenaleyh Süleyman Nesib Bey Efen- diye arz-ı ihtiramat ederek bahsin vesiatı hesabiyle makalat-ı adide ile meslek-i cedide ait mahfuz olan mütalaatı birer birer ityan ve bazı isna- datı red ve cerh ederek kendilerince meşkuk olan nükat hakkında müdavele- efkara ibtidar eyleyeceğim.

M Var

AHMED RASİM Malumat. Cilt 6 Sayı 133
sh.254,255 7 Sayıa 1314

(2)

SÜLEYMAN NESİD BEY EFENDİYE

"İki Söz Daha" nızı üç kısma ayırarak bunlardan evvelemirde üçüncü ile iştigal edeceğimi arz etmiş idim. Zira vekil-i müdafii olduğunuz mes i cedide itiraz eden mutavassıtine bu kısmında en kuvvetli bir müdafa der meyan ederek nakla hakkız isnadatta bulunmuşsunuz. Husus bizim de müşter olduğumuz efkar-ı muahezekaranenizin en ciddi,en mükni cihetleri burada münderictir. Bunun için dahi mukaddeme-i hasbihal olmak üzere bizi enzar umumiyede küçük düşürmeğe masruf olan:

"Mutavassıtlar bütün bu itirazlarında infialat-ı nefsiyelerine ma lub oluyorlar, meselâ bazıları bunlardan layık olmadıkları bir hürmet ve rağbete intizar ediyorlar. Bazıları da şu henüz dünkü çocukların -Evet b nu itiraf etmelidir- kendilerinin göremedikleri, yazamadıkları şeyleri yeni bir nazar ile görerek parlak bir üslub ile ifade ettiklerini müşahe edince kızıyorlar, ben bu hakikatı bütün yazılarında aynen görüyorum.

Tarsındaki hikmet-i kalemiyelerini piş-i nazar-ı teemmüle almağa mecbur oldum. Eğer bu sözlerinizde benim için de bir hisse var ise tamamile ve kemal-i şiddetle redd ederim. Hiç bir zaman infialat-ı nefsiyeye mağlub olarak yazı yazmadım. Eğer "Malumat"da münderic olan makalat-ı naciza mi okumağa tenezzül edeydiniz, o satırların ne türlü bir hissi terakkicu ane ile mali olduğunu anlardınız. Eğer sizce sakim olan birr şeyi red ve cerh etmek infial manasına müteadvil ise hakkınızı teslim edebilirim. Fakat bizce hakikatı bilinmeyen bir şeyi meydana çıkarmak bir hizmet-i me duha sayılmaktadır. Bu nokta benim ümidiharekatımdır. Hatta Hüseyin Cahit Bey Efendi kardaşımız Servet-i Fünun'da yazdığı bir makale-i intikadiyede isim tasrih etmeksizin "Meşakk-ı Hayat"a muhteviz olarak eserin muzır olduğunu aynen beyan ve bu babdaki efkar-ı zatiyesini de ityan edildiği halde onun daha göremediği kusurları ben kendi kendime yad ederek edebiyata sülük edecek gençlerin pek çok tetebbuat ve tedkikatta bulunduktan sonra yazı yazmağa başlamaları icab edeceğini her yerde mevzubahs etmeğe cüret eyledim. Şimdi dahi itiraf ederim ki bizdeki terakkiyat-ı edebiyeyi men eden esbab-ı kaviyenin en birincisi gençlerin tetebbuat ve tedkikat mevsimini makale, kitab tahririyle israr etmeleridir. Bunu sizde iyi düşünürseniz bu galat-ı his ve fehmin bizi ne dereceye kadar rahnedar ettiğini iti edersiniz. Hürmet ve rağbete gelince benim gibi deryadil olanlar bu iki kelimeye biganedirler. Onlar hürmet ve rağbet istemezler. Belki refikleri hürmet ve eserlerine rağbet ederler. Lehülhamd ben bu şaibeden kendi vicdanımı ilk mektebde aldığım ders-i ahlaki ile kurtarmışımdır. Kimsenin hürmet ve rağbetine muntazır değilim. Hatırıma bile gelmez. Meslegimde bunu icba eder, bir parça teemmül buyurmalıydınız. Ben kimi kırkanabilirim. Eğer sizin yazılarınız bu mülke bir hizmet etmiş ise benimkiler de bu mülk hizmet için meydana atılmıştır. Ben tekamülat-ı hazara içinde meşhud olduğu üzere avare bir dane gibi savrularakderece-i malumata nasılsa benden aşağı kalmaz olanlara usul-i hazara-i medeniyeden agah etmek maksadiyle mübiliyorsam, ne hissediyorsam cümlesini teşhir ederek bu zihn-i fersudeyi daima taharri-i hakayık ile ezib hayır yalamışımdır. Bu günkü gün münteşir olan asar-ı umumiyem bu müddeama şahittir. Şimdi siz benim bu şaibelerle alude olduğumu isbat edin. Vicdanınızdan emin olduğum için sizden bir cevab muhika intizar ediyorum ve ediyoruz. Çünkü fikrime iştirak eden rüfeka-yı meslegim de bu fikir ve mütalaada benimle müşterektirler. Onlar da benim gibi meftun-ı terakkidirler. Kimseye nazar-ı hased ve gayz ile bakmağı meşheb-i irfan ve meşreb-i hakikat perestanelerine yakıştıramamışlardır.

Malumdur ki teşvik hiç bir zaman müsamaha ile beraber yürüyemez. Biz gençler usul-i terbiye-i atikayı ardıcıl surette duçar-ı muahaze olmalıyız ki şamarık olmaktan halas olalım. Bundan sekiz on sene evvel Teroüman -ı Hakikatde beni takdirata boğan bir makalenin iki sene kadar men-i tetebbu olduğunu bu gün kemal- nedametle itiraf ederim. Binaenaleyh muhaesat-ı vakıaenin infialat-ı nefsaniyeden , hisden, ağrazdan masun olarak yazıldığını bil iddia asar-ı cedideden kimin olursa olsun nice müstahsen olanlarına hafz etmekte olduğumu bile maalifiharım.

Gelelim mütalaat-ı umumiyenize: Makalenizin üçüncü kısmındaki mütalaat bir girdab-ı heyecanatutulmuş gibi etrafa dağılıb silsile-i irtibatı gayr-ı muayyen kaldığı için mülahazelerini aynen derc ve gayr-ı mühim olanlarına mülahazat-ı kemteranem arasında red veya kabul etmek suretiyle cevab vereceğim. Mesela siz diyorsunuz ki:

"Mutavassitin evvela: Üdeba-yı hazara tarafından istimal olunan bazı sıfata, bazı terakibe ilişiyorlar. Bunlara garabet isnad ederek muharirlerini hırpalıyorlar. Düşünmüyorlar ki o sıfata , o terkibi vücuda getiren yeni bir fikri, yeni bir hissi, yeni bir hayali eski bir sıfat, eski bir terkib ile eda etmek gayr-ı kabildir.

karaza saat-ı semenfam, nay-ı zümrüd, şikeste- irenk-i sefalet gibi terk
ler yaratmış o manaları ifade edecek başka ne terkibler yapılabelir?"

Garib! bir anda siz düşünün. Ben (saat-ı semenfam)ın ne olduğunu anlayamazsam kim anlayacak? Hatta Cenab Bey size şerh etmeseydi siz nas anlayabilirdiniz? Bu cihetı bırakalım. Bir kere lisana umumiyet noktа-i nazarından cerayerce düşünelim. Acaba yeni fikir, yeni his, yeni hayal k limattan mı ibarettir ki teksir-i istiare ve mecaza riayetle böyle müşev veş ül fikir olarak ve ifade edilecek hissi boğarak bir acibe-i hayaliye doğduğuna sevinelim. Ha husus saat-ı semenfam, nay-ı zümrüd, şikeste-i r sefalet terakib-i adiyeşinin ehemmiyeti nedir ki onların katık olacağı fikr ve his ve hayal olsun? Bu gibi terakib-i müşevveşeyi istimal etmek edebiyat-ı Osmaniyeyi efkar ve hissiyat ve hayalat-ı cedide bahş ve ihs eylemekten ziyade efkar ve hissiyat ve hayalat-ı cedide verdiği, Hamid eşar-ı güzidesiyle milletin zevk-i millisi namına terennesaz olduğu deal de her ikisinin de icad ve iftira ettikleri sıfat ve terakib-i cedidede kaideşikenane olanları red edildiği halde evsef-ı müteharriyane-i lisana m vafık olanlarını kimler kabul etmediler? Fakat sıfat ve terakib-i cedide iftirası cef di kalem müyesser olur ve marifet-i lisaniyeye sahib olmamak meydana gelir şeylerden değildir ki:

"Günde bin şey doğurur leyle-i bubl-ya adem" diyerek, biz de (peride-i reng-i sefalet) i bir tarafa atarak, beğenmiyerek mesela derid i reng-i hacalet tarzında bir terkib ile size peyrev olalım? Gözümüzün ö de duruyor. Gayret alalım. İmla meselesinde huruf-ı imlayı istimal ede ğiz. Fikriyle reva görülen tesamuhat-ı muzarradan lisana arız olan tezeb adeta cümlemizi kendi dilini bilmeyen üdeba ve muharririn (!) diye techi ve tayib etmektedir.

İşte bu havf-ı muhik bizi terakib-i cedideden gayr-ı makbul olanl olanları aleyhine idare-i kelam etmeğe mecbur etmiştir. Hatta (Nay-ı zümr o kimse iltişmediği halde siz makale-i güzidelerinizi yazarken ondan neva ya cedid çıkarmak hevesiyle böyle bir şey öttürmüşsünüz. Fakat biz de si şiddet i intisabımızı yazılarınızla tercümelerinizle isbat ettiğiniz Fransız lisanı üzre :

"Que chantez-vous mon cher" deriz. Zira biz bizi tahmik ile (bura mesela "saat-ı semenfam" ne demek , bu terkibe ne hacet vardı?" gibi bir sual iradı muhtemeldir. Bence bu suale karşı karşı bir şey dememelidir. Çünkü o gibi terakibi icad eden fikr-i edebiye henüz vakıf olmayanlar de meyan edeceğinize mütalaatı (hemen değil anlamazlar) biyorsunuz ki bundan maksudumuz (Servet-i Fünun)da şiir yazan rüfeka-yı nasleh müstesna olduğ halde şu kuvvece heyet-i ictimaiye arasında sahib-i idrak kimse bulunmad na zımnen işrab etmektir. Peki, bana da razıolalım. Letaif-i edebiyeden olarak şunu dahi söyliyeyim ki biz (saat-ı semenfam) terkibinin sene-i d riye-i tenkidinde mi bulunuyoruz ki bu kadar teraküb-i sakime mevcud ol duğu halde yine ondan bahs ediyorsunuz. Terkibin zevk-i sahiliye adem-i m bakatını hatta mevcudu bile derkederek onu bir daha istimal etmemiş ve nu bugün bir terkib-i garib malinderûbahasat-ı ebediyede daima nişangah itiraz olub kalmıştır. Tarif o fikr-i edebi dediğiniz şey nedir? Ne tür bir muameledir ki onun icad ettiği şeyi biz anlamıyoruz? Hususa teşrih maksat ve tavzih-i meslek hususunda dermiyan ettiğiniz mülahazat-ı um ye sizin bulub meydana çıkardığınız, yalnız takib ettiğiniz mülahazatmı ki o nevi bir fikr-i edebiyi henüz anlayamadığımıza hükm ediyorsunuz? Gerçi sizin için şimdi makbul olamaz amma yine lisan-ı Naci'den kemal-i teessür ile sudur ettiğine kani olduğumuz şu:

mısraını okuyarak saika-i şabab ile kemalimizi dev ayinesinde gö mekliğimizive şu devr-i tekamül içinde feryadlar, iftiaeler, mücahezele tenkidler ile yürüyerek ta dar-ı ehliyet-i ahlafa bırakmaklığımızı arka daşlık namına tavsiye-i müsamahat eylerim.

Biz şimdi hiç bir şeye iyidir veya fenadır diyecek halde değiliz. Tekamülat-ı medeniyemiz namına çalışarak ileride tesisine muvaffakiyet hasıl olacak terakkimizin esasını kurmaga çabalamalıyız. Bize teraneden bir faide olamaz.

Evet, insanlar asırlarca uğraşsalar tağyir-i hakikata muvaffak olamazlar. Hatta siz de onun cazibe i mukavemetsuzuna tahammül edemiyerek yalnız nazar-ı münekkidanenizi başka bir seviye üzerindeki telatumat-ı fikriyeye hasr ederek bizim şive ve terakib hakkında dermeyan ettiğimiz mütalaattan bir kısmını tasdik ediyorsunuz. Edebiyat-ı cedide müntesibleri içinde sakat, garib cümleler yapanlar var, dedikten sonra bir tevil-i müstahsen ile yine hatır nevazlıkta..

Fakat onlar o sakat o garib cümleler arasında o kadar samimi, o kadar garizi bedialar ibraa ediyorlar ki insan hayran oluyor, diyorsunuz. Buna cevab vereceğiz. Siz hangi bir selahiyet ile meydana atılarak o bedayi-i samimiye ve gariziyenin lisan-ı sahib-i milli ile ifadesi mümkün olamıyacağını iddia ediyorsunuz? Bu sizin için büyük bir muhataradır. Fikirli rinize iştirak edenler içinde bu muhatara mevcuttur. Hatta sizi tenakuz ve tezad fikr-i tehlikesi içinde bırakmıştır. Cümle hem garib hem sakat olsun yine bedayi ile malamal bulunsun. Bu şimdiki terbiye-i zihniyeye muvafık beyanat'a sahiblerden olamaz. Mesela: yüzü güzel, kalbi fesada meyyal, topal bir kıza hayran olanlara ne denilmek caiz ise size de öyle diyebiliriz.

Ne demiş idim? sizi tenakuz ve tezad-a fikr tehlikesi içinde bırakmıştır. Dememiş mi idim? Müddeamı teslim etmek için kendi satırlarınızı bir daha okuyun.

(Tahminime göre o sakat garib cümleler henüz bizde söylenilemiyen bazı "efkar-ı mevcude"yi yeni ve daha cedid bir tarz ile söylemek için bizzarure tabiat'a ifadeyi cebr etmelerinden neşet ediyor. Umarım ki muterizler bu muharrirleri sarf ve nahv kaidelerini bilmemekle itham etmezler. Ne hacet mebahis-i adide için yazdıkları makalelerde öyle sakatlara garabetlere tesadüf olunuyor mu?) evvel emirde tahminimizde yanılıyorsunuz. Tabiat-ı ifade terkibi sizin karşınızda bir müddeaçıyı mütenakız gibi duruyor. Tabiat'a ifadeyi zorlayıb ihlal eden efkar'a mevcude değildir, yenilik modasıdır. Lisanımızın her fikri ifadeye kabiliyeti vardır. Fakat ona vukuf ister. Kopya ile asıl arasında mutlaka fark vardır. Bunu makale-i güzidenizde isbat ediyor. Mütalaat-ı zahiyen selamet-i ifade nokta'i nazarından hiç bir şübhe ehtiva etmediği halde tercüme ettiğiniz yerler muğlak ve mübhem görünüyor. Hatta meslek'i sahih-i edeb ile müdafa buyurduğunuz sakat ve garib cümleli makalat ve eğer edebiye-i cedide arasında ne fark var. Bu aynen görülüyor. Demek ki mütalaat'a salifedeki efkar-ı mevcudeyi efkar-ı müterceme diye yad etmek ve onun daha zihninde şekil ve ifadesi takarrur etmeden yazılıverdiği ne inanmak bizim için bir hakk-a meşrudur. Bu hal bizde de kerraren vukua gelmiştir. Onun içindir ki onlara sarf ve nahv kaidelerini bilmemekle itham etmeyib kavaid-i lisaniyeyi bildikleri veya bilmedikleri halde pamal ediyor diye feryad ediyoruz.

Galiba sizi de garabete alıştırmışlar. Çünkü itilaf hasıl olunca garabet ortadan kalkar(ne hacet mebahis-i adiye için yazdıkları makalelerde öyle sakatlara garabetlere tesadüf olunuyor mu? biz icad-ı şarabi sahaif-i edebiyemize hasr ederek sokakta dürüst konuşur, mecalis ve mehafil-i kibarda garabeler izhar eder bir millet mi olacağız? Şundan emin ki sizce (Tekamül) ile (Terakki) kelimeleri henüz onların mevzu olduğu manada istimal edilmemektedir. Biz edebiyatın devr-i tekamülünde bulunduğumuz halde siz bu devr arasındaki h yecanları, itidalleri adeta terakki zannederek bahiste ilzam-ı şiddet ediyorsunuz. Bütün yenilikleri kendimize hasr ederek efkar-ı edebiyeye herkes varis olur kaydını tahrifle hayır yalnız bir varis oluruz diyorsunuz.

Hatta(Halit Ziya'nın, Mehmet Rauf'un, Hüseyin Cahid'in yazdığı şey
ler hep (Servet-i Fünun)da var. Boş yere itiraz edileceğine bunlardan bes
la Halit Ziya'nın "Bir Yazın Tarihi" nına altında yazdığı ufak hikayeden
İhsanın, Aliye ile balkonda geçirdiği bir gece tasvirinde itiraz edilecek bir ci
het görülüyorsa onu tashih etseler, sonra bu böyle olmaz şöyle yazılır di
hatta bir cümle yerine diğer bir cümle yazarak gösterseler emin olun ki
kimsenin bir diyeceği kalmaz. Lakin bunu yapamazlar, çünkü yapılamıyacağını
bilirler.) diyerek bütün meslegi, bütün varlığınızı, bütün şöhretinizi
Halit Ziya(nın bir cümlesini tebdil ve tashihe feda ediyorsunuz. Azizim!
emin olun ki fek hafif müdafa ediyorsunuz.

İki nokta-i nazardan da davayı gaib ediyorsunuz.Evvela Halit Ziya
Beyi bizim kadar bilmediğinizi, tanımadığınızı , bizim kadar eserlerini
tetebbu etmediğinizi şu satırlarla isbat edib onun zuhul edeceği nükat'ı
tahrire ile tebliğ-i hissiyatta kullandığı tarz-ı beyanı münteha-yı mesli
i edeb olmak üzere gösterdiğinizden, saniyen tahassüsat-ı gerdiveyi her-
kesde bir görenek bir balkon alemini tasvir etmek ve ondan hasıl olan ih
tisasatı yazmak gibi Halit Ziya Bey ve meslek-i tahririn bu kısmında uğ-
raşmış olanlarca pek de zor olmayan bir keyfiyeti maharet-i istifade itti-
haz eylediğinizden dolayı aldanıyorsunuz. Siz bizi arakta bıraktığınız h
de kendinizin ne tarafa gideceğini bilmiyorsunuz. Zira biraz aşağıda mün
deric olan ve bizim mesrudat-ı dostanemizin hülasası bulunan efkar-ı fi-
renganeyi bittevil şerh ve tefsir eyledikten sonra şive-i cedid üzere:

(Vakıa bütün bu harekette böyle nisbetsizlikler oluyor. Fakat bu
hal, eski yapılan taklide muarız olarak doğar, fikr-i şahsiyetin bir mü-
balağası, bir ifratıdır ki mürur-ı zaman ile itidal peyda ederek kendine
gelecek ve o zaman bütün bu yeniliklerden hangileri layık-ı hazm ve te-
messül ise yalnız onlar mütemasil olarak diğerleri kendiliklerinden düşe
cek, unutulacaktır.) Bir itiraf-ı zımnide bulunuyor ve sevk-i hakikat ile
şive-i sevk-i milliimize muvafakatını ekseriya rehber-i hissiyat edinen
rüfeka-yı kiram arasından tamamı tayyederek:

(Fakat bilir misiniz? bizde o zaman nasıl bir edebiyat vücuda gel
mektir? şark ile garbın imtizacından bir edebiyat ki bütün elvan-ı dilfi
ribie, bütün etvar-ı nazendesiyle bir müddet için cihanı kendisine meshu
edecektir. Zaten o ifrat-ı mübalağalar istisna edilirse yine onların diğ
asarında ve bahusus Tevfik Fikret Bey, İsmail Safa, Ayan Nadir, beylerin
hemen bütün eserlerinde, yenilikten güzellikten başka ne görülebilir.?)
diye bir ifade-i mahsusa dermiyan eylerseniz görüyorsunuz a bunları biz
demiyoruz, siz söylüyorsunuz.

Benim fikrime gelince : şark ile garbın imtizacından husule gelec
edebiyat-ı müstakbele reviş-i hazır ile müyesser olamaz. Bu türlü bir ed
bin zuhuru için mutlaka şerait-i atiye üssülharekat ittihaz edilmelidir.

1- Fikr-i intihalin ebediyyen zihinlerden ihracı.

2- Avrupa edebiyatını bu derece-i müterakkiyeye isal eden mües
sirat-ı hariciye ve dahiliye ve zatiyenin tetbbu ve tedkiki ile hüviyet
ve maneviyatını anladıktan sonra onlar gibi düşünüb Türk gibi yazmalı.
Yani ihtisasat ve tasvirat bütün bir Türk ihtisasat ve tasviratı olmalı.

3- Madem ki şark ve garbın ittihadından mütehassıl bir edebi-
ta malik olacağız. şark edebiyatına da vukuf-ı tam hasıl ederek şimdi
bizim vukuf ve irfanımız gibi insanı mutuvassitin güruhuna sokacak hal-i
müteredditanaeyi izale etmeli. Hiç olmazsa Türklük hissiyatını yenmeli.

4- Hissiyat-ı aliyeyi yalnız kendimiz için yazıb okuyacak tari
na iltizam etmeyerek milletin mantuc olduğu mumaelat-ı umumiyeyi yazıla-
rımızla temin ederek ve bunun için dahi ulum ve fünun-ı edebiyeyi ve ah-
val-i hissiye-i millete ve şerait-i ictimaiyemizle adat ve ahlak-ı ümmet
ittıla hasıl etmeliyiz. Ta ki kalem dediğimiz naşir-i irfan bâsden memul
ettiği feyzi alsın.

5- Bizim terakib-i cedide ihtiraiyle cebr-i tabiat değil tebdil-i fikr ve meşreb ettiğimizi gösteren reh-i nareftey sapılmadan evvel düşün denilen halet-i dimağiyeye bir cereyan-ı tam vererek temin-i terakki-i kasıd-ı aliye-i edebiyeye doğru akıb gitmeyi öğrenmeliyiz.

6- Biri de ulum ve fünun terakki edemeyince edebiyatın terakki etti tâği görülmediği bedihiyat-ı tarihiyeden olduğu ve bizde ise terakki etti denilen edebiyatın Frenk, Acem, Arab, Latin, Yunan ve saire den döküllüb gelen enkazdan yapalma derme çatma bir şey bulunduğunu taraeyn teslim eylediği cihetle evvela kendimiz bir tarık-ı masai keşf ederek o yolda çalışmalıyız. Bu türlü çalışmazsak efkar-ı saire hamalı oluruz. O zaman hissiyat-ı edebiye namına Yeni Cami arzuhalcileri gibi dalma bir başkasının efkar ve mülahazatını yazmak tehlikesine uğrarız. Onun için bu noktayı nazarımı dikkat önünde bulundurmalıyız.

7- Mukaddeme-i asarı daha şimdiden sizin ve bize de taht-ı itirafımızda bulunan Frenk mukallidliğini ve Acem ve Arab taraftarlığına kim görür isek derhal muaneznat-ı şedide ile onu ortadan izaleye bezl-i makdur eylemeliyiz. Ta ki kavam-ı hissiyat-ı milliyeye bu yüzden halel gelmesin Yani taklide tabii nazariyle bakmaktan vazgeçerek efkar-ı salime-i mucidaneye kuvvet vermeliyiz.

8- Üstad-ı sahib-i kemalin tezhib ve islah-ı lisan hakkındaki mütalaatına bir vasiet-i makule vererek dilimizi düzeltmeğe ve imlamızı imlaya getirmeğe çabalamalıyız. Yoksa sizim bizim şiir dediğimiz leyal-i Telakki, Veda-i Tanattur, bilmem nere tahassüsatı, Sabaha karşı, Zeka, Deha gibi sözlenmelerle tesis-i edeb edemeyiz. Fünun-ı edebiyenin her şubesinin muhtesin yetiştirmeğe gayret etmeliyiz.

Mabadı var

AHMED RASİM Malumat Cilt. 6, Sayı 134
Sh. 278-283 14 Mayıs 1314

3

Makale-i güzideniz biraz daha dikkatlice okumak icab ediyormuş. Zira o sahifeler dolusu müdafayı birden bire hülasa etmek kabil olamıyor. Diyorsunuz ki:

(Asar-ı cedide asar-ı garbiyenin taklididir. Diyorlar, ve biz'e (Dekedan-Sembolist) gibi bazı sıfatlar veriyorlar. Eminim ki bu hükümler hiç mukayeseye müstenid değildir.)

Şu üç cümlenin üçü de doğru. Vakıa güzel bir şeye taklid etmeği red etmek vahleten makul değildir. Fakat bizim nokta-ı nazarımızdan makul değildir. Biz taklidiz, fikr- i taklid hiç bir zaman makbul olamaz, taklide ne mertebede güzellik hasıl etse o güzellik yine sahtedir, biz kendi güzelliğimizi gösterelim. Avrupa'da ve memalik-i muterakkide yetişen şairlerin eserlerini okuyalım. Okuyalım ama o asar-ı makbuleyi vücuda getiren tabaşşu-i salimenin perverişyab olduğu tarık-ı tekamül ve terakkiyi tedkik ederek yani bir şair-i garbı ile eden mevahib-i tabiiyyeden masada ne gibi müessirat-ı adiye ve fevkaladenin vücuduna ihtiyacımız olduğunu düşünüb bulalım diye mükerreren vuku bulan ifadatımızı teeyid etmeğe hadim olan cümle-i ulaya bütün eserleriniz, makalenizin şu satırlarından biraz yukarıda mezkur olan itiraflarınız tasdik ediyor. Binaenaleyh isbat-ı müddea maksadiyle makalenizdeki şu satırları dere etmeğe mecbur oldum.

(Şunu da söyleyeyim ki bazımız bazı eserlerinde Frenk şive-i ifadesine taklid hatta bazı frenkane fikirleri, hisleri bizim tabiatımızla, temayülatımızle, efkar-ı milliyemizle kabil-i telfik görünmeyen bazı fikr ve hisleri doğrudan doğruya nakl ediyorlar. Bunun galiba iki sebebi var; o fikirleri, bu hisleri eda için o şiveyi daha muvafık buluyorlar, yahut daima o şivede yazılmış asarı mütalaa ettiklerinden kendileri de saika-i itiyad ile öyle yazıyorlar. Frenkane fikirlere gelince bunları da bana kalırsa yalnız kendi zevklerine tebaiyyet ederek başkalarının zevkini

düşünmekleri için nakl ediyorlar.) İşte Azizim! bizim şu feryadımızı sizin şu lisan-ı beliğiniz kadar muhik gösteren hiçbir lisan olamaz. Biz hiç bir zaman zevk ve şive-i milliye muvafık olan asar-ı cedideye karşı izhar-ı buğz ve hased etmedik. Tadat ettiğiniz seyyienin yetişecek erbab kaleme sirayet edeceği korkusiyle gücümüz yettiği kadar red ve cerh etmeğe çalıştık. Bu türlü eserlere taklidtir, sahtekarlıktır, zevk-i milliye muvafık değildir. Böyle şeylerden tehaşi edelim. Böyle şeylerle lisanımız bozuluyor dedik. Hatta size bile şimdilik kısmen kabul ettirmeğe muvaffak olduk.

(Bize Dekedan, Sembolist) gibi bazı sıfatlar veriyorlar) cümlesine gelince bu bir hükm-i kati değildir, indidir, asar-ı cedide dediğiniz makalat ve eşaş arasında başlayan seyyiat-ı kalemiye bizi ilâ etmekten ziyade inhitata davet eylediği ve efkar-ı frenkaneyi temeşşük ederek fikr-i taklidi ileriye sürenlerin bu haline bizce (Dekedans) demek tabii bulunduğu için Dekedan sıfatı o hal ile muttasıf olanlara atf edildi. Yoksa biz de Avrupa'da cereyan eden L'art de decadence mebahis-i cedidesiyle Mesyö (Brutyer) in Mesyö Bartelon'un münakaşat-ı alimanelerini okuduk. Hatta bir kaç makale bile yazdık. Onların Dekedans dedikleri şeyleri bize nisbet edecek ora Dekedanlarının bizde de mevcut olduğunu iddia eyleyecek kadar zahirbin değiliz. Kaşki onların Dekedans'ı bizim Dekedansımız ve onların Dekedanları bizim dekedanlarımız olsa. Sembolist sıfatına gelince evvelce dahi şerh ve izah ettiğimiz vechile asar-ı cedide dediğiniz eşar ve makalat arasında kesret-i istiare ile muğlak, mübhem ve müşevveş görünenlere bir âtf-ı izafi olarak söyleniveriştir. Yoksa ciddi değildir. Bu cihetten emin olun çünkü Sembalizm'in ne derece külfete muhtac bir sanat olduğunu bize de malumdur. Biz daha düzgün ibare yazmakta müşkilata uğradığımız ve şiir dediğiniz manzumatta hissi mevce-sûvar bir nurg-ı darya-ı şiyanın tuttuğu yeri yutmasına döndürdüğümüz halde nasıl olurda Avrupa terakkiyat-ı edebiyesinin bir terakkiye daha hazırlanmak üzere ters ettiği devr-i tekamül arasındaki şuubat-ı edebiyeden falan falan da bizde vardır. Diyebilirsiniz. Gerçi beni sathi nazarlıkla , mübtedillikle itham edersiniz fakat bence bu ithamınız adeta bir teşvik makamına geçer. Muahezeden çekinmeyib ondan istifadeye sayi olanlardan biri de benim. İzahat-ı salifeden malum oluyor ki sizin (eminim ki bu hükümleri hiç bir mukayeseye müstenid değildir) iddianız hüküm-i mutlaka racii olmak şartiyle doğrudur. Yalnız fıkra-i mündericenizde gösterdiğiniz iki sebebin ikisi de yalnış çünkü bu türlü şive-i berendezane yazılan şeylere karşı o fikirleri o hisleri bu şive ifade edebilir demek onu kabul eylemektir.

Afvınıza mağruren şunu da söyliyeyim ki müdafaanamenizde bizaya kadar münderic olan mülahazat-ı edebiyeniz sizi sevk-i tabiatla bir mugalata tertibine mecbur etmiş ve siz de : (Evvela bir hakikat demiyan edeyim: her yerde malumat ilerledikce malumat-ı sabıkanın tevlid ettiği efkar ve hissiyat ya esasen veya şekilen değişerek onların yerine ya bilbütün yeni muhtelif efkar ve hissiyat kaimdir)

Son yirmi seneden beri bizde vücuda gelen terakkiyat-ı ilmiye amalarından bile tahtı tesdikinde bulunduğumdan o terakkiyat-ı ilmiye ile beraber bizde de bittabi yeni ve muhtelif bir takım efkar ve hissiyat peyda edildi. Terakkiyat-ı ilmiye her yerde aynı efkar ve hissiyatı ve fakat her kavmin müeassirat-ı maneviye ve fikriyesine , temayülat ve adat-ı fıtriye ve kisbiyesine tatbiken aynı efkar,hissiyatı tevlid eder. Bunun için Avrupa milel-i mütemeddinesinde hakim olan efkar ve hissiyat bizde de ve ancak hususi ve milli bir suretde tekarrur etmeğe başladı. O efkar ve hissiyatdan bir kısmı zevk-i millimize muvafık olmadığı için daire-i kabulüme giremediği gibi bir kısmı da henüz fıkdan-ı istidad sebebiyle imkan-ı hulul bulamadı.)

Demişsiniz. Fakat bu mukaddeme-i tağlitkaraneyi takib eden ve sırf sizin müddeiyat-ı şaheyenize yarayan ifadat-ı atiyeyi beslemek için söylemişsiniz. Siz benim tarafımdan mevzu olan mesaili göremediğiniz cihetle umum mu tavassitin aleyhine kıyas ederek gerek (Muhakemat-ı Edebiyenin) bir kısmın ve gerek (Mülahaza-i Tetebbu)nun bir kaçında beyan eylediğim mütalaata ihale i nazar-ı tenezzül etmemişsiniz. Yalnız biz sizi okur, tenezzül etmeyib bi okumazsanız nasıl ifade-i maksad edersiniz? Fakat yine biz tevazusumu bıra mıyarak sizi okuyalım. Dinleyelim.

Sizin yirmi sene zarfında mazhar olduğumuz terakkiyat-ı ilmiye sizi yani şaban-ı erbab-ı marifeti yetiştirdi. Lakin ne türlü bir maksadın husü lü için yetiştirdi? bilir misiniz? Bu maksad ne derecede muğlak, ne derece mübhem olur ise olsun yine bizim hissettiğimizdir ki o da Osmanlılar bu gü Avrupa medeniyetinin karşısındadırlar, okuyorlar, hatta yazıyorlar, halen ve mevkien bütün şarkın varis-i mesair-i irfanıdırlar. Artık anlayacaklard ki biz Osmanlı medeniyeti tesis etmek zamanı hulul eylemiştir. Artık hisse deceklerdir ki bu kavmin tesis-i medeniyet için evvel emirde muhtac olduğu şey ulum, fünun ve sanayidir, onun için bu cihete kuvvet vereceklerdir. On lar edebiyatta ilerliyecekler, bize şarkın kâffe-i asar-ı hüsn ve garamını gösterecekler. Milletin lisan-ı şairanesini bütün hissiyat-ı rakika ile te ranesaz olarak bahar-ı terakki içinde açılan ezhar-ı cevanev-i şark ile gözlerimizi meshur edecekler. Bakalım bu terakki-i nev zuhur arasında Türk şairleri neler söyliyecekler? söylemiyecekleri neden ibarettir. Biz ise bu maksada tabi olamadık. Sizin dediğiniz gibi yeni ve muhtelif bir takım ef kar ve hissiyat içinde kaldık. Fakat ne türlü efkar ve hissiyat bilirmisi niz? Arabi ve Farisiyle münhemik olanlar mesela Mütenebbi ile Firdevsi'yi Fransızca bilenler Hugo ile bir Mallarme'yi, Almancaya intisab edenler bir Schiller ile bir Schopenhavr 'ı İngilizce okuyanlar bilmem kimi dille rine dolaya dolaya bu zevat-ı tarihiyenin -tabiriniz veciyle- layık-ı hay ve temessül olan olmayan ne kadar işarat-ı dimağiyesi varsa cümlesini em mekte sebat eylediler. Artık döndürmek kabil değil. Hatta içlerinde alafır ga geçinenlerden bazıları zevk ve şiveyi bile inkar ederek sizi bile (yeni bir his eski bir sıfatla) tarif edilmez demeğe mecbur ettiler. Siz de yen bir hisse yeni bir sıfat bulmağı terakki zannederek tarik-ı maküsü iltizam ettiniz. Siz zannediyorsunuz ki hissiyat-ı kadime tabi olduğu gibi sıfat ve terakib dahi kadime tabidir. Bu halde müdhiş bir inhidam önünde bulunuy ruz. Bugün içinizden birine birbiri ardınca sahifelerle hissiyat ve efkar ve hayalat-ı cedide sanih olacak olsa zavallı fikdan-ı sıfat ve terakib il letine uğrayarak devrilib kalacak!

Biz evvelce yazdığımız şeylerde kerrat söylemiş idik ki fikr ve his sin veya hayalin itmamını tasviri için vukuf-ı amik lazımdır. Avrupa sanı a muharririnin yazılarından istifham ettiğinize göre tasvir ve tebliğ-i hi hususunda ulum ve fünunun kaffesinden istimdad etmektedirler. Biç bir Fran sız şairinin kavaid-i sarfiye ve nahviyeden udul etmediği halde muvaffakiyet-i ulum ve fünun sayesinde istediklerini ihsas etmektedirler ki marifet-i he hikiye de ancak bu suretle gösterilebilir.

Siz cümle nezdinde bedihi olan hakaik-i ictimaiyeyi makalenizde ser ederek ezhan-ı karilni hakayık-ı mezkurenin göründüğü satırlar arasına celb ve bir hakikat-ı bedihiyeye bir kaç satırla fasıla verdikten sonra diğer bir hakikat-ı bedihiyeye dere eylediğiniz cihetle heyet-i umumiyesi itibariyle bir müdafa-i meşrua şekline vaz etmişsiniz. Halbuki nazar-ı dikkat bu fikr-i tağliti bir anda bulur çıkarır. Mesela:

(Edebiyata müteallik bir kısım efkar ve hissiyatın böyle az bir za man içinde nasıl ve tekarruru bizde ezmine-i kadimeden beri yalnız bir nevi kabiliyet-i sanatın (tahris) edilmiş olmasından ve binaenaleyh sana yi-i nefiseden en ziyade edebiyata mütemayil bulunmamızdan naşidir ki bu sırf bize mahsus bir haldir, yoksa milel-i sairede böyle olmamıştır.)

Diyorsunuz. Evvel emirde şunu düşünelim ki sırf bize mahsus olan bu halden biz fevkalade mutazarrır olmuşuzdur. Bu zarar olan ihsas-ı kuvvet etmektedir, hatta funun-ı edebiyeden hala gafiet etmekte olduğumuz cihetle kat kat olmaktadır. Bunun en büyük nümunesi (asar-ı mahalleden-i cedide) diye bir şey göstermekliğimizle sabittir. Sanayi-i nefisenin mümkün olduğu şuubat zikrediliyor da onların efkar-ı edebiye üzerine olan tesirin hasenesi kale bile alınmıyor. Edebiyat tabir-i umumisi bile hasr ve tasyik edilerek roman ile bilhassa şiir nama altında görülen manzumat-ı cedide ve atisiye ve bazı makalat-ı heveskaraneye ism ittihaz ediliyor. Azizim bu türlü gafletler bizi mutlaka terakkiden men eder. Size ve bize

(İşte Edebiyat-ı Cedide'de tesadüf olunan efkar ve hissiyat şimdiki malumatımızın, şimdiki medeniyetimizin vücuda getirdiği efkar ve hissiyattır ki sırf malumazdar.)dedirtir. Hangi malumat, hangi medeniyet? malumat-ı mütercime ve medeniyet-i mütercime mi? Haniya bizim terakkiyat-ı umumiye muarızına takdime edeceğimiz mahsulat-ı mahalliyehaniya bizim tevarih-i cedide-i muteberede (Medeniyet-i Osmaniye) namına sermaye-i fahr ve mübahatımız, Haniya devr-i edeb-i hazıran yetiştirdiği dahiler, haniya bizim hissiyat ve efkar-ı tabiiyemizle müzeyyen olan sahaif-i makbule, hatta haniya bizim efkar-ı müşterekeden olduğunu derpiyan ettiğiniz efkar-ı hayriye ve hissiyat-ı insaniyemiz, neredeyiz? Utandım nâ ümid kaldım. Girit muhtacinine ianet için ceraid-i mahalliyenin yazdıklarına makalat-ı teşvikiyenin yekmesai, yekmesak, eski makalat-ı müşevvikane kopyalara oldığunu görmüşüm zaman hicabımdan kızardım. Filvaki bunlar efkar-ı müştereke değildir. Ama mutlaka suver-i tecelliyatı ayrıdır. Şimdi insaf edip biz efkar-ı müştereke de bu kadar yaya kalırsak efkar-ı ferdiye de ne yapabilecek? Kimden istiane edeceğiz? Yad ve tahatturu bile mucib-i elem olan bu acizimizi çeşm-i hakikat ve basiret ile görelim. Hiç olmazsa Avrupa asarına okurken muhalledata tesadüf ettikçe nazar-ı intibah ve gayret ile bakalım, bakalım da ortada taklid illetinin hepimizin ciğerine işlediği durup dururken bu seyyie intak-ı hak kabilesinden alarak sizin de nasılsa taht-ı teşhisinizde bulunurken (şu isabattan anlaşılır ki biz Avrupa'lıları taklid etmiyoruz. Kendi tedkikat-ı ruhaniyemizle uğraşıyoruz.) diyelim. Çünkü tedkikat-ı ruhiye meselesi icad-ı terakib-i garbiyeye benzemez. Maneviyat-ı beşeriyeyi anlamak için insanların bu ana kadar nederecede yorulduklarını, mesalik-i hikmetin ne türlü inkılabat'a adideye uğradığını, bütün dehat-ı eslafı, bütün ahlaf-ı müteseddineyi, asar-ı mevcudeyi, şaşaa-i ikbal-i terakkisi hayrasaz-ı uyun olan Avrupa ve Amerikayı, oradaki usul-i mesaiyi cesim kütüphanelerden taşan müellefat-ı bergüzideyi piş-i nazar-ı teemmüle alalım. Sonra da kendimizi düşünelim. Bir kerede hatır için olsun nazar-ı tedkikimizi vasiat-ı malumatınız üzerinde gezdirin. Ne yazdınız ve ne yazdık ise gözümüzün önüne getirelim. Artık bu rica-yı kemteranemde de tahakküm diyemezsiniz değil mi? Fikr-i terakki sizin rehberiniz olduğu bence muhakkak bulunduğu için memul ederim ki sizden alacağım cevab mutlaka bir sada-yi vicdanının nakşpezir olmuş gül-i nakikisi olacaktır, afv buyurun. Bizim bundan böyle hasb-ı halimiz hep böyle vicdaniyattan ibaret olursa oldukça mühim bir muadele-i mudilleyi hal etmeğe çalışmış oluruz.

Emin olun ki bu hasb-ı hal-i vicdani beni üzdü, ağlatacak hale getirdi. O anda elimden kalemi kağıdı atarak, düşünmeğe başladım. Anladım ki biz henüz çalışmak nedir onu bilmiyoruz, tetebbu ve tedkik ile kıraat ve mütalaa arasındaki fark-ı külliden haberdar değiliz. İşte size hiç bir muarızın söylemediği acı bir söz!

Ey mutavassıtin biz de biraz düşünelim. Mühim bir mesele piggah-ı teemmülümüzde duruyor. Bunu halletmeden hiç bir cihete imale-i nigah etmeyelim.

Bize diyorlar ki:
(Siz kendi tedkikat-ı ruhiyemizle uğraşıyorsunuz. Fakat asar-ı garbiyeyi de mütalaa ediyorsunuz. Onlardan bir çoğu bize güzel görünüyor. Sonra biz de ruhumuza tesir eden o eserlerin mevzuları için birer eser vücuda getirmek istiyoruz. Yazdığımız şeylerinbazısı, ayniyle malumat ile mütehalli olduğumuzdan, birbirine benziyor. Fakat bu çehahet bir mevzuda,bir seviye-i ilmiyede bulunduğumuzdan, bazı kere bir mevzuu ayna suretle göremediğimizden neşet eylüyor.)

Bakın şu mesele-i mühimmeye dikkat edin. Asar-ı garbiyeye benzeyen parçalarım onların garb şuara ve üdebasiyle bir seviye-i ilmiyede bulunduklarını , aynı mevzuu bir surette gördükleri için husule geldiği dermiyan olunuyor. Biraz daha izah edeyim: Bu sözlerin mevzu olduğu cihetı anlatayım. Eğer siz manzumat ve makalat-ı cedideden birinde garbın eşkam-ı şuarasında alınma bir his, bir fikr, bir hakikat-ı ictimaiye görüb de bunu falandan almışsınız diyecek olursanız ekse bunu diyecekler. Biz bu seviye-i ilmiyedeyiz. Bu mevzuu aynı surette görmüşüzdür. Diye red edecekler. Mesela: Sully Prudhom'un "Nid Brise" yani lane-i şikesteiyle Siret Beyin (Tair-i Garib) ünvanlı manzumesinde aynı hissin başkabir surette tasvir edildiğini iddia edecek olursanız size:

-Evet olabilir. Çünkü Siret Bey' de , Sully Prudhomme de aynı seviye-i ilmiyededir. İkisi de bir mevzuu aynı surette görmüşlerdir. Hatta şairimiz ondan daha samimi olarak tasvir etmiştir. Cevabını verecekler.

Verecekler değil hatta verdiler bile fakat bir Sully Prudhomme'in manzumesini okuduğumuz zaman orada duran sanayi-i edebiyeye dikkat ettik. Evet bir sema, lakin ne türlü bir sema selis, sade, hayalsiz,zihafsız, bir fikr-i üstadın infialini natık, bir hiss-i kamilin ufak bir işbirarına muhtevi. Halbuki Siret Bey Efendi'nin manzumeleri daha başlar başlamazbir tesnat-ı fikr gösteriyor. Diyorlar ki

Bir akşam üstü gezmeğe hiiktidar iken
Seyran-ı raiyaneye meyyal olub derun
Çaktında göyle kırlara bineşe ,pürhüsün
Tehdid ederdi ufkunu ağşan-ı sernigün
Mühtes olan şikaf-ı kebudunda asuman
Manzur iken olurdu hemen dideden nihan

Anlaşılıyor ki şair kırda geziniyor. Adeta bir meşcereye dalmış,veyahud ileride bulunan bir meşcereye bakıyor. O zamanda sema ne diye gözden nihan olsun? bahusus gezmeğe hiiktidar olduğunu anlatırken seyran-ı raiyane gibi dere tepe düm düz gitmeğe meyl ettiğini bildiriyor. Hele ağşan-ı sernigun terkibi diblerinden kırılıp asılmış dallar fikrini ima ettiği cihetle mutlaka orası bayta girmiş, kesilen dallara ihtiyat olarak bırakılmış bir ormandan başka mevki olamaz. Biraz daha okuyun.

Teblerze-i hazan ile evrak nalekar
Tek tük düşerdi yerlere sermest ü bimecal
Mübhem uğultularla inlerdi kuhsar
Çökmüştü taze karlara bir nimni-i hezal
Bir bad-ı şûtrepuş-ı hazan ve sada resan
Tahrib ederdi dallar içinde bin aşiyan

İnsaf! Artık bu tezadan fikr ve hisse ne türlü bir medara olur ki müteessir olayım. Buradaki yeni hissi, yeni fikri, yeni hayali beğenelim? Siz de söyleyin. Ey müceddidin-i edeb, şair teblerze-i hazan ile yerlere tektük sermestve bimecal yapraklar düştüğünü anlatırken bir kafiye hatırı için bin aşiyan tahrib eden bir bad-ı şûtrepuş-ı hazan ü sada-resan yani kuş yuvalarını yıkan bir sarsar-ı müdhiş icad eyliyor. Evrak-ı hazan tektük düşüyerde bir anda bin yuva harab oluyor. İşte bu hayal yeni bir hayal değildir. Çünkü tabiat-ı menazir ve menazir-i tabiat ile asla tevafuk etmiyor. İşte bu fikr yeni bir fikr değildir. Çünkü kavanin-i tabiiyenin alel umum hayvanata bahş eylediği insiyak-ı tab-a kuvve-i cibiliyesi her hayvana hiss-i tahaffuzu medar-ayegane-i hayat olmak üzere telkin eylediği için

meselâ kuşlar , bahusus kırda ormanda yuva yapan kuşlar yavalarını öyle
evrak-a hazana yere bırakan rüzgarların tahrib edeceği surette yapmazlar
En büyük fırtınalara göğüs gerecek bir derecede bir lâne-i müstahkem
inşa ederler.

Görüyorsunuz a, siz tabiat-a ifadeyi cebr etmiyorsunuz. Bakayık-ı
tabiiyyeyi cebr ederek, bir hayal-i garib, bir terkib-i garib ile tebliğ
his etmeğe sapıyorsunuz. Seviye-i ilmiyeden düşüyorsunuz. Yuvaları tah-
rib eden rüzgarı taharrî-i gıda ile meşgul olan mader derhal hisseder,
derhal döner. Artık yemi yiyeceği bırakır. Bu his tabiidir. Eğer şair bu
manzumeyi tezad-a his ve fikr içinde tenzil etmeyerek başkabir sebeb-i
kul iradiyle harab olmuş bir aşiyane gösterseydi düşen yavru için tahassü
a natiyesini izah eder gibi görünen:

Gördüm nigah-a yesini amade-i sfûl
Lerzış-nümun-a mevt idi son darbe-i cenah
Bir girdibad-a berk-i huruşan ve mevcezen
Çekti şikeste cismine avareb bir kefen

Tasvir-i güzini nazardan düşürmezdi. Şimdi bir kere de Sully Prud
homme 'ı okuyun, bakın üstad sanat-a lâzım mertebe-i icazda riayet etmiş
mi etmemiş mi? Tebliğ-i hisde bir sanat-a nadire ile ihraz-ı muvaffakiyet
eylemiş mi, eylememiş mi? görün.

Sous leur nid tombés, pele mele
Gisent leurs pauvres petits corps
La patte inerte, inerte l'aile
Les uns mourants, les autres morts,

Suspentus au ben fragile
Qu'un coup de vent rompt aujourd' hui
Que demeure dans ce pot dargile
Que despoire brisés avve lui

La me en'en sait rien encore:
Dans les champs, des le point tu Jour,
Pour sa famille elle picore,
Elle reviandre ... ôl re tour

Desserteur duciel solitaire
Dont les hotes sont mal nourris
Bien des moins auks plus ppres de terre
Acceptent denouns leurs abris!

Oiseaux! nacceptez rien des hommes
Niches loin de nouns dans l'azur;
Tout asile est traitre ou nouns somm es
Le nid pesant, le clou peu sur

Şimdi şu soneyi okuyun. Bize bir hazv gösterin. Bir tenakuz-a hi
ve fikr bulun. (Eğara böyle söyler üstad söyleyince) Bundan da anlaşılı
yor ki Siz Sully Prudhomme'ı anlayamamışsınız.

La Vase brisee müellifini Le Bonheur nuz nazmına La Nature des
Choses teranesazına les epreuves şairini okumamış, asar-a intikadiyesin
göz gezdirmemiş, onu Fransa encümen-i danişi arasında mümtaz eden ulüv
kadr ve sumuvv-a menzilet-i arifanesini tedkik etmemiş Jul le metr gib
en müşkülpesend bir muhakimi hayran-a nefaset-i eşarı eden kudret-i ilmi
ve vasiat-a hayaliyesini tedkik edememişsiniz. Hangi cüret, hangi delil
hangi selahiyet, hangi vukuf ile ortaya atılarak ve iki manzumeyi yekdi
ğeriyle mukayese ederek (Şiret bey velev o hissi Sully Prudhomme'den al
mış olsun sırf millî ve samimi bir surette ve hatta Sully Prudhomme(da

müessir surette tasvir etmemiş midir?) diye beyan-a hüküm eyliyorsunuz. Siret Beyefendinin nezaket ve rikkat hayali ve hissi bizce de her zaman şayan-a nazar görülmüştür.

Kendilerine daima hürmet ederiz, fakat kendilerini bir üstad ile hemen bütün cihan medeniyetinin tazim eylediği bir Sully Prudhomme ile mukayese edemeyiz. Belki feyz-i âtîkbal Siret Beyi bir Sully Prudhomme eder. İşte biz bunu intizar eyleriz. Lakin Sully Prudhomme olması için icab eden malumat-a ilmiye ve edebiyeyi iktisab etmeğe çalışmaması meşrutiyet ve Mürur-a eyyam ile kuvve-i şairiyet büyümez. Onun muhtac olduğu feyz-nam-a daha perveri arayıp bulmalı.

Şurası dahi şayan-a dikkattir ki Sully Prudhomme 'nin manzumesi il Siret Beyefendinin Tair-i Garib'ini mukayese ettikten sonra taklidin fenn edeb nokta-i nazarından manayı sahihi olan ve samimi olacak olursa tevarü demekten başka çare olmayan bir maddeyi unutarak bunun bir manzume-i mukallide olmadığına isbat etmek istiyor ve bir tahlil-i ruhiye girişerek (Siret Beyin efkar ve hissiyat-a medeniyesinden o nezaket hissi veya o derecede bir nezaket hissi niçin beklenmeli ve bu eserine ve bütün diğer eserlerine niçin taklid demelidir?) Diyorsunuz: Fakat iki şeyi unutuyorsunuz: Biri tedkikat-a ruhiyenizi hangi esas üzerine ibtina edegelmekte olduğunuzu muarrif bulunan doğrudan doğruya taklidin manasını izah eder:(asar garbiyeden bir çoğu bize güzel görünüyor, ruhumuza tesir ediyor. Sonra bir de ruhumuza tesir eden o eserlerin mevzularına için birer eser vücuda getirmek istiyoruz.) ve diğeri de bizi tecahile masruf olan:

(Hasılı bize üdeba-yı garbiyeye taklid ediyor diyenler hemen umumiyetle malumat ve medeniyet-i hazıranıza bilmeyenler o malumat ve medeniyetin muktezası olan efkar ve hissiyatı telakki ve hisseylemezler. Kısmen de yazdığımız şeylerin yalnız şübehat-ı zahiresine ve mesela (Sene) veya (teriyula) gibi Franklerden kabul edilmiş bazı eşkal-ı şiire bakarak alelamiya hükmedenlerdir.) isnad-ı gayr-ı vakâniziddir. Bu iki fikri biz nasıl telif edelim? hele Tair-i Garibi de mündemic hissiyatın, lane-i şükestedeki hissiyat üzerinden pervaz ettiği değil oraya konduğu göz önünde bulunduğu halde zahirde de batında da taklid denilemez. Süleyman Nesib'in dedikleri doğru ise Siret Beyefendi bizi af buyursunlar, biz buna intihal hissi diyeceğiz.

Evet yazdığınız şeyler size samimi düğüyor, benimsemek fikrine kuvvet verildikce bu samimiyet tevsi eder, yalnız garazi olamaz bahusus (hangi Frank şairi Cenab Bey'in (Kiyab-a leyal) a zeminde bir şiir yazmıştır?) gibi müddeanız hiç bir vecihle kabul edilemez. Hatta cevab bile verilmez. Ancak bir emare-i gaflet olmak üzere telakki olunur. Kiyah-Leyal'in güzelliğini kimse inkar etmeyerek hatta Andelib'e bile asar-a muhalledendir dedirttiğini Hüseyin Cahid Bey (Edebiyat-a Cedide Menşe ve Esasları) nam makale-i güzide-i vakafanelerinde ikrar ediyorlar. Fakat itiraf-a arifaneleri vecihle oradaki hissim beğenib ve ruhen müteessir olduğumuz bir mevzu-a garbiden alınmış olmadığını ne ile isbat edecekse-niz? şimdi her işimizi bırakalım da bütün asar-a şuraraya okuyub muktebes olub olmadığına tedkik ile mi uğraşalım? "Dans-a serpanteym" neşredildiği gün görmeyenler anlamadı, biz buraya Madam Dalamber'den gürdüğümüz için muvafık-a hal bulduk. Bahusus bu babda hiç bir şey söyleyen olmadı. Lak

Bir Frenk şairi böyle bir (Dansı Serpanteym) yazar mı? sualinize bir cevab'a muvafık veremez. Çünkü mevzuunun Frenkane yeni, güzel olduğunu hatta nağmeleri, rayihaları bulunduğunu yazan ve zamime olarak hafız-ı şarkiyettir diyen yine sizsiniz. Bize şu babiste garib görünen bir şey daha var ki Tevfik Fikret Bey'in hissi, latif, rakik bunca eşar-a güzidesi

meydanda durub dururken siz bizi bahse burudet verecek kadar lafzen ve m
onlaran mudunda bulunan (Danse Serpanteyn) e davet ediyorsunuz. Azizim
biz sevda-yı raksetan çoktan vazgeçtik. Hem alafranga oyunlara gelemeyiz.

Mele taklid hakkında yürüttüğünüz nazariye bizim için asla sezavar-ı kabul görülemez. Çünkü bizim için muzırdır. Biz her ne görür isek kabul edemeyiz, etmemelidir de. Islah ve tecdid etmeliyiz. Her iyi şeye berdan bire iyi demeliyiz. o iyiliği daha ziyade safiyete takrib edecek nükatı arayıb bulduktan , seyyiat-ı melhuzeyi kaldırdıktan sonra ahz ve iktibas etmeliyiz. Halbuki siz mütalaatınızda nokta-i mühimmeden zuhul ederek:

(İhtimal ki bütün çizdiki sanatımıza taklid denilir. "Şüphe mi var bu başka bir nokta-i nazardır: İnsan suret-i umumiyede müstakil değildir Hemen bütün umur-ı maddiye ve maneviyesinde başkalarına muhtacdır. Bu ihtiyac elbette az çok onların yaptığını yapmaya binaenaleyh onlara benzemeyi icab eder.

Mamafih emin olmalıdır ki, (Kine zevk-i fıtrisine tabi olunur) diyorsunuz ki bu nazariyenin bir kısmı esas hikmet-i teşvine temas ettiği gibi bir kısmı dahi taklidde tahdid icab ettiğini mulindir. Filvaki insan müessirat-ı tabiiye ve ictimaiyenin vücud-ı tesiri hesabiyle müstakil değildir. Fakat fikr-i milliyette istiklali pişva-yı kemal ve mukteda-yı terakki addederek medeniyetler tesisine muvaffak olmuş ve bu fikr-i milliyet sayesinden mensub olduğu vatanı, memleketi müessirat-ı inkırazıyeden kurtarmıştır. Bir milletin medeniyeti irfanı ve zeka-yı müşahhası isbat-kudret ettiği zaman adeta kendisi bir müessir olmak üzere tecelli edere milel-i saire üzerinde bir hüsn-i tesir hasıl ettiği için kıvam-ı miknet ve şevketini her tarafa ihsas eyler ve kendisine hüsn-i tevecüh-i umumi celb ederk menafi-i esasiyeyi müdafa ve himaye edecek hariçde muavinler bulur. Bu kar, bu menfaat saikasiyle değil midir ki Fransızlar, İtalyanlar, İngilizler ve Ruslar hazain-i marifetten bir mübeliğ-i küllü çıkarak nevahi-i sairede mektebler küşad etmek delayasiyle nüfuslarını oralara yaymak teşebbüsünde yekdiğeriyle müsabakat etmektedirler, bu saikanın eser-i icadı değil midir ki bir elsine-i medeniyeden en ziyade Fransa lisanına aşina efrada malik olduğumuz için ora edebiyatına meşk ve mukallid-bih add ve itibar ederek edeb-i millimizi onlara feda etmeğe kadar varıyoruz. Bereket versin mutavassitin dediğiniz muharririn-i fakireye bereket versin o müstehsilere ki sizi yavaş yavaş daire-i itidale rücu etmeğe mecbur eyleyerek asar-ı ahironizde biraz vuzuh göstermeğe sevk ettiler. Yoksa kelime ve histen mürekkeb olmak üzere her hafta ortaya bir komedya çıkacak idi. Bu hüküm indi değildir. İsterseniz Servet-i Fünun'a zaman zaman takib ederek size deliller, hüccetler irae edeyim. Mamafih bu rücuda sizin şaban-ı zekaperverinizi ilan eden mehasin-i fikriyenizdedir. Yazdığınız müdafaname dahi bu fikri natıktır. Hatta ekserinde mutavassıtinin hülahasatına hüsn-i kabul ederek isbat-ı fazl ve hakkaniyet eylemişsizdir.

Zevk-i fıtri başkadır, zevk-i milli yine başkadır demekten maada bir şeyi müfid olmayan mukaliedat-ı frenganeye tariz edenlerden kimi gördünüz ki bir roman veya bir eser-i edebi veyahut fenni tercüme eylediği zaman dehen-i şikayetini açarak bunlar bizim içimize yaramaz diye feryat etmişlerdir? Bilhassa onlar okunmuştur. Lakin bir Türk ağzından şive ve zevk-i milliye muğayir bir şiir parçası görünüz görünmez itirazat ve münakaşat ta sahaif-i cerraidde baş göstermiştir. İşte şimdi sizin Cenab Bey'in (Mandoles) manzumesiyle Fernan Garağ'un manzumesi hakkında dermiyan eylediğiniz şu suale cevab vermek sırası geldi. Biz Cenab Beyi iki manzumenin mukayesesiyle anlayacak kadar sahirbin değiliz, Cenab Beye bedayi hayaliyye icad edemez de demedik. Belaket-ı akliyesini husule getiren

şark ve garb asar-ı edebiyesine biganedir diye de söylemedik. Mekteb-i fü
nun-ı tabiiyeden çıktığını , Parise gittiğini de biliriz. İhtimal ki Cena
beyi sizden evvel ben tanımışımdır. Fakat Avrupa'da ne ile iştigal etmiş
bunu bilmiyorus. Biz Cenab Beyi hiç bir zaman şiir denilen ve hayat-ı mil
liyeye taalluku elbette fünun-ı tabiiyeden pek az olan bir şube-i edebiy
ile meşgul olacak zannetmedik idi. O iştigal etmiş pek ala! Bu onun zevki
ne ait bir şey. Size ekseriya güzel eserler de yetiştiriyor. Buna da teşe
kür olunur. Lakin Cenab Beyi'in zeka-yı şairanesi bu milletin terakibini
alude-i garabet edecek kuvvete hiç bir zaman malik olamaz. Ben dedim ki
kaşki bizde şair ve şiir olmayaydı da muntazam bir lisan olaydı! Kaşki
Cenab Bey bir Kurine hatta Cemil Paşa, bir Fikri, Bir Celal Muhtar olayd
da milletin fünun-ı tabiiyeye olan ihtiyacatını cebr ve ikmal etmeğe ça
lışsaydı! O zeka, ciddiyet-i mesai ile büyüye büyüye hassa-i dehatına iki
sab edeydi, bize şiir namına bedialar, mazmunlar, cinaslar, hayaller bu-
lacağına beşeriyet ezib kavuran illel ve emraz-ı adiye ve müdhişeden birin
çare bulaydı! Zannederim ki mütehalli olduğunuz fikr-i terakki bu hasb-ı
limi mazur görür. Bahusus söze bir fikr-i hodperestane ikasiyle:

-Şimdi Cenab Beye itiraz edenler acaba o iktidarda mıdırlar? Onun
kadar edebiyat-ı şarkiye ve garbiyeyi bilirler mi? Onun kadar kavaid-i li
saniyeye vakıfmıdırlar? Bugün müdafasına kalkıştıkları o eski tarzda onu
kadar güzel eserler yazmışlar mıdır? yoksa yazabilirler mi?... Öyle ise
bu çemate nedir? kitabına söyletmen.

Naş Var.

AHMET RASİM? Malumat Cilt 6 Sayı 135
sh. 294- 299 21 Mayıs 1314

4

Garib! makale-i güzidenizi okudukça güya bir bahçede gezinirken bi
cins, tep tep aralara çimen ile yekdiğerine münasık bir renkte, bir koku
çiçek yağınlarına tesadüf edenlerde hasıl olan inkısar-a nazar gibi biz
de de böyle haller vukua gelir. Bu hülasa sütundan sütuna , sahifeden s
hifeye atalar, fakat kısalıb uzuyor, uzanıb anlaşılar bir şekle giriyor.
Dönüb dönüb bir nokta üzerinde durmak istediğiniz anlaşılıyor mesela fık
ra-i atiye bu kabildendir.

(Biz bugün yazdığımız şeylerde bütün harekatımızda bütün harekat-ı
beşeriyede olduğu gibi bir takım müessirat-ı ahlakiye ve hükmiyenin , bi
takım temayülat ve adat-ı fıtriye ve kisbiye ile ittihaddan hasıl olan
bir muhassala-i tabiat ediyorus. Binaenaleyh şimdiye kadar Türklüğümüzü,
Osmanlılığımızı nasıl muhafaza ettikse , bundan sonra da asırlarca öyle
muhafaza edeceğiz. Ne hacet İran edebiyatına, asırlarca taklid ettiğimiz
halde şu son zamanlarda o kayddan kurtulmadık mı?)

Bütün bu yenilikler işte şu fıkranızda yazılı. Biz Türklüğümüzü,
Osmanlılığımızı muhafaza etmedik demedik. Etmeğe çalışıyoruz dedik. Bili
misiniz İran Edebiyatı bize müstevli olduğu zaman ne büyük bir muhatara
içinde idik. Düşünün. Tarihin inkılabat-ı lisaniye hakkında ne büyük der
ler vermekteolduğunu piş-i teemmüle alın. Tam üç dörd asır belki daha
ziyade bir zaman bütün edebiyat-ı Osmaniye İran edebiyatı altında ezilc
kaldı. Bizim feryad ettiğimiz nokta bu müfuzun münkesir olduğu zamanda
ikinci bir müfuz altına girmeğe meyl ettiğimizdendir. Yoksa alem-i edeb
yatta ne sizin ne de bizim zerre kadar ehemmiyetimiz yoktur. Biz istimd

ediyoruz. Şu fasıla-i tesirden istifade ederek Edebiyat-ı Cedideyi kend
hissiniz kendi asar-ı ruhiye ve muktesematınızla tayin edelim diyoruz.
Biz Türklüğümüzü muhafaza etmiş isek, basu-ya celadetimiz sağ olsun,
varolsun. Fakat lisanımızı, efkarımızı Acem mukallidliğinden muhafaza e
bildik mi? O zaman İran siyasiyesinin bizce hiç bir ehemmiyeti yok iken
bir meyl ve rağbet ile dört beş asır mukallid-i fars olarak kaldık. Şim
kuvva-i siyasiye, icab-ı medeniyet ve dipâemasi ile beraber karşımızda
duruyor. Yani Osmanlılar en kuvvetli , en mümtaz-ı berendaz bir heyet
müteseddime karşısında hala ihsas-ı mevcudiyet etmektedir, eğer biz bir
daha kendimizi kapdırarak Fransa edebiyatı nüfuz ve tesiri altında tesi
mebani-i edeb etmeğe kalkışacak ve bu türlü meyliyatı red eylemiyecek y
olursak yine asırlarca uğraşmağa mecbur bulunuruz. Kalıbdan kalıba gire
rim. Dediğimiz gibi (Terakkiyat-ı ilmiye sayesinde bir dereceye kadar
fikr-i muhakemeye malik) isek bu noktayı nazar-ı imana almalıyız.
Fakat bir edeb-i milli tesis etmek sahte ve hüsn-i tevecüh sayesinde
dahi vasfına mazhar görünen bizim gibi aceze-i edebaya müyesser olur.
Cahid Bey'in tarifi vechile elimizde henüz yarım sarf ile yarım lügat v
Hatta düstur-ı müebbed diye tavsif ettiğiniz (Talim-i Edebiyat) bile
natamam kalmıştır. Efkar-ı edebiye namına bütün Avrupa edebasının mülaha
tı karmakarışık, hem yanlış tercüme edilerek tedavül etmektedir. Nihayet
nizle teşekkül ettiği yine kendinizden menkul olan Edebiyat-ı Cedide
bile tasvir-i hissiyatta malumat-ı cedideye istinad etmeyerek kelime ,
kib, sıfat aramakla bulamayınca hatıra ne gelirse onu kayd ve tahrir
etmekle iktifai eylemektedir.

Diyorsunuz ki:

(Güzeli çirkinden, iyiyi kötüden fark edebiliriz. O sayede şarkt
garbdan, ne bulursak onları alırız. Bu intihabımızla bittabi şahsiyetim
tebaiyyet eyliyoruz. Fakat biz bu kavm efradındanız bütün ananelerimiz
bütün teşekkülat-ı maneviyemiz esas itibariyle bu kavmindir. Yalnız bir
başka türlü terbiye görmüştür. Bu terbiyenin kısm- ı azamı da göreneksiz
ziyade ilme ve marifete racidir.)İşte en mühim mesele güzeli çirkinden
ayırmak, iyiyi kötüden farketmek, epeyce çetin. Siz ötede allame geçine
lere şu ibarenizle tarif etseniz belki onları iskana muvaffak olursunuz
Evvel emirde yazılarınızı kimler okuyor? bunu tedkik ettiniz mi? Gönül
yasar gibi Servet-i Fünuna kim bir manzume yazarsa onu Edebiyat-ı Cedid
neviarzam müessisleri addetmiyormusunuz? Biz bu intihabı görürüz de nas
olurda iyiyi kötüden fark ettiğimize inan edebiliriz. Hatta bu cümlele
söyleyen siz olduğunuz halde bize isnad-ı tahakküm edecek kadar hatırşi
kenlikte bulunuyorsunuz. Dedim a siz mülahazatınızda (ettekrar-ı hasen)
den başka bir şey gözetmemişsiniz. Bu terci-i bend-i nasirane sonlarına
doğru bütün bütün aynı efkarın aynı hissiyatın ufala ufala başka lafızl
eda edildiğini ifham ediyor. Fakat şurası cay-ı dikkat, diyorsunuz ki:

(Fransızlara taklid ediyorsunuz diyorlar. Evvela kendileri anlas
dıklara (?) için asarımızı anlaşılmamakla ittihamda ne hakları vardır?
Yoksa bütün kavmin kuvve-i fahimesi kendilerinde mi müteşahhastar.?

Buna hangi eser-i zekalariyle hatta en küçük bir nümune göstereb
ler.) Birinci cümleye evvelce cevab verdik. Gelelim ikinci cümleye ; siz
yazdıklarımızı anlıyormusunuz? Hem biz neden anlamaktan mahrum olalım.
Acaba bütün semmir-i cibiliye-i hilkati sizin manzumatınızda mı mahfi
dir ki bizim gibi mübtediyan göremiyorlar. Biz de size sorarız. Acaba b
tün kavmin kuvve-i fahimesi sizde mi müteşahhastar ki bizi anlamamakla
itham ediyorsunuz? Evvvel emirde bu gibi bir cümle-i tesseddühkarameyi
ortaya fırlatıp atmakta bir münasebet yoktur.Acaba sizin salik olduğunu
meslek-i cedidde tecahül ve tahmik ve umumdan istisna gibi şeyler de mi
var? İstifade arzusunda bulunanlar anlamıyorum diyorlarsa ifade edecek
onlara ahmak mı demelidir? Biz sizin Avrupa şairleriyle bir seviye-i i

miyede olduğunuzu ne bilelim? Fakat nedense onları anlıyoruz da mesela si
tercüme ettiğiniz estetik parçalarını anlayamıyoruz. Ama diyeceksiniz ki
biz Servet-i Fünun muharrirleri için yazıyoruz. Onalr anlıyorlar. Bu başk
Bu da bir yeniliktir. Fakat mutlaka bütün hissiyat ve temayülat-ı milliy
bizde yani mutavassitin ile edebiyat-ı garbiye müstahfellerinde ve tabaka
avamda mütşahhastır. Mutlaka! biz sizin hissiyat ve efkar ve hayalat-ı ga
ribenizi anlamaz ve zevk ve şive-i milli nokta-i nazarından sizi o fena y
nilikten kurtarırız. Hatta karma karışık yazdığınız ve sanat-ı tekrire
bir misal-i ali gösterdiğiniz makaleniz namına sizi amlamak ve anlatmaga
davet etmege hakkımız, selahiyetimiz vardır. Edebiyat çocuk oyuncağı de-
gildir ki bir tanesi kırılırsa bir tanesini daha kolayca tedarik etmek
mümkün olsun. Siz tabayi-i milliyeye hissiyat-ı ecnebiyeyi ilkaya sarf-ı
himmet ettikce biz de bunun makul olmadığını isbatahasr-ı gayret edeceğiz
Milletin danişverani anlamıyor, bu nasıl edebiyat! Midhatlar, Saidler,
Tevfikler, bütün ceraid-i mahalliye muharrirleri, edebiyat-ı atika mürev-
vicleri hatta içinizden bir kaçı anlamıyoruz diye bağırınca nazarınızda
derhal sınıf-ı cehle düşüyorlar. Öyle mi?

Şive bahsinde biz sizin dediğiniz gibi bir nazariye yürütmedik ki
kavaid-i sarfiye ve nahviyeye karıştırıyorsunuz? Kavaid-i lisaniyeyi icad
mertebesinde bilenler kaide-şikenane harekatta bulunamazlar. Bizim ki ta-
hakküm ise sizin ki adeta istibdad. Bütün ümmetin zekasını, liyakatini kı
rak, dökük, hissi, çalınma, ifadesi mahsül -i taklid, terakibi sakat, ga-
rib manzumat ve makalatta mündemic görmek terakkiyat-ı sahiha erbabını
dilhun edecek şeylerdendir.

Biz siz bu millet efradından değilsiniz demedik, bir insanın biri
millet efradından olmasiyle asarının milli olması icab etmez? Nasıl ki ku
dema-ya üdeba Türk milletine mensub olduklarıhalde yazdıkaları Irani idi.
Nasıl ki siz bu milleto mensub olduğunuz halde ekseriya şive-i firenganey
kapaldığınız görülüyor.

Bir şey daha var. Mutavassitin aleyhine yazdığınız şeylerde daima
Üstad-a muhterem Ekrem Bey Efendi ile Sezayi Bey Efendi'yi medar-ı istina
olmak üzere gösteriyorsunuz.

Aynı zamanda onlara bu mektebin mucidi olarak gösteriyorsunuz. Bu
de müşarileyhumanın efkar-ı edebiyesini anla ak bizim için farizadandır.
Bir kere bu zevat-ı muhteremeyi dinleyelim. Biz Avrupa'dan tahsil ettiği
Bütün malumata bütün o eserlerimizde gösteriyoruz. İsterseniz sizin yazdı
ğınız estetik, intikad parçalariyle o türlü manzumeler de yazalım. Bunla
bizim için en kolay iştigalattandır. Fakat siz hakayık-a ictimaiyesinizle
müzeyyen bir makale yazın da görelim.

Görüyorsunuz a, zihninizi bütün taklid kaplamış. Bir yerde biz tak
lid etmiyoruz diyorsunuz, di er yerde taklid tabiidir diye feryad ediyor
sunuz. Sizin yaptığınız şeye yani güzel bir mevzuı elde edince onun üzer
yürüttüğümüz teessürnamelere taklid denir. Harfiyyen olursa tercüme ıtla
olunur. Eğer mevzuun mahalli bildirilmemse sirkattir. Yalnız efkar-ı mü
rekede tavzih-i mahal etmeğe hacet yoktur.

Zannederim ki artık misal göstermeğe hacet kalmadı. Makale-i güzi
deki mülahazat bu babda bir misal-i makbuldür. Zannederim ki bu satırâmız
kib eden mütalaat mükererdendir. Biz de deriz ki terakki her şeye gale
eder. İstediğiniz kadar çalışın. Hayide-i hissiyat ve efkar ve hayalata
terakib-i garibe ve sakat cümlelerle kimseye faide edemezsiniz. Sizin t
vir-i hissiyat için takib ettiğiniz tarık yeni tarık değildir. Hatta e
kimiş ve medası geçmiştir. Şimdiki tarık-a terakkiyat-a ilmiye ve fenni
ve sanayiden istinbat-ı ahkam ederek zevk ve şive-i milli ve usul ve k
vaid-i lisaniye dahilinde ifade etmektir.

AHMET RASİM Malumat. Cilt 6 Sayı 136 sh. 320-32
28 Mayıs 1314

E D E B İ Y A T

Mecmua-i Ebuzziya'dan

Muahede ve Tenkid Kelimelerine Ait İzahat

Bizim Ali Kemal Bey durup dururken ortaya bir bahs ve kelime atar. Bir zaman onunla meşguloluruz. Sahut meşgul olacak zatlar bulur.

Birimiz "Bu da Bir Nümune-i Tenkid" ünvaniyle geçenlerde İkdam gazetesiyle bir mektubunu neşrettirdiği idi ki mukaddemesi şöyle başlıyordu:

"Bizde (Tenkid) lafzı ortaya konduğu bir hareketle bir tehaşil... evvela cami-i nümune gibi "bazı müşkülpesendan-ı irfan her nedense bu lafzın suret-i istimalini çekemiyorlar. Muahede ile iktifa etmek istiyorlar"

Mektubun bundan aşağıkki fıkraları, bahse taalluk etmediği cihetle nakle hacet görmedik. Yalnız şu yukarıdaki sözleri üzerine Kemal Beyle muvacehe-i enamda anlaşmak istedik.

"Tenkid" lafzı ortaya konulduğu zaman tehaşi edenler varsa, bu tehaşilerini elbette bir sebeb-i makule istinad ettirebilirler. Bizlere gelince lafzı değil tenkidin (kritik) manasında istimalini ve bu istimalde ısrar edenlerin tahakkümünü çekemiyoruz. Çünkü tenkid ile kritik arasında hiç bir münasebet görmüyoruz.

Malumdur ki Kurun-ı ahirde yazı yazanlarımız(kritik) lafzının tazammun ettiği manayı Fransız lisanına vukuftan sonra idrak eylemişlerdir. O zamanlar ise bu mazmunu (muhakeme) lafziyle eda ederlerdi; işte size iki misal:

"Meşhur Bel, muhakemat-ı tarihiyeye dair lügatinde

Meşhur Volter, ahlaka dair Mülahazat namındaolan Muhakemat-ı Tarihiyesinde

Şu iki ibare Kemal Bey Merhumundur ki ikisi de bundan otuz sene evvel yazdığı bir eser-i meşhurunda mestur dur.

Şübhe yoktur ki şu iki ibarenin ikisinde de (muhakemat) tabiriyle ide olunan meani (kritik)dir.

Muahheren Merhum (muahede) tabirinin (kritik) hükmünü şamil bir kelime i istılahiye olduğuna ve asar ı eslafta bu manaya kullanıldığına ittıla ederek yazdığı şeylerde muhakemeye bedel (muaheseyi) istimal etmiştir. Hatta bir gazelleri hakkında Münif Paşa Hazretlerine olan ve müşarileyhde mevcut olacağı şübhemiz olmayan bir mektubunda tenkid ve muahede lafızları hakkında şu yolda izahat vermiştir.

"Tenkid lafzı kritik yerinde kullanılmak caiz değildir sanırım. O mütalaa üzerine idi ki bazı ülema-yı salifin eserlerinden iktibasen kritik fikri (muaheze) lafziyle tercüme etmiştim. Nazar-ı hükm-i asafanelerine mestur değildir ki (tenkid) her şeyin iyisini fenasından ayırmakta bir hüküm vermek mazmunu şamil oluyor. Muaheze ise hergeyi fitoğrafından görerek bir mütalaa beyanından ibarettir. Hikmetin, tahlil-i tariki, muahezenin hakikatine ittisal değilse, batıl hakikat dairesinden ihraçda en salim bir meslek olduğunu gösterir" demiştir.

Dikkat buyurulur ki muaheze "her şeyi fotoğrafından görerek bir mütalaa beyanından ibarettir." diyor. Çünkü kritiğin medlulü budur. (muhakeme) dahi bu hükmü ihtiva ettiği için muaheze lafzına ittıladan evvel Fransızca bilenlerimiz, kritiği (muhakeme) ile tercümeden başka lafz bulamamışlar idi.

Bu gün bir mazmunu bir muhakeme-i tendik için değil ona itimad olunmaz fiil-i münkere ihtimal verdiği , yani onu fena tarafından gördüğü için muhakeme ediyor. Eğer bilahare (muaheze) -lafzına destres olunmasaydı- bu mana itibariyle muhakeme elbette (tenkid) lafz-ı muhterisinden ziyade kritiği tercüme ve ifham ederdi. Bitekin vaktiyle etmiştir.

Şu tefil babına mal edilen (tenkid) lafzı ile, ism-i fail edilen (münekkid) lafzı nakd kelimesinden getirildiği malumdur. Nakd ise bir şeyi iştirada verilen akçedir. İntikad tenkad manasındadır ki akçenin zuyuf halisinden seçmektir. Üdeba-yı eslaf bu lafzı mevzumundan kullanmışlardır. Mütebaki

"Devlete lasım umur oldu tamam ala heman
Kaldı erbab-ı tarık-ı ilmi etmek intikad"

Beytinde nefi tarık-ı ilmi (kritik) yani muhakeme veya muaheze değil bu tarik erbabı beyanındaki nasıl tahakları müstehaklardan nakd ve temyiz ile seçip çıkarmak tabir-i sarafiyle ayıklamak lüzumunu tavsiye eylemiştir.

İşte baladaki izahata binaendir ki meslek-i tahrirde Sinasi mektebine mensub olanlar Kemale veya Ali Kemale değil hakikat-i medlul ü mealé itibar ve ittiba ederler de (Tenkid) lafz-ı muhterisini red ve (muaheze) mazmununu kabul ve tahrirde ihtiram-ı cehd eyler.

Z A M İ M E

Bir zamandan beridir inşamıza (nevi şahsına münhasır) ibaresi dahil olarak bir ıstılah malini bulmuştur. Elsine-i garbiyeden birine mensub olmayan hiç bir sahib-i kalem bu tabirden hakkiyle istifham-ı meram edemez. Herkesin üdebadan, ürefadan yüzlerce ehibbası vardır. Her biri isterse içlerinden - fakat elsine-i garbiyeden hiçbirine vakıf olmayan ve fenn-i mantıka ihtisası bulunmayan- birini intihab ile şu ibarecigin hükmünü istihsal etsin. Eğer medlulüne muvafık bir cevab-ı şafi alabilirse faut-ı hürmetle ellerinden öpsün.

Malumdur ki bu tabiri matbuatımızda en evvel istimal eden yine Kemal Bey Merhum idi. Ve yine malumdur ki bu ibare latince(néologisme) tabir-i ıstılahisinin tercümesi olacaktır . Ben bu ibareyi Kemal Bey tarafından terkib olunmuş sanmederdim. Hatta irad ettiği yerlerde muteriza içine alışını erbab-ı mütalaanın nazar-ı dikkatini celb etmek maksadına hamil eylerdim. Halbuki bu tabir bundan üç yüz sene evvel lisanımıza yine tercüme tarikiyle mal olunmuş. Her üme ve mal eden de namına mensub tarihin sahibi (Beçevi)li merhum olduğu, muahheren tarihini tetebbu ettiğim sırada Kemal-i hayretle nazarımı celb olmuştur. Şöyle Kemal Bey Merhum tabir kendi eser-i terkibi olmadığı için yazmağa mecbur oldukca bu sebeble kavsin arasında irad edermiş.

Keza Fransızların (Ekssantirik) tabirleri dahi Néologisme'e yakın bir hükm-i natık ıstılahattandır. Bunun mana-yı fenniesi ulum-ı hendesiye erbabınca (hariç-i anil'merkez) ile eda olunuyor.

Fakat mana-yı mazmi ve edebisi için nasıl bir tabir kullanmalı? Garib bir zattır, etvar-ı garibe sahibidir, acib üt tavırlı bir adamdır, tavr-ı sigvarı kimseye benzemem. Gibi bir alay terkibat yapılabilir ise de hakkiyle edayı meram edilemez. Buna mümasil daha birçok kelimat ve ıstılahat-ı ecnebiye vardır ki, bunları kullanmağa bizleri bulunduğumuz asrın temayülat-ı fikriye ve terakkiyat-ı ecnebiyesi icbar eder.

Beçevli gibi bu yoldaki ıstılahatı bize tercüme ve yadigar etmiş zatlar her vakit bulunamaz. Beçevli de esasen Macar olmayıb da tahsilini latinceyi ve tedrisini lisanımızı hakkiyle tahsil etmemiş olsaydı, bu gün (sui ceneris) dahi (ekssantirik) gibi lisanımızda muadili bulunmayan ıstılahattan madud olurdu.

[illegible] Tevfik

Malumat Cilt 6 Sayı 133 sh: 257,258
7 Mayıs 1314

M U A H E Z E (1)

Muaheze denilen fenn-i dakikin mevzuu ve ehemmiyeti hakkında akvam-i fazıla-i ecnebiyede devran eden efkar o derece tenevvü eylemiş ve bu tenevvü ile beraber o mertebe asar-ı ciddiye-i terakki mervetmanın hüsülü müyesser olmuştur ki bu günkü gün ulum ve fünun ve harf-i sanayie dair ne türlü bir eser meydana gelirse o eser, erbabı tarafından sencide-i mizan-ı tedkik eyleyerek nasine mahsus olmak üzere bir tarz-ı beyan mevzuu-ı dide-i itibar olmaktadır.

Muaheze hiç bir zaman takbih manasını mutazammın değildir. Muaheze bir nevi tahlil-i edibanedir ki bir eserin mahiyeti iyiden iyiye şerh ve izah edilmekle beraber, nevakıs ve mezeyayı dahi ayrıca tayin edilerek vukuf ve malumat yardımiyle karilnin tenvir-i zehnini mucib netaic-i sabite ve salime gösterilir. Fakat herşeyde bir nokta-i nazar aranıldığı gibi muahezedédahi o nokta-i nazara bedel biteraflık, tasnik, istifmah-ı esere kabiliyet, nufuz-ı nazar, adet ve ahlak-ı umumiyeye vukuf, malumat-ı vasia-i ilmiye, zevk-i selim gibi hasaiş-i marifetperdazane aranılır. Onun içindir ki bir millette pek çok edib, alim, feylesof, hünerver, sanatkar, yetiştiği halde ancak bir kaç muahiz-i kamile tesadüf edilebilmektedir. Bu da muahezenin taklid ve tasannu gibi şevaibden katiyyen beri olmasıdır. Bir edib açtığı meslek-i edebide pek çok şakirt yetiştirerek bir devr-i cedid-i edebi vücuda getirebilir. Lakin bir muahiz, tarz-ı beyan ve ifadeden kat-ı nazar , bir şakird yetiştirebilmek için evvelce hasail-i temyiz ve tedkikini bir diğerine adeta irakeye muvaffak olmağa muhtacdır. Şayan-ı teşekkürdür ki fıtrat bu haslet-i nadireyi hazain-i hikmetindenmana sıra çıkararak bir nimet-i münzele halinde ebna-yı beşerden bir kaçına bahş eylemektedir.

Üdeba-yı hazıranımızdan meziyet-i kalemiyesiyle meşhur olan bir zat "sanat müşkil ise de muaheze de asan değildir" (1) tarzında bir düstur-ı hükmü vücuda getirerek aramamızın haiz olduğu ehemmiyeti evvelce takdir buyurmuş iseler de bu cümle-i camileyi aks etmek yani " muaheze müşkül ise de San'at da asan değildir." şekline ifrağ etmek bahsimiz için pek ziyade münasibdir. Çünkü sanat, şevk ve taklidi ve talim-i tetebbuu icab etmekle beraber , yine muahizin nazar-ı tedkiki önünde serfuru etmeye mecburdur. Bu ifademiz iki fikrin yekdiğerine ittihadından mütegekkil bir neticeyi muruftur ki bu iki fikirden biri muahezenin zade-i sanat olmayıb belada tedad edilen meziyat-ı tabiiyye ve muktesebenin vücudundan mütevellid bir fenn-i mahsus olduğu ve diğerinin dahi terakkiyat-ı ruzeresi semeresi olarak fünun-ı lisaniye ve sairede cuubat-ı cedidenin kügadına sebeb müstakil bulunduğu hakikatlerden ibarettir.

İşte bundan dolayıdır ki san'at muahizin yani müneyyiz-i kamilin emza-ı tedkik ve tetebbuu önünde serfuru eyler. Amafih maheuliat-ı sanat arasından serfuru etmeyenler de bulunur imiş. Biz bu şerkeşliği müneyyizin hilm ve tevazu-ı fıtriyesine haml ederiz.

Bizde muaheze henüz vücutpezir olmamıştır. Yani doğmamıştır. Esbab-ı illiyesi araştırılacak olursa evvelemirde varid-i hatır olacak cihet, edebiyat-ı Osmaniyenin henüz terakkiyab-ı kemal olmamasıdır. Biraz daha ileriye gidecek olursak edebiyat namına elimizde mevcut olan asarın bir kıymet-i katiyye-i sabiteye mazhar olmadığını anlarız. Bira edebiyat namı altında intişar eden measir-i marifetten nemiz var ise cümlesi adeta mektebsiz olarak erbab-kalemimizin mahsul-ı efkarı denilmeğe layık olanları nevadirden maduddur. Bunlar da bir kaç deha-yı azimin neşv-ü nemaya istidad göstermeleri zamanında feyz-i hüdadad ile yetiştirdikleri evrak-ı saifeden ibarettir.

"Muahezename" namı ile manzurumuz olan "Tahrib-i Harabat" "Takib" "Ne Prizon Tercümesi" "İrfan Paşa Mektubu" " Takdir-i Elhan" "Demdeme" ve saire

(1) Bu kavl büyük Frederikin akval-i hakimanesinden olan (itiraz asandır ama ihtira kolay değildir.)

müddeet-i vakiaizi teyid eden amardan addedilemez. İçlerinde "Meprison Tero si" ile "Takdir-i İlhan" bir dereceye kadar bitaraflık ve vukuf ile yazılmıştır, halbuki bu iki üç eserin vücudu ile hiç bir zaman iftikardan hali kalmayız. Binaenaleyh mecmuamız bu babda tarz-ı muhasenin envaını birer birer irae ile hizmet-i neşriyesini mümkün olabileceği kadar tevsie mecbur olmuş Bunun için tedkik-i eser-i müessire aid ne kadar tarik-ı mütenevvi varsa cümlesini birer ikişer misal irad ve tercümesiyle beyan edeceğiz

BİYOGRAFİ- TERCÜME-İ HAL

- Madam Akkerman-

Akkerman (Luiz- Viktorin-Şokedan) Paris , 1813 Sene-i miladiyesi otuz tegrin-i evvelinde Parisde Tevellüd ve 1890 senesi üç Ağustosunda Nis beldesinde vefat etmiştir.

Vedeği Ticaret muhakemesi avukatlarından iken bir müddet-i kasiredev sonra terk-i mesalih ederek zevcesi ve üç kerimesi ile beraber köy alemine çekilmiştir. Madam Akkerman namiyle benam olan bu üç kerimenin en büyüğü dahi sail-i vuslet olarak tetebbuat ve mütalaat ile iştigal-ı vakt eylemiştir.

Hıristiyanlarca " Komulyon" denilen (nan ve Hamr) ehli ayininden ibaret olan ayinin icrasından sonra bir şiddet-i harika ile tasfiye-i itikada çalışmış ise de "Teoloji" yani mebhas-ı akaidi tetebbu edince ziya-yı imana uğrayarak ölünceye kadar sebt-i safat edememiştir. Vedeğinin vefatını müakib 1833 senesinde Almanyaya azimet ve bir sene kadar sevdikleri bir alle nezdinde ikamet ederek avdet etmiş ve valdesini gaib ettikten bir iki sene daha mürur eyledikten sonra dahi yine şehir-i mezkura gitmiştir. İşte şehir meskurda bulunduğu zamanda tıpkı kendi gibi mebhas-ı din-i iseviyi bedette tetebbu meslek-i meyliyyuna iltihak eden (Pol Akkerman) namında genç bir alim ile peyda-yı münasebet eylemiş 1844 tarihinde müsarileyhin hiyale-i izdivaca dahil olmuştur. Bu cihetle (A. Dumasbuled)(Jan Muller) (Sumoik) gibi zevat-ı aliyenin mecalis-i irfanına girib çıkmış ve 1846 senesinde Vulkaldı'ında Nis beldesinde iştira ettiği "Dominikin" ruhbanlarının eski bir zaviyesine çekilmiştir. Orada tam yirmi dört sene bir uzlet-i kutiye içinde yaşayıb bu müddetin mürurundan sonra ara sıra Parise giderek şehr-i mezkurda dahi "Konstantin" sokağındaki adi bir dairede ikamet eylemiştir. Pariste bulundu zamanlar ehibba ve eviddası meyanında Ernest Have, Kostal Sokulanej ve Sar kabul eylerdi ki , bunlardan müsyü Karu "Revü dö Deumed" risalesinde yazdı bir makale ile Müsarileyhayi sebeb-i irfana tanıttırmıştır.

Madam Akkerman Hikayat-ı Manzume 1855 , Hikayat ve Eşar 1866 Eşar-ı Hakimane(1872 nin en güzide eseridir) Bir müzevvinin Efkarı 1882, kendi kalemiyle bir tercüme-i halini havidir . Namlarındaki eserlerini neşreylemiştir. Tercüme-i halini hevi makalesinde efkar-ı mahsusasının ne suretle vücuda geldiğini berveçh-i ati şerh ve izah eylemiştir:

"Suret-i güzeran-ı hayatım bir kaç kelime ile icmal edilebilir: Uyuşuk hazin bir sabavet , bir iki senelik bir izdivac-ı bahtiyaraneden ibaret bir gençlik , yirmi dört senelik bur uzlet-i ihtiyariye . Filvaki böyle bir hayat , neşat engiz değildir. Fakat şikayat ve telinatımı muhik gösterecek hiç bir şeyde yok. Mücadelat-ı medide neticesi olarak acı aldanışlardan bi kaldı. Velhasıl yaş,yiğm tatlı, koloy azadeserane idi. Tali-i nuhbe-i amalim olan şeyleri bana verdi: Tenhaveresti benden ayrılmadı, ulum ve fünunu netayic-i cedidesine gelince onlar beni şahsen asla tebeddülata uğratmadı. Bundan maada var olmak denilen fiilin tahrikat-ı hariç-i münkatıası arasında mevcudiyet-i faniyemce müteallik vazifeni bir nevi meserret-i mübhemeyle kabul ediyorum. Fakat talihinin mukarrerat ve miktarına ne derece kemal-i hilm ile sarfuru ettim ise nevime taalluk eden bir bahs açılır açılmazdenberi hissiyat-ı muhtelife içinde kalırdım. Tefekkürat-ı uzletperestanem arasında nev-i beni beşeri uzaktan temaşa ederken bu cemiyet, tevekkülü muktezayatından olarak cihanın bir kuşe-i metrukünde ve lakayd bir tabiat huzurunda oynanan bir facianın eşhası gibi görünüyordu."

Bu mülahazanın efkar-ı hakimanesi bedbinlik yüzünden mütevellid her m
i temerrüdat-ı mükedderane ve talilin seyyiat-ı tesirinden şikayetle vucud-ı
hayatın adem-i lüzumundan ve faidesizliğinden mütegekkil ve mürekkeb olarak,
en ziyade korktuğu şey dahi zaif hissiyata uğrarının fikr-i müceredi idi.

Şairiyyet nokta-i nazarından bakılınca yazdığı manzumat bir şiddet-i
nadire ile zengin ve teheyyücat-ı aliye ve şikayat-ı meyusane ile meşhundur.
(Açaregan) nam eserinden müntehib olan şu parça derece-i şairiyyeti hakkında
bir fikr-i icmali verebilir.

" Gençlik ne çabuk resm-i efkar olacak bir terane-i tarabgüzin, ne de
isar-ı messerret edecek bir tebessüm-i iltifat-ı harin göstermekeksizin yanımız-
dan tehidest geçti gitti. Aşk ve muhabbetin menabi-i safi ve hayatbahşası bir
ab-ı hafi ül cereyan gibi dem-i rebiide teşne dudaklarımızın altında kurudu
bitti.

M. Tar

Malumat Cilt 7 Sayı 153 sh: 667,668
24 Eylül 1314

MUAREKE

"Harabe nüma güzergahlarımızda bir çiçek açılmadı. Takib ettiğimiz ta
rik-i tenhayide pay-i teşebbüsümüze muavenet için bir sevimli istinadgaha te
sadüf etsek bile temas eder etmez o istinadgahlarda kırılıyor. Murg-ı dil-i
avarenin kondüğü bir dal bir kamış oluyor.

Bir nümayiş-i meyusane Madam Akkermanın efkar-ı hakimanesine hakim ol
tarz-ı beyandandır. "Hervenin Musahibi" namiyle zirde münderic olub (Birinci
Şiirler) nam-ı mevzuasından müntehib manzumenin kıraatından dahi münfeh
olacağı üzere , Madam Akkerman daima bu yolde hitabette bulunmamıştır.

Fransa muhakkikin-i meşhurasından biri Madam Akkerman hakkında hüküm-i a
tiyi ita eylemişlerdir:

"Madamın lisan-ı şairiyeti hin-i sabavetindeki efkar-ı letafetperasın
dan mürekkeb idi. Hafif usül-i müstameleye dahilinde olarak soluk renkli ola
bu ebyat erbab-ı irfan ve vukufun nazarında sağir oldu. Bu şiir mail-i müte
fekkir olan ruhlarda bir akis-i tanin bırakdı. Binaenaleyh hemen mahrum-ı hüsn
olan bu sanihat efkab-ı tefekkür ve tetebbuun cangahında biser cay-ı aram
buldu. Fakat ne için ? Evveli bunda bir sebeb var idi. Madam Akkermanın şiir
de gayet nadir bir hususiyet bulunurdu ki yalnız ona has idi: Bu hasise, cid
diyet ve tutsun sanatlarından ibarettir.

"Bu kadın hin-i uzletinde bir samimiyet-i temme ile cihan ve hayat
hakkındaki fikrini beyan etti. Bu babda ancak Süyü (Sully Prodome) ona mik
yas olabilir. Akkerman da tıpkı Sully Prodon gibi fikren o derece hazi'i ve
siet olmadığı ve fakat kemal-i sıhhatve kuvveti muhrez bulunduğu halde
hakiki bir şair'i hakim oldu. Taharri-i efkar-ı mealiyle iştigal etti. İşte
bu iştigaliyle kadr ve münzeleti büyüktür.... Madam Akkerman tefekkürat-i şe
didededen mütevellid hitabatı mesami-i erbab-ı dikkate eriştirirdi. Bir nut-
kun fena terkib edilmiş girizgahlarının kaffesi nazar-ı ehemmiyetten sakit o
lur. O zaman üryan bir vücut kavi ve fikrin faali et-i aliyesinden mada bir
şey göstermez."

160 Mühayaya kadar
(Bahis Madam Akkermanın eserlerinden
müntehib parçalarla devam eder)

Anatol [illegible] : H. Facte

Malumat Cilt 7 Sayı 154 sh: 687,68
1 Teşrin-i evvel 1314

Ebuzziya Tevfik

S A D E T L Ü H A Ş İ M B E Y E F E N D İ Y E

Birader,

...en"Küçük Bir İntikad"ında Naci'nin hangi meziyetini , hangi faziletini inkar ettim? İrfan"ı danişini , kemal-i kisbisini, lisanındaki iktidarını nazmındaki temeyyüzünü takdir ve teslim etmedim mi? Hakkında zeval"i nefsi hürmetim olduğunu söylemedim mi? "Falan gunda isabet, bunda hata ettiş falan şunu bilir bunu bilmezdi" demek eğer hakikatsa niçin hakaret olsun? Takayyüd

Ve ayn-ün rıasa an küllü ayb-ı kelilet(ü(rıza ile bakan göz aybda
Ve lakin ayn-es suht-i tübdi-ül mesaviya kördürküdülükle bakan d

Beytinin mısra-ı saniesine masadak olarak yalnız kusur görüb göstermeten ibaret kalırda her türlü mehasin ve mezaya mestur-u anha bırakılırsa gaflaskarlık buna derler. Hakikat, sisce değilse, bence pederden, üstaddan hakiki hergeyden büyüktür.

Naciyi mükemmel bir şair zannedenler şiiri anlamayanlardır.

Siz"Hatıra-i Bedr" i parlak tuşturakla "Atlama Ğuri " gazelini Hakikate şiirlerden addederek

Ey asayi hud hatar darend -i koran vakt-i ceng
Bi basiret ez delil huiş gülzese mey geved

Savaş esnasında körler kendi bastonlarından korkarlar. Basiretsiz kimseler iz delillerinden ilham olurlar)

Medlulünce şiirden hikmettenbihaber olduğunuzu itiraf etmiş oluyorsunuz.

Ben Naci'nin meraşim-i neşriyatta vaki kusurundan (Antikadım umumiyle ahlak ve asarına müteallik olduğu için) bahs ettimb "kendisine üstallim denmeliydi" benim bu tenkidlerim hangi edille ile cerh edildi? Nekesandan hiç bir zaman beri olmayan insanlardan birini hasmanesine karşı müdafaa kusurlarını meziyet renginde göstermek mi,yoksa hatasına hata sevabına musib demekle mi olur?

Bu çığırtıklarınız, bu yaygaralarınız ne oluyor, intikad yaptığınız gibi kaba, saba istihfaflarda bulunmak mıdır? Eserlerime dair bir kaç hafta dır yazdığınız, teşrihat-ı edebiye dediğiniz şeylerde hukuk ve edebe riayet riayet edeydiniz ne kadar hatırane ne kadar müteşekkirane bir lisan ile size mukabele edeceğimi görürdünüz. Siz öyle mi yaptınız? Öyle mi yapıyorsunuz? Beni muttasıl bulunduğum mevkinin derununda , kendinizi daima beceni fevkinde göstermeğe çalışıyor musunuz? o halde (El kibr -i sadakat -ül Mütekebbir)ben de size diyorum ki kıyamet koparsanız beni bir arşın aşağıda .. kendinizi bir arşın yukarıda göstereseziniz, bu mümkün değildir, bu mümkün değil!

"Safa Beyin şu sözleri bize tarizdir diyerek telmihan tenkidatınızda bahs ettiğimi iddia ile kendinize paye vermiyorsunuz. Heyhat ? Matbaatta mahcubiyetinizi yakı yasmak zilleti ihtiyar ettikten sonra tenkidde gösterdiğiniz sükunet-i efkarı tasrih en kolay şeylerdendir. Güçlük mukabeleye tenezzül etmemekte ve sizde fikdan-ı neşriyat-ı mütevaliyenizle tahakkuk eden hissi-i şiiriye mütealliq şeyleri size telkin etmektedir.

Kad ünkir-ül aynü du üs şemsü min remedi
ve yünkir-ül fem u temsal mai nin sekami

Göz ağrısından dolayı bazı kimsenin güneşini inkar eder ve ağız hastalığından dolayı soğuk tadını inkar eder.

-erfpareler için "Pervane-i cemad-ı şita" demekteki sevki beyninize ika olmadan gelmez. "Pervanenin niçi olur muymuş?" heleşu itirazınıza bakınız Amerde kaş, göz ağız, burun var mı ki dilbere (mahru) deniliyor? Mahru vasfında parlamak , güzellik vech-i şebehini kafi görüyorsunuz da kanatparçalarının bir pir-i sefil ve uryan üzerine ugubda biçarenin yüzünü, ellerini sızım, sızım sızlandığını , binaenaleyh o pervane-i cemad-ı şitanın o köhne vücuda adeta nişesen-i ızdırab olduğunu niçin düşünemiyorsunuz? "Germi-i cinsani"nin zıddı olan "Serd-i şeyb" bir izafet-i teşbihiye değil midir? neden manasız oluyor?

Sence kaffe-i müntesibin-i fenne istikbale taalluk eden kevniyet-i h
yatiye memuldür, muhakkak değil. Bir alemin Hatta bir kürenin bir
hadiseyi arziye veya felekiye ile hero-il mero-i nagehanisi her zaman muhte-
meldir. "Onlar, kimi erken, kimi geç gelmesi memul" beytinin kelime-i shire
sisanmettiğiniz gibi ikinci mısrada gelecek "mechul" ile kafiye olsun di
ye söylenmedi. "memul"demedeki kuvvet "muhakkak" demekte yoktur. İşte hüner
bu ince noktaları fark etmektir. Halbuki siz en aşikar bir san'at-ı bediiy
yi bile görüyorsunuz. Bakınız!

Onlar ki bugün hisse hüviyetleri mechul,
Mechul ebediyen!

Mısra-ı müstesnadinin yukarki mısraiyle bir leff-ü neşr-i müretteb
tazammun ederek bu gün hüviyetleri mechul olanların erken gelecekler ve eb
duyan mechul bulunacaklarını geç gelecekler demek olduğunu idrakten aciz k
mışsınız. Hele (Virgül) işaretinin hizmetini bileyişiniz o ilk mısradan (ki
edatı beyanına bedel olarak istimalinin lisan-ı şi ire ne kadar yakıştığını
takdir edersiniz."Ehlafın eşkali atide, uzakta heyula gibi niçin muayyen ol
sun?"öyle mi?"ben ahlafıma düşününce, kendilerini uzaktan uzağa heyula gib
gördüm" demek olan bir mısradan siz bir şey anlamıyorsunuz. "er şeyi sizin
anlayacağınız gibi söylemek lazım gelince şiirden vazgeçmeli. Salef, seleft
beğenmese ya, ne sandınız? "elafı beğenmiyecek bir hal-i tekemmülde vakıa
havsalanıza sığacak mümkinattan olmadığı anlaşılıyor.

"Yarabi benim bu şiirime yüz seneden sonra gelecek hafidim şiirle
mukabele ederse eserim beka-yı nazıma hizmet etmiş demek olur. Binaenaleyh
ser-i kabrimde nişane-i vücud-u zailim olan o yosun bağlamış olan taşıma su
tak lüzum kalmaz. Hafidim şiirime cevab ve diği anda sengpare-i mezarım yer
lere düşsün, bu sukut benim perişan bir secde-i vazesin-i şükranım olsun!."

Diyorum, siz buna vahşi,adi bir söz nazariyle bakıyorsunuz, hakkını
da yok değil. Çünkü bu nazmın şiiriyeti sizin ömrünüzde duymadığınız şeyler
dem , tecrübesine müstaid olmadığınız hislerdendir. Ah keşki benim her söyl
diğim her nazım böyle şiirlerden olsa, mecmu-i asarım böyle şiirlerle dolsa

Resimli Gazete'ler yanında değil. Nemafih tenkidlerinize birer birer
hatırım geliyor. Siz her okuduğunuzu ezbercilikten ibaret olarak bellemiş
siz, muhakeme ile değil. Lahza-i tatbikına gelince apışıb kalıyorsunuz.
(müstecmerat) kelimesinde garabet-i lafziye görmüyorsunuz; çünkü bu kelimeyi
yalnız tenafüre misal olmak üzere öğrenmişsiniz. Hem bu garib kelimeyi
(mecmucile) terdifen irad ile garabet misallerinden olarak fesahat kitabla
da zikr edilmiş olduğunu derpiyan eylemekte sehv ettinse bunun ne hükmü
olabilir, ki satenbisce gayr-i memnuiyeti aşikar olduğu için emsile-i gara
ibe ayrıca dahil olmak liyakatindedir. Nihuke-i cahilane böyle isabeti sa
bit sehviyata demezler, papağan gibi ezberledişi şeyleri tatbik ederken
kaz gibi şaşkınlık etmeye derler.

Mektab-i aliyeden birinde tahsil saadetinden mahrum kalmayıbda ulu
tabiiyye tederrüs etmiş olaydınız asvata mütealliq münbahasede "tant"ın
bir ıstılah-ı fenni olarak pek çok zamandan beri kabul ve istimal edildiğin
ve binaberin lisanımızda "felaket ve nesaket ve emsali" gibi mecaz ül isti
mazdarlardan olduğunu bilirdiniz. "Lisan ül Arab" ve "Kamus"un bu babdaki
şehadetinden on beş sene evvel Darülmuallimin'de öğrenmiş idim. Herhalde
Tinnetinden bilinirsin a değersiz maden

Mısra-ı beresteyi top tarrakasiyle zamia-ı istibahınıza tekra
çarparım.

Siz asar-ı Safaiyyenin mahiyetlerini değil kendi mahiyetinizi meyd
koymuş oluyorsunuz.

Nusus olarak geçende gönderdişim cevabnamem-i saika-tesiri aynen ge
temiş dere ediyorsunuz da bunun en can alacak yerini ne için öyle tez geç
yorsunuz. Gazeleyi neden yazmadınız? sizi hayli sıkacak , hayli terletecek

sualleride bulunuyor değil mi azizim?

Yazdığınız matla'ı gazelin binnisbe en değersiz beyti değilmiydi.

" Bu gazele dahi iyi nazire söylemek yiğitliğini kanginiz göze kesdi ribiliyorsa -benden istediği kadar mühlet" yapsın , ortaya koysun!.. gelip alnını öpmezsem kahrolayım..."

Demiştim sanırım, hani ya? Hi olmazsa bu teklifimi evniyle yazmak in safını diriğ etmemeli , değil miydiniz?

Mamulüm,i timalin -istidad ve iktidarca aramızdaki fark ve tefaoüt n betinde uzun bir mesafe ile - mariçinde olarak o teklifi yapabilseniz o za man elbette size karşı azametfuruşluk edemem, ederem gülünç olurum. Fakat şimdi size , yalnız size karşı gurur muktezа-yı beşeriyet midir?

Ben geçende o kağıdı size sure"i hususiyede itare etmiştim. Böyle yapmağım iki sebebe mübteni idi. Biri umumiyete karşı kendimi müdafadan müsta ni olduğum için bittabi bunun neşrinde de müstağni oluşum. Saniyen ikinçisi

- Hani kuru kuruya lafına ettiğiniz eski hukuk yok mu (neticesi böyl olacağına olmaz olsaydı) ? işte ona hürmeten sizi sure"i hususiyede tevsi nüvv-ü cenabıma daha muvafık düşmesidir.

İkdamın Paris muhabiri tarafından bir müdafaya mukaddemeten yazılmış olunan sözlerinize de ağzınıza yakıştırmış söylüyorsunuz: "Maksadımız şahıs değildir, lisana hizmettir" diyorsunuz. Öcel şimdiye kadar sözün bu kadar doğrusunu kulaklar işitmemiştir. Size sorarım ki maksad sırf zarar"ı şahsiy müstenid bir tesyiften ibaret olunca bir adamın siyahını olarak, yahut kara konsolos şeklinde bir karikatürünü gazeteye koymakla şahs-ı manevisini kafi miz yanından tecrid suretiyle hedef-i tarizat eylemek arzusunda ne fark var dır?

Hakim Bey Efendi Hazretleri ! Hat-ı Alinizin hakkında tecviz buyurdu ğunuz muhakeme bundanbaşka bir suretle mi vaki oldu ki bendeniz o azametli cevabı yazdığımdan dolayı kibirli, ahlaksız oluyorum? Sadi kim ? ezlem ham gimiz? ben şimdiye kadar böyle hakaret görmedim, binaenaleyh kimseyi de böyle sevmediğim , istemediğim bir lisan-ı cebarut ile tahkir etmedim.

Beherki yarşevem tabe ahiret yarem
Hezer aybem eger hestin hünem darem
(Size dostsam ahirete kadar, bir aybım varsa o hünerimdir.)

Beyti benim tercümem"i lisan-ı hal ve kalbimdir, buna emin olun. Ahlakımın nice nice kusurları vardır, fakat herosyi değilim, namerdim değili İndelvicdan müttehem olduğumu bilmem. -öyle olduğumu da beni bilenler pek iyi bilir. Bakın size şunu da söyleyeyim: Tenkidatınızda isabet ettiğiniz noktalar dazvardır. Hiç de yok değil esasen:

Derdim ki bütün yerler derdim ki bütün gökler
Hep rapeçedar olsa hep şeşaabar olsa

Beytinde "hep" hasviyatınızla muttali oldum. Münafih kelimatı sırf tekrariden ibaret olan bir beytte bu gibi sevaid olsa olsa hasv-i hüsn olur.

Derdim mesela birdağ pişinde bunun engin
Piramen"i rengini deryaya konar olsa

Beyti hakkındaki mukaddemenizi de diğerleri gibi kabul etmem. Bir engin bir dağ önünde bulunmasın, o dağ eteklerine hudud olması demek midir? Niçin olmasın ? Piramenı koca bir sahra , o sahrada koca bir rusta olamaz mı?

Siz böyle benden öc almak fikriyle bilateemmül, bilamuhakeme ..çalıştı lem asarımı tahtiaye çalıştıkça hemande-i tabiman lisan-ı hali umuma hitab Ve inna etetke mezemmeti minnaksanı(benim zemmim bir kimsedensana
fehiyeşşehadetü li biennı kamilün geldiği zaman o kamil olduğuma delalettir)

demez mi?"Tenkidatın hakkında kendisine öyle bir teklif vaki olmuşta bunun için o da i tisam ettiği tarz üzerre yeni yolda yazılan şiirleri te kid edeceğini söylüyor" Diyerek benim ifademi asla benim yazmayacağım bir surete, bir meale ifrağ ile tahrif etmişsiniz. Malum ya bu gibi tahlitler

mağlubiyetin en kuvvetli delillerindendir. Bunu olduğum yerden arz ve iyaz ederim.

Leki hemşeri cümle faniyet

Fi 23 Mayıs sene 314
İsmail Safa

Malumat Cilt 6 sayı 136 sh: 322,323,324
28 Mayıs 1514

ŞAİR-İÇTİHAD MAHİYETİNDE İZZETLİ İSMAİL SAFA BEYEFENDİYE...

Daha evvelki hafta esbui (Malumat) ilâ neşrolunan İcmal-i Edebi ve nam-ı ali-i şairanelerine olmak üzere taraf-ı bakiranemden yazılan varaka-i naçizaneye cevaben Dal Mecmuasının bu hafta vaz-ı saha-yı intişar edilen 20 numarala nüshasına yazılmış olan (Muhakemat-ı Edebiyeler)ni nazar-ı mütalaa-i acizanemden geçirdim. İntikadat-ı aliyelerine dair vuku bulmuş ve bulacak itirazane mukabelede bulunmayı es-hereibet saiğ gördüklerini iki değersiz nam-ı bakiranemi lütfen tenkid buyurdukları sırada istidraden beyan buyurmuşlar iken icmal-i mezkur ile varaka-i cevabiye-i kemteranemi cevaben biraz lakırdı söylemeğe tenezzül eylemelerinin mübahasenin tarz-ı mükaberede değil bir münazara-i mantıkiyeye suretinde cereyan edeceği ümidinde bulunmalarından münbais olduğunu derpiyan buyurmaları, hakk-ı kemteranemde bir hüsn-i nazar-ı diğer tebşir etmekte olduğu cihetle, arz-ı kemal-i memnuniyet ve bende-i çemendeleri gibi erbab-ı acz ve kusurun söyliyeceği ratb ve yabis sözlere lütfen ve tenezzülen havale-i guş-ı itibar buyurmak hasise-i bülemde-i alicenabanesiyle mütehalli bulunmalarına iftiraren kemafissabık bir kaç söylemeğe cesaret ederim:

(Handan) (giryan) gibi sıfat-ı müşebbehelerin vekdiğeriyle takfiyesinin bunca eslaf ve ahlaf-ı Büleğa gibi sat-ı valayı belağaneleri de lütfen tecviz buyurmalarına ne olur ?! o safiyeleri kaçıran kafiye rus-ı rüst-ahizde dudest-i intikam ile giriban-ı alilerine mi yapışmış ruh-ı mana mı renceide olur!? Kaşki Hami Merhum ıstılahat-ı edebiyesinde bu türlü kafiyelere cevaz vereydi!

Hatırnigar-i edibaneleri olmak gerektir ki Nabi'nin (Birer Birer) redifindeki gazelinde (Alengan, huban, yaran, rindan) cemileri kafiye yapılmıştır. Arablar da umumun vekdiğeriyle takfiyesine beis görmüyorlar.

Büleğa-i salife ve hazıranın mahza şiiri mühimsemekten kayıttan azade bulundurmak fikriyle tecviz ettikleri bir şeye bu gün itiraz buyurmaları nabecâ değil midir?

Makber müellif-i muhteremi:

Hod be hod seyr-i kainat eyler
Vahşiyane teremmümat eyler

Gibi bir çok beytini bu türlü kafiyeler üzerine bina buyurmuştur.

Üstad-ı Ekrem (Olduğum Yerler) redifli gazel-i dilnişininde atideki beyitlerde (lerzan, handan, giryan) sıfat-ı müşebbehelerini- birbirini müteakiben - takfiye etmiş:

Bu yerlerdir tutub dastim sıkınca bağteten bilmem
Ne türlü hissin icabiyle lerzan olduğum yerler

Bu yerlerdir itab ü lutfa hep birden olub mazhar
Olurken sar ü giryan şad ü handan olduğum yerler

Bu yerlerdir gezerken el ele fikr-i firakiyle
Gidib bur güşede tenhaca giryan olduğum yerler

Cenab-ı Hüda-yı Lemyezel Rahmet-i İlahiyesinin mesuliyetiyle mükafat eylesin. Hami Merhum-asar-ı müfide-i üstadanesinden anlaşılacağı üzere - bu müşkülpesendlikle iltizam-ı ifrat ederdi. Merhum-ı Müşarileyh (Istılahat-ı Edebiyesinde) (ita-yı hafi) yi bile hoş görmüyor; mesela (külğb) ile (ab) ın takfiyesini beğenmiyor. Bizim Merhumun her sözünü bir ayet i bahire gibi telakki etmeğe mecburiyetimiz yokdur.

Bir de (fırat ile sırat, esas ile esas.. ilh) ın kavafi-i mukayyededen başka şeyler olmadığını [illegible] buyurmuşlardır? Burada hatır-ı alileri için reviyleriz ayni zinsten olması kaide-i esasiyesinden ihmalini edeceğiz?!

Bir de(... hükm-i kasiranemi fırat, sırat, heb , mezheb) kelimelerinin kavafi-i mukayyededenbaşka şeyler olmadığını iddiaya kadar vardırmış idim, bu iddiayı kendi mukaddemeden istintaç , mukaddemeni ise " kafiyenin latifi sanatı aittir? işaret-i makiki yesinden istihraç eylemiştim)buyurdukları halde (hamdan) ile(giryan) ın kafiye olmayacağında ısrar eylemeleri bendelerine pek garib geliyor.

"Sonum alet-i takdiri göz değil kulaktır, kafiyenin hecaya ile değil mühaseratın sesiz ile takdir olunmasına göre kelimatın tevafuk-ı imlası esla nazar-ı itibara alınmamak, yalnız savtının muvafakatı nazar-ı dikkate alınmak lazım gelir" buyuran zat-ı alilerine soralım:

Hamdan ile giryan'da muvafakat-ı savt var mı, yok mu? bittabii (var) buyurulacak değil mi? O halde kavl ve fikr-i valalarınca birbiriyle takfiyesi caizdir!

Zat-ı ali-i edibaneleri adeta isbat-ı müddea için itad buyurdukları nazariyeler, hüccetler ile kendi dava-yı şairanelerinin bihamdillahi vekil-i sudbuda çıkarmış oluyorlar. Bu nasıl şey!

"Aidetem hata olduğuma hükm ettiğimisbir ifadeyi bile bir çok şairlerde bir kaçının divanında görünce , sevab, hatta kaide sırasında sayarak onu yapmaktan çekinmeyeceğiz öyle mi, çok şeyi öyle ise gelsin sihafiat, imaleler, ve daha bilmem neler ki her divanın her noktasında mevcuttur." buyurmaları da tuhaftır. İnsaf buyurulsun!

Kasır-ı eslafın müsamaha ettikleri her şey hakkında biz de müsamih olalım, Allâlemiya taklid-i eslaf edelim, Onlar layıhtidir.) diyen oldu mu?!

Yalnız(şayıkan kafiyeleri hoş görüverelim, mukayyed kafiye bulmak sevdası bir sevda-i bitaildir) gibi bir söz söylenildi.

§

Pul Mecmua-i Nefisesinin 20 numarala nüsha-i mübeccelesinde müstefidane mütalaa eylediğim (Muhakemat-ı Edebiye)lerinin mahsul-i ilhamatı olan bu cevabnamе-i hakiranemde ehemmiyetsiz cay-ı intikad olan nüktatın lütfen irae ve işar buyurulmasını rica ve evvelki mukabele-i kasteranemde sehviyat-ı vakıa-i hakiranemenin kısm-ı küllisi için emsal-i kıymettarı şairanelerinden misal ve mısdail göstermeğe tasaddi ediğim hasasiyetsizlikleri bedihi bulunmuş eserleri temsil buyurdukları için öğ almak garazından ileri gelibmahsa bu gibi sehviyat, şairane yeti müsellem-i cihan olan zat-ı müstecemiyül muhassenat fezailperveranelerinin emsal-i şairanelerinde bile az çok bulunduğu cihetle bende-i lâtifdideleri gibi daha dün neşriyata başlamış bir hadis ül sinni bu gibi ehemmiyetsiz kusurlarından dolayı alaalelalmas kaide-naşinaslık, kudema-perestlik ile ittihama buyurmamaları için olduğunu - tabir-i alileri veçhile bütün insaf vicdanımda toplayarak arz-ı beyan ile istimade-i tevcihat-ı mahsusa-i edibanelerine iktifa eylerim efendim her halde.

MUHİTDİN

Malumat cilt 7 Sayı 153 sh: 670,671,672
24 Eylül 1314

İSMAİL SAFA EFENDİ HAZRETLERİNE

Efendi Hazretleri

(Kafiye davası nazmen olmalı/hem de layıktır sütunlar dolms

Matla-ı M-bedel-i eşaranelâriyle olan cevabname-i manzum -ı ulviyet-i melzum kafiye perestanelerinde bir kaç beyt bahs-i kafiyenin nazmen olması arzusunda bulunduklarına dall-ı neb-ı hodbini-i şairanelerine birer berat-ı istihlal olduğu cihetle, hemen mukabeleye arzudar olmuş ve meşağil-i resmiye ve hususiye-i mutenevveden kurtulub da biraz teneffüs edeceğim bir zamanda cef-ül kalem ma zume-i mahudeyi rasıb (Malumat) a vermiş idim. Manzume-i mezkurede "Kulak işitmedik, göz görmedik" mukayyed kafiyeler istihzar olunduğunu bir lisan-ı mütehakkimane ile Perwayan buyurmaları, şat-ali-i kafiye-perestanelerinden maada hiç kimsenin kafiye"i mukayyede istimaline selahiyattar olmadığı zum-ı acibinde bulunmalarını işrab etmektedir.

Binaenaleyh Lihye-i mubareke-i safiyanelerinden mütebessimane buseçin-ihtiram olarak beyt-i ati-i hakimaneyi guş-ı hikmet, benuş-i edibanelerine arz-ı isal ederim:

(Sunan) ile (nalan) gibi aynı edat ile müntehi kelimatın takfiyesine asla cevaz vermeyib de ruh, güruh, takdis, tahdis gibi revi'leri muhtelif elfazın kafiye yapılması kaideye muvafık bulunduğu iddia-i garibinde sabit olmaları ahhak seza-yı tasaddbidir!

Bundan çend hafta mukaddem tahrir ve neşrine inayet buyurulan bir muhabenat"ı edebiyelerinde kafiyeyi mantık tayin etmiş olduğunu binaenaleyh kafiye hakkında asar-ı üstaze-i ahlaftan istiğnai abes ve bitail bulunduğunu beyan buyuran Cenab-ı faziletmeab-ı hakimanelerinin bu gün ruh ile güruh gibi ancak revileri mütecanis olsa yekdiğerine mukayyed kafiye ittihaz edilebilecek olan kelimatı hilaf-ı kaide ve mantık takfiye eylemeleri ve adeta bütün müntesibin"i edebe muhakkimane (siz de bunları takfiyeden şinhar çekinmeyiniz) buyurmaları insana güle güle (kafiyeyi mantık değil Safa tayin eder) (x) dedirecek mühukelerdendir.

Güya zannederim ki Safa Efendi Hazretleri mesela (abes) ile (mededres) in yekdiğeriyle takfiyesine mesağ vermez ama yine (abes) ile (muktebes)i kafiye yapmaktan kendini alamaz (beş) ile (bes) in bizde hasbebselika hem aheng"i telaffuz olmasına bayılır, bunların revileri mütecanis olsa kafiye-i mukayyede olacaklarını düşünür bir müddet fikre dalar. Nihayet bunların bizce hem-aheng"i telaffuz olmasındaki revilerin bir cinsten olmasını kaide"i esasiyesini feda eder.

Serdesin ah ey mukayyed kafiye
Hüsnüne olsum feda bin nafiye

Safa Efendi Hazretleri kafiye-perestlikten fariğ olabilseler hüda bilir en mukaddes emellerine nail olmuş kadar dilşad olurum. Lakin iddialarını gösterdikleri esrar beni bu babda pek o kadar ümidvar etmüyor.

Böyle vahi eda ki otuz istiğrab ben
Ağır-ı gülf-i kafiye fikrin perişan eylemiş

(cihan)ı kafiyenin mukayyed olması iltizamından başka bir münasebet bir mecburiyet yok iken esfehane kafiye yapmak gibi soğukluklar, kuvvet"i maniyi muhill münasebetsizlikler cidden hoş görülecek şeylerden değildir.

Ey mukayyed kafiye var mı safa asaba
maani"i manzumenin uğrunda kurban eylemiş

Zahmetim"i meş"gil bundan ziyade yazmaklığıma hailldir! Şimdilik bu kadarcıkla iktifaa mecburum. Safa Efendi Hazretleri (vasife"i aşka galebe ede medluliğnce beni bu babda mazur görürlersanırım; İnşallah yine görüşürüz.

MUHİDDİN

MALUMAT

Esas meseleye bittabii muhatab olan zat cevab ita ederler. Bizde ondan sonra mütalaamızı yazarız. Fakat vaz-ı imza Muhiddin Bey Efendiye tavsiye ederiz ki:

Bu gibi mesail-i ilmiyede mutedil lisan kullanıb pohsiyattan tevakki etmelidirler.

Malumat cilt 7 Sayı 157 sh: 743,744
22 Teşrin-i Evvel 1314

NEVRESTEGAR-I EDEBDEN MUNİRDİN BEY EFENDİYE

Aniden

Sizin bildiğiniz mantığın kafiyeye karışmadığını niçin şimdiye kadar söylemediniz? O ne işe yaramayacak mantık imiş! Bunu bileydim zat-ı alinize kendi okuduğum, kendi bildiğimmantıktan kısaca bahseder, herşeyde usun usadiye işinize yarayacak bir fikri verebilirdimb Bakınız Mirimi Mantık hassa-i celile-i natıkan münşa"i tertibi olan kuvve-i muhakemeye müteallik her türlü kıyasata karışır bir fen olduğu için esasen "mantık" namını almıştır. Ben ise kafiye semi içindir, semaa taallük eden şey de imlaya bakılmaz, binaenaleyh ruh ile gönah madem ki Türkçede hem aheng-i telaffuzdur. Binaenaleyh mukaffa dır demiyor muyum? tabirinize vechiyle söyleye söyleye kulaklarınızı patlattığım o sözler yok mu? bir kaziyye-i mantıkiye teşkil eder ki bunun ilk cüzüne ( ) yahut (suğra), ikinci gelen iki cümle-i kıyasiye (kübra), üçüncüsüne de (netice) derler. Zat-ı danişperverenenize bunlardan hangisini kabul buyurursanız onu işaretle "lateslim" dersiniz. Biz de doğruluğunu isbat edemesek şimdi bilarreviyyeten benimsemek istediğinizihakkı o zaman bihakkın kazanmış olursunuz. Anlaşıldı mı Efendim? Elbette bilirsiniz: Mübahase böyle olursa "münazara" derler, ayrıca tetebbua şayan bir fendir ki hususiyle bizim gibi bizim gibi mebahis-i edebiyeye atılmak cüretinde olanlar için ab-ı zer itlakı liyakata vardır.

Celalim: Değil elbam meselâ lâfahanı bilmiyorum" Misraına bunu bin kaçıncı defa tekrar ediyorsunuz. Şiddet-i hararetı çehre-i edebi kızartacak derecede olan asar-ı aliyeniize nisbetle vakıa buyurduğunuz gibi hayli baridir. Lakin teessüf ediniz ki bu terizinizde bu gün matbuatta vücudu olmayan bir sözüne taallük ediyor:

"Servet-i Fünun müsha-i muhtasasında münderiç "Kamere Kitab" serlevhalı manzume-i naciziden o misraı kableznezr tayyetmiştim. Bunu da böyle bilesiz. Baki Cenab-ı Hak feyziniisi artırsın.

İSMAİL SAFA

Malumat Cilt 7 Sayı 158 sh: 768,769
29 Teşrin-i Evvel 1314

EDİB-İ HAKİM MÜFETTİŞ [illegible] İTTİHAT EFENDİ HAZRETLERİNE

Harus-ı Pilmisanemdir.

Bendeniz Darülmuallimin-i Hakikat'nın ibtidai sınıflarında müzakerehane saatlerinde derslerden ziyade malayaniyat ile meşgul, ders vakitlerinin hululundan ziyade paydos, bahçe, isin, teferrüç zamanlarının hulülüne muntazır... okuduğu derslerin hiçbirinden zevk almaz... çalışırsa ancak muvakkat zevklerden mahruniyet suretiyle mektebce muayyen ve mukannen olan cezalara çekmemek, imtihanda sınıfta kalmamak için çalışır, haylaz, yaramaz, nasihat dinlemez bir çocuk iken bana okumak heyecanını veren sizsiniz.

On yedi on sekiz sene evvel Terüman-ı Hakikat'de münteşir bir hikayeciğiniz vardı. İki kardaş tasvir ediyordunuz. Büyüğü benimle hem-hal idi. Şu kadar var ki o Darülmuallimin gibi bir mekteb silsile-i kavaniniyle eli ayağı bağlanmış değildi. Etmediği haylaklık kalmıyor, konu komşu, herkes elinden yaka silkiyor. Alem kendisinden muhterisdi, müteneffirdi. Hasılı o zaman benim bile iğrene iğrene okuduğum bu çocukla aramızda cihet-i cami ile müşabehet vardı. Hatta küçük biraderimiz de kardeşim Vefa gibi çalışkan, uslu, herkese kendini sevdirmiş olmasa o şebabeti itmam ediyordu. Siz bana bir ayine gösterdiniz, ben o aynada şahs-ı manevimi çirkin, iğrenç görerek irkiliyordum. Kendimi o zamana kadar öyle, o halde görmemiştim. Sonra o yaramaz çocuğu çalıştırıb, çabalatıb efradına faik bir hale getiriyorsunuz. İşte beni tutduğum girive-i kemalan ve hüsrandan çevirecek kuvvet-i hikayenin bu müşevvik, bu ümid-bahş neticesi olmuştu.

Novelinizi okuduktan sonra başka eserlerinizi de okumak merakına düşmüştüm. Okudum tiyatrolarınızın, romanlarınızın, tarihlerinizin pek çoğunu tenefferühanede sohbetlere, bahçede oyunlara, hatta koğuşta uykulara tercihan okudum. Hülasa Ey Hakim-i Müfettiş tetebbu zevkini bana ilk veren o sehl ül ifa o sehl-ül istifade eserleriniz dir. Eminim ki akran ve emsalimin hemen hepsi böyledir, hatta muasır-ı nev-zuhurunuz Ahmed Kemal Bey bile.

Efendi Hazretleri! Ahmet Kemal, kulunuzun pek iyi tanıdığım bir arkadaşıdır. Evvelki arzasında istimal eylediği lisan-ı tarizin bana cihetlerce hata olduğu görüldü. Siz yalnız o tezkereyi nazar ile iktifa edeydiniz hiç bir mukabele ile bunu tezyil buyurmamış olsaydınız her münsif kendisinin hangi noktada hürmetsizlik ettiğini görür, her hakikatbinas kendisinin hangi fikirde hata ettiğini tayin edemezdi.

Hasılı uzuna karşı hais olduğunuz kadr-i aliyi o itisaflar bir derece bile tenzil edemezdi. Halbuki mukabelat-giran tesir-i edibanenizin iktidarı nisbetinde şöhreti olmayan Ahmet Kemali kıymet-i zatiyesinin pek dununa indirmiş ken "Mekteb-i idadi muallimlerinden Abdül vahab" imzasiyle ahiren Terüman-ı Hakikat'de neşrettiğiniz varakanın o cevher-i irfanı bütün bütün değersiz, bütün bütün hiç göstermesi doğrusu gücüme gitti.

Ahmet Kemal'in Darülmuallimin'deki vazifeleri kimya muallimliği muavinliği midir? edebiyat yahut inşa muallimliği midir? bunu bilmiyorum. Bu vazifeleri bilir görünen sahib-i varaka nasıl oluyorda müsaileyhin mektebden müşarileyhe olarak çıktığını bilmiyor? bilip görse meşai-i tali'i ile mektebden şehadetname almıştır. Şehadetini tecvis ederken vicdanına tabi olmak lazım gelen kalemi acaba titremiş midir? Bilmiyorsa mekteb muallimliği sıfat-ı fahriyesiyle şahsiyetine fazıl ne mecburiyetle tenezzül ettiğini anlayamadım.

Efendi Hazretleri! Ahmet Kamil Darülmuallimin'den, Ahmet Fahri, Salih Zeki, Ahmet Rasim, Faik Hilmi, Mehmet Emin, Hüseyin Ferid, Ali Kemal... gibi münevverleri o dar-ül ibtisam şakirdliğini sınıflarının birincisi olmak cehd-i cihanpesend-i gıbta-fermasiyle derunte edecek o şerefle tayy-ı merahil-i sunuf etmiş, o şerefle şehadetname almışlar sırasında bütün mekteb-i heyet-i idare ve talimiyesince sitayiş ve takdir ile yad olunur isimlerdendir.

Kendisinin vaki olan tarizatiyle zat-ı sami-i hakimanelerinin mukabelatından hatırlayabildiklerim hakkında mütalaat-ı hakimanesini de arzetmek isterim:

"Filan zamanın külliyatları" ifadenisi kavlinisde hatalı görüyorum. " Buyurduğunuz gibi "....külliyat-ı ilmiyesi" denildi yalnız bir heyet-i mecmu-i asar anlaşılmaz mıydı? Külliyatın taaddüdü gösterilmek için bir (ler) edat-ı cemine lüzum var sanıyorum.

"Maarif-i hazıranın vasiatine karşı dimağın daralması" meselesinde d arkadaşımı haklı bulduğunu müsaade-i rasti-i cesendanelerine mazruren itiraf ederim. Bu ifadede "karşı" tabirinin karine-i sarahatiyle "nisbeten" demek olduğu aşikar değil midir? o halde "dimağ daralıyor" dan "hacm-i tabiiyesi küçülüyor" manası neden çıkarılmalıdır? " Ay ufkumuzda büyüyor, semt-i resimizde küçülüyor" demez miyiz? Bu gibi mevakide her sıfatın mecazı bir teşbihe beliği tazammın etmeklisanın muvesi iktizasından değil midir? "Ediyi fareye karşı aslan, insana karşı fare oluyor" demek de o kabildendir ki mana-yı maksudun "aslan gibi görünüyor, fare gibi oluyor" demek olduğu müveydadır. Binaenaleyh " maarif-i hazıraya karşı dimağ ne kadar dar oluyor" ifadesi tahtie buyurulmamalıdır demek de isabet görüyorum.

"Arkanbar-ı lenger endaz..." ibaresinin malul-ı müzeyyifi asla makbul değil. Arkadaşımın en ziyade avfa muhtaç olduğu noktalardan! Lakin ifade yalnız değil Efendi Hazretleri! vakıa gemiler hakkında "iki üç anbarlı" yerine "iki üç anbar" denilmiyor. "Üç anbar gördüm" denilince vakıa bir gemi görüldüğü anlaşılmaz. Fakat bu anlaşılmaz bilakarine irad olunacak Türkçe vasf-ı terkiblerin umumuna şamildir. Mesela: "bin bir direk" isim-i mekan olmak üzere tayin etmeseydi bir mahalle-i ilm olduğu istidlal edilemezdi. Türkçe vasf-ı terkibilerin hepsi böyledir. Karinesiz anlaşılmaz "lenger-endaz marsa-yı tatil oldu karinesiliise "kırk anbarın" gemiye teşbihi için kafi görünür.

"Bin meali, bin meali-i musikiye" terkiblerini kulunuzda bildiğim kaideye muvafık bulamam. "yüz kişiler, altıyüz neferler" demedeki zaif-ı telif bittabii bir isim-i adedin bir cümle-i ittihadi kaidesizliğinden münbais olduğu için bu cemi mutasavvurun kelimenin Arabca olması esma-i adaddan biriyle terdiğini o za'f-ı telif noksanından kurtaramaz her edatı da öyledir "bin meseleler" nasıl yalnışsa "her meseleler" yahut "her meali" demekte öyle yalnıştır. "Fikirler hucum eyliyorlar" ibaresinin ikinci(ler) edatı benden bir mutavassıt hayv olmaktan hali görmüyorum. Öyle zannediyorum ki failin taaddüd halinde failin getireceği fiil iki maksad ile olur. Ya umumu birden kasdedilir. Yahud o failler ayrı ayrı irade olunur. Evvelki takdirde fiilin müfred ikinci takdirde cemi olarak iradı lazım gelir. "Fikirler hucum eyliyorlar"denilince bunların ayrı ayrı hucumu kasdedilmediği malum olduğu için (ler) siyade görülüyor. Fakat "efendiler derelerine iyi çalışıyorlar" ifadesinden ayrı ayrı çalıştıkları kasd edileceği için (ler) fazla görülmez. Mamafih bu fark o kadar belirsizdir ki hilaf-ı kaidebir hata addedilemez. Hattaa Türkçe'mizde (etmek, eylemek, kılmak)efal"i müteradifesinin bile yerine göre vekdiğerine rüchanı benzer her yazı yazanın mücerrebidir.

Pastör mikrobnazariyatının ecele karşı bir müdafi-i nama'lub olması meselesi pek acem buyuruluyor. "Bu itiraz adeta (falan beni ölümden kurtardı) diyen bir adama"küfr ettin, teceddid-i iman et, ecel gelince bir saat ileri geri gitmez, nasıl olur da seni ölümden kurtarabilir" Muhasebesinde bulunmak gibi muhatabı küfre sokacak tarizlerdendir!

"Durmaz ömür" ile "Tükenmez ömür" tabirleri arasında birinin gayr-i manus diğerinin manus-ün istimal olmasından başka fark bulamıyorum.

Mütalaat-ı masrude-i hakayık-ünasilerine muhalefet cüretinde bulunduğum için hakk-ı naçizimde bir eser-i sefal hasıl etmek şaibesinden kalb-i meali-i penah-ı alilerimi beri tanırım. Hangi noktada hata edilmiş tashih buyurulması da ehass-ı temennıyatımdır.

Bendeniza öyle geliyor ki Ahmet Kemal maruzatını yan-ı alilerine lay ve kendi vazife-i ihtiramına muvafık bir üslub ile vücuda getirmiş olaydı ta rizatının hemen kısm-ı küllisi nisfet-i müellem-i müsamaha karilerince karin-i kabul olurdu.

Hatır-nigan-ı devletleri olmak gerektir ki yedi sekiz sene evvel bir Kurban Bayramında Akbaba çiftliği civarındaki aramgah-ı tenezzühlerine ziyaretinize için gelerek bir çok mühimmannevazane iltifatınıza mazhariyet bahtiyarlığiyle dağlar bağlar arasında kurulmuş bir hayrecikte buluşup etmişdik. Nur içinde yatasın dumadınız Muallimimizle o gece şiirler okuduk, şiirlerimizi, meşairemizi takdir ettikten sonra demiştiniz ki :

- Herkes müstaid olduğu fen ile uğraşmalı , o yolda ilerlemelidir. Size nasihatim olsun tetebbuatınız, telifatınız edebiyata münhasır kalsın. Mesela hamiyetli falan sat edebiyattaki istidad-ı fevkalade-i kemaliniz bana kalsa yalnız edebiyata hasretmeliydi siyasiyattan bahs ile sarfettiği emekler edebiyata hasretmiş olsaydı daha büyük hizmetler ederdi. Ben de bir fenne ihtisas ile devam edeydim elbette daha iyi olurdu. Lakin esbab-ı ihtisasım mülkümüzde fıkdanı devrinde yetişerek halkı bilgiye son derece muhtac gördüğüm için böyle olmakta mazur idim, siz bizim gibi olmayın...

Ahmet Kemal'in hülasa-i maruzatı Tarik'daki (Tarik-ı İhtibas) ünvanlı makale-i atufilerine atfen Efendiniz'ce de müsellem ve muterif olan şu hakikatleri arz etmekten ibaret olduğu görülüyor. Binaenaleyh en büyük kusuru tebliğ-i meramda değil arz-ı i tirazda vaki olmuştur. Baki ihtiramat-ı samimiye mi arz ederim Efendim Hazretleri.

İSMAİL SAFA

Malumat Cilt 7 Sayı 166 sh: 920,921,922
24 Kanun-ı Evvel 1314

EDİB-İ LEBİB İSMAİL SAFA [illegible] BEY EFENDİ HAZRETLERİNE

Nur-ı Aynıma!

Haftalık Malumat'ın 22 Şaban tarihli son nüshasında daima hayran-ı güftarınız olan bu senakara hitaben münderic bulunan makale-i latifeyi mütalaa edelim. Bunda öyle bir takım demleri ihtar buyuruyorsunuz ki onları okurken gözlerimin nasıl nemlenib, nefesimin nasıl daralacağını elbet tahmin edersiniz. Teslim eylersiniz ki bunları sehven okumaklığım lazım gelse idi mümkün değil muvaffak olamaz idim. Bütün vücudumun ragedar olduğu bir zamanda sehr için ne nefes bulabilirdim ne ses. Hala şu satırları yazarken bu tesirin bir büyük kısmı avdetle benliğimi tekrar istila etmiş olduğundan makale-i aliyenize mukabil yazabileceğim sözlerin pek az olacakları tabiidir. Mazur görünüz.

Zat-ı alinize gibi hüsn-i ihtisasat-ı şairanesi hüsn-i hal-i insaniye perverisine mumsam olamak beyn-el üdeba bihakkın temeyyüz eylemiş bulunan bir edib-i kamilin o derecelerde hüsn-i nazarını isticlaba muvaffakiyetinden dolayı Ahmet Kamil Bey Efendiyi tebrike mecburum, hakikatte samimi olan bu tebrikimin kabulünü kendilerinden rica ederim.

Menazır-ı [illegible] olan mesail hakkındaki beyanatınıza mukabil hiç bir şey söyleyemem. Söyleyecek halde olduğum gibi onu lüzumsuz da addederim. Bitarafanesi erbab-ı temyiz istedikleri gibi hüküm ederler.

Yalnız şunu ihtar eylerim ki erbab-ı ihtisası yalnız bir şeye hasr-ı iştigalden men etmek benim hayalimden geçmiş olmadığı gençleri tahkir etmek ise şimdiye kadar kalemi müdafi edinmiş bulunduğum şeylerden olduğu halde

falanca ve filanca şeylerle iştigalde erbab-ı hâmmete tavsiye edişimin o kadar tarizat-ı müsseyyifane ve münakkiraneye zemin ittihaz bittabii canımı sıkar. Sizin gibi fikri münevver ve nafiz eshabı elbette görürler ki bir halka erbab-ı ihtisas lazım olduğu kadar poligraflar da lazımdır. Vala muhtaslar arasında bir vasıta-i ittisal ve rabıta bulunmasa.

Lakin kabahat ne Ahmet Kemal Bey Efendidedir, ne bende ne de başka bir kimsededir Kabahat (görenek) dedir ki zaman için tabiat-ı saniye olmuştur: Beğenmemek ..itiraz etmek..

Hüner ve marifet bundan ibaret sayıldıkça matbuat sahifeleri üzerinde bu münakaşat-ı müessif eksik olmayacaktır. Rabbim bizi ıslah eylesin.

Hakk-ı acizanemde gösterilen asar-ı teveccüh-i muhibbaneye tekrar tekrar arz-ı teşekkürat-ı minnetdaraneyi levazım-ı kadirşinasiden addeylerim.

Hüsn-i kabulünü dahi şime-i kerime-i lâbibaneleri olan safvet ve hemşiriyetten temenni eylerim Biraderim Efendim Hazretleri!

AHMET İHSAN

İKDAM cilt 7 Sayı 167 sh:945,946
31 Kanun-ı Evvel 1314

M A K A L E - İ M A H S U S A

Sabah Gazetesinin bir kaç gün evvelki nüshalarının birinde "Kadınların Tarihi" serlevhasiyle Cenab Şahabeddin Bey Efendi Tarafından tahrir olunan bir makale manzurus olduğu zaman tek bir kelimenin cuzet-i telaffuz veya imlasına tedkika dair sahifeler dolusu tenkidat dercinde imsak-ı himmet etmedikleşeşu-i taidir ile görülen gazeteler buna karşı sukutu ihtiyar etmezler dedim, çünkübu makalede kadınlar muktesaiyat-ı diniye ve milliyemiz itibariyle kendilerini tanıdığımız sadenin fevkinde tanıttıralmak isteniliyordu. Hatta kisve-i Parisi tahtında daire-i tesir ve vürudu ta bunoktalara kadar tezyifler itiraslar iştişar ediyordu. Bir muharrir kendinin asarına yer veren gazetenin daha sonra asıl erbab-ı mütalaasının milliyetinde nazar-ı dikkat ve ihtiramı ayarsayırak yazmalı ki calib-i istifade olsun ve illa evrak-ı havadisi medlulları muteber birer terceman-ı hakikat ile kariinin efkarını ifsad etmektir. Başka bir şeye yaramaz. Alelhusus Cenab Şahabeddin Bey gibi şakikam-ı kalemden kuvve-i muhakemeyi uyuşturacak füsun-ı icaz püskürtmeğe muktedir bir edibin vesatet-i tahririyesiyle bir seyyie-i fikriye mevki-i tervice vaz olunursa sonra-i isgada ne kadar süratle intiba eder. Zaten fakirim kendilerine muhabbetfi gıyaben vardır. Gazetelerde eksik olmayan asarından müteellessiz olduğum cihetle okumadan geçerdim. Bu nuvazibet-i mütalaa geçen sene bir aralık alem-i matbuatta müllakatımıza bile bais olmuştu. Fakat zannederim ki o vakitki mukabele i mücazanemi göremediler. Burada bulunmadılar. Mumaileyh birisine evvelki refik münazaramızla bu gün yine sahha-i matbuatta buluşmamız neticelenmeksizin kalmasara-i sabıkadan sonra hep kendilerini takib etmekte olduğumdan başka bir maksaddam ileri geldiği anlaşılmasın. Öyle olsa da yine sevk i muhabbetledir. Sözlerinden bulus-ı niyetki acizanemi istiharc eylemekte zahmet çekmezler zannederim. Demek istiyorum ki Avrupa Edebiyatını hikemiyatını münhala-i tetebbudu geçirmiş bir müteferrinin nasıl oluyor da her yerden ziyade kendine yakın ve onu bette akdem olan memleketinin felsefe-i diniye ve milliyesinden zahik bulunmuyor. Boğunadır, yazıktır.

Artık maksada guru edelim

Cenab Beyin tarihçelerini okuyanlar unutacak kadar olmadıkı mirumaileyh kadınların kuvvet ve cesaatte cinsanının teslim etmekten kendilerini alamadıkları halde yalnız akıl ve zekada ricalin maduunda bulunduklarını belki hemen hemen bu hususlarda tevafuk etmek istidadında olduklarını serd ve ityan ile tanzim-i umur-ı memleket ve maişette melahiyet-i idareyi münhasıran ricale vermek ve nisvana onların sıfat-ı amiriyeti altında mecbur ül itaa bırakmak muvafık-ı adalet olmayacağını iddia etmek istiyorlardı. Biz de deriz ki : Nisvanın ilim ve kemal münabakalarında iras-ı galebe ediğleri mirumaileyh tarafından rivayet ediliyordu. Bu nemuze-i mingayr-i rama gaseyıtlakına sebs olduğu kadar sahne-i mübareseede at oynatmaları kadın olalı erkek işine karışmaları da "adem" tabirine gayan bir derecede mestur-ı daman nedret bulunduğu kendilerince bile kısmen dahil-i haramı teslim olduğundan ket-ı nazarla asıl gayesini sorarız ki kadınlar erkekleri solda bırakan bu kadar kuvve-i akliyeleriyle beraber niçin ta mehde-i alemden beri hukuk-ı cinsiyelerini kendileri müdafaa etmediler de yakın vakitlerde (müteeddeslerin zuhuruna) kadar intizar bilahara erkek erdemüdafaalara arz-ı iftikar eylediler . Ricalin yakıştıramadıkları mekatibde ilerdüşmek marifet değil darüttahsilleri kendiler tesis etmeli ve o babda erkeklerden daha evvel davranmalı idi de onların minnet-i tahsilden iğtinama nisvana yakıştırmak hususunda çok geç çok lakaydane vaki olan müsaidelerine kabilelvukı bir nazire-i intibahiye teşkil evlemeli idi. Bazu-yı ahenine bedel said-i nersine malik olan nisvan alelıtlak insanların tedvir -i dolab tedbir ile aslanları taht-ı teshire aldıkları kadar değilse de meratib-i hilkatte ikincilik mezelletinden kendilerini kurtarmak hiç olmazsa zubur ile duçbeduç kalmak için iskarpinlerinin o güncesini modasına olduğu zeneden biraz daha ziyade yükseltseli mebzulen hissemend ve zeka ve dirayet , daha mücahedatkarane fetanet ve dahadan istimdad emrinde vaktiyle akdem guşiş ve akdamın ta uçuna , nihayetine bassal olmaz mı idi yoksa kendilerinden arta kalan akıl ve kiyaset-i nokcani-i satve ve hamasetlerini mütelafi olmak üzere kafi gelemedi mi? Ömr-i nevisini bir bahasına yaşamak mahkumiyetinde bulunduktan sonra bu taife-i mağdure akıl kuvvetiyle

vesait-i intikam-ı taalayı elde edebilmeye göz açmamış ve kısm-ı ekseri gü-
zeran eden öm-i aleme nisbetle pek son zamanlarda canlanmağa başlayan bu
şule-i dünün yüzlerini reng-i asliisinden daha ziyade artacak surette kes-
i işrak etmesi feza-yı serabalud-ı istikbalin müruvvetine bu sebebden kalmış
desem abiren esfolunan vahut birbirinden haberdar olan kıtat-ı alemden han-
gisi vardır ki (ricalin galibiyeti bir ikisindeki görenek üzerine öbürleri-
nin de akd-i muvazaat eylemeleriyle vucutpezir olmuş demek için) yekdiğe-
rine ilk arz-ı endam-ı mekşufiyet eylediklerinde sakam-ı kavanin-et-i umumiy
ter kisveleri gibi nisvanın eydi-i tezellülünde bulunmuş?Tayin-i hakim ve m
kum nokta-i nazarından bakılırsa kadınların hukukuna sahabet babında tesadü
de erkekler kadar caddar ve hırahm çıkmış demek icab ediyor bu teşrihattan
ünnanın servet-i ahliyeleri bir takım meseya-yı riciliyeden mahrumiyetlerinde
dolayı hesabat-ı nesibelerinde görünen açıkları kapatacak bir derecede olm
dığı anlaşılıyor.

(Mabada Var)

Malumat Cilt 7 Sayı 155 sh: 914,915
8 Teşrin-i Evvel 1314

-ir taraftan da kayız nifaz vesair teferruat-ı medide-i viladiye g
bi yokluğu bir nakise ken büyük bir nakise varlığı da bunların rical ile m
savi farzettiğiniz kuvve-i dimağiyelirnde tesirat-ı hasarkaraneyi mucib b
rer hastalık addolunmazsa birer meşgale-i muattala yerine geçmekten de aşa
kalmayan noktalar vardır ki dimağ-i nisvanı kemakeyfa mesabe edenler acaba
cihetleribu müddet-i tatiliyyeleri de nazar-ı dikkate alarak avanyı asad
yi de bunların acısını çıkarabak, kat-ı merahil- ikmal etmekte fasıla gör
yen kafile-i ukul-ı ricalin arkasından yetişecek faaliyeti hais olub olmad
na da kesti mesiştir. Evet tenhid ederim ki mehid-i edebem mülevves bir
ras olduğu gibi avanız-ı viladiye dahi ne derecede kutaiyet-i şefkat, beşeri
yet hüsn-i hizmet kasamın etse yine o hizmetteki fart-ı hususiyete, o hal
te meşhud olan saddiyat ve kesafete bakılınca bir mühimme-i ilmiyenin hall-
işkalinde tevlid ve intac muvaffakiyet eden müfekkire nisbetle çocuğu koyn
yatan bir lahmse taş bebeğini koynuna alıb yatan bir tıfl-ı melabecunun b
yüceğindenbaşka bir şey değildir gibidi, hayat-ı siyasiyeyi tehlikede bırak
bir hediye-i nagahanıhıra karşı acil bir çare-i mecalb-i tedariki için Yevm
istimadad edilen büyük bir memur ile düğünün karşısında bulunduğu halde ken
disine teslim olunan orduya ani ül lüzum bir manevra icra ettirmek vazifes
ühdesine terettüb eden kumandanı ve daha bunlara mümasil tacir, kaşif, sey
mellah, gibi kendilerinden hidemat-ı mühimme beklenilen sevatı en ziyade y
rarlıkları görülecek zamanda ilcaat-ı mahasiyye altında bulmak ne kadar ş
şib, ne kadar ye'saver bir manzara teşkil edeceği düşünülsün. İşte böyle c
han değer dakikaları kaide-i lebriz-i beşeriyete bir katre-i hiçi ilave etme
gibi müstahkir bir hizmete, meşgale-i viladiye feda eylemek nasıl şan-ı ni
vandan ise irtimailleyhin bir kadın ın dar saiyeti dahilinde olub dünyanın
en mahir diplomatlarının yapmağa muktedir değil dediği işler evet bir feyl
fun cevv-i sema-i manada evvelama alışmış olan fikr-i dakik-i tecedüdesen
ne göre o kadar müzic., o kadar mükerrer ve kıyaenaleyh o kadar muhal ve m
hakkar gelen şeylerdir.

Cenab-ı hak kadınların sakdine-i evkatından bir veh-i meşrud bir h
lisinin ihdariyle müteneasiben dinimizde de huzuz-ı irsiyelerini erkeklerin
nısf-ı istihkakı derecesine tenzil buyurmuştur.

Muktedir diplomatların ev işlerini kadınlar kadar göremediğini dera
olunduğu sırada kadınlarınkadar göremediğine bedel kadın elinin mikdar v
zaketi de unutulmamak tavsiye olunur. Doğrusu ya mir-i mumaileyhi bu kada
taban ve şediden müteşeyyil oldukları hissi-i saikaneye inşiyak ile kendile
aldattıklarıa gibi reng-i bahsi bir suret-inşahirenede değiştirerek kariini
gayırtmak istiyorlar. Evet, bir şair gözüyle bakılırsa sanat-ı fatınanın
mucecci, heyula-i beşeriyetin ruh-ı sazici, en rakik , en ali fikirlerde sa
te-i irtisam olan hissiyatın menba ve mesendu, " mülhim-i mefahid" ne demi
ilham ettiği mucis sözlerle nam-ı şairin vesile-i humudu kadınlardır.

Dünyada bunlardan garefli bunlardan kıyasettar bir mahluk tasavvur olunamaz. Sund-ı zülf-i yardan , sund-ısütürü egara simayet eden bu maraz-ı sevdavi "ibtila-i şiir" hoşaf bulaştığı kadar benim de başında olduğundan bunlar benden de öyledir. Hüsn ün ise fazladır bile. Hatta şu makalemde muvazene-i şücaat ve nisa için ahz eylediğim mevkii bu nokta-i nazardan pek kütütahane, pek sengdilane bulduğum cihetle adeta kendi yapmadığından kendim de memnun olmuyorum. Eğer edib-i müşaileyhi tarihçelerinin bir yerinde biri benek gibi kalan bu reng-i şairiyeti biraz daha kuvvetlendirseler, biraz daha tasvir etseler idi dayanamazdım. Acaba mesele bile kendilerine şiir olurdum.

Mahmukavrün tüzibünel aynül buhlelaennena müdibül kadida
Veterena ledelkeriheti ahrarın vefisarri lilhisani abida (x)

Ebu Feras

Bunlar hep iyi hoşgama insanın garib-i ezvakı bulunduğu bir beşa-i gayr-i meşruyu tasvirler eden müneşşib zabıta gibi bu tatlı tatlı hissiyat-ı şairane arasında fikri olanca ehemmiyet ve dehşetiyle inkıyada davet eden mütebasıtane mecbur kılmakın ciddiyeti hakikati unutmak layık olmadığı kadar mümkün de değildir. Şimdi bir de ecnebiyetten bakarsak nisvanın yegane sermaye-i iftiyarı olan hüsün ve melahatlarından müştehanlarını istidlal etmek umulurken artık bu husus da hiç bir diyecek olmaz gibi görünürken bilakis bunu da erkeklerin maduniyetlerini bulunduklarını müeyyid delailden addetmek pek kolay olduğunu gösterebiliriz. Garib değil mi? Niçin garib olsun: Kadınlar daha siyahde beyaz oldukları güzellikleriyle tarafeyt ve nezaketleriyle ricali taltif ve tesvid için yaratılmış olmaları istibdad edilemeyince bunların mevcudiyetleri dereceği saniyede maksadı tebaiyi, istidradi, adeta başkasını sevindirmek üzere iltizam edilmiş olması mukarrem içindir ki mükafat ne kadar büyük olsa yine mazhar-ı gayan-ı tebrik görülüyor. Pek mütebaleğeten " bu hal ile kadınlar erkeklerin kendilerine hürmet ve muhabbete mecbur bulacaklar ve onlara kendilerini daha kolay sevdirmeğe muvaffak olacaklardır ki onların mevcudiyetleri de rical ile kaim bulunduğuna nazaran güzelliklerinden kendilerinden- istifadecide erkeklerin istifadelerine eksik olmadığı tebeyyün ediyor" denilecek olursa cevabında iş elde edilecek gam ve evelin celalet ve nefasetindedir usülünün asan veya sa'b değildir der

Vasılın benim hesabımadır nefi kasilen
Canan niçin visalini benden esirgiyor
Bir kere idi sahtiyarlığını görmeli idi
Ben payine fütade- ü mebeste-i gurur

bu noktalarda enzar-ı dikkati isticlab etmekten kendini alamadığım gibi "Kadınistan-ı Kadimin guarasını, felasifesini, hükema-yı siyasetini damen-i gurur etrafında mecbur devr-i ihtiram edilen eslaf-ı müşfteganın irfan ve zeka sayesinde memleketlerinin hayat-ıctimaiyye ve siyasiyesi üzerinde icra ettikleri nufuz-ı azim" in guzuzundan da kat-ı nazarla hikmetini keşfetmek hususunda bu noktalar pek güzel ibraz-ı muavenet edebileceklerini ümid ederim. Çünkü bir erkek aks-el amal iltihaz eylediği bir kadına zaferyab olmak için mahasşeleini feda etmek azm ve istidadına maliktir. Bu halde edibimizin dediği damen i gurur etrafında dolaşanlar o damenlerin o mülktlerin meraklı-ı tedvir ve tahrir bulunan vücutlara (hem mutlaka vesatetleriyle) teslim eyledikleri sevakı-i iktidar ve nüfuzdan daha büyük istifadeyi kendileri için tahayyül etmedikleri ve binaenaleyh bu nüfuzlar nisvan-ı merkumenin akıl ve zekalarından ziyade müşfteliklerı sayesinde olmadığı ne ile malumdur? Artık bir hülasa yapalım:

Kadınlar kuvve-i dimağiyede velv süllime erkeklerle müsavi fakat her halde müddet i faaliyeti sektedar, faysalpezir, sonra nakisatül kudre, muhtaç-ı himaye , ziyadece hissesend oldukları hüsün ve melahatle daha muhtaç-ı himaye daha edib-i müşaileyhin dediği gibi hurdebinar, pirayeperest amma tahsil terbiyenin de temamiyle mazgar-ı tesir olmayacağı derecede fıtri ve lazım-ı gayr-i müfarik halinde hurdebinar, pirayeperest. Şimdi bu kadar tefavütle beraber en ufak bir hanede evkatgüzar olan bir çift insanda erkek ilekadında zaten felsefe-i tesanu icab-ıkatisiyle yalnız birinden birine vermeğe mecbur olduğumuz vazife-i asiriyeti hangisine vermek münasebet alır. Ilem mezkur çiftten birinin duçar-ı iftikarı olduğu esr-i himaye ancak berikinin bu hal-i asiriyetiyle temin ve ikmal olunacaktır. Eğer müşaileyh kelamını Avrup

görüldüğü üzere müceerred yaşamakta olan kadınlara bina ediyorsa yahut emsa
sayi edilmiş olan hukukça cinsiyetlerinin diriltilebilmesi fikrini ecdat ün
rinde icra ettiği tecrübe ile hükmeyledi,ine nazaran umumeti(2) o cihete t
vik etmek istiyorsa o da başka ve illa ufacık bir bahane dahili deki maişete
dahil olan tasvirinize müctemea-i beşeriyenin teşkil ve terkibinde dahl-i
hihi bulunan cemadan her birinde ayniyle caridir. Hükm ve mecmu hakkında ik
za eden hükm ise cezasına nazar ile yürütülmek tabiidir.

M.Var

Malumat cilt 7 sayı 159 sh: 752,
22 Teşrini- Evvel 1314

Mirumailleyhin belasında rical ile nisvan beyninde taksim-i vezaif terkibi arasıra göze çarpıyor. Hizce eğer bu terkibin mefulüne hakkiyle riayet edilmek isteniliyorsa kadınları edib-i tabibinin dediği gibi " te sir-i neve hadim bir seçime-i adaliyyeye mehmel-i uzvi" itibarında bırakma ve fakat bu hususu öyle nazar-ı istihfaf ile geçiştirmeyecek kadınların er kekler üzerine müchan ve tefevvukunu ancak bu noktada malik oldukları bu kenz-i layefnada aramak lazımdır. Aksan onlara hakk-ı amiriyet veya müsava vermeğe çalışmamalıdır. Çünkü bu ikram onların mavuzialehlerini hazar elle rinde bulunan meziyet-i mahsusalarını ihlalden hali kalmayacağı cihetle haklarında mazır olur. Nitekim yine kadınlar hakkında azmsadığı istiyaz-ı mahsusa-i insaniyyeye istiyazat-ı amiraneye yahut sen sen ben de ben manası olan müsa vata tebdil edilecek olursa ricalin bunlara karşı, hürmet ve muhabbetinin rengide tahavvül edib nifak ile ihtiraz ile memzuc bir hale gelir. Halbuki bir erkek dünyanın gerdişi serdini saye-i refakatinde daha doğrusu saye-i mu habbetinde geçirebileceği bir kadını ne bir dostu gibi ne anası babası gi ne de bir amiri gibi sever. Hatta nazarında yinebir nevki i mahsusada bulunan evladı gibi de sevmez eğer nevi sistemi başka olan o muhabbetin ye rine bu muhabbetlerden biri ikame edilecek olursa kadın ile erkek arasında ki rabıta-i tabiiyye tağyire uğratılmış olur. Bu dakikaları inan etmek ne ziyade bir edibe yakışır ki bir kadının cesaretine adem-i mümaneatına bedel mesela birkaç hafıcacık vezne olan rüzgarların o nazik sahil yüzeyinde husule getirdiği hafakan-ı masumane kalbinin darabat-ı zalisi kadar ruh-nevaz ve makbul, yahut veley kendi menfaatinin tenhaca bir cihetine doğru tebaüdü üze rine bu vücud-ı rahmanın hariçi tarafına bi-ihtiyar vaki olan eltab-ı fev ni eve-i marifet ve kemale doğru olacak eltab ve tarannı kadarşinasettar v mekulduk. Velelim bir de mesela bir aktris dilbünüdüsün ki ennar-ı tesuzage an nira-puşide olan vücuduna temasiyle mestured bir kalb-i mahsus berkaklıksı- kılganlık gibi kadınlara mahsus olan şealiden sayrılmış çıkmış o derece hi binlerle nasa karşı aşk ve alaka yolunulara atıyor. Yahut meyli bazice-i lid ederesine gönde bir ağaç gibi ölüb diriliyor. Hadi bu kadın ne kada sanatta mahir , ne kadarı şivekar, ne kadar da güzel olsa yine bu kadına karşı hakiki bir erkek in kalbi bir iktisaz-ı muntazam ile memzuc olmaz. Ruhu şey duymaz, kalb vicdanı bununla bir türlü münasebet kalır. Çünkü hiç bir şey olmasa kaybedeceği şey bir hadi ile o kadar refaka-yı saye ini arasında müşter tir, münasebetidir. Bir erkek in kalbinde ciddi ve hususi bir his uyandıramaya kadın ise kasse-i cinsiyesini kaybetmiş demektir. Yahut ki ihtiyar-ı nisv nasıl bir şeyden çekmekle terakki etmiş, teali etmiş!!!

Kadınların diğer via-i temasülü temasında bulunmaları bi az yukarıda beyan olunduğu üzere kendilerini için büyük bir şeref ve meziyet hesaplad kadar bu şerefin muhafazası mesail-i aliye-i ricalin her türlüsüne kadın ri karıştırmaya maattesüf emniyet bulunduğu gibi bu da sebeb-i mazur edeb ki ayniyeti itibariyle erkeklerde mefkut olan o vazife-i müftehire lakin yine erkeklerde bulunduğu halde bu vazifenin başka türlü olan faali i sulbiyyeye karşılık bulunması nokta- i nazardan ehemmiyetsiz kalmaz..

Bir erkeğin tevdi ve tahmiline müstaid olduğu vedayi-i iltifatın cümlesini hıfz ve temniye için kafi bir mahmil olamıyacak bir kadın mütesavverimidir Çünkü bir erkeğin beş dakikat zarfında ifa edib bir kaç saat sonra yine b mislini tedarike muktedir olduğu vazife-i ubudiyet mukabilinde uhdesine temlik edilen vazife-i ümmahati kadın bir senede yarım ikmal eder ya ikmal e

Zira çocuk doğduktan sonra bir de ideal' galibesi var ki ya annesini işgal edecek yahut yine diğer bir kadını bu itibarile bir erkek bir çok kadınlara adil olabilir. Kanunumuz niçin taaddüd-i zevcatı menetmiyor. Sonra müteaddide mukabil sevk-i infiradi ihraz edenin hukuk-ı asliyeti nasıl iktisab olunur. Bütün bu mülahazalardan bu muhakemelerden şu sabit oldu ki mecmu, mahiyetülmecmu ricalin; yine mecmu, mahiyetülmecmu kanun üzerinde bir hakk-ı nüfuz ve galibiyeti vardır ki ledel-icab (yani da)ğübbe götürmez. Ve "Tarih-i Hisvan" muharriri gibi bazı müstenisler de hasıl olan fikr-i mahkumu bu bedahet-i galibeye nisbetle meşime-i kalemlerin tevlid eylediği vehme-i hilkat mesabesinde kalır. Fakat söz müzakere kapısını da sed edelim ki: Bizim de bilmekis kadınları ricalin bütün bütün tahakkümünde bırakmak yahut tahsil ve terbiyenin bunlara göstereceği tesir-i tealiden kat-ı nazar ebedi bir tavsiyesinde bulunduğumuz anlaşılmasın. Belki kadınlar hukuk-ı muhtereremeleri dairesinde meşruası da ilimden mahrum bırakılmamalı, izale edilmemeli. Tahsil ve terbiyeleri de bir dakika nazar-ı itibardan, itinadan dur tutulmamalı. Mamafih usul-i meşruna ve adab-ı milliye dairesinde yani bir kadını kadınlığından ayırmayacak surette yoksa Avrupa'da her görülen adat ve muhtereratı kalıbı kalıbına bizde tatbik taassubuna düşmek onların her tasavvuratına biz de dinlemeksizin yer vermek temin olunmaz hatalara yol açar. Ben fikrimce bu gibi tevaggullerde bulunanları halime "garabet" den ziyade "cehalet"de garbet" manası münasib görüyorum.

Ve minallahi tevfik.

Katib Meclisinden : [illegible]

(x) Biz öyle bir milletiz ki demiri eritti[illegible]iniz halde, sen bile bizi eritir. Bizi zorluk zamanında bir, genişlik zamanında güzel'in kölesi olarak görürsün.

Malumat Cilt 7 Sayı: 153 sh: 765,766

29 Teşrin-i Evvel 1314

(x2) Umuset kelimesi Edib-i Yunaileynin aynı manası ifade için bulunanları "niseviyet" kelime-i dekikadanisine olan ihtiyacı bertaraf eder. Kabin sed mukabilinde hubut yahut ezzel yerine "velevo" lafzının istimali de edebiliyanda tecviz edeceği müsamahalardan değildir, zannederim.

Not: Bu iki beyiye 177 nci hikâyeye aittir.

C İ R E T L İ B İ R D E K E D A N

Parıl gazetecinin Perşembe günü intişar eden nüshasında dere olunub yi
o nüshanın , galiba belki o sahifenin alt tarafında Ahmet Mithat Efendi
Hazretleri tarafından yazılmakta bulunan ve menakıb-ı aliye-i milliyemi
den bir levha,bir nümune göstermek niyet-i hasenesi hemen her yerinde
cilveger olan romanını Abdullah Nahifi namında bir Türkün altı yedi Fa
liyi yek başına mücadelle meydanına davet eylemek amr-i merdanesinde bulu
nması gibi en civciviki ve en hamiyet-amiz bir noktasiyle büyük bir tesa
teşkil eden ve ileride anlaşılacağı vechile ulum-u İslamiye demek olan
ulum-u Arabiyeyi istihfaf ve istihkar yollu ve Müneccimin Cahid imzalı bir
makalenin arz-ı vücud ettiği görüldü.

Bu makale beş altı gün evvel fazıl-ı şehir Sahai Efendi Hazretle
nin alem-i matbuatı tezyin eden bir makalesini redden yazılmış ise de bir
taraftan da selaf-ı sazım-i İslamiyenin [illegible] remiyelerini fena-yı ist
hanaye savurmak elyevm mevcut olanlarına da " " meydan okuma
kabilinden olduğu cihetle onların türab-ı akdemi meyanında bir serre-i
çiş addolunabilen bu acize de bundan bir hisse-i teessüf düşmesi tabii
oldu

Fakat bu makale Sahai Efendi Hazretlerinin makalelerini teşkil e
suturun, seng-i hara gibi metin ve müdella olan o selim istifadenin
bir kademesinde ayrı ayrı gördükleri rasime-i adem-i kabul ile nazar-
mütalaalarının bir misafir-i merdud gibi ta nihayetine , hadid harasına
kadar sürünerek inmiş olduğunu hikayeden ibaret bulunduğu için zaten te
ve müdafaya lüzum göstermek kıymetini hais bir kelime bile itiraznına mu
vaffak olamadıkları gibi karşısına çıkmak cesaretinde bulundukları Sa
Efendi Hazretlerinin müsellem-i amme olan iktidarlarından fazla bu g
bir seng-i tarize tutulmaları üzerinede bilhassa mazhar-ı teyid -i sem
vi olacağı meczum bulunan kalemleriyle hasımlarının haddini bildirmekt
tecahhür etmeyeceklerinden bu vazifeyi asıl sahibi bulunan o keskin kal
terk ile bendeniz makale-i cahidiyenin hangi his üzerine yürütlüdüğünü,
bu filizlerin hangi kökten süründüğünü bu şehirlerin mahall-i feveranı el
dişlerin dibini kurcalayacağım!

Cahit Bey "Biz Arabların ulumuna falanına bakmayalım kendimize b
kalım" diyorlar.. Acaba kendimiz kim ?. Kendimiz mi?.. Arabistandan gel
Türklük, Osmanlılık tabaka-i fıtriyelerine iç taraftan , adeta bir lefa
-i kalbiye bir likah-ı demevi olurcasına iç taraftan ilave edilerek evv
anasırlarla kaynak halini aldıktan başka onlara galebe bile eden tiyae
islamiyete maye-i Muhammediye ile sezası üçe bali bir hülasa-i müteka
le, bir sein-i bihterini..

Türklük Osmanlılık unsurlariyle kaynak halini aldıktan sonra onl
ra galebe bile eden mi dedim?.. Evet! bulunmakkal dünyalar bi
müftehir olduğumuz bu milleti, uğrunda feda-yı can etmeği, kellesini ku
tuğuna alarak "Avrupalılaşanlar" değil minelkadim Avrupalı bulunanlar
bile altı ayda geçemiyeceklerini itirafa mecbur eden dağları geçitleri
geçmeği, kıtaları açmağı cana minnet bildiği devletine rabt eden kuvvet
en ziyade Babıta-i hilafet-i islamiye yani casibe-i " ..." old
ğuna Müslüman ,Osmanlı geçinen her ferdin zihnine yerleştirmesi akdem-
vecaibdir.

Daha vazıh söyleyelim: Bizim akılları fenleri durduran bu irtibı
mız acaba Osmanlı toprağında Osmanlı sıfatiyle bulunmaklığımız gibi esa
hisse-i menfaat-i nefsiyeye dayanan bir sebebden mi neşet etmektedir?..
Şübhe yok ki hayır.. Zira bir Müslüman dünyanın en uzak bir köşesinde
met etse dahi yine hilafet-i muazzama-i islamiyeye merbutiyet hissi ile
mütehassıs bulunmağı müslümanlığı muktezasından bildiği gibi bizim her
birimizin

müşareket-i kavmiyenin daha ziyade bir daire-i ihtisas ve ruhbani dahili de bulunan ailesini, daha bu daire-i iştirakin ta merkezini işgal eden n sini salif-üz zikr irtibat namına feda etmekten çekinmeyişi suret-i cel yede gösteriyor ki bu halet-i hayret-feza hep kavmiyetten de ali bir sa-ika-i kudsiye , bir mecburiyet-i maneviyenin tesiriyle hasıl oluyor.. onun içindir ki Avrupa'nın en diyanetsiz yerlerinde bile mensubiyet-i me hebiyenin hiç olmazsa ismini resmini mensubiyetiyle beraber - hayat-ı ictimaiyeleri menfaatine- sürükleyib taşıyorlar:

Bu teşrihatımızdan, milel ve akvamın en ziyade ve hakiki surette birinden temeyyüz edib ayrılığı hususiyet-i mezhebiye itibariyle olduğu hükmünü çıkararak bunun da devlet-i ebedmüddet-i Osmaniyenin meslek-i ga -i münfeki olan adem-i tefrik-i din ve mezheb nokta-i aliyesiyle mütemak bulunduğu hatıra hutur edecek olursa o muamele-i meşhudenin dahi her çe tereihen mahmah-ı nazar edinmek tavsiyesinde bulunduğumuz hususiyet -i mezhebiyemizin ahkam-ı adile-i cihanpesendanesi asarından olduğunu söyle riz:

Alem, Arabların ulumunda iken diyanet bahsine geçivermek gibi bir hakkızlıkta bulunduğumuzda ihtimal verilmesin. Çünkü mağher-i maari i islamiye olan ulum-u Arabiye, kendimizden kendiliğimizden intisa etme dikce ona karşı bir nazar-ı istiğna ile bakabaklığımız mümkün olamıyacak suretde, islamiyet, milliyet ve belki medeniyetle mütelazimen ilişimize işlemiş ve adeta bir fıtrat-ı saniye hirlusum-ül mahiyetde teşkil eyle-miş bulunduğu cihetle ulum-u arabiyeyi dinimizden kendiliğimizden ayrı olarak nazar-ı itibara alamamakta mazur görüleceğimizi gibbe etmem:

Ulum-u Arabiye demek İslamiyetiniz demek olduğunu ve binaenaleyh bu ulumun hayat-ı siyasiye ve medeniyemizle fart-ı irtibatının derecesini şurası da tayin eder ki bu güne kadar kelamiyle, usuliyle, edebiyatiyle, hele kurban olduğum fıkhiyle bu uluma bu hasain-i meşhûra karşı bir kimse tarafından küfran-ı nimette bulunulmamış mütecasiranı tezyif ve tezlil için dilimize davasına bakılmağa bile tenezzül edilmiyerek bu yolda bir istihfafın hemen yalnız kendisinden suduru, kelamından anlaşılması kafi görülmüştür. Sebebi ise bu istihfafın kendiliğinize ta kalbgahımıza nüfuz olmasından başka bir şey değildir:

İşte Cahit Bey teberri ettiği,yabancısı olduğunu itiraf eylediği ulum-u Arabiyenin "Marifet-ün nefs" i tevakkiliyle (1) ilam-ı iftihar ey lediği ulum-u Avrupaiyeyin de "Marifet-ül Gayr"i teşkil eylemekte bulun duğunu görsün anlasında daha kendisini bilmeden öyle "bize kendimize baka lım" ahenk-i binaenaleyhinden dem urmasına, bendeniz ulum-u Avrupaiyenin de lüzumunu inkar etmiyorum. Fakat ne kadar lazım olsa yine o lüzum üzerind bulunduğumuz şu kantara-i faniyeden geçinceye kadar kendisi ile iştigal etmek derecesinde kalıb ulum-u islamiye gibi birbiliye-i satiye bir gıda ya ruhi olamaz.. Emin olsunlar ki kendilerinin kanaat ettikleri vecihle yalnız "zamanımın için adam olmak" değil istikbalimiz , hani o büyük is-tikbalimiz istikbal i namütenahimiz için adam, insan-ı kamil olmaklığımı kafil bulunan ulum u islamiye , elinde bulunduğundan dolayı kale leriyle saçtıkları bu gibi muzlim lekeleri envar-ı alemaraniyle bir anda seylab-ı mahv ederek Almanyada öldürdükleri tarih ile beraber -

- yaşayacaktır!

Bir de a canım hiç olmazsa "Avrupalılaşmak" maddesini bulunceya kadar lazım gelen mesaide duçar-ı fütur olmamak için olsun evvelden bir nisbeyet-i aaliyeyi haiz bulunmak tesellî-i asabiyetkaranesine ihtiyaç altında bulunduğunu demek edemiyen beğimiz; kendisini çileden çıkaracak bir akla , hüsn-ü cereyanına kapılacak bir kalema makul olan dekadanlarda da olmadığı görülüb dururken mahşer-i matbuat-ı Osmaniyeye hemen her gün atılarak yine her gün atılıb kakılmasına (1) da bakmayarak bir tarz-ı miskinane ile o saha-i hatırnakda kalemleriyle bir şey zannediyorlar.. Ulum-u Arabiye , erbabına mübarek olsun öyle mi? Size de Avrupalılaşmak mübarek olsun diyeceğim ama mübarek kelimesine acıdım:

(1) Fatih Merasimlarından: Mustafa Sabri ...

E D E B İ Y A T

Tahir Bey

Terakkiyat-ı nasıramızın en celi bürhanı ve ezhar-ı marifetin en l
tif bir gülistanı olan (Malumat)a eser-i nacizanemin lütfen derc buyurulm
sından dolayı arz-ı teşekkür ederim.

Şu kadar var ki her hususta ve bilhassa münekkidlik gibi bir vazif
i mühimmei âdi ve hakkaniyete riayet levazım-ı terakkiperveriden bulundu
için münekkidinize karşı izzet-i nefsimi muhafazaten bir kaç söz söylemek
kendimi alamadım. Şöyle ki:

Münekkid Efendi:

Evvela-"kudretin isbata ne hacet hüda" mısraındaki hüda kelimesind
evvel "Ey" harf-i nidası getirilmek lazım idi. Denilmiş!

Gösterilen bu lüzum nasıl bir kaide-i edebiyeye müsteniddir? Harf-
nidanın fakdanı ne gibi mahzuru müntecdir? mana mı anlaşılmıyor? Buraları
lütfen ve inayeten tavzih buyurmalıydınız ki müstefid olalım. Edebiyatım
da harf-ı nidasız olarak bir çok matlalar bulunmaktadır. Kütüb-i edebiyey
mürâcaat buyurursanız bunu siz de tasdik edersiniz.

Saniyen-"Nemanisar olmadadır çünsiya" mısraındaki "Çün" edat-ı teş
bihi şimdi kullanılmıyor. Denilmiş! Pek garib bir söz! Şimdi kullanılmay
dığı demekteki maksadınızın eğer üdeba-yı hazara tarafından istimal edilmediği
ima ise bu babda yanılıyorsunuz. Zira en büyük ediblerimizin bile "Çün"
edat-ı teşbihini istimal ettikleri eserleriyle sabittir.

Edib-i şehir atufetlu Ekrem Bey Efendi hazretlerinin şu "Cismimle
çün alamet-i makber-i sükunnüma " mısraları iddiamızı isbata kafidir.

Vakıa bir vakit edib-i şehir ve münekkid-i münsif Muallim Naci
Efendi merhum tarafından "Çün" lafzına itiraz olunmuş idiyse de o vakit
muteriz-i aleyh olan "Çün" edat-ı teşbihten bulunan "Çün" değildir.
Malum ya, "Çünki"nin muhaffefi addedilib zaruret-i vezn için kuyruksuz
kedilere benzetilen "Çün" idi ki Muallim-i müşarileyh bu hususta pek hak
idi...

Salisen- "Her biri bin mucize kehvaresi" mısraındaki (kehvare)
hakkında (kafın kesre ile okunması lazım olan kehvare kelimesi zerre ile
takfiye edilemez" denilmiş!

Afv edersiniz bendeniz! bu cümle-i tenkidiyeden bir şey anlayamadı
Antikaddaki maksad-ı aliye-i hayırhahanelerinin semeresini kalacağına em
dige ettim. Kütüb-i müşaviyeye müracaat ettim, bir de kitabı açıb bakayım
ki kendisiyle muarefe-i sabıkamız olan "Kehvare" yine o kehvare!..

Haydi farz edelim ki (kaf) meksur olsun bunun kafiyeye ne taalluku
olabilir? Malum-ı alileridir ki kafiyede lazım olan şart, kelimatın niha-
yetini teşkil eden son harflerin bir cinsten olması ve bu hurufun harekat
ve sekenatca müsavi bulunmasıdır.(x) yoksa birbirine kafiye olan kelimele
lerin son harflerine takaddüm eden hurufat-ı sairesinde ne müsavat ve
cinsiyet aranılıyor, ne de hareke ve sükuna itibar ediliyor. Kaide böyle
iken, "Kehvare"nin "zerre" ye kafiye olamaması için -alerrivayetül müneks
kafın meksuriyetinin illet gösterilmesi bir eser-i sehv olsa gerektir.

Rabian- "Zerre fakat cümlesi de nureflşan" mısraında zihaf vardır.
Denilmiş.

Bunubendeniz de tasdik ederim. Aleyhimde olsa bile hakikatı kabu den hiç bir vakit ictinab etmem. İnsan; insan noksandan,nisyandan mürekk dir. Binaenaleyh tarih-i edebiyatımızı tezyin eden asar-ı eslafın bu gib kusurlardan ari olduğu ve ahlakımızın dahi yine bu gibi nevasıksatın beri bulunmacakıara iddia edilebiliyor mu? Ne mümkün! Bu sözümden tamir-i kus ettiğim anlaşılmasın,bilakis hatiyat müsamaha edilirse terakki husulpezi olmaz fikrindeyim.

Mısra-ı mezkur şu suretle ıslah olunabilir "Zerre fakat cümlesi pe tevefşan"

Hamisem- (Abes) ile (Muktebes) takfiye edilemez denilmiş! Edib-i şarileyh Ahmetlu Ekrem Bey Efendi hazretlerinin (kafiye sem içindir bağ için değildir) deyu irad buyurmuş olduklara hikmet-i edebiyeyi bizmet işitmişimdir.

Mısranımızda meharic-i hurufa riayet edilmediği için "Abes/ in (Muktebes) ile takfiye edilememesi iddia olunamaz.

Mamafih en ziyade hayret ve taaccübümü mucib olan şey, biçare "çü edat-ı teşbihi hakkındaki efkar-ı müteceddidanenizin- tabir mazur görül sün- bu babdaki (kudemasa) lekenizle kabil-i telif olamamasa hususudur!

Sadisen- "her biri mirsad-ı uluhiyetin" mısraındaki"mirsad" yerin "ayat" getirilse daha beliğ düşer denilmiş! Halbuki rasadın, ecsam-ı mün ye olan alaka ve münasebeti tecessül buyurulmuş olsayda ve sanayi-i edebi nin en güzellerinden olan tarsi sanatı nazar-ı dikkat-i edibanelerini ce etmiş bulunsaydıhtiyar-ı külfet buyurularak bu yolda bir tavsiye-i beli neye ihtiyac görülmezdi. Hangisinin beliğ olduğuna gelince:

"mirsad" denildiği vakit mutlaka bir şeyin tarassudu anlaşılacağı nazaran (ayet) kelimesinin mirsadda dahil bulunacağı ve halbuki"ayet" denildiği vakit bu kelimenin mana-ya tarassudu müstelzem ve muhtevi ola yacağı hususu nazar-ı dikkate alınırsa erbabınca hangisinin daha beliğ o duğu anlaşılır.Müneккid efendi hele mana hakkındaki itirazatlar bütün cevabdan müstağnidir. Çünkü yalnız "ziya"dan "ziya-ı afitab" manasını i tihraç etmek ve "ekser" lafzını "cümle" ile tefsir eylemek zat-ı alileri mahsus muvaffakiyetlerdendir. Müsaade buyurulursa atideki ebyata bendeniz bir mana vereyimde erbab-ı kemal sizin vermiş olduğunuz mana ile mukayes etsin:

Kudretin isbata ne hacet hüda

Şems-i nisam olmasadır çün ziya
Zerre-i nurundan iken muktebes
Mihr ü meh-e etmek işaret abes
Şems-i uluhiyyetini zikr eder
Şahid-i ulviyetin olmuş kamer

Manası- (İlahi kudretini isbata hacet yokdur. Zira kudret-i ilahi ziya gibi lemaniser oluyor da böyle bir külfet-i isbata hacet bırakmıyo Binaenaleyh isbat-ı kudret için nur-ı uluhiyyetinin cüz-i layetecezzasın iktibas-ı envar eden şems ve kamere, bu güneştir. Bu da aydır. Diye işa etmek bile abestir. Çünkü enlar dahi neşr-i envar ederek iyanen uluhiyet zikr ve ulviyete şahiddirler)

Ekserinin rüyeti mümkün değil

Meşkem uzak ömür ve dirayet kalil beytinin manasına gelince: (Ekser aval mi rüyet mümkün değil, çünkü küre-i arz ile onlar beynindeki mesafe baid bununla beraber ömrümüzde az, dirayetimiz de az, bu mefhumun aksi irade edildiği takdirde şu mana istihrac olunur: (Eğer bu mesafe karib ve ömr-i beşer de kesir olsaydı bittabi ömrümüzün tezayüdü nisbetinde fen terakki eder ve dirayetimiz artardıda belki o vakit avalinin ekserini keşf ve rüy kabil olurdu) sizin buyurduğunuz gibi cümlesini değil. Meşgul bulunduğum cihetle tenkidatınıza bu kadarcık bir cevabla iktifa ettim afvınızı istir ham ederim efendim.

HASAN ASAF

M A L Ü M A T

Biz öteden beri idarehanemize gönderilen asar-ı edebiyeyi gayet b tarafane muahaze etmekteyiz. Buna "Malumat" ımızın peyderpey neşrolunan nüshalarındaki intikadat ve mülahazatımız şehadet eder. Sizin şahsen tanı yamadığımız zat-ı alinize karşı ne garazımız olabilir. Esasında bunda sizi izzet-i nefs-i şahanenizi (!) kesr edecek bir şey olmadığından hiddetini pek nabecadır. Asar-ı varide zirine o tenkidatı yazan adam, indelicab müddeasını isbat edemiyecek olsa bittabii öyle mühim bir vazifeyi deruh eylemez. Buralarını düşünenler bu hakikatı teslimde tereddüd etmezler. N ise gelelim maksada:

Evvela (kudretin isbata ne hacet hüda) mısraındaki hüda kelimesin evvel bir (ey) harf-i nidası getirilmek lazımdır. Bu bir kaide-i edebiyey müstenid değil, fakat zevke aittir. Tabiat-ı selime burada öyle bir (ey) harf-i nidasının lüzümuna hükm ediyor. Bilakis bazı yerlerde ise adem i l zumuna hükm eder mesela sizin asar-ı edibanesinden bilistişhad isbat-ı-

müddeaya çalıştığınız meşahir-i ütebamızdan Atufetlü Ekrem Bey Efendi Zem zeme'de münderic bir münacatının matlaında:

İlahi padişahlar padişahı
ve Naci Efendi Merhum da
İlahi cihan-ı aferin-i zülcelalim

diyorlar, bu mısralarda vezin müsaid olubda ber(ey) veya(ya) harf-i nidas getirilse ifadedeki letafet mahv olur gider. Bazı yerlerde ise bunun isbı vacibdir. Mesela:

Ey hüdavend-i alişan-i aferin
Senden istimdad ister kalb-i hazin

Beytinin mısraında olduğu gibi. Buradan bu (ey) harf-i nidası kaldırıları mısra başka suretle ifade olunsa numune-i bürudet olur. Hasılı bu sırf z kaa aittir. Üstaze-i edebin asarını müdakkikane nazar-ı mütalaadan geçi renler buralarını teslimde tereddüd etmezler.

Saniyen: (Nisanisar olmadadır çün ziya) mısraındaki çün edat-ı teş bihi şimdi meheurdur. Siz misal olarak Ekrem Bey Efendi hazretlerinin bir mısraını irad ediyorsunuz. Biz öyle zannederiz ki mir müşarünileyh bu edat-ı teşbihi şimdi kendileri de beğenmezler. Değil (çün) şimdi (asa) edat-ı teşbihi bile zevke hoş görünmüyor. Bir kelime muvafık-ı kaide olm beraber şiir gibi ruhani, nazik hissiyatı ifade için mutlaka istimal olun maz. İlhamat-ı kalbiyeyi ifade etmek için elfaz intihabı hususundaki müş kilatı şair olanlar bilirler. Burada evvelce ihtara unutulan bir şeyi ta ha ihtar edelim: O mısradaki "Nisanisar" vasf-ı terkibisi doğru mudur? (nisar)ı Farsi bir asr-i hazır zanniyle vasf-ı terkibi suretinde istimal ediyorsunuz. Halbuki yanılıyorsunuz. Çünkü (nisar) arabcadır. Binaenaleyh

Terkibde kasd ettiğiniz manaya delalet etmez.

Salisen: Kehvare ile zerre kafiye edilmez. Burasını öğrenmek için tafsilat-ı atiyeye dikkat edinz.

Huruf-ı kafiye: Revi, Tesis, Dahil, Redif, Kayd, Vasl, Huruc, Mez Naire, namiyle dokuzdur.

Kafiyenin harf-i asli-i ahirine (Revi) denilir. Bu huruf-ı kafiyed dördü olan, Tesis, Dahil, Redif, Kayd Revi'den evvel gelen huruf-ı kafiy dir.

Tesis- Revi ile beyinlerinde bir harf-i mütaharrik bulunan elifd Mail, hail, kail gibi. Bu nevi kafiyeye kafiye-i müessise denir.

Dahil- Tesis ile revi beynindeki harfdir. Kar,kar gibi. Dahilleri ihtilaf-ı harekata asla caiz değildir.

Redif- Aralarında bir harf-i mütaharrik bulunmamak üzere reviden evvel vaki olan elif, makabli mazmum vav-ı sakine veya makabli mekcur yay-ı sakinedir. Efzun, Mahzun, Abad, mutad, latif , şerif gibi. Bu nevi kafiyeye-i merdufe denilir. Kavafide redifin tekrarı vacibdir.

Kayd- Redifden başka olarak revinin bilafasıla makablinde bulunan harf-i sakindir. Ayb, ğayb gibi. Kaydın ihtilafı kurb-ı mahrec ile mücevvezdir. Bahr, şehr gibi.

Kendisinden sonra redif olmayan kavafide son harfe (revi) denilir diş idik. Bir kafiye kavaif-i müessesesiden olmaz ve meselâ mail ile müşkil gibi bir kelime bulunursa herekat-ı kafiyeden olan ve tesisi müştemil olmayan kavafide alelatlak revinin makablinde gelen herekeye tevcih denilir ki bu, herekat-ı salisedeн olabilir. Ben,sen, gel, mel ve saire gibi.

İhtilaf eder ve meselâ müşkül ile cülcül, derd ile verd dur ile devr, devr ile dur takfiye edilirse bunda uyub-ı melkabe-i kafiyeden akva denilen ayb vücuda gelmiş olur.

Revinin beyinlerinde kurb-ı mahrec olan diğer bir harfe tebdiliyle itimad, ihtiyat gibi kelimeler takfiye olunursa bunda da ayb-ı ekfa zuhur eder. Şu tafsilata nazaran sizin sizin kehvare ile zerre kafiyelerinde eğer var ise ayb-ı akva ve abes ile muktebes kafiyelerinde dahi ayb-ı ekfa vardır.

Kafiyeye dair şu kadarcık malumattan anlaşılmıştır ki "Birbirine kafiye olan kelimelerin son harflerine takaddüm eden hurufat-ı sairesinde ne müsavat ve cinsiyet aranılır ne de hareke ve sükuna itibar edilir" Kavl-i bedihi ül butlanı sırf vukufsuzluktan münbaistir. "İlm ül kavafi" gayet mühim bir ilimdir. Sizin gibi şairliğe yeltenen nevresidegan evvelce hangi kelimenin hangi kelimeye kafiye olacağını öğrenmelidir de sonradan tanzim-i eşara çalışmalı. Öyle kafiye"kulak içindir" falan gibi manasız lâkırdılara havale-i sem-i itibar ederseniz emin olunuz ki kehvareyi zerreye bin defa takfiye etmekten kurtulamazsınız.

Layık mı ki şairim diyen zat
Fark etmeye mahrec-i hurufat

Kafiye hakkında verilen izahata nazaran maktadaki kıl ile değil de takfiye edilemez.

(Mirsad) yerine (Ayat) getirilmesindeki dakika-i edebiyeyi meziyet-i lisan-ı meani teslim ederler. Zannınız gibi bu beyitte tarsi sanatı yoktur. Buna dair kütüb-i edebiyeye müracaatla tafsilat alabilirsiniz verdiğiniz manayı, (meani-i şiir fi batn) mazmununa masadak bulduğumuz için tafsilden ihtirazen olbabda ihtiyar-ı sukutu evla gördük.

Malumat Sayı: 22 sh 474-477 9 Teşrin i sa
1311

Bakınız Üstad-ı muhterem Recai-zade Atufetlu Mahmud Ekrem Bey Efendi Hazretleri Ne Buyuruyorlar.

SAN'AT MÜŞKÜL İSE MUAMMA DE AŞA DEĞİLDİR!

"Hasan Asaf" imzasiyle (Malumat) gazetesine bir manzume gönderilmi gazetenin tenkidcisi manzumede bir takım kusurlar bulmuş. Ezcümle bir b tin "Muktebes" "Abes" kafiyelerine itiraz etmiş.

Sahib-i manzume tenkidcinin itirazına cevab vermek istemiş. Her bi rine bir şey dediği gibi "muktebes- abes" kafiyeleri bahsinde bu türlü kafiyelerin cevazına delil olmak üzere "kafiye semi içindir" sözümü bend nize atf ile ortaya koşmuş... tenkidci de kafiye meselesine müteallik it rezata teyid yolunda (ilm ül kavafi)nin bazı ahkamına nakl ve irad ettik sonra gayet edibane ... ziyadesiyle zarifane bir iddia-i mahsus ile : "Öyle kafiye kulak içindir falan gibi manasız lakırdılara havale-i sem-i itibar ederseniz emin olunuz ki kehvareyi zerreye bin kere takfiye etmek kurtulamazsınız" buyurmuş.

Aferin!...

Hasan Asaf Bey- ki zaten muarefemiz olmayan heveskeran-ı edebdend Tertib ettiği mecmua-i eşarı için benizden bir takriz talebine geldiği z mam defter-i eşarında gözüme ilişen "muktebes-abes" kafiyelerinden dolay "bu türlü kafiyeleri kabulde müşkülpesend olanlar tereddüd ederler. Faka kafiyenin hatifi samiaya aid olduğu için ben tecviz ederim," demiş olduğ tahattur ediyorum.

Malumat münekkidi bendenize atfedilen bu sözü yukarıda yazıldığı vecihle manasızlıkla tavsif ve bu cümle-i cemile-i tasifiyeye diğer cümle i latife-i tezyifiyeyi de terdif hususunda haylice müsahelekarlık ve büy mübahasat ve muarazatta söz başkasına intikal ettirildiği halde ona da b lamucib bir hasm-i tahkir ve tezyif çıkarmaktan ictinab etmek levazım-ı edeb ve insaniyetten iken münekkid-i meteferrid bu lazımaya müraata da lüzüm görmemiş!

Yine Aferin diyelim !...

Malumat münekkidinin Türkce şiirlerde vacib ül etba ve kabil üt tatbik zannettiği (ilm ül kavafi) güberhen- mutantan gibi, mükedder, muh kar gibi, eslem- azam gibi, hususa lazım, azim gibi kelimelerin takfiyes mani olmasa gerek halbuki güzel şiirlerin... parlak mensurlerin fikr ve vicdanı manen haklayle memnun edecekleri gibi samiayı da lafzen mutayyeb edecek surette olmasını arzu eden zevkaşnayan-ı edeb (ilm ül kavafi)nin caiz gördüğü bu türlü kafiyeleri makbul addetmiyorlarda mesela:

Beştur ol sünbüle perdaze-i ahlak-ı hüsn
Ehl-i mizan seni bilmez mi ne akrebsin sen!?
Hiç iken hiç liyakatta nakı anda arib?.
İliş istersen kafiyeye hepsin sen!..

Beyitlerindeki kafiyeleri hoş görüyorlar!.

Malumat münekkidinin bendenize reci olarak söylemiş olduğu sözle mukabil ifadetim burada bitti. Aşağıki bir kaç lakırdı ise şu satırlara imale-i nigah-ı iltifat buyuracak erbab-ı vicdan ve irfana mahsustur.

Mefayis-i edeb öki bedayi-i efkar da diyoruz. Netice-i fen değil mahsul-i sanattır. fenden maksad ulum-ı lisaniye ile , şiire belagata tahsin-i kelama müteallik usul ve ahkam-ı mukarreredir... sanattan meram a mehasin-i fayr-i mütenahiyeye mazhar ve olan mükemmel-ı tabiat- külliyede cilvenüma-i zuhur ve bafa-i sevair-i hüsn-i suveri ve maneviye den

sanatkar,mütefekkir ve mütehassasın -i vicdan-ı meşgufe-i münkeşif ... tab-ı şaikana mülhem suver-i bedayi-i gayr-i şayienin maharetperverane t lid ve tetbikine muvaffakiyetten ibarettir.

Fenn-i sanatı takyid ile kabiliyet-i kemalini tahdid etmek ister Sanat ise mümkün olduğu kadar tabiatı taklid ile daima müteali olmağa çalışır!..

Eser vardır ki fenne tamamiyle muvafık olduğu halde sereir-i aşi yı-sanat olan zevk-i selim erbabınca şayan-ı itibar olmaktan mehcurdur Eser vardır ki fenne fenne az çok mugayeretle beraber edebiyat-ı nefiseden madud olduğu haysiyetiyle - şiir ve belagatın usul ve kavaid-i muayyen ve mukarrer-i fen neticesi değil itibarat ve ihtiyaratında serbaz olan sanʻat mahsulü olmak lazım geleceğini idrak edemeyen muhdud düşünceli dani mendlerden maada- bilumum meanişinasanlar için bedayi-i asardan olmak üzere manzurdur.

Gerek manzum olsun, gerek mensur olsun edebiyat-ınefiseden madud olacak mahsulat-ı efkarın evsafını, nezivyatını, hasayisini, nekayisini teşhis ve takdir- izah ve takdir mahiyet-şinas-ı sanʻat olmağa... mahiye şinas-ı sanat olmak ise:

Tetebbuat-ı köhneden geçib tabiata bak
Nedir hakayık-ı mirat olan kitab düşün!

hitab-ı imtiyazbahşasına ihraz-ı kabiliyet etmeğe mütevakkaftır.

Muahaze esas ise de sanat kolay değildir, hakikatı bu iki fazilet yekdiğerine nisbetine vabestedir. Doğrusu hadd-ı zatında muahaze bir sanʻa müşkiledir ki bunda isbat-ı liyakat, temin-i muvaffakiyet erbab-ı marifet için bilki binde bir kişiye bile nasib olmayan faziletlerdendir.

Nevbenen görülmekte olan asar ve delaillo de sabit olmuş hakayıkt dır ki malumat-ı sathiyelerini tamik ile tetebbuat-ı mahdudelerini tevsi edememiş manzurlarının her cihetine birden tenfiz-i nazara muktedder ola bir cinsten olan veyahut aralarında münasebat-ı külliye bulunan şeylerin birinden diğerine sürat-i intikal ile ince ince farklarını derhal fehm v ceza ve tayin etmek, her meseleyi iyi ve etraflı düşünmek meleke-i fikri ve hissiyesini iktisab eylememiş... Funun-ı edebiyenin alattan ibaret ol sanatın ise başka bir fazilet olduğunu ve netice-i sanat olan bedayi-i f riyenin takdir-i mahiyet-i alatın suret-i ictimaline hasr-ı nazarla değ tabiatın ahkam-ı umumiyesine tatbik-i fikr ile kabil ve semerebahş olabi ceğini tamik-i tefekkürat ve tetebbuat ile beraber. .. anlayamamış ve al husus taharriyat ve tedkikatta fikr-i hikmeti rehber-i hüsn-i tabiat, hüsn-i tabiatı kaide-i fikr-i hikmet edinememiş olanlar muahaze-i edebiy yatından sonra nayidar olabilecek asar-ı marifet vücuda getirmeğe muvaff olamazlar.

Asar-ı adiye-i edebiye muahaze nokta-i nazarından şayeste-i nigah iltifat değildir. Asar-ı mutavassıta için erbab-ı temyizin (şöyledir... böyledir.. burası şöyle olmalı idi burası böyle olmalı idi..)yollu guft- gulara muahaze değil, herbir edib için malum olan fesahat ve belagatın t bikatından ibaret olmakla beraber - madem ki mübtediler, nevhevesierce müstelzemşi menfaattir- yine bir marifet, yine bir hizmet sayılır. Ance bu marifet bu muanharalığa, bu hizmet bir nazarrata müntec olmamak için tatbikciliği deruhte eden tenkidcilerin mukarrer ve malum usul ve ahkam dairesinde idare-i efkar ve ahkam ederek hadd-ı iktidarlarından haric me selelere sevk-i mütalaadan ictinab etmeleri iktiza eder.

(Lemanisar) terkibini (nisar) arabca olduğu için yanlış görmek.. (çün) edat-ı teşbihini mücerred birisi öyle demiş bulunduğu için barid saymak - haklarında yine bir hüküm-i kati vermek derecelerine kadarçıkmamak şartiyle- Bu tenkidcilere mevzubahs edilecek şeyler adadına dahil olabilir. Ancak - şiirde kafiye olduğu zaman ne faide vardır.. olmazsa ne zarar terettüb eder.. esasen kafiyenin mahiyeti nedir.. ahkamı neden ibaret olmak lazım gelir. Bunun latifi nereye aiddir?- mesele-i müşkile-i hükmiyesi gibi takdiri erbabına aid mesail-i mudilleyede müdahale eden tenkidciler hiç ümid edemem ki mesleklerinde feyizyab-ı terakki ve nail-tahayyüz ve temyizolabilsinler!..

Dikkat buyurulsun ki şu temhidatın yanı başında- Türkün şiirindeki kafiyeleri red ederken Arabın (ilm ül kavafi) sinden delil getirmekteki gayret-i danişmendane nederecelerde aciz ve mukahkar kalıyor!..ve aleihus - kafiyenin latifi samiaya aittir- hikmet-i nazariyesini ihtal etmek isterken: "kafiye kulak içindir gibi manasız lakırdılar havale-i semi-itibar..." yollu kaba cinaslar yapmakta ki marifet'i sefile-i pesendane ne derecelerde meftur ve mükedder görünüyor!

RECAI-ZADE EKREM

M A L U M A T

Erbab-ı mütalaanın malumudur ki bundan bir kaç nüsha evvel "Hasan Asaf" namında bir müteşairin eseri (Malumat) a derc olunarak zirinde ne kafiye'i lafziyesi gösterilmiş ve manzumede takfiye edilmiş olan kehvare, zerre kelimeleri (ilm-ül kavafi) nokta-i nazarından caiz olamıyacağı beyan olunmuş idi, sahib-imanzume Asaf Efendi bu itirazatın varid olmadığına dair gönderdiği cevabnamede kehvare, zerre kafiyeleminden bahsettiği sırada "reviyyinin makablinde bulunan hurufatta hareket ve sekenatca ittihad aramamalı.. kafiye sesi içindir" fikr-i garib-i bivukufanesinde bulunmuş olduğundan diğerlerinde olduğu gibi bu hususda da kendisine sebeb-i mufassala ve mükemmelede bir ders verilmiş idi. Traf-ı kenteranemizden yazılmış olan o makalede "kafiye kulak içindir falan gibi manasız lakırdılara havale-i semi itibar edersenis emin olunuz ki kehvareyi zerreye bin kere takfiye etmekten kurtulamazsınız"ihtar-ı terakkihanesinde bulunulmuş ve bizce bu ihtara böyle saçma bir fikrin kendilerinden suduruna ihtimal verilmediğimiz üstad-ı şehir-i edeb(!) Ekrem Bey Efendiye atfen dersiyan olunmasına sebeb olmuştur. Meğer bu fikr-i cedid, hakikaten fikrî namahdud sahibüttalimden bedid olmuş ve taraf-ı edibanelerinden alında sureti ayne nakledilmeğe lüzum görülen makale-i beliğe-i müzeyyilanesi (!) kaleme alınmıştır. Tenkidat-ı lafziyenin nezd- ü hikmet ve edibanelerinde asla ehemmiyeti olmadığı halde bizim yukarıdaki cümlede sehv-i tertib olmak üzere "edersiniz" surtinde tabelunmuş olan"ederseniz" ayna-i şartisi bir gayret-i mütehalikan ile kavs içine alınmış ve mutad-ı ali-i kemzeme-perdazileri olduğu üzere zirinde bir takım mütalaa'i maşenide-i hakimane ve beyanat-ı zarife-i tesallufperverane serd olunmuştur. Temhidat-ı vakadan anlaşıldığı üzere biz mirmüşariileyhin - bilmiyerek- fikirlerini tezyiğ etmiş bulunuyoruz. İtikad-ı kenteranemizce sıfat-ı arsiyenin meziyat-ı şahsiye ile asla münasebeti olmadığından muvafık-ı hakikat olmayan bir söz - kimden sadır olursa olsun- muahezesi vacib görülür.

İşte hakikat-ı hal bundan ibaret olduğu ve başkasına bir hasse-i tezyif çıkarılmamak lazım-ı edeb ve insaniyetten bulunduğu baladaki makalede lütfen bize ihtar buyuruldağu halde mirzemzemeperver:

Boştur el sümbüle perdaze-i ahlak-ı hüsn
Şhl-i mizan bilmez mi ne akrebsin sen
Hiç iken hiç-i kıyasatta nakızanda garib
İliş istersen kafiyeye hepsin sen

kıta-i b ridanesiyle şahsiyat vadilerinde gasb-ü sebk-i infirad ol daiyesine düşerek semend-i hame-i tahkiri mutlak ül inan bırakmış ve bizi kendisine - nemd-i erbab-ı insaf ve vicdanda mazur addolunacak surette- m kabedeye mecbur etmiştir.

Ah Hazret-i Üstadh

Ham yakarsın berk-i şemşir-i siteme alemi
Ham yine dersin ser-i kuyumda feryad olmasın

Baladaki makalede"Hususa lazım, azim gibi kelimelerin takfiyesine mani olmasa gerek," cümle-i beliğe-i üstadane ve terddüd perveranesiyle beyan buyurulan müberhen, mutantan, müekked, muhakkak gibi kelimatın takfiyesi sahih olduğuna iştibah olmamakla beraber akreb, hep, hiç, tehy gibi kelimatın takfiyesi ilm ül kavafi nokta-i nazarından mayub addolun

Acaba bu gibi mugayir-i kaide kavafiyi makbul addeden zevkaşnayan-ı edeb hangi sühentaraşan-ı şevk ve şuğbedir ? Hazret-i üstadın akval-i müceerre delerinibirer ayet-i kübra-yı edeb ve belaşat olmak üzere kabul eden yavesencam ise onların zevkinin bizim indimizde ne ehemmiyeti olabilir. Bizim zevkimize göre akreb ile hep kelimelerini takfiye etmekten ise mese

Acz ile bahiste düşname kıyam eylersin
Biliriz adeteni bizce müceerebsin sen
Öyle beyhude telaş etme ki mahiyetini
Halk bilir, hak bilir cehl-i mürekkebsin sen

beytlerindeki kelimeleri takfiye etmek daha hoş geliyor.

"kafiye semi içindir bırakın kaideyi" böyle t lim ediyor vay gidi üstad-ı edeb!

Yavesencam-ı güruh-ı büleha müstesna
Aldanır mı ona erbab- ı aceb
aıtasandaki kafiyelerdde fena değildir.

Balada müberhen, mutantan, lazım, azim gibi revileri mütecanis, sa lara mütehalif olan kelimatın kaideten takfiyesine bir mani olmamakla ber ber bunların mutlaka eşarımızda takfiye edilmesi lüzumu beyan olunmamıştı Mirmüşarileyhin tab-ı nezahetperveranelerinden başkasında vücudunu tasavv etmek semahat-ı edibanesinde bulmadıkları zevk-i selim, elbette bu gibi kelimatın takfiye edilmemesini öyle görür. Tab-ı selime göre lazım ile az leri savtiara mütecanis olan kelimeleri takfiye etmek lazımdır.

Şiirimizde kafiye ittihaz olunan kelimatın kısm-ı azamını kelimat- ı Arabiye teşkil ettiği cihetle ilm ül kavafiye riayetle beraber zevkimiz göre istediğimiz kelimatı takfiye edebiliriz. Amma biz daima böyle seb il hep kelimelerini takfiye ederiz. Denilirse bâz bu istimali münafi-i kaide i edeb addeder ve bu kadar fuhul ümmetin beyanat ve ara-yı muhakkikanesin karşı zamanımızda Zemzemetiraz-ı iştihar olan bir üstad-ı edebin "kafiye semi içindir" kavl-i müceerredini kabul edemeyiz. Müberhen, mutantan gibi kelimatın kaideye muvafakatiyle beraber pek de zevke hoş gelmediğini söyle miştik.

Bizim eşarımızda mesela:

İşitildi yine gülzar-ı sühende, mahud
Bülbül-i herzeedanın yeni bir zemzemesi
Aal eder birgün onu aks ederek afaka ^ine
Iine bir baz-ı feza-yı edebin demedemesi

Kıtasındaki zemzeme, demdeme gibi kelâmat, takfiye olunursa sami aya latif gelir. Masalla her nerde zemzeme getirilse demdemeyi omuzuna bindirmelidir.

Türkçe kelimat da hüsn-i suretle takfiye edilirse hazret-i üstad zemzeme-i mutadın buyurdukları gibi hakikaten samiaya ahenkdar gelir. Mesela:

Çak olunub perde-i mahiyeti
Çıktı bir avazeye aldandığın
Tabl-ıkebi-i batn imiş anladık
Hoca-i dana-i edeb sandığın

kıtasındaki kafiyelerin latifi kabil-i inkar mıdır?

Ekrem Bey Efendi Hazretleri ötedenberi mutad-ı ali-i edibaneleri olduğu üzere gayet vakurane ve nihayetderecede azimetperverane bir lisa ile sadet haricinde edebâyata dair - güya kimsenin malumu olmayan- bir takım mülahazat-ı dakika-i hakimane serd ederek mehasin-i hilkati hüsn i taklide muvaffakiyet-i hassa-i fıtriyesini sanatla tefsir ve bir hayl efkar-ı aliye-i Victor Hugopesendane daha tahrir ettikten sonra "Eser vardır ki fenne tamamiyle muvafık olduğu halde sereir-i ağna-yı sanat olan zevk-i selim erbabınca şayan-ı itibar olmaktan mehcurdur...ilh" buyuruyorlar. Az çok fenne muguyeretle beraber edebiyat-ı nefiseden ma dud olan asar-ı beliğe ne gibi nevadir-i edebiyedir?

Her nağmesi bir sada-yı nimni

Mısraını havi olan manzume ise, Elhamdülillah hepimiz bu gibi ruhperver eşara beğenmiyecek kadar mülkülpesend değiliz. Yok eğer mahud kehvare, zerre, akreb, hep, kafiyelerini havi olan manzume ve kıta tar sındaki şeyler ise öbürsünün değiği gibi herkesin gözü sürh hekkasına dönmemiştir ki tamat-ı perdeberendezane ve kaideşikenanede revnaklı ol lunsun.

Hazreti Üstad, tetebbuat-ı köhneden vazgeçmek lüzumunu tavsiye buyuruyorlar. Aynen vasfiyle istihfaf buyurmak istedikleri asar-ı aliye efazıl-ı eslaf-ı kiramın pireyebahş-ı kütübhane-i mefharet olan müceel ledat-ı nefise-i edebiye ve ilmiyesi olacaktır ki bu gün ne kadar yazı yazanmısfetperveran-ı erbab-ı kalem var ise bu melekeyi onları tetebbu etmek sayesinde iktisab ettikleri için herzaman lisan-ı şükran ve bir takım kıymet-inaşinasan da böyle bimuhabâ^etale-i zeban-ı tariz ve hezey ederler. Aferin!.. Ey Üstad-ı Edeb! mülazım-ı dershane-i kemalinis olan halka meydan-ı istifazaya ne güzel nasihatler veriyorsunuz!!!

Tecelligah-ı şuun-ı fıtrat olan bu hakayıksera-ya alemi temaşa i feyizyab-ı kemal ve intibah olabilmek için müceliedat-ı eslaf ve ahlafı nazar-ı tetebbu ve tedkikten geçirmek lazımdır ki basar-ı basiret, mahi yetşinas-ı sanat-ı kudret olabilsin. Yoksa gaşevedar-ı cehl ve gafiet olan bir gözün kainatı temaşasından ne gibi bir istifade tasavvur olun bilir.

Tetebbuat-ı cedid ve köhneden etmese aba
Ki malun olmaya şayeste-i itab bütün

Biz idarehanemize gönderilen asar-ı nevhevesandan neşri kabil ola
ların bazı nekais-i latifesini göstererek hiç olmazsa kavaid-i lisaniye
mizi kendilerine öğretmek istiyoruz. Yani biz, mirüstad-ı muaheze-i mute
dam muaheze, bizim tenkid dediğimiz şeyi elfazda icra ediyoruz. Yoksa
zat-ı ali-i edibaneleri de dahil olduğu halde içimizde hala "Sarsey" gi
"Suvalo" gibi bir münevvid-i edeb zuhur etmemiş olduğunu cümlemiz itiraf
ederiz. Bunu istikbalde beklemelidir. Bununla beraber tenkidat-ı lafziye
icraası bugün bizim için o kadar lazım, o kadar müfiddir ki bunu (Malumat
gibi bir gazete idarehanesinde muharrirlik edip de neşri iltimasile
hergün edebiyata dair beşyüz tane mektub alan kimse takdir eder. Yoksa
alem-i matbuatı karşıdankarşıya işgal eden-asar-ı varide zirine ya
zılan şeylerin ne gibi bir mecburiyet ilcasiyle yazıldığından bihaber ol
dukları için- böyle temashura kalkışırlar. Manafih bizce bunun da ehemmi
yeti yoktur. Osmanizade gibi terkibleri yanlış görmek, çün ve saire gibi
şeyleri barid saymak mücerred birisi (!) böyle dediği için değildir. Bunu
isbatı en kolay mesail-i ilmiyedendir. Biz zaten isbatına muktedir olamı
yağımız şeyler hakkında beyan-ı fikr edecek hodgînalardan değiliz. Üs
tad-ı üstadın bir şübhesi varsa haklarında birer hükm-i kati vermek şar
tiyle bu ve emsali şeylere dair indeliktiza, izahat-ı lazıme ita olunur.

".... Ancak şiirde kafiye olduğu zaman ne faidesi vardır? Olmasa
ne zarar terettüb eder? Esasen kafiyenin mahiyeti nedir? Ahkamı neden i
olması lazım gelir? Bunun latifi neresiye aiddir?" Ekrem Bey Efendi hazret
leri şu mesail-i gamıza-i edebiyeyi lütfen izah etmek zahmetini ihtiyar
buyurmalı idi de kafiyenin ne olduğunu öğrenmeli idik. Fakat...

Yalnız bizim anladığımız bir şey varsa o da bu meseleleri halle
cek kadar mirüşşarileyhde kifayet-edebiye göremediğimizdir. Ah şunlara
dair bir bahs açsalar ne olur? şimdilik dirig-i mürüvvet buyurmayacakla
dmid etmekle mütesellîyiz.

Bir adi manzumeye dair yazılan tenkidattan mir-i mahteremin fevka
memul izhar-ı hiddet ve şiddet ederek bala daki makale-i muhakkarane i
aleyhimize vukubulan kıyamı arzu edilmeyen şu mübareze-i kalemiyenin zuh
runa sebeb olmuştur. Edebiyata ait mübahasatı böyle şahsiyata intikal
ettirmek Ekrem Bey Efendi hazretleri için calib-i şiniddir. Arzu etmedi
miz şu mücadele i edebiye taraflarından takib edildiği halde bizce de
devam olunmak tabiidir.

Gülün maniyet-i zebanı d beyanı dared

Yalnız şimdilik bu yolsuz mübahaseye sebebiyet veren kimdir? Bunu
l rını erbab-ı insafın vicdanına havale ile ihtiyar-ı sükut ederiz.

Bihakku yalu veleyula aleyh

Malumat, Cilt 1 Sayı 27 Sh. 601-604
14 Kanun-ı evvel 1311

EKREM BEY EFENDİYE MALUMAT GAZETESİ

TARİHÇE-İ MÜNAKAŞAT

Asr-ı hazır-ı terakkide mansur-u cesm-i itibar olan asar-ı mevcudenin delaletiyle daha anlaşılacağı üzere bir şeyin vücut-pezir olması için mutlaka akdam-ı gayret ve vukuf-u istiknah-ı mahiyet gibi mahsusatın bir araya cem edilmesi zaruridir. Bunların bir araya cemindeki maksad gösterilecek eserin makbul-u dakika-i beyyinan olması emniyesine matuftur. Halbuki birinin noksanı eserin tamamiyetini ihlal ettiği gibi enzar-ı itibardan dahi sukutuna sebeb olacağından (Malumat) bidayet-i intişarında bu esası tecrübeyi görmüş olduğu ders-i intibah üzerine tebdil-i hacm ve mündericatta karar vererek bugünkü derece-i intizamını bulmuştur. Fakat ne suretle bulmuştur. Hükümet-i seniyye-i adilemizin nizamat-ı meriyyesine muğayir olarak bazı erbab-ı ağraz taraflarından tertib edilen bin türlü maniayı iktiham ve bazı makamat-ı idarenin kurulan ihtiyalattan haberdar olmadıkları halde hakkında bilasebeb gösterdikleri muameleat-ı gedideyi asmindeki hulus ve sadakat ile tahfif ve teskine devam eyleyerek bulmuştur.

Hal böyle iken (Malumat) ın şehrah u seyh-i terakkide nasıl olub da olan yuyan olduğunu görmek veyahut söylemek pek o kadar asan olamaz. (Malumat) daha o zamanlar anlamıştır ki dünyada bir eserin ifnasına sarf olunan eğer hüsn-ü niyete mübteni ise semeradar, değil ise kendinin fenasına sebeb olur. İşte bu hakikat-ı mahza (Malumat)ı cenab-ı siyanet ve himayetine alarak maarif-i umumiye-i Osmaniyeye velev naçiz olsun arz etmek hususunda bulunduğu hidematta muvaffak ve payidar olmasını temin eylemiştir.

Dünyada beşerin her hareketi bir rekabete maruz olduğunu bilmemek bugünkü faaliyeti inkar etmek demektir. Lakin rekabet denilen şey mutlaka şerre mahsus olmayub bilhassa hayra masruf olması icab ettiğindendir ki memalik-i müteseddinede servet ve imar hadd-i layıkına vasıl olmuş ve umran ve refah-ı hal esasgir olarak cümlenin say ve himmeti bir nizam-ı gayr-i mütebeddile merbut kalmıştır. İşte bu irtibat sayesinde matbuat istediği gibi teali ederek herkesin kesb ve karı daire-i meşruiyete girmiş ve kimsenin hakka tarizi gibi bir hakszlığı irtikab edebilmesine imkan kalmamıştır. Tarizi eden bulunsa bile, hakpinasan nazarında mayub olarak cüzveti münkesir olmaktadır.

Şu mukaddeme-i münfeilane, "Servet-i Fünun" sahibi ve başmuharriri saadetlü İhsan Bey Efendinin him-i intişarında bir makam-ı aliye müracaat ederek şöyle nail olmadığı ve (Malumat)ın mazhar görünmediği teshilatı kendine inayetle buyurulmasına istirham eylemesi gibi veli edem ahvali natıktır. Eğer bu istirham maksad-ı hayırhahaneye matuf olmuş olaydı o zaman refikinizin istirhamına iştirak eder ve hakkında hüsniyatı istirhamkaranemizi bildirirdik. Çünkü müracaat-ı düşmanane ve meydanda bir şey yok iken mahza (Malumat)ın sukutunu tehiyye edecek surette garazkarane olmakla tecavüzat-ı mükerrerenasa neticesi olarak yalnız (Malumat Gazetesi) terkibinden (Gazete) kelimesini hazf ettirmek gibi bir muvaffakiyet-i azimeye nail olmuştur. Bu sadece heyet-i tahririyesini duçar-ı vehm ve istiğrab ederek (Malumat)a daha birinci nüshasında gösterilen hücumun gazete kelimesini tayy etmek hususunda ira-e-i iktidar eylediğini ve ikinci saatinde dahi (Malumat)ı mahvedeceğini hissettirmiş olduğundan çar ü naçar tarik-ı sükuta dahil olmamızı istilzam eylemiştir.

Fakat kabil mi? o lezzet-i galibiyet, o şevk-i muvaffakiyet , o neşe-i taze aralık,aralık dimağında hayali teşebbüsleri döndüre döndüre

sergiran-ı muhavere eylediğinden ilk yazdığı fenar aleminde bizi tecahül kıyam ve bu kıyamını yazı ile beyan ettiğine kanaat edemiyerek lisan ile dahi herkesin arz-ı meram eylediğinden (Malumat) hiç olmazsa bu vadide on ani manası bir ibare ile ilzama kalem-i bedest-i akdam olmuştur.

(Malumat/ın Maarif Nezareti heyet-i celilesince bilmuayene tasdik muktazır olmakla , he'yet-i muhaileyhaya defaat ile vukubulan isabetimiz nasılsa o zamanlar hüsn-ü tesir hasıl etmiş idi. Daima ibrazından hali kalmadığımız sadakat ve istikametimize binaen (Malumat)ın müddereceatı cidden asr-ı ali-i hazret-i padişahi füyuzat-ı mübarekesinden bir çeşme-i nevin demecek derecede mucib-i istifade epeyce makalat-ı müfide ihtiva eylemiştir. Efsusi ki bu terakki, bu tecedüd her nedense (Malumat)a değrusu bir meseleden dolayı müdür ve muharrir-i asisine muğber olan bazı zevat gözüne hoş görünmeyerek yine calib-i adavete ve ötede beride hakkında lisan-ı tariz istimaline vesile vermiş olmağla (Malumat) bu def dahi yine sükut ile geçiştirmiştir. Şayan-ı teessüf halattandır ki terakki-i maarif namına geceyi gündüze kalbederek inal-ı fikr eyleyen bir kaç fakir , acil muharrirden maada bir müdafi-i hakikisi olmayan bu gazeteye irfan ve terbiyeti her kabahatı afva kail olan erbab-ı kalemimizden bir ikisi dahi nazar-ı husumet ile bakarak , gençlerimizden bir kaçı dahi seyyar muharririn kıtaiyat ve fakat esasen haklı tenbihattan ibaret bulunan tefsiratına güceneerek Ekrem Bey Efendi Hazretlerini ağzaba ve aleyhimizde sedd-i hitab-ı pür-i'tabı davet eylemişlerdir. Bu davattan maksad ne idi bilir misiniz? Hükümet-i seniyyenini nazar-ı adaleti önünde masun olan (Malumat)ı mesiyet ve haysiyet-i edebiyesiyle hais-i muhakkar-ı istiyaz bulunan Ekrem Bey Efendi Hazretlerine ezdirerek enzar-ı umumdan düşürmek ve bu cihetle kendilerini şu asırın en muktedir muharrirlerinden göstererek uhuvvet namına müteheyyiz olan bu malik-i cidd-ü hiimet fie-i kalileyi berbad etmek idi. Halbuki bu teşebbüs hiç bir yerde semereibahş-ı muvaffaki et olamıyacağı gibi bilhassa nan ve nimetiyle perverde olduğumuz bu memlekette katan meydana gelemiyeceğinden teşebbüsde mekhuz bulunan emsal-i bitler birer birer anlatmak icab ediyordu.

Anlaşıldı meseleile mukaceneede bir inkişaf-ı eseri göstererek nazarı dikkat önünde hall olunub gitti. Ekrem Bey Efendiyi bir meslekdaşı tarize düşürmek ve müşarileyhin bazı zevat-ı aliyeye müracaatı yüzünden istifade eylemek olduğu şu hafta zarfından cereyan eden muamelattan aşikar oldu.

Malumat'ın müteessif kaldığı cihet-i adideden en birincisi Mir-i Müşarileyhin "Şemsa" nasındaki eser-i dilpezirlerinin biha-istizan derc edilmesi hasebiyle dünyada kaffe-i kabayih ve şenayii ahvali tasammun edercesine bir tevbih-i şedid ile rüfekamızdan birine eser-i iltifat göstermesidir. Ne olmuş? "Şemsa" (Malumat)a derc olunmakla haysiyet-i aliyesini mi gaib etmiş? Şemsa'yı tahkir mi etmişiz? Etmiş isek niye o zaman makam-ı aidine şikayet edilmemiş de ondan müteveellid bir husumet ile Maarif nezaretine azdıkları bir makalede nasiyi, hali, istikbali çiğneyerek hüsün kemikleri çürümemiş lisanımızla ettiği hidemat-ı mebrure ihle herkesin indinde bir hürmet-i mahsusa kazanarak hatta nazar-ı tesamühat-ı eser-i Hazret-i Padişahiye liyakatinden naşi kadri ila bulunmuş olan Efsahül-ı Şehir Merhum Naciye Nisbetle :

Boştur ol sühbetle pesendi-i ahlak-ı hüsn
Ehl-i imtihan seni bilmez mi ne akrebsin sen
Hiç iken hiç-i liyakatta nakısında garib!
İllişi istersen kafiyeye kepsin sen

gibi birinci beyti müraat-ı nazire , ikinci beyti sanat-ı tenasüb dahil olan bir şetm-i manzumi kalem-i hikmet-i tevem-i üstadanelerinden çıkarı vermişlerdir. Hangi din, hangi meslek, hangi vicdan bu kaziyeyi kabul eder? Hangi hak-şinas ve hangi sahib-i terbiyet artık alaik-i dünyeviyeden tecerrüd etmiş bir vücud-u kamilin hak-ı rahmetkarı üzerine

böyle bir kıta-i talıkına cevaz verir?

Merhum hal-i hayatında bazı üdeba ile cereyan eden münakaşatından dolayı teessüf ederek bunların bilmecburiye vukua geldiğini beyan ve bu suretle ulüvv-ü cenabını izhar eylediği halde Ekrem Bey Efendi Hazretleri ziya-ı ebedisi bütün alem-i insaniyet için mucib-i teessüfat-ı azime olan fazıl-ı mağfurun irtihalini işittiği zaman:

- Ben zaten onun hayatına sait görünüm.

Cümle-i cemile-i üstadanesiyle ilam-ı gaib eylemişlerdir. Bunu bir nakleden Ekrem Bey Efendinin bevass-ı şakirdanından şimdilik ismini tasrihe lüzum görmediğim biridir.

Malumat Hasan Asaf namında müteşairin hemşeyanları arasındaki inadata kail olamıyarak hafiyyen hakk-ı üstadanesinde gösterdiği hürmete mukabil aferini gibi amiyane bir tebrike karşı:

Aferin her türlü gazete-i ref çendini/ sana aferin olsun öyle kişiye beğ diyerek üstad-ı yegane-i hikmet olduklarını makalat-ı hakaretamizleriyle isbat eden edib-i müşarileyhe red etmekle imdik bahsat mı etmiş oluyor? Eğer onlar üstad biz şakird iseK kendileri vezaif-i müsterettibanelerinde kusur etmeyerek şakirdanı yüzlerine karşı nabeca hareket icrasına sevk eylemiyerekK irşada ne için gitmemişler?

Servet-i Fünun'a dercettikleri mahud iltifatname üzerine (Malumat) 26 Numaralı müşahasında hakiki ve samimi bir surette eser-i tesir ve teessüf göstererek arz-ı a'zar ettiği halde ne için vicdan-ı alileri teessür-yab olmayıb diğer bir iltifatnamelerinde Emced Merhum gibi hal-i hayatı erbab-ı insaniyet için bir dağ-ı derun olan muhdumlarını irzaa hizmet eden bir kadını para ile beşlodia vadisinde teşhir eylediler. Kendilerinin tavsif buyurdukları gibi Emced lisan , el ve ayaktan mahrumiyetiyle beraber hakikaten muhtaç-ı şefkat bir ucube-i hilkat olduğundan biçare kadın kendi evladını terk ve hakkında her türlü muamelat-ı madereneyi ibzal ederek senelerce omuzunda taşıdığı halde Ekrem Bey Efendi hazretleri serapa alude-i tariz olan iltifatname-i saniilerinde insaniyetli bir kadın diyerek sanat-ı tezada bir ikinci misal daha ircaeine hizmet etmişleridir. Bu cihetle Hazret-i Üstadın iltifatnamelerini ber-vech-i ati aynen dere eyliyoruz:

Bakınız Üstad-ı Fazılanız Recaizade Ütufetlu Ekrem Bey Efendi Hazretleri Bize Ne Buyuruyorlar:

"Servet-i Fünun Gazetesi müdürü Bey Efendiye
Makale-i atinin dahi lütfen (Servet-i Fünun)unuza derecine müsaade buyurmanızı rica ederim.

Musavver Malumat Risalesinin müdürü ve muharriri olan İzzetlü Tahir Bey'in kim olduğunu merak edib de öğrenememiş idim. Geçen haftalarda bilmünasebe müttali olduğuma göre bu İzzetlü Tahir Bey -bahtsızlığını bir aralık alem-i matbuatta arz etmiş olduğu- birinci oğlum Emced Merhumu tam iki üçret mukabilinde ve fakat bir suret-i müşfikanede senelerce irzaa eden insaniyetli bir hanımın oğlu olan Tahir Bey imiş.

İşte bu Tahir Bey Müdür ve Muharriri bulunduğu risaleye (Şemsa)yı hod behod dere ile neşre süret ettiği gibi haksızlığı itirafta kendisini de muztar görünüdüğü bu mesele hakkında zat-ı alinize hitaben yazdığımız bir kaç sözden dolayı bendenizin hodşinaslıktan gafletine kail olacak ikinci bir cüreti daha kayam eylemiştir.

İzzetlü Tahir Bey Efendi bundan on üç on dört sene evvelden yirmi beş sene gerilere doğru , mümkün ise irca-i nazar etsin... O yirmi beş senenin kendisiyle vicdanı arasına çekmiş olacağı perdeleri kabil ise birer birer kaldırsın. O vicdanı ile rubaru olsun da bir kere düşünsün!.

o zaman hodşinaslıktan gafiet edem ben miyim, yoksa kendisi midir pek iyi anlar fakat anlamadığına ihtimal ki yine kail olmak istemezi.

- - -

Zat-ı alinize hakk-ı acizanemde - Sizce katan tenezzül-i kâdri mucib olmayan fakat bendenizce tayyib-i hatırı elbet icab eden-"Üstadım" tabirini istimal etmiş olduğunuz için İzzetlü Tahir Bey Efendi ikisini d istihfaf buyurmak istiyorlar. Zaten adab-ı insaniyeye tevafuk edemeyen bu muamele İzzetlü Tahir Beyin şimdiki sıfat-ı kemaline yakışsa bile ben bunu kendisinin mazeret haline hiçde tevfik edemem!.. Fakat o bahislere girmekten meslegim,ahlakım beni men' eder.

Şuraşını da kayd etmiş olalım: Bir gazeteye,bir risale-i mevkuteye derc olunan şeylerin ahkamından mesul olacak müdürdür. Bu müdürde fazla olarak muharrirlik sıfatı dahi bulunursa münderecatın suret-i tahririnde dolayı terettüb edecek olan mesuliyette birinici derecede yine ona tevec cih etmek iktiza eder.

Fi 9 Kanun-u Evvel 1311

Recai-zâde Ekrem

Numaranın cümlesi ayrı ayrı birer cümle-i ithamiye iken Müşarileyh hazretleri yalnız Malumat'ın mukabelesinde şiddetten hissemend olarak evvela bir zat-ı âli kadra sanıyen Maarif Nezaret-i Celilesine bir suret-i medeciyanede iltica ederek hakkımızda tertib-i mücazat edilmesi taleb eylemişlerdir.

Muharrir-i acizi işte bu iltifatnameden anlaşılacağı üzere Ekrem Bey Efendi Hazretleri on beş sene evvellerine ve daha yirmi yirmi be sene mukaddemelerine kadar irca-ı nazar etmeğe davet eyliyor ki bu satır- ları yazdığı zaman kendilerinin dahi irca-ı nazardan hali kalmadıklarını mesul ederiz.

- - -

Ekrem Bey Efendi Hazretleri geçen cumaertesi günü bir suret-i me- dedciyanede Maarif Nezaret-i Celilesine iltica ederek (Malumat)ın der- hal toplanması hakkında evamir i laziime istihsaline muvaffak olmuşlar ve bu cihetle hak ve adalete ve nizamat-ı meriyye-i devlete münafi olarak Maarif Nezaret-i Celilesi müfettişlerinden üç zat matbaamızı basarak bulabildikleri nüshaları zabt ve müsadere ettikleri gibi biçare fakir müvezzilerin elinde bulunan gazetemizin 26 ,27 numaralı nüshalarını dahi cebren almışlardır.

İşte (Malumat) şu nokta-i nazardan dahi beyan-ı teessüf ederek namus ve haysiyeti elindeki kalemden maada bir şeyin yed-i muhafazasında bulunmayanlara ve haklarında yazılan makalat-ı muhakkiraneye merdane ve makruyane mukabele edenlere karşı gösterilen muamelat-ı nizamşikenaneye sarfıkavl etmiş ve amirinin her emrine itaat etmeyi şiar-ı sadakat bilerek makamat-ı aliyeden hiçbirini taciz tevessül eylememiştir. Fakat devr- adil-i Hazret i Hilafetpenahide herkesin nail ve müstena'in olduğu nizam-ı katibhsay-i adaletten kendisinin dahi müstefid edileceği müsellem ve musaddak bulunmuş olmağla nesr ve neriyyeti mukarrin-i irade-i mu'adde- let-ade-i Hilafetpenahi buyurulan matbuat nizamnamesi-i mahsusuna muğayir hareketi hiç birvecihle kabul edememesidir. Nasıl kabul edilebilir ki nizam-ı mahsusunun icrasına memur buyurulan zat böyle bir emr-i hodsera ne ile evvel emirde muhalif-i marsibir halin vukuuna ve ikinci derecede olarak hukuk-u ibadın ziyaı gibi ikinci bir kaide-şikenliğin vücuduna sebeb-i müstakil olmuştur.

Nezaret-i celilenin hiç bir karara müstenid olmayarak ve reva gördüğü şu muamele-i gayr-i münasebeden Malumatın hukukun paymal edilme le beraber Nizam-ı devleti de Ekrem Bey Efendi Hazretlerine hadim

göstermek ve cerâid ve resâil-i sairede envâ-ı türrehat ve tahkikat mevcut iken onlara ihtara bile lüzum görülmeyerek (Malumat)ın şu suretle dahi bir ikinci tahkire uğratılmak istenildiği anlaşılmıştır. Şu deliller elde bulun duğu halde Ekrem Bey Efendi Hazretlerinin mazhar olduğu himâyete bizim daha muhtaç ve layık iken bizim nail olamadığımız teessüf etmez mi?

Bununla beraber devletin bina-yı nâzın-ı adâlet ve hikmetini daha ziyade mütealî edecek icraat-ı aliyeye memur olan zevat-ı kiramdan hiç biri müsamahat eden kesâni (çık dışarı terbiyesiz) gibi elfaz-ı cevâmesendane ile tahkir ve tezyife memur olmadıklarını bilerek cümlesi tedbir-i hükümette nâzikane davrandıkları halde Maarif Nâzırı Devletlü Zühtü Paşa Hazretleri tarafından rica ve tasarrufata karşı (terbiyesiz) sözüyle Ekrem Bey Efendi Hazretlerine gösterdikleri hususiyeti teşdid eylemişlerdir. Bu muamele-i müsâhakkâraneye mukabil taraf-ı kemteranemizden "Paşa Hazretleri devlethane-i asafanenizde bulunmuyoruz. Eshab-ı mesâlihten olduğumuz için Maarif Nezaret makam-ı alisine müracaat ediyoruz" cevabı verilmiştir.

Hami-i yegane-i matbuat olan velinimet-i biminnetimizin gazi-i bi-emsâl Sultan Abdülhamit Han-ı Sani Efendimiz Hazretleri Hazret-i Ömer-ül Faruk meslekinde hukuk-u ibad ve tab'a-i sadaka-i müsâmahanelerinden en küçük bir ferdin bile müstediyatını kabul ile dilşad buyurmak gibi yegane bir mutufet-u celile-i hüsrevane göstermekte iken Rıza-ı celil-i Cenab-ı Hilafetpenahilerine mugayir olarak Maarif Nâzırı Devletlü Zühtü Paşa Hazretlerinin eshab-ı mesalihden olan bu acizin kalbini kırmak ile huzuruna kabul etmemesi ve hais olduğu vekalet vezaret makamına karşı arzettiğim mevâddı dalemesi hakikaten bizce mucib-i teessürat-ı aşikâre olacak halat-ı müessifedir.

Şu makalenin esbab-ı tahririnde Maarif Nezareti Celilesi müfettişlerinden bir zat matbaamıza gelerek nâzır paşanın gazeteyi çıkarmamaklığımız hakkındaki ikinci bir emr-i sani-i nezaretpenahilerini tebliğ etti. Bir nezaret-i celilenin merci-i resâiyesinden görmekle cidden dağdar ve bu babda teessürat-ı vicdaniyemizi teşrihde meslub-ül ihtiyar olarak hadimlerinden bulunmakla müftehir olduğumuz Maarif-i Osmaniye namına beyan-ı teessüf ederiz. Amal-i mukaddese-i hilafetpenahileri saadet-i milliye ve saadet-i vataniyenin terakki ve tealisi nokta-i mühimmesine matuf ve (Malumat)ı nezaretmekten makamımız memnun olduğumuz Kavanin-i celil-i Osmaniye ala-kader-ül istitaat ifa-yı hizmet-i maarifperverane ile bunun illet-i gayie-yi tabiiyesi olan istikbal-i maddiye cihetlerine maruf olduğu cihetle hilaf-ı kanun olarak nüshalarımızın müsadere edilmek iktifa olunmayarak ebediyyen tatilimiz cihetine iltizam buyurulması hukuk-u tabiiyemizden bile mahrumiyetimizin tecvizini ima ettiği cihetle bu babda ne söylemek lazım gelecek hayretteyiz.

Maarif nezaretinde resâil-i mevkute ile mükâlemat-ı sairevi muayene etmek üzere muayene memurları da dahil-i hesab olduğu yirmi beş otuz kadar memur-u mahsus vardır. Bunlar Cuma günü müstesna olmak üzere pazar ve çarşamba günlerini muttariden tatil-i iştigal ettikleri gibi evrak-ı sairede cümlesinin birden ictima ederek ifa-yı vazife ettikleri dahi maşirattandır. Hasılı emsalsiz-i teftiş hafta içinde bir, nihayet iki gün sureti mumtazamada teşkil ederek bin türlü tetebbuat ve mütalaat ile yazılıp takdim edilen sahaifi asara nafevk-ül tasavvur bir nazar-ı müsâhakane ile hareket ve evrak-ı sairede hele pazar ve çarşamba günleri azadan kimse mahall-i memuriyete uğramayarak derkâr-ı emsalsiz, misal-i emsalsiz-i hayrandan olur. Matbaalar ve kitabeilerle bunlara müteferri hususata dair olan nizamnamenin yirminci maddesinin fıkra-i saniyesinde nezarete ruhsat itası zamanında takdim edilen asara nihayet üç mah sarfında ya ruhsat itâ olunacağı veya eser esbab-ı mucibesini bir tafsil-i tahrirem beyaniyle red edileceği münzarrah olduğu halde asarın devam-ı vesâit-şinasaneleri sayesinde bir eserin senelerce dolab-ı nisyan içinde kalarak en sonra gaib olub gitmesi emsâline göre vukuat-ı adiye-i

mükerreren den olub basen eser nevcut bulunsa bile sebab-ı mucibe falan tas
hine lüzum görülmeyerek her sahifesi kalem-i kati-ür-rahm cehl ile müleyy
olduğu halde sahibine red edilir. Meselenin bu cihetî kitab neşretmek arzu
sunda bulunan yaran-ı hizmetperverane ait olduğundan encümence kelimata ve
rilen mana-i naçenide-i kahkahabahçayı onların bu yüzden husule gelen teş
vişlerini tadile medar addederek resail-i nevrute hakkında icra edilen mu
amelat-ı teftişkaranenin beyanına ibtidar ederim.

Encümenin erbab-ı matbuat hakkında gösterdiği tesahilat-ı maarifperv
rane cümlesinden olmak üzere asarın ikişer nüsha olarak takdimi karar-ı a
iktizasından olmakla resail-i nevkute mündericatının kabl-et tab kamilen t
dini kabul olamadığından bir kısmı ikişer nüsha olarak yazılmış ve kısm-ı
geri tabedilmiş olduğu halde cumartesi veyahut pazartesi günü encümene tak
olunur. Verilen makalattan bilfarz edebiyata ait olanlar bir uzva, fenniye
diğer bir uzva havalı her kısım evrak birer uzva tevzi edilir. Her uzuv k
di fikrince bir müddet kik-i bi-nihayet bir allame-i taftazaniye-i sani olduğ
dem idrakine muvaffak olamadığı cümle ve fıkraata veya manasını bilmediği
elfaz ve kelimata havale-i satur-u kalem tayyederek eserin sirine " tabiind
beis yoktur, mesuliyetini deruhte ederim" ibaresini tahrir ve ekser fuzala
asa şu ibareyi dahi inla ve meanisi düzgün bir suhbette tahrire muvaffak ol
mıyarak gayet tuhaf bir vadide beyan-ı mafi-üz zamir eder.

Şu suret eserin bedel muayene mazhar-ı müsaade olmasına nazaran
olub yoksa bir eserin evvelce bir aduvv tarafından red olunubda gelecek ha
tekrar takdim edildiği halde yine aynı eserin yine aynı aduvv tarafından h
bir tarafına dokunulmayarak neşrine ruhsat verildiği kerrat-ı adide ile va
ki olmuş ve böyle bir çok evrak nezdimizde mahfuz bulunmuştur.

Çektiğim çileleri kalem bıraz dinlatayım. Beni mazur görün ey aza-yı
kiram ! sizi fikr eylemekden müddet-i ömrümde bu gün minnet Allaha kalem
eyledi teşhir-i meram.

Hasılı bir eser suret-i hebsetede encümen fuzalasının enzar-ı dakik
beyyinesinden geçtikten sonra hafta içinde Cumartesi ve Salı günleri saat
sekizde dokuzda Maarif Nazırı Devletlü Paşa Hazretlerinin riyaset-i nezare
penahileri altında içtima eden "Tedkik-i Müellefat Komisyonu" na gider. Or
da bir iki saat aza tarafından tedkik edilebilen asar, yine o gün saat ond
encümene gönderilir. O sırada bab-ı encümen piçgahında dolaşan resail- i n
kute sahibleri verdikleri asarı alırlar, encümenden komisyona giden asar y
tasdik edilir, veyahut encümen fuzalası tarafından kim bilir ne gibi bir
mütalea-i dureniişane ve nuktehafane ile tedkik edilmiş olan eserde tayy ed
miş olan cümel ve fıkraatın kenarına gerh ile "Sahih" işareti çekilir. Ase
matbuya kenarında böyle bir işareti görmek , bir gün sonra gazete neşretme
mecburiyetinde bulunan kimseler için ne büyük bir saadet olacağı teemmül bu
yurulsun. Komisyon azasının maarife kısmen hizmetleri kabil-i inkar değil
de ne çareki komisyon haftada iki gün iki saatten ibaret bir müddet için
teşekkül ederek aza hanelerinde bulundukları zaman hizmetten maf addedild
leri için resail-i nevkute mündericatı kamilen tedkik edilmeyererek eyyam-
muayenesinde alınamadığı cihetle perşembe günü risaleyi neşreylemek mecbu
riyetinde bulunan eshab-ı resail bilhak şikayete sıralamağa başladıkları sıra
nevki-i resmilerinde kaid-i sandali-i azamet olan aza tarafından envai t
dirat ve tevbihata liyakat kesbetmiş olurlar.

Herki zahmı hurd elbette figanı dared

Mucibince icra edilen bir haksızlıktan dağdar-ı teessür olanların
sızlanması tabii olduğundan encümenin haline dair biraz daha tafsilat ver
mekbisce zaruret hükmünü almıştır.

Evveldan encümende münsif, faal-aşina, ihtidar-ı resmiyesini alet-
gares ittihazına tenezzülden müctenib aza bulunduğu gibi encümenin fevkin
böyle bir müellefat komisyonu dahi olmadığından verilen eserler basen gün
gününe sahabına iade edilir, vekilmenin böyle ref-i sada-yı şikayet ettiği
işitilmedi.

Ahiren asa-yı enciimen evvelkine nisbetle iki misli tekessür etti. Tedkik-i müellefat komisyonu teşkil edildi. Encümene verilen her kitab ve eserin ikişer nüsha olarak takdimi kararı ittihaz kılında. Bi di eser, nüsheyn olarak verilmezse sahibine iade edilir. Nüsha-i sanivenin ne lüzumu ve sualinebisoe cevab tedariki mümkün değildir. Asaya sorulsa encüm muamelatına bir kaide-yi muntazamaya rabtı makseadına müstenid olduğu cevabı alınır. Yek ela asa encümen mühürüyle mumtum olarak tabına ruhsat verilen eserin aslına bittatbik neşri ve aslının encümende hıfzı ötedenberi encümende cari olduğundan ve zaten verilen nüshateynden biri dolab-ı nisyana atılarak geri encümen ve gerek komisyonca muamele bir nüsha üzerinde icra edildiğinden şu usulün eshab-ı asara mahza irae-i tasibat ve asa-yı encümence gönderilecek eserin önünü alarak tahrif -i iştigalat etmekten başka bir maksada müstenid olmadığı bedihiyat-ı evveliyedendir.

Resail-i mevkute münderecatının esbab-ı tehiri sualine tabi eser-i varidenin kesreti cevabı alınıyor. Vilayat-ı şahanede eser neşri nadiren olduğundan merkez-i saltanat-ı seniyede şu sırada ve mütedaviye olan eserlerden bir vaktiyle neşredilen eserin kesreteo mazır-ı mukayeseye alınması kifayet eder. Halbuki yukarıda arzolunduğu üzere halbuki mütedavil asa adetoe evvelkinin iki misli bulunur. Bu gün kalemiyle geçinen zevat-ı mahdudenin fikirleri meslek-i sadakatte memleketlerine ifa-yı hidemat-ı maarif-perveraneden ibaret olduğu ve yazdıkları eser daima böyle bir meslek-i müstakime matuf bulunduğu neşriyat-ı vaki'e ile sabit mertebe-i subut iken maarifçe gösterilen sevanni-i mevcude karşısında bazen küçük bir eseri defaatle etmek mecburiyetinde bulunan bir gazete ertesi gün müfettişler marifetiyle müsaderaya kıyam olunuyor. Matbaalar nizamnamesinin birinci maddesinin fıkra-i ahiresinde " kat gazeto ve resail-i mevkute kemakan-ı nizamat-ı meriyyesi ahkamına tabidir." sarahatle resail-i mevkute matbuat nizamnamesi ahkamına tabi kılındı ve binaenaleyh neşrine mezuniyet istihsal olunan eserin bir eser neşredenbir risalesinin - risalenin derece-i şiddetine göre- ilk defa ihtar, tekrar halinde ihtarı gedid, tevbih ve en sonra bir müddet tayiri ile tatili nizamnameyi mahsusu iktizasından olduğu halde nezaretin o emr-i keyfiyesiyle müsadere edilen resail-i mevkute hakkında ne kadar kanunşiğ bir muamele icra edilmekte olduğu ve eshabının bundan ne kadar mutazarrir olduğu müstağni-i arz ü tariftir.

Yukarıda beyan olunduğu üzere resail-i mevkute , matbaalar nizamnamesinin birinci fıkrasiyle ,kitab ve resail-i saire hakkında mevzu olan ahkam nizamiyeden istisna edilmiş ve gazete kabilinden addolunmuştur. Resail-i mevkute yirmidokuzuncu madde-i nizamiyede gösterilen kitab ve asar-ı saire gibi tabı ruhsattanbaşka neşre mezuniyeti havi encümenin tekrar ikinci bir müsaadesini istihsale mecbur olmadığı halde madde-i nizamiyenin encümen fuzalasına sevi tefsiri netayicinden olarak risalenin neşri için dahi ikinci bir müsaade istihsaline mecbur bulunmaktadır.Halbuki nizamnamede vakıa risale kelimesi mezkur ise de "mevkute" sıfatiyle tavsif edilmediğinden ve ibare-i nizamiyede mezkur olan"risale" kelimesi resail-i mevkuteden başka sair-i mütedavil hacim asar-ı saire hakkında kabil-i tefsir olduğundan resail-i saire hakkında icra olunan bu neşre mezuniyet muamelesinin bilüzum ve ibare-i nizamiyenin mezeyasına aleyr-i vücuftan münbais olduğu emr-i mezundur. Bu mütalaata nazaran birinci madde-i nizamiye ile tefrik edilen resail-i mevkute hakkında matbaalar nizamnamesi ahkamı cari olmadığından kütüb ve asar-ı saireye dair olan sair yedinci madde-i nizamiyenin resail-i mevkuteye şümulü olmadığı halde ahkamı tazdidi olan madde-i mezkurenin mahsiyete müteallik hilaf-ı mezuniyet bazı makalat neşreden resail-i mevkute hakkında icra-yı ahkam asla caiz olamaz. İbare-i nizamiyede mezkur olan "mazarrat" kelimesinin delalet ettiği manayı vaz-ı kanun dört fıkrada tefsir ve tahdid etmiş ve bunların haricinde vukubulan neşriyattan müteveellid cezanın icra-i muhakemesi mehakim-i nizamiyeye aid olacağını otuzaltıncı madde-i kanuniyede tasrih eylemiştir. Sirmiyedinci madde-i nizamiyeye nazaran kütüb-ü mazarrat hakkındaki

salif-ül arz fıkrata dahil olmayan asar-ı matbuanın katiyen müsaderesi evvelemirde teftiş ve muayene mütalaası üzerine Maarif Nazırının emr ve kararıyla icra olunacaktır. Yoksa nazırın hoşbehod emr-i şifahisiyle icra-i müsadere katiyyen caiz olamaz. Resail-i mevkuteden başka hilaf-ı masuniyet-i matbuata ait neşriyatta bulunan asar bile muhatab olan dairenin mevki-i müracaatı üzerine muhakemece risalenin yalnız bir kaç sahifesinin mucib-i mesuliyet mevaddı hâvi olduğuna karar verildiği halde ceza-yı nakdi kabilinden olmak üzere yalnız o sahifelerin iptali lazım geleceği kanun üçüncü madde-i nizamiyenin birinci fıkrasında muharrah olduğu halde bir risale-i mevkutenin bu sahifelerinden dolayı Maarif tarafından tekfilinin müfettişler tarafından tekfilinin müsadere ettirilmesine kadar hilaf-ı kanun bir muamele-i keyfiyye olduğu bedihidir. Binaenaleyh enciimenin iltizam ettiği muamelat-ı hodserane ve kanun-şikenane ile hidemat-ı neşriyeye devam hakikaten makabil-i iktihamdır olduğundan enciimen muamelatının bir kaide-i yekvaneye ve salimeye rabtiyle bundan böyle esbab-ı mesalihin kanunen temin olunan hukukunun muhafazasına ihtimam olunmacağını ümid ederek hatır-ı kelam eyleriz.

Lahika kabilinden olmak üzere gerecinin dahi beyanına lüzum görülmüştür. Enciimen azasından bazı zevat neşrine istihsal ve suhuat için takdim etmiş olduğumuz asarın gazetenin tatilini mucib olduğundan bahsederek gazeteyi tatil ettirmek niyetinde bulunduğumuza hamlediyorlar. Erbab-ı mütalaanın malumudur ki "Malumat" bidayet-i intişarından beri fevkalade bir eser-i terakki göstermiş vehatta ecanib in bile mazhar-ı takdir ve sitayişi olmuştur. Maksad-ı şahanemizin men ve nimetiyle perverde olduğumuz memleketimize nafi hidemat-ı maarifperveraneden ibaret olduğu şimdiye kadar vukubulan neşriyatımızla sabit olmuş olacağına beyan-ı itimad ederek gazetemiz dörder-i sekte-i tatil olduğu halde abone bedelatının aynalarına kanunen iade edileceğini mahal-şükran beyan edecek kadar saye-i veli-ün nimet-i mevaside iktidar-ı maddiye maliktir. Mazhar olduğumuz müsaadat ve inayat-ı celile-i hüsrevane sayesinde müteaddid-i kârân tarafından hakikaten pek parlak tevecchat-ı maarifperveraneye malik olmuş ve ahiren Anadolu demiryolu nakliyat idaresinin küşad edecek vilayat-ı şahanede ticaretle meluf olan sovata nakliyat hususunda icra-i teshilat edecek kadar kudret-i maliye hasıl edip umumun mazhar-ı emniyeti olmuş bulunduğumuz gibi Hidiviyet-i Mısriye canib-i alisinden dört lisan üzere neşredilmek üzere Mısır'da "Malumat" namiyle bir gazete neşrine mesuniyet dahi istihsal etmiş olduğumuzdan hami-i matbuat olan Şeriyat-ı mevali-i şiar, Ali afetpenah-ı Tarık-ı İkbal Efendimiz Hazretlerinin Saye-i Celil-i Mülukanelerinde ilaniheye hidmat-ı neşriyeye devam edeceğimizi şimdiden arzederiz.

- / - / -

Malumat Cilt 2 Sayı 39 sh: 627-632
21 Kanun-u Evvel 1311

M A L U M A T I N İ K İ N C İ M Ü D A F A - İ M E Ş R U A S I

Taarruza Mukabele Kanuni ve Meşrudur.

Binaenaleyh Selanik Maarif Müdüriyetinin nazar-ı teftişi altında neş dilmekte olan evvelce Malumatın bilmecburiye yazmış olduğu Müdafa-i Meşrua makalesine mukabeleden Mütalaa risalesinde ahiren gördüğümüz ikinci makale-i taarruzkaraneye berveçh-i ati ita-yı cevaba müsaraat ediyoruz

Hani şu kendisine "Yeni Edebiyat-ı Cedide"den dem vuran Hüseyin Cahid Bey yok mu bazılarının semere-i teşvikatı olmak üzere Halil Edib Beyi tecrih vesilesiyle Muallim Naci Efendi merhum hakkında bazı tecavüzat-ı biedebaneyi havi Selanik'de münteşir (Mütalaa) risalesine bir (Makale-i Dekedaniye) derc ettirmiş. Makaleyi okuduğumuz zaman bu halden müteessir olarak ervah-ı erbab irfana edilmesi farz olan hürmete binaen Malumat'a (Müdafa-i Meşrua) serlev siyle bazı mütalaat-ı bitarafane ve kadirşinasaneyi havi bir makale-i mahsus dere etmiştik. Makalenin ne kadar edibane ve nezihane yazılmış olduğunu tabi sebabı takdir etmiştir. Hedef olduğu tarizat-ı garazkaraneye karşı o zamana kadar sükut ile mukabele etmiş olan Halil Edib Bey Efendi bizim şu hakkuyane müdafaamız üzerine terk-i müsamaha ile Malumat'a bir mektub dercettirerek ne lerine aid bu unan o tarizat-ı garazkaranenin sebeb ve mahiyetini keşf ve be yan etmişlerdi. Bunun bize cihet-i taalluku olamaz. Çünkü Halil Edib Bey eli deki kalemle nefsini müdafaya her zaman hazırdır. Bu babda kimseden istimdad ihtiyacı yoktur. Fakat mesele (Naci)ye taalluk edince iş başkalaşır. Çünkü perdepuş-ı seng ve türab olan o vücud-ı fezailperver lisan-ı hal-i fenasaliy

Gönlümün halgı yıkılmış hanümanın söylesin

Terane-i hazinini civar-ı mezar-ı rahmetmedarından güzar eden kadirşi san-ı erbab-ı kalemin guş-ı insafına iraal ederken merhumun müdafa-i hukuku y lunda beş on satır yazı yazmak meslek-i aciz-i nafet ve hayretşinasaniden külliyen inhiraf manasını tazammun eder. İşte biz (Müdafa-i Meşrua/nazı bura rını düşünerek yazmış idik.

Malumat'da sırasıyla dercedilmiş olan makaleleri bittabi herkesten zi de dikkatli okuması ve cüret-i edibaneksinden utanmamak kalben tövbekar oması lazım gelir. Cahit Bey bu kere yine mahud Mütalaa ceridesine (Mecburi M Cevab)Serlebasiyle uzun bir heseyanname dercettirmiş.

Reftend bülbülani heşelhan zibağ-ı dehr
Zağ u zegen müazim-i in bustan gudend

(güzel sesli bülbüller bahçeden girmiş, siyah ve alaca karga yerleşmiş,l

Mealini hatıra getiren ve serapa /İtirafname-i acz/ ünvanına şayan el bu makale biri Halil Edib Beye, diğeri Malumat muharrirlerine yeni bize ait mak üzere güya cevapları, tezyifleri tazammun eder. Halil Edib Beyin bubabda tekrar ne diyeceğinibilemeyiz. Biz yalnız kendimize ait olan cihetlere ber- veçh-i ati cevab veriyoruz. Nüzhe yif-i sigar ve kibar ve bu suretle fikrince güya birden bire velvele-endaz-ı afak-ı iştihar olmak sevdasına düşen beyini evvelki makalemizde hayırhahane bir nasihat vermiş idik. Kabul etmemiş olduğu rını maatteessüf anladığımız için şimdi de tevbih ediyoruz. Bunun da tesirini görmezsek hadd-ı tedibin-i şakirdane karşı üçüncü derecesi ne olmak lazım gel leceğini mektebli olduklarından dolayı bizim tabii herkesten iyi biliyorlar. Fak beynimizde öyle dehşetli bir muhabbet hudusuna meydan vermiyecek surette is- lah-ı nefs ve lisan buyururlarsa verdiğimiz ders-i ahlakın netaic-i memuleşi ai görmekle memnun ve müftehir oluruz.

Cahid Bey Naciyi tahkir eden varsa yine taraftarını olduğunu ve gönl bir adama liyakati fevkinde medh etmek mesela(Üstad-ı Edeb) demek tahkir de olduğunu tam kendisine yakışacak bir şive-i efrenoperestane ile beyan ettik sonra Naci'nin olsa olsa iyi bir sarf muallimi olmak derecesini geçemiyece söylüyor. Dünyada bu kadar gülünç gaflet olmaz.

Beyimiz Naci'den hür türlü meziyyeti selb ederken haberi olmayarak yin Merhumun en büyük bir meziyyetini itiraf ediyor. Demek ki biliyor. Bil-ediği de bilmiyor. Meziyetli büyük bir Osmanlı edibi olduğuna bugün meydandaki asar şahid olan Merhum müşarileyh hakkında bu cehulane tarizatın ne gibi tegvikat ile vücuda geldiğini biz biliriz. Bu zavallı beyi aldatıyorlar. Naci Efendi Merhumun lalettarin bir eseri ele alınsa da Cahid Beye verilse her geyden sar ı nazar acaba ibarelerini düzgün olark okumağa muktedir midirler. Biz Cahid B hakkında öyle bir hüsn-i zanni maatteessüf zihnimize uğratmıyoruz. O halde bu yaygaralar ne demek oluyor.

Naci Efendinin vefatını müteakib ortaya "Naci şair değil, lisan muallimi idi" gibi basım sözler çıkmış ve hatta buna erbab-ı idrak ve irfandan tanı dığımız bir çok zevat da aldanmıştı. Bu türlü havadisin hangi menbadan tereşş ettiğini bisse esasen malum olduğu ve asarı meydanda bulunan bir adem hakkınd

İn asarı tedüllü aleyna

Yektasınca gunun bunun hisse-i garaz vehusunetinden müteveellid akvaline bedel kendince bir fikir hasıl etmek evveli bulunduğu cihetle hala bazı sade dilan-ı etfali aldatmakta olan o akval"i garazkaraneye karşı gülümseyib geçi- vermiş idik. Çünkü her türlü fezail-i ahlak ile muttasıf olan Naci Efendi Mer hum velev ki şairiyetce bir mertebe-i alide bulunmasın yine her halde kudema vadisinde şair olub bunu inkar etmek bizde şimdiye kadar hiç şair gelmemiş de mek olduğunu iddia etmek demek olmakla bu halin şiir ve edeb-i Osmaniden küll liyen bihaberliği ima edeceğinden şübhe yoktur.

Kudemadan bir kaç şairin mahsulat-ı fikriyelerè bin türlü sena ve sita yişlerle halka ilan ve Merhum Naci'nin bası eşarı edebiyat talimnamelerinde en mühim mebahisği edebiyeye misal olarak ityan olunur ken muahharen bazı hissiyat-ı kalbiyeye mağlüben Merhumu böyle mesahhire-i sibyan edecek kadar hakkında gülünç mütalaalar , fikirler iğaa edecek kadar hakkında dermiyan edi mesi erbab-ı insaf ve dikkat nazarında Naci'nin tenezzül-i kadrine bedel bu fikirleri iğaa edenlerin zanını şeyne kalb edeceğinde şübhe olmayan halattan ikan mesrek-i mamakulede hala israr-ı asar ğevam ve sebat olunması cidden sez var-ı hayretdir. Naci Efendi Merhumu bir üstat-ı fezailperver olmak üzere tav sif eden ve hakkında daha bir çok sitayişleri mutazammın (şukufe"i istiğrak)e takriz yazan zamanımızın üstad-ı fezailnihadı Şura-yı Devlet Bidayet Mahkeme reis-i alisi Said Bey Efendi Hazretlerinin olduğundan Naci hakkında böyle bir tavsifin tahkir manasını tazammun edeceği hakkındaki fikr-i Cahidane edil dem ziyade müşarileyh hazretlerine aid bir tariz-i hodnapisanedir. Said Bey Efendi Hazretlerinin bu tarize karşı ihtiyar-ı sükut buyurmayacaklarını kaviy en zannediyoruz. Gelelim Naci'nin sarf muallimi olması meselesine:

Beyimiz fikrince sarf muallimliği o kadar ehemmiyetsiz ki tarif olunma Bir milletin lisanını ıslah ve zevabıt-ı lazime tahtına almak kadar büyük bir hizmet olamıyacağı - Cahid Bey Değil- erbab-ı vukufun malumudur. Sezavar-ı di kattir ki bidayet-i zuhur -ı Osmaniden beri lisanımız için böyle kavaid vaze- decek bir muallimimiz gelmemiş. Bundan sonrada da geç gelir. Halbuki beylerini eteklere dolaşacak kadar çokda, içinde bir lisan muallimi yok. Hiç nasıl ola- biliyor. Onların en büyük emeli ıslah-ı lisan değil ihlal-i şive ve beyandan ibarettir.

§

Cahid Bey şu yerişan ifade ile diyor ki:" Erbab-ı edebe hürmet lazım geleceğinin Malumat sütunlarında görülebilmesi Dünyada görülebilecek , -imla aynen- tezadların çok garibliklerindendir. Edebiyat-ı Osmaniyenin mabihil iftiha rı olan Üstad-ı zamandan Recaizade Ekrem Bey Efendi Hazretlerine karşı Malumat yazılan sözleri okumuş karinin şimdi bu iddiayı okuyunca şaşırmış olmaları iktiza eder. Bir gün ayaklar altına alınan bir kaide-i ahlakiyenin yarın ta- haffuz için siper ittihaz edilmesi meslek sizliğin en büyük delilidir. Erbab-ı edebe hürmet lazım geleceğini ibtida Malumat öğrenmelidir"

Beyin Naci hakkında şiddetli davrandığının sebabı şimdi layıkiyle anla şıldı. Kendilerine beyan ederiz ki Malumat gazetesi şimdiye kadar kimseye

bigayr-ı hakkın tecavüzatda bulunmamıştır. Filvaki Ekrem Bey güzendirildi. F
kat sebebsiz değil, beyinsiz üçenmezlerse Maarif cerîdesinin eski kolleksiyon
nu göyle bir gözden geçirsinler, orada Ekrem Bey bu iğbirarı icab eden esba
esbabı nasıl davet etmiş görsünler de ondan sonra bizi ithama kalkışsınlar.
gibi azademaşreban ve hervan-ı ginasının tahkire hiç tahammülü yoktur. Çünkü
(hakaret reddolunur mahayyerdir)

Biz Ekrem Beyin meziyet-i edebiyesini takdir edenlerdenis. Edebiyat-ı Osmaniyeye ettiği hizmeti de biliriz. Fakat bu hal bizi tahkir için dir-i mü rileyhe selahiyet bahşedemiyeceği gibi bizim de kendilerine karşı ihtiyar-ı sukut etmemiz için sebeb olamaz. Bahusus ki bizim gibi Kedd"i yemin ve ırk-cebiniyle erbab-ı namus ve gayret değil Ekrem Bey , dünyada hiçbir fert tara ından halka karşı(sefile) diye tahkir olunmağa tahammül edemezler. Burası bü Peki cevabda niçin o derece iltizar-ı şiddet olunmalıydı denecek olursa onun da cevabını şair-i müteda-i şeyma Şir Hamid'in balada münharir mısraındaki (red) kelimesi ifham eder. Bu cihetler sadet-i bahsin külliyen haricinde ike Cahid Beyin tekrar bahse karıştırmak iddiası Bihem ne maksad-ı hafiye meb-nidir. Cahid Bey Erin olsun ki Malumat idarehanesinde çalışan erbab-ı gayret asar-ı naçizaneleriyle halka kendilerini tanıtmışlardır. Bu cihtâ haklarında ki tahsisat-ı aciznaneye cevab vermeğe bile tenezzül etmezler. Kendileri efkar münevvere sahabı adadında bulunduklarını anlatmak istiyorlar. Efkar-ı münevv re sahibi olmak hissi at-ı milliyeye ilan-ı isyan edercesine saçma şeyler ya makla değil, belka bir takım hakaik-i müessire ve münevvere telkin edecek asar-ı aliye neşriyle olur.

Fikren ve kalemen arada hiç bir münasebet olmadığı halde Namıkla, Nam (Yeni Edebiyat-ı Cedide) müessislerinden gösterseleri tahkirahsuhş-ı alem ol cak "ahval-i şarlataniye"dendir. O zevattan her hayat olanların hefikirde bu unduklarını biz biliriz.

Hele Cahid Beyin edebiyata intisabı olmadığı halde kendisini edib add mekle de iktifa etmeyerek Yeni Edebiyat-ı Cedide müessislerinden gösterircesi iddialara kalkışması en gülünç hallerdendir. Peşin kendilerinin edibliklerini müsellem değil ki hatta bir vaki ihtira etmek derecesindeki teaddüd-perver leri hatara gelsin. Bu hepsinden tuhaf. Zaten biz Yeni Edebiyat-ı Cedide aleyhinde bir şey söylememiş idik. Yazdığımız bir şey varsa odda yalnız Hacı Efendi Merhumu müdafaa etmekten ibaret idi. Malumat gazetesi meydanda duruyo

Hatta Cahid Bey isminibile tasrih etmemiş ve yalnız bu hürmetsizliğin nareva olduğunu söylemiş idik. Bey bu kadar niçin izhar-ı hiddet ve şiddet ed yor. Muallim Naci Merhuma her ne olursa olsun madem ki bugün aradan çekilmiş tir. Artık lisan-ı rahmetten başka bir şeyle yad olunmaz. Bu islamiyet ve in saniyetin icrasını emr ettiği en birinci kaide-i ahlakiyedir.

Ezkirû mevtâkûm bilhayr

Hatta cenazata hürmet heryerde terbiye-i medeniye ve erbab-ı insaniye le zımından addolundu ğundan ekseri Avrupa ve bilhassa Fransa Kanun-ı Cezası tah kir-i cenazata cüret eden eğirrülahlaf aleyhinde müteveffânın ailesine ikame-dava hakkı vermiştir. Bizde ise bu mesûliyet nebaşan ancak vicdan-ı umumi muha kemesinde mesul ve müttehem tutulur ki erbab-ı namus nezdinde bundan ağır bir ceza mevcud ve mutasavver değildir.

Yoksa tahkir-i hak-i meyyitte
Dekedanlık levazımından mı

Tarih-i edebiyat-ı Osmaniyede görüyoruz ki, her asrın üdebası yekdiğe rini hicvetmiş ve fakat içlerinden birisi ekseilince hepsi birden mersiyeler inşad ile ihzar-ı teessür eylemiştir. Asrının umum rical-i edebiyesini hicve miş olan Sürurî bile müşarileyhinin irtihalinde susişli tarihler , mersiyele inşad ederek ahlafa bir nümune-i kadirşinasi göstermiş ve hicviyyat ve hase-liyatının sırf hal-i hayata aid letaif-i edebiye kabilinden olduğunu ilam et mek istemiştir. Beyinsiz bunları görmeli de edeb ve irfanın terakki ettiği şu

asr-ı alide ahiskan Sururi'ye rahmet okutacak bir derecede kalmalıdır. Ütal a'daki makalesinde şahs-ı salise hakkı-i tezyif çıkarmak abes olduğundan bah derken yine o makalede hakim-i şehir Ütufetlü Ahmet Mithat Efendi Hazretleri ne hodşinasane zekanderazlığa tarize kıyam ediyor. Müşarileyh Hazretleri bir rub-ı asrı mütecaviz hidemat-ı kalemiyede bulunmuş zevattan olduğu halde hakkında icrası levazım-ı kadirşinasaniden olan tevkirata bedel (Zola) meselesinden dolayı halka karşı aleyhinde bulunmak reva mıdır.

Derin künbed be niki ber keş avaz
Ki künbed her çe kuy kuyidet az söyl

(Bu künbette sesini iyilikle çıkar çünkü sana ne söylersen aynını sanna

Muallim Cudi Efendi Hazretlerinin şu beyitleri de burada hatırlara gelir.

Oğlum ayineye benzer dünya
Ne ya arsan o olur çehre-nüma

Yeni Edebiyat-ı Cedide revac bulmuyorsa kabahat bizde mi- Yoksa kıyas te kadar mazhar-ı kabul olamıyacağı meydanda olan böyle bir meslegi tercih gayretine düşüb de - hissiyat-ı Osmaniye ile asla münasebeti olmayan- şeyle yazanlarda mı? Öyle (tenkid lakin bu pek kolay bir şey) gibi imla ve manadan ati ve Fransızca bir ibarenin aynen tercümesi kabilinden yani yazanlar yazdı ları şeyleri kime beğendirirlerse beğendirsinler yalnız ta ferda-yı mahşere kadar Türklere beğendiremezler. Bu güneş kadar parlak bir hakikattır ki ilm şebpere tiyretan nazarında sönük görünüyor. Artık elveşir.

§

Bir kaç yüz kişiden mürekkeb bir meclis-i edebde (Yeni Edebiyat-ı Ced de) hakkında beyanlıüzzar bazı mübahasat cereyan ede . Heyet-i meclis edebi yat-ı meskurenin mahi eti hakkında içlerinden bir zattan bazı istisahatta bu lunurlar. Bunun üzerine o zat bilkıyam cebinden bervech-i ati dero olunan nutku çıkarıb irade başlar, gerek nutk-ı mezkur, gerek cevabı bu meslek hak kında şimdiye kadar yazılan makalatın cümlesinden etraflı ve elbak vakıfane yazılmış eserlerden olduğu cihetle mütalaasını herkese beraber HirCahide tavsiye ederiz.

Sual-i Evvel

Ey Aza-yı Kiram!

Şinasi Merhumun zuhuriyle ibtida eden tarz-ı cedid-i edeb salikleri , meslek-i kadim-i edebin terakkiyat-ı asriyeye göre teadid ve ıslahı lüzumunu kail olmuşlar idi. O zaman efkar-ı ümmeti irşad için gazetelerle pek çok ma kalat-ı cedide neşrolundu. Edebiyat-ı kadime-i Osmaniden halkı bütün bütün tenfir ve meslek-i cedid-i edebin temizini hatta en adi cehle ve kahleden he segulara varıncayakadar fevkelade teşvik ve takdir edildi. (Alkışlar) Çünkü bir meslek-i nevin tervici vetesisi gayretinde bulunanlar tarihin şahadetiyl malum olduğu üzre bazı mertebe hakbazlıkları kabul etmek icab eder. İşte müşarileyhimin maksatları edebiyatımızı o vadi-i kalim-i munkaddan tahlis ve şahid-i maniyi zulumat-ı elfaz ve tabirat-ı uflaka damgahından terhis il nice asırlardan beri hasretkeş-i didar olan biçaregan-ı halka göstermekten ibaret idi. Bu maksadın husulü için dünyada akla ve hayale gelmez ne kadar haksızlıklar varsa cümlesini ihtiyar ve hatta o sırada yanılıb da meslek-i kadimeden bahse cüret edenleri cenkal-i hame-i hucum ve hiddetleriyle avihte-i balayı dar etmişler idi. (hüsazarda güftü gu)

İşte asıl maksad-ı teadidin cefte cefte başkatürlü tefsir ve başkayel teferrüa ve takdir olunmasının mebdeti bu mücadelat-ı kalemiyenin zaman-ı cereyanıdır. Müteceddidin-i atikanın maksatları hilaf-ı akıl ve mantık bir teşbihat ve hayalatları hani edebi atımızdan tard etmek ve lisan-ı müellimizi sadeleştirmek idi. Bu maksad husul buldu. O sayede bu gün bir çok ashab-ı kalem türedi. Kabiata muvafık bir çok eserler tabolundu. Fakat bu hakiki bir teadid değil idi. Çünkü müşarileyhim vakıa lisan-ı tahriri sadeleştirmişler ise de mana denilen şeyi pek ziyade iltisam etmişler idi. Belki bu mümkinat-ı müteceddidanenin

sebeb-i yegânesi yukarıda söylediğim gibi halka menfaat eserler yazmak ve ya
dırmaktan ibaret idi. (hüzzarda alaim-i nefret ve husumet) Böyle teeddüd eden
yazısı ise muhtac-ı tarif değildir. Nihayet zamanımıza kadar bu keşmekeş devam
etti. Bahse hitam vermek lazım geliyordu. Yeni Edebiyat-ı Cedide birden bire
zuhur edince iş başkalaştı. Bütün kainat (tecdid-i hâlik) ne demek olduğunu
öğrendi. Artık her tarafta gelsin takdirler, tebrikler hele Elhamdülillah ümmet
bidayet-i zuhurundan beri nail olmadığı şaye nail olmuştu. Lafız gibi mana
gibi şeylerin üteden beri lüzumsuzlukları cidden hissolunmaktaolduğundan Yeni
Edebiyat-ı Cedide zuhur eder etmez hele Elhamdülillah evvelbeevvel o belalar
ortadan defolub gitti.(sürekli alkışlar) İşte Yeni Edebiyat-ı Cedidenin maksu
ve mahiyeti lafız ve mana gibi iki kayd-ı bilüzum-ı tahammülfersadan Cedidane
bir azm-ı kavi ile tahlis giriban-ı akval ve hele kaviz-i buyası mana olan söz-
leri bütün bütün mevdud-ı nazar-ı istikbal etmek gibi cidden şayan-ı takdir
ve ibcal bir hizmet-i tecedüdperverâneden ibarettir (tekrar alkışlar)Şimdiye
kadar bir meslek-i cedid-i edebin muhassenatı hakkında nice nice makale-i gü-
de-i irfanfuruşane neşr olunduğu ve cemi ve bilhassa küre-
hasr-nişinan tarafından fevkalade alkışlara sahar olduğu halde (Ekol Anasiyen)
şakirdanı tarafından hala merdud-ı nazar-ı itibar ve gayeste-i tedavi ve ti-
mar bir nevi daelhezeyan gibi telakki olunması cidden ve hakikaten teessüfat-
azimeye şayandır. (hüzzarda gürültülü ve şedid bir heyecan).

Yeni Edebiyat-ı Cedide, eski edebiyat-ı atika-i civarda kahhane-i ilti-
fatından bütün bütün kard ve def ve ne kadar elfaz ve tabiratı var ise cümle-
ni dest-i kabülünden ref ederek kaabal üç yüze karib bir nevi kelimat-ı cedi-
deyi-i binaena ve latifiihtira ve sevda-yı sengin, ihtisar-ı anif , eda-yı te-
savvut, tebessüm-i nebati, buse-i meudud, rüya-yı zerrin, inşallah-inazar,
kande-i billurin gibi mikdarı yekesen doksana yakaside nice nice nevin terkibat-
bihahayı ihde-i nazargah-ı intifa etmiş etmiş ve bazılar Yeni Edebi at-ı Ced-
denin ebedüddehr kadar terakki etmemiş olduğunu iddia etmekte bulunmuş ise de
kelimat ve terki at-ı merkumenin bu miktarda buluğu i kar olunduğu halde mut-
mattem bütün bütün müteezzir olacağı rehin-i rütbe-i bedahettir. Hülasa-i ke
Yeni Edebiyat-ı Cedidenin zuhuruyle bütün akval-i üdeba fasıla-ınevbahara uğ-
mış bir nevi çemenzar-ı pürelvana dönerek her sude nice nice latif ve mutar
çiçekler küşade ve herkes temaşasına bin can ile amade bulunduğu halde şu Rö-
nesans devrinde tarafgiran-ı kudemanın hala rahlenişin-i mekteb-i kühen meh-
vur-i temaşa-yı füyuz-ı çeşem bulunmaları sezavar-ı ta'cibdir.(Alkışlar) Yeni
Edebiyat-ı Cedidenin en ziyade nerakkî diye telakki ettiğiniz şeylerden birisi de o imla den
kalemde gelmez suiistimalatı ıslahdır. Edebiyat-ı merkume Allah için olanca ku-
vvet ve şiddetini bu yolda sarf ve ibraz ederek imla taraftarlarına karşı bir
hatt-ı cedid ihtiraiyle isbat-ı liyakat etmiş ve filvaki "olunabilecek" gibi
bazı kelimatı hala mesela ( ) şekline bedel ( ) şe-
linde yazmakta bulunmuş ise de terakki denilen şey bittabi tedrici hasıl ola
cağından bir iki haftaya kadar bu suretin dahi tecellinüma-yı sahife-i vücud
ve gıbtabahş-ı imla ve kuyud olacağı her-nevi şek ve şübheden azade ve beriğ
(hüzzarda gülüşme ve memnuni et)

Yeni Edebiyat-ı Cedidenin cümle-i maksad-ı mühimmesinden birisi de mu
verat-ı adiyede hiç kullanmamakta olduğumuz ve Naci merhumun vefatına hükm e
tiği (vav) harfini merhuma rağmen kemaretle istimal ve hatta fatiha-i makal
derek bir makalede kaabal beşyüz tane kadar sıraya dizmek ve alimin nefsini
meşki idaresi gibi- tahtı-ı inhisar ve tazyika almak nokta-i mutenabahacına n
tuftur. (alkışlar)

Bu kadar muhalifine karşı Yeni Edebiyat-ı Cedide fevkalade seri bir s
retle terakki etmekte olubbu vadide yazılan makalatı havi asar kırk milyon
halk içinde haftada üçelli nüsha gibi gayet mühim ve cesim bir miktarda sat
makta herkes iştirasına bin can ile koşmakta olduğundan s
hari et vakıa elhak sezavarı tebriktir.

E hasıl Efendiler Yeni Edebiyat-ı Cedidenin istikbali hir üzden emi
Ben şu kalem elimde bulundukça bu meslekin terviçinden başka bir emelim yokt
(sürekli ve tekrar tekrar alkışlar hurra sadaları ve el çakırtıları)

CEVAB-I MÜTEK

İntisabiyle mübahi bulunduğum "Yeni Edebiyat ı Ve ideʻnin teşrihʻi ma hiyeti hakkında irad buyurulan nutka karşı bütün rüfeka-yı meslekim namına arz-ı teşekkür ederim.

Ancak bugün emsalsiz bazılarınca muhasemenatı inkar edilmekte olan Yeni Edebiyat-ı Cedidenin edebiyatımıza ettiği hizmetler üçle üç dört noktaya hi inhisar edemez. Bir bahar semasının ufk-ı kebudiʻi şeffafında açılan sarı, k mızı, pembe ve mavi bir güneş gülerek, oynayarak, uçarak, süzülerek, şimrütt ziyaları ile kainatı nasıl mübhem bir ibtisamʻı mülevvin içinde bırakmış ise Yeni Edebiyat-ı Cedide dahi , müçemmes hülyalarıyle mülevven tasavvurlariyle edebiyatımızı o hala getirmiştir. (Alkışlar) Bütün görüşünüz pürhande ve mutarra eserlerbütün nakabil-i tahlil tasavvuratʻı rakika, bütün bu şeyler edebiyat-ı cedidenin fikrinize bahşettiği füyuz-ı baharinin fikrinize bahşe tiği ahs-ı reng-i nazarfirib handeʻi handidir. (tekrar alkışlar)

Oh! Parnasyenlerin riha kelal veren o mutib ve müsiki reng-i safi-i be ağına karşı Yeni Edebiyat-ı Cedidenin ahuş-ı salam -ı mübhemiyet ve meşkukiye te ruhu bir mahmuriyet-i vecd ve istiğrak içinde bırakan o melan o mütebessi o handan tasavvurlarinedir. Bu gün Yeni Edebiyat-ı Cedidenin en konseri en sebil olan meşl-i nest ve mahmur ve mutarrası değilmidir ki bütün saf ve lac verd hülyalara , emellere müstağrak olduk. Ve şuh ve müzehher eserlerle bütü çehreʻi kainatı güldürdük. (fevkalade alkışlar ve hurra sadaları)

Semaların, denizlerin, kırların, dağların bütün bu şeylerin nazütenah güzellikleri bir gazeʻi şuh ve şeffaf ve müzehher altında enzarʻı iştiyakʻı şere nazlı tebessümleri, kanadlı hülyaları, rüyaları bütün peydalıklariyle , bütün hande-i nurâniyle bir beyaz leme hafif ol an ererken bir temas-ı ani ile nest ve mahmur olmamak mümkün müdür.

Şuh ve handan-ı penʻi sersari-i leyalin, mehtab ve müzehher fecr-i g rizan-i şürralalin bir neşʻeʻi tarʻı pürsükun altında resaşe-i matemle muh terib ve nalan , nefha-i ruh-ı saf ve leb-i nazin-i iştiyakiyle , refref-i ümidüz-iballiyle şirizan olması elhasıl bütün bu şeyler edebiyatımızı garib-i feyz-i hayat etmiştir. Bakın bunda dadı halfa ile türabinin hiçç dahli yokdur (Alkışlar) Yeni Edebiyat-ı Cedide sevda-yı mehabın hiss-i mutarra-i meshunun ve kavl-i müzehher-i mutebahını ortaya saçıp attığı zaman siyanın şiddetli Sk sürmesi kabilinden kakik ve nerdin bir kahkaha erkek şıtrafına bakmaʻa mecbu etti. Ve hak bir lezzetle bütün kalb-i şebabı mesrur etti. (Alkışlar)

Ve Yeni Edebiyatʻı Cedidenin nigahʻı sehharı bir hissi-i gülreng ile b tün gönüllerde mutarra ve taze sümbülleriyle bir bahrʻı handan açtığı zama artık.. oh artık.... memleketimizde hakiki edebiyat ne demek olduğunu anla şıldı. Ve hemen bu edebiyata ta anakʻı pürmehabbetʻi ruhtan, nemis-i kalbinden kopup gelen saf ü har ü vahiz tahdirat-ı pürheyecaniyle ve bütün iştiyakʻı t heyyüciyle ve (seyircilerden biri ayol biraz durda alkışlayalım) bütün saf ve mutarra emelleriyle mukabele ediyordu ve artık edebiyat-ı kadimenin enbaz-ı siyah ve nefurumda uzaktan ... ta uzaktan bir handeʻi istihza ile bakıyord (alkışlar)

Efendiler her taraftan yağan ve bütün Yeni Edebiyat-ı Cedide müntesi lerini kamçılaşan şu baran-ı takdirʻe vicdanin sırrʻı mahiyetini anlamak için benim " İcmalnameʻi Yeni Edebiyat-ı Cedide" ıtlakına cidden şayan olan bu şuh ve müzehher ... mestʻi mahmur şive-i beyanıma dikkat etmek kafidir.

Edebiyatımız bütün bu tezahüratiyle bütün bu tahassüsatiyle ebediyyen ...ebediyyen yaşayacak ve lisanımız ancak bunun seyeʻi levn-i muhtazarında bekasını temin edecektir. Heyet-i muhtereremenin hakkımızda gösterdiği saf ve samimi takdirlere karşı sümbüllü hissiyle, müzehher emellerle teşekkürat ımı takdim ederek kesb-i iftihar eylerim.

Efendiler!! Bu nevmuz Yeni Edebiyat-ı Cedidenin devamʻı sıhhat ve afi tine şu pürhandeʻi müçemmes billur kadehlerle badenuş olalım. (her tarafta fevkalade şiddetli alkışlar ve el şakırtıları)

MAKALE-İ MAHSUSA

(İKRAM-I AKLAM)

Muallim-i erbab-ı matbuat ünvanına mesair-i addesiyle isbat-ı istihkak eylemiş olan Atafetlü Ahmet Mithat Efendi Hazretleri Tercüman-ı Hakikat refikimizin dünkü nüshasında (İkram-ı Aklam) serlevhası altında bir bend-i mahsus derc etmişlerdir. Hülasa Avrupa lisanlarında yazılmış olan eserlerin lisanımıza nakli için erbabını teşvikten ibarettir.

Bu emel güzel bir emel olduğu için onun husulünü temenni etmek herkes için tabiidir. Ancak bunun mevki-i fiile konulacağı pek müşkül olduğundan ve bazı mehazide varid-i hatır bulunduğundan biz de aklımızın erdiği kadar bir iki söz söyleyeceğiz.

Malum ya, klasik eserler onlardır ki en büyük müelliflerin mahsul-tab ve kalemi olub meşk ittihazına salih ola.

Bu halde her lisanın, her lisan-ı medeninin klasik eserleri vardır. Yunan-ı kadimin, eski Romanın, Arap ve Acemin, milel-i garbiyeden Fransızların, Almanların, İngilizlerin elbette böyle meşk ittihazına layık mesair-i kalemiye ve fikriyesi mevcuttur. Lisanımızda da klasik eserler yok mu? Süleyman Çelebiler, Şinasi Paşaların, Naçilerin asar-ı fahiresi elbette bizim klasiklerimizdendir.

Klasikler bir millette yetişen eazım-ı erbab-ı kalemin mahsulat-ı fikriyesi olduk arı cihetle bunların mahiyetine vakıf olmağı o millet efradından ziyade milel-i saire erbab-ı lisanının arzu etmeleri pek müstahsendir. Ancak bu arzu nasıl isaf olunabilir. İşte burası gayet müşkül bir şeydir.

Zira bu mebhaste ilk varid olacak sual klasikler tercüme olunabilir mi? meselesidir. Klasik eser meşk ittihazına salih olmak için hangi lisanda yazılmış ise o lisanın dekaik-i mezeyasını cami olduğu için onu sa aslındaki tesir ve letafet ile diğer lisana nakl adeta müstahildir. Dünya da hiçbir klasik eser yukaridaki letafet ve mezıyyat-ı asliyesiyle diğer bir lisana nakledilebilmiş olsun. Fakat şimdiden dermiyanedelim ki bir klasik eserin taklid edilmesi başka, diğer bir lisana nakloğunması yine başkadır. Birincisini mevki-i fiile koymağa muvaffak olanlar mefkut değildir. Ancak ikincisini yapabilmiş bir mütercim hatırımıza gelmiyor.

Boileau'dan, Corneille'den Schiller'den Goethe'den bahsetmeğe ne hacet. Lisanımıza dahi tercüme ve neşredilmiş olan Fuliç Paşa'nın (Milel-i Müsliha) sini Fransızlardan üç sat Fransızcaya tercüme ettikleri halde üçü de aslındaki mazmi-i mantazamayı ifham edememişlerdir. Müellif bunlardan yalnız üçüncüsünü diğerlerinden iyi buluyorsa da yine kusurludur.

Mesalik bizim lisanımızdaki klasiklerin hangisi bir lisana tercüme olunabilir? Bunlardan bazılarına Fransızcaya tercümeye çalışdık, çabaladık bir türlü olmuyor. Diğer bir lisana nakl olunduğu gibi letafetinden eser kalmıyor; yalnız letafetinden değil mezıyyetinden de eser yok. Meselâ Nefi'nin:

Aferin ey rüzgarın şehsuvar-ı safderi
Arşa as şimdengerü tığ-ı süreyya cevheri
Tığına nola yemin eylerse ruh-ı murtaza
Bir gaza ettin ki hoşnud eyledin Peyganberi

Beyti hangi lisana nakloğulabilir? Bunun mesela Fransızca'sına insan bir kere ihale-i nazar etse şairin sırf hayale daldığına kail olur. Fakat Türkçesini, bir kere Türkçe'sini okudumuz mu bütün lisanın kuvveti ihtisasat-ı şahsiye ve milliye, kelimelerin meani-i mutazammınası, hissi

yat-ı diniye, kavaid, fesahat, belagat kemal-i müşakasiyle tecelli eder. Okurken lisan başka bir şive kesbeder kalb başka türlü olur. İnsanın, heyc şekli adeta değişir.

Klasikleri tercümeden maksat nedir? O milletin edebiyatı hakkında fikr vermek veyahut onları meşk ittihaz etmek ise tercüme ile bu iki maks. ikisinin de tamamı-i hasüle kabil olmadığı muhakkaktır. Eğer maksat o lisa daki mahsulat-ı kalebiye hakkında bir malumat vermek ise o halde istediği tercüme olunabilir. Hatta bir çok yerlerini mahv ve isbat suretiyle geçmek kabil olabilir. Naci merhumun bazı klasik ebyatı tercümesi gibi.

İki lisan arasında irtibat bulunursa Almanca, İngilizce arasında ol şu gibi bu halde tercümelerde olukca muvaffakiyet hasıl olabilir. Mesela Shakespeare Almancaya da Fransızcaya da tercüme olunduğu halde Almancası aslındaki letafete delalet edebilecek mezamini havi olabilmiştir. Halbuki Fransızcadan Türkçeye tercüme gibi mugayir olan iki lisan arasında olur aslındaki meziyyetin yüzde onu bile verilemez. Mithat Efendi Hazretleri Sid(Cide)i yaptıkları gibi. Hele aslı manzum olan bir eseri nesren Fransı casından Türkçeye nakle klasik tercümesi nami verilemiyeceği bedihidir. Hatta (Gid) yine Fransızca mensur olarak taklid olunsa yine o manzum (Cid başka birisidir.

Mithat Efendi Hazretlerinin yine kendileri dedikleri gibi bizim iç şu klasiklerin devri geçmiş olmak şöyle dursun henüz tamamiyle hulul bile etmemiştir. Lisanımız daha o dereceye getirilmedi. Bir kere lisan o ifada eda edecek bir hale gelirse o zaman tercüme kolaylaşır. Fransanın şimdi m dar-ı iftiharı olan (Bourje)nin bazı romanlarını bile lisanımıza nakl etm mümkün olamıyor. Çünkü bu muharririn asarı hep tedkikat-ı ruhiye ile meş olup lisanımız ise onları doğruca harfi harfine nakle müsaid görülmüyor.

Klasiklerin kaffe i hasseyasiyle lisanımıza nakli matlub olmasiyle bile yine her iki lisanda malumat-ı kamile sahibi olmalıdır ki tercümeye şuruu hak kazanabilsin. Bunun için Türkçeyi merhum Naci Efendi kadar ve Fransızcayı da Hilmi Malik kadar bilir müterecimlere ihtiyacımız vardır. İhtimal ki böyle müterecimleriniz çıkarlarda bu işi ifa ederler.

Burada hatırımıza geldi. Mithat Efendi Hazretleri Naci Merhum'un Trajedi yolunu açmak için pek çok emek sarfettiğinden bahsediyorlar. Biz burada teessürümüzü bir parça izhar edeceğiz. Merhum yazmış olduğu Ertuğr istinsah için bana vermiş idi. Hatta garib olarak Fransızcaya tercümeye de yeltendik idi. Bu eseri Mithat Efendi Hazretleri bana okutmuş idi. Fransı lerin Deklamasyon dedikleri tarzda okuyordum. Eğerin bu türlüsüne, hamas ta meftun olduğuma için olmalıdır ki mazmunu yalnız sahatabe değil müte-kellim olan bana da tesir ettiği için hepimizin gözleri birden doldu. Zat bir Osmanlı, bir Türkün yüreğinde o mefahir neler uyandırmazdı.

Ne ise Naci Efendi nin merak ettiği o trajedi hevesi başkalarında kügayiş bulamadı. Zannederim ki o sıralarda bir iki şey yazıldı. Fakat iş o kadar.

Geçen gün notacı meşhur Hacı Emin Efendi ile konuşuyorduk. Dedi ki Bazı ahval ve harekat-ı tabiiye ve muzmereyi mesela muhallelerde atla mü vi sebze satan bir gezdiricinin bir makam ve eda ile gezindiğini musavver bir nota bir musiki yapıyorum da iktiza eden süsleri nazm edecek bir şair hakikatperver, ahval-i tabiiyyeyi sözünde resm eden bir edip bulamıyorum"

Emin Efendi bu sözleri kemal-i teessürle söyledikten sonra böyle b havayı bize de dinletti. Hoştu, latifti, vaesefa ki söz yok.
İşte Naci Merhum'un dediği gibi "Edebimiz, şuaramız ne yaparlar ki kaside çeşnisinden kurtulamıyorlar vesselam"

Bize en işlek yol gazete mütercimliği iken onu bile hakkiyle ifa e
cek kaç kişi var sorarız. Bir mütercim lazım olunca bulmak kabil olmuyor.
Nicelerî mütercim bulmak üzere geliyorlar da Türkçe yahut Fransızcada af
olunmaz hatalar eyliyorlar.

Binaenaleyh klasikleri biz henüz tercüme edecek bir halde olmadığ
mızdan onların bekâretini lisanımızın tevsiine kadar muhafaza etmeliyiz.

Ahmet Cevdet. Vakıat Cilt 5 Sayı 98 sh 96
28 Ağustos 1913

M A K A L E - İ N A M E C U S A (Müsabaka-i kalemiye)
İ R A N - I A K L A M

-Biraderimiz saadetlü Said Bey Efendi hazretlerinin "Sıhhat-ı Terceme" lerinin üçüncü dördüncü cüzü münasebetiyle yazmış olduğumuz makalede lisan-ı Arabi ve Türki ve Farisi ve Fransavi'nin darb-ı emsali müntehabatının nevi hakkındaki teklifi üzerine ettiğimiz bu beyanı güzel bir zat terakki-i maarif-i Osmaniye gayretkarı bulunmak sıfatiyle dedi ki:

-Efendim hazretlerinin bu güzel teklifleri aklam-ı Osmaniyeyi bir taramaya davettir. Bu da pek güzel bir eser-i gayrettir. Lakin i'dam-ı aklam kabilinden olarak daha muhtaç olduğumuz bir çok şeyler vardır ki onları dahi unutmamak lazım gelir. Geçende senelerce evvel bir zat-ı alinize (Yani Ahmet Mithat) Avrupa'nın asar-ı edebiyesini en "klasik" addolunmak derecesini bulanların eserleri pek lisanımıza tercümesini tavsiye buyurmuş idiniz. Hatta "Corneille'in (Le Cide) nam eserini de dam-ı bahse koyarak pek güzel intikad dahi eylemiş idiniz. O zaman bu gayretler biraz tecemmüm eylemiş olsaydı meydana bunca romanlar çıkarmış olan himmetlerin daha büyüğüne hiç ihtiyaç görülmeksizin klasiklerin tercümeleri dahi şimdiye kadar hayli ilerlemiş olur idi de gençlerimiz dahi Avrupa'nın asar-ı edebiyesi denilen şeyler hakkında Prola'nın mektubatnameleriyle Paul Bourget'in asar-ı kudemayı bozacak etkisi hakkında yazılan makalelerden ibaret olduğunu anlayıp bürhan ve Avrupa'da tedib-i tabayi-i beşere cidden hizmet edebilecek asar-ı hakikiye-i edebiye dahi bulunduğunu öğreneceklerdi idi.

Şu sözü söyleyen maarif gayretkarı zat ile aramızda bir hasbihal açıldı ki hülasasını olsun buraya derc etmiş olmak hizmet-i edebiye gayretinde bulunan gençlerimizin pek çok ziyade işlerine yarayacağına hiç şübhe edilemez mertebede bunlar sırf hayır mahlul ortaya çıkarılan beyan olunan mülahazatı güya doğrudan doğruya kendi nefs-i tahrirlerine tarız edilivermiş gibi telakki eylediklerinden beyhude tatvil-i makal ve tenef-i kelam etmemiş olmak için suret-i hasbihalimizi ine endişiniz için sakladık.

Fakat hiç olmazsa nesl-i tahririne tarız addolunmayacak bir mütalaa olmak üzere tercümeye iktidarları mükemmel olan bazı sahib-i himmetlere şu klasik asarın tercümeleri hakkında bir zaman demiyan etmiş olduğumuzu teşvikatı tekrar edelim ki acaba emeyi güzerginiş olmuyuz?

Asar-ı mezkure yüz yüzelli senelik eski eserlerdir diye acaba nazar-ı ehemmiyetten bu mülahaza ile düşecek kimse bulunabilir mi? Yakın bir münazara-i kalemiyede "Öyle eski şeylere bugün rağbet olunmaz. Bugün ideler(fikirler) değişti. Bugün sanatımızın(hislerimiz) başkadır. Bu asır Şhakespeareler, Goethe'ler, Corneille'ler asrı değildir. Bu asır Zolalar, Kippenler Bourgetler asrıdır" diye sorulmadan bazı sözler söylenmiş ise de biz bu gibi sözleri hiç söylenmemiş addeylemek olmaz mı? Çünkü bir kaç kuruş olan çocukcasına sözler bin defa tekrar edilerek gözümüzün önüne konmamış demektirler.

Bu günkü günde Berlin, Paris, Londra gibi merkez-i edebiye Goethe, Corneille, Şhakespeare devirlerinde bulunmadıklarını hiç de hatırdan bile geçirmiyorlar. Hatta geçen kış Corneille'nin, Molière'nin, Racine'in tiyatroları oynanmış idi de Paris kibarı fevc fevc temaşaya gitmişler idi. Bunlar bir kaç asırlık eshab-ı asar oldukları halde üç beş senede bir kere hala eserleri tekrar tab olunmaktadır. İki yüz sene sonra Zola'nın asarını tekrar tab etmek değil belki o zaman iki yüz sene evvel bir Zola gelmiş olduğu tahattur dahi edilmeyecektir. Fakat bu mukayeseler bu mülahazalar bizim neyimize lazım? Siz kendinizi düşünelim.

Bizim için bu klasiklerin devri geçmek şöyle dursun henüz tamamiyle hulul bile etmemiştir. Hak taala hazretleri rahmet-i bihayesinin mebzuliyeti ile mükafat eylesin, Naci'yi "Kesid-i Harabati"liğten çıkarıb bir Racine bir Şevalo etmek için ne kadar emek sarfeylediğini hususiyatı ahvalimize vakıf olan Şeyh Vasfi Efendi hazretleri gibi bazı zevat bilirler. İşte o cism ve sanı gair yaratılmış olan Naci-i dahiye klasiklerin ne olduklarını anlatmağa çalıştım. Ama bunun için gerek onun ve gerek benim çektiğimiz zahmetler böyle bir "çalıştım" kelimesiyle tarif etmiş olamam. Racine'in Corneille'den bir kaç trajedi ile Shakespeare tercümelerinden birkaç dramı (henüz Fransızca hemen bilmediği cihetle) harfbeharf tercüme ederek okudum. Merhum gerçekten bir adam idi. Bu suretle klasikleri bihakkın anlayamıyacağına hükm ederek zaten pek az mukaddematını gördüğü Fransızcayı ilerletmeğe heveslendi. Öyle "gel geç" denilebilecek bir heves değil. Yedi sekiz ay bir gayretle Viktor Hugo'yu , Prodhon'ı falanı anlamağa başladı ki bunlardan ettiği tercümeler meydandadır. Hepsi de kendi tercümeleridir.

Ah Sevgili Naci! Vefatından dört gün mukaddem Duma Fils'in "La dame O Kamelya" romanından son dersini almış idi! ne ise yazmakta olduğumuz şu satırları da göz yaşlariyle boğmayalım!

İşte bir maksadı anlamak için hoca bir lisan öğrenerek maksadı hakikaten anladığı zaman zat ün netakeyni ve Ertuğrul'u yazmağa başladı. Maksadı Osmanlıca trajediye bir yol açmak idi. Muvaffak olamadı. "Hazret bunları yazdım ama yine klasiklere benzetemedim. Volter'in Harriyade'ini taklid mümkündür. Çünkü bir nevi şehnamedir. Fakat Racine'in, Corneille'in trajedilerini taklid mümkün olamıyacak. Biz henüz edebiyatın bu devrine gelmemişiz. Ne yapmak kaside çeşnisinden kurtulamıyor," dedi. Zannederim ki bu yolda hasbihalleri Şeyh Vasfi Efendi hazretleriyle dahi etmiştir.

İşte Naci bu kadar büyük bir emek sarfından sonra klasikler devrine henüz gitmemiş olduğumuzu hükm eylemiş idi. Bu devri çoktan geçmiş bile olduğumuzu bize bir suret-i cidiyede isbat edebilecek var ise bu hizmeti in şu hizmeti in minnetdarı olmuz.

Kendi görüşüme itiraz olduğu gibi Naci'nin bu yolda ki ihtimali nazariyelerine de itirazım vardır. Biz hakikaten klasiklik devrine henüz girmedik. Zaman için duyorum ki Fabuller, El Cideler, Andromaklar, Romeo Yülyetler gibi asarı edebiyye , yaratamız henüz vücuda getirmeyeceklerinden hiç olmazsa şimdiki halde tercümelerini olsun vücuda getirelim. Terakkiyat-ı edebiye şehrahında epeyce merahil kat eyledik diyorum. Yakın hamd ve sena olsun kat eyledik ama bu merahil pek kısa şeyler. Arşın boyu bonak beş gün oturak kabilinden hareket ile kemalat-ı matlube menziline vasıl olabilir miyiz? Birisi bize derece-i terakkiyatımızı sorsa da " henüz Romeo Yülyet'i falanı bilmeyiz. Bunlar taklid değil a henüz tercüme bile olunmadılar" desek acaba bu sözümüz nasıl bir çehre ile telakki olunur idi?

Şimdilik bundan ziyade söz söylemeyiz bakalım bu kadarcık bir hasbihal ne yolda mukabele görürüz de ondan sonrada yine söyleriz.

Ahmet Mithat. Malumat Cilt.5 Sayı 99
sh. 975,976,977 3 Eylül 1313

B İ Z D E K L A S İ K [illegible] ?

Geçen Cuma günkü Malumat'a derc edilen "Klasikler" unvanlı makaleden sonra Tercüman-ı Hakikat'de Doktor Cenab Şahabettin Bey Efendi'nin bir makale-i muhakkikaneleriyle buna cevab olarak üstadımız Atatürk Ahmed Midhat Efendi Hazretlerinin bir bend-i fazılanelerini kemal-i dikkatle, ziyade fahr ve mübahatla mütalaa eyledim.

Böyle makalelerin kemal-i dikkatle mütalaası lazım geleceğini kadirşinasan-ı erbab-ı mütalaa bizimle beraber itiraf edeceğleri gibi şimdiye kadar bu yolda nazikane, vakıfane mübahase dahi bizde [illegible]mütteessüf az görülen ahvalden olduğu cihetle o mütalaalar fahr ve mübahatı da davet ederler.

Hususu lisanımızın teveline, Kütübhane-i Nevani'nin teniselemesine pek büyük tesiratı olacağından iştiak edilmesek lazım gelen şu bahisler cümle muhibban-ı marifeti [illegible]esrar ve mübtehic eder.

Fakat şu bahisler içinde bizim de bir klasik devirlerimiz bulunub bulunmadığı ve bir de hayat-ı medeniye için umumi bir mal sayılan Yunan, Latin, Hind ve yeni Avrupa klasikleri devrine girib girmediğimiz yani bunları Türkçe'mize nakledecek kadar lisanımızı ilerletib ilerletmediğimiz meseleleri ortaya çıktığından şu makalenin tesvidine lüzum görülmüştür:

Geçen makale-i naciz anemizde de arz eylediğimiz vechle umum edebiyat-ı Türkiye'nin klasik devirleri olduğu gibi edebiyat-ı Osmaniyemizin de edvar-ı klasikiyesi vardır.

Fakat şimdi denecek ki "klasik" denilen asar edebiyenin kaffesini cami olacak ve aid olduğu lisanın edebiyatınca pek ittihazına elverişli bulunacak idi. Halbuki "Şeybaniname" nam Ali Şir Nevai'nin bazı asariyle "Mahbub-ul Kulub"ı Sultan Veled Hazretleri'nin "Rebabname"lerinde ki 150 bu kadar beyitten ibaret mesnevi-i mutasavvıfane (x) vesaire bugün bizim için nümune ittihaz edilebilir mi? Buna mukabil biz de deriz ki Euripides, Sofhokles ve daha bilmem ne gibi Yunan ve Latin asar-ı edebiyesini kadim Yunan Latin lisanlarını tahsil etmeden kim anlayabilir, zaten bunlara ne hacet? Cenab Şahabeddin Bey Efendi'nin makalelerinde de irad buyurdukları ve Fransızca bilenlerden herkesin malumu olduğu üzere Fransız klasikleri hemde hemen bundan bir asır evvel yazılanları bugünkü Fransız imlasına, sarf ve nahvine, belki de telaffuzuna muğayir olduklarıcihetle içlerinde şimdiki Fransızcai ile olan mugayeretleri Çağataycai ile Osmanlıca'nın arasındaki farktan pek açık olduğu halde hem metalilerden lezzet almak, hem de lisanın tarihine hizmet edilmek üzere bilcümle tab edilmiyor.

Bilfiaten hatırımıza gelecek yukarıya kayd edilen Çağatay klasiklerinde sarf-ı nazar Osmanlıcamızda klasik devirleri yok mu? İşte cümle hala Mülk-i Osmaniinin her yerinde kemal-i tazim ile okunan ve belki de yüzlerce nazireler yapıldığı halde kıymetinden düşürmek şöyle dursun sanki o nazire güle o güzel eserin kıymetini artırmak üzere çalışıyorlarmış gibi mahsus bir netice veren "Mevlid-i Şerif" manzume-i celileleri ilk klasiğimiz olduğu gibi ondan sonra da bir takım edvar-ı edebiye hüpadına sebeb olan klasik edibleri miz gelmiştir.

İşte Naki, Nuzuli, Nefi, Nedim, İkdam Sermuharriri İzzetlü Cevdet Beg Efendi Nezdinde bulunan ve fakat tercüme-i haline hiç bir yerde destres olunamayan İzzet, Akif Paşa ve saireden asarı bir klasik değilde nedir? Naki ile Akif Paşa'nın malum olan mersiyeleri istitafetinde Fransızcada da bir eser gösterilemez. Nefi'nin kasideleriyle Nedim'in gazelleri kadar da

(x) Rebabname'nin o kısmı İstanbul kütüphanelerinde bulunduğu gibi Hosyo Radlof vasıtasiyle de Petersburg'da neşredilmiştir.

şimdiye kadar hiç kimse şiir diyemedi.

Fuzuli gibi Osmanlıcadan başka Azerbeycan Türkçesiyle divan tanzim eden bir şairin eseri bilmisbe bizce elsine-i Türkiye şubelerinden daha kolay anlaşılır olduğu için klasik olmuş kalmıştır. Evvelcede arz edildiği üzere her lisanın kendisine mahsus klasikleri olduğu gibi bizim de , hem de bütün Türk lisanı şubelerinin lezzetle okuyacak klasikleri vardır. İş onları anlayacak kadar malumat-ı lisaniye edinmektedir.

Umumi klasiklerin bizce tercümeci olsem olduğu, hiç olmazsa müfid olacağı tesliş buyurulmakta isede bunları tercümeye lisanımızın vasıfları kafi olub olmayacağı düşünülmektedir, işte asıl anlaşılmıyacak, şaşılacak nokta burası.

Yunanlıların ilim ve fünunu Mısırdan aldıkları zaman ne halde bulundukları malumdur. Acaba kendilerine nazaran pek eski, pek mükemmel olan Mısır, Fenike ulum ve edebiyatını Yunancaya nasıl nakl eylediler?

Şiir ve hutbelerinden başka sahai-i cahiliyetlerinde bir şeyleri görülmeyen Araplar nasıl olduda lisanlarına , Yunanın Latinlerin, İranın Turanın, Hindin asar-ı ilmiye ve edebiyesini tercümeye muvaffak oldular.

Yine mi uzağa gittin? Bundan otuz yıl evvel hiç olan Japonlar bugün belki bütün klasikleri tercümeye muvaffak olmuşlardır.

Bu halde biz neden o tercümeleri vücuda getiremiyoruz? Zamanıyle tıb için de böyle deni ordu. Tababetin mutlaka Fransızca tedrisi lazım geleceği Türkçenin o ilmi ihata edemiyeceği söyleniyordu. Derken ortaya bir Kırım'lı Aziz çıktı, davanın butlanını isbat eyledi. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye Lügat-ı Tıbbiye, Istılahata-ı Tıbbiyeyi cem eyledi. İşte o zamandan beri o koca mücelledat meydana kondu. Fakat ıstılahat-ı tıbbiyenin muhtac-ı ıslah olduğu söyleniyor. Teslim ederiz fakat işte Cenab Ebuzziya Tevfik gibi bir hayli üdeba-yı hükema yetişti. İşte onların hizmetleri de o kusurları hem de mazzıyade ikmale kafidir.

İş rağbet ve teşvikdedir. Anlam-ı Osmaniye her şeyi vücuda getirmeye müstaiddir. Sırası gelmişken şunu da ilave edeyim. Müsteşrikinden ve Fransanın Dersaadet sefareti memurlarından olub ve "Tabsıra" gibi bir eser-i edebimizi Fransızcaya nakl edecek derecede Türkçemize vukufu müsellem olan Mösyö Huleman Muvar cenabları bundan bir kaç sene evvel İstanbul'da tab edilen kitablara dair bir kaç cild eser neşrettiler. İbliyografyaya aid olan bu ciltler hakikatde Avrupanın pek de tevecchünü mucib olmadı. Çünkü tercüme yollu vücuda getirilenler hep (Fonsön dü Terayil) (Xavier de Montepen) (Emil Rigbur") gibi hatta hariçde de makbul olmayan muharrirlerin romanlarını çala kalem tercümeden ibaret olduğu zannda da görüldü. Size de yüzümüze karşı bu hakikati söylediler, hatta yazdılar bile.

Mademki yazı yazılıyor! emek veriliyor, ya milli şeyler yazmalı, yahud Avrupa'nın en güzide asarını tercüme etmeli. Ahlaka şayan-ı muhafaza eserler bırakmalı.

Biz ise doğrudan doğruya yazdıklarımızı bile Avrupa'dan oluyormuş gibi yazıyor, yalan yanlış,bilir bilmez tasvir ediyoruz. Tercümelerimiz ise fena!

"Yerli ve milli eserler yazılmalı güzel şeyler tercüme olunmalı." Sözümüze:

"İyi amma öyle eserler nasıl türpüsüdür. Günde bir forma çıkmaz, haftada yazılabilir." Üç mecidiye için bir hafta çalışacağıma, bir günü tatil etmek şartiyle 18 mecidiye alınır" denecek. Biz deriz ki "Hayır hiçde öyle değil, sizde iktidar varsa istiğna gösteriniz, yine kendi hesabınıza yazınız , kaleminizin haysiyetini gözetiniz, sizi arar bulurlar.

Kitabcılarda: "Be ya alıcı satış yok" diyorlar. İşte bu yalan! Halk iyiyi kötüyü ek ala tahlîr eder. İyi kitablar göğüle dursun, en adi en fena hiç bir içe yaramaz kitapları bile elden çıkarmamış ziyan etmiş bir kitabcı tasavvur olunamaz.

Osmanlı beş liraya kadar kitab satılacağına guruşa satılalı, erbab-ı ticareti teşvik etmeli. Böyle olursa lisanımızın vasiatı, kabiliyeti olduğu az zamanda, en de pek parlak bir suretle tecelli eder. İnsanlerin de, hepsi değil de Hamidiyye'ye alan memurleri kadar, mükelle tevzuatı elde edilliyor.

Halk Sesi. Cilt.5 sayı.99 sh.077,
3 Kânunu 1313

KLASİKLER MESELESİNİN YENİDEN BİR FİKR-İ TENKİD-İ MAZİ

Çünkü ve ihata gibi iki kadim-i irfan-fersa-i dimağiye daima muhtaç ve müftekir olan vücud, acaba hangi bir devre-i tekamülün icabat-ı katiyesi le mazinin mefahir ve asar-ı seyyiatından binaenaleyh olarak tevsi edebilir, ve mefahir ve sar ve seyyiat-ı maziyeyi tedkik ve tahkik edemeden istikbale doğru ve hatta hal içinde nasıl yürüyebilir? Bunalarını soruyoruz. Kitab-ı edebiyat ve marifette mazi geçmiş zaman diye tarif edilmemiştir. Oradaki mana-i hakiki ve müfessir-i müstehalli-i edeb ve marifet olacak gahis-i müstekellim ve muhatab ve gaibin hal ve istikbal denilen üç devre-i tetebbua dahulü için eyadi-i eslaf ile kazanılmış, biriktirilmiş ve kuvvet üz zahr olmak üzere ahlafın himmet-i bülend-i terakki-perveranesine sun ve ilave edilmiş bir yekün-i mesai olmak üzere zabt ve işaret edilmemiştir.

Mebde ve müntaha, beşerin hareket-i umumiyesi için mevzu iki noktadır ki bunun birincisini hazf edince adem ve vücudu ve ikincisini madum farz edince bu farziyenin bütünü dahal zahir olur. Say ve himmet daima o kuvvet üz zahr ile birleşe birleşe, ufak ufak mazilerin , maziye inkılab eden esasine-i mutavassıta-i haliyenin berekat-ı irfaniyle derununa girilmek imkan olmayan istikbalin piramen-i mechuliyetinde nükat-ı münevvere arayabilir ve bulduğu anda o cihete doğru koşarak vasıl olduğu mahalde yine mazinin muavenet ve müşkilat-ı bedendazaneciyle bir sebeb-i karib gel ve manzaramasında bulunan atiye atılır. Şayan-ı dikkatdir ki bu yekun-ı mesai ne derecede çoğalır, nazar-ı itibara tevecciih edeceği cihat münkine-i keşfiye ne derecede açılırsa mazi ile istikbal arasında hatt-ı fasıl olan hal o derecede tenevvür ederek şuunat-ı tedeiciyesi pirgeh-ı azm ve niyette kemal-i keşafet ile toplanan toplam mechulatı refte refte azaltır. Eğer mesai-i eslaf bu kaide-i sahihaya istinad etmeyedi ne bu gibidi medeniyet i miyaşaa husule gelir, ne de iflas-ı maarife intisal veren bedinamı kabil olurdu ?

Maziyi red ile istikbale koşmak, hiç bir yeri malum olmayann bir sahra-i feshde geceyarısı doğub, büyüyüb karanlıklar içinde öteye beriye değin sek gibi bir hareket-i serseriyaneden başka neye teşbih edilebilir? O fikr hangi keşşaf-ı eselinin gösterecegi nah-ı müstakim ve sevaba iktifa ile hudud-ı mükalime-i cehaleti pertev-i irfan ve meşair-i münire-i ilmi ve intibahı yalnız mazi ile hali tenvir eden ve müstakbele bir fecr-i sınai şuunat-ı zaifesi kadar ziya veren medeniyet-i sahiha sahibine sirebilir

Maziyi red ile istikbale koşmak, mazide halde mevcut olan bir adamın ben atide doğacağım daha düşünüş fikr-i mecnunanesini ihsas etmez mi? Bu çocuk bu tıfl-ı pejmürdehayal acaba hangi bir mektebin mahsul-i kemalidir ki mader-i cahilli onu iki zamanda yalnız iken doğurur doğar az hurafat-ı evvelinde mevcut Cehennem perileri gibi hudud-ı fenaya yaklaşınca eriyib buhara inkılab eder. Kendisi ebediyete, oğlu mavera-yı mechuliyete doğru koşan olabiliyor? Onu terbiye etmez mi? Ona mazinin hatırat-ı latifesini nakl etmez mi? İnsan istikbalde doğmaz, istikbal için doğar, büyür, yaşar. Biz mazinin nümune-i irfan-ı eslaf olarak ihdad ettiği mebahi-i lahuti-i guaı marifetine bir dahla daha ilave etmekle tenvir-i fikr ve vicdan edebiliriz. Hakikat onun ziyası altında nazar-ı tedkikimiz o şuaın gösterdiği cihat-ı münevvereyi tedkik ede ede o hazine-i giranbaha-i malumatı araştıra araştıra fikr-i icad ve ihtirası büyütür, bizi hal-i mechulata sevk eder.

Mazi bir maden-i asardır. Orada iyi kötü her şey vardır. Layıkmıdır ki o maden-i nefiseyi bizden gittikçe uzaklaşan edvar-ı maziyenin dest-i tahribine bırakarak mahv edelim? Mazi marifet-amuz olduğu kadar müsayan ve adem-i tenezzülden ruberdan olarak her kes için ayrı ayrı ihsasat ve tesiratta bulunur.

Mekalem-i gerimizin (Klasikler) meselesinde (İnsan kendi mazisinden hoşnud değil ise belki hakkı vardır) diye işaret ettiği cihet

ihtiva ettiği hakayık-ı mütesalsilenin bir nasıs-ı kanuni-i tarihiyeyi mutazammın olmasındandır. Demek ki Fransa kendi mazisini tetebbu ve tetkik ettikten sonra şu devr-i medeniyete girmiştir. Demek ki Fransa asar-ı maziye-i milli kendi asar-ı maziyesiyle tatbik ve muhakeme ederek şimdiki şehrah-i edebe tevessül eylemiştir. Halbuki biz hala tarih-i edvar-ı maziyemizden gafil görünüyor, mazi-i edeb ve marifetimizi bilmiyoruz. Tahavvülat-ı maziye-i fikriyeden haberdar olmağı arzu etmiyoruz. Geçenin mücadelat-ı ilmiye perveranede iktiham ettiği müşkilatı öğrenmek istemiyoruz. Bir serseri-i bülheves gibi yahut gökten düşen bir kütle-i akle gibi birden bire istikbale dalarak yürümek taraftarlığındayız. Fakat emin olmalıdır ki yolumuzu şaşırırız. Kendimize cihan-ı edebi güldürürüz, biz istikbale her türlü salah ve irfan ile girmeliyiz. Elimizde mükemmel rehnümalar, önümüzde namus ve hamiyet-i kaleniyeyi muhafaza etmiş cesur, muktedir, ve vukuf-ı tam sahibi, müdebbir, müdakkik rehberler, yolumuzda nevbenev terbiyetgahlar bulunmalıdır. Yoksa say ve himmete yaraşmayan ve hiç bir vecihle yanına yaklaşamayan tab ve fütura uğrarız. Yoksa henüz tahkik esasına muktedir olamadığımız edeb-i milliyimizi şimdiler mukaddeme-i asarı görüldüğü gibi ilham eden mübhemiyet ve muğlakiyet-i katiye içinde bırakarak mahbub ve ahlafa karşı rezil oluruz. Efkar-ı saibe istikbale koşarken toplanılmaz. İhtiyat, tefekkür, azm-i hayırhahane, basiret, kaideperverlik, ilme, fenne, ciddiyete tetabuk eden meyl-i icad ile iktitaf edilir. Biz her türlü tedarikatı elde etmiş seyyah-ı marifetperver olursak karanlıklar arasında bile yolumuzu şaşırmayız, Cenab-ı Hakdhatin (Onlara uğurlar olsun) dediği üdeba emin olmalıdır ki kendileri daima harekat-ı riciyyeye uğramak tehlikesine maruzdurlar. İlerleyib dönmek kadar dai-i fütur bir şey yoktur. Hucum-ı metinane ahz-ı kuvvet ettikten ve mükabat-ı matlubeyi kabt edecek vesaiti elde ettikten sonra müsmer olur fala....

Ahmed Rasim. Malumat. Cilt.5 Sayı 100
sh. 999,1000 11 Eylül 1313

K L A S İ K L E R

...azdıkları asarın herbirisinde bir menfaat temini rehber-i hareket edinen üstadımız Ahmet ...ithat Efendi hazretleri, Tercüman-ı Hakikat'te "İkram-ı Akdam" diye bir makale derc buyurmuşlar ve İkdam gazetesi de ve muharriri Cevdet ...ey Efendi' de yine o ser lovha ile gazetelerine bir bent yazmışlar. Nihayet iş bir mesele-i lisaniyeye intikal ettiği cihetle her iki tarafın mütalaasiyle hatırımıza gelen arz etmek istiyorum.

Ötede beride "Klasik" eserler diye Avrupalılar bir takım cedvaller neşretmişler ki, bunların oldukça yekûn sütunlu tabı-ı şehir "Saadet"in takvimindeki cedvelidir. İşte o cedvel eğer bir Avrupalı'nın gayrimüslim tedkik ederse ne kadar hatalı, ne derece tenakuzlara tesadüf edilmesi gibi görünür. Küre-i arz üzerinde bilinceye kadar geçen asırlardan beri gelip geçen Avrupa'nın klasikleri 390 parçayı geçmiyor. Bunlar da bir ikisi müstesna olmak üzere hep Yunan Latin ve Avrupa menşeinden ibaret. Asırlıkları, abidevîleri, efsanevîleri gövle bir tarafa bırakalım, bilinmeye kadar asırlardan beri müessis bir medeniyeti olan Çin'in ; Avrupa lisanlarına nispet olan Sanskirit'in, İran'ın, Turanın klasikleri kaç tane yok?

En ziyade taklid ve tanzire imkân olmayan, sade bir eda ile saf efkârı cami olan klasikler; milletlerin bidayet-i halerinde zuhura gelmiştir. Yücudun da bile "Meraes","Odise",ve "İlyada" kasideleri bugün hiç bir yerde ne tanzire ve taklide çıkılmış, ne de Yunanca'sında i letafet muhafaza edilmek üzere bir lisana tercüme olunmuştur. Asarları iden eserlerinin malumları olmayan, Odisse ve İlyada'lara ne hacet? Edebiyat-ı sahiyenin sermaye-i sahiyeti ...ettiği hali edvar-ı medeniyeti de görülebilmez. Çünkü cümuslar, İbrahimler, fikralar kendilerinden sonra gelenlerden ziyade lisanlarının sade, kalblerin saf olduğu bir zamanda yetişmiş, o yolda fi ilerini meydana koymuşlardır. Bugün dağlarında, sahralarda nadiren çobanların, dervişlerin kollarını, ...ıkalarını taklid etmek kimsi malem sahiplerinin elinden gelir.

Salbuki insanlar hakikaten taklide mevyuldürler. İşte o meyl hesabiyle sonra gelen ...a en sahibleri hep o eski eriş göreneğine hamlederek onları taklide çalışmış, tabiatlarını zorlamış, nihayet adi bir mukallid derecesinden kendilerini kurtaramamışlardır. Kuvv-i tab erbabı olan zeka sahibleri ise eski düşündüklerini, duttuklarını yazmak henüz gidilmedik yola gitmişler ve şu suretle eserleri in nefasetini temin eylemişler.

İşte erbab-ı kemalden olan klasiklerin sebebi , makbuliyeti budur, fakat her milletin, hatta hemen hemen lisanların tarihi üzerine geçmeyen sahiflerin bile kendilerine göre klasikleri vardır. Bizde yani Osmanlılarda klasiklerin az olmasının sebebi de Arab ve Acem taklidine çalışmak suretiyle bizi kaybolup gitmekten kurtaramadığımız gibi şimdi i Avrupa taklidi de bundan sonra husule mani olacağından korkuluyor.

Asar-ı eslafı taklid ne kadar mazur ise tedkik ve tercüme de fevkalade müfid ve elzemdir. Bugün Almanca, İngilizce, Fransızca gibi lisanlarda kendi klasikleri olduğu gibi hemen hemen eser milletlerin de klasikleri in tercümeleri bulunuyor. Hatta bunlar kerrareen muhtelif devirlerde tercüme, tahşiye ve efsah ve izah edilmiştir. Hatta bu tercümelerin arka tahribine çalışmak suretiyle bi r mazmunlar konmuş, vasiet gelmiştir. Hasenaleyh alvan-ı faziletkâr klasikleri ehemmiyetini ta dim ile hala onların mütalaa, tedkik ve tercümesinden farig olmamıştır. Bizde ise milel-i saire klasiklerinden hemen tercüme yok di ecek gelir.

Tercüme hususunda bizde dört tarik evsatı var. Birincisi asıl müellifin sanayi-i maneviye ve lafziyesini aynen tercümede muhafaza etmek cesaretidir.

İşte o gayret sayesiyle vaktiyle herbirinin makamatı sözde Türkçe'ye tercüme edilmiş idiyse de o acuibeyi anlamaya vakit sarfetmekten ise aslını okumak daha kolay görülmüş idi. Çünkü bu tercümede o kadar seciler, ibhamlar tevriyeler varsa tamamiyle muhafaza edilmek gayretine düşülmüş ve binaenaleyh o sanatların icrasına kadar olan lügat -i [illegible] ve kabilen muhafaza edilemek aralarına bir iki Türkçe kelime sokuşturulmuş idi. Arabi ve Farisiyi bize bize sal saydar için böyle tercüme kabil ve kabul olsa bile şu iki lisanın gayrisinden o yolda tercüme imkan haricindedir. Binaenaleyh merduddur.

İkincisi sanayi-i maneviyenin muhafazasıdır. İki lisana bihakkın vakıf olanlar bunu gayet güzel ifa edebilirler. İşte lisanımızda bulunan iki nüsha Gülistan tercümesi o yolda ise de müterecimlerdeki kudret-i edebiye zamanımızca biraz garib görünecek surette olduğundan bugün sevе sevе okunamaz, fakat o iki tercüme bizim Gülistanın güzelce tercüme edileceğine iki şahid olur. Hele yine o kabilden olmak üzere edeba ve vüzeradan bir zatın vaktiyle Tercüman-ı Hakikat'le neşr ettirdiği Kasımat-ı Hariri makalelerinden birisi ise sıdk müddeasına bürhandır.

Üçüncüsü bugün bilhassa gazetecilerle romancı arkadaşların tutduğu usul-i tercümedir ki bir sahife veya makaleyi okuyacak çabuk kalem sahibini nakl etmekdir. Bu biz artık buna tercüme namını vermeyiz.

Dördüncüsü de taklidir. Eskiden vücuda getirilen hamseler, Şehnamenin ilk tercümesi gibi. Bunların içinde klasik derecesine çıkacakları bulunabiliyorsa da asıllarının tercümesi olmadıklarından sadedimizden haric kalır. İmdi klasiklerin lisanımıza tercümesi için birinci usûlü tavsiye edemeyiz de ikinci sureti tercih ederiz. Fakat burada da bir takım şartlara riayet lazımdır.

Klasikler ya manzum olur, ya mensur. Manzum olanlarının nazmen bir şey artırıp eksiltmeksizin tercümesi kabil olamıyacağı o yolda en ziyade ibraz-ı liyakat eden yüksek merhum için bile, hem de adi kurt oyun masalında, mümkün olamamıştır. Kaldıki o derecede iktidar göstermiş olsa yine makbul olur, lakin işte kolaylık için nesr yolu çokdanlık daha muvafık görülüyor.

Mensur klasiklerde iki nevidir. Birisi: (Ksenephon)un (x) ve (On Binlerin Anabasi) (Heredot)un tarihi gibi şeylerdir ki bu zamanın kariilerince anlaşılır bir şekle girmeleri için bazı havaşi ilavesiyle tercümeleri mümkündür. Bunların vereceksiz istifade sanayi-i edebiyelerinden ziyade cami oldukları malumattadır. Binaenaleyh tercümelerinde o kadar külfet yoktur. Müterciminin vereceği malumat- i ilmiye eserin kıymetini artırır. Meselâ Fender Prusya Kıralıçe Hazretleri'nin "Hikmet-i Hukukiye" leri tercümesi lisanın kavaid-i edebiyesine muvafık olması kafi olub Almanca'sındaki mezeya-yı edebiyesinden mahrumiyetinde beis görülemez.

Klasik tercümelerinin en güçlü havalı olan manzum ve mensur asar-ı edebiyededir. İşte bunlarda bikr mazmunları hüsn-i muhafaza etmek, iki lisanı birbirine mümkün oldukca yaklaştırmak icab eder.

Her ne olursa olsun o yolda eserler lisanımıza nakl edilmeli. Elsine-i ecnebiyeye ihtiyaçdan halk kurtulmalı. Bununla beraber ziyade edebiyat meraklıları o enafis-i asarı asılları dan okumaya mecbur olurlar.

Klasik asarın asıl yazıldıkları lisanlardan tercümesi icab eder. Vakıa o eserler bugün Alman, Fransız, İngiliz lisanlarına tercüme edilmişlerdir. O lisanlardan birisine vakıf olan zat meselâ vaktiyle benim yaptığım gibi Heredot tarihini Fransızca'dan tercüme ederse matlub hasıl olamaz. Aslından tercüme ediliyor ve bir de sair tercümelerine bakılırsa daha güzel bir tercüme husule getirmek mümkün olur. Amazaza asıl Rumca'sında bulunan ve fakat Fransızca'ya tercümesinde o kadar muvafakat görülemediği cihetle terk ile geçilen bazı cümle ve ibarelerin aslına muvafık surette lisanımıza

tercümesinde muvaffakiyet görülmek yani iki lisanda müşterek tabirata tesadüf edilmek mümkündür.

Klasikleri tercüme edecek adam bulunmadığı meselesine gelince bizde öyle zannedildiği kadar mütercim kahtı yoktur, erbabının kadri bilinince meydana çıkar. Bunlara çok klasikler meselesinde en ziyade muvafık olunacak bir memleket varsa o da Bak-i Bak-i Osmanidir. Burada doğrudan doğruya Rum, Ermeni vatandaşlarınız var,bunlardan da iki lisanı bilenler hem de bilakkın bilenler bulunduğunu biliyoruz. Hele Arabi ve Farisi klasiklerinin tercümesi işten bile olmadığını herkes teslim eder. Bunlar erbabını bulub teşvik etmekdedir. İş bir kere o yola döküldüğü zaman yıla kalmaz ne kadar klasik varsa hepsinin tercümesi lisanımıza geçer.

(x) Ubudiyetlü Ahmet Midhat Efendi Hazretleri bu eserin lisanımıza Müsamerenamə diye tercüme buyurmuşlardır. Necib Asım. Malumat. C. 5. Sayı. 99 sh.978,979,980 3 Eylül. 1313

Y E N İ K L A S İ K L E R

Üstad-ı muhteremim ve mükerremimiz Ütufetlü Ahmet İhsan Efendi hazretlerinin ortaya koymuşları şu meseleye dair [illegible]at ile iki makaleciğe neşr etmiş idim. Üstadımız ilk makaleye cevaben gayet latifkarane bir beyan-ı mahsus neşrile şahitlerini bi-minnetler buyurmuşlardır. Bundan dolayı da kendilerine arz-ı şükran eder ve evvelki vesikle henüz ikinci makalemi neşr edemeyeceğini bildirmeden bir iki nokta hakkındaki istifsharat-ı tahririyelerine cevaba müsaraat eyliyorum. Şahsiyen ene-i celil-i Abdülhamit Han ile cereyan bir surette yüz tülen şu bahs ne kadar uzamışsa mukabelelerin o kadar tekasüf ve istifsharına vesile olacağı cihetle bu makaleler tarihçe mucib-i bahs olmaktan ziyade bais-i neşat olacağından da eminim. Benim lisanlarına [illegible] Hüsn üzerine konmayen akvamın bile klasikleri dilbusuna dair beyan buyurdukları veçhi Efendi Hazretleri pek güzel izah buyurmuşlar ise de hatırlarına gelmeyen " Lisan " eserinin asrımızda Cahit Üzerine yeşeverek bizim gibi büyük milletlerin [illegible] gibi tilden dile destan gibi olamamak hususunda bir meraklı nazarı dikkatiyle toplanabildiğini ilave buyurmaları idi için i ehemmiyeti daha [illegible] idi.

" Takibi " mevzuatında " Efendi Hazretlerinin bahsinden bu[illegible]dar yakası açılmadık [illegible]dendir. Akvam-ı İslamiyenin ilkinde, Arab , acabın gayrı olarak lisanda edebiyatta Acem olmalarının sebebini asrımıza o tahkikat [illegible]silane bisi teyid edebildiğinden şu neticeyi bulduk.

Muhtelif-i İslamın alayı galebesi [illegible] ve Anadolu'da parladığı zaman oraların ahvali [illegible] kendilerinde mevcudi ve umumi bir mağlubiyet hissetmiş buna galebe için kendilerinin fazl ve mahsus [illegible] Arab lisanı yazacak o galebenin bittabi verdiği tehlikeyi kabil[illegible]ilmiye ve edebiyat ile [illegible] ve tazyik yolunu bulmuşlardır. İşte bu suretle başlayan bir tarz-ı [illegible] tahsisane zorla o kabili kullanmakla [illegible] buldukça bir gayret-i dindarane ile ayrıldıkları [illegible] tir.

İşte Türklerin Acemlerin Arab medeniyetine bi[illegible]etleri bu suretle olmuş idi. Farsinin lisan-ı edeb olmasına sebeb ise bundan ibaret[illegible] Türkler hariçte [illegible] gibi, onda da [illegible] ve tevid etmişlerdir. Cihadı Türkiye ta [illegible]ibe değil " Acemlilerin Yunanlılara gibi"ne bulduklar ise tayide çalışıyorlar, Acem lisanını An işte o [illegible] saikasiyle [illegible] gayret eylemişlerdir. Fakatle Mukaddemat Devlet-i İranın tarihkadim, [illegible]-i bahs, ahval-i kadimesini muhafaza için Farsiye çekmeyi tanzim etmişlerdir bi bu da İranın [illegible] Türk da tarih-i kadimince bil galib ve [illegible] olan [illegible] bi hazin münasebeti ce en [illegible] nebaz bu esas [illegible].

"Kaçki İran [illegible] Klasikli olan ve bi[illegible] Türklerinin sayesinde nasılla gelen [illegible] eğer Rusça [illegible] nakledilse " Türkle İrandaki galebelerinin için İranlıların [illegible] karşı tuttukları ne şekil siyasete yol bırakmadılar, fasıl siyasetlerinde edebiyatlarında kullandılar. Fakat yavaş yavaş lisana Türkçe lügatler [illegible] etmek suretiyle [illegible] ettiler, Farsi lügatlerinin yarıdan ziyade Türkçe olması işte o siyaset-i [illegible] neticesindendir. Hele o zamanlardan kalıb ele geçen eserlerde Türkçe kelimelerin şimdiki gibi [illegible] değil [illegible] kalmış. Fakatle [illegible] iki asır kadar evvel Hüseyin Vaiz Kaşifi [illegible] ve terakkiyatı [illegible] kadife ile [illegible] [illegible] olarak Mevdra'nın Aşere endişi [illegible] bir kaside [illegible] yazıya [illegible] ve değişe olduğu gibi [illegible] " Tayyib " nidaiy [illegible] ecnasların [illegible] ve Alaeddin Tercümanı [illegible] " Tuhfat-ı Hümayun" da [illegible]. İşte İran a [illegible] -ı [illegible] hususunda Türk erbab-ı siyaseti [illegible] ve Türkiye ehl[illegible] Acem [illegible] aşağı kalmak [illegible] bir [illegible] İrani [illegible] gelmiştir. Gerek Araben [illegible] İranca yazmak, gerekse [illegible] [illegible] söylemek, şu [illegible] nebni olduğu halde [illegible] lisanlarının [illegible] [illegible] yıldığından işte biz Lisan ve takibi de fa [illegible] olmamak üzere yol [illegible] açık kalarak [illegible] Nazmizade, Katib Çelebi, Veysi gibi en büyük alimlerimiz en mühim eserlerini Arabça tedvin [illegible]

tutan Fâni lisân-ı farsîdeki mahâretiyle de resîden fetih ile ecegi memalik üzerinde lisân-ı hükûmete istilâcı olduğunu göstermek isteyen Yavuz Sultan Selim Hazretleri tercüme olmak üzere, Nuzuli, Vefi gibi en muvaffakiyetli şairlerimiz de lisân-ı Farsîde şiirler demişlerdir.

Efendi Hazretlerinin : " Şimdiye kadar Arabi ve Farisi bizim için ne idi ise Avrupa dilleri için de Yunan ve Latin o idi. Yunan ve Latin olmasa idi İngilizce ve Almanca, Arabi ve Farisi olmasa idi Osmanlıca teşekkül edemezdi! " sözleri bizce çok mühimdir. Avrupa dillerinin teşekkülü için Yunan ve Latin doğrudur, çünkü Avrupalılar medeniyetlerini şu iki lisandan aldılar, dillerini onlarla iknal eylediler. Lâkin Osmanlı asar-ı kadîmesi mechul kaldığından ona bir yer diyemeyiz. Çünkü Arabi ve Farisi medeniyetinden evvel mütemeddin olmakla Arabistanlı ve Acemistanlı olmadan evvel edebî-i lisan idik. İşte Osmanlı mevcudiyeti bir kaç çinar kelimeyi müstesna bilip ise 92 Arabi ve Farisiyi cümlesi eseerleri olduğu halde Türkçe sayılmaktadır. Binaenaleyh şu iki lisandan istifadeye ihtiyacımız çok imiş:"Lisân-ı siyaniye böyle yapılmış, hem mî ise , amma lisanımız şu gibi mâlikiyet tesellüdünün bulunduğu kadar o kadar kuvvet ve sürat ve cidiyetle artık terakkiyat-ı lisâni edemez kendi tabiat-ı lisaniyemiz dahilinde aramalıyız. Bu lisanın Osmanlılık vaziyetini ihtimâlde fevkalade ihtimam göstermeliyiz." Sarayiyelerine sadâ-yı ahz ittihak ve mütavaat eylerim, ihtilâfları bir makale-i siyaset sanra Efendi Hazretlerinin buyurdukları gibi tanik ve daha sonra bizim dermiyan eylediğimiz surette taklid veya tefrit nasıl ile lisanımız Farsilere, Farsiler Arapları hala görüp Avrupa taklidindeki hatâ-yı azîmi mûcib olan bu vakayıdandır." Benim vakayinin tekrarından ibarettir. Şöyle sahih ise bir aralık lisanımızın Farsça, İngiliz, Alman lügat ve tabirleri ile olacaklardan korkulmaz mı? Bu suretle bir aralık Fransızca bilmek moda olduğu zamanlar lisanımıza ihmal edilmeyerek lügatleri Türkçe cümle yapılmak Fransa tabirleri tercüme edilmek, görülmedi mi?

" Ecse olmak" "Malen Etmek"gibi tabirler işitilmiyor mu? Hatta Fransız edebiyatının her türlüsü ile beraber"Dekadanizm" bile taklid olunmuyor mu? İşte Avrupa taklidinden korktuğum bu noktalardır. Fransızcayı gibi lisanını canı kadar sevenleri şu hususa iştirak ederler. Avrupa tekâmülât-ı medeniye ve lisaniyede yani Avrupaların sahasinini almak ve taklid eylemekte ne kadar faide olduğunu idrak edemiyecek kadar olmadıklarını üstadım olduklarından cihetle Efendi hazretleri tercümeden evvel bilirler. Klasiklerin ne kadar çok tercümelerinin bizce derecede elzem hususat Osmanlıcamıza ahzi sahasından ne kadar kolaylık olduklarını Efendi hazretleri çok güzel izah buyurmuşlardır. Kalmış onu izah edeyim: Vakıa her şeyin en güzelini lisanımıza nakl etmek isterim, lakin şimdi halde ona güç olduğu görülse da nakletmeyi tercih etmeliyiz. Bu hal iktisad ilmine de muvafıktır. İnsanoğlu sarf-ı tercihlerinin azlıklarının tamamiyle tercümesinde tamamiyle muvaffak olamıyacaklarından korkmayacaklarsa: bu havfe hiç mahal yoktur. İtiraz edecekler daha mükemmelini yürüsün görelim. İşte lisanımızda Klasik tercümelerinde Homeros, Hristos, Sadi, Cornelius Nepus'un "Meşhur Kumandanlar"(?) Herodot, Telemak ve daha nice Fabelya , Herodottan eserler tercümesi mevcuttur.İhtimal ki bunların tercümeleri hiç bir vakit muvafık değil diyenler var. O eserler lisan dâhilinde olmadıklarından hiç değil beşer kere tercümeye hakları vardır. Ederlerse müteşekkir ve memnun olurum. Fakat Klasiklerin irfanına derece-i vukufu her ne kadar olduğu anlaşılır ise de ; lâkin tercümeler bile bizim için makbuldur. Bir kimse meselâ: " Kal ve Virjini hikayesinin mevcudiyetini işitip işite ağzının suyu akmış halde onun mevzuunu öğrenmeye onun cahili kalır. Onun kâbil bir tercümesi ise o cehaleti izale eder. Bir de klasikleri tercümeye her sınıf, her mezheb edebiyatı ve sahipleri iştirak buyurdukları suretle devlet-i Sultaniyemiz ve sahipleri hemahenk olan Osmanlıların terakkiyat-ı beşeriye nazarında da hemayet olduklarını şu hasıla işte de temaliyle göstermiş olacaklardır ki bundan edeceğimiz istifadelerinin sa lisanımız bile mail addedemiz.

Evvelce onun gibi bu makaleye hatime vermezden evvel, Efendi Hazretlerinin makalelerinden müteessir olduğum bir noktayı arzetmeye mecbur oluyorum. Bizim gibi çakındleri kendileri bildikleri

kendim gerek şifahen ve sair makalelerinde şahsen aldığım Necib Asım' lıktan vazgeçemem vesselam.

(x) Kaymakam İzzetlü Tahir Bey biraderimiz vasıtası ile tercüme ve kısmen Kütübhane-i Ebüzziyada da tekmil edilmiştir.

[illegible]

Malumat Cilt 6 Sayı 100 sh: 1000,1001
1902 11 [illegible] 1313

K L A S İ K L E R M E S E L E S İ

Atafetlü Ahmed Nithat Efendi Hazretleri'nin klasiklere dair "İkram-ı Akdam" ünvanlı bend-i mahsuslarını şimdi okudum. Müşarünileyh Hazretleri edebiyatımızın henüz Avrupa'nın klasik dedikleri edebi at-ı atikası derecesine ve bu cihetle terakkiyat-ı hakikiye-i edebiyemizin, o eserleri taklid ve tercüme ile mümkün olabileceğini beyan buyuruyorlar.

Evvela muamelat-ı dimağiye, her şahsın etraf ve civarında, aldığı tesirata göre bir tarz-ı hususiyede cereyan ettiğinden bir adamın tarz-ı terakki-i fikriyesi bir diğerininkine benzemediği gibi, bir milletin sevig edebiyesi bir millet-i uhraya düstur-ı hareket olamaz. Müşarünileyh Hazretlerinin pekala bilmeleri lazım gelir ki, her eser bir takım müessirat-ı coğrafiye ve sosyolojikiyenin muhassalasından başka bir şey üzerinde hareket edemez, bütün vukuat-ı tarihiye adeta müessirat-ı tabiiyenin hitle-i begeriye üzerinde, hasıl ettiği akisler-i aksülameldir; denilse pek yalnış bir söz söylenmiş olmaz sanırım... Fransızlar, İngilizler, Almanlar bu nokta-i fikriyeye vasıl olmak için şu yollardan geçmişler, böyle yürümüşlerdir, diyerek biz de o nokta-i fikriyeye varmak isteyince o yollardan geçmeğe böyle yürümeğe özenecek olursak mutlaka sendeleriz mutlaka düşeriz, bütün mesai-i masrufemizin mahve ve heba olduğunu görürüz; çünkü bu hareket bu kuvve-i tabiyeye karşı icra edilmiş olur. Fransızların, İngilizlerin, Almanların birer gidişi, birer tarik-ı mahsusa-i efkarı olduğu gibi bizim de hususi bir gidişimiz, hususi bir rah-ı dimağiyemiz vardır; bu yolda tayin etmeğe aramağa hacet yoktur; o kendi kendine ayakların altına serilir, bizim Avrupa'nın klasik asarına muhtac olmadığımız onlara adem-i rağbetimizle müstedeldir, tıpkı sebze sevmeyen bir adamın mu'teza-yı beniyesi olarak sebzeye pek az muhtac olduğu gibi.. ancak mesur-ı dimağiyede bir cihete meyl ve rağbet, o cihetin mekşuf ve malum olmasına mütevakkıf olduğundan maruzatımızın bu kısmına: "Klasikler malum değildi ki merdud yahut mergub olsun yollu bir reddiye varid olabilir; bu itiraz-ı mu'a'dece cevab vermek kolaydır! Bütün bugün tercümeyi mütalaa ettiğiniz asar-ı ecnebiye bizce klasiklerden ziyade malum mu idi? şüphe yok ki hepiniz Paul Bourget, Mongour kardeşlerin, Balzac'ların isimlerinden evvel Corneille, Racine, Molieare, Shakespeare, Seihiller, Goethe, namlarını işittiniz; şüphe yok ki "Berperuniz" yahut "Şarl Dümyebi" dan evvel Molyu-t'ları, Andromak'ları, Harpagonları, Romeolara, Don Karlosları, Faust'ları tanıdık hanafih beriilerin kadim ve sinnine rağmen ötekilerin meclubu olduk, öteki leri okuduk, onları tercüme ettik, bu eyle ve rağbet bi derecede ve idi ki, klasiklere karşı adeta bir buğuzet hissetmeğe başladık. Acaba bu neden neşet etti? şüphe yok ki, bu hararet-i dimağiyemiz cebri değil idi; bu meyiller bu buğuzetler kendi kendine hasıl oldu, bunu bizim yaşadığımız cihan terbiye-i fikriye ve hissiyemiz icab etti. İnsanın en ziyade beğendiği efkar ve hissiyat, ya kendi efkar ve hissiyatı; yahut kendisinin olmak ihtimali olan efkar ve hissiyatıdır. Halbuki klasikleri dolduran şeyler başka asrın, başka arzın efkar ve hissiyatı idi; biz o kitablarda hiç kendimizi görmüyorduk. Mahalla mekan itibariyle Bourget'lerin filan filanların eserleri de bize klasikler kadar uzaktır. Fakat zaman itibariyle bizim içimizde yaşayabilir, biz yine eserlerde bütün bütün kendimizi göremiyorduk ama görmüşlerimiz muasırlarımızdı bütün bütün yabancılarımız değildi. İşte Avrupa asar-ı hazıra-i edebiyesine meyl bundan tevellüd etti ve bu meyli men etmek imkansızdı, çünkü bu bir meyl-i tabii idi. Bunu klasiklerin bizce mechuliyete hamletmek doğru olamaz; lehülhamd Bourget'i iyi tanıdığımız kadar Corneille'i de tanırız bütün ihvan-ı mesleğim bunları tanımakta müşterektir. Baniyen asar ve vukuat herkesten doğru söyler; bizim edebiyatımız bir klasisizm devri olmak muktezza-yı hal olmadığına bu devrin adem-i mevcudiyetinden büyük delil olamaz. Eğer edebiyatımızın klasisiziye meyl ve müsadesi olsaydı şimdiye kadar bu devir çoktan hüsul ve zuhur etmiş olmak iktiza eder. Her milletin edebiyat

bir tarz-ı mahsusiyede terakki edemeyen her biri ayrı bir hatt-ı hendeseyi takibe meyilidir. Almanya'da klasizim niçin Fransa'da ki kadar olamadı.? Niçin Goethe, Schiller romantik oldular? Niçin Almanya klasizmi Fransa'dan aldığı halde romantizminin de oradan gelmesine muntazır olmadı? Yine Fransa romantizmini Almanya'dan aldığı halde; Naturalizmi niçin yine oradan bekleyemedi? Fransız edebiyatı niçin gayr-ı gayr-ı İtalya, İspanya, İngiltere, Almanya asar-ı edebiyesine peyrev oldu? Bu mübadeleleri, bu sıraları kim tanzim etti? Bu tahavvülat-ı edebiye bilerek, isteyerek, cebri olarak mı icra oluyordu şüphesiz ki hayırlı böyle olmak iktiza ediyordu. Böyle oldu. Bir insan istediğini değil yapabildiğini yaptığı gibi, edebiyatda da neye müstaid ise öyle olur. Cebr ve teşvik bütün beyhudedir. Sadi'nin Lui Onzeller'in en ziyade hami-i edebiyatı olanı iken şiir ve şairden hiç bir teşviki dirig etmemişken zamanında hiç bir şair yetişmediği ve Racine'lerin, Moliere'lerin, Lafonten'lerin hep ondan evvel yetişmiş olduklarını malum değil midir?

Bizim edebiyatımız da böyle olmak lazım gelmiyor mu? Böyle oluyor ve mutlaka bunu çizdiği yolundan çevirmek mümkün olmayacak. Edebiyatı hazırlamamızın, Avrupa'nın klasik muharrirlerinden müstedir olup olmadıkları bahsine gelince bunlar arasında münasebet yoktur ki mukayese edilebilsin; Bütün Corneille'in zaafını Dan Molter'i zamanından beri sarf ve nahv hatalarına varıncaya kadar neler neler gösterilmedi? İcab ederse nümune-i intisal olmak üzere, bize teklif edilen o eserlerin hatalarını bugün de tekrar edebiliriz. O eserler hep yaşadıkları zamanlar için güzeldirler, ve onların kıymet-i nefasetini tayin etmek, hayalen o asırlara avdet edercek, onları o zamanki muhitat arasında tedkik ve mütalaaya sevkdir. Bugün bizim aklamız-ı edebiyemize o mektebleri göstermek, edebiyatımızı mevhhiş bir darbe-i tenzil indirir; böyle olmasa da her halde netiçesiz bir teşebbüs olur. Çünkü yukarıda arzettiğim gibi, harekat-ı edebiyemiz iltizami ve ihtiyari bir şey değildir; bilakis tabii ve gayr-ı iradidir; bugün bu türlü yazanlar, eğer sahtekar ve gayr-i sadık adamlar iseler onların başka türlü yazacaklarını tasavvur bile edemeyiz. Fransız edebiyatı klasizm'den evvel Romantizm'iye, Romantizm'den evvel Naturalizm'iye, Naturalizm'den evvel Parnasizm'iye, Parnasizm'den evvel Naturizm'iye müteveccih olduğu için bizim edebiyatımızı da o yollardan geçirmeğe çalışmak, sonrada bir gün ortaya çıkıp "Hayır" biz Corneille'den, Racine'den değil ta Euripides'ten, Sofhokles'den başlamalıyız, asıl klasikler onlardır. Bizim klasik dedikleriniz Moliere'ler falanlar hep Aristofanların, falanların taklidir. Biz Yunan-ı kadim edebiyatını taklid ile başlamamak hiç bir zaman -Avar- gibi -Kantor- gibi eser vücuda getiremeyiz. Temeccüsü intac edeceğinden, nihayet öyle bir gayret bizi bir cereyan-ı mahsus ile devr-i tufane kadar sürükler ki bu da pek acib olur...! Hasılı bu teşebbüsler ne kadar hayırhahane olsa-itikadımca- hiçbir netice hasıl edemez. Bizim edebiyatımız o yollardan geçmeğe muhtac olmasa idi kendi kendine geçerdi. Geçmemiş olması geçmeğe muhtac olmadığını gayet vazıh ve bürhan gibi isbat eder... Fakat klasik eserlerin, tercüme ve mütalaası pek müfid olur, zira onlar bize beşeriyetin terakkiyat-ı ahlakiyesini, müsadelat-ı kalbiyesini ibraz ve talim eder. Mesela Sofhokles'in -Antigon-dan, Racine'in -Iphigenie-sinden hürmet-i evlat-ı hasenin kalb-i beşerde ne kadar eski olduğunu ve o asırda dirilerin ölülere ne nasarla baktıklarını; Euripides'in İraniler'inden uruk-ı kadimenin yekdiğerine karşı besledikleri hissiyatı, Schiller'in Don Carlos'undan gaye-i iffet-i beşeriyeyi Shakespeare'nin Coriyolan'ından muhalefet-i hissiyenin ehemmiyet-i ictimaiyesini öğrenebiliriz. Bu itibarle klasik eserler tarihten daha mühim ve nafi olur, ve edebiyat namına ecale-i kalem eden her adam, insaniyeti, bütün nekais ve kemalatı, bütün amal ve infialatı ile tanımak mecburi olduğundan klasiklerden alınacak dersler bilhusus şuara ve üdeba için bir lazım-ı mualyyendir. Fakat okumak öğrenmek, istifade etmek başka, taklid yine başkadır; birinin lüzumu diğerinin lüzumunu isbat edemez. Zannımca bu taklid bilakis muzırdır, zira bugün bir kıskanç ağız tasvirinde Shakespeare'yi taklid edib de ortaya Othello'daki gibi kendi etlerini ısırarak bir sahtekar-ı fevkattabiat çıkaran bir adama bir sanatkar, bir vakıf-ı vicdaniyet bir edib-i mahir denemez. Yine mesela Victor Hugo'nun Sefiller'de yaptığı gibi bir kafa içinde bir fırtına gürültüsü o çekaçek rivayetle

bugün hiç bir şairin hatırına gelmez. Bütün edebiyat-ı cihanın ettiği tede
ni mi yoksa, terakki midir, malum değilse pek zahir ve müsellem olan bir ş
vardır ki: o da asar-ı edebiyenin gittikçe şahsi, insani olmasıdır. Klas
eserleri dolduran gürültülü üsluba, tehevvürlü infialata fevkalbeşeri mah
lukata bugün ancak "yalan" denilebilir. Öyle insaniyet haricinde bir kah-
raman yakalayıb da hiç bir insanın, hiç bir yerde söylemediği şeyleri müd-
hiş bir velvele-i beyan ile söyletmek bugün büyük bir eser-i meharet gibi
telakki olunamaz. Bugün kim hissettiğini yazarsa, o makbul ve mergub olu-
yor. Bizim o klasiklere hissen müşterek olabilmemiz ise adeten muhaldir;
binaenaleyh biz onları taklide meyledersek hissetmediğimiz şeyleri yazmağ
görmediğimiz kahramanları göstermeğe mecbur olacak yani benliğimizden çı-
karak yaygaralı bir elfaz oyuncakcılığına başlayacağız. Bu ise hiç bir za
man temin-i terakki edemez.

Netice: Esbab-ı meşruhadana naşi biz klasikleri taklid etmeyiz; mamafih mütalaalarının müfid olduğuna da tasdik ederiz. Onlar tercüme olunub okunabilir, fakat bizce onları taklid caiz değildir, bu adem-i cevaza rağ bir teşebbüs-i taklidi de bulunacak zat hiç bir muvaffakiyet-i kalemiye kazanamaz. Çünkü onlar artık kulub ve efkarın tadil-i atş-ı amaline hizmet edemezler. Onlar bugün Theatre-i Fransa'da sahne-i temaşaya konulduğu zam isbat-ı huzur edenler bir eski levha-i tarihiyyeyi temaşaya koşanlar gibi ancak bir gece, bir asr-ı sabık heyecaniyle yaşayacak heyecanat-ı yevmiye-lerine bir çeşid vermek için gelirler. Bugün Fransa'dab bir şair çıkıb da Corneille gibi yazacak olsa; eseri bir sahnede oynanmak şerefine bile nail olamaz. Theatre-i Fransa'ya çok gitmiş olduğum için bilirim ki, klasik şeyler oynandığı geceler huzzar pek mahdud mevkiler binnisbe pek boştur, o gecelerde tiyatro bermutad zarar eder; fakat o eski müellifler tiyatro müelliflığının babaları gibi telakki olunduğundan, onların asarı yüzünden gelen ziyan saika-i minnetgüzarı ile göze aldırarak eserleri oynamakta devam olunur. Devam-ı rağbeti halka haml etmemelidir.

Cenab Şahabeddin. Malumat Cilt.5 Sayı 100
sh. 1002,1003,1004 11 Eylül 1313

İNE İKRAM-I AKLAM

Pazar günü, Terceman-ı Hakikat'ımızda üç sütunluk "İkram-ı Aklam" makalesini okuyan bir muharrir-i ziliktidar, kalemi eline aldığı gibi yine bu semmane ile kocaman iki sütunluk bir makale-i makabile yazı vermiş bi, ferdası Pazarertesi günkü İkdam refikinizin sütunlarında manzur-ı çeşm-i şükran oldu. İşte muharrir böyle olur, işte gazete böyle yazılı. Osmanlılığınıza taalluku ikinci üçüncü derecelerde kalacak olan bazı havadis-i hariciyenin en malayani tafsilatına kadar muharrerat ile doldurulan sütunlar böyle terakkiyatınıza cidden hizmet edecek menafi ile dolduruluruna muharrirliğin hakkı ifa edilmiş olur. İnşallah bundan böyle matbuatımızı yine bu gayretle görürü

Avrupa klasiklerinin lisanımıza nakl ve tercümeleri mesele-i esasiyesinde ikdam muharriri ile aramızda bazı yerlerde muvafakat ve bazı yerlerde muhalefat-ı efkar vardır. Meyadin-i terakki-perestide, sef edilecek asvat, aynen birbirinin aksi olur ise, bu da bir tekrar sayılmaz mı? Bundan ne fayide hasıl olur? Fikirlerdeki, nazarlardaki tebayün ortaya konulmalıdır ki onları icab eden esbab ne ise hal olunsunlar. Cümlenin maksudu menazil-i kemale vusülden ibaret bulunub, oraya varılacak yol üzerinde görülen veyahud farz ve tahayyül edilen müzahemet, bu surette bertaraf edilmelidir ki menzil-i maksuda vüsul temin edilmiş olsun.

İkdam muharriri, refikinizin makalesini yukarıdan aşağıya doğru güzerek muvafakat ve muhalefet noktalarını tayin ve bunlar hakkındaki düşüncelerimizi ifade edelim.

Evet, klasikler Avrupa'ya mahsus değildir, dilimiz öyle alışmış olduğu için kalemimiz dahi öyle yazıvermiş. Biz Osmanlılar dahi dahil olduğumuz halde her milletin klasik asarı vardır. Bunların mahiyetine vakıf olmak, o millet efradından ziyade milel-i saire erbab-ı irfanının, arzu etmeleri pek müstahsendir, sözleri dahi işte arkadaşımızla fikirlerimizin muvafık olduğu noktaların en mühimidir.

Bundan sonra denilebilir ki: "Klasikler tercüme olunabilir mi?" Arkadaşımız bunu "müstehil" görüyor. Bu istihaleyi biz dahi tasdik ederiz. Zaten bir çok makalat ve müsahabelerimizde biz dahi bunu böylece beyan eylemişizdir. Bu istihalenin kuvvetini bilmezsek maksudu cihet-i irfana imale için, yine arkadaşımızın düşündüğü gibi düşüneceğiz. Diyeceğiz ki: "Bir klasik eserin taklid edilmesi başka; diğer bir lisana naklolunması yine başkadır." Hatta diğer bir lisana naklindeki başkalık dahi iki türlüdür: Harfi harfine nakl etmek başka; mealen nakl etmek dahi başkadır. Asıl istihale harfiyyen nakildedir. Bunder Guliç Paşa'nın Milliyet-i Muslihe'si Almanca'dan Fransızcaya üç defa tercüme olunmuş ise Sadi-i Şirazi'nin Gülistanı Fransızca'ya bundan pek çok ziyade tercüme olunmuştur da, yine tamamiyle muvaffakiyet nasıl olamamıştır. Ama, bu güçlük dakaik ve gavamız-ı lisaniye güçlüğüdür. Hatta böyle harfiyyen nakl ve tercüme meselesindeki güçlükleri hafifendirmek için "Anotasyon" dedikleri geçh ve tahşiye suretine de müracaat olunmuştur. Mudevvin-i Yunaniye'nin, teracim-i asarından mütegayir bir kolleksiyona malikiz ki Eflatun, Sokrat, Ksenefon ve saire gibi meşahirin ibare-i Yunaniyesi sol sahifenin yukarıki nısfına aynen dercolunduktan sonra, sağ sahife boylu boyuna iki sütuna bittaksim, birinci sütuna kelime be kelime, cümle be cümle Yunani ibareler ve onların münasibine ikinci sütuna dahi noktası noktasına Fransızca tercümeler yazılmıştır. Bu tercümeler okunsa, letafetini bulmak şöyle dursun; anlaşılmak bile kabil olamıyacağından, hülasa-i tercüme halis Fransızca ile bir daha kaleme alınarak o da sağ sahifenin aşağıki nısfına derc edilmiştir. Teracim-i Arabiye o lisanın hakaik ve dakayik-ı letaifine vüsul için olduğu cihetle bu yoldaki müşkilat işte bu suretle bertaraf edilmiştir. Biz bu yoldaki tedkikat-ı lisaniyenin elyevm bilkülliye acemisi değiliz. Biraderimiz Saadetlü Said Bey Efendi Hazretlerinin "Galatat-a Tercümelerini imam ile okunursa görülür ki üstad-ı müşarileyhin

çalıştıkları şey bilkasare, şu tercüme-i ayniyeye vasıl olacak yolu tahiyyeden ibarettir. Bu mesele hakkındaki nazariyat-ı malumanelerini lütfen şerh ve izah buyursalar bu hakikat temamiyle meydana çıkar.

İkdam muharriri arkadaşımız Nefi'nin "Aferin ey rüzgarın şehsuvar-ı safderi" mısraiyle başlayan dört mısraını Fransızcaya tercüme etmişde bir şeye benzememiş olduğunu derdiyan ediyor. Pek doğrudur. Bizden şeyh Vasfi Efendi Hazretlerinin bir kaç asarının Fransızcaya tercümesini istemişleridi de; bizim yaptığımız tercümeler dahi bir şeye benzememişleridi. Şu dört mısraın, havi olduğu mezaya, mesaba karilin-i Osmaniyenin olmuş olmazlarına inkişaf olabilir mi? İ i tercümesini Fransızca düşünenler tarafından takdir olunabilecek? tıfı veyahut sair vasıta-i muvaffakiyeti arzu asmak kinaye olduğunu soranlara, kaç kişi cevab verebilir? bu tıfı meselesi "Utarid cevher" diye tavsif etmeyib de "Süreyya cevher" diye tavsif etmeğe sebebe mebni olduğunu kaç kişi izaha muktedirdir. Hazreti Kurtaza'nın o tıfa yesin etmesi onun kadar ve kıymetini neden dolayı artıracağı münasebetini bilhakkın kaç kişi bilir? Bunların her biri bir mesele, bir fehva ya bir hikayeye müteallikdir ki; yüz Osmanlı kabili arasında otuzunun bu dakayıka vukufunu zannedemeyiz. Şu dört mısraı velev ki, endisinin sekiz misli kadar kelimat ile Fransızcaya tercüme e enduktan sonra sahifeler dolusu şerhler, haşiyeler dahi yapmalıdır ki, şairin bundaki işarat ve ibhamatı anlaşılsın da okuyan ecnebi dahi mezeyasına varabilsin. Hammerin almancaya tercüme ettiği Hafız Divanı gibi. Ve hacet lisanımızın ebeveyni olan Arabi ve Fariside, bilhakkın klasik addedilen enafis-i asarı biz şarkiyyuna bile takdir ettirebilmek için bir muktedir edatize tarafından şerhe, tahşiyeye ihtiyac görülmemiş midir? İbn-i Farz'ın, Celaleddin-i Rumi'nin asarı gibi şeyler her karinin kendilişinden bilhakkın tefhim edebileceği eserler midir?

Arkadaşımız "Klasikleri tercümeden maksad nedir?" sualini irad ederek aid olduğu, milletin edebiyatı hakkında bir fikir vermek veyahut onları bir mesk ittihaz etmek ise, tercüme ile bu iki maksadın temam-ı hüsülü kabil olmadığını muhakkaktır diye hükmediyor. Vakıa temam-ı hüsülü kabil değildir. Ama bir dereceye kadar husulü de kabil değil midir? Bir şeyden asla haberdar olmamak ile bir dereceye kadar haberdar olmak bir midir Bir vakit "Seyyid" hakkında bizim yapmış olduğumuz bilmemenin kafi olmadığını arkadaşımızla beraber biz dahi itiraf ederiz. "Ekrem" makalesinde onu tezkar eden biz değil idik. Bir dostumuz idi. Mamafih klasikler hakkında o kadarcık hizmetin bile ne kadar faidesi olduğunu, olacağını takdire medar olmak üzere, ihtar eyleriz ki o zamanlar "Seyyid" denilen şey Endülüste Arab beyzadesinin nergüzeştinden ibaret i'tikad olunduğu halde bu zandaki hata tashih olunmuştu, hatalar tashih oluna oluna, hakikatler tekemmül eder.

Bizim için klasikler devri geçmek şöyle dursun henüz bulul bile etmemiş olduğu hakkındaki nazariyenizin arkadaşımız tarafından tasdik edilmesine azim teşekkürler ederiz. Fakat lisanımızın daha o dereceye gelmediğinden, bahisle onların tercümesini ve tamamiyet-ı lisaniyemiz avanına tehir lüzumuna kani değiliz. Ama hangi tercümesini harfi harfine tercüme bahsinden değiliz. Onun asla kabil olmadığı tabiidir ki eyledi. Arkadaşımız bir eser-i manzumun nesren tercümesini kabul etmediğine göre nazmen tercümesini arzu etmiş oluyorsa da nesren bile tercüme-i ayniye kabil olmadığı halde nazmen tercüme-i ayniye kabil olabilir mi? Biz hiç bir lisandaki manzum klasiklerin hiç bir lisana nazmen tercümesi imkanını hatırdan bile geçiremeyiz. Mesnevi-i şerifi nazmen tercümeye yeltenmiş olanlar bizce şayeste-i sitayettirler.

Teşekkür ederiz ki arkadaşımız klasiklerin evvelden ehemmiyet mertebe kaffe-i mezeyasiyle lisanımıza nakli bilkülliye muhalefetten olmadığını görerek

fakat mütercimin her iki lisanda da malumat-ı kâmile sahibi olmasına lüzum göstermiyor. Bu lüzum bedihidir. Tercüme edeceği ecnebi lisanını mükemmel bilmez ise okuduğunu anlayamaz, o lisanı bilib de Osmanlıca'yı bilmez ise anladığını yazamaz. Bunlar mevadd-ı adiyedendirler. Ama Osmanlıca merhum Naci Kadar mı bilmeli ve Fransızcayı Naci kadar bilmeli; bu da tayin olunamaz. Merhum Naci Osmanlıca kudret-i kitabeti yed-i âlîlerine almamış idi ya? Naci kadar hatta daha iyi Osmanlıca yazanlarımız "yoktur" denilecek olur ise iddia ve isbat ederiz ki, çoktur. Ele Fransızcayı bihakkın anlayanlarımız ondan daha çoktur.

Arkadaşımız mütercim kabahatından şikayet ediyor. Bu şikayeti bir gazete müdürü sıfatiyle ediyor ise, belki mazur görülebilir. Ona paraya satılan bir gazete mütercime kaç para verebilir ki, istediği kadar bol bol mütercimler gelebilsinler? Verebilen miktara arz-ı ihtiyaç edilen mütercim dahi kendi dediği vechile ya Fransızca'sında hata eder ya Osmanlıca'sında

İşte bu nükat-ı nazardan bahse bakarak biz " klasikleri henüz tercüme edecek bir halde olmadığımızdan onların behemahal lisanımızın tevsiine kadar muhafaza etmeliyiz" diyemeyiz. Hatta lisanımızın matlub olan tevsii bu yoldaki teşebbüsatımızın netice-i hasılası olacaktır deriz. Çok durmakla lisan tevessü eder mi? İlk ettiğimiz tercümeler matluba tevafuk etmez ise, ikinci, üçüncü defa olarak tekrar tercüme olunur. Esasen Telemak dahi bir klasik eserdir. İlk tercümesi hiç benzememiştir, ikincisi benzeyebilecek derecenin çok on kat ilerisine çıkabilmiştir. Ama hele yok bu mütercimlerine şükür ve mecurdurlar. Bir üçüncüsü dahi muvaffak olamaz ise dördüncüsü,, beşincisi elbette, bir hangisi muvaffak olur. Muvaffak olanlar böyle muvaffak olmuşlardır.

Ahmet İhsan. Malumat Cilt 5 No 100
Sh. 1004,1005,1006 11 Eylül 1313

M A K A L E - İ M A H S U S A

KLASİKLER VE ŞEHABEDDİN BEY

Cenab Şehabeddin Bey biraderimizin "Klasikler Meselesi" namesiyle gazetemize ihda eylemiş oldukları makale - onu kariilerimize tebşir için yazdığımız zeyl de dahi söylemiş olduğumuz vecihle- edebiyatca bir takım hakaik-i mütenevvia ve mühimmeyi havidir ki o yolda ecale-i efkar ve idare i-kalem-i iktidarı pek mebzul ve umumi şeylerden olamaz. Hakikaten edib ve iki manasına göre hakim olan mumaileyhin işbu servet-i irfan ve kudret-i kalemiyelerini ezdil ü can kemal-i ciddiyet ve ehemmiyet ile takdir ve tebrik ederiz. Asıl menfuunufihimiz olan meseleye nokta-i nazarından kendisine irad eyleyeceğimiz mukabeleye dahi şu noktadan başlarız ki:

Şehabeddin Bey Efendinin nenbiri bir hakikat-ı tarihiye bir hükm-i tabiat üzerine müesses bulunan berahin ve delail-i fazılaneleri eğer: "Bu gün ki milel-i müterakkiye ve müteaddinenin bizim ahval-i İslamiye ve Osmaniyemiz ile tevfiki kabul edebilen ve binaenaleyh iktibas ve taklidleri terakki at-ı edebiyemizi ikmale hizmet edecekleri der-ar olan mahsulat-ı ilmiye ve edebiyelerini ahz ve taklid etmeyiniz. Onları terk ederek eskilere rağbet eyleyiniz" tarzında bir iddiaya mukabil serdedilmiş olsalar idi en adisine bile mukabele kabil olamayıb teslimiyet-i kamile ile boyun eğmek muktezaa-yı insaf addolunmak lazım geliyor idi. Fakat bervech-i ati bir tahlil-i sathi bile isbat edecektir ki edib-i hakim o parlak delaili berahini bizim davamıza red için irad etmiyorlar. Yalnız esasda değil füruun bile bir çoğunda diyebiliriz ki hemen kaffesinde hemefkarız. Kendileri güya muasırları bulunan milel-i saire-i müterakkiye ahval-i edebiyesine atf-ı nazarla edebiyatımızın müstakbeli için milel-i merkume ile hemınan-ı himmet olmaktan Osmanlıları mene kalkışmış bir münasir-i sevbuna karşı bu mülahazat-ı mukikeyi serd ve itiyan buyuruyorlar. Meselenin esasında tamamen müttehid olduğumuzu belki daha şimdiden nazar-ı istifrablarını celbe başlar ise de bu hakikatin nasıl bir suret-i latifede tahakkuk eylediği tahlilat-ı atiyeden müsteban olacaktır.

Daha makalelerinin mebdeinde terakkiyat-ı hakikiye-i edebiyemizin klasikleri taklid ve tercüme ile mümkün olabileceği iddiasını bize isnad etmeleri hakikat-ı halde yalnız olmakla beraber o tafsilat-ı vakıfaneyi irad etmelerine vesile olmuş bulunduğu için bu yanlışlığı da bir inayet diye telakki ederiz. "Bizim fikrimizi bu surette telakki etmemiş olsalar idi tafsilat-ı meşkureye dahi girişmezler idi ki bizce bu yoldaki hakayıkın her ne vesile ile olursa olsun sahaif-i matbuatımıza girmesi pek mültezemdir. Hakaik-i meşkurenin her biri bir hizmetkar-ı marifete güzel güzel şeyler ihtar ederek bilahare onlar dahi o hizmetleri ifaya heveslenirler de büyük büyük eserler meydan alırlar. Fakat bizim gerek ilk ve gerek ikinci "İkram-ı Akdam" makalelerinde böyle tahsis ve hasr ifade edecek bu yolda yani "Terakkiyat-ı edebiyemizin vesile-i yegane-i terakkisi klasikleri taklid ve tercümeden ibarettir" tarzında bir iddiamız görülmüş müdür? Bunca senelerdir vesail-i terakkiyatımız araştırılmakta ve hatıra her gelen geyler yazılmakta olduğu halde bu klasikler tasavvuru meydana henüz yeni çıkmıştır. Vesile-i yegane-i terakki bu olsa idi yirmi otuz senedenberi bundan dahi bahsedilmez miydi? Saye-i inayet-i seniyyede maarif-i Osmaniyemizin şimdiye kadar tehiyye olunan mukaddematınca edebiyatımızın tetemmüm ve tekemmülü için bu ihtiyac dahi hissolunmağa başlanmıştır da bu yoldaki nasbihallere ondan dolayı yol açılmıştır. Yoksa makalelerinin daha ilerilerinde Şehabeddin Beyin' de dedikleri gibi klasiklerin mevcudiyetini biz dahi şimdi öğrenmiş değiliz. Siz dahi muasirin-i erbab-ı kalemi öğrenmezden evvel klasikleri görmüş onları öğrenmişsidir.

"Evvela" kelime-i ibtidaiyesiyle Cenab Şehabeddin Bey'in muamelat-ı

dimağiyeye dair temhid eyledikleri hakaik-i psikolojiyeye tamam kendileri gibi bir edib-i tabibe layık olacak kadar dakik ve sahih olmasiyle buna hiçbir diyeceğimiz olamaz. Diyebileceğimiz şey hakaik-i mezkureyi mevzu-ı meseleye tatbikleri hakkında olabilir. Meselâ: Klasikleri dimağınızın beğenmediğine ve bunlara karşı tabiatınızda bir burudet hasıl olduğuna dair yazdığı şeyleri kalemi yazar iken hiç şübhe edemeyiz ki dimağı kalemine itiraz etmekte idi. Gerek edebiyattan gerek sair sanayi-i nefiseden bir eser-i enfese insan nazar eylediği zaman "Bu benim zamanımın asarından değildir, bunu benim dimağım beğenmez, buna karşı tabiatta bir burudet hasıl oluyor" diyecek olursa Nikolaosların, Refaellerin, Midyasların, Virjillerin velhasıl hüsn-i mutlaka aşık olarak o hüsnün dimağlarına intikaş eyleyen asarını meydana koyan bunca perestişkaran-ı tabiatın ruhları onun ruhunu tazib edeceğinden maada hala müzehaneleri, kütübhaneleri, tiyatrohaneleri hep o hüsn-i mutlaka olan sevda-yı perestişkarilerinden mütevellid bir iştiyak ve tehalük ile ziyaret edenler dahi bu nefais-i kadimeye karşı hayasızlığa cebr-i nefs eden o (Modern)in devini adamın yüzüne pek acib ve garib bir tarz-ı hayret ile bakılır, ve bu tavırlar ile:

Mosyö! siz sabıkları da muasırları da küçe-i bihaydiye atıb öte tarafa ileriye müsta'bel-i binihayeye doğru koşan olmağa heveslenivorsunuz ama emin olunuz ki bu yolda size gölgenizden başkası refik olamaz. Hatta vaz olsanız farzedilen o müstakbel-i baidde dahi adiminden ve hiyaretsinasan-ı nev-i beşeri yine bu tabayi-i hassa ve ve nadirenin mahsül-i iktisası olan bu anafis-i asara karşı serfuru-beste-i ceyb-i teslimiyet veyahut engüştbedehan-ı hayret bulacaksınız.

Mefhumunu ifham eylerler.

"Hüsn-i mutlak" denilen ve tayin-i mahiyeti hadd-i insandan daima hariçde kalan o feyz-i ilahi kendi sahib-i hakikisi gibi ezeli ve ebedidir. İbtida-i hilkatten beri güzel olan şey beğenile sevilegeldiği gibi hitam-ı kainata kadar dahi güzel olan şey beğenile sevilegidecek de hiç bir kimse şormayacakki bu hüsn hangi zamanın hangi mekanın hüsnüdür. Zamanca mekanca bu babda hiç bir ehemmiyet olmadığını Şehabeddin Bey Biraderimizin mesairine ihtar için deriz ki: Venüs'de, Milo'da yapıldığı zaman hüsn ne idise hala bugün dahi odur. Öyle olduğu içindir ki aradan bir kaç bin sene mürur eylemiken elyevm Louvr Müzesinde bu heykelin mevzuu olduğu mahalle girenler vaktiyle Melos adasındaki mabede girenlerin ihtisasından daha az bir valih ve hayretle girmiyorlar. Hiç demiyorlar ki: "Bu mermer benim zamanımın menhusatından değildir. Benim dimağım bunu kabul edemez. Bu mermer benim tabıma buruded veriyor." Melos adasına bin sene saat uzak olan bir Norveçli de bu eser-i nefisi beğeniyor ve daima beğenecek cezire-i mezkureye iki bin saat uzak olan bir Japonyalı'da ! .... İşte klasiklerin dahi hepsi böyle bir eser-i hüsndür. Onların hakkındaki hüküm dahi böyledir. Şehabeddin Beğin gerek kendisi ve gerek "Bütün ihvan-ı mesleğim" dediği zevatın kaffesi dahi bu hisde bu hükümde bittabii müştereken dirler.

"Saniyen" kelime-i ibtidaiyesiyle edvar-ı edebiyeye dair söyledikleri sözlerin bize aid olan kısmında dahi Şehabeddin Bey biraderimizin tatbik cihetin en basit hataları vardır. Edebiyatta Osmaniyemizin kendisince bir klasik devri var olub olmadığı meselesinde sirmumaileyhi İkdam muharriri arkadaşımıza havale ederiz. Fransa ve Almanya ve İngiltere ve İtalya ve İspanya edvar-ı edebiyesi hakkındaki iştirakat-ı tarihiyesine mukabil biz dahi ihtar ederiz ki: Maksad kimlerin hangi tarz-ı edebi kimlerden ahz eyledikleri ve o tarzlarda ne kadar devam ettikleri meselesi değildir. Maksad her milletin o edvara uğramış olmaları meselesidir ki işte kendileri dahi o güzel hülasai nazariye-i tarihiyeleriyle bunu itiraf ediyorlar. Yalnız Ondokuzuncu Asr

asrını asar-ı edebiyeleriyle şaşaalandırmış olan üdebanın kaffesi kral-ı müşarileyhden evvel yetişmiş zevattan olub bunca himaye ve teşviklerle beraber Lui asrında (hiç bir şair yetişmediki) iddiasını ileriye sürdükleri zaman Fontenelle, ve Vuğyo, ve Masilyon, ve Fenelon, ve Sanpestron, ve Reynar ve Saron gibi bir çok üdebayı unuturlar ki bunlar Ondördüncü Lui'nin baderrüşd bile yarım asırdan ziyade devam eden müddet-i tavile-i hükümeti esnasında doğmuş yetişmiş ve kral-ı müşarileyhden sonra senelerce daha yaşamış olan zevattandırlar.

Bizce asıl mesele bizim dahi umumi klasikler devrine girmiş olub olmadığımız ve henüz girmemiş iseK girib girmeyeceğimiz meselesi olub bu devre henüz girmemiş olduğumuz İkdam muharriri tarafından da beyan olunduğu gibi Cenab Şehabeddin Bey Efendi tarafından dahi tasdik eyledikten fazla Mirsumaileyh bundan böyle dahi hiç girmeyeceğimizi ve girmeğe lüzum dahi olmayacağını iddia eyliyorlar ki işte bu iddia da Sa'dilerciyle birleşemeyecekde mazuruz.

Şehabeddin Bey bize klasikler devrine ihtiyacımız olmadığını isbat için bu devrin şimdiye kadar adem-i mevcudiyetini delil ittihaz eyliyorlar. "Bizim edebiyatımız katlaya böyle olmak lazım geliyor ki böyle oluyor." diyorlar. "Asıl olmak lazım geliyor ki nasıl oluyor? bunu izah bu yanmuyorlar Hemen bu sözleri tekriben lakırdının silsilesini değiştirib Corneille ve sairenin sarf ve nahv hatalarını göstermeğe hazır bulunduklarını ileri e sürüyorlar. Bunların sarf ve nahv hatalarını göstermekten kolay ne var? Muhayyi tabilerinin kaffesinde bunlar zaten güster leyişlerdir. Bizim bunlara ihtiyacımız Fransız lisanını öğrenmek için olsaydı o yoldaki intikadattan dahi istifade arayabilir idik. Fakat edebiyatımız nasıl olmak lazım geldiği için nasıl olduğunu şerh buyurmuş olsalardı doğru olan noktalarda biz kata kendilerine münakış ve muğayir olmadığımız gibi kendilerinin dahi doğru olan noktalarda bize kata muğayir ve münakış olmadıkları bedaheten meydana çıkıverir idi. Maamafih söyledikleri, itiraf eyledikleri derecesiyle de aramızda bu muvafakatın husulünden meyus değiliz. Diyorlar ki: "O eserler hep yapadıkları zamanlar için güzeldirler" Öyle ya! Katlub olan şey dahi güzelliklerini teslimden ibarettir. "Mefasetlerini takdir dahi hayalen o asıra avdet ederek o zamanki muhayyelat arasında tedkik ve mütalaaya mevkufdur. diyorlar. Ne şübhesiz hatta tiyatro suretinde olanları oynattıkları zaman perdeler oyuncuların esvabı falan hep o zamanın muhayyelatını irae ederler. Lakin bu itirafatı müteakiben bugün aklam-ı edebiyemize o mektebleri göstermek müdhiş bir darbe-i tezeyyül-i iddiasıdır."Diyorlarda bunu isbat edecek bir kelime bile söylemiyorlar. Acaba edebiyatımız hangi derecat-ı aliyete suud eylemiş ki tezeyyülünden havf ediyorlar? Bu asla anlaşılamıyor. Bu söz bir dava-yı bila-delil hükmünde kalıyor. Hatta bu davayı kendi nazarlarında bile pek çürük olduğu için olmalıdır ki yine kendileri filhal caya ak sözün arasını kesmek sisin böyle olmasa bile her halde neticesiz bir teşebbüs olur" Diyorlar da bu neticesizliğin ne olacağını da irae ve tayin etmiyorlar. Sözü bir daha çevirerek bizim Osmanlı kalemlerinin öyle şeyler yazmıyacaklarını ve istemiş olsalar bile yazamıyacaklarını hükm ... hayır. Daha doğrusu itiraf ediyorlar

Acele etmiyelim efendim. Telaş etmeli olan itidal-i dem ile düşünür iseK her şeyde hakikatı bulabiliriz. Şehabeddin Bey'i böyle söyleten bir kor ku vardır ki o da bir kaç satır aşağıda beyan eyledikleri vecihle bugün Racinlere, Corneillelere, yahud eserlere atf-ı nazar edecek olur iseK ta in Euripides, Sofhokles, ve Virjil vesaireye yani Yunan'ın Latin'in kudemasına kadar da varabileceği havfindir. Bunun da dahi " klasiklere onlardan başlayalım derler" demesi doğru değildir. On beşden başlayacak değiliz. Teceddüdat-ı edebiyemiz Avrupa muasırlarının bize yarayabilecek yerinden başlamış olduğumuz gibi her şeyin mebadisine doğru sevk-i zihn etmek dahi Şehabeddin Bey'in hasbetü'l- hakimanesiyle şerh eyledikleri ahval-i ilmiyeden yani cibilliyyet-i beşeriye muktezayatından olmasiyle Avrupa muasırlarından sonra ons hizinci

onyedinci onsekizinci asırlara doğru da isal-i inzar ediyor. Böyle terakki-i tasavvur-i beşeri asren bad-ı asr tetebbu ede ede Latin ve Yunan-ı kadime kadar değil Mısr-ı kadime kadar varmak lüzumu bile tenevvürat-ı zihniye ve basariyyemiz önünde kendi kendisine tecelli etmeğe başlar. Buna kendi tabirleriyle vechiyle " Bir cereyan-ı makus " inkıtadan ise bir "tetebbu-ı rücu" demek daha doğru olmaz mı? O halde buna "pek acib bir terakki" demeğe de hacet kalmaz. "Bizim edebiyatımız o yollardan geçmeğe muhtac olsa idi teşvikiniz gayretsiz kendi kendine geçer idi" sözlerini edib-i fazılanız için zuhule haml ederiz. Çünkü pek çocukca bir sözdür. Be il mi? Edebiyatımız henüz hangi yola düşülmüş ki nerelerden geçeceğini düşünmüş olsun da geçmiş bulunsun. Yolun henüz başındayız. Biz şu başlangıç halinde bulunduğumuzu dahi bir terakki addediyoruz. Zira daha "dün denilecek kadar yakın bir zamanda bu yolların yolcusu olabilmek için lazım gelen tahayyülatı bile değil idik. Bu yolun başında iken ilerisine doğru bakıldıkca görülecek şeyleri bir-i fazilet-semirimiz kendileri dahi görüyorlar. Bakınız! "Yakın klasik eserleri tercüme ve mütalaa pek müfid olur. Zira onlar bize heyet-i bediiyenin terakkiyat-ı ahlakiyesini mücadelat-ı kalbiyesini ibraz ve talim ederler." Diye Sofokles'den Euripides'ten fazladan güzel güzel misaller dahi irad buyuruyorlar. Bi biz işte Şahabeddin Bey'in bu yoldaki vukuf-ı mahiretlerine hayran oluyoruz. Görüyoruz ki hakikat kendi nazarlarında dahi olanca gaşaasiyle lemea-nisar olduğundan bir türlü onu görmemezlik edemiyorlar ise de gördüklerine tabi olmayı dahi nasılsa insaflarına yedirememeklerinden gaşaa-i hakikatle kamaşan gözlerini yumarak yine tahvil-i kelam ediyorlar. Klasiklerin tasvir ettikleri kahramanlara bugün ancak "yalan" denileceği den öyle sevk-i hameyi muhaldir diye hükmeden sonra netice hem klasikleri tercüme ve taklid etmekten hem de mütalaaları müfid olduğunu tasdikde karar kılıyor.

Klasiklerden bizim istifademizi Şahabeddin Bey gibi her asrın her milletin ahval-i umumiye-i edebiyesine bu derecelerde vukuf- ı kabil ile vakıf olan bir zat nasıl inkar edebilir ki işte Tiyatro-i Fransa'da klasiklerin oynandığını kendileri de temaşa etmişler. Fakat o geceler tiyatro sair gecelerde olduğu gibi kalabalık olmaz imiş. Olmaz ya! Hayolu bacaklarının berbad olduklarını ve dillerde envai safsatat-i iştibah-engiz ile nice aza ve etvar dilaşubanenin ihtisasat-ı hayvaniyeyi gıcıkladıkları gecelerin genç erbab-ı temaşası bu oyunlara koşarlar mı? Bunda da Şahabeddin Bey böyle klasik oyunların oynanmasını " Nadir gece" ye hasr etmekte epeyce tefrit buyuruyorlar. Halbuki tiyatro mevsimleri de pek çok geceler böyle geçerler. Makale-i nefiselerinin ilk kısmatında beraber idik. Yanımızda bulunan bir Fransız gazetesini kendilerine de gösterib okuttum. Gördüler ki 9-10 ade bi kış mevsiminde Şakespeare'nin tamam dörtyüz senelik olan Hamlet oyununu Paris'te üç yerde oynayacaklardır. Birisi meşhur Sara Bernar'ın kanpanyası, diğeri Motesol'un takımı olub üçüncüsü de Mosyö Terö idaresinde meşhur bir İngiliz oyuncusudur. Buna dair bir makale-i takdiriyye yazan muharrir böyle üç yerde birden Hamletin oynanması hoşa gitmez bir şey olmadığını ihtar eyliyor. Dörtyüz seneden beri belki o kadar defa oynanmaktadır halde henüz Paris'lilerin bile bıkmadıkları şeylerden bizim görmemizin ne olduğuna dair, bir fikir bile peyda etmeksizin ne dinimizi müstağni görmeliğimizi tasvib edebilecek bir kadirşinas tasavvur edemeyiz. Hatta Şahabeddin Bey Efendi'yi bile.'

Ahmed Mithat. Cilt.5 Sayı. 101 sh.1014-1017
13 Eylül 1313

HÜSEYİN CANİB BEY'E CEVAP

Klasikler meselesine dair kaleme aldığımız makalelerden birisinde: "Kadim temeddün akvamdan bahs edildiği sırada İran'ın asar-ı kadime-i medeniyesi hakkında malumat-ı lazıma mefkud olduğunu" beyan etmiş "ve bu cihetle memleket-i mezkureye kadim bir temeddün nazariyle bakılamıyacağını bittarih'l-ima içrab etmek istemiş" olduğum manası çıkarılarak (Tedkikat Mecmuasında) bu iktibası def'i için bir reddiye derc ettirilmiştir.

Hakikat her yerde, her zaman da kendisini gösterir. O makaleler Maluma tın günde iki ve haftalığında iki kere neşredilmiş bir mecmuaden Matbuat-ı Osmaniyeden manzuru olmadık kimse kalmamış gibi bir çevdir. İşte oralara bir daha müracaat olunursa İran'ın kadim medeniyeti inkar olunmadığı görülür. Hüseyin Canib Bey memleketi tarihini elbette biz Osmanlılardan, bütün ecanibden ziyade bilmeleri lazım gelir, ve hatta o babda ki malumat-ı müktesebeleri kendilerini tanıyanlarca da tamamiyle teslim ediliyor. Hakikat tarih herkesin, her milletin malı bir ilm olduğu cihetle bizde de komşumuz olan İran'ı değil hatta kabtilere varıncaya kadar bütün memalik ve büledanın tarihini bilirler bulmak müstebaid değildir. Binaenaleyh orta malı olan tarihe bakılırsa İran'ın kadim bir hükümeti bir medeniyeti olduğu bulunduğu bedaheten görülür. İşte onun için de o medeniyeti ki ce inkar edemez. Bu cehebden dolayı Hüseyin Canib Bey'in: "İran-ı kadimin tarih-i medenide çevirdiği rol tarih-i siyasiyede icra ettiği rolden ufak, ehemmiyetce siyaset-i maziyesi medeniyet-i maziyesine mukaddemdir" diye koyduğu düsturu bir hakikat-ı mahza diye kimse telakki ve kabul edemez. Biz Hüseyin Canib Bey'in yerinde olsaydık o düsturu şöylece: "İran-ı kadimin ehemmiyetce siyaset-i maziyesi medeniyet-i maziyesine müsteraddim, tarih-i medenide çevirdiği rol tarih-i siyasede icra ettiğinden belki de aziimdir." Suretinde ortaya koyduk. Çünkü bir devlet ve millet ibtida devr-i siyasisini takib eder sonra devr-i sükun ve asayişe girerek terakkiyat-ı medeniyeye koyulur. İran, Turan bütün cihan böyle olmuştur. İşte dediğimiz suretde meydana çıkan İran hükümetleri gerek ahlak bir radde-i medeniyet teşkil ettiklerini ve bundan bir nümunesini de Hüseyin Canib Bey de gördüğünden bahsü zehadan istidlal ile medeniyet aleminde de büyük roller icra eylediklerine kail olabiliriz.

İran Hüseyin Canib Bey'in kendi "Coğrafya-yı İran" namındaki eserlerinde de yazdıkları vecih ile: "Hemen cayizar harebeha vü asar-ı kadimest" dir. Öyle harabeler, asar-ı kadimelerle dolu olan memlekette medeniyet olmaz olur mu?

Kuman-ı kadim, Asur, Babil, Fenike ve Mısır ile bir taraftan her türlü münasebat-ı siyasiyede bulunan eski İran bu medeniyet ocaklarından bir şerare-i marifet alsa envar-ı maarifle tenvirine kifayet eder idi. Bize kalırsa almış ve tenvir de etmiştir. Ama Hüseyin Canib Bey'in İranda: "Ulum harf, sanayi, edebiyat şubelerinde bir şey ibda edilmedi ve İran'a selef olan akvamdan mehuz ve müterakim olan define-i malumat-ı umumiyeye bir şey ilhak ve zamm olunmadı" diye gösiyle görmüş gibi mazi-i şuhudi siyasiyle bizim istidlal etmek istediğimiz İran-ı kadim medeniyetini cef'i bi'l kalem red edeceklermiş, günahı boyunlarına! (x) bakınız Hüseyin Canib Bey nerelerden dönüyor ne hakikatler söylüyor: " Aryen cinsine mahsus olan deha ve istidad İran'lilerle birlikte tulu eder" doğrudur.

Biz İran'ın müdebbeb hükümetlerci olduğunu ve öyle olan yerlerde edebiyat,

Medeniyet gibi levazım-ı ihtişam rağbet edilmek tabii bulunduğunu itikad ederiz. Fakat kaşaneler, kaleler, falanlar harabe ve enkazı ile memlu olan İran'ın eski edebiyatından, kitablarından dasitanlarından ele bir şey geçemediğini, yani İran-ı kadimin klasikleri değil adi eserleri bile görülemediğini söylemiş idik ki bunu Hüseyin Canib Bey de "Yoktur" diye

(x) Yine Hüseyin Canib Bey'in "Coğrafya-i İran'da kuvve-i ihtira ve icad her

suret-i mutlakada kabul ediyor., biz ise ... ihtimali galibdir, eski kargaşalıklarda gaib olmuştur diyoruz, şu hükmün İranilerce de umum müverrihinlerce de hüsn-i telakki ve kabul olunur sanırız.

Ama birisi ortaya çıkar da : İşte nasihat-ül hükema Nuşirevan-ı adil zamanında yazılmış bir eser!" dese buna herkes hatta Hüseyin Daniş Bey de şaşar. Çünkü nasihat ül hükema daha dünkü farsi'dir, fakat sebab-ı nehlevide tercüme edilmiş olması da muhtemeldir. Hülasa İran'ın kadimin müdebdeb hükümetleri bulunduğu tarihçe sabit bizce de müsellem, o devirlerde parlak bir de edebiyat, hikemiyat olacağı da kaviyen maznun ve muhtemeldir.

. .

İran'ilerin lisanlarına olan şiddet-i irtibatlarını davası bize pek çürük gibi görünüyor. İran lisanı bari sabit olsa idi bunu kabul eder idik. Dehlevi-veri, farsi birbirinden o kadar açıktır ki Türkçenin Osmanlı, Özbek, Azerbeycan şubeleri beynindeki farka bile kıyas edilemez.

Ya şimdiki Farsi'nin eski Farsi'den farkı az mı? ... kabilen Farsi yazılan Şehname'yi ancak Hüseyin Daniş Bey gibi iktisab-ı kemal eden danişmendan-ı İran anlayabilir.

İslamiyetten evvelki İran asar-ı kalemiyesinin bulunmamadığına yine Hüseyin Daniş Bey in mahsulat-ı hamesinden şahidler getireceğiz, fakat biz tesalim etmiyoruz ha! : " tevarih-i kühen-i İran'da ilk söylenen şiiri hükümdaran-ı pişdadiyanın ikincisini (Huşenk)e atf etmişlerdir. (Şehnam Gur) dan da bir kaç beyt nakl edilmiştir. İranda da kabl-el islam şiir ve nasm mevcud olub asar-ı kadime-i edebiyesinin seylab-ı gitaban-ı zamana kapılarak mahv ve nabud ve esasından münderis olduğu muhtemeldir." görüyüz mü biz diyoruz Daniş Bey kendileri buyuruyorlar.

İran'ilerin şimdiki edebiyatı 173 sene-i hicriyesinden evvelce yani Abbasiler devrinde başlıyor, işte o edebiyatta aynel ilel klasik diyecek iki eser hasıl ediyor ki birisi Şehname-i Firdevsi , diğeri Gülistan-ı Sadi'dir.

Şimdiki İran edebiyatının terakkisine Atabekler, Selçukiler, Salarlar gibi Türk hükümetlerinin hakimleri sebeb-i müstakil olduklarını Hüseyin Daniş Bey kardaşımız da inkar edemezler.

Farsinin terakkiyatına Türk hükümetlerinin ne derece itina eyledikleri ne parlak bir misal daha aranırsa Hüseyin Baykara, Ali Şir gibi iki büyük zatın Türkçeyi, Türkü tamim ve ilaya masruf olan himmetleri meyanında Farsi'yi de himaye eylemeleri bu lisanda kendilerinin de ecale-i fuzala olduklarını gösterdikleri gibi Cami ve emsali üdeba-i İraniyeyi de fevkalade hürmetlere , riayetlere, atıflara şark eylemeleri gösterilebilir.

Lisanlarının safvetini İranilerin muhafazada itinalar oldukları yek çok su götürmez mi?

Bu gün Farsi'nin yarıdan ziyade Türkce ve Arabca'dan ibaret olduğunu bilen zat şu davayı nasıl isbat edecektir.

İran guara-yı kadimesi matbuları olan hükümdarların lisanlarını kendi şiirlerine muttasıf ta Ebuabbas Merruzi'den başlamışlardır. Sultan Mahmud Gaznevi gibi bir Türk hükümdarının kadirşinasane ve maarifperverane olan gayreti sayesinde sırf Farsi ile tedvin ettiği "Şehname" de lisanın safvetini muhafaza edememiştir. İşte birlikte nezr eyledi niz Misal, Türk, Farsi ile münteşir asaide ve emsali bunu isbat eder.

Bunlara ne hacet! Hüseyin Daniş Bey yakından tanıdığımız dostlardandır. Kendileriyle bir hayli lisan müsahabeleri ettik. Lisan-ı Farsi'de istilahat-

askeriyenin hemen kabilen Türkçe en alındığını itiraf buyuruyorlar idi. Bunu kendilerinin eser-i hameleri olan "Coğrafya-i İran" da ki tabirat tasdik eder. Hususile hakikatlere "Geyler Geyi" bu tesibana "Kermüha" denildiğini o ufak güzel eserlerinde beyan eylediklerini gibi 68 inci sahifede de " Derhavali-i damenkuh (Elbürz) çend (tepe-i küçük) meşhud meygud" buyuruyorlar. İşte bizim Edebayı sıçradacak bir tabir :"Tepe-i Küçük!".

Ey insaf edeler. Lafzat-i lisaniyeye hizmet bu mudur ? fakat akvam-ı alem birbirinden lügat iktibas ede gelmiş ve bu da önüne geçilmez terakki kanunu icabatından bulunmuş olduğu cihetle biz bunları tayib değil tasvib ederiz. Yoksa Farsi'nin zübürtlüğünü, Arapça'dan, Türkçe'den alınmış lügatları saymak işten bile değildi

.·.

Şuğlu herkesin anlayacağı surette acele Türkçe yazılmak imkanı mevcud ve sabittir. Fakat hiç bir lisandan bir kelime iktibas edilmeksizin Farisi'ce bir eser vücuda getirilemeyeceği davası reddedilebilir mi?

"Resimli Gazete" de yazdıkları makale-i mahsusanelerine hasırane, acizane şu cevabı verdikten sonra, ondan evvel Ekdam'a "Klasikler" hakkında yazdıkları makalenin bir yerine olan mülahazamızı da şuraya ilhaktırmağı münasib gördük:

Hüseyin Kanig Bey efendi o makale-i edibanelerinde Klasikl rin Osmanlıcaya tercümesini biraz müstahyel görüyorlardı, ya vaktiyle bir dereceye kadar klasik olan "Lamartin"in "Refael"ni bilakis Türkçeye tercümeye çalışan, (Bufalo)nun (Arpuetik)ini kısmen manzum olarak, bir eda-yı beliğ ile Farisiye tercüme eden zat o istihaleyi o zaman hatırlarına getirmemişler miydi? yoksa şimdi böyle mi söylemek icab ediyor.

İşte biz Iran-ı kadimin neden yetini inkar edemediğimiz gibi klasikleri in de Osmanlıcaya tercümesini muhal saymayız.

Necib Asım. Cilt. 5 Sayı. 101 sh. 1017-102

18 Eylül 1313

M A K A L E - İ D A ' İ E A

K L A S İ K L E R M E S E L E S İ
V E M E C İ B A S I M E F E N D İ

Eskine ve eslâm-ı garbiye hakkındaki tedkikat-ı amikaneniye Avrupa'da bir kaç cazım-ı müsteşrikinin esrar-ı ehemmiyet ve kıymetini celbetmiş olan Necib Asım Efendi biraderimizin dahi refikimiz Sabah gazetesinin Cuma günkü nüshasına "Klasikler" namıyle bir makale-i mahsusa derc ettirmişlerdir. Fazıl-ı mumaileyhin edebiyat-ı mukaddemiye-i milel ve nihl hakkındaki vukuf-ı tamları müsellem olduğu gibi, işbu makale-i nefiseleri dahi işte o vukufun bir semeresi olmakla ehemmiyet-i ilmiyesiyle okunmuştur.

Hakikat, arsa-i inkişaf-ı fenn-i tenkid-i tehririyeri'nin, her şube-i münevver ve marifette eşmüney-i salifeye kıyas kabul edemiyecek terakkiyatı her münasebetle asar-ı bahiresini gösterdiği gibi, o münasebetlerin birisi dahi, şu klasikler meselesi hakkında alınmıştır. Mekteb sahibi ve serkıtabiriri Cevdet Efendi ve edib-i kamil Menab Şahabeddin Bey ve Fazıl-ı Necib Asım Efendi arkadaşlarımızın şu nazik meselede irad-ı efkar ediştikleri adeten Avrupa efkarının bu yolda bir münazaraları derecesinde vukuf-ı kamil üzerine yürümüş olduğu gibi bunları okuyanların tefehhüm ve takdirleri dahi ona münasib ber dereceye varmıştır ki, bundan yirmi sene mukaddem meydana şöyle bir bahis çıkmış olsa idi, o bu suret-i vakıfanede yürütebilecek eshab-ı iktidarın nedreti böyle mühim mesaili hüsn-i telakkiye muktedir olabilecek kariiininde fıkdaniyle birleşerek, varak-ı sahr-ü vefa gibi okuyandan dinleyenden mahrum kalacağı derkar idi. Cenab-ı Zaala ve Takaddes Hazretleri Ömr-i enfe-i Padişahanelerini hudud-ı tabiiyenin fevkinde teksir ve tatvil ederek, asıl bu yüzden üzerimizdeki nimet-i ilahiyesini tevfir buyursun. Sayye-i inayet, Serayye-i Hazret-i Abdulhamit Hanı'de bu hamiyetler bu gayretler semeratından olarak, yakında Kütabhane-i Osmaniniyin klasikler denilen iş bu bergüzideyan-ı enafis-i asar-ı kadimle tezyid-i servet edeceğini inbihakaatten olarak ümid ve intizarda kerdiniz bilvucuh haklı görmekteyiz.

Kitapçı Bagit'in takvimhanede beynelmilel tanınmış olan klasiklerin üç yüze varan miktarını azınsamakta ve Çin'in, Hin'in ve İran'ın Turan'ın klasiklerini de göstermediğinden dolayı beyan-ı istiğrabda Necib Asım Efendi biraderimizin hakkında müsellemdir. Zaten kendisi bir kitapçı Bagit' varabileceği nokta-ı nazardan pek ali bir mevki-i irfandan nazar eylediği için Bagit'i bu surette mukhaze ediyorlar. Bagit nazarında klasikler olsa olsa Yunan ve Latin-i kadime kadar da pek az varabilmek üzere İtalyan ve İspanyol ve Alman ve Fransız ve İngiliz eline-i cediddeki mahsulatından indennas klasik addolunan şeyler olabileceğinden, müşterilerine de onları satmak için takvimine katabiliyor da onları derc edebiliyor. Bagit nereden ve nasıl bilecek ki Müsteşrikler denilen ve her milletin erbab-ı marifetinden tahayyüz eyleyen mevkilerce erbab-ı himmetin, gece gündüz çalıştıkları şey hep milel-i kadime ve mesniyenin klasiklerini meydana çıkarmak meselesidir? Kiyeroglif ve hatt-ı mihi gibi bin küsur senelerden beri unutulmuş olan yazıları ve Sanskirt ve saire gibi eline-i ardiniye artık meyyit hükmüne girmiş bazı lisanları yeniden keşf ve ihya gayretleri hep o klasiklere zaferyab-ı vüsul olmak için ettiğini kitapçı Bagit kimden işitip öğrenebilecek? Meselâ şu satırlarda Necib Asım Efendi biraderimizin yazmakta bulunan "Kutad gu Bilig" dahi işte bir Türk klasiği olduğuna kadar nail-i vukuf olsa idi Bagit bir "Bido" derecesinde kitapçı kalmayıb bir "Didero" derecesinde muhyi-i maarif olmak mertebesini bulur idi.

Necib Asım Efendi biraderimizin klasik perverlik noktai nazarında

daha ali, daha mühim, daha hordecendişane, daha dikkatkârane bir sözü "Ilsanları henüz kaîd üzerine geçmeyen vahşilerin bile kendilerine göre klasikleri vardır." cümlesidir. Klasikleri yalnız Şakespeare'lerin, Goethe'lerin, Racin'lerin filânların asarı meyanında aramakta bulunduğumuza göre Fazıl müsteşrikimizin bu sözü yüzlerce bir tebessüm-i müstahzirâne peyda eder ise de nokta-i nazarımızca istiğrak mertebesine doğru kalkınca bu sözün ne dakik bir söz olduğu kendi kendisine tasavvur ve tahakkuk eder. Meselâ: böyle dandan düşer gibi bir söz olmak üzere "Hoca Nasreddin hikayeleri de Türk'lerin bir klasiki'dir." demiliverecek olursa, hasen hasen kahkahaları koyuvermek derecelerinde buğar-ı hayret olurur değil mi? Halbuki o hikayat-ı latife bizim klasiklerimizden birisidir. Evet bunların pek çokları Hoca Merhumun kendi malı olmadıklarını ve şunun bunun tarafından yapılıp o nama isnad olunmuş bulunduklarını hep biliriz. İhtimal bizim ve bizden dahi bunlardan bir kaç tanesini yapmışızdır. Fakat bu yolda yaptığımız şeyleri kendi namımıza olarak ortaya koyamayız da Hoca Merhuma isnad edişimize sebeb ne olduğunu hiç düşündünüz var mıdır? Sebeb Hoca Nasreddin klâsiklerindir de onun için. Homerus gibi, Hoca Merhumun dahi hiç vücudu olmayabilir idi de, yine klasik olur idi. Hoca Nasreddin o kadar klasikdir ki klasikler içinde müstakil bir "klas" teşkil eden sözüm meyanında dahildirler. Arapda Cahi, Yunan-ı kadim'de Diyojen Hoca'nın eslafı sayılmaları gibi elveva Fransız edebiyatında "Kalino" ve "Piyero" namlariyle kasd edilen zevat-ı muhayyele dahi ahlafıdırlar. İşte görülüyor ki Diyojen'i, Cahs'i, Hoca Nasreddin'i olmayan milletler bir tanesini hayâlen olsun var ediyorlar.

Bizim Osmanlılığımız dahilinde klasiklerin azlığına sebeb olarak dahi "Necib Asım Efendi, biraderimiz "Arap ve Acem taklidinden kendimizi kurtaramayışımızdır" buyuruyorlar. Hasen doğrudur yal Fakat şu "kendimizi kurtaramadığımız" tabirini biraz tadil etmek isterdik. Zira fazıl refikimiz bu hükmü biraz daha tevsi ederek gittiği Avrupa taklidi de bizi klasiklere nailiyetten menedeceği havfine kadar varmışlardır. Şüphe yok ki bu sözleri içinde bir çok doğru cihetler dahi vardır.

Zaten bu yoldaki mebahise ihtirak edenler hep hayrımızı, nefsimizi düşünerek bahse girişiyorlar. Lakin bazı hükümlerin bir taraftan doğruluğuna mukabil diğer taraftan dahi yanlışlığı olabiliyor ki o hükümleri verenler yalnız o doğruluğu görerek verdikleri halde o yalnış cihetleri hatırlarına bile getirmezler.

"Bir kimseyi taklid" dinildiği zaman "mukallid" o kimsenin aynı olmaz. Kendi hüviyetini muhafaza eylediği halde muvakkat ve cüzi olarak kendisini o mukallidin yerine koyar. Bu halde biz Türkler, hatta Osmanlılar bile Arabı, Acemi taklid etmemişiz. Ulumda adeten Arab ve edebiyatta adeten Acem olmuşuz. Amma bu hal yalnız biz Türklere de mahsus değildir. İslamiyet dairesi dahilinde giren milletlerin kaffesi bu haldedir. Ulum-ı edebiyata dair mevcut olan asar tedkik olununcu buhakikat meydana çıkar. Zira asar-ı ilmiyenin elbet yarıdan pek çok ziyadesi Arabın gayrı olan akvam-ı müslimenin Arabca yazan kalemleriyle yazılmıştır. Edebiyata gelince, Farisi olanlar edebiyat hususunda kendi mevcudiyetlerini muhafazaya bedel yine Arab olmuşlar ve Sadi'ler, Cami'ler, Celaleddin-i Rumi'ler Farisi şiirler söyledikleri kadar kolaylıkla Arabi şiirler dahi söylemişlerdir. Farisi guy (farsca konuşan) olmayan akvam-ı müslime ise Farisiyyeti tercih etmişler ve Nevai'ler, Fuzuli'ler, Selim-i evvel'ler Türki eşar söyledikleri kadar suhuletle Farisi dahi söylemişlerdir. Bu "taklid" olmaz "tahkik" olur. Evet şu anda Necib Asım Efendi biraderimizin hatırına geleni biliriz. "Farsanlar Arabi, Farisi için böyle olsunlar da amma bizim Türkçe'yi onlara nesc etmemeli idi" sözünüz belki hataya hamlolunur ve doğrusu onları Türkçe'ye nesc etmemeli idi. Olacak zannedilir ise de bizce matlub olan bu değil Ötekisidir. Kahvesi çok şekeri az olan kahveye "şekerli kahve" denilir ise de şekeri çok kahvesi az olduğu zaman böyle demek doğru olabilir mi ya buna da mutlak "kahveli şeker" demelidir. Eğer bu zevatın yazdıkları şeylerde Türkçe de çok Arabi ve Farisi az olsa idi onların münasib gördükleri ikinci

sureti der idik. Halbuki on telimenin sekizi Arabi ve Farisi olduğu için bizim Türkçeyi onlara mezc eylemişler deriz.

Pek çok zamanlar biz bu hale bir"taklid" dedik. Katiyyen vmarız ki tetebbu ve tedkikimiz arttıkca göreceğiz ki bu bir taklid değildir. Bu bir asıldan bir ferin teferru ve teşaub etmesi için pek tabii bir başlangıçtır

Bir misal yapalım: Bir insan tahsile başlar, mesela makine fenni tahsil edecek. Kabileçağıru bu makine fenni kendisinin külliyen mechulü idi. Hangi makineyi görse onu teşkil eden her parçasının bir başka türlü hareketinin neticesi bir amele müncer oldığına kaşıyor idi. Tahsilde ilerledikce bu mechuliyet yavaş yavaş malumiyete tebeddül ederek ve hayret dahi o nisbette zail olmaya yüz tutar, nihayet tekmil tahsil eder. Makinece kendisine mechul hiç bir şey kalmaz. O demir parçalarının gördükleri muntazam i işler hiç de şaşılacak şeylerden görülmez. Pek tabii bir şey görülür. Amma o adamda istidad var ise iş bu dececede de kalmaz. O fennin noksanlarını d görür. İkmaline de kendisinde kuvvet bulur. Mesela kendi tahsilinden evvel makine fenni bir makine-i sefineyi yanlarındaki iki çarh ile yürütüyor ise o iki makinist, o sefineyi kıçındaki bir pervane ile yürütmek yolunu bulur İşte makine fenni değişti, değişti ama ona bu tekemmülü veren yine eski makine fennidir. Bu adam "of bu eski ustaların teklidinden bıktık" diye bilir mi?

Şimdiye kadar Arabi ve Farisi bizim için ne idiyse, Avrupa elsinesi için de Yunan ve Latin o idi. Yunan ve Latin olmasa idi İngilizce, Fransızca, Almanca filanca teşekkül edemezler idi. Arabi ve Farisi olmasa idi Osmanlıca dahi teşekkül edemez idi. Amma lisanımız şu şimdiki teşekkülünü bulunca mümkün olabildiği kadar kuvvet ve süret ve ciddiyet ile artık terakkiyat-ı lisaniyemizi kendi tabiat-ı lisaniyemiz dahilinde aramalıyız. Bu lisanın Osmanlılık sıfatını itmamda fevkalbad ihtimam göstermeliyiz. Burada Necib Asım Efendinin de sair bu gayette bulunanların da cüretlerinin hakları da müsellemdir. Malaklaki mülahazatım maksad da bunlara itiraz değildir Bahsi tevsi nazariyatı da tazmiktir. Yeniden yeniye hatıra gelen şeyleri ihtardır ki, maksada terakki ve tecedüdünde böyle yeniden yeniye taharrihakkak ile hasıl olacağı gübhesizdir. Yoksa esasta Necib Asım Efendi biraderimizle o kadar müttehidiz ki hatta ülüm-i şettanın, ne zamandan beri Osmanlıcaya nakledilmekte bulunduğunu işte o zamandan beri istiklal-i lisan-ı Osmani maksadına hizmet edilmekte bulunuduğunu hükm için beraber araştırdığımız dahi vardır.

Taklid meselesinde Avrupa'yı taklidinizden arkadaşınızın ne hikmete mebni korktuklarını izah ve tafsil etmemesiyle buna bir şey diyemeyiz. Fakat biz bu taklidden korkmak değil bilakis bunu da terakkiyat ve tekemmülatınızın bir mucib-i azamı addeyliyoruz. Bu bahs izah edilecek olursa ona dahi düşündüklerinizi söyleriz.

Her lisanın klasikleri bulunduğunu gibi elsine-i saire klasiklerinin tercemelerinedde edilen gayrete Necib Asım Efendi biraderimiz dahi imreniyor, işte asıl maksud budur. Bu hususta hatıra gelen şu izahatı ita edelim ki: Her milletin tarih-i hususiyesi, coğrafya-i hususiyesi olduktan sonra her millet, tarih-i umumiye, coğrafya-i umumiye nasıl hissemend iseler, işte klasikler dahi böyledir. Hususi klasiklerine ehemmiyet veren millet, umumi klasiklere dahi ehemmiyet verir. Bir şeye ehemmiyet vermek dahi o şey hakkındaki vukuf ile mütenasibdir. İşte klasiklere ehemmiyet verilen yerlerin kaffesinde Hoca Nasreddin Hikayeleri tercüme olunmuştur da biz henüz bunların klasik addolunup olunamıyacağını da hatırımızdan geçirmemişizdir. İnşallah bundan sonra o vüsat-i vukuf o kudret-i takdir geliyor.

Klasikleriñ, kaç türlü tercüme olunabilecekleri hakkında, fazıl arkadaşımızın beyan eylediği mülahazat üzerine, hiç bir söz ilave etmeyeceği. Bizce bu mülahazat, bunların tercümelerine gördüğümüz luzumu tasdik etmektir ki, bize bu kadarı dahi şimdilik kafidir. Lakin klasikleri tercüme edecek olursak bunların Fransızca tercümelerini asıl ittihaz etmeyib herbiri en asıl hangi lisanda yazılmışlar ise onu asıl ittihaz eylemek lüzumunu tasdik eyleriz. Zira pek çok defa görülüyor ki mesela bir cümle-i Osmaniye Fransızca'dan ziyade Osmanlıca'ya kabil-i tercüme oluyor. Bunlar asıllarından tercüme olunurlar ise, iki müşkilin birisi bertaraf edilmiş olur.

Klasikleri tercüme için en muvafık memleket bak-i pay-i Osmaniniz olduğu hakkında Necib Asım Efendi biraderimizin verdiği hükmü alkışlar ile tasdik ederiz. Memleketimizde kaffe-i elsinenin erbabı bulunduğu gibi bir kaçına tamamiyle vakıf adamlarımız dahi vardır. Arabi, Farisi, Türki, İbrani, Kildani, Süryani, Latin, Yunan, Kıpti (Mısır-ı kadim lisanı) hep kendi lisanlarımız demektir. Yani bunlar lisan-ı maderzadları olan, zevatı kaffesi Osmanlılık daire-i fahiresi içindedirler. Hariçten ihtiyacımız bir Sanskrit ile Çin ve Japoncaya kalır ki, buralarda dahi aramızı İslamiyetin rapt eylediğini bir çok adamlar bulurus ki onlar dahi mutlaka ya Arabi, ya Farisi tekellüm ederler. Hele Avrupa'nın bilcümle elsinesine, yine Avrupalılar kadar malik olduğumuzdan bu cihetten onların muavenetlerine bile ihtiyacımız yoktur, biz maarif-i Osmaniyemizin bu cihetinin tevsii gayretine düşecek olursak buna Avrupa ve Amerika nın sermayesinden yüzlerce kat ziyade ehil ve muktedir olduğumuzu isbata biinayetillahi taala ve biinayeti zıllıhil ard muktediriz.

Ahmet Mithad. Cilt. 5 Sayı 102 sh.1036, 1037,1038,1039 25 Eylül 1313

MAKALE-İ MAHSUSA
KLASİKLER VE BAHSİN BENCESİ

Her şeyde olduğu gibi, bilhusus lisan ve edebiyat-ı mesailde vel'ev ki sathi bir muhakeme ile olsun bahse karışmak o babda erbab olmaya mütevakkıf olduğu ve acizlerinde o iktidar mefkut bulunduğu cihetle bir kaç günden beri klasiklere dair erbab-ı beyninde cereyan etmekte olan müsahabe manzaraya söz karıştırmak büyük bir cüret addolunursa , şeza ise de musikiye cüzi ve sathi bir intisabın bahş ettiği cesaret üzerine , bu bahsin bir de bencesi olmak itibariyle bir kaç söz söylemek arzusundan bulunuyorum. Acizlerimiz mukaddeme-i şumu-ı maksad olmak üzere klasikler meselesine dair hatır-ı kasırlarına kalan bazı mülahazatı arz eder de bunlardan bazıları mucib-i istifade olmak mülabsat ise de hiç olmaz ise tashih edilmek dolayısiyle münazirin-i kirama bir kaç istifadeli söz söylettirir ise ne mutlu?!

Zaten maddimiz haricinde olduğu vechile söz karıştırmak kabilinden olmadığını arz ettiğim bu addeme şudur ki: Klasik tabir olunan asarın her milletce ve dilerine mahsus bir güzelliği ve o güzellikte bilbütün kendilerine has bir çaşnisi, bir nefaseti olması lazım geleceği hakkında dersiyam olunan fikre tamamiyle müşterekim. Öyle ya! bilfarz av etleri meyanında Avrupa'da pişmesi, yenmesi başka, biz de yine başkadır. Bununla beraber av etleri meyanında temyizine bais olan lezzet ve letafeti, yine her iki taraf için aynı lezzet ve letafettir ya? Demek bir şeyde filasl bir hoşluk var ise herkes için hoş olmakla beraber o hoşluğun sureti telakkisinde herkesin nokta-i nazarı başka türlü oluyor. Vakıa, etinin Fransa'daki zebh ve tenavülünden başka türlüsü gayr-ı malum ve gayr-ı kabil olup da bunu tatmak isteyenlerin ellerinden başka bir şey gelmediği takdirde alafransa zebh ve tenavülünü tavsiye ve kabul emr-i zaruri olmak hayesiyetiyle makbul olabilirse de, aksi takdirde mutlaka alafransa yemek arzusuna herkesi icbar adeta cebr-i bila tevfik olmaz mı?

Şu halde kendi lisan-ı maderzadimizle enafis-i asarı meydana koymak imkanı elde bir iken esasen bilbütün kendi mal-ı nevrusları dahi olmayan Fransız edebiyatı klasiklerini edebiyat-ı müstakbelemize medar-ı terakki bir nevk ittihaz ederek zaten hiç bir hususta zevkimize tevafuk etmeyen Avrupa zevkinden bir fazlasını daha ahz ve iktibas arzusunda bulmak doğru bir arzu olmasa gerektir. Esasen bilbütün kendi mal-ı nevrusları dahi olmayan kaydını biraz izah edeceksem de , silsile-i kelamı kat etmemek için bu babdaki izahı aşağılara geçireceğim. Binaenaleyh evvelce şurasını arz edeyim ki: Yukarıdan beri serdeylediğim mülahazat klasikleri tercüme ve iktibas fikr-i teşvikkaranesini meydana koyan Ahmed Mithad Efendi hazretlerine karşı, itiraz yolunda değildir. Zaten müşarileyh hazretleri Edebadan bir zatın tabir-i zarifi vechile adi tercümeler bile (kanevçenin ters tarafı) demek iken Fransız klasiklerinin Türkçe'ye nakl ve tercümesini kanavçenin ters tarafını örnek ittihaz etmek yolundaki teşvik kabilinden irad buyurmamış oldukları halde münazırları tarafından yanlış telakki buyurulmuştu. Müşarunileyh Hazretleri erbab-ı kalem ve iktidarımıza Avrupa'lıların klasik asarını mesela Fransızlar enafis-i asarı meydana koymak için lisanların münasebet ve taallukı olan eski Yunan ve Latin lisanlarındaki klasik asarı nasıl edebiyatlarına nevk ittihaz ederek ne yolda asar-ı terakki ve istidad göstermiş olduklarını anlamak ve o esere teban lisan-ı Türki'nin dahi münasebet ve taalluku bulunan eskimedeki klasik asarı örnek ittihaz ile henüz devri hulul etmemiş olan enafis-i asar-ı Türkiye devrine vüsul istidadını göstermek üzere tedkik ve mütalaa icab eder ise sairlerine dahi nümune irae için; bunlardan bazılarını nakl ve tercüme etsinler diye teşvikatta bulunmuşlar ise de o babdaki bend-i evvelinde bu yolda izahatı kafiye verdikleri cihetle maksatları su-i tefehhüme uğramıştır itikadında olduğundan yukardaki satırların münderecatı bittabii fikir ve maksatlarına karşı muteriz olmaz.

Zat-ı hakimaneleri demek istiyorlar ki bizde henüz klasik asar yoktur. Bu pek doğru fakat incinetin ahiri doğrudur. Zira bizim edebiyatımız, amma edebiyat-ı Türkiyemize dahil olmak selahiyetini ihraz eden asar-ı eslaf ın yanında klasik asar dahi mülliyye yok değildir. Bilakis bunlar onlarca yüzlerce sayılabilirler de. Lakin teessüf olunur ki iş bu asar-ı nefise bizim lisanımıza ait edebiyat dairesinde klasik asar olsun için edebiyat-ı Arabiyeden ve Acemiyeden temeşşük edilmiş şeylerden de değildir. Bunları aramızda bulunan siyağ-ı sıladan dolayı Türkçe itlakına mecburiyet hasıl olduğu halde, bunlar da aralarından çıkarılıverirse olsa, o eserler ne Türkçe olur, ne Arabca, ne de Farsca! cihet-i ahiyyeti temsil eden bu keyfiyet bertaraf edilince lisanımızda klasik eser yoktur ve olsa devri hulul etmedi sözü başlı başına doğru bir söz olmakla beraber kendilerine göre, klasik asar yetiştirmek için, malumları iktiza eden şeyin (yukarıda izahını atiye bırakmış olduğum vechile, Fransızlar nasıl Yunan ve Latin lisanlarındaki klasik asarı kendilerine temeşşük ittihaz ederek, elsine-i saire unsurlarına şiddet-i taallük ve münasebetlerine mebni edebiyatlarının enafis-i asar vücuda getirmeye muvaffak olmuşlar ise) lisanımıza şiddet-i taallük ve münasebeti olan Arabi ve Farisi lisanlarında mevcut klasik asarı, temşşük ittihaz etmek başka bir şey olmadığı kabil-i inkar mıdır? Evet bugün Fransızların klasik asarı olmak üzere elimize aldığımız bir telif esasen mal-ı evrusları olmayan edebiyat-ı uhradan temeşşük edilmiş bir mukallid olduğu gibi hiç bir lisandan muavenet beklemeksizin başlı başına edebiyat-ı Türkiye meydana getirmesi menşuk görülen lisanımızda, klasik yetiştirmek için yeni bugtan işe başlayarak, Fransızların Yunan ve eski Latin lisan ve edebiyatları dan ettikleri istimdad vechiyle, biz de Arabi Farisiden istifadeden başlı başına bir lisan-ı edebi teşkil ve elsine-i mezkurede klasik asarı takyid etmekliğimiz iktiza ediyor, gibi görünmektedir. Amma edeceğimiz iktibas ve istimdad devlet-i ebed müddet-i Osmaniyeyi tesis buyurdukları hengamda, lisan-ı edebilerini dahi tesis buyurmak inayet-i cihan-pesendanelerinde bulunmuş olan, Hazreti Osman Gazi'nin lisan-ı Türki'nin ne yolda edebiyatı olmak lazım geleceğine, bir mihanek-i alelal olan, o nasihatname-i münifleri deki selaset-i beyan ve selamet-i efkara rağmen eslafımızın lisan-ı Türki i na ına etmiş oldukları münasebetsiz ve yolsuz istimdadları gibi olursa eslaf-ı kiramın ahlebi ve asar-ı ecnebiden mürekkeb olan edebiyatlarına dahil ettikleri şey ve mahbub bahisleri gibi mürur-ı zamanla ahlafın nazarından düşerini kısaltacak münasebetsizlikler tahavvül etmiş olmaktan başka bir işe yaramaz.

Hali hal edebiyatımızın vaziyet ve inkılabu ve yeni yetişenlerde edebiyat-ı eski gafletle beraber bir nevi-i inkıraz emareleriyle işte bir kat daha meydana çıkmakta bulunmuş olan, o levs-i efkar ne idüğü Allah razı olsun ittihad-ı sabık edebi bazı etkilerinden biri Garb-ı Avrupa lisanlarından binlerce cümlelerinde irşadat-ı bahi emede bulunduğu gibi, grammerlerin mevhum ve mahbub bahislerinden hariç çıkamayan mukaddemelerinde edebiyat-ı Avrupa na ne kadar menfur ve mardud şeyler olduğunu, kendi eserlerini kendi nazar-ı dikkatleri önüne koyarak anlattıkları da, o güzelim lisanımızı Türkçelikten sarf-ı nazar bari Arapçaya ve Farsiye olmak meziyetinden bile tecride hizmet ettikleri gibi (bir cenabi mevhum edebiyat-ı Türkiye'yi tedkik edecek kimseye mevhum ve mahbub bahsinden başka bir düşünceye tesadüf edemiyeceğinden ve her milletin edebiyatından sahih ve malum olmak dertar bulunduğundan Türkleri (bizim bedavi olduklarını bilde) hitabın meyderan ve mahbub-pesendan-ı hakk olmak üzere tanıttırmacak olan) sahifelere bildirler dolayısıyla edebiyatın mana-i hükmavisinden hariç olmak üzere ahlafa bırakmaktaları münasebetsizliklere ittifa ve o çıkmaz yolu takiben gençlerimizi vazgeçirmeye muvaffak oldular. Hatta mevhum ve mahbub ne demek olduğuna bile akıl erdirmeyecek bir sinde olduğum halde mahza okuduğum bir kaç küllliyet-i eserde pek sebebsiz görerek, şiir söylemek bundan ibaret

zamniyle [illegible] mevzuu olduğu [illegible] ve mahsadan bahis bir çok kelam-ı mevzunu müşir ni[illegible]yh hazretlerinin irşadat-ı [illegible] inaneleri üzerine o zaman hiçabımdan [illegible] hiçbirarak birer birer yıtmış atmış idim.

Key ve mahsub bahislerinden beff-i [illegible] telakkuna göre [illegible] yeni tu[illegible]an yol [illegible]ık-ı eslen olsa idi! Ayır iken mukallidliğini terk edenler çıktı de [illegible]ronk mukallidliğine bağlandılar. Fakiğde kendi zevkimiz güzetilmediği için vaktiyle ihtiyar olunan mukalledatta nasıl yolumuzu şaşırmış isek, [illegible]ronk mukallidliğinden de, iş yine ulu orta [illegible] beş'adı. O dereceye kadar ki evvelki [illegible] inanmazlığa büyük bir [illegible] yok mu bağlanacak [illegible] kalmadı. Bu babda dahi, üstad-ı muhtere [illegible] ittihad-ı [illegible] hazretleri'nin irşadat-ı [illegible] yetişmez ise bu çıkmaz yoldan [illegible] de, vah-ı [illegible] temin ittihaz edinceye kadar geçecek zamanın bedbudelik [illegible] tezahuf edeceğinden [illegible] olmak lazımdır. Onun için müşarünileyh hazretlerinden şimdiye kadar istizar etmekte olduğum irşadata artık zaman-ı münasib gelmiş bir sanırım.

Mukaddeme-i [illegible], şu mukaddemeden [illegible] ve [illegible] bu kadar ki: Bir-i kasir mesele bir [illegible] Türkçe [illegible] bir istisna [illegible] bu [illegible] lisanımızda muharrir olacak bizde klasik denecek asar [illegible] yoktur. İleride olacak ihtimaldedir. Herkesin zevkine göre istihsalinden [illegible] [illegible] [illegible] gelmekte olan lisanımızın asıl lisan-ı [illegible] [illegible] [illegible] ve adeten bize [illegible] [illegible] olan akvamın edebiyatını lisan-ı edebiliğe [illegible] ittihazından ise lisanımızın [illegible] [illegible] olan [illegible] ve [illegible] [illegible] [illegible]

dilerine göre musikalarını yevmen fe evnen terakki ettirdiler. Biz kendi-
sine göre günden güne tedenni etti ik. Onlar büyük büyük operalar, hava-
lar not ettiler. Biz küçük küçük şarkılarına musikimizi hasr e
edercesine ağırlaştırdık. Halbuki bir milletin terakkisine nizam, intizam-ı e
debi ise ahlak-ı umumiyesinin salah ve fesadına nizam olan sev de musiki-
dir. Musiki, asma-yı ali'lede bir derviş-i vecde getirdiği gibi bir meyhane
i sefilde"ah lar ettirir, nağmeler attırır. Şimdi tecessüfler olunmasın bu
bir opera tertibinde ehemmiyet-i fenniye ve esasiyesi olan bir beste il
bir ayin-i şerifi, metin yeniden tanzim edecek bir musiki-şinas ne marifetle
götürülecek derecede sakat olduğu da bir ala bulunsa bir Sorbo derecesi
de'ki sanatlarımız nasıl tedavül etsin?

Geçen sene bu zaman Anadolu'da bulunduğum sırada şehrin olduğum şeh-
rin sevkiyatının musikiye kabiliyet ile ziyaret ettiğim ahali olduğu
du. İşitilmemiş bir hüsn-i teşvi'nin sarsın hamasiyle başlayarak yerlide
bir düzzün efendinin bir başına ve boğazı yırtılırcasına okunan bir mevlid
de bulunduğu görüldü ve bilusul üzzaa ayin-i şerifiyle hitam bulan mü-
bahede bir sadasızlık sırada tesellüm olunan yerlerde ise, ayin-i ru
hani dizin bazı gafletini musikiye nisbet edemediğim. Biz i ecdadımızın
Asya-yı vustadan, Harezm-Nehir'den birlikte getirdikleri, asl-ı nevrusu-
suz ol ak üzere nesl-an geniş, nezahat ve letafetli bulunduğundan maddak bir
musikimiz var ise ve sahibiyiz. Ve Dede Efendi merhum'un müceddid-i sanilik
ihraza sebeb olan hizmetini takiben bir Bellal-zade'nin cevretinden sonra
hanedi musiki-şinasımız büyüce üstadan bir çoğu, bir çok tarzda eserler
gösterilsin! Aradan henüz asırlar geçmedi ya! Bellal-zade ve hatta Dede
Efendi Sechbal'larının ya irtesinden bir misal ise bahsettir. Sanat-ı Nak ş
lerini tavil eylesin. Şimdiki mükrezat-ı galbiye derecesinde ve kalan ma-
lumatları alden güzel ise evkaf ve medaris ve mahalli ve "et musikisi
namına bir veç hafif geçmiyor ile diyanet vasıtasiyle bir gülşenive başla
mış olan Millaal alafranga havalarımı i ret şeylerle kalmeyacaklardır. Halbu
ki elyevm musikisinde tedenni, diyanetin cevre-i tedeyyün derecesine
indiğimiz halde yeniden cevre-i alaya tarakkiye sevk edebilecekli imiz müs
id sebeb bilmilliye mefkud haline gelmemiştir. Değişmeler olunur ki,
musikimizdeki klasik asar tahrifiyle kabil değildir. O klasik asar ki,
mevcudlarını değiştirmeyiz ödev tek musikimiz hem de bir tavr-ı müceddi-
danede terakki edebiliyor. Zaman bazı musikinin klasik asarından hoşlanma-
yanlar velvelesiz havaları hoş görmeyip devam ile hasret alırcasına tabiri
ile tavaif ettikleri asar-ı defiiyye sahibi verecekler ise onlar bir Mo-
zart'ın bir Viyola'in meşhur-ı alem olan opera larına ne sahib verir
tahkirden olmayacaklarına nisbeten musiki namına onların bir nesne nasibleri
yok demek olacağından onlar yine kendi leri havaları dinlemeğe de muh-
taçdır er. Hakiki musikiye heveni olanlar, tabiilini arzu edenler dahi bu ha
vada dolaşırlar ise; emin olunabilir ki aradan yirmi otuz sene geçmez musi-
kimiz sahv-ı küllî derecesine gelecektir.

İsmail Avni. Malumat Cilt.5 Sayı. 103
sh. 1059-1062 2 Teşrinievvel 1313

M A K A L E - İ M A H S U S A

KLASİKLER HAKKINDA BİRAZ TEVSİÎ

Klasiklere dair herkesin kendi nazariyesini derpeyan etmek suretiyle sahaif-i matbuatımızda derc edilmekte bulunan makalata, musiki-perverânemızın esasım-ı behsevvarından olan İsmail Avni Bey Efendi, biraderimiz dünkü gazetemizde, münderic makale-i nefiselerinde bir (musahabe) tabir ediyorlar. Latif bir tabir değil mi? Hin-i musahabede hükmü cari olan "elkelamu yecirrü lel kelam"fehvası, bu makalatta dahi icra-yı hükm ediyor. Böyle etrafı ve şümullü mesailde söylenecek şiylerin kaffesi, defa"i vakıada bittabii söylenebileceğinden söz sözü açtıkça, bittedric irad olunmasında kariilerce telakki ve tefehhüm-i meram hususunda bir nitizam bir suhulet husule gelir.

Avni Bey, biraderimizin, makale-i mufassalaları makamatında, münderic olan sözlerin bir çoğu bir çok kimselerin itikadlarına, kabullerine tevafuk edemiyeceği gibi, bazıları bizim dahi yedi sekiz senelik tetebbuat mahsûlü olan şimdiki nazariyâtımıza tevafuk edemez. Fakat, bundan dolayı kimsenin kimseye gücenmesi iktiza etmez. Zira esas maksat ancak taharri-i hakayıktan ibaret olub; biri birine mütenakız bin söz söylendikten sonra bin birincisi maksada isabet ettirilebilse yine büyük bir muvaffakiyet addolunabiliyor. Bu alemde layühtiliği kim iddia edebiliyor? etse bile kim teslim eder?

Bir zaman mahsulat-ı edebiyemizin mey ve mahbub-ı gül ve bülbül mazmunları gibi- kendi asırlarının klasikleri addedilmesi lazım gelen- şeylerden ibaret olması vaktiyle, ezvak-ı cedide-i Osmaniye'nin şikayatını mucib olmuştu da bu şikayetlerde hasbezzaman ne kadar nazik bir hak olduğunu dahi üdeba-yı kiram taraflarından, nazar-ı insafa alınarak erkeklerimiz kadar ve belki daha ziyade kadınlarımızın dahi edebiyata iştirak eyledikleri şu zamanda, kadının da, erkeğin de yüzlerini kızartacak o makule şeylerden sarf-ı nazar buyurmuşlar idi. Söz sırası gelmiş iken, ihtar edelim ki; elyevm matbuat-ı Osmaniye ve İslamiyemiz için bir miynet-i aliye olan terakkiyat-ı edebiye-i İslamiyemizin husulüne işte bu küçük tadilin büyük faidesi olduğunu itiraf etmelidir. Eğer edebiyat o mesamin-i kadime-i-mahbubperestaneyi terk etmemiş olsa idi nisvan-ı asrımız meyanında:

"Hatun gelecek sen de beni mumla ararsın"cevabatı nazmedilecek kadın eskisi gibi nevadirden kalmak derecesine nisvanımız-iki manasına göre mahcub kalırlar ve şimdiki gibi terakkiyat-ı edebiye şehrahında erkekler ile at başı beraber gitmek cüretini hem de haklı olarak göstermezler idi.

Avni Bey Biraderimiz, adi tercümeleri bile " Kanavçenin ters tarafı" diye tabir eden edibin sözünü bir tabir-i zarif buluyorlar ise de bu sözün hangi tercümeler hakkında söylendiğini görmüş olsa idik derece-i zarafetini o zaman araştırır idik. Her lisanın kendine mahsus bazı şiveleri bazı tabirleri bazı zarafetleri vardır ki diğer bir lisanla bunları aynen eda etmek asla kabil değildir. Ahiren bu meydan-ı münbahaseye girişen mebahislerin kaffesi bunu bilittifak hükmetmişlerdir. "efdül emir ile de tahkim olunan bu hükme itiraz kabil değildir. O bahs bitti. Fakat üç defa tekrar eden "bazı" kelimelerine elbette dikkat buyurulmuştur. Başka lisanlarla edası kabil olmayan şeyler herhalde "bazı" derecesinden ileriye geçemezler. Onlar için dahi tahşiye veizâha yol bulunduğu söylenmiştir. Bu halde bir tercüme, bir muktedir mütercimin kaleminden çıkmış olursa kanavçenin ters tarafına nasıl benzeyebileceği, bizce izah ve iraeye muhtac kalır.

Avni Bey biraderimiz, tercüme, iktibas ve taklidi maksadından bahsedilen klasikleri Fransızlara hasrediyoruz zannında iseler de, zannımızca kalırsa Necib Asım Bey'le teati eylediğimiz sözleri görmeksizin bu zanna düşmüşler. Biz klasikler hususunda ne Fransız'lara, ne de başka bir millete hasr-ı ihtiyac efkarında değiliz. Nazarımız amik ve şamildir.

Fransız klasikleri için "kendi mal-ı mevrusları dahi olmayan" sözü de haklarını tamamen müsellemdir. Bahsin bu cihetini tevsiin dahi sırası şimdi gelmiş olduğu cihetle arz edelim ki her milletin hali gibi"Fransız'lar da dahi klasikler iki türlüdür. Birisine: "Eski Klasikler" diyorlar ki Duvalo, Racine, Corneille, ve bahusus Fransız lisanının tecaddedatına o kadar hizmeti sebk eden Volter zamanlarından evvel Fransız lisanı şimdiki lisan olmayıb da eski Guvlava lisanına daha yakın asardan addolunan mahsulatıdır. Bunlar kendi mal-ı mevruslarıdırlar. Diğerleri ise Fransız lisanı, şimdiki suret-i ciddiyesine doğru ilerleyib tecaddüd ve tekemmül eyleyib de Latin ve Yunan asarının dahi temeşşükatından sonra hasıl olan klasiklerdir. Bunların ikisi arasındaki fark Ahmet Yesevi'nin rubaiyyat-ı hakimanesiyle; şeyh Galib ve Naci'nin asarı arasındaki görülen lisan ve fikr farklarını, çünkü lisanlar klasik oldukları gibi fikirler dahi klasik olurlar. Lisanlar kabil-i tekamül oldukları gibi; fikirler dahi tekemmülde dirler. İnşallah sırası gelib misaller irad olunarak bu makasıd bast ve temhid edilir ise bunlarayan beyan görülecektir.

İsmail Avni Bey Biraderimiz, Arab ve Acem'in enafis-i asarına , atı nazar-ı temeşşuk etmekliğimizi tavsiye ediyorlar. Doğrudur. Fakat Avrupa'dan kat-ı nazar-ı temeşşuk etmekliğimizi tavsiye ediyorlar. Bu doğru mudur ya? "Şimdi de Frenk mukallidliklerine başladılar" sözünde bir umumiyet olmasa idi buna iştirak edebilirdik. Bu misüllü hükümlerde umumiyete varılınca makasıdın birbüyük kısmı o hükümlerin zımnında sayi edilir. Bizce Frenk mukallidliği matlubdur ama hasenatta Frenklerin kendi indlerinde bile makbul olmayan şeylerini taklid edecek olursak aklı başında bulunan bir Osmanlı onu kabul edebilmek şöyle dursun, aklı başında bulunan bir Frenk bile onu tahsin edemez. Bunu Necib Asım Bey biraderimiz ne güzel şerh eylediler. Esasımla bazı Avrupa romanlarını tercüme edişlerinizi Avrupalılarına dahi beğenmediklerini dermeyan eylediler ki, bu aybın büyük hissesi de bizim kendimize aittir. Naklı olan şeye ne diyebiliriz? teslimiyeti tamme ile boynumuzu bükeriz değil mi?

Biz diyoruz ki alelumum klasikleri tanıyalım. En lazım olanları en önce başlayarak tercüme edelim. Bu meyanda kendimizin klasiklerimizi dahi nazar-ı tetebbua alalım onları tecdid edelim. Sonra eski klasik devrimize bir de yeni klasik devri açmak için bunların umumunu temeşşük edercesine teklid edelim. Taklid taklid derken onun neticesi tahkike varır.

Bir dördüncü Henri için koca bir cild "Henriyad" yapılmış , bir hükümdara mahsus bir nevi "Şehname" Henri'nin tarif-i mahiyetinde "Ol Henri ki, hem hakkı irsala Fransa kralıdır, hem hakkı fetihle" denilmiş. Pek sade bir söz ha. Bir de Henri'nin tarihini okuyunuz da, bu hükmü o zaman veriniz. O zaman ne ali söz olduğunu görürsünüz. Halbuki Henri-i Rabi'in Fransaya ettiği hizmet; Çelebi Sultan Mehmed Hazretlerinin, Osmanlılığa ettiği hizmete mukabil hiçtir. Bu tarif hazret-i Çelebi'nin tarif-i mahiyeti olub, bu tarif üzerine bina edilen koca Henriyad bizim tarafımızdan bir "Muhammediyat" ile taklid olunmalıdır. İşte taklid derken tahkika varacak taklid budur. Bir Ondördüncü Lui bir kaç muharebe kazanmış. Asrının şairi "Ey şahipkıran! Ya sen fütuhatı asalt; ya bana sükut müsaadesi ver. Zira ben bir fethini alkışlamasdan evel sen bir kaç fetih daha kazanıyorsun" yollu kasidehan olmuş, Bayezid-i Evvel,Selim-i Sani, Süleyman-ı Kanuni - Nevvarallahü kuburehüm ve cealel cennete mesvahüm- Efendilerimiz Hazeratına kıyasen Ondördüncü Lui nedir?

"Mefahir-i Milliye" makale-i mutavvelimizde denildiği vechile mefahir-i milliye- Gerek Müslümanlık, gerek Osmanlılık nokta-i nazarından mefahirimiz- o kadar çoktur ki herbirine bir alamet-i rekz etmek lazım gelse , memalik-i Osmaniyeyi yekpare bir müze haline koymalıyız, bunların hangisi çanlarına layık bir surette alkışlanmış, Nefi'den başka kim bu cihete ehemmiyet vermiş, fakat Nefi'nin klasikliği bu gün kafi değildir. Bu gün biz müteceddid Osmanlılarız yeni klasikler isteriz.

Ama Edebiyatımızda bir fırka daha varmışta, onlar eski olarak hiç bir şeye rağbet etmeyerek zaten zulmet-i mechuliyet ile kar mlık olan bir müstakbel-i mechule doğru gözü kapalı alabildiğine seyretmek gayretinde imişler. Bunlara "uğurlar olsun" deriz de biz hayat ı di iye ve milliyemizin ilakıyamüssaac layezel olacağını muhakkakat-ı müsellemeden olan maziimizi asla nazar-ı perestişkariden tebid edemeyiz. O maziyi lisan-ı takdisten düşüremeyiz. Maziniizi tetebbu ile tezyin-i zat ve sıfat ederek; müstakbelimize doğru da ona göre hazırlanırız. Maziimizden inkıtaa bizi mecbur edecek şey nedir? O mazinin mensubu olmak bize ar mı, zül mü ki ona karşı göz yumarak hiç bir hal ve suretini şimdi keşfedemiyeceğimiz müstakbele doğru gözümüzü fırlatalım mı? bu nazar beşikteki çocuğun veyahut yine o halde bulunan bir kimsenin şuraya buraya göz fırlatmasına benzer, hiç bir şey göremez. Fransa kendi mazisinden hoşnud değil ise, belki hakkı vardır. Orada herşey değişmiştir. Değiştiği için ukalasını verem edecek fenalıklar meydan almıştır. Biz ise diyanet ve milliyet-i kadimemiz dairesinde terakki ve tekamül azmindeyiz. Bin sene sonra dahi Müslüman, Osmanlı kalmak üzere bir terakki gayretindeyiz. Böyle olmazsa, sadece safice Frenkleşmenin ne zevki olur?

İsmail Avni Bey Biraderimizin, muzika da dahi klasik aramaları tamamiyle doğrudur. Klasik edebiyat yalnız edebiyata mahsus değildir. Müzikanın resmin, heykeltraşlığın da klasikleri vardır. Hoş bu "klasik" kelimesinin hükmü kadar vasidir ki her şeyin klasiği olduğu araştırıldıkça mesela aşure nin beyn-el Müslüman aşr-ı muharrem günü diğer bir klasik tasa o duğuna kadar varılır. Bunun için bir makale-i mufassala hazırlamış olduğumuzdan kariben neşredeceğiz. İşbu muzika meselesinin herr cihetinde Avni Bey Biraderimizle beraber olduğumuz halde yalnız bir cihetin de beraber olamayız. O da, her şeyde olduğu gibi, müzikada dahi nazar-ı ehemmiyet ve rağbeti yalnız klasiklere hasr ve tahsis ederek onlardan başka hiç bir şeye müsaade ve meydan verilmemesi tarzında bir gayret-i müfrite cihetidir. Tabayi-i nas muhteliftir. Her kes bir tarzdan hoşlanır. Kimisi klasikleri sever, kimisi Romantikleri (burada romantik kelimesi Edebiyatımızın şimdi verişekte oldukları manada müstamel değildir. Klasik mukabili bir manada müstameldir ki asıl manası da o idi. Yani adi şeyler demektir.) herkesin sevdiği şeyden istifadesine müsaade vermekle beraber, nefaiste sunuf-ı aliyeden haşlanamlar için de klasikleri iltizam etmelidir. Fakat her şeyde bir milletin bir eski, bir de yeni klasikleri olduğu gibi bizim dahi muzikada eski klasiklerimize mukabil yeni klasiklerimiz olmayacak mı? Bizim o şanlı muzikasiyle Operalar Operetler, Vodviller, falanlar yapılmayacak mı?

Söz zaten uzadı. İnşallah burasını da Avni Bey Biraderimizle başkaca sözleşiriz. Zira erbab-ı musikamız meyanında bu mubahasede en büyük ehliyetliliği kendilerinde bulmaktayız.

Ahmet Mithad. Cilt. 5 Sayı.104
sh. 1087,1088,1089 9 T. Evvel 1513

İ K R A M - I A K L A M

Kalem-i cevval-i nahriranesi menba-ı zülal-ı edeb, feyz-i bipayan-ı beyanı gıda-yı mütehassiran-ı fazl ve edeb olduğu, otuz bu kadar seneden beri kırtas-ı sefide piraye-i dürr-i güher kadar ziynet-baş olan leali-i hikem-i mealiyle, neşriyat-ı alelalaliyle kesbi sübut eden hakim-i çehir, ziktidar Atafetlü Ahmet Fithat Efendi Hazretlerinin ilk defa olarak (Tercüman-ı Hakikat)da semame ittihaz ettiğiniz ünvan-ı nezih altında serapa mutazammın-ı hakaik bir makale-i maikaları mütalaa edildiydi. Müşarünileyh hazretleri, bu makale-i beliğelarında, edebiyat-ı Osmaniyenin ittika ettiği derece-i hazırada , Avrupa klasiklerinden bazılarının lisanımıza nakl ve tercümesinden, fevaid-i uzma istihsali, edebiyatın edebanın istikbali için bir ufk-ı vasia-i tefekkürat ve tesavir küşadı mümkün olabileceğini kendilerine mahsus olan o bedii beyan, o selis ifade ile izah buyurmuşlardı. Ondan sonra İkdam gazetesi Kermuharriri Cevdet Bey Efendinin, netice-i mütalaatı olarak yine mevzu-ı mühim-i mezbur hamamgah-ı kalem ittihaz olunarak neşrolunan bir makalede klasiklerin yalnız Avrupa'ya , Yunan'a, Roma'ya mahsus olmayıb lisanımızda da müteaddid klasikler mevcut olduğu, fakat Avrupa klasik edebasının, asarının lisanımıza nakli için muktazi bezael-i külliye ye , kudret-i kalemiyeye malik mütercimimiz güç bulunabileceği dermeyan edilmişti. Bir kaç gün fasıla ile şair-i hakim Cenab Şahabeddin Bey Efendinin, yine bu kaziyeye müteallik bir makale-i mukabileleri Tercüman'la intişar etti. Şair-i müşairileyh, bu makalesinde, klasiklerin tercüme ve mütalaası müfid olabiliyorsa da taklidden hiç bir faide hasıl olamıyacağını ve edebiyatımızda bir klasisizm devri mevcut olmak icab edeydi, edebiyat-ı Osmaniyenin o yollardan geçmesi lazım gelecekdi, şimdiye kadar geçmiş olması iktiza edeceğini ve geçmemiş olduğu için artık geçmesine de lüzum olmadığını serd etmiş ve buna cevaben ve mukabeleten (Tercüman) da Fithat Efendi Hazretlerinin diğer bir makale-i mufassalaları görünmüştü.

Erbab-ı kalem az çok meseleye karışıp- gerek doğru gerek yanlış beyanı mütalaadan çekinmediklerinden vebeyan-ı rey ve muhakeme için mizmar-ı beyanda kalemler zemzeme-inan olduklarından , bize de hatır-ı fatırımıza hutur eden bir iki mütalaamız nasenciNevi büyük iddialara varmayarak, rah-ı gurura sapmayarak mütevaziane serdettik. İhtar-ı hatiat badi-i ihtibah olacağından her kimden olursa olsun şükranla telakki ederiz. Şu kadar var ki itirazatın müdellel ve müberhen olması şarttır.

Evvela klasik eserler nelerdir? Klasisizm nedir? şu bilinmelidir. Şimdiye kadar yazılan makalat-ı itiraziyenin hiç birinde vacib ül tefehhüm olan şu noktalar tebeyyün ve izah edilmedi. Bazı kelimeler vardır ki manasının elastikiyeti, tatbikat-ı mütetabiasının kesret ve tenevvüü cihetiyle tedkika -ı devradevr mülahazat-ı kalemiyeye sebebiyet vermiştir. Klasik, kelimesi bunlardan biridir. Bu kelimenin muhtevi olduğu meaniden en adisi ve en sarihi, sınıflara, klaslara mahsus olarak telif edilen asar ile müessirlerin verilen sıfattır. Bu zeminde sebeb-i bahis ve mücadele mefruttur. Şu manaya alacak olursa icek (Epitome) klasik olduğu gibi (İliade) de klasiktir. (Qint Curc) klasik ise (Tacite) de klasiktir. Daha yukarı bir manaya alınacak olursa mertebe-i alelali, derece-i bülendi ihraz edib illebed numune-i imtisal, sebeb-i taklid olmak selahiyetini haiz asara da tatbik ediliyor, bu tabiri Fransa'nın devr-i tecedüdünde sarfiyyun-ı kadim Roma sekenesi meyanında meri taksimat-ı dahiliyeden iktibas ettilerdi. (Servius Tulliyus)un tesis ettiği sınıf-ı ahalinin ilk tabakasına klasisi (Classici) derlerdi. Sonradan tabaka-i mümtazan-ı üdebayı teşkil eden Roma ve Atina şairlerine, sahib-i kalemlerine bittabik ül istiare (Auctores) (Classici) yani klasik müellifler denildi. Nöbet be nöbet, devir be devir enva-ı edebiyattan her birinin mertebe-i asaleti görüldü; yani lisanın edebiyatını şive-i ifade ve fesahatını

aks el gayat ve madaric-i kemale ila edib ahlafına taklid ve iktisaldan başka bir çare bırakmayan dehat-ı edeb zuhur etti.

Bir milletin içinde yetişen klasiklerin cümlesinin bir tarz-ı kelam da, bir devirde, bir asırda tulu'ları şart değildir. Muhtelif devirlerde doğarlar, mütenevvi çevrelerde teferrüd edebilirler. Yunanilerde (Homeros) ile (Eflatun) ikisi de klasiktirler. Aralarında zamanen tam altı asırlık bir fark vardır. Bu fasıla-i eyyamda parlayan Pindar, Heredot, Simonid, Menander, Sofokl, Eşil, Evrüpid gibiler ortada bulundukları halde yine klasikler mertebesini tuttular. Bu müddet-i medide zarfında lisanın kemali tağyire uğramayarak kalmış yahut tevsi etmiştir.

Romalılar da be , klasik müellifler ile , asrın hemen cümlesi bu asrın mahsülüdür ki o da (Ögüst Asrı) dedikleri devr-i tabandır. Bazen klas devri bir lisanın mebde-i teessüsüne e , başlangıcına pek yakın bulunur.

Meselâ "Dante" İtalya'da "Shakespeare" İngiltere'de tek bir feveranc uşan ile lisanlarını evc-i bulâ-i tekemmüle fırlattılar. Bazen de olur ki, klasikler asrı Ondördüncü Lui devrindeki Fransa için olduğu gibi yıllarca mesabi edebiyeden sonra hulul eder. Bunda bir kaide-i matlaka yoktur. Bir milletin tekemmül-i edebisinin tarzı, derecesi, zamanı, esbab-ı adidenin tahtı tesirindedir. O milletin unsur-ı teşekkülünün, tesir-i cinsiyet ve ikliminin, vakayi-i tarihiyesinin, revabıt-ı hariciyesinin, deha-yı şahsinin derece-i ictihad ve kudretin tesirâtı edebiyatının üzerinde meşhud olagelmiştir. Saffe-i edvar ve duhurda edebiyat, hissiyat-ı insaniyenin bir kavme mahsus, bir millete ait bir şekil altında irtisamıdır. Klasik devirlerdeki edebiyat ise, o hissiyatın bir mirat-ı saf ve müsellasıdır. Mesrudat-ı sabıkamızdan da anlaşıldı ki "Klasik" olabilecek yani ilk sınaya konun mayeye lâl ihtisal addedilebilecek asar, öte beri şeyler, adi hikayeler, efsaneler, mecmuat-ül letaif gibi şeyler olmayıb, bir kalem-i ciddi-i nüvisin , bir kilk-i hakikat-nigar-ı üstadanenin mahsül-i dilpesendi olan asar-ı güzindir ki garbda ve şarkın Türkisi, Farisisi, Arabisinde mevcut nevadir, bu kabildendir. Vahşi bir kavimde, gayr-i müteneddin, edebiyattan mahrum bir güruh içinde klasiklerin mevcudiyetini tasavvur, fezâ-yı leyle i de curda lemaat-ı afitabı cüst u cuya kalkışmak kadar handehiz olur. Klasik eserler, saire milletlerin, asar-ı ilmiyesini tetkik ve taklid ile de vücuda gelir. Fransız üstadesinden (Juvalo)nun asar-ı hicviye ve tenkidiyesini Latinlerden Horas, Juvenali, Persee'yi taklîden (Benelon)un Telemak'ı "İlyade ı (Eneid) e ihtisalen, (Corney)in "Sid)i Guillaume de Castro'nun "Sid'in Gençliği" nam eserine iktifaen yazmış olmaları isbat eder. Daha böyle bir çok misaller gösterilebilir. Fakat nümune itibar edilen eserin mevzuunun , hissiyat-ı mantıviyesinin, revişinin kendisine tatbik edilecek havsin müşaverrgyle, meşrebiyle, adatiyle mütenasib bulunması, müellif-i mütesebbisin kendi lisanında böyle nazire vücuda getirecek iktidarı haiz olması da şeraittendir. Fransızlar, Latin, Yunan klasiklerine nazireler yaptılar. Bazan kalemler bunları vicdani bir iftiraz ile yasdı. Binleyen asaa-ı teessüsle dinledi. Yoksa "Haydi! kalkın, bütün klasikleri Latinceden, Yunancadan perde-i dühur elinde mestur oldukları gubaralud mahfazalardan boşaltalım, tozlarını silelim, nakş ve nigarını değiştirelim!" diye kollarını sıvayarak - bir amele güruhu gibi- hep bir elden işe girişmediler. Çünkü her fennin her sanatın, emlini arayıb bulmak lazımdır. Bir de bu gibi asar"kalkın yazın" demekle de yazılmaz. Böyle bir davete ilk icabete şitab edenlerin yahud böyle işlerin kolay olacağını yekten kesib atanların işe pek bigane oldukları tabiidir.

Tercümeye, nakle, yahut tanzire kadir kalemler zuhur ediyor bu işleri deruhte etseler bile asıldaki lutf-ı şivenin, eser-i aslinin tulu ettiği millette, mevcud hayat-ı vicdaniyenin ki kıymet-i eser onunla mütenasibdir.

Istılahat-ı mahsusa-i kavmiyenin aslı gibi bir nefhada eda edileneyeceği, birlikte akl olunamıyacağı az çok bu zemîde tecrübe-i kalemle, selaf olan larımıza müberhendir. Herderde klsve tecedüd eder. Fakat hikmet-i atikiyyet gaib olur.

Bu kadar var ki bu yolda mesai-i fikriyeye dökülen, bu gibi tercümelere hameran-ı hikmet olan erbab-ı iktidar bunu mahza kütübhane-i Osmaniyi nevbenev, tazebetaze eserlerle tezyin etmek, zenginleştirmek tasavvuriyle yapmlarsa her halde müşkur ül hümemdirler. Klasiklerin tarz-ı mevcudiyetinden, şerait-i tekemmülünden bahsederken söz bu mütalaalara müncer oldu. Klasik ne demek olduğunu şu izahat ve ifadat anlatmağa kafidir, sanırız. Beynel avam mazhar-ı itibar ve zebangüzar efsaneler, masallar, latifeler, falanlar bu zümre-i güzideye giremezler. O halde Köroğlu, bilmem ne gibi türrehat-ı aniyaneyi de bu sırada geçirmek ve müessir bir tezyin-i irfandan addetmek icab eyler; buna herkes güler, gülmekte de haklı olur.

Saniyen- Avrupa lisanlarının geçirdiği edvar-ı terakkiden Romantizm dedikleri nedir? Erbab-ı makalat bunu da izah etmeli, ne olduğunu anlatmalıdır- asr-ı ahirin evahirine doğru Alman tarih-i edebiyatı kurun-ı vusta edebiyatının efkar ve eşkalîne doğru bir temayül gösterdiydi.

Tik(Tieck) ve Şilegel(Schleegl) Almanya'da Romantik mektebini ilk tesis ettiler. Bu meslek-i cedidin hedef-i maksadı, şiirin, fikrin Goethenin, Schiller'in Herder'in ve daha sair üstadanın asariyle kesb ettiği servet ve vüsatı menbaından kurtmak, tecdid ve kasretmekdi ki Alman edebiyatında bu bir fasl ı mahsus teşkil eder. Bu mesleği, müessislerini ve mediyyanını ilk Fransa'ya keşf eden Madam Dö Stael oldu. Fakat, kendi meslek tarafdarı değildi. Ancak bu meslek erbabını Fransaya tanıtmakiçin yaptı. Tesadüfen Fransa'da (Didero)nun tesis ettiği bir mekteb-i edebde var idi ki klasik müelliflerin eserleriyle müebbed ve müntesir kavaid-i edebiyenin şiddetle aleyhinde idare-i lisan ile meşhur idi. Madam dö Stael'in mahiyetini keşf ve izah ettiği, "Romantism" latin ve Yunan-ı Kadim üdebasını miyar-ı kelam ittihaz etmiş olan on yedinci asır guacasının muharrikinden udul ile daha yakınlara, kurun-a vustaya doğru imale-i nazar eden meslek erbabına alem oluyordu. Fransaya da bu mesleği (Didero) açmış bulundu.

Refte refte bu meslek tarik-ı itidali kaybederek (Restauration) devrinde bir mızrab-ı cidal, bir alet-i kin ve intikam oldu. Edebiyatta kavaid-i cedide vaz ve kabul etmedi. Usul-ı atikayı da esasından red ve inkar etti. Münakaşa-i gedide-i kalemiyeye meydan açtı. Fakat bu münasaraların çoğu keşmekeş-i elfazdan başka bir şey değildi. Bazen hakikiyyun iktibas-ı usûl ederek bu meslekle birleşti."Tabiatta ne varsa sanat-ı edebiyede de vardır" dedi. Bazen de "çirkin olan güzeldir" gibi garaib-i mecnumane gösterdi. Ustadanın tecavüzünden ziyade tabiat-ı eşya kaidesine müstenid olan usul-ı edebiyatı, ser asedan-ı üdebayı bile red ve takbihten çekinmedi. Bir zaman da (Buvalo)nun tesis ettiği vahdet-i süllüse kaidesine (Shakespeare) bir misal-i tasarrufama olmak üzere gösterildi. Meşlah-ı edebiyat ayak altına alındı. Kaideye bağlanmayarak edebiyatta icad-ı bedayi , ibda-ı mehasin mümkün olabileceği isbat edilmek istenildi. Mecmualarda misaller yeni yeni tarikler irmesine çalışıldı. Azadeserane bir say ile bazen bu yolda asar-ı muvaffakiyet de gösterildi. En ufak şeylerde hatta şiirin kısm-ı sanisinde rabıta-i kaide koparılmak, zir-ü zeber edilmek istenildi. Mısralarını çözmek, ukud-ı ahneg-i kafiyeden muarra şiir yazmak terakkiyat-ı cedide-i edebiyeden madud oldu. Usul-i cedidenin tarafdaran-ı biizanı öteye beriye, tasarrufat-ı destendazanede bulundukları bir sırada, bu mesleğin başlıca terakkisini temin eden (Victor Hugo) gibi bir edib-i deha-perverin kalem-i cihan-a nevredi mesleğin esas-ı bekasını temine medar oldu. "Romantizm" denilen usul Fransa'da böyle tessüs etti.

Salisen- Fransa'nın bir Naturalizm mektebi vardır. O da her edib-i hakikat-giarın yazdığı şeylerde safvet ve selametten, tabiattan ayrılmaması kaziyesine mevkuf bir usuldür ki, bunun terakkiyat-i münderecesini, mezayasını beyan ve tada da ne zamanımız ne da şu kısacık sütunlarımız müsaiddir. Mevzu-ı makalemizin müteferriatından bir şey daha kaldı ki o da hale şayan bir meseledir. Lisanımızda klasikler mevcut mu? Mevcud ise lisan devre-i tekemmülüne çoktan vasıl olmuştur. "İnsanın henüz esar-ı nakısadan kurtulmadığına inananlar lisanımızda klasiklerin, yani daima taklid ve imtisale şayan asar-ı adim ül emsalin mevcudiyetine nasıl inanıyorlar.

Şu da calib-i istiğrabdır. Hülasa-i kelam hiç bir lisanın revic-i tabiisi diğeriyle nisbet kabul etmez. Şark garbı taklid edemez. Garb edebiyatı şarka peyrev olamaz. Garb lisanlarına tercüme olunan asarımız garbiyyunca tanik-i malumata, tefehhüs-i adat ve garaibe medar olduğu için alınmaktadır. Tecrübe noktai nazarından müfiddir. Klasikler de bizim için o kadar müfid olabilir. Yoksa şiirimize edebiyatımıza rehnüma olamaz. İnsaniyetin edvar-ı hazıra ve atiyesi için artık "destan" faide vermez. Bu günkü gün bize sahne-i hayat-ı hakikiye tiyatro sahnelerinden daha acil, daha samimi bir menfaaat arzettiğinden artık "Dramatik" denilen esar da bizi iğna edemez. Bugün cemiyet i mütemeddinenin tabaka-i aliyesinde bulunan zevat tiyatroya müteessir olmaktan ziyade, maruzat-ı sahiyi muhakeme için giderler. Efkar-ı edebiye tenkid ve tedkike daha meyyaldir. Eğer nevinden olan asar avam için tertib edilmişti, yine avam arasında yaşamaya mahkumdur Artık hikmet ve makuliyet terane-i ahengdar esarı vasıta-i tebliğ vebeyan ittihaz ediyor. Vaktiyle şiir timsal-i insan idi. Bugün teşahhus etmiş; binnefs-i insan olmuştur. Gide gide şekli sanisinden tecerrüd etmiş , kendinden başka bir şekil kalmamıştır. Bugün her kariî okuduğu manzumede ruh-ı şiiri araştırıyor. Sanata surete bakmıyor. Tecra-yı hoşgüzar-ı şiiri bulandırmayıb kendi cereyanına terk etmek daha iyi zannederim.

Hüseyin Daniş. Malumat Cilt 5 Sayı 108
sh. 1167,1168,1169 6 Tş Sani 1313

POL VE VİRJİNİ İLE BERNARDİN HAKKINDA BİR İKİ SÖZ

Hüsn ile aşkın birbirine iktisabı kabilinden olan Pol ve Virjini ki ihtiva eylediği bunca asar-ı muhabbetle ibtila-yı masumane ve şarasa-ı aşıkanenin en latif bir lisan-ı icazla hükmündedir; şüphe yok ki feyz-i aşıkanenin en latif olan gökçelerde neşe-i visal kadar sevimli ve cazibeli hissiyat peyda eyler.

Hakikatte ne kadar muhasenatta, tabiatta ne kadar letafet var ise cihan-ı muhabbetin Pol ve Virjini denilen bu iki masumu onların hepsinden müstefid ve agah olmuştur.

Pol ve Virjini hikayesi ilk defa 1788 de neşredilmiştir. O senelerde doğan bütün çocuklara Pol ve Virjini ismi verilmiyordu. Bernardin, oturduğu mahallenin bir köşesinden gülümseyerek bütün bu tevellüdat-ı cidiliyenin manevi bir pederi makamına kaim oluyordu.

Bu romanın en büyük fazileti havi olduğu vakayiin alelumum doğruluğudur. Malumdur ki sırf muhayyilat-ı hayaliyeden mürekkeb olan hikayeler ile rivayat-ı sahiha beyninde pek çok fark vardır. Vakıa hayale bir hakikat süsü vererek mevcudiyet-ı fıtriyeyi tahyil ve ihsas etmekte mümtazdır. Fakat alelumum eserlerin esası bir hayal-i basitin tezyin ve tevsiatından başka birşey değildir.

Lakin nev-i beşer, vücud-u faniyesinde beraber bakaya-i bekaya cari bir muammayı delalet-i remzıya hesabiyle bir hayalden ziyade hakikate meyl ve inbisat eyler. İşte manen idrakı müsavver-i hakikat olan bir eserin cezb-i nazar-ı dikkat hususunda asıl tesiri vaki ne kadar latif olursa olsun bir telif-i hayalîden ziyade kuvvetli bulunur.

Pol ve Virjini'yi okuduktan sonra insan ihtimal ki bir defa daha okumağa cesaret edemez. Çünki okuduğuna nadim olur ki bu hasse-i kalbe pek az eserlere nasib olmuş bir meziyet-i mahsusadır. Bu sözlerim, alelumum kitab-ı aşkın icaz-ı kelamine hayran olan ehl-i irfana dairdir; yoksa kalbsiz bir sözlerinde mekr ve nüfuzunu gösteren bir kuvve-i beliğeden mahrum olmayarak beyanı müteneffis bir küfür ve dalalet ile yaşayanlara değil.

Pol ve Virjini gibi bir eser, bir edibin hayatında öyle bir şereftir ki, herkes ne kadar büyük olursa olsun ona gıbta etmeğe mecburdur. Halbuki Bernardin o şerefe nail olamıyacaklarından değil olduğundan hiç kimseye gıpta etmeğe mecbur değildi. O, bir zemine temas etmiştir ki hazain-i fıtratında ne kadar cevahir-i irfan ve marifet var ise hep o mekan-ı dil-nişin ile münasebat-ı mahsusada bulunmuştur.

Eser ile müessir arasında bu kadar güzel bir ahenk-i tabii neticesinden ibaret olan bir hikaye, elbette muvaffakiyet ile mübeşşer olur. Pol ve Virjini'nin sanat nokta-i nazarınca en ali bir meziyeti var ki o da muhtasar sade ve latif olmakla beraber, olvah-ı musavveresinde birdenbire tebeddül ve intikali, herbiri bir hayal-i basit ile amuste olan tatlı ve pek sevimli fikirlerin sevalisi, ve sade güzelliğe yakışan bahtiyarane tesadüflerin pek beliğane ve sehharane bir tarzda ictimaıdır.

Mesela bir hayli gökçel tepecikler tasavvur olunur ki, onlardan her birisi nazarda ya latif bir ağaç ve yahud münferid ve hasretengiz bir mezar ile hitam bulur.

Bir defa o romanların arsalıklarına demet demet nurlar saçarak henüz aram ve sükuna varmış olan alem-i tuyuru uyandırabda onları ikinci bir fecrin tuluiyle iğfal eden, o gurub-a şeyda kalbsiz olursun!

Bir defa, güneş burc-ı cedide bulunduğu esnada Fransa semasında yeller istidasızca kalkan o uzun, uzun kasırgaların hava derununda öyle asılı bir halde kalması; her cihetten yarılan dağların gölgeler yerine buharat ile mestur bulunması ; kıpkırmızı kesilmiş olan küre-i kamerin, ifrat derecede bir büyüklük ile ve dumanlı bir ufk dahilinde semt-i res'e doğru itilası düşünülsün!

Bernardin havarik-ı kemalinden biri de meselâ; itriyattan bahsolunurken birdenbire ve fakat an-ı mahsusunda, olvana i'tikal edişidir ki zarafet ve ihtisasın en bedihi alametleri den biri olan işbu hassa-i fıtriye, asr-ı a'irin servet-i hayal ve ihtişam-ı mekal ile iştihar eyleyen en büyük bir şairinde nadir görülmüş değildir.

Pol ve Virjin'i, öyle bir nümunehane-i irfandır ki hangi sahifesini açarsanız açınız her vakit fikrinize , vicdanınıza, ruhunuza, hayalinize muvafık tablolara tesadüf edersiniz.

Rafael'lere mahsus ufuklar, zeminler, Andromaki'ni tasvir eden Virjil'lere layık gurublar, vasiyetler hep bu mezenin bedayi-i nefisesindendir.

Nev-i insanın gayan-ı hürmet bir cinsi içinde, en evvel calib-i nazar-ı muhabbet ve rikkat olan kızlar ki, garb ülema-yı hükemasından Jan Jak Rousseau 'nun kavlince ilelebed roman mütalaasından mahrum bulunuyorlar; itikad-ı acizanemce kalırsa hakim-i müşarileyhin bu babdaki muhakematına bakmayarak din gibi, ahlak gibi, insaniyet gibi fezail ve mevzuat-ı beşeriyeye ziynet-i res-i kemal olan eserler hakkında dahi vukuf ve ıttılâ peyda etmeğe mecburdurlar.

"İffetli bir kız göründe asla roman okunamıştır" sözü, buradan bir istisna-i alelıtlak hasıl eder.

Hakikat! vicdaniyata taalluk eden meselelerde, insana mesul edecek muhakeme-i vicdaniyeden başka ne olabilir? hiçbir kanun harici yoktur ki, afif ve pak damen olanlar için kalbden zuhur eden bir aks-i sadanın tehzib-i ahlak babında göstermiş olduğu hüküm ve kuvvetine mu'adil tutulabilsin.

Burada azacık sahneden uzaklaşır gibi olduk, lakin zemin-i edeb ve namus-ı hayasiyetperveranenin cilvegah-ı inbisatına gösteren Pol ve Virjini'nin madem ki taalluk-ı umumiyesinden biri ve belki birincisi denilen kız mahluk-ı vicdan-rübanının encam-ı aşk ile olan münasebat-ı tabiiyyesini zikr ve beyandan ibarettir; bu hususta kısaca veya bilistikam söylenilen birkaç söz, fazla olsa da mucib-i itab olamaz zannederim.

Ulum-ı müteraife fevkinde bilvucuh tarif ve imtiyazdan masun olan bazı mesail-i aesine üzerinde, kendisine mahsus bir felsefe-i garibe ile ukalaya münafi söz söyleyen o koca edibin gurundaki hükmüne biz o kadar da dikkat etmeyelim; diyelim ki bir kız, terbiye ve melekiyet-i nisvaniyesini tezyin edeceğine kaili olduğu, bir kitab veya hikayenin mütalaasında bizim gibi selahiyete malik olmalıdır.

Çiçekler güneş sayesinde açılır; bir kız asar-ı kalemiye ve afitab-ı marifetten niçin istifade etmesin? Pol ve Virjini'ye gelince, kalbinde metanet-i kamile hissedemeyen bir genç kız onu okumasa daha iyi eder.

Bu hikaye, öyle muhayyelat-ı şairaneden mürekkeb bir şey değil, sırf hakikat üzerine müessestir. Doğrudan doğruya his ve hayale taalluku sebebiyle sünuhat-ı efkara en güzel layihalar, murakabat ve muhatab-ı ervaha en şirin makaleler hazırlayan, şiir olduğunu elbette hepimiz itiraf ederiz.

Mefahir-i insaniye ve dekaik-i vicdaniyeyi iznarda şiir ne kadar natıka-perdaz ise bu hikayede, başdan nihayete kadar o kuvveti haiz vakayi-i dilrubayane ile tezyin edilmiştir. Binaenaleyh şiirin tarif-i sahi-

hine müsteniden diyebiliriz ki, Pol ve Virjini'de her türlü esrar-ı aşk ve beyana cami ve en fasihane ve üstadane yazılmış bir şiirdir. Bir münzume hüsn-i tertib cihetiyle, tabakat-ı belagatan hatta vasatlarında olsa bile, bir kızın leb-i lalgeker-huvarına düşünce şübhe yok ki, fesahat-eda ve beyan-a hadd-i icaza varan manzumeleri andırır.

İşte Pol ve Virjini hikayesi de bir kız ile bir delikanlının meşa-iresinden mürekkeb ve hadd-a zatında camiia'sa-ı fesahat ve belagat olan bir manzume-i aşıkanedir.

Fransa tarih-i edebiyatına vakıf olanların malumudur ki, Bernardin ni Victor Hugo, ne Aleksand Duma , ne de Oktav Feuillet'in kadar asara maliktir. Mahsulat-ı kalemiye itibariyle bir Bernardin ikinci veya üçüncü derecede bir sevki ihraz eder. Lakin ne Hugo'nun Pol ve Virjini kadar muciz ve müessir bir şiiri var, ne de Octav Feuillet veya Duma'nın o tarz-a dilaşubane ile yazılmış bir eseri görülmektedir.

Bernardin ve Pol ve Virjini hakkında bir lisan-ı müdahane ile tarafgirlik ediyorum zannolunmasın. Benim bu babdaki mütalaatıma ne kadar mufassal görülürse onların Avrupa'da ve bütün dünya'da gördükleri hüsn-i kabul ve takdire nisbeten yine hiç demektir.

Pol ve Virjini'nin hangi sahifesi var ki, üslub-ı ifade ve tertib-i tabiiyyesine alkışı hayran etmesin. Sehviyat ve iktidar-ı edebisi müsellem olan Chataubiriilland Pol ve Virjini'yi ağzından sular akıta akıta okumuş ve nihayet onu bu babda yazılan romanların alelusum fevkinde bularak bir hükm-i hak-nüma ile Bernardin'in irfan-ı iktidarına şehadan olmuştur.

Meselâ: Pol,Virjini ile yalnız kaldığı zaman ona : " yorulduğum vakit senin görünüşün beni dinlendirir. Dağ tepesinden seni şu vadinin zemininde müşahade ettiğim zaman hadikalarımız arasında sen bana bir gül goncesi gibi görünüyorsun. Valdelerimize doğru yürüdüğün vakit , endam ve harekatında görülen hiffet ve letafet, kavrularına doğru koşan bir keklikte gıpta resan olur.

Derçi ağaçlar arasında seni nazardan gaib edersem de , tekrar bulmak için seni görmeğe ihtiyacım yoktur, geçtiğin hava dercinde, oturduğun çimen üstünde, benim için senden bazı beyan ve ifade edemediğim şeyler kalır. Sana yaklaştığım zaman bütün hissiyatımı yağma ve hayran edersi Semanın laciverdi senin gözlerinin maisi kadar güzel; ispinozların ötüşü, senin sesin kadar hoş ve latif değildir.

Sana yalnız parmak uciyle dokunacak olursam, bütün vücudum zevk ve safa raşeleri içinde kalır. Saru derenin yuvarlak çakıl taşları arasında geçtiğimiz günü hatıra getir. Sahilleri üzerine muvasalat ettiğimiz vakit nihayet derecede yorulmuş idim, lakin seni sırtıma aldığım zaman kendimi bir kuş gibi kanadlara malik olmuş zannederdim.

"Söyle seni hangi efsun ile meshur ve meftunun edebildin ? akıl ve ferasetinle mi? Lakin valdelerimiz ikimizden ziyade akıl ve ferasetlidir. İltifat ve nevazişlerinle mi ? Lakin onlar se den daha çok beni kucaklarlar. Zannederim lütuf ve kerenizle fakir bir firariye afv ve kerem talep etmek kaaradereye kadar yalın ayak yürdüğü olduğunu hiç bir vakit unutmayacağım. Ne sevgilim! ormanda topladığım bu çiç kleri , limon dalını alş geceleri enun yatağının yanına koy. Bu bal güzecini yoş onu bir kaya tepesinden bilhassa senin için aldım. Lakin evvela sinem üzerinde azıcık yat ki , ben de biraz dinlenmiş olayım" derdi

Buna mukabilde Virjini şuy yolda cevap verir:" Ey kardaşım !' sabahlara şu kayaların tepesine akseeyleyen şuaat-ı şems beni senin varlığın kadar memnun ve dilşad edemez. Valdeni pek çok severim, senin valdeni de pekçok severim; lakin sana oğlum dedikleri zaman onları bir o kadar daha

seveceğim gelir. Senin hakkında gösterdikleri iltifatlar, kendi nail olduklarımdan ziyade beni dilşâd-ı fahr ve saadet eder.

Bana niçin beni seviyorsun diye sual ediyorsun, lakin ben ne bileyim her birlikte büyüdüğü olanlar severler. Kuşlarımıza baksana a, bir yuva dahilinde büyüdüklerinden bizim gibi daima birlikte bulunurlar. Dinle, gör, ağaçtan ağaca nasıl birbirini çağırıp tagannı ediyorlar. Hine bunun gibi dağ tepesinden çaldıkları havaları, seda kulağıma götürdüğüm zaman ben , bu vadi zeminde onun sözlerini sada iade ve tekrar ederim.

Sen, bilhassa Gülenin efendisiyle kavga etmek estadığın günden beri benim mahbubumsun. O zamandan beri kendi kendime birçok defa: ah, benim kardaşım bir vicdan-ı kerime maliktir, o olmazsa ben korkudan ölürüm dedim her gün valdeme , valdeme, sana ve biçare hizmetkarlarınıza Cenab-ı hak'dan dua ederim. Lakin senin ismini telaffuz ettiğim vakit, safvet ve ubudiyetim bana çocuklar gibi gelir. Sana hiç bir fenalık gelmemek için Allah'dan layenkati niyaz ederim. Hem sen niçin o kadar uzak ve yüksek yerlerden çiçek ve meyve aramağa gidersin, bahçemizde onlardan az mı var sanki, İşte bak yorulmuşsun kanter içindesin"küçük beyaz mendiliyle alnını ve yanaklarını siler ve ona bir çok buseler ihda ederdi.

Bu sade güzellikleri, bu masumane hitapları görübde Pol ve Virjini'nin kemalatına, Bernardin'in kalbine gıbta ve hayret etmiş olan bir edib-i kamilin takdirat ve muhakemat-ı edebiyesi yanında biz ne kadar çok söylersek söyleyelim yine azdır.

Hakikat, hal ile makal ve vicdan ile hissiyat bu kadar tesadüfi bir ahenk-i tenasüb ancak Pol ve Virjini sahifelerinde ve Bernardin'in makam-ı eğlend-i tasvirat olan hayal-i nuraniyesinde bulunabilir. Binaenaleyh denilebilir ki, Bernardin öyle bir asırda bir kaç tanesi yetişen dahilerden değildir.

Her fenne, her sanata velhasıl akkam-ı marifetin herbirine intisab ile kendisinde bir kabiliyet-i umumiye göstermek isteyen Volter, Hind'e müteallik yazmış olduğu (Güzel Brahman) ve (Zadig) nam hikayelerinde son derece parlak ve müzeyyen fikirler beyan etmiştir. Lakin ne faideki fikirden başka bir şey yok. Halbuki Bernardin Hind'e dair kaleme aldığı (Kulbe-i Hindu) ve (Suverat Kahvesi) nam iki sahifede dahi rikkat-ı hissiyat ve maniyyat-ı saire-i mukellifanesiyle Volter'in mezkur eserlerdeki kemaline tefevvuk eylemiştir.

Bernardin, bir gün hocası yani Rousseau ile gezindiği esnada ona Sen Peru'un bizzat kendisinden ibaret olup olmadığını sormuş; Rousseau demiş ki: -" Hayır, Sen Peru, tasavvurumla benim olduğum şey değil, lakin benim olmak istediğim idi"

Bittabi Bernardin de kendisine Pol ve Virjini'nin ihtiyara hizmet kendisi olup olmadığını soranlara yine öyle bir cevab ile mukabele etmiş olurdu. Çünkü hikayeyi nakl eden ihtiyarda tasavvur eylediği hayat ve ahlak, kendisinin daima takib etmek istediği tarik-ı maişetin bir timsal-i kemalidir.

Biraderleri gibi büyük Napoleyon da Pol ve Virjini hikayesinin en birinci meftunlarından idi. Bernardin'i gördüğü zaman ona: "Mosyö Bernardin, Bize ne vakit Pol ve Virjini'ler ve Hindli kulübeler vereceksiniz ? Siz hiç olmazsa, her altı ayda onlardan birer tane yetiştirmelisiniz." demiş.

Pol ve Virjini her lisana müdirreten tercüme edildiğinden onu bilmeyen yok gibi bir şeydir. Alemde darb-ı mesel yerine geçen öyle bir eser-i edebiden bizim lisan ve edebiyatımızın mahrum kalmış olmasına elbette şayan-ı teessüf olur.

ihtimal ki, bu isimde bir roman olduğu yani işitenlerimiz olur. Fakat bunlar ittabii , Fransızca'ya vakıf olmayanlar ise binaenaleyh elbette mazur sayılırlar. Ben kendi nefsimde ettiğim bir tecrübe üzerine bu eser şerait-i mahsusasiyle okunduğu zaman insana kanlı yaşlar akıttıracak kadar müessirdir derim.

Tabayi-i şeklide eshubanı büyük bir tesir ile dağar-ı enin eden Pol ve Virjini'nin, azıcık olsun edebiyata münasebet peyda etmiş olan nisvan içinde ve bilhassa kemal-i rikkatle maruf bulunan bu güzel kızlarda nasıl bir tesir-i şedid göstereceğini tahmin edemem.

Abdülhak Hami Malumat C.1/Sayı3. Sh.53-57
11 Haziran 1311

L A M A R T I N V E A S A R I

Alfons de Lamartin Makun civarında Sen Puvande Kehvare-saz-ı alem-vücud olub asrımızın ve ihtimal ki asarın en büyük lirik şairidir.Şiir iç nahemevaim olan kabiliyet ve istidadı evvelâ emirde Davud Aleyhisselamın Mezamirinde kendisine kıraatı öğreten validesi ve sonra Belay Cizvitleri t rafından terbiye görerek burada ikmal-i tahsil eyledi. 1814 senesinde İtal ya vukubulan sayahatinden avdetinde tefkiyan silkine dahalet etti. " Yüz Gün" (Les Cent Jours) kendisine şiir yolunu açtı. Savva ve Âlep dağlarını ziyaret edip tefekkürat (Les meditations) namiyle ilk eşarını neşr etti(18

Lamartin bizzat: "Umumun intizar ettiği şair ben idim" demiştir. Fi hakika öyle bir zamanda zuhur etti ki, mezahib-i ruhiyyun idare-i ebna-ya-beşeri istimdad, din ve iman kuluba tekrar duhul, aşk-ı tabiat, zevk-i hay lat, ekdar-ı beşeriye için temayül ve iştirak bir şarih ve müfessir taleb etmekte idi.

Lamartin sırasiyle, Napoli, Londra, Floransa sefaretleri ateşeliklerinde bulunub Tefekkürat-ı Cedide'yi (Les Nouvelles Meditations) yı neşr etti. Nasılı 1832 senesinde şarka azimet eyledi. 1835 senesinde avdet eder umur-ı siyasiye ile iştigal eyledi ve meclis-i mebusanda aza sıfatiyle bul narak Lui Filib'in idaresi aleyhinde bir çok nutuklar irad etti.

Asarı- Lamartin'in en güzel asarı Harmo ile Les Meditations Poetiq esniles poetiques et religieuses dir- Bundan başka, lakin şeref ve azameti nin haleipezir olduğu vakit , Jüserlin manzu esrile bir meleğin sukutunu La Chute d'un Ange dastan-ı hayalperverânesini ve nesren şarkta seyahat (Le Voyage en Orient) Jirondenler Tarihi (l'Histoire des Girondins) ve 1848-1847 ihtilali tarihi l'Histoire de la Revolution de 1848 ve Hatırat ve Tasvirat (Les Souvenirs et Portrais) nam asarı vücuda getirmiştir.

Takdir-i Umumi- Tefekkürat-ı şairane bir muvaffakiyet-i harikuladeye nail oldu. "Onların letafet-i azimesini orada tanımamazlık edilemeyen bir hasle-i hakikatte , çünkü kalbden geldiğinden kalbe giden bu sadada mevcud idi. Aynı zamanda bu kelam-ı şefkperver ülfet ve ünsiyetin şediden muhtac olması lazım gelen hakayıkı beyan ve izhar , bir kilisenin namına söylenmeksizin ruhun ebediyetini Halık-ı Zülcelal'in kudret ve azametini ilan eyliyor idi."

"Demujer"

Lamartin (Ahenkler) (Les Harmonies) ile evc-i istidadına muvasalat etmiş gibi görünür , bu andan itibaren nazariyat-ı muzlime ile tarik-ı dalalete bidduhul dirayet ve ehliyeti gibi dini inkar eyler. (Evet Lamartin Fransızlar nazarında tarık-ı dalalete girmiştir. Lakin bu hakikat bu yolda madar? Lamartin İslamiyetin kûhuhne kasb-i vukuf etmeğe çalışarak din-i Muhammedi'nin hak ve edyan-ı sairenin batıl olduğunu görünce Velet gibi efkar ve muharreratında azim bir tebeddülat vukua gelmiştir. Ne çare ki hidayet erişmediğinden nur-ı islamiyetle tezyin"i zat ve sıfat edememiştir.

Juselin manzume-i şairanesi Katolik rahibi hakkında yanlış bir fikir verir, (Bir meleğin sukutu) "Doğru yoldan sapan bir tasavvur ve tahayyülün bir rüya-ı meşumudur.Behre olduğu gibi şaire de: Daha uzağa gidemiyeceksin yolunda , hitab-ı ilahi vukubulmuş idi. Nasıl-ı şöhret ve şan olan Lamartin memulün gayri o kadar şeyler bulabileceği kendisinin şeref ve azametini ila etmiş olan bu şiir-i ilahi ile sabit olduğundan politika meslek-i vahimine düşmek için ruy-ı iltifat göstermemeğe koyuldu."

(PUJVEL)

İntihab- (Medid-(l'asclement) (Le Tombeau dune Mere) (Poet (Med -

(l'Immortalite)- (Harm) (id) le Chertien mourant) - (Poet (Benaparte)- id (LaPriere)- (Illyume de l'enfant)- (Nouv, med) (l'Linfini dans-(harm (a son reveil (Milliy onle terre - (id) (les cieux (l'hymne au Christ) (natale

Muhahasat-ı umumiye- Lamartin sehv ve hatası Hilafına (?) daima (tefekkürat) ile (Ahenkler)in nakabil-i taklid müellifi kalacaktır. "Omda, laakal, şübhe-i diniye ve mutavaat-ı diniye ruhunu ondan pek şiddetli kuvvet ile nağme-i iman ve muhabbeti fışkırtmak için gibi sathice sadelemekten başka bir şey yapmaz... şüphesiz hataları var, çünkü doğrudan doğruya Chataubrilland gibi hareket ediyor; onun gibi ve ondan daha ziyade hayalata saparak mühim ve nakıs efkarda takarrur ediyor, heveskarının su-i istimal edecekleri her şeyi gayr-i muayyen ve şubuş-engizane teşbihat ile israf eyliyor; lakin Chataubrilland'ın edebiyatta başlamış olduğu ihtilali şiirde yapmak şerefine nail oldu, putperestlik teşbihat ve hissiyatı ondan nefy etti. Tefekküratının mukaddemesinde demiştir ki: (Parnas)ın şairliği tenzil eden ve şiir denilen şeye sahte yedi telli bir kemençeye yerine kalb- i insaniyenin ruh ve tabiatın ikaat-ı lutehasasiyle müteessir ül yakini veren birinci adam benim... başka bir yerde:

Nasıl ki bad eser, insan tenoffüs eyler ey ahbab/nasıl ki nağmeler peyda eder cari olurken ab

Olurdum ben dahi yaptıkça kuşlar daima beste/Sevib yalvarmak ötmek öğrümü teşkil eder işte, demiştir.

Filhakika Lamartin devr-i hayatınca terennüm etti, ve daima eşarın olduğu gibi asar-ı menşuresinde de şair oldu.

Zaim-zade : Hasan Fehmi Malumat Cilt 1
Sayı. 17 sh. 361 5 Teşrinievvel 1311

ALEXANDR DUMAS FILS'İN MEKTUBU

Osmanlılar arasında fevkalgaye mazhar-ı rağbet olmuş olan Monte Kristo ...manının, müellif-i ebedi-ül intişarı Aleksandr Duma'nın (Aletre Amusketer) ...mi (Üç Tüfekçi) namında bir hikaye-i meşhuresi vardır ki (Üç Silahşör) ...vaniyle bir kısmı lisanımıza dahi tercüme edilmiştir. Bu roman Fransa'da ...eğriyat-ı mühimmeye hizmetiyle ihraz-ı şöhret eden (Kalman Lui) kütübhanesi ...rafından masavver olarak bundan iki sene evel tem-sil olunduğu zaman-geçen-...erde itmam-ı sergüzeştname-i hayat eden- merhumu Aleksandr Duma tarafından ...tidasına, pederinin ruhuna hitaben bir name-i hasbihalkarane dercedilmiş ...di. Bu name-i hikmet meal, bir pedere karşı kalben ve hissen, ve cahen ...alenen izhar edilebilenhürmet ve muhabbetin bir nümune-i latifi olmak ...ere telakki edilerekhin-i neşrinde pek ziyade mazhar-ı takdir olmuş idi. ...inaenaleyh mecmuamızca müttehaz olan meslek, edeba-yı garbdan asarı nümune ...tulabilecek makalat-ı seyyidesini - mümkün olduğu kadar şive-i asliyesini ...hafaza ile- erbab-ı mütalaaya arz etmek olduğundan, mektub-ı mebhus-un anh- ...ı ifadat ve nükat-ı müessiresini nakle vesatet eyledik.

Mecmua-i Ebuzziya

Sevgili Pederim!

Senin şu anda habalud-a istirahat etdiğin o alemde de bizim dünyamızın ...hval ve şuunu hatır-güzar oluyor mu? yoksa neşe-i uhra-i ebedi diye telkib ...ylediğimiz bu ömr-ü mevhum, mevcudiyet-i faniyemize karşı zaban-küşa-yı ta- ...ız olduğumuz esnada havf-ı adem ile yalnız hayalat ve tasavvurat-ı indiye- ...izde mi mütemessil bulunuyor,? Memat temas ettiği vücutları kamilen mahv ...e nabut eyliyor mu, yoksa yalnız arz üzerinde kaim olanlar mı tahattur et- ...ek istiyazına mazhardırlar? İki muhabbethanedan velev biri rikkat ve muhab- ...etten dur olsa da onlar arasındaki rabıta-i ervah asla halelpezir olmuyor ...u?

Biz hatırat-ı muhabbeti kalemsiz de kemal-i suziş ile paydar olan ...endilerin makbere-i sükunu huzurunda daima baş mesaili mevzubahs ediyoruz. ...fsus ki bilcümle eşyaya, bilcümle binat-a hükmüye daha binlercesine, binlerce ...ar bir cevab-a mukni ve mülzem veremediği halde bu esele-i mühimmenin ...uret-i meşkuke-i halini alem-i zindeği-i beşeriyete arzedecekerdir. İhti- ...al ki Jammbinin :

Dest-i meşiet-i hilkatin bünyad-a vücudu teşkil ederken aldığı şeyle- ...i insanın him-i vefatında iade ettiği külliye-i müşterek olan anasıra bir ...smi irca etmek nedir? Eğer türab, ab, hava ve nar onu eydi-i tesadüf veya ...ade-i hallak ile vücud pezir etmiş ise rüzgar, seyr-i bikararında gubar-a- ...ğattırarak giderken her şeyi kendi masdarına götürebilecek mi?

Sözleriyle iktifa etmesi de hakka vardır(Sarezan)in lisanından söyle- ...m zannediyidim, senin hikmet ve felsefen bu hikmet-i maddiyeyi mi netice-i ...ddiyeyi mi müeyyer oluyordu? Yan yana yaşadığımız zamanlar bundan asla bah- ...etmedik. Zannederim ki mütalaat ve malahazat-ı kalemiyede fikrini asla teş- ...ş eylemedi. (Miğele)nin tabiri vecihle kuvva-i mevcudesinden beri olduğun ...biat ve hayat-ı hakikiye, senin hesayis-i fikriye-i kudret penahına kifayet ...iyordu.

İbdaat ve bereket-ı fikriye ile mütehalli olan kuvve-i hayaliyyenin ...ima müşahir ve hadim bulunduğu akal ve hikmetin eslaf ve mumsirinden ziya- ...fiil ve amel ile tecrübedar olduğundan, ondan daha öteleri için hiss-i ...eessüs ile meşgul olmuyordu. Sen asar-ı sabıkada yaşayan insanlar ile ...meşş ve muş olmağa mecbur idin. Onun için hayatını maziye doğru irca eyle- ...ştik, ...aten bifaide olan mebde ve mead-ı eşya mübahasından ...ülema ve ...ükeş- ...a ve erbab-ı diyanete terk ederek bu ezeliyet-i mesbeteden başka bir şey ...istiyerduk.

(Anteni)ye dibace olmak üzere yazdığın beyitlerde bir defa olarak ruh hakkında beyan-ı şübhe etmiş idin. Fakat bu halin akıl ve danişe karşı

bir nişane-i ihtiram olmaktan ziyade kafiyeye ve o zamanda sırf edebi olub bugünki gün fenni olmak için ihraz-ı kabiliyete çalışan meslek-i laedriyeye tatavaattan neşet etmişti.

Ebediyet-i ruh meşkuk olsa bile imtidad-ı beşeriyet böyle değildir. Pek çok zaman mürurunu icab eder. İşte masdar-ı mübahasat olan cihet , fakat hayat-ı ferdiyye o derece kısa ve onu takib eden hayat o derece uzun ki insan bu zaman-ı medidi ne ile dolduracağını bilmek istiyor. Kendinden temdid eden saat esnasında mazhar-ı saadet olmadığı cihetle , hissi, insiyak-ı tabi ileriye doğru yürüyen şu saat zarfında daha ziyade mesud olmasına illiyet edeceğinden kendisini şu küçük huzuzat ve amalin cümlesinden mahrum eden mevtin karşısında bir refahiyet-i ebediye ve tammeden zevk-yab-ı huzur olub olmayacağına hüküm-i kadare gerdendade-i inkiyad olduğu halde anlamağa mecburiyet görüyor. Maahaza yine dönüb delaşab bu akide-i emniyet-i nabahşına avdet ediyor ve muhabilinde mucib-i itminan olacak hiç bir şey beyan etmediği halde onu bu düşünmesinden feragata mecbur edebilecek mesruda-ı hükmiyeye, ihale-i guş-ı itibar eylemiyor.

Meftur olduğun sevda-i mesai-perverisini daima bu türlü münakaşat-ı beyhude ve gayr-i memmereden azade bulundurdu. Bittesadüf (Nusa)yi itab edenbu namütenahi fikrini işgal edecek olsa idi, derhal nazım-ı harekat-ı cihan ve bizlere valih-resan olan aheng-i azamet nişan-ı kudrete tevdi-i inan eylemedin.Bu cihanı kim yaratta? nereden geliyor. Bu suallere endişenak olmazdın. Cevap vermeyene sual etmek neye yarar? Cihan mevcud, biz de mevcudus; işte muhakkak olan budur. O bizi muhit, o bizde mütemekkin hiçbir şey bizi tefrik edemez. Maksat ve gayemiz müttefiktir.

Gerek suret-i hilkat ve teşkilinde, gerek vaziyet ve istimalatında hiçbir hata mestur olmayan cihanın bu kavaninini tesis eyleyen ve her ne nam ile yad edilirse edilsin , yine kudretten başka bir şeyle tefsir edilmeyen kuvve-i halika , insana ve mahlukat-ı saireye taallukunda aldanmamış ve mevti halk ve ibda etmiş ise, maksadına ve avalimi idare eden meşiet-i külliyesine lüzumundan dolayı halk etmiştir. Bunun içindir ki herşeye amme hayatın hadise-i yegane-i sahihi olan mevtin tahavvülat ve inkılabat-ı umumiyede iyi bir şeyim vücud pezir olmasına hadim ve muavin olmaması ihtimalin haricindedir. Binaenaleyh bu hayatı bizimle beraber sürükleyip götürenlere de mümkün olabildiği kadar lerafet bahş olmağa çalışarak istikbal etmeğe kanaat edelim. Varsın ondan sonra mevt memur olduğu vazifeyi bizim üzerimizde icra etsin.

Acaba senin ve benim kadar bu türlü efkar ile uğraşmamış ve bu gibi mesaili(karalan itikadı) gibi sade bir düstura merbut kalmış olan bu (Ur Amusketer) hakkında bu mülahazat-ı hükmiyeye ne lüzum var idi? Hissedilen bu lüzum bir şeyden neşet ediyor, o da muhabbetleri kalbre merkum olanlarun hatırasına viranelere girilince uğuşan tuyur-ı leyliye-i suriçi gibi "mevt" kelimesinde ağıyansaz olan kaffe-i mesailini bir hero-ü mero-i ani dahilinde meydana çakarab darmadağan etmeden kilmen ihya etmek mümkün olamamasıdır. Bundan başka bu mesaili uyandırmak için mevtin senin gibi meşhur bir zat olması icab etmez. Yalnız onun iyi olması kifayet eder. Fakat hiç bir şey senden iyi olamamıştır.

Acaba şimdi nerede olduğunu bilmediğim halde bu mektubu sana hitaben nasıl yazıyorum? Çünkü sevdiklerimizi kaybettiğimiz zaman onlar bulunduklara yerlerde değil iseler , mutlaka bizim olduğumuz yerlerdedirler.

Bunun içindir ki benim pederim olanın bende mevcud bulunanına bu hatıra ve hürmet-i mahsusayı takdim ediyorum. Bunlar hayat-ı maddiyeye iştirak ile beraberbaşka bir şekil tahtında olarak bundan böyle de hayat-ı ebediyeye iştirak etmiş olan o mahbub-ı dil nerede ise oraya kadar varıb ona vasıl olacaktır. Müddet-i iftiraklmız yirmi üç seneye baliğ olduğu halde farz-

uhal olarak hatırasını gaib etsem bile nice avaz-ı maneviyenin bana ihtaran
an hali kalmadığı bun dest-ı hakikiyi anmadan bir gün mürur etmemiştir.
u gün dahi dem-i vapesinin de bu hatıraya karşı mecbur olduğum taahhüdat-ı
apesinameyi ifa maksadiyle asar-ı bedüiyyesinden suret-i muayyenede tab ve
ntişarından dolayı ittihaz-ı fırsat etmek istiyorum.

1879 Senesi idi. Diye"ye karib (Puvi)de ki hanemde idik. Pederim mef-
unu olduğu ve takib edeceği hak ile kendisine iltihak edeceği tarıkı irae
tmiş olan eddâi ekberi Walter Scot gibi ; meftur-ı mesai olarak Ağustos
yından beri orada bulunuyordu. Bütün eyyamını güneşin soğuk iltimaatiyle
ksli, az karanlık semanın intizacgahı olan bahr-ı muhit sakitane bakmakla
arar ediyor ve denizin nefehat-ı muntazama ve velvele-engizanesi cihet-i
arkiyemizden gelen avaz-ı beşeri istimadan onu men eyliyordu. Acaba onunla
u ufk-ı siyah renk arasında ne türlü efkar, meve-mûna-yı zuhur oluyordu?
anında kim bulunursa onlara karşı mütebessim bulunuyor ve ona her ne zaman
asılsın diye sorarsa daima "pek iyiyim" cevabını veriyordu. Acaba bize
öylememek ve bizi kedernak etmemek için dem-i ahirinin takribini veyahut
kmal ettiğini mesaiye muadil bir istirahat lüzumunu hissetmiş miydi? Yoksa
u istirahattan mütevellid ihtisasat-ı refahiyet-bahşa, şiraze-i cemiyetini
aik eylemiş olan bu vücud-ı deha alude-i kifayet mi ediyordu? Mumarib de-
il idi. Artık iştigal edecek hiç bir şeyi yok idi. O kendinin söylediğini
issettirdikten başka bir şey istemiyordu. Güya ekin zamanında uzun bir günün
kşamı ocak başında oturuyormuş gibi muhtac olduğu uykuya yavaş yavaş dalı-
ordu.

Her sabah yaptığım vechile bu gün dahi onu eğlendirmeğe çalışıyordum.
endisine en ziyade zahmetli gelen bir şey var ise o da bu idi. Fakat zaifa
alebe çalmak için böyle icab ediyordu. O gün kanun-ı evvelin dördüncü günü
di. İri ve asar-ı şefkatle meşhun gözleri gözlerime dikti. Validesine yal-
aran bir çocuk tavriyle bana:-

-Rica ederim. Beni kaldırmak için zorlama, böyle pek iyiyim! - dedi.
rtık ısrar ettim. Yatağın üzerine oturdum. Birdenbire daldı. Cebhinde bir
emmül-i azim ve bir melal-i amikane nişan veren alâim hasıl oldu. Bir az
evvel inbitafat-ı nevazişkarane ile nazar-endaz olan gözlerinde iki katre
irişik parladı. Neden mükedder olduğunu kendisinden sordum. Elimi tuttu.
üzüme dikkatli, di katli baktı. Bir sada-yı metanet-nümunile dedi ki:

-Eğer sualime evladlık hesabiyle veyahud bir dost nezaketiyle cevab
ermeyib cesur bir silah arkadaşının serbestliği ve adil bir hakimin saffe-
iyle cevap vereceğini vad edersen sana söylerim.

-Vad ederim.

-Yemin et.

-Yemin ederim.

-Öyle mi?

(Devamı var)

Mütercim:Ahmed Nasim. Malumat. c.2
Sayı.41. sh.905,906,907.13Haziran 131

Bir müddet daha ihtiraz etti. Badehu kendi kendine karar vererek ba-
a dedi ki :

-Peki! senden bir şey kalmacağını zannediyormusun?

Gözleri benim gözlerimden ayrılmıyordu. Bana nasıl nazar ediyor idiyse
nmâde öylece ona nazar ederek kemal-i metanetle dedim ki:

-Eğer bundan başka bir kederin yok ise müsterih ol. Senden pek çok şey
alacaktır.

-Doğru mu?

-Doğru

-Namusuna yemin eder misin

-Namusuma yemin ederim

Heyecanımı ondan gizlemek için daha ziyade mütebessim davrandığımdan
ndi kendine itmiran hasıl etti. Elimi tuttuğu eliyle beni çekti. Hayli
man ağuş beağuş kaldık. Artık bu fenazarda onun için calib-i endişe hiç bir

zaman zaman gözlerinde bir hissi şükran olduğu halde beni meşmul-i nigah-ı ikkati ediyor ve elimi daha ziyade sıkıyordu. Fakat gittikçe çöktü. Ertesi ün, yani beş kanun-ı evvelde ateşi ziyadeleşti. Akşamın saat onunda sarsıladan, çabalamadan,haberi olmadan son defa olarak gözlerini kapadı.

Benim reyimi sorduğumdan beri yirmi üç sene geçti, fakat her gün o em-i vapesini de sana verdiğim teminata müekked göründü. Cihan-ı hayalat ahib olduğu halde cihan-ı efkar dahi, daha demirden muvazenet ve ahengine ayran olduğum bu cihanın kavanin-i mutlaka ve kat'iyesi gibi kanunlarla idare dilmektedir. İnsan ancak kendini heveslendiren sehur, üheyyic, müessir, ala eden ve baha-yı fikr ve irfan ve namus ve haysiyetine müteallik olub ir sahib-i kalemin deha-yı marifetiyle onda ikaz veya tezyid ederek kendinde ulvi olmak üzere takdir eylediği hissiyata onu irca eyleyen şeye hasr-ı ücud eder. Kendi rezail ve şenayiinin hikayatından asla bir hazz-ı medid almaz, bilhassa evail-i şebabında mekteb sıralarda üzerinde; son derece müteassis bulunduğu zamanlarda tezelzülat-ı ruhiye için muzır ve meftur bazı una inzibata uğrayabilirse de; bu elvah-ı müstekreheden çabuk yozulur, kar. Ondan sonra nafi ve salah-ı maneviyeye mukteddir olana daima rücu der. Şiir ve tiyatra müelliflerleriyle; her nevi hikaye-nüvisan ve nakillerin ırat-ı iber içinde kendini olduğu gibi görmek arzu etmez. O kendini tanır; ir başkasını arar. Kendisinin aradığı kendisi olduğunu zanneder. O olacağından kat-ı ümid eylemez. İyi güzel her ne kadar nadir ise de, çirkin ve fena gibi hakiki olduğunu redaetin mazhar-ı hakikat olmak istiyazından ahrum olduğuna vakıf olur. Kalbi ne tarafa inhiraf etmeğe davet edilirse dileim, ona bir ümid, bir teselli, bir müzaheret müstesnadır.Bunlarda her ikisi de meşgul-i mütalaa değil midir!

Elleriyle kemal-i tehalük ile çevirdiği sahifelere nasb-ı nazar etmiş u erkek veya kadının gözlerine bakınız. Kendisine yavaş yavaş hitab eden nu ne derece müstağrak-ı efkar etmiş! Orada sanihat, nakl-i efkar, bir ira-e-i ihtiyariyenin diğerini istihlaf eylemesi gibi ahval vardır! Bu istiğrakta bu hal-i feramuşide bir tecessüs, bir merak ve kendinin fail-i vakıa olub olmadığına anlamak gibi bir endişe bulunduğuna mı zahib oluyorsunuz? unların ardında bir viodan vardır ki, bu meselede kendisinin duçar-ı hatar olduğunu bilmez, fakat layenkati gözetler. İhtirasat ve ibramatı hissetmediiniz zamanlarda bile ancak darabat-ı kalbiyemizin tevakkufudur ve hissedilen heyecandan kendi hissesini şiddetle taleb eyler. İçimizden bu hisseyi verdiyenlere ne felaket, zira vezaif-i ruhiyenin cüzlesine malikiz.

Benim aziz ve sevgili pederim! işte bunun içindir ki sana asarından çek çek şeyler kalacağını söyledim. İşte bunun içindir ki o andan beri fevt olub giden zaman da benim söylediğimi tekid eyledi. İşte bunun içindir ki yarım asırdan beri, mahsul-i fikr ve icadın olan sağlam vücudlu, şen, müteakkız, alicenab, cesur,civanmert, makasıd-ı necibane için ihtiyar-ı mesafa mahiyyet hayat-ı aliye sahibi eşhas-ı müntehiben bile halka vakit vakit tehyic ediyorsun! İşte bunun içindir ki, bütün mesalik-i edebe, bütün asarı-edayiperestiye, bütün mübahasat-ı ciddiye veya gayr-i ciddiyeye, ve edebiyat-ı hazıranın maruz olduğu bütün efkar-ı tarafgirane ve zemaim-i müfriteye rağmen sen en ziyade araştırabilecek olursa yalnız Fransa'da değil dünyanın her tarafında kadir ve mezkiyata takdir edilen bir hikaye-nüvis oldun. Kalan ve kalacaksın. Sen şimdi sefalet-i beşeriyeyi tesliye ve teskin edenlerdensin. Meşahir-i cerrahinden biri bir gün bana dedi ki:

-Hastahanemizde bulunan hastalarımızın cümlesi, pederiniz bir kitabı yastığı altında olduğu halde şifayab oluyor veya can veriyor. Zira onlara icra edeceğimiz ameliyatın dehşetini, hal-i nekahetin betmeğini, cevahir-i hayatın takribini unuttuğumuz zaman, pederinizin romanlarından veyahut seyahatnamelerinden veriyoruz onlara unutuyorlar.

Sen yalnız söyle söyle okunur değilsin, bizzat mahbub-a kulubesun! Ba- ahvalde dahi hayattan muzdarib olanlar tarafından takdis edilmektesin. n onların meşak ve ızdırabatını tahvil, onların sabır ve tahammüle pek zi- de tazrib eylemek için muavenette bulundun. İnsanlar denilen bu büyük çocuk- rı, bir şeye alakadar etmek, tehyic eylemek, şevke getirmek, güldürmek ve- hut ağlatmak maksadiyle hamleran olduğundan, onlar da seni kendi ailelerin- n addeyliediler. Seni "Baba Duma" diye yad ediyorlar. Ben seni o kerim ül cdam (Lafonten)in yanında görüyorum, zannediyorum. Sen dem-i perverida sz- ne-i maziyenin hikayat-ı latifesini nakleden mütebessim cedd-i ekbersin.

Bu namı sana tevcih ettiğim günden beri asarından sade Fransa'da 2 lyon 840 bin cildi, 80 milyon ecza-yı musavvere satıldı. Bizimle muahedesi mayıb da kendi lisanlarınamaki ile seni neşr ve gasb eden memleketler hil olmadığı halde, asarından altıyüzü Paris vilayeti gazetelerinde tab ildi. Sana mütealik olarak tabilerle akd ettiğim mukavelenamelerde asar-ı ntehebe ki suret-i müzeyyenede ve büyük kıtada olarak neşretmek hakkını izimdir. Bu halde 25 cild-i azim teşkil edecek gibi görünüyor. Daha yapma- m. Ben halkam bu kar-ı hayra kendiliğinden izhar-ı gayret etmesine ve kendi ndine intihabda bulunmasına talik-i keyfiyet eylemiş idim. Bu babda tercihe le lüzum görmemiş idim.

İşte bu günki günbenee hiç bir müdahale ve tavassut vukubulmadığı hal- bizzat müessesillerin, büyük kıtada olmak Manun Seyahat-ı Hissiye, Jean oques Rousseau'nun itirafatı gibi asaran tesavirini çire-i dest-i mahare- yle vücuda getirmem (Meris Leluvar) tarafından tasvir edilmek üzere Mesküt- ler'in şöhret-i müteazayide-i cihanpesendanesini bir kat daha izaz etmek ar-ı hayriyesinde bulunmaktadırlar. Varan (Vandeinler) "Beca Resemani Lebe- ın tasvir-gerdesi olan "Kırmızı Sv şövalyesi" bu yolda saha-i matbuatta rülecek Meris, ikiyüz ellinci resmin hatime-pezir olduğunu bana işar etti- sırada diyor ki:

"İki saneden beri Artanyan, Atus, "Portus Arami"(x) ve bu büyük desta- " "eşhasiyle yaşadım. Onlardan ne derece-i müteessirane " "ayrıldığımı te bildirsem inanmassınız" "Acaba bunlara en karib (Yirmi Seno) de" "tekrar laki olabilir miyim?"

Bu mektub seni görmeğe geldiğim günü ihtar etti. O gün (Vikont Dö Be- jesun) romanını bitirmiş, geniş koltuğa mükeddersne oturmuş idin. Seni le müfekkir-i istirahat ve gözlerini hun-alud görünce:

-Ağlamayasin Babacağım. Nen var ? demiş ve senden de:

-Büyük keder! Portus öldü. Onu öldürdüm: Vefatından dolayı eşkriz maktan kendimi men edemedim. Zavallı Portus!

Sözlerini işitmiş idim.

Asar-ı nefise ve mükemmele bu gibi tatminat ve teminat-ı vicdaniye ile sılır.

Eğer bu günden tı senin bu güzel kitaba başladığın günlere doğru ma-ı nazar edecek olursak bu eserde ne türlü neşate , nü türlü sürur ve mmuniyete , ne türlü alaim-i sahate tesadüf ederiz. Seni halen daire-i res- yenin bulunduğu oda hali üzerinde kiraladığın küçük mahalde görüyordum. ada beyaz, tahtadan memul büyük birm masa, bir kanape,iki iskemle kitaplar- -Akşam işlerin geceye kadar uzadığı halde - derununda bir kaç saat uyu- un karyola var idi. Orası izaeattan bihuzur olmamak ve kendilerine kar - kapayamadığım kapının önünü muttasıl muhasara eden tıfıli meşrebardan rtulmak için senin iltica gahın idi. Ayağına bol bir pantolon, arkuki koila- dirseğine kadar sıvalı bir gömlek giymiş olduğun halde, gerdenin açık ela- k, sabahın yedisinden itibaren işe başlar, akşamın yedisine kadar orada lar idin. Ben de gelib birlikte taam ederdik. Bazen hizmetçinin tezgahan ındaki küçük masaya getirib koyduğu taama el vurulmamış olduğunu görürdüm. bir lokma bile almağa unutur ve taam ederken gürdüzün ihtira ettiğin ası nakl ederek , ertesi gün onlara icra ettireceğin efali tahayyül ile

(x) Bunlar ve bahusus Artanyan eşhas-ı tarihiyedendir.

kesb-i inbisat ederdin.

Bu hal aylarca sürerdi. Ne kadar latif, ne kadar feraḥ-baḫş-ı vicdan bir sayḥ (Soru) bir taraftan tebessüm eder, bir taraftan da ıslık çalarken:

-Mucib-i feraḥ ve sürur olmayan sanat neye yarar? der idi. Sen de onun gibi düşünürdün. İhtiraatına hayat verdikçe sen de onun ibtizazlı görülürdü. Bu hal dağıldıkça, genişledikçe tecedüd eden, onları menabi-i hafiyeden nebean eyleyen enhar-ı cesimeye benzer.

Ah! o devr-i mesudiyet! ikimizde hemen hemen idik! Sen kır iki beş yirmi yaşlarında bulunuyordun. O musahabat ne kadar neşat-engiz, o inkişafat-ı vicdaniye ne kadar latif idi! Kalb ve hatıranın sirab-ı hayalat nümudeleri! bana dahi dünkü gibi geliyor!

Lakin sen rub-ı asra karib bir zamandan beri tasavvur ettiğin muhdırat için mümune-i tahrir olan validen ile ihya ettiğin cesaret, istikamet ve mürüvvet erbabına emmuzec-i tam hizmetini gören pederinin arasında olduğun halde (Viler Kutere) mezaristanında cesim ağaçlar altında uyuyorsun. Yanında hala bir çocuk gibi kalan ben ise senin saçların ağarmadığı halde devr-i iktihale dahil ve senin bizi terkettiğin zaman erişemediğin dem-i piriye vasıl oldum. Arz eseridsseyrdir. Kariben görüşürdüz.

Mükerrimi: Ahmet Hasim.C. 2. sayı.42
sh. 920-923 13 Haziran 1312

MAKALE-İ İNTİKADİYE
EMİL ZOLAYI NİÇİN OKUMUYORUM ?

Zekalarına hayran olduğumuz gençlerden iki zat bir gün musahabe esnasında:

- Emil Zola'nın "Lord" ı ile "Roma" sı hakkında mütalaa-i intikadiyemizi anlamak ister idik, demişler idi. Fakat taraflarından epeyce alâkasızane bir tavr-a istinkar görünce hayretlerini ketm edememek derecesine vararak:

-Galiba Lord ile Roma'yı okumamışsınız, Demişler idi ki bu suale tasdik cevabı vermeğe mecbur idik. O cevab-a tasdiki verdik. Cevabımız bunların hayretlerini hem artırmış ve hem de meydan-ı âleniyete koyduruyor idi. Birisi dedi ki:

- Zola'nın bu iki eseri üzerine Avrupa matbuatında vukua gelen münakaşa-i kalemiyeden dahi haberdar olmadığınızı iddia edemezsiniz ya ? Elbette Avrupa matbuatına göz gezdiriyorsunuzdur.

-Sözün doğrusunu ister iseniz Avrupa matbuatını muntazaman tetebbu edenlerden değilim.Bazan Figaro,tan, Deba gibi gazeteler nüshaları eline düştükçe okurum. Vakıa bunlarda ayrı huruf ile tertib olunmuş bir takım sermaneler gördüm ki böyle bir münakaşa-i kalemiyenin mevcudiyetine delalet ediyorlardı.

- Öyle merak edib de okumadınız mı?

-Hayır!

- Niçin?

İşte bu niçine "çünkü" istiftahiyle cevab vermek hakikaten külfetli bir iş idi. O gün dahi tembellik yakamızı öyle bir sımsıkı yakalamış idi ki bu gençler hakikaten çok sevgili ve müstakbel için terakkiyatımıza hizmetleri katiyyen memul erbab-ı ehliyetten olmasalar idi mülakatın bu derecesi bile bizim için bir angarya hükmünü alacağa derkar idi. Bilhusus Avrupa gazetelerimizin sahaif-i münakaşatını teşkil eden tafsilatı okumamak bir Ahmed Mithad için noksan sayılacağını göstermek derecesindeki etvar-ı müstehzanesi ve müteaccibanaleri bu gibi ahvalde henüz bir safiyet-i tıflanede bulunduklarını anlattıklarından evvel be evvel bu nokta hakkında nazar-ı dikkatlerimi açmak lazım geliyor idi. Bu ise işi bir kat daha çoğaltacağından o tembellik halinde bu dahi düşünmekte ki emsuriyetimizi artırıyor idi.

Fakat gençler merak anlarlar mı? Otuz senelik bir faaliyet-i mutibe ile artık yorulmuş , hatta bıkmış usanmış bir kafanın halini biliyorlar mı?

Güya dereden,tepeden, atmâfından, dulasisinden, filandan olmak üzere mebadisini istimzaç suretinde ve müştehasına istintak tarzında bir çok sualler irâdına başladılar. Böyle zeki gençlerde ki gayret-i cüst u cu bizi daima hayran eden tervih eyleyen ahval-i latifedendir. Onlar o suretle zarar eyledikçe biz de dahi gayret tazelemeğe başladık. Pek çok defalar tecrübe etmiş olduğumuz veçhile ihtiyarlar ile musahabe insanı bir kat daha ihtiyarlamdırdığı halde gençler ile musahabe insanı bilakis gençlendirdiği hakikatı bu defa dahi kendisini meydana koydu. Kanaatımızdaki cevelan sürratini artırıb bakışımızdaki kesi zail oldu. Bilahare her türlü mesail-i mühimmede teyakkuzlarını mucib olmak için Avrupa matbuatındaki münakaşattan ağlebinin ve adeta hiç korkmayarak iddia olunabileceği üzere cünalesinin mahiyet-i sahihaları sazanç maksadını tervicden ibaret olduklarına hakkında tarafımızdan verilen icabet berveç-i ati bir fıkra-i müstakille teşkil eyledi.

* * *

Cihan-ı medeniyet içinde para denilen şey her zaman nasın merğubu idi. Fakat parayı kazanmak hususunda sarf etmek hususunda bazı asırlarda bazı yerlerde bazı kavaid-i müstahsene meri ül icra idi. Şimdi ise Avrupa'da " para kazanılsın da ne tarık ile olur ise olsun" hükmü meri ül icradır. Binaenaleyh erbab-ı kalem meyanında hasbetenlillah söz söyleyenler...

"Hasbetenlillah"ı demişiz. Ne büyük hata etmişiz! O yoldaki ihtisasat-ı aliye ve maneviyeden tecerrüdleriyle müftehir olan adamlar meyanında mana-i lafza-i celâle delalet edecek kelimatın istimalden sakıt kaldığını düşünememişiz. Hatamızı anladık. Anan yerine bari "Hasbetenlinnas" diyelim.

Avrupa'da "Hasbetenlinnas" söz söyleyecek muharrir kalmamış gibidir. Mahsus Fransa'da! O memleketteki terakki ve teceddüdün bu cihetinde Avrupanın memalik-i saireine de takaddüm etmiştir. Orada akiam-ı muharririn paradan başka hiç bir kuvve-i muharrike ile tahrik edilemez. Maksad-ı usuli paradır. Ne söylenir ise o maksada vusul için söylenir. Ne yazılırsa o maksadı elde geçirmek için yazılır. Bu bir ticarettir. Hem de pek meşru bir ticaret olmak üzere telakki edilmektedir.

Bu halde yazılan makalat hep "reklam" hükmündedirler. Gazeteciler istilahında bu kelimenin ne demek olduğu malumdur ya! İlanlar iki kısma olub birinci kısmına "İlan-ı adiye" denilir ki beheri satırı şu kadar guruşa mecr olunacağı gazetelerin baş tarafında beyan ve tenbih edilir. İkinci kısmı bu ilanat-ı adiyeden başkadır. Bazı safderun gazeteciler o misüllü mevadd-ı mühimme ve mutena bahanın pazarlığa başkaca edileceğini sermemelerinin bir tarafına yazarlar ama bu suret hakikaten safderunluk eseridir. O yolda üstadlık mertebesine varmış olanlar müşterileri bunu zaten biliyor, bu yüzden öyle bir şey yazmazlar. Mesela birisi

tuz icad etmiş bunun yetmiş iki türlü derde deva olduğuna ve şimdiye kadar taba gayr-i kabil tedavi diye hükm edilen emrazı bile def eldeğine dair gazetelerde uzun uzadıya makalat-ı fenniye görmez misiniz? İşte bunlar hep böyle pazarlığa ayrıca kesilmiş makalat-ı mahsusadırlar ki, bunlara "reklam" derler.

İşin bu derecesinde henüz şaşılacak bir şey yoktur. Hatta bazan bizim matbuatımızda dahi buna yakın şeyler görülüyor. Lakin Avrupa'da bu gibi şeyler müstaid olabildikleri derece-i mükemmeliyete vardırdıkları misüllü işbu reklamcılık dahi derece-i ibtidaiyede bırakmayıb mertebe-i kemaline yardırılmıştır. Mesela bir veya bir kaç gazete o tabibin keşf eylediği ilacın takdir-i muhassenatı yolunda dertler yazıb durur iken diğer bir veya bir kaç gazete de itiraz-ı mezkur aleyhinde makaleler yazdığını görürsünüz. Anlıyormusunuz ki, bu da bir reklamdır.? şaşmayınız bu da bir reklamdır. Zira bir taraftan bu itirazlar edilecek ve diğer taraftan ona cevaplar verilecek de satılması matlub olan o ilaç sağar ve sıhhat mahafilinde mebhus-ı anh olub hiç olmaz ise bir kereciğ tecrübe için olsun müşteriyesine fırsat görülecek. Muhtac-ı deva milyonlarca insanlardan böyle bir tecrübe için o kadardan alanlar dahi kaşifini, mucidini ihya etmiş olacaklar vesselam.

Reklamcılığın bu derecesi bile bizim matbuat-ı Osmaniyemiz nezdinde bilküllüye sechulattan değildir. Meydan-ı intişara çıkarılan bazı esami-i medih ve sena ile sahtarnak maksadı ile bir aralık muhazarat-ı çedide ile bahtırmak maksadı dahi girmiş idi de ezkiya-i zerafet-perdazan rüfekamızdan birisi bu halin : "Sen hasen eyle tekellüm razıyım dilşnane ben " fehvasına muvafık düştüğüne dair pek güzel bir söz söylemiş idi. Doğruya maksud olan şeyden bahsolunsun da velev ki dilşnam sureti de olsun.

Reklamın bundan daha ince bir sureti daha vardır. Ona kazanılmış olan bir şöhretten kendi hesabına için bir menfaat hususiyle icra edilen münakasat zamanında dahil olan reklamlardır. Mesela meşhur bir muharrir , güzel bir eser yazmış, herkes beğenmiş. Eser-i mezkur azim bir revaca nail olmuş derken henüz mertebe-i marufiyet zulmatı içinde müstağrak ve derhal iştihara muhtaç bir zat onu intikad yollu bir şey... bir çok şeyler yazmaya başlar. Maksadı nedir ? O eseri rağbetten düşürmek mi? Bunun imkanı kalmamış, çünkü eser matlub olan rağbeti bulmuş. Ya ona rağbet edenleri cahillik için mi bu intikada girişiyor? Onun da faidesi yok. Bilakis mazarratı var. Çünkü binlerce kimseleri hamakat ve mahz-ı belahetle ithama kalkışmak ayn-ı hamakat ve mahz-ı belahettir. Ey öyle ise muterizin bu itirazatından istifadesi ne olacakdır? İstifadesi şu olacak ki herkes "falancayı görmüşsünüz mü falancaya ? Nerif falancaya bile haram-ı bela gibi intikadlar

yağdırıyor" diyecek. Alınız size bir meydan-ı iştihar.

İşte bu da bir reklamdır. Vakıa erbab-ı temyiz öyle aşağıdan yukarıya doğru fırlatılan itiraz ve tan ve teşni taşlarının bilahare atanlar üzerine düşeceğini bilirlerve hatta ekseriya düştüğünü görürler ise de herkes erbab-ı temyiz olamaz ya! Onun kemal-i gayretle seng-endaz olduğunu görenler; harif taşlıyor,taşlıyor" derler. Muterizin beklediği de bundan ibarettir.

Gazeteler sahayifindeki münakaşatın mahiyet-i hakikiyesi hakkında yaptığımız şu tasvir iki gencin birisini düçar-ı tebessüm eyledi. bu zat Avrupayı bahusus Fransa'yı tanımış olan erbab-ı vukufdandır. Şu veldeki münakaşatı uzun uzadıya okuduğu halde neticesinde faide olarak hiçbir şey istintac edemediğini defaatle görmüş tecrübe eylemiş. Kendimizi böyle metaib-i beyhudeden kurtarmış olmak derecesindeki uyanıklığımızı tasvib eyledi. Lakin işin içinde Emile Zola'nın dahi ne cihetten nefi bulunduğunu tayin edemedi. Emile Zola için bu münakaşata giriş-mekte bir menfaat yoktur zanneyledi. Zola bügünkü gibide yalnız Fransa'da değil bütün sutuh-ı arzda şöhret kazanmış bir adam olduğundan artık tezyid-i şöhretten müstağnidir, zannına düştü.Binaenaleyh bu işin içindeki hurdeyi dahi kendisine anlatmağa mecbur olduk. Elinde sarı kaplı iki kitap var idi ki birisi üzerinde "Lord" diğerinde "Roma" sermaleleri yazılı idi. Lord'un üzerinde "yüz yirmi beşinci bin, Roma'nın üzerinde "Seksen üçüncü"bin yazılı idi! Kendisine ihtar eyledik ki , ilk çıkardığı Lord daha ziyade ve sonra çıkardığı Roma daha az satılmış. İki nüshanın arasında kırk iki bin nüsha satış farkı var. İşte asıl Roma'nın satışını da Lord derecesine vardırmak Emile Zola'nın hasse-i musibe-i menfaatidir. Zaten münakaşa-i kalemiye dahi Lord için çendan vaki olmayıb asıl Roma için vakidir ki bu da Roma'nın satışına dahi Lord derecesine vardırmak maksadına mübteni bulunduğu aşikardır.

Şu mülahazamız gençlerimizi mütebessimane bir surette düşündürdü. Öyle sonu gelmez münakaşat-ı beyhudeyi okumaktan bir Osmanlının adeta hiç bir faidesi olamıyacağına gönüllerinden tasdik ediyorlar idi. Hatta Avrupayı hususan Fransa'yı tanıyor dediğimiz zat : -Vakıa ne kadar olsa vukufun bu derecesine gençlerimiz mani olur. Bunu itiraf etmelidir. Bir meslekde kocamak yirmibeş otuz senelik bir ömrünü mesleke masruf etmek ol meslekte ehliyet iktisabı için başkaca mühim bir maddedir. Bu muvaffakiyeti kendimiz için dahi temenni ederiz, dedi ise de şu Emile Zola gibi bir adama dair olan münakaşat-ı kalemiyeyi okumak ve külfetinden kendimizi müstağni görünüşümüze bir türlü zihn sarfedemiyorarak:

-Mamafih sorarım ki münakaşa-i vakayı okumakta hiçbir menfaat görmez misiniz ? Koca bir medeniyet aleminin bu müthiş havadis-i azimesini kendimize bilkülliye yabancı mı addedersiniz? Deyince tarafımdan denildi ki:

-Ben söylediğim şeyleri kendi hesabıma söylüyorum. Menfaatin fıkdanına kail isem kendim için kailim. Başkalarının nef ve ziyanına müdahale için kendimde hak bulamam. Ama maksudum ke dilime ehemmiyet vermek değildir. Ben münakaşa-i meskure-i okumadım, hem okuyamaz idim de. Zira onu okumak için evvelbeevvel Lord ile Romayı okumuş bulunmak lazım gelir idi. Sen ise bunları dahi okumamışsındır.

-Ne dediniz , ne dediniz" Lord ile Romayı okumamışsındır mı" dediniz?

Gayretli genç bu sözü o kadar telaşla söyledik ki adeta bizi ürküttü. Demtumuzun itikadına göre Avrupa edebiyatına az çok taalluku olan bir adamın Lord ve Romayı okumamış bulunması kaffe-i hitimalatın haricinde addolunur imiş.

Haniya pek de hakkı yok değildir. Bir şey moda halini alırsa ona muhalefet ona muhalefet cümleye muhalefet demek olup bunu da hata addetmektedirler. Yeselu bir zamandan beri pantolonlar sucuk kalıfı olan bağırsaklar kadar

ar giyilegelmekte ise birdenbire şalvar kadar dar pantolon modası çıkınca
ala dar pantolon içinde görülen bacaklara taaccüb ederler. Ashabını tahtie
ylerler. İşte Emile Zola'nın eserini okumak dahi bugünkü günün böylece bir
odasıdır. Ama öte taraftan bir adam daha var ki iş ki pantolonun ne darlan-
masına, ne bollaşmasına ehemiyet vermeyib daima bacaklarını alıştırmış ol-
duğu surette pantolon giyermiş. Bu adam dar tarafdarları nezdinde de muhti
görülüyor, bol tarafdarları nezdinde de. İşte biz dahi Emile Zola'ya hiç
kunmamak ile gençlerimiz nazarında bu vechile muhti olunduk. Birisi:

-Emile Zola'nın asar-ı sairesini dahi okumadınız mı? ne meslekte bir
dam olduğunu bilmediğiniz için mi asarına okumuyorsunuz? Biz buna ihtimal
veremeyiz. Kendisi tabiiliğe meşleğini hakikiliğe katmış ve Balzac'ın tesi-
sini itmam edemediği meslek-i tahriri itmam ve ikmal eylemiş bir üstaddır.
ddi. Biz dahi dedik ki

-Emile Zola'nın"İkinci İmparatorluk Zamanında Bir Familyanın Tarih-i
abii ve İctimaiyesi" sermuhe-i umumivesi altında yazmış olduğu on beş yirmi
dil romanların beş altı tanesini okumuş idim. Peraşkede romanlarından dahi
ir kaçını görmüş idim. Fakat sözün doğrusu bunların hiçbirisi hoşuma git-
emiş idi. Zaimiz asar-ı intikadiyesini pek beğenmiş idim. Onlar meyanında
ahi bilhassa "Nanon" yani "Kitleria" nam eildi daha ziyade beğenmiştim.
atta ondan bazı şeyleri on itimalı yazdığım bir eserde bürhan makamında i-
ad eylemişimdir. Romanlarını beğenmediğim için nafile zaman sarfetmemek üze-
e diğerlerini okumamağa karar vermişimdir. O karar üzerinedir ki Nord'u
e Roma'yı da okumadım.

Bu itirafım üzerine bizim zeki terakki-perest gençlerin taaccübleri
ir dereceye vardı ki Ahmed Mithad Efendi şimdiye kadar gördüklerinde bir
ibare-i tahkiriye peyda olmuş ise hemen hemen zail olmak mertebesini bulduğu
paşikare görüldü. Onlara göre Emil Zola hakkında böyle bir fikr ve müta-
aada bulunmak afvı gayr-i kabil bir cürm bir cinayet idi. Emil Zola bu..!
İnsanın takdirine, rağbetine, tazimine nail olmuş bir Emil Zola! Onu beğenme-
ek hakd ve hasedden değil ise gurur ve nahvetten başka neden neşet eyler?

Bir kaç söz daha teatiden sonra bizim gençler bu taaccüblerini alemi-
et meydanına da koydular. Elbette bir gayr-i tasavvud vukua gelmiş olacağına
übhe etmedikleri bu cinayetten beraat kazanmak için söğliyebileceğimiz
özleri istimaa hazır birer hakim tavrını takınıdılar. Aramızda şu muhavere
eşar eyledi. Dedik ki:

- Osmanlılar meyanında Emile Zola'yı beğenmiyen yalnız ben miyim?

-Ne bileyim ama hemada onun gibi bir şey.

-Eğer Emile Zola'yı beğenenler var ise niçin asarından birisini ol-
un Osmanlıcaya tercüme etmemişler.?

Birbirine bakıştılar biz sözümüze devam eyledik.

Aleksandr Duma ve oğlunun Octave Feuillet 'in Ojenson'un falanın fi-
anın bunca romanları tercüme olundukları halde meğer bir kimse dahi Emile
olayı tercümeye kalkışmadı?

-Emile Zola Osmanlıcaya kabil-i tercümemidir?

-Değil midir?

-Ey pek de değildir a!

-Neden?

-Mesalara pek dekolte derde adab-ı umumiyemize yakışmıyacağından,..

-Paul de Kock'dan daha dekolte midir?

-Vakıa Paul De Kock Emil Zola'dan daha dekolteder. Malumdur ondan bir-
aç kişi hatta zat-ı alinız bile bir kaç roman tercüme etmiştir. Ama itiraf
derseniz ki pek dekolte olan yerleri biraz tadil ile tercüme olunmuştur.

-Emil Zola'yı dahi tadilen tercüme edelim. Kabil midir?

Yine birbirine bakıştılar. Kabiliyetine kanaat gösteremiyorlar idi.
iz sözümüzde devam eyledik. Dedik ki:

-Ya acaba Emile Zola'yı İngilizler, Almanlar, Ruslar kendi lisanlarına
a tercüme ettiler mi?

Gençlerimizde bir hayret tavrı gördüm ki bu onudaki cehillerini gösteriyorlar idi. Biz sözümüzde devam eyledik:

-Bu bapda malumatınız yok ise ben size haber vereyim. Terbüse olunmamıştır. Hatta İngiltere, Almanya'da Fransız lisanını maderzad lisanları olarak öğrenen familyaların genç takımlarına Emil Zola'nın asarı Fransızca olarak okutturulmak men dahi edilmiştir. Ne o? tasavvurunuz artıyor. Dediğim şeylere inanmıyormusunuz yoksa?

-Estağfurullah? inanıyoruz,

-Yalnız İngiltere'de, Almanya'da, Rusya'da değil Fransa'da dahi bilakis alaik-i diniyeden muarra ve usul-i nazara-i muaşeretten müşteki olan takımdan maada Emile Zola'nın samimi olan rağbetkarana yoktur. Düşünmelisiniz ki en çok satılan asardan birisi Lord'dur, yüzyirmi beş bin tane satılmış. Katoliklerin aleyhinde bulunduğu için külliyetli bir miktarını dahi Katolikler almışlardır. Külliyetli bir miktar Fransa'nın haricinde satılmıştır. Bu halde kitab-ı mezkurdan seksenbin nüshası asıl rağbetkarana tarafından alınmış olduğu hesab olunursa düşünülmelidir ki müstamiratiyle beraber bark miliyonu pek çok tecavüz eden ve lisan-ı vahid ile mütekellim olan Fransa için bu rağbet değildir. Emile Zola Fransızca ve hatta nefs-i Parisce memduhiyet-i ammeyi kazanmış bir zat olsaydı on onbeş senedir taraftarları ile çalışıb çabalacağı halde akademiyaya kendisini aza kabul ettirebilmeliydi. Buna ise muvaffak olamamıştır.

Ahmet Mithat

Malumat Cilt 2, Sayı 45, Sh.994-998
13 Temmuz 1312

GONCOURLAR

Fikr-i tecessüs, merak bazen iyidir, bazen fena..meselâ sokaktan geçerken üç, dört kişi görürsünüz. Durmuşlar bir evin çatısına doğru bakıyorlar. Fikrinizde tecessüs, merak varsa siz de durursunuz, onlarla beraber atf-ı enzara başlarsınız.. hatta mertebe-i tecessüsünüze göre bu yolda az, çok vaktinizi, imkanınızı sarf edersiniz. Bundan bazen kar olur , bazen de zarar. Meselâ olabilir ki manzara latiftir, şayan-ı temaşadır, mucib-i istifadedir. Yahud boştur, kofdur, belki de hiç yoktur, bir gazete, bir kitab mütalaa ederken yine böyle tecessüslere düşersiniz..bir vakıa..bilfarz Fransa havadis-i edebiyesiyle meşgulsünüz. Meşahir-i nikaye-nüvisandan (Alphonse Daudet)yi Encümen-i Daniş'e duhul için muhibban-ı edeb tazyik ediyorlar. Halbuki bu zat encümen aleyhinde yazdığı eser-i marufun başında şöyle söylüyor: "Encümene asla duhul etmek istemem, istemedim,istemeyeceğim" Bu sözü ayak altına almak güç olur.. ne yapsalar? (Daudet)in büyük bir oğlu var, (Leon Daudet) ki- Kamçatka, Şhakespeare'nin Seyahati- gibi bir kaç hikayesiyle epeyce iştihar etti. Günün birinde bu genç Encümen-i Daniş'e girer, pederiyle bu heyet-i edebiye arasında bir hatt-ı vasl olur, matlub epeyce husule gelir. İşte bir Türkü havadis-i ecnebiyeye bu kadar meylettiren fikr-i tecessüsdür.

Bu kadar ak ya? (Leon Daudet) Encümen-i Daniş'e duhul ederse, bu manzaranın ayni eslafda yok mudur? Hay hay, (Aleksandre Dumas Fils) asa-yı encümende idi. Babası değildi, olamadıki bu cihet o heyet-i müstazeye hala bir kusuru olarak atf ediliyor. Geçen sene (Henri Husey) encümene dahil oldu. Babası (Arsen Husey) ise pek latif bir edib olduğu halde bu şerefe erememişti. Hatta bunun için "Kırk Birinci Koltuk" diye bir eser-i güzin bile vücuda getirmişti. Cidden müstahak oldukları halde saika-i ağrazı ile bu tecelliden mahrum bırakılanlar (Balzac) lar, (Flober)ler, (Daudet)ler, (Duma)lar ezhan-ı umumiyede bu kırbirinci koltuğu işgal ediyorlar.

Udeba-yı zamanedan, bilhassa hakikiyyundan, tabiiyyundan bazıları fikr-i tecessüsü pek ileri götürüyorlar, kalemlerini en ziyade bununla yürütüyorlar. Meselâ ahiren vefat eden (Edmond de Gongour) ile kardaşı Hanriyi ele alınca tepeden tırnağa tecessüs kesiliyorlar. İki kardaş her ikisi de muharrir. Bahusus şu devirde epeyce var. (Huney)ler .. her ikisi de güzel güzel küçük hikaye yazıyorlar. Keza (Margerbet) ler.. muharebe-i ahirede vefat eden bir ceneralin iki mahdumu.. büyüğü çoktan beri yazıyordu, müstaz bir hikaye nüvis idi. Küçüğü ahiren askerlikten istifa ile meslek-i tahrire girdi. Aleksandr Dumas Fils'in damadı gibi.. ne ise, maksadımız (Edmond de Gongour)dan bahs etmekti. (Gongour)larda evet, fikr-i tecessüs son derecede idi. Hatta eserlerine büyük bir meziyet, bir cazibe veren bu meziyet idi. Neden ve nasıl tedkik etsek fena olmaz.

* * *

Bu iki kardaş tepeden tırnağa bir tecessüs-i mücessem idiler. 1845 den , 1860 tarihlerine kadar müştereken, cidden daderane geçirdikleri hayatta fikr-i tecessüslerini sokmadıkları yer kalmadı. Parisin Fransanın bütün asarlar bütün salonu dükkanlarını tekmil gözden geçirdiler. Birçok malumat-ı nadire elde ederek, bunları üst üste yığdılar.. Evlerini hatta kitaplarına bir nevi asar-ı atika teşhirgahı şekline koydular. Güzel bahusus renkin , hoş ne görürlerse hemen topluyorlardı. Bu çeşit mahsul ise on ziyade on sekizinci asırda olduğu için topladıkları şeyler bütün bu devirden idi. Bu nevi mamulat-ı nefise vücuda

geldikleri zamanın bir tarihçe-i efkarı oluyorlar. Asar-ı kadime mahlukat-ı nefaisinde bir güzellik, bir taravet, bir meziyetle beraber bir de ulviyet mülahaza olunuyor. Asr-ı sabıkınkilere gelince, güzellik cazibedar bir renk alıyor, taravet hoş bir dereceyi buluyor, meziyet büsbütün şuhlaşıyor. Lakin ulviyetten hiç eser görünmüyor. İşte (Gongourlar)ın tabıda bu mukayesede, bu reftarda olduğu için fikirleri bu asra temayül eyliyor.

Şu mevzuatı elde ettikten sonra bu iki muharrir-i mudakkik bunlardan zamanın tarih-i tabayiini çıkarmağa başlıyorlar. Fikr-i muşikafaneleriyle bunda muvaffak oluyorlar. Meselâ Madam (Duşander)un mükemmel bir tasvirini, bir tasvir-i edebi ve ahlakiyesini vücuda getiriyorlar. Çünkü ellerinde bu kadının kullandığı, sevdiği, sakladığı eşya ve mamulat-ı nefise var, bunlardan o neticeye varmak böyle fikr-i dakika eskisince müşkül mü? İşte (Gongour)lar on sekizinci asrın bir nevi tarih-i nefaisini bu vesile yazıyorlar, meydana koyuyorlar. Onlardan evvel böyle tarih yoktu. Bu türlü tedkikat yürütülmüyordu. Demek bir dereceye kadar müceddiddirler, sade, külfetten azade, fakat her halde müceddiddirler.

Bu asar bu mamulat-ı nefise ile uğraşa uğraşa bu iki kardaşın üsluplarında öyle bir tavır aldı. Ah, tabii, samimi, ciddi bir sahib-i kalemce üslub nedir? Fikrin muhafazakarı mıdır? yok, ayinesidir. Halat-ı fikriyeye göre tebdil-i şekil eder, arz-ı mevazı eyler. (Gongour)lar ulviyetten ziyade letafet, rikkat, şuhi ve şive düşündürler, tarz-a ifadeleri de bu düşüncenin bir sirat-ı mübeliasıdır.

Bu meşağil-i tarihiyeden sonra hikaye-nüvisliğe başladılar. Acaba tebdil-i meslek mi ettiler? hayır, hikayeleri tarih sırf yine tarihtir. Şu kadar ki asr-ı sabıka, mamulatını, mahsulatını tedkik edecekleri yere zaman-a hazıra tecessüse koyuldular. Fikr-i tecessüslerine hadd, hesab yoktu. Vakayi-i maliyede ne gördülerse o yorulmayan nazar-ı müteccessisane ile teftiş, o kırılmaz kalem-i dakikadan ile kayd ettiler. Fıkra fıkra yazdılar. Zaten de hikaye, hakikatte fıkraat-ı tarihiye oldu. İlk önce nigah-ı dikkatlerine çarpan hangi alemdi? Alem-i edebdi. Hemen erbab-ı kalem ünvanı altında bir hikaye ile bu alemi tasvir ettiler. Sonra gide gide bu daireyi büyülttüler, kazıların kavlince büyültmediler, genişlettiler, yani (Sur Polusien, Renee Mauperin, Jermini la Gertu, Manette Salamon, Madam Jeruze) hikayelerini yazdılar. Birincisi bir rahibe in sergüzeştidir, Paris hastahanelerı alâkat edilerek muşikafane bir tedkik ve tahlil ile yazılmışlar. İkincisi zamanının bir genç kızını tasvir eder, bu tasvirin derece-i isabetini atide görürüz, fakat kudretini heran teslim ederiz. Üçüncüsü beşeriyetin en aşağı tabakasına mensub eşhasın takvim-i vekayiidir. Müellifler mukaddeme-i eserde diyorlarki "Acaib ! bütün muharrirler muttasıl tabaka-i ulya-i insaniyeti şerh ve arz ediyor, duruyorlar. Fakı tabaka-i süfela ehl-i zümre-i beşeriyet değil mi? teşrihe değmez mi? "

Hasılı bütün bu hikayat o derece vukayi-i tariheden maduddurlar ki bu ünvandan ziyade"hatırat" namına alabilirler. (Gongourlar) sana-i hayatta temaşa eylerken ne gördülerse bunlar odur, ancak az çok birer fıkra-i hayatiye şeklinde tanımışlardır. Bu eserlere müneşkidinden birinin dediği gibi;" hayat-ı muasirinin tesavir ve menazırı" yahut "Cemiyet-i hazıraya dair kuyudat" demek daha muvafık olurki gayet güzel bir suretle mazbut bir defterden müstahrec evrakı zannederler. Bu hikayat umumiyetle şöyle tasnif olunabilir: Evvela gayet cazibedar bir insan tasviri.. (Gongour)lar ya erkek , ya kadın birini görüyorlar, her

türlü vücuhiyle, harekatiyle, etvariyle bu şahsı pek doğru bir surette tasvir ediyorlar., Saniyen: Menazır yine o vecih ile meşhud, yine o vecih ile musavverki bunlar az çok bir maharetle o şahsa itibar eyliyorlar...

Bu usûl tarîf-i hakaika tevafuk ettiği için pek çoklarınca kaboul ve tatbik olundu, fakat büyük bir itirazata uğradı. Füsul-i muhtelife arasında derece-i kifayede rabıta yok denildi.

Ne olursa olsun kaçgi muharrirlerimiz de bu kadar yapabiliseler, en büyüğünden, en küçüğüne kadar bu minval üzere yazamaz hiçbir hikayemiz hatıra gelmiyor. Biz daima toptan alışveriş ederiz, hiç tafsilattan, perakendeden hoşlanmayız. Çünkü fikr-i tecessüsümüz tabaka-i sathiyede kalır. Daha aşağa, mümkün değil inmez.. Hangi bir tasvirinizi ele alırsanız alınız, sonra da bu tasvirin hakaik-i kuundanasını gözden geçiriniz, ikincinin çeşm-i dikkatinize arz eylediği nükattan, hafayadan fazlasına birincide hemen hiç tesadüf etmezsiniz, fakat noksanına çok rastgelirsiniz. Bu hal nedendir? Muharrir de kalemin sathi yürüyüşündedir, bir (Gongeur) gözü, bir (Gongeur) eli olmadığındandır. Mütalaatıma bir parça kadimcedir, yeni eserlerimiz bu şaibeden azade ise o başka, eskiler hemen baştan başa böyledir.

(Gongeur)ların hikayeleri baştan aşağa hakikidir, bunda umum müttefiktir. Ancak bu hakikat eserinin zihayat değildir. Müteakkidimin böyle iddia ediyorlar. Bi iddia doğrudur, fakat hakikat olsun da zihayat olmasın. İşte buna delil yine bu eserde müşahede olunur: Bunlar vakit vakit nişaneî hayat gösterir. Mesela filan sahife güzel, müsaid zamanda kaydedilmiş bir yapraktan mahuzdur, Binaberin tamamen reng-i hayat verir. Falan sahife ise üslubun parlaklığıyle beraber zaif,sönük, ölü görünür, mübhem , donuk bir hatıranın mahsûlüdür. Demin ki sahfa-i zihayatın bu lavha adeta bir gölgesi, gayr-ı muayyen kuru bir suretidir. Fakat bu hal tabiidir, herkeste her hikaye-nüviste, her hikayede vaki olur, şu kadar ki (Gongeur)larda pek ziyade göze çarpar.Bu kusuru pek çoklar şiddetle muahaze etmek istiyorlar. Bence bu da bir iki muharririn kudretine bürhandır: (Gongeur)lar renklere öyle farça veriyorlar, üsluba o türlü renk veriyorlar, tahlili, tedkiki o mertebe yürütüyorlar ki başkalarında pek tezahür etmeyen, yahut dikkatle göze çarpmayan şu far-ı tasvir bu sahaif'i dakikada ayan oluveriyor. Daha vazıha güzel bir vücudun azası daki tefavüt-i cemal heyet-i umumiyenin mertebe-i hüsnüyle mebsuten mütenasibdir.

(Gongourlar)ın hikayeleri latiftir, nefistir, bilhassa parlak parlak tasvirat-ı nisaiyeden mürekkeptir. Mesela:(Sur Felu en) bir rahibenin sergüzeştidir ki okunakla doyulmaz parçaları mevcuttur.. bir kadın ruhunu dikkatle temaşa için böyle bir hurdebin güç bulunur. Bazıları (Manette Salomon)un ile (Madam Joruzé)yi şayan-ı takdir görüyorlar. Bence enfes asar hakikaten (Renee Mauperin)dir. Bu hikaye bir zamane kızının sergüzeştidir, tasviridir. Ahiren - (Jülyet)in İzdivacı- diye büyük bir edibden küçük bir eser tercüme ile (Malumat)da neşr ettik.. İşte (Renee Mauperin)de bu zeminedir. Şu kadar ki daha rengin, daha dolu, daha beliğdir. Bir kızın amak-ı ruhu olsa olsa bu kadar teşrih edilir. Geçen sene edebiyat-ı tabiiye dersinde (Laruse) bu kitaba ancak bir kusur buluyordu. O da bu tasvirin pek hakiki olmakla beraber umumi olmamasıdır. (Renee)bir istisnadır. Zamanenin kızı bu sığvarda, bu meşrebde, bu terbiyede değildir. Ah işte (Gongeur)lara bir kabahat bulunabilirse o da bu hususiyat meselesidir ki fikrimce mafüv görülmelidir. Öyle olmasaydı bu dekaik husule gelmezdi. Bu iki muharrir zaten ne suretle bir hamle-i müştereke yürütüyorlardı. Evvela beraberce, ya ayrı ayrı sağdan,soldan,demin, zemin kaydlar topluyorlar, sonra bunlardan bir esas vurguyor, bir kanaviçe teşkil ediyorlardı. Ondan bunu istinaden münferiken tasvir ve tahrire başlıyor, esas doldurulyorlardı

Bilahare iki mahsûlü yan yana getirerek, en hoş sahifeleri, parçaları, satırları alıyor, mülemma'i atıyor, bu say-ı muzaaftı tevhid ediyorlardı. Binaberin bilfarz (Renee) için evvela sade bir zarftan kayd topladılar, sade bir kızı tedkik etmediler, ruhu şekli bir yerden aldırırsa bile buna ötelen beriden eklenen bittabi hakiki olmak şartiyle ilal budak ilave eylediler. Saniyen iki göz iki hariculade göz yerine dört gözle, bir fikre mukabil iki fikirle girişiyorlar, meçhul, mestur hiçbir nokta bırakmadılar, tasvir ve tasavvuru da öyle yapıyorlar. İşte mahsûl hârikulade, hususi oluyordu. Bir de (Gongour)lar bir sahada en dakik, en muhtefi cihetleri kurcalarlar, kalblara, ruhlara ehemmiyet verirler.. fıtraten bu meyildedirler. Buldukları mevzuat, gösterdikleri elvah, açtıkları tabayi, hep emellerine meraklarına göredir. Bunda şüphe yok hakları var. Fakat bu sayka iledir ki eserleri beşeriyetin her tarafını her haddini istiab etmiyor.. derece-i dakikada mahsur kalıyor, nazar-ı umumiye garaibile nemmuz görülüyor.

(Gongour)mekteb-i tabiiyyunun reisidir. (Zola), (Daudo), (Mauppasan) da bu mekteptendir. Bu meselede mekteb-i hakikiyyun arasında dakik bir fark var. O da şu ki tabiiyyun hakikatta daha ziyade yapışırlar, sokulurlar, ortada kayd, esas olmayınca hiç bir tasvire girişmezler, bu daireden kat'a dışarı çıkmazlar. halbuki hakikiyyun mesela (Flouber) böyle değil... tabiiyyundan biri, (Salambo) yazmaz.. çünkü bu eserin mevzuu ezmine-i kadimedir, Sartage'dır. O vadiye kadar tedkikat-ı tabiiyede bulunabilmek hakikaten iyiden iyiye mahcubiyet mucibidir. Hakaik-i tabiiyyun-ı saire (Gongour)lara kamilen benzemezler.. öyle ya pek yukarı, ya pek aşağı giderek hadd-ı vasat için bir meçhul şekline girmezler. Bilfarz (Mauppasan) fikrince her tarafa açık bir göz, bir zekadır. resmi de, ölüyü de, ortayı da ihata eder.

İşte bundan dolayı (Gongour)lara bir itiraz varid oluyor ki bir parça söz götürür.

Hakaik-i şuundan birini, bir hakikatı, bir şahsı tasvirden maksad nedir? bu eserleri tanıyanların nazar-ı dikkatlerini celb etmek değil midir? Hakiki tasvir-i edebi saha-i tabiattaki sinsal-ı asliyesini çeşm-i insana gösterebilen, tanıtabilendir. (Flaubor)in (Madam Bovary)sini okuyunuz... derhal alem-i mahsusunda bu kadını elinizle koymuş gibi bulursunuz... (Mouppasan)ın (Muhit-i Latif) ini gözden geçiriniz. bildiğiniz bir gazetecinin, bir nazenin, bir mathaanın teşrihat-ı ruhiyesini görürsünüz. (Gongour)lara gelince evet eminsiniz, bu tasviratın hakikına bulabilir, tanıyabilirsiniz. Fakat henüz bulmadınız, tanımadınız, demekten geri zikrede geldiğiniz (Renee Mauperin) kitabı ile Madmazel (Mauperin) hiç şüphe yok hakikidir, vakidir. Görülse, tedkik olunsa mahsur. Fakat bilinemiyor, tesadüf edilmemişe benziyor. Hasılı öbürlerini okurken "bu böyledir!" (Gongour)ları mütalaa ederken ise "bu böyle olsa gerek" diyorsunuz ki bu iki hüküm arasında fark vardır.

Nefsindeki tecrübeye göre insan birinciden mahfuz oluyor. Zaten tabii değil midir? Bir şeyi ne kadar tanırsanız o kadar güzel anlarsınız. Bir eser-i nefisi ise ne derecede anlarsanız o derece seversiniz. Onun için (Gongour)ların taraftarlarına nadiren çok rastlanır... yahut gittikçe çoğalmaz buna ise teessüf etmek elden gelmez. Çünkü bizden tabiat bu müstesna eserlerle müstesna bir zevk bulmuyor.

Bazı müdekkikin hikaye-nüvisliğin derecede-i dehaya iki hassanın ictimaında arıyorlar. Yani bir fikr-i cesürle büyük bir zeka... gayet büyük çok olurda beriki derece-i kifayede bulunursa mahsul müfrattan bed ile fakrusata mütenalik hikaye derecesinde kalır... (Gongour)larda bu

adem-i tenasüb vakidir. Zeka fevkalade olmakla beraber fikr-i tecessüsten aşağıdır. Meselâ dakik dakik fakralar, ufak ufak, mini mini vakalar, ince ince hatlar, müstesna tahrirler, tahliller hayretle mütalaa olunur. Lakin bu efkar, bu teşrihat arasında, metin bir inzibat, eşhasta vasi bir umumiyet, nümunelerde pek kuvvet görülmez. Bir feyz fikr-i tecessüsün ve fart-ı kemalinden, beriki nakise ise zeka ve ihatanın bir dereceye kadar kıllet-i kemalinden ileri gelir. Mamafih öyle hikaye-nüvisler vardır ki şu iki hassadan ziyadesiyle binasib-dirler. (Gongour)lar mertebesinde ise birincisinden behredar olanları hemen yok gibi, ikincisinden daha ziyade hisse-endler maduddur.

Evet, bir hikaye-nüvis zeki, müstesna bir surette zeki olmalıdır. Büyük bir akıl ve ihataya malik olmalıdır. Bir hikaye-nüvisin zeka ve aklı yalnız düşünmekten ibaret değil, düşündürmeği de şamildir ki bu husus daha zordur. Meselâ hakikaten zeki bir insan bizzat hoş mukalemat, hoş sohbet görünmemekle beraber hazm-ı ülfetinkileri boğguculuklar, öyle gösterir. Hikaye-nüvis bir fikr-i mahsusa istinaden kalem yürütmez. Böyle olursa muvaffakiyet zordur. Bir kasd-ı hususiyi müdafaaten yazılan hikayeler pek işe yaramaz. Mahsül-i hakiki efkar-ı umumiyeyi musavver bulunmalıdır. Hakikiyyunun düsturu böyledir. Muharrir bitaraf kalmalıdır. Meselâ bu zeminde en büyük bir müellifin : (Balzac)ın yahud (Maupassan)ın hakikat-ı hale dair bizce ilka eylediği fikri hiç şahsi, indi,hususi değildir...Madem ki bu meslekçe en büyük maziyeti muşikaffane tasvir-i hakaikte , hakaikindeki mertebe-i makbuliyetini memnuniyetle, vicdanla kabul ediyorduk; o halde şahsiyete, hususiyete, indiyata hiç mahal kalmaz. İşte bu cihetten (Gongour)lar ne (Balzac), ne (Maupassan), ne (Flouber) mertebesini ulamazlar.

Hikaye-nüvis için zeka kusuru da şamildir. Zeka, demek istediğimiz derecayı aşıyor değil , tevsii ediyor. Bunun için yukarıda bir kaç yerde ihataya izafe eylediğimiz keza tasviri bir kaval ile karıştırırız. Halbuki o başka, bu başka... tasavvur, bir muarız-ı hakikattan bahsolunurken mertebe-i i kana görmekten, binaenaleyh bir kata hakikat olarak addilirken kaffe-nükatı müşahade eylemekten ibarettir ki onun için bizce bir o renktir. Bu o reng-i ihtiraamız değildir. Ancak şurası var ki tasavvurlarımız bir tecessüsü-i sevi kasdan bir ayinedeki inikasa benzer. İşte hikaye ve tiyatro hususunda zeka büyük intibak eder, böyle gösterir. (Gongour)larda bu maziyet yok değildi. Hatta çoktu. Ancak bazıları diyorlar ki bu şiddet-i basar, tasavvurlarına bir noktaya cem eylüyordu,hariçe bakamıyordu. Netice hep ayna olmaya, umumiyet hususiyet meselesine varıyor.

Üçüncü derecede hikaye-nüvis için zeka dahili, derunu görmekten ibaret tir. Büyük bir hikaye-nüvis öyle mevzun bir zekaya maliktir ki bir mahluk-ı beşerin vücuh ve evsaf-ı mütenasi e ve esasiyesini fasl etmekten başlıyordunuz, dahiline, derununa girer. Hayat-ı manaviyesine vakıf olur, adeta öyle yaşar. Şu hal, şu hadise hepinizin başına gelmiştir. Bir insan sizinle konuşur. Aradan bir dem geçince ağzınızdan lakırdı çıkmadan evvel size cevap vermeğe başlar; artık takip değil, fikirlerinize refakat eyler; hatta refakat de değil tasaddüm eder, size; "Evet, evet, bana şöyle demek istiyordunuz..." Halbuki öyle demek istemiyordunuz, ancak öyle düşünmeğe başlıyordunuz. Hakikat şu ki bu adam sizin içinize girdi, merkez-i hüviyet-i hissiye ve akliyenize yerleşti, orada rahat rahat yaşıyor. İşte böyle bir zata karşı : "Vay canına! ne zeki!" demekten kendinizi alamıyorsunuz. Bu feraseto kerahet arz etmeğe kadar varırsınız.

Bu zekavet, bu feraset büyük bir hikaye-nüvisin başlıca maziyetidir nazar-ı tedkikten geçirilen eşhasa tahavvul etmekten bir müddet için öylece yaşamaktan ibarettir. Ondan sonra tahavvülün derece-i kudretine göre netice lere bakarsınız: bir hikaye-nüvis bilfarz Alinin veyahut Velinin ruhuna böylece

verleşti değil mi? Bizzat nefsini nasıl görüyor, nasıl anlıyorsa bu şahsı da öyle görür, öyle anlar. Bundan mada bu Ali, ya veli nazar-ı aliine ne türlü görünüyor, hakikatta esasen nedir, hele no olmalıdırlar; bu cihetı de müşahade eder. Bu manzarayı mantıka muvafık bir suretde her taraftan uzatır. Bu şahs-ı tahiye hayalat, hevesat, hırs garam verir. Fakat bunlara öyle gelişigüzel vermez. Bir asılla,bir tohuma istinad eder. Böyle olması fikre pek tabii, pek makul gelir. Bundan esasa iyi tanıdığı için hataya hiç düşmez... evet Ali olsa olsa böyle olur. Veli düşünse düşünse böyle düşünür. Emel, hırs, heves hep doğru, hep muvafıktır. Hasılı muharrir hatırat-ı zatiyesini , sergüzeşti ni, emsal-i mahsusasını, tasavvuratını yaşıyormuş gibi kalem yürütür ve şevk ve serbesti ile istinad ettiği asıla binaen Ali'nin bir tarihçe-i hüviyetini vücuda getirir. İşte bütün hikaye müellifleri böyle yaparlar... Bunların eserleri başkalarınınkı bizzat yaşanmış defatir-i emsalidir. (Goncourt)ların kitapları bu kaideye az çok bir misal-i tatbiktir. (Renee Mauperin) derin,hakiki bir tasvir-i hatıdır. Hamafih muharrirler koskoca erkek, mevzuu ise genç bir kızdır. Düşünmeli bu şekle, bu ruha şu derece tahavvül için bu iki kardeşte ne dikkat, ne rikkat varmış... zeka böyle tecelli eder. Demindenberi zikri geçen (Jülyet'in İzdivacı) daha basit olmakla beraber şu nokta-i nazardan insanı hayran eder. Mütalaa ilerledikçe ortadan müellif(Marsel Perevü) kalkar. Kalem yürüten, söyleyen, düşünen (Jülyet) sanılır... Aynı muharririn "Kadın Mektupları" da böyledir, hatta o derece böyledir ki müellif eserin altına imzasını "muharriri" diye değil, "Naşiri" diye koyar. (Bourge)nin "Bir İhtira" ünvanıyle bir küçük kitabı var... mukaddemeye bakılırsa bu eser (Fransuva Verranet) isimli bir zatın defter-i emsali imiş, evrak-ı perişanında çıkmış, (Bourge)nin himmeti neşre vesatetinden ibaretmiş. Hale muttali olmayan biri bu mukaddimeyi samimi sanır, bu sözlere inanırsa aldanır. Tabii o satırlar baştan aşağı (Bourje)nin kalemeşinden çıktı. Ancak (Fransuva Verranet) ki müellifce bir şahs-ı mekimidir.. şayed yazmış, düşünmüş, bu kabda musavvir ve muharrir bulunmuş olsaydı, hiç şüphe yok böyle yapardı, böyle yazardı. Bu hakikate istinaden der ki beyn-el ümem şu tahrifata cevaz veriliyor. Öyle olmazsa doğrudan doğruya kalemden çıkan eserlerin şirine (Marsel Perevü) diye vaz-ı imza etmesi, (Bourje)nin de mahsül-i tab-ı zatisi için başka biri nin evrak-ı perişanı diye alenen iddiaya kalkışması gülünç , tatsız olurdu.

Zekanın bu derece-i salisesini de (Goncourt)larda mertebe -i kifayede görmeyenler var. Hasılı bunlar her-vech-i bala vasfede geldiğimiz iki hassedilen birinciye, fikr-i tecessüse harikuladede sahibdirler, ikinciye o derece değil, diyecekler çok. Bu mütalaat "Edebiyat-ı hakikiye"derslerinde olduğu gibi, ekabir-i muallimininden münekkidinden iktitaf olunmuştur. şu kadar ki satır satır efkar ve mütalaat-ı kasıranemle tadil ve tahmir edilmiştir.

şu mebhasta büsbütün şahsi bir mülahazaya gelince o da benim için bu iki muharririn üsluplarına matuftur. Evet bu üslub harikuladedir, güzeldir, meyana sığmaz, ahval-i ruhiyeyi tasvir eder. "Defter-i Amal" de öyle satırlar var ki muhaldir başka bir kalemden çıkmış... kardaşının yevm-i vefatında Edmond)un yazdığı parçalar, hele bir gün gelinde bütün bu asarından, bu asarmakadanbir sahife, bir kelime bu kubbede bir sada gibi kalmayacağına dair acı acı feryadlar bu kudretle, bu tesirle hiç bir ifadeye girmez. Fakat ne olursa olsun.. üslub ziyade mütenevvicdir, asabidir, zekin zekin kesilir sarılır, tez gibi olur. (Edmond)un bir canbaz alemini tasvir eden (Zemeğan iraderler) i buna bir misaldir. İnsan-ı mader-zatı Fransızca olanlarbile bu gıda-yı edebi zor çekerler, zor hazm ederler.. Evet kalemde fikirden ziyade asab kendini gösteriyor.Zamanına göre usul, görenek, kaide çiğneniyor esela "democratie" ye karşı " mediocratiye" yazılıveriyor.

Müdakkikinden biri muharrirleri aksam-ı muhtelifeye ayırıyor. Kimi fikrile yazar, kimi asabla yazar, diyor. Şübhe yok ki (Gongour)lar bu ikincilerdendir. Pek parlak elvaha nakş etmiş olduğu için buna bir taraftan şükr olunur. Lakin fehmi tayib eder, fikri aciz bırakırsa di er cihetden de esef edilir. Bizim için bu esef bir derece daha ziyadedir. Bu sebebe sebmidir ki alem-i efkarda büyük bir tebeddül husule getiren bu iki e edibden lisanımıza eser nakledemiyoruz. Etsek bile pek zor, pek aza naklederiz.

(Edmond de Gongour) un vefatı münasebetiyle şu makaleyi yazdık. Otedan beri bizde mutad olduğu vechile sözlerimize kuru bir terceme-i hal rengi vermekten bu kün mertebe sakındık, her halde bir bend-i edebi, bir sahife-i intikad vücuda getirmek istedik. Filhakika meşahir-i üdeba ve ülemadan matbuatımızda görülegelen tesavir pek soluktur. Falan tarihte doğdu, falan tarihte büyüdü, falan eserleri neşretti, sonra öldüden ibarettir. Insaf olunsun bu malumat-ı sathiye ile karin-i Osmaniye sahib-i tesviri tanımış oldu mu? Uzağa gitmeniz ne hacet! kendi edibleriniz, kendi alimleriniz için de böyle yapmıyor muyuz? Bu haller edebiyat-ı ecnebiyeden de edebiyatımızdan da istifazamıza mani oluyor.

(Gongour)lerin meziyet-i hakikiye-i edebiyesini , takib ettiği usulü, bu usulün mehasin ve nekaisini, hasılı bahse taallük eder birçok nazariyat ve ameliyat-ı edebiyeyi bu fırsattan istifade ile öğrenmezde yalnız sin ü salini anlamakla iktifa edersek bir ağacın meyvelerini , cevherini hatta yapraklarına , her feyzini bırakıbda uzaktan uzağa nikyes-i arzına tavlini almakla iktifa etmiş oluruz ki bundan da bidsetün kemalatımız hiç kar etmez.

Yok, böyle yapmayıbda garbın, garbın efkar-ı edebiyesini akla, hikmete, ilme, imana muvafık bir surette piş-i müdakkaka ve mütalaaya alırsak birçok noksanlarımızı ıslah ederiz. Evet, bir çok noksanlarımızı.. kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz

Malumat, Cilt 2 Sayı 4d. 8ağustos 1312

A M E R İ K A D A E D E B İ Y A T N E M E R K E Z D E D İ R

Revü Ansiklopedisi

Acizleri Türkçeyi iyi yazmak için mutlaka ecnebi lisanlarından birine vukuf-ı tamma bulunmak elzemdir fikrinde bulunanlardanım. Zira iyi yazmak için iyi düşünmek lazımdır. İyi düşünmek ise, iyi düşünülmüş doğru muhakeme edilmiş, asar mütalaasiyle hasıl olur. Bu türlü asar'a fenniye ve felsefiye ise lisanımızda hemen mefkut gibidir. Binaenaleyh mesaramıza, lisan-ı gayrına olmayanlardan müşaşa ve müsecceab bir üslubda tarih-i Osmani yazmak ve rengin ve mağşenide kafiyelerle Nefi ve Fuzuli'ye nazire söylemekten başka edebiyat-ı milliyelerine bir hizmet memul değildir, itikadındayım.

İşte nakabil-i tağyir olan şu itminana mebni asarlarını mütalaa arzusu tahsil-i elsineye saik olur, mülahazasiyle kaffe-i milel-i mütemeddinenin edebiyat-ı milliyelerinin derece-i terakkisini ve en meşhur üdeba ve şuarasının mahsulat-ı kalemiyesini irae maksadiyle bir iki senedir resail-i mevkutelerde peyder pey neşredilmekte olan makalatı ve tedkikat-ı edebiyeyi cem ve tertibe say ederek "Milel-i Mütemeddinede Edebiyatın Terakkiyat-ı Hazırası" serlevhasıa tahtında bir eser tahririne cüret ve edebiyat-ı milliyemize bu suretle bir hizmette bulunmağa teşebbüs eylediim. Karilin-i kiramın nazar-ı müsamaha ve mütalaasına arzu ictisar ettiğim makale-i atiye derecat-ı ikmal olan o eserden müstahrecdir.

ŞÜRAY-I DEVLET AZASINDAN SAFVETİ ZİYA

Nefais-perveran-ı erbab-ı edeb mahsulat-ı edebiyenin nazar-ı dikkate alınmamak mehafilin ekserisinde Cemahir-i müttefika-i Amerikanın kendisine mahsus bir edebiyatı mevcut olmadığını üdeba ve şuaranın tebdil-i diyar etmiş bir takım İngiliz muharrirlerinden ibaret olub şimdiye kadar o taraflarda saha-yı arsa-i intişar olan asar-ı edebiyede bir nur ve ziya-ı edeb meşhud olsa bile onun da nur-ı kamere müşabih ziya-ı muktebes olduğunu tekrar edegelmiştir. Hatta Amerika üdebasından hikayenüvis FENİMEME LOOPER ile şair LONG FELLOW istisna edildiği halde diğerlerinin şayan-ı bahs bile olmadıklarına itikad olunur. Halbuki herşeyde olduğu gibi edebiyatta dahi Amerikalılar terakkiyat-ı cedide-i mütevaliyede bulunmakta ve bu müddaamayı cerhetmek zamanı hulul etmektedir. Zaten hiç bir akl-ı selim yoktur ki Amerikalılar gibi sanu-i fünun ve meydan-ı sanat ve ticarette bu derece suvvetli bir iz bırakan ve manen maddeten tevsi ve mesrebi teferrüd ve tegahhus eden bir milletin nasıl olub da, bir edebiyat-ı milliye vücuda getirmekte ibraz-ı rehavet etmiş olmalarını mütehayyirane düşünmüş olmasın.

Filhakika, şu son senelerde Fransızların ahval-i edebiyesini tedkik hususundaki kayıtsızlıklariyle beraber Fransa'da (Emerson) (Thoreau) (Nathaniel Hawthorn) ve (Boudlerin) asarını Fransız lisanına naki ettiği (Edgar Poe) şair-i avamperver (Wealth Whitman) gibi maruf ve şanlı namlardan birini tanımayan hemen kalmamış gibidir.

Böyle adamlar yetiştiren bir memleket olabilir ki mezraa-i fikriyesine tohum-ı ecanibde zer etmiştir. Ondan dolayı mahsulat-ı edebiyenin revnaksız olması veya kendi malı olmaması icab etmez zannederim.

Fransa ve Londra'da olduğu gibi hayat-ı edebiye , hatta hayat-ı fenniye yalnız bir merkeze münhasır kalmamıştır. San Fransisko, Milvake, New Orleans Fladelfia'de ilh., hatta Ohio kıtası civar kasabalarında bile resail-i mevkuteler, gazeteler neşredildiği gibi oralarda tavattun eden üdeba ve şuaranın eserleri yine orada tab ettirilerek Amerika ve Avrupa diyarının kaffe-i nüfuzuna irsal olunur. Hatta ıssız dağlarda bile, şehir ve kasabalardan, ikbal-i didebeste ve tiz-i refterin gidip kendilerini kuşe-i inzivada arayıp bulduğu bir çok şairler, muharrirler bulunur.

Binaenaleyh, bu makalemizle Amerika'nın şimdiye kadar vasi olan bina-yı edebi tevsi ve terbibe çabalayan bu yeni kıtanın nükat-ı muhtelifesine dağılmış bulunan üdeba-yı bezzaya ve küllüyat-ı eşarını kısaca tarik bir icmal nazarı tedkik ve mütalaadan ibaret etmek arzusundayız.

Hayat-ı edebiyenin en yüce ve münteha yahud ki en ulvi ifadesi şiirdir. Binaenaleyh şairlerle bedayı-ı makal sunmak lüzum görür.

Amerika'da sırf şiir ile iştigal eden üdeba pek azdır. Muktezayat-ı asr şimdi her yerde olduğu gibi Amerika gibi bir memlekette bir şair-i belağatpeyda, bir kasideyi nazm-a muvaffak olmak -sürdüğü çok olmasından mayi- asar-ı terakide ve hayatiye telif etmek gibi meşguliyetlere sevk etmektedir. Bu sözümü en ziyade tasdik edeceklerden biri de Long Fellow'a bedel Whitman'a nazaran ki halef olan Oliver Wendel Holmes'tir.

Amerika-i şuaratta şiirin nevinden bir melekeye ve mahirete malik, ruh hüsün ve tecessüre müştakiz olan fakat, nazik bir eslüb, şen hassasiyeti ile ile meşrü muhteviyye, müfeyyem, ihtiras meşrü bir tarz-ı iradeye malik bulunan hassas şair-i dilrüyan, ne zaruri hissiyat-engiz, aşk dolu, vasıl vakit zarifane müstemi nüktelere müteyyem eser ile ruhları ihtizaz "Muhaverat-ı Edebiyesi" sayesinde yeryüzünde bir nam kazanmıştır. Bu Muhaverat-ı Edebiye'de her türlü mebahis-i ahlakiye ve terakkiyeye temas eder. Kaffe-i meşakili nadir tesadüf olunur bir selamet ve emniyete haiz eser. Ses ile ve sürur ve cazibiyetle safiyeti insanda kendine mahsus bir cive ve cazibesi vardır ki, taklid olunur şeylerden değildir.

1753 'de inşa edilmiş bir mabet nasılsa bir çok seneler muhafaza edildikten sonra tamam yüzüncü sene-i devriye-i inşaiyesine yakın olan günden bir gün evvel kırılıp dağılıverir. İşte bu geçen üzerine "Oliver Holmes" bir manzume yazar ki şöhretgir-i ahali olur, yüz binlerce nüsha edilir.

Bu manzumesi derecesine mazhar-ı şevk ve rağbet olmuş ve "Nasıl oldu da tarzıma ihtiyar at kesandı" , "Sihirbazların Avdeti" serlevhalı iki manzumesi daha vardır ki bunlar yüz hekimden ziyade ve her türlü sureta temsil ve tasvir edilmiştir. Hatta kitab mukaddimelerine "Bougon Kiffiddin ve şürekası" tarafından ihtimam-ı mahsus ile tab ettirilen bu üç manzumenin mütavver-i fevkaladesini bilhassa tavsiye ederiz.

Şu kadar var ki bu manzumelerin bidayet-i edebiyesini anlamak ve hakkiyle istifadesine varmak ancak Amerika adat ve usulüne vukuf-ı tamma bulunmağa ve aslında mütalaa etmeye mütevakkıftır.

Aslından tercümeye intikalde ir dereceye kadar letafet-i edebiyesi, hüsn-i latif ve müessirini muhafaza edebildiğimiz atideki "Son Yaprak" serlevhalı manzumemizdir.

SON YAPRAK

En onursuz bir inkiyat adamdan bahsediyor; kapılmanın önünden geçer iken bundan evvel bir kere daha gördüğü, mahzunane yere vurmak, başını iki tarafa sallayarak yürümüş iken kaldırım taşlarını şimşekten yanın-endaz oluyor!

Devamla söylüyor, daha bahir havasında iki "zümre" ar olmuş kendiliğinden ayrılmaya başlamış. Bir tarafta sallayarak sanki lisan-ı hal ile "Giyindiler, yine (nadanlar) bu havadan yıkıldılar!" demek istiyor.

Nesloğlu'nun kalemsalından siyah ve beyaz olmuş diğer bir şiir Jules Lemaître Level Sarah ve Kulüp (1) hakkındaki sosyal-edebiyatı gibi hissiyat-ı zatiyesini, mülahazat-ı şahsiyesini mücessem eden (Sir Le Kaftalin Levant) (2) nam eseri tarzında yazılmış şiirler ile zihafet etmeyip resail-i mevzuiyede ve Ovrak-a Havadisin müessesesinde tenkidat ve siyasete müteallik bir çok sözler söyleyen Ahmed Rasim Bey'in mecmuaları bir kitab şeklinde tertib ve tenkil olunur. Bunlar meyanında "Açık Maşa Münasebeti"(3) ve "Kitapiur Arnavut" (4) nam eserleri Fransızlarca bir hüsn-ü rağbete mazhar olmuş. Hatta bizzat Paris ehl-i kalemden muhterem-i şehir Anatole France'un tercüme-i halini ve künyesini yazmıştır.

Ahmed Rasim Bey'in intişara vermediği "Muharebat"tan bir kaç cümle irad edelim:

"Bu dünyada insanlar; asilizadeden, dilencilerden, zenginlerden sade meşhurlara muhabbetim vardır" dedikten sonra "Ali Ekrem" hakkında şu yolda bir takdirde bulunmuştur.

"Ali Ekrem'in letafet-i tevazuatına dair olan bir şey var ise hakikaten bir çocukluğunu hatırlatıyordu" demiştir.

ve başka bir yerde :

"Paralılar; sayrelerinin kendilerine hediye etmesini bulamamış ise de bu kelimenin mahiyeti ve hakikata uygunluğu ile beraber esasen kâhilane bir sözdür. Nitekim Ekrem'e yazdığım bir mektupta ona bu kelime hakkındaki mütalaamı şu suretle ihtimamla izhar etmiştim:

"Paralıların bazı malleri şayan-ı hayret ve istihzadır. Mamafih yine onları ve zarif edebiyatını seveyim. Onların sayesinde sırf kendi bir hayatın muktezayat-ı hissiyesinden kurtulup da şöyle Fransa'da bir sigara tellendirmek kadar kolaylıkla böyle bir saadet tasavvur edemem!"

Amerika Kıtası-na nisbetle Amerika ve Avrupa-ya mensup insanların hemen herbesiyle münasebat-ı samimiyede bulunan edibe-i şehire " Mrs. E. F. Sherwood"un Filadelfia'da neşrolunan "Lippincot Magazin" nam risale-i mevsuçesi "Level"in bir müddet Amerikan Kütüphaneleri-i Umumiye-i Amerika Birleşik Devletleri müdürlüğünü deruhte ettiğini ve "Henry Higlow" nam eseri intişar bulduğu takdirden beri ile edeb-a-ya asranın serfiraz olduğunu yeğlediği nakl olunuştur.

(1) Heard's Beasts and Men
(2) Sir Sanford's Vision
(3) Fiancé de Lanvale
(4) Among My Books

(Devamı)

Sayı 62
Safveti Ziya. Malumat Cilt 3 sh. 272,273, 274. 12 Kanunu evvel 1312

AE T.2

Aksa beylu, zengi ş neşeten yapmış, uzun sarılı bir ihtiram-ı mahsu ile ganelemiş, açık cebhalı, müessir ve hakiki hazarı şair-i rakik il ke (Jhon Burroughs) his nevaz, ruhperver edebiyatıyle tabiatın bedayi ve mahasi-nini tavaifte emsali nadir görülenlerdendir.

Bazı eshab-ı sahilden dolayı Sevyork'tan dört saat mesafede büyü bağları, ekin tarlaları ile şöhret bulan "Hudson" şehri civarına ittihaz-ikamet eyleyerek ağaç yetiştirmek, şiir söylemek ile ümr-i zaman eder. Köy alemlerini, menazar-ı ulviye-i tabiata tasvirden ibaret olan ve bir huy-a safiyet ve hakikatle mümtezic bulunan ve asalette temayüz ve teferr eden, dahsuiat-ı zihniyesi fikrinin bilgeyişine, ruhunun itilasına, sıhhat nin muhafaza ve ihyasına yardım eden tabiat-ı yad-ı güzeline inzimam eder her sene kendisine azim bir mebla kazandırır.

Jhon Burroughs'dan bahs olundukça Amerikalılar dalga'kuşları, bale bekleri, ağaçları, ormanları, i sanları ayna bir hiss-i şevk ile tedkik eder sever" derler.

Filhakika, bu şairin sıhhatini tasdik için meselâ "Kış Günleri"(1) "Kuşlar, çiçek"(2) "Yeni tarlalar"(3) gib.. nam eserlerden birini göyleca b tedkik kifayet eder.

Mamafih "Dört Duvar Arasındaki Tetebbuatım" (4) nam eserinde bazı sathi ve muhtasar mütalaat serdettiği gibi Victor Hugo hakkında tezyif-am bazı mütalaatı havi bir makalesi "Literary Werld" yani Alem-i Edebiyat nam risale-i mevkuteye müfekkesinin mucibesatına dai olmuştur.

Jhon Burroughs ile zamanın olan şairden biri de 1837'de tevellüd eden William Dean Howells'dir ki gençliğinde "Ohio" civarında matbaacılık ederdi.

Matbaacılıktan gazeteciliğe, gazeteciliktan memuriyet-i mülkiyeden birine intisab-alelhusus Amerika'da- tabii bir şey olmakla az bir müddet zarfında "Howels" kat-ı meratib ederek tedkik konsolosluğuna kadar terakki etmiş ve işte bu sırada "Venedik Hayatı" (5) "İtalya Seyahatleri"(6) nam eserlerini telif ve neşre muvaffak olmuştur ki bunu müteakib Boston şehrin en ehemmiyetli risale-i mevkutesi olan (Atlantic Monthly) nin müdür ve ser muharrirliğini ihraz etmiştir.

Şimdiye kadar tedkik edilen iki eserinden maada gerek manzum, gerek mensur kaffe-i asarı umum tarafından rağbetle karşılanmış ve bir kaç seneler mütemadiyen bir çok romanlar telif etmiştir ki, akdi ettiği bir kontrat mucibince bunların kafesi "Harpers Magazine" nam risalede neşr edilmiştir.

William Dean Howels, ahlak-ı hasene sahibi bir zat olub nevrestegan edebiyatı teşvik ve teşvik etmekle meşhur ve bu yüzden muvaffakiyetle meşgulbdur.

Howels'dan sonra geçen üç çeyrek asrımızın temayüzüne intikal edecek olan Richard Henry Stoddard vaktiyle adi bir amele iken cüzi istidad ve za-kaveti sayesinde bir çok gazetelerin muharrirliği vazifesini ifa edip ahalei-i hasa Mail And Express gazetesinin sahib-i imtiyazı ve müdür-i mes-ulü bulunmaktadır. 1825'de tevellüd ettiği halde gerek üslub-ı ifade ve gerek efkar ve hissiyat cihetlerinden "Long Fellow" ve müntesibini taraftarıdır.

(1) Winter Sunshine
(2) Bird And Pects
(3) Fresh Fields
(4) Indor Studies
(5) Venetion Life
(6) [illegible]

Shakespeare'nin üç yüzüncü sene-i devriyye-i hayatiyesi şerefine olarak inşad ettiği kaside Amerika edebiyatında bir mevki-i mühim ihraz etmiştir.

Şeyman-ı tevekkar bir çok şuara daha vardır; bunlar meyanında adları talim olunanlar en mütefevvikleridir.

Far West şairi Joaquin Miller, Poor ve Sober ağalar Bujer Hinzel (Harpers Bazar) ser muharriresi (Miss Bengster) Avrupa'da derece derece maruf olmayan ve (Bernard Hayes) in damadı (George Parsons Lathrop) cihanın en meşhur ve en mükemmel mevkute-i sevriciden madud olan (Century Magazine) ser muharrirliğini ihraz etmeden evvel matbaacılık gibi askerlik eden hayalperver ve rakık, şair-i müterennid Watson Gilder her ne kadar (Charles Godefroy Leland) Avrupa edebiyyatında Romen ve Milelin itikadat-ı batılası ve alelhusus kıptilerin ahval ve adat-ı sihir-efsunları hakkındaki tetebbuat ve telifatı ile maruf ise de memleketinin şuarası meyanında bir mevki-i mahsus işgal etmektedir. 1891 senesinde Londra'da tab ve neşretti[ğ]i "Arptilerin Sihirbazlığı ve Falcılığı"(7) nam eserini adat-ı mülhâ hakkında tedkikat icrası için Paris'te ictima eden kongrede refakat ettiği asaya ve alelhusus Fransızlara "hakkında ibraz edilen büyük tevecchüh ve ihtiram-ı mütevali hatırası olmak üzere" ihda etmiştir.

James Whit Comb Riley, Orphan Annie ve "Küçük-i Derman" (8) gibi tanınmış olduğu eserleri meyanında çocukluk vadisinde vaki'at-ı kalbiye-i beşeriyeyi tedkik ve tasvir hususlarında büyük bir mahareti göstermektedir.

Hikayenüvis ve şair "Thomas Bailey Aldrich'in" altdeki manzume-i müteressimeri mütalaa olunduktan Amerikalıların ne gibi eşya ile mütehassis ve müteheyyiz olduklarına dair bir fikr-i tahribi hasıl edilmiş olur.

M A J J İ

"- Nereye böyle, nereye Majji? Yağmur altında böyle nereye gidip duruyorsun?

"- İspanya denizlerini aşan kafilelerden benim "Gilli" mi görmüşsünüz ki birbirimize bir daha kavuşabileceğiz diye soruyorum. Ah bilsen ne kadar bu kadar uzak denizlerde sefer etmesi beni ne kadar mahzun ediyor!

"Yah Majji! Güzel Majji!
Haydi gel haydi seyre gidelim! Senin Gilli'in yaz kalbe derinlikte ka'r-ı deryada ; saçları deniz otlarına tasavvur , çağımıza tehevvül etti. İki sene iki sene geldi geçti. Yüreğinin etrafına mercandan kilıza vurdu.

"Çayırlar çiçekler yeşillenecek, Majji! ağaçlar ve çukurlar hayat-ı taze bulacak, senin sevgilin ama Majji hiç bir daha İspanya denizlerini aşamayacak! "

(7) Gypsy Sorceryand Fortune Telning
(8) Glad news

(A. var)

Sefveti Ziya. Cilt 3 Sayı 63 sh. 387,388
19 Kanunu evvel 1312

A E T 3

Lakin Majji bunlara kayd-i ehemmiyet itibar etmeyip sada-yı bülbül ile leyankati böyle uzak denizlerde sefer etmesi beni ne kadar mahzun ediyor - diyordu"

"Benizalum-a leyal içinde terk edip gitti. Uzaktan deniz kuşlarının vaveyla-ya cankıraya duyuluyor. Kuzgar pürgazab olmuş müsademe-i emvacdan mütehassıl bir gemütet-i havlengiz ile deniz kıyılarına inletir dururdu.

"Ah Majji ser-i şirini zambaklar içinde gömülmüş gaib olmuş bir hald
huab-ı ebediye daldığı gün "Natukem"in atik çanlara ne müessir rar-ı derinl
melal-ı haller tebliğ ediyordu.

"Rahib bir dua okudu, yine vaz ve nasihat etti, lakin o İspanya deni
lerini açmış gitmiş "Gilli"sine kavuşmuş idi"

Amerikanın bekâmeler ocağı-ı şuarasından madud olan Gillies Pieter'i
eserinde şive-i beyan daha rukikane iyan, efkar ve hissiyatı ilizaberverane
bir surette nümayandar.

Bir eseri de melek ül mevte şu yolda bir hitaba varmar!

"Ey cihan-ı mustakbelin melek ül mevti nasıl tecelliden olacağın
dem bulur elbette ta-enselde o ayan ol, bir zaman-ı muvakkat için "ben"i
teessis eden şu zevat-ı rağedeni lütf ve tecelli eyleyerek şu zindan-ı cihan-
dan beni artık halas kıl!.'"

Nezaket-i beyanı marifet-i tabiiye dal olan bu şair-i rakik ül his
daima vasi vasi zamirler ulvi ulvi mevzular intihab eder. Büyük ordusunu(yani
Napolyon'un ordusunu) zehabı istilam ettiği zamanlarda dilsiziyi tavsifat ve
teşbihatının ulviyet ve sadeleti efkar ve tasvirlerinin metanet ve zarafeti il
iktidar-ı dahiyenemasının bir nümune-i lazım-ul istimaldir.

Şair ve münekkid " Edmund Clarence Stedmann" nevyork meharil-i edebi
sinde fevkalâdâ hâiz-i nüfuz ve ehemmiyet ve in iliz lisanının cari olduğu
memalikin kaffesinde maruf ül enamdar. Ayyam-ı milliyede irad ettiği nutuk-
larda fesahat-ı lisani, nezaket-i beyanı ile yüzlerce başka meftun-ı tala
kati etmiştir.

Bir müddet gazete muharrirliği meslekinde bulunduktan sonra nihayet muharrirlik meslegine sülük etmiş böylece cesim bir servet iddi-
larına muvaffak olmuş ise de şu son senelerde zarfında borsada hava oynayarak
bu servet-i azimeyi zerbad ve perişan etmiştir.

İşte bu felaketi müteakib şehrin garb tarafında vaki bir köye çeki-
lerek her cumartesi verdiği münazara-i edebiyelere Amerikanın nükat-ı mant
lî eslinden bir çok zevat kudum ettiği gibi bunların her biri meharil-i edeb
ye de dair-i daraz mevzubahs ve müzakere edilir.

"Amerika şairleri" (1) "Kütüphane-i Edebiyat-ı Amerika"(2) nam eserl
ri sayesinde "istidman" servet-i zayiasını tamir ettikten başka bu ve nas-
irlerinin de bu yüzden bir çok para kazanmalarına sebeb olmuştur, Johns
Hopkins University"de ita ettiği konferanslarda tarih-i şiir ve felsefeye
dair irad ettiği makaleleri tab ve temsil ettirmek suretiyle hadd-ı asgari
olarak on bin İngiliz lirası kazanmıştır.

(1) The Poets Of Amerika — Şura-yı Devlet Mecmuasından Safveti Ziya
(2) The Library of American Literature — Kalemat, Cilt 3 Sayı 64 Sh. 314
26 Kanunu evvel 1312

FRANSA EDEBİYATINDAN(GUY DE MAUPPASANT)

Fransa edebiyat-ı müteahhiresi meyanında asarına en ziyade severek okuduğum, bir kaç defalar okuduğum, muharrirlerden biri de Paul Bourget'den sonra belki de birincisi Guy de Mauppasant'dır. Bundan dokuz sene evvel ilk defa olarak tesadüfen "Fendusyekil" namında bir gazetede "Suvve" serlevhalı bir novelini mütalaa etmiş idim. Mevzuu gayet havai gibi görünen bu eserdeki mahazir-i talakı göstermiyor, istihza tarzında piş-i kariinde felsefe-i aşk-ı hayattan bir sahife açıb en mufassal en müteneffiz eserlerden daha mükemmel bir surette izah ediyor, ihsas eyliyor idi. İşte ondan beri daha nisbetem tetebbuat-ı edebiyem pek noksan olduğu bir zamanda, bilaihtiyar Mauppasan'ın müştak-ı edeb ve irfanı olmuş asarına perestide-i kalb ittihaz etmiş idim. Bir çok seneler mürur etti, Mauppasant'ın necm-i ikbal ve iştihara afak-ı edebiyatta şaşaapay-ı irfan olmaktan bir an hali kalmadı.

O müddet zarfında gerek gazetelerde, risale-i mevkuteda neşr etmiş olduğu ve gerek kitab şeklinde cem ve tertib edildiği "Novel"lerini romanlarının her birini ayrı ayrı okudum tekrar tekrar tedkik ettim, desem mübalağa etmemiş, haber-i vefatından ağlamak derecesinde müteessir oldum desem yalan söylememiş olurum.

Bu tesir, şahsına tanımadığım, hakkında bir muhabbet-i mahsusa beslemediğim cihetle akraba ve ehibbadan birinin ziyaı ve gıyabından mütahassıl bir acıya benzemiyor idi.

Gazetelerde Guy de Mauppasant'ın haber-i vefatı müsadif-i nigah-ı dikkatim olunca yutuna rakiben seyahate çıkmış bir İngiliz yahud Amerikalı birdenbire elindeki devrini denize düşürdüğü ve sayi ettiği devrinin bir eşini bulamıyacağına katiyyen emin olduğu zaman duyduğu acıya mümasil olmak lazım gelen bir hiss-i mahrumiyet bir teessür-i iftirak duymuş idim. Bilmem fikrim doğru mudur, teşbih caiz midir? Benim için Mauppasant'ın her neveli, her romanı birer devrin müştehedat ve ihtisasatıdır ki onlara herkes kuvve-i basariyesine göre istimal edebilir, onunla arzu ettiği hüceyre tabiata, sunuf-ı mühtelife-i halka, ihtirasat ve heveset-ı beşeriyeye, hadhike ve feciayie hayata nasb-ı nigah-ı tedkik edebilir. En ufak teferruatına varıncaya kadar o sayede muttali olur. Velhasıl Guy de Mauppasant alem-i edebiyat için ve zevk-aşina-i edeb olanlar için bir ziya-ı azimedir.

Mauppasan'ın mahiyet-i edebiyesi, asarının derece-i mükemmeliyeti hakkında ne söylesem noksan ve bu hame-i acz-perver için hodnaginaslık olacağını pek ala bilirim.

Binaenalyh bu hususta sözü ve takdiri Fransa ülebasına terk ile iktifa eder ve buraya tercüme-i halini derc eyleyib mütalaa ettiğim asarı meyanında en meşhurlarından bir kaç parça istihraç ile mümkün mertebe letafet-i eliyesini ve üslub-ı mahsusunu muhafaza ederek tercümeye say etmeği acibe-i nefaisperestiden ve edebiyat-ı Osmaniyemiz için istifade-i ciddiyeden addederim.

G U Y D E M A U P P A S A N T

"Henri René- ALBERT- Guy DE Mauppasant 1850 senesinin Ağustosunun beşinde Fransa'nın Sen Enfriyor eyaletinde "Meyr Ü Nezniyel" şatosunda tevellüd edib 1893 senesi Temmuzu'nun altısında Paris şehrinde vefat etmiştir. Banka memurlarından bir zatın oğlu olub validesinin pek aziz ve kadim ehibbasından olan meşhur "Güstav Flouber" inde evlatlığı idi. Tahsilini "İvete" mektebinde bida edib "Rhen" mekteb-i leyliesinde ikmal etmiştir. Mauppasant mektebden çıktığı zamanlar gayet güçlü, kuvvetli, uzun boylu bir delikanlı olub neşe-i müteamadiyesi ile validesinin ve familyasının ferah-bahş-ı kulubu idi.

Terbiye-i edebiyesini Güstav Flouber deruhte etmiş olduğundan alel-
kser delikanlıya "Kruvaze" de nezdinde bulunduğu zamanlar "Guy" hadi git
Ruen"de gez, dolaşta avdetinde yüz satırlık bir şeyle ne gördün, ne hisset-
in ise bana anlatıver! " der idi. İşte bu suretle Mauppasant'a hem bir kaç
ahife içinde bir vakayı hikaye ve tasvir edivermeği hem de üslubunda meta-
et, vuzuh, icmz bulundurmağa say etmeği talim ve telkin etmiş idi.

1872 Senesinde Madam dö Mafppasan'a yazdığı bir mektupta: "Oğlum beni
evdiğime pek isabet ediyor. Çünkü ben de onun hakkında ciddi bir şefkati
alisane bir muhabbet hissetmekteyim. Nasıl sevmeyeyim, bu çocuk hakikaten
eki, hakikaten edib ve latif fazla olarak da senin oğlun" diyor idi.

Servet-i zatiyesi olmadığı cihetle Guy dö Mauppasun memuriyetle bah-
iye nezaretine intisab edib on sene müddet nezaret-i mezkurede istihdam
dilmiş idi ki işte bu müddet zarfında ara sıra bir takım kağıtlar karalıya-
ak Güstav Flouber'e gösterir, mütalaasını sorar idi. Flouber ise delikanlı-
ı daima teşvik eder. Daha ziyade çalışmağa tavsiye eder idi. Flouber bu
usus dair daima Madam Dö Mauppasan ile muhabere eder idi, hatta bir mektu-
unda " Sizin oğlanı biraz mübtela-yı zevk, çalışmak hususunda biraz ton-
ıce görüyorum; uzun bir eser yazmağa başlasın diye dört gözle bekliyorum,
asım gelen teşvikatta kusur etmiyorum. Bir kere yazmaya başlasında ister
e okunmayacak derecede olsun ben razıyım! Şimdiye kadar bana gösterdiği
erler, doğrusunu söyleyim mi; sizin nakim geçinen asarınızın çoğunun asarım-
an aşağı kalmıyor, ondan emin ol. Mürur-ı zaman ile -çalışacak olursa- üs-
ub ve ifadesinde bir eda-yı mahsus suret-i tefekkür ve tahassüsünde bir
hsiyet peyda olacağını kaviyyen ümit etmekteyim. Asıl mesele ise oradadır;
mıştır.

Filhakika o zamanlarGuy dö Mauppasant hey az yazar idi. Daza mehafil-i
ibeyede Zola'ların, Gongour'ların meclisine devam etmekle iktifa eder,
ada bir kaç "Natüralizm" meslegi ddebu-yı nevrestegani ile keyf-i ülfet
er, ara sıra da resail-i mevkutelerde, gazetelerde ufak tefek manzumeler
şrederdi.

Guy dö Mauppasant 1789 senesi şubatının dokuzunda "Terrüvazeyn- Thea-
re-i Fransa"da mevki-i temaşaya vazedilen ve Eskâ Zaman Hikayesi
storie Du Vieux Temps nam eserini yazdığı zaman tamam yirmi sekiz yaşında
lumuyor idi. Bu güzel henüz mechul kaldı, diyecek mertebede ehemmiyetsizce
lakki edildi. Mauppasant'ın kendisini asıl 1880 senesinde Zola'nın Novis-
nes, Henik, Jerar, ve Alkiyes müşareketiyle Soirrees de Medan serlevhası
htında neşrettiği bir mecmuada mündric Boule de Suif nam noveli ile
em-i edebiyatta tanınmıştır. Normandiyanın Prusyalılar tarafından işgal-i
keri tahtına alındığı zamana müsadif bir vaka-i garibiyeyi haki olan bu
yel bu genç edibi birdenbire o bülend-paye-i haysiyet ve itibara esad edi-
rdi. Mehafilperveran-ı edeb bu ufak eseri emsal-i asarından addettiler.

Güstav Flouber Mauppasan'a yazdığı tebriknamede bu yolda beyan-ı mü-
lasa etti: " Boule de Suif'i okudum; emsal asardır demekte her zaman mu-
rrım. Bu eser gibi onbeş tane daha vücuda getirmeğe sayet, işte o zaman
r "adam" olur meydana çıkarsın."

Aynı senede Guy dö Mauppasand "Edebiyat serlevhası tahtında bir
mua-i eşar daha neşretmiştir ki bu eser bir çok mahzume-i muhtelifei
mi olub bu meyanda "Divar" Le Mur Venia Rustique ve Au Bord de l'eau
vanlı parçalar üslubunun letafeti, güfterinin zarafeti ile bilhassa ca-
b-i takdir olmuştur.

(daha var)

Sevfeti Ziya, Malumat Cilt 3 sayı. 65
sh 336-72 Kanun-ı Sani 1312

Lakin o zamandan beri Mauppasan hemen kaabilen denilecek derecede şiir ile iştigalden vazgeçip ufak hikayeler yazmağa başlamış ve roman vadisine doğru atf-ı nigah-ı tedkik eylemiştir.

Guy de Mauppasan hakkında Fransa'da pek çok kadim olan "Novel"ciliği ihya etmiştir" derler ki bu pek doğru bir sözdür.

Filhakika o ruhlu, ufak kısa kısa hikayecikleri içinde, "Novel"lerinde Mauppasan kendine mahsus bir eda-yı dil-perver, pürneşe ve zeka bir üslub-ı zarif- i itibar edilmiş bu eserlerinde ve alelekser, avam-ı nasın, köylülerin, fahişelerin fıtrat ve hilkatte merkuz olan hodbinliği, hasset-i tabiiyi, ayb ve noksanları eğlenceli bir tarzda nakl ve hikaye etmekle beraberdüdakikane ve hakimane bir surette hal ve teşrih etmiştir.

Mauppasant'ın eserlerinde ta o zamanlar bile, yine o şetaret ve dilfiriş içinde bir derd-i derun mahzur oluyor.

İşte 1880 senesinde beda ile hayatının en parlak en mesud devr-i şebabında Güstav Flouber bir vakit alalet ve rehavetle ittihaz ettiği Guy dö Mauppasan harikulade bir faaliyet göstermiştir.

Jil Balas, Figaro, Koluva, Nevel nevle Kedöpari, Revü Belü gibi müteaddid gazetelerde ve resail-i sevkateierde muharrirlik ettiği halde birbirini müteakiben 1881 de "La Maison Tellier" 1882 de "Contes de la Becasse Mile Fifi" nam novel mecmualarını neşr etmiş ve 1883 de "Zola" nam eserini ve yine o sene zarfında "Une Vie" Bir Hayat namındaki ilk romanı sahai ara-yı intişar olmuştur ki bu eser terkib cihetiyle bazı nekayisi havi bulunmakla beraber ahval-i ruhiye-i nisayı hal ve teşrih ihtisasat-ı derüni tedkik cihetlerince hakikaten mahirane ve üstadane yazılmış bir eserdir.

1884 senesinde Mis Haryet ve Kondeli Hemşirelere (Les Soeurs Rondeli) ve Mehtab (Clair Delune) ve İvet (Yvette) nam eserlerini neşretmiş ve 1885 de en güzel romanlarından biri olan "Bel Ami" nam romanını mevki-i intişara vazetmiştir.

Yine 1885 senesinde gece gündüz için Hikayeleri"Contes du Jour et de La Nuit "nam eserleriyle "Hikayeleri Noveller Contes et Nouvelles" ünvanlı eserini neşretmiştir ki "Pol dö Kuvi ve Miras" L'lleritage nam novelleri bu meyandadır. 1886 senesinde ise "Monyö Parent" (Küçük Koç-La Petite Poque), (Tuvan-Yan) ve 1887 de Hikayat-ı Müntehibe (Contes Choisis) nam eseriyle "Mont Oriol" nam romanını nefais-perestan-ı erbab-ı mütalaaya takdim etmiştir.

Guy Dö Mauppasan bu faaliyet-i harikulade üzerine bir istirahat maksadiyle Cezayir taraflarında bir seyahat icra etmiş ve bir "yat" isticar ile "Bel Ami" tesmiye ederek yalnız başına aylarca Bahr-ı Sefid sevahilinde güstyiğüzar etmiştir. İşte bu seyahat esnasında o metin sıhati ağır surette ruhnedar olmağa başlamış ve Guy Dö Mauppasan her türlü mualeceyi tesirsiz bırakacak derecede şedid bir mide hastalığına duçar olmuştur ki her sene Mayıs ayında tedavi "Dion" sahiline gittiği halde bir türlü şifayab olamamıştır.

Bu hastalık üzerine neşesi artık zail olmağa , ahlakı kesb-i huşunet etmeğe faaliyeti yavaş yavaş sönv olmağa çalışmak Mauppasana'a giran gelmeğe başlamış idi.

Bir zaman asab ve hayalatını tehyiç için Lokman Ruhu ve Kafein gibi ilaçlar istimaline kalkışmış ise de bu gibi arızi tehyicattan da bir şey anlamayarak nihayet onu da terk etmeğe mecbur olmuş ve sonraları daima müteyayid daima müterakki bir kara sevdaya duçar olmuştur.

Alelhusus biraderi Hurve'nin birden bire vefat edişi üzerek ve ızdırabını bir kat daha tezyid ve teyid etmiş ve tesirat-ı maddiye ve maneviye maharet-i edebiyesine de iras-ı haysiye etmeğe başlayarak nihayet ölüb kurtuluncaya kadar bu gibi azablardan bir dakika azade olamamıştır.

Son eserlerinde his ve fikirce büyük bir tebeddül bir tanavvül meşhud olmaktadır.1887 de neşr ettiği Le Horla nam eserinde Guy Dö Mauppasan bizzat duçar olduğu ve şahsı üzerinde tedkik etmiş olduğu kabusları ve bir takım hayalat ve ihtisasat-ı kazibeyi tasvir ve tarif etmiştir.

Bu eserini müteakib Guy Dö Mauppasan 1888 de Pierre et Jean ve Madam Hasun'un Gü i Fidana "Lakesier de Mme Hussen" nam eserleriyle 1889da "Ölüm Kadar şiddetli!" "Fort Comme La Mort" ve hayat-ı serserileyane "Lavie Errante" nam eseriyle son romanı olan "Kalb-i Beşer" "Notre Coeur" i neşr etmiştir.

Hülasa-i kelam 1892 senesinde yine "Hikayat-ı Müntehibe" serlevhalı bir mecmuasiyle " Üç Hikaye- Trois Contes" "Deniz Üzerinde- En Mer" ve " Edib- Homme de Lettre" nam novelleri saha-yı pers-ya edeb olduğu gibi fazla olarak Guy de Mauppasan'ın Biri sosyö Jak Norman ile müşarekaten kaleme aldığı ve "1891" de "Jimnaz" tiyatrosunda mevki'i temaşaya vaz edilen Musset isminde ve diğeri bizzat mahsul-i hame-i dehası ve altı mart sene'i 1893 tarihiyle "Komedi-i Fransız" da oynatılan "Asayiş-i Aile- La Paix du Manage" namında iki tiyatrosu dahi mevcuttur. 1890 senesinde Encümen-i Danişi tarafından iktidar-ı edebiyesi tasdik ve mahsulat-ı kalemiyesini tebriken Guy de Mauppasant'a 5000 Franktan ibaret olan "Vitel Mükafatı" ita edilmiştir.

Guy De Mauppasan son zamanlarda " Ame Etrangere ve Angeles " namında iki yeni romanlarının planlarını tertib ve tanzim etmiş ve bir kaç parçasını tesvid bile etmiş iken Var eyaletinde vaki Sen Maksim kasabasındaki ikametgahında birdenbire şiddetli bir hastalığa duçar olmuş ve bunun üzerine derhal "Aan" şehrine naki edilerek tedavisine son derecede ihtimam ve gayret edilmiş ise de müeessüf her türlü tedbir semeresiz ve neticesiz kalmıştır.

Guy De Mauppasant bilahere Parise Doktor Balanş'ın tedavihanesine de nakl edilmiş iken hiçbir şey karşir-i tesir olmayarak 1893 senesi Temmuzunun beşinci günü vefat etmiş ve alem-i edebiyata bir matem-i elim içinde bırakmıştır.

Guy de Mauppasant'ın ber vech-i bala tercüme-i halini erbab-ı mütalaaya arz ettikten sonra , üdeba-yı hazıranın , asarı hakkındaki mütalaat ve mülahazata ve aleihusus " Madam Jülyet Adam"ın müteveffa ile bir mülakatına dair verdiği tafsilatı ve Mauppasant'ın asarı hakkındaki mütalaasını ayrıca dere etmeği münasib gördüm. Bunu müteakib enafis-i asarından olan "Muterkur" "Ferkum Lamur" ve "Unvi" nam romanlarıyle daha sair bazı meşhur eserlerinden en güzel parçaları tercüme ile takdir-i karine arz edilecektir.

(Mabadı Var)

Safveti Ziya. Malumat Cilt 3 Sayı 66
sh. 356-357 9 Kanun-i Sani 1312

- 3 -

Edib ve Muharrir sıfatiyle Guy Dö Mauppasan hakkında ne diyebilirim ki zaten herkesce malum olmasın ? Üslubundaki zerafet ve letafetin meşhuru olmak o münevver fikrin sizi sevk ettiği vadilere bilaihtiyar dalıvermek eşhas-ı vakayiin hayat ve ihtisasatiyle -Bazı kere muzdarib olurcasına- müteessir ve müteheyyiz olmak velhasıl çeşm-i dikkatinizde tecessüm ve teressüm ettirdiği eşhas ve menazırı önünü oldukça unutmamak ve müteşehhidat ve teessüratten ibaret olan o sanat-ı edebiyenin takdir-huvanı , zerafet ve selaset ile mümtezic olan o üslub-ı vazının hayranı olmak için öyle bir üstadım keyfe mâttefak bir eserden onbeş yirmi sahife okuyuvermek kifayet eder.

Binaenaleyh ben o edib"i muhteremin, zâya-ı edebiyatımızın için bir matem-i azim olan o refik-i sumuzez hakkında hiç bir güne mütalaa beyan etmeyib yalnız zihnimde ebediyyen sönmek kalan bu gün, heyhat! bir kehanet-i âlime şeklini kesb eden bir mükaleme mizi naklı etmekle iktifa edeceğim: Gif'de ikamet ettiğim esnada bir gün Mauppasant'dan bir mektub alınış idim; yazıyordu ki: "Yarınki perşenbe günü gelip sizden bir "Dejune" isteyeceğim , asan hiç kimseyi bulundurmamağa himmet ediniz, hasf söyleyecek şeylerim vardır, lakin size yalnız size! bana aid şeyler! "

Ertesi gün odadan içeri girdiğim zaman ilk işitmeğe söz "ne iyi fare, değil mi?" cümlesi olacağında şübhe etmiyorum, zira benim hakkımda olan şefkat ve muhabbetimi merak ve endişede bırakacak şeylerle Mauppasan çok ziyade alakadar idi.

Filhakika Mauppasan dehşet idi ki : "hiç bir şeyim yok" sizinle tatlı tatlı konuşarak güzel bir gün geçirmek arzu ettim de!.. haydi ! bugün benim o mahud hakikat perestliğim ile sizin o hayal perestane tasavvuffunuzu bir son defa olarak karşı karşıya getirelim. Ne dehşetli muharebe değil mi? Meydan-ı harb olmak üzere de sizin o viranayi intihab ediverdiniz ne dersiniz?"

Her zaman olduğu gibi o günde Flaubert'e ait hatırat-ı kadimemiz bizi bir iki saat kadar meşgul etti. Dejunemizi ettikten sonra gittik bir zaman "Medicisten" ranbleri civarında bulunan o binaları cesimin viraneleri arasında beraber sohbet ettik. Orada Mauppasan söyledi: o yapılara atf-ı nazar-ı dikkat etmeksizin devam ettikçe etti, anlayamadım gitti. İşte o viraneler arasında beni mukaddes ve tahlis eden bir belagat-ı ifade , bir cüret-i efkar ile mütemadiyen söylüyor, muhakeme oluyordu.: Ne türlü adam olmak arzu ettiğini, ne suretle düşünmek muhakeme etmek lazım geldiğini, hayatın nasıl olması lazım geleceğini ve yolsa..

Bu sözü cemal-i yeis ve fütur-i farkettiğim zaman birdenbire sözünü keserek sordum ki:

-Ey ? yolsa? ne olacak?

-Yokma! yolsa! zihnimde bir tebeddül,bir fevveran hasıl olacak hissediyorum ki, tecessürat-ı hariciyeyi eşya ve kainatı temayüz ve tefrikten aciz kalıverecektir. İşte o zaman kendimi öldüreceğim !.. cevabımı verdi.

Bakın Vücudumun her mesamından sıhhat fışkıran, hayatı şiddetle sevdiği aşikar olan ve gayeyi felsefe-i hayatiye ve dîniye hakkında olan bir fikri yalnız zuhur eder, mevcudat ve kainat hakkında olan tasavvurat ve hayalatı batıl olduğu tezahür ediverir, hiçiye mahkum olursa "kendimi öldüreceğim! " diyen o deccal genci baktım dedim ki:

-Azizim siz benim için her türlü, cevab imkanını mahv ediyorsunuz! İyi dikkat edin, madem ki buraya taharrisine geldiğiniz o fikrinize muhalif fikr, o hükm-i nakıs, sizin intiharınızı mucib olacaktır, deyiversenis o halde benim lisanımda istimaline kıyamadığım bir delili bir salah hükmü olmaz mı? Allah bilir Guy beni ne kadar müteessir ettiğinizi tasavvur edemezsiniz, ben sizin sima-yı hayalatta pervaz edecek Guy-ı zemi den ayrılmaz kanadsız bir fikre malik olduğunuzu bildiğim gibi o fikrin muvazene-i maddiyesine de kani idim, halbuki siz şimdi adeta bir budala gibi idare-i lisan ettiniz!"

Bu söz Mauppasant'ı rencide etti, bana nispeten bir nazarla baka kaldı. Çok müteessir oldum. Mamafih tebessüm ederek dedim ki:

Biz de ama hoş bir zeka bulduk azizim! aman bu elemnak sözleri bırakalım. Haydi biraz gezinelim! .."

Jülyet Adan

* Guy dö Mauppasan 1880 de otuz yaşına vasıl olduğu, artık iktidar-ı edebiyesinden katiyen emin bulunduğu ve kendisine Flaubert'in : "Aferin! iddan aferin! dediği bir zamanda ilk mükemmel eserle kendini alem-i edebiyata takdim etti.

Hemen, derekaa ne büyük bir muvaffakiyete nail oldu, bir gün evvel ehemmiyetsiz iken fevkalade kendini, eve-i bala-yı iştiharda buldu. Lisan-ı edebi sade, asil, selis, sakin, vazıh idi. Üslubunda hiç bir hiyle, gayr-ı tabii ihtiraat hiç bir fikr, nadir teşbih bulayım diye o tabaver itinaların hiç birisi görülmüyor, hakiki tasvirler, doğru teşbihler ona kifayet ediyor idi.

Mauppasan gördüğü gibi, duyduğu gibi, düşündüğü gibi yazıyor idi. Kifayet-i tahririyesi, asalet ve selaset-i ifadesi, ibarelerinin vuzuh-ı tammı, samimiyeti, hakikiyeti derhal nazar-ı takdire çarpıyordu. "Vauvenargues"nin"asıl üstad olanların revnak-ı üslubu samimiyet ve vuzuhdur" sözünün Mauppasan'ın üslub-ı latifi hakikaten masadakıdır.

Üç dörtyüz satırlık bu ufak hikayelerde ne rakik, ne dakik bir sanat-ı edebiye göstermiştir. Mauppasant'ın bu hikayelerine, novellerine üç dört yüz sahifelik romanlardan ziyade felsefiyat ve muhakemat sığdırmaga muvaffak olmuştur.

Sonra o eserleri başka eserler, daha büyük eserler, takib etti; Romanlar , noveller seyahat hatıratı , velhasıl tamam yirmi beş cild. Hal böyle iken Mauppasant yine 1890 da "Hayat-ı berseriyane" ve"Kalb-i Beşer" namında ikiy yeni roman, hakikaten iki dürr-i yekta , iki mükemmel eser neşretti.

Evvelleri yalnız hissiyat ve infialat-ı beşeriyenin bir müdakkik-i hafız nazarı-bazan da şedidül lisanı- iken sonralara kendisine bir sebulik oldi. Rahim oldu, rikkat ve şefkat gösterdi'...

Ledevyi- Haldoy

(Mabadı var)

Safveti Ziya Malumat Cilt 3 Sayı 68
sh. 389,390 23 Kanun-ı Sani 1312

- 4 -

Güstav Flouber,Mauppasant'a yazdığı bir mektubunda "Pol dö Suvif" hakkında şu yolda beyan-ı mütalaa ediyor:

"Pol dö Suvif" i mükemmel asar olmak üzere telakki ettiğimi yine tekrar etmek lüzumunu hissediyorum.

Evet! Evladı bu eser bir üstad-ı hakiki kalemından çıkmıştır vesselam! yi tasavvur etmiş, tamamiyle hiss ve tebliğ etmişsin. Bir üslub-ı selis ile beyan-ı efkar ediyorsun, eşhas, menazır tecessüm ediyor, gözüküyor. Ahval-i ruhiyeyi müdakkikane muhakeme etmişsin. Hülasa-i kelam memnunum. Hatta eser-i memnuniyetinden üç dört defa adeta cehren güldüm.

"Emin ol bu ufk-ı hikaye baki kalacaktır! Aman Yarabbi o esnaf çehreleri ne hoş tasvir edilmiş! hiçbirini de kaçırmamışsın. "Korku"da ne derece hakiki! ya çiçek bozuğu rahibe, ya o "Canım evladım" deyip duran kent e mükemmel!

Hele "Marsellis" çalındığı müddet, hüngür hüngür ağlayan o biçare ana ne ulvi meal, ne derece rikkat bahş-ı vicdan!

Allah bilir boynuna sarılıp elinden öpmek canım istiyor. Hakikat semen memnunum! seni cidden takdir ediyorum Guy !

Güstav Flouber

Hülen-i intiha olmak üzere Emile Zola'nın Mauppasan hakkında bazı mütalaatına asarı hakkındaki takdiratına arz edelim:

"Mauppasant, "Novel" dairesinden çıkamadığına iddia edenlere iktidar-ı kalemiyesine isnad-ı sahsiyet eyleyenlere cevab olarak daire-i tedkikini

tevsi etmiş ve muttasıf olduğu o faaliyet-i sakinane , o asalet-i tab ve selamet-i fikr ile öyle latif romanlar vücuda getirmiştir ki bu eserlerinde de tekamül e iktidar-ı müntaz-ı edebisi bir kat daha tevsi-i tenevvür etmiş, muvaredat-ı hissiye ve hayaliyesiyle teyid etmiş bir suretle yine göze çarpıyor tekrar bulunuyor idi.

Yazıyor, bir ruh ve hisse maliktir zannedilen o enafis-i asar-ı beşeri meşy ü nema bulduran nefha-i deha artık Mauppasant'a gelmiş , müyesser olmuş idi.

"Bir hayal ile başlayıb ve "Selammi" "Telliyenin Orada Hanesi" nam eserlerinden dolayısıyla "Ölüm Kadar Şiddetli" ve "Kalb-i Beşer" nam romanlarına gelinceye kadar Guy de Mauppasant her birine aynı kuvve-i rüyet aynı sadegu ve samimiyet ile hayatın kaffe-i gavamız ve serairine , fecayi ve meşaibine imale-i nazar-ı teşkik eylemiş, hayat-ı beşeri hayühtiyane bir suretle temsil ve teşrih etmiştir.

O ne sakin bir eda, o ne açık bir lisan ile her şeyi söylemek her cihetı ayrı ayrı irae ve teftiş etmek, insan bilmihtiyar meşlub ve hayran olub gider. Benim fikrimce bu eserler içinde asıl dürr-i nadir-i edeb olan hakikaten ekmel-i asar addolunması lazım gelen "Tiyerahjan" dır ki hakiki ve ulvi bir deha işi , yazılır tekrar edilir şeylerden değildir.

Bizi en ziyade hayrette bırakan bir şey var ise o da şöhrah-ı edebde daima bir nazar-ı şefkat ve halisiyet ile takib etmiş olduğumuz Guy De Mauppasant'ın bu derece büyük ve muzafferiyetle teshir-i kulubu muvaffak olmasıdır idi.

Filhakika muhabbet-i ammeyi kendine doğru celbetmek havas ve avamın tevecüh ve muhabbetini derhal kazanmak için Mauppasant'a meydana çıkıp ufak ufak bazı hikayelerini naklediverrnek kifayet etmiş idi. Bir gün içinde şuruf ve şöhretgir-i afak olmuş iken mahiyet ve iktidarı mevzubahs ve itiraz bile olmadı. Sanki peri-iştiaar ve tebessüm-riz -i saadet olarak Mauppasant'a elinden tutmuş istiye bildiği kadar yükseklere asaid etmek için bir emrine bir arzusuna intizarrediyor idi.

Doğrusu ben bu derece seri bir husul mütehammid ve müttefikülleh bir şöhret ve marufiyete deründe tesadüf etmemiş idim. Onun kaleminden her ne çıkarsa mazhar-ı kabul ve tahsin oluveriyor idi. Mauppasant her zevka ve istidadı hoşnud, her his ve kalbi müteessir etmenin yolunu bilir idi. Efkar ve muhakematında son derece musırr olub , savi, metin, vazıh-ı mütemeffiz, sahibi, bir istidad ve kabiliyete malik idi.

Edebiyatımızın akıl ve fikri, neva ve ziyası olan "Babalais"ler, "Montepin" ler "Moliere" ler "Lafontien"ler gibi kavi bir beyan ve vazıh bir üslub dahiler lisan-ı edebin eddadı addedilirler.

Bu hususta nefaisperestan-ı ercümend-i mütalaa ve zevk-aşnayan-ı edeb hiç bir vakit gafiet etmeliler. Bir hisse-i derun onların ihtiyac-ı kalbilerini teskin, alam-ı derunilerini tahfif eden o menba-ı saf-ı fesahate doğru sevk ediyordu.

Ah! Mauppasant'ın o açık ve vazıh lisanı öyle bir menba-ı rikkat ve ulviyettir ki gönül ahlakımızın o menbada teşeffi-i sadr etmesini arzu eder. Ben bu meziyyetleri için Mauppasant'ı hakikaten severim. Perestiş ettim. O hakikaten ulvi bir mekteb-i edeb müntesibininden idi.

Şüphesizdir ki edebiyatı tahdid katiyyen caiz olamaz. Edebiyatta hatta ifrad ve mübalağa tarafdarlarını muğlak ve mustalih tarz-ı tahrir taraftarlarına bile kabul etmelidir. Lakin bunlar ben öyle hissediyorum ki olsa olsa bir dakikalık bir sefahet-i fikriye bir lahzacık hazz-ı edebiden ibaret kalır. Ve insan nasıl kendini bıkıp usandırmakızın beğenen adi ekmeğe avdet eder ise, edebiyatta da dönülüb dolaşılır bittabi sade ve açık üsluplara avdet edilir.

Maupassant'ın takdir ve tahsinimizi celb eden bir sahife-i dalaması ıltimal ki meşaggatle, gayretle vücuda gelmiştir; lakin madem ki bu şefkat bu tab hissolunmuyor, madem ki o sade tabiilik,o metanet ve selaset-i ifade, o kuvvet-i muhakeme-i emniyette kalbimiz teslimiyet-bahş vicdanımız ölüyor me beis vardır.

İnsan,Guy Dö Maupassant'ın eserinde bir sahife okuduğu zaman parlak, ve hayat-bahş bir güneşin ziyası altında uzun müddet gezinmiş gibi kuvvet ve hayat bularak kendine gelir.

Emile Zola
Şurayı Devlet Asası Şafveti Ziya Malumak
Cilt 3 Sayı 69 sh. 409,410,411 30 K.Sani 13

P A R İ S Muhabir-i Mahsusumuzdan Bir İki Söz

İkdam'ın Paris muhabirinin İkdam gerideşinin bir nüshasında bir muhabirin vazifesine dair mütalaası hakikaten şayan-ı dikkattir.

Bir muhabir memleketine gönderdiği makalelerinde kariinin istifadesini mucib olacak ve tezhib-i efkarı intac edecek şeyler yazmalıdır. Yoksa "geçen gün bir ağaç devrildi, dün tramvay birini öldürdü, bugün Sen Jermen'e yağmur yağdı, Paris'te rüzgar şiddetli idi" gibi sathiyattan başka bir şey yazmaması daha hayırlıdır. Zira bu vesile ile karii-i kirama bir azabdan kurtarmış olur.

Fakat şunu da itiraf edeyim ki muhabir-i muktedirin şu tavsiyesini herkes nasıl memnuniyetle kabul ederse de meydan-ı fiile ihrac etmekteki müşkilatın benim gibi aciz bir mübtedi için kat kat tezayüd edeceği tabiidir. Her halde böyle bir teşebbüste bulundum, tetebbuat-ı ahiremin semeresi olan bu makaleyi işte enzar-ı kariine vaz ediyorum. Karii-i kiramın istifadelerini müstelzem ise ne ala, hüsn-ü tevecühlerini celbederse ne mutlu.

On Sekizinci Asır Muharrirleri
R A S İ N (Racine)

Milli bir şair; Kasin. Usul-i İntikad. Fransız Fikri. İki intiha. Volter. Leibniz. Candide. Micromega. Alem-i efkârda maddiyat alemine benzer. Mevaialer. On sekizinci asır. İngiliz ve Almanlar. Asilzadeler. Buffon (Fikr)

Milli bir şair ihtisasat ve amalimizin mirat-ı mücellasıdır, denilebilir. Efkar ve ahlakı derece-i akl ve zekamıza bir numune , hem parlak bir numunedir. Asar-ı sunuhat-ı kalbiyemizin aks-i sadası ve en güzel tercümanıdır. O ne ise biz de oyuz. O ne düşünür ise biz de onu düşünürüz. Hatası da değeri de bize munis gelir. Hoş görünür. Zira o değer de bizim o hata da bizim. Eserlerinin lezzetle okuruz, hiç bir deha hiç bir zeka ile mukayese etmeyiz. Hepsinin fevkinde, hem pek fevkinde görürüz. O kadar ki alem-i efkar içinde kendisine layık bir mevki bulamayız. O eserler bizim için , bize mahsus birer tarihçe-i ihtirasattır. Biz ondan ayrılamayız. (Shakespeare)nin , (Goethe)nin büyüklüğünden bahs olunur değil mi? Buna karşı bir tebessüm ile itiraf-ı müddei eyler gibi görünürüz. Fakat gül nerde, enginar nerede! demekten kendimizi alamayız. Zira kuvve-i şamemesinde ihtisasatımızla imtizac etmiş, ufk-ı amalimizden hariç ne varsa bize göre kuru ve batiyye-ül fehimdir. Dimağımızı okşayamaz. Fakat burada milli şairimizden bahsetmiyeceğim, Kasin'den on sekizinci asrın Fransız şairi Racine'den bahsedeceğim.

Racine de milli bir şairdir. O kadar ki eserleri kadar Fransızların emsaline tesadüf muvafık, ihtisasat ve amalini musavver bir eser yoktur. On sekizinci asrın adab-ı muaşereti, efkar ve ahlakı 1789 senesinde inkılabat-ı cedideye uğruyor. Bugün ise Kasin yine muzafferiyete mazhar oluyor. Bal-i hazır mesalik-i muhtelife-i edebiyesiyle Romantism, Hakikiyyun Naturalism meslekleriyle beraber Racine'i sevadi-i rağbetten düşüremiyor. Ekseriyet ona müteveccih oluyor. Onu tebcil ediyor. Buna sebeb nedir? Ezcümle şu olabilir ki: Koca bir asrın On sekizinci asrın, adat ve ahlakını hususiyle bu adat ve ahlakı, fevkalade bir maharet, harikulade bir zeka ile tasvir ve tersim eden asarı, Racine'nin asarına bir asırlık müsademe-i efkar bütün vadi-i nisyana atamıyor. Hugo'lar, Balzac'lar alem-i efkarın ancak üst tabakalarını işgal ediyorlar. İkinci tabakalara, yani ikinci derecede olanlara bu saviet-i aniye müthiş görünüyor. (Vahşi)likle itham olunuyor. "Hugo"yu takib edenler kim oluyor; (Teufil Gutye) ile rüfekası! bir kaç çocuk ehemmiyeti yok. Mukteziyat-ı zamanedir. Sürekli

bir fartınanın eseridir, geçer deniyor idi. Öyle ya on sekizinci asrın adab-ı muaşeretini muhafazaya meyl edenler, Racine'nin eşhas-ı vakayiinde ki asilzadeleri, (Ester)lerin, (Atala)ların musahabe ve mükaleme-i dilnev vazaneleriyle perverde olanlar için, (Hugo)nun başarıları, (Jenneru)ları (Nuybalas)ları, (Hernani)leri, hatta meşyö (Duvan Valise)leri pek müzic, adeta korkunç görünüyor. Karilin-i kiram için bu mukayeseler, bu teşbihler muğlak, mübhem olsa gerek, bu satırlar henüz bize Racin'in mahiyetini ifade etmiyor. Belki bu mahiyeti aşağıda anlayabilmek için bir zemin hazırlıyor. Malumdur ki müsellerde tekerleğe eler olur. Musikide her hava çalınmadan bir peşrev çalınır.

İntikad aleminde dahi, meyveden evvel ağacını, kuştan evvel yuvasını (Racine)den evvel de Fransız'ları Fransa'yı tedkik etmek şarttır. Bu suret-i tedkik en güç olabilir. Fakat en güzel, en müessemer olduğuna işti bah yoktur. Racin'i milli bir şairi tedkik etmek istiyoruz değil mi? Evvela umumiyet üzere Fransızların tarz-ı fikrini, derece-i zekasını anlayalı

Fransız'ların zübde-i efkarı, hülasa-i amali şunlardır: 1- İdare-i kelamda meharet. 2- Bir maddeyi mananeşiyle,etrafiyle herkese, her sınıf ahaliye vazıh bir surette ifham etmekteki liyakat ve kudret. Bu havası alettarik bil kıyas takdir etmek isterseк iki intiharın arasında görürüz. Efkar-ı aliye vardır ki ihtiraat-ı azimeye masdar olur. Mevcudatın anasır evveliye ve samimiyesini tedkik ile uğraşır. En güzide ve umumiyete şamil fikirler meydana koyar, kanunlar yapar. (Sokrat) (Eflatun) (Aristo) ..gib (Kant), (Hegel),(Schopenhavr)gibi (Newton), (Darvin) (Herbert Spencer) gi efkar-ı adiye vardır kidakika-i beyn olur. Eşya-yı adiyeyi mütehalikane dem ile vakit geçirir. Ufk-ı nazarı maddiyat dairesini aşamaz. Menafi-i h susiye ve cüziyyeye dikkat eder. Fransız fikri sırasiyle bu iki cihete meyl eder. İkisinden de dem vurur. Hele bir maddeyi fesahatle izah etmek. Her fikrin alacağı bir kalıba sokmaktaki maharet kendine mahsusdur.

Bir misal ile izah edelim: (Volter)in bir iki eserini, felsefi romanlarını gözden geçirelim, evvela (Candide)iniele alalım. Bu eser mahird roman olacak fakat ne kadar mühim meseleyi hal ediyor.

Leibnic'in şu : (Tout est pourle mieuk dans le meilleur des mond possibles) farazıyesini bir meharet-i istihfafkarane ile tezyif-i abediye uğratıyor. Mühakeza buyurulsun.

Leibnic Almanya nın en büyük, en derin feylesoflarındandır. Bu naz riyesini en çetin iştigalatın , en ali tefekkuratın-doğru veya hatalı-neticesi olarak meydana koyuyor. (Volter),(Leibnic)e rağmen bu nazariyenin sini esbat ediyor. Ama nasıl(x) roman yazarak, ya karii eğlendirerek, gül dürerek, bazı da ağlatarak isbat-ı müddea eyliyor. Eşhas-ı vakasından (Candid) e devr-i alem seyahatı ettiriyor. Bu seyahat esnasında bin türl mihen ve meşaga tesadüf olunuyor. Her şeyi aksine tersine gidiyor. Bir a-ralık mağaranın içinde sandalı nehrin cereyanına bırakarak gidiyor. Meğer bu nahr bir memlekete (Aldurado) ya müntehi oluyor. Öyle memleket ki taşl rı altın, çimenleri zümrüd.. vekıs aliyedil bevaki başka alem, başka hayat (Candid) geldiği yer ile burasını mukayese ediyor. Tabii azim fark buluyo Burada (Volter) (Leibnic) in nazuriyesini yine Leibnic'e isa ederek tekrı ediyor. Hatasına yüzüne çarpıyor. Garibi şu ki karii daha yarı yolda Vol-ter'e taraftar oluyor. Kuvve-i maknatisiye karşısındaki demir parçası gi insanı bu eser de öyle çekiyor. Her sahifesinde , her cümlesinde "Volter hakkın var" dedirtiyor. Hem Volter'in eserleri Çin'de bile okunur. Çin'li ler bile anlarlar. O kadar tabiri caiz ise sehil ül fehm dir. Bu eserler birer pişmiş hazırlanmış yumurtaya benzer. Yemekte hiç müşkilata uğranılı Elin cüzi bir hareketi ağza götürmek için kifayet eder. Hiç şübhe yok ki

(x) Mütalaa buyurulsun: Candide Voltaire, Bibliotheque, internationale

bu zahmeti , o yumurtanın hatırı için çinli de olsa ihtiyar eder.

İşte (Volter)in Dünya kadar şöhreti,eserlerini Dünya okuduğundan ileri geliyor. (Leibnic) o koca (Leibnic) eseriyle vadi-i nisyanda kalıyor Bir kaç müstazzan-ı dehadan başka eserlerini mütalaa edecek kariı bulamıyor. Bir misal daha getirelim. Volter'in (Micro Mega)sı Küçük İle Büyüğün Muvazenesi nam romanı tedkik edelim. Malumdur ki (Galileo)lar, (Nevton)la (Copernic)lerin faraziyat ve ihtiraatı ezhan-ı umumiyeyi tarik-ı hekikata layıkiyle isal etmeden bu ihtiraat ve faraziyata muarız olanlar çoktu. Hatta muarizin meyanında asrın yetiştirdiği büyük adamlar bile vardı, Küre i arzı gayr-i mütaharrik zannediyorlardı. Küre-i arz bilcümle ecram-ı semaviyenin merkezi ve lazım-ı gayr-i münfariki addolunuyor idi. Bu fikrin lehdarlarda aleyhdarı da iddialarını isbat için delaili-i mühimme irad ediyorlar, bu fikri tervic edenler, ilm-i kelama, felsefe-i diniyeye sığınarak anı vahidde fikren bidayet-i eşyaya suud ile bir çok delil gösteriyorlar. Aleyhdarlar böyle yapmıyorlar

(M. Vam)

Malumat. Cilt 4 Sayı 92 sh. 861, 86
863. 17 Temmuz 1313

Hayal ile hakikat imtizaç edemez. Hikmet-i ilahiyeyi aşağıya, küre-i arza bakarak, etrafımıza göz gezdirerek, tecrübe üzerine tesis, bina ederek, tefsirat-ı hariciyeden, zanun-ı batıladan tecrid-i nefs ile her şeyi fikren muhakeme ederek anlayabiliriz. Kainata nisbeten küre-i arzın ehemmiyeti zerre mesabesindedir. Diyorlar. (Volter) ise ne bunlar gibi mumaileyh-a fen ne müracaat ediyor, ne de öbürdüler kadar cevv-i havada tayran-ı seviyor. Mesela: Küre i arzın kainata nisbeten derece-i ehemmiyetini göstermek, insanların bir taraftan aczini, diğer taraftan vahi iddialarını irae etmek istiyor değil mi? Ufak bir hikaye bir roman yazıyor(x) Bu romanında (Zühre)yi mesken farzediyor. Zühre sekenatından birisini küre-i arz seyahata çıkarıyor. Bu mahlukun vücudiyle bizim aramızdaki fark zühre ile küre-i arz arasındaki fark kadar oluyor. Deveye karşı bir kurbağa, file karşı bir maymun gibi. Seyahati esnasında bir vapura keşfiyat-ı fenniye için bir heyet-i ülemayı götüren vapura tesadüf eder. Büyük seyyah bu hayvancıkları görünce beht ve hayrete düşer. Bunları yakından temaşa edebilmek için vapura şöylece sühuletle küçük parmağının üzerine alır. Bakar ki bu zaif cüsseler fevkalade faaliyet gösteriyorlar. Dürbünler kurub kendini taraasud ediyorlar. Kimi bu fırsatı ganimet sayarak felsefeye çağır açmağa, yeni bir usûl vaz etmeğe, kimi amak-ı riyaziyeye ecale-i fikr edib muadele hallıne çalışıyor;

Herkes kendi fikr ve mikasına göre hareket ediyor. Nihayet bu müşahede-i nagehaniden kunu bir muaruza kalıyor. Bunu gören seyyah, semavi, bir tebessüm, yukarıdan aşağıya edilen ir tebessüm-i rahimane ile vapura yavaşca olduğu yere bırakıyor. Savuşub gidiyor. İşte Micro Mega! İşte fıraz fikri! Her şeyden bir parça dem vurur. Felsefenin ilm-i kelamın en muzlim vadisini eski Yunanlılara Almanların ağır kafalarına bırakır. Kendisi bunlara uzaktan bakar, naklî kabil, her yerde istimali mümkün bir kaç fikr edinir. Bu fikirleri mahirane, fasihane bir surette tevsi eder, herkesin arzu ettiği , anlayabileceği bir kalıba sokar. İşte Racine'nin asrı yani on sekizinci asr bu tarz-ı fikrin cevelangahı idi.

Şimdi on sekizinci asrı tedkik ediniz. Sonra Racine'nin asarınıtetebbu ediniz.İkisinin arasında kavi bir münasebet , samimi bir rabıta bulursunuz. Alem-i efkarda, maddiyat alemine benzer. Her iki cihetı tahrik eden kanunlar birbirine müşabihtir. Birbirine elverir. Bu ağacın meyvesi

(x) Micra Mega Bibliotheque Internationale

tesirat-ı hariciyenin, mevsimin yani soğuğun, sıcağın, ayun, rüzgarın tebdiline, tahavvülüne göre meyve verir. Âlem-i efkar ve ahlakta da mevsimler vardır. Meyve istediği kadar kuvve-i zatiyeye, asliyeye malik olsun , na iledir, yine muhsüldür. Er veya geç bu mevsimin meyvesi olur. Bu sebebe mebnidir ki insanlar yaşadığı asırlara benziyor.

Evvela alem-i efkar ve ahlakta ki mevsimler neden ibarettir, onu anlayalım: İçerisinde yaşanılan muhit, havası teneffüs olunan alem-i ictimai, takib edilen dersler, bunların terkib ettiği fikirler, daha bin türlü esbab ki tesirat-ı müteaddidesiyle, ilkaat-ı hafifesiyle insanı teşkil ediyor. Öyleise hiç şübhe yok ; bu muhit, bu hava, bu esbab ne hacete meyl eyliyor, hangi vadiye el uzatıyorsa insan da onu muttariden takib eder. Artık sair cihetler , diğer vadiler kendisi için vahiyat-ı adadına malayelzem fırkasına girer. Bu ise tabiidir. Çünkü insan ne tarafa ziyade eğilmeğe alışırsa o cihete uzanıvermek ihtimali çoğalır. Hülasa-i kelam insan cemiyetin meyvesidir. İnsan alim olur eğer cemiyet-i beşeriye ilme meylederse. İnsan şair olur, eğer cemiyet-i beşeriye şairane fikirler beslerse..ile şimdi bakalım on sekizinci asrın yani geçen asrın meyvesi ne olabiliyor:

On sekizinci asr bidayetinden nihayetine kadar müsamerelerle eğlencelerle geçti. Asilzadelerin salonlarda, tarabhanelerde ictimaiyle mürur etti. Bu adet Avrupa'da sırasiyle her memlekette cari idi. Fakat Fransa'da ki, Fransızlar'dakki kuvvetini bulamadı ve bulamazdı. İngiltere'de, Almanya'da bu türlü muaşeret, bu nevi hayat tabiatiyle devam edemez. Bunların demir gibi tabları , sert mizaçları, makine gibi etvar veharekatı salon elemının bin türlü icabatına nazikane, ayakane iltizamatına katiyyen tebaiyyet edemez, iktidarının fevkindedir. Şimal sükkanının mizaçları, tabiatları ise cenubinkilerin huşunetinin aksidir. İhtisasat ve ihtirasat kendilerinde pek keskin vecih alır. Fransızlar bu cihete tabaan ve mizacen meyyaldirler; efkar-ı milliye o zamanın adab ve muaşeretiyle münasebat-ı samimiyede bulunuyor. Yukarıda arz ettim, idare-i kelamda meharet Fransız'a vergidir. Bir salonda, bir müsamerede kendini beğendirmek , meduvvinin meratib-i müteselsilesine göre söz söylemek ; baştan başa cevelan eden ahenk ve ittıradı suhuletle nevazişle takib etmek için öyle bir meharet lazım. İngilizlerin merdümgirizane evzaı, Almanlar'ın Cermenlerden kalma reviş-i etvarı bu gibi nazikane harekata müsaid değildir.

Debdebeli,tantanalı müsamereler (Versailles) de (Tervanon) kasrında prenslerin hatta daha büyüklerin riyaseti tahtında vaki olurdu. Meduvvin meyanına vasıl olabilmek için evvela asilzade, bir iki asırdan beri namları hürmetle yadolunageler bir familyaya mensub olmalı. Nevazişkarane etvara, nazikane evzaa malik bulunmalı. Tabir-i mahsusiyle (Mamuslm Adamlar) cemiyetinin icabat-ı müteaddidesine fevkalade riayet etmeli. Yoksa insandan madud değilsin. Falan marki açıkça konuşuyor, perdebirunane hareket ediyor; falan kontesikalemesine ıstılahat-ı fenniye karıştırıyor değil mi? İşte bu kadar kusur umumun bunlara karşı teveccühünü izale ediyor. Failleri artık garib mahluk diye temsiye olunurlar. Öyle ya salonda doğub salon da imrar-ı hayat edenlere, ufak nazarı küşelerdeki heykellerini Venüslerin, Pisişelerin ayakane, dilnevazane tebessümlerinde, laubaliyane evzaında kati olanlara Kont'un söylediği fenni lafızlar adi görünür. İsterler ki söylenilen söz salondaki binlerce avazelerin aksettirdiği ziya tezuntusu gibi latif olsun.isterlerki sarfolunan kelimeler birbirini bir suret-i samimiyede veli etsin. İşte bu hayat, bu tarz-ı mumuaşerettir ki (Büfon) gibi bir fen adamını, bir tabiiyi yazmak ve konuşmak sanatına dair kitablar yazmağa, nutuklar söylemeğe sevk ediyor.(x) (Üslub-ı ifade aynı insandır) dediriyor. Evet madem ki salonda bulunuyoruz, salonun şeklini almalı, takınmalı. İlm-i tedbir-i mezilde olduğu

gibi ita olunsa şey mahsolunan eşya ile münasebet-i katiyede bulunmalı, cihanın allâmesi olsan, asrın en güzide zekalarından bulunsan salon alemini havası ile imtizac etmelisin. Ta ki söylendiğin dinlensin. Ta ki meydan-ı tedavüle koyduğun efkara tabib bulunsun. Günde bir saatlik kıraatten ihtiraz eden prensesler, kontesler, malumat-ı fenniyeyi, ıttılaat-ı aliyeyi ne yapsınlar? Demek istedim ki on sekizinci asırda yani geçen asırda , asr-ı-hazırda olduğu gibi kendini göstermek, beğendirmek için tehacümat-ı daime-i efkar içinde yuvarlanmağa, seyl-i hurugan-ı tefekkürat içinde gaib olmağa lüzum yoktu. Bir kaç kinayi cümle, bir kaç tuhaf hikaye kifayet ederdi(xx) (on sekizinci asr nazarından (Fükr) mutantan bir ziyafet verir. Bu ziyafet umur-ı maliyeye ettiği her türlü hidemattan ziyade calib-i tevecüh olur. Pariste de, Versay'da da bunlardan, Madam ve Mosyö Fükr'den bahsolunur. Salon alemine alverişli, fevkalade nazik, son derece latif oldukları söyleniyor) Elbette bir cemiyet-i beşeriye dar ül mezak şeklini alırsa zevkperest olanların kıymeti artar. İktidar ve liyakata vahid-i kıyasi zevkperestlik olur.

M. Var.

(x) Bufon'un akademiye irad ettiği nutuktan.
(xx) İdare-i Atika) Ten Sahife 164

Malumat Cilt 4 Sayı 93 sh. 876,877,878
24 Temmuz 1313

M U S A H A B E

(Paris'ten)

Dük Domal, vefatı, [illegible], askerliği, [illegible], sanayi-i nefise [illegible] hizmeti, [illegible], bazı [illegible], [illegible] bir [illegible] (... [illegible] ekremet di [illegible] selekte...., Veenonte [illegible])

Fransada'ki ([illegible]) [illegible] [illegible] olsa bile hatta harici bile baştan başa [illegible] eyledi, [illegible] geçen gün (Dük Domal)'in haber-i vefatı (Sicilya)'dan [illegible] bu [illegible] derecede [illegible].

Dük Domal, [illegible] ([illegible]) [illegible] bu [illegible], 1822'de doğdu. Evvela askerliğinde [illegible], [illegible] on sekiz yaşında iken Afrika [illegible] bu sahada [illegible] muzafferiyetlerle generalliğe [illegible] eyledi, ([illegible]) meşhur nefasindeki [illegible] bu zaferlerin [illegible], [illegible] erkanı General ([illegible]) [illegible] bu muharebelerin tafsilatı Dük Domal'ın [illegible] askeriyesiyle beraber [illegible] bir [illegible] şerh [illegible], General ([illegible]) [illegible] bir [illegible] ... [illegible] muvaffakiyetle büyük bir asker olduğunu gösteriyor. [illegible] 18[illegible]-18[illegible] arasında Fransa'da bu Afrika muharebeleri [illegible] didenesi [illegible] için [illegible] tercümede bu cihetle [illegible] ehemmiyet eyliyor.

([illegible]) [illegible] sonra [illegible] şan-ı [illegible] gören Fransa bu devirde yeni 18[illegible] [illegible] doğru yavaş yavaş [illegible] istiyor. Onun için (Dük Domal)'ın Afrika muzafferiyeti, bir taraftan, bir [illegible] [illegible] [illegible] büyük olması gerek... Maamafih bir hakikat daimi göze çarpıyor ki o da (Lui Filip)'in bu dördüncü oğlu [illegible] efrad-ı [illegible] ziyade [illegible] askeriye, mahret-i harbiye ibraz eyliyor, [illegible] ibtida-yı şebabında iken [illegible], barakalarda yatarak, yuvarlanarak meydan-ı vakaya [illegible] hiç bir sada [illegible].

1848'den sonra Dük Domal için [illegible] ve [illegible] başgösteriyor? .. (18[illegible]) [illegible] ne yaptı, [illegible] [illegible] vakit geçirdi? [illegible] için biliyoruz. İki üç münakaşa [illegible] sarf nazar olunduğu halde meydanda [illegible] bu [illegible] dair [illegible] yok. Bir aralık ([illegible]) [illegible] neşredilen (Afrika [illegible])gibi bir iki makalesiyle edebiyata [illegible] anlıyoruz, [illegible] dair büyük bir tarih yazmağa başladığını da işitiyoruz [illegible] bütün bütün [illegible] için bu devre girmez.

Rivayete göre ([illegible]) in teslimi üzerine Dük Domal fevkalâde müteessir oluyor, 1871'de Meclis-i umumiye aza intihab olunarak [illegible] döndükten sonra Fransa erkan-ı harbiye [illegible] olarak ([illegible]) ordusunu teslim eden Maraşal Bazen'in muhakemesi için teşkil olunan divan-ı harbiye reisi intihab ediliyor.

1871'den 1883'e kadar Dük Domal'ın siyasiyat ile ciddice uğraştığı Fransız ordusuna [illegible] girdiği müşahede olunuyor. Fakat bu iştigal-i muzaaf tarihçe [illegible] bir iki ufak vakadan sonra [illegible] bir garibe ile hitama eriyor. Bundan sonra zaten bütün bu devirde sahib-i tercüme bir taraftan şeref-i kadim-i askeriyesinin hatırat-ı mefharet-engiziyle yaşıyor, diğer cihetten tarihçe, edebiyatça, sanayi-i nefisece isbat-ı asar ve hüviyet eylemeğe başlıyor. Bunun içindir ki bugün herkesce lisan-ı tebcil ile ezkar edilen bu hayatın mefahiri askerlik zemininde olsa bile mehasini, nefaisi, letaif-i edeb, fen ve sanat vadisindedir.

1871 de Dük Domal Encümen-i Daniş-i Kebir'e aza intihab olunuyor. Bu intihab nabeca mı? bu babda sahk-i hakiki ile ve kemalden ziyade sehlet değil midir? Meseleyi fasl etmek için müteveffanın (Konda)dair yazdığı yedi ciltten mürekkeb tarih-i mufassalı okumalı. Bu eser kırkdan nazar-ı mütalaa i hakiranemden geçti, bir asker kaleminden çıktığı için ve hal-i intiada karii celbediyor... o tarafda, o metin satırlardan insan yavaş yavaş bir zevk almaya başlıyor. Dük ciltteki bir muharebe tasviri ; birinci ciltte bir memleket tarifi bir fikr-i müdekkiki okuyor. Filhakika bu sahsiyle mesela meşhur (Leysola)nın Fransa tarihindeki (alem-i latif ül cereyanına mana-yı mükemmel beyanı görecesiniz...

Ne de yine o nevecaden bir (Leyzu)nun eser-i müheccenin eki felsefe ve siyaseti sayı sayınız.. Fakat ne olursa olsun bir rub, bir nokta var ki zihni mesakkate iştiyakden geri salmıyor. Bir asker bir muharrib için zannetmem ki o tarih kadar nevak-ı celib asar çok olsun. (Konda)lar malumdur ki (Bourbon)dan bir dalıdır. Bu prenslerden bazıları bu hanedanın alelıtlak bi cümle efradından ziyade liyakat-i askeriye gösterdiler. Bu sebebden, on yedinci asrın(Konda)ları o zamanın en büyük askerleri idiler. Son (Konda) galiba (1852)de vefat ettiği vakit bütün emval ve emlakini (Lui Filib)in dördüncü oğlunu yani Dük Domal'e terk eylemiştir. İşte sahib-i tercüme bu metrukattan edindiği evrak-ı hususiye, ve sahk-i mahsusa ile şu tarih-i kebiri vücuda getirdi. Filhakika kalem ile hayr ül halef arasında muvafakat efkar ve asar var. Askerlikle asırlardan beri iştihar etmiş (Konda)lara maddeten ve maneu varis olmak için (Orlien)lerin bu gonceresinden münasibi olamaz, onlar da asker idiler, bu da asker idi. Büyük (Konda) bir çok muharebat ile bilhassa (Sokruva) ile temeyyüz eyledi. (Dük Domal)in ise (Esmela) zatını gayet harikulade buluyorlar.

Dük Domal'in menzilesi meyanında (Şantiyevi) kasrı vardır ki, müteveffanın vasiyeti mucibince bugün Encümen-i Daniş'in milk-i meşrua oluyor. Bu kasr Parisse bir saat mesafede kain ve cidden bir hüsn-i beha mevkiidir. Fransa'nın en muhteşem meşherleriyle rekabet edecek derecede mükemmel nefaistir. Sahib-i tercüme sanayi-i nefiseye dahil olduğundan idi. Bunun için 1889 sanayi-i nefise Encümen-i Danişine de aza-yı fahri intihab olundu. Fransa nefais-i asar-ı kadimesinden çok şeylerin hiç bir yerde bulunmadığı halde Şantiyeyi'de bulunur. Encümen-i Daniş-i Kebir bilhassa malum olmak için bir şair-i kadimi mevki-i münakereye koyduğumuz zaman ona dair en çok malumatı hatta bazen elyazısıyle beraber bazı vesaiki (Dük Domal)de buluyordu. Sanayi-i nefise encümen-i daniği ise nevadir ül eşyayı nefiseyi bir-i hacette (Şantiyeyi)de arıyordu. Şairun: "Harabatta gördüğüm her biri bir haletten söyler" dediği gibi bu kasrı ziyaret edenlerden her biri bir halini vasfediyor. Bu tavsifatın içinde dikkat-i nezakete layık olan (Zola)nın kalemidir. Roberon Macquart(Roberonların yüksekliği) müellifi encümen-i daniş-i kebire aza olunca bittabi bütün azayı nezdlerinde birer birer ziyarete memur kalarak ne gün ve nesaatte bu resmi ifa edeceğini (Şantiye sahibine yazıyor. Sahib-i kasr ise Zola'yı yemeğe davet ediyor. (Konda) müverrihi ile (Esma) müverrihi arasındaki kemal-i efkara rağmen sarılarak hasb-ı halde bulunuyorlar. Nesaal-i nezaketten (Dük Domal) sanayi-i nefise gibi tarafeynin ittihad-ı amaline hizmet eden bir nevzu bularak musahabeyi baytar ayağı o zeminde yürütüyor, kasrındaki levhaları birer birer mübahatasına gösteriyor, hatta bu sırada (Zola)nın resme ressamlara dair yazdığı makalatı da bazı lisan-ı tenkide alıyor.

(Zola) diyor ki: Hikayelerimin arasında (İzahlar) olmasaydı,

Dük Demal Mecümen-i Danig için reyini benden diriğ etmezdi. Fakat 1870 muharebesini tasvir eden bu eser şiddet-i muhalisiyeti ile bir neslin fikir ve kalb-i askeriyesini tahdis eyledi..."

Bu vasıflardan biri de (Larume)dir. Münekkid-i maruf ise maksadı o suretle tavsif eyliyor ki insan bu keşanede oturan evvel emirde bir asker , kahraman olsa gerektir demeden kendini alamıyor. Zaten Dük Demal in bu esne (şanzelize) salonunda teşhir edilen tasviri de o fikirde böyle birşey müşahasa uyandırıyor. Şimdi siyah bir örtü altına alınan bu levha ressam-ı asker-i meşhur (Detay)ın mahsül-i eydiye-i maharetidir ki müteveffaya bir bahçede bir iskemleye oturmuş olduğu halde arz eyliyor. Bazıları becaklar yapma gibi görünüyorlar, tasvir bir mütekaidi, bir amelemandeyi andırıyor, diye muahseme eyliyorlar ama bu eser nazarda bin tesir-i azibedar peyda etmekten hali değil.

Bu vecihle her şube-i irfanda oldukca kemalat gösteren bu zatın bir meziyeti de latif bir heşgu olmasıdır. Geçenlerde Könesans tiyatrosunda (Sara Bernar) hayret ara bir muvaffakiyetle Alfred Dö Meusset'den Lorengaccio oyununu oynamıştı. Perde indikten sonra samiinden en ileri gelenler Sara'nın levhasına giderek takdir ve hürmetini arzediyorlardı. Bunlar arasında Dük Demal'de vardı. Kadıncağız Fransı böyle karşısında görünce hemen oturmak, tekrim etmek ister.

Dük bu nevazişee ne cevab verse beğenirsiniz: "Madam bir dahiyenin huzurunda ayakta durabilecek kadar henüz dincim" der. Müteveffanın iltefat-ı sohbeti, bilhassa kadınlara karşı nezaketi Paris'ce pek mütedairdir.

Bu kadar meziyete bir semine-i hasenede şudur ki : Bugün muvafık, muarız, dost, düşman, milli, ecnebi bütün gazeteler (Dük Demal)i tebcil eyledikce eyliyorlar. Bu mebhaste zikrolunan fıkraat-ı güzideden biri gayet hoşuma gitti. Fransa muharrirlerinden biri bir kere (Alsas)da geziniyormuş. Bir köyde bir çiftçiye rast gelmiş, çiftçi muharrire şu fıkrayı nakl etmiş: "Vaktiniz en yedinci alay efradından idiniz. Dük Demal miralayımdı. Ne hoş alay, ne hoş miralay idi. Bir müddet tefekkürden sonra herif kadehini muhatabiyle dokuşturur. "Fransa'nın ve kadim miralayımın aşkına" diyuş eder.

Bu sözler tahassüsat-ı vatan perveraneden hali olmasa bile Dük Demal in etvar ve efkarı bir biteraf-ı nazar içinde cazibudar görünüyor. Büyük bir kasr-ı dilarayı her türlü muhteviyat-ı nefiseesiyle Mecümen-i Danig'e bağışlamak memleketine hediye etmek bir fazl-ı ali-yi alalaladan nigame değil midir? Hayatında kah kalemiyle, kalıciyle Fransa'ya hizmet etmiş, durmuş iken işte vefatında dahi bu hediyesiyle memalek-i hüsne devam eyliyor duruyor. (Şantiyeyi) kasrını tetebbuyla binlerce efrad iktisab-ı feyz ve marifet etseler yedidir.

Bu zata böyle usumca bir makale vakf etmekte bir dereceye kadar hikmeti vardır. Her vech-i bala vasf olunan meziyayt şayan-ı tadad idi, ya o cihet bertaraf. (Dük Demal) tarihinin bir faslında (Konde)nin bir muharebesini tasvir ederken diyor ki: "Bir kumandan bu kaide-i hikemiyeyi (?) göz önünden ayırmamalıdır. Bir muharebede bir düşman-ı alicenaba aman verirsen adamcağızı teşhir edersin. Fakat bir adüvv-i bedmeşçe böyle yaparsan herifin temerrüdünü artırırsın. Zaten metni: İsa ente ekremet ül kerim.. ve en ente ekremetül leim temerreda" hakikatının kaini değil midir.

Nasıl efal ve akvaliyle bu derece hakayıka meyl ve muhabbet gösteren Dük Demal Osmanlı dilaverlerinin şu sıralardaki menakıb-ı mücahidanelerini tamamiyle görse, anlasaydı dün İngiltere başvekilinin itirafı vechiyle bu kudret ve kuvvete hayran olmaz mıydı? Bahusus bu gazavat-ı kahramanenin fazl ve faziletini bilhak takdir edemiyerek naehillere na hak ye

teveccüh gösteren bazı vatandaşlarını tayib eylemez miydi?...

Hay hay ederdi... çünkü askerdi,öyle ise bu takdiratımız boşu boşu değil.

Ali Bürhan Malumat, Cilt 4 Sayı 96
sh. 772,773,774 5Haziran 1313

G U Y D Ö M A U P P A S A N

Fransa "Hakikiyyun" mektebinin müessislerinden madud olan müteveffa "Güstav Flouber" cemiyet-i beşeriyeye "Guy dö Mauppasan" gibi bir veled-i manevi, bir kalb-i rakik, bir dimağ-ı pürmezahet, terk ederk gözlerini ebediyet kadar uzun olan bir alem-i namütenahiye bakmak için kapadığı vakit "Mauppasan"ın dimağından bir feryad-ı dilhıraş, bir sayha-i cangüdaz kopmuştu. İşte Mauppasan'ı zehirleyen vaka budur.

Mauppasan yazdığı bir sürü romanların birer birer sahne-i edebiyata atıldığına gördükce hissiyat-ı şadmanisinin de kademe kademe surah-ı felakete yuvarlandığını hisseder; bazen aşyanesinin meşcere-ber-i zaviye-i pür azdırabında içini çekerek ağlardı.

Zaten bu vücud, ağlamak, sonra ufukların, mülevven bulutlarına bakarak beşeriyetden nefretle acımak, beşeriyetin acı handelerinin tezayüdünden mütelezziz olmak için dünyaya gelmişti. İşte onun için, geldiği gibi yine gitti. (Flouber)i takib etti. İntihara kalkıştı muvaffak olamadı ve sonra derin bir ebediyete bakan gözlerinin önünden müteakiben cereyan eden hayat-ı sefilaneden müteheddis sürgülü ve fakat müdhiş kahkahalara karşı yürek yakıcı bir nefret-i maneviye ile " mahv olunuz" dedi.

"Mauppasan"bu sözü söylediği vakit artık o, romancılık için, edebiyat için, akrabası ve dostları için, kendisi için mahv olmuştu. Mauppasan "Ben hayattan ne bekliyorum?" sualini kendi kendisine karşı irad ederken ufukların elvan-ı barfedarı , hissiyatının cuş-a huruşundan gelen sesler kainatın olanca ervahı ona : "hiç" diye cevab verdi.

"Mauppasan" intihardan kurtularak ve acı bir hissi takib ederek en nihayet bundan bir iki sene evvel topraklara karıştı. Kendisi asrının, milletinin, mensub olduğu edebiyatın eazım-ı erkanından madud olduğundan bugün o ruh-ı pür müraratın namına Paristе "Park Monse"in hazaretperver bir tarafında Fransızlar bir heykel rekz ettiler, işte o heykel şu gördüğünüz halıdaki levhadır.

Bu heykelin resm-i küşadı teşrin-i evvelin yirmi dördüncü günü, bütün Fransa'nın üdeba, şuara, hükemaası hazır olduğu halde icra edildi. Bu heykel Fransa'nın (Guy dö Mauppasan) a karşı perverde ettiği ihtiramat-ı cidiyye, teveccühat-ı kalbiyenin bir nişane-i dilarası idi. (Mauppasan)ın mezheya-yı edebiye, hissiyat-ı ulviye, kemalat-ı şairanesi cemiyet-i beşeriyenin dimağında münevver cihanlar uyandırdığı için, o nam-ı muhterem ebediyyen hafıza-yı beşeriyyete menkuş kalacaktır.

(Guy dö Mauppasan) heykelinin resm-i küşadında her kesten evvel meşhur (Henri Hussey) Fransa cemiyet-i edebiyesi, Mosyö (pehk) Paris şehri emini namına irad-ı nutk ettiler. Müteveffanın hatırat-ı ruhnevazanesi takrar edildi. Bunu müteakiben mevki-i hitabete (Sanayi-i Nefise Mektebi) müdürü Mosyö (Henri Rujon) geçerek Fransa hükümeti namına (Mauppasan)ı alkışladıktan sonra hakikiyyun meslegînde roman yazan Ebulmervate meşhur (Emil-Zola) müteyali alkışlar, sürgülü takdirler, arasında dimağında ebediyyen cani§in-i teessür olan Mauppasan'ın heykeline bakarak müessir, parlak, acılı bir hitab-ı üstadanede bulundu.

Huzzar, (Guy dö Mauppasan)ın asar-ı metrukesini mataleasından aldıkları sevk-i edebi, telezzüzat-ı ruhaniye saikasiyle gözyaşlarını silerek oradan uzaklaştılar. Fransa'nın, Fransızların müteveffaya karşı ibraz ettikleri şu müessir istihsan ebediyyen (Mauppasan) ailesini garik-i yeis-i asi eyledi. Bu gün Mauppasan (Park Monse)nin en ruhnevaz bir şukufedarı içinde

afaka cebhe-i küşayı azametdir.

"Guy dö Mauppasan" ın heykelini vücuda getiren sani Mosyö Kavial Perne ile Mangi dö Galan'dır. Bu iki hünerver o kadar mahirane bir surette şu heykeli meydana koymuşlardır ki: Bunun karşısında durup da "kalbimi "su üzerinde" ilh. Müellifin nam-ı muhteremine hürmeten o heykel-i mualla i şiiri selamlamamak kabil değildir.

Kaival ile Mangi evvela yorgun bir Parisli kadın, kadının eline bir kitab vermiş sonra onun fevk-i serine (Mauppasan)ın büstünü koymuşlardır. Fransız edebiyatı baki kaldıkca (Mauppasan) namının da sena-yi ihtiram ve takdirde berhayat kalacağa şübhesizdir.

Salah. Malumat. Cilt 5 Sayı 108 sh. 1158, 1159, 1160. 6 Teşrin-i sani 1313

A L P H O N S E D A U D E T

Alphonse Daudet!. Senelerden beri hayat-ı beşerin bir türlü sefahet-i zimmaretini tedavi alem-i edebiyatın levha-i iftihar-ı pürhaşmetine parlak bir kalemle "Alphonse Daudet" ismini kat' ettiren o dahi-i kemalat bu gün yazdığı mücelledat-ı edebiyenin karşısında, zamanın nesabet-i ulviyesi , sonbaharın bazan sarılar içinde gözlerini kapadı. Öldü.

Geçen gün ajansların telgraflarını okurken Alphonse Daudenin bu nam-ı ziştiharın şu rükn-ü azim-i şiir ve edebin fecieten vefat ettiği ı okudum. Karşımda edebiyata mensub biri vardı. Benim vaktetten sükut ettiğimi görür görmez , önündeki kitaba matuf olan gözlerini kaldırarak bana baktı . Yerin bir endişe ile "Ne var!" diye sordu.

Ben omuzlarımı silkeledim "Hiç!- dedim- Hiç... hiç bir şey!..." O kadar şaşırmıştım ki ...

Evet! hiç bir şey! Balzacların, Stendhallerin, Flaberlerin, Gongourların kafile-i pürintişamına mensub olan "Alphonse Daudet!" olmuş. İşte bu kadar. Alem-i edebiyat artık bir (Kabab) bir (Sapho) bir (Jack) okuyacak... Gongourların akademisi açılmıyacak. Zola artık, Ever artık bu günlerde şu güneşlere, şu tabiata, şu semaya, şu engin denizlere yalnız bakacak. Cemiyet-ibeşeriyenin ona verdiği tecessürat-ı mübhemeyi tasvir il tecelliyab olamıyacak ...

Alphonse Daudet!

Bilmem, bilmem nasıl tarif edeyim: İnsan pek sevdiği bir vücudun ziyaına bazan inanmak istemez. Böyle bir kara haberi işitir işitmez, kulaklarının artık sağır olduğuna temevvücat-ıhavaiyyeyi artık layıkiyle anlayamadığına kanaat eder. İşte ben de , Daude'nin öldüğünü ,artık ebediyen öl düğünü, arkasında Kababları Saphoları, Jackları alemin birhalde öksüz bırakarak söndüğünü işittiğim zaman öyle oldum.

Alphonse Daudet! gerçek bu Alphonse Daudet öldü mü?

x x x

Bundan bilmem kaç sene evvel edebiyat-ı Osmaniyenin yetişdirdiği romancıların serfirazı olan Uşşakizade Galip Ziya Bey Efendi bana: "Jack'ı okudun mu? demişti. Jack şu ism-i gayr-i memnun bende bir tecessü uyandırdı. Bir kitabcıdan o Jack unvanlı kitabı tedarik ettim. Pek iyi tahattur edi orum : Üç defa okuduktan sonra hayalhanemde bir vücut bir di mağ-ı ziiktidar teşekkül etti. Sonra Jack müelliflğinin resmini gördüm. O uzun saçlar o keskin nazar, o çehre-i pür-ıstırabı karşısında titredim. O vakittenberi (Alphonse Daude) ye meftun olmuştum. Bugün artık sesimizi işitmeyen o müelliflin asar-ısairesini sırasiyle gözden geçirdim. Jacki mahabbat, Sapholar,İmmortelles, Onjelistler... ilh takib etti. En son defa olmak üzere"Kitablarının Tarihi"ni okurken lakaydane koltuğa yaslandım. Ve kendi kendime dedimki "Alphonse Daude nedir?...

x x x

Evet Alphonse Daudet nedir?

Onun Zolalar, Barsaylar, Jul lö Gatt'lar , Burjeler, Gongourlar, Mauppasanlar , Turganyefler...ilh başka başka tarif ve tasvir etmişlerdir. Her kes "Daude"de başka bir meziyet , başka bir iktidar, başka bir his, başka bir intikal, başka bir kabiliyet bulmuş... Fakat Alphonse Daude yi layıkiyle anlamışlar mı ? Bu suale mütevekkifen Ben cevab vererek demişimdir ki:

"Alphonse Daude, bir sabite-i yegânedir...Hiç bir rakıb ondan layıkiyle bahsedemez.."

Bu bir itiraf-ı acizdir. (Ben)gibi acizlerin kalbini, kabiliyet-i kemiye ve edebiyesini elindeki keskin bir aletle yararak karanlık köşelerinden bir cevher-i hakikiyi çıkarmağa muvaffak olan bir (Operatör) bile "Alphonse Daude"yi anlayamamıştır. Ve yine anlaşılamayacaktır ki...

Alphonse Daude henüz otuz yaşında bulunduğu halde Parise gitmişti. O zaman talihinin sevk-i sefaleti önünde çırpınan bir serseri gibi Parisin ilk sabah-ı zifafını onun ciğerlerini yaktı. Gözleri kanlı-kıpkırmızı kesildi. Orada ebediyete kadar uzun olan bir mesafe-i namütenahide ve zamanın renk-i lacivardisi içinde ona bir çift göz tebessüm etti. (Daude) kahkahalarını silkeledi. Yanı başından geçen sabahçı arabaları, sokak başlarında asayişi muhafazaya çalışan polisler bunun bu nigah-ı serserisine gülmüşler ve (Daude) bu yabancı nazarların karşısında alıklaştı. Artık (Daude) hayatın kucaklaşma-i dairesine atılmıştı.

x x x

Alphonse Daude 1840 sene-i miladisi Mayısının on üçünde" " şehrinde, hüzn-engiz bir sefalet içinde tevellüd etmiş, cebinde bir kuruş para bulunduğu halde gündüzün üçüncü mevkiiyle seyahat ederek ve nefarat-ı asabiye ormanından hayatın bin türlü acılarını hissediyerek Parise gelmiş, ve bir kaç vakit tetebbuat ve teşebbüsat ile uğraştıktan sonra ilk olarak Fransa edebiyatına karşısına asar-ı cedideden ibaret olan "Kuş Kalbler !" isimli mecmua-i eşarıyle çıkmıştır.

Fransanın bakışı, müşevvik-i erkan-ı edebi "Daude" yi soğuk bir nevazişle kabul etmediler. Bu şairé takdim-i şükufe i rağbet ettiler. Bu büyük adam, bu teşviklerden, bu rağbetlerden teşevvuk etti. Meşguliyetini artırdı. Ortaya daha hassas, daha açıkane, daha vakıfane eserler çıkardı. Fransanın bütün evrak-ı havadisi takdirkar-ı ciddiye ile "Doude" den bahsettiler.

Parisin kibar salonları, tiyatro hücreleri, abartrislerin hacılegah-ı şuhaneleri, gazetelerin parlak sütünları, kitabcıların koltukları (Daude) müellifine küşade bulundu. Bu muharrir, bu yegane romancı her tarafa girdi. Oralarda hayatın olanca miracat-ı maddiye ve maneviyesini müşahede etti, gördü, işitti.

O saf, o parlak, o zinecahet dünya kuralarda tebahhur etti. Fakat istikbal, fakat istikbal Dude'ye ağuş-u ihtiramını açıyor, (Balzac)ın meb na-yı muazzam-ı pürihtişamı o meşhur "Muhtike-i Beşer" i onun karşısında olanca kuvvet ve metanetiyle ziyaşag oluyordu.

(71) muharebe-i feciasının verdiği bir tesir-i hamiyet ile Dude nin kaleminden "Bir Gaibe-i Mektubat" nam kitab vücuda geldi. O zamanın eşhan-ı edebiyatı şu eserin karşısında bir hayret içinde kaldı. Herkes ondan bahsetti. Herkes (Dude)nin dünyasında ne kadar nevmükafte hayalatın ne derece mesey-i vatanperveranenin tahassul ettiğini gördü. Fransanın mağlubiyet-i siyasiye ve maneviyesine şu eser bir merhemiye oldu.

Ve en nihayet "Alphonse Daude" ismi zamanın edebiyat modası gibi telakki edildi. Artık (Dude) muhterem bir mahde olduğu alem-i nezahetin bir serfiraz-ı hakikisi idi.

Bir gün Zola, Dude ile istikbal-i edebiden bahs ederken ortaya bir sual çıktı:/(Balzac) mektebine kaç kişi mensubdur?/ (Dude) Hugon Makarlar müellifine, Zola (Taraskonlar) muharririne bakdı. Hiç biri bu suale cevab veremedi. Yahut vermek istemedi. Fakat (Zola) artık tahammül edemiyerek birden kalktı, güzlüğünü düzeltti. "Büyük bir sesiyle · (Balzac) bir mekteb-i ibtidai teşkil etti, fakat Dude bir mekteb-i ali açtı!" dedi. Bu bir hakikat idi.

Alphonse Daude elli yedi sene mükemmer oldu. Kabil-i ibtidaiye ait olan yirmi senelik hayatı cahil olduğu halde bu koca dahi, edebiyat için yalnız otuz yedi sene yaşamıştır. Bu otuz yedi sene zarfında ortaya çıkardığı asar-ı edebiye çok değildir.

Victor Hugo on dokuzuncu asırda siyasi, edebi hayanetler koparmış ve etrafına topladığı Hayaliyyun ile bir istikbal-i iftihara doğru koşmuştur. Fakat bu gün herkes teslim eder ki : Bundan on onüki sene evvel vefat eden (Victor Hugo) nun eski ünvan-ı barekdarı, mürur-ı zaman ile sönüyor, ve daha ziyade sönecektir.

Cihan terakki ediyor. Medeniyet-i beşeriye artık hayalattan bir şey anlamadığından hayal yerine, ortaya (tecrübe), (hakikat), (fen) giriyor. Şu üç mihn-i azim-i medeniyet Hugoları, Musseleri, daha doğrusu bütün şiir hamilelerini unutturuyordu.

Fakat Balzac yaşayor. Evet! Balzac ismi nasıl berhayat ise, Flobler, Daude'ler dahi cisman değil ismen daha bir çok asırlar berhayat kalacaklardır.

Çünkü bunlar ayrıca bir mekteb açtılar. Dillerine tecrübe, hakikat nazarlarıyla, fenn aynesini aldılar. Edebiyat-ı umumiyenin bütün ilel ve emrazını serh ile duasız oldular. Ortaya makabil-i sevk bir mekteb-i cedid açtılar. Eğer Balzac doğmasaydı, Goncour, Daude, Zola Balzacın etmafına birer hakikat kelebeği gibi konmasaydı, (Hugo) mektebiyine berhayat olmayacaktı tekrar edelim: Artık (Şarilier)den kimse lezzet alamayor. Ortaya burjeler, Anatolle Franseler, Turiyeler, çıkıyor. Yakında Coppeler, Piyer Lotiler meydandan kalkacak... Herkesin sarıldığı şecer-i muallay hakikat tevali-i eyyam ile her tarafa dallarını salacak

(Mebadi Var)

Cilt 5 Sayı 113 sh: 1258,59,60
11 Kanun-u Evvel 1313

Alphonse Daude, Fransa edebiyatına yalnız kendi kudret-i edebiye ve efkar-ı ulviyesiyle hizmet etti. Bu gün mutantan, resmi bir cenaze alayına gözlerinden yaşlar akarak (Perlaşez) mezarlığına giden ve orada ebediyyen istirahata varmak üzere topraklara gömülen Daude'nin mezarı üzerinde irad-ı nutk eden (Zola) nın dediği gibi muhterem, zinezahet bir zevce, evlad akranı koltuğuna yayan olan bir kardaş ile yardım etti. Daude ailesi kadar Fransada ve belki bütün dünyada bir heyet-i edebiye teşkil eden bir familya yoktur.

Ah! bu Daude vefat etmeseydi, kimbilir daimi kuvve-i kuzehler, müleyyen çiçekler, yaşlak bulutlar, içinde perverişyab olan o dimağ daha neler vücuda getirecekti?

Daude'nin meydana koyduğu asar-ı adide içinde- hemen bir ekseriyet-i mutlaka ile içinde itiraf edildiği üzere-(şaheser) olan bu göz yaşlarıyle yazılmış bulunan (Safo) nasıl itiraf edilmesin ki: Bu asrın (Pol Virjin) (Malon Lesko) su olmaktan ziyade on dokuzuncu asrın kaffe-i hisseiyat-ı şahsiyesini bir yerde tasvir eden bir levha-i garradır.

Jan'ın gözlerinde iltima eden sonra aşık olub, nemeli olduğunu sonra ve sonra taşındığı ağuş içinde gözlerini süzerek kalpleri parçalayan, dimağı sehirleyen, o vücut, o hassas, o hercai, o sevseri mahluk-u sevdaperver şimdiye kadar hangi şairin kaleminden çıkmıştır.?

(Daude) kadar münekkidlerinin hürmet ve tazimine mazhar olan, asarı intikada yayan fikreta az hem pek az bulunan bir romancı bir muharrir Fransada yetişmemiştir ve yetişemez de!

Fransa Encümen-i Danişi, Daude'nin kemalat-ı fikriyesine meftun olduğu halde o koca muharrir, yükseklere daima terakki eden Daude " " yetiştirdiği bu meziyet-i mücessesine asla beşeriyetin bu gibi celi nümayişlerine kapılmamış, sonra bütün ulviyet-i dimağiyesiyle ortaya bir emsalsiz atmıştır.

Daude daima sükuneti, vahdeti, münzevi bir köşede tabiatın ilhamat-ı şaşırtmasını telakki eder, zevce-i müşfikesinin karşısında otururak, tiyatrolar, şiirler, romanlar(?) facialar, ahlakı, adat-ı muhtelifeyi münekkid eserler meydana getirir, semaların müleyyen ufuklarına bakarak cezair seyahatini, Cezayir'de dimağını şahikleyen hatıratını düşünür, Zola'larla Gongourtların, Floberlerin, Maupassantların arasında daima nevşükufte bir gonce-i edebiyat gibi muhibbanı, hakikaten evladlarını müstağrak-ı kemalatı eder ölmek! oh bu kelimeyi bu müdhiş kelimeyi nadiren aklına getirir, evet ölüme, mezara karşı lakaydane omuzlarını silkeleyerek gülerdi.

ve o kadar cemiyet-i beşeriyeyi anlattıki...

Alphonse Daudet'in nagehan vefat etmesi, zevcesini, evlâdlarına, kardaşını yalnız yetim bırakması, Dude ailesinden ziyade Fransa edebiyatını, Fransa Edebiyatını dilhun ve dağıdar eylediği çin Fransa hükümeti Müteveffaya parlak bir cenaze alayı tertib ettirmiş ailesinin mecruh kalbine, mahzun dimağına tesellî vermiş, sonra mezarın üzerinde îrad-ı nutk eden (Zola) bütün Fransa milletinin göz yaşlarına tecessüat-ı edebiye ve vicdaniyesine tercüman olmuştur.

Bu asrın "Tabiiyyun" yahut "Hakikiyyun" mektebinin yetiştirdiği Flober'in, Gongour'un, vefatı üzerine Fransada yalnız kalan Dude ile Zola bir vakit aynı hisle müdarib olmuşlardı. Şimdi Dude'de öldü. Yalnız Zola kaldı. Evet Zola yalnız kaldı. Terdisinin de itirafı vechile yetim, bikes bîçare bîvaye kaldı. Bu şakird, tecrübe ve hakikat üzerine ibtina-ı efkar ile roman yazan bu dahi-i muazzam artık nevtin vidhiş cençelerini hissettiğinden şimdi hergün Dude'nın mezarına gidib gözyaşı dökecektir.

Münci Fikri

Malumat Cilt 5 Sayı 114 sh: 1272,73
18 Kanun-u Evvel 1313

MUHAKEMAT - I EDEBİYE

JEAN MOREAS'a göre Sembolizm; GÜSTAV KAHN EMILE VERHAEREN, RODENBACH GEORGE

(Bundan böyle Muhakemat-ı Edebiye serlavhası altında nakl ve tercüme edeceğimiz mülahazat-ı edebiye, garbın meşahir-i muahirini taraflarından ir olunan mütalaat-ı muhtelife ve bilhassa umur-ı edebi ve şuun-ı edebiye ile fünun-ı edebiyenin Avrupa ve memalik-i saire-i medeniyede uğradığı tahavvülat ve tebeddülat-ı cüziye veya külliyeden müteşekkil olub muhazat-ı asar arasında tesadüf edilen efkar-ı mahsusa dahi ayrıca şerh ve izah edilecekti Malumatın bu baba-ı müfidi derc ve neşretmekten maksad-ı yeganesi tağlit-i evham ve teşviş-i vicdan emrinde vukua geldiği nazar-ı teessüfle görülen te sebbüsat-ı indiyeedebiyat-perestiyi hiç olmazsa bir daire-i mahdudda dahi-linde bırakmak ve measir-i edebiyesi elbette bizden ziyade olan aktar-ı medeniyetin mahsulat-ı cedide ve ciddiyesini hürc-ü merc ederek başka türlü telakki ettirilmesi arzu edilen müzahrafat-ı müdanniseden vikaye etmek ve lisan ve fikr ve ruh-ı edebin terakkiyat-ı ilmiye ve fenniyeden ne dereceye kadar müstefid olduğunu şevahid ve delaail-i muknie ile isbat etmek ve "Hürriyet-i Tahrir" namiyle herkesin istediği gibi yazmasına şu yakınlarda alem olan (usul-i tahrir ve tarz-ı ihanzim) den tevellüd etmesi melhuz bulu-nan seyyieti birer birer göstermek ve fikr-i edebi ile fikr-i zati arasın-daki fürukı-ı mühimmeyi birer birer tahlil ederek edebiyatın rütbe-i irfan ve marifet ve derece-i fazl ve muvaffakiyetle tahliye-i nefs eden üstaze-i muhteremenin tecrübe-i kelamiyesiyle tevsi edebileceğini bilmeyenlere öte-den beriden öğrendiklerimizi öğretmek suretiyle[illegible] eylemek ve havza-i ede fikr-i makbul ve sahih ve hüsn-i intihab ve tedkik ve tahkik ve tetebbuatı-medide ve vasıtadan mütevellid neteyic-i celiye-i hakikatle arayişyab-ı teka mül alacağa cihetle elfaz ile maani arasındaki rabıta-i ittihadı vücuda ge-getirecek mebani-i rasiha-i vukuf ve malumatın ne suretle tesesüs ettiğini ahz ve iktibas ve istifade ve istifaza tarikiyle meydan-ı aleniyete vaz et-mek ve terakki at-ı edebiye namına hasr-ı vücud ve sarf-ı gayret ve himmet eden erbab-ı kalem ile pek çok gençlerimizin mesail-i memduha-i kadirşinas sanelerine muavenette bulunmak ve memalik-i mahude-i seramedince tecviz edi len fikr-i istibdad ve taklid ve şaibe-i tamir tarz-ı hazır-ı edebiyata sa-ğamayacağı gibi sahhat-i ifade ve vuzuh-ı tefhim ve tefehhüm ve tedkik ve tamik ve hayatı idare eden kavanin-i celileye kudret-i irfan nisbetinde takarrüb ve asar-ı tabiiyyeyi nazar-ı ciddiyet ile mütalaa ve ilm ve fen de nilen iki hasine-i layefnaya beşeriyet ile tezyin üesülesas olduğundan bir meslek-i mahsus tayininden ise kavaid-i selime-i edebiyeye ittiba ederek asar-ı mükemmele vücuda getirmenin tarık-ı eslem olduğunu bildirmektir. Onun için garbın muahazat-ı cedide ve mutedilesini hemen ayni aynine tercüme ederek zata emniyet ve itimad etmekten ziyade efkar ve mülahazat-ı mesrude ye riayet etmeği tensib ve memalik-i cedide ve ahire ve kadime nakkadaki mutalaatı dahi merc ederek takım takım derc etmeği tasvib eyledik. Bu babda vuku bulacak her nevi muavenet-i kalemiye edeb-i milli ve fikr-i Osmanimize bir hizmet sayılacağı ve muarız bulunacak zevat-ı kiramın bile irşadat-ı a-rifanesi maalmemnuniye kabul edileceği cihetle bahsimizin bir maruz-i edeb şeklini alacağı bedidardır.)

Jean Moreas (Üç Romantik) ünvaniyle (Güstav Kahn), (Emile Verhaeren [George Rodenbach) nahlarında üç şair hakkında yazdığı muahezat-ı cedideye şu vecihle şüru eyliyor:

(Cesaret edebilecek miyim? edemiyecek miyim diye... tereddüd içinde bulunurken benden cesur biri çıkarak benim söyliyeceğimi birden bire söyle-di.(Romantik) (1) denilen şu eski kelime bir daha meydan aldı, yeniden orta ya çıktı. Ben şairlerimizden ekserinin tavr ve eda-yı hassa olan tarz-ı tam simi tavsif için pek çok zamandan beridir bu tabiri kullanıb kullanmamakta müteredded kalmış ve bu sebeble asar-ı cedide hakkında şakk-ı şefe etmiyere ihtiyar-ı sukut etmiştim.

Mosyö (Güstav Kahn) beni bu üzüntüden kurtardı. (Güstav Kahn)in ibdaa sayesinde sunuf-ı vahiye-i efkarın kaffesi alt üst oldu, ve hakikat-ı mu da ve künh-i dava anlaşıldı.:

Artık Semb dist (2) Realist(3) Natüralist (4) hatta Hayaliyyum'da bile ferda ferid kalmadığı, kalanlar var ise onların dahi hakikaten Romantiklerden ibaret olduğu tezahür etti. İşte Mosyö Güstav Kahn'in ilk defa lisanımdan çıkarmak hususunda ihtiyar edeceğim zahmetten beni kurtardığı cihet budur.

(Ben Kahen'in ebyatından bahsetmiyorum. Kaldı ki ben de asla tariz fikrinde değilim. Asar-ı şiiriyyesini bir tarafa bırakıb kendisini nazar-ı muhabbet önüne alalım. Kahen efkar-ı esasiye yi hisseder o hisse maliktir. Geçenlerde şerefine verilen ziyafette temayülat-ı zatiyesini ve rüfekasının meyelan-ı efkarını şerh ederek demiştir ki:

Sevgili Dostlarım:

Siz burada benim muhassalat-ı terennümatım olan eşar-ı nakısaadan şunun veya bunun şerefine icra-yı şadmani etmiyorsunuz. Siz benim suret-daimede müdafa ettiğim serbesti-i tahrir fikri ve tekamül-i edebi namına ikmal-i sürur eyliyorsunuz.

(Sizin bu akşam burada isbat-ı vucut edişiniz (tesirat-ı cedide)yi iyiden iyiye nakl ve tebyin etmek için (bir ahenğ-i cedid) taharrisinde devam edeceğinizi mübeyyendir.

(Biz mevadd-ı esasiyeyi fikriyeyi hayalden tab ederiz. Bizim salik olduğumuz Sembolizm (Romantizm)in mantıkı ve zaruri ül vuku olan bir inkişafından ibarettir. (Palenümad)(5) nam eserimizin intişarından sonra bize tevecüh eden erbab-ı kalem eski klasik devrinden yadigar kalan mehasin-i fikriyeyi bir zarafet-i nevin-i tahrirane ile tezyin etme hususu nda tevakkufa mecbur oldular, ise de bizim marifet-i ebediyemiz vasi, geniş ihtirasata ve meyliyyat ile meşhundur.

(Biz Cinna(6) dan ziyade Elsid (7) in Kasin'den ziyade Corneile' Misantrohope (8) dan ziyede Burgraves(9) meftunuyuz.

Bu türlü beyanatım abes olsa bile ben bu türlü suret-i telakkiye de ruy-ı rıza gösteririm. Mamafih yine manidar bir itiraf demektir. Yani bir ziyafete medüvv olan ne yapacağını ve şu sofraya ne için oturduğunu bilenlerdendir.)

İşte Mosyö Güstav Kahen mesele-i edebiyeyi asriyeyi şu vechile açıktan açığa meydana koymuştur. Fakat mosyö Kahn iyiden iyiye anlamak için nutkundan şayan-ı ehemmiyet olan fıkra-yı atiyeyi iktibas edelim:

M. Var

(1) Romantik. Edebiyat-ı garbiyede klasik denilib müsteşhedattan madud ve mahsusatı nümune-i kemal addedilen meslek-i maluumdan müfarakatle hemen hemen hayali denilecek bir meslek-i diğere salik olan ve ona mensub eser
(2) Sembolist. Sembolizm denilen sırf manevi olan birşeyi ihsas edecek surette tasvir ve tahkiye ve tahrirden ibaret olan meslege mensub demektir. Fakat suret-i umumiye-i hazıraya göre güya asar-ı tabiiyye-i hayatiyeyi hissen isbat eden ve ona göre bir şekil ve tarz-ı tahrir kullanan edib.
(3) Realist. Meslek-i hakikiyyuna'a salik edib.
(4) Natüralist. Meslek-i tabiiyyuna salik edib.
(5) Palenumad. Meşane-i bedavet demektir.
(6) Cinna. Fransa hailenüvisanından Corneile'nin bir eseri.
(7) El Cid. Corneile'nin bir diğer eseri.
(8) Misantrhope. Merdümgiriz demektir. Fransa müdhikenüvisanından Meliare'nin bir eseri.
(9) Burgraves. Alman derebeylerine dair Victor Hugo'nun bir eseri.

M.E (2)

"Eski talim ve terbiyet-i edebiyenin sanat-ı tasvirde artık nüfuz v tesiriyoktur. Sanat-ı tasvir zevk ve heves-i musavvirden başka bir şeye ta bi değildir. Ensal-i beşeriyenin her biri eslaf ve kudema-yı müfekkirinden e derecede amik bir ihtilaf ile ayrılır ki her şeye yeniden başlamak, her şeyi yıkıb yeniden yapmak onun uhde-i mesai-perveranesinde müfevvizdir. Yani lisan, üslub, terkib ve tertib-i kelam, inşad ve tasavvur ve hayal ona aittir. Doğan bir adem, bir şair-i hvabgiran, mechuliyetten uyanan bi muhteri, bir mucid bir aferinindedir. O alat ve edevatını tavında döğüb [illegible] eder, onunla müstahzaratına lazım olan şeyleri tedarik ve planların tanzim eyler. Teessürat ve tehayyücatının nev ve cins ve hassa ve kemiyet ce tarihte müşabih ve münasili bulunmaz. O hiç bir ırktan, hiç bir lisanda hiç bir memleketten değildir. Hiç bir şey onu şart tahtında bulunduramaz. Kelal-bahş-ı hatır-ı eslaf olan ananeler, kaideler onlara yardım etmiş ols bile o ne duçar-ı melal olur, nede mazhar-ı musavenet.

"Hayatı sarf icad ve ibdaa masruftur, vazifesi tahayyül etmektir. Tahayyül ve tasavvur ettiği şey ondan sadır olduğu için iyi ve salimdir, hiç olmazsa böyledir diye aldanır. Zevk, hüküm ve hak ve sebeb bir vechile onun hayal ve tasvirine icra-yı nüfuz edemez. Hatta kendinee ali olmak üze re nazar-ı takdire aldığı hevesat-ı mütelevvinesini namına muhakemat-ı zat yesiyle bile eğlenir. Bu hevesat'ı mütelevvinesini zabt ve idare edecek bir insan, bir pabend-i terakki olamaz. Mamafih hevesat-ı mezkurenin en asi ve necibi kalb ve fikirden sünuh edenleri olmayıb gerek bir katiyet-i bari ze ile anlaşılsın ve bir fark-ı küllii ve reng-i ihsas-ı tam ile münferid bulunsun ve gerek mesai-i raz-perveri-i tasvir veya himmet-i bülend-i haya ile şekli bozulmuş, tar-u pud-ı mürekkebatı inhilale uğramış, yıpranıb çö zülmüş olsun tabiat-a harieiye menazırından kopüp gelenlere olduğunu düşün- meğe meyl eder. Saika-i eşya ile çekilib tazyikte bulunmağı sever. Bir te halük ve iştiyak-ı samimi ve biraz amik bir hassasiyetin tesirat-ı muktezi si ile uğradığı atış ve ihtilac ona refah-ı manevi gibi gelir.

Esmine-i atika edebiyatına bir nümune olmak üzere isnad edilen üç sebab onun için mucib-i kelâldir. Filhakika esmine-i atika zevk ve vezn için numuneler gösterir ve fazla olarak en büyük endişe-pişedir. (Cinna) gibi asar'ı atikaya bedel mebahis-i cedideyi tercih eder. Hatta (El Cid) kadar iyi yazılmış olsa bile zeka ve dehatı nazar-ı temyiz ve tedkiki önün de tamamen kabu olmak üzere bulundurur ve muharririn ne derece asar-ı ga zet gösterecek olursa bunu bir kuvvet olmak üzere telakki eyler. Ona gör bir şiddet- ifrite etrafiyle bir şiddet- imuntazamdan daha ziyade ali görünür. Calib-i nazar-ı dikkat tesirat veyahut şemalet-engiz tezadlarla icra-yı faaliyet eden gayr-i muntazam veyahut intizam-ı cali üzere bulunsa veyahut (Hugo ve Corneille)de göründüğü gibi şöyle böyle bir bezaeyi muhri görünen bu kuvveti evsaf-ı mezkureden dolayı istidad-ı ahenk ve insicamka raneyi ve bir rabıta-i tammeyi haiz asar arz eder, zarif, hakem-i nefs olu lemsat-ı latife ile , gayr-ı mahsus furuk-ı düziye ile icra-yı faaliyet eyler, bir reway-ı hafif ve şeffaf ile mestur bulunur velhasıl eşkali (Racine)de mevcud olan eşkal-i edebiye gibi saf olursa diğer bir kuvve mütesaviyeye elbette müreccih görür..." zennederâm ki teselsül-i efkar-ı illete mübtela olan Müşeyö Kahen bu sahifeyi imza etmek için uzun uzadıya tereddüd göstermez. Nakl ettiğimiz şu parçanın nutuklarının bir metin-i meşruhu olduğuna kemal-i tevazu ile kail olmak lazimedendir. Gerek nutukla gerek onun metin-i meşruhu her ne kadar (Romantizm) mesleğinin tarif'i tam mını havi değil ise de hiç olmazsa tesirat'ı esasiyesini musavver ve işara ı farikasını maruftur. Bu mebhaste unutulmuş bir alamet-i sabite görüyorum

Fakat bu alamet-i menşiye büyücek bir sıfat-ı afiraneyi meydana çıkarıyor. Meşyö Mahen temayülat-ı irkiyesiyle beratı olduğu için (Romantisme)in Bilâkis beratı olduğunu söylemek istememiştir. Fakat bu babiste irha-yı inan-ı lisan etmeği Meşyö Emil (Verhaeren)(x) bırakmıştır.

(x) Meşyö Emile Verhaeren.

1855 Senesi Mayısın yirmi beşinci günü Belçikanın Anvers şehri karibinde Saint Amand'da tevellüd etmiştir. Gand şehrindeki mekteblerden birini tahsil ettikten sonra (Leven) dar ülfununda tedrisatına devam etmiş ve bi dehu Brüksel avukat cemiyetine dahil olmuş ise de arası çok geçmeden şiir edebiyat ile iştigal etmek üzere bu meslegini terk eylemiştir. (Flamanlar) (Nasf ülleyl hikayeleri) (Mahibler) (Akşamlar) (Debakl) (Meşagil-i Siyah) (Yollarında Görünenler) (Mücadelat-ı Vehmiye) (Nara-ya hayaliyye) (Takvim) (Sokak Kenarları) namiyle asarı vardır.

Verdiğimiz izahattan dahi malum olduğu üzere bu üç şairin üçü de berata yani anasıl Fransız olmayıb memalik-i sairedendir. Meşyö Jean Moreas bu üç sembolisti iyiden iyiye nazar-ı tedkike aldığı zaman ziyafetler arasında irad ettikleri nutuklarla mekatib-i edebiyelerindeki müddeayatı zemin muahaze ittihaz ederek bunların Sembolist olmayıb zâyafetperest birer romantik olduklarını isbata ve bunlara karşı görterdiği şiddet-i kalemiye ile Sembolizm idame-i metanet ve resanetini hedme bezl-i gayret etmiştir. Fakat biz meslek-i bitarafiyi iltizam ve telahuk-ı efkardan sudur eden netaici kariinin telakkiyat-ı hususiyesine terk ettiğimiz cihetle (Jean Moreas) a muarız görünen (Asamil Muklar) gibi muahizin-i sairenin dahi muahezat-ı üstadanesini tercüme ederek nakl edeceğiz.

AHMET HASİM, Cilt. 5 Sayı.120 sh. 1373,1374
29 kanunu sani 1313

M.E (3)

Jean Moreas buraya kadar dere eylediğimiz mutalaat-ı hususiyesini şu vadide yürüttükten yani Sembolist olduklarını ilan eyledikleri halde Romantik olduklarından haberleri olmayan üç şairi umumiyet itibariyle tarif eyledikten sonra Georges Rodenbach'ın asarına son derece can sıkıcı buluyor.

Hatta Vies Encloses namını verdiği mecmua-i eşarını sonuna kadar okuduğunu ve muhteviyatının insanı patlatacak defecede kelal-bahş-ı hatır olduğunu zikr eylediği sırada nümuneler iraesi suretiyle dahi isbat müddeaya kalkışıyor ve bilmünasebe diyor ki:

"Brükselde Meşyö Verhairen şerefine bir ziyafet verildiği gün Paris kahvehanelerinden birinde bir kaç şair, Belçikalı arkadaşlariyle bir muhabere-i fikriyede bulunmak üzere ictima ettikleri sırada (Verhairen) den gayet hoş-ayende bir mektub almışlardır ki onda atideki sutur-ı hayretbahşa bulunuyordu.

"Dünyada en ziyade sevdiğim Fransız edebiyatıdır. Edebiyat-ı mezkure tasdirat-ı umumiyeyi celb etmek şartiyle Yunan ve Latin edebiyatına istinaf eylemiştir. Fakat daha ziyade hakiki surette kesb-i yesar ve servet etmesi ve eslafından daha ziyade güzel olması için Avrupa'da efkar-ı meali-perveraneye düşkün olanlar onun idame ve tevsi-i hüsn ve şarafetine çalışmalıdırlar.

"Bu türlü bir hüsn-i talil biraz mutehakkimane olsa bile güzel. Fransız muharrirlerini lisanlarının teşekkülat-ı hafiyesine tatbik-i hareket ettirmek için bundan ziyade zarafet-perdazane tevcihat ile idare-i kelam edilemez. İşi uhde-i ecanibe bırakınız, (Avrupa'da düşünenler) Belçikalı İngiliz, İsviçreli olsun veya Cermanyadan gelsin hepsi kendi fikrini Fransız edebiyatına sorsun. Artık o zaman seyr edin. Göreceksiniz ki bozulmak ihtimali pek ziyade görünecek veya Fransa edebiyatı bi-şekl ve renk bir

mecmua-i yaveperveriye dönecektir. Villestentecularies müellifi (Verhairen (onun idame ve tevsi-i hüsn ve zarafetine) çalışsın diye lisan-ı adisiyle bize bu babda temînat veriyor. Bu karin ihtimaldir. Bu söz taht-ı iştibah-da bile bulundurulabilir. Fakat en doğrusu (Romantizm)in bundan başka türl asla emsal-i fikre müsade göstermediğidir..."

Jean Moreas'ın şu mülahazası bizim için dahi kabil-i tatbiktir.

Biz lisanı eyadi-i ecanibe bırakmıyor isek de eyadi-i nasıhide buğ dukça onun muhafaza-i hüsn ve zarafeti kabil olamaz. Elsine muvafık-ı zev i selim olmak şartiyle her türlü istiarat, mecaziyat ve mekniyata ve hakai ve tetebbu ve tedkikin vücuda getirdiği her türlü tahavvülat ve tebeddülat tabi olarak büyüyüp mütekelli dinin tamik-i ihtirasat ve tasvir-i hafaya ve muzmerat ve tarif-i vicdaniyat emrinde en ufak , en hurde, en nazik, en ziyade kabil-i inkısar, vüsuhtan derhal muğlakiyete münkalib olacak derece hisse cüzi temas eden füruk-ı meaniyi edaya isbat-ı iktidar edebilir.Fakat bu emr-i müşkil ictihad-a indi ele husulpezir olamaz. Vukuf-ı lisani ile beraber malumat ve elde senedat-ı müsbete lazımdır. Hall-i müşkilat hususu da beşerin haiz olduğu kuvve-i müneyyize ve akile ve kudret-i tasfiye ve vicdan-ı münevvereyi meydana çıkaracak nazar-ı müfuz olmasaydı ihtira ve icad kelimelerine hiç bir lisanda tesadüf edemezdik. Tesadüf etmek ihtima li olsa bile nasıl ya mevzuları ahvai ve teşebbüsat-ı mudhikeden birini mus olurdu.

Lisanda tecedddüd aramak için sade kuvve-i lafaiye ve kuvve-i manevi yeden istimdad eylemek muvafık-ı hal olamaz. Fünun ve ulum-ı edebiyenin me malik-i müteraskide uğradığı tekamül-i cüzi ve külliden tecdidine uğrayalı lisanın ne dereceye kadar hissesend olmak istitaatında bulunduğunu da yok-lamak yazımedendir. Bahusus intisaat-ı rakika (Fizyoloji)ve (Psikoloji) ve (Sosyoloji) gibi ulum-ı mütedavile-i muavenenin kavaid-i umumiyesi dahi linde ifade edilmedikce (Seyyie-i ibham ve iğlak) dan kurtulmak muhaldir.

Şayan-ı teessüf olan bir cihet daha var ise o da asar-ı müterceme de müterecimin iki lisana da vukuf -ı cüzisi hesabiyle kelimat-ı edebiyenin dalalet-i sarihadan tecerrüd ederek en güzide, en nazik sahaif -i irfanımı dan olması icab eden manzumat ve makalat-ı edebiyede ihlal-ı şiveye memur birer arbede-i cuy-ı garib şeklinde görünmesidir. Hele garbı taklid yüzünd uğradığımız münasebat-ı lisaniyenin haddi hesabı yoktur. Şiirde, vezni, ahen kafiyeyi, terdifatı, şekli milliyi elden çıkarmağa kadar müsade gösterildi ği halde ibham ve işkal-i meaniye masruf olan himmet-i cahilanenin henüz ardı alınamadı. Ne yazıyoruz? ondan hiçbirimizin haberi yok. Ne yazacağız hiç birimiz düşünmüyoruz. Ne yazdık ise meydanda duruyor. Bir küme (Sevad-ı hiça hiç)

Şimdi bizde (Klasizm) (Romantizm), (Natüralizm), (Idealizm),(Senbo-lizm),(İdeo-Realizm) gibi mesalik-i muhtelife-i edebiyeyi nasıl bulurus, nasıl ihdas ederiz? Bunların cümlesi bize yabancı gelir. Hangi kelimeler, hangi elfaz-ı tasviriye, hangi damağ ile bunları sahaif-i mesai üzerine isbat edebileceğiz? Biz henüz usul-i mesai nedir onu bilemiyoruz? Netürlü çalışmalıyız? Bunu kara altına alamamışız. Bir taraftan Fars ve Arab diğer taraftan garb bizi bunaltıyor, Türkçe nerede? Edeb-i milli ne oldu? (İsti-fada), (İstifasız) fikr-i hakimanesini ne zamana kadar hall edemiyeceğiz? Bunların cümlesi bizim için mucib-i endişe müşkilat-ı lisaniyedendir.

M. Vam

Güstav Kahn, 1856 senesi kanun-ı evvelinin yirmi birinde (Metz) şehrinde tevellüd etmiştir. Yirmi bir yaşında iken Parise gelip (Revue Moderne et Naturaliste)nam mecmuada ve gair mecami-i mevkutede neşr-i makalat ile iştigal eylemiştir. Bir de dört sene kadar Afrika'da ikamet edip 1885 senesinde Paris'te ihtiyar-ı ikamete karar vermiştir. O zamandan itibaren (Revue de Pandemonium) ya yazı yazmakta olup 1888 senesinde dahi baş muharrirliğini deruhte etmiştir. Aşarı Les Palais nomades de 1887 de tab olunmuştur. (Chanssons Damants) (1889 da tab olunmuştur) La Mauvaise treve(1890 da tab olunmuştur. Domaine La Fluie et le Beau temps (1896 da tab olunmuştur.)

AHMED HASIM Cilt. 6 Sayı. 121 sh.2,3
5 Şubat 1313

N.E. 4

Şarl Meree yazmış olduğu makale-i mahsusakarânede bu üç şair hakkında pek ileri giderek hatta Rodenbach hakkındaki takdirat-ı mütehekkimanesinde:

(Vies Enclose) denilen (kitab-ı manzum) u sonuna kadar okudum. Dün yada bunun kadar fevkalade can sıkan bir şey olmaz. Hiçbir milletin sicil-i edebiyatında bu derecede mükemmel, bu derecede tamamı tamamına mevzu, bu derecede vesile-i tezkar olacak bir inbik-i kelal (aynen tercüme) mukayyed değildir. Müşyö Rodenbach bir tarz-ı müntehib ve müstesnada olmak üzere fena yazmak, bin türlü çalışıb çabalayarak, kemal-i dikkatle fena yazmak, kavaid-i mazbutadan inhiraf etmek şartiyle takfiye etmek çare-i nevinini düşünüyor. Buna ise kalben himmet ettiği mertebe-i bedahettedir. Fazla sarfedilen bu emeklere, o derece şehrah-ı icâddiyetten ayrılmak isterse istesin kimsenin nazar-ı dikkatini celb edemez.

Biz de Jean Moreas'nan George Rodenbach'ı tasvir ettiği dereceden aşağıda kalmıyoruz. Hemen ummuiyetle düşündüklerimiz fena, yazdıklarımız kimilen bayağı. Güya fikr-i edebi için ayrı bir meda varimiş gibi hergün ayrı ayrı bir meslek icabatına tabi olarak geziyoruz. İctebbu mefkud, Asar-ı mevcudeyi okumağa, onları tedkik değil başka bir maksad ile dinlemeğe meyl ve inhimak fevkalade kuvvetli. Ne oluyoruz? Onun bile farkında değiliz. Kozmoğrafya mukaddematında güneşin seyr-i zahirisini tarif için:

(Güya bir geminin içinde bulunanlar karanın, kıyının cihet-i muhtelifeye doğru gittiğini gördükleri gibi biz de küre-i arz döndüğü halde güneş etrafımızda dair görüyorum) tarzında irad edilen hakikat-i müskitin aksi olarak biz yerimizde sabit olduğumuz halde edebiyat-ı Osmaniyenin terakki etmekte olduğuna biz zahib oluyoruz. Asla, terakkiyat-ı edebiye efkar-ı salime ile olur. Bizde yalnız kelimeler mana'yı mevzuundan çıkar.

Nazımda kafiyeyi reddettik, vezni harpaladık, ahengi inkar eyledik, kavalib-i atikayı karıb attık. Bu teşebbüs bir eser-i terakkidir. İnkar edilmek, sağlam bir hatvedir. Şayan-ı sena bir iftihar-ı himmetperveranedir fakat eski kafiyelerin sürüyüp getirdiği, eski vezinlerin tartıp eksik dediği, eski ahenklerin kulaklar tırmaladığı, eski kalıplar içindeki muzahrafatı yine meydana çıkarıyoruz, fakat kelimeler biraz eğik bakıyor, şive yapmamış, fersude, piyango malları gibi çabucak rengi uçar imiş buna ehemmiyet vermiyoruz.

Meslek-i cedid ve üdeba-yı cedide bir meta-ı nev gibi meydana çıkıyor, eslaf o kühenseravan-ı bilidrak derhal atılıyor, hiffet-i şebab bize büyük büyük cesaretler veriyor, hatta tetebbu kitab okumak diye tabir edilerek gözü açık rüyalar görülüyor, eski yeni birbirine karışıyor, ortada bir cidal, bir ses:

-Eyvah Türkçe mahvolda. Osmanlı edebiyatı bitti, şive bozuldu. Diğer bir ses:

-Artık bu köhne edadan bıktık, piş-i nazarımızda koca bir umman-ı edeb çalkanıyor, biz lisanda değiliz, fikirdeyiz. Diye aksediyor.

Asabe biri sumur edipde tarafına sual etse ki:

-Hangi Türkçe, hangi Osmanlı edebiyatı, hangi şive?

-Hangi köhne eda, hangi umman-ı edeb?

Cevab yok. Cevab yok değil. Cevab-ı muvafakyok. İndi mukabelatın, bahsedilen itirazatın sonu gelmiyor. Bir yeşil ihtilal meselesi aylarca sürdü. Terkib ekkidi, yosun tuttu, hala kalli muateb olmaktan kurtulmadı. "Hiç bir sebeb olmadığı halde mahza yaramak hevesiyle Naci'ye hücumet eden müteeddidlerimden biri vav-ı atıfayı sadr-ı makalata geçirerek bir zamanlar sahib olduğu meslek-i ciddi-i irfanperveranesi dili tutuk münşilere benzetti. Nezahet ve rikkat-ı şairanesi nakikaten asar-ı mükemmele vücuda getirmeğe kafil olan bir şair-i nevreside hemen hemen sönmek üzere duruyor, bir kaç deha-yı edeb husuf-ı cüziye uğramış gibi furutab-ı asliisinden nişan veremi-

yor. Enzar-ı dikkat bir fırka-i kalilenin, istihfaf ettiği kar-azmayan-ı edebinbirer tarafa çekildiki rini göreyor. İşte dünyada buna terakki deni lemez. Biz fena yazmağa, fenadüşünmeğe çalışıyoruz, fikr-i edebiyiy anlaz dan edib olmaya heveslenivoruz. Terakki namına istikbale atılıyoruz. Bu usûl bu tarz-ı sosai ile mümkün olmayacak bir şey var ise o da budur.

Mallarme'nin, Paul Verlaine'in Hugo'nun delilik eşarından, İbsenin piyeslerinden , Tolstoy'un muhakemat~ı fikriyesinden bize ne feyda hasıl olur? O şeyler o efradın mensub oldukları milletlerindir. Biz onların usu i mesaisinden istifade etmeyi öğrenmeliyiz. Gerçi efkar ve mahsulat-ı dim ğiyeye beşerin mal-ı mevrusudur diyenler var ise de ahkam-ı vasiyete riay etmekte varislerin uhdesine müterettib bir zimmettir.

Şu aralık madam Akkerman'ı mübahaseye karıştırsak isabet edermiyi Madam mülahazat-ı edebiyesinde diyor ki:

Pour ecrire en prose il faut absolument avoir quelque chose a dire pour ecrire en vers ce n4est pas indispensable.

(Nesren yazmak için mutlaka diyecek bir şey olmalı. Nazmen yazmak için buna lüzum yoktur.)

Acaba Madam Akkerman sağ olubda fikr-i edebisinin Türkiyede revaç b duğunu görse ne kadar memnûn? Zannederim ki bize uzaktan bir Bravo? der idi.

Müdakkikinki edebden birinin dediği vecihle (fikrin yeniliğinde, e kiliğinde bois yoktur. Onun derece-i hakikate göre kıymeti vardır.) Fenn~ edeb ise bir kısım mahsulatı fikriyenin merkez-i umumisidir, binaenaleyh efkar-ı salihа ve saline ne kadar ziyade olursa servet-i edebiyemiz o ka dar kıymettar görünür. Yoksa ilk hülya ile tezeyyün etmekten, anınla ifti har eylemekten ceyb-i intifamıza bir şey girmez,nafile korulmuş oluruz.

M. Var.

AHMET RASİM. Cilt 6 Sayı. 152 sh.19,20,21
12 Şubat 1313

M.E.(5)

Geçen nüshamızda münderic muhakemat-ı edebiye sütununda Jean Moreas nın George Rodenbach hakkındaki mukaddemat-ı şedide-i mütehekkimanesini ay nen tercüme ile biz de müşarünileyhin tasvirine masadak bir halde bulundu ğumuzu beyan ve hatta Madam Akkerman'ın

"Nesir yazmak için mutlaka diyecek bir şey olmalı. Nazım için buna lüzum yoktur" kavlini güya bizim hal-i hazır-ı edebimizi tarif için söyle miş bir söz olmak üzere kayd ve ityan etmiştik" Fevkalade teessüfe şayan ahvaldendir ki artık edebiyat-ı Osmaniye bütün bütün çığırından çıktı. Bu gidişle asar-ı edebiye mütalaasına katlanmak hakikaten güç bir hale gelec tir. Her gün başka bir şive-i latif lisanı ihlal etmek üzere bin muhtelif vadi-i edebde tek u puy edenlerin mahsulat-ı kalemiyelerinden bizim için ne istifade tasavvur olunabilir..

Bu nüshadaki içtimai-i edebi kısmında zamanımız erbab-ı kalemini oku yazar, yazar okuyan olmak üzere iki kısma taksim etmiştik.

Erbab-ı mütalaa içinde içinde bu sözümüzü bir mübalağa-i müzeyyifa neye hamil edenler bulunsa bile hakikat-ı halin bundan ibaret olduğunu isb edecek hergün birçok eserler neşr edilmektedir.

Birçok satırlar teşkil eden birçok makaleler, manzumeler görülüyor ki içinde salim bir fikr-i edebi bulunmak şöyle dursun üslubundaki, şive sindeki perişanlık can sıkıyor ve adeta mütalaası uğrunda geçen dakikalar teessüf etmemek mümkün olmuyor.

Semt-i azimetimiz olan menzil-i kemal ve terakkiye vüsulümüze en büyük mani, bin muhtelif meslege inkısam eden asar~ı edebiye-i garbiyeden hayal meyal seçebildiğimiz efkar ve mülahazat~ı edebiyeyi hemen lisanımız

edebiyatımıza tatbik sevdasına düşmekliğimiz ve bu suretle lisan-ı millimizin tabiat ve icabatı bütün bütün nazar-ı ehemmiyetten iskat ederek yazı yazmakta bulunmaklığımızdır.

Nazım-ı garban muhakemat-ı fikriyesinden istifade etmek için evvel lisanımızı bilmek lazımdır ki zamanımızda yazı yazmak için maatteessüf Türkçe bilmeğe bile hacet görmeyecek hal-i esef-i iştimale geldik.

Olmaz mı tehalüf-i cibilli
Tek şive midir tabd-i milli

hakikatını söyleyen şair-i hakim bir lisan için lisan-ı aherden edilecek iktibasatın ne suretle olmak lazım geleceğini pek güzel tarif ve tayin etmiştir.

Milyonlarca satur teşkil eden ve hiçbir fikr-i salim-i edebiyi muhtevi olmaktan başka Türkçe olduğunu isbatta müşkilata düçar olunmak lazım gelen eserlerden artık feryad!

İn kadar herze-çeb u rast duyeden aybest
Yak-i kün sine-i bedra ser-rahi der-yab

Bu hal şayan-ı teessüf bir eser-i tedennidir.

Yazılan manzumat hemen ekseriyeti itibariyle şeklen Türkçe yazılmış Fransızca nazm-ı mealine mukabildir olduğu halde mesalen hiçbir fikr-i edebiyi ihtiva edemiyor. Yalnız müşaga, müteavvan lafızların tertib ve teşkilinden vücuda gelmiş ruhsuz, camid kelimat-ı manzumeden ibaret kalıyor. Teessüf olunur ki şuaramız içinde mesela Madam Akkerman'ın (Mücahade-i Nefsiye) serlevhasiyle geçen hafta Malumat'a derc olunan manzumesi kadar olsun bir felsefeyi , bir fikri muhtevi eser yazan görülmüyor.

M. Var.

AHMET RASİM Cilt 6 Sayı 133 sh. 35
19 şubat 1313

M. E.(6)

Biz ne demiş idik? Terakkiyat-ı edebiye namına bugün elde mevcud olan eser ve müceddedata bakılacak olursa kavalib ve esalib-i atikanın , kavalib ve esalib-i cedide denilen şekl-i hazıra tebdilinden başka bir şey görmüyoruz.

Terakkiyat-ı fikriyece ileriye gidemiyoruz. Hatta terakki dediğimiz cihetı tadad ederken:

(Nazımda kafiyeyi reddettik. Vezni harpaladık, ahengi inkar eyledik kavalib-i atikayı kırıb attık. Bu teşebbüs bir eser-i terakkidir inkar edilemez, bağlam bir hatvedir dedikten sonra:

Fakat eski kafiyelerin sürüyüp getirdiği, eski vezinlerin tartıb ettiği , eski ahenklerin kulaklar tırmaladığı , eski kalıblar içindeki sözleri yine meydana çıkarıyoruz. Kelimeler biraz eğri bakıyor. Şive yapıyor, fersude, piyango malları gibi çabucak rengi uçar imiş, buna ehemmiyet vermiyoruz.) diye şikayet etmiş idik. Bunun aksini kim isbat edebilir?

Bir yerde , bir mülahazat-ı edibanede (Edebsizlik etmemek şartiyle her şeyden bahsedebilir.. Bununla beraber kim bilir belki o cümleyi tefevvühe lisanımı sevk eden bir his de yok değildir. Belki şu bir kaç satırı yazmış olmak hiç yazmamaktan hayırlıdır. Denilmiş ise de beni böyle bir tasdire hedef edecek sebeb asıl nedir bir türlü anlayamadım. Her kalem kendi zade-i tefekküründen mesuldür. Onun için bana aidiyeti olamaz. Gelelim bahse: Biz de edebiyatın terakki etmediğini isbat edecek bir şey var ise o da (her şekl-i terakki bir nazar-ı mübtedi ve sathi bir'ünde tedennıye müşabihdir)

Kaide-i mevzuasının isabet veya adem-i isabetini henüz meydana çıkaramadığımızdan

O ne türlü şekil-i terakkidir ki onu nazar-ı mübtedi ve sathi tedenniye d
satiyor ve o ne türlü ray-i itimadkarenedir ki (bu müşübehat-ı zamanile) za
olur.) diye nazar-ı mübtedi ve sathiyi seyyie-i itilâf ile aceyilikten kur
tarıyor.?

Kanun-ı terakki ahkam ve icraatiyle nazar-ı mübtedi ve sathiye nur vererek evvel emirde onu tahyic eder, kendisine cezb eyler. Nazar-ı metin ve müddakkika o kanunun nüfuz-ı tesirini görür, devretar ettiği saha-i irfa da vücuda getireceği measir-i memduhayı his ede ede müşkülerin mesaisine kendi kendi irşadat-ı irfaneasini kuvvet üz zahr olmak üzre cem ve tertib eyler.

Hakikat! en mühim bir bahs karşısındayız, size izah edilsin. Anlama çalışmaktaki gayreti memduh görenler hiç bir zaman tevazudan hali kalamasa bize bildirilsin o ne türlü şekl-i terakkidir ki şu zamanda nazar-ı mübted ve sathi önünde tedenniye müşabih görünüyor?

Âlem-i nezliye ve edibeden nazar olan her nevi eser-i infiai ve iğb rar bizce de dai-i teessüf olur, Eğer devam edecek olursak şaban-ı milleti yekdiğerini nasıl bir muhabbet-i samimiye ile görmekte olduğu tezahür eder Biz bu asrın oğlu, bu zamanın kardeşleriyiz. Fakat fikren ihtilaf içinde b lunuyormuşuz. Dahai iyâ, herkes bildiğini yazar! Hakikat tezahür eder, ihtilaf ortadan kalkar.

Evet bize evvel emirde o her türlü şekl-i terakkiyâ anlatmalı. Ond sonra mütalaat-ı saireye cevap veririz. Edebşikenliğ etmeyiz. Size isnad e tiğiniz terbiyesizlikte bulunmayız.

Emin olunuz, zaten siz cümlemizin memduhu sevgili bir şairisiniz. Her fikrinize itimad ve emniyet eylerim.

Fikrimizin hây yerde birleşib diğer yerde ayrıldığını izhar eden cümleler sahifelerimiz üstünde duruyoruz. Ben de sual ediyorum, diyorum k (Ortada bir edâl, bir ses:- Eyvah! Türkçe mahvoldu, Osmanlı edebiyatı bit şive bozuldu. Diğer bir ses:- Artık bu köhne edadan baktık. Piş-i nigahımı da koskoca bir umman-ı edeb çalkalanıyor. Biz lisanda değiliz, fikirdeyiz diye aksediyor.)

(Acaba biri zuhur edipte tarafına sual etse ki:
-Hangi Türkçe, hangi Osmanlı edebiyatı, hangi şive, hangi köhne eda hangi umman-ı edeb? Cevab yok.) Şimdi siz cevab vermek istiyorsunuz, kemal i minnetle dinlerim. Anlamak bizim kanun-ı terakkimizdir. Sayye himmet o k nun-ı terakkiyi ifa-i vezaifde hür ve muhtar olmaktan ibarettir.

Yine biz diyoruz ki:

(Fikr-i edebiyi anlamadan edib olmaya heveslenyoruz. Terakki namın istikbale atılıyoruz. Bu usûl, bu tarz-ı mesai ile mümkün olmayacak bir şey varsa o da budur.)

İhtimal ki yanılıyoruz. Fakat zehabımızı tashih etmeli. Bize şimdi düstur-ı mükebbedlerden faide yok. Şair-i istitadeyim Namdi diniledğimizi sabat edelim. Efkar-ı müterciməyi bize mal etmekte bir menfaat tasavvur edersem biz ne anladığımızı , ne hiss ettiğimizi tefsir ve tasvir etmek devr-i tekamülündeyiz.

AHMED RASİM CİLT 6 Sayı 125 sh.77,78
5 Mart 1313

MUSAHABE

Paris'ten : Zola Davasının Temyizi

Dün Paris'te mahkeme-i temyizce (Zola)nın davası rüyet olundu. Malum ya, geçenlerde mahkeme-i cinayet bu davayı faslederken Paris öyle dağdağa içinde idi ki, nezaret-i adliyeden sesine uğramak muhal idi, fakat bu sefer ortalıkta sukut ve sükun hüküm sürüyordu, daire-i temyize giderek hüzzar sırasında meseleyi, bu mesele-i güzeleyi güzelce dinlemek, hak ve hakikatten maada bir emeli olmayan, bu muhabir-i acize müyesser oldu. (Zola)nın kudretini, ilmini meziyyetini bertaraf ederek şu davayı bu esnada temyizdeki meşhudatımıza binaen bu sahifelerde icmal etmek, gördüklerimi işittiklerimi dilim döndüğü kadar, anlayabildiğimiz mertebe karilerimize arz eylemek isterim. Fakat o ne amik tedkikat-ı kanuniye, o ne müşkaf mebahis-i ilmiye idi ki zihne son derece suubetle giriyor, hüzzarın adeta canına sakıyordu.

Mahkeme-i cinayet Zola'yı bir seneye mahkum etti, fakat mahkum-ı aleyhin dava vekilleri ibtida-ya mebnide altı sebeb-i kanuniye mebni bu hükmün, nakzını, temyizini istida ettiler.

Evvelen: Şahidlerden Madam (Debulansi) Matmazel (Dekumenj) hasta oldukları için mahkemeye gelmediler, mahkeme de bunların ifadelerini zabt etmek üzere evlerine müstantık (Bertulus)a gönderdiydi, bu zat yahut daha doğrusu katibi daire-i istintakta ve muhakeme-i cezaiyyede adet olduğu üzere bu şahidleri "Hakiki söyleyeceğinize yemin etmelisiniz" ibaresiyle tahlif ederler. Halbuki mahkeme-i cinayetin ibare-i meriyye-i tahlifi şöyledir:"Bilâ kin , bilahavf ifade-i meram edeceğinize, baştan başa hakikatı sade hakikatı sade hakikatı söyleyeceğinize yemin eder misiniz?" bu küçücük nisyan kanunen esbab-ı nakziyeden addolunur. Çünkü, usul-i muhakemenin böyle en hafif, en basit teferruata varıncaya kadar muhafazasını gözetmek mahkeme-i temyizin başlıca vezaifindendir. Bu sayededir ki kavanin-i adliyenin muhakemece tamami-i ierası elfi, elfine, nokta be noktası icrası temin ediliyor, bu yolda müsamahatın küçüklerine göz yumulursa git gide büyüklerine meydan verilir.

Saniyen: (Zola) davasiyle (Dreyfus) işi gayr-i kabil-i inkar idi. Mahkeme-i cinayet reisi kaziyye-i mahkum baha vesilesiyle (Dreyfus) işine dair ara-sı ifadeden men ederek men ederek müttehemlerin hukuk-ı müdafasını ihlal eyledi.

Salisen: Müttehemin hukuk-ı müdafasına diğer bir tarız daha vaki oldu. Cemal (Buvadefer) şehadet ettikten sonra reis-i mahkeme müttehemleri vekillerini alel usûl şahide bazı sualler sormaktan men eyledi. Halbuki Cemal erkan-ı harb reisi olduğu için, mahkemenin hüküm-ü matlubuna muvafık olmazsa istifa edeceğini beyan ederek heyet-i uduli adeta tehdid eyliyordu.

Rabian: Reis-i mahkeme"Bu sual vazelunmaz" kavl-i mahudiyle bad-defaat müttehemlerin hukuk-ı müdafasını sekteder kaldı.

Hamisen: (Dreyfus) davasına ait evrak ile (İstirhamı) işine müteallik evrakın tab ve celbini reddederek mahkeme yine müttehemlerin hukukunu ibtal eyledi.

Sadisen: Mahkeme hüküm-i nafi vesile ile işlerine bürünerek yazı muhassenlerinin şahadetten istinkaflarını tecviz etmekte musib değildi. Bir şahid huzur-ı adl ve kanunda baştan başa hakikatı söylemelidir. Ancak mesleğ mütealilik esrar bu babda bir özür olabilir ki o da muhassenler de yoktur. Ştibbada, vükela-ya demvide olduğu gibi..

İşte temyiz-i dava için basıt olunan ilk altı sebeb bunlardır. Şimdi

şayed bu sebeblerden birine binaen hükm nakz olunursa müttehemler bu zama tekrar mahkeme olunmak üzere diğer bir mahkeme-i cinayete havale olunurlar ki bu da ekseriya (Versay), (Ruen), (Belon) gibi Paris civarındaki şehirlerden birinin mahkeme-i cinayetidir. Mesela geçenlerde (Artun) için böyle oldu da dava ikinci defa rüyet edilmek üzere (Versay) mahkeme-i cinayete havale kılındıydı. Fakat ülema-yı kanuna şu esbab-ı sitte-i maksiye bir parça zaif görünüyor. Üçüncü sebeb bir dereceye kadar müstesna.. yedinci sebeb var ki daha muhkemdir. Bununla beraber dahi kati bir neticeyi müntecdir. Esbab-ı maruza-i sitte davaya yeniden kapı açarak tekrarren o dağdağalara o hırs ve hücuma meydan vereceği için o kadar maktbul görünmüyor. Halbuki yedinci sebeb bir dereceye kadar icra-yı adl ile beraber mahkemeyi esasından süpürerek bu münakaşatı ortadan kaldıracağı için şayan-ı kabul görülüyor, fezleke-i davayı bast eden aza ile müdde-i umumi tarafından bu son sebeb şu nükteye mebni adeta tereic edildi: Bu mesele şöyledir: (Zola) usule muğayir bir şikayetnameye istinaden, binaenaleyh bilahak mahkum edildi. Aleyhinde bastolunan madde divan-ı harbe atf eylediği (beyan) hükmetmiş olmak itibariyledir. İddia olunan cürm divan-ı harb heyetini tahkirden ibarettir.

İmdi harbiye nazırı Cesal (Feliyo) bu davada yaptığı vecih ile, divan-ı harb namına, cihet-i adliyeye müracaat etmek selahiyyetini asla haiz değildi. Harbiye nazırı ordunun reisi olsa da hükkam ve askeriyenin amiri addedilemez. Bir amir emir vermek hukukuna haiz demektir, adalet ise, ister mülki olsun, ister askeri, kimsenin emri altına giremez, demek hiç bir amire malik değil.. O halde harbiye nazırının amir sıfatiyle divan-ı harb namına işe karışması fuzulidir.

Bundan maada matbuat için 1881 de vaz olunan kanuna göre: Divan, mehakim, ve mecalis hedef-i kadh ü zem, tahkir ve iftira olduklarını görürlerse umumiyetle bilictimai müzakereden sonra bizzat takibata koyulmak selahiyetini haizdirler. Hiç bir kimse onların şerefini müdafa için makamına kaim olmak hakkına malik olamaz.

Bu iki mesele o kadar dakik ki öbür mahkemelerde şahid dinlemeğe masal işitmeğe alışan hüzzar-ı kiram bu sefer ekseriyetle melul melul bakıyorlardı, ne söylendiğini anlamıyorlardı, fakat bilmem ben de esası iyice anladım mı, bahusus anlatabildim mi?

(Zola)nın ve refikinin müddeisi kimdi? Harbiye nazırı idi, esas da ve cürm-i müddea nedir idi? (İstirhazi) işini rüyet eden divan-ı harbin bi emr hüküm etmiş olduğunu beyan etmek bu heyeti tahkir eylemektir. Harbiye nazırı amir sıfatiyle divan-ı harb namına ikame-i dava eyliyordu. Halbuki hükkamın amiri olamaz. Bilfarz adliye nazırı mahkeme-i cinayet ve mahkeme-i temyiz erbabının amiri addedilemez, bundan başka zikr olunan kanuna göre o divan-ı harb (Zola)nın aleyhine bizzat ikame-i dava etmeliydi, bu selahiyeti başka birine veremedi.

Bu son sebeb ne kadar dakik ise o derecede metindir. Filvaki bu esasa mebni hüküm vaki-i nakz olursa artık (Zola) başka bir mahkeme-i cinayete havale olunmaz. Lakin dava esasında fesh edilmiş olur, yeniden bir ikame-i davai, yeniden bir şikayet ister. Bu da 14 Nisan'dan evvel olmalıdır. Çünkü öyle olmazsa (Zola)nın bendi (14) kanun-ı sani'de neşredildiğinden aradan üç ay geçmiş, mürur-ı zaman vaki olmuş demektir.

Ağleb-i ihtimalde bu cihet müeyyed olduğu üzere mahkeme-i temyizin kararı bu yolda sudur ederse, (Zola)nın mahkumiyet ilamı bu vechile nakz olunursa hükümet yeniden işe başlar mı? Yeniden usul ve kanuna mutabık surette muharrirlerin aleyhine ikame-i davaya kalkışır mı? bilinmez. Kalkışacak olursa (Zola)nın bend-i mahdudundan böyle yalnız bir kısmını bir cüzünü ayırmayarak aksam-ı sairesini de işe sokmak ancak o suretle harbiye

nazarına müddei sıfatını verebilmek iktiza eder ki bu da (Dreyfus) işini bu sefer beydan beyna meydan-ı münakaşaya ve muhakemeye koymak demektir, hesaba asla tevafuk etmez. Yahud (İstirhası) davasına rüyet eden divan-ı harb yeniden cem edilir, karar verir, binnefs müddei olarak (Zola)nın aleyhine ikame-i dava eyler, münakaşat-ı sabıka tekrar türer.

Halbuki fardamaz Fransa'da meclis-i mebusan için (1873) kanun-ı umumiyesine tevfikan dört seneden dört seneye icra edilen intihabat'a umumiyeye tesadüf eyli er. Böyle bir zamanda ortaya (Dreyfus) işi gibi Fransız'ları nifak ve şikaka uğratan bir meseleyi çıkarmak, muvafık-ı hikmet hikmet-i hükümet olmasa gerektir. O halde "mazi mazi" diyerek iş kapatmak en güzel harekettir zaten (Zola)nın bend-i marufu ne kadar muhakkar olursa olsun herhalde bir masumu masum sandığa (Dreyfus) i kurtarmak emel-i safına mebni yazılmıştı, böyle bir emelde bu derece mücazata uğratmak kafidir. Mahkeme-i cinayetin hükmü, heyet-i udulün reyi bu hareket-i hodnaşinasaneye tevbih edenler için, her ne olursa olsun, bir taziye makamında bakidir. Suretin evfak bir nakisesine, nisyanına mebni hükm feah edildiği için sirete o kadar halel gelmez..

Bu satırları okuduktan sonra hatıra yine o sual-i müzaiç geliyor: "Dreyfus masum mudur?" buna cevab vermek bahusus benim için muhaldir, ancak şu cihet muhakkaktır ki mahkemede büyük büyük kanun şikenlikler vaki olduğu için o davanın tadili lazımdır. Fransa'nın bütün efkarı hemen hemen bu fikirdedir zaten ikinci bir makalede mabadını tafsil etmek istediğimiz, berveçh-i bala mukaddemesini arz eylediğimiz şu makarrerat ve müzakerat-ı temyiz dahi bu müddeamızı müeyyeddir, binaenaleyh geçen hafta Berfet-i Rüesa'da eski iddiayı ileri sürdüğü gibi görünen üstadımızın nazar-ı adl ve irfanına arz ederiz.

Ali KEMAL Cilt 4 Sayı 189 sh. 162,163,16
2 Nisan 1314

A L P H O N S E D A U D E T
(Aynendir)

Leon Daudet, yakında vefat eden üstad-ı bülend-i zi-kudret, Alphonse udet'in bu mahdum-ı güzini "Revü dö Pari" de eb-i muhteremin hatıralarını şre başladı. Muhabbete, ahval-i ruha vakıfane yazılmış bir eser-i nefisdir bazı sahifelerini naklen arz ediyoruz:

Mezara henüz kavuşduğu bir zamanda bu eseri tahrire başladım. Pecisane r elem ile parçalanan yüreğimse olanca metanetini vererek yazıyorum. Bahse-eceğim adam nümune-i istisnai bir peder, zevc değildir; benim en büyük üsta-m, muallim-i esrarım, dostumdur. Hiç bir satır yazıya yoktur ki bitirir itirmez kendine okumayayım. Hiç bir fikrim olmadı ki ehemmiyet derecesi hak-ndaki mütalaasına sermayayım. Hissiyatımdan hiç biri bulunmadı ki kuvvetin neden neşet ettiğini çizleyeyim. Bais olduğu, her guna haysiyet ve ehemmi-tini öğrettiği , her türlü itinalarla, hasedlerle rehberlik eylediği nsaliyle fahr ve iftihara düğürdüğü hayatımı iyiden iyiye anlamak kuvvetlen-rmek için derece derece kendime gösterdim. Haldeki ebediyyen gaibdir. ya-ı irfanına doğru yürüdüğüm, iki cihetten karanlık bu şeb-i yelda-yı if-rakta rikkat-ı sadasına, şule-i şefkat-i enzarına tamamı tamamına tabiiyyet hizmetinde, ikdamında sebat ediyorum. Kalbim taşıyor, artık boğulacağım. na söylediği o kadar hakikane sekarim-ara sözler yüreğimi sarsıyor, çıkmak tiyor. Bunları sayısız meftunlarına, muhiblerine dökeceğim. Oy gençler tiyarlar ! sizin için, sizin için yazıyorum. Bu üstad-ı müstesna fıtratın parlak safha-i hikmetiye faziletı, acizleri , kusurlarını tercihindedir, kdimindedir.

yan u iştihar,tacını, onların ezhar-ı ferauda-i felaket-i mealinden natta, yaptı. Akvaliyle, efaliyle füturlariyle, yeislerindeki şedaidi ya-ştırdı, kalblerindeki yaraları onuludu. Devr-i birahm-ı emamında bir stur-ı azim, şefkat ve merhamet meydana getirdi. Alphonse Daudet öyle bir ei-i mürüvvet , merhametdir ki berahinine çalışmak malumı ilam olmak şidiyle abestir, bifaidedir. Hüsn-i deyyanındaki kuvvet derinlik iledir ki v-i hatiata ayık idi. Her türlü hatanın salaha istidadını, samimi nedamet inde tamire kabiliyetini ezelden bilirdi. Alemde ne kadar bahtsızlar rdır ki yaptıkları fenalığın mahkum-ı azabı, cezasıdır.

Babam buna en güzel bir nümune idi. Feveran-ı gazab-ı infial esnasında le ihtiyarını idare eder, misal gösterirdi. Bu derece kuvvete pek az kimse-r mukavemet edebilir. Beyanında ki o ciddiyete, bolluğata hadd-ü payan ktur. Sözleri sayhaları hatıratında bitmeden kaldı. Ahenk-i sadası bir mer-bede kalmazdı. Tarihten bahs açtığı zaman rikkat, şaşaa,ulviyet hissolunur. an ve Kedere hitab edince evvela mübhem, yavaş söz söyler, otvar işarat-a maiyye izhar ederdi. Kefte refte bir sehavet , nezaket-i binihaye ile sada-yükseliş, süratlenirdi. Duyulur duyulmaz revabıt içine ruhuna samimisini gürür idi ki bu şebeke-i kuvudat ortasında , çırpınıb çarpınmağa başlarda. bt-ı kulubdaki fenni,usulü, bu yolda idi. İfade edemiyeceğim şey yarı ka-eye, yarı fıtratın sevkine muvafık manevralarının letafet ve tecelli-i kavemetsizdir ki netice-i hasılaları bir derdi, bir acıyı teskinden , ya-ştırmaktan ibaret kalırdı.

Bir çok vakit muntazırane sukuta varır, nihayetinde o emvac-ı efkar ş-ı huruşa gelirdi. Masanın önünde bir takım adamların nutku daki mucize sir ile ayakta dona kaldıklarını gördüm. Birçok kimseleri şükr-güzarane r vaziyet ile kendisine dönmüş bilmeta, hikmet-i kelamiyle hayrete düğmüş idum. Şaşırmış, söz söyleyemez adamlara da ufak bir tebessümiyle itminan sal ettikleri, kani oldukları meşhudum oldu. Sözlerindeki tesire müterakkim ne daima kütüb ve evrak ile taşkın masasının üzerinde kağıdını, kalemini, kamını, tek gözlüğünü arar gibi bir tavr gösterir idi. Mahrem olduğu kadar rardan bana bir şey açmadı. Birlikte mezara götürdü. Bazan öğrenmek istedim, kat fıtrat-ı halimanesiyle kurtulmağa çalıştı, merakımı kapattı.

(Mabadı var)

Mehmet Kemzi Malumat Cilt. 6 Sayı 131
Sahife. 208,209.17 Nisan 1314

Çocukluk devrini atlatır atlatmaz babamı müftehirane, mesudane şan-şeref-i mamiyesiyle müşayaeten önümde buldum. Güzel kitaplar yazdığını bilirdim. Daima yemeğe gelen devler dediğim Sioubet, Gongour kitaplarından dolayı babamı tebrik ederlerdi. Masanın ortasına yumruğunu vurur bağıra bağıra söylerdi. Ayrıldıkları vakit kendileri de hayretle bana açılırdı. Sonradan terbiyem yüz göstermiş, babamla validem terbiyeme birlikte çalışmışlar. İşte bundan kalan iki hatırat Cyalette ahbabımızdan "Parussi"nin nezdinde sahrada idik. Arabaların, kokuların havaya saçıldığı bir sabah, safa-yı hayret-feza da refikim, babam Virjilini, setresini, ve kısa çubuğunu aldı. Bir nehirin kenarına oturduk. Nur-u zerrin, gülgunun temevvücünüma-ya letafet olduğu ufk-ı münevverde, derin erdan serviler eflake serçekiyordu. Babam bana Virjil'in ziraata dair olan beliğ eşarını okudu, anlattı. Şiirdeki letafet, tilavetteki halavet, manzara-i sahradaki ulviyet yüreğime dokundu. Bir safa-ya lakenahi ile doldum, kaldım. Bütün göz yaşlarım hücum etti. Babam halimi anladı, beni ağuşuna çekti, teessür ve istiğrakıma karıştı. Nehasın, hali-i serseri oldum. Gece oldu, birkaç felsefe dersinden sonra avdet ettim. Setadımız sordu, bize çopenhavr'ı nazirenaz bir iktidar-ı feylesofane ile açtı, yaydı. Hazin hazin fikirler ruhuma işledi. Takrir-i üstaddan ilk defa semere-i mevt, kaderi tatlım

Bu sahib-i fikr-i yeis-pirenan sözleri, serüttesevvür dimağımda ne çabuk tesir husule getirdi. Babam korkularımı anladı. Bunlardan kendisine hiç bir şey açmamışım, fakat benim yaşımda bir genç için ağır olan şeylerin gözlerimden döküldüğünü görmüştü. Beni evvelki gibi yanına aldı, muhabbetle çekti. Daha o zaman karışık karışık tasavvurlarla doluydu halde, unutmak ne müskün, sözleriyle hayatıma ibdal etti. Bana herşeye şeref veren say ve ekdamdan, meali-i lutf ve kereminden, mehasin-i aşk ve garamdan şeyler söyledi ki o vakte kadar yalnız isimlerini işittiğim bu büyüklükler inciliaya, nazra-i cananemi nevrasid ve şetaretle parlatmağa başladı. Sözlerinde unulmaz bir kudret, görülmez bir nüfuz ve kuvvet vardı. Güzeran eyan hayat'ı siyahıma şad etti, şen eyledi. Delail-i felasife kerameti belagat önünde birdenbire düşüyor, yıkılıyor. Esrar-ı hilkatın bu ilk kati savletinin babam önünü aldı. Sözlerini okuyanlar lütfen gülmesinler, faciai ailemi şimdi takdir ediyorum, anlıyorum. O akşamdan beridir ki mefkûr ut tabiat ile acılandım, ulvi bir zehrin berim muakkirinin damarlarına aktığını duyuyorum. Bu felsefe-i bedbinane, hüzünfüruş olmaktan dolayı korkunç değildir, fakat hayatı karartır, sokdurur. Babamın sözlerindeki hikmeti anlayamadığım için acı acı teessüfler ediyorum. Çok kimselere gi fa-i teselli verebilirdi.

Ekseriya gezmeğe birlikte çıkardık. Babam merhamete layık fakir adamların, kimsenin birmeye tenezzül etmeyeceği arabaları tercih ederdi. Gece sokaklarına mahsus eski püskü arabalar gibi sahibi hayvana itinayı bir arabaya intihab etmişti. Zayıf bir hayvan ile çekilen bir arabayı benimsemişti. Sokakta dolaşırken arabanın tekerlene tekerlene önümüze, çıkacağından emin idik. İhtiyar arabacı arabasının yavaş geçişine pisliğine kulak kabartmayan bu sessiz sadasız müşteriye aşık oldu. Bizi götürdüğü son defaları da atfeden, kardeşini arabacılığa kabul eden efendinin arabasını mülkiyetini temlik mahsus ma ca ların üzerine Alphonse Daude ismimin damızı sürokkeple ilk harflerini yazmış olle kalkışmış.

Buna benzer birtakım hatıralar kalbime doluyor. Görülmedik bir tatlılık bir tesir ile mücevher büyük kabalarını okuduğum zaman bunların, en ufak ikdamatında olduğu gibi en büyük ihtihadatında da maalelat ile lebrim, bir kalb-i saadetinin, bir vicdan-ı hasiyetin mevcleri, emvac-ı teessürata olduğunu bilmek için zaar ve bevadandan çekinmiyeceğim. Hayr ve tenezzühümüz arada sırada değişir idi. "Şanzelize"den "Arkde teryunef"e kadar giderdik.

Bütün insaniyeti bir sürat-i fahiş-siz ile zabt ve tayin eden temaşagah-ı nazarına mümatif enzar-ı şule barında parlayan hatıratın husulüne bais , bu menzuh hoşuna giderdi, hatıratını gözlerinden okurdum. Hüzne kadere düştüğü zaman , kışın soğuk güneşle ısınıp Paris tarihini yada getiren hacer-i adimin durduğu "Botün" rıhtımına inerdik. Ah bu güneş, mihr-i perişan-i sema-i şita pederime ne kadar ne kadar dokunurdu. Kendisi, fesdiz olsa da değiliği, o kokulu eyaleti ihtar ediyordu ki, nezkar-ı nası bile çehresini değiştirir, denuk yanaklarına biraz renk serperdi. Yavaşça kolumu dayandı, özlerini bikarar Sen nehrine dikerek: Güneşte arka ısıtmak ne eski bir devirdir- ötede duran Sen nehrine doğru iyi bir haylaz.. dedi. Birdenbire enin-i hayal ile havalanarak, ufak bir musahabeden ebedi bir sürur çıkaran serablara doğru şitab etti. Ufak bir katreden ne koca hikmetler, ne yüce fikirler çıkarır idi. Demir balkon üzerinde ufak bir heyt-i ziya, güneşten kutuşmuş gibi görünün bir pencere, nehrin bir inikası en doğru- çünkü değiliğu bunun kadar seven olamda- efkarını şevkaşevk kılar, bu esnada elimi daha ziyade sıkar, keyiflenirdi.

(Kabaatı var)

Mehmet Remzi. Malumat Cilt 6. Sayı.132
sh.235,236,237. 30 Nisan 1314

O muhteşem temaşagah onu pek çabuk usandırır, insaniyetin yardımına muhtaç bırakır idi.Hulandız üstadına mahsus nufuz-i nazar-ı şairane ile bir hanenin içindeki ahval-i cariyeyi teferruatı bulmak için, yarı açık penceresini görmek kafi idi. Bir kadının sundarip gelgeni, nur ve ziyadan hen cürasını nuş eden bir ihtiyar, hasılı geçilik ihtiyarlık hikemiyatı a efkarını yürütmeğe geniş zemin, cevelengah olardu. Tahkikatında hasıl eyediği meserret ile karihasının olanca vasıatını, eutkunun kaffe-i servetini nağme-perdazane saçar dağıtarı Gördüğüm şu adamlar, gıdalarına, istifa-i menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyerek saadetlerinde oturuyorlar, der idi. Yazın sıcak bir gününde idi ki yine bu rıhtımda bulunuyor idik. Kulumbanın çatlatarak fışkırttığı su altında duş alır, beline kadar çıplak bir amele gördük. Vücudunun o kadar kuvvetli görünen yukarıdaki kısmı, erkeklik tavrı, sarkınış böğürleri, kalın omuzu, dosdoğru boşa bedaheten ne kadar sözlere yol açmıştı. Vücud saçlarını, babadan kalma sade yamağa göklere çıkardı. Vücudun binasından, adalattan, kerden, sudan ramasız heykeltarşlarından (Puje)nin yaptığı heykellerden uzun uzadıya bahsetti. Ufak bir Paris sokağını dolaşmakla esman-ı güzeşteyi, bulurde devirleri göz önüne getiriverme ne büyük irfandır, kudrettir.

Böyle bir dimağdaki refet, kemal nerkesce bilindiğinden uzun söze ne hacet.

Bakkında açtığımız bahsın, yürütüldükçe fikrin dairesini daraltmak caiz olmasa gerek. Numune-i istisalimin, üstad-ı kamilin sekziyyatından biri: sözde siyak ve sibaka, cümleye itinası-tabiri caiz ise- bina-yı meşvak ve ekdarına kurmaktaki mahareti-i misaliyesidir. Daima dairet-i kadar-ı lügat ortasında gömülüb kalan bu kelime meraklısı, her vakit değişen kıymetli kalib-i kelimatı, tebeddülat-ı müştakatı tedkik ve tetebbuine haz ederdi. Maldaki sıhhat, ulviyet bundan, bu tedkikattandır. O kadar hoş, mafiz olan kelimata kulağa göre irad eder, göze göre söyler. Nasir dikkatsiz olmakla beraber en büyük bir sahib-i basirettir. Kelamını eskiliğine göre mukayyas eder, bilerek istimalinden sevk alır. Çünkü kelama bütün devri göz önüne getirerek bodada, bir eski yazıdan, kalın bir sırhlan tarihçe daha ziyade haiz-i ehemmiyet mealdedir. İstisnadan, ihtisardan iktisab eder. İstisnadaki sanatça fikdan-ı sarahati bildiğinden her kelimeyi mana-yı hakikisinde kullanır, lisanın bünyesine nasıl vakıf olduğundan, kelamında ehemmiyet bırakmamağa, sarahata dikkat eder. Lisan-ı ammedeki ihtisarata en şiddetli bir düşmandır. Sözdeki sarahatin, açıklığın, fikrin derinliğine mani olması hakkındaki fikr-i zamane-i belahetten bir nişanedir.

manlarının,facialarının tertip, tanzimiyle iştigal cihetiyle hayatına dahiyesine de şekil düzen vermek isterdi.

1870 senesi muharebesi onun için bir keşf oldu, define oldu. Muharebe bu adam etti. Bir gece kar altında nöbet beklediğini, kayıtsızlığın, azabın, tesirine tutularak şarkıya, inşada başladığını hikaye eylerdi, hatırımdadır. Askerlik şerefine hürmet-i mahsusası vardı. Asker olduktan sonra kapısının önüne bir nöbetçi açardı. Taburlarda çalınan musika sesleriyle yürür, bir zabitin atındaki at gibi şahlandırırdı. Bu dehşetli harb senesi milletçe, ailetçe, efkar-ı batılaca, terbiyece kendisine büyük bir tebeddülü gösterdi. Ah anlara küçük fatihler der idi. Bu elemli devrin heyecanını herkesden ziyade hissedi. Biraderle bana tevekkülü emrederdi. Fransa, Almanya muharebesinden sonra Fransızca, edebice nekadar asar varsa etrafına yığmış idi. Hatta bu ham "Şamprun" da bana tesevvüratını, hiddetlerini hikaye etti. Bu benim için bir vaziyetname oldu. "Şanudun" müdafaasının bir şair tarafından yazılmasını, fakat mekteplerde bile tekrar tekrar okutulmasını arzu etti.

Kuvve-i ikaiyyesi o derecede idi ki, beni dermal fikrine düşürdü, bundan dolayı onu bahtiyar sayardım. Çocuklarını bir babanın sevmeyeceği kadar severdi, fakat ufak bir tereddüdbile göstermeksizin hepinizi asker aptı. Felaketlerimize şahid-i ebedi olacak bir eser yazmamasından dolayı endisine dahl ederdim, başını eğerek bana: Böyle bir hikaye ile kulub yükseltilmez. Bizim gibi muharrik bir memleket ahalisini , ahenk-i nağmelerle evklendirmelidir...dedi.

Memleketine karşı vazifesini en güzel gören büyük adamın, hicabından daha ileri vuramıyarak ihtiyar-ı sükut etmesi garibdir; fakat zahm-ı kalbinden kan akardı. Madam "Adam" konuşmaya geldikçe muhavere intikam hakkında cereyan ederdi. Bu muhterem hanıma ile babam hiç bir şeyden fütur etmediler.

Dest-i ecel 1877 senesinin 19 kanun-ı evvelinde babama çeşiti götürdü. Fakat geçce yetiştim. Her defa olduğu gibi aile cemaatini yazıhanede toplanmış buldum. Kolunu uzattım, yemek odasına kadar götürdüm, büyük koltuğuna oturttum. Çorbasını içerek hakkımı ediyordu. Hareketinde, vaziyetinde öyle felaket-i azimeyi gösterecek bir hal yok iken birden bire dehşetli bir sükuta vardı. Hiç unutamam, yavaşça boğuldu, ikinci bir horultu işitildi, dilhasıl feryadı üzerine sofradan kalkıştım. Biraz başını kaldırdık, anlarını çok bir ter kaplamış idi; kolları vücudunun üzerine yığılıncaya sarkmıştı, hadise-i elimeyi-i vefat hanemizi matem içinde bırakmıştı. Ruh ve irfanından hiç bir şey bırakmadığa halde bize hiç bir şeyi diriğ etmeyen bu cism-i biruha onun feryatlar atıldı. Doktora alelacele geldiler, sevdiğini seven "Fuin" elinden gelmiyen

MUHAKEMAT - I EDEBİYE

Şair ve edib hakkında cereyan eden mübahasat'ı devrudevr bazan afak-ı şarkiyenin, bazan akdar-ı garbiyenin üzerinden veznen olan bir bad-ı endişeres gibi cihan'ı mütaliine mevcut malumat ve mustahsalatı karıştırdığı cihetle bugün Avrupada şiir namı altında intişar eden asar-ı makbulenin nelerden mürekkeb olduğunu, ne türlü usûl ve mesail ve esalib ve kavalib tahtında eyadi-i tetebbu alındığını, bizde "yenilik" ve "yeniler" denilen eşar ve şuaranın tarz-ı hazıra hakikaten vakıf olub olmadıklarını, onlardaki mevzuat-ı hissiye, hükmiye, ictimaiye üzerine binayı "tahassüsat" ve icad "tessüurat" edib etmediklerini bittabi taharri etmek zamanı hulul eylemiştir.

Fakat sahaif-i eşar-ı garbi bir nazarda görüb anlardan bir hülasa-i müfide çıkarmak bugünkü azamet-i meal, şaşaa-i hayal ve selamet-i makaline göre hiç bir kimse için müyesser olamayan bir ihata-i esasiyeye, bir vukuf-u amik alimaneye mütevakkıftır. Bunun için ifade veistifadeyi bir araya cem edererek Avrupa ve bilhassa Fransa muahizin'i meşhureciyle üdeba ve şuara-yı benamanın mütalaat ve mülahazat-ı vakifanelerini birer birer tercüme etmeği ve malumat-ı hamilaya binaen bizdeki tarz'a eşarın nâ türlü bir seyyie-i iktibas ile teşekkül etmekte olduğunu göstermeği daha ziyade muvafık bulduk.

(Alsid Bonev) namındaki muahiz-i şehir Fransa şuarasından (Teodor dö Banuyel),(Fransuva Coppee), (Jul dö Betreva),(Ogüst Vagneri) gibi en namdar on dokuz şair hakkında yazmış olduğu bir muhasebe-i mühimmenin mukaddemesinde diyor ki :(Lamartin bundan yarım asır evvel şiirin uğrayacağı inkılabat ve tahavvülat-ı mukaddemeyi keşf ederek demişti ki : Şimdiki manasına göre öyle olduğuna hükmettiğiniz şiir bizim garbiyat tarzında olmayacaktır. Çünkü fikr'i beşerin mukaddeme-i intibahında lisan'ı teranedar-ı şuarada dair olduğu gibi terennüm edilmek için artık o kuvve-i şebabı, o taraveti, o aniyet-i tessürü o derece hais değildir. Daire -i hamasiyatta cevelan edemiyecek, zira insan menakıb-ı devra devr-i hamasetkaraneden sevk alabilmek müstefid olabilmek için epeyce ömrü güzar olmuş, oldukta düğünmüş ise de tecrübe-i hamasiyatın safvet i müdrikatını meshur kılmak için icab ettiği bedayie emniyet ve itimadını isale eylemiştir.

Dramatik yani tasvir'i fecayi suretinde de olmayacak. Çünkü hayat'ı hakikiye sahnesinde tiyatro sahnesinde manzur olan menfaatten daha ziyade mührem, daha ziyade hakiki, daha ziyade hakiki menfaat vardır. Şiirin pek çok zaman meshur olacağı nasibe'i itila ancak lisan-ı terennüme alınacak hakk'ı idrak olacağı cihetle nev'i beşerin ihrar ettiği devirler gibi o da hikemi, dini, siyasi, ictimai efkar ve tahassüsattan müteşekkil bulunacaktır. Şahsuz samimi zati, tefekkürat ve taakkulat-ı medide neticesinde husûle gelecek tessüurat ile müeyyed vakar ve azamet'i fikriye ile olacaktır. Fakat bir melabe-i zihniye, fikr'i hafif ve sathiye yanmayan hezar-renk bir heves bir ahenk gibi zaif olmayıb idrak-i manaliye masruf asar'ı sekaiyyesinin tessüratı hafiye'i ruhiyenin, demin,hakikidoğru bir aks-i nakş-pezîri olacaktır.

Alsid Bonev , Lamartinin şu tip bir kehanet-i şairanesini nakl eyledikten sonra diyor ki:

(Şairin) isbatı pek güzel istintac ederek beyan eylediği şu nazariye-tekemmül (tekamül)atın evvelce görüb söylediği surette derece-i tahkika varmıştır. Gerçi hamasiyat henüz kuşe-i metruke-itte bırakılmamış ise de bazı kahramanlık ile müessir'i fevkaladesi hikayeleri gibi sureti ortadankaldırmıştır. Romantizm meslefinin seyl ve hurugan'ı garamiyatı aka aka bitti, kurudu, manzum facialar bugün yalnız hatıra şeklinde mevcuttur. Sehâ-el bakiyanı sınıf ihtirasatın iki şekl'i muhtelifi olmak üzere elde şiir-i samimi ile şiir-i hakimane kalmıştır.)

Bundan sonrada Müsyö Jul dö İstirda'nın "Genese Üniverselle" yani Mebadi-i Hilkat-ı Kainat ile Müsyö Vagri'nin "Fatura" yani istikbal namındaki iki eser-i şairanesinu muahezeye girişiyor.

Şakın bu iki eserin muhteviyatına dikkat eğin. Mebadi'i hilkat-i kainat denilen ve Lamartin , Hugo gibi esatiz-i şuaranın nazarında şairiyeti olmak

hayeiyetiyle adeta bir devr-i azim-i şairanenin en güzide bir nokta-i iştia-
li bulunan (Destan-ı Beşer namındaki eserinin bir kısmı olub şair (Mevt-i
Mabudin) ve (İhtilat-ı ensnal) parçalarını evvelce neşr eylemiştir. Jul İsti
da bu neşriyatı takiben uruk namında bir diğer eser-i manzuma daha yazmış ve
bunda kabl-et tarih addolunan ezmine esnasındaki maişet i beşeri şerh ve taf
sil eylemiştir.

Ahmet Rasim

Malumat Cilt 6 Sayı y38 Sh: 360,361
11 Haziran 1314

T E N

H Ü V İ Y E T İ - M U H İ T İ - A S A R I

Fransa eaazım-ı hükemasından müteveffa "Ten" bir kaç zamandan beri tbuat-ı Osmaniyede mevzu-ı bahs ve makal olmaktadır. Efkar ve ukulüne gazelerde kah doğrudan doğruya tercüme, gah iltibas suretiyle daima tesadüf eyorum. "Ten" Avrupa hükemaası arasında en ziyade nazar-ı hayret , meftuniimi celb etmiş bir hakim olduğu için şu hale doğrusu pek memnunum. İşte cereyana dahil olarak müşarünileyh hakkında bir iki sözdde ben söylemek hem bu sözlere şahsımı kariin-i Osmaniyeye tattırabilirsem bunu hatırası bir şükran-ı nimet addetmek fikriyle atideki satırları karalıyorum.

Evvela kendi nazariyatını kendi hakkında tatbik ederek "Ten"in ne olğunu soralım. "Ten"e hüviyet-i mâneviyesini tayin için, yalnız "Feylesof" yeceğiz. Bakınız bu sözle ne murad ediyoruz. "Ten" mebahis-i muhtelife erine bir çok eserler yazdı. Asarının şu tenvvü ve teaddüdiyle beraber mükkik bir nazar müellifin her nerede olursa olsun daima bir sıfat-ı kemalide kaldığını görür. Evvela "Ten" tenkidle pek çok meşgul olduğu halde , ndisine bihakkın bir münekkid nazariyle bakamayız. "Ten" edebi bir parçayı dikik ve tenkid ettiği vakit , bilfarz Şennevü gibi o parçaya zihninde tavvur ettiği bir takım fevaid-i edebiyeye tevfikan maruz-ı tedkike almıyor. en" o eseri okurken, yazanı düşünüyor, bunu yazan adamın ne his ve ruhta abileceğini keşf ve tahmine çalışıyor. Onu bulduktan sonra daha yukarı çıoak o edibin mensub olduğu kavmiyeti nazar-ı dikkate alacak ûdebasının arından umum milletin teşkil-i edebisine intikal edecek, ona bir isim vepek şu noktayı iyice anlayabilmek için kendi edebiyatımızdan bir misal ayalım: Bilfarz Abdülhak Hamit Bey Efendi'nin eserlerini iki muhtelif suette tenkide vaz edebiliriz. Bunların birine tenkid-i edebi derler ki r eseri mevzuu bir takım kavaid-i edebiyeye tevfikan tedkik etmektir.

İşte Ekrem Bey Efendi'nin talia-i edebiyatında ittihaz olunan usül dur. Zaten tenkid de yalnız buna derler. Diğeri ise tenkid-i felsefidir gayesi eserden müessire intikal suretiyle Hamid Bey Efendi'nin eserlerinin bizzat kendisinin bizzat surat-ı tahsisine intikal etmek ve bu yolda ğer üdebamın hakkında da tedkikatta bulunarak cümlesinden umum Osmanlılara hsus olan tarz-ı tefekkür ve tahayyülü anlamak ve ona bir "Formül" vermekr. İşte "Ten" bu yolda hareket ediyordu. Binaenaleyh intikadatta edebiye e ne kadar iştigal etmiş olsa yine bihakkın münekkid ünvanı alamaz, feysoflukta kalır.

Kezalik hayli asar-ı tarihiye biraktığı halde yine "Ten" bilfarz işle" gibi bihakkın bir müverrih nazariyle bakılamaz. Tarihin başlıca maret ve gayesi, güzeran etmiş olan asar ve akvam-ı salifeye yeniden hayat rmek muasırlarını olurasına her hallerini nazarda tecessüm ettirebilmektir. te bu nokta-ı nazardan "Mişle" tam bir müverrihtir. Zira sırf adem olmuş ın eyyam-ı sabıka vekayiine meyl ve i'hasakında ve ona hayat bahşetmekten pka bir şey düşünmedi. Tarihi yazarken bu meyl ve muhabbetten başka bir mmarriki yoktu. Muharreratından bir başka suretle istifade etmek emelinde ğildi. Halbuki "Ten" tarih üzerine ne dediyse, onu bir fikr-i mahsusu isi için söyledi ve vakayi-i tarihiyenin o fikr-i mahsusu en ziyade isbat bileceklerini tercih ve intihab etti. Bilfarz "Mişle" Ondördüncü Lui nı sırf o zamanki ahval ve maneviyatla ta uzaktan tecessüs ederek yazdı. yazışta, yazmaktan, iyi anlamaktan başka bir düşüncesi yoktu. Halbuki n" ondördüncü Lui zamanına sırf klasik namını verdiği bir fikrin saray-ı tlilden beda ile sunuf-ı içtimaiyenin her tabakasına kadar nasıl intişar ğini göstermek için tedkik eyledi, şu'adiki Fransa'nın o asırda münşeli ni taharri etti. Hülasa müverrihlikten çıktı feylesof oldu.

en" bihaddan bir şair ve bir artist değildir. Vakıa gerek İngiltere ve erek İtalya seyahatlerine dair yazdığı kitablar ve sair bir çok eserlerin- zarif ve latif parçalara tesadüf olunur. Fakat yine bunlar sırf şairane ğildir, bir fikr-i mahsusla yazılmağtar. Bilfarz şair, İngiltere'nin sis- havasına, pancar tarlalarını, mağmum semasına bir levha-i hüzn olmak in tasvir eder. Bu menazır ona o yolda bir tesir icra etti, onun tabi-a ahirinde bulundu. Binaenaleyh kalemi eline aldığı vakit hissiyat-a mah - nameasini kağıd üzerine terkim etmekten başka bir şey düşünmez. Halbuki n o ahval-i tabiiyeyi sırf İngiliz'lerin maneviyatını meselaa: Ruhlarındaki lem ve mağmumiyeti, gayret ve faaliyeti göstermek için yazıyor. İngiliz alkından da zihninde bulduğu efkar-ı mahsusayı teyid etmek için o menazır-a abiliyye-i şairaneden bahse lüzum görüyor. Kemalik size İtalya'nın sema-i la- verdinden , ulvi denizlerinden, hadayak-ı ruhefzasından bahs ederse ka- lmayayız. Bu bir levha-i şairane değildir. Böyle bir iklimde yaşayan ve şayacak insanların ne ahval ve hissiyatta olabileceği hakkında kendince indiği fikirlere sizi ikna etmek için o hazırlıklara muhtac oluyor. Bina- aleyh bundan da Fen'e bir Artist'den ziyade bir feylesof demek zaruridir.

Öyle ise feylesof nedir? her nevi hüviyet-i zihniye gibi fikr-i fel- fi de kendine mahsus bir takım evsafla temeyyüz eder. Bunun mahiyeti da- n süzden kalle çıkmaktır. Malumdur ki her sanat sahibinin sanatı hakkında ir menemanisi vardır. Her ne yapsa,her ne görse bunları hep sanatı nokta-i azarından tedkik eder. Kemalik fikr-i felsefi ile muttasıf olan şahısta üyük küçük her ne tedkikatta bulunsa nokta-i nazara olan temasından ayrıla- az. Her şeyi müşabihleriyle kısım kısım ayırır ve cümlesini ayni bir sebe- bir muharrik-i müştereke rabteder. İşte fikr-i felsefiyenin hassası daha ğrusu Menemanisi budur. Biraz evvelki tafsilatı teyiden bir misal serde- lim:

Bir filesefle bir şair alınız, ikisini de Niğde'ye getiriniz. Şair r çok levah-a tabiiyye-i şaireneye tesadüf edecek, onu kalem-i muciz-i kamiyle tasvir ve tezyin eyleyecek, bağ ve bahçeleri, sokakları, haneleri maliyi hele cinn-i müntazamı gördükçe her birine karşı ne gibi hissiyatla thasesa olmuş ise onları söylemekten daha doğrusu tagannı etmekten başka r şey düşünmeyecek.O alem-i cavidani-i tahassüs onu tamamen taht-a tesbi- ne almıştır. Eğer şair parlak ise şu seyyahattan vücud bulacak olan man- meler, edibane parçalar, tıpkı(Piyer Loti)nin İstanbul hakkında yazdığı yler gibi tatlı tatlı okunacak. Feylesofa gelince: Bir mühendis nasıl ma- ll-i nişaata gördüğü gibi, derhal seviye almağa, ölçmeğe başlarsa o da ğde'ye vürud eder etmez hemen nazar-ı müşahadesini açar, bir çok notlar ar, bilfarz evler sokaklar neden şu halde değildir de bu haldedir, ahali den şu simada değildir de, bu simadadır, neden şöyle telebbüs ediyorda yle telebbüs etmiyor. Cevami ve emakin-i saire-icesine neden şu tarz mi- riyi arz etmiyorda bu tarz mimariyi arz ediyor. Hasılı bu kabilden bir k tedkikat ve taharriyat yapar, gördüğü şeylerden herbirinin sureti- sesmülü, hasırdaki tarz-a mevcudiyeti hakkında bir sebeb bulur. Sonra mü- hedatının cümlesini cami ve cümlesini ifham edebilecek bir sebeb-i umumi şf eder, çıkar. Sanki bir menbadan çıkmış sular gibi kimi aşağıda büyümüş ın bir ırmak olmuş, kimi rakid su halinde bir mahalde toplanmış kalmış.

rlesef bu sulardan her birini ayrı ayrı olarak ta gözesine gidiyor, bunla- hep bir menbadan çıkma sular olduğunu görüyor. Bu yolda tedkikata onu icbar etti? Hiç sırf beynimin suret-i teşekkülü yani hakim olduğu fikr-i lsefi hülasa şairde, feylesofda fikirlerin ilcaatından başka bir şeye i olmadılar. Bu seyahatlerinde muhtelif tarz ve mahiyette yazılar yazdı- , ikisinin de eseri şayan-ı takdirdir. Başka başka kıymeti hakkdır.

(Mabadı var) Niğde'de: Ömer Lütfi

Malumat. C 7. Sayı 163. sh. 868,869,870

3 Kanun-ı Evvel 1314

İşte "Ten" fikren şu yolda temessül etmiş bir adam idi. Örümcek nasıl sevk-i tabiiyesiyle muttasıl iplik atarsa o da daima müşahedat-ı mütenevviasını birleştirmeğe küme küme birer sebeb-i müşterek etrafında toplamağa uğraşıyordu. Bilcümle asarı hep bu fikrin ayine-i inikasıdır.

Bu tasnifat bile Ten'in teşekkül-i fikriyesini gösterdi. Şimdi bunun muhitini yani neşv ü nema bulduğu mahalli tesiriyle iktisab ettiği sıfatı tedkik edelim. Böyle bir fikir nasıl bir zamanda ve nasıl bir mevkide büyüdü ve bunların tesiriyle nelerle iştigal etti ve neler husule getirdi onu arayalım.

Ten bu asrın ilk nısfında Fransa'da tevellüd eylemiştir. Vatanın en ziyade buhrana maruz olan günlerini yani eyyam-ı şebabetini 1850- 1851 tarihlerine doğru Paris'te geçirmiş ve bademe ittihaz ettiği meslek o zamanki Fransa daha doğrusu Paris efkar ve hissiyatının taht-ı tesirinde vücut bulmuştur. Bakınız bu efkar ve hissiyata ne idi. Malumdur ki Fransız'lar tab-ı beşerle tevem olan bunca mevani ve nevakısı görmeksizin sırf hissiyatlarına kapılarak 89 inkılab-ı kebirini husule getirdiler. Gaşyanlık saikasiyle o güzel ümidlerin az vakitte birer hayal gibi uçup muhv olacağını düşünemediler.

Keşfiyat ve terakkiyat-ı ilmiye bir ummân-ı nahâyetenahinin ancak kenarına kadar gelebildi. Nazarlar kah zamân-ı sabıka kateliklige münatif oldu, kah şiddet-i izzet-i nefsile önündeki zulmete meyusane nüfuza çalıştı. Fransa'da Alfred De Musse'nin , Lamarti'nin, Chateaubriillandan ve sair bu gibi üdebanın eserlerine temessül etti. Mamafih herkesi kaplayan şu maraz-a fikriyeden yalnız bir fidan masun kaldı ki o da ilimdi. Umumun teessür ve mayusiyeti arasında tahlil ve tecarüb müşahedattan ibaret olan rehberi arkasında tarik-i müterakkide muttasıl büyük adımlarla koşub gidiyordu. Hikmette,kimyada ulum-ı sairedeki keşfiyat-ı metenevvia ve mühimme ile artık her şeyi mahiyetini sebr eden tabirat-ı mühimmeden tecrid ederek bir mevzu-a müşahede olmak üzere ortada kalıyordu. Bu müşahede ve tahlil manisi ulum-ı tabiiye dairesine münhasır kalmadı, ulum-ı akliyeye de intikal etti. İşte Ten zamanın bedbinliğinden gam ve kederinden tamamen kendini kurtaramamakla beraber şu tarık-ı fennîyenin te'sir-i muhitle- hakiki salıklerinden biri oldu. Ulum-ı tabiiyenin usul-i tedkikiyesini (Method) a felsefeye sokdu. Felsefede tahlil ve müşahededen başka bir şeye itimad etmek istemedi. Adem-i metanetine artık kesb-i itminan ettiği bina-yı atiki felsefiyenin yerine , reks ve tesis edeceği nazariyat sırf tedkik ve tahlil üzerine müstenid olacaktır. Muhitin kendisine ihsar ettiği şu tarık ta balada bast ve tafsil olunan teşekkül-i fikriyesiyle bakınız ne yolda yürüdü. Tedkik ve tecarüble vuki olan bütün müşahadatını Ten birer (Fait) addettiği bunu bem "hal" yahud "nesne" diye tercüme edeceğim. Her ne gördüyse bilfarz insan, hayvan, ot, ağaç, tebeddülat-ı semaviye..ilh Bunlara birer (Fait) dedi. Cümlesini tedkik etti ve haiz olduğu fikr-i felsefi saikasiyle bunları böyle dağınık bırakmayıb kısım kısım umumi ve müşterek müsebbebler etrafında o müsebbibleri de daha umumi daha vasi sebebler altında ve böylece en sonra ve en yukarda kaffesini yegane bir sebeb etrafında toplamak istedi. Vakıa o müsebbib-i esasiyi tayine kadar ilerlemedi. Fakat aşağılardaki fikirlerinden onuda ne mahiyette tasavvur etmek istediği tamamen zahir ve ayan olur. Tahlil ve tecrübeden başka bir şeye itimad edemediği için eseri de müessiri de hep bir cinsten, bir mahiyetten birer (Fait) olmak üzere telakki ediyor. Yani bir (Fait) diğer bir (Fait)in müessiri yahut eseri oluyor. Mesela şu cisme dokunduğum vakit hareket ediyor. Burada bir dokunma (Fait) i vardır ki hareket (Fait)ine müessirdir. (Cause) İşte bütün kainat hep böyle (Fait) lerden mürekkeb olarak her (Fait) mevkiine , eserlerinin derece-i temaddüdüne, vasıtasına mayesdeki sıfrada göre tıpkı rütbe-i askeriyede olduğu gibi aşağıda mülazımlıkta yahud yukarıda miralaylıkta ve sairede ahz-ı mevki ediyor ve cümlesi en büyük zabitlik yani hepsine müessir olan sebebin etrafında toplanıyor.

Hülasa; şu nazariyat-ı felsefiyenin menşei ikidir. Evvela tesirat-ı muhite ki usul-i tecrübiye ve tahliliyesiyle "Ten"i tedkik ve müşahadeden başka bir şeye baktırmadı ve onun haricinde hiç bir şey kabul ettirmedi. Saniyen, kendi teşkil-i fikriyi ki müşahedatına küllü kı me yekdiğerine bağlada ve cümlesinden müttehid bir bina husule getirdi.

"Ten" şu nazariyatı ilahiyata "Teodise" hasretmedi. Bunu en ziyade ilm-i ruhta tatbik etti. Bıraktığı asarın kısm-ı azamı bu daire dahilindedir. "Ten" ne kudema gibi tebeddülat ve ahval-i ruhiyeye bir muhavver-i kudsi tavin etti, ne de tabiiyyun gibi sırf o tebeddülatın mukabilleri olan tebeddülat-ı fizyolojiyeyi nazar-ı tedkike almakla iktifa etti. Usul-i tecrübiye ve tahliliyeyi kendine mahsus olan tarzda ruha tatbik ederek ahval-i ruhiyeyi, fizyoloji cihetini kale almaksızın yekdiğerine eser-i müessir olmak üzere bir sürü "Fait" addetti. Bu nokta-i nazardan "Ten" insan hayatına bütünlük en ufak şeye büyük bir ehemmiyet verdi. Mesela bir oda döşemesi kendince büyük bir ehemmiyeti haiz oluyor. Zira mütedakkik bir nazara oda döşemesi sahibinin ruhu, manevi hakkında pek çok şeyler ifhas eder. Şair odasını böyle hakim böyle döşüyor. Herbirinde başka başka bir hiss-i zevk (gout) münferid oluyor. Birer (Fait) olan o sıfat ve meslekler yine birer (Fait) olan o hiss-i zevkleri tevlid ediyor. Her şahısta bir hüviyet-i zihniye vardır ki tarz-ı maişetinde sureti tefekkür ve tahassüsünde hissiyle her şeyinde zahir ve nümayandır. Yani bunlardaki sureti müteneyvia birer "Fait" dir ki müessir-i müşterek ve umumileri yine bir "Fait" olmak üzere işte o hüviyettir. Mesela bir şairin her yaptığı şeyde şairliğini görmek kabil değildir. Yaptığı yazdığı şeyler birer (Fait) şairliği ise yine bir (Fait) olmak üzere onlara müessir ve mevelliddir. Ama o asar husül bulmak için şairin beyninde ne gibi ahval-i fizyolojiye zuhur ediyor, onlara "Ten" nazar-ı dikkate almıyor. Psikolojisini sırf ruhun asasına ve müşahedesine hasr ediyor. Birer (Fait) addettiği o asar arasında eser ve müessir rabıtaları aramakla iktifa eyliyor.

(M. Var)

Nigâr'da Türk LÜTFÜ Malumat Cilt 7 Sayı 164
Sahife. 394,395 10 Kanun-ı Evel 1314

Ten'in bu yolda birçok eserleri vardır. (Tit Liyus) ve (Fransa'nın Ondokuzuncu Asır Klasik Feylesofları) bu cümledendir. Birincisinde Ten araz ve evsaf zihniyet-i mütenevviaların hep bir hüviyet-i zihniyeden nasıl nasıl ahz-ı hayat etmekte olduğunu isbat etmek için Roma müverrihlerinde "Teyt Liyu" yu mevzu-i tedkike alıyor. Evvel emirde mumaileyhin zihniyetini tayin ederek" bu bir hatibdir" diyor. Sonra yazdığı şeylere bakıyor, hepsinde hatibin elini görüyor. Demek oluyor ki "Teyt Liyu" un o mütenevvi asarını sırf hitabet muharriki etrafında ve böylece kuvvesinin hep bir nevi kuvvetten olduğunu anlamak mümkün olacaktır. Aynalık diğerinde de mevzu-i tenkid edilen hükemadan herbirinin evvel emirde hüviyetli gösterilmiş ve bunun izleri eserlerinde aranmıştır. Mesela (Kuzen) hakkındaki mebhas bu fikir ve tarz-ı tedkiki her türlü bedayiiyle ortaya koymuştur.

Henteskive'nun ilk defa olarak bir şekil ve suret verdiği ve "Stendhal"in bihalare tevsi ve terakki ettirdiği bir muhit nazariyesi vardır ki Ten güzergahında tesadüf etti ve biraz evvel vasıf ve tafsil edilen psikolojisini, anınla takviye ederek tarihe şuunat-ı maarifin her cihetine tamim ve teşmile muvaffak oldu. Bu nazariyenin mahiyet ve gayesi, insanla muhiti arasında bir rabıta bulmaktır. Yani muhtelif muhitlerde maruz olan insanlar esasen ne kadar birbirinin ayni olsalar yine aralarında az zaman sonra bir fark zuhur edecektir. Mesela İtalya'da yaşayan adamla, İngiltere 'de yaşayan adam arasında bir ihtilaf ve mübayenet-i kavmiye olmasa bile yine muhitin tesiriyle kabil değil birbirine benzeyemezler. Başka kavmiyet, başka iklim, başka maişet, başka muaşeret haliyle başka adam yetiştiriyor.

İşte şu fikri Ten eserlerinin bir çoğuna mebna ittihaz etti. İngiltere, İtalya ve Yunan seyahatleri hep bu fikr-i mahsusla ve onu isbat etmek için yazılmıştır. Fakat şu nazariyenin en büyük saha-i tecrübesi, mevki-i tatbikatı "İngilterenin Tarih-i Edebiyatı" nam eseridir. Anglo Saksenler, İngiltereye hicretle Normanların boyunduruğu altına düştükleri zamandan şimdiye kadar suret-i tahassüs ve tefekküre ne inkılab geçirdiler, Ten şu eserinde bunu anlamak, tarihini yazmak istedi. Bu hissiyat-ı maneviyeye, bu tarz-ı tefekkür ve tahassüs, zaman ve muhit değişikçe kavmiyete mahsus esastan ayrılmakla beraber yine bir çok tebeddülata maruz oldu. İşte Ten bu tebeddülatı kaydetmek ve böylece Monteskiye'dan aldığı ve fakat fevkalade bir kuvvet verdiği balada mebsut nazariyenin hakikat olduğunu bize göstermek istedi, bu tarihi yapabilmek için ise edebiyata müracaat zaruri idi. Zira efkar ve hissiyatın en büyük ayine-i inikası edebiyattır. Ten şu metod ile İngiliz edebiyatını bir kaç devre ayırdı. Her devir bir nevi tarz-ı tefekkür ve tahassüsün tercümanı oluyor. Ten bu tebeddülatın sebeplerini gösterdi ve bunları o zamanın asar-ı edebiyesiyle isbat etti. Bilfarz Protestanlığın zuhuriyle başlayan devr-i teceddüd, taben hüzün perver olan İngiliz kavsine ne yolda tesir etti, Ten bunları tedkik eyliyor ve devr-i teceddüdün efkar ve hissiyatına , tahayyülüne tehayyüc ve galeyan getirdiğini söyleyerek iddiasını o zamanın üdebasiyle ve ezcümle Shakespeare ile isbat kalkışır. Diğer inkılabları da hep bu yolda tedkik ederek asr-ı hazıra kadar geldi. Şu vasi tedkikattan İngilizler için bilcümle ahvallerini ifham ve ifade edebilecek bir "Formül" istihrac etti."İngilizler akl-ı selim (Bonsens) ve hüsn-i ahlak(Sensmoral) ile mutasıf bir kavimdir" dedi. Yani İngilizler taban pratik ve hüsn-i ahlak sahibi imişler. Tarihleri kavmiyetlerine birleşerek bu evsafı husule getirmiş. İşte şu kitab Ten'in efkar ve nazariyatını cihat-ı mahtelifesiyle göstermeğe kafidir. Ten bir Feylesoftu bir çok ahvali içlerinden cümlesine müessir olabilecek birinin etrafında topluyordu. Burada da onu yaptı. Necu bir milletin ahval ve evsaf-ı mütenevviasına hüsn-i ahlak ve akl-ı selim namını verdiği iki (Fait) anda -bütün İngiltere tarihini yukarıdan aşağı tedkikle- suret-i husulünü gösterdi.

Hülasa; Ten'in herhangi eserine bakılırsa, feylesofluğu, hüviyet-i felsefiyesi aroda tamamen görülecektir. Ahval ve nazariyatı pek çok telaki edilebilir. Şaban şu dahinin büyük bir emniyet ve itimad ve katiyetle söylediği sözlere meftun ve hayran kaldı.

Son yirmi otuz sene zarfında romancılığa, tenkide, edebiyata, fünun nefiseye dair olan eserlerin kaffesinde Ten'in fikirleri görülür. Münekkid tenkid ettiği eserin evvelki fenalığı, güzelliği,çirkinliği hakkında artık bir şey dememeğe başlamış. Her millete hatta her şahsa göre bu evsafın tebeddül edeceğini tabii görerek yalnız eserin mahiyetini, nasıl bir fikirle yazıldığını tedkike koyuldu. Kezalik romancılar öyle Monteskiye tarzında hayali hikaye tasvirini terkle roman suretinde heyet-i ictimaiye hayatı üzerine tedkikat-ı felsefiye icra ettiler. Aynı fikir tamamen sanayi-i nefisede de görüldü. İşte şu tebeddül-i mühimin büyük muallimi Ten'dir. 1892'de Paris'teki üzlet şahanda o büyük lema-ı zeka ebediyyen susup gittiği vakit bu günü yarın unutmak en büyük şanından olan Paris ahalisi onu çokta unutmuştu.

Ağdede Ömer Lütfi Malumat. Cilt 5
Sayı. 105 Sh. 906,907 18 K. Evvel 1314

MÜSAHABE
PİYER LOTİYE DAİR

Edib-i muhterem, Sevgili Fikret Bey Efendi geçenlerde Servet-i Fünun Fransa Edebiyatının ve akabinde Asrımızın Piyer Loti'ye ve onun "Aziyade" ünvanlı eser-i meşhurunu dair vukuatına bir müsahabe yazmışlardı. Fikret Bey Efendi bu müsahabe-i edebiyelerinde, Piyer Loti'nin bir müddet İstanbul'da yaşadığı halde "Aziyade" romanında bizim ahlak ve adat-ı milliyemizi ne kadar yanlış, ne kadar gülünç bir halde tasvir eylediğini bu eserinin tarihi ve tarafeden eylediklerini naşa parçalar ile Asrımızın bu piş-i eser-i dikkat ve ibretine koymuşlardı.

Sen geçen Fikret Bey Efendi'nin bu müsahabelerini ve geçen senayi ile Efendi Hazretlerinin o zamanlarda Paris'de neşrettikleri mukaddimat münasebetiyle bu müsahabeyi tevsi' edecek mahiyette Aziyade'ye dair neşredilen eylediklerini mütalaa ettim ve tenkitleri okuduğum zaman kendi kendime şöyle diyordum: Aziyade Piyer Loti'nin ilk eseridir, senden bir hayli sene evvel yazılmıştır. Piyer Loti o vakit daha çocuk denecek bir sinde idi. Şiirki ve sakameş Osmanlı lisanı kavaidiyle tebessüm edecek bir sinde yazmış idi; fakat bugün aradan bunca seneler geçti; Piyer Loti büyüdü, terakki ve irfanına ehemmiyet ve kudretiyle ondan sonra akabinde gelmiş ve dört beş sene evvelde Akademi-i Osmani'de, arz-ı Filistin'de seyahat eylemiş, bu seyahatlerine dair eserler neşretmiş, Fransa orduh-ı iktidar ve kemaline, en güzidelerine, en mümtazlarına kılınç olan akademiye kabul olundu. Elbette bugünkü Piyer Loti, o vakit ki Piyer Loti değildir. Piyer Loti bugün vücüda getirdiği bir eser yazmak olsa bitbi Aziyade gibi bir çok hatıratı, nevakısı şamil olmak, belki sakat ve alvalimize tamamen muvafık olmaz. Bu mülahazayı vererek bu büyük muharririmiz aleyhinde müdafaa eylemiş; Aziyade'nin mütalaalarını- Sezayi ve Fikret Beylerinin- nefsimce makbul bulmuş idim.

Fakat işte bu gün anlıyorum ki onlar haklı imiş, benim düşüncelerim fikirlerim bilakis hep yanlış imiş! Piyer Loti hakkında benim düşündüğüm gibi değil, onların mütalaaları vakıa imiş: Hani olur o Aziyade'yi yazan ve eliyevm o zamanki vukufsuzluğu, hatıratı üzerinde ağlayan Piyer Loti..

Sana Piyer Loti hakkında bir defa da hükmü veriyorum, asabi fikirlerin hatasını gösteren şey Piyer Loti'nin bu hafta içinde Paris'in en meşhur bir gazetesinde gördüm bir novelli, küçük bir hikayesi oldu.

Piyer Loti bu hikayesinde bilmukabele Fransa'yı Osmanlıların bulunduğu sırada onların "Padişahın çok yaşa" duasını tekrar eylediklerini beyan eylemesi hasıl getirirken o makamda hiç münasebetsiz olduğu halde binlerce askeri üç defa "ah! ah! ah!" diye bağırtırıyor. Ve bir yerinde dahi askerlerimizin makam-ı saltanatta verilen kapanuklarına rivayet ediyor.

Bu hikayeden bundan ziyadesini nakledemiyeceğim. Şöyle muharririn rivayetleri ne kadar yanlış, hikayesi ne kadar vukua münafir olduğunu göstermek için bu kadarını söylemekte kafi.

Piyer Loti cümleten işte hep bu mukayyedat-ı nokteyi, verili ve sonra bi binlerce halkın her vakit ki meşhudatına bilmülakiye muvafık olan vakalara "gözümle gördüm" diye söylemekten asanen böyle yalanlar savurmaktan çekiniyor, Piyer Loti'de zaaf-ı cüret! Avrupa halkında zaaf-ı gaflet!..

Şimdi Piyer Loti'nin, hala adab ve adat-ı Osmaniyemizi öğrenmemiş olduğunu görerek Sezayi ve Fikret Bey Efendilere hak vermekle beraber yine düşünüyorum: Acaba Piyer Loti hakikaten bizi bilmeyecek kadar cahil mi? yoksa bizim fezailimizi pek ala biliyor da mensub olduğu millete bizi bililitizam böyle garib bir surette bildirerek eserlerine revac vermek veyahut bilmediğimiz bir maksatla bizi onlara böyle canavar fikrinde mi bulunuyorlar?

Her ne olursa olsun, biz şu cihetten emin olmalıyız ki, Avrupa bizi henüz tanımıyor, bizim onları bildiğimizin binde biri kadar da bilmiyor. Avrupa'lıların çoğu hala bizi üç yüz sene evvelki kıyafetimizle, o vakitki ahval ve adetlerimizle tasavvur ve tasayyül ediyor, bizi hala Dünyadan, cihandan medeniyetten, ilim ve marifetten binaber sanıyor. Bilmem bu cümleye dahil biz miyim onlar mı ?

Avrupa'nın bizi bu halde tanımasına da işte böyle bilmeden, anlamadan öğrenmeden yazı yazan bir takım muharrirler sebeb oluyor. Hindi düşünüyorum ki Pierre Loti gibi garazla defaatle seyahat eylemiş ve Akademiye kabul olunarak bugün Fransa'nın en büyük muharrirlerinden sayılmış olan bir muharrir bizi bilmezse veya bilir de bir tarz-ı garibde tasavvur eylerse diğer muharrirler ve bilhassa muharrir de olmayanlar bizim hakkımızda kim bilir neler yazarlar, neler tasavvur ederler ?

Bu hallere sebebiyet veren hep bu gibi bir kaç muharririn veya seyyahın yalan yere vicdanları yaralayıcı veya noksan-ı vukuf ve tetebbuattan dır. Şu satırlara yazdıkları rifekadan birinin acnebi seyyahlardan ekserinin Avrupaya bizim hakkımızda yanlış, noksan malumat verdiklerine dair bir vakit cereyan eden bu bahis esnasında irad eylemiş olduğu garib bir delili hatırladım: Kefilim Pazarcan'da bir gün Ayasofya camii-i şerifine gider; kulübenin etrafına dakik evsaf kafa çevirir, iki üç Fransız seyyahının orada bulunduklarını görür. O sırada vaaz kürsüsüne müezzin çıkmış olmasından dolayı cemaat-i vaaz-ı mevzuat ile meşgul imiş, seyyahlar ise yukarıdan bu kümelerin ayrı ayrı kurşun kalemi ile resimlerini yapıyorlarmış. Bunlar resimleri gördükleri gibi yapmakla meşgul iken aşağıda bulunan bu cümleyi duyunca elini çabuk süpürgesi olarak bir tarafı süpürmeğe başlamış. Seyyahlar da bu sırada o cihetin resmini yapmağa koyulmuşlar ve cemaatin arasında seyyahlar da o vaaz-ı mevzuu ile elinde çabuk süpürgesi olduğu halde tasvir eyle dişler.. O vakit refikim ortak tahammül edemez, seyyahların şuret-i nazikanede olmalarından vereresi böyle bir münavereye giriştir:

- Refikim- şu süpürgeli adamı şu cemaatin içinden çıkaralım...
- Seyyah - Niçin?
- Zira bu resim bir gün gelirde Paris'te bir kere neşredilmez, o vakit bunu görüp de bizi görmeyenler, bilmeyenler zannederler ki bütün camilerde cemaat arasında böyle daima bir süpürgeli adam bulunur ve daima elinde süpürgesi olduğu halde böyle dolaşır durur. Halbuki bunun ehemmiyetle orada bulunmaması muvafıktır.

- Yok bu dediğinizi yapamam, ben ne görür isem onu tasvir ederim. Halkın bunu ne suretle telakki edeceği vazifem olmaz.

İşte refikim bu macera ile Avrupa'lıların bizim hakkımızda ne sureti hatalı fikirler edindiğini pek güzel tasvir ve ispat eylemiş idi. Pierre Loti'nin Fransız efkarını iğfal dahi işte bunun başka bir türlüsüdür.

Avrupalıların bizim hakkımızdaki cehalet'lerinin alelumum yeni bir misalini daha gördüm ki bu da "Le dam Türk " ünvanlı bir eserdir. Bunda memalik-i Osmaniye'nin eşkal-i muhtelifesindeki Türk kadınlarının müteaddid resimleri var. Fakat bir düşünüz, bu tasavvurlardan her birini bir Yahudi, bir Ermeni, bir Bulgar, bir Mevdite'li, bir çingene resmine benzetmek mümkün olur; fakat bir Türk kadınına benzetmek mümkün olamaz!

Vaktiyle, bundan on iki on beş sene evvel Avrupa'ya gidip gelmiş olan müteaddid zevatın rivayetlerine müracaat edilsin; görülüyor ki o vakit Avrupa'nın cihat-ı muhtelifesindeki ahali ve alelumum sınıf-ı mutavassıt,Türkleri pek garib üç şekil bir suret ve kıyafette zannettiklerind

böyle İstanbul'dan bir adam geldiğini haber alan onu bir acayib seyrine gelir gibi görmeğe gitmiş edirler, o manada cemiyetiyle gezdiğin bu büyük memleketin acaib-i sahibkarını layıkiyle anlamış olmak için ziyafetlere davet eylerler ve etrafına geçip kemal-i hayretle çakıl çakıl bakarlarmış. Sonra onun da kendilerinden ve belki daha akıllı, daha çok daha malumatlı olduğunu görerek daha ziyade hayrete düşerlermiş. Şimdi bundan on üç sene evvel bera-yı ticaret Fransa'da bulunmuş olan bir zatın bu nakilleri, tamamiyle başına geldiğini bizzat işitmiş; elbette karin-i kiram içinde daha böylelerini dinleyenler bulunmuştur. Son senelerde Avrupalılardan çoğunun bu yolda efkarı hayli tebeddül etmiş ise de yine bir takım yerlerde bizimkileri bu tarz-ı acibde tasavvur edenler bulunmaktadır ki acaba bunun sebebi de biraz Loti gibi şark hakkında bir vukuf-ı tam iddiasiyle ortaya çıkan bazı şarlatan muharrirlerdir?

Bu hal beni o kadar düşündürüyor ki bundan sonra artık Fransız muharrirlerinin hiç bir yazdıklarına itibar etmemek, kemal-i itiyatla okumamak hüsnünü hissettiriyor; zira bu gibi bir kavmin ahlakını, akaidini, tarz-ı maişetini tanımak eğer ahvalde... Çünkü bunlar konuşulara bulunan bir şarkiyata bu derece yanlış haber verirlerse artık akıl-ı şarkiyin, Japonya vesaire ha keza da neler yazmazlar!.. Bulundukları havzada muharrirlerinin tecrübeye müstenid olan vukuf-ı tam iyelerine olduğu kadar diğer yazdıklarına hepsine hemen sahih nazarıyla bakmamak, vakaleten kendilerini aldatmamak için tedbire mecburuz.

F.

Malumat Cilt 7 Sayı 156 sh. 970,971
27 Kanunu evel 1314

B E N D - İ M A H S U S

- F E L S E F E -

(NAZARİYAT - I T TERAKKİ)

Terakki mesele-i mühimmesi hakkında ahiren Avrupa'da cereyan eden ve serdedilen mütalaat bir takım netaic-i mühimmenin sudurunu istilzam eylemiştir ki netaic-i meskurenin suret-i hazıra-i sudurune göre nazar-ı tedkik ve muhakemeye alınması zaruri görülmektedir. Meselenin meydana çıkması üzerine türlü türlü taraftarlar dahi peydah olarak , hatta Edinburg mektebi muallimi Müsyö FERGUSON Fransa, Belçika, İsviçre'de (Hikmet-i Tarih) namiyle yazmış olduğu kitabda cemiyet-i beşeriyenin harekat-ı vakıası hakkında munsifin-i hükemanın nazariyatını gayet alimane bir yere cem eylemiş ve Müsyö LAKOMB dahi (İlm-iTarih) nam eserinde mütalaat-ı esasiye ve sabıka beyan ederek Brüksel Dar-ül Fünununun fenn-i cemiyet muallimi Müsyö GARYEF (İstihsalat-ı İctimaiye)bahsinde hem terakkiden ve hem de cemiyetin tedenniyatından bahsetmiştir.

Tefekkür ve tetkik ile meşgul olan efkar-ı müterakkiye erbabı her zaman dünyanın hangi bir gayeye doğru ilerlediğini istikmahe çalışmış ve bu meyanda asırlarca mürur eden zaman zarfında cihanın bir gaye-i inhilale doğru gitaban olduğu fikri tasavvur etmiştir.

Mazi bilinmediği ve insanın daima halden müteşekki bulunması ve bu insanın muktezayat-ı fıtriyesinden bulunması hasebiyle o mazi enzar-ı ademiyane acil ve hakikatten ziyade güzel görünmüştür. Kütüb-i mukaddese ve itikadat-ı saireye tercüman olan sahaif-i diniye insanın saadet ve masumiyete has bir hal-i esasiyi ilelebed gaib etmiş olduklarını muhtardır.

Efkar-ı mutedile müeddasına gelince cihan a'sar-ı muhtelifede as fark etmiş ve bu gayesinin ziyadar ettiği mahallerde yeni denilecek bir şey kalmamıştır. Şekal, na-mütenahi surette değişib karışmakta ise de esası hep yine bir kalıptadır. Hakim-i şehir Şopenhavr tarihin ıttırad-ı müfritesinden müteşekkil olub nazara hoş görünen nice rida-yı hail arkasında hevesatın bir olduğunu ve bir kere Heredot okumuş artık tarih kitapları mütalaasına hacet kalmadığını beyan eylemiştir.

Zamanımızda tarihten müstefad olan mana başkadır. O mana-yı cedid beşeriyetin daima eşkal-i aliye ve muhtelife ile imtizaç ederek hayat-ı müşterekede bir terakkinin vücuduna katıftur. İşte bu mana Sen Ogüst'ün tarafından ifade Bacon, Dekart, Paskal tarafından tevsi, Turgev tarafından kemal-i dikkat ve deha ile tavzih, Kondurse tarafından illa ve Alman kibar hükemaları tarafından bir meslek-i muntazam ve makule ircaa edilerek bu günkü gün bir kanun-ı esasi olmak üzere ahz ve telakki edilmekte bulunmuştur.

Vakai ve hadisat heyet-i umumiyesiyle nazar-ı muhakemeye alınacak akvam-ı ibtidaiye milel-i müteaddine ile kıyas edilecek olursa terakkiyi inkar etmek nasıl kabil olur? Mahsusat ve idrakatımız arasında ne türlü refahiyetler, ne türlü husuzat-ı bedayi-perverane ile müstahsen olarak hayatın anasır-ı suriye ve manaviyesini teferrüs ve ifasında ileriye gitmekteyiz! Hissiyatımız iktisab-ı nezaket etmiştir. Yeni yeni alemler meydana çıkarılmış ve son dereceye kadar tevsi edilmekte bulunmuştur. Ahlak-ı umumiyeye gelince, o daha kendisine has bir tarz-ı teali alarak beşerin mabe-üt temayüzü olan fezail-i ahlakiyeyepek çok nuvunesi hazırlanmıştır. Sinine-i atikada katl-i evlad mübah meşru idi.

Hükumet nizam ve asayişe mukarenetle tekid-i esas erledi. Ailede pederin, sevcin, istibdad-ı harekatı tahdid edildi. Ticaret ve sanayi saikasiyle milletler arasındaki münasebet daha ziyade sulh-perestane olmak üzere vücud-pezir olmaktadır. Diplomasi ve usul-i hükm erbab-ı münazaat ve ihtilafatı bir daire-i mahdudede hasr ederek rekabet-i ha-

Asiya nisbetle daha az şedid vuku bulmağa başladı.

Bu levhaya bir kaç gölge dahilaveedilmelidir. Menazire-i evveli bu terakkiyatın sebeb-i asili medeniyetin mahrek ve vahid-i kıyasisi ne olduğunu bilmek noktasına matuftur.

Müsyö Sevkel ve Lakomb'un salik olduğu meslek-i ilmiye nazaran vücud-ı terakkiye hakim olan tesir-i şedid, anasır-ı fikr ve akla, ilme vabeste olub hayvanat-ı saireden cümlesi bizim hissiyat-ı ibtidaiyemize malik oldukları dan akıl ve hikmet yalnız insana mahsustur. Hayvan-ı natık olan insanın zıf-ı maddiyesine munzam olan zeka-i hayvani-i beşeri ateş-i eşkina, alat lisan-ı ihtiraına sebeb olarak lisaniyle , ilmin yardımiyle dahi tabiat-ı mahasemeye galebe eylemiştir. İnsanlar tatbikat-ı ilmiye sayesinde tekemmül ederek faaliyette daha ziyade hususiyet ve şiddet görülmüştür. Bu netaiç o derece mukni, o derecede müzlem imiş ki Müsyö Sevkel (İngilterede Medeniyetin Tarihi) namiyle yazdığı eser-i meşhurunun dibaçesinde Kondorsenin fikrini kemal-i şaşaa ile ahz ve kabul ederek beşerin mutlaka kavanin-i tabiata vukuf ile terakkiyatının hasıl olacağını bittekid beyan eylemiştir. Bundan maada ilmin daire-i ahlaka kadar itale-i dest-i hakikat edib ancak onun yardımiyle kesb-i salah ve intizam edebileceği kaidesini düstur-ı hareket ittihaz ediyor. Müsyö Sevkel'e göre din medeniyetin müessiri değil , eseri olub suret-i daimeden terakkiyat-ı dimağiyeye mahkumdur. Milletler bittedric ahlak-ı diniyelerini tebdil etmekte iseler de ahlak-ı diniye milletleri değiştirmemektedir. Kendinde doğruluk, adalet vehakikat-perestlik ve efkar-ı hasene bulunan insanlar cehaletleri nisbetinde zalim olmuşlardır. Mark Orvel cehalet sebebiyle Hıristiyanlara işkence etmiş ve Engizisyon aracı efrad-ı masoneniyeyi gaileden tecessüsünden kurtarmak makusadiyle yine eser-i cehalet olarak İspanya'yı gayretkarları içinde bırakmıştır. Bir mebhus-i ahlakiden bir hikmet i diniyeden ziyade her hangi bir ihtiram-ı fenni beyaniyeyi tekrif eylemiştir. Harut muntasam ordular tesisine müsaade ettiğinden muharebeler kalil-ül vuku olmuş ve techizat-ı müdafaadan olmak üzere yaptığımız vesait-itahribiye biçi medid bir nimet i asayişle girift-kum eylemekte bulunmuştur. Elhasıl ta evvelden beri malum olan hakaik-i ahlakiye asla değişmemekte, bilakis hakaik-i fenniye her gün artmaktadır. Sevkel, Küviye'nin:

(İnsanlara ediken iyilik daima muvakkattir, fakat onlara bırakılan hakaik ebedidir.)cümlesini şahid-i müddeal olmak üzere zikrediyor.

Medeniyetin ne edyandan, ne de müessesat-ı siyasiyeden münbais olmadığından ibaret olan bu kaide , bu esas muhalifinden Müsyö (Düpon Uvayet) tarafından red ve cerh edilmiştir. Mumaileyhin beyanat-ı itiraskaranesi hemen Müsyö Larentiyerin makalat-ı meşhuresinde münderic efkardan ibaret gibi bir şeydir.

Müsyö Düpon diyor ki:

(Kimya ve hendese üzerine müesses bir medeniyet bilmiyorum. Dünya ulum ile yürümüyor. Çin pusulayı, matbaacılığı, barutu keşf etti de bir adım ileriye gidebildi mi? Cemiyetler kendilerini celb edecek bir maksad olmadıkca ileriye gidemezler.)

Müsyö Litre (Revü dö Deuond) da yazdığı bir makalede Müsyö Dupon Uvayet'e cevap vererek ve bahsi ilme intikal ettirerek:

(Siz cemiyetin refahi et-i maddiyesini düşünüyorsunuz. Siz ulum-ı maneviye ile tatbikat-ı sanaviyeyi birbirine karıştırıyorsunuz) dedikten sonra tegrik-i keyfiyet olarak diyor ki:

(İlm sırf insanı girdab-ı namahdud kainattaki mevkiine isal eder. Hayal ve fikrin lüzumsuz mucizeler ihtira ettiği bir alem-i gayr-i malumu bedel bise kavanin-i sabite ile intizam-ı ebediye tabi bir cihan gösterir. İnsanın kavariki temaşa etmek için kendisinde bulunan zevk ve meyli , tabiata

hakim olan arzusunu yerine getirir. Kendisini taltif eden kavanini ona verir. Dergunda kitab veya salonane gezindiği vasıta-i seyrakiden ibaret olan cihanı da hoş gösterir. İlim,din, hikmet, siyaset gibi büyük şeylere tesir eder. Onlar medeniyetin kesb-i kemal etmesidir. Bunlara malik olamayanlar ya çocuklukda kalır veya tevakkuf ederler. Her şey onlarla başlar. Fakat onlarla kemale ermez)

Fakat Müsyö Litre Müsyö Levkel ile hemefkar olarak anasır-ı yegane-i medeniyetin ulumdan ibaret olduğuna kani değildir. İnsan yalnız tabiatla münasebette bulunmuyor. Ben-i neviyle de beraber yaşıyor. Müsyö Hanri Jorj Medeniyeti: Cemiyetle yaşamaktan ibaret bir keyfiyettir diye tarif ediyor Müsyö Konet asayişin tevessüüne, sanayie ve resmiyet-i ictimaiyeye , alledeki ahlaka, hükümet dahilinde muntazaman tesis edilmiş bir idareye tebaiyyete pek ziyade ehemmiyet vererek bu inzibatın hüsn-i suretiyle muhafazası için dinin ulumdan ziyade faal olduğuna zahib oluyor.

Hakikat-ı hal aranılacak olursa bir cemiyette nafiz olan teşkilatın cümlesi yekdiğerinden müteferrik değildir. Bunlardan bir takımı terfik ve kabul ve diğeri red edilemez. Her medeniyet bir vücuttur. Dini, akli ve müsbet olan halat-ı saliseden insaniyetin tera kisinde birbirinin mukabı olmak üzere gösterilmiştir- cümlesi de aynı zamanda vaki olmuş ve beraberce icra-yı hüküm etmekte bulunmuştur.

Bundan çıkan neticeye gelince Müsyö Lavlorun arzusu vechile bir defder-i müfredat yapmalı, yani bir cemiyetin ilerleyib ilerlemediğini anlamak için esbab-ı müşevvike i ictimaiyenin bir hülasasını tanzim etmeli. Ahalinin adedini, müddet-i ömrünü yani kuvva-i beşeriyenin müddetiğine kuvva-i meskurenin şiddetinden ibaret olan ziraat, sanat, itikadat-ı diniye, ilm ahlak hususundaki maktesebatı natık bir mecmua-i ahval-i umumiye vücuda getirmeli. Ona göre tesis-i mütalaat edecek terakkinin vücudu olub olmadığına hüküm eylemeli.

Terakki-i beşer meselesi umumiyesi terakkiyat-ı husuşiyeden farklıdır. Terakkiyat -ı mezkure hem millete, bir cemiyetin her sınıfına , faaliyet-i beşeriyenin her şubesine ait değildir. Medeniyet bir vasıta-i mevhumeye konulmamalı hem de mana-yı hakikisinden haricce teşkil edilmemeli, medeniyet türab, iklim, istidad, unuk, arızat-ı tarihiye, insanların tasayyüş ve ictima için tesadüf ettikleri müşkilat içinde mevani-i tabiiyyeye tesadüf eder. Velhasıl terakki tesadüfen hasıl olmuş gayr-i mahdud, müstakim değil mütalaatım, mütehayyizdir,değişir, bozulur. Cemiyet-i beşeriyenin kemale takrib için geçirdiği tahavvülat ve inkılabatta bazen terakki, bazen tedenni vardır.

Terakkiyi esas-ı müdafa ittihaz edenlerin unuttukları cihet işin cihet-i mahkümesidir.

Bizim medeniyetimiz izmihlal ve inhilali müeyyed olan bazı mahsulatı camidir. Bu medeniyet efradın cümle-i asabiyesine dokunmakta , yani hassasiyeti çoğaltıb şiddetini tezyid etmeğe meyl göstermektedir. Bizim saadete ihtiyacımız çok olduğu halde ihtiyacatçı mezkureyi ref için izhar ettiğimiz hahiş pek azdır.Biz ihtisasatsız çedide ihtiyaciyle mütesseb, sabır ve tahammülle daha ziyade kabil, barbarlardan ziyade melal ve kelale tabiiz. Bilad-ı ecnebiyedeki memurhanelerde, müterakki ve müteedenni milletler nezdinde çanlı orduların geri kalanlarını veyahut münhezim ordukların bakiyye-tül süyufunu nesli bozulmuş bir halk irae ediyor. Aile inhilale mail, ahlak-ı belediyenin adiliği, sanayiliği arasında sanat zeval bulur. İlm her adımında meçhul ve namütenahi dairesinin tevessü ettiğini görüyor. Alber Dürer'in Melankoli nam eserinde olduğu gibi kemikler ve mezarlar arasında insan muammay-ı cihanı hal etmekten aciz kaldığını hissediyor. Ahlak her türlü evsaf-ı mukaddese ve hatiyyeden tecerrüd eyliyor ve eylemekte bulunuyor. İstihza ve istihkar fezail-i kaviy eye mükabele edemez. Bizim hal-i siyasiniz tefessühden, tezelzülden masun kalamaz. Her türlü

eden-i müsavatı bozub tesavinin vücud-pezir olmasına çalışırlarken hükümet avama istibdadın tesadüf edebileceği muhaveneti zayıflattı. İnsaniyeti mahv ediyor, efradı namahdud nizamat içinde sıkıyor.

Bu asırda servet fevkalade surette arttı. Fakat taksimi gayr-i müte savi o duğu gibi sunuf-ı müntasibeyi daha mezmun etmektedir. Sunuf-ı mezkure emba -ı saadeti ne derece cem ederlerse o derece onlardan istifade edememektedirler. Zamanımız bedbinlik kelime-i cedidesini ihtira eylemiştir. Edebiyatımız mücadelat-ı hayatiyeyi istihfaf etmek ve insanı taliiyle barıştırmak için şiddet ve mesai sarf etmetine ihtam edeceğine kader ve fütur veriyor. Müyü Garyef bu halden sunuf-ı müfrtaze için bir alamet-i zevalin kasib olduğunu görüyor. Fakat bu bedbinlik sunuf-ı mesai-perveran arasında oldukca müessir bir şiddetle görünmektedir.

İddihar-ı serveti icab eden ahval-i servetin tevzii cihetine yaramadığı gibi insanlar arasındaki nar-ı hiranını dahi tahfif edememiştir. Terakki fakr ve zarureti mahv eyleyemedi. Sofra dün nasıl ise bugün öyle iyi kurulmuş. Fakat davetli ne kadar ? Mevcudat ve tekasülat-ı iktisadiy sevil-ervahın adedini tezyide bais oldu ise de bunların gayr-i muntasam surette tekasiri esbabı sefalete bir şeyin zammını daha istilzam eyledi.

Gerçi bazı cihetten amele sınıfının ahvali evvelkine nisbetle daha iyi ise de diğer cihetten makine, adem-i sebat, tatil, endişe, fedda gibi fenalıklar dahi mevcuttur. Dünyayı , her şeyi iyiyaman mukadderat ve müstakbel hakkındaki hisseiyatın vücudu olduğu cay-ı inkar değildir. Evvelce müteveccih duran bu sunuf bu gün maişetle adem-i müsavat-ı ictimaiyeye karşı isabet ve kin ile müsellah bulunmaktadır.

İşte bu hallerden dolayı Hristiyanlığın bidayetinde ortalığın alt üst olması , inkılab arzu-yı cedidiyle müteheyyis olan bu sunuf zevalinde de aynı his ile müteheyyisdir. İtikadat-ı diniyenin duçar-ı tahavvül veya hut duçar-ı tezelzül olduğu esnadaki elemi etini takdir etmek için itikadat-ı mezkurenin tesiratını muhakeme etmek kifayet eder. Cemiyyat-ı kadimenin sebeb-i harabı adem-i muvazenet-i iktisadiye ve mabudlarının nazar-ı ubudiyetten inkatıdır.

İnsaniyeti tehrik ve tehyic eden esbab-ı muvazene-i diniye, siyasiye , iktisadiyenin cümlesi şedid surette hal edilmiştir.

Mesuliyet-i ictimaiye hayal-i sırıdır. Ahlak ne dereceye kadar kesb i itidal ederse etsin hayat-ı beşer tabiatla, hem neviyle ve bizzat kendisiyle ebediyyen mücadeleye mecburdur. Tarih-i beşer uzun bir şehidname gibi manzur-ı çeşm-i dikkat olmaktadır. Hal, mazideki ibtisaratten mürekkebdir. Her nesil, halefi için eziyet çekmek için vücut-pezir olur.

Malumat Cilt 2 Sayı: 31/32 sh: 679
630,681 11 Nisan 1311

İLİM - FEN - FELSEFE - SANAT

Herkesin nazarında sabit olmuş bir hakikat var! Şu yüzünde insanlar şu ya da şu edeli içlerinden hiç biri ihtiyaçtan azade olarak yaşamamış ve insanların ihtiyaçlarının hepsi de haricten gelen tesirlerden tahassul etmiştir.

Bu noktadan, yani tabii olan ihtiyaçlar noktasından insan mütalaa alınırken medeniyeti bu dereceye yetiştiren terakkiyat-ı müteselsilenin ilk sebebleri keşfedilir. Burada mufassal mütalaaları erbabına bırakalım. Çünkü bu mevzu bir kaç sahife ile değil, ciltlerle ifade olunabilir. İnsanların muhtelif hallerinin tekemmülü ile hurafat ve san'atların elhasıl medeniyetin her hususiyetteki terakkisinin kemale ermesi ancak bu suretle vukubulmuştur; insanların tahassüsleri, tefekkürleri hep alem-i hariciden gelmiştir. Alem-i hariciyi teşkil eden eşyanın insan üzerinde tesiri ibtida en büyük hakikatleri insana öğretmiştir. İnsan ibtida varlığı idrak etmiş ve ibtida her hadisenin tabii sebeblerini keşfe muktedir olacak kadar zekası tekemmül edememiş olduğu zamanlarda yalnız vakaları görebilmiştir. Faraza hadiselerden yıldırımı, yağmuru, gök gürlemesini icab ettiren sebebleri anlamak şöyle dursun, ona bir sebeb var mı yok mu?! Tahattur ve tefekkür etmek iktidarında bile olmayarak yalnız o vakaları görmek ve hatırında tutmakla kalmış. İnsaniyetin çocukluk zamanlarına yani bir şey bilmediği devirlerine müteallik olan bu mütalaa bir kanuna müstenidir ki o da husuşi mevkiinden zikredilecektir. Fakat burada nazar-ı dikkate alacağımız cihet umumen sanatlara ait olan cihettir. Ve tedkikatımız yalnız sanayi-i nefise hakkında vukubulacaktır.

San'atın zaman-ı zuhuru bir tarih ile işaret olunacak kadar kati olamazsa da bazı fenlerin teşkilatı sayesinde o dakikasızlıkta kalmıyor. Buna da bir hayli zaman evvel bazı farazıyeler tertib olunmuş ve bir çoğu sırf hayalden ibaret olduğu için gülünç olmakla kalmıştır. Hele efkardaki tekemmül, işi orada bırakmıştır, belki bütün bütün başka bir yola sevk etmiştir. Hayal alemine dalmış olanları teşvik etmeyelim. Elimizde ciddi farazıyeler vardır.

İstenilen alemi meşhur "Eugene Veron"un farazıyesi doğru, açık ve fennidir. Müşarileyh san'atın zuhurunu şu cümle ile beyan ediyor: "hasseten san'at, ancak insan - tabii vakalardan hasıl ettiği- tesirler meyanında bir intihab yaparak onlar içinde kendisine cazibedar olanlarını suni bir surette tekrar tevlide yeltendiği zaman başlar" işte bunun iktizasınca san'at tahminen insanlarla beraber doğmuş olduğuna kani olmak lazım gelir.

Vakıa müteessir olmak varlığı iltizam ettikten başka görmek ve işitmeğe de ihtiyaç arz eder.

Vakıa insanda icad kudreti yoktur, insanın ne suretle olursa olsun topladığı tesirlerin ancak gördüğü eşyadan, işittiği hareketlerden duyduğu seslerden vücut bulabileceğini kabul etmekte bugün hiç bir kimse tereddüd etmez; şu kadar ki bu tesirler ilk önce bir kimseyi, yahut bir şeyi taklid ile başlamıştır, ilk avazeler tamamiyle tavidirler, sırf tabiatın ibraniyledirler.

İnsanın bazı sadaları, vaziyetleri, tavırları elhasıl tabiatı taklid etmeğe başladığı bir zaman olmamış değildir; fakat bu hal mevcudiyet-i insaniyenin ikinci kademesinde, yani taklid edebilecek kadar bir tekemmül-i seka vuku bulduğu zamanda mümkün olabilmiştir.

İnsandan sadır olan tecelliyat-ı umumiye kendisinin haricten topladığı tesirlerin yine kendisinden bila-ihtiyar zuhur eden birer suretidir. Hakikaten insanın bazı tavırlar ve hareketler icra etmesi, bazı şekillere

girmesi, bazı sadalar çıkarması hariçden gelen tesirlerin icbariyle değildir de nedir?

Küre-i arz-- Canlı mevcudatın ses çıkarabilmelerine müsaid olacak derecede hava-yı nesimi tesaüf edercesine temizlendikten bir hayli zaman sonra insan tesirlerini (onların anlaşılabilir olan) ya bir şekil, ya birtavr ya bir sada ile izhar etmiştir.

Bu gün bir çok müdakkiklerin müşahedesinden anlaşılan şudur ki doğrudan doğruya hayvanları taklidden sada, hareketleri taklidden tavr vücuda gelmiş ve bunlar bir asl-ı müşterekten sudur etmek ve naz ile kaim olmak hasebiyle hayli zamandır birbirinden ayrılamamışlardır. Bu hareketlerin icrasında insanın iradesinin ve aklının yardımı olmadığı için bu tesirlerin, doğmasına sebeb oldukları sanatlarda en az akli olmak üzere kabul ediliyor, bütün vahşilerde ve ekser hayvanlarda edilen müşahedat bu farazıyeyi tasdik ediyor.

(x) Naks ruhun bazı heyecanının intac eylediği hareket-i cismaniye müzesinin sadece tavi bir neticesi olmakla başlamıştır. Yalnız bir san'at olması hasebiyle tesiriyle vukubulmuştur. Bu hareketleri az,çok ; a'sar veya seri bir ölçüye göre tertib ve tanzim ederek daha ziyade bir takım hissiyatı ifade etmeğe salih bir hale getirmiş ve hareketleri taklid sayesinde hayatın başlıca meşguliyetlerini bir takım tavırlar ve vaziyetler ile tercümeye kabiliyet kazanmıştır."

"Sada dahi sadabatın saffesinde devr-i tahassüs taklidir, nağme bir çok hayvanlara, hususiyle kuşların bir çoğuna yabancı kalmamıştır. Vahşilerin ve kuşların nağmesi az fasılalı olduğu gibi hemen de ölçüsüz vegayr-i manzumdur. Musikinin tahassüsi tesirlerde vasi şevk veyahud elemin , aşk yahut savtın istirari sadasındadır. Hazm ile tenevvü ve tevessü etmiş ve esasen kulağın ahz ve telakki ettiği savt istizaclarının ve akordaların kaidelerine tabi bulunmuştur. Kuva-yı beşerin tecessürleriyle savtlar arasındaki münasebetler müşahede sayesinde keşf edildikce musikinin de tasallut dairesi gittikce genişlemiş.

Mahdud ve yegane bir hissin ifadesi demek olan ve binaenaleyh tar ve yek eda bulunmak ibtidai nağme, asr-ı hazırda makamların tenevvü ve müşayemetiyle müttasıf olmuş (Melodi)yi doğurmuştur ki bu (elodi) ruhu beklenmiyen bir takım tahavvülat-ı müteakibeden geçirir.

Sonra tahlil-i psikolojiyayı daha ileriye itkedikce bulak sadaların tenevvü ve tasallütlerine alıştıkca (Melodi)ye alışmak katiyen ki notaların ve tanilerin aynı zamanda ihtisas etmesinden hasıl olacak tesirleri savtların tesirlerinden hasıl olacak tesirlere nisbeten kalır. Bilhasıl aynızamanda muhtelif tanilerin imtizacından vucut bulacak tesirleri muhtelif notaların icra edeceği tesirler ile birleştirmeğe o derece muvaffakiyet hasıl olur ki insan kulağın hudud-ı ihtisasını kendi kendine sorar."(1)

Resm ile yazının mebdei bir olmak üzere tanılıyor. Mevcut olan eşyanın şekillerini muhtelif maddeler üzerinde çizmekle hem yazı, hem de resim ikisi birden başlamıştır. Şekillerin taklidi olan ilk yazının , mesela (Hiyeroğlif) mebdei budur. Zamanla, ifadenin daha çabuk ve daha mükemmel bir tarzda vukuunu ihtiyaç ettikce bunlar ihtisarı ait olmuşlar ve kifayet etmez olmuştur. İhtiyaç işi daha ileriye sevk etmiştir. Elhasıl akılların tekamülü yazıyı bu günkü dereceye getirmeğe sebeb olduğu gibi yineki kifayetsizliğine de bir çare bulacak ve bu suretle mükemmelleştirecektir. Yazıdan ayrılmış olan resim artık kendi başına bir san'at halini almış ve taklidden başka bir maksadı olmadığı için onun tebeddül ve tevessüü ile uğraşmıştır.

Resmin heykeltarşlıkla ziyade münasebeti vardır. Bunlardan hangisinin daha yaşlı olduğunu kendi kendimize sorduğumuz vakit resmin heykeltraşlığa takaddüm etmiş olması ihtimali akıldan ilk önce geçendir. Bununla beraber bu öyledir. Fakat doğrudan doğruya mevcudiyet olan şekilleri ebad-ı sa-

ile vücudlandıran san'ata heykeltıraşlık tabiri nahih olduğu halde şübhesiz heykeltıraşlığın daha evvel vücud bulduğu yani resimden sonra zuhur etmediğini kabul etmekte tereddüd etmeyeceğiz. Oklar, bıçaklar, yontulmuş taştan siyretler ve saire henüz heykeltarşlıktandırlar. Mağara adamları zerafeti şeklide, tenevvü-i görünüşte arıyorlar, bu taharri o kadar tavidir ki taklid ile alakasını göstermek güçtür. Taklid sonra zuhur edebilmiştir. Bunun üzerine nebatların, heyvanların, insanın şeklini çıkartmağa hasr-ı dikkat edilmiştir. İlk önce az çok kaba olan bu taklidler, yavaş yavaş göz tecrübe kazandıkca, aletler mükemmelleştikçe itkam olunmuştur. Mısır ve Asuri heykeltıraşlığından zamanımıza kadigar kalan en eski san'at eserleri alametfarikalarının fatin intihabları sayesinde henüz gayan-ı dikkattirler. Yunanlılar canlı mahlukların ve hususiyle insanın heykellerinden müteessir bulunduklarından onları her türlü vaziyetler en tasvir ve tersim etmekten usanmazlar. Bunlardan başalarının maksadı taklidden başka bir şey olmadığı için öyle bir dikkat ve itina ile kopye edilir ki bu hal sanatkarın tasavvur olunduğu kadar yeni olmadığını isbat ediyor, Fidyas'ın ve Polikletin ilahları azametli ve hissizdir. Fakat yüzün ve duruşun bu tatlı nükuneti vücudu canlı olmaktan men etmez. Vücutlar titrerler, kan damarlarda cevelan eder... Hayatın suret-i zahiresi o kadar acele etmeyerek tasvir edilmiştir ki memnerden olduklarına kanaat getirmek için insan üzerlerine elini götürür. Bu büyük sanatkarları takib eden batın evvelki devirden - hissiyat-ı beşeriyenin iradesi cihetine müteveccih ve masruf- cayan-ı dikkat bir gayretle müntaz olmuşlardır nitekim bu şeyi tarcjedide çabucak ve iyiden iyiye tecrübe eder. Burada ihtiraza bir başlangıç görülmek istenilmiştir. Zannımıza göre bende bir yanlışlık vardır ki o da Aristo'yu Eflatunun ideali nokta-i nazarından muhakeme eden bazı kimselerin inadcı'iyle boyan-ı hal etmeleridir.

Zamanımızda heykeltıraşlık şeklin mükemmeliyeti ile elbette Yunanistanınki ile kabil-i kıyas değildir. Sebeblerini ileride izah edeceğiz. Fakat aramızda heykeltıraşlık Yunanistanınkine başka bir cihette faiktir: O da hayat-ı maneviyenin şiddetiyle hal ve tavra ifade etmekteki muvaffakiyettir.

Görüldü asab-ı seraiyeyi tehyic ettiği gibi renk de asab-ı basarriyeyi tehyic eder. Bu tehayyüc bir zevk olmak hesabiyle, zevki tekrar aynen hasıl etmek ve u'rumda insanların ekseriya uğraşmış olmaları umur-ı tabiiyyedendir.

Malumdur ki ecnas-ı kadineden ekserisi an çok kemale getirilmiş olan resimde, derece-i kabiliyetlerine göre, tevsi ettikleri parlak boyaları vücuda sürmeği severler. Hattaba gün bile nem eketinizde bundan müteleşşis olanlar vardır. Ekser kadınların ellerini kınalamaları bir misal olabilir. İşte resm o kabiliyet-i fizyolojiyeden doğmuş ve eşyanın muhtelif vaziyetlerinde arz ettikleri televvün-i hakiki gittikce doğru ve samimi olarak taklid etmek çarelerini taharri etmek sayesinde mükemmelleşmiştir.

M.Var

(x) E. Veron: Esthetique P 100 ch V

Kavislerle eserin vücudundan ayrılmış olan cüzleler kendi fikrinin mahsulleri değildirler, diğerlerinin düşünceleridirler. Binaenaleyh bu cüzlelerden en evvel mesul olacak olanlar burada fikirleri istiare suretiyle tashir edilen eser sahipleridir. Yalnız intihabda kusur etmek bana kalmış olacaktır.

(1) Esthetique E Veron 2eme Chapitre

MEHMED FERİD
Malumat Cilt 2 Sayı 33/34 sh: 710,711,712
18 Nisan 1311

F I L S E

SANAT

Resim ki bir Convention'dur(x) hakikat ile gülüş'ekten bütün sanatlardan ileriye varmıştır. İnsanın dimağından parça parça çıkan bu icad'i eşyanın en mükemmel ayinesi ve tabiatın manzaraları karşısında insanın hasıl ettiği teessürlere tercüman olmak içinde en münidar ve en ziyade temam bir vasıta olmak üzere bulunuyor.

Resmin bütün tarihi şu iki tabiatla kendini izah eder: Mazıları resmin ancak taklîddeki kudretini nazara almışlar vehayret veren tesirine kapılarak bunun hizmetini göze çarpan manzaraların harfiyyen tercümesiyle mahdud kılmışlar, ve sanatta teessürü , şiiri yani insanın asıl kendisini hazfederek nihayet sanatı onun yerine kaim etmekle iş bitirmişlerdir. Başkaları da bilakis münidar olan kudretine vurulmuş olduklarından resmi, söylenen yahut yazılan lisanın bir zemineesi suretinde telakki etmeğe varılmış ve resmi sadeleştirmek gibi, küçültmek gibi , bir takım tadilata mecbur kılmağı denemişlerdir ki istisnal ve lüzûm bu tadilatı akibet her nevi lisanı ihlal eder.

En büyük ressamlar onlardır ki bu iki kuvve'i cazibeye karşı iyiden iyiye mukavemet edebilerek resmin bu iki haysiyet'i tahliyesini bir ittihad'ı aksaya vardırmışlardır. Bu gün muhtelif irticaalardan sonra Halk Akademiyatı Mektebi (idealist) lerinin sadelik'lerinden ve romantik mektebinin bazen sahte olan süslerinden bitab kalarak yine hakikatın taharrisine kararddade olmuş , samimiyete sarılmıştır. Zamanımız ressamlı'ında bazı mücadelelere tesadüf ediyoruz ki şiir bahsinde müşahid olduğumuz mücadeledeki hasiyetler ile bize sarıh oluyor. Bu mücadeleler ise asr'ı hazır efkarının semtini teşkil ediyor. Bu samimiyet hırsı her yerde , her şeyde hakikatı arıyor. ona lüsum görüyor.

Resim bu seyle tabi olmak ve hissiyatı fikirlerin icabatına daha muvafık, yeni ve daha kuvvetli vesait i ifade aramak için tabiatın ve hakikatın mütalaasına her vakitten ziyade dalmıyor.

(Neoplastik) fenni bize gösteriyor ki mimarlık mücerred maddi bir ihtiyaçdan doğmuştur. Bedaiimiz mağaralarda, ormanlarda,kovuklarda ikamet ettikten sonra bunlardan az çok farklı ikametgahlar tedarikine kalkışmış. Bir vakitler Rumeli'deki ocağına benzeyen meskenine kapanmak için küçük ve dar bir delikten girmek için yerde sürüne sürüne gitmeğe bile hayli mücahedat çekmekte yahut başka bir biçimde bina edilen bir kaç taşdan ibaret olan meskenin mevcut olduğu halde ikametgahının ayyanat'ı ve giye tecavüzatından emin olmak için bir kanunun bile aşırlarca lüzum-ı icadını derkedemiyerek ekseriya vahşi hayvanlara yem olmakta iken, bugün akla hayret verir resim ve asaletli binalarda hayatını muhafaza etmekte saadetbulmaktadır. Görülüyor ki bu da sair sanatlar gibi tamamiyle fikirlerin terakkisine tabi olmuş ve bugünki mükemmeliyetini kazanarak bir sanat olmuştur. Bu tekâmülat nasıl terakki at-ı fikriyeye tabi bulunmamış olsun ki binanın mevcud-ı asliyesi bile terakkiyat-ı fikriye sayesinde, tecrübeler sayesinde kendi kıymetlerini anlatmışlardır.

İklimin mimarlığa doğrudan doğruya bir tesiri vardır. Evlerin tarz-ı inşasını , umuma ait binaların açık yahut kapalı olmasını, çatıların sivri yahut düz olmasını tertib ve tahsis eden odur. İşte bu sebeb değilmidir ki ekser mevkilerin ahalisini ince yahut kalın esvap giymeğe mecbur ederek heykeltraşlığa da kendi kudretini tanıtmıştır. Elbette eski Yunanlılar müsamahakarane giydikleri zırhları Sibiryada giyemeyeceklerdi. Yalnız bu kadar da değil, yağlı boya resmi de aynı tesirden kurtulamamış ve bilakis havanın parlaklığı vedomukluğu kendisinde bir takım ihtilaflara sebeb olmuştur.

Umumi bir nazarla bakıldığı zaman fenn-i mimaride muhtelif mevkilere alat ve edevat-ı inşaiye ile bu binaların , namlarına tahsisen yapılan

adamların derece-i muayyene ve mutebereleriden ileri geldiği tezahür etmektedir. Hakikaten gerek tarz-ı tahsisinin neticesi olan itikadlar, gerek zevkiin bizzat tesiri bütün sanatların tekamülü tarihinde büyük rol oynamıştır. Bu tesirler kendi kuvvetlerini hergeyden ziyade sanatlarda göstermişlerdir.

Mülhasıl, eşkal-i muhtelifesi itibariyle san'atın menşeini ihtizaza sebab denilen fiil-i fizyolocyayı, ve dimağın faaliyetinin ziyade tehyiye olunmasiyle bu ihtizazın hasıl ettiği zevki tarif ediyor.

Bu keyfiyet hiss-i san'i ile kaim olan sanatlarda , yani raks, nağme ve musikide hususiyle pek aşikardır. Evvelki sıkların akleden bir derecede bulunması hasebiyle bu zevk-i tahassüs az çok ihtisassızlıkle vukubulmuştur. İşte bu birinci devr ibtidaîsinca taklid, tecelliyat-ı sanaiyyenin en meluf modasıdır. İşte bu devr sanat taklidi devridir.

İnsan daha ziyade akıl iktisab ederek şahsi tehayyüllerini idrake başladığı vakit artık onları husule getirmiş olan şeylerin sadece taklid ile bir örneğini meydana koymağa kanaat hasıl edemez olmuştur. O zaman san'atkar - en ziyade mensub olduğu ırkın mizacına ve kendi şahsının zevk-hususiyesine daha ziyade tefevvuk eden bazı cenkleri, çizgileri, suretler intihab ederek az çok latif terkiblerden ibaret olan- şahsi icadleriyle zevkini daha kesretle hasıl etmek gayretinde bulunur. İşte bu devr (sanat-tezyiniye- art decoratif) devridir ki onda güzellik cüst u cusu birinci mevkii işgal eder.

Nihayet insan hayat-ıdimağiyesini tamamiyle idrak edecek mazzarala da fizyolocyayi vakaların müşahadesinde bir yeni zevk aramağa alışmağa başladığı zaman bir yeni tebeddül vukua gelir. San'at o zamandanidar olur, ve güzellikten ziyade hal ve tavırdan bütesseis olur ki bunu kendisine en esaslı maksad ve meşguliyet edinir.(2)

Yahut hislerin,tabiatların, fikirlerin, bir eser-i san'atta ziyadesiylesamini ve mükemmel olarkk vücut bulabilmesi ancak o eser i san'atın iyiden iyiye ilerlemiş bir medeniyete mensub bulunmasını iktiza ettirirsede yine hakiki bir eser-i san'at her ne zamana ait olursa olsun san'atkarı hal-i fikrini az çok iyiha elverişli bulunmaktadır. Bu halde san'at insanın kendisidir; denilebilir; çünkü bir eser-i san'atta hakim olan ve o eser-i san'atı mümkidar etmeğe sebeb olan sanatkarın şahsiyetidir. İşte bunun içindir ki en ziyade tarifi güç mevzulardan biride san'attır.

İnsan belki ekser insanlar bir levhanın yahut sanayie mütealliik bir eserin müşahade ve mütalaasından istidadı derecesine göre müteheyyiz olur ve o eserdeki san'atı ancak o suretle sezer. Lakin o eser ne için bu yolda tesir ediyor? diye kendisine sorulduğu zaman, değil avamdan olan bir adam hatta ihtisas erbabından olanlarbile san'atın mahiyetini tarifte aciz kalırlar.

Bir güzel şeyin bizde uyandırdığı tesirlerin ilk sebeblerini aramak bulmak iktidarımızın haricinde kaldığı için san'at hakkında kati bir tarif mümkün olmuyor. Bununla beraaber bir sanatkarın bitap ettiği umum ile kendi arasında tarz-ı tahassüs nokta-i nazarından iyice bir muvafakatbulunması şarttır. Çünkü bir eser, tarih-i tevellüdünün haiz olduğu derece-i fikriyeye yabancı kalacak kadar ihtiyar, bayatı görünecek derecede eskimiş yani evvelce herkesin ağzında çiğnenerek çürümüş, mefsuh ve batıl bir takı fikirler ve hayaller ile memlu bulunmak değil, hatta doğduğu vasatın derece-i medeniyesinden daha ali, daha münevver bir memleketin mahsul-i fikri bile olsa bu iki medeniyet arasındaki büyük fark infaksızlığın husulünü istilzam ettireceği için o yolda bir eserin itibardan düşüverməsi hatta tasaccübü uyandıracak kadar bir vakahükünü alamayacağı bedihidir. Fakat böyle bir fevkaladelik olmaz, çünkü böyle bir vaka kabul olunacak kadar doğru değildir; zira vıraset kanunu insanlar arasında velev ki cüzi olsun bir fark bulunduğunu göstermekte olduğu için yukarıda zikredile

kanunun mübalağaya vardırılmasını zikre lüzum görmem. Bütün insanların zekavetten aynı derecede vebinaaneleyh her bir ferdin tarz-ı tahassüsünün yekdiğerinden farksız olarak vukubulmakta olduğuna inanmak, hareketi katiyen red etmek, yani sürek tecukkinin, gerekse tedennisin vücudunu inkar etmek demek olacağı için elbette insanların birbirinden az çok farklı olacaklarını ve binaenaleyh bu alemler tarafından meydana konulan eserlerin dahi birbirinden, sahiplerine göre farklı bulunacaklarını kabul etmek zaruri görünür.

Çünkü bilindiği gibi keyfiyet-i binaiye, sath-ı arzın teşkil-i coğrafisi, iklim, adat-ı nevruse, konşulluk, tesirat-ı diniye, tabiat-ı şahsiye vesaire bu sahalerin birer mahir artörleridir.

Muvakkar Efendi

Amedi-i Divan-ı Hümayun Mulefasından

Malumat cilt 2 sayı 40 369, 370, 371
30 Mayıs 1312

U L U M - U F U N U N

(Sanat ile Fennin Münasebeti hakkında Hüseyin Ferruh Bey'e)

İradecim, Aşkım, Hüseyin Ferruh Bey!

Estetik meseleleriyle hayli zamandan beri meşgul bulunduğumuzu bilirim. Bu defa (Fen ile Sanatın Münasebeti) ünvanıyle yazmış olduğunuz makale-i bahusa sat-ı alinize gibi bir geç için hemen aten nezavar-ı tebrik tir: Bu mesele hakkında malumatınız- öyle sathi bir nazarla tabaka tereşşün eden- zanni bir hayal gibi dahil tetebbuat-ı ciddiye mahsulüdür, öyle olduğu anlaşılıyor. Müsahasa-i dakikanızı benden ize irsal buyurarak bu mesele hakkında mütalaat-ı acizanem malumat mevzusunda bulunuşunuzu hakkındaki itimad-ı teveccühkarenize bir delil gibi telakki ettiğim için makaleniz kemal-i dikkatle okumağa mecbur olmuştum. Teessüf edersiniz ki bazı zaruret olacak bugün bendeniz fırsat verebildi. Afvınızı istirham ederim.

Bu makale(Fen ile Sanat Münasebeti) ünvanı mevzuiyesi altında bir çok mühim meseleler ihtiva ediyor. Asıl mevzu-ı bahsinize dolmuş davayı isbat etmek isterken çok mühim bazı mesail-i ilmiyeye de iltifatsınız. İhtimal kalemlerinizin yegane kusuru budur. Açıktan açıya (Sanat) ile (Fen) in sırf vesaiti bir istidad-ı hünerverinin malumatından olan ilhamatın malumat-ı yakine ile alaka ve münasebeti ve tesirat-ı muksibilelerini tedkik ediyorsunuz; hüsn-i suretle idare ettiğiniz bu mesele hakkında verdiğiniz hüküm hakikate nazaran görünüşü için camibedardır. Bunlar hep muvaffakiyettir. Güzel..! Lakin o makaleye mevzu olan bahsin zamanında bir çok meseleler daha var. İlimde (Aristokrasi) ve (Demokrasi) meselesini epeyce kurcalamışsınız. Sanat tedkikatınızın derecesini gösteren - intikadatınızı bir actice-i katiyeye iktiran etmesi eserinizi okuyanları in tizarda bırakacak kadar dahil-bahş iken yalnız mühim noktalarını bahs ile iktifa etmişsiniz, ama karar vermişsiniz. Bu babda nahviyet ve insaf göstermediğinize hamil olmak doğru olur mu bilemem?! Lakin ilimde Aristokrasi ve Demokrasi meselesine bir karar vereydiniz bu makaleniz bazı iltibasattan kurtarmış olursunuz; yani: " bu meselelerde bizde bir hüküm yürütmeyiniz; bu laflarla gazete doldurmaktan maksat nedir?" gibi kaba bir itiraza hacet bırakmaz idiniz. Makaleniz hakkında yazılan şeyleri görürdünüz. Sayıdaşlığınızın cezasını görmüşsünüz. "Ne işe yarar?" tevbihine mazhar olmuşsunuz. Fakat ehemmiyet vermeyiniz, her yeniye karşı bir inkar bulmak eski bir adettir. Eğer muallim-i şehir (Faraday) bugün bihayat olsaydı şüphesiz sizi müdafa

ederdi. Galiba müşarileyhin hidemat-ı ilmiyesine karşı bile (ne işe yarar diyenler olmuş ki (1317) sene-i miladiyesinde Londra'da bir heyet-i ilmiye huzurunda Flor gazı hakkında (Ne işe yarar ?) diyenlere karşı (Fevaid-i ilmiye) mesele-i mühimmesine dair şu vecihle işaret-i beyan ederek" mevzu bahsimizden hariç olmazdan evvel bu maddenin (yani Florun) tarihini hatıra getireceğim ki her yeni vakıaya karşı (neye yarar?) demek adetinde olanlara bir cevab olmağa hadi olsun. Vaktiyle (Doktor Franklin) (Bir çocuk neye yarar) demiş. Fakat mücerrebin buna cevabı :(onu müfid kılmağa gayret ediniz)dir (Şeyl) ! Bu maddeyi keşfettiği zaman hiç bir şeye yaramazdı. Onun çocukluğu ve binaenaleyh faidetsizliği devri idi. Şimdi- ki sinn-i kemale vasıl olmuştur- kudretine şahit olduğumuz halde onu müfid kılmak için ihzal olunan gayrete müteheyyir kalıyoruz demiş. Görüyorsunuz ya bu adet pek eskidir. Faidesiz sözlere kulak asmayınız, size hizmetkar-ı terakki olacaktan vazgeçmeyiniz; bir gün olur ki ya dikkatlarınızın faidesini idrak edenler çoğalır. Sizi yani genç bir muhibb-i ilmi (Faraday)a benzetmek küstahlığında bulunmuyorum. O dünyada emsali emsal olan alim-i ülemadem idi; hem onun meşguliyeti sizinkinden çok ali ve çok müfid idi. Siz ise henüz iktisab-ı malumata kabiliyetli bir gençsiniz, işte o kadar! Fakat şeref değilsidir ki beşikdi ile meşgul olduğunuz mesail henüz sinninize ve zamanınız için pek erkendir! Şeref değil midir ki estetik meseleleriyle usül -i dairesinde tetebbuatta bulunan ve bazı mühim bahislerini matbuatımıza nakl eden siz oluyorsunuz!...

"İttihat Efendi Hazretlerinin tahminine göre :" Memleketiniz Osmanlılık halinizin sanayi-i nefisece gittiği derecesine göre değil bundan otuz,kırk belki yetmiş seksen sene sonra ancak varabileceği derecesine göre bir suret-i aliye-i mukakkikanede yazılmıştır. Avrupanın gittiği derecesine göre yazılmıştır." Benim için bu tahmin biraz mübalağalı olsa bile yine esasen pek doğrudur. Tarih en adil şahittir. Bu estetik mesailini - ki hiç olmazsa matbuatımıza tanıttığım Eşkene Feron ve saire meşahir-i hükemanın eserlerinden sonra fenni bir surette mütalaa etmek vakte olmağa başlamıştır. usül-i fenniye tevfikan mütalaa ve tedkiki hemen sizinle başlayor. Ondan evvel (Estetik) hakkında malumatımızın ne kadar fakirane ve fakat ne kadar da şairane olduğunu anlamak için bu küçük kitabın mukaddemesine bakmalı... " En güzel eserler insanı ağlatanlardır." cümle bütün estetik bahsinde sermaye-i ilm ve unsur-u hikmet imiş!... bu cümleyi üstadane bir kalem temlik etmiş ve : " En güzel eserler insanı düşündürenlerdir"-suretine koymuş alelhusus bir keşf-i mühimme-i muvaffakiyet hasıl olmuş. Her mevzuun bir veçh-i mahsusa münasib olduğu bulunmuş ve sarahaten beyan olunmuş. Bunlar hep güzel! fakat dikkat edilse bu keşf-i hazikuladeden başka bir yenilik görülmez. En büyük terakki hatvesi bu olmuş, burasına ileri varılamamış. Niçin en güzel eserler insanı ağlatır, niçin düşündürür? Bunun sebebi düşünülmemiş. Çünkü bu noktada artık (estetik) durur (Psikolojik estetik başlar. Burada kafiye ilm-i hakikuladesi çok büyük bir hizmet edemez (Psikolocya yani İlm-i Ruh) ve (Fizyolocya) fenleri hakkında ibtidai olsun biraz malumat-ı acizane lazım olur. İşte onun için şimdiye kadar (Estetik) bahislerinde laf hududunu geçen olmamış; binaenaleyh hep hükümler bu sebebten dolayı müşahedat-ı adiye üzerine mebnidir. Bu fikirler fen nazarında elbette mutebar olamaz . Çünkü adeta bazıhuşulların yahut Buğmanlarını gök gürlediği zaman ekseriya yağmur yağdırdığını görübde bu müşahede-i adiye ve sathiye üzerine :(yağmuru yağdıran havalar, gökleri gürleten havalar) gibi bir fikr-i basit hasıl etmesi kabilindendir. Fakat bu kadarı (Estetik) için kafi mi? Mesela: (Ölük Oğlan) hikayesini dinleyibde ağlayanların ve (Gülsün Bey) hikayesini okuyub da gözyaşı gözyaşı dökenlerin ve (Şihruz Bey)i okuyubda gülenlerin haline bakılınca , sonrada bu hale karşı düşünülünce insan (En büyük eserler insanı ağlatanlar veyahut düşündürenlerdir)....

M. Nar

RIZA TEVFİK

Malumat Cilt 3 Sayı 52 sh: 51,52

(Geçen nüshadan devam)

... cümlesiyle ifâde edilen o meşhur (Estetik) düsturunu meseleye nasıl tatbik edeceğini düşünür durur. Şimdi bir de düşünelim: Aşık Âsrem hikayesi, Buhalin Ney gibi insanı ağlatıyor ise yahut (bazı ötede beride görülen şiirler gibi) Zihnine Ney hikayesi insanı türlü türlü güldürüyorsa bu iki makâl-i fikri , bu iki eseri hem-ayar mı tutacağız? Şübhesiz tutamayız. Aşık Âsrem ile o diğer hikâyenin içinde mevzubahs olsa bile Selub-i ifâde noktai nazarından ne büyük fark var!... Hatta melahiyattan bir münekkidin iddiasına göre (Buhalin Ney)de istiğrak olunan buy-ı müşekkir şiirin mevhumatı olmamak kabil değil imiş. Bu belki doğru bir mülâhâzadır; lakin eski estetik düsturiyle bu tesir yine layıkiyle tarif olunamaz. Çünkü herkes o kadar koku alamaz. Hadd-i mevhumatı tayin etmekte mütehakkim olduğu kadar bizi de yanıltacak bir mikyas lazımdır ki ittihâzına göre o mikyas (insanı ağlatan ve ahat düşündüren eserler en güzel eserlerdir) düsturu değildir. Hiçbir şahabilmeklayım. Görüyorsunuz ki o eski düstur, intikadat-ı nazıranın tevlid ettiği (Estetik) meselelerini halledecek kadar mükemmel değil!

İşte size bu kadarcık ile kanaat etmeyerek onu yeni o felsefe-i hususiyeyi az çok ilmi bir metod ile ihmal etmek ve usul-i fenniyeye göre mütalaa edemem isteyenlerin eserine iltifa ettiniz. Mukayyer-i hadsiz bunu size ne derecelere kadar tavsiye etmiş idim. Sizin yegane kabahatiniz (Estetik) için bizim metalara müracaat etmeyib Spencer, Ten, Lot Reno, Vaşon gibi hem alim, hem hakim olan meşahire müracaat edişinizdir.

Fakat yegane kabahatinizbu ise , yegane şerefiniz yine budur. Bu gayretinizin mükafatı (ki hizmetinizin ne suretle telakki olunduğunu fark etmekten ibarettir) sizin için pek teşvikkarane olmamakla beraber o eserinizden beklediğimiz gibi sonra çıkarabilenler nazarında pek mühim-bahş idi. Sözümüz itimal buyurmasınız teşebbüsatınızdan sarf-ı nazar olunuz. Hem fenne riayetkar olunuz. Her şeyin hakikatını, oldan soruşunuz. Müşahedatınız şey hemen şimdilik faideli olmasa bile (Sanayi-i Nefisenin Felsefesi) olmak haysiyetiyle Hadd-i zatında pek mühimdir.

(Neye yarar ?) diyenlere de bulak vermeyiniz. Çünkü bu türlü tarizlerin-i fikr-i terakki değildir. Keşfiyat-ı fenniyede faydalanmalar neye yarar diyenler gürühundan olanlar değil midirler. Buharın kuvve-i elastikiyesi pek eski zamanlardan beri malum imiş. Fakat insanların bu kuvveye ehemmiyet vermediği müddetce bir şeye yaramamış; hatta çaydanlığın kapağı (Şeyle hatta çay ibriğinin teşkil-i bundan sonra olduğunu söyler gibi düşünmekle bir günü ifna ettiğini validesi nazar-ı dikkate alarak " o gün bu günü boşuna israr ettin. Bu ibrik kapağının böyle havalanmasını seyretmek neye yarar?" demiş. Hafızamızı kaçırmayalım! bir kaç sene evvel gayabilseydi neye yaradığını anlardı. Yılbalığın dilin teması ile bazı ecsam-ı hafifeyi cezbettiği Aristo zamanından beri malum idi. Fakin tecrübeye rağbet ve hadiselerden istifade etmeyerek yalnız akla (ki hal ale denektir?!) müracaat ile kitap yazma faide-i ni-faidesi devam ettiği müddetce (Ne işe yarar?) sualine cevab verilemedi. Bu gün kuvvet-i elektriciyenin neye yaradığını sormak isteyen olursa anlamederim ki kanaat-bahş cevablar verebilirim.

--af ve yumuşak bir deniz parçasının bir cereyan-ı elektriki tahtesirinde inkıbaziyet iktisab ettiği epeyce bir zamandır keşfolunmuştu; ihtimal ki o zaman bu keşfe karşı (tuhaf bir hadise-i tabiiyye!... fakat neişe yarar?!) diyenler birden ziyade olmuştur. Fakat (Profesör Morse)un bu suale ne güzel cevab verdiğini anitelgeafın ancak bu keşiften sonra mümkün olduğunu bilenler nazarında (Bu ne işe yarar?!) sözü kadar sakıyane bayağı bir söz olmasa gerek! - Bazı cisimlerde (Florasans) diye bir ışıldamak haşiyeti var imiş... "eve varsa ne yapalım? onunla uğraşmak ve esbabını tedkik etmek kadar beyhude bir şey olamaz!" diyenlerin sözü haklıdır.

Yoksa Profesör Röntgen o ehemmiyetsiz hadise ile uğraşırken X guaatını keşfeder. ("e işe yarar ?!) diyenler yine sözlerini tekrar etseler bile onun ne işe yaradığını herkes bileniyeceği için cevabı tenezzül bile olunma Yoksa yalnız ufak tefek işlere arayabilmesi ihtimali için değil. Şeir hakkındaki efkar ve kanaatlerimizi değiştirdiği, bize hakikat-ı eşya için yeni yeni fikirler verdiği için ne işe yaradığını biz yani fünuna mensubiyetle müftehir olanlar bir dereceye kadar anlayabiliriz. Daha saymak lazım mı? zannederim ki değil!! yoksa bahsimiz- ki malumat-ı yakiniyemizden ibarettir- hep şu eta zerre kadar ehemmiyetsiz görülen o adi hadiselerin esbabını aramak maksadiyle, meraklyle bulunmuştur ve malumat-ı fenniyenin esasını teşkil etmiştir. Nevton, Galile hep elmanın düşmesini, kandillerin sallanmasını nazar-ı dikkate alarak kavanin-i mühimme-i tabiiyeyi keşfe muvaffak olmuşlardır. Başlar boş olduğu için sıfır saatlara bakanlarda bu bu muvaffakiyetler görülmüyor. Semada da sonsuza bakan çok olur. Fakat onlar ziyanın istihtabını ancak görürler. Demek ki öyle bir göz, öyle bir teemmüle lazım.

Fonografın, Kinetoskopun ilk ilk daha bir çok keşfiyat-ı mühimmenin evveliyatını teşkil edecek olursak hep ehemmiyetsiz hadiselerden istihsal olunan hakikatleri buluruz.

Binaenaleyh ne işe yarar demek, düşünmeden, bilmelenmeden söylenen yalnız tehevvüsat-ı asabiyeye tabi olarak söylenir. "Cehl adüvv lina cehl"

Hakikaten hadd-ı zatında hiç bir şeye yaramaz. Fakat bir insan kendini ihata eden eşyadan her biri bir işe yaratmağa çalışmalıdır. Tarih-i terakkiyat-ı beşeriyeye bakılırsa medeniyetin teşekkülü de bundan başka bir şey değildir. Zekiyle kavyum lağeleri ve sair tarihat-ı mühimme hastalık ikalından başka ne işe yaramadı? Fakat bu gün fennin terakkiyatından istifade ediyoruz. Yalnız bu gibi mudan şeyler için ticaret aleminde milyonlar sarfeden görülüyor. Binaenaleyh işe yaramayacak bir şey olmadığı ilmen servet noktai nazarından da sabit olur gibi oluyor.

Hem bir de herşeyin bir işe yarayabilmesi için hakkıyla bir zaman lazımdır. Şimdiki Avrupa kıtai mamuresi yoktuyla bataklık halinde iken ne işe yarayabilirdi?!

Artık lüzumsuz itirazlardan vazgeçip de herşeyi öğrenmeğe veher öğrendiğiniz şeyi bir işe yaratmağa çalışmalı ve müşahedatı fikriye sarsına galiba çalışmağa alışmalıyız. Elimden zaman gelmez; her şeyi öğrenelim. Mesail-i ilmiye ve felsefiye ile meşgul olarak bu işe yaramazsa iki naçiz gazel elbette daha ziyade işe yaramaz.

Yalnız itirazatın iki cihetini de düşünmeye mecburum. ("e işe yarar?di enler fevaid-i ilmiye aradıkları için böyle bir sual sormakta yek haklı olurlar. Fakat bu (acaba) ile beraber olursa saadet-i halinize hadim olacak şerait-i lazime ve müfide elde etmek demek olacağından bu sürette vaki olan sual memduh ve makbul olur.

Hüsn-i telakki olunur; çünkü alakadarlığıyle istikbal-i ilmiyeye davet eder. Fakat yalnız kuru bir itiraz için olursa terakki-i fikriyeye en ziyade mukavemet irae eden bir muamele budur.

[illegible]

Nasıl Nevfil

Malumat Cilt : 3 Sayı 52 sh: 63,64
5 Eylül 1312

(Geçen nüshadan devam)

.....u kadar tafsilata mecbur oldum; bahsi uzattım. Bakın yalnız size böyle bir itiraz vaki olmuş olduğu için değil - belki şimdilik hiç bir işe yaramaz zannolunan şeyle meşgul olduğundan dolayı- her zaman böyle tarizlere uğradığı için bahsi uzattım. Sizi bevzamül ettim. Her halde bu tenkid-i daim - hulus -ı niyet ile - her güzide fevaid-i ilmiye arayıbda (acaba şu ne işe yarar?) diyenlere karşı değildir; Battal Gazi gibi Arzu ile Kanber gibi masal kitaplarından başka bir şey göremedikleri halde felsefe ile fen ile meşgul olanlara karşı bir muameleyi boş görenler içindir. Hem bir şeyde (fevaid-i ilmiye) aramak ve bulmakta- tecrübeye ve itiyadına göre herkese müyesser olamıyor. O da malumatlı ve mütehassıs olanlara mahsus muvaffakiyetlerdendir. Hatta akıl ilede olmuyor. Meselâ bir maddei nebatiyenin veyahut mihaniki birkeşfin neye yarayacağını-zannedersem- herkes kestiremez; bir bilen lazım, o bilenler sınıfında ise mutlaka cahiller dahil değildir- doğrusu budur- Fakat husuiyet kaydiyle yani zamanımıza nisbetle size bu makalelerden kim istifade eder diyenlerin bu sözün hakkı yok değildir. Filhakika büyük bir gayret ile yazıldığı aşikar olan bu makaleden kim istifade eder. Evvel emirde tercüman olmak gayretinden bulunduğunuz efkarın vuzuh ile ifade olunması için müfrede istilahat-ı mahsusa yok. Biliyorsunuz ya?! (Hergeyi ben Fransızca'dan tercüme edebilirim) iddia-i safderunanesinde bulunan bir kimseye objektif, subjektif kelimelerinin lisanımızda mukabilini sormuştunuz da cevap vereceksiniz de : İstersek bir (Istılah Lügatı) yapabiliriz olduğunu size söylemiş ve bu gürültü ile sevabı atiyye talik/etmiş idi. Hem bu zarureti ayıb görmem, ihtimaldir. Lisanınız tekamül etmedikce hiç bir kimsenin hatta hiç bir ferdin bile - ne demek olduğunubildiği halde - bir kelimenin mukabilini bulması mümkün olamaz. Demek istersin ki bizim lisanımızın fen ve felsefe istilahatı yoktur. İstilahat-ı edebiye varsa da (skolastik) bahsi için haricinde olduğu için onları kaydetmiyoruz. Filhalde bu makaleniz (sebebi zamandemutebendir) Hem estetik-saadet zaten bahsiniz için lâbüd olan birinci şartlardan biri değildir ki bazılarının fikir ve itikadına göre bir (nefs) iş bu malumatı tezyin eder imiş. Benim için felsefe, estetik, fünun sanayi-i nefise olmak üzere zikr edilmelidir Siz bu hakikatı da - fakat sebabını pek izah etmeyerek- beyan etmişsiniz. Görünce çok memnun oldum. İnsanın ihtiyacı hemen bir lokma nane değildir, diyorsunuz. Bekadar doğru ; felsefenin (atş-ı bahsi hakikat) ın ne mübrem bir ihtiyac olduğunu anlamak için (Helin) (Arşimed) (Harezmi) ve emsali gibi ilim uğrunda bütün lerini şehidane feda edenlerin tercüme-i ahvalini görmeli(y) Terakkiyata her vesihle bais olan bu gibi keşifin-i kiramdır ki ekseriya hizmetlerinin mükafatını gıbta edilecek gibi olmuyor. Lisanı ıslah eden de onlardır. Başka fakat avam daha bu dereceyi hiç bir memlekette bulamamıştır. Malumatın seviye-i vasatiyesi nazar-ı ibrete alınarak şartiyle yine her memleketin cahili cahildir. Ve bu nevi ihtiyaçlara nisbeten pek azdır.

İnsanaleyh size karşı herkesin i tiraz ına hakkı bir şey varsa o da bu gibi nazik hususa ve muadil olan mesail-i mühimmeyi bir (gazete)de yani avamın terbiye-i efkarına hizmet edebilecek olan mecmua-i matbuatta tab ettiğinize dair olan sözlerdir. Bu meseleleri ganim olan bahisler her kesin ağzından dolaşacak kadar adiyane bahislerden değildir. Malumat'ın sırf (Arie tokrasi)sini teşkil eder. Öyle olduğu halde onu bir gazetede neşr etmekten

ise ayrıca bir kitab suretinde basdırıb ahbabanıza takdim etmeliydiniz. Bu mütalaanızla - fakat bu gün- umumun efkarına istimal ki hizmet etmiş oluyorsunuz. Makalenin a isto ratca yazılmış olması bizi şimdilik gerek-i hizmetten mahrum bırakıyor. Fakat bir meselenin mahall-i arzında ehemmiyetini avamın mı tayin? Bir mütalaanın ehemmiyeti, anlaşılmak olub olmamasiyle takdir mesele ilm-i heyet meselesini mahalle bekçisinden sormak vahut (binetalian) meselesinin muamelat-ı sarrafiye ve ticariye üzerine tesirinin ehemmiyetini kahve köşkünde öğrenmek, anlamak gibi bir şey olur. Bu memlekette herkesten evvel doğmuş olmamıza halde henüz çok genç iken bu gibi dakik meselelerle uğraşmamız ve meşagil-i mühimmadan bir çokunun ve efkariyle aşinalık peyda etmiş olmaklığımız bizim için ne kadar şeref değildir. Hatta benim nazarımda gazel namına makul gayr-i makul söz söylemekten ve hikaye namına saçma sapan şeyler (şu mahkum yazı dahi ile) yazmaktan ise bu gibi mesail ile uğraşıb iyi kötü bir mütalaa yazmak daha ziyade mucib-i istifadedir. Fikrim yanlış anlaşılmasın! Şiir de lazım, gülüş de lazım. Sanatı ana hüküm kanununa böyle şeyler tabi olmalı. İşte bu şöyle olmak ayıb olur mu? benim mukaddeb-i edebiye hakkındaki fikrim bu mülahazat hakkındaki fikrimin aynıdır. Tuhaf değil mi? Bence kokunun ve tadının iç esbab içinde bahiç içine alınmaz bir derece-i muayeneyi hiç aşmamalı. Mühimdir. Mesmetem ki bir olsun, ahbab-ı felsefeyi tedkik sahibi'nin nitekim, ahlaka da mesellerinizin menşeinden bahsetmeniz zaman-ı münasebetle istirdad olunurlar. Ama ben katiyyen kani olmuşumdur ki bize ahlakı da insaniyeti de en evvel ve herşeyden ziyade yükseltecek marifetimizi temin edecek fendir, fakat fenn-i hendese değil fenn-i ahlaktır.

[illegible] Var

Ziya Şevfik

Malumat Cilt: 3 Sayı: 55 Sh: 97,98
12 Eylül 1312

(53 'üncü nüshadan devam)

.. Evveti... Hakikatin her vechile hem suretle inkişafını (tahassüyat vetecarüb-i usuliye) den bekleyeceğiz. (Ahkam-ı Kemniye)de bu tarz üzere usül-i dairesinde icra olunan tecarüb-i müteakibe ve müteşabihadan istinbat olunan hakayık müteaddiddir ki, avamın nazarında hafi olsa bile erbabı nazarında yakiniyet derecesinde subutu mümkündür. Bu (fenni metod) ise yalnız ulum-u tabiiyeye münhasır olmakla kalmaz. Hatta (tasnif-i ulum) hakkında ibtidai bir takım malumattan bile mahrum olanlar sosyoloca ilminde yahut ilm-i ahlakta -fenn-i makina ve ilm-i heyet kadar- katiyyet olmadığını yalnız işitmekle hadisat-ı ahlakiye ve içtimaiyenin bir ilm-i mahsusa mevzubahs olamayacağına kanaat getiriyorlar. Halbuki pek şayan-ı dikkat bir garabet arzeder. Bu (metetik) meselesidir yahut ahlak bahsidir, ilh.. buna fen diyorsun! Fen-i tarihçiler benim nazarımda sayan-ı merhametler, (ki science yani ilm mukabili olsa üzere kendilik bilmefark kullanıyorum) hakkında ne acib tasavvurları, ne acib fikirleri var!!.. zannediyorlar ki fen, ilm -şu mahud bilmecelerde olduğu gibi- rengi var, lezzeti var, fakat kokusu yok, yarısı yenir, yarısı yenmez, herkeste yok fakat sebzevatcıda var bir (şey)dir... Zannediyorlar ki fenn-i tom gibi veyahut çaknak taşı gibi başlı başına kaim yani müstakilen mevcut ayan-ı sabitedendir. İşte buraya karışmaz denekle vukufsuzluklarını mazur göstermek ve bu cahle erbab-ı fennin terizatından yakayı kurtarmak kabilinde olan biganeler elbette fenni çukur çeşme bekçisi gibi bir şey zannediyorlar ki kişver-i tabiatte şu mahlesine karışıb, bu mahlesine karışmayacağı hakkında gayet alimane bir itimad ile kendilerine hükümler veriyorlar. Fakat bu kadar cahil olmak için pek allame olmak ta lazım değil! yalnız fennin terakkiyata tarihinehiç olmazsa bizim gibi meraklılar kadaroık olsun- az aşinalık kifayet eder

Fenn-i hikmet vaktiyle ziya bahsinde hecele [illegible] muzaaf ve tahlil-i tayfiye karışıyormuydu? Şimdi bu hadiseleri nazar-ı dikkate bile almamış, müşahade bile etmemişti. Fakat çok zaman oluyor ki bir taraftan (Fung), (Fresnel) ile diğer taraftan (Fraunhofer) ve (Kirchof) ile hükm ve kudreti o kadar arttı ki şimdi o ziyaret-gah en büyük-fenadır- Fenn-i kimya vaktiyle (Stahl) Flojiston'i ile mübahazalarla devam ederken "bilir ki idi zerrelerin şart-ı ittihadı tedkik" Tabiat (Dalton) un tahkikatından sonra (Tenasüb-i basit ve muzaaf-i kanunu) keşf olundu; Dalton' eser-i himmet ve dikkati olan bu kanun ile (Bişrom)in (İzomorfizm) kanunu bize o yurut-mütthadın bir hayli [illegible] gösterdi; [illegible] o kadar rana gösterdi ki billurlaşın ekal-i [illegible] sonsuz yalnız zerrelerin şart-ı ittihadını değil, bir de recaya kadar sebeb-i yakinini bile bildirdi. Evvelleri her maddeyi mürekkebinin bir şekl-i hendesi [illegible] tebellür et etse bilinmesi sırr-ı hikmeti anlaşılamamış kalmıştı; bu gün o dahiye müteşebbis olmalıyız ki bize yalnız zerrelerin şart-ı ittihadını değil moleküllerin [illegible] sırrından esrar-ı teşekkülünü bile bildirdi.

Tebellür keyfiyetinin de ekal-i [illegible] nden-i nevinin tabiat-ı [illegible] sıra değil ihtiyat-ı tekabüle, adedi anasır ve atomların vaziyetine tabi olduğunu isbat etti.

[illegible]

Hasan Şerfik

Maluma cilt 3 sayı 55 sh: 125,126
26 Eylül 1312

(55 inci sayıdan devam)

.... [illegible] tecavüzatı tarihinde bunca benzer tecrübat-ı acaibden sayılacak kadar eğer etildir. Vaktiyle yeni (Biyoloçya) ilmi lazımiyle teessüs etmeden evvel (tevellüd) (hazım) (hareket-i ganiziye) vedahi sair mühim efal-i hayatiyenin keyfiyeti hakkında o kadar [illegible] ebheler vardır ki bu sahalarında ulumun saffe-i sabıkatını ihata etmiş olan ekabir-i müdakkikin bile (bunlara fen karışamaz) demekle emin et etmişlerdi. Lakin (Harvey) indevenan-ı devri keşf etmiş (Havaziye)nin- Biyoloçya ehemmiyetini hakkıyle tetebbu etmesi ve daha sonra (hulul un keşf olunması ile tevellüd keyfiyetini ihata eden efal-i şübhatın bir çoğu dağıtılmadı mı? Birçok ulema ile beraber merhum tabib ve hakim Molşet enstitüsünün teşkilinde muvaffak olduğunu çok güzel tetebbu etmiş ve ensice tahavvüz eda ede suyunu gayb ederek yavaş yavaş intişar vukuu bulduğunu ve bu sayede uzviyet-i maddeyinin teşekkülünü beyan etmiş daha [illegible] çok ulema bu muamelatın saffe-i sabıkatın devran-ı hayatta ne büyük rolü olduğunu lazımiyle tedkik ve tetebbu eylemek ve herkesin anlayacağı bir surette efkar-ı ilmiyelerini nesr ve ta'lim etmişlerdir.

Bu gün (Termodinamik) ile (Biyoloçya) ilmini bil-ittifak uzviyeti bir makineye tetbik ediyorlar ki o makinenin vazifesini, işi (Kuvvet-i makineyi) (Kuvve-i hayatiyeye) tahvil etmektedir. Gıdalar ise aynen ünsür hizmetini ifa ediyor, hem ensiceyi tecdid ederek devam-ı hayatı mucib oluyor, hem de faaliyet-i uzviyenin imkan-ı devamını temin ediyor. Bu mevzuatta [illegible] bizim kütüphanemiz için ziyade şayandır. Bu gibi malumatı nesr-i tahrir ile [illegible] mümkün olmak ehemmiyetinin fevkinde addolunur. Hoca Tahsin Efendi merhum bu yeni fikri Tarih-i Tekvin'de [illegible] etmeğe ibtida etmişti.

Bir milyar evvel çok evvelleri vücudat-ı jeolojiyi esasen ziya-yı şemse atfederek tarif edebiliriz idi. Fakat bu babda sarrafadar malumat olmayınca veyahut hiç olmamasa mektublarda nasıl tedris olunan (malumat-ı ibtidaiye) kitapları nazar-ı dikkate alınmağa tenezzül olunmayınca insan dahi olsa bile bu keşfiyata yalnız kuvve-i hariktesiyle vasıl olamaz. Bunlar sırlardır; ancak esbabı ona vakıf olur. Zihin kuvvetiyle bulunmaz. Çünkü binlerce

seneler den beri tahakkuk eden malumat-ı ilmiyeye bu gün bir suret-i mahsusa almıştır. Yani Renaissance Organicee olmuştur. Hatta değil keşfiyat-ı fenniyeye yalnız akıl ile onu avlamak o keşfiyata sebep eden usul-i fenni hakkında bir fikir hasıl etmek bile değildir. Eski nebi adamlar bilir yoruz ki fünunun mukaddemat-ı ilmiyesi ile her nasılsa hiç ülfet etmedikleri için muvaffakiyet-i fenniyeye katiyen inanmak değil ihtimal bile veriyorlar(x) Mesela: Yanimede takriben 1.000.000) kilometre bu tarafta bir seyyare-i sema-vi olan Ziyanın sürati nasıl tayin olunabilir. Halbuki güneşin kütle-i müştereke-sinde demir, sodyum, kükürt ilh. gibi maddenin mevcudiyetini bir yıldızında ötesinde bulunan bir madde ne suretle tayin edebilir. Muhakkak bu sonlar yahut küre-i arzı tartmak mümkündür. Deniliyor. Hiç bu olur mu? Bunlara ihtimal yoktur. Bunlar hep zanniidir. Lakin çok akıllı kimseler var. Fakat akılları-yle bu gibi böyle şeyleri tayin edebiliyorlar. Ölçmek denildiği zaman hakikaten ipilik ile, endaze ile, tartmak denildiği zaman hakikaten terazi ile, kantarla, bir maddenin bir yerde mevcudiyetini tahkik lazım geldiği zaman hakikaten gidip görmek ve akıl ile de mukayese mümkün olur bilmiyorlar. Bundan başka hakikat-ı ilmiye bir tarikı yoktur. Anlamıyorlar. Çünkü muamelat-ı adiyede ölçmeği endaze ile, tartmayı terazi ile, görmeği gözle dir. Eğer ziyayı ölçmek isteyen adam ipi ile yahut endaze ile ölçmeğe kalkışsaydı bu da herkesle beraber hakikaten inkisarsızlığına kail olurdu. Ahat ziyanın sür'atini ipilikle ölçmeğe zahmet etmek veyahut güneşin kütlesinde demir ve kükürt var mı yok mu bilmek, anlamak için bekamahal ta güneşe kadar gidip bizzat tahkik etmekten başka yol olamayacağını düşüne-bilmekle kalmak veyahut küre-i arzı ta tire olsa olsa ancak bir kocaman bir kantarla olur zannetmek ne kadar sakıncalı bir safderunluktur. O kadar ki bu safderunluğu bizzat ilk defa bilirim çünkü küçük çocuklar daima bu ziyaları üzere düşünürler. Ben kendi payıma itiraf ederim ki küçücük iken böyle düşünürdüm.

Lakin isteyen bir insan akliyle beraber ne kadar büyürse usul-i fenne vakıf olmakça zahiri bir cihetle yine çocukkalır. Onun için falan adam bir su damlacığındaki atomların büyüklüğünü tayin etmiş, bahut / tayf-ı şemsi-nin yedirenginin istizahatı ve elvanın (tul-ı mevce) nasıl tayin etmiş diye işitir iseniz aklınız ermedikçe inanmayalım. Bu günlük bir günahdır. Fakat bu olamaz imkanı yoktur. Bu fenlerle olan alakanın olmuz demeyelim, çünkü bazen olur. Ben insan vakıf olduktan sonra ne kadar gördüğüm şeyan-ı hayret bir şey olmadığını anlamakla beraber yine başıfılık dahasına hayran olmaktan kendini alamıyor. Bunlar hep sahil-i müşahidir. Meselâ Kolombun yumurtası gibi kolaydır. Burada fazla bahis, hariçten münakaşasını bitirmek istemiyorum. Fakat bir şöyle diyeceğim. Bu ile de anlaşılmayacak bir cihet olduğuna kanaatim, lakin o şüphe maddiyat cihetinde değildir. Sağlık yerde bunu izah için çok tafsilat verilmiş olduğu için burada bir çok kıl-kal'alleştirmeğe cesaret görmüyor bu tafsilata. Şu kadar ki o da teessüf ederim. Fakat ne yapalım ki en ziyade tahakkukat-ı fenniye esas ittihaz edildiğinde sonra akıllar, adeta irsaliye içinde bazı evsafsızlıklara, şarlatanlıklara inanmakta sarre kadar haysiyet-i akliye gösterilmiyor. Meselâ seyyaratın muharrikelerini veyahut bize olan bu mesafelerini veyahut ziyanın sür'atini ölçmek gibi takdiri bir şeye imkan olan kadarına inanılıyor da (ispiritizit) lehiyle yapılan son moda o şarlatanlıklarına inanılıyor.

Sabık fennin ta diri tabiatıdır, sonu yoktur. Kusursuz değildir. Fakat (tecrübi) tabiri ile (sanni) tabirini bir tutmamalı, bir hesab ben tecrübi olur, ben katiyen doğru olur. Hatta ameliyatta pek ehemmiyetsiz gibi hatadan sarf-ı nazar edilebilir. Bir de bir mühim nokta daha var.

Herşey hakkında malumatımız bir olamıyor. Nihayet-i tahliliye ve makine ve riyaziyyat ilh.. Hakkı da bizi qualitatif bir ilmimiz olduğu halde hala fizyolocya ve onun biolocya da ilmi miz keyfi qualitatiftir. Fakat yavaş yavaş nisbet-i muadeletin o hadisatta ta inkişafı o dairede de malumatımızı kemmi bir hale getirebilecektir. Meşhur Nikoeli bir gün (fikr)in

(muadil-i mihaniki)si bulunabilecektir. Mamafih bu bunu ümid etmek bulanlık olmaz. Çünkü mu'adelat bir nisbettir. Her ikisi de nisbetlerden başka bir şey değildir. Bunu hissetmiş ve bir düstur ile ifade olunmasınıçin ihtimalden sarfı olunur. Bunlar hep ihtimal-i akli dairesindedir. Fakat bir şey var ki ekabir-i ilme a'lâ ihtimal olmıyacağını itiraf ediyorlar. Meselâ: Fikret nedir? alim nedir? yani bu kainat ve mahiyetin mâhiyeti nedir? Bunu zannederim hiç bilemiyeceğiz. Bunu da bilmiyoruz demek ayıp değildir. Bunu (Spenser) (Büchner) (Debuvrereymon) (Fayet) (Thomson) (Kant) (Jül) ilh gibi hükema o zümresine dahil değildir. Bu gibi sevat-ı kiram (nefs-i emri insanın katiyyen teyakkun etmesi mümkün değildir) deyince ihtimali ben kemal-i aczimle bilirim diyenen. Fakat hadisat yanlış vasıtasıyla idrak ettiğimiz tecelliyat başka, nefs-i emr başka! Hem ise hadisatı havassımızın müteceli olduğu gibi mütalaa edemeyiz. Demek oluyor ki şimdiye kadar vaki olan ve ekserisi benim nazarımda hâlâ bulunmamış ihtimalat (fen-science) e değil (mabad-id tabiata-metafizik) e vaki olmuştur. Bu iki şeyi bir zannetmeğimiz için ihtimalat-ı ve kıyastan dolayı yanlış hükm olunuyorum. Çünkü benim de birçok ihtimalatım var, ama, hikmet, kimya ve riyaziyat kanunlarına değil. Yani muhakemat-ı fenniyeye değil!

Musa Şevfik

Malumat cild 3 sayı 59 sh:214,215,216
25 Teşrin-i sani 1312

(59 numaradan devam)

Mabad-üt tabiata müteallik olan hususu gibilerini burada uzun uzadıya tahdid etmek mümkün değil ise de herkesin zihninde yerleşmiş ve hatta en büyük ülemayı bile şimdiye kadar aciz bırakmış olan bir şüphenin en mühimlerinden birini bir misal olmak üzere nazar-ı tedkike alıp zihn-i beşerin cüst-u cönunun ne suyak üzere vaki olduğunu ve bu hatta hareketin nasıl olub da akl-ı selimi iki çıkmaz yola isal ettiğini bir dereceye kadar anlatmak mümkündür.

Meselâ hikmet-i tabiiyyece hâlâ ve hâlâ meselesi ve umum müteallikı olan (action a distance) (yani bilvasıta bir kuvvetin uzaktan uzağa tesir edib edemeyeceği) meselesi esasen müstenasıc olan mesaildendir. Hikmet-i tabiiyece felsefece ise ehemmiyeti kabil-i inkar değildir.

Şimdi mesafesini alem kabul edemiyor? Eğilir ve tevabii gibi anasır-ı maddiye arasında (atomlar) hala-yı mutlak kabul etmek bugün kâbil değildir. (Hem Bir Milyar Tomson) un (atome gyrostatique)inden beri atomlar büsbütün başkadır. Bugün atomlarımız eski zamanlarının ve tevabiinin atomları gibi hacmeli ve eşkal-i mahsusa üzere mülâhaza değildir). Evet hala-yı mutlak kabul etmekten katiyyen elim hatıra eder hale (Profesör Faraday) dan beri (yani ziya ve hararet ve sair müessirat-ı gayr-i cismaniyenin ihtisarıçin mutlaka elastiki bir (vasat)ın lüzum-ı mevcudiyeti bittabi ilm ve bi'riyaziye tahakkuk etti'i günden beri) hala-yı mutlak kabul etmek müntesibin-i ilm içinayan-ı tayib ve vukufsuzluktan sayılır. Meselâ Kelvin gibi her iki ihtimalinde adem-i imkanına hâil olmak lazım gelir. Hâlâ mutlak yerine bir (şey)koyacak olursak cerem-i semaviyenin hareketlerinin dilek ve temas ile bedahet hasıl edeceğini kabul etmek mümkün olamaz. Enaafih bunca zamandan beri vaki olan rasadat ve hesabat böyle bir hayalâ aklını düşürmeyecek kadar temînat veriyor. Fakat şimdiki fikirlerin Kelvin zamanından çok farkı vardır. Ve (devair-i atomların) kemal derecede latif seyyalat derununda hareketlerini hesab eden (Helmevlenc)in (Tomson) un (Fayet)in bu zamandaki fikirleri başkadır o kadar başkadır ki bu zatların tarazıyeleri esasat-ı riyaziyeye muvafık düşüyor ve hadisatı pek güzel tarif ediyor? Bu nokta-i nazardan bakılırsa adeta bedihiyat mertebesinde görünüyor. Pek çok sözüm, İnsanlar gördükleri hissettikleri şeyin hakikatını tahkik etmek ile meşgul olmadıkları için gördükleri, hissettikleri şeyi

şeyler yine gördükleri hissettikleri kadar biliyorlar. Sonra ilmen bu kadar cıkla iktifa etmeyerek zihin yorub , düşünüb tecrübe ve kontrol edib mahsusat hakkında bir fikr hasıl ettiği bilinleri bir neticeye iktiran ettiğini avamın nazarında bedaheten batıl ve mütenakıs görünüyor. Okumak,yazmak bilmeyen bir çok kimselerde bu hakikatı bizzat tecrübe ettim. Meselâ ecsamın hikmet ve kimya noktai nazarında vaziyeti teşkilini söyle çok ami adamlara anlattım(şimdi okuyanlar böyle ise ...) Evvelen ve bakalım ile güldüler. (göz var izen var iç ufak ufak şunlar bunlar (hücreler) birbirine dokunmadan nasıl durur. Deniz tüccardır gibi "Ne diyor?) Hikmet ve kimya fenlerinin yok olduğu bu fikrin bedaheten batlanını isbat etmek için dahi (bak bu taş şu taşın yanındaki ne) birini tutuyor mu)diye tecrübe göstermeler de bulundu. Şimdi ona ne demeli acaba bu yanlış mı? Nefs-i hakikat olduğunu bilmem fakat Evliya kadar insanlarda hasıl ettiği efkar içinde o derecede aklı hakkın hakikat gösterdiği olur. Eğer avamın aklı kabul etmiyorsa bir sebeb vardır, onun için o da nazarda (Şeriat) ile (bedahetten) farkı yoktur. Meselâ bir taş parçasını nasıl görürler , taş hakikat-i halde de öyledir(birbirine dokunmayan hücrevecik(?) faaliyetlerini muhafaza ile beraber üç türlü hareketlerinde devam eden atomlar) o müstenih zihinler bir şey anlamaz ve (bedaheten batıl - absurde) o dur unda katiyen şüphe etmez. Onun için avam-ı nas (sensüalizm) dairesi dahilinden çıkmıyor ve yine onun için (tabiat nelik- hermens- ve a'lâ-i müntakim) mutlaka ölmeden başka oluyor. Benim rivayet ettiğim efkar-ı fenniye gülen ve gözüne lemsine ilh itimad etmekle kalan avamlar o dairei mahdudeden çıkıp Fo man ve Edisonlar gibi düşünebilecek bir kudret-i ziyaniyeye ve vesaite malik olmuşlardır ondan evvelce itikad ettikleri (fikr) lere vasıl olurlar. Ve mütenakıs olduğunu anladıkları halde de (bundan başka da olmamak mümkün olamıyor) sözünü çar naçar söyleyeler ve bu suretle itiraf-ı acz edeceklerdi, demek istiyorum ki bir fikr-i fenni ne kadar hadd-i zatında mütenakıs olursa olsun ile en sahibini nazar-ı istihfafa almak (benim tecrübeme göre) (terbiye-i zihniyeye sensüalizm denmesini aymamış olan) cihala-yı avamın suret-i muameleidir. Bu muamele sahibinin pek bihaber olduğunu göstedir.

Kalabalık var.

Ziya Şevfik

Malumat No 1 4 cüz 61 sh: 252,253

5 Kanun-ı Evvel 1312

(61 nüshadan devam)

..Çünkü bu muamele- esela bazı hesabat-ı cebriyenin neticesinde kemiyet-i sabite sahibi olduğunu isbat için bir çok tecrübeler ile müşahade ettiklerine inanan/ beyan eden (bütün fenne karşı fuzuli itiraz edere istidlalat-ı fenniin bir netice-i itikadiyeye intikal edeceğini iddia etmenin tamamen aynıdır. Bunu nazar-ı tezyifle telakki eden kimseler öyle yapacaklarına göre İsailer gibi o fennin kavaid-i esasiyesini layıkiyle öğrenib de bizzat kendi dahilleriyle aynı şu elemleri hall etmek teşebbüsünde bulunmasalar o zaman(ları bir neticede ! (Demekten bu da vardır!) diyerek insaf ederlerdi.

Lakinki- garib olacak- kendi fikrinin ve hoş iddialarını isbat etmek hırsiyle münasebet olsun olmasın "Kendisi iki kere iki dört eder!" der iken en hayırlı basıralar o : "İki kere iki üç eder" dahasının mabud-ün tahkiki ve nokta-i istinadı olan sevzuata (şahi maruf olan ism-i cami ile fenne)itiraz edenler oluyor. Ne esef ola ki!

Benim, kadim ; şunun,bunun değil fakat bütün fikirlerde dahil olmak üzere mütününiniy'in binca asırlardan beriyaki olan tecarüb-i mükerrere ve müteneviasiyle idrak olunan bedihiyyat-ı evveliyeyi zihn-i beşeriyete hak etmiş olduğu muhakkakat-ı fikriyeye (bilsaile-i itiraziyeti ile suret-i müterettibesine biz alelumum ben diyoruz) bu muhakkakat-ı ser-vücud hakkı da

bize ancak nisbi bir fikir verebiliyor.

Fakat yalnız bu hususdan dolayı bahsetmekten vaz geçmek ise şübhesiz süslü giyinmesini iyi bilen salon ülemasının münakaşaları ile meşgul olmayacaktır.

Fen bize ancak bir ilm-i ekval ve nisbi verebilirse ilm-i mutlakı elbette (bilmediklerimiz hesabına yüzde bir olmak kadar) cahil olan acizlerin lafazanlığı üretemeyecektir.

Ben,iyi, kötü, nakıs, mükemmel gibi.gibi insaniyetin terbiye ile alem hakkından istihsal ve idrak etti i [illegible]. Bu hassasiyetle adeta beraber etiniz gibidir. İnsaniyetin efradına [illegible] olunmuş, tarifleriç [illegible] insaniyet haricinde mevcut bir (akl-ı kül)dür.

Fakat bu akl-ı küll efradın her fikret-i cüz'iyesinde seviyeyi vucudiyesini artırır. Yahut terakkiyat-ı fikriye ilmiyenin daha dakik,daha külliyel kavaid-i terbiye ve tahkikiyesi elbette bir nisbet dairesinde isabet ve tadil vesaiti ile [illegible] olmamakla beraber bu [illegible] çok dikkatle [illegible] ve mütalaa edilip olan bir [illegible] bile en muhakkak hükmü ilmiye-i fenniyeye karşı vaki olan itirazatı bile güç nazarı ile bakılır. Bu [illegible] hiç güçenecek [illegible] fenn-i [illegible] kabul etmek şartiyle! yoksa bütün [illegible] insanın harbiganeliğin en şübhesiz [illegible] fuzuli itirazat etmesi [illegible] lüzumu edilecek laubalilikten [illegible].

Evet yanlış anlaşılmasın ! her gelen yeni fen kanunu arından olsun asır- [illegible] olmak üzere çarçabuk kabul etmeye mecbur olmadığımız. Hele ekseriyeti hiç [illegible] etmemeliyiz. Zamanının en büyük dahisi olan Aristonun nakıl-i felsefesine ayırı derecede hürmet etmek, galatımak hatası alem-i insaniyeti bin senelik bir zulmetiyle unutturmuştur. Descartes, Bacon, Hobs ve daha bir çok emsal ve ekmel [illegible] ile [illegible] sağlanıb kalmış olan zihn-i beşeri o vartadan çıkarabilmişlerdir. Bu pek büyük [illegible] kendi[illegible] bir hakikattir. Kalsa rivayet edelim, fen itiraz edelim, her şeyi daha kayıdiyle [illegible] çalışalım. Fakat kanun için en evvel neye itiraz etmemizi bilelim. Hedef-i itiraz addettiğimiz şeyi olsun görelim. Aristo nasılmış bilmek gayretinde bulunan (Bacon) zamanında Aristoyu herkesten iyi bilirmiş!

İşi bir bu kadar senedden beri [illegible] (nakl-i mütevatire) olmak üzere kabul ve [illegible] olan ve o kadar zamandan beri itiraza [illegible] bir şübheye [illegible] meydan vermeyen [illegible] [illegible] ve Euclidesçi bir münakaşaya [illegible] ve bütün bunlara [illegible] evvelce [illegible] diğer nakl-i [illegible] [illegible] bütün olmamış [illegible] nakl-i [illegible] senin [illegible] [illegible] bu itirazlar ile [illegible] -i beşerin [illegible] [illegible] [illegible]. Eğlenmeli, [illegible] bir [illegible]! Hayat (Cayes) ile (Euclides) [illegible] münasebe-i [illegible] vasıl olmadan evvel [illegible] Euclides'in nakl-i [illegible] [illegible] [illegible] ile bilirmiş. [illegible] [illegible] [illegible] Aklidesin en birinci [illegible] [illegible] (hasteyn-i mütevazıyn) tarifi [illegible] tevellüd ettiğini [illegible] edecekler (Lobecevski) [illegible] (Euclides)in [illegible] [illegible] bilmeden [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Fennin fennen tarif [illegible] iddia eden (mecal) [illegible] mevzuuna gir[illegible] [illegible] (kitab-ı Euclides)de [illegible] bir mesele bırakmamıştır. Bu gibi [illegible] itiraz edecekleri [illegible] [illegible] [illegible] Demek oluyor ki [illegible] kifayetsizliğini iddia edeceğim böyle bir iddiaya hakları olmak için [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lazımdır. Yoksa esas ilme ve hakikate vukuuna itiraz edenlere [illegible] [illegible]:

Elbette bedihi görünen nakl-i evveliyeye ve zihnin en [illegible] sermayesini teşkil eden ahkam-ı mantıkiyeye inanmadıkları halde neye inanmabileceklerini ve neye inandırabileceklerini lütfen beyan etsinler.

[illegible] (hiç!) den başka cevab verecekleri [illegible] [illegible].

Fira : [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

o red etmek istedikleri mevzuat ve o mevzuatın da nokta-i istinad-ı tabiatını bizden iyi bilmedikleri bedihi[yat]tır.

Yalnız bi onlar için bedihiyat öyle mevzu'-ı fikriye bisbütün başka ola!...

Lakin zannettim ki bizim gibi bilcümle insanlar için mevzuat-ı fikriye ve bedihiyat böyle olsun da o bedihiyatlar için (Voltaire'in Micro Megasında tasavvur olan sekene-i sairenin sekene-i muhayyelesi gibi) bisbütün başka olsun.

Öyle ise ben ilmin müteallikı olan bedihi[yat]-ı evveliyeye ve onun tahakkuku olan müşahedat ve mevzuata yani doğrudan doğruya insan için malum ve müdrik (ilm-i hudûli) ye dayanan itiraz etmek ve yine ihkak-ı fikr ve isbat-ı dava için o bedihiyattan o mevzuattan, o müşahedattan başka menşe ve mevrid noktası olmayacağını demek etmek, onların bedihiyat-ı cedide tevili mümkün olacağından da ileri gidiyor!

Fen ve Felsefe

Talebat Cilt 3 Sayı 24 sh: 321,322,323
26 Kanun-ı Evvel 1312

T A H A S S Ü S - Ü A S R İ (x)

- 1-

Asar-ı maziyenin sakit ve yeis-efza tabakatı altında gunude-i nisyan olan enkaz-ı medeniyete dokunalım. Onları o sukut-u hiçahiçin salhurde gölgesinde bırakalım. İhtiyacat-ı insaniyenen medeniyetle beraber attığını mütalaa etmek için vadi-i vahşetin şerait-i hayatiyesiyle alem-i medeniyetin mutantan maişetini mukayese etmek isteriz. Bu tarz-ı mütalaada öteki kadar istifade-bahş olmuştur. Bariki tarihi ise bu sosyolojyai değil midir?

Avrupa medeniyetinin bütün kıtaata kadar ittisaı ki maksadud olan esbab-ı mucebesi arasında münasebet-i ticariye , istimlak-ı arazi , izale-i vahşet ve muharebeler ile bilhassa tahakkukat-ı ilmiye uğrunda ihtiyar edilen seyyahatlerinbaşlıcaları olmak üzere zikr edilebilir - bise tahayyülat-i şairanenin tasavvurundan aciz olduğu vahşetabadı saminiyen bâldimniş ve her şeye ancak faidesi nisbetinde kıymet veren menfaat-perest Avrupaya Avusturalya ve Afrika ile ecsair-i muhtelifede sergerdan-ı sefalet olan o bedbaht mahlukatı o kadar dayatdırmıştır ki, bu gün o mevcudat bütün medeni dimağları hayvanat ve nebatat bağiçesindeki numuneleri kadar işgal ediyorlar.

Bir vahşinin ihtiyacatı (1) karnını doyurmaktan başkasına işe yarar?..

O ekser vakitlerini sayd ve şikar ile geçiriyor. Kendinden başkasına gelen felaketten müteessir olmuyor. Kendisi için aksa emel her zaman bası hayvanat-ı bahriye aramak üzere dolaştığı sahillerde bir balina kaçesi görmek ve şişibd de çatlayıncaya kadar yemektir. Yemek! bundan büyük bir zevk, bundan büyük bir saadet bir "Bugmen" için (1) mümkün olmuyor.

O insanabenzer bir insan , fakat nereye gitse hayat-ı serseriyanesinin dişisini ve yavrularını da terfik ediyor. Kendisi için efrad-ı aile kıymetlidir. Evet kaht zamanında onları yeyib beslenecektir. Karısının en büyük kabahati erkeğinden zaif olmasıdır. En takat-fersa işleri, en zahmetli hizmetleri o görüyor. Kocası layıkiyle karnını doyurmadıkca kendisi hiç bir şeyden hissedar olmuyor. Karnını doyurduktan sonra artıklarını bir köpeğe atar gibi önüne fırlatıyor. Esasen Avusturalyalı kendi köpeğine karısından ziyade tesahüb ediniyor. İkisinin beyninde bir fark var: Karısı yük hayvanı köpeği av hayvanıdır. Av hayvanını ötekine tercih ediyor. Bu rüchaniyetin sebebi bir vahşiden sorulmuş da:"Köpek su samuru avlar" diyerek berveçh-i hak beyan etmiştir.

Acaba Avusturalya vahşileri meyanında deniz dalgıcı bezar meşakkatle midye ve böcek saydederek kocasının gıdasını temine bezl-i vücut eden kadınların akibetleri tesselli-bahş oluyor mu? Yoksa ölümleri bile ender olarak mı tabiidir? hazin mükafat!... Hadden efzun olan şu meşakka ve safaletle tahmil-i hayat ederek, ihtiyarlayarak zaifleseleri muhtemel olduğu için umumiyetle bir hadde vasıl olur olmaz onlar boğazlanıyorlar bir pazar (2) o kadar zahmetsiz bir avı , o kadar faideli bir gıdaya beyhude yere çürütebilir mi? Gerek kabl-el hayat, gerekse badelvefat onlara o kadar az ehemmiyet veriliyor ki insan bir vahşinin kendi köpeğini dişisi kadar kıymettar addedib etmediğini ve yedikten sonra onlardan hangisine daha ziyade asıldığını düşünmeğe hak kazanır. Artık böyle bir gönülde hasail-i beşeriyeden olan hissiyat -ı mevedded vezaifin eserini,izini bile aramak bilmem ki lazım mıdır?

İşte bir Avusturalya vahşisinin hayat-ı maddiye-i vahşiyesini arz eden küçük bir kıyas!...

Bütün vahşi kavimlerin muhtelif mükat-ı nazarımdan mütalaası şunu isbat ediyor: Hissiyat-ı insaniye , ihtiyacat-ı maddiye, zaruret-i medeniye, mayülat-ı maneviye elhasıl hayat-i nevinsaniyle şerait-i hayatiye kat'iyen ve mertebe-i kemale yaklaşmış olan dimağların mahsusatındandır. Medeniyetli

Tevellüd eder, onunla büyür ve onunla söner.

Mertebi-i medeniyetin en aşağı kademelerinde bulunan vahşiler için tesirat-ı maneviye hemen yok gibidir. İnfialat nedir bilmezler, bizim gözümüzde daimen galeyan eden hissiyat onlar için meçhuldur. Güyeleri bir eşiyet-i maddiyeye karşı olmaktan, hareketleri def-i ona mahsusiyetinden mütevellidir. Ihtiyaçlarından olan sarahatten ibarettir, öfkeyi bilmezler, mesruriyetleri de izdırabları da daire-i maddiyeti geçemez, manevi değildir. İşte bir alem-i vahşinin iç yüzü!

Bu meselenin bilhassa kadınlara ait olan cihet-i tarihiyesini münakaşa etmekten sarf-ı nazar edeceğiz. Burada ne Avrupa medeniyetinin mahdut nigahı gayalara Yunan-ı Kadimin erkeklere bahşettiği hakk-ı hakimiyet ve mesuniyetle cari olan Kanunnamelerden ne kurumuş vatanın kadınlar hakkındaki fikrini telkih eden: Kadının canı var mıdır? sual-i bi-kaydisinden, ne de geçen asrın kaba mesalesinden bahsedeceğiz bunun gibi :- Kadın bir melektir- hayırlı değildir- Maddeiyat-ı sahsiyeye de yer yoktur. Meselenin cihet-i tarihiyesini basit ve tenkid etmek- Kadınların hayat-ı cismaniye, ahlakiye ve sihniyesinin tarz-ı tekamüllünü göstereceğinden dolayı- Bilhassa kadınlar meselesine temalluk eder, ben burada bir intikad-ı fenni , daha doğrusu tasnifiyle hususi bir mütalaa-i psikolocyayapmağa mecburum ki Muallim - Nağkirçof kendi nevinde ne kadar orijinal(3) ise bu mütalaa da memleketimiz için o derece de yeni olabilir. Binaenaleyh bu levha-i münakereti nazargah-ı tefekküre asıp bıraktıktan sonra bir de alem-i medeniyetin hayat-ı hissiyesine olan nisbet-i mukabileye dokunalım, bakalım ne ses verir?!

Gıda-yı yevmisi için bin meşakkatle denizden çıkardığı midyelerin kabuklarını geliştigüzel delib de bir ağaç kabuğu ve yahut bir deri parçasile boynuna asan Avusturalyalı vahşi bir kadındaki bu hal gübbesiz ziynetleşme hissinin katiyen tevellüd etmediği olduğunu göstermiyor; bu zahmetten de süslenmeğe ihtiyacı olduğunu ve fi'len tuvalet yapmak için zaman sarfetmeğe vakit tahsis ettiğini anlatıyor. Fakat tezyin hissinin en mübrem ihtiyacatı maddiye arasında ibtida tulumu nazar-ı ibrete arz eden bu sefile-i vahşet-abadın boynuna taktığı midye dizilise zamanımız medeniyetin sur-u mütemevviada debdebe ve alayişini aksettiren (ciciler)i arasındaki büyük fark yok nazarda bile ruçendir. Elbette nasıl bir hissi-i sanatkarinin parlak bir hayale aksettirdiği ihtiyacat-ı manaviyenin muhtelif suretlerine giren elmaslarla tezyinat-ı saire midye kabuğundan mamul vahşi tezyinata mikyas olamaz; fakat dikkatli bir nazar tezyinatın - hakikatı setr edemalayişini geçer ve vahşinin dudağında , yahut bacağında gördüğü ağaç budağı ve halhallarile medeniyet-i hazırenin en kibar ve şayan-ı iktisal nümunesi olan münevver ve nazik bir kadının bileğinde veyahut gerdan ve farmalarındaki parlantaya bir görür. İhtimal ki medeniyet ihtiyacat-ı vehbiye ve hayvaniyesini bütün bütün unutturacağına o ihtiyacatı nazikleştiriyor ve bununla beraber vahşinin dudağında sarkan ağaç budağı ile alem-i medeniyette gördüğümüz elmasca kadınların kulaklarındaki parlak taşların hayaliyeti - felsefe-i temeddün nokta-i nazarından- bir ise de aynca hissi-i insaniyetten, yani tezyin-i hüsnden doğan bu ihtiyacın mamadud olan suver-i medeniyesi ile yarım düzine midye kabuğu arasında her halde büyük fark vardır.

Bahr-ı muhit-i kebirin hevl-engiz genişlikleriyle , dehşet-feza derinliklerinde ikmal-i devre-i hayat ederek serseri dalgaların nazar-ı lakaydisine terk-i vucut ile yine o uman içinde gaib olmuş olan Polinezya adalarından birinin sahiline düşen bir balina laşesini patlayıncaya kadar yedikten sonra yağlarını da ziynet makamında vücutlarına süren bir vahşinin şu tuvaleyitle - yalnız tırnaklarını tathir ve tanzim için on beş yirmi parça aleste muhtaç olan ve kendisine mahsus tuvalet odasının küçük bir ecsamından farkı bulunmayan- sarif, münevver ve müteneddin bir hanımın süslenmesi arasında ne çok ne nazik farklar"nüanslar" vardır!

Müteakiben arzedilen şu sevsuk misallerden (4)gayet felsefi ve doğru bir netice çıkıyor: Hissiyat ve ihtiyacat-ı beşeriye esasen tabiatına değiştirememekle

beraber suretinde adeteis tenevvüat gösteriyor; bunun gibi hadd-ı zatında en vahşi, en hayvani bir his dahi bir tekemmül-i daimâ ile kesb-i nezaket ve şerafet ederek nedeni bir tarz-ı hal ruruna oluyor. Ve bütün bu tafsilat tan(Putet peraitre que letre- olduğundan ziyade görünmek) (5) farasiye-i hakikiyesinin bu noktada bile hükümferma olduğunu kemal-i vuzuh ile münkeşif oluyor.

(x) Bu mütalaayı Matmasel Mari Başkirçeff'in Mürselatına mukaddeme olmak üzere tertib ettim. Müşarileyhanın mevzu-ı tedkikatım olan mürselatından sonra "Jeorge San" ın "Hume" ye mektubları dahi neşrolunacaktır.

(1) (Bugmen) yahut (Betnato) lar Afrikanın nihayet-i cenubunda sakin bir kavimdir. Derilerinin rengi koyu sarı olmakla beraber eşkal-i maddiyeleri nokta-i nazarından siyahlar cinsine mensubdurlar. Emil Perume'nin keşfinden evvel meskur kavm eski İsrailliler tarzında bir hükümet teşkil etmişler idi. Eşkal-i maddiyece insan ile hayvan arasındadırlar. Ziyneti erkekleri kulaklarına, bilekleriai, bacaklarını boncuk, demir, bakır ve kalaydan mamul halkalarla süslerler. Kadınları yüzlerini boyarlar. Yegane elbiseleri bir koyun postundan ibarettir. Malumat-ı mufassala almak isteyenler (Etnoğrafya) kitablarına müracaat etmelidirler.

(2) (Papu)lar küçük cezirelerde veyahut büyük ada sahilinde yaşarlar Bu kavm iki kısımdır; Bir kısmı (Malegya)lılara mükabihtir ki (Yeni Gine) de sakindir. Diğeri (Papu) lara mukarin olub (Visi) (Yeni Ebritler) yeni (Kaledonya) ve Salamun cezairini işgal ederler. Derileri koyu esmerdir. Sakalları az, saç, kaş ve gözleri siyahtır. Kadınları erkeklerinden daha çirkin ve korkunçtur. Meşhur (Les Sca)a göre kavm-i meskur efradı vahşi ve dessas olub müsafir sevmezler.

(3) Orijinal- bu kelimedde türkçe mukabilini bulamadığım ecnebi kelimelerdeddir. Kah "asıl" kah "şahsi" kah "acib" ve kah "yeni" ilh gibi kelimeler ile tercüme edilmektedir. Zannıma kalırsa Paradoksal, nouveau, personnel, noble tabirleriyle orijinal kelimesi arasında münasebet değil hatta manaca da fark var. Original tabiri daha ziyade cami bir tabirdir. Halbuki diğerleridaha hususidir. Ben tamamiyle tercümeye muvaffak olamadım. Hakkiyle mukabilini bulan olursa tashihini rica ederim.

(4) Diverses histories üneverselles des voyages

(5) Bu cümlenin kelime be kelime tercümesi " olmaktan ziyade görünmek" demek ise de manaca biraz mutlak olmak hesabiyle diğer sureti tercih edildi.

Mabadı Var

Malumat Cilt 4 Sayı 78 sh: 605,606,60

5 Nisan 1312

T A H A S S Ü S - Ü A SR İ (3)

(86 'ncı nüshadan mabad)

vücudu kah Apokalyapo (1) hayvanlarından birine, kah bir koltuk sandalyesine, bir Tripitik (2) yahut tezyinata ait olan diğer bir şeye benzer.

Bir zavallı kızın hasta tasavvuratında bir defa bile doğmayan en tekat-feresa bir ismihlal gibi çocuklar şu vecihle arz-ı garabet eden valideleriyle sıraya katılırlar; bunlar "Get Gerinvay" nam İngiliz bakiresinin bir timsal-i mücessemidirler. Bizzat onun gibi bikaret-i ebediye seyyiesiyl huzuzat-ı maderaneden feragata mahkum çocuklar hakkındaki mehnuk ve mehzul ve binaenaleyh hilaf-ı tabiat bir surete mahrum olub tarziye sevkini tufuliyet-i mukaddesenin gülünç kıyafetsizliklerde arziyle haysiyet ve itibarını bilpahsa paymala bais olan o şiddetle mükellef suretlerde ararlar. Şu mini mini , bir kurun-u vusta celladı gibi tepeden tırnağa kadar kırmızı bir bürünmüştür. Şu dört yaşındaki küçücük kız cedd-i ekberi tarzında başına bir şapo Kaberyula giymiş ve saray kıralı halkına mahsus acı renkli uzun bir manto sürünmekte bulunmuştur. Ufacık bacakları üzerinde ancak kendini tutabilen diğer bir yumurcak uzun jup(x) lı yüksek kemerli, geniş kollu (manches a gigot) uzun etekli kısa bir fistan giymiştir.

Erkekler bu levhayı ikmal ederler. Şübhesiz ya "Filisten"lerin istihzasına hedef(xx) olmak korkusu yahut zevk-i selim bekası eseri olarak tuvaletleri abesiyet-i muhakkakadan masun kalıb kendilerine münasib-münasib-yı hedef olan mayyum canbazhaneleri sanatkaranına nasire olmak üzere ipek çorapları ve kısa donları ile münferid tek güzellikle ve Gardenya(xxx) lı basi sirsoplardan temeyyüz edecek kadar hal-i hazır emmuzeleriyle arz-ı karabet ederler. Fakat başların tertib ve tanzimi hususunda fantasiye iradet-i keyfiyesini , merak-ı acibini kemal-i serbesti ile icra eder. Şu adam kısa kâkülleri (Vulusyus Veres) tarzında iki ucu kıvrık sakalı ile arz-ı vücud eder. Bu müsayb başının orta yerinden ekli bir tıraşla saçlarını ikiye şak ederek yanlarda kalan uçlarını daha uzun bırakır ve kendi kaşı gibi dik ve seyrekbıyıklariyle kendini bir Japon kakemonusuna benzetiyor, koca yalnız çenesindeki sakaliyle Dördüncü Hanri'nin bir misal-i zi-ruhudur. Bir diğeri (F. Bern) yahut (Kallu)nun tasvir-gerdesi vecihle bir Lanskine (xxxx) nin yabanı bıyığı veyahut (Rembrandt)ın Gece Kulları(xxxx)ndaki vatan muhafızlarının şiddetli sakallarını tanzir eder.

Bütün bu mahlukatın hasail-i adiyesi hasiyet ve hilkat-i zatiye-i hakikiyelerini gizlemek ve kendilerini olmadıkları bir şey suretinde arz etmek isteemektir, ne tegekkül-ü tabilerini izhar ile iktifa ne de şahsa göre muvafık gelen tesirat-ı suniye-i makbule ile kendilerini süslemeyib fakat bir nevi nusuna-i san'ata temessül etmeke yeltenirler ki bunun hilkat-ı zatiyeleriyle asla bir karabeti olmadıktanbaşka ekseriyetle tamamen müteneakızdır. Daima yalnız bir numuneyi taklid etmeyerek ayrı zamanda birkaç modeli meşk ittihaz ederler ve bu kıyafetleriyle insanın dişlerini gıcırdatırlar. İşte bu suretle kafalar aksam-ı muhtelifesi bir rüya kâbusu gibi karanlıkta tertib edilmiş içtima-ı elvana müşabih omuzlar üzerine oturtulmuş olup onunla hiç bir eser-i ittihad arzetmezler. İnsan bu cemiyet karşısında herkesin tebdil-i kıyafetiyle geldiği bir maskeli balede bulunuyorum zanneder. Paris'te Şan Dö Mars salonundaki İncila (xxxxx) güniyle Londa enciümeni-i kralisi meşher kügadı gibi ekseer takdirde bu tesir o kadar şeamet ve musibetle nüfus eder ki insan o anda tesadüfi olarak masal hükmünü almış gemikler ve parça parça edilmiş vücutlarla memlu bir mezar derununda arasına katılıştığı hülyasına düşer, vakıa gövde ve azadan mürekkeb şu hero ü merein bir tasvirci marifetiyle tarihin müteaddid devirlerinden ve kainatın her köşesinden gelen muhtelif libaslarla bilakayd ü nizam, ilbas edildikleri fikrinde bulunur. Her ferd açıktan açığa tarz, biçim , reng-i şekl-i hususiyet ve garabetiyle nazar-ı dikkatini ikaz ve azimetle o cihete cezb ettirmeğe sey eder. Hoş veya memhus keskin bir taleyi

yüe

-d asabi iora etmek ister. zira onun fikr ve maksad-ı mahsusu hersuretle bir ( )yapmaktır."

Bu garabet-âlbisede; giyinmekte, kuşanmakta ne kadar ruhen ise o da odalarda, salonlarda , aynı vecihle nazar-ı dikkati calibdir, sevk-i selimin dalaletini ve acib hususeatını mudakkikane mütalaa eden " Maks Nurdaev" mahsullerin mefruşatı hakkında şu tafsilatı veriyor: "Bu zatları evlerine kadar takib edelim, evleri ev değil tiyatro tezyinatı ile müzeyyen , mutarrı baz ve tuhafcı dükkanlarıdır. Ev sahibinin yası odası Gotik üslûbuna muvafakatla tezyin edilmiş bir salondur. Duvarlar sarh, kalkan ve eski sancaklarla donatılmıştır, yahut şark pasarlarına mahsus bir sergidir. Girid halıları, bedevi hasırları, çerkes naggileleri, Hind lakelerinden mesul kutularla malamaldir. Ocağın kurbundaki ayinenin yanında Japon maskeleri sakil ve gülünç suretsizlikler yaparlar, pencerelerin arasında bir takım kalıncı, kama ve esliha-i saire ile çakmaklar doludur. Oda karanlıktır. Güneş musavver ve renkli camlardan tereşşuh eder. Camlar daimi bir veçd ile ziyade sıskalaşmış bir sürü azizleri musaverdir, salonun duvarlarını setr eden örtüler güve yemişi içindedir. Bunlar iki asırlık bir güneş ile yahut suret-i alimanede tertib edilmiş olan kimyevi banyolarla soldurulmuştur. Bu odalar ekseriya "Moris " kağıtlariyle kaplıdır. Bu kağıdların üzerinde yekdiğerine delicesine sarılmış dallar arasında bir takım yabancı ve uzak memleket kuşlarının yavaş yavaş geçtikleri , büyük ve şehvet-engiz bir takım çiçeklerin de mağrur kelebeklerle cilveleştikleri görülür. Köşk muasirinimizin üzerine muvafık olan puflar(xxxxx) ile kanapeler arasında kürek yahut midye kabuğu şeklinde "Rönesans" devri iskemleleri görülüyor. Bu sandalyelerin tahtadan masnu olan makatları şimdiki insanlardan ziyade kurun-u vusta zamanlarında at ve cirit oyunlariyla vücudu sertleşmiş olan muvafıktır. Ayakları yaldızlı ve müzehhib bir sandalye "Savl" dolabları arasında nazar-ı dikkati davet eder.

Mabadı var

(1) Apokalypse Havarriyyundan Yuhannaya Patmos adasında görülen harikulade ahval. (Müfredat-i Fransavi) maddesi tarikiyle bir adamın esna-yı vecd ve hayrette tevehhüm eylediği mahlukat -ı mubayyele ki eşkal-i garibe ve acibeleriyle mevcudat-ı hakikiyeye ve meşhudattan hiç bir şeye benzemezler. Bu tahriri kadınlarının hiç bir şeye müşabih olmayan elbiseleri hakkında istimal etmek hakikaten pek ince bir istihzayı mutazammındır. Bu tarz istihzalar Müsyü Maks Nurdaev 'de şayan-ı dikkat bir zeka gösteriyor.

(2) Triptque üç parçadan ibaret olub yekdiğeri üzerine kapanan resim levhasına tabir ediliyor. Maks Nurdaev'in bu tebiri kadınların pek geniş kollu balon gibi kabarık ve şişkin omuzlu elbiselerine kinayedir.

(x) Jupe: Kadın fistanlarının belden aşağı olan kısmına ıtlak olunur.
(xx) Avam güruhuna ıtlak olunur. Muteriz, cahil
(xxx) Gardenia: Bu kelime (Kamus-u Fransavi) de zikr edilmemiştir. Meskur çiçek fenn-i nebatatta fasiliye-i füye cinsinden olmak üzere gösterilib portekal çiçeğine az çok müşabih rayihadar ve zariftir. Avrupada ancak vasıtasiyle yetiştirilerek şıkların yakalarını tezyin eder.
(xxxx) Lansquenet Almanyanın eski bir piyade askerine verilen isimdir.
(xxxxx) Rambrandt: Avrupanın şöhretşiar ressamlarındandır. Gece halleri kendi çire-i dest-i maharetı olan bir levhasıdır.
(xxxxx) San'at-ı nakşa karşı gösterilen bikaydiye kinayedir ve bu resmi günlere tezyif makamında "İncila Günü" diyen halkın ıstılah-ı mahsusudur.
(xxxxxx) Yuvarlak kanape şeklinde bir iskemledir ki bir "tabure" ye müşabih olub ekser salonlarda yere vaz olunur.

Malumat Cilt 4 Sayı 915h:852,853
10 Temmuz 1313

T A H A S S Ü S - Ü A D R Î (4)

(Ol nci müsademden mabad)

Masaların camları ve dolapların kaffesi üzerinde küçük büyük bazı asar-ı atika ve derece-i saniyede ehemmiyetli bazı asar-ı atika-i sanayi teşhir olunmuştur. Fakat antikaların adem-i mevsukiyeti muhakkaktır. Hasılı hiç bir eser-i intizam yoktur, bir aynadanlık yanında bir şeker kutusu onun yanında da kabı fildişi üzerine oyma bakırdan memul sinelerle müzeyyen bir dua kitabı görülür. Kadife kaplı bir takım çuvaleler üzerinden müteaddid tablolar mevcud olub bir garabet-i mahsusa, bir acaiblik ile açıktan açığa nazar-ı dikkati cezbe çalışırlar. Meselâ bir tablo madenden mas'nu bir deve dikeni demeti, yahut bir örümcek ilh arzeder. Köşede bir hücrede bir mabed bina edilmiştir, bunun içinde ya ayakta, ya oturmuş bir buda vardır. Sahibe-i beytin odası hem çarkın harem dairelerine hem de kiliselere benzer. Tuvalet masası bir mabedin mihrabı yahut bir tarsında tasavvur ve bina edilmiş, o suretle süslenmiştir. Hatta esna-yı ibadette üzerine diz çökülen bir tahta bulunub bu ise oda sahibesinin eshab-ı takvadan olduğunu temin eder. Geniş bir sedir ile, dağılmış, karma karışık olmuş yastıklar bu takvanın ciddiyetini isbat eder gibi görünüvermek salonun duvarları bir porselen mağazasının bütün serr-avesini arz eder. Kıymetli gümüşten sonra tebrikleri daha bir büfe içerisine konulmuştur. Masanın üzerinde fasile-i sanlebiyyeninen aristokrat ve en zarif numuneler bulunur. Halbuki gümüşten memul nadir ve mutantan bir takım çiçekler, tabakalar ile adi toprak testiler arasında yaşasa-paş-ı ziyaret olurlar. Güneşin gurubunda acib şekillere arzeden yüksek avizelerden kenarı siyah dantelalarla işlenilmiş yeşil, sarı, kırmızı ve portatif abajurlar vasıtasiyle bu eşya üzerine baygın ve ölgün ziyalar akar. Bu sülüven ziyalarla tenvir olunmuş kimseler kah deli alacası cereyanında bir sis içinde ruşen görünürler. Lambalardan akis eden sığlarla bütün eşyanın bir suret-i alimanede tertib ve tanzimlerinden hasıl olan o zılal odanın o köşe ve bucaklarını müreccer bir gölgeye büründürüyor, ve yine mefruşat ve eşyayı sun'i olan o ahenk-i elvan öyle bir tarz ile düzgünler ki aynı eşya bir siya-yı tabii içinde asla öyle bir renge malik değildir. Eşhasa gelince bir takım hususi vaziyetler tecrübe ve talim etmişlerdir. Odanın bazı müntehib mevkilerine geçerek o vaziyet-i mahsusa ile otururlar, ve bu sait yüzlerinde "Âla Rembrand" yahut "Âla Şalken" bir akis-i ziya hasıl eder.

Bu meskenlerde her şey asabı heyecana getirir, muhtel etmeğe çalışır. Orada bütün eşyanın ahenksizliği, ziddiyeti, şekl ve suretleriyle vech-i istimalleri arasındaki sabit olan tezad ve garabeti insanı serseme ve çaşkın etmek maksadına hadimdir. Orada sükun ve istirahat duymak lazım değildir. Orada nazarın suhuletle ihata edeceği heyet-i umumiyesi ahenkdar olan bir manzaranın bil-cümle tafsilatını yekten idrak ettiğiniz zaman silialeri gunude-i istirahat eden o keyfi duymamalısınız. Oralara girenler istirahatla uyuşub kalmamalı, fakat ihtizaz etmelidir. Bu odalarda ev sahibi "Balsac" gibi beyaz bir rahib kukuletesine, yahut Müsyö Jan Rişpen i takliden tiyatrolarda temaşa olunan haydud sergerdeleri gibi kırmızı bir mantaya bürünmüş olduğu halde gezindiği zaman böyle karevetler (yani acib odalar) sahnesine ancak bir kuklanın çıkması pek muvafık-ı mantık olduğunu bilfiil itiraf eder. Hergey gayr-i mütecanis olarak tesadüfi bir tarzda cem edilmiştir. Hiç bir ittirad gözetilmemiştir. Katiyen muayyen bir üslub-ı taribiyye modası geçmiş müfsuh-ül hükm olmuş nazariyle bakarlar, yahut ki(pek kaba taşralı) derler. Bahusus zamanın zevkine dalalet eder bir üslub-ı mahsusa gelince zamanımız o üslubu tayin edememiş derler Bu maksada hadim- yani bu üslub-ı nasibi tayine çalışan- yegane bir tegebbüs belki Pariste "Şan dö Mars" salonunda Müsyö Karaben'in teşhir ettiği mefruşat sergisinde görülür. Fakat çıplak bir takım ifrit ve cinlerin hepsi bir suretle yekdiğerini takib ettiğini muasvver olan o nerdü-

ben

tırabzanları, calilerin serdektuları üzerine bindirilmiş olan o kütübhanel hatta büyük bir kitabın açılmış büyük bir suretini arz ile mutasallıa defîne muhafızı addedilen olu heykellerinin sırtına yükletilmiş o masa bile sıtmadan bizar olanlarına sevkine muvafık bir cehennemi bir usluubdadır. Eğer meşhur Dante 'nin Anfer (1) inde müdir-i umumînin bir kabul salonu olmasılazım geliydi o salon ancak bu mefruşat ile döşenmek lazım gelirdi. Mösyö Karapan'in icadları mefruşat değil bir kabustur.

Mabada var

---

(1) Dante İtalyan şuara-yı kadimesindendir. Anfer müteveffanın elsine-i muhtelifeye tercüme edilmiş ve meşhur-u alem olmuş bir eseridir.

Malumat Cilt 5 Sayı 101 sh:1028,1029
13 Eylül 1313

T A H A S S Ü S-Ü A S R İ (5)

(101 nci nüshadan mabad)

"İyi cemiyet" nasıl giyinib kuşandığını, ve ne gibi yerlerde ikamet ettiklerini gördük. Şimdi de nasıl eğlendiğini, teheyyücatını, sukun ve istirahatı nerelerde aradığını tedkik edelim. Salonda- lüzumundan ziyade olmamak şartiyle- Tahsin avazeleriyle Mösyö "Henal"in tablolarını etrafına tehacüm eder. Bu levhalar bir takım kadın suretlerini muvazzendir. , bu kadınların saçları ot renginde yeşil, yüzleri kükürt renginde sarı yahut alev renginde kırmızı olarak tersim edilmiş ve kolları benefşe veya pembe elvan ile lekelenmiştir. bunlar fosfori mai bir sehab ikna etmişlerdir, şekillerine dikkat edilirse tamamen bir Rubdöşdaber (odada giyilen hırka) suretinde oldukları anlaşılır. Bu gibi levhaları tahsin eden heyet renk kepazeliğini açıktan açığa seviyor demektir. Evet! Fakat sevdiği yalnız bu kadar değildir; zira "Henar"dan sonra "Puy dö Şavan" nimşeffaf bir kireç sıyiyle söndürülmüş gibi olan hasf ve solğun levhaları ile "Karyeh"in munkasıla bir bahar ilemestur ve [illegible] dumanı (1) ile meşhun görünen tasvirleri ve "Rol"ün tatlı bir ziya-ı simai içinde muhtez levhaları levhaları önünde de hemen evvelki kadar daha ziyade bir hal-i vecd ile tapınır. "Mane"nin talebeleri yeknesak bir tarz ile peri masallarına muvafık olarak mahlukatı meşhudenin kaffesini bir ziya-yı benefşeviyeye gark ederler. Argayistler (2) yarım renkleriyle , daha doğrusu eski bir mezardan çıkarılıb ihya edilmiş, unutulmuş elvanın tayflariyle bir tesir hasıl ederler . Bu Palet(3) "Hasan yaprağı" "İhtiyar Fildişi" tehecüür etmiş sarı, boğuk, erguvan renkleriyle "Henar"ın mecmua-i elvanına mahsus olan o yol orkestarasından ziyade heyecanlı nağmeler celb eder. Levhanın arz ettiği şey yani mevsuu erbab-ı ihtisasdan olan zevatı lakayd bırakır gibi bir hâlledir. - yalnız köy haldı ile dikişçi kadınlar- yani elvanın su ahenk ve imtizacından yalnız boya hakkında bir fikr hasıl edebilen umum- anecdote mevzuu(4) levhaya ehemmiyet verir ona bakarlar. Halbu ki asıl mütehassıs olan zevatı , san'atperverane gezintilerinde tercihan "Henri Marten"in Chacun sa chimere ünvanlı tablosu önünde dururlarken bu levhada sarı bir eğ suyu renginde aksan ve fakat manasızlıktan

---

(1) "Günlük dumaniyle meşhun" demek burada levhanın mübhem ve güya dindarane olması demektir.

(2) Arcahaique, archaik mesleğine mülek etmiş olanlara denir. Archaik tabiri esasen yenidir, Bu kelime Rumcadan, Fransızca'dan naklediliştir. (apxn- evvel-ibtida) demektir. Istilahi olan manasına gelince eski tarzı

başka bir şey söylemeyen bulandırılmış insan şekillerini anlamak için derin ve etraflı bir tarifin muavenetine lüzum görülür. Aynı vesile Müsyö Ögen Yeroa 'un Le Christ et la femme adultere namındaki tablosu önünde durulur. Bu levha Paris yemek salonlarının birinde resmi siyah elbiselerle hazır bir cemi' örtasında ve balo elbiseli bir kadın huzurunda çark Galubunsa giyinmi ve Ortodoksca helelendirilmiş Müsyö Ber Crist (Christ) in kitab-ı mukaddesinden bir vakıayı hüzzara işaret ile tarif ettiğini arz eder. Yahut o müteahassıs ve san'at-aşına olan Müsyö Rafaalinin Paris civar köylerine mahsus olan boğazkesen haydudlariyle serhoşlarını muşavver levhalar önünde teroihen dururlar. Bu levhalarda sanat-ı tersim gerçindir.

Fakat arıtılmaz alçı ve çamurlu sularla boyanmıştır. Şu iyi şirkinin izini takiben bir resm mecherinde sefer eylediği zaman bunların ellerini yer diğerine rabt ile gözlerinin akını gösterdikleri halde alalade kimselerin gülmekten patlamak derecesine geldikleri yekdiğeriyle müstehziyane nazarlar teati edib omuzlarını silkerek oradan alel-acele geçmek istedikleri görülür ki bu hal ve eserlere karşı mizaretdarane bir sevk duyanlara mehitaba alınmı kimselerde hasıl olan hiddiet-i mahsusayı neşda ettirir.

abadı Var.

Malumat Cilt 5 Sayı 102 1041,1042
25 Eylül 1313

Burada "Maks Nurdaev" araşdıstlerin sönmüş ve mesela toprak altında dura dura çürümüş olan renkleri taklide yeltendiklerini kendine mahsus olan lisan ile anlatıyor.
(3) Ressamların boyaları koydukları yası ve beyzavi üçşekil bir nevi tabak (Kamus-u Fransevi)
(4) Bir levhada anecdote o levhanın haki olduğu rivayet ve kasvir ettiği mevzua derler. Bu takdirce mevzuusuz levha olmamak olmamak lazımdır. "Maks Nurdaev" bu yeni adamlarınmevzua hiç ehemmiyet vermeyerek etvarına ve tarz-ı tefekkürüne ilh ne kadar ehemmiyet verdiklerini söylemek istiyor ve bu suretle o muhtelif renklerden yalnız boyadan başka bir şey anlamayan bigane-i san'at avamın bilakis asıl mevzuyu levhaya ehemmiyet verdiklerini tarif ediyor. Binaaleyh bir levhanın neresine ve nesine ehemmiyet verilmek lazım geleceğini karilin düşünsün. Buna kıyasen ben de bir zeyle yanarak derim ki : Bizim namzedd olan inti ar ve genç şairlerimiz dahi gördükleri eserde tıpkı öyle suretle hükmediyorlar. Bir şiirin güzelliğini bilmek ve göstermek için en evvel şiirin vezninde caniyen kafi esine, salisen herkesin anlayabilmesi muhtemel olmayan muallakat zamanında himmeti sebkat etmiş olan kelimelerle tertib edilmiş olmasına, celsesetine ve saire hususatına dikkat edilir. Öyle değil mi? Kafiye mukayyede oldu mu, vezn levazımına bilhakkın dikkat olundu mu, aheng, peleng, jeng, şeng,pehtan, regaçe,ris gibi kulağı okşayıcı kelimelerle malamal bulundu mu o şiirin mevzuunu tedkik etmek unutuluyor. Yahut ki hacet kalmıyor. Sanatın subjectis olmasına değil fakat object olmasına ehemmiyet veriliyor.(!?)

TAMASHA-Ü ASRÎ (6)

(102 nusahadan mabad)

A

Avrupa'da ve konser salonlarında eski melodinin eşkal-i muayyenesi soğukluğu mucib oluyorlar. Klasik üstadların Thematique(1) eserlerinde görülen şeffafiyet ile kavanin-i beştekariye, riayetkarlık sathi ve müşkil olmak üzere telakki edilir. Doğru ve ahenkdar bir Orgue noktasına pek dilber ve latif bir cümlette düşerek kemal-i vuzuh ile nihayet bulan bir "Coda" (2/ ya karşı esinirler. Taclar ve alkışlar Wagner'in (Parsifal) ve (İzvölket) ile bilhassa mutasavvifane yazılmış olan (Parsifal) Mösyö "Vernev"in kilise musikisi tarzında bestelenmiş olan (Reû) yani Büyük nam eseriyle Sezar Frank'ın Senfoni'lerine ibzal olunur. Mahsusa tahsis olunmuş olan musiki ya dindarane bir tarza yeltenmiş bulunmalı yahut geçilen kabına sığmış olmalıdır. Sami musikinin bir adeti vardır. Şöyleki bu Sami bir besteden tezahür eder, her maksadı bilaihtiyar zihninde az çok kestirir. Binaenaleyh bestekarın tevcih ettiği maksat evvelce kestirilmiş olan maksadın tamamiyle zıttı ve aksi çıkmasıdır. Onu keşf ile cereyanı takib etmek mümkün olmamalıdır. Assonant bir fasıla beklenilen yerde Dissonant (3) bir fasıla tezahür etmelidir. Bir cümle-i musikiyenin hadd-i tabiisine kadar muayyen bir vezn-i makul ile istima edileceği nemul iken bir küçük ortasında birden bire kesilmemelidir. Makamlar ,aiftahlar bir an içinde değişmemelidir. Orkestrad kızgın ve ateşnak bir Polydhonic (4) an-ı vahidde beş altı cihete birden nazarı celbetmelidir. Bazı alat-ı musikiye münferiden ve bazıları müctemian yekdiğeriyle asla alakadar ve münasib olmayarak aynı zamanda samiin üzerine boşalmalı, hücum etmelidirler. Sami' adeta kendisinehücum eden bir düzine sesin bir vahahasından yani müteveşş sözlerinden boş yere bir şey anlamağa uğraşan adam gibi hal-i asabiyete duçar olmalıdır. Mayed mevzu-ı aleyhin bile evvela kutut ve etrafı vazı ise yavaş yavaş gayr-ı muayyan olmaya başlayarak gittikçe ve hissolunmaz bir surette gaib olmalı bir sis halinde erimelidir. Ve bu sis içinde fikr-i beşerin keyf ve havalâ - geceleyin siyah semalar içinde süratle geçen bulutlarda olduğu gibi- eşkal-i mutasavviranesinden herbirine tesadüf etmelidir. Binahayet derece derece inib çıkan Orioles lerin müteakib mevcc-i mutevassite bilinmez ve binnisbe malum akıb gitmeli ve bu akıntıya kendisini kaptırarak hissal-i iştiyak ve heyecan ve merak ile toprak arayan samiine ara sıra uzak bir sahil arzetmelidir ki bu sahilin hakikatte bir serab-ı fanideden ibaret olduğu anlaşılabilsin. Musiki daima vadetmeli fakat asla o vadi ifaz etmemelidir. Bir büyük sır nakletmek istiyormuş gibi görünmelidir. Hissal i heyecan ile beklenilen o sözü beyan etmeden evvel sükut etmeli yahud ki sadedin haricine olarak serseri serseri gezinmelidir. Konserdeki sam'i salonda Tantal(5) vari ahval-i ruhiye arar. Salonu terk ettiğinde adeta bir gece gayet dar parmaklarla muhfuz bir penceredeh yekdiğerini saatlerce okşayarak üzülmüş olan iki sevdasedenin uğradığı o derin zuf' -a asabiye duçar olmuştur.

Bahslarında izahat verilen kısm ahaliyi eğlendiren kitaplarla bizzat bunların telifgendesi olan eserler mucib-i merak bir rayiha neşrederler. Bunlarda yekdiğerine karşı bir rüchaniyet-i müteakibe gösteren Günlük, Madlevin, ve Dübre tesaratı temeyyüz edilebilir. Birizin sutuat-ı adiyesi kifayet etmez olur. Mösyö Zola ile edebiyat girizcilliğinde bulunan peyrevlerinin murdar ve batak şiiri tecavüz edilmiştir. Şiddiden sonra da ancak gerida kalmış olan milletler ile tabakat-ı ictimaiyeye hoş gelebilirler. Medeniyetin pişdarı olan sınıf yontulmamış, kaba Natüraliszin o müteharrik lağmı önünde burnu tıkayarak bu kerizin üzerine ancak rayihalarının bir sevk-i mahirane ile geldikleri zaman merak ve hahişle anılır. Havass-ı zahireye ait şehvetperestane çıplak, kaba geçerek ancak mugayir-i tabiat şekâlerle hesal-i asabi suretlerinde olursa kabul edilir. Kadın ile erkek arasındaki münasebetten hatta hiç bir perde bile koymayarak bahseden kitaplar ahlak bahsinde tatmış görünüyorlar. Ruhperver gıdıklamalar yalnız cinsiyet-i tabiiyenin durduğu noktadan inhidad ediyor. "Periyan" timsal-i fazilet olmuştur. Fesad-ı ahlak suver-i timsaliyesini (Sodom) ile (Lesbos/ da şövalye (Barebbeluv) (Kai sakal) ının gotosu ile Allahı Barki (Dusad)ın (Justinin) hizmetkar odasında arar. Moda hükmünü almak isteyen

Kitab hergeyden evvel muzlim olmalımıdır?

Mabadı Var

(1) Thematique Bu kelime Kamus-u Fransavi'de bulunmadı,
(2) Coda: Bir ahengin son faslı Kamus-u Fransavi
(3) Assonant: Tamamiyle mutabık olmayıb yalnız bir dereceye kadar benzeyen (kafiyeler) Kamus-u Fransavi. Dissonant: Ahenge tevafuk etmeyen savt, mütenafir Kamus-u Fransavi. Bu izahata nazaran cümle-i mezkurenin tercümesi mümkündür. Her cümleyi tercümede mümkündür. Bu kadar ki ıstılahat-ı mahsusasiyle nasıl tercüme edilmelidir? ..
(4) Polyphone bu kelime dahi Kamus-u Fransavi'de an-acık Rumcadan mehuz olub harfiyyen tercümesi asvat-ı müteaddide demek ise de ıstılahı meçhuldür
(5) Tantalvari tabirini kullanan Burdaev bu hevet efra'ının (inlemekten ziyade üzüntü) istediklerini anlatmak istiyor. Malumdur ki hurafatca meşhur olan "Tantal" pek eziyetle ve pek müzic bir cezaya duçar edilmişti. Dizleri ne kadar boğmak bir havuz içinde bulunduğunu ve başına değecek derecede yakın esmariyle mücavir olduğu halde ne o sudan içebilir, ne de o yemişlerden yiyebilirdi. Bu vecihle açlıktan bayılır, susuzluktan çatlardı. Elleri bağlı değildi, fakat su içmeğe eğilince su iner ,yemişlere el uzattıkca yemişler yükselirdi.

Malumat Cilt 7 Sayı 145 sh:506,507
30 Temmuz 1314

T A H A S S Ü S - Ü A S R İ(7)

(145 nci müşahadan mabed)

Vuzuh adidir, avam için iyidir. Ondan başka bu kitab-ı pek münasebetsiz olmamak şartiyle- bir(Prédikateur)(1) vakıasız tarzda tatlı bir teessür hasıl ettirecek bir tavır elemlidir, şöhretperestane ve nazikane temaşaları müteakib miskinler ve acizler hakkında derin teessürlerle nebean eden bir aşk-ı insaniyet göstermeli yahud ki insan-ı ilahiye karşı şiddetli ve ateşbin bir intikal izhar etmelidir. İmotizm, Telepati, Sunnambolizm gibi fenni kisvelere bürünmüş olmak şartiyle cadı ve kara koncolos hikayeleri sevilir. Hayal tamamındaki oyunlarda sevzek tavırlar gösteren adaşlar ve budala çocuklar gibi kayabaşı ve semailerin suver-i kadimesini mırıldanırlar. Hakiki felsefe-i batıniye(Esolerique)ye aid romanlar gelir ki bunlarda , müellif isterse sihirbazlık, kabal, fakirizm, ve ilm-inahv ile daha saire kara ve beyaz fenlerhakkında biraz malumat verebileceğini zımnen anlatır. Temsaliyonun Syambolistes yıldızlı bulutlar gibi eldi'lerini veli eden dumanlı kelimeler ile keyf olurlar. "Ibsen", "Göte" yi mevkiinden indirir. "Meterlon"un, "Shakespeare" derecesine çıkarırlar. Alman hatta Fransız münekkidleri "Frederik Niçeçe" yi asr-ı hazırda Alman muharrirlerinin birincisi olmak üzere ilan ederler. (Tolstoy) un (Sunat Akçuzer) i -sanduklarının adedini bile bilmeyen aşk-ı Dileteante(2) lerinin kitab-ı mukaddesidir. (Jol Jul)nin (Servan)ın (Maknab ve Kasanruf)un cani ve mülerin şarkılarındaki bayağı makaratını "sıcak bir muvasenet(3) cereyan ettiği için " (içindeki kelimat bir düşturdur) akıllı ve terbiyeli efendiler"pek müstesna ve mümtaz buluyorlar. Bakar öbürdünyadan başka bir şeye iman etmeyen monden(4)ler (uberamergu) köylüleri tarafından mecaz-i temaşaya va'z olunan sır-ı intirasa ifa-ı ziyarete gidiyorlar ve (Jol Verlen) in Meryem Ana münacaatı okurken gözlerini siliverirler.

Sanayi-i nefise sergileri , konserler , tiyatrolar ve kitablar ne kadar harikulade olurlarsa olsunlar bu zarif cemiyetin , her zaman ihtiyac-ı estetikiyesine kifayet etmezler. Bu cemiyet daha kuvvetli tehayyücat ve teessüratta arz-ı ihtiyac ederek bunu sanayi-inuhteşi ifenin an-ı vahidde bilcümle havas üzerinde yeni terkibat ile tesir ettiği bir meşherde bulacaklarını ümid edenler ve şuara ve sa'atkaran bu sevk-i tabiiye ve bu heyfe hadim

olmak için bilafasıla ceht eder dökürler. Yeni yeni tesirat aramaktan ziyade şu eski reklam takayyüdünde bulunan bir ressam anlıkan facri bir salonda bir akşam üstü levhasını arzeder, bu tablo iyi kötü- hal-i naz'de (Rekyem) ini bestelemekle uğraşan bir (muçarat)'ı gösterir; o esnada gözleri kamaştırıcı bir şua-ı elektirikî mahirane bir tarz ile levhaya düşmüş olduğu hal de gözden pinhan bir orkestrada (Rekyem/i hazin hazin tercümân ede Bir musikişinas bir adım daha ilerler (muçarat)in bir fikrini evc-i intihasına kadar vardırarak ceb-i tamaa muğruk olan o salonda bir konser tertib eder, intihab-ı nevhice kahtiyar olacak kadar hüsn-ü isabet ve kesb-i kurbiyet eden sanîin için ihtirasat-ı mühimme vasıtasiyle tesirat-ı musikiyeyi şu envac-ı zulmet arasında latif bir tarzda tezyid etmek vesilelerini ihza ederŞair (Barukur) müessir bir nazm ile yazılmış olan İncil'in bir ayatini sahne üzerinde bir suret-i mutantanadda (Sara Bernar) a okutturur, o sırada mutedil bir musiki - eski melodramlarda olduğu gibi- (Sara Bernar)a "cidde efkar bir melodi" ile refakat eder. Bu acibliklerde bezl-i gayret edenler, Pionners (5) sanayi-i nefisede bu ana kadar gayr-ı hak duçar-ı hakaret olmuş olan hiss-i şammeye de müracaat ederek onu da o zevk-i estetikiyede hissemend ederler. Tiyatroya bir Vaporisateur yerleştirilir(6) sıralar üzerine bu alet vasıtesiyle revaih-i latife nefh ederler sahnenin üzerinde faciayı andırır bir şiir kıraat olunur. Her ne temiye ederseniz edinisi Bu şiirin her maktaında, her gerdesinde, her sahnesinde huruf-u mecazdan bir diğeri tahakküm eder. Her birinde tiyotro başka bir ziyaya bürünür, her birinde orkestra başka bir tarzda bir parça çalar ve Vaporisateur başka bir rayiha irsal eder. Şiirin bu vecihle revayihe terfiki henüz bir kaç sene evvel (Ernest Ekgetayn) tarafından bu suret-i garibede meydana konulmuştu. Bu fikri Paris'te dindarane bir ciddiyetle mevki-i fiile koydular. Müceddidler çocukların kuklalarını alarak kabullar hususunda öyle parçalar arz ettiler ki bir tarz-ı mahsus ve celi bir sefderanalık ile güya derin bir mana gizlemek yahut beyan ve izhar etmek iddiasında bulunarak bürûdi bir zekavet ve istidad ile ıslah ve ikmal ettikleri çin-i gülgelerine (memleketimizde gölgetilan hayal gözü müşabihtir) Ombres Chinoises bir resm-i geçit yaptırdılar. Nihayet güzel tersim ve telvin edilmiş suretler bir ziya-yı semaviye bürünmüş olan hayret-bahşa bir zemin üzerinde hareket ederek bu cam levhalar dahi müellifin bunu dair okuduğu bir şiirdeki cereyan-ı efkarı teşhud kılarlar. Bu sırada bir piyano semaiya hissiyat-ı esasiyeyi ihsas çarelerini aramaktadır. Şu temaşalardan zevk almak üzere bu sınıf halk, bir kedi sirkine , hücum ile meydana nazır evlerin çatılarına , yemişçi dükkanlarına cin ve peri guvalarını andıran meygedelere yahut ki aynı temaşayı haiz bir salona dolarak o esâri markizler oranın alışkanlıklarından olan murdar vermiş sarhoşlarla bira içerler.

Tabadı var

---

(1) Predicateur: Vaız ve hatib. Bir din veya meslegin nasiri. (Kamus-ı Fransavi) Vaız ve hatib kelimeleri Fransızcaya predicateur şeklinde tercümâsi edilmesi gerektir. Bu iki kelimenin de istılahat-ı mahsusası vardır. Binaenaleyh predicateur kelimesinin vaız ve hatib kelimeleriyle bir nevanesi yok mudur, varsa nedir?

(2) Dilettante (İtalyanca'dan mehuz) musiki hevesgeri ve meraklısı (Kamus-ı Fransavi) mezkur kelimenin manası bu derece hususi değildir.

(3) Monbain: Dünyaya mensub ve müteallik veya Dünyanın alayişine mübtela, dünyevî , dünyaperest (kamus-u Fransavi)bu isah doğrudur. Fakat mondain'in kelime-i vahide ile mukabili nedir? Dünyaperest yanlış olur. Dünyevi ise daha ziyade yanlış olur. Bunlara takaddüm eden izahat daha berrak fakat çok uzun.

(4) Heyret: Bestekar-ı muhterem "Richard Wagner"in maskat-ı residir. Müteveffa-i müşarileyh orada medfundur.

(5) Pionnier: Esna-yı seferde askeri at-ı türabiyede müstahdem fırkalar

ıtlak olunur. (Kamus-u Fransavi) Jukelimenân mana-yı mecazisi "işte mukaddem kimse demektir" binaenaleyh Kamus-ı Fransavi'nin verdiği izahata kanaat etmemek zaruridir.

(6) Vaporisateur: Bu kelime dahi Kamus-u Fransavi'de görünmüyor. Buhar neşredici makineye tabir edilir. Kelime-i vahide ile mukabili meçhuldür.

Kalemat Cilt 7 Sayı 146 sh:530,531
6 Ağustos 1314

D A M A S C U S - G A S R İ (6)

(146 ncı nüshadan mabad)

Mehsullerin cismen, ahlaken ve zihnen tabiatlarını mütalaa ederek bu hususta hatta hesfiyat-ı mühimmede bulunmuş olan Ulema varsada umumiyetle hezal-i asabi (Degeneres Conce) nin sanayi-i nefisedeki tesiratını hiç kimse hatta "Lamebruz" ve "Nordel" bile "Makis Nevdaw" kadar tedkik etmemiş bu derece derin bir dikkat-ı nazar göstermemiştir.

Mehzullerin ahval-i ruhiye ve tecelliyat-ı hissiye ve maddiyelerinden mümeyyiz-i had bahsettiğim sırada müşarileyhin istinad tarikiyle zikrettiğim cümleler ile tafsilat suretinde bast ettiğim elvah-ı alimane-i müteakibesinden tahsil ve tedkikteki kudret-i munakkasası parlak bir surette görünmekle beraber diğer bir hususiyeti daha anlaşılır ki o da müşarileyhin umumiyetle mehzuller hakkında gizlemediği cidden efsun bir şiddettir ne için? Avrupa vesail-i fenniye ve sanâiyesi ile cerâid-i muhtelifesinden elimize düşenlerin hemen kaffesi bize eser-i meşkurun neşrinden itibaren alem-i matbuat-ı garbiyede husule gelen heyecanı göstermiş ise de telatum-ı hissiyatı bu şiddetli lisanın manası olan mübhem kalmış, sebebi anlaşılamamıştır. Bu şayan-ı dikkattir. Evet, hezal-i asabi müellifine, o gibi müteheyyic ve asabi bir doktora karşı (Verlen) gibi (Langircef) gibi bazı harikulade kimselerin hastalıktan azade bulunduklarını iddia etmek metin olmaz. Lonide "Makes Nevdaes" ile beraber bu zavallıların hastalığına kailim. Bunun gibi metin bir adam, şefkatli bir valide, sayyur bir neder, daima haluk, hatırşinas, vefakar sadık bir dost, mukaddem, kanaatkar, vazifeşinas bir memur, ahlak ve adat-ı camiyeye muti bir şahs, hasılı alalade bir adam olmamak daha doğrusu hissiyatına hakkım olmamak için böyle bir za'f-ı asabiye düşmemek azimdir. Kabiliyetler ve asabilikler cemiyet-i beşeriyenin saadet ve sıhhat-ı terakkisi için arzu olunur şeyler değillerdir. Şuradar vak ki madem ki hezal-i asabinin esbab-ı ahlâkiyesi ve maişet ve icabat gibi tesirat-ı tabiiyyeden neşet ediyor, binaenaleyh mehzulle e karşı şiddetli bir lisan istimal etmek ile onları bulundukları zaaftan kurtarmak mümkün olmasa gerektir. Mehzul mehzuldür, bunu tabii görmeli, ve mümkün ise esbab-ı mucibesini mahva çalışmalıdır.

Evet, zaif olmamağa bakalım, fakat buna nasıl muvaffak olabilim.....

Her an gönlü başka ihsasata ve intibaata menba olan bir kimsenin adeta avam kadar sahih-ül mizaç olması yahud ki şair-i muhterimizde cereyan eden elvah-ı bir-esrar-ı medeniyetin fecî ve tahammülfüzâ tesiratına karşı serinkanlı muhafaza ile gözlerini yumması ne vechile kabil olabilsin? Sefaletin dehşetle dalgalandığı şu vadide-i sun'i sevinçler, alem-i hakikiyeye karşı siyah denizlerde meydana gelen fani fosforlardan ziyade sürgülü olmasa, cürm ve faziletlerin bir araya terakkümünden hasıl olan o mutantan veya payan manzaralar karşısında benlik ve menfaatler durup merhamete gelmezler mi? Bu tehassüs nekadar ezeli olsa yine bir tecessürdür. Bana kalırsa metin ve müdakkik bir alim-i müdebbir ve durendiş bir mefkûr, mukaddem ve sağlam bir tüccar olmak için sani ve muzır olan, bu ezeliliğin "müteheyyir" için bir ziyadeliktir ki fazilet yerine geçebilir.

Bir mütehayyir avamdan başka bir kulağa, avamdan başka bir kuvve-i çamaaya, avamdan başka bir cümle-i asabiyeye malik olmalı ki avamın hisse-demediği tesirata duyarak o tesirat-ı mübhemeyi yine mübhem bir lisan ile arz etsin ve bir mütehayyiri herkesten temyiz eden fark-ı esasi böyle bir hassasiyettir!...

Evet bir mahzulün hayatı , düşüncelerine muamelesi, tarz-ı maişeti hasılı bil-cümle efal ve harekatı gayr-ı tavsiye değildir, fakat en hazin ve derinden gidedir ki bunu onda bütün hayatımız sağlar olur. Mesela heyecan-ı asabinin cismani ve alhaki ve akli alametini tayin-ı hayret bir suretle çabasında can etmiş olan bedbaht ve zavallı şair (Paul Verlen) e bakınız. Mahzullerin ahval-i ruhiyesiyle bilcümle muamelat ve efal ve harekatı hakkında mufassalen ve tafsilen beyan etmiş olduğu tesevvurat-ı çahsiyenin bu zat kadar hiç kimsede tatbikatı doğru görülmüyor, eşkal-i hariciyesi, tarih-i hayatı, hissiyat ve tahlilatı, alem-i tefekkürati, tarz-ı ifadesi mahsusası hasılı her şeyi hezal-i asabiye bir alamet oluyor. Hezal-i asabiye duçar olmuş olanların ani bir takım hissiyata ne derecelerde tabi olduklarına dair epeyce tafsilat vermiştim. İşte onlar tamamen bu biçare varlığa kabil-i tatbiktir. (Verlen) "Defter-i Ahval" Confessions nam eserinde beyan ettiği vechile 1870 'de kendi aziz ehibbalarından ve renç besteka-lardan Çarl Dö Seyori'nin onu hemşiresi Mahmazel ile tathilde Dante'yi çıldırırcasına sevmiş ve sene-i mezkure Ağustosu nihayetinde -muharebenin dehşetli zamanında - muvasalleyhayı tezvic etmiş idi. Fakat her yeni bir an için ancak sevebilen bu zavallı hukuk-u müstakbile-i zevciyetin istilzam ettiği şerait-i hayatiyeye inkıyad ile yaşayabilecek kadar kendisinde irade-t, asabında kuvvet bulamamıştı. Pek az bir zaman devam eden hayat-ı aile bu adam için bir girive-i bela ve sefalet olmuştu. Kalbi bütün ruhunu bütün hissiyatını zabt etmiş olan mahbuka-i yeniddesinden bir çocuğu olmuş iken rüya kadar ani olan bu hayat-ı hazin nihayet iftirak ile neticedar olmuştur. Evet (Verlen) bedbaht asabilerden idi. Cereyaniyane bir takım vukuatın tevali ve tatibinden ibaret olan hayatında mezara kadar eser-i ira-det göstermemiş ve hemvareketi hissiyat ve anın-ı atiye tabi ola gelmiş idi. Fakat bu muvazenesiz ve mütehassis (Verlen) nevi şahsına münhasır ve elfaz ile ifade edilemeyen ızdırabat-ı mübhemei vicdaniyesinin en beli-ğ en müfekkir bir lisan ile beyanına kadir bir şair-i garib idi. Bu fart-ı tahassüs sebebiyle hayat-ı hayatiyeden bilkülliyen binasib olarak varlığın bivefa ve pürmekar olan devranı rüzgar-ı sevda beklemeyerek gaib olub gitti.

Les sanglots longs
Des violons
De lautomne
Blessent mon coeur
D'une langueur
Monotone
Tout Suffocant
Et beleze quant
Sonne l'heure
Je me souviens
Des jours anciens
Et je pleure
Et je m'en vais
Au vent mauvais
Qui emporte
Ca et,de la,
Pareil a la
Feuille morte

İşte bu hususiyet-i müfekkire ve bir asabiyet-i marazinin bedbaht bir hayata mahzun bir fikre sindirmiş olduğu ye's -i mübhem! Tebessüm-ü fani ! (Verlen) bizim mevzu-ı bahsimiz değildi. (Baudelaire) (Maupassan)!.. (Verlen) ... manevi bir müşabehet üçünü de tevhid ediyor.

Maupassan ile mürasalatı müteakiben arz edilecek olan Matmazel Ma Başgircef seyahata mübtela, asil, genç bir harika bir avare mağreb ve se hava idi. (Aventuriere) mehafil-i edebiyede kendisine "On dokuzuncu asrın sımarık çocuğu" denilir. (Başkircef) bir edibe değil bir ressam olmak üze tanılmıştır. Fakat iki ciltten mürekkeb Mürnali ile on mürasalatından bir çok edibleree faik ve bilahakkın hürmete layık oldu unu pek ruşeu bir su rette göstericor. (Başkircef) daimi bir muamma gibi kalmış olan mevcudi- yet-i faniyesiyle bir çok kişileri sakit ve müstağrak bırakmıştır. Fikren hissen, vicdanen, adeten, tavren belki hiç bir kadın kendisinden bu kadam bahsettirmemiştir. Lomberuzu gibi hükemalar (Gladston) gibi katipler "Fransuva Coppe" "Andre Turye" gibi şairler kendisini anlamak ve anlatmak için hayli düşünmüşlerdir.

Evet (Başkircef) zahiri her kalb-i asudeyi alkanacak kadar şaşaada fakat hakiki manasız ıstıraplar ile her tebessümünde boğuk nöbetler giryeler gizleyen o mayişet i kibaranenin bir timsali idi. Avrupa alem-i kibaranesinin hayat-ı fikriye ve hissiyesini duçar-ı heyecan eden , nezaket-i alay ve dabdabesiyle perverde iken yine her anı mechul bir takım ihtisasat için de görmeleceği geçen o mayişet-i kibaranenin bir kurbanı olmuştur.

(Bami Başkircef) nübbem bir tabiat garib bir vicdan hasılı harikulade bir mevcudiyet idi. Lecessüf olunur ki (Verlen) ve (Maupassan) kadar asabiyetin tahattürsa tahammülgüdaz raşelerine muhavemete edemiyerek hem pek genç iken terk-i hayat etti. Amal-i müteferrikire! safalet-i vicdan, ye's-i amik, mahrumiyet-i ebediye! işte bu biçare hayatın edvar-ı müteakibesi!!!.

(Başkircef) kendi? (Maupassan) kimdi? (Verlen) kimdi? ....mütemadi bir enin, aks-i sada, muamma-yı hayat, ne kaldı? Yalnız bir hatıra (Başkircef) le tefekkürat-ı ruhiyesi şu mektublarda münderecdir! hassas bir kadının ızdırabat-ı nübbeme-i vicdaniyesi orada gömülmeli, seyr edilmelidir. Aşk.. Hayat... Ümid... acı hakikat!

Malumat Cilt 7 Sayı 148 sh:570-572
20 Ağustos 1314

B İNE-İKADİMİ-İŞARİYYE

HAKKINDA BİR MAKALE

Kadim Misrilerin tarih-i milli ve edebi elerine doğru irca-ı nazar ı tedkik edilecek olursa milel ve akvam-ı muhtelife-i garbiyeden en zi- yade Yunanilerle hembezm ve ülfet ve münasebet eyledikleri görülüyor. Hakaf Misrilerin bunlarla muaşeret ve münasebet peyda etmeli i Firavun Psammatik(K.E. 671) zamanında vaki olmuştur. Tafsilattan sarf-ınazar Firavun- muhaileyhin Misir'a hükümdar olusu ancak Yunaniler sayesinde olduğu ta- rih-i gihansına malum olan hakaiktendir. Istedikleri bulunan Misrilerden ahze ledikleri ilmin meyanında tarih-i tabiiyi nikredebiliriz. Hatta vücud-u be şeri terkib ve teşkil eden a'za-yı muhtelifeyi nazar-ı tedkik-i mütalaade ittihaz ile oldukca mükemmel eser yazan da Kabir-i şehir (Hipokrat) olduğu azade-i şek ve irtiyabdır.

Ol vakit Misrilerde mevcud-u dinîye ile tevaflul bir nevi mecburiyet tahtında olduğundan ve daha doğrusu yaşadıkları iklim bu gibi ahval-i mah susa ile iktisaale bir zemin-i münasib teşkil edildiğinden bir takım muamma ların halinde hayret güsar olurdu. İşte Yunaniler de müceredat hususunda pek ziyade ileri giderek müteaddid mesail-i felsefiye ibdas ile bu babda asar-ı kesire de meydana getirmişlerdir. Cayen-i iftiharttir ki ibtida Yuna nistanda fikr-i edebi asar-ı şi'iriyye-i manzume ile ibtida eylemiştir. Bulundukları memleketin ahval-i tabiiye manzara-ı şairanesi bu babdaki temayüllerine birinci derecede medar olsa gerek.

Hazine-i tarihiyenin medhal-i hakaik beyanı olan meşhur (Truva) muharebesine dair asar ile (Aşil)'in ahval-i hususiyesinden bahis telifat ve (Uzise)nin sergüzeştini havi manzumat devr-i mezkurda birinci derecede e serdan ma'dud olub hicretten on yedi, on sekiz asır mukaddem tanzim ve tertib olundukları rivayet edilir. Bazı esbab-ı menia-yı hayliületle bir aralık şi'ire rağbet azaldığından nesr ile hitabet hayliden hayli yol almış ve felsefeye ait te'lifat işte bu zamanın ahval-i ruhiyesinden bulunmuştur. Yunaniler ibtida sade bir üslub kabul ve ihtiyar ederek öyle bir takım tumturaklı ifadeye asla ruy-yı rağbet göstermediler. Muhakeme- de ve sair umumi mahfellerde ve meclis-i nasda irad-ı nutk lazım geldiği hal de tekellüfata itibar etmeyerek tabii bir tavr ve eda ile ve kemal-i iti- dal-i den üzre kelamına bidaa ederek ve hitama değin bu üsül-u vechile tebliğ-i meram ederlerdi. Daha sonraları usul-ü hitabete dair bazı kavaid va'z ve tesis olunmuş o duğundan sırası geldikçe şiddet ve tesir ibraz etmeyi başlıca meziyetlerden sayardı. İşte bu sebebdendir ki Demosten'in nutuklarına yıldırım tesbih ederler.

(Perikles)devrinde Atina'da (Sofist) er veni nam-verdazlar nadiyle bir güruh görülmüştür ki bunlar bilhassa meşr-i a hide mevcur idiler. Fakat tuttukları meslek -Yunanistanda kadimen mevcut olub pek çok asar-ı mutebere meydana koymuş olan memalikin bütübütün gayr-i iddiadan- eneyce muzır peyda eylemiş ve akdem-i Mü-fünun Sokrat (Socrate) da bu cihetle muhalifin den bulunmuştur.

Bu Sofistler her şeyi münakaşa ederler ve hatta Yunan mezhebi ve müessesat-ı kadimesi akl ve hikmet ve mantıka muvafık olmadığı iddiasiyle şediden tenkid ve taarruza kadar varırlardır Tabiidir ki bu halin netice- si olarak Yunanistan iki fırkaya ayrılmış ve taraf taraf teşekkül eden cemiyetler biribirinin asar ve müellefat ve hatta efkarını münakaşa ve ten- kidi başlıca medar-ı meşguliyet addederlerdi. Almanyalı müverrih ve münekkid- lerinden(Schoell M. 1766- 1833) Yunan edebiyatını altı devre taksim ediyor

Birinci Devir: Esatir Devri'ki Truva muharebe-i meşhuresinde hitam bulur. İkinci Devir: Guara Devri'ki, hakim-i meşhur (Solon)un zaman-ı idare-i hükümetine kadar devam eder(K.M 594)

Üçüncü Devir: Atina devridir. Devr-i meşhurda efkar-ı beşer kisve-i rengin-i şi're itibar etmeyerek nazar-ı revac hep nazar-ı mensure ile bakmış idi. Epeyce asarı vücuda getiren bu devr-i edebi (İskender)-i Yunanistan zaman-ı idaresine kadar kemal-i muvaffakiyetle istimrar eylemiştir. (KM 336)

Dördüncü Devir: Mısır'da İskenderiye devridir ki, bu asırda İskenderiye Mısır ve sanayi ve edebiyatın merkez-i mühimmesi olmak şerefini ihraz eylemiş ve oradan etraf-ı alemi ifade-i envar-ı ulum ve fünun eylemekte bulunmuş idi. O esnada cihanın her tarafından gelen ulema, bilumum medaris-i ilmiyede tahsil-i kemalat-ı beşeriye edecek memleketlerine avdet ederler ve mutesebat-ı ilmiyeleriyle teşneğan-ı edebin tenvir-i fikirlerine sebeb-i hidayet-i hikmet olurlar idi.

Bu devr-i mahide sanayi-i muhtelife ve fünun hatta derece-i kemal olarak usul-ü tanzim ve muhakemat-ı edebiyeye dair kitaplar yazılmış idi. Yunanistan Romalıların kabza-i tesahüb ve istilalarına geçtikten sonra bile (İskenderiye)nin eski parlaklığı münkati olmayıb adeta-ı cihana ifa'a-nisar-ı feyz ve kemal olmakta devam eylemiş idi. İşbu Üçüncü devir Yunanistanda (Florent) şehrinin zaman-ı istilasına kadar sürer.

Beşinci Devir: Bu, Roma Devridir. Miladın (146) senesinden miladın 346 tarihine kadar hükümferma olur. Roma edebiyatının en parlak, en şayanı bir devridir. Mamafih Romanın gerek maddeten ve gerek manen nüfuz ve tesiri görüldüğü zamandan bile Yunan edebiyatı efkar ve erkan-ı umumiyede pek esaslı mevkiler işgal etmiş ve o babdaki mecburiyete rağmen yine herkes asar-ı Yunaniyeyi tetebbu eylemeği tercih eylemekte bulunmuş idi.

Altıncı devrin ibtidaları ki (Hıristiyan) devridir. Esasen Yunan lisanı ile müştekilliği bir tarzda akvam ve cemaat-ı muhtelifeden mürekkeb olan (Hıristiyan) (Roma) devletinin idaresine gelince(Latin) lisanı kısmen i'tibardan düşerek lisan-ı Yunani umumi ve edebi bir lisan hükmüne girmiş ve bu sayetle kadimen haiz olduğu mevki ve itibarı bu zamanda da muhafaza ve bilkuvve tezyide muvaffak olmuştur! Şu kadar ki İstanbul'un ebülfeth ve mağnisi Sultan Mehmet Han-ı sani hazretlerinin zor-ı bazu-yı gaziyaneleriyle feth ve zabtını müteakib şarkta Yunan hükümetine nihayet vermiştir. (1453)

Yunaniler usul-ü tahriri fenikelilerden almış olduklarına dair Ebül Müverrihin (Heredot)un tarihinde bir fıkra mündericdir.(K.M 1550)

Tabsıdı var

Malumat Cilt 5 Sayı 111 sh: 1224,1225
27 Teşrin-i Sani 1313

EKSEN-2

Mısır-ı Kadimin devre-i füttuhat-ı Memalat-perverilerine müsadif olduğu zamanda ve daha evvelleri çıktıkları Suriye ve havalisini işgal eden Fenikelilerin Yunanistan taraflarına ihtiyari seferle oralarda icra-yı ticaret eylediklerini ve Yunanilerin ilk evvel onların sevk ve tahrikiyle dahil-i tarik-i tenezzüh ve terakki oldukları tarih-i umumiden cümle-i rivayat-ı hadik-i beyanındadır!

Bir tedkik-i ciddi icra edilecek olursa elsine-i Yunaniyeyi teşkil ve terkib eden hurufun Fenike Elifbasından ahz ve iktibas edilmiş olduğu anlaşılır, bu ihbarat-ı tarihiyeden müstebandır ki Yunanistan'da fikr-i medeni ve edebiyi uyandıran cemaatın bir kısmı Mısırlı, Fenikeli, ve bir kısmı da Yunani'dir.

Diğer bir mahalde dahi meşhur "Truva"muharebesinde "Paryes" tarafından katledilen Yunan kahramanlarından (Akil) esatir-i evveline ait eşhası

"Pr-meto"nun ifadesine atfen " Murufatı bir yere cem ile ulum ve fünuna bir esas va'zeylediğin" diyor. Velhasıl yukarıda söylediğimiz vecihle Yunan edebiyatı üzerine kıtaa-ı muhtelifeden gelmiş bir takım kimselerin tesirat mahsusa ve fevkaladeleri olduğu kabil-i setr ve inkar değildir!

Yunanistan'ın en eski insanları beyninde iki nevi tekellüm tasavvür etmiş. Bunlardan biri gayet kaba ve sanki-i cins , diğeri ise nisbeten latif ve tehzibi hafif ve tarz-ı tekellümü de bir derece ahenkdar idi. Buna elsine-i müverrihinde (Eyuneyn) usülü derler. Bir müddet sonra ve ağleb-i ihtimale göre bu iki nevi tekellümün ittihad ve bir derece islah-ı tanzimiden bir de (Deruyn) usülü zuhur etmiştir. Bu Yunanistan'da devam eden fırka münazaalarından dolayı efkar arasında tahaddüs eden buğud ve ihtilaf bittabi elsineye de sirayet ederek (Deruyn) ve (Eyuneyn) yekdiğerinden ayrılmış ve (Homeros) dahi istisna olunduğu halde Yunanın ağağı tabakalarında ancak Eyuneyn usülü kabul ve tekellüm edilmeğe başlanmıştır. İş burada da kalmayıp müteakip devirlerde Anadolunun Rum mesken bulunan taraflarında ve Yunanistan'ın şimaliyesinde (Baleyn - Eyuneyn) suret-i tekellümü aynı içtimalarda mahalli kabul olunuş ve halbuki(Deruyn) lisanı Mora çevresinde cezirelerde , Mora'da Atinasında ve Doriselilerin Peloponkis parçasında ve Sicilyada ve Yunanistan-ı Sebir'de serbestçe ve oldukça selamet ve fesahatle istimal edilmekte bulunmuş idi.

Bir müddet sonra Eyuneyn usül-i tekellümü asıl menşei olan Atika kıtasiyle Anadolunun sahil cihetlerinde hasıl olan umumi temessül bir surette intişar eylemekte idi.

Periklesin zamanında Yunan lisan ve edebiyatı vasıl-ı derece-i kemal olmuş, tedkikat-ı fikriyenin mahsulü olarak bir çok kitab-ı nefise sahe-i ara-yı intişar olmuştur.

Kalada bahsedilen üç nevi tekellüm ve üslub-ı ifadeden başka bir dördüncü olmak üzere bir de (Attik)usülü meydana çıkmıştır. Attik- Mora çevresidir- usülü eski Eyuneyn tarz-ı ifadesinin mükemmel ahire tekellüb etmiş bir nevidir. Bunlardan en ziyade tecemmüm ve intişar eden işte Atik usülüdür.

Kıta-i Yunaniye Makedonyalılarının sevk-i idarelerine geçtikten sonra (Atik) usülü mahafil-i siyasiye ve avam nezdinde çok ziyade rağbet kazanarak daire-i istimaliai tevsi ve hükümdarlarının lisan-ı resmisi hükmüne geçerek ulum ve fünuna varıncaya kadar bütün kütüb ve resail bu tarz üzere yazılmağa başlanılmışlardır. Hatta Yunanistan'ın cihet-i muhtelifesinde bulunan üdeba ve kuttab eyadi-i itibarda bulunmaları için eserlerini hep bu lisan üzerine tahrire başlamışlar idi.

Kıta-i elsine erbabının tedkikatına nazaran Makedonyalılar ekvam-ı saire ile olan ihtilat ve münasebetleri neticesi olarak lisanlarına suver-i saire-i eceniye katarak lisanlarının letafet ve safiyetini bir dereceye kadar bozmuşlardır.

Bundan çok zaman evvel Makedonyalılar ile tevsi'-i daire-i ülfet ve münasebet etmiş olan ekvam-ı saire ihtiyaç ve ihtiyaca binaen (Elenik) lisanını kabul ve tekellüme koyulmuşlardır.

Burası da sayan-ı kayıddır ki eleyevm galat olarak Yunanistan Rumlarına isnat edilen bu lisan çoktan beri kıtaat-ı mezbureden kalkmış ve yalnız bazı taraflarda gayet kaba ve terkibatça yalnış bir surette kullanılmakta bulunmuştur.

(Elenik)lisanı üzere yazılan en eski eser (Ahd-i Atik) yani (Tevrat-ı Şerif)tir. Müverrihin ruy-ı arzda şimdiye tekellüm edilen elsine-i muhtelifeyi ikiyüz elsine vesaret-i telaffuzlarını da beş bine kadar çıkarmaktadırlar.

Kavaid-i elsine hususunda bir çok usul tahrir edilmekte olduğu gibi bazıları da

kıtaata nisbetle beş büyük sınıfa tefrik etmişlerdir ki onlar da Asya Elsinesi- Avrupa Elsinesi- Afrika Elsinesi- Amerika Elsinesi- Okyanusya Elsinesidir. Mamafih bu taksimat pek umumi ve yani olduğundan tefrik-i elsine için bir esas-ı kavi olamaz. Bunun için bunları da şubata ayırarak böylece usul bir silsile-i elsine vücuda getirmişlerdir.

Tetebbu-ı asardan anlaşıldığına göre Hint-Avrupa lisanlarıyle ikinci büyük gürüh-u elsine daha varlık bulmadan müşterekleri görülmüşse de bu gün yekdiğerinden ayrılmış iki lisan gibi telakki olunuyor.

Aşağıda tedellüm edilen lisanlar ber-vech-i ati beyan olunur:

Sam, Hafıza, Acem, Hind, Tatar, Sibirya, Sami-i lisani-i İbrani, Süryani, Fars, Arab, Habeş şubelerine inkısam eder.

Bunlardan lisan-ı İbrani usul-i tekellüm ve ta'allümlerine nazaran üç büyük şubeye ayrılırlar ki onlar da:

Evvelen- Eski İbranidir ki bilahare bazı tebeddülat ve tağayyürat ile Kaldani lisanını tevlit etmiştir.

Vakayi' Gazetesi
Nahvat Cilt 5 Sayı 115sh:1292,9
25 Kanun-ı evvel 1313

E.K.Ş.E.S.N 3

Tedkik-i elsineden anlaşıldığına göre İbrani, Kaldani, Süryani, lisanlarının istilatından bir de (Samiriye) lisanı meydana getirmiştir ki miladdan yedi asır mükaddem Anadolunun cihet-i şarkisinde mevcut akvam nezdinde kesir-ül istimal imiş! Hatta oralarda bulunan ahalinin bu gün bilebu lisanı alınmış ve fakat esasından tağyir edilmiş bazı kelimeler kullandıkları iddia olunuyor! İspanya'da kadimen bulunan Ülema-ya Yahud lisanı bazı suver-i istihaliye icra ederek (Taben) namiyle bir lisan daha vücuda getirmişler ir. Mamafih lisan-ı mezkur ayrıca bir şube olmayıb sekiliş olanlardan bir dereceye kadar tashih edilmiş lisanları idi.

İspanya Kralı Ferdinand Katolik'in zaman-ı hükümetinde Yahudilerin Araplarla birlikte kıta-ı mezkureyi terk ederek sair memalike dahil oldukları tarihe kadar sekenn-vad olan bu lisanda pek çok kütüb-ü mezhebiyye ve telifat-ı saire-i mukaddese vücuda getirilmiştir. Hususile bedayi-perestanı hikmeti sıfat-ı nefise-i mimarisine hayran eden ve akvam-ı necibe-i arabın devr-i mezkurda vasıl olduğu derece-i terakkiyi var ü avaza bir lisan-ı hal ile ilan edib duran meşhur (Elhemra) sarayında bu lisan ile yazılmış asar-ı kesire-i mutebere mevcut idiğünü oralara seyahat etmiş olan zevattan mervidir.

Lisan-ı İbraniyi teşkil ve terkib eden hurufat bilahare Yunan, Roma, Got, İslav, Lisanlarının teşkilat-ı esasiyelerine kısmen muavenette bulunmuştur.

Lisan-ı mezkur yirmi iki harften müteşekkil olub kubut-u isbatiye nisbetle sabdan sola doğruyazılıyordu. Elyevm Yahudilerin kullandıkları hat eski ibraniden alınma bir takım hurufattan mürekkebdir.

Lisan-ı İbraninin inkısam eylediği üç lisanı esasiden ikincisi:

Fenike lisanıdır- Bulisan mukaddema Suriye ve Asr-ı sefid sevahilinde sakin akvam-ı muhtelife nezdinde pek ziyade mevkı-i idi; Lisan-ı Yunaniyenin Fenike alfabesinden teşekkül eylemiş olduğu tarihle tevakkul edenlerce malumdur.

Üçüncü Kartaca Lisanıdır- Elyevm Afrika ahalisi bu lisanı kullanırlarsada eser kabile başka bir surette tekellüm eder.

Şam lisanının muhtevi olduğu şubelerden üçüncüsü: Süryani Şubesidir, Lisan-ı Süryani Dicle ve Fırat nehirleri vadisiyle sair cihetlerde müteneffiz akvam nezdinde müstameldi. Lisan-ı mezkurun edebiyatı miladın beşinci, altıncı asırlarına adar parlak bir surette tali' edib olduğu muahheren avrupa müzelerine nakl olunub elsine-i kadime-i şarkiye şubesini tezyin ede

müteaddid kütüb ve asar-ı mühime ile istidlal olunur. Suriye kıtasındabulu
nan Marunilerle Nasturilerin lisan-ı mezhebisi Süryani olub kitab-ı mukad-
deseleri de bununla yazılmaktadır. Aldani ibrani ile karışmış ise de sev-
ediyetini muhafazaya muktedir olamayarak bilkülliye mahvolub gitmiştir.

Acem lisanının münkasım olduğu lisanlardan Fars yahut Medya şubesi, İran'ın cihet-i garbiyesiyle Fırat sevahilinde bir vakitler tekellüm edile (Pehlevi) mezhib şubesine mensub bir lisandır. Eski İranlıların pişvası olan Zerdeşt'in asarı hep bu lisan üzere yazılmıştır.

İrana teşkil eden tabakat-ı arbaadan Sasaniler Pehlevi lisanını tek-
lüm ederler ve asar-ı meşhure ve müellefat-ı mutebereleri de bununla ya-
zarlar idi. Kelimat-ı sitte hariç edilecek olursa şimdiki Farsilisaniyle Pehlevi'nin arasında cüzibir fark olduğu anlaşılır. Elifbası yirmi iki har-
ften ibaret idi.

Arab şubesi iki kısma ayrılır : Eski Arabcanın ile avamın kullandık-
ları Arabidir. Kureyşlilerin lisanı eski Arabca idi. Arabların lisan-ı lüg-
fet-resmen edebiyatı ki-Kitab-ı Azim-dir Şimdi bu lisan-ı efseh ve ebliğ üze-
re nazil olunmuştur.- esasen lügat-ı Kureyşidir, o vaktin asar-ı edebiyesi hep bu lisan üzere muharrer idi. Dokuzuncu ve on dördüncü asırlar lisan-ı mezburun en parlak bir devri , en müterakki bir zamanı idi. Küre-i arzda mevcut ve tekellüm olunan elsine-i muhtelife meyanında elfaz ve tabirat-ı edebiye ve ilmiye ve fenniyece lisan-ı Arab kadar rengin ve vezaibeti teb-
yinde vazıh ve salis ve bununla beraber ebliğ bir lisan yoktur!

Habeş şubesi Arzuside namiyle bir tabakaya ayrılır ki Habeş'de bulunan bunla kabaili lisan-ı mezkur ile mütekellimdir.

Yukarıda zikri geçik edilen elsine-i müteaavviadan Kafkas Limanı elyevm kıtaat-ı mahsusada müstameldir. Ermenilerin tekellüm ettikleri lisan daha ziyade bunun şubesidir.

Lisan-ı Arab-ül beyan-ı Osmaniyi teşkil eden harflerin bir kısmının İbraniden alındığını söylüyorlar.

Talim ve tebyin-i meramda nesirden ziyade şi'r-i mensurun icra-yı hük-
m ve tesir eylediği ve binaenaleyh ikna ve tehyicinde pek kavi bir vasıta olduğu için her millet edebiyatına mensur asardan bedi eylemiştir.

Milad-ı İsa (A.M) dan 494 sene mukaddem ber-hayat olan Eflatun edebi-
yat-ı milliyemin sebeb-i terakki ve tekemmülü ve temin-i ittihad ve insi-
camı maksadiyle epeyce hizmetler, nihayetsiz gayretler sarf etmiştir.

Tarih-i edebilerine bir nazar-ı tedkik atılırsa Süleyman zamanına gelinceye kadar Yunanlıların esatir ve hayalat ile vakit geçirdikleri ve bu yolda asar-ı kesire vücuda getirmiş oldukları görülür. Bunlar yalnız bu cihete ihtisas ederek tenvir ve tevsi-i efkara hizmet edecek müellefat-
makbule meydana koyamamışlardır. Kadim ağaçlı mübalağa ve bir takım hikaye-
i garibe ve rivayat-ı ağrayb-i sahifa ile memlu olan asarları mecalis-i ünsa ve mahafil-i fudalanın yegane medar-ı ziyneti ve sermaye-i şeref ve mübaha bulunmuş idi! Cudmus ve Siyam adalı Deny gibi zevatın asarı mensur olarak yazılığı ve umumiyetle hayalat ve esatire ait bulunmuştur.

İşbu asar-ı kadimeden istidlal olunduğuna göre Yunanistan'da ibtida tanzim-i eşar fikri uyanarak bazı cesim ve meşahirin ahval-i hususiyeleri-
ni bir suret-i mübalağa giriftede medh ve sena eder yolda medihler kaleme alınmıştır.

Şu hal kaffe-i milel ve akvamın efkar ve hissiyat-ı beşeri tahrik ve tehyic için nazımdan başka bir vasıta-i müessire düşünmediklerine bir delil-i kafidir; hele din ve mezhebe dair bir takım ahval-i ruhaniye ve fevkaladenin tasvirine aid kitablar hep bu vadide yazılmıştır.

Malumat Cilt 5 Sayı 116 sh:1905,6
1 Kanun-ı Sani 1313

E.K.Ş.E.B.N 4

Meşhur Herodot'a gelinceye kadar yalnız vukuat-ı tarihiye sabt ve tahrir edilir, asıl gayen-i tenkid ve istifade kısmı olan muhakemat cihetine atf-ı lahaza-i dikkat ve itina olunmak idi. Hüşarileyhe ile Thioyidite, Koonefon her nedense bir mebde-i tahrik ittihazına düşünmemişler idi! Tarihten üç asır sonra (Batlamyus , Sicilyalı Deyudor, Kodrunı Denis) selefin bu mühim noksanını ikmal için epeyce çalışmış ve nihayet (Olimpiyad) oyunlarına res-i tarih ittihaz eylemişlerdir. Hatta (Heredot) (K.M 484) yazmağa olduğu dokuz cilt tarih-i kebirini Olimpiyad oyunları zamanına tesadüf ettirerek yüz binlerce halkın müvacehesinde bazı mühim parçalarını kendüye mahsus bir talakat ve fesahatle okumağa başlayınca halk üslub-ı ifadesine ve tarz-ı tebeyyününe meftun ve meclub olarak Heredot'u şiddetle alkışlamışlardır. İşte bu vaka üzerine Heredot'un namı tebcil veher gittiği yerde de mazhar-ı tekrim olmağa olmağa başlamıştır. Heredot asarı Yunan edebiyatının bir devre-i fatihası sayılabilir. Koca müverrih telif-i mutebere de Yunanlılarla Acemler arasında Sarez'de sudur eden muharebeye dair pek çok tafsilat-ı makbule ita ederek müverrihlik vazifesini hakkiyle ifa eylemiştir. Mamafih eserinde şayan-ı bahs ve tenkid noktalar dayek değil.

Bundan yedi sekiz sene evvel asar-ı atikaya ait basıtedkikat-ı hususiye icra edilmek üzere Anadolu, Tekat taraflarına vukubulan seyahat-ı acide İran ve Erzurum içlerinden gelib Darısaadete avdet eden mütefennin bir Fransız seyyahına mülaki olmuş idim. Bu satın tarih-i kadime fevkalade merak ve iştiyakı olduğundan oraların ahvaline dair epeyce malumat elde etmiş idi. Bunlar meyanında (Heredot)un tarihine müteallik bazı parçalar da var idi, kendisi güzel Fransca bildiklerinden acizlerinebir iki bahsini okumuş idi. Orada İran muharebatına dair bazı mübalağattan sarf-ı nazar kanaat-bahş tafsilat verildiği anlaşılıyor.

Frenk müverrihlerinden ekseri bu iki kavm arasında vukua gelmiş olan muharebatın tasvirinde Heredot'un eserine müracaattan geri durmamışlardır. Bundan başka Mısırlılarla, Asuriler hakkında şayan-ı vüsuk ve itibar malumat verilmiştir. Şu kadar ki mübalağadan da hali olmamakla beraber eserine-i kadime hakkında en güzel mehasinlerden biridir. Telifatında belki umumiyetle sadedilane bir takım efkar ve müşahedata tesadüf olunursa da her halde itimad olunur müellefattandır. Tarz-ı tahririnde esas ittihaz eylediği tabiilik , vuzuh, sadelik, vukuat-ı meşhureye fart-ı arzuyla ve meftunaneyeti hasebiyle /Tarihin Homeri/ lakabiyle telkib edilmiştir.

Heredot'un tarihinde fenni, mezhebi, ahlaki, siyasi pek çok fikirler görülür; işte bu sebebdendir ki yalnız Yunanistan'da değil, o vakit malum olan kıta-ı arzda bile en makbul ve en doğru bir mecmua-ı ulum hükmünde telakki olunur idi.(1)

(1) Mecmua-ı ulum yerine mecmua-ı şuun ve vakayi denilse dahamünasib olur fikrindeyim.

Mehmed Zeki Pakalın

Malumat Cilt 5 Sayı 118 sh: 1339,1340
15 Kanun-ı Sani 1313

E.K.Ş.E.B.N 5

Zira o vakte kadar arzda insanlara dair her ne keşfolunmuş ise onda mestur ve münderic bulunmuş idi. Hele Mısırlıların ahlak ve etvar ve adat-ı milliyeleri hakkında verdiği malumat-ı esasiye eliyevm müteda vil olan tarih kitablarına mehas olmuştur.

Fransa meşahir-i hükemasından (Larcher) Heredot'un kaffe-i asarını tetebbu ile Fransızcaya nakl ve tercüme eylediği gibi Amur Valla zamanında bir zat dahi Latin lisanına nakl etmiştir.

Heredot'un halefi olan meşhur Thucydite, Heredot'un asarından gördüğü meziyat ve evsaf-ı edebiyeyi bittakdir onun gibi bir eser-i makbul ve muteber vücuda getirmeği zihninde kararlaştırmıştır. Malum olan bazı esbabdan dolayı Atinadan çıkarıldığı esnada idi ki bu tasavvurunu kuvveden fiile çıkarmağa muvaffak olmuştur; yirmi sene devam eden müddet i gaybubetinde sekiz ciltten ibaret olmak üzere bir telif-i muteber tahririne başlamış ise de o aralık vuku-ı vefatiyle sekizinci ci t natamam olarak kalmıştır. Esarını nazar-ı tedkik vetenkide alarak Heredot la Thucydite'yi mukayese edenler de vardır. Heredot ifadat ve tasavvuratında sail-i vuzuh, mülahazatında saf, ve fakat gumüllüdür. Efkar-ı şairanesi de iltifattır.

Thucydite gelince ; Bu zat biraz mukkad, sekinet-i ifadeye mail, ve neticeye vusul için müstehalik ve daha vazıhdır; Müverrihinden bazılarında görüldüğü gibi Thucydite dahi lüzum-ı hakikiyesinden ziyade nutk-perdazlık hissiyatına mağlub olduğu makam-ı tarizde irad olunmuyor; Ancak Thucydite'nin vaka-i tarihiyye meyanında dere ettiği nutukların mahiyeti bir kere nazar-ı tedkik ve muhakemeden geçirilirse ; kıymet-i edebiyeleri ol vakit tezahür ederek tayy cihetine gidilemesi nutuklar esarına bir ziynet, başka bir letafet vermiştir. Eser müverrihinin vukufsuzluk eser ve neticesi olarak birsuret-i garibede muhakeme ve tenkide çalıştıkları bazı vakayi-i meşhureyi Thucydite vakıfane ve müdakkikane muhakeme eylemiştir. Mumaileyhe /Felsefe-i Tarihiye/nin mucididir denilse mübalağa edilmemiş olur zannındayım.

Yunan meşahir-i şuara ve hükemasından olan (Solon)Atinalılara pek büyük hizmetlerde bulunmuştur. Yunanistanın iade-i nüfuz ve haysiyeti yolunda epeyce himmetler sarfetmiştir. Natib-i şöhretşiar /Demosten/ Thucydite'nin üslub-ı ifadesindeki tarz-ı fesahata hayran olmalıdır, ki tarihini sekiz defaz istinsah eylemiş ve nihayet ezberine almıştır. Thucydite mazhar-ı af olarak tekrar Atina'ya celb ve davet edilmiş ve sekseni yaşını müteceviz bulunduğu halde orada terk-i dar-dara-i hayat ile bu alem-i keşmekeşten destkeş-i feragat olmuştur. (K.M. 391)

Thucydite Atinalıların evsaf ve meziyetlerinden bahsettiği sırada ne derecede faal ve gayretli olduklarını gösteriyor. Munafih bu hasail-i galiye-i makbuleden istifade edemiyerek zelil ve hakir olduklarını ve binaenaleyh evsaf-ı meskurenin kendi aleyhlerinde kullanılmakta olduğunu da söylemekten çekinmiyor. İşte bu sebebden bunlara dair yazdıkları şeyler hüzn-engiz ve feci'dir. Munafih lezzetle okunur!

Mabadı var.

Malumat Cilt 5 Sayı 119 sh:1387,8

22Kanun-ı Sani 1313

K.K.Ş.E.N.N 6

Thucydite'nin asarı umumiyetle Fransızca'ya nakl ve tercüme edilerek aslındaki letafet ve kıymet-i edebiya tamamiyle muhafaza olunmuştur. Heredotun milel ve akvamın yekvücut olması her bir müşkülü galebe edeceğini ve umran-ı saadet-i memleket de bu ittihad sayesinde hayyiz-i aray-ı husul olacağını felsefe-i tarih olmak üzere vakayi-i azime ve mühimmenin tasvir ve tavsif-i cereyanı sırasında bilmünasebe zikr ve ityan eylemiştir.

Hülasa-i kelam; Bu iki müverrih-i şiktidar muasırları bulunan akvam-ımuhtelifenin ahlak ve adat ve edvar-ı milliyeleriyle suret ve tarz-ı maişetlerine dair şayan-ı vüsuk ve itimad malumat verilmiştir ki asar-ı muteberleri sonra gelen müelliflere hakikaten güzel bir mehas olmuştur.

Meşhur Hakim Platon'dan sonra Sokrat'ın şakird-i hassı olmak şerefini ihraz eden Ksenophon hem feylesof, hem asker, hem de müverrihtir. Bir çok hasail-i aliye ve seciye-yı makbuleyi zatında cem etmiş meşahir-i ricaldendir. Yazdığı eserlerde Lepartalıların fazileteni Atinalıların zarafet-i

ta'blarını muhakeme ve mukayeseye ederek bu iki kumanın hüviyet-i maneviyelerini teşhis hususunda büyük bir meharet göstermiştir.

Miladdan (445) sene evvel yani Makedonyalı İskender'den tahminen seksen sene mukaddem Erchie kitasında Dünyaya gelmiştir. Mumaileyhe Thucydidte'yle hemasır olub eksper asarını cem ve tahrir hususunda kendisine pek çok muavenette bulunmuştur. Vefatı 355 sene-i miladiyesinde vukubulmuştur.

Xenophon'un telifat-ı edide ve mütenevviası meyanında (Ejezilas) an tercüme-i hali ile (Alemleler ve Yunanistan Tarihi) ki kısmen Thucydidte'nin mahsul-i kalem-i iktidarı olduğu meyusukan rivayet olunuyor; en ziyade şayan-ı mütalaa asar-ı mergubedendir. (Onbinlerin Hicratı) (1) serlevhasiyle yazdığı bir kitabda Xenophones meziyet-i edebiye ve iktidar-ı hakimanesini meydanakoyacak surette kalem yürütmüştür. Tarih-şinasan nazarında bu eser müellefat-ı makbuledem maduddur.

Xenophones, üslub-ı ifade ve tarz-ı tahrir ve beyanında görülen lütafet ve tabiilik ve mehabet hesabiyle elsine-i müverrihinde (Atikanın balarayisi) lakabiyle şöhret-şiar olmuştur. Hatta meşhur (Siseron) Xenophones'ten bahs edildikce : "Xenephon'un asarı o derece heşuma gider ki perilerin kendi suretinde temsil edilib de lisanından tekellüm ettiklerine kail ve kani oluyorum." diyerek müellefatının mütalaasından hasıl ettiği zevk-i vicdaniyi anlatmak isterdi. Xenophones gerek hemasırı bulunan ve gerek sonra gelen asarın ve meşahirin suret-i mahsusada mazhar-ı takdir ve tahsini olduğundan herkes kendisini bir türlü medh ve senaya koyulmuş idi. Hatta Kentilien (Kentilien) "Xenephon'un lisanı perilerin lisanıdır" diyerek mumaileyhin bu cihetle de hiyanet-i edebiyesini irae etmek istemiştir.

---

(1) Sard şehrinde satirat yani vali bulunan /Keyhüsrev-i İrani/biradere vukubulan bir muharebede perişan ve maktul olduğundan maiyetindeki on bini mütecavis Yunaniler serdaresiz kalarak İranı mürur ile Bahr-i Süyaha inib oradan da Yunanistan'a giriştiklerdir. Bu fırkanın ikinci kumandanı (Xenef idi. Muharebe Babil şehri civarında vukubulmuştur.

Mabadi var.

Malumat Cilt 5 Sayı 120 sh: 1575,76,77
29 Kanun-i sani 1315

E.K.Ş.B.B.N 7

Xenopen'un muasırı bulunan Ectesias İran şahlarının sarayında tabebet tababet-i hususiye hizmetiyle bulunduğundan , Asurilerle İranlılara dair yirmi üç büyük cilt üzerine bir tarih yazmıştır. Fakat teessüf olunur ki asar-ı meskureden ferasude bir kaç parçadan başka bir şeye temessül olunmuş. Şayan-ı teessüfdür ki Ectesias meşhur Heredotu cerh ve tekzibe çalışarak tasvir ettiği vakayi başka ve bütün aksi bir surette beyan ve tafsil edilmiş ve güya kudret-i edebiyesini tenkısa çalışmış ise de muvaffak olamadıktan başka (Aristo)nun hedef-i tariz ve teşnii olarak asıl kendinin şayan-ı itimad bir müverrih olmadığını ve binaenaleyh beyanat ve isnadatının sırf kizb ve duruğdan ibaret kaldığını meydana koymuştur.

Thucydidte halef olanlar şunlardır:

Şirakuseli (Filist)ki (Denis)(Denys) in müsteşar-ı hassı idi.

(Sokratın) şakirdi Sakız Adalı Thepompe ki tarihte ilk evvel tunturaklı elfaz ve tabirat kullanan bu zattır; Thucydidte'nin asarına bazı mühim parçalar ilave eylediği gibi Heredotun tarihini ihtisar eylemiş ve elli beş cilt üzerine (Filib)in vakayi-i meşhuresini havi güsel bir de eser vücuda getirmiştir.

Zevat-ı meşhure meyanında (Şulip) şayan-ı istifade eserler meydana koymuştur. Vakayi-i mühimmenin hikaye ve tasvirindeki hüsn-ü tertib, ğalibunda

görülen tabiilik müverrihin-i salifeden pek az kimseleler müyesser olmuş mu-
siyet-i edebiyedendir. Bu zatınhaber verdiği şeyler mahz'a hakikat olmak üze-
re kabul olunmuştur. Vakayiin tavsifi hususunda vicdanı ikna için hazırla-
diği vesait-i ikna iye ; eşhasın tarifi esrinde gösterdiği iktidarve bu me-
yanda serdeylediği edille ve berahin ihtiyaratında hiç bir şübheye meydan
bırakmamıştır. Mumaileyh tarihinai sözderivayat ve ihbarat üzerine yazmamış-
tır, vakayiin cereyan eylediği yerleri bizzat görmüş ve her gezdiği mahalde
tedkikat ve muhakemat-ı tarihiyede bulunmuş olduğundan yazdığı şeyler ayne
kabul edilmiştir. Polip tarihinin gıda-yı ruh ve safa-yı kalb olduğunu bir
çok yerlerde söylemiştir; hatta yine bu sırada :

"Nur-u basardan mahrum olan hayvanat hiç bir hizmete yaramadıkları
gibi hak ve hakikat üzerine müessesolmayan bir tarih de öylece şayan-ı nazar-ı iltifat olamaz." der imiş. Bu zat sanayi-i kelamiye kullanmadan açık ibarat ile beyanası efkar eyler idi.

Müdakkid-i meşhur Bodrumal Denny (D. d'Halicarnasse)müverrihin-i sa-
iresyi tenkide başladığı bir sırada sözü Polip'e intikal ettirerek demiştir ki :"İnsan Polip'i tenkide vakt bulamaz, zira bu zat sanayi-i kelamiye ve lafziye ile hiç uğraşmamıştır, Ruh-u maddede esas maksad ve mesele neden ibaret ise o noktaya ehemmiyet vermiştir; sairlerine gelince mamadan ziyade elfaza kuvvet vermiş olduklarından eserlerinin kıymetini yine kendileri tenkis ve tenzile sebeb olmuşlardır." Filhakika hikmet-i tarih neden ibaret ise Polib en ziyade o cihete hasr-ı nazar-ı ihtimam eyleyerek ihtişar-ı elfazı bir tarafa bırakmıştır, elbette bu hal asarının müstenid olduğu fevaidi tezyid eylemiştir.

Mabadı Var

Malumat Cilt 6 Sayı 121 sh:9,10
5 Şubat 1313

E.K.Ş.E.B.F 8

Yukarıda zikri sebkeden Denny, Polip'i Herütüse tercih ediyor. Polip tarihini ekseriya muharebe meydanlarında yazmış. İkinci (Pön) muharebesine dair telif eylediği eser hakikaten şayan-ı mütalaa müellefattandır. Tasvir ve Tavsif-i eşyada gösterdiği meharet-i fevkalade-i edebiye mertebe-i irfan ve marifetine en birinci delildir. Bu babdaki muvaffakiyeti, zamanının esatize-i benamı sırasına geçmeye sebeb olmuştur.

Polip'intarihi (Tuillier) isminde bir zat tarafından Fransızca'ya nakl ve tercüme olunmuştur. (1727)

Müverrihin-i mütekaddimin arasında , fikr-i makbul ve hüsn-ü intihab tedkik-i vukuat cihetlerinden meşhur olan Sicilyalı (Diodor) "Tarih-i kütüb hane" eser levhası altında ezmine-i esatiriyeden bed' ederek zamanına gelinceye kadar güzeran eden milel ve akvam-ı muhtelifenin ahval ve adat ve tabayii hakkında mufassal bir tarih yazmıştır.

Diodor, eserinin mükemmeliyetini temin için hasr-ı vücut ve sarf-ı gayret ederek bu meyanda irad edildiği efkar ve mülahazatta tamamiyle hükemâ-i ahvale müstenid bulunmuştur.

Tarihi teşkil eden kırk bir kitabtan ancak on beşi zamanımıza kadar payidar olabilmiş, mütebakisi tevali-i ezman ile mahv olub gitmiştir. Telifatını teşkil eden kitapların birincisinde hilkat-ı kainat ile Mısr-ı kadim hakkında müdakkikane ita-yı malumat edilmiştir. İkinci ciltte Asya hükümdarlarından (Ninos) ile meşhur (Sardanapal)ın idare-i hükümetlerine ait malumatı katiye münderic olduğu gibi yine cild-i meskurda Medyalılarla, Hindular (Sit) akvamiyle Araplara dair tafsilat-ı lazıme verilmiştir.

Üçüncü kitabda Kabdşlarle Cebel-i Lübnan'a , dördüncüde Yunanlerin devr-i hurafatlarına , beşincide Sicilyanın ahvaline ait bir çok malumat-ı tarihiye mezkur bulunmuştur.

Altıncı,yedinci,sekizinci, dokuzuncu, onuncu kitaplardan eser kalmadığı cihetle mevadd-ı mündericesi hakkında efkar-ı mahsusa sevk etmek caiz olamaz.

On birinci ve oniyedinci kitablar doksan senelik vakayii yani Acem şahlarından (serhes- Xérxès) in Yunanistana seferinden (İstender-i Kebir)in vukuuna kadar olan ezmine-i muhtelife tarihini havi bulunmuştur.

Onsekizinci ile on dokuzuncu ve yirminci kitablar İskenderin vefatından sonra halefleri arasında eser-zede-i zuhur olan münasebat ve vakayiye muharebat-ı meşhureden bahistir.

(Diodor)tarih-i kebirini ancak otuz senede ikmal edebildiğini vevakayi' cereyanı eden mahallerle bilad hakkında esaslı ve doğru malumat verebilmek üzere Avrupa ve Anadolu'da bir hayli zaman icra-yı seyahat eylediğini kitab-ı meskurun mukaddemesinde bil-münasebe zikr ve ityan ediyor.

Üslub-ı ifadesinde letafet ve zerafet maşhud değilse de sade ve açık yazılmıştır.

Kaleme alınacak her türlü asar ve müellefatta sıhhat-i ifade ve vücuh ve tabiilikten bahsedildiği sırada (Sicseron) demiştir ki " Tarih her hangi üslubda yazılmış bulunursa bulunsun , insan okurken daima bir lezzet alır, şu şartlaki sade ve tabii olmalı!" Filhakikat tasvir-i eşya ve tavsif-i vekayide kavaid-i edebiye ve şerait-i fesahata riayet eylemek bir müverrihin en evvel nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alacağı esaslardandır. Mevcut olan mübalağa ki -kudema buna temayülden kurtulamamıştır- asarın tenkis-i kadr ve şeref ve mesiyetine sebeb olacağı ise malumdur.

Mabadi var

Malumat Cilt 6 sayı 122 Sh: 23,24
12 Şubat 1315

B.K.Ş.K.B.K 9

Dioder'un bir eseri (Amsterdam)da 1746 sene-i miladiyesinde tab' ve temsil edilmişolduğu gibi yedi parçası da (Terason) isminde bir zat tarafından Fransızcaya tercüme olunmuştur. Yukarıda zikri sebkeden füsaha-ya rical-den bu Sedrusi (Sicanya) eliaziyadın seksen yedinci senesi evasıtında (Anturvan)ile (Oktaviyus)arasında zuhur eden muharebat-ı şedide esnasında İtalya'ya kadar gelmiş ve Roma'da müddet-i ikameti olan yirmi iki sene zarfında eski Roma hakkında virmiliki büyük cilt üzerine güzel bir tarih kaleme almıştır. Şu hesabına nazaran bir cildini ancak bir senede tahrir ve ikmal edebilmiştir ki vücuda getirmiş olduğu külliyet-i asarın ehemmiyet ve cesameti bununla da anlaşılır. Tarih-i kebirini terkib ve teşkil eden kütüb-ü meskurenin dokuz adeti her nasılsa mürur-ı zaman ve tekayub-ı ayam ile mahv olub yalnız on biri Roma kütübhanesinde mahfuz-ı sandukar-i itina bulunmuştur.

Fotius(Photius) ki kadim İstanbul patriklerinin en alimi ve Ortodoks mezhebinin müessis veya gayyur naşirlerindendir- Roma garb kilisesinin şarı ve garb namlariyle iki müstakil heyete ayrılmasına vesile suretle Ortodoks mezhebinin zuhur etmesine sebeb-i müstakil olmuştur. O vakit Roma'da Papa yani patrik birinci Nikola ve Bizans imparatoru da üçüncü Mihail idi. Müşarileyh patrikten sonra İstanbul kütüb-ü tevarihinde mufassalan zikr ve beyan edilen mezheb muharebeleri ve fırka münazaaları zuhur etmiş olduğundan her iki mezheb yekdiğerinisafarız ederek Roma kilisesinden suret-i katiyede ayrılmışlardır. Mumaileyh Fotios kütübhane namiyle yazdığı bir eserde zikr geçen müverrihinin Eski Roma serlevhasiyle telif eylediği kitabı baştan aşağı okuduğunu ve suret-i ifade ve tarz-ı beyanındaki selaset ve tabiiliği ve binaenaleyh usul ve kavaid-i edebiyeye temami-i muvafakatini lisan-ı medh ve sitayişe alarak beyan eyliyor. Fotius dokuzuncu asr-ı miladide İstanbul'da menasıb-ı ruhaniyeyi hiristiyaniyenin en ali mevkiini ihraz eylemiş idi. İhraz eylediği rütbe-i valadan sarf-ı nazar, yalnız kilisaye ai

olmak üzere ifa eylediği hidemat-ı makbule hasebiyle Ortodekslarca pek muazzez ve mukaddes tanılır. Bu sebebden nagi Şark kilisesi indinde eisme-i nasara adadına ithal edilmekle hakkında bir hürmet-i mahsusa irae olunmuştur.

Meşhur (Dennys) hemşehrileri bulunan Yunanileri Romalıların ahlak ve adatiyle ülfet ettirmek üzere asar ve müellefatında Roma'ya dair şayanı mütalaat ve tafsilat vermiştir! Eski müverrihler meyanında Romalıların ahval i hususiyelerine dair en ziyade malumat eta eden bu zattar.

(Dennys) Roma hükümdarlarından Numa ile Serius'un kanunlarına aid beyan-ı mütalaat ve serd-i efkar etmekle de güzel bir kanun-şinas olduğunu göstermiştir.

Rical-i Beni İsrailden Kudüs-ü Şerif'li Müverrih Yosef Yutabat şehrinin Romalılar tarafından zabt ve teshirinden sonra bilmecburiye Roma tabiiyetini kabul etmiş ve meftur olduğu dirayet ve zekavet-i fevkaladesi hasebiyle Yunancayı pek az bir zaman zarfında tahsil ve tekellüme muvaffak olmuştur.

Romada bulunduğu müddet zarfında Yahudilerle Romalılar arasında vuku gelmiş olan muharebatı lisan-ı Yunani üzere gayet sade ve selis üslub ile tahrir ve tasvir eylemiştir. Ahbel milad (37/ senesinde ber-hayat olub meşriyatiyle akran ve emsali meyanında meşhur ve mütesariftir.

Yosef'in Kudüs-ü Şerif muhasarası hakkındaki eserde(Vespasiyen) güzel bir takrir yazarak telif-i meskurun Kudüs-ü Şerife dair şayan-ı şevk-ü itimad ve menba-ı malumat olduğunu erae eylemiştir. Müşarün-ileyh (Vespasiyan Flavius) Flavuis hanedanının reisi olub Milad-ı İsa(A.S)den (69) sene sonra şark ordusları tarafından imparator ilan olunmuş idi. Zaman-ı hükümetinde oğlu Titus Kudüs-ü Şerifi zabtederek galyalıları zir-i itaatına almış ve Büyük Britanyayı dahi fetheylemiştir. Latin kilisesinin eazım-a ricalinden bulunan (Sen Jerom)(1) Yosef-i Romalıların(Tita Liva) olmak üzere tavsif ediyor.

(Yosef) hilkat-i kainattan Roma hükümdarlarından meşhur Neron'un zaman-ı idaresine kadar Yahudilerin vakayi-i tarihiyelerinden bahis olarak (Asar-ı Atika) namı altında yirmi ciltten ibaret gayet mufassal bir tarih yazmıştır. Yahudilerin tarihi Selçukluların makarr-ı hükümeti olan Brüksel şehrinde 1661 sene-i miladiyesinde (Arnold) namında bir zat marifetiyle Fransızcaya tercüme edilmiştir. Müverrihin-i Beni İsrailden İskenderiyeli (Philen) hükümdarlardan (Caligula) zamanında Yahudilerin duçar oldukları zulm-ü hakaret-i perişaniden bahis muzişli bir eser kaleme almıştır ki , muahharen Kütübhane i milliye nakl ile orada bir itina-yı mahsus ile hıfz edilmiştir.

---

(1) Jerom ars-ı Filistinde (Beyt-Elleham) da ihtiyar-ı ikametle kuşe-i inziva gerilmiş ve bu esnada İncil-i Şerifi Latinceye tercüme etmiştir. Eser-i meskur (Vulgate) ismiyle meşhurdur. M 420-346

Mahadi Var

Malumat Cilt 6 Sayı 123 sh: 39,40

19 Şubat 1313

B.K.Ş.E.B.M 10

Müverrih Yosef'ten sonra Marunsali(Plutark) bir hayli zaman Roma'da ihtiyar-ı ikamet , tetebbuat-ı ilmiyede bulunmuşve Yunan ve Latin Meşahiri namiyle güzel bir eser telif eylemiştir.Miladdan 120 sene sonra kaleme alınan bu eser-i edebi Müşarileyhin bad-i iştiharı olmuştur. İnsanların hayat-ı umumiye ve ahval-i hususiyelerine dair bir hayli malumat ve mütalaat-ı esasiyeyi cami olan telif-i meskurun mütalaasiyle tağdiye-i fikr ve vicdan eyleyenlerin bir cedval-i esamisi tanzim ve tertib edilmek lazım gelse Avrupanın muasirin-i ricali esamisinden mürekkeb büyük bir fihrist meydana gelir. Plutark tumturaklı ve muhteşem ibarata asla iltifat etmeyib her kaleme aldı

parçanın emniyetli ve müstakbel olmasına begayet dikkat ve itina eylerdi.

Bizantin namıyle şöhret kazanan müverrihin Roma-i Şark imparatorluğuna dair mufassal tarihler yazmışlar ise de serapa mübalağakarane efkar ve mülahazat ile memlu olduklarından zevk-agına-yı edeb nazarında makbul sayılamıyorsa mamafih devlet-i mezkure hakkında bir menba-ı malumat olabilir. Dört büyük cilt üzerine münettep olan bu tarihte İmparator (Kostantin) in hengam-ı hükümetinden İstanbul'un Hazret-i Fatih-i Ebed-ül İftihar tarafından fethine kadar güzeran eden ezmine vakayiine dair bir hayli malumat münderictir. Üslub-ı ifadesi sadedir.

Asar-ı mezkure (Jan Zunar, Nisetas, Niseforonikus) isimlerinde bir takım zevat-ı muktedire i aliye marifetiyle tahrir edilmiştir. Müsnaileyhim Bizans Devletinin ahval-i umumiye ve hususiyesine yakinen vakıf ve muttali olduklarından bu mebhasta serdettikleri efkar ve irad eyledikleri edille bir dereceye kadar itimada şayeste görülüyor.

Bunlardan sonra Bizans müverrihleri meyanında (Zozim, Kasriyeli Berakup, Aleks Komnenin dayısı Nisefor An Komnen) gibi bazı zevat-ı meşhur memleketleri hakkında nafi eserler meydana koymuşlardır. Zozim İmparator Oğüst zamanında Roma nın (Alarik) nam sergerde tarafından basin muhasarasına kadar geçen eyyam-ı vakayiden bu meyanda, İmparator Müşarileyhin teracim-i ahvalinden bahis altı büyük cilt üzere bir tarih yazmıştır. 1678 sene-i miladisinde Luikuzen namında bir sahib-i iktidar Fransızcaya tercüme etmiştir. Kasriyeli Berakub, Balserezka-ichbbasında muhterem etvarından bulunduğundan şark devleti hakkında pek çok ahvale vakıf olarak bu sayede tetebbuat-ı ilmiyesini tevsi ve tamika muvaffak olmuş. Ve sekiz cilt üzerine güzel bir tarih yazmıştır. Müşarileyhin eser-i fikr ve kalemi olan işbu asar yetmiş senelik vakayie yani 482 ile 552 sene-i miladiyesine kadar geçen zamanlar vukuatını muhtevidir. Mamafih kaleme aldığı işbu asar harician tesir-i nüfuzundan kurtulamamıştır. Berakup'un Bizans sarayları hakkında bazı malumatı havi diğer bir eseri de vardır. Rivayete nazaran müşarileyhin asarı Romaya nakledilmiştir.

Nabadı Nar

Malumat Cilt 6 Sayı 128 sh: 141,142
26 Mart 1313

K.K.Ş.E.B.N 11

Bizans İmparatoru (Alekis Kolmen) Alexis'in kerimesi (An Komnen) pederinin zaman-ı hükümetine dair onbeş cilt üzerine tafsilat-ı lazımeyi havi bir tarih telif ve neşrine muvaffak olmuştur. Saray-ı kıralide mahfuz bulunan bu eserin ehl-i salib muharebatı esnasında Avrupa'ya nakl edildiğini bazı Frank müverrihleri yazıyorlar.

Fransaza isminde İstanbullu bir müverrih şark dilinin inkırazına kadar geçen ezmine-i vakayiinden bahis sade ve açık bir üslub ile tedkik ve mütalaaya şayan bir eser yazmıştır.

Efkar ve mülahazatın girdiği devre-i terakki ve tekemmül nazar-ı mütalaaya alınacak olursa Pezikrat, Temistukli, Aryestit, Simon, Periklesin ve Alesbiyad gibi büleğa ve hüteba-yı Yunani'nin lisan ve edebiyatça bir hayli tahavvülat ve tebeddülat vücuda getirdikleri teslim ediliyor. Telif ile isbat-ı iktidar eyledikleri asar, Yunan-ı kadimin başlıca medar-ı mübahasatı olsa gerek. Periklesin rakib-i hassı olan (Simon) müverrih (Thucyidite) i mahza kuvve-i natıka ve lafz perdazlığı sayesinde nefy ve tağrib ettirmeğe muvaffak olduğu tarihaşnayan-ı zaman indinde malum olan hakayıktandır; Periklesin bu hususa dair ve daha doğrusu terviç-i fikr ve maram ikna ve tehyic-i vicdan için irad eylemiş olduğu nutuklar hiç bir sahib-i iktidarın söyleyemeyeceği derecede şiddet ve kuvveti haizdir. Periklesin fikir ve maksadını kuvveden fiile çıkarmak için olanca kuvvet ve iktidarın sarfetmiş ve nihayet maksadına nail olduktan sonra Atina'da kırk sene bir

müddet kemal-i istiklal ile icra-yı hüküm ve idare eylemiştir; Perikles devri Atina için maarifce devre-i kemal ve intibahtır. Perikles haris-i şöret olmak hasebiyle tezyid-i şan ve şöhret için her türlü vesileden istifade etmek ister idi; işte buna binaendir ki, Sisam adasına dahi giderek muharebe esnasında maktülen terk-i hayat edenlerin evsaf ve meziyyat-ı askeriyelerine meydan-ı muharebede müheyyic nutuklar irad eylemiştir. Hatta bu münasebetle meydan-ı vegaye toplanıb toprak üzerinde yatan cesetler üstünde girye-nisar-ı teessür ve matem olan ihtiyar ve genç, akraba ve hişan ızdırab-averlerini unutarak periklesin ulviyet-i fikr ve hissine meftun ve meclub ve tarz-ı beyan ve tebellüğündeki tesir ve şiddete hayran olmuşcasına olub kendisini alkışlamağa başlamışlar ve bununla da kanaat etmeyerek milli şarkılar terennümü arasında başına defne dallarından mamul çelenkler va'z etmek suretiyle izhar-ı asar-ı muhabbet ve hürmet eylemişlerdir,Periklesi halkın bu alkışları arasında Sisam'dan hareketle Atina'ya gelmiştir.

İsparta krallarından Archidamus bir gün esna-yı mübahasede Thucyidite tecrübe-i kuvvet-i bazuda Periklesten daha mahir olub olmadığını sorar. Thucyidite: " Efendim ! Şu meselenin halli bence çok müşküldür; şöyle ki ben her ne vakit Perikles'i mağlub edib altına aldımsa o, kuvve-i natıkasının tesiriyle sayesinde bizi seyr ve temaşaya gelen halkı bir suretle ikna eyliyor ki herkes benim mağlub olunub kendisinin galib geldiğini teslime mecbur oluyor." cevabiyle Periklesin nutuk-perdazlığındaki şiddet ve tesiri ne telmih eylemiştir!

Mabadi var

Malumat cilt 6/Sayı 130 /sh: 138
9 Nisan 1314

E.KŞ.E.B.N 12

Bundan evvelki mübahalarda mezkur olduğu üzere (Heredot)dan sonra asar-ı müntegireciyle şöhret-i fikr ve kalem arasında bir nevki-i mahsus ihraz eden (Thucyidite)nin üstad-ı edebi (Antifon) ilk defa olmak üzere esaslı bir belagat kitabı yazmış ise de bilahare mahv ve kümam olmuştur. Hitabet namiyle kaleme aldığı nutuklar pek de şayan-ı imtisal eserlerden değildir. Esasen safsata-perdazane yazılmış mübalağalı efkar ve mülaharat ibarettir. Üdeba-yı asalife meyanında ciddi asar neşriyle iştihar edenlerde biri de (Sokrat) ınşakird ve muhibbi olan hakim İyias dır. Mesalik-i edebiyye-i müteaddide içinde en ziyade hukukk kısmında sahib i ihtisas mütalaat-ı güzide ile malamal asar-ı makbule meydana koymuştur. (Eflatun)un mazhar-ı takdir ve sitayişi , Siseron'un- Ebul Fesaha- lakabiyle şayeste-tebeil ve tekrimi olan İsorate uslub-ı ifade ve tarz-ı tebyin ve talimde fesahet ve letafet , tasvir ve tavsif-i eşya ve tezyin-i hakaik ve teşhis i ahval ve tabayide ibrat-ı mehâret-i fevkalade zevat-ı marufedendir. İsorate, lisan ve edebiyatın muhtac olduğu ıslahatı derpiş-i teemmül eyleyerek bu hususda ciddi himmetler sarf etmiş ve terkib ve teşkil-i cümlede esaslı ve mazbut bazı kaideler va'z eylemiştir. Mamafih asarında sahte ve tekellüflü zarafetler irae edildiğinden dolayı da muaheze ve tenkide uğramaktan kurtulamamıştır.

(Harune) muharebe-i meşhuresinin netaic-i elimesini işitir işitmez fart-ı teessür ve ızdırab-ı şediddinden naşi İsorate bir çok zamanlar eşk-riz-i teessüf olarak gezmiş ve nihayet sinni yüzü mütecaviz olduğu halde alem ve ekdar içinde terk- i hayat eylemiştir. İntihar eylediği halkın dada bir rivayet vardır.

İsorate'in halka-i talim ve tedrisinde tahriye-i fikr eylemiş olanlardan biri Esped'dir. Bunun asar ve mülleffatı meyanında (Vükela-yı Deavi Nutukları) namındaki parçaları şayan-ı zikirdir, rahib (Ojer) tarafetiyle Fransızcaya tercüme edilmek suretiyle ihya edilmiştir.

Makedonyalı Filib'in hasm-ı canı olan (Likurg) Atinalıların peresti etmek derecesinde izhar-ı hürmet ve muhabbet eyledikleri mütebadendir.

Atinalı meşhur Hyeperide'in sekseen parçadan ibaret olan nutuklar mecmuasından hiç bir tanesi kalmamış, cümlesi mahvolub gitmiştir. Bu sati Miladdan 323 sene evvel (Antipatr) tarafından katledildiği tarihte mestur ve münderistir.

Fesahat ve belagatta Siseron'dan başka hatib-i Yunani (Demosten)in kabına erişmiş bir edib daha tasvir olunamaz. Açmış olduğu çığırda hakikaten yektadır. Ne şair Homer, ne hakim Aristo ne de Eflatun Demosten'e rekabet edememişlerdir. Hattâ fütuhat-ı cihangiranesiyle tarihte nam kazanan İskender bile Demosten in kuvve-i belagatına mağlub ve meftun olub gitmiştir.

Demosten'in asarı nazar-ı mütalaadan geçirilirse birtakım efkar ve hissiyat-ı mütezad ile malamal olduğu tezahür eyler. Emniyet ve itimad, hof ve hissiyat,tahkir, kin ve garaz, irae-i hiddetve ibraz-ı şiddet gibi insanı teshir ve mağlub-ı tesâratı edecek ne kadar hissiyat var ise cümlesin nutuklarında münderiçdir. Bir yerde izhar-ı itimad göstererek hemen tahvil ve tebdil-i fikr ve lisan eder. Mamafih iltizam eylediği şu seri tahavvül nutlaka bir nükte-i edebiyeye bir lazıme-i belagat ve zerafete müstenid bulunduğu teslim olunmalıdır.

Üslub ve kavaid-i müteselsile-i hitabeti vakıfane bir surette icra ve istimal eylediği için nutuklarındaki tesir fevkaladedir. Demosten irad nutk eylerken tedricen tesirini artırarak bir ateş are-i şiddet kesilir, daire-i beşeriyetten çıkar , her şeyi tahkir eder, gözüne hiç bir şey görünmez. Efkar ve mülahazatında asla tekellüf ve tasannu müşahade olunmaz, letafet ise tabiatındadır. Yazdığı şeyler takdirin fevkindedir. Şiddet ve tesiri hasebiyle, sözlerinin yıldırımdan farkı yoktur, isabeti halinde teshir eyler.

Kendisinde görülen şu ahval-i fevkalade cihetiyle Demosten, tenkidden, muhasebeden fevkalade biridir. Zira insan eserini mütalaa ederken sanayi-i nefisesini tetebbua vakit bulamaz. Efkarının ulviyetine , tasavvurunun azametine mağlub ve musahhar olur.

Eschine hakkındaki nutuklariyle Makedonyalı (Filib) aleyhinde tertib eylediği tarihte (Filipin) namiyle bir şöhret-i fevkalade kazanmış olan sözleri tenzir ve tefsil olunmaz, asar-ı edebiyedendir. İşte bu parçalarda kullandığı şiddetli lisan kendisinin fıtraten şiddet-i infiale meyyal olduğunu isbat eder.

Mumaileyhtensonra hitabetce nam kazananlardan biri de şimdi isimini haber verdiğim (Eşin)dir. Korentli (Sanyalark) Eşin'den sonra gelen hitabe-yı Yunaniyedendir. Usûl-i idare-i siyasiye hakkında müteaddid nutukları , güzel fikirleri vardır. Rical-i siyasiyyun meyanında İmparator Jülien bilhassa mütalaat-ı siyasiyeye dair asar ve telifat ı makbulesiyle temeyyüz etmiş easır-ı rerbab-ı fikr ve kalemdendir. Üslubu makbul, tarz-ı beyanı tahlidir.

İstanbuli (Aristofan) edebiyatta numune-i istimal olmak üzere atideki sözleri irad ediyor:

(Kesenephon, Eşin,Aristot, Teokraset)

Asar-ı kadime tedkik ve mütalaasından anlaşıldığına göre Eflatun i Aristo Yunan edebiyatının hakiki müessisleri , bu babda esaslı ve etraflı malumat verenlerin birincileridir. Milel-i mütemeddine -i kadime nazarında Eflatun nesr yazanların seramedanı ve üstadı add ve itibar edilmiştir. Üslubunda zerafet mevcut ve tarz-ı beyanında mail-i tezyif ve istihza mahsusdur.! Kariihasındaki cevdet, fikrindeki vesiat, hissindeki ülviyet, kuvve-i tahyiliyyesindeki şiddet, hiç bir edibe hiç bir muharrire nasib olmuş meziyetlerden olmasa gerek.

Kabadi Sar

Malumat Cilt 6 Sayı 131 sh: 214,215
17 Nisan 1314

E.K.Ş.E.B.N 13

Eflatun mahsûl-i hame-i iktidarı olan asar-ı bergüzide, zamanının ulum-ı edebiyece vasıl olduğu derece-i feyz ve kemalin bir tercüman-ı cadekat-ı beyanıdır. Müşarileyhi en ziyade takdir edenlerden biri Roma'nın yetiştirdiği hüteba-yı siyasiyeden (Çiçeron)dur. (1) Fransa hikayenüvisanından meşhur (Lafonten) bir gün bir çok erbab-ı fikr ve danış huzurunda Eflatun'un asar ve müellefat-ı makbulesinden bazı parçaları okuyarak bunların hakkında serd-i muhakemat ediyordu. Bir hayli düşünceden sonra "Eflatun ne büyük bir feylesof, ne güzide bir hakim-i edib imiş" diye sena-han-ı iktidara olur. Bu meclisde (Fontenel)de hazır imiş. Lafonten evvel sözü kesaşarak "Evet, Eflatunun bir hakim-i meşhur olduğunu ben de tasdik ve itiraf ederim, fakat efkar ve tasavvuratında muğlaktır" mukabelesinde bulunur. Lafonten:" Filhakikat sözünün pek doğrudur. Efkar ve tasavvuratındaki muğlakını herkes kolaylıkla anlayamaz" cevabını verir. Fontenel tekrar "Fetheddehen-i itirazla :" yazdığı şeylerde tezat yok mudur" demesi üzerine Lafonten kısa fakat mazmundan bir cevabla karşısındakini iskat ve ilzam eder. Verdiği olduğu cevab şudur:"Evetöyledir. Eflatunun büyük bir Filozof olduğunu söylemiştim ya .."

(Ksenophones) Sokrat'ın efkar-ı hakimanesi hakkında pek çok tetebbu atta bulunmuştur. Cümle-i asarından Chromedia(2) Sokrat'ın tarz-ı beyan-ı üslub-ı ifadesini takliden kaleme alınmış bir teliftir. (Aristo) Yunan efkar-ı felsefesinin-istikmaline bezl-i mesai-i vafire eylemiş olduğundan zamanında Yunanistan-ı kadim efkar-ı hikmiyece bir devr-i tecedüd ve kemale girmiştir. İşte şu fikr-i tecedüdün mahsûlü olarak vücuda getirilen asar ve müellefat en makbul en güzide asarlar addediliyor. Tasvir-i ahlak ve adat ve tabayi-i beşer hususunda (Sokrat)kadar ibraz-ı hüner ve maharet ve liyakat etmiş kimseler az tesadüf olunur. Hele hikmete dair olan telifatı serapa efkar- ve hissiyat-ı aliye ile malamaldir.

Yunanların asar-ı felasife ve edebiyatı en ziyade bu zamandan revaç bulmuştur.

Orta-ı vustada vukubulan istila ve tehacümler esnasında medeniyet-i atika esasından mahv ve münderis olsa idi, o zamanlar asarı hakkında malumat-ı kafiye ve izahat-ı matlube almak için (Aristo)nun telifatına müracaat kafi görülürdü. Saffe-i şuubat-ı ilm ve edebin dekayık ve rumuzatına vakıf olan bu zat : Mantıkta, tarih-i tabiide,hikmette, ilm-i ahlakta, hisse-i servet-i milelde şayan-ı vukuf ve itimad bir müellif olduğunu isbat eylemiştir.

---

(1) Eski akedemyanın va'z ve müessisi bulunan Eflatun esas akl ve hikmet üzerine Atina'da bir cemiyet-i ilmiye tesis etmiş ise de halefleri ve ezcümle (Zenon) mezkur medrese-i ilm ve edebe sonraları mugayir bir takım şeyler karıştırmış olduğundan meşahir-i hükemadan (Arhillus) Zenon'un bu fikri batılını ortadan kaldırmak fikr ve makamdiyle Eflatunun eski akedemyasını ıslah ve tansim eylemiştir.

(2)Kıta-ı mezkur Asya şalarından (Keyhüsrev)in zaman-ı sabavetindeki ahval hususiyeden bahistir.

Mabadı var

Malumat Cilt 6 Sayı 132,sh: 239
30 Nisan 1314

E.K.Ş.E.B.N 14

(Aristo)nun şöhret-i hakimanesini tarifamak isteyenlerden bir güruh da müşarileyhin ilm-i ahlaka dair yazmış olduğu kitabların bir kısmını, kendinden evvel gelen bazı erbab-ı fikr ve kaleme atf ve isnad etmek istiyorsada bir çok delail ile Aristonun cümle-i asar-ı makbulesinden olduklarına şübhe yoktur. Şu kadar ki , külliyeti itibariyle Aristoya isnad edilen

bir iki parça asar , Endeme ve sair bir kaç erbab-ı kalem tarafından tahrir başlanmış ve Aristo tarafından tashih ve nevakısı ikmal edilmek suretiyle nazar-ı mütalaasından geçirilmiş olduğu hakkında bir zan ve rivayet vardır. Aristo usul ve idare-i siyasete dairfaideli eserler neşretmiş ve bunda funa hükümet-i kadimesinin suret-i teşekkül ve tarz-ı idarelerine dair uzun uzad mütalaatta bulunmuştur. (Aristo)nun cümle-i telifat-ı makbulesi meyanında lisan-ı letafet-rezan-ı Arabi üzere asar-ı nefise ve meşhure mevcut idüğünü bazı Frenk müellifleri rivayet ediyorlar. Latince diğer müellefatı da varmış, asarından bir takımı henüz tab' olunmamıştır, bazıları da bütün mahvolub gitmiştir. Aristonun Mısırdaki Kil-i Mübarek hakkında dahi güzel bir eseri varmış. Hakim-i müşarileyhin meslek ve mezhebine dair en ziyade tetebbuatdabulunanlar Peripateticiens (1) namiyle yad olunan güruh-ı felsefiyedir.

Ayasluğlu (Hegel, Teodor) arifan-ı Arabdan (İbn-i Rüşt) Avvecenes (onikinci asr) Romalılardan (Severyus) (altıncı asır) Aristo hakkında pek derin tetebbuat ve tedkikatta bulunarak bu babda asar-ı makbule vücuda getiren zevattandır. Aristo felsefesi Arablar nezdinde de bir itibar-ı mahsus kazanmış idi. Aristo'nun efkar-ı hakimanesinden bahis Latincede müteaddid telifat varidir. Lisan-ı asb-ül beyan-ı Arabiye nakl ve tercüme olunmuş müellefat-ı makbule de gömülür.

Abbasilerin evail-i saltanatlarında merkez-i feyz ve irfan ve kemal olan (Bağdat)da Arabların asar-ı ilmiye ve felsefiyeleri heyet-i mustedire marifetiyle tercüme edilerek hükema-yı Yunaniyenin efkarı üzerine kitablar tedvin ve Aristonun asarı tegrih ve tefsir olunur idi. Asarından pek azı Fransızca'ya nakl edilmiştir. (Hayvanat) namındaki telifi ve (İlm-i Ahlaka) dair risalesi Fransızcaya tercüme edilmiştir.

Aristoya halef olan (Eufrasat) ın (Tabayi-i Beşer)ünvanlı eseri sade yazılmıştır. Şiire,belagate dair olan telifatı ve (Mekteb-i Fazilet) risalesi edeben haiz-i kıymet-i mahsusadır.

---

(1) Bunlar talim-i kavaid-i ayin hususunda bir mahal ittihaz etmeyib gezdikleri yerde akd-i meşveret-i ilmiye eylediğleri vecihle bu nam ile meşhur olmuşlardır. (Peripatus) Rumca'dan alınma bir kelime olub şurada burada gezen takım demektir.

Mahmud Yar

Malumat Cilt 6 Sayı 133 sh:259
7 Mayıs 1314

E.K.Ş.E.B.M 15

Meşahir-i rical-i beni İsrailden olub Milâddan 20 sene evvel İskenderiye'de tevellüd eden (Philon) Eflatun'un meslek ve felsefesi üzerine tetebbuat ve mütalaat-ı amikada bulunarak Musevilik ile Yunan felsefesini mezc ve tevhid etmek teşebbüsünde bulunmuştur.

Tedkik-i tabayi ve ahlak-ı beşer hususunda iktidar ve ehliyetini bu asar-ı münteşiresiyle isbat eden (Plutarque)(1) (Şairler ve Müdahinlerle Hakiki Dostlar Meyanındeki Fark)ve Müdayenet) serlevhası altında yazdığı kitablardan dolayı da büyük bir şöhret-i edebiye kazanmıştır. Telifatını teşkil eden asarın hemen kaffesi efkar-ı hakimane ile mulamal olubo zaman mevcud olan meşalik-i müteaddide içinde mahza-i say ve ictihadı sayesinde muvafık-ı akl ve hikmet tarık-ı sevab bulmağa muvaffak olmuştu.

Asarında meşhur olan irfan ve kemalat hasebiyle Filistinli (Jüsteni Atinalı (Athenogora) İskenderiyeli (Kleman) kadim Yunanlılarca hakkıyla feylesof tanınmış zevat-ı aliyedendir.

Aristonun (2) Alanyalı (Hermiyas) hakkında yazmış olduğu serayelerin serapa bir takım efkar-ı aliye ve hisseiyat-ı rakika ve edebiyyice ile muvaşşah olduğundan bahs ile şayan-ı mütalaa asar-ı edebiyeden addediliyor

(Ağaşar)(Korent) berzahisinin şimal-i şarki cihetinde harab olmuş kadim bir şehir idi.) medrese-i felsefiyesinin müessisi olan (Öklide) hikmete dair asar-ı makbule meşrepten felsefe-i Yunaniyedendir. Bu nam da bir zat daha vardır ki ulum-u riyaziye ve bilhassa hendeseye olan vukuf-u kamili ile iştihar eylemiştir. Miladdan 300 sene evvel berhayat idi ki haber verilen bu zatın bazı asarı latinceye ve bir takımı Fransızcaya nakl ve tercüme edildiği gibi rağbet-i umumiyeye mazhariyeti hasebiyle bir kaç defa tesbih ve tab'edilmek suretiyle kıymet-i edebiyesi tahdir edilmiştir.

Hidemat-ı insaniyetkarcanesi nokta- inazarından tarih-i kadimin şayeste-i takdir ve takdis gördüğü meşahirdenbiri de Sirakuzalı Arşimed olduğunda şübhe yoktur. Asarından bir kaç kıymettar parça Fransızcaya tercüme olunmuştur(Arşimed) meşahir-i hendesiyyundan olubhata-i mısriyede pek çok hizmeti sebk etmiştir. O zaman sıhhat-i umumiye üzerine olan tesirat-ı muzırra ve vahimesinden dolayı icra-yı tahribattan hali kalmayan Mısır-ı süfladaki bataklıkların kurutularak men ve tahdid-i mazarratı vazifesi kendisine tevdi edilmiş olduğundan, bu uğurda emeğen hizmetler sarfederek kıtai mezkureyi böyle bir daiye-i cansuzdan tahlise muvaffak olmuştur.

---

(1) Müverrih ve ahlakiyyundur. Miladdan 120-50 sene sonra bilhassa tedkik ve teşhis-i ahlak-ı beşer ile uğraşmıştır. Roma İmparatoru meşhur (Nerejan) zamanında konsül nasb ve tayin edilmiştir.

(2) Aristo Makedonya'da tevellüd etmiştir. Fahdaniyet-i ilahiye ve bekaruha kail olmuştur. Fakat Yunaniler kendisini dinsizlikle ittiham ettiklerden (Eğriboz) adasına çekilerek orada vefat etmiştir. (331)

Mahadı Var

Malumat Cilt 6 Sayı 135 sh: 309,310
21 Mayıs 1314

E.K.Ş.E.3.N 16

Hikmet -i tabiiyyenin bir hayli kavanini keşf ve ilm-i hendesenin terakkisine ciddi hizmetler sarfeylemişler. Erbab-ı hikmetin malumolduğu üzere ikinci-gerdesi olan (Kanivela)nın kuvvet-i fevkaladesinden kinaye olarak :"Eğer arz haricinde bir nokta-i istinad bulsam dünyayı yerinden oynatırım" kelam-ı meşhuru fennin bu kısmınaolan şiddet-i vukufuna delildir. Müşarileyh Sirakuza şehrinin Roma Generali (Marsellus) tarafından hin-i muhasarada bilinmiyerek bir Roma askeri tarafından katl olunmuştur. Hatta rivayete nazaran Roma askeri kendisine yaklaşıb bazı şeyler söylediği zaman (Arşimed) kum üzerinde yeni bir şekl-i hendesi tesisiyle meşgul olduğu bir zamanda askerin bu izacına karşı barid cevabelede bulunması badi-i itlafı olmuş.. Miladdan tahminen 760) sene evvel dünyaya gelen Amasya'lı Strabon ilk defa olmak üzere o vakit malum olan memalik hakkında mufassal bir coğrafya kitabı yazmıştır. Muahharen müşarileyhin bu kitabını bir Rum telhise çalışmış ise de ekser yerlerini tebdil ve tayyir ve binaenaleyh yanlış malumat derc ve ilave ederek fen ve hakikatten tebaüd etmiştir. Mamafih şu takyidat Strabon'un kitabını kıymetten düşüremez. Tarih-i kadim bu Rum'un isimini kaydetmiyor. Strabonun ilm-i tabakat-ül arz hakkında da malumat-ı kafiyesi olduğu bu yolda meşr olunan asar-ı fenniye mütalaasından anlaşılır. Hususile Anadolunun bazı arazisine dair Jeoloji nokta-i nazarından tedkikatı mahsusası vardır. Strabon Galya kıtasında seyahat etmiş ve olanca meşaimi oraya tevcihetmiştir. Hatta orasını dünyanın en münbit, en mühimmidar bir parçası olmak üzere gösteriyor.

Mısır (Pulus) şehrinde tevellüd eden Batlamyus (Ptolome)'ün ve arz hassasiyle memalik ve büldanın vaziat ve mevki-i coğrafilerini tayine muvaffak olmuş zevattandır.

İ S T İ D R A D

İslamların ulum ve fünunun inkişaf-ı müteneviasında meşhud olan himmet ve gayret ve terakkiyatiyle coğrafyadaki hidemat-ı İlmiyeleri silsile-i mesturesinden olarak Harun Reşid in oğlu (Memun) Halifenin riyaseti tahtında Mehmet, Hasan, Abdullah isimlerinde zamanın meşahir-i riyaziyyunundan mürekkeb bir heyet-i fenniye teşkil edenek Sennear(1) vadisinde bir takım tecarib icrasiyle Atlasmyus'un coğrafyasında görülen tul ve arz dereceleri tashih edildiği gibi (Sureti -ül Arz) (2) unvaniyle memalik-i islamiye ahvalinden bahis haritalı bir de eser-i mutebar vücuda getirilmiştir. Atlasmyusun Rumca bir eseri 1280 senesinde Paris'te tab'olunmuştur.

---

(1) Sicle ve Fırat nehirleri sevahilinde bir vadinin adıdır.
(2) Müderrecatının hususiyeti ile (Resim ül Arz) tabir-i umumisi uygun düşmediği.

Mabadı var

Malumat Cilt 6 Sayı 137 sh: 347
4 Haziran 1314

E.K.Ş.E.E.N. 17

Tafsilat-ı sabıkadan sarf-ı nazar malumu sunuşunu söyleyelim ki, Memun'un hikmet ve fenn aziyata olan şiddet-i meyl ve iştiyakı hasebiyle tetebbuat-ı ilmiye ve fenniyeden bir an hali kalmaz, her nerede bir alim, bir mütefennin görse, işitse hemen nezdine celb ile izaz ve ikramda ilti zam-ı ifrat eylerdi; Leon isminde bir riyazi-münecim da İstanbul'dan merkez-i hilafet olan (Bağdat)a istenildiği ve fakat fikr-i taassubkaraneniin netayicinden olarak Leon'un Araplar nezdine gitmesi tecviz edilmiyerek cevab red verilmiş olduğundan halife ile imparator arasında ilan-ı muhasemata kadar varıldığı tarihle sabittir.

Etibba-i İslamiyeden (Ebubekir er Razi) (Ebu Ali Sina) telifat-ı tıbbiyeleri Avrupa'da bile şöhret kazanan ve eserleri bir dereceye kadar düstur-ül amel tutulan ehlidendir. Ebu Bekir Razi'nin (Bağdat)a ikameti esnasında telif eylediği (Hâvi) nam kitab-ı mufassal münderecatı itibariyle büyük bir şöhret ve itibar kazanmıştır. Yine İslamlardan İran'da (Ali bin Abbas) namı sabık eserden ibaret olan mükemmel ve mufassal tıb kitabı Avrupa lisanlarına tercüme olunmuştur. Sabık-ı müşarileyh (Bokrat)ın tıbdaki bazı hatalarını bilahare tashih ettiği söyleniyor.

Kayserili Pausanias- Miladın ikinci asrı ricalindendir- Yunanistan ahval-i coğrafyasına dair bir eser vücuda getirmiştir ki bunda Yunan-ı mahkureye dair oldukça müfid malumat derc olunmuştur. Disanalı Etienne akvam-ı muhtelife-i salife hakkında epeyce mütalaatı havi bir eser kaleme almıştır. Bilahare Fransızcaya tercüme olunmuştur. Yunanlılar milletinin meşahiri içinde yukarıda isimlerini zikr eylediğimiz dört zatı coğrafi-nüvisten olmak üzere kabul ve takdir ediyorlar. Fenn-i celil-i tıbbın müessisi ve Üstadkül unvanının bilahakkın varis ve sahibi olan Bokrat(Hipocrate) Kuşadasında tevellüd etmiştir. Malum olduğu vecihle (Truva) muharebesinden sonra tababet perde-i hafaya çekilib müşarileyhin zuhuruna kadar o hal-i inzivada kalmıştır; şu hale bade olan teşebbüsatın yavaş yavaş def ve izalesiyle ulum-ı tabiiyyenin ve bilhassa fenn-i tıbbın inkişaf-ı tahsili efkar-ı ukala işgal etmeğe başlamış ve şu halin netayicinden olmak üzere telifat-ı nafi vücuda getirilmiştir.

Bokrat "İlel ve emrazın şafi-i hakikisi tabiattır" fikr ve reyinde bulunur. Ve o val ve inhilalat-ı tabiata tevfik-i hatt-ı hareket edilmesi lüzumunu tavsiyeden geri durmaz idi.

Mabadı var

E.K.Ş.E.B.N 18

Sokrat'ın tedavi-i emraz hakkındaki esas fikir ve meslegini tavzihe "Kanus-ı Tababet ve Fenn-i Tedavi" nam Fransızca bir eser"i mu'teberde bu hususa dair bayli malumat mündericdir.

Tedkikat ve tecarüb ve müşahedat-ı fenniyeden olduğu vecihle bazı ahvalde insanda bir takım halat-ı asabiye-i tahrikiye görülüyor ki bunu husule getirmek için vücut doğrudan doğruya bir fiil veya kuvvet ve tesir nefsinttur. Meselâ tab-ı selimin mahzuz bulacağı bir surette tertib ve ihz edilmiş bir sofra karşısında bulunmak etime-i nefiseden bahsolunduğu zaman -bahusus aç karın ile olursa- insanın ağzı sulanır, müddet-i kısabesinden salya denilen mayi ifraz olmağa başlar. Mezalik mahsül-ü ömr-ü hayyettarı olan çocuğunun bir tavr-ı masumane ile kendisine koşub geldiğini gören bir valide-i müşfikenin memeleri südle dolar, adeta fışkırmak derecesine gelir. İşte şu halat hiç şübhe yok ki bir kuvve-i maneviyenin tesiratı cümlesindendir. Fakat bir saik daha doğrusu bir fiil-i mihaniden neşet etme bir keyfiyet değildir. Erbab-ı mütalaanın malumu olduğu üzere insanın, hal-i sıhhatle bünyesini tekmil ve hüsn-ü muhafazaya hadim bir kuvvet mevcuttur halet-i tabiiyede vücudunu hissettiren şu kuvvetinin halet-i marazıyede icra-i fiiliyeden kalmayacağı tabiidir.

Addiye hakkında telif edilen asar-ı mu'teberede tafsilen beyan olunduğu üzere " Tabiat-ı hayvanatın her türlü ihtiyacına , hususatına kafidir insanlara lüzüm ve nafi olan şeyleri hiç bir taraftın ihtar ve tavsiye ve talim ve telkinine hacet bırakmaksızın bulur." İşte hastalıkların tabib"i hazırı budur. Binaenaleyh ahval"i tabiiyenin insanlar üzerinde olan tesir -i mütenevviasi iyice bilindiği ve aralarındaki münasebet dahi anlaşıldığı halde tabiatın intizam ve ahenginden temin hususundaki mesaisinin tesh'li için verilen mualecatın hüsn-ü netayici tevlid edeceği derkardır. Halada namını hürmetle yad ettiğimiz (Sokrat)ın dediği gibi:Tabiat kaffe-i emraz tabibi hazırıki, şafi-i hakikisidir. Uzun uzadıya delil iradınana hacet, bazı emraz görülüyor ki tesirat-ı tabiata tevfik-ihareket etmekle yani mualece istimaline ihtiyaç hissetmeden hüsn-ü ifakat buluyor. Şu kadar ki bu gibi ahval"i mahsusada emrazın sevig-i tabiiyyesi, ilcaat-ı tabiata te olunursa ne gibi ahval ve netayic tevlid edebileceğini bu nevi çekil ve bünyesini nazar-ı dikkate almakla beraber bulunduğu iklimin tesiratını da mütalaa ederek onagöre tegebbüsat ve terakkiyatta bulunmak iktisa eder. Mesafih şu masail-i tabiiyyeyi hüsn-ü idare ve istimal eylemek evvelbeevv güzetilecek nükat-ı mühimmedendir.

Kabidi var

Malumat "ilt 6 "ayı 130 sh: 383
13 Haziran 1314

EB Ş.E.B.N 19

Sokrat'ın hava ve suya dair olan telif-i mutaberiyle kolera hakkın kâ eseri Avrupa'da büyük şöhret kazanmıştır. Kalba dair olan telifatının hemen kaffesi Fransızcaya tercüme edilmiştir. Bergama şehrinde tevellüd edib mü'ellefat ı makbulesiyle asr-i ricali arasında Galen'in (Aza-yı ey rin Hidemat"ı Mahsusları) serlevhası altında yazmış olduğu kitab evadi"i i lemada fevkalade mazhar-ı kabbet olmuştur. Fenn i tedaviye dair olan eser tababet nokta-i nazarından tedkikat"ı mühimmeyi havidir. Arablar zamanın hususiyle Hülefa-yı Abbasiye devrinde (Galiyen)in telifat"ı güzidesi lisa

azb-ül beyanı arabiye nakl olunmuş olduğu gibi İbrani ve Latinceye de tercü me edilmiştir. Tarihçi müverrihleri İstanbulun Fetihinde yüzyirmi bi !! kadar kütüb-ü nefise ve mutebereenin muhasırlar tarafından harik ve imha edildiğini yazıyorlar. Bu rivayatın asl ve esası olmayıb sırf isnadattan ibaret bulunduğunu erbab-ı vukuf tenkid ve itiraftan tereddüd etmezler. İstanbulun Fethinde ve daha evvelleri Hicaz Ülemaları tarafından Avrupaya bilhassa İtalya'ya götürülen asar-ı bahire ve Avrupa müzelerinin başlıca tezyinatından bulunduğu tedkikat-ı vukuadan anlaşılmaktadır. İstanbulun Osmanlılar tarafından fethine gelinceye kadar düçar olduğu sadme-i istila ve darbe-i tehacümden dolayı iha edilen asar-ı atika nazar-ı mütalaa ve çoğalınsafa alınırsa kütüb-ü mezkuronin ve sair asar-ı nadir ve nefiseni kimler tarafından tahrib edildiğini ve zaman-ı fethindeki matrukatının miktarda bulunduğunu tahmin etmek müşkül bir mesele değildir! Yalınz latinler zamanında Avrupaya ağırlan asar-ı nefise ve nadiresinin bir fihristesi tanzim edilmiş olsa ehemmiyetli bir cilt teşkil eder. Bunu yapanlar esasen bir kilisenin hadimi olanlardır! Latin lisan ve edebiyatının dun bir mertebede kalmadığını bazı erbab-ı vukuf iddia ediyorlar. Yunaniler Romalıların zir'i tahakküm ve tagallübüne geçtikleri habde bile asirlerinde asla fütur göstermiyerek harf ve sanayie eskidensiyade ehemmiyet vermişler ve bu halin cümle i netayicinden olarak kısmen Roma ahlak-ı milliye ve adatını andırır asar-ı yunaniye-i cedide vücuda getirmişler idi. Eski latin lisanına ait olmak üzere en eski eser hükümdar (Romülüs) zamanında (Arval) namiyle meşhur olan biraderler tarafından zabt ve tahrir olunmuş vekayi-i meşhureye ait eşar-ı manzumesidir. Sınıf-ı rahibana mensub olan bu zatların eseri elyevm Roma'da (Sen Piyer) kilisesinde bir itinayı mahsus ile hıfz edilmektedir. İmparator Numa'nın kavanin ve nizamatını ihtiva eden latin edebiyatının asar-ı şeref ve ziynet-i olan asardan madud bulunduğu gibi Scipion'un (Kitabe-i Seng-i Mezar) nam eseri asıl latin lisanının en kadim asarı olarak zikrediliyor.

Miladın (496) tarihlerinde yazılmış ve Konsül Publillius Menos'un heykeli üzerinde mahkuk bulunmuş olan eşar-ı manzumesi pek ziyade haiz-i kıymet-i edebiye olduğundan bir sureti istinsah edilerek (Kapitol) kütüphanesine nakl olunmuş ve orada sair asar-ı atika-i nefise beyanında hemal-i dikkatle hıfz edilmekte bulunmuştur.

Mehmed Tahir

Malumat Cilt 6 Sayı 140 sh: 407,409
25 Haziran 1314

E.K.Ş.E.B.N 20

Alman müverrih ve münekkidlerinden olub (Tarih-i Edebiyat-ı Yunaniye) nam eseri telif ile şöhret ve mevkiat- i edebiyesini bir kat daha isbat eden (Şel) 1866-1883 Roma edebiyatı hakkında neşrettiği Tarih-i meşhurunda Latin Edebiyatını beş devre taksim ediyor.

Birinci Devir: Sırf barbar ve asatir devri olub Birinci (Pün) muharebesine kadar devam eder. Devr-i mezkurda vücuda getirilen asarda intizam-ı edebi görülemez.

İkinci Devir: Miladdan (78) sene İmparator (Seyyid) nın zevan kadar imtidad eder ki Latin edebiyatının henüz devre-i tufuliyette payan olduğu bir zaman-ı kadimdir.

Üçüncü Devir: İmparator-u meşhur (Oğüst) zamanıdır ki elsine-i müteferrikinde "Devr-i Zeheb" namiyle edvar-ı saire-i edebiye beyanında bir derece temeyyüz etmiştir. İşbu devrede vücuda getirilen asarın mütalaasından anlaşıldığı üzere asarın fesahat ve belagatca en ziyade bir kisve-i rengine bir devr-i terakki-nigandır.

İmparator (Oğüst) Roma hükümdarları içinde adaletperverliğiyle iştihar etmiş ve terviç ve tamim-i maarif hususunda vatanına büyük hizmetler ifa eylemiştir.

Memalikinin saadeti ve ahalisinin refahını mucib olacak esbab vesaite tevessül eylediği gibi zabt ve rabt-ı asayiş-i memleket için ihtiyac-ı zamaniye göre muntazam kavanin ve nizamat vaz ve tesis etmiştir.

Ogüstün hengam-ı hükümetinde Roma'da sanayi-i nefise hususiyle sanat-ı nazike-i nakş ve hak ve heykeltraşlık fevkalade terakki etmiş idi. Memalik ve bilhassa usul ve kavaid-i mimariyeye muvafık müzeyyen binalar muhteşem kasırlar inşa olunduğu gibi şehir ve araçında dahi muntazam yollar yaptırarak müvasalat ve mübadelatı tesbil ve bast-ı temine almağa muvaffak olmuş idi. Nitekim İtalya'nın ekser biladında bu yolların asarı görüldüğü gibi vaktiyle Roma kıtasından madud olan Anadolunun bazı cihetlerinde bu gibi tarik-ı mevaride vardır. Roma şehrinin müşarileyh imparator zamanında kesb eylediği derece-i mamuriyeti şundan istidlal etmeli ki ahalisi dört milyon nüfuza baliğ olmuştur.

Ogüst, memalik ve akvam-ı mütecavire ile hüsn-ü muaşeret ve münasebette bulunarak Atina'dan, Mısır'dan Anadolu'dan sikkiyat eşyalar ve malzeme-i inşaiye celb ve tedarikle tezyid-i servet ve istiğnaya sarf-ı mezid-i mesai ederdi. Velhasıl Ogüst zamanı Romanın en parlak, en şaşaalı bir zamanıdır. Fakat gayan-ı teessüftür ki halefi olan Tiberе Ogüst'ün asarını muhafaza ve salik olmuş olduğu tarik-i terakkiyi takib şöyle dursun bunları mahva bile çalışmıştır. Zamanında ulum ve fünun ve edebiyat kisve-i tevakkuf ve inhitata bürünmüş, erbab-ı fen ve sanayi ve eshab-ı marifet hasılsız kalmıştı. Zamanında her taraftan memalikine tarizler vukubulmuş ise de umur-ı siyasiyeye kemal-i vukufu ve tecrübesi sayesinde defe muvaffak olmuştur. Halefi olan İmparator Kalikula 585 zamanında Hazret-i Mesih'in Meryem A.M semaya ref olmuştur. Kudüs-ü Şerif ve havalisinde bulunan Enbiriye şehirleri (Tiberе)nin cümle-i asarındandır.

Dördüncü Devir: İmparator Ogüst'ün vefatiyle hitam bulur, devr-i sekkurda asar-ı Yunaniye ve Roma mehafil ve mecalis-i umumiye vehususiyesinde haiz-i mevki-i şeref ve itibar olub bütün enzar-ı umumiye Yunanistanın cihetine münatif bulunuyordu. Bu devre (Devri sim) ve bunu takib eden edvar-ı saireye de (Tunc Devri) itlak olunmuştur. Roma'da asar ve edebiyat-ı Yunaniye henüz hüsn-ü kabul ve rağbete mazhar olamadığı bir zamanda, Romalılar kaba bir takım asar tanzim ederek milli devr-i mahsuslarında alenen okuyarak ve kendilerine mahsus musikiler terennüm ederek ilan-ı rağbet ederlerdi.

Mehabadi der

Malumat Cilt 6 Sayı 141 sh:429
2 Temmuz 1314

E.K.Ş.E.B.M 21

Fakat mürur-u zaman ile, Romalılar lisan ve edebiyat-ı Yunaniyenin tahsili cihetine dönerek bir takım adat-ı garibe ve asar-ı gayr-i makbuleyi terke başladılar. Ortaya bir Yunan modası çıkardılar. Bu halin neticesi olarak Romada ve sair bazı memalikte lisan-ı Yunani tekellüm edilmeğe başladı. Hatta meşhur Kartacalıdan (Hanibal) bile muharebelerini lisan-ı rumi üzere kaleme almıştır.

Ezmine-i kadimenin edvar-ı muhtelifesinde Yunan edebiyatına olan temayül asar-ı hazırda bile vücudunu hissettirmektedir. Bu sebeble Yunan ve Latin edebiyatının havi olduğu irfan ve bedayi hasebi ile şarkın hazain-i kemalatına bihakkın kesb-i vukuf etmek için mutlaka bu iki lisanın tahsili lüzumuna dair serd-i efkar ve icad-ı makal eyleyenlere karşı bir gürüh da, bu halin umumi olmayıb daire-i hususiyette kaldığı, yani bu gün bile bu iki lisanın ğavamız ve dekaikine vakıf bulunmuş ancak bir iki kişi bulunabileceği iddiasiyle tecali-i efkarı bu lisan-ı merede de aramaktan ise asar-ı muasirini tedkik ve mütalaa ederek sahib-i kemal olmağı tergib ve tavsiye ediyorlar.

Romalılardan birinci defa olarak umumi tarih yazan (Titus Livius) dir. Bu zamanda henüz asar-ı edebiyeye rağbet edilmediği gibi bu gibi şeyle le tevaşşul adeta nazar-ı istihfaf ve belki nefretle görülürdüğünden şu te- şebbüsten dolayı (Livius) de hâkim hedef-i tariz ve teşnii olmaktan kurtula- mamış idi. Asarı mütalaasından anlaşıldığı üzere üslubu makbul tarz-ı tahri rergub değilse de, bu yolda eser yazanların birincisi olmak itibariyle bir dereceye kadar müsamahadan vaziyette görünür.

Roma İmparatorlarından ve meşahir-i erbab-ı siyasetten (Jul Sezar) neşr ettiği asar ile muktedir bir edib olduğunu da göstermiştir, üslub-ı ifa desinde görülen selaset, sadelik, zarafet ve bununla beraber efkarındaki par laklık ve vuzuh asrının en büyük erbab-ı fikir ve kemalini meftun-u hayret ve letafeti etmiştir. Hatta bazıları (Sezar) ı müverrih-i meşhur (Ksenephon nun) iktidar-ı edebce fevkinde olarak ziker ve itrae ediyorlar. Hülasakelâm müşarileyhin telifatından olan asar gayet-i itimad ve hele tarihleri lezzet le okunur tasnifattandır. (Sezar)ın zamanı Romanın en parlak bir hengam-ı mesududur.

Miladdan 50 sene evvel berhayat olan /Kornelius/ üslub-ı ifadece le tafet ve sadeği ile iştihar etmiş kudema-yı erbab-ı kalemdendir. (Teracim-i Ahval-i Meşahir) unvanlı eseri eyadi-i nasta mazhar-ı şeref ve rağbet olmuş- tur. Yunanlılarla Romalıların milel ve ahvar-ı saire ile vuku bulan muhare- belerinden bahis ve namına nisbetle maruf tarihi tarihi gayet sade ve fakat zarif bir üslub üzere yazılmıştır.

Asarı beyanında hüsn-ü kabul görmemiş parçalar varsa da , bundan te- rettüb edecek sual kendisine raci ve aid olmayıb belki bir zaman sonra tas- hih ve bazı cihetlerinidde tadil eden (Milleva) nam zata aid olsa gerek.

Sair memalikte görülen ahvalin bilâkis olarak Romada ilk evvel asar-ı mensure tertib ve neşrine başlanmış ve bazı asar ve müellefat da meydana konmuştur.

Roma meşahirinden (Çitliyo)da pek mutebar eserler vücuda getirmiştir hususiyle tarih yazmakta fevkalade bir iktidar ve meharet-i edebiyeye malik olduğunu göstermiştir. Hatta Latin füsehasından(Quntilien) (Miladdan sonra 120-24) müşarileyhi (Heredot) a teşbih ederek tasdir-han oluyor. 130 Büyük ciltten ibaret olan /Roma Tarihi/ müellifin-i maliğenin bu hususa dair yaz- dıkları asara mebni cihet mürecceh tutulduğunu erbab-ı vukuf beyanında müt tehid-dir reydir. Üslub-ı ifadesi latif , intikali seri bir müverrihtir. Asar-ı külliyesinden ancak otuzüç cildi zamanımıza kadar beyidar olabilmiş, mütebakisi tehavvül-ü zaman ile mahv olub gitmiştir. (Çitliyu) zamanında Ulema-yı benamdan madud idüğü cihetle halka-i tedris ve talimden istifade ve istifaza eylemek maksadiyle ziyaretine gelenler had ve hesabı yok idi. Hatta (Cadikes) şehri ahalisinden bir zat mahza kendisini görmek için ta Romaya kadar ihtiyar-ı sefer etmiş ve mülakata nail olduktan sonra Romada hiç durmayıb doğruca memleketine avdet etmiştir. Hatta bu vaka üzerine zama- nın şöhretperestanından biri : Bir ecnebinin Roma'da romanın gayri bir şey tasavvur etmesi abes ve şayan-ı hayrettir. demiştir. Çitliyu zamanında hen büz başlamış olan tebeddül- ü ahlak ve tagayyür-ü etvardan pek ziyade müteellim ve müteessir olarak vatanının bir köşesine çekilmiş ve orada kadim Romanın hatırat-ı latife-i tarihiyesiyle tesellîyab olmakta bulunmuş idi.

Çitliyu ahlak-ı makbule ve etvar-ı pesendideci hasebiyle Romada büyük küçük cümlenin nazar-ı tekrim ve hürmeti olmuş bir zattır. (Berşuvar) isimli de bir Fransız asarını Fransızcaya tercüme etmiştir.

Mabadı var

Malumat Mecmuası Cilt6 Sayı 142 sh:446,447
9 Temmuz 1314

E.K.Ş.E.B.M 22

İspanya'da doğduğu rivayet olunan (Florus) isimli de bir müverrih gayet muhtasar ve gayet müfid bir Roma Tarihi yazmış ise de tasvir-i vakayide iltisam-ı mübalağa eylediğinden bir dereceye makbul-ü amme olamamıştır.

Muhakemat-ı tarihiyeye katiyyen nazar-ı dikkate almayarak sadece tasvir-i vukuatla iktifa eylemiştir.

Hicret-i Nebeviyeden (543) sene mu addem gelib güverrihin-i saire meyanında nasail-i makbule ve etvar-ı mergubeyi gayetinda cemederek asrının en büyük erbab-ı fikr ve marifetten bulunan Tacite Ulvi-ı ifade ve tarz-ı tahrirce nakl-i katen makbul asar vücuda getirmiş ve hususiyle tarihlerinde iltizam eylediği tarik-ı rastguyiden dolayı cümlece mazhar-ı rağbet-i umumiye olmuştur. Müşarünileyh bilâhare Roma imparatorluğu makam-ı refiine kadar irtika eylemiş ve meşagil-i mühimmeyi siyasiyesi arasında nesr-i asar-ı edebiyye eylemekten de hali kalmamıştır. Tacite'nin asar-ı bergüzidesinden Germanya nam telif ile kayın sedefi bulunan Agricola'nun ahval-i maişet-i hususiyesinden bahis risalesi elyevm mevcuttur. Mamafih asar-ı makbulesinde kısa-ı küllisi malyolub gitmiştir. Fransa meşahir-i hükemasından Basin Tacite'yi zaman-ı hadisin en mahir en müstebir bir musavvir-i tabi'i olmak üzere gösteriyor. Asarlarının nazarında da Tacite güverrihlerin en büyüğü olmak üzere telakki ediliyor. Roma tarihi mütalaa edenlerce malum olduğu üzere bidayet-i ahvalde Romalıların muttasıf ve müteheli oldukları hisal-i cemile ve efal-i aliye-i vatan-perveyi ekser güverrihler pek mübalağakarane tasvir ettiklerinden nesail-i şahsiyede arya girdiğinden bu yolda yazılan tevarih-i ahval-i cumhur kalilde kalmamıştır. Fakat ismini zikrettiğim Tacite her geyden ziyade bu cihete atf-ı nazar-ı dikkat ve itina eyleyerek mevzuu olan eserlerde son dereceye kadar tedkikat ve muhakematta bulunmuştur. Mamafih telifatın bazılarında fünun ve bahusus hikmet-i tabiiyye ve coğrafyaya vukufu olmadığı anlaşılıyor. Tacite'nin kaffe-i asarı Fransacaya naklolunmuştur.

Tabiiyyundan (Pelin, Valer, Makelin) de tarihe dair asar neşretmişler se de makbul-u amme olmak için lazım gelen gerayite riayet etmemişlerdir. (Suetus Öğelyusun) Roma imparatorlarından bazılarının ecdadından (Oğüst)tan Kostantin'e gelinceye kadar geçmiş hükemaların vakayi-i tarihiyelerinden bahis olan eseri halk nazarında rağbet-i mahsusa kazanmıştır. Bu zat Afrika'da doğmuş ve ilk terbiyesini Roma'da görmüştür. Müşarileyhin /Roma Ahvalının Mecmuası/ ve/Roma Meşahir-i Ricali/ ünvanlı iki cilt eseri daha vardır. Bu ikinci eseri (Kornelyus)un telifatından bahis edilmiş olduğu hakkında bir zan vardır.

Güverrihin-i salife arasında zarafet-i üslub , vasiat-ı fikr ve hayal ile temeyyüz ve iştihar etmiş olan Galya'lı (Sulpiçyus Severus) un tarih-i mukaddese dair muhtasar bir eseri vardır.

Mamine-i kadime milel ve akvamı meyanında şiir ve musiki fenlerinde Yunanistan'ın üstad-ı irfanı olub kıtaat-ı saireye bu hususta talim-i bedayi eyk diğini eserimizin mukadde ecinde bilâmünasebe zikr ve beyan eylemiştik. Her bir feyzi Yunanistan'dan aldığı halde eyan-ı şikkattir ki Roma bu noktadan ikinci derecede kalmış ve hatta hitabette bile ona şakirdi olageldiş idi. Roma'da fünun-u nefise pek çok zaman sonra vaki olmuştur.

(Siseron)un rivayetine bakılırsa Roma'da hitabet fikri ilkyida mersiye ve bazı kasideler tanzimiyle uyanmış ir. Güverrih (Tacite) : Sezarı fikrinde gayet karlak, Salyusu ifadesinde telh, Livius'u daha vakarlı, Siseron'ı efkar ve mülahazatında geniş ve hiç ir vecible mağlub olmaza bir ulviyet-i his ve fikre malik güverrihler olmak üzere gösteriyor.

Mahmud Kâmil

Malumat Cilt 6 sayı 143 S. 472
16 Kanunusani 1314

E.K.Ş.E.B.M 23

Romalılarda yetişen mütebahir-yı siyasiyenin meyanından bulunan (Siseron) henüz pek genç iken Yunanistana gelerek orada kaldığı müddetce

edebiyat hakkında hayli tetebbuatta bulunmuştur. Müşarünileyh bilhassa mecalis-i füsaha ve üdebada bulunur ve ulur'a edebiye ve siyasiyeye dair cereyan eden münakaşat ve münazaratı hemen orada zabt ve tahrir ederek muhakemat cihetini bilahare ikmal ederdi. Siseron'un bu dikkat ve gayreti Yunanlıların nazar-ı hasedlerini celbe sebeb olmuştur. Müverrihin'i salife münşi-i hitabet Siseronla rekabet edebilecek yalnız Demosten i gösteriyorlar. Bazıları da Demosten'e tekaddüm etmek isteyerler. On altıncı asr'ı miladi ricalinden (Muntan) bir eserinde Siseron'un itnab'a ifadesinden bahs ile mukayeseye kıyam ediyor. Fenelon'da Demosten'i üslubu cihetinden muhakeme ederek Siseron'u takdim ve tercih ediyordu. Demosten in sevdet'i fikrine, şiddet'i hayalatına nafüz ve hayrete olduğunu söylemekten de bir türlü kendini alamıyor!

Latin ülemasından (Katitleyn) Demosten'le Siseron'u mukayese ederek Demosten'in fikrinden hiç bir şey tayyedilemez, Siseron'da lafz-ı vahid ile ve edilemez, birinde ne kadar sanat ve küfet varsa o kadar tabiilik , o nisbette sadelik mevcuttur diyor.

Siseron'un kaffe-i asarı bir takım tenkidat-ı edebiye ile muvazzah olarak Fransızcaya tercüme olunmuştur, bir de mufassal tercüme-i hali vardır. Üdeba-yı edebde (Belifesahat) ünvaniyle maruf-ı tekrim ve tebcil olan Siseron dur.

Asarı, Avrupa'da bilhassa Fransa'da fevkalade bir rağbet ve şerefe mazhar olmuştur, telifatında İriseronun tarz'ı tahrir ve üslub-ı ifadesini taklide çalışmış olduğu görülüyor. Edebiyat-ı hazıranın üslub bahsindeki tahsinat-ı esasiyesine tamamiyle mutabık olmak üzere müşarünileyh sade , müsecceya, ali olarak üslubu üç nevi ayırmıştır. Asarında üslubu sadeden müsecceye , müseccayeden aliye hissolunmayacak derecede kemal-i intizam ve sekinet'le ifade ve tahrir ile intikal ederek büyük bir mahareti-i edebiye ibraz eylemiştir. Siseron hüteba-yı salife hakkında mütalaat-ı edebiyeyi havi asar-ı mergube bırakmıştır. Fakat şayan-ı teessüftür ki ahlafı kendi fikir ve mealeğini takib edemiyerek dun bir mertebede kalmıştır.

Siseron, asar-ı müellefatında Yunan efkar ve hissiyatına temayülden bir türlü kurtulamamıştır; Yunan felsefesinin şiddetle iltizam ve o vadide gayet mahirane kalem yürütenlerden biridir Siseron olduğu gibi Roma'da lisan-ı felsefiyi ilk evvel tesis eden yine kendisidir. Sual ve cevab tarzında Siseron en ziyade Eflatun'un talim ve telkinini taklide çalışmıştır. Mamafih hissiyat-ı milliyesiyle, Yunan efkarı arasında bir münasebet bir ahenk i mahsus bulmakta pek aza muvafak olmuştur. Romalılar, Yunanlıların her türlü efkar ve adatına en ziyadeyle ikinci millet beyninde serserde-i şuhur olan muharebattan sonra kesb-i vukuf edebilmişlerdir. Zira Romaya götürülen binlerce üsera meyanında her sınıf sanat ve meslek erbabı bulunduğundan bu ihtilat ve münasebat-ı müstemadiye sayesinde Yunanlıların adat ve etvar ve itikadat-ı mezheblerini öğrenerek yavaş yavaş onları kendi adat ve maişetleriyle mezc etmişlerdir. Şu tahavvül ve inkılab-ı adat birinci makedonya muharebesiyle bedi ederek Roma devletinin inkırazına kadar devam eder. Mamafih adat ve itikadat-ı diniyece Romalılar ile Yunanlılar arasında basmakalıb ihtilaf ve münazaat görülür.

Romalılara usul ve kavanin-i lisanı talim eden Yunanlı (Krates Malute) isminde bir kimsedir. Bu sıralarda memuriyetle Anadolu'da kain (Bergama) hükümdarı tarafından Roma'ya gönderilmiş idi. Orada bulunduğu müddetçe edebiyat-ı Yunaniye talim ve tedrisine başlamış ve hüsn-ü takrir mecalisi sayesinde halkın-i tedrisine epeyce şakird idhaline muvaffak olmuştur. İmparator(Otonatik) zamanında Latin lisanı hakkında pek çok tetebbuat-ı ilmiyede bulunulmuştur. Bundan başka Yunan ülema ve hükemaları her taraftan hürmet ve rağbete mazhar olunca efkar-ı Yunaniye kendisine geniş bir mecra bulmak ve bu halin neticesi olarak Roma gençlerinden pek çoğu Yunanistan'a , Rodos'a Midilliye giderek oralarda asar-ı üdeba-yı salifenin asar-ı bergüzide ve metrukat-ı edebiyelerini tedkik ve mütalaaya koyulmuşlar idi.

Tahsil-i edebiyat fikr ve heveci Roma'da birden bire uyanarak taraf taraf heyet-i ilmiye ve edebiye teşkil esbab ve vesait-i irfan ve marifeti

istikmal ve tesyide hadim milli kütübhaneler tesis olunmarak bir yanda da asar-ı makbule negreyleyerek intişar-ı umumiye hep sanayi-i nefisenin bu kısm-ı mühimine tevcih edilmiş idi. Siseron un asarına en ziyade rağbet edenlerden biri de (Virom)dur ki müşarileyhin bini müteaviz asarını cem ve telfik eylemiştir.

Coğrafyaya ait taharriyat ve tetebbuat imparator Oğüst zamanında başlamış olduğu gibi meşahirden (Tenponyus Mella) dahi Üç cild üzerine muhtasar bir coğrafya yazmıştır. Mumaileyh bu hususta Yunan müellefat-ı atikasına müracaattan geri durmamıştır.

Bundan evvel ismini zikrettiğimiz tabiiyyundan (Pelin) telifatve tasnifatında coğrafyaya , hikmet-i tabiiyeye, ulum-u riyaziyeye siyasete dair hayli mevad ve mübahasat-ı nafia dere ve ilavey eylediği gibi Avrupa ile Hindin bazı cihetlerine müteallik tafsilat dahi itila ederek eserin mükemmeliyetini temin eylemiştir.

Romalılar ulum-u riyaziyeye dair bazı eserler neşr eylemiştir. Ezcümle (Öklid)in riyaziyeye aid telifatı hiç bir Romalı tarafından temsil edilmemiştir.

Mabadı var

Malumat Cilt 7 Sayı 145 sh: 510,511
30 Temmuz 1314

R.K.Ş.K.Ş.N 24

Romalılar esasen ve fıtraten sanayi-i nefise erbabından olmadıklarından halde Yunanlılarun asarını tedkik ve taklid sayesinde bu husus da dahi muvaffak olmuşlardır. Facia, komedya, destan, ahlak ve edaba dair mansurat tarih hep Yunanlılardan alınmıştır. Mamaileyh asar-ı Yunaniyeyi tercüme ile iktifa ederler, bir takımı da işbu asara edeb ve milliyetlerine muvafık parçalar ilavesiyle tesyin ederlerdi. Roma kanunlarında bir esasdır ki müttehemin müdafaa ve muhafaza-i hukuk için huzur-ı hakimde taraflarından bir vekil tayininde müsaade edilmiş olduğundan şu hal talakat ve fesahat-ı lisaniyeye ehemmiyet verdirmiştir. Fesahat-ı ifadeye malik olanların teşebbüslerinde hüsn-i muvaffakiyetleri görüldükce bu ehemmiyet bir kat daha tezahür ederek hüteba ve natıka-perdesini çoğalmağa başlamış idi. İbtidalarda sade bir üslub ihtiyar ve kabul edilmişken sonraları Yunanlılar gibi müsecceam ve tumturaklı üslub-ı ifadeye müracaat eylemişlerdir. Bu hususta en ziyade mahareti ibraz eden (Siseron)dur. Maamafih bu hal çok devam edemeyip cumhuriyetin sukutiyle beraber zahv olmuştur. Çünkü ibraz-ı liyakat ve mahareti edecek vesait yani meclisler, ictimalar kalmamış idi. Hitabet bu suretle perde-i hafiye çekilince, erbab-ı kalem talim-i fesahat tarikini tuttular. Şu kadar ki vaktiyle yetişen hüteba gibi zevat-ı muktedire görünmeğe başlamış ve yalnız adeta tiyatrolarda -süflörlük eden kimseler gibi- talim-i mahdud söz söyler adamlar bulunmuş idi. Romalılar, Yunanlıları taklid ederek bir edebiyat vücuda getirdikleri gibi müteahhirin de latin muharrirlerini taklid etmişlerdir. Sanayi-i nefiseden ve bilhassa fenn-i mimaride bile Yunanlıları muallim ittihaz eylemişlerdir. Meselâ Yunanlılarda kubbe inşasına ehemmiyet verilmediği halde Romalılar kubbeler, kemerler inşasiyle daha vasi , daha muhteşem mebani vücuda getirmişlerdir. Bunlardan en meşhuru İmparator (Oğüst) zamanında Roma'da inşa edilmiş olan Pantheonun mabedidir.

Mahkeme, Amphitheatre(?) cambazane, tak-ı zafer, cenazı defn için lahdler, su terazeleri de Romalıların başlıca müessesat-ı medeniyelerindendir. Lahdler üzerleri kemerli mahzenler olub derununda müteaddid hufreler vardır ki buralara cenazların gülleri konuluyordu.

Romalılar zamanında muntazam hamamlar da inşa olunmuştur. Bunlar devair-i müteaddideye münkasım olub herbirinde sıcak su ile dolu havuzlar bulunurdu. Gerek suyu veya gerek hamamın evini ısıtmak için binanın altına bir nevi soba va'z edilmişti. Hararet oradan bir takım mecari vasıtasiyle intişar ederek icab eden mahalleri tesbin eylerdi. Asar ı atika mudakkik-

leninin

beyanatına göre Romalılar binalarında bir nevi sert çamur kullanılarmış. Filhakika bazı asar bulunmuştur ki tahminen bin sekiz yüz sene kadar her türlü tesirat-ı havaiyyeye karşı resanet ve metanetlerini muhafaza eylemişlerdir. Yunanlılar inşaatta mermer istimal ettikleri halde Romalılar taş kullanırlar. İşte bu sebebden mâsi Romalıların asar ve mebanisi Yunanlılarınkki kadar latif ve zarif düşmemiştir.

Romalıların bu gibi asarı ta afrika çöllerine varıncaya kadar her tarafta meşhud oluyor. Hatta (Tonca) şehrine su isale etmek için Romalılar zamanından kalma bir su kemerini tamire mecburiyet görülmüştü.

* * *

Garbi Romadan sonra Kostantiniye harf ve sanayice yeni bir devr-i tecedddüde girmiş idi. Nesr ve tamim-i maarif hususunda gayyur ve muktedir zevat yetişmiştir. Evvelce İmparator (Jülien) kudemanın asar ve müellefat-ı makbulelerini cem ve telfik ile ihyaya çalışmış ise de pek az zaman icra-yı hükümet ettiğinden matlubu vechile asar-ı mühimme meydana koyamamış idi. Beşinci karn-ı miladide vukubulan muhacemat esnasında Roma mahv olmuş ve onunla beraber harf ve sanayi de kisve-i enderasa bürünmüştü. (Eudirik)in bu babdaki akdam ve gayreti bilbütün semeresiz kalmıştır. Şark imparatoru (Justinyen) devrinde hukuk ile fenn-i celil-i tarih şayan-ı dikkat bir dereceye terakki etmiş idi.

İstanbul'un eski patrikalarından (Metudios) ile (Feutius) un tarihe dair mufassal kitabları vardır. Feutius rüfekasına nisbetle alem denecek derecede tahsil ve terbiye görmüş ve bilhassa akaid-i iseviyeye yed-i tula sahibi bir rahib bulunmuş idi. Müşarileyh İstanbul'da, şark İmparatorluğu zamanında tamamen (tasvirperest)lik aleyhinde şiddetle bulunarak bunun inçil-i şerif ve ahkam-ı iseviyeye külliyen mugayir ve binaenaleyh tarik-ı dalalet olduğunu beyan ve telkin ile tesavir-i sevoudeyi bütün kiliselerden kaldırmağa muvaffak olmuştur.

Kesret-i münasebet ve ihtilat hasebiyle miladın ilk senelerinde Fransa'nın cihat-ı cenubiyesinde henüz Rumca tekellüm edilirdi. Fransanın (Liyon) şehrinde Yunan usûl-i mimarisi üzere yapılmış bir mabed Yunan efkar ve edebiyatının merkez-i talim ve tedrisi idi. Orada buna dair münakaşalar, muhavereler cereyan edermiş. Şair ve nasir (Etien) 1778-1845 Fransızca ile Yunancanın mukayesesine dair ufak bir eser neşretmiştir. Üçüncü, dördüncü asr-ı miladiye doğru Fransa'da Latin lisanı pek ziyade revaç bulduğundan (Bordo) ve (Auton) şehirlerindeki mekatibde suret-i mahsusada Latin şuara ve hütebasının asar ve müellefatı tedkik ve mütalaa edilirdi. Hatta (Auton) şehrinde kain medaris-i ilmiyede usul-i fesahat tahsiliyle meşgul kırk bir kadar talebe-i ulum var imiş.

Mabadı Var

Malumat Cilt 7 Sayı : 146 526,527
6 Ağustos 1314

E.K.Ş.B.B.İ 25

Sırf maddi olan fütuhatın netayic-i maneviye husule getirecek devlet ve memleketce pek çok fevaid ve müsahasanat temin ve atiyyen dahi menafi-i mühimme istihsal edeceği esasın-ı milletce nazar-ı ehemmiyete alınarak her zabt ettikleri yerde lisanın tamim ve takririne sarf-ı gayret ederlerdi. Zira ahvan-ı fütuhata mahsus ve maksudd olan şiddet uzun müddet devam edemeyib takrir-i sükut ve asayişi müteakib hükümden sakıt olacağı kaziyye-i tabiiyesine binaen hergeyden evvel lisanın tamimine çalışmak muvafık-ı akl ve hikmet görüldüğünden Romalılar de bu dakika-i mühimmeyi

nazardan dur tutmamışlardı. Filhakika lisan ve edebiyatı diğerlerine tahmine muvaffak olmuş bir kavmin mahem maddeten pek çok fevaid ve menafii istihsal ve temin eylediğini bizce tarih gösteriyor!

İşte Roma'nın devre-i fütuhatından en ziyade istifade eden Latin edebiyatı olmuştur. Ta garbda bulunan akvam-ı vahşiyeye kadar Roma lisanı tamamiyle ve intişar ederek İtalya, Galya, İspanya, ve Afrika'da ve Tuna sevahilinde sakin milel ve akvam kendi lisanlarını terk ile Latince öğrenmeğe başlamışlardı. Zaten bunlar bir edeb-i milliye malik olmadıkları cihetle Romalıların lisanını pek kolaylıkla kabul edib onunla mütekellim olmaları tabii bir keyfiyet idi. İşte şu hal, kocaman bir devletin iki kısm-ı kadim lisanı arasından iki kısmın ayrılmasına sebeb olmuştur. Bütün şark taraflarında Rumca, akdar-ı garbiyede ise Latince kullanılıyordu. Şu fütuhatın bahşettiği tesir cümlesinden olarak asr zaman zarfında bu lisan lisan-ı resmi hükumete geçerek bütün rical-i memurin ve meşahir dairelerine ve avam sınıfına kadar tamamiyle etmişti. Ne kadar ki Romalılarda pek çabuk başlayan fesad-ı ahlak, bu hususataki teşebbüsleri, maksatları, hizmetleri boşa çıkarmıştır; beklenilen istifade tamamiyle husule gelememiştir.

Tedkik-i eltineden anlaşıldığına göre bu gün Latince'den müştak Avrupa'da beş lisan tekellüm ediliyor, onlar da İtalyanca, Portekizce, İspanyol, Fransız, Romen lisanlarıdır.

Lisan ve edebiyatca (Otom) şehrinin bir vakitler kesbettiği ehemmiyet bundan evvelki makalede beyan etmiş idik. Filhakika barbarların vürudundan sonra ruhbanlar ve sair bu gibi sınıf-ı mahsus erbabı hala latince yazmakta devam etmekdeydiler. O vakte kadar(Cermen) lisaniyle mütekellim olan İngiltere ve Almanya kıtalarındaki ahali bile bu lisanı kabul ve ihtiyar eylemişler idi. Bütün kurun-u vusta devrinde, kavanin, tarih ve ulum-u fünuna dair kütüb ve resail hep latin lisanı üzere yazılıyordu. Asar-ı mezkureden pek çokları Roma kütübhanesinde mahfuzdur. Manastırlarda , mekteblerde, yazılan istinsah olunan hep latin kitabları hep tedkik ve mütalea edilen Virjil, Horas, Siseron , Senepelin gibi asaatn ve meşahir-i erbab-ı kalemin tasnifatı idi. Romalıların bu tesir ve nüfuzları sayesindedir ki on beşinci ve onaltıncı asırlarda bile kısmen latin asarının ihyasına gayret edilmişordu.

Menafih latinceye olan bu meyl ve inciab ve rağbet Avrupa'da hiss-i tasavvurun uyanmasına da sebeb olmuştur.

Fransanın meşhur beldelerinden olan (Lİyon) şehrinde de başlıca iştigal olunan lisan latince idi. O vakit mekatib ve medaris-i umumiye muallimleri ekseriyetle Hıristiyanlığın şiddetle aleyhinde bulunarak tenkidata kıyam ile bu babda efkar-ı muzırra neşrinden de geri durmazlar idi. Diğer taraftan imparatorlar mülklerinde ulum ve maarifin şiddetle intişarını arzu ettiklerinden mekatibi himaye-i mahsusları altına almışlardı. Suret-i mahsusada himayet ve muavenete mazhar olan mekatib heyeti fikr ve arzularını daha ileriye götürerek bazı teşebbüsatta bulunmuşlar idi. Heyet-i ruhaniyeye gelince , bunlar hiç bir taraftan muavenete , hiç bir hamiye mazhar olamadıklarından cihetle tesirat-ı ilmiyelerinden ne kendileri ne de ahali istifade edememişlerdir.

O zamanda Galya kıtasında bulunan Romalılar arasında bazı efkar-ı umumiye vereceğini de yetişmiş idi. Garibdir ki Fransanın böyle bir zaman-ı tevakkuf neşatında civar memalikte bahusus İtalya , İspanya taraflarında henüz mektebi zamana bir tesis-inafi görülmüyor, medar-ı iştigal hep eslafın mefahir-i ulumiyesi olmuyordu İspanya'da mekatib ve medaris-i ilmiyenin teessüsiyle efkar-ı umumiyenin terbiyesi Arabların oraya vürudundan sonra görülmüştür.

Mabedi var

Malumat Cilt 7 Sayı 147 sh: 555,556
13 Ağustos 1314

İmparator (Aayser) ın fütuhatından iki asr idi ki efkar-ı ilmiye ve siyasiyesi bütün Galya kısası üzerinde büyük bir tesir ve nüfuz göstermiş ve beşinci asr-ı miladide bütün hiristiyan memleketleri başka bir devr-i inkılaba girmiş idi.

Avkvam-ı vahşiyenin Avrupa'ya vukubulan akınları esnada bazı hükümet-i cismaniyeler kuvvet ve nüfuzdan düşmüş, halbuki hevet-i manevi ve mezhebiye çoğalarak cemiyet-i siyasiye üzerine galebe etmeğe başlamış olduklarından şu hal Marsilyada ve sair mahallerde felsefe mektebleri hükmünde bulunan manastırlar tesisine bir mukaddeme teşkil etmiştir.

Zaten papaların tarihte bilhassa hiristiyan aleminde kesb-i şöhret etmiş olan (Ehl-i Salib) muharebatını meydana çıkarmalarındaki maksad-ı dini ve daha doğrusu maksat-ı siyasiden bir çok esbabı olub ezcümle harice den vukubulan muhacemelerle kuvvet ve nüfusu düşmüş olan hükümetlere dahi va'z -ı yed ederek bu suretle papalar ve ruhani bir hükümetin reisi olduklarından başka bir de cismani hükümetlere sahib binaenaleyh cihangir olmak esasından münbais idi. Fakat garibdir ki kendilerine bir alet olmak üzere istimaline cüret ettikleri şu muharebat-ı müteselsile yine kendi aleyhlerine dönmüştür.Tezyid-i nüfus böyle dursun, tahlil-i teessür ve tahdid-i darat ve asaneti mevzi olmuştur!

Yukarıda söylediğimiz sedaristo (İrade-i cüziyye ve mücazatından afv hususat-ı felsefesi hakkında uzun uzadıya münakaşa cereyan eden ve efkar-ı atika aleyhinde şiddetli bir suretde idare-i lisan olunur idi.

Efkar-ı umumiyenin böyle mezra-i tabiiye doğru akıb gitmesinden bir çok asar-ı diniye vücuda gelmiştir. Ezcümle Marsilya Piskoposu Cennade (Kilise Müellifleri)isminde bir kitab neşretmiştir. İsminden de anlaşıldığı üzere mündereceatı kilise esasının teracim-i ahvaliyle sair bazı umur-u mezhebiyeye aiddir.

Gerek bazı büyüklerin ve gerekse bu yoldaki müellefatın tesir ve teşviki cümlesinden olarak (Galurmenler) nazarında nazarında papazların pek büyük nüfusları vardı. Her yerde hürmet ihtiram ve tazime mazhar oldukları gibi kendileri de mukaddes tanınmış idi! Hatta papazlara olan şu hürmet bir dereceye varmıştı ki tarihte pek meşhur olan(Atilla) bir seferinde, Galurmenlerin taarruzatından kendi ordusunu kurtarmak maksadiyle (Troya) Troyes şehri peskoposu (Sen Ru) yi S. Loup suret-i mahsusada ordusuna celb ve avdetle Fetkalade izaz ve izam ve ikram etmiş veya Rhin nehrine kadar beraberinde bulundurarak korktuğu tehlikeden bu suretle kurtulmuş idi.

Tezyid ve tevsii nufus hususunda fırsatı eldenkaçırmak istemeyen heyet-i ruhaniye (Atila)nın şu hareket ve muamelesinden fevkalade memnun kalarak epeyce istifade de eldé etmişlerdir.

Zaten o asırda Avrupa'nın bulunduğu hal ve mevki bu gibi vukuatı hüsn-ü telakki etmeğe pek müsaid bulunuyordu. Galurmenler bir müddet sonra eski efkar ve itikadatından vazgeçerek yeni yeni adatlarla ülfet etmeğe başlamışlardır. Eskiden adatiyle terbiye edilmiş olan mutaassıb galurmenler nazarında şark usul ve adat-ı milliyesi en derecede menfur şeylerden madud idi. Hatta o vakit Konstantiniye'den Galya'ya gelmiş evvel bir hac rum papası Fransaların uruk ve taassublarını tahrik ve tehyice sebeb olduklarından haklarında pek çok çeşm ve hakaret icra edilmiştir. Bu sebeble herkes papazların aleyhinde bulunur ve sokaklarda alenen:"Papazları daha ne vakte kadar güreceğiz, bu herifleri memleketimizden def ve ihraç etmeli!" diyerek işin ile risine giderlerdi. Velhasıl garbda zühd ve takva hiç bir zamanda kendüye layık birmevki tutamamıştır.

Akvam-ı vahşiyenin Avrupa'ya doğru hücumları hayat-ı medeniyenin tahlil-i nüfus ve tahrib-i esaslarına mucib olmuş idi, böyle bir zaman-ı he de Galyalılar sebatları sayesinde mevcudiyet-i siyasiyelerini muhafazaya muvaffak olmuşlardı. Hamafih Galurmenlerin hariç halkında besledikleri şu nefretle beraber Yunan efkarı henüz sahaif-i esasından bütün bütün silinmemiş idi.

Beşinci asr-ı miladinin evasıtına doğru (Frankler) şayan-ı dikkat bir süratle Galya kıtasını zir-i hükümlerine almışlardı. O tarihlerde imparatorlar bir takım gavail-i hariciye ve umur-u dahiliye ile uğraşmakta olduklarından Galyumenleri himayeye vakt bulamamışlardır. Binaenaleyh Galyumenler hamisiz kalınca papaslara müracaatla onların muavenetlerini talep etmişlerdir. Heyet-i ruhaniye ise akvam-ı mezkurenin şu müracaatlarını menafi-i mahsusa ve besledikleri amal-i siyasiyeye tamamiyle muvafık ve icab-ı zamana mutabık bulduklarından cihetle arz-ı muavenette kusur etmemişlerdir.

Mabadi Var

Malumat Cilt 7 sayı 151 sh: 626,627
10 Eylül 1314

E.K.Ş.E.B.B 27

Fransa medeniyetinin esasgir olmasında barbarlarını, bahusus Germenlerin büyük bir tesir ve yardımları görüldüğünü bazı Frank müverrihleri ekseriyetle derebeylik taraftarlarından Baulain-Villier iddia eylediği gibi diğer avampereast muharrirlerden bir takımı da bu halin aksini dermiyan ediyorlar.

Hatta müverrih-i şehir (Tasit) in asarında Germenlerin tarz-ı maişet-i kadimelerine dair bir hayli bahisler münderic olduğu gibi Roma'nın tebeddül ve tagayyür-ü ahlakından metevellid seyyiattan dolayı teessür ve teessüfü havi fikralarda muharrer bulunmuştur. Meşhur-i muharririnden Meinerz (Kadınların Tarihi) namiyle yazdığı ahlaki bir kitabda Fransızları fıtraten mail-i fesail ve muhibb-i kemalat olduklarını söyledikten sonra eski Galya'da taife-i nisvanın her türlü ihtiramat ve hukuktan mahrum bulunduklarını adeta erkeklerin esirleri mekamında hemal-i zül ve hakaretle yaşadıklarını lisan-ı teessüfle yadetmektedir. Mumaileyhin şu sözlerine bakılırsa Fransızların Galya'ya vürudlarından evvel kadınların hiç de hürmet ve riayete mazhar olmadıkları anlaşılır. Hatta bundan dolayı Fransızları medh ve sitayiş ediyor.

Asrı mezkurda taammüm-ü maarif ve tahdir-i medeniyet fikr ve arzusile bazı erbab-ı maarif suret-i hususiyede milli mektebler tesis ve küşad ederek ihtiyacat-ı zamaniyeye göre tedrisata sarf-ı himmet ve gayret etmişler ise de bazı esbabdan naşi bu mektebleri bilahare sedd-i bend etmeğe mecburiyet hasıl olmuş idi. Halbuki papasların açmış oldukları mektebler ahali tarafından fevkalade himaye ve iltizam olunarak bu sayede devam ve bekalarını temin edebilmişler di, şu halin başlıca bir sebebi ahalinin şiddet-i taassubu idi.

Kilise mektebleri denilen işbu medaris eşnai asr-ı miladinin en kuvvetli müessesat-ı ilmiyesinden madud idiler. Paris, Viyana, Luvatya, Burgman medreselerinde tedris ve talim olunan dersler: ulum-i dinıye , usul-ü fesahat ve hitabet, ilm-i heyet gibi ulum-u aliyeden ibaret bulunuyor idi. Felsefe-i edebiyat-ı milliye, ilm-i hukuk, usul-ü tenkid, talim edilmez idi. Galya'nın cihet-i cenubiyesinde eski efkar üzerine mebahis cereyan eder ve yalnız (Korde) şehriyle bazı küçük kasabalarda muhtasar bir suretde edebiyat okutuluyordu. Sanayie, şiire asla rağbet gösterilmez idi. Yedinci asr-ı miladinin evailinde yetişen asasiyun meyanında rahib S. Cesaire sarafet-i üslub ve fesahat-ı ifade cihetiyle şöhret bulmuş zevattandır; bu zat mukaddemat-ı ulumu Fransa'da Lerins manastırında tahsil ettikten sonra Arles piskoposu nasb ve tayin edilmiştir. (501) Zamanında vuku bulan ruhani ictimaların hemen cümlesine riyaset etmiştir.

Mumaileyhin yüz otuz kadar hutbeleri "Nutk-ı Kechebi" namıyle mevcut olub bunların hemen cümlesi fesail-i ahlakiyeye dairdir. Mamafih sair telifatı edebiyat nokta-i nazarından şerait-i lazımeyi haiz değildir.

Bundan evvelki asırların tesirat-ı taassubkarane si cümlesinden olmak üzere yedinci ve sekizinci asırlarda dahi edebiyatın tayin ettiği şerait ve

kavâide muvafık müellefat görülemiyor idi. Yalnız bir takım eizze-i nasaranın menakıbı havi asar neşrediliyordu; halbuki bunlar efkar-ı umumiyeyi bu cihete meyelan ve inzibatı hesabiyle kudret-i beşerin fevkinde akıl ve mantıkın bir vecihle kabul edemiyeceği rivayat ve ihbarat ile malamal olduğundan asar-ı edebiye sırasında bahsolunamıyacağı vaziyette şerh ve beyanıdır!

Garb mükâtebatı Şarlman (Şarlmanı) Roma medeniyetinin varis-i zaruriyle Avrupa medeniyet-i hazıresını meydana getirmek hususundaki istidadını nazar-ı dikkat ve itinaya alarak efkar-ı umumiyenin talim ve terbiyesine ve bir takım mühim ıslahat icrasına başlayarak o vakit kilise dahilinde cari olan nasneşru ahvale nihayet verib papasları da kanun venedeniyet dairesine idhale muvaffak olmuş idi. Tafsilatı tarih kitaplarında münderiç olduğu halde müşarileyh zamanının en büyük hükümdarlarından ve fazl ve irfan ile muttasıf bir zat olub hüsn-ü muaşeret ve münasebetin mülkün ahval-i umumiyesi üzerindeki tesirat-ı hasenesini layıkıyla takdir etmekte olduğundan saire akvam ile ve bilhassa Arablar ile münasebat-ı dostanenin teyid ve takririne medar olacak esbab ve vesaite tevessül eylediği gibi kududum takviyesi için de bazı icraatta teşebbüs etmiş ve esasen Sakseonya üzerine icra-yı sefer ederek onları da taht-ı itaate almış idi.

Halife, Harun Reşit hazretlerinin (Şarlman/a nişanen-i dosti olarak gönderdiği hediyeler arasında bir çalar saat ile büyücek bir fil Şarlman'ın pek ziyade memnuniyet ve minnetini mucib olmuş idi. Hülasa o vakte kadar Avrupa'da saat namına bir alet görülmüyor idi.

Bu saat bakırdan mamul olub her saat başında aletin üzerindeki küçük bir kapıdan demirden mamul gayet güzel bir atmaca kuşu çıkıb latif bir sada ile vakti bildirir idi. Yine tarihin cümle-i beyanından olmak üzere (Aşkale) denilen nazım-ı hareketi saatlerde istimal eden Arablardır, hatta İslam müverrihlerinin rivayatına nazaran Ramazan (300) senesinde Mısır'da ikamet eden (İbn-i Yunes) namında bir alim tarafından istihraç olunmuştur.

Mabedi var

Malumat Cilt 7 Sayı 152 sh: 646, 647
17 Eylül 1914

DERS 28

Devr-i tecaddüd ve inkılabın mebadisi olmak üzere Avrupa'da hususiyle Fransa'da ehemmiyetli tahavvülat ve tebeddülat-ı azime husule gelmiş idi. Fransız lisanı ve edebiyatının zuhur ve nemvi hakkında bir fikr-i umumi hasıl edebilmek için Fransa kıtasının edvar-ı maziyesine ve Fransız lisanının cereyanına doğru bakılacak bir nazar-ı tedkik atmak kafidir. Bu babdaki tedkikat bize gösteriyor, ki bu gün Fransa denilen kıta-i cesime vaktiyle (Kimri- Cermen) ırk ve neslinden mensub (Selt/ akvamiyle meskun bulunuyordu. Bir zaman sonra Galya'lılar gelib , bahr-ı muhit-i atlasi, Pirene Alp dağlarıyle Ren nehri asarında mahsur kitaya yerleşerek müteaddid heyet-i idare teşkil etmişlerdi. Heyet-i mezkureyi teşkil eden akvam menafi-i müştereke leri hasabiyle her ne kadar yekvücut bulunuyorlarise de münakaşa-i şahsiye ve daha bazı ahval-i mezmumeden dolayı yekdiğeriyle ve akvam-ı mütecavire ile daima nifak ve muharebattan hali kalamıyorlardı. Bunların arasında hüküm süren şu nifak ve fesad'dan en ziyade kazançları bulunan Romalılarla Cermenler istifade etmişlerdi, onları kendi hükümlerine almak için bundan büyük fırsat gözetilemezdi. Galyalılar, cesur, fesahat-ı edaya malik, ziynet ve ihtişama meftun , tatvil ve ikaar-ı kelama tabiatan mail ve hamasi efkar-ı cenubiyeye mahsuletle aç ve hissi telakkiye müsaid bir hilkatte bulunuyorlar idi. Bunların mazbut bir edebiyatları olmadığı halde bile içlerinden bazı şuara da yetişmiştir. Bu şuaranın kesirisi muharebelerde kazanılan şanlı muzafferiyetlerden ve mefahir-i milliyeden bahsederlerdi.

Galbuki papazları Druides böyle edebiyatla falanla iştigal etmeyib sırf umur-u mezhebiye ve ruhaniye ile meşğul idiler, hatta sınıf-ı ruhaniye mensub olmayanların bu gibi işlerle meşgul olmaları katiyen memnu idi. Miladdan mukaddem yedinci asra doğru bahr-i sefide civar olan mahallerde sakin Fenikelilerle, Yunanlılar yukarıda isimleri mezkur akvam ile ihtilat ve münasebete koyularak bir müddet o halde devam etmişlerdir. Bundan sonra Romalıların münasebeti başlar. Galya'da Romalıların ilk defa olarak mustamere tesis etmeleri miladdan mukaddem ikinci asırda vaki olmuştur. Bu müstemerelerin en meşhurları 123 de tesis olunan (Akos) Aquae Sextis ve 118'de teşkil edilen (Narbon) Narbo Martius şehirleridir. Nihayet (Kayser) miladın ilk senelerine doğru Galya fütuhatına başlayarak tam sekiz senede ikmal eylemiştir. Galya'nın fütuhatını mütaakib taraferyn beyninde sulh ve müsalemet takarrur etmiştir. Bundan evvelki makalemizde de beyan olunduğu vechile Romalılar her zabtettikleri yerde kendi lisan, usul-i idare ve ahlak ve adat-ı milliyelerinin esasgir olmasına fevkalade gayret ederlerdi. Miladın ikinci asrına doğru Hıristiyan papazlarının tesir ve nüfuzları görülmeğe başladı. Bu tesir ibtida Liyon şehrinden başgöstermiştir.

Miladın dördüncü asrında Cermen akvam-ı vahşiyesinin muhaceretleri ibtida eder. Bunlar Frank, Vandal, Vizigot ve Burgond akvamıdır. Bu gürültülere karşı (Roma) kuru bir hakimiyet muhafaza edebilmekten başka bir şey yapamıyordu. Nihayet (Kluris) olanca kuvvetiyle (Siyagrius) un ordusunu ezerek Roma idaresinde bulunan bu memleket-i mukaddeseyi de zabt eder!

Bu hercümerc-i siyasi esnasında lisan-ı milli mevcudiyetini muhafaza edebilmiş idi.: Romalılar tarafından fetih ve tesir olunan, hıristiyanlığın intişariyle bir dereceye kadar temeddün eden barbarlar tarafından istila edilen Galya da birinci asırdan beri lisanını muhafaza eylemiş idi. Bu da Kayserin sayesinde mümkün olabilmiştir. Bu lisan avamın tekellüm ettiği latince idi, ki edebi klâsik latinceden pek farklı bulunuyor idi. Bu latince (Bas- Latin) bilahare bazı ıslahat görerek asıl Fransızcayı meydana getirmiştir.

Beşinci ve altıncı asırlara doğru Galya'ya hakim-i istila olan (Cermen akvam-ı vahşiyesi bu latinceyi ortadan kaldırmak tehdidatında bulunuyorlardı. Hasıl ki Romalıların vürudi ile Silt ve Cermen elsinesi sevki-i istimal ve tekellümden kalkmış idi. Kavaid-i umumiyedendir ki bu kavm bir diğer kavmi sevk-i hükm ve ve idaresine aldığı zaman gerek galib, gerekse mağlub taraflardan hangisi daha medeni ise kendiye nisbeten barbar olan kavme adat-ı milliye ve lisanı kabul ettirir. İşte (Roma)Galyalılardan daha medeni bulunmak hasebiyle usul-ü idaresiyle beraber lisanı dahi kabul ettirmiş idi. Şu kadar ki Franklardan daha medeni bir halde bulunan Galurumenler onların hükm ve idarelerini kabul etmekle beraber lisanlarını kabul etmemişler idi. Şu mecburiyete binaen barbarlar mağlub olan akvamın latincelerini öğrenmeğe mecbur olmuşlar idi.

Bu latince bütün bütün mahvolmaksızın tedricen bozulmağa başlar (Burunenejibin) zamanında bir derece tahavvülata uğrar (Karloveniji) devrinde takarrur ederek (Roman) yani kurum-u vustada kullanılan Fransızca olur.

İşte bu lisan mevki-i tekellümüne nazaran muhtelif isimler almıştır. Şimalde tekellüm edilen Langue d,oil ve cenub taraflarında kullanılana Langue d'oc lisanları denilir.

Burunejibin - Latincesinin Fransızcaya tahavvül ve takallübü pek ağır bir surette vukubulmuştur. O da yalnız bir zamanın cay' ve himmetiyle olmayıb belki bütün bir kavmin mesai-i adi tarekiyle husule gelmiştir ki bu babda sarf-ı himmet ve gayret iki asır kadar sürmüş ve bu müddet zarfında lisanı terkib eden lügat ve tabirat da bittedric tahavvülata uğramıştır.

Latincenin asrın bade-asrin tahavvülü ve (o an) lisanının Fransızcalaşmanı esnasında , edebi latince ki avamın lisanı olan latince ile birlikte Galya Kıtasına dahil ve itiğar etmiştir, İtalya'da daha ziyade bir süratle yerleşmekte idi. Bu halin netaicinden olarak Lion , Ste Narbun, Toloz ve Avanya ve daha sair şehirlerde muntazam akademiler teessüs etmekte bulunmuş idi. Tabi bu dar-ül fünunların mahsulatından olmak üzere Galomanlar arasında Latin edebiyatını tahsil etmiş bazı mikdar müellifler de yetişmiş idi.

Muhabir Var

Malumat Cilt 7 Sayı 154 689,690
1 Teşrin-i Evvel 1314

E.K.Ş.E.S.N 29

Evvelemle şair ve hatib Ausone ile oldukca mufassal bir tarih-i umumi yazan (Turk Pompe) ve fazl ve irfan hasebiyle Fonsulorca alim tanınmış olan Terentius Varro'nun Latin edebiyatının hasıl-ü terakkisi esninde sarfettikleri himmet ve gayret in tesiratı bir müddet devam edebilmiş , derebeyliğin zuhuriyle bu devr-i edebiye fasıla, hatime çekilmiş idi. İşte Virjil, Sisero gibi eserinin lisanı gitgide eski letafet ve fesahatini gaib ederek verine kaba, lisan-ı avam kaim olmağa başlamış idi. Bil lisanında yazılmış en kadi eser i meşhur Şarlman'ın ahfadı tarafından 1845'de Ştarsburg şehrinde bir hususa dair edilen yemini havi evrak ile (Se. Leger/ in terceme-i haline dair olan kasidedir. Bunların tedkikatından anlaşıldığına göre her iki resmi lisanı bir asırdan müştak olmuşlardır. Binaenaleyh asar-ı mezkurenin filoloji nokta-i nazarından ehemmiyet-i mahsusası vardır. Şüphesiz asr-ı mezkurda (onuncu asrın ibtidalarında) müştamel olan Fransızca ile bu gün kullanılan Fransızca'nın yekdiğeriyle mukayesesine bir esas olabilir. Filhakika bu babdaki tedkikat gösteri or ki bu iki lisan o vakit birbirinden ayrı imiş. Bidayette teşkilat ve terkibatca Latinceye pek benzer lisan sonraları ıslah olunan olunca bu günkü halini almıştır. Bunu müsbiteye tedkikata ne hacet , roman lisanı ve Fransızca vasta edebiyatı hakkında (Diez, Genan, Luis Gutye) müteaddid asar-ı meşhure meşretmişlerdir.

La de ok - lisanının Fransanın cenub taraflarından zuhur ettiğini söylemiş idik. Her ne kadar bu lisanın mebde-i zuhurunu on birinci asrın bitidalarına doğru çıkarıyorlarsada Fransanın bu kısmında fikr-i edebinin uyanması Kral Alfons zamanında vaki olmuştur. Şöyle ki bu hükümdar-ı meşhur Toledo şehrini maiyetinde bulunan Fransız şövalyelerinin inzimam-ı muavenetiyle Arablardan istiladad ettikten sonra bunlar memleketlerine hin-i avdetlerinde Arablardan öğrendikleri bazı sanayi-i nefiseyi ezcümle şiir ve edebi hemşehrilerine talim ve telkine başladılar. Yalnız bununla kanaat etmeyib muharebelerde geçirdikleri bazı vakayiden, seyf ve silahın aşaş ve celadetinden bahis kaba bir takım manzumeler tertib ettiler. Bunların içinde aşk, muhabbet ve hüsnün ve bahardan ve tabiatın ahenk ve letafet-i mahsusasından bahseden parçalar da vardı. Hülasa Fransanın Cenub taraflarına edebiyat Litt Provençale Arablar sayesinde ve bu Fransız şövalyeleri vasıtasiyle ithal olunmuştur. Bu şövalyelere Fransız tarih-i edebisinde (Muhteri) Inventeurs namı verilmiştir. Halkın gitre kalben meyil ve inciznab hasıl edebilecekleri için bir takım şuara ellerinde kabe alet-i musikiye olduğu halde sokak sokak dolaşarak bizzat tertib ettikleri methiyeleri , safernameleri, dastanları taganni ederlerdi. Bu meyl ve hevese yavaş yavaş beylere de sirayet edib asrın-ı vustada bir şöhret-i mahsusa kazanan (şuara Meclisi namını alan heyetin teşkiline esas olmuştur. Bu içtimalara ekseriya asil ve fazl ve irfan sahibi kadınlar riyaset ederdi. Fransa tarih-i edebiyatında bidayeten tesir-i mahsusa gösteren bu güruh, en ziyade aşkı kasdına ehemmiyet verib kalbi ve tasfiyesine çalışırlardı. Tertib ettikleri manzumatta en göze çarpan nokta-i zerafet, rikkat, ahenk ve tabiilik idi. Bunun için şarkın bilcümle bedayi ve kemalatını takdiren tagannı etmeyi sair şeylere

tercih ederlerdi. Âtâ'en bunlar hep şark usûlünde tertib edilmiş parçalar idi. Âmafin efkar ve mülâhazatta hi za'af , âdem-i selâmetbunları dâire-i şevk ve edebden hariç tutmakta idi. Elfaz ve tabirâtın sarâhatı , tumturaklı bulunması, mevzuunun ehemmiyet-i edebiyesini tebdil ve tezyife hadim olamıyacağından âsâr-ı mezkure bu cihetten zevk-i selîm-yi edeb nazarında câlib-i takdir olamamıştı.

Bu şuara-yı zaman her yerde her meclis ve mahfelde isbât-ı vücut ederlerdi. Hatta içlerinde Asla Yüzekli (Bişar) Aragonvalı (Alfons)gibi namdar zevatta bulunmuştur. (Provensan) lisânı tekellüm edilen Provans, Katalonya, ve şimali İtalya'da bu gibi yüzlerce meşâhir yetişmiştir. Bunlarda bir çok asâr da kalmıştır.

Kavar nehrinin şimal tarafındaki eyalette bulunulan lisânın L.D'oi latinceden teessürüd ile bir derece temekkülle başladığı zamanda (İskandinavya)dan çıkan bir kavim bu lisânı benimseyerek yeniden bazı ilavelerde bulunmuşlar? Üçüncü asr-ı miladiye doğru (Normanlar) Fransızcayı intihab ve kabul edib kıt'a-i seferlerinde İngiltereye , Sicilyaya, Ortadoğu ve hatta Bahr-i Hafid sahillerine kadar tamim etmişlerdi. Bedeviyü'l-hayat-i garbiyeye mail ve nikbet-i hayalât ve tasavvurat ile mütemeyyiz bulunan Normanlar bazı cihetlerden Fransız fikr i edebiyesinin tenmiye ve tekâmül-i terakkisine hizmet etmişlerdir.

Bu fikr ise şövalyelerin efkar ve etvar-ı kahramananelerinden Galyalılarla Romalıların evsaf-ı aliyelerinden mürekkeb idi. İşte bu haller ortaya yeni bir kısım edebiyat çıkarmıştır ki o da asar-ı manzumedir. Fransanın güzelinde yetişen şuara ara sıra toplanarak mahsulat-ı edebiyeyi tenkid ve münâkaşa ile milletin hüsn-ü hâliye olan meyalarını kalbiyesini tahrik suretle tegebbüsatta bulunurlar idi. Hakikî veyahut hayalî vakayi-i âsimeyi musavver manzumat okunur , kıraeste-i takdir olan eserin mukarriri tebcil ve tekrim ediliyordu. Nişanesi ise ef ve mahfaret olmak üzere başına çiçeklerden mamul taç vaz olunurdu.

Yâhud bu asar tedkik edilirse görülür ki şive-i ifadece ve cereyan-ı mevzuatta edebiyece ezheine-i kadime mahsulat-ı fikriyeciyi andırdığı görülür. Bunlar umumiyetle mukaddemin bazı ihtiyacatından, kalbin temessüratından ve vatan fert-ı meyl ve muhabbetten bahis asar idi.

On birinci asrın evahirine doğru bu asar bir dereceye kadar tarik-ı tekemmüle girmeğe başlamış idi. Zira terbiyet-i mevzuiyeden ihtiyacen memleketde hidemat-ı nafia ve sadıka ibraz eden zevat câlib-i takdir olmağa yüz tuttuğu gibi cidden medeniyete hâiz asarın sadi-i ihtiyarı geçmesiyle şiir ve edebe hürmet ve mecburiyet bir kat daha ziyadeleşmiş idi.

Kurun-ı vusta mahsulatından olan asar-ı manzumeden en kadim ve mühimi (Roland Şanhası)dır. Bi hakika kavi olduğu efkar-ı ârifane ve hissiyat-ı rakik ve müheyyice itibariyle Fransızlarca ilânda tesniye olunmuştur. Rolandın şarkısı hep silahın şamatasından , cengâverlerin sada-yı canhıraş ve gulgulelerinden ibaret olduğu için mevzuu fecidir. Her bir satırında hep vatana dair bir çok efkar ve hissi atış müheyyiceye tesadüf olunur. Öyle gürültüç eğlenceli sözler görmezsiniz!

Şarkıda mevzu olan tasvir edilen erbabın düşmen-i vatanları hakkında beslediklerin hiss-i husumet , sadr-ı asr mevzuundaki şaleyan-ı efkar ile beraber itikadlarında, safiyet-i fikirlerinde sulvet ve sadeği meşhud olur idi.

Teşvik-i şecaat vebesalete hizmet eden asar-ı mahsule arasında hiciviyeler de zuhur etmiştir, bunlar bir tabur rical ve cemiin icraat ve ahval-i hususiyeleriyle âni zamanın umur ve teşkilatına zamm ü kadh eder asardan ibaret idi. Bu gibi asar kurun-ı vustada ziyade revaç bulmuş idi.

Evâil-i salib muharebatı zamanı da bahusus bu muharebat-ı mütesalsile münasebetiyle Şark ve Garbın, şimal ve cenubun yekdiğeriyle i tilat ve kesb-i münasebat eylediği zamanda ise gazeteler tanzimi için efkar-ı nasıle bir teşevvüe görülmüş ve şimal cenubu garbileri birbirine rekabet

edecek surette gazeller tansi-ne gayret etmekte bulunmuşlar idi. Şimal guarasının bu babdaki mesaisi cenubileri gölgede bırakmış idi. Filhakika bunların asarında görülen açıklık ve tasvirat ve hayalatta vesiat şayan-ı dikkat bir derecede idi.

Ahmed Vefik

Malumat Cilt 7 sayı 156 Sh: 725,726
15 Teşrin-i Evvel 1314

E.K.Ş.E.N.T 30

On üçüncü asrın en büyük eserlerinden biri (Gül Romanı)dır. Bu eseri edebi(Gil yon Doloris) tarafından yazılmağa başlanmış ise de her neden ise ikmal edilemeden bir tarafa atılmış idi. Takriben bir asır sonra Jan de Moung ikmale muvaffak olmuştur.(1320) Bukitab gerçek bir şöhret-i edebiye kazanmış bu şöhretini ta devr-i tecedddde kadar muhafaza edebilmişti. Hatta mündereceat ve mevzu hadde-i tedkik yetenlerden geçirilirse ve telif ve tanzim edildiği asırda efkar-ı umumiyenin temevvüc ve meyelanı göz önüne getirilirse , bu şöhret-i garibenin sebebini bir türlü anlaşılamaz mündereceatında tarik-ı beyan ve ve ifadenin suver-i muhtelifesine tesadüf edilir. Mecmua-i meşkurenin hülasa-i mündereceat ve muhtevi'yatı seleke-i aşk ve garamın sukkanı ruhani, hayali kimselerden ibaret bulunan gayet müseyyeb letafetreban bir hadika-i dilrübada, mahbube-i vicdanı olan bir gülü toplayışından ibarettir.

Fenafi' eserin tezyin-i mevzuuna hizmet eden bu kadar efkar-ı gaireye, zevk-i selimi hiç de okşamayan sekabeti ikten müteveellid iç sıkıntısı, ruha sıklet veren ahvali gidere memiştir! Velhasıl insan bu mevzuayı okurken kendisini uçubucak bulunmaz, nihayetine erişilmez bir (Labirent) içinde zanneder. Hele bu meyanda bazı efkar ve itikadat-ı diniye hakkında reva görülen tariz ve hicviyat başkaca teşkike şayandır. Gerçi havi olduğu efkar ve mülahazat nezaket-i Ta'b, zarafet-i fikr, kinayat velhasıl efkarın bazı meziyyatına tesadüf edilirse de bunlar kavaid-i mabuta-i edebiye tahtında tertib ve tanzik edilmiş olmayan çok garib surette tanzime edilmişlerdir.

İşte bu ahval-i umumiyeyi nazar-ı mütalaaya alan bazı Frank müellifleri mecmua-i meşkurenin bade olduğu şöhretin sebebini bunun için anlamıyorlar.

Yine onüçüncü asrın mahsulat-ı edebiyesinden olmak üzere (Jan Budel Rotenboeuf) gibi zevatın mesai-i mahsusalariyle edebiyatın facia kısmı zuhur etmiştir. (Jan Budel) (Sen Nikola)nın ahval ve seryüzeştinden bahis bir eser tertib ederek bunda Munaileyhin ahval ve aselat-ı mahsusiyesi ile çövalyelerin evza ve etvar-ı bahramananeleri ve bu meyanda Kudüs-ü Şerif ahalisinin ahvali tasvir edilmiştir. Bu adeta manzum bir tiyatro kitabı olub derununda bahsolunan ahvalin kaffesi arz-ı Filistinde cereyan etmiş olduğu gösterilmiştir.

Yine on üçüncü asr içinde idi ki, lisan-ı Fransevi bütün Avrupa mehafilinde tekellüm ediliyor ve ol vakit Paris kadrü'kıymetini iktisab ettiği sit ve şöhret ve bu şöhret sebebiyle her taraftan ziyaretine gelen talebe lisan-ı meşkurun tekemmül ve intişarına hizmet ederlerdi. Halbuki elsine-i saire henüz tarik-ı terakkülde bulunub edebiyatları da sabit olmadığından ülema ve müellifin latin klasik asarına müracaat külfetinden vareste olamamakta idiler. İşte bu ahvalin tesir ve neticesinde olarak Fransanın gayri memalikte ile Fransızca kullanılır, asarını lisanı meşkur üzere yazılırdı. Bu asırda zuhure eden muharririn, vakanüvislerin meyanında (Joffroya) görülüyor ki bu zat dördüncü Ehl-i salib muharebatı esnasında Venedik'e gönderilen heyetin riyasetinde bulunarak salibi yunun Venedik gemileri ile nakli için cumhuriyet-i meşkura teşebbüsatta bulunmuş idi. İstanbulun muhasarasında bulunmuş (1204) ve meşhur (Edirne) muharebesinden sonra (Boduvan)ın ordusunu kurtarmağa muvaffak olmuş idi. Oradan (Tesalya) ya giderek Roman-

ya generali sıfatiyle kalmış ve meşguliyetten hali bulundukları zamanlarını

me'hudatını zabt ve tahrire lüzum görmüştür. İşte bu vakalar mâhsûlü olmak üzere (İstanbulun Fransız Baron ve Şövalyeleri Tarafından Fethi)serlevhasiyle eski Türkçe yazılmış bir eseri vardır.

Vahdi Bey

Malumat Cilt 7 Sayı 157 sh: 744,745
22 Teşrini Evvel 1314

E.K.Ş.E.B.V 31

Joinville'nin bu eseri okunursa Kurun-u vusta şairlerinin şive-i ifadelerinde görülen bazı tarik-ı beyanîyeyi nazar-ı dikkate alınmış olduğu anlaşılır. Hissiyat-ı sâdıkaneye tabiîen yazılmış olan vakayi şöyle şöyle-i müsellese-i manzumatı zannedilir. Hakikatte şairanedir. Fakat bu sahibiyyunun (Koriu) ölümünden ikametle İstanbula doğru yolları açmaları pek şairane bir gayet bedîîane bir suûrette tasvir ve tavsif olunmuştur.

Müşârünileyh asrın evahirine doğru edebiyatın nesir kısmı şövalye (Joinville)in mahâret-i kalemiyesi sayesinde başka bir renk-i zarif ve letafete girmiş idi. Bu zat Fransa Kıralının (Sen Lui) dostu ve sıkı arkadaşı olub müşârünileyhle beraber Mısır'a gitmiştir. (1223-1310)

Bu zat gençliğini Kıral Sen Lui ile Şarmanya havalisi (Tuvat) un dairesinde geçirmiştir. Almış olduğu terbiyenin tesiratından olmak üzere daima cenk ve cidali sever, kahramanane efkarı vatanperverâneye pek ziyade meyelan göstererdi. Bunun için Sen Lui arazi-i mukaddese için bir ehl-i salib teşkili fikrini ortaya koyar koymaz, zannarını bağlayıb, bilfiline bu yananlardan biri de bu olmuştur!

Bu hayalperest adam meşhur (Mansure) muharebesinde beş yerinden yaralanır, firara mecalı olmadığından Mısır'ın Müslüman bir tarafından tutulub esir edilir. Zaten o esnada kral Sen Lui'de esaret girift olmuş idiğinden (Joinville) mahbeste kendisine refakat eder. Nihayet altı ay kadar her türlü mesâgil-i siyasiyeden hali bir-i istirahat ve esarette müsevi kaldıktan sonra kıral ile birlikte Fransaya avdet eylemiştir. Orada daha birçok vakayie iştirak eyledikten sonra sinni ihtiyarisi mültecaviz olduğu halde terk-i dağdağa-i hayat ederek dar-ı âlemi kademen-i istical olmuştur.

Evahir-i 13. ne yakın bir zamanda (Güzel Filib)in sevgesi (Jan Dunavar)ın ölmesi üzerine Sen Lui'nin tarihini yazmağa girişir. (Joinville Hatıratı) namıyle meşhur olan bu esere kitab demekten ziyade musahabe namı verilse daha ziyade yakışır.

Bu eserde gayet sevimli bir lisandan bahsolunur. Bu adem müzâkin latif, sulhperver hatıratını yad etmekle memnun ve mesrur oluyor. Bunun için arada bir takım hikayeler, istidradlar, tekerrürler hatırat görülüyor. Eserin mevzuuna münâsib ve muvafık bulunmak hasebiyle soğuk düşüyor, hoşa gidiyor. Halbuki ciddi yazılmış bir tarih kitabında bu gibi şeyler yakışıklı olmayacağı bedihidir.

İşte bu hatırat, bu hikayat arasında nefs-i vekaya ait olmak üzere bir takım eşhas tasvir ve tarif ediliyor ki suret-i tasvirindeki mahâret hasebiyle diğer ahval ve efal-i mühimme ve harikanın tarif ve hikayesinden ziyade mucib-i istifade ve zevk oluyor.

Bu nokta-i nazardan (Joinville) i (Plutark) a tercih edebiliriz. Joinville'in bu eseri (Fransız lisanının birinci heykel-i dehası) gibi telakki olunuyor.

Müşârünileyhde cereyan eden vakayi sadece tasvir ile iktifa etmiyor. Bunlardan bizzat alıkalar ve müteessir olduğunu gösteriyor; bununla beraber cesaret ve şecaretini de muhafazaya gayret ediyor. Bu sırada

kıralın metanet ve şecaatini tasvirden vazgeçmiyor!

Onüçüncü asrın evahirine doğru Fransa tarih-i edebiyesinde az çok namı yad olunan (Jean Frozor) J.Froissant görülür. Bu zat gerek yazdığı asar ile gerekse evzaı ve etvarı ile pek garib, hafifü'r-ruh, pek beşuş, pek eğlenceli olduğunu göstermiştir.

Hatta şu sözlerden dolayı eserine (Şövalye Romanı) denilebilir. Jean Froissant , Villeduin gibi sivasiyyundan olmadığından yazdığı , haber verdiği şeyleri başka bir vadide düşünüp kaleme almıştır. Hafifü'r-ruh saffet-i tasvirde teşbih ve kıyas kabul etmez, bir maharet-i edebiye eylemiştir. Bu cihetten eslafına ve belki de ahlafına takaddüm etmiştir. Tasvir-i vekayi-i harbiyede şair-i meşhur (Homer) i andırıyor: Meselâ Arnası vaka-i müellimesi , kalanın muhasarasını, Ruvatya muharrebesini, Otuzlar cengi ve Dühabu gibi bir kaç vakıaya dair olan satırlar okunursa efkar ve hayalatın şiddetle derhal nazarlarda tecessüm eder. Hatta bundan dolayı "Millemain" birbiriyle çarpışan bu insan yığınının müdafaatından hasıl olan çekaçeki gürültüyü bundan ziyade şiddet ve kuvvetle tasvir etmek mümkün değildir. Gaston Dumova'nın köşküne geçiniz. Sürdüğünüz hayat-ı bisudiyi , eğlence ve şadmaniyi, sürur ve neşaim-i iltifatı daha zarif bir suvette tasvir eylemek kabil olamaz. İspanya'ya geçerseniz orada zalim (Piyer)in zulm ve itisafını (Henri)nin hasareti gözünüzün önünde onca dehşet ve nefretiyle tecessüm eder. Fransaya doğru ihtiyar-ı nigah ettiğiniz halde ise Beşinci (Şarl)ın ferasoti, faaliyeti, usul-ü idaredeki mahareti nasıl bir dikkat ve ciddiyetle tasvir eylemiş olduğunu görürsünüz. Diğerek müşarileyh hakkında beyan-ı takdirat eyliyor. Mamafih vakayi-i azimenin ircasında bazı meşahirin ve İngiliz, Flaman, Fransız gibi akvam-ı muhtelifenin tasvir ve tavsifinde kullanmış olduğu elvan-ı tahrir ve beyan şayan-ı dikkat ve kabildir bir derecededir.

Müellif bu tasvirati birbirine karıştırmamış, hepsini ayrı ayrı ve münasebet oldukça icra etmiştir. (Frozor) hikayesini bir yerde bırakıb geçmez fakat, raviyi değiştirir: Bazen kendi söyler,bazen de diğer şahsa söyletir. Vakayi-i azime ve meşhureye ehemmiyet-i mahsusa atfeder. Cenk ve cidali, şehr-ayinleri gözüyle görmüşcesine nakl ve ilave eder. Sonra bu vakayi-i müteselsile zihne kelal vermesin, onu mülahazasiyle tarik-ı beyanı ve muhatabı değiştirir, tarz-ı hikayeyi bir muhavere suretine dökerek karilin daha ziyade meyl ve nazar-ı dikkatini celb eder. Velhasıl (Frozor) hikayenüvisilikte şayan-ı hayret bir iktidara malik olduğu esasiyle irae ve isbat eylemiştir.(1)

---

(1) Frozor hakkında Verveyn'de Lettenhove münteşir bir risale neşretmiştir.

Tahsin Nazmi

Malumat Cilt 7 Sayı 159 sh: 789,790
5 Teşrin-i Sani 1314

BŞK.Ş.E.B.M 93

On beşinci asra doğru Fransız edebiyatı başka bir devre girmiş bulunuyordu. Sahne-i edebiyatta görülen o nehzet-i efkar yavaş yavaş sahil olarak Şövalyeliğe mahsus asalet hayallerini bir-i ilhame-i taladdümlerinde ezilmeğe başlamış idi. O zaman hayallerden başlıca fikirleri öte beride bulunan hissiyat-ı milliyetin levazımiyle kuvva-i hayaliyesini bir merkeze cem ve celbten ibaret etti, binaenaleyh edebiyata hisse-i milliyeden tecridle bir nevi inzare edebiyatı rengini almakta ve şu halin netayicinden olmak üzere şövalyelik Avrupa'dan kalkarak şövalyelere hasebeyliklerine ait bulunan esar ve müellefat da artık aranılmaz bir hale gelmekte idi. İşte hayat-ı milliyenin tecelliyatları olan asar-ı mezkure bir nevi-i müşahereti kuvvetiyle eyam-ı itibardan sonra , yerlerine gayr-i tabii asabiyet-i milliye ve asalet-i kavmiyeden ari bir takım kahramanların hayat-ı mevhumelerini tasvir eder, tatsız, tuzsuz asar kaim olmağa başlamış idi. Mamafih

çu tağlibat arasında edebiyat yine tebdil-i mecra edecek halkın meyla-
nını okşar surette bazı asar vücuda getirir. Meselâ Köy alimleri köylü-
lerin ahlak ve maişetlerini tasvir ediyorlar ona göre tiyatro kısmı icad
ediyorlar.

Bunlar meyanında mezhebe ait bazı makaleler okudum bunlardan meclis-i mebu-
sanın kanuniyle bu gibi asar-ı dini menin ve men-i temsiline vaz'an tahti-
nemnuniyete alınmış idi. (1548) asr-ı mevcudun en mazisi (Gül Bostanı)ndaki
tarz-ı tahrir ve beyanı taklid etmişlerse de, kinaye tarikiyle söylettiği
eşhasın yaptıklarıyle esas-ı mukavelelerinde bulundukları hatalar cinayet,
ihtimalli şeyler hakikî hissiyattan ziyade bulunduğundan muhtelitü-bih olan
esas ile kıyas tecvil edemez. Asr-ı mezkurda yazılan tiyatro kitapları ara-
sında Avukat Patelin nev-eviyeli eser, bu yolda kalbime alınan kabil eser-
lerin en güzel numunesi olduğu gibi eski Fransız edebiyatının en şayan-ı dik-
kat eserlerinden biridir. On beşinci asr-ı miladinin mahsulat-ı milliyesinden
olan bu karz-ı mizah gayet vazıl Fransızcaya tercümeyle mutabık olarak
yazılmış olmakla beraber bir çok tabir-i atide örf-i umumi hükmüne geçe-
rek, tasvir ve icrae olunan eşhas-ı vakıa dahi lisanlı mükâlemeye ve kur-
naziktan kinaye olarak ilka olunabilmiştir. Meşhur hikâyede tuhaf, garib bir
bir avukattan bahs olunuyor. Bu adamın bir karısı varmış, karısının fistanı
eskiymiş, yırtılmış olduğundan bademhaya tedarik etmek çarelerini düşü-
nür, nihayet komşusu bulunan bir çuhacıya müracaat ederek bir miktar çuha
alırsa da parasını nakden ödemek fikri ve niyeti de bulunmaz. Beri taraftan çuhacı malını dükkânından ziyade
satmış olduğu dan dolayı mahzun ve mesyur olur. Çuhacı ile (kuzucuk) Agnele
isminde bir çobanı varmış, bir gün efendisinin evinde elinde geçirdiği kay-
nettar şeyleri alıp savuşur, sonra davacı da mahkemeye çıkmak için de bir avu-
kat müracaatla mecbur olur, yukarıda ismi geçen Patelin'in tavsiyesi üzeri-
ne çoban huzur-u hakime çıkarılıp kendisine ilk defa Patelin'i nispetten dolayı
sual irad olunduğu zaman adeta bir budala, aptal gibi her sualine karşı koyunsesi ile "be!" diye cevabe başlar ve bu suretle haksız
olan davayı kazanır, çuhacı perişan yanında kalır.

Mahkemeden çıktıktansonra avukat çobanın yanına sokularak ücretini
talep ederse de çoban ona da reisse verdiği cevabı tekrar ederek "be...be!"
diye mukabelede bulunur. İşte Avukat Patelin'in asar-ı edebiyesi! Şimdi
hissedan olsa yapmak ister iseniz eski bir darb-ı mesel hatırına getir,
"Son dakka Turka"

Sabadı Nar

Muhtemel Cilt 7 Sayı 160 Sh:307,308
12 Rebiü'l-Sani 1314

E.K.Ç.E.B.F 34

Bundan evvelki nüshamızda müderrisatına dair bir nebzecik malumat
verdiğimiz (Avukat Patelin) nam eserin müellif ve mukarriri hakkında doğru
bir malumat veriyorlar. Yazıları Pier Alan efendi de Antuana
atf ve isnad ediyorlar. On üç ve on dördüncü asırlarınmasul-i edebiyelerine gö-
lece bir nazar-ı tedkik atılırsa, onüçüncü asır-ı hicrinin mebrukat-ı
fikriyesinden olan hicviyelere devam edildiği anlaşılır. On beşinci asırda
asar-ı mensure yazan muharrirlerden en büyüğü ve en mukdarı Abilibbe Com-
mineedir.

Tek anlık bir fikir ve hayale, bir kelâm ve dahi a malik olan
bu zat, hiç bir hikayeyi taklid etmemiştir. Malumat-ı vasia, zekavet ve
firasetiyle nevzada göstermiş olduğu tarz-ı mukabele-i hadisat ve mu'amele ve
efkar ve tenavvuatında gördüğü meyl-i hasılı hasebiyle asar-ı kadime
mütalaasını ile bir seviyede bulunmaktadır. Asar-ı eski nüshasını nazar-ı tedkik
ve mukabelesine geçirmiş olduğu muhakkaktır. Herodot ve Thucydide ve
Tacite tegbih ediyorlar: İnsanların refah ve saadetini temin eden esbab-ı

hakikiye ile bu saadet üzerine tesiri olduğu eslaf-ı hükemanın mesmu-i itikadları bulunan hisse-i tesadüf baht ve tali' ve daha doğrusu bazı ahval-i maneviyeyi yazdığı eserlerde bir suret-i makbulede mezc ve halit ederek , bu nokta-i nazardan Yunan- ı Kadim veyahut Latin esasını taklid etmiş idi. Zaten bundan evvelki makalatında dahi beyan eylediği vecihle Yunaniatanın vasiyet-i coğrafiyesi sekenesini daima efkar ve hayalat-ı şairaneye sevk edecek pek çok sebeb ihsar ve tehiyye etmiş olduğundan mesmu-i hayatta bu gibi ahval-i maneviyenin tesirat-ı azimesi görülmüş idi. Her hangi kadim bir eser-i Yunaniye göze gösdirilirse buna dair bir çok fıkralar tesadüf ediliyor velhasıl mevcudiyet-i maddiye ile beraber mevcudiyet-i maneviye de hail olurdu, fakat sahaif-i tarihte mündemic olduğu üzere bu mevcudiyet-i maneviyeye akl ve hikmet dairesinde olmayıb işin içine hurafeler de karışıb meselenin renk ve şeklini değiştirmiş idi. (Filib Comnen) in tarih yazmaktaki meziyyeti ve binaenaleyh müverrihin-i saire-efrenceden nokta- i temayyüzü şu idi, ki cereyan-ı ahvale vakıf olarak vaka-yı tarihiyeyi meşhudatına bina, sadece nakl ve rivayatla iktifa etmeyi muhakeme ve mukayeseye cihetinde atf-ı lahza-i ehemmiyet ederdi; meziyyet hasebiyle yalnız müverrih değil, belki bir filosof olmak üzere tanınmıştır; çünkü her vakada hikmet-i tarihiyeyi asla nazar-ı dikkatten dur tutmaz idi, hakiki ve selim bir fikr-i mülahazaya malik olan Filib de (Janville)nin safderunluğuna ne de Froşar'ın tarz-ı tasvirini teklid etmemiştir.

Velhasıl esbab-ı aleme kesb-i vukuf etmiş, bildiğini söyler ve nakl eylediği vekayatın esbab-ı hakikiyesini ilan etmekten çekinmez bir müverrih i kamildir. Hatta bazı Frenk muharrirleri bu zatı , ahval ve tebayi-i asamayı teşrih ve teşhise , emsal-i kalbi keşfe muvaffak olmuş bir diplomat olmak üzere kabul ve irae ediyorlar.

Mabadı Var

Malumat Cilt 7Sayı 162 Sh: 846
26 Teşrin-i Sani 1314

E.K.Ş.E.B.N 35

Fransız lisanının asarı evveliyesi hakkında tahartiyatta bulunacak olursa, Norman lisanına doğru bir kadem hasıl eylediği görülür, üzerinden çok zaman geçmeden lisan-ı mezkur bütün Avrupa memalikine tasammüm ve bunun neticesi olarak her yerde tekellüm edilmeğe başlanmıştır ki şu tasammüm keyfiyetinin başlıcasını Romaya karşı bir suret-i esasiyede teessüs ve teşekkül eden Paris Darülfünununu olmuştur. Bu darülfünunda en ziyade ıslah -ı lisaniyeye atf-ı nazar-ı ehemmiyet edilirdi. Hatta yukarıda da bir nebzecik beyan ettiğim vecihle o ikinci asr-ı miladide Paristeki bulunan mekatib ve medaris muallimleri heyet-i tasammüziyeye inkısam etmiş ve (1200) sene-i miladiyesinde işbu heyet ol vakit kral bulunan Filib Öğüst (Ph.Agust tarafından resmen tasdik edilmiş idi. Muallimlerin teşkil ettikleri heyete (Dar -ül Fünun) namı verilmiştir.

Yine o tarihte idi ki Fransa'da tedrisat-ı taliye meselesine bir de rece daha ehemmiyet verilerek mekatib-i idadiye teşis ve mebahib-i ilmiye ve fenniyeyi müzakere etmek üzere (Encümen-i Danig) ler teşkil olunmuştur. Mukaddemen Avrupa'da teşkil edilen mekatib ve dür-ül fünunlardan ekserisi işbu Paris Dar-ül Fünununu nümune ittihaz ederek idare-i dahiliyelerini ve tedrisat programlarını o yolda tertib ve tanzim etmişlerdi. Fransa kıallarından (Lui - Germanik) in bir meseleye dair ettiği ahd ü peyman Fransız lisanının ilk eseri addolunur. Şimdi en birinci asr-ı miladiye doğru irae-i nazar edersek Fransızcanın daha ziyade kesb-i ehemmiyet ettiği görürüz. Tarih-i mezkurda Normanların İngiltereye vukubulan istilalarından evvel Fransaca İngiltere daire-i kabiliyesiyle İskoçyanın lisan-ı resmiyesi hükmünde bulunur idi. Bazı rivayete nazaran Küberya ve sedefgan çocukla

Fransaya gönderib orada tahsil ve terbiye ettirirlermiş. Fransızcanın İngilterede tekâmülü Ondördüncü asr-ı miladiye kadar devam etmiş ve tarih-i mezkurda (Parlemento) (Meclis-i Mebusan) ve sair mahkeme huzurunda istimal ve tekâmülü resmen men edilmişti. Mamafih, elyevm İngiltere mehafil-i resmiye ve siyasiyesinde bazı tabirat-ı Fransaviye müstameldir. Hususiyle kralların sandalye-i hükümete ku'udlarında icra olunan ayin ve dua-i ruhanide pekçok elfaz ve tabirat-ı frengiye vardır. Normanlar Sicilya adasına geçtikleri zaman Fransızca oraya intişar etmişti. Kudüs ve Latin imparatorluğunun teşekkül zamanında dahi memalik-i şarkiyede geçmiştir.(1099)

Muahheren ehl-i salibin İstanbula vürudlarında orada da intişar ederek onüçüncü asr-ı miladiye kadar tekellüm edilmekte bulunmuş idi.

1300 Tarihlerine doğru Fransızca birdenbire fevkalade ile terakki ederek Morea şübe-i cezireviyle Yunanistanın sair cihetlerine geçmiştir. Onüçüncü asırlara doğru da İtalyaya sirayet ederek az zaman zarfında epeyce taraftar kazanmış ve (Şarl Dadu- d' Anjou)nun Sicilyaya vürudundan sonra , daha ziyade tasannu ve intişar ederek avamın lisanı mertebesine iktisal eylemiştir. İtalyanlar bu lisan ile o kadar ülfet ve münasiyet peyda etmişlerdi ki asar-ı menşurelerini Fransızca tahrir ediyorlardı. Tanzim-i eşarda ekseriya kullanmalan (Pertevnesal) lisanı idi. Mamafih İtalyanların kullandığı Fransızca pek çok tabirat-ı ecnebiye ile karışık bir halde olduğundan bahusus İtalyanların mahreç-i huruf ve daha doğrusu kaide-i tasavvut ve tarz-ı telaffuzları Fransızlar kadar rakik olmadığından daire-i fesahattan hariç bulunuyor idi. Yani Fransızların şive-i tekellümleri kadar nezahet-i adabe malik değil idi. Şimdi yukarıdan beri verilen tafsilattan istihrac edilir ki Fransızcanın teşkil ve tezyini on beşinci ve onaltıncı ve nokta-i terakki ve derece-i kemale erişmesi de onbeşinci onördüncü Lui (XIV Louis) zamanında vaki olmuştur.

Mabadı vardır

Malumat Cilt 7 Sayı 165 sh: 909,910
18 Kanun-u Evvel 1314

K.K.Ş.K.B.N 36

Fransızcaya dair bundan evvel yazdığımız makalelerimizde , lisan-ı mezkurun ne suretle ne gibi tesiratın yardımiyle teşekkül ettiğini tafsilen ve icmalen ifade ve beyan ederek garban en selis ve fünuna en muvafık bir lisan-ı avrupa olduğunu söylemiş idik. Hatta Fransızcanın birden bire meydana çıkmayarak tedricen terakki ve tekamül ve bu tekamül nisbetinde tasannu edib bu sayede mazhar-ı rağbet-i umumiye olduğu da gösterilmiş idi. Zaten herhangi bir milletin lisan ve edebiyatını hadde-i tedkik ve mütalaa adem geçirmiş olsak, onun terakki veya tedennisinin tedricen vukubulmuş olduğunu anlarız. Yani bir milletin lisan ve edebiyatında görülen ittisaın bir mukaddimesi, hayatı itibariyle bir devre-i ibtidaiyesi vardır.

İşte şu itibarla Fransızca'nın esası , cevheri yani hayat-ı ibtidaiyesi (Latin) asarından teşekkül etmiş ise de Cermen,Yunan, Arab İspanyol, İtalyan lisanlarından da pek çok istiaanede bulunmuş , revnak-i edebiyatını tezyin ve terakkiyat-ı mütevaliyesini tansik etmek için bir çok elfaz ve tabirat alıp eylemiştir. Mezheb, sanayi ve fünun-u saireye dair layüadd istılahat almış ve bunları ihtiyac -ı hal ve zamana ve lisanın şive ve revişine göre tadil ve ıslahtan geri kalmamıştır. İşte bu tekamül sayesinde Fransızca rakik ve melih bir lisan-ı letafetbeyan hükmüne geçiyor. Ara sıra zuhur eden casım-ı erbab-ı kalemde efkar-ı umumiyenin

temevvüdatı nisbetinde asar-ı cedide vücuda getirerek lisana bir mekteb-i mahsus-u edebi vermeğe muvaffak oluyorlar.

Fransızcanın tarih-i edebisini nazar-ı mütalaadan geçiren sevat bâgihci asr-ı miladide vücuda gelen inkılabat meyanında Rumca'nın da tesiri olduğunu söylüyorlar. Hatta daha ileriye gidecek olursak tarih-i mezkurda Galya müstemlekat-ı kadime-i Yunaniyesinde lisan-ı umumi Rumca olduğu gibi Kral (Kül Şarl- Charle Chavve)nin hengamı hükümetinde saray-ı kralide görülen Yunanca iyd günü görmekte müşkilat çekmez.

Rumcanın daire-i kralide suret-i resmiyede tekellüm ve istimali lisan-ı mezkurun tamimi için bü ük bir vesika olduğundan (Galya) kıtasında pek az zaman zarfında intişar eylemiş idi.

İmdi elyevm Fransız'cada mevcut ve müstamel olubvaktiyle Rumcadan alınan bazı kelimatı tadad edelim.

Agonie,lutte, combat
Artisan, meme signification
Caresser, "
Coupe "
Couper,copeau "
Friseonner,fremir
Golfe meme signification
Lourdaud,imbecile
mocquer, meme signification
Tome, "

Fransızcayı terkib ve teşkil eden elfaz ve tabirat-ı ecnebiye meyanında latinceden sonra Cermen kelimatı gelir. Bir Alman müdakkikinin ifadesine göre , Cermani bir kelimeye mukabil Fransızcada bin kelime mevcud imiş!

Şu halemasaran kelimat-ı Cermaniye , elsine-i saireden mehus olanlara nisbeten bir sınıf-ı kalil teşkil etmektedir.

Almanca'dan alınan kelimeler şunlardır:

Guerre, bamaiere
Escardon(eschar,troupe)esperon(eporn)
Baron (barhomme libre) marquis (mark)
Frontiere hache (hacke)marechal(maris)(1)
Grimage(grimm,colere) tuer (toeld ten)
Drole(drell)danse(tanz)

İngilizceden alınan tabirat ve ıstılahat umumiyetle bahriyeye aittir.

İlm-i heyet ve kimyaya müteallik lisan-ı azb-ül beyan-ı Arabiden alınan elfaz ve tabirat bir kayli tahavvülat ve tabirata duçar olduklarından bu da Fransızların bahusus elsine-i şarkiyeyi kendi kisve-i ifadelerine uydurmak hususundaki gayret-i milliyelerinden ileri gelme bir keyfiyet idüğünden hangi kelimelerin Arabca olduğunu yek nazarda fark ve temyiz etmek bir az müşkülce , hususa ki bu müşkülat tarih ve coğrafya için daha ziyade hissolunmaktadır.

On ikinçi asr-ı miladiden sonra Fransız lisan ve edebiyatında büyük bir inbisat müşahade olunmuş (Sen Bernar) gibi meşahir Fransız felsefesine dair güzel eserler, müfid parçalar neşrine himmet etmişlerdir. Sen Bernar'ın meslek-i mahsus-u edebiyesi ve nesr-i asarif hususundaki gayret ve mesaiyi (Alman) nezdinde dahi rehin-i takdir-i fevkalade olduğundan olvakit saadetli-i ruhanide bulunmuş olan papa (İnosan)ıl İnnocent tarafından (Bulvatan) ünvan-ı ulviyet-i ittisamiyle mazhar-ı tekrim ve imtiyaz olmuş idi. Sen Bernar'ın telifatını teşkil eden asarın hemen kaffesi Latin lisanında yazılmış nutuklardan ,hutbelerden ibarettir. Bu bebda icra edilen tahkikat ve tedkikat gösteriyorki iş bu nutukkar ibtida Fransızca yazılarak sonra latinceye nakl ve tercüme edilmiştir.

Ol zaman cari olan usul ve kaide o veçhile Papalar avamın anlayabileceği lisan üzerine va'az ve nasihat ederler. Sonra ifadelerine kuvvet irâd ettikleri meseleye şiddet ve metanet vermek üzere Latince olarak tahrir ve tefsir ederlerdi.

(1) Araboadan muharrraftir.

Mabadı Var

Bu Tefrikanın muharriri ilk zamanlar Midilli
İdadi Müdürü iken sonraları ise
Sivas Müdür-ü sabıkı ünvanıyle görülmektedir.

Ziya

Not: Yedinci cildin sonuna kadar tefrika bu kadardır daha sonra da devam etmektedir.

M U A H E Z E

F E L S E F E

Tahlil-i Hükmi

İstikbal-i İlm . 1348 senesi mahsulat-ı fikriyesi
Müellifi: Yosyö Ernest Renan

1890 senesinde tevki-i intişara vaz olunan bu kitab, müellifi tarafından 1848 senesi evahiriyle 1849 senesi evailinde yazılmıştır. Muhteviyatı sahib-i eserin gençliğindeki meslek-i itikadını muarrif olmakla Renanı bilenlerce büyük bir ehemmiyeti haizdir.

Yosyö Renan fatiha-i makal olmak üzere hayat-ı kamil nasının Hazret-i Yesevi'in şu kelamını esas kaide ittihaz ediyor:" Yalnız bir şey lazımdır" Renan bu esası kendi tarz-ı cereyan-ı fikriyle tevil ederek kabul eyliyor, onu tevsie kaffe-i kabiliyet-i hükmiyesini ona vermekle bezl-i mechud ediyor. Renana göre Unum neccassarium yani(yalnız bir şey lazımdır)kelamı hayra teşbih edildiği gibi hakikat ve hüsne , yani hayat-ı fikriyenin tamamına bedayi-i hayaliyyenin (ideal) kaffe-i mütefferriasına dahi teşmil edilmeli imiş. Semavi, ilahi, mukaddes olan bu kaide-i teşmiliyenin ihtiva ettiği fevaid külliye imiş. Menafi ve huzuzata masruf bir hayattan menfur-ı muhakkar hiç bir şey olmayıb mütenahinin adem-i tenahi huzurunda aduniyeti gibi bu hayat-ı sefile dahi o hayat-ı ulviye yanında madum olmalı imiş. Bu nokta-i nazardan dini nasraniye ait efal-i takavviyeden için yalnız mucib-i mübahat ve tefahurat olan felsefe, ilm, şiir masadir-i fikriyeden addud olduğuna göre maarif-i mukaddeseden oluyor. Bunlar hayat-ı ulviyenin suver-i muhtelifesi imiş gibi tecelli-i hayr-ı manevi ünvaniyle Unum Neccassarium 'ın müteferriatını teşkil ediyor.

Yosyö Renan hayat-ı kamilin yani, hakikat, hüsn ve hayra ve bunların nazirleri olan ilm, şiir ve ahlaka masruf hayat-ı ulviye gibi üç sınıf hayatın yekdiğerine muadil olduğunu iddia etmekten ihtiraz ediyor. Renan bu üç sınıfın tekemmül için mütesaviyen lazım olub aralarında derecelerine fark olmadığını dahi bildiriyor. Ahlakın taharri-i hakikat ve hüsn-i faziletinin fevkine çıkarılmasını istemiyor. İşte bu sureti netice eserin fikr-i asliesi olub müellifin iman ve itikadı nasraniden ve hatta fikr-i nasraniyetten iftirakını müeyyendir, müellifin istikbal için istediği ve anladığı insan-ı kamil mükemmesi " kudret-i kuvve-i aliyesine yalnız cihet-i ahlakiyeyi müzahir göstermeyib insaniyetin cihet-i bedayi-i asi ve fenn-i güzeteciliğini dahi müzahir gösteren bir yeseviidir. Temmileyhdiyor ki:

(Bir hüsn-i cemil, bir fikr-i cemile, bir fikr-i cemil, bir fiil-i cemile muadildir. Bir meslek-i felsefi , bir manzumeye, bir mahzume bir keşf-i fenniye, bir hayat-ı fazilet erverâneye muadildir. İnsan-ı kamil: Şair i hakim, alim, fazıl olacak olmadır.

"Fakat bu sıfat-ı müteheyyize fasıla ve asrine-i muhtelifede iktisab edilib hayatın her zamanında sanii ve ciddi surette müteyakkıb olacaktır... Ekseriya ahlak-ı hasenenin mükemmel insaniyet olduğu fikr-i hakikat ve hüsnün birinci fıtriye olubinsan-ı kamilinin mislu bir adamdan başkabir şey olmadığı zamanında bulunmuyor. Nümune-i kemal bize bizzat beşeriyet tarafından irae edilmiştir. Hayat-ı kamil bütün beşeriyeti iyiden iyiye gösteren hayattır. İnsanaleyh marifet ve terakkiyat-ı lazımeyi iktisab etmiş olanbeşeriyet yalnız ahlakdeğildir. Alim. Müteccessis, şair, ve benzeyler olan beşeriyettir.

Yosyö Renana göre ilm, şiir ve ahlak bir aheng-i ulvi ile bir yere içtima ederek tam ve tabii bir din teşkil ediyor ki bu mezhab-ı müstakbel olacaktır. Onun fikr-i mahsusasından olarak icra edilecek efal elbeteten as muhakkar

bir hayatın iffalindendir. Çünkü bu hayat en ziyade istifadat ve menafiden fariğ , en ziyade husuzat ve lezaiaden dizenkeş olan hayattır. Meriyyet ve mahsusata karşı insan lakayd duramaz , icab-ı kadr, muktezâ-yı hikmet bu meriyyat ve mahsusatta mündemic olan sırrı anlamağa meyillidir. İnsan için dünyaya, nefse, sebeb-i evvele dair bir usûl,kaide lazımdır, kadîmden mevcûd bulunan birden bire meydana çıkan mesele-i azimenin suver-i bâriye-i ulasıdır. Bu suretle bir barigah-ı ulohiyettan müncelî ve gayem-i itikad hususve esas-ı dini edir. İlm-i usûlü bu husus ve esasa gehrah-ı müstakiminde tesadüf ederek çarpar, tebdil ettikce meziyet ve kıymeti artar.

Müellif isnad ettiği bu vazife-i güsterane faaliyetinin mürid olması arzusunda bulunduğu bu heves-i marifet üzerinde şiddetle ısrar ediyor. Bu nokta nuhbe-i amal ve mahsadı suretinde temessül ediyor. Bira tekrardan ihtiraz etmeyerek kitabının pek çok yerinde yine oraya dönüyor. Diyor ki:

" Bana göre ilimde netice-i yegane vardır. Bu netice hall-i muammadan ibarettir. Yani meriyyat ve mahsusatın mana-yı hakikisini insana kati surette söylemek, o muammayı kendilerinden izah etmek, tamamen tabiat-ı beşeriyeden başka bir şey olmayan sehabiyet-i meşrua namına olarak adiyatın hazır yapıp verdiği ve artık kabul edemediği nişane-i irfanı onu vermektir. Meriyyat ve mahsusata müteallik bir usul-i ciddiyeye ve hakkaniyeye dest vermeksizin olamıyarak yaşamak insanca yaşamak değildir."

Müsyö Renan kitabının biraz daha ilerisinde " İlmi hudud-ı katiyyesine kadar tevsi etmek" lazım olduğunu ilan ediyor. Çünkü yalnız ilm "beşeriyetin onsuz yaşayamıyacağı şeyi, bir nişaneyi, bir kanunu verebilir."

Bununla beraber taharriyat-ı fenniye namına olarak ilme ilme bir vazife-i tefrik edilmemesini tekid ediyor, ilmin kendi makasad ve hakkını tecelliyat-ı maneviye ile tayin ve teodid edemiyeceğini ve ilm, serbezad ve hakim olmadıkca , bir maksad-ı hikemi ve diniye maliyetine müsade edilmedikce, kıymet ve hakk-ımevcudiyetini gaib edeceğini bildiriyor. Diyor ki:

"İlm, tecelliyat-ı maneviyenin talim etmek üzere iddia ettiği şeyi taharriye bedel ikdam ettikce kıymetlenir. Eğer siz onun kıymet-i alembahasını ref edecek olursanız bununla iktifa eden ervah-ı safiye eshabını kemal-i samimiyet ile tebrik ederim. Afak-ı tedkikatına hail olan bir meslegi sahte diye addetmekten çekinmem. Manzara olmak üzere nazariyeniyi istiyorum"

İlim ve tecelliyat iki hizmet görmek haysiyetiyle yekdiğere mütehayin olur. Birinin tasdikatı ile diğerinin arasındaki tezatları meydana çıkarmağa ihtiyac yoktur. İlm-i tecelliyatı mahres görünüp o vazifeyi tecrid eyliyor. Nazar-ı ciddiyete alınca diğeri hassa-i ciddiyetten mahrum oluyor.

"Bana yapılmış, tertib edilmiş bir (kaide) gösterseniz benayapacak ne kalır? Meyhude oyun, meyusu ihtisiz eğlence. Bira evvelemirde bana talim edilen şeyin hakikat-ı matlaka olduğunu bilirsem isbatını bulmak için neden yorulayım? Bu hal teleskop kullanabilmek mümkün iken nazar-ı adi ile nücuma bakmak arzusunda bulunmağa benzer. Ruh-ı mukaddes nuin ve kahirin olduğu halde insanlardan istimdad etmek gibidir... Tecelyatın hassasında ilm kıymet-i saniyeye mazhar oluyor, bu halde hasr-i hayata değecek ehemmiyeti kalmıyor. Bira, ona iktisab-ı kıymet ettiren şey bir nuret-i katiyede mevhubedir. Hiç bir kimse iki efendiye hizmet, iki maksad-ı ikemale prestij edemez... Saffe-i itikadda tecelliyat-ı ayatın revabıtını benden kesr eden ilmin behçetini muhabbet-i safiyedir. Akıldan gayri bir sahib-i iktidar tanımadığını ilan ettiğim günden beriz ilm ve hikmetin şeraitini vaz eyledim."

Renanın usûlüne, Renanın fikrine göre ilm mafevkittabiatı inkar eden cevher-i ilmiye meziyettar olan şey kaffe-i hadisat-ı hakikiyeyi aynı nerteden tanımak, yani cümlesini tabiatın dahilinde görmekten ibarettir. İlme müstenid olan iman saf bir Ortodoks nezdinde iman-ı mükafattan maduddur.Çünkü ilbbe, hakikaten ilmi her türlü taharriyata lazım olan nokta-i hareket onun için cümle-i memnuattandır. Filhakika Ortodoks aramaz. Evvelden ciddi surette hakiki olduğuna inandığı şeyi isbata çalışır. Halakis ilm kemal-i samimiyet ile şübhetem ictina ederek muahezeye başlar. Muaheze onu nereye sevk ederse onunla beraber gitmeye müheyya bulunur. Netaic-it taharriyatına revabıt-ı ecnebiyeden hiç biriyle merbut değildir.

Akıl ile imanın ittihadından bahsetmeğe lüzum yok. Bu bahte meseleyi mevzu-ı bahs etmek yekdiğerini müteavi addeden iki kudret-i müteaseviyeden bahsedildiğini kabul eylemektir. Binaenaleyh ikisinden biri kül olma-ı ve diğerinin ölmesini ister ve isteneğe mecburdur.

Mosyö Renanın ulum ve medeniyet-i cedideyi bir takım terakkiperver mesleklerin taaruzatına karşı müdafa etmek maksadiyle istikbalden, evvelden istimdad ederek beşeriyetin esasen iyi olduğunu terakkiyat-ı tabiiyesinin doğru olub tenezzülat ve mahviyata müncer olamıyacağını beyan ediyor diyor ki :

" Ben insaniyeti esas vücudu üzerinde harab olmuş, insanların bir gebe-i yelda-i şeametde boğaz boğaza geldiğini görsem bile tabiat-ı beşeriyenin doğru ve muaffur-ı kasel olduğunu su-i tefehhümat ve tefhimatın bertaraf olacağını ve bir gün olub da akıl, kemalin iczay-ı lâyenfekkini ilandan yine geri durmayacağını."

Mosyö Renan'ın bu ana kadar ilmin asar-ı tahribinden maada bir şey göstermediğine kani oluyor diyor ki :

" İlm tabiata tatbik edildiği cihetle kuvve-i hayaliye-i avamın, hayat, nişane-i ahlak ve hüriyet olmak üzere gördüğü şeyleri kuvve-i riyaziye halinde isbat ederek tabiatın letafet-i sahirane ve esrarını mahv eyledi. Fikr-i beşerin tarihine tatbik edildiğince dahi efkâr-ı mütenazaya has olan ebatıl-ı şairaneyi mahv eyledi. Fikr-i beşerin tarihine tatbik edilince o itikadat-ı eliyetharaneyi mahv eyledi ki kalb için bunların yerini tutacak hiç bir şey yoktur. "

Eğer ilm olduğu gibi kalaydı ona lanet etmekten başka bir şey yapılamazdı. Fakathenüz sonuç söylenmemiştir. Bekleyiniz! bekleyiniz! Bir gün gelecek ki beşeriyete ilm-i edyanın alametine nisbetle bir alamet vermekten ibaret olan programını tanzim ve tertib edecektir. Bir gün gelecek ki ilm bize galib ettirdiğinden neyidesini verecektir.

" Fikr insan tahsilatına girişmemiştir. Eşyayı hal-i tabiilerinde, yani uzvi ve ziruh görmemiştir. Onun için hiç bir şey müteferrid değildir. Hayatın tecziyesidir. Tefrik-i mebadi-i hilkatte yoktur. İlk görüş-i umumi anlayışlı fakat mübhem, gayr i sahihtir. Herşey orada külletefrit yapılmıştır.

Fikr-i beşerin devre-i ulasında devre-i tahliliye takib ediyor:

"Fikr, eşya ve mevadda daha ziyade dikkatle taallük ettikçe onların mevadd-ı muhtelifeden müteşekkil olduğunu ve kemâlim kemâlim nazar-ı mütalaa vetedkikkaalmak lüzumunu teslimeder. İlk fikir yalnız bir cihan görmüşdü. İkinci devrinde bin cihan , daha iyisi her şeyde bir cihan görmüştür. Basar-ı basireti uzaklara kadar medd-i nazar edeceğine deler dalar. Afaki surette tevessüh edeceğine emsali bir istikamet alır. Lâmahdud bir ufk dahilinde galib olacağına ruy-ı arzda ve kendi üzerinde sabit kalır. İşte rüyet-i cüziyye, sıhhat-ı tedkik, tefrik devridir. Bir şey ihtira edilmez, tahlil edilir, fikr parçalanıb ayrılır."

Eğer tahlilde bir maksad-ı ati olmayaydı ilk (Sankretizm) meslegine teessüf etmeli idi. Zira bu meslek hayat-ı tamameyi yed-i zabtına almış idi. Tahlil zabt edemedi. Fakat tahlil-i müstakbeldeki terkibi, devre-i ihtar için lazımdır. O devrede dağınık parçalar yekdiğerden vahid halinde birleşeceklerdir.

"Sankretizm ile terkib kadar birbirine benzemeyen bir şey yoktur. Hiç bir şey bunun kadar irae-i ihtilaf göstermez; Zira terkib her türlü ameliyat-ı tahliliyeyi kendi sinesinde hırz-ı can edinir.Onu farzeden, ona istinad eden, binaenaleyh maddat-ı beşerin kaffesi salah-ı hale sahiptir. Zira esfehat-ı meskhurenin cümlesinde kemale sahidir. Yalnız tenekkur olabilir. Zira beşer efal ve amal-i terakkiperverânesini kısım kısım ikmal etmekte ve eşkalini levha-i azime-i atiyye ve devre-i müstakbeleyi nazar-ı dikkati önünde bulundurarak ekdiğerini takiben tesvid etmektedir ki Sankretizm ve tahlil zamanlarını inkar ettikten sonra o devre-i müstakbelede daire-i eşya ve mevadd-ı terkib ile yaşayacaktır."

Mosyö Renan bu halet-i salise, yani her şeyi umumi ve karışık, ecza-yı mevaddı müteferrik suret-i mümhalada görmek ecza-yı meskure hakkındaki vukuf ile beraber cümlesini tekrar terkib etmek kanununu yalnız zekavet i beşeriye değil kaffe-i zevil hayata tatbik ediyor.

Bir büzr-i ibtidai , onun ahkamını tefrik ve tecezzie eden tahlil , ve tahlilden münbais vahid-i cedid işte yaşayan her şeyin kanun-ı neşv-ü nemasıdır. Tekamül-i cihan kanunu da budur.: Mürur ibtidai bir muzlim, karışık madumül hayat mürvahiddir. Tadehu bu vahid tecessür ede ede cihan olmuştur.

AİLE TEŞKİLİ

Ailetecilt 7 sayı 161 sahife: 866,867,868
19 Teşşrin-i sani 1314

lvehab 259
M.Julyet 373
icola 475
g Nahvi 151
t Nihat 61,62,69,80,118,119,132
161,162,259,261,262,268,295,297,299
304,306,307,310,315,319,326,327,328
329,333,334,351,354,355
t Vefik 23,47,141,162,197
t Yesevi 232
r,Mehmet 73,77,78
r Aga 19,69,182,299
rman 248,249,398,399
RMAN,Pol 248
ideb 59
lyes 437
,Julie(Madam Daude) 64
bbiyed 464
ns(Araconyalı) 485
Bey 80
,Faik 71,72
Kemal 4,69,83,84,91,92,126,177,128
129,221,245,246,405
Şir Nevai 47,56,299,321,324
r-i Buharai 27,28
alib (Mehmet Esat) 52,54,58,73,77
78,80,118,240
Konmen 464
lfon 465
an 489
lidamus 465
illus 467
val 472
ote 200,378,429,437,460,466,467
376
stefan 311
Arşimed 59,431,469
Aryestit 465
Asaf 80
Asaf, Hasan 272,276,282
ASAF,M 56
ASI ,Necib 83,132,142,143,160,163,195-
198,301,306,309,322,323,324,325,326
332
Asir Gazetesi 58
Aşık Ömer 27
Atai 86
Athenagora 468
Atıf Bey 111,112
Ausone 484
Avni Bey 97
Avni Bey (Yenişehirli) 220
Avni,İsmail 330,331,332,333
Aziz Efendi 29
Aziz Bey(Karamlı) 3000
Bacon 418,437
Bahai 163,268
Bahai,Veled 80,83
Baki 25,26,28,86,100,299
Balzac,Honore de 164,356,360,377,444
Barontiyer 419
Bartelon 235
Başkircef, Matmazel Mari 441,448,451,452
Batlamyus 458,469,470
Beçevi 246

mat Bey 73

245

n, Jeanne Vikont 349

erist 446

WAR, Sara 15,319,384,449

N, F 442

guvar 474

nkup 464

ren 448

mal 419,420

il 95,96

NGE, Pier 489

nven 486

EV, Eleide 62,408

evil 66

rouge 366

INE, Emile 441

ller 363-

GE, Paul 179,180,183,295,297,310
961,369

KBAŞI, Rıza Tevfik 136 427-438

yer 235

n 206,377,380,381

uk 248

E, Paul 388,390

le 279,294,298,322,332,335

an, Ali 385

321,324

324

OY

CANIT, Hüseyin 57,69,75,76,90,92,98,205
220,240,245,268,288,299,

Caligula 463

CASTRO, Guillaume de 335

Celal, Mehmet 69,91

Cemal, Mehmet 58

Cesaire, S 482

Cevdet, Ahmet (İkdam M) 296,304,323,334

Cevdet, Ahmet Paşa 53,112,123,153,155,
156,157

Cevdet, Ali Sedat Bin 159

Cevri 202

Cezal 401,402

CHATAUBRIAND, François Rene 174,340,
412

CINNA, Gaius Helvius 393,394

COMINES, Philibbe 489

COPPE, Francois 63,64,164,390,408,452

Copernic 379

CORNEILLE, Pierre 66,294,297,298,310,311
312,318,332,393,394,474,475,

Cudi, Muallim 54,75,291

Çelebi, Katib 307

Çelebi, Veled 198

ÇİÇERON, Marcus Tullius 467

Çocuklara Mahsus Gazete 54,55,58

DANDLAWEJ, Kantel 248

Dalamber (Madam) 240

Dalton 433

Danış, Hüseyin 114,307,320,321,332,
DANTE, Alighieri 335,445

alark(Korentli) 466

in 59,388

, Alphonse 62,63,67,179,212,388
89,390,391,404,405

t, Leon 356,359,404

ray 382

kl 395

aska 66

lans(adam) 401

, Rene 418,437

Efendi 330

STINO, Şarl 5

mənj(Matmazel) 401

dan, Dekadanism 70,71,81,89,234
35,269,288,290,308,311,

, Kont 77

lle,Jacques 174

alzade 330

ten 453,459,466,476

e 458,460,461,463

dor 458

re 323,336

or 461,462

jen 324

RIS,Gilyom 486

l (Dük) 365,382

fus 66,401,403

mbuled, A 248

S, Aleksandr 61,165,166,179,212,
38,240,254,256,
S, Aleksandr (Filo) 164,165,166
45

n 419

Dürer, Alber 420

Ebu Abbas Murusi 321

Ebul Ala 3

Ebulatahiye 3

Ebul Nervate 386

Ebu Nuzar 127,129

EbuNuvas 33

Edib, Halil 78,77,78,215,288

Eflatun 200,313,335,378,459,465,466,467

EKREM, Recai-zade Mahmut 35,69,72,206,
220,224,229,244,254,270,271,272,276,27
279,280,282,283,284,289,290

Emeraon 363

Emin,Hacı Efendi 295,329

Emin, Mehmet 80,82,103,259

Emsilmen"i Danis 124,356,372

Eneid 315

Enis ,M 56

Enitpatr 466

Enveri 112,202

Esat Efendi(Vakanüvis) 196

Esat, Mehmet 80

Ester 398

Egil 335

Egin 466Egref Efendi

Egref Efendi 96

Etienne 470,473

Euclide 469

Eudame 463

...seyn Hanimafendi 99

...pides 299,311,318,335

...TEYN, Ernest 449

...i, Ahmet 259

...Hanim, Fatma 53,54

... Bey (Manastirli) 150,159

..., Reşat 57,107

... 414,

...bi 18

...day 427,435

...O..., Long 363,364

...lon 318,335,476

...h, Ali 69

...i, Hüseyin 259

...ah, Nureddin 418,427,439,452

...NEO, Octave 165,179,340,354

...ius 488

...id Risalesi 4

...i Efendi 98

...as 317,424

...Dy Euen 367

...et, Tevfik 54,55,57,69,71,72,76
...34,137,224,229,233,303,415

...o(Makedonyali) 466

...B, Lui 382,383

...et 460

...evai 30,236,307

...TOUS, Vespasion 463

...t 419

...ER, Gustav 62,63,131,356,358,
360,363,369,370,372,374,386,388,390,
391,465

Flores (Ispanyali) 474

Fontenel 318,467

Fotius 462

FRANCE, Anatolle 63,64,390

Franhofer 433

Franklin, Doctor 429

Fresnele 433

Fuat, Beşir 165,174

Fuat(Gazete) 70

Fuat Paşa 124

Fuzuli 9,13,20,50,69,73,92,98,106,112,126
130,160,202,205,225,299,300,308,324

Fükr (Faden) 381
Fükr (Müsyö) 381

GALAT, Henri de 387

Galileo 379,380

Garyef 421

Gaves 437

Gayret Mecmuası 192,192

Gelenbevi 307

Genepelin 479

Gennade, Piskopos 480

GEORGE, Henri 420

Goethe 136,294,297,310,311,314,324,336,377
448

Gladston 452, 87

GONARİYU, Emile 179

GOGOL, Nikola 65

Golç Paşa 294,305,313

Goncourlar 62,63,64,179,310,356,357,358,
359,360,361,362,370,388,390,391,465

t 418
YK, Tufyel 66,377
ner Hanımefendi 1

ns 153,171,203
ki Bey 202
lm, Mehmet 73
li, Ahmet 80
l, Abdülhak 342
, Abdülhak 69,71,76,158,228,231
254
ber 131,144
mlara Mahsus Gazete 5,7,54,55,58
KUR, Edmount 90
rey 433
ret 371
lm, Hüseyin 38,80,81, 88,89,250,
252
lfi 78
, Ernest 248
ram 196
l 378
nuclere 436
lk 370
ER, Johann 336
DIA, Jose Maria de 66,183,184,185
191,
det 305,308,418,454,458,459,460,465
474
liyas (Alanyalı) 468
EKLİ, Arif Hikmet 56,69,70,77,78
80,119
ril 433

Hipokrat 453,460,470,471
Hismet (İzmir) 97
Hobs 437
Hoca 329
Hoca Tahsin 435
HOLMES, Oliver Wendel 364
Homeros 145,148,304,335,466,488
HOOKER, Nathaniel 363
Hovhannes 370
HOWELS, Vilham Dean 366
Hükseli 434,435
HUGO, Viktor 1,6,40,64,66,67,114,146,165,
174,175,179,182,192,208,212,340,368,
377,378,389,390,393,394,398,408,
HUSEY, Avsen 356
HUSEY, Henri 356,386
HİVAR , Sleman 300
Hüseyin Baykara 321
Hüsniye Hanım 55

Hyeperide 466

İbn-i Fars 100,314
İbn-i Haldun 158
İbn-i Mütevekki-Al Araki 126
İbn-i Nüst 19,468
İbn-i Vehl-Al Endülüsi 126
İbn-i Yues 432
İBSEN, Henrik 398,448
İhsan, Ahmet 280

112,116,118, 132,161,179,285,252,
43, 322,334,377,415

Halil 149,151,158

-i Şafii 126

ül Kaye 110

an (Papas) 492

f 130

ın(Mecmua) 56,73,77,78,80,81,83
18

Bey 57

nder-i Yunani 454,460,462,466

t, Müstecabiende 56,132,201,205

nate 465

RA, Jül dö Metr 408,409

r, 54

t Molla 126, 150

t Paşa 299

, Pierre, et 372

ar 370

M, San 468

ruva 486,487

rvil 487,490

Jel 448

M, Henri 386

dö Metr 4,62,179,239

Sezar 474,475

Vera 11

nali 335

455

eni 468

Kasani 31,40,202

Kadri, Ali 57

KANT, Güstav 66,67,392,393,394,395,396

Kami, Ali 259

Kant 378,380,435

Kantilien 460

Karaben, Hüseyn 444

Karu 248

Katilteyn 476

Kazım, Yusuf 73,74,77,80

Kelim 202

Kemal, Ahmet 259,261,262

Kemal, Mahmut 69,74

Kemal,Namık 69,75,76,178,182,206,228,245,
246

Kirlhof 433

Klasizm 64,311,336,396

Kleman 468

Klorius 433

Koca Ragıp Paşa 69,126,127

KOCK, Paul dö 164,358

Koline 324

Kolomb, Kristof 434

Kompestron 318

Kondorse 418,419

Konet 420

Konmen, Alex 464

Konmen, Nisefor emn 464

Kozanrıf 448

Kenophon 450,459,460,466,467,313

onten 25,74,311,349,375,467

omb 418

artin 5,6,9,66,146,147,174,208,212,343,
345,408,412

oher 459

ume 131

IROF, George Parsons 367

urne 429

asiye 433

EL, Mont de 66

HIC 377,378,379

AND, Charles Gedefroy 367

urg 466

DEN, Mont de 66

re 419,420

bersu 452

ikus 464

per , Penimere 363

I, Pierre 411,415,416,417, 390

en 395

acevski 437

kuzen 464

ebruz 448

as 465

rif 172,290

GUART, Raguon 383

aut, Esad 5

nab 448

sim 485

LAUME, Stephen 66,67,236,398

MALTES, Kretes 476

Menender 335

erifet 76,77,78,79,88,98,99

Meru 66

Masilyon 318

Materlon 448

Mauppasant,Guy de 67,179,180,376,358,360
369,370,371,372,374,375,386,387,388,
390,451,452

MAYERS , Natuvel 66

Meemua"i Abuzziya 56,245

Mecmua-i Muallimin 220

Mehmet Bin Mentege 144

Mehmet, Mehmet 55

Meinere 421

Mekteb 7,56,92

MELLA, Remon us 477

Memun 470

MERİKE, Mösyö 65

Metodius (patrik) 478

MEYEL, Alber 66,67

Mevlana 18,144,314,324

Meppeke 383

Migern 433

Mikelanj 317

Milyeve 474

Minos 461

Migel 407

Migel (Araslulu) 468

Migle 410

Molşet 433

MTEPEN, Kasavye dö 165,179,300,375

ntesekiyo 2,413,414

nton 476

RRA, Jan@ 392,395,396,397,398,

rel 448

re 429

MMG, Jean dö 486

mart 329,330

allim Nasi 65,73,75,92,[illegible],86,88,90
91,100,127,163,165,166,173,174,
175,202,206,208,209,210,212,214,
219,220,221,222,223,228,231,250,254,
254,261,270,272,281,288,289,292,295
294,295,298,315,397

hiddin 73,107,110,255,256

ktebee(İzmir) 94,96

ller, Jean 248

anvver Terakki 115

SSE, Alfred dö 5,6,14,15,66,77,174
208,212,384,390,412,441

tavassitin 100,229,230,233,236,237
241,244

trib 329

saffer, Ali 76,99

ntas Bey 78

nif Paşa 77,78,245

talaa(Selanikte Münteşir) 53,55,57
63,74,75,79,80,94,208,211,288

talaa Salonu 58

tenebbi 1,110,112,126,128,236

bi 25,31,69,86,100,112,126,153,254

lir, Ayın 37,69,76,172,179,233

im, Ahmet 112,116

Nasreddin Hoca 324,325

Natüralizm 15,19,165,311,336,395,396,415

Nazım, Hüseyin 69,76,229

Nazım, Nabizade 9,83,165

Necdet 76

Nedim, 9,25,26,28,33,86,96,126,219,299

Nefi 9,26,28,30,50,69,86,97,112,126,202
206,219,294,308,314,333

Nergisi 28,34,37,50,86,144,173,194,308

Nesib Süleyman 84,228,229,238
261

Nevayi 98

Nevi 130

Newton 430

NİSOME, Frederik 448

Nigar Hanım 54,55,77

Nihad Bey/Asaflı/ 78

Nisefor 464

Nisetas 464

Nizami 202

Norman 414

NOSAEV, Maks 443,450

Nuri, Osman 56

Ogüst, Sen 418

Ogüst, Vagneri 408

OJELYOS, Sektus 475

Ojer(Kahib) 465

Okçuzade 96

Oklid 477

Onjelistler 328

an, Senai 52
tillen 474
i 30
UYEL, Teodor dö 408
nazizm 16
ni 66
oal 418,437
tör 146,260
ETICIONS, Peri 468
eanies (Kayserili) 470
in 434,475,477
ICE,George 62,66
iye 402
ikrat 464
iye 66
EVÛ, Marchel 361
ikles 453,455,464,465
NT, Raviel 387
e 335
tev Paşa 69, 73
rre, Bernandin dö Saint 338,339,340
341
tav, Kabyns 474
dor 335
ero 324
ransa 464
tark 463,468,487
, Edgar Alan 363
lb 460,461
inkle 424
Pompe, Turk 434
PRODON, Sully 66,84,114,208,238,239,298
Prometa 455
Puin 407
Puje 406
Pul Nezmuasi 55,83,107,110,113,114,115,11
119,254,255
Puşkin 65
Rabelais 375
Racine 52,66,298,310,311,318,324,332,377
378,379,393,394,475
Rahmi, Hüseyin 217,218
Rakkas 482
Rasim, Ahmet 25,57,79,81,178-194,199-201
214,244,259, 347,350, 398,399,400,409
Rauf, Mehmet 233
Raymon, Rebuva 435
Razi,Ebubekir 470
Realizm 44,61,63,65,67,165,166,168,169,17
175,176,177,311,336,386,391,393
Refael 189,317,339
Refet,Bereket-zade Ali 147
Refet,Mehmet 165-177
Refik,Ahmet 77
Rembrand 442
Remzi 69
Remzi Baba 93
Remzi,Mehmet 406,407
RENN,Henry 369
Resimli Gazete 5,53,56,57,75,78,80,81,82,87
88,93,99,106,251,320,322
Regat,Ahmet 77
Regat,Ekrem 47,48

it Paşa 69,182

birg 129,300

pen 297

asi 202

ENNAC , George 398,392,395,397

antizm 16,17,19,44,65,165,168,169 170,179,182,207,311,336,389,393, 394,395,396,408

sar 66

ENHAUF, Janbudel 486

SSEAU, Jean Jack 1,73,339,341,349

buf 66

tgen 430

n 402

ey 356

en, Jan 444

tü, İbn-Ül Hızır 216,218

det 5,15

ah 58,59,70,71,72,74,80,81,82,92, 100,105,106,107,109,263

it 155

ri, Mustafa 267,269

ullah Paşa 110

a, İsmail 69,70,71,75,83,86,88,89, 90,107,110,112,114,115,116,225, 229,233,254,256,258,261,390

b, İsmail 77

b-i Tebrizi 98,112,124

d Bey 47,61,62,69,80,86,206,297, 313

amon, Manette 358

Salim-i Keşani 98

Sami, Şemseddin 100,102,103,104,105,106, 109,114

Samih Bey 56,57

Sand, George 5,6,131,441

Sangster, Mrs 367

Sardanapal : 461

Sarsey 2,279,333

Schilon 463,468

Schiller 296,310,311,336

Schlegel 336

Schoel 453

Scipion 472

Scopenhavr 236,329,378,418

SCOT, Valter 349

Sedat, Ali bin Cevdet 27,48

Selim, Süleyman 126

Sembolizm 66,67,80,99,392,393,396

Seruze, Madam 358

Servet-i Fünun 7,53,54,57,70,71,75,84,86 90,93,97,98,99,103,113,115,116,118,120 139,223,224,227,230,231,243,280

SEVREVA, Jul dö 408

SEVERUS, Sulpuçyus 468,475

Seyl 423

SEYÖRI, Jarl dö 45

Sezai, Sarıpaşa-zade 7,244,415

Shakespeare 297,310,318,319,324,335,336, 356,367,377,414,448

Siddika, Aişe 60

Sidki, Cemil 80

Simonid 335

Sina, İbn Ali 470

n Paşa 294
t , Hüseyin 34,57,71,76,240
ron 46 ,462,465,475,486,477,479,494
kyo 474
grius 483
on 464
okles 299,311,318,319
at 313,378,453,459,465,467
n 454,457,459
se 475
UER,Herbert 59,378,429,435
L, Madam dü 336
ANN, Adam Clarence 368
dhal 388,413
CARD, Richard Fancy 366
bon 469
, Hüseyin 71,76
, Boule de
r, Ofen 212
an Veled 144,209
o 318
r,Jan 464
ri 290,291
ri,Nazif 12
F, Pol dü 374
yman Çelebi 294
yya, Emine 53

ettin, Cenab 49,54,57,60,76,221,229
1,240,241,242,265,299,300,311,316,
7,318,319,323,334

Şanudon 407
Şanzelize 405
.el 472
Şenive, Andre 66
Şevket, 53,94,95
Şeyh Galib 9,69,86,96,332
Şinasi 43,69,75,76,182,196,223,246,305
Şoduver 390
Şopenhavr 405

Tacite 474,481,489
Tahir Bey 270,283,309
Tan 351
Taşköprülüzade 307
TARHAN, Abdülhak Hamit 400,410
Tarık 118,119,221
Tayet 435
Tehami 3
Ten 59,412,413,414,388,410,411,429
Terakki 81,98,113,114,119
Tereason 462
TH'AIL, Benson dE 300
Tercüman-ı Hakikat 21,100,161,208,215
220,230,294,299,304,305,313,334
Terganon 330
TER'HUYP, Arkde 405
Teodise 413
Teodosya Hanımefendi 75
Teokraset 466
Tevfik, Abdi 75

fik, Ebussiya 47,69,221,246,249
poupe 460
reau 363
cyidite 458,458,460,464,465,464,89
bek 336
on 477
Liyus 413
us 463
STOY, Leon 1,2,3,19,378
SON, Wilyam 435,436
veld 66
ller 461
liyus, Surviyus 334
yampef 338
gev 413
YE, Andre 90,390,452
nt, Sempanya Kontu 487
abi 68,69,70

l 58
VERSELLE, Genese 408
KLIGİL, Halit Ziya 6, 65,69,75,164, 204,205,227,229,233,3388

er 475
ISE, Dusen 373
LA, Lour 458
bery 106,307
NENET, Fransuva 361
heni 431

VARRO, Tarentius 484
Vasfi, Muhibbizade 57,73
Vasfi,Seyh 56,73,78,81,299,314
Vasif 15,111
Vasseaf 77
Vevihi 15
VERHAEREN, Emile 392,395,396
Verlen, Paul 66,131,398
VERON, Eguene 224,422,428,429,446
Veylon 66
Veysi 12,23,28,34,37,47,50,86,144,173, 194,308
Viodani,Rauf 76
Vicdani, Sadik 55
VIGNY, Alfred dö 66
Virjil 317,318,405,473
Volter 66,245,311,341,378,379,438

Watt, Deymis 429
Wagner 447
WHITMAN, Woalth 363
Witman, Volet 364

Yahya 126
Yosef 463
Yung 433

Zahacyan 329
Zeki,Salih 30,259
Zemahşeri 127,128
Zenon 467

ya,(Midilli Idadi M) 460-493

ya Paga 69,202

ya,Safveti 38,376, 365,368,367,368
370,372,

la, Emile 1,2,5,6,7, 29,61,62,67
179,182,242,297,298,311,336,351,353
353,354,359,370,371,374,333,386,
389,390,391,403,402,403,447

xim 464

ee 465

hurt 202

htü, Abdullah 76

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

(T A M L İ L L İ F İ H R İ S T)

Bu bölüm iki kısımdan teşekkül etmiştir. Konularına göre tasnif, yazar adlarına göre tasnif. Buradaki sayfa numaraları Malumat'ın kendi sayfa numaralarıdır. Bundan önceki indeks ise çalışmadaki sayfa numaralarına göre yapılmıştır.

Abdullah
Kasr-ı Dilara ve Külbe-i Serfeyn /c5/ 1379
Hasbihal/c7/ 800

AbdÜnnafi,İbradili
Adat-ı Garbiye Numunelerinden /c3/ 155
İmla Nahsi/c3/ 309

Abidin
Hat-ı Şerif/c1/ 210

Abdulkadir
Sevdiğim Kıza Mitab/c1/ 310

AbdÜlkerim,Selanikli
Seherdi/c5/ 1195
Çocuğun Mezarında/c5/ 1213

A.E, Antakya'da
Tulu/c2/ 760

Adil, Osman
İmla Meselesi /c3/ 26

A.Ebulfaruk
Mesher-i Eşkından Bir Levha /c3/ 442
Mebhas-i İmla/c3/ 313,368,411

Agah
Tarih/c1/ 93
Manzume/c4/ 669

A.H
Bir Manzume/c5/ 1154
Türkü/c5/ 1131

A.K , Halep'den
Şiir/3c/ 1309 ,1344 ,1366

Akif, Mehmet
Gazel/c7/ 958
Hita /c7/ 739

Ali, Abidin
Bir Makale-i Edebiye/c2/ 810

Ali, Ahmet(Edirne'den)
Kıta/c3/ 74

Ali, M
Gazel/c2/ 596

Ali, Mehmet
Kıta/c2/ 578,684,924

Ali, Refik
Dil-i Meyus(Andrel Menand'dan) /c6/ 381
Zühre(Kameyl Felamaryon'dan) 405
Balzac İlli Bir Kahvaltı
Tufyel Gutye'den 324
Hayalat(Fransız Ed.Nümunelerinden 366
Hayal ve Hakikat 442
Hanım Eli(Andre Turbiye'den)/c7/ 505
Kapalı Pencereler(Andre Lemevan'dan) 541
Sai(Güstav Nedev'den) 562
Nasibenin Dilmini 628
Emin-i Muzdaribane 642
Annem(Piyer Loti'den) 739
Nevakıs (İtalyan Ed. Nümunelerinden) muharriri Gebriyal Dennuci 786

Ali,Tevfik Manastırlı
Müfred/c1/ 360

Aliye, Fatma
Naziye/c1/ 37

Aliye
Kıta/c2/ 926

Amir,Tevfik
Fransuvanın Nebriki(Tere) /c1/ 293,341

Anber, Beylerbeyli
Garbi/c3/ 36

Andelib
Neşide(Manastırda Yazılmıştır) /c2/ 684
Tevhid 719
Gazel 660
Gazel 685,(2)686 (2)
Nazire 818
Vecd-i Safa/c3/ 268
Tecelli-i Dildar/c5/ 1036
Izdırab-ı Ruh/c6/ 302
Feryad 379
Şezerat 327
Kainat Nahardan da Güzel/c7/ 958
Sahaif-i Alem(İbn-i Mahmut Asım Bey'e) 833,866,904,959

Arif Hikmet, Konyalı
Hasbihal. ora-yı Nefs-i Natıka /c2/ 659
Manzume 659
Gazel 663
Gazel/c6/ 252

Arif,İsmetzade Doktor
Türbe/c1/ 143
Müfred/c2/ 601
Kamer 673
Müteahhirin Indinde Kamer Nedir? 673
Kamerin Volkanları 674

Arif,Mehmet
Tarih/c1/ 93

Asaf, Hasan
Tevhid-i Bari/c1/ 431
İntikadı Tevhid 476
Teessür yahut Tahassür/c4/ 1096

Kita/c4/ 1118
Şarkı/c6/ 100
Asım, İbn-i Asım t
Sevdiğinin Mezarında/c3/ 334
Asım, Mehmet
İmla Takdiri Münasebetinden (c2/ 1035
Asım, Mustafa
Almacalıların Yalosu(Üç Ak bir Seçgüzeşt)/c7/ 499
Asım, Necib
Musikiye Dair Bir Mektub/c2/943
Hadım Ali Paşa Hakkında Mesihinin Bir Mersiyesi 1010
Elsine-i Türkiye Hakkında Malumat-ı Mühimiye 1060
Türkçenin Tarihçesi/c3/ 33
Lisan Bahsi 46
Edebiyat-ı Cahane/c4/ 925
Lisan Bahsi 978
Bilgi Neye Lazım? 601
Edebiyat-ı Cahane/c5/ 940
Türklerin Rabıta-i Milliyesi Mühimdatlarıdır 941
Bizde Klasik Yok mu? 977
Klasikler 978
Yine Klasikler 1000
Klasikler Hüseyin Daniş Beye Cevab 1017
Tedkik Kalemleri 1029
Müsteşrikin Kongresi 1043
İki Esir 1050
Mütalaa 1096
Lügat Bahsi 1141
Mukuş-u Milli 1165
Türk Musikisi 1165
Mütalaa 1173
İbranilerde Musiki 1221
Terbiye-i Milliye(Fransa ve İngilterede) 1274
Musiki-i Osmani 1285
İmla ve İstiklal-i Lisan-ı Osmani 1319
Temeyyüz Etmiş Cazlar 1341
Muharrirler Ne Kazanıyorlar? /c6/ 384
Atıf
Tarih/c2/ 901
Tarih-i Feth-i Tırhala/c4/ 639
Gazel/c7/ 619
Aziz
Tefriz(Şehzade Mihr-i Cemal Hakkında)/c2/ 813
Aziz,Vecihipaşazade
Kaside-i Tarihiye(Erzurumda Nüzhet-ül Kadra Nam Köşk hakkında.)/c1/ 275

- B -

Bahaüddin, Ahmet
Tarih/c1/ 93
Tarih/c2/ 901
Bahaeddin, Emiri-zade Ne met
lun ve Fünun Neye Karar?/c1/ 676
Bir Şair-i Kaderşinasi Daha/c2/ 1014
Lisan ve İmla Meselesi/c3/ 170
Münazara Cereyan Safası ir midir ?/c3/ 333
İmla Bahsi 341
Tasfiye-i Lisan-ı Osmani 394
Giriye-i Veda 461,484
Bahaüddin, İrani
Gazel/c3/ 987
Baha, Hafız
Tarih-i Feth-i Tırhala/c4/ 639
Bahai,Ahmet
Gazel/c5/ 1259,1305,1334
Kanzune/c6/ 422
Gazel/c6/ 53
Bahari, Nihat
Cenab-ı Fuzuliyi Taklid Edebilir miyim?/c1/ 430
Elhakku Bulu volayuka Aleyh/c3/337
Bir Mektub 193
Kaside 118
Saçlarını 212
Defter-i Mahmurlar 285
Bir Levha-i Sabiat 461
Bir Mektub/c4/ 880
Kande-i Mihmaran/c1/
Bir Cevabname 896,913
Kitabi-i Karan 997
İstikrah-ı Kahrane/c7/ 641
Bahir, Süleyman Ali
Gazel/c7/ 15
Bedii, Ahmet
Kasa/c7/ 941
Bedri,
Ferda-yı Visal/c1/ 359
Bedri, İbn-üz Ziya
Aramgah-ı Canan/c1/ 504
Çeşm-i Kar/c1/ 504
Behcet
Sefkat/c4/ 886
Behçet,B
Levha-i Kaasür yahut Eşk-i yek katre/c5/ 1024
Belhevi, Kesud
Kalyantın Mühim Müdafa-i Hakikası /c6/ 92
Bey-ül-Hü
Ondört Yaşında Bir Köylü Lisanından/c4/ 669
Besim
Cevab(İsmail Safa Bey'e)/c7/ 543
Bitri,Tabib
Tababet-i Bitriye/c4/ 628

Aidar, F(Aksaray'dan)
Tıfl-ı Yatim/c3/ 318
Bürhan, A
Paris'ten/c4/ 772

- B -

Cabir, Kaymakam
İslamların Tarih-i Harbe Ettikleri Hizmet/c4/ 570
Cafer, Hamdullah-zade
Şarkı/c1/ 453
Şarkı/c3/ 74
Cavid, Ayşe
Bahar/c5/ 527
Ağlıyorum-okuşu 529
Kızılırsa 652
Cavid, Manastırlı
Kıta/c1/ 180
Casim, T
Veyl-i Dil/c5/ 1034
C, E Bosnalı
Manzume/Tercüme//c2/ 660
Celal
Şarkı/c1/ 360
Celal, Esad
İmla ve Istılahatımız/c3/ 42,67
Sanayi-i Nefiseden Edebiyat 152,161
Maziye Bir Nazar 152,174
Celaleddin, Mahmut
Sabr-ı Mahmut'in Zararı /c4/ 552,630
Bir Hayal-i Bimari 845
Celal, Mehmet
Gazel/c1/ 258
Sevdiğime 253
Boğaz İçinde 324,428
Yine Boğaz İçinde 387
Eşarı-ı Kadimemiz Hakkında Bazı Mütalaat 310,386
Elvan-ı Acemi/c4/ 521
Elmas 528
Ziya-i Elektiriki 503
Çatalca Gulus-u Muzafferiyeti /c4/ 692
Evsaf-ı Celile-i Padişahi 760
Bizde Musiki/c5/ 1123
Sanifa-i Tathiyat/c6/ 189
Mavalli Kalbim 439
Manzum Şiir 443, 469, 486
Bigahından Semin 459
Siyah Gözlerin 459
Celal, Mehmet Esat Hacazade
Fotoğrafın Tarih-i İcadı/c1/264
Albümün Kağıdı Yapmak Usulü 439
Albümün Kağıdını Nikelendirmek Usûl-ü Ameliesi 438
Bisemmiş Albümün Kağıtlarının Usûl-ü Tathiri 438
Dikkat Edilecek Esası Hususat 438
Kağıta Fotoğraf Çıkarmak 462
Celal, Mustafa
Bir Köy Hatırası/c6/ 485
" " " /c7/ 504
Celal Paşa
Gazel/c2/ 760,815,886,954
Cemal
Manzume, Kıta/c2/ 599
Tarih/c6/ 44
Cemal, Ahmet
Sani Sevsanat-ı Ulum/c1/ 63
Cemal, Hakkıtzade
Konuşluk/c3/ 81
Cemaleddin
İbda-ı Azim, Yahut Harita-i Sema /c3/ 218
Zincir-i Saadetten Bir Halka 253
Kıyam-ı Hisa 395
Cemal, Haksutzade Mehmet
Afüv ve Akran/c2/ 881
Cemal, Mustafa
Kalbe Kitab/c1/ 479
Huzuliye Nasire/c2/ 576
Gazel 1064
Gazel/c3/ 15
Cemil, E
Şarkı/c2/ 817
Cemil, Mehmet
Tarih/c2/ 876
Çocuklar(Madam Eliz Moron'dan) Tercüme/c7/ 661
Cevad, Mehmet
Makbule Leman Hanım İçin/c7/ 778
Şarkı 779
Canana Hitab 882
Tasvir-i Cananın Karşısında 940
Cevad, Yusuf
Görmek İstedim/c6/ 380
Neyt 401
Kıta 401,422(2)479
Şarkı 439
Yalnız İdim 459
Çocuk ve Aile(Victor Hugo'dan) /c7/ 499
Kıta 522,619
Şiir-i Siryan 539
Gazel 599
Mufarakattan Sonra 639
Musahabe-i Edebiye 862
Cevdet, Hocazade A
İkram-ı Akla/c3/ 964
Nasir/c1/ 326
Cevdet, Ali Sedat in
Muhakeme-i Edebiye/c4/ 537
Aruz-ı Osmani 560,561,580,604 645,648
Cevdet, Muscuklu
Tahlis-i İlm-i Ahval-i Muminin /c1/ 284
Ömür 286,331

Heyet-i İctimaiyeye Müteallik
Esbab-ı Cürm/c1/ 332,351
Cürmün Esbab-ı Fabiiyesi 358

- D -

Daniş,Hüseyin
Münazarat-ül Edeba/c1/ 97,150,169
Rüstemzade Bir Vaiz/c3/ 153
Çerçi 109
Nida-yı Zafer/c4/ 727
İkram-ı Akdam/c5/ 1167
Daniş,Rafet
Teessür(Yarın Gazetesi Muharriri Merhum Esat Bey Hakkında) /c3/ 115
Derviş,Mehmet
Nasa/c2/ 551

- E -

Ebulâlâ
Fabrika/c1/ 449
Edhem,İbrahim
Şarkı /c7/ 958
Edib
Ahenk-i Melal/c1/ 503
Kita/c2/ 576
Gazel 576
Gazel 701
Gazel 701
Edib,Halil
Kanlı Bir Osmanlı Askeri /c4/ 726
Mukabele-i Meşruaya Karşı Terk-i Müsamaha/c5/ 1359,1372
Mukabele-i Meşruaya Karşı Terk-i Müsamaha/c6/ 4
Edib,İbrahim
Aynen(Terceme)/c5/ 1269
E,F Feyruttan
Şarkı/c3/ 74
Efruni,Inayet
Şefkat,Merhamet,Rikkat/c6/ 329
Ekrem,Necaizade Mahmut
Çemne/c1/ 501,524
Ekrem Beyefendi ve Malumat Gazetesi 627,682
Sanat Müşkül İse Muhteşem de Asan Değildir. 601
Asker-i Osmaniye/c4/ 609
Şehid-i Sevgi/c4/ 781
Bir Mektub/c5/ 1137
Meyhat/c7/ 820
Ekrem,M
Bibliyografya/c1/ 238
Arabların Medeniyet-i Asar-ı Mimariye ve Sanayi-i Nefise-si/c2/ 705
Medhal 706,737
Bab-ı Evvel:Malumat-ı Coğrafiye Cezire-i Arabiştan 740,747
Bab-ı Sani Ensal-i Arab 1020
İhtilaf-ı Akvam-ı Arab 1034
Kabail-i Müntolife-i Arab/c3/ 30,165
Suriye Arabları 181,200
Afrika " 201
Asya " 201
Çin " 219
Emin,Mehmet
Tevhid ve Tefekkür/c1/ 52
Hayfa..!(Şanlı Merhum Mehmet Bey Hakkında)/c5/ 367
Cenge Gidelim/c4/ 636
Kitab 748
Yunan Sınırını Geçerken 716
Trablusgarb Cephesine Bayrak Diktikten Sonra 716
Emin, Mehmet Bakkalzade
Gazel/c3/ 139
Emiri,Ali
Tebrik-i Cülus-u Padişahi/c5/ 974
Endecani,Cihangir
Defter-i Daniş/c6/ 463
Şimal Mektubu /c7/ 951,971
Enis,Karaosmanoğlu Celal
Makale-i Nesriye/c2/ 915
Fırtına(Rusca'dan) 877
Divane-i Aşk " 877
Şehr-ı Şahid " 916
İki Bulut arçası Kabut Aba-i Ulvi ve Nasihat-ı Müfli(Rusca'dan) 916
Şair Annelib(Rusca'dan Tercüme) 981
Manzume(Rusca'dan) 981
Üç Nekar 1015
Ta ki (Mesnevihal)/c3/ 176
Levha-yı Tabiat Kabut Kartaşya Dağlarında Harb Alemi/c4/ 640
Ateş Yeşilme/c6/ 10
İşkenceli Dünya 10
Kış Geldi(Şoförsüz İnleyelim) 28
Tütün Mevzuatı Münasebetiyle Şair(Ruscadan) 51
Enveri,Ahmet
Gazel/c2/ 982
Kış Muhabereleri/c7/ 947
Meyhane 909
Enveri,M
Kafethane'de/c4/ 729
Nağme-i Kita/c5/ 1342
Hutbe-i Nikahiyedir 1380
Gazel 1380
Bir Tıfl-ı Kahramandaya/c6/ 231
Menekşe Fabrikası 101
Nadire 112
Şarkı 203
Şarkı/c7/ 600, 760
Kita 760
Esad
Pembe/c7/ 778
Esad,Mahmut
Fena/c2/ 944

Tarih(2)/c2/
Fesa/c3/ 23,113,123
Sani-i Alem ve İtikadat-ı Ben-i Adem 292,320,438
Şeriat-ı İslamiyenin Esasları /c4/ 749,764
Şaadd0d-ü Zevcat/c7/ 662,682,707
—Eyub, Yenişehirli-zade Halit
Bahar/c2/ 909
Semaşa(Halep Dağlarında) 967,990
Bir Düşünüş 1014
Temaşa/c3/ 34,74
Müslümanlarda İlm-i Heyet129,159
Dünyada Herşeyin Safası Bir midir 331
Tekvin/c4/Teşkil-i Arz ve Küreinin İlk Hali 561
İlk Mahlukat 562
İlk Karalar 581
İlk Nebatat-ı Berriye 581
İlk Eşcar 582
Afrika-i Vasatide İslamiyet 531
Yenişehire Duhul 613
Askerlere 669
Sürud-ı Vita(Cenab Heye)/c5/1304
Felsefe-i İslamiye 1142
Hilal-i Ramazan 1341
Ser-i Makberde 1153
İnsan 1320
Yangın/c6/ 165
Sevda-yı Nihan/c7/(Hikaye) 596
615,635,675
696,716,736
756,776
Nazire 600
Şuun-u Fenniye ve Edebiye693,934
Kitabe-i Seng-i Mezar 711
Tulu 844
Tarihçe-i Afganistan 965
Eyyubi,Hafız
Gazel/c2/ 577

- F -

Fahri,Bekir
Manzume(Farsi)Tercüme/c7/ 382
Fahri,Hefkoşede Mehmet
İmla Bahsi/c3/ 465
Fahri
Bir Şahs-ı Meçhul Kır Aleminde Şöyle Seslenıyordu./c1/ 287
Faik, Mehmet
Tarih/c4/ 94
Faik,T
Hani/c7/ 740
Faiz,A
Hatıra/c1/ 523
İstifa-yı Aşk/c4/ 597
Faiz,Feraişci-zade Osman
Vefalı Bir Güzele/c2/ 661
Say 683
Gazel 663,879,908
954,1064
Kıta 684
Bir Meyl-i Vicdani/ 798
Manzume-i Muhabbet 840
Sergüzeştimden Bir Parça 907
İhtiyar Kunduracı/c3/ 76
Sabi 139
Şendi Şendine/c4/ 782
Fani, Mevlana
Münacaat/c2/ 662
Fatih,Mustafa
Münacaat/c1/ 230
Fecri
Manzume/c4/ 781
Fehmi,Abdulhamit
Andelibe Nazire/c7/ 941
Fehmi, Abdülmecit
Kainat Bahardan da Güzel/c7/ 958
Fehmi,Zaim-zade Hasan
Serzeniş/c1/ 306
Lamartin ve Asarı 361
Bibliyografya 367
Hayal-i Şar 407
Volter ve Asarı 455
Monteskiye ve Asarı/c2/ 625
Niyaz 577
Ferare-İsak
Bir Nevha/c6/ 278
Şarkı 231
Sevdiğime(Bir Nazire)/c7/ 522
Nida-yı Tabassür 523
Gazel 539
Son Buse 559
Bir Katre Gözyaşı Dökecek misin? 602
Münir-i Hayalat 680
Bir Çocuğun Ati-i Hayatı(Ter) 682
Ferdi, Ahmet
Sen İsterim ki/c7/ 927
Feride,Leyla
Ömr-ü Ebedi /c2/ 990
Yaşmak/c4/ 797
Ferace,Çarşaf 889
İzdivac 900
Daima O/c5/ 1304
Havadis-i Nisaiye 1053
Madam Saraşan(Tercüme) 1304
Musahabe 1342
Bir Hasbihal /c6/ 26
Musahabe-i Nisaiye 123,165
223,368
Ferid,Mehmet
İcaz-ül Kuran/c6/ 286,308
Mütercemat/c7/ 821
Fettah,Hayatzade
Tarih(Arabi)/c2/ 676

Ferruh , Nureddin
Nazariyat-ı Terakki/c2/ 679
Felsefe (San'at) 710, 869
Tahassüs-ü Asri/c4/ 506,624, 700
768,805
" " /c5/ 1028,1041
" " /c7/ 507,530,570
Bir Nağme-i Dinaği 645, 667

Feyzi,(Meşhur Mihri Cemal Hakkında)Tefriz /c2/ 682
Hitab/c1/ 29

Feyzi,E
Müfred/c5/ 1057
Feyzi,Osman(Erzurumi)
Gazel/c2/ 701
720,815,846
Şarkı 720
Feyzi, Muallim
Şarkı/c1/ 479
Takdis/c2/ 576
Meyyitin Cevabı/c4/ 712
Harb Şarkısı 712
Tarih-i Feth-i Yenişehir 725
Yenişehirin Oğlunun Lisanından 761
Manzume 780
Fettan-ı Müntehire/c7/ 499
Manzume 759
Gazel 739
Fikri,Ali
Bir Çobanın Ağzından/c1/ 430
Fikri İbn-ür Reşit Emin
Yavuz Sultan Selim Hanından /c7/ 778
Hediye 882
Gazel 962, 927
Fikri,Münci
Alphonse Daude/c5/ 1258,1272
Fikri, Sadık
Terane-i Tebrik-i Zafer/c4/ 781
Fikret,Tevfik
Bahar-ı Teranedar(İktibas)/c2/ 762
Validem " 982
Bir Şair İle Bir Feylesof Arasında 1015
Musahabe-i Edebiye(S.Fünun'dan) 1058
Küçük Aile/c4/ 558
Aveng-i Tesavir 597
Kenan 669
Yenişehir Gazilerine 685
Neşesiz 847
Karlar/c5/ 1284
Ladana Serpantin/c6/ 45
F,M
Yad-ı Canan/c1/ 505
İsimsiz Bir Hikaye/c4/ 550,569,588

Fuad
Nazire /c5/ 1181
Fuad,A
Muhammes/c1/ 480
Fuat,E
Halet-i Nezde Bir Mariz(c2) 600

- G -

Galib
Takriz (Sefine-i Nuh Nam Kitabdan) /c1/ 257
Tıfl-ı Naim/c3/ 229
Galib,Ali
Gözlerin/c2/ 550
Şarkı 762
Nazire/c5/ 1182
Galib,İbn-Üs Seyyid
Validesinin Elini Öptükte/c4/ 783
Mezar/c7/ 599
Münacaat 679
Neva-yı Tevhid 716
Galib,MuzafferÜddin
Yavuz Sultan Selim Türbesinde /c1/ 230
Şükrane-i Fütuhat/c4/ 698
Ganimet, Bint-i Refet
Teşekkür ve Temenni/c2/ 690
Görenek 690
Garruni,Abdülvahab
Gazel/c3/ 29
Gülo ğlu, İbrahim
Bir Kitab-ı Ağızkane/c7/ 760
Gazel 820
Şarkı 842
Canana Kitab 943

- H -

Hadi,Abdullah
Bir Mülahaza-i Lisaniye/c7/ 1189
1199
Hafid
Kat-ı Şerif/c1/ 448
Münacaat(Münaciye Tesdis) 502
Tevhid/c2/ 546
Meşhur Mihr-i Cemal 692,721,771, 818,924,1017
Meşhed-i Mihr-i Cemal/c3/ 96
Şarkı/c5/ 1319
Hakkı,
Hazret-i Naciye Mezrev Olabilir miyim?/c2/ 719
Hakkı, Ahmet
Ulum ve Fünun Neye Yarar?/c4/ 696
Hakkı,Doktor C
Negrubat-ı Kaveliveden Bira Yahut Arma Suyu/c3/ 281
Hakkı, Hacı İbrahim
Tarih,/c1/ 94
Hakkı,İsmail
İnsan/c4/ 815

Hakkı, Trablusgarb Mektub-ı Sabıkı
Gazel/c2/ 576
Hakkı, Trabzonlu
Hatıratım/c4/ 762
Hakkı, Yahya
Tarih/c1/ 94
Haki, Eğinli, Osman
İslamız Hattımıza Mahsus Usûl Dahilinde Islah Edilmeli/c7/603
Halim
Bazı Akabir-i Eslafın Sözleri /c1/ 21
Halim, Mehmet
Kolomb(Schiller'in Asarından) /c1/ 52
Usûl-ü Terbiye-i Etfal/c2/ 691
727,764
Halis
Şarkı/c7/ 681
Kıta 681
Hamdi
Tarih/c1/ 93
Tarih/c2/ 900
Bir Makale/c4/ 717,756
Ormanda Bir Menba/c7/ Ter. 1034
Hamdi, Harput'ta Ahmet
Gazel/c2/ 596
Hamdi, Mehmet
Tazarru/c2/ 843
Hamdi, Mustafa
Terane-i Aşk/c7/ 619
Maarif 727
Müseddes 1118
Hande-i Emel 1213
Hamdi, Sultan Selimli
Güzel/c1/ 430
Gazel/c2/ 577
Hamid, Abdülhak
Ordu-yu Hümayunda Bir Vaiz /c7/ 1134
Hediye-i Bal 1152
Hamid, Sebekten Ali
Margaret/c6/ 247
Han
Manzume/c7/ 661
Haretaki
Bir Roman Meraklısı/c7/ 565
Hasan
Köy Mektubu/c7/ 594
Köylü Hikayesi 612
Direkler Arasında Köy Mektubcusu 935
Hasan, Hafız
Gözlerin /c2/ 686
Hasan, Hamadezade
Hasiyat-ül Metinan Fi tahsil-ül Yunan/c4/ 715
Hasbi, Muharrem
Manzume/c6/ 100
Hasim-Abdülkadir-zade Hüseyin
Ahenk-i Zaman/c4/ 713
Havai
Fuluat/c2/ 987
Haveri, Abbas
Anlebeye/c1/ 361
Hat-ı Şerif 359
Tevhid 431
Tahattur 523
Kıta /c2/ 661
Akşam Zamanı 663
Tıfl-ı Hasis/c3/ 230
Dünyada Herşeyin Safası Bir midir? /c3/ 330
Mekteb Şakirdanına/c4/ 885
Nazire/c5/ 1239
Havati, Hasan Tahsin Haşa-zade
Boğuşor/c1/ 259
Sahra-yı Yağigar 385
Yarışır 407
Muhabbet 503
Haydar, Ali
Varaka/c7/ 770
Hayreti
Şarkı/c1/ 120
Tarih-i Feth-i Yunan/c6/ 419
Hayret, K
Bir Levha/c3/ 212
Hayreti, S
İmla Müsabakasından/c2/ 1052
Hayri, H
Nazire(Naci Merhuma)/c7/ 927
Hazım, Hüseyin(Bigalı)
İmla Sahesi/c3/ 209,251
Hazım, M
Küçük Kardeşim Kemale/c4/ 897
Hazani, Kasım
Tahassür/c3/ 211
Aşuş-u Nader de de Güzel Aşiyanedir. 249
Defter-i Hayatımın Bir Yaprağı 269
Bir Levha-yı Hayat 598
H.E
Hedfon-i Ferzendi(Safrider'den) /c2/ 684
Fransız Hükemasından Hasivanından (Anlamenis Ruvaye)/c6) 101
Musahabe(Pier Lotiye Dair)/c7/ 850
H.F
Cevab-ı Hasım(Victor Hügo'dan) /c1/ 183
Hikmet, Adanalı Atıf
Bir Tecessür-ü Vicdani/c4/ 900
Hilmi
Kıta/c6/ 439
Gazel/c7/ 901
Hilmi, Ahmet
Aşk/c7/ 940
Hilmi, Kıbrıslı
Manzume/c6/ 252
Gazel 359,360,379

Müfred 439

H.M
Ben Seni Seviyorum/c7/ 765
Temcid 779

Aristo
Şarkı/c7/ 842

Avdal
Korfu'da Bir Akşam/c3/ 180
Korfu'da Hayat 395

Hüsnü, Hüseyin
İki Tarik-i Fazilet/c4/ 597
Servet i Avdiye-i Alem/c6/ 238

Hüsnü, Selanikten
İmla Bahsi 289,310,339,390, /c3/ 434

- Ilgaz
İbn-i Aica Meda(c3) 417

- İ -

İbn-i Musa Ayserili Mustafa
Kita/c3/ 95,139
Levha-i Yetimane 173
Gazel 212
Bir Levha 270
Mütalaayı Pek Severim 309
Çocuk(Viktor Hugo'dan) 335

İbn-i Revai
Alim Adında Bir Şairin Divan-çesinden /c1/ 481
Ey Subh-ı Ümid 482

İskender,F
Sergüzeşt-i Medbahtane/c3/ 325

İbrahim,F
Ulum ve Fünun Neye Yarar?/c4/ 672

İbrahim,Karaçolakoğlu Naci
Mektub/c3/ 463

İffet, Merzifonlu Mehmet
Gösyaşlarım/c3/ 429

İhsan, Selanikli
İbn-i Yemin/c2/ 684

İhsan, Mehmet
Ey Alemi/c1/ 230
Gazel 406
Ey Sevgili 503
Gazel/c2/ 719

İhsan, Salihi-zade Mehmet
An-ı Meşaşet(Hikaye)/c7/ 534
Menekşe 764

İlmi, Bukutlu Ahsen
Merkez Okumalı Merkez Anlamalı /c3/ 432
Türk Lisanı c6 310,346, 371 , 389

İrfan
Tarih/c2/ 901

İskender
Röntgen Vuzu ve Ciğer Veremi /c4/ 521
Manzume-i Tebrikiyye(Farsi) /c5/ 1013

Manzume-i Tebrikiyye 1013

İskender,F
Bombay Hatıratından Bir Gece /c4/ 653,671,685

İskender,S
Arabların Medeniyet-i Asar-ı Mimariye ve Sanayi i Nefiesi /c3/ 30,163
Kabail i Muhtelife-i Arab Hakkında Bazı Malumat 181,200
Suriye Arabları 201
Afrika Arabları 281
Asya Arabları 219
Çin Arabları

İsmet
Mesalya Sahrasından/c4/ 636

İsmet, Müstecabi-zade
Sunumat/c1/ 251
Malumat 361
Gazel 430
Kita/c2/ 715
Ümid 718
Sadelik 978
Gazel 1014
Asiya'ya 1039
Cevab 1040
Destan-ı Zafer/c3/ 3
Ana Yüreği/c5/ 1096
Levha-yı Garibane 1193
Uzletteki Kaderi Ziyaret 1256
Gazel/c6/ 27,198,203,231
Kalbi Kesir Muhtacini İçin 98
Şabangah 111
Şiir 138
Bir Kafiye Meselesi 185
Bir Nazar-ül Talata Daiedir 164
Şiir Matla 189
Kıta 183,203,276,479
Şive Zevk Üslub 217
Mucciz Bir Mütefaire 242
Nevakis(Aşkın Yarkısı)Andre Torne' den 276
Muktetefat 300,340
Manzume-i Nazarru 319
Nigahından Senin 379
Nasihal 459
Yanna Şiir Mezar(Lamartin)den /c7/ 539
Şiir(Musse'den) 681
Gazel 621
Kıta 640

İzzet
Gazel/c7/ 379,883

- K -

Kıta/c1/ 506

Kabil, Serkütlü
Nazire/c2/ 719

Kamil
Levda-yı Hicran/c1/ 361
Münacaat 404

Kamil,Ahmet
Malis Perasim(AhmetKasim Beye)
/c5/ 949
Mecmua-i Maderde 936
Kamil, Doktor Şükrü
Mevsim-i Sayf ve Takvidat-ı Sıhhiye /c1/
Tebdil Hava/c2/ 853,889
Süt 853
Kamil,M(İzmir'li)
Terane-i Garb/c4/ 686
Terane-i Zafer 728
Kamil, Paraşalı
Eboed/c3/
Kiya, Nur(Istılahat-ı İlmiyeden Bir Parça)/c2/ 905
Açkın Sebab ve Alameti 812,908 955,969,989
Kamil,Tepedenelizade
Asuman/c3/ 175
Hülasaha 140
Kitabi-i Garam/c4/ 578
Mecruh Gazilerimizi İstikbal 692
Kasım- Mehmet
Gazel/c2/ 761
Kazım,Eczacızade
İmlaya Dair/c7/ 638,642
Kazım, Mehmet
Kassam Cahut Meyus-u Garam/5/1198
Teessür 1156
Kazım.H
Mülem, Mekaret/c5/ 1096
Kemal, Ahmet
Mehtab/c1/ 166
Kemal, Ali
İlm-i Ahlak/c1/
Birinci Kısım. Ahlak-ı Mazari 551,567,590,613,672,712
Mesuliyet-i Ahlakiye 713,949,958,971,946, 975,
Terakkiyat-ı Edebiye 650
Memalik-i Osmaniyede Terakkiyat-ı Edebiye 652,669,753
Musahabe-i Edebiye 716,758
Parâston
Son Tatil 725
Muhabbet 763
Hatırat-ı Hatife 848
Talebeler 911,926
Müntehib 952
Annemin Fikirleri 976
Bir Gece Evvel 998
Büyük Hafta 1026
İlm-i Ahlak Kaide-i Ahlakın Temyini/c3/ 25
Taharri-i Saadet 52
Taharri-i menfaat-i Umumiye 66
Hissiyata Tebaiyyet 95,115,126
Vazife-i Hacife 126,201
Tevfik Bey,1313,1329,1350,1368,1387
İki Hemşire(Hikaye)/c5/
İlm-i Ahlak 1263,1307,1346,1363,1392
Ne Okumalıyız/c6/ 25,41
Günde Bir Şey Gibi Medeniyet Hey 31
Malumatın İkinci Müdafa-i Hegruası 92
Zola Davasının Ehemiyisi 163
Hem Cidal, Hem Hasbihal 130,226
Tarih-i Hayvanattan Bir Nebze 112
Tarih Kıraatları(1311) 462
" " (Tier'in Bir Heykeli 482
Malumatın Hikaye Tefrikası 15,32,48 66,85,101,125,151,175,199
İlm-i Ahlak. 10,30,47,58,144,190,215 237,268,291,327,353,374,388,408,492
İlm-i Ahlak/c7/ 564,604,632,669,706, 807
Kemaleddin,Muzaffer
Münacaat/c1/ 522
Kemal,Fatihli
Ah Babangah/c4/ 720
Kemal,İbn-ül Emin Mahmut
Marifet/c7/ 568, 694
Kemal,Muzaffereddin Edirne'den
Telid/c2/ 600
Kemal, Tikirdağlı M
Kita/c7/ 888(2)
K.K
Adl'be-i Ahsen/c5/ 963
Haile-i Mabina ve Tıfl-ı Hemrahi 1146
K.N
İnsan İsteyerek mi Sever, İsteyerek mi?/c2/ 841

- L -

Lamih,Tevfik
Tarih/c1/ 93
Tavzih 194
Tarih/c2/ 900
Tebrik-i Miraç-ı Şerif/c5/ 1253
Leyla
Dağlar/c1/ 481
Lütfü
Adl/c1/ 227
Lütfü,Ahmet
Kita/c1/ 274
Manzume 274
Tarih/c2/ 389
Ahlak-ı Mehtul/c5/ 957
Mersiye/c7/ 927
Lütfü,M
Lisanımız Hakkında Sadedilane Bir İki Söz/c5/ 981
Lütfü,Ömer
Makarr Köyünde/c1/ 328

Lütfü,Vakanüvis
Tarihler(Yenişehir'inFethine Dair) /c4/ 637
Tarih-i Feth-i Yenişehir 638
Tarih-i Feth-i Tırhala 639
Ezvaridatı Hatıra/c7/ 547
Ağık,Nazire 718

- M -

Macit
Nisanüvisan /c3/ 274
Kadınlarda Efkar-ı Edebiye Nasıl Olmalıdır? 376
Kısm-ı Nisa 417
Ne Ala, No Ala 445
Kısm-ı Nisa 439
Marillerimiz 439
Mayınsana,Gelin
Mahir
Gazel/c1/ 306
Mahir,Ahmet
Gazel/c1/ 384
Gazel/c2/ 987
Mahir,Hoca
Manzume/c1/ 227
Mahir,M
Şehid-i Mukaddes Abdülkesel Ağagya/c4/ 329
Mahmut,Celaleddin Paşa
Gazel/c2/ 663
Makbule
Menni/c2/ 689
Kıta 689
Gözlerin 689
Makbule,Selanikten
Bir Ağ Günü(Nesir)/c2/ 689
Manzume,Manis
Beş Yaşında Bir Kızcağızın Sözü /c1/ 37
Hased Hakkında Bir Makale 107
Saçlarınız 134
Korsa 135
Manzume
Manzume-i Masume/c2/ 61
Bülbül 693
Maşhar,Ahmet
Tarih /c3/ 901
Maşhar
Tarih/c1/ 93
Maşhar,Hüseyin
Sal-i Cedid i Zafer Tarihi/c4/ 224
Mazlume
Varka/c2/ 926
M.E
Musahabe-i Edebiye/c5/ 1214
Meziyet
Manzume/c3/ 95
Memduh
Taklid/c1/ 480
Manzume/c2/ 573
Nazire 761
Bostancıda Mahmut Nazım Bey Kardaşıma/c5/ 1135
Melehhüf/Kardeşim Semiye/ 1137
Tefekkür-ü Muhterirane 1054
Mini Mini Melkısa 1155
Mecel-i Muhtasır(Kardeşim Nahsine) 1181
Memduh,Çataloalı
Nazire/c1/ 258
Gazel 328
Nahbes 361
Çıkar 385
Veda 430
Ustamız/c2/ 578
Gazel(Eskişehirli Mehmet Nasih'le) 596
Meftun,A Selanikli
Manzume/c1/ 523
Meftune, int i Ibrahim(Selanikten)
Bir Acı Hakikat/c6/ 471
" " " /c7/ 533
Mehcure
Varkı/c2/ 954
Mehdi,Fragerli
İlm i Servetten Bir Mukaddeme /c3/ 361
Mehdi,Mehmet
İngilterede Usül-ü Terbiye 528,572 /c7/ 624
Rus Uleması 749
Mehmet
Nefs-i Natıka/c5/ 1136
Mehmure
Varkı/c2/ 936
Mekin,Suat
Felsefe i Mukuk-u Cemaiye/c7/ 650
Mekki, Muvaffeddin
Varkı/c2/ 634
Zafername/c4/ 797
Klasikler Mahsinin Neticesi/c5/ 1059
Muhaniyat-i Kabetul Sahtan Bir Nefha 1324
Bir Kabr-i Münnur/c7/ 715
Mihri,Fragerli
Kuvvet Münunda Maarifte Aranmalıdır. /c6/ 262
Mihrinnisa
Menimle İshak/c5/ 1180
Mithat, Ahmet
Cemiyet Hakkında Bir Makale-i Mahsusa /c2/ 554
Makale-i İntikadiye(Emile Zola'yı İçin Okumuyorum) 994
İkram-ı Aklam/c5/ 975
Yine Klasikler 1004
Klasikler ve Şehabeddin Bey 1014
Klasikler Meselesi 1036
Klasikler Bahsinin Biraz Tevali 1087

Kemana Bir Ağrıg Şarkı/c7/ 752
Cevab(İsmail Safa Bey) 949
M.Mirati
Bir Çocuğun Mezarında Dayesi Lisanından/c3/ 159
Çoban 269
Muhsin
Şarkı/c6/ 112
Muhtar
Tarih-i Bal-i Meyanin-İİçtimal-i Safer/c4/ 224
Bat-ı Şebi/c6/ 399
Muhtar,Ahmet
Osmanlılarda Tababet ve Eczacılık /c4/ 498
Mersiye/c5/ 1380
Muhyiddin
Aşire/c1/ 360
Bir Mersiye-i Aşıkane 405
Mesnevi 407
Gazel 479
Müfred 505
Geçen Gül Mevsiminde Gönlüme Hitaben Bu Nazmı İnşad Eylemiştim/c2/ 595
Aşire 815
Bir Güzel Kız İçin Söylenmiştir 816
Gazel 378,955,378,908,954, 1064
Geçenlerde Yani Yolunda Şu Koşkda Ağaeasız Olmuştum 908
Birkaşm/c3/ 196
Şasire 212
Tevsilat/c5/ 1235
Münacaat 1235
Gönlüme Hitabım/c6/ 55
Vadi-i Sükuna Düşen Yildar İçin 53
Yad-ı Şaat-i Telaki 139
Aşire 252,439
Dem-i Gurubdan 278
Kıta 277,401
Manzume 302
Şeb-i Mehtabda 320
Yad-ı Merdeni 341
Gazel 341, 379, 422
Terane-i Hava 401
Sabaha Kadar Uyu(Sahra Türküsü) İngilizceden 409
Hudud Hariçi İngilizceden 422
Sipihr-i Merhum 439
Bir Yaz Sabahı İng'den 440
Gül 459
Hayal İng'dan 467
Dün Gece 471
Kuy-ı Canandan Müfarakat 480
İngiliz Edebiyatı Nümuneleri/c7/ Sahilde(Tercüme) 503
Diyar-ı Mechül-ül Ahval 562
Kat Viçeği 581
Seyyahın Avdeti 601

Terane-i Bestane 522
Hayat-ı Bedbahtanem 559
Canana Arz-ı Hafi Üz Zamir 580
Salim 590
Feryad 599
Bir Manzumeden 619
Bir Teresa Keçiçeye 619
Hasan 659
Kita 599,659
Çam Limanında 659
Subh-u Fırkat 711
Safa Bey İçin 712
Bebek Bahçesinde 739
Gazel 860,861
Cevab(İsmail Safa Bey) 625,743
Muhyiddin, Mirza Sait Kaşazade
Aşbai/c5/ 1256
Münacaat 1254
Gazel 1182,1194,1255,1269
Mukbil
Şarkı/c2/ 727,761,925
Murat, Mehmet
Nasihat-ı Pederane/c7/ 719
Gazel 640,680
Murtaza,İbrahim
Bir Yetim Masumun Feryadı/c1/360
Mustafa,İbn-i Musa
İnsan İçin En İyi Arkadaş Nedir? /c1/ 776
Müeddidin
İmla Bahsi/c3/ 353
Müktebi,Hocazade Hafız
Gözlerin/c2/ 550
Canana Hitab 720
Veda 720
Bal-ı Cedid-i Zafer Tarihi/c4 224
Müktebi,Hocazade Hüseyin
Tarih/c2/ 876
Mümtaz
Tarih /c1/ 93
Münir,Salih
Bir İhtiyarın Hikayesi(Flander Edebiyatından) 769,891
M.Zeki
Osmanlıların Fenn-i Tıbba Ettikleri Hizmet/c2/ 703
İslamların Fenn-i Tıbba Ettikleri Hizmet 703
Arabların Fenni Tıbba Ettikleri Hizmet 733

- N -

Nabi
Fikr-i Felsefe-i Alman/c4/ 734
769,784,814,851
Naci

Bürkselden Müfid
Bulut Kamer/c5/ 1319
Naciye, Nuh Kuyulu
Yeni Bir Gazel/c2/ 727
Nazım 727
Neyle-i Mesude-i Hazret-i Hilafetpenahi 899
Nefi(Hanımlara Mahsus Malumat) 56
Nefi (H.M.M) 60
Nefer-i Eşarının Üzerine Böyle Yazılıyor. (H.M.M) 60
Nedir,Ayın
Gülkufe için/c2/ 799
Kanaryacığım 382
Asker Şarkısı/c4/ 653
Nedire, Bint-i Receb
Aşk/c4/ 900
Nedire, Manastırdan
Çocuğuma/c4/ 527
Keşkül-ü Hedeset Bir Masum 637
Nefcimene/c5/ 964
Şarkı 964
Nioran 1235
Bir Gün Sahrada 1320
Gazel 1320
Nefi
Garbın Balo Mecayiinden/c2/ 930
Kıta/c6/ 480
Nefi,Ahmet
Kıta/c7/ 639
Nefi,İbradili Ahmet
Nagıb Aiya/c7/ 673
Neki,Müfit
Bir Mütalaa/c6) 172
Hukuk-u Düvele Müteallik Bir İki Söz 350
Şimal Denizi/c7/ 582
Nelami,K
Gazel/c1/ 230
Nemi,Kursalı
Bir Katla/c5/ 1363
Nesih,A
Türkü/c5/ 1072(2)1135
Demiryoluna Hitab 1135
Nesrullah,Ahmet
Avusturalyada İslam/c4/
Nesum,Avram
Terane-i Zafer/c4/ 728
Cuma Günü Asker Geçerken 895
Bir Genç Kızın Mezarı/c5/ 996
Tebrik-i Cülus-u Hümayun 945
Gazel 1256
Nela-yı Sevda 1320
Bu da Bir Nağme-i Teessürdür 1363
Bahar Geldi/c6/ 320
Hitab-ı Vapesia 449
Nerdem Hayalhanesde Navaf Edersin 343
Nad-ı Naci/c7/ 499
Neleğin 522
Nale-i Firkat 599
Girye-i Ebedi 539
İlk Buse 531
Nüellem Bir Hatıra 681
Kitab-ı Hayatımdan Bir Kaç Sahife 721
Nazım
Gazel/c3/ 158
Nazım, Kastamonulu
Şarkı/c2/ 550,844,924,1015
Gazel 937,1015
Şarkı/c3/ 74
Gazel 95,158
Nehamid-i Seniyye-i Cenab-ı Cihanbani /c4/ 744
Şarkı 882,898
Şarkı/c5/ 1013,1118
Kıta 1342
Şarkı/c5/ 10,422
Cenab-ı Mevlana 80
Gazel 100
Teessür 255
Atalet Mucib-i Sefalettir 345
İşaret 383
Gazel/c7/ 500, 620,799
Neharic-i Ahlak 563
Şarkı 639,842
Kıta 799
Bir Kıtak-ı Müteessirül Firak Lisanından 845
Nazmi
Kıta/c2/ 624
Tarih-i Feth-i Karhala/c4/ 639
Nazmi, Hüseyin
Memurin-i Hariciye ve Diplomatlar /c1/ 61
Diplomasi Tarihine Bir Nazar 85
Diplomasi ve Bazı Mütalaat 100
Hukuk-u Düvel 132,191
Tarih 239
İlm-i Servet 240
Diplomaside İstimal Olunan Lisan 240
Memurin-i Hariciye Hakkında Mütalaat-ı Umumiye 263
Hakk-ı Sefaret 264, 290, 361
Memurin-i Siyasiyenin Tayinine Dair Şerait-i Umumiye 461
Nazif
Hicaat-ı Osmani/c1/ 300
Necati,E
Meşhore'de/c2/ 818
Necati,İbrahim
Cevab/c7/ 960
Necati, Mehmet
Tarih/c1/ 93
Tarih/c2/ 901

Necmi
Edebiyatlı,İhsan
Gazel/c2/ 663
Necib,Paçacızade
Gazel/c2/ 719
Şarkı 815
Necib,Suad bin
Mütecerrime/c4/ 897
Necib,Şekib
Gazel/c3/ 15
Nesibe,Zeyneb(Fındıklı)
Bahar(Nesir)/c2/ 850
Neşat
Say/c2/ 683
Neşat,Sufran
Şehr-i Ramazan/c5/ 1232
Neşiye
Gazel/c4/ 783
Gazel/c5/ 1235
Neşye Paşa
Gazel/c2/ 954, 1064
Nidai,Yusuf
Şarkı/c7/ 942
Nihat,Ankaradan
Gazel/c5/ 1214
Nihat,Halil
Nazım/c5/ 1194
Bir Kız 1256
Gazel 1256
Naciyi Taklid Edebilir miyim? 1321
Nigar,Sıdıt-ı Osman(Hanım)
Cerihadar/c4/ 699
Müessir 793
Eylül Sabahı/c5/ 1129
Pederim/c6/ 384
Nihad, Yusuf/Yenişehirli
Bir Mersiye-i Aşıkane/c1/ 405
Muzafferiyet/c4/ 712
Nikolci,Efrucini
Tebrik-i Cülus-u Hümayun/c5/ 997
Şark ve Garb Sergileri/c6/ 354
Niyazi,
Tasvir-i Yare/c1/ 309
Manzume/c2/ 844
Gazel/c3/ 157
Mahariyye/c4/ 829
Niyazi,D.A
Gazel/c1/ 230, 253
Niyazi,Manastırlı Mehmet
Gazel/c6/ 10,111
Niyazi-i Tebrizi.M
Gazel/c7/ 639
Nizami,Filibeli Mehmet
Kıta/c7/ 941
N.M
Saat/c7/ 841
Sekiz Yaşında Bela Bir Çocuk 860
Hasbihal 860
Kıta, 742,861
Nuri
Şarkı/c1/ 28
Hayal-i Aşk/c1/ 28
Bir Melek 49
Manzume 118, 142
Nuri,A
Gazel/c7/ 820
Kıta 778, 799, 928
Nuri,Abdullahpaşazade
Ind-ı Nazin/c1/ 166
Nuri,Cemal
Hazan İçinde Bir Hazan/c5/ 1097
Nuri,İsmail
Hatice-i Muhabbet/c5/ 1100
Nuri,N
Tayran-ı Hayali/c7/ 885
Nuri,Osman
Ebedi Bir Muhabbet/c3/ 355
Validenin Son Nigahı(Fransızcadan
Muktebes) 462
Cuybar(Fransızcadan) 462
Hatıra-i Tufuliyet/c4/ 732
Nusret
Gazel/c1/ 29
Nutki,S
Garptan Cevab(Garb Mektubu)na
/c7/ 747
Nüşhet,Giritli Süleyman
Hal ve Bal-ı Hayat/c4/ 617
Bir Nüshet-i Serie 748
Gazel 832
Gazel/c6/ 111

- O -

.....

- Ö -

.....

- P -

Piraye,Hadikönünde
Şarkı/c3/ 963

- R -

Raci, Karadiyeli Yusuf
Nüshet-i Şerif/c5/ 945
Ragıb,M
Garb Mektubu/c7/ 730
Raif,İbrahim
Tarih/c1/ 93
Rahmi,Hüseyin
Nizdeki Devr-i İntibadiyeye Size
Bir Nümune Daha/c6/ 22,35
Ramih,Nureddin
Victor Hügo'nun Bir Eseri/c2/662
Gazel 816
Rasih,Mehmet
Manzume/c7/ 819
Rasih,Mehmet(Akşehirli)
O Dilber/c1/ 360
Alfred 360,522

Mîss 453
Gazel 480

Ranim,Ahmet
Eshar-ı Lazan Son Gül/c1/ 11
Koklad ığı Gülü Hayal Ederek 34
Fenerbahçesinde 37
Flandor Edebiyatı Nümuneleri
Hediye 121
Lazım Bir Pazar Günü 121
Mehdden Lahde 122
Volkan 122
Flandor Edebiyatı Nümuneleri 163
Eyyam-ı Aşk 183
Eyyam-ı Hicran 183

Göksuda 146
Didar-ı Yar 254,277,307
Fikr-i Hayal 351
Hen 409
Kitabe-i Gam 498,521
Kitabe-i Gam/c2/543,620,797,1051
Nağmehan-ı Muhabbet 581
Feryad-ı Andelib 795
Aleksand Dumas Filsin Mektubu
Tercüme 905,920
Nazire /c3/ 157
Ahungah/c4/ 519
Kitabe-i Gam/c4/730,748,800, 910
Manzume i Gazaiyye 650
Mai Hendil 882
Klasikler Meselesinin Verdiği
Bir Fikr-i Edebi/c5/ 999
Sarf-ı İbtidai 1030
Meyhude Ağlıyorum(Fiyer Lotiden) 1337
Ömr-ü Edebi 1338,1371
Muhakemat-ı Edebiye1052,1076,1093
1133,1216,1233,1254,1374,1316
1356,1373
Kitabe-i Gam 1077,1237,1260,1278
1288,1340
Heyal-i Tetebbu/c6/95,117,161,186
205,232
Müşahasa-i Edebiye 134
Flandor Edebiyatı Nümunelerinden
Tercüme 156,213
Tekamül ve Terakki 254,278,284
320
Muhabbet Nameleri Ne Yapmalı 351
Muhakemat-ı Edebiye 2,19,35,77
118,136,156,181,208,360
Ömr-ü Edebi 3,22,54,77,153,179,
210,284,422
Kitabe-i Gam 7,40,53,78,99,116
139,159,185,212,239,302,324,348
382,402,426,442,465,483
Ömr-ü Edebi/c7/ 503
Mesail-i Lisaniye 507
Lisan ve Edeb 520
Kitabe-i Gam 525,542,523,664,723
767,828

İngiliz Terbiye-i İctimaiyesi 546,562
Bir Nağme-i Dimağı 645,667

Raşit,Ahmet
Tarih/c1/ 93
Raşit,İbrahim
Gazel/c1/ 29
Rebii,Mithat
Sanayi-i Nefise Mektebi 793, 809
Sanayi-i Nefise Mektebinde 8,31,870
889,907,931
Refet
Kıta Arabi(Tercemi) 39
Refet,Ali /c1/
Nazariyat-ı Fenn-i Musiki 10,36,60
82,102,131,156,190,216,261,261,261
332,358,506
Tahassür/c2/ 954
Nazariyat-ı Fenn-i Musiki
On Üçüncü Dere 619
Rafet, Ali (Antakya(dan)
Kıta/c3/ 159
Şiir Nefile Söylenmiştir 175
Gazel 179
Refet,Ahmet
Nüvid-i Muhabbet/c5/ 1079,1360
İftiçak/c7/ 779
Refet,Ahmet(Ankara'dan)
Bahar/c4/ 548
Refet,Ahmet(Işkodralı)
Ah Eğer Darıldınsa/c7/ 602
Arzu-yu Dil 844
Refet,Hereketzade Ali
Dilip, Şeir/c3/ 148
Refet, Halep'den
Kıta/c2/ 548
Şarkı 549
Arabi Kıtalarıyle Tercümelerinden
562, 720
Asar-ı Selaftan Nümuneler
Münacaat 687
Aşk 688
Vasf-ı Gülşar 688
Nevize 688
Müfredat 688
Sinan Paşa Nazarnamesi 819,980
Şuun-ül Hezaain/c3/ 41,172,193
Vecaib-i İnsaniye 22
Tavukluname/c4/ 729
Encam-ı Cem/c6/ 131,253
Yemme-tfl Edeb/c7/ 823,944
Fonoğraf 760
Refet,Halil Selanikten
Tek Nazin Bir Dakika/c2/ 879
Levha-yı Hayat Yahut Saniye/c3/
12,4762
Şerait-i İzdivac 75
Vezaif-i Zevc 134
Vezaif-i Zevce 159

Jul ve Biraderi Aleksand 176
Tıfl-ı Yaim 231
Hafız Süleyman 335
Bileteci ve Ailesi 344
Ihtiyarlık Bir Hatıra 430
Selanikte İken Yahut Garib Bir Tesadüf/c4/ 774, 791
Nedime Yahut Gelin Odası/c5/ 537
1082,1042,1062
Bir Tıfl-ı Bikes 1075
Münacaat 1156
Bazı Malumat-ı Tarihiyye (Selanik Şehri Hakkında)/c7/ 667
Refet,İbrahim Hilmizade
Tarih/c2/ 901
Nizami/c4/ 530
Ali Efendi 565
Nişancızade 609
Vasıf Ahmet Efendi 637
Nazmizade 651
Vecihi 652
İbrahim Paşa 652
Mir Mehmet Yaim 652
Hüsrev Efendi 652
Yusuf Bin Abdüllatif 704
Nişancı Mehmet Paşa 704
Cevri 704
Müneyin-i Şehir Şehrizrfeno 705
Hasanbeyzade 793
İsmail Asım Efendi 793
Sadullah Enveri 794
Sadettin Efendi 794
Dursun Bey 821
Nevizade 821
Selanikli 821
Arif Efendi 821
Rahmi 853
Salakzade 853
Muslihiddin Allari 853
Müverrihin-i Osmaniye 576,586/c7/ 587,607,608,609,672
Refet,M
Bahar Olmuş/c2/ 799
Auzu/c3/ 15
Filizinden Yeni Koparılmış Bir Çiçek 249
Bilgi/c4/ 162
Ulum ve Fünun Neye Karar? 603
Ayrılık 732
Bir Yabani Çiçek 881
Nigazinin Kitabe-i Seng-i Mezarı 916
Masum Bir Hatıra 924
Hasan Idi(Alfred De Musse)den /c5/ 1013
Ağladında Ciğerimi Bağladım 1014
Mini Mini Anne(Tercüme) 1033
Bir Seher Açılışı 1053
Tevhid(Volter)den 1076
Çiçek 1076
Gecesi Yatmıştım 1075
Nimaye-i Ibn-Ül Farz Tercümesi 1095,1195
Ayrılık Bu Hale Getirdi Beni 1095
Biter Türkü Sayılmaz mı? 1095
Çocuk Uyuyuşu 1096
Minni 1136
Allah(Muiyen Kula'dan) 1156
Manzume/c7/ 620
Hayat-ı Edebiye Kadigar 719
Refet,Memduhzade
Namus-ül Tedavi/c2/ 694,730,770,756 838,936,1004
Vecaib-i İnsaniye 1001
Miraç-ı Saadet
Mukaddeme 648
Cild-i Evvel 648
İkinci Cilt Fezail ve Rezail 674
Üçüncü " Envai Ahlak 718
Dördüncü Cilt Hasalat-ı İnsaniye 786
Beşinci Cilt Takdir-i Meratib 867
Namus-ül Tedavi/c3/ 32,60,83,104,144 164,185,206,239,426
Miraç-ı Saadet/c3/
Hayır ve Saadet 99,131
Muhabbet ve Sadakat 198
Miraç-ı Saadet/c4/
Terbiye-i Sıbyan 548,567
Tedavi-i Emraz-ı Hafsaniye 839,849
Namus-ül Tedavi 553,658,769
İlaci Arz 713
İlave/c5/ 1115
Refet, Mehmet
Ders-i Tecrübe/c1/ 327
Fen ve Sanat/c2/ 617
Hikaye-i Osmanide Memdühün vasl ve Faslı 622,657, 695
Hiç Bahtsız Bir Hayat 812
Tulu-ı Afitab(Ruso)dan 879
Mukaddemat-ı Edebiye/c4/ 559,578,595 619,640,672
Tacit(Hişyarizade Salih Ziya Beye) 571,610
Ulum ve Fünun Neye Karar?600 621,644
Müsahabe-i Kalemiye-i Amal 693
Mükemmel Mulk 697
Refik, Ahmet
Kacb Edebiyatı Munazalerinden/c1/ 431
Gelobek(Kemali Feyzisazadan)/c2/ 919
Zehme Bahçesi/c3/ 110, 128
Tefek Bir Tiyatro(Tiyatro)185,205,225 305
Kelime 275
Akşam (Paul Bourge'nin Bir Hikayesinden) 309

Kontes Mina(Hayat-ı Hakikiye Sahnelerinden)Andre Torpe'den Ter. 320
Elma Ağacı(Andre Turiyeden) 404
Rafet 430
İki Dalgın(Tiyatro)777,887,905,922,937/c4/
Sabah Hesidet-i Sevda 788
Kitab-ı Muhabbetten Mirat-ı Sevda 799
Deyle-i Izdırab 933
Ahzan-ı Muhabbet(Andre Turbeden) 943
Kraliçe Viktoryanın Romanı 932
Kedig Kuşu 936
Güller/c5/ 985
Nigane-i Muhabbet 996
Kalb-i Sakin 1039
Ah Eğer Seviyorsan 1078
Tatil(Teroüme) 1080
Kalb-i Duzan(Mehmet Faik Beye) 1138
Sevda-yı Vebab(Rami Beye)1145,1147
Gülbüle 1156
Remzi, A
Arz-ı Hakikat/c2/ 660
Remzi,Ali
Hay Heytam(Mütalaa Gazetesinden Muktebes) /c2/ 140
Remzi, Hikmetizade
Tarih/c4/ 725
Remzi,Mehmet
Alphonse Daude/c6/ 207,235,264
Remziye,M
Muharrerat-ı Nisvandan İsdivac /c2/ 927
Resmi, İsmail
Tarih/c1/ 94
Reşat, Ahmet
Mensbinal i Viodan/c3/ 38
Reşat,Ekrem
Mütalaat-ı İtisadiye/c4/903, 927
" " /c5/945,960
980,997,1032,1113
Haklyye-i Hatırat(Kardeşim Ahmet Hasim Beye) 1257, 1337
Reşit,Ahmet
Seyyahat Hatıratından/c5/ 1044
Reşit, Halep Vali Muavini
Hazire/c2/ 982
Reşit, Mustafa
Yadigar Edilmiş Saça/c4/ 597
Gül 613
Nisvan 637
Bir Sabah/c7/ 621
Hesidet-i Gam 580
Firtına-i Celil 622
Bir Validenin Hasbihali(Fran) 825
Reşit, Zeynelabidin
Tasdis-i Hikmet(Sefine-i Nuh Nam Eserden Mehuz)/c2/ 99
Ne Güzel Sefer/c3/ 71
R.M
Sinar ve Tabib(Merhum Serif Rıza-nın Hatırasından)Teroüme/c1/393
Cevab-ı Malumat/c2/ 752
Bir Mesele-i Hanuniye 756
Rıfat, Ahmet
Mahsuse/c1/ 273
Rifat, Halebden
Bir Arab Hemcasında Bir Eser Okurdum ki/c1/ 479
Mütf ed 119
Hata 186,479
Gibta 279
Hikmet 279
Bir Mekteb-i Edeb 306
Şaşkı 506
Rıfat,İbrahim
Sevdasede/c1/ 449
Rıfat, Hilisli Muallim
Hata/c2/ 799
Sehab 1043
Sevdalda Münasebat 1043
Rıfat, Muhammet
Intizar/c1/ 405
Rifat,Osman
Ceb-i Hüsran/c5/ 1363
Tedkikat/c6/ 111
Rıza,Ali Vefalı
Bir Genein Veda-ı Edebisi/c2/ 663
Aşerane/c3/ 38
Nazire 113
Hata Sahsi 291
Gül/c4/ 497
Bahar 729
Güzel Sevgili/c5/ 1339
Şikayet-i Vahid/c6/ 24
Rıza,Necib
Hatıra/c2/ 761
Hata 847
Hata 847
Rıza,Sinopolu
Bir Muhterim Haderiyle Mükalemesi Hirmandan Ali Saint Pierre /c3/ 403
Riza Tevfik
Felsefe/c2/ 1016
Servet ile Fenain Münasebeti Hüseyin Fehmi Beye /c3/51,63 97,125,214,252,321
Rüştü
Bir Sahnada/c5/ 1035
Gezel 1053
Rüştü,Halil
Kilidare/c1/ 25

Gazel 53
Nasbihal-i Sevda 120
Sa al"i Canan Lahut Matem"i Seke-
rim 395
Rüştü,İbn-ül Nazer
Tesdis/c1/ 52
Sevdiğim 496
Müstezat/c2/ 577
Gazel 923
Nat-ı Nebevi/c5/ 973
Gazel 1304
Intibad/c6/ 8
Gazel 10,401
Kita 277
Rüstem
İstifsah-ı Nahrai/c6/ 36

- S -

S
Gazel/c1/ 134
Sabih
Yoltere yüre dusya memleketinin
Tavsifatı/c6/259,289,342,364,386
406,427,447
Sabit, Enverizade, Mehmet
İslamların Sıranata Ettikleri
Hizmet/c1/ 466,492
Sabri,M
Esfas-ı Darüm/c7/ 904,933
Sabri,Salkandilli
Tarih-i Sal-ı Cedid-i Zafer
/c4/ 724
Sabri, Mustafa
Teessüf/c7/ 660
Makale-i Mahsusa 714,751 ,765
Cüretli Bir Dekedan 363
Sadettin
Tecane/c4/ 725
Sadi
İnfial/c2/ 636
Mürsed 746
Gazel 315,900,923
Aile Manzumeleri 883
Tahlid 919
Ey Dedler Hal 981
Aile Manzumeleri
Kiran Savgası/c3/ 117
Kitabi-i Garam/c4/ 891
Tıfl-ı Peyvar-ı Melebek 519
Yenişehirin Evladı Lisanından
760
İtiraf/c5/ 995
Ameci 995
Mürsid 1194,1321
Niyaz-ı Aşıkane 1213
Sulu-u Aşk/c7/ 409
Şam-ı Hayat 762
Sadi,Edirneden
Gazel/c2/ 816,1015,1064
Sıta 978
Kein-i İbtila 978
Sabah-ı Vuslat/c7/ 96
Gazel 96,153
Tevhid 157
Gonca 196
Tıfl-ı Naim 229
" " 231
Kadigar/c4/ 579
Ir Asker Lisanından 744
Aile Manzumesi 777
Sevin Ana Gelin 846
Gazi-i Merhum Hüseyin Baba 864
Şule'a-ı Aşk/c5/ 894
Sefa et 995
Uzun Hayvanlı Manzumeden 1113
Kita/c7/ 539
Sadi, Ahmet
Tarih/c1/ 93
Ta in/c2/ 900
Gazel/c5/ 1156
Safa-is ail
Hisiyat/c3/ 236
Gazileri Istikbal/c4/ 667
Tatura-i Hamidiyesi 14
Saadetlü Nasiha ey Efendiye 382
Ahmet Ihsat Efendiye/c7/
Mahbub u idin eye 768
Safi
Ta i /c1/ 94
Safvet
Sone Nerin/c3/ 597
Said
Şarkı/c2/ 185
Gonca 1063
Said, Arabzenli Mehmet
Manzume/c4/ 726
Said,Hüsnüzade
Neva-ı Zafer/c4/ 606
Manzume/c7/ 627
Salahi
Müteveffa(Suy Destanı)asmasnat/dan
Terceme/c3/ 1138
Kita/c7/ 640
Salih,Naiz
Cemal Neye Verdiğim Fotoğraf Üze-
rine/c5/ 1118
Salih, Amasyeli Mehmet
Tevaife Bir Nazar /c7/ 534
Salim
Tarih/c1/ 93
Tarih/c2/ 900, 901
Samed,Ömer Lütfü
Hediye/c5/ 1284
Samih
Şarkı/ 160
Samih,Abdurrahman
Yeni/c7/ 926
Samih,Nureddin
Nasiye/c2/ 549

Sami
Tarih/c1/ 93
Saile-i Sagire(Madam Dupe dö Vermin Asarından)/c2/ 684
Sami, Abdülhak
Fol ve Firjin Hakkında Bir İki Söz/c1/ 53
Gülşabani Tahire(Lamartinden) 255
Tevki-i Harbden/c4/ 894
Sami, Abdülkerim
Geceydi/c5/ 1120
Bir Hakber-i Hürriyetkum Üstünde 1341
Sami,Abdülhaki
Tamâlât/c3/ 176
Sami,Abdülhanafi Edirneden
Kitabe-i Seng-i Mezar/c4/ 829
Sami,C
Sehabe-i Feere/c5/ 1033
Sami N
Pecsime/c4/ 733
Sami,S
Dö Üyorken/c5/ 1096
Feryad(Kardeşim Memduh Kemalına) 1182
S.E
Gazel, Arka/c7/ 779, 900
Selahaddin
Tarih-i Feth-i Menlşehir/c4/ 628
Selahaddin,M
Gazel/c2/ 662
Tahassür 878
Gazel 1063
Selami
İstika/c1/ 503
Semayi,Osman
Hayal-i Fâin(erhum Fain -ey Hakkında)/c3/ 407
Serçe
Gazel/c2/ 660
Seri,S
Kita/c2/ 647
Servet, Saliha
Ahbiyet-i Emel/c6/ 17
Dilenci 165
Tefekkür-ü Aşıkane/c7/ 939
Serya,A
Bir Mütalaa-ı Hitarafane /c7/ 378,900,918, 961
Seyfi
Gemici Türküsü/c5/ 1099
Akdeniz 1341
Gemici Şarkısı 1341
Gemici Çocuğunun Türküsü 1379
Bir Ailenin Mezarları/c6/ 171
Askerin Niganlısı 367
Sözde Lisan-ı Tahrir 423
Bir Dünyaya Hitab (İng'den) 445
Hayat(ing'den) Lored Hugton /c7/ 540
Cihan ve Hayat 543
Kurun-u Mâziye Ait Tedkikat-ı Tarihiye(Süleyman Nutku Beye) 614
Aydos Kahramanı 684
Dökülmüş Yapraklar(Misters Norton'dan 837
Hayretin Barbaroosun Mezarı 754
Sezai
Gazel/c1/ 384
Sezai,Ibn-ül Celal
Tarih/c1/ 93
Sezai, Şair
Müfred/c3/ 96
Sezai,Edirneden Nefet
Gazel/c3/ 96
S.G
Kita/c2/ 596
Sıtkı, Hasan
Hanat-ı Hayret-i Nuran 220
Simon,Tannus
Beavi Şekilleri Hakkında Bir İki Söz/c3/ 721
Siret
Sepidar-i Aşıkane/c3/ 139
S.S
Kita/c2/ 816
Tesellâm 954
Suad
Bibliyomafya/c1/ 317,367,511
O Lem Yeʾil Biyâin?/c7/Ali Fürusan
Şeye 540
Manzume 799
Mesud Bir Genç 927
Suad, Ahmet
Manzume/c2/ 227
Ah Ey Hub-u Lutif 359
Ahenste Mesafe 430
Suad Ibn-i Necib
Hamamı Tek Sevecim/c3/ 270
Bir Validenin Hayat-ı Mavabidesine Mütabı 429
Suad,Omer Lütfü
Gazel/c5/ 1169, 1380
Suad,Süleyman Yusuf
Gazel/c5/ 1137
Subhi
Kita/c2/ 550
Gazel 550,577,816
Subhi, Mehmet Vahaizade
Gazel/c1/ 360
Tevhid/c2/ 600
Sürüri, Karinabalı
Münacaat/c1/ 523
Sürüri, Nazif
Adab-ı Marifet-i Harbiye Yahut Muaşeret-i Zabıla-i Osmaniye/c1/ 12
Tarih 75
Hizmet-i Aşlan 208
Hat-ı Şerif 210
Şarkı 258

Nazire/c2/ 718
Tarih 303
Hanımlara Talim-i Kitabet 924
Hanımlara Ait Kalyşat'da55,59, 65
Yirk Beyitte Nahv/c3/ 373
Osmanlı Hanımının Tanzim ve İstikmali 349
Kırk Beyitte Nahv/c4/ 540,703
Hakınız Yavrucuklarım/c5/ 996
Hanzume 1057
Gazel 1234
Hilafet-i Muazzama-i Hamaniye 1232,1252
İlm-i Servetten Bahas-i Nafiliyat /c6/ 193
Takdirat-ı Edebiye/c7/ 887
Sürüri,Yusuf
Hedevi Kısa/c2/ 559
Gazel 761
Ruhum 798
Süleyman,Eğridirli
İmla Bahsi/c3/ 371
Süleyman,Katem
Adem-i Hemahi Fransızca Bir Negidenin Hercümesi/c1/ 143
Gençlik(Fenelon)dan/c2/ 607
Bir Hen İçin(Erman Bilüstar'dan) 687
Hasret-i Hüsanın Hilden Tahlisi (Victor Hugo'dan) 879
Süleyman,Kulaksız
Kıta/c2/ 954
Sümbüli,S
İki Fakire/c7/ 759
Hektub-ı Manzum 759
Baht-ı Siyah 820
Çoban Kızı 882
Mersiye 926

- Ş -

Şadi,Ali
Hanzume/c2/ 915
Ateşin 978
Taklid-i Hava-yı Muallim 987
Kıta 978, 987
Kıta/c3/ 74
Hanzume/c4/ 533
Beyaban-ı Gaibane 636
Gazel/c5/ 1057,1363
Nazire/c6/ 360
Şaika
Sonbahar/c7/ 689
Şakir
Tarih/c1/ 94
Hanzume/c2/ 719
Takriz(Hehmed-i Mihr-i Cemal Hakkında) 722
Hanzume-i Nazariyye/c4/ 780
Şefik
Bir Hergüzeşt/c2/ 812
Şehabeddin,Cenab
Had-ı Hebabın/c1/ 328
Gazel 334
Hafriyat-ı Nazıye 364
Nısf-ül Leyl 406
Hanimler Hecelesi/c5/ 1002
Şekib,Hüseyin Kütahyalı
Sonka Froncois Coppeden/c3/ 234
Gazel 15
Hayatı ile Roman Kelifiyle Hegşul Olan Hadına/c4/ 578
Şeni,
Ahlakın Sairi/ Molla Camiden/c1/ 258
Tasvir /c2/ 549
Gazel 646
Bilo Ha Bin vadiMinyadan 721
Minyada Hergeyin Safası Bir midir? /c3/ 337
Hale Tahsi 412
Şeref, Mahmut
Hilhiyografya/c1/ 367
Malumat 361
Şerif, Mahmut
Hisani Delile-i İslamiye/c1/ 346,370
Mabadi-i İlm-i Servet: Mellifi: Emil Haveli 1265,1277,1279,1506 1328,1365/c5/
Ahlak Hası/c6/ 11,61,93,123,145,201 311,330,369,414,430,453,474
Şevki, Mustafa
Cane-i Hab/c1/ 522
Şevket,M
Hat-ı Hebi/c6) 205
Hanzume/c7/ 727
Sahaif-i Aşktan 943
Şevket,Beyazıtzade T
Gazel/c5/ 1263
Şevkl,Muhammet
Hanzume/c1/ 142
Şevki,Tuscuzlu
Fotoğrafçıya Ait Bir Makale/c1/340
Şükrü
Tarih/c1/ 33
Hacih/c2/ 900
Şükrü,Sahib/İzmir'den/c2/
Hesküret/c2/ 592
Şükrü,Kazım Somalı
Hanzume/c2/ 578
Şükrü, Ahmet
Hiyt-i Resulullah(S taala anha) /c2/ 803
Şükrü,Vahdettin,İzmirden
İmla Hüsabı Hocasından/c2/ 1054
İmla Heselesi/c3/ 71

- T -

Tahir, Mehmet Hamamakan
Ilm-i Servet Neye Yarar?/c4/ 916
Bir Tıfl-i Hikes/c5/ 1321
Tahir, Hüseyinzade

Bir Bir'i Metali 519
Kahramanane Bir Recyol 668
Gazel/c6/ 405
Tahsin,İbn-ül Hak
Alim/c5/ 1213
Tahsin,H
Haver/c7/ 660
Naz-ı Dil 720
Garam-ı Dil 799
Kadir ne Kıymeti vardır, bu Sarı
bisudum? /c7/ 861
Talat,
Nevadd-ı Adliye/c1/
Tadil-ü Tenkihat-ı Cezaiyye 127
Mükemmelat-ı Adliye 175
Indettetkik, Mucibin nakz,
ve mabeğttasdik 163
Mukteteatat-ı Mühimme-i Siyasiyye
614
Mürur-u zaman 236
Meyelan-ı Cürm 213,282
Madde-i Umumiler,mehakim-i ticaret
262
Muvazene-i Adliye,Arz-ı Mükrem
330
Nasiyye-i Muhakeme 355, 337
Şart-ı Evvel Meroi-i Kanuni 429
Şart-ı Sani Esas Madde 429
Şart-ı Salis Kabil-i İcra 429
Şart-ı Rabi'al-i Kayetegayyer 429
Muvazene-i Adliye 496,519
Nüvvat ı Adliye 214,237
Tarihi Mukuka bir Nazar
Hakk-ı Ceza 152
Mukteteatat-ı Mühimme-i Siyasiyye
/c2/ 593
Müsamaka-i Kanuniye/c3/ 378,439
" /c4/ 549
Talat,M
Didelecim/c7/ 882
Gazel 719,739,819
Talib,Veli
Canana Mitab/c2/ 605
Tantavi,Selami
Cezire/c5/ 1020
Tarık
Şarkı/c2/ 908
Bir Manzumeden/c3/ 590
Tarık,Mehmet
Tabattuz/c2/ 1043
Nazım 1063
Edebiyat-ı Hakikiye Meraleri
/c3/ 149
Tayyar,İbnüşşeyh
Dünyada Meşeyiz Safası Bir Mi
dir?/c3/ 535
Ekmek 393
Elemt-ı Sevdandan 416
Teodoridi,Tokididi
Ilk Elemanı/c6/ 467
Tevfik,Ali
Tıfl-ı Yetim/c3/ 330
Tevfik,Ahmet
Tabib/c1/ 91
Tabib/c2/ 901
Tevfik,Ebüzziya
Mecmua-i Ebüzziyadan Muktebeattır
/c3/ 169,191,351,369
Adab-ı Telebbüe 213
Muhasebe/c7/ 666,667,805,826
Tevfik, Hafız
Tarih/c1/ 93
Tarih/c2/ 901
Tevfik,Hüseyin
Aşk Yıldızı/c4/ 834
Tevfik,Hüseyin
Sanat İle Fennin Münasebeti
Hususunda Fikrumuz Beyan/c3/
51,67,97,125,214,252,321
Bir Şair İle Bir Şeyhülislam Arasında
/c2/ 1115,1216,1317
Tevfik, Selanikli
Hikaye/c2/ 991
T.C
Tahassür/c4/ 741

- U -

Ulvi, Abdülvahab Efendizade Abdurrahim
Cezire/c2/ 1064
Esta/c3/ 29
Gazel 74,157
Tıfl-ı Yetim 229
Tarih-i Fetih-i Yenişehir/c4/ 638

- Ü -

.....

- V -

Vahid,Aziz
Ecl(Fasl 33 Maupassant)dan 657
/c7/ 673, 692
Vahdeti, Abdülkadir Sabitnagazade
Dökme Muvaffakiyeti/c1/ 726
Bir Avi Vilayetinin Tahassürü
/c5/ 1338
Vahyi,Nikosinli İbn-ül Hasan
Hesti-i Muhabbet/c6/ 361
Kabil mi Hiç?/c7/ 528
Hisset-i Garam/c7/ 630,637
Vahyi,Receb
Manzume-i Muhabbet/c2/ 799
Gazel 762,818,845,878, 879
Nazire 844
Ey Gül 903
Vasfi, Şeyh
Manzume-i Nizamiden Bir Parça/c4/
860
Nasa/c6/ 204

Vasıf, Mehmet
Ahlaka Dair Bir Makale /c2/670,732
663,690
Vazi,Ahmet
Hala Vahsi/c3/ 189,249,278
290
Vecdet,Tefik
Mükaleme Hakkında Hoşkoroldum Bir
Makalesi/c5/ 1125
Vanide(Vesduh Leyo) 1198
O Gece 1236
Ömr-ü Garib 1295
Şimendiferde(Andre Torpe'den)1244
Ona Yazmıştım 1337
Vecdi,M
Teakûs-i Enzar/c3/ 495
Vecihi
Gazel,Şarkı/c1/ 307
Takriz(Meşhur Mihri Cemal Bey)924
Mektub/c3/ 285
Vecihi,Asım
Tarih/c2/ 375
Vefa
Gazel,Kıta/c1/ 479
Vicdani,Hadik
Nazire/c1) 237
Şehid-i Ferid/c4/ 364
Manzume/c5/ 1072

- Y -

Yahya,Abdülhak
Çamlıcada Bir Bahar Hatıresi
/c4/ 745
Yahya Hayati,Hasantahsinpaşazade
Bir Nazire/c1/ 328
Yahya,Yenişehirli
Kıta/c6/ 277
Yaşar, Hat-ı Hadri
Nazan Unvanlı Manzumeden/c5/ 1073
Şarkı 1076
Takta 1137
Yardeş Yüreği 1235
Şarkı/c6/ 360
Şarkı/c7/ 500
Y.K
Kıta/c2/ 550, 595
Gazel 595
Köyde 846
Arkadaş 846
Hitab 982
Y.M
Şarkı/c5/ 1194
Yorgaki
Etba,ya Kanuniye Takrirleri/c3/
13
Kabl-el Hüküm Tevakif Kaideşi 1319
Muhasebe-i Kanuniye/Talat Bey
Efendiye/c4/ 549,563, 585
Yusuf
Kıta/c6/ 320
Gazel 360

Yümni
Tarih/c1/ 73
Tarih/c2/ 876
Tebrik-i Cülus-u Hümayun/c5/ 945
Yeşci
Kıta/c1/ 505
Gazel/c2/ 596

- Z -

Z.B
Sahaif-i Alem/c7/ 925
Z.D Ehsaniyeli
Gazel/c3/ 74
Zehra,Fatma
Zeyneddin/c2/ 727
Zeki
Eski Mısırlılarda Cenaze Alayı
/c1/ 294
Garb Musikisi/c3/Tercüme 171
Garam/c6/ 82,146
Hayal 381,441
Hatıratefat 400,421,440,460,480
Hüsn alaşanın Bir Kasidesinden/c7/
501,
Kesr-ı Kuasirin 622,640,686,720
762,797,801,822,843,861,883,941
959
Hükmet-i Lisaniye ve Lügat-ı A-
rabi e Muharriri Corci Zeydan
Tercüme/766,786,815,835,856,875
Zeynel Abidin
Şarkı/c1/ 406
Z.K
Fikr-i Mustafa/c6/ 138
Zihni,İsmail
Mecmua-i Nikat/c7/ 761
Zihniye
Güzelsin/c3/ 236
Ziver,
Mustafanın Köyünde Bir Ziya-ı Hü
tecessüf/c3/ 365
Sikl-ı Kalem 228
Ziya, Hâlili İdadi Müdürü,
Mektub/c2/(Maarif Gazetesine
Cevab)/c2/ 1039
Mecmua-i Kadime -i Şarkiye Ede-
biyatına Bir Nazar/c5/1224,1305
1339,1357,1375/c6/ 9,23,29,39,141,
166,188,214,239,259,309,347,366
388,407,429,446,472/c7/510,526
555,626,646,689,725,744,789,807,
845,909,946
Nata/c6/ 252
Nihillide Bir Gece/c6/ 344
Muhabere-i Tıbbiye/c7/ 567,606
Ziya, Kadri
Şark/c2/ 601
Ziya,Camiden
Şefik Mahçesi Yahut Vişlide Bir
Sene/c6/ 195

Ziyaeddin, Hafız
Tarih/c1/ 94
Ziya,M
Bir Hatıra Veda/c2/ 920
Ziya,Nagıb
Gazel/c2/ 988
Ziya,Safveti
Varun-u Bil /c3/372,396,413, 440
(Mukaye)
Amerikada Edebiyat Ne Merkezdedir
Revue Anglo-Americaine'den 272237
Fransız Edebiyatından/Guy de Maupassan/3,6,335,389,409
Emile Zola ve Asarı 434,459
Ziyaettin, Yusuf
Asude/c6/ 45
Varkı/c7/ 958

M U H T E L İ F N E S İ R L E R

Birinci Cilt

Asar-ı Fenniye-i Şairane		19
[illegible] Hayal Ederek	Ahmet Rasim	34
Bir Günde		172
Münacaat	Mustafa Fatih	230
Didar-ı Ilar	Ahmet Rasim	254,277 ,307
Takrîz (Sefine-i Nuh'dan Kitabdan)	Galib	257
Tasvir-i Yara	Miyazi	309
Esir	Hocazade : Cevdet	326
Fikr-i Hayal	Ahmet Rasim	351
Bir Demet Çiçek	Ahmet Rasim	450

İkinci Cilt

İntihab-ı Efkar		545 ,621
Agah	Bedri Ziya	579, 624
Bir Gencin Veda-yı Edebisi Vefalı	: Ali Rıza	
Akşam Zamanı	Abbas Naveri	663
İftirak-ı Ebediyi Müteakib Muslin Bir Gece	H. Galib	686
Bülbül		717
Feryad-ı Andelib	Ahmet Rasim	795
Beş Dakikalık Bir Hayat	M. Refet	812
Bir Sergüzeşt	Zafirali Şefik	812
Tezarru	Mehmet Hamdi	843
Siyah		902

Üçüncü Cilt

Temaşa	[illegible]	34,74
Teessür (Tarik Gazetesi Muharriri Merhum Esat Bey Hakkında)	Rafet Deniş	113
Maziye Bir Nazar	Esat Celal	152,174
Nevha-i Yetimane Kayserili Mustafa Bin Musa		173
Korfu'da Bir Akşam	Hüdai	180
Tahassür	KasımGazani	211
Gazanı Pek Severim	Suad İbn-iNecib	270
Bir Levha	Kayserili İbn-i Muna	270
Müt'asayı Severim	" " "	309
Elhakkuyalu vela yula aleyh	Mithat Baharî	337
Ebedi Bir Muhabbet	Osman Nuri	355
Mustafanın Köyünde Bir Gün-yı Müesseif	M.Ziver	365
Hayfa.! (Şamlı Merhum Mehmet Bey Hakkında)	M.Emin	367
Korfu'da Hayat	Hüdai	385
Bir Levha-yı Hayat	Kazım Kazani	388
Bir Validenin Nevsad-ı Havabidesine Hitabı	Suad Bin Necib	429
Güvaşlarım	Merzifonlu Mehmet İffet	429
Meşher-i Zahandan Bir Levha	Ebul Faruk	442
Girye-i Veda Haleb'den Emiri-zade M. Fahaüddin		461,484
Rafet	Ahmet Refik	490
Öksüz	İbn-üş Şeyh : Tayyar	490

Dördüncü Cilt

Elvan-i Ecsam	Mahmut Celal	521

Gül	Ali Rıza	497
Ahungah	Ahmet Rasim	519
Levha-yı Tabiat Yahut Kafkasya Dağlarında Mayıs		
Alemi	CelalEnis	640
Ah Şabangah!	Fatihli Kemal	720
Edvar-ı Hayat	Mahmut Celal	721
İnsan İçin En İyi ArkadaŞ Kedir?Mustafa İbn Musa		776
Kuş Dilinde	HüseyinTevfik	852
Cuma Günü Asker Geçerken	Avram Naum	895

Beşinci Cilt

Levha-i Teessür Yahut Aşk-i Yek Katre	M. Tekai	1024
Kalb-i Cankin	Ahmet Refik	1039
Asker Oğlu	Ahmet Mithat	1050
İki Esir	Necib Asım	1050
Nigah-i Kebudfam	M	1097
Hazan İçinde Bir Hazan	Osman Nuri	1097
Gemici Kardı	Seyfi	1099
İlave	Manastırlı Refet	1115
Geceydi Selanikli	AbdülkerimSami	1120
Kalb-i Cuzam (Mehmet Faik Beye)	Salihanı-zade Ahmet Refik	1138
Bülbülle	" "	1156
Seherdi Selanikli	Abdülkerim Sami	1195
O Gece	Refik Necdet	1236
Ömr-ü Garib	" "	1295
BirAni Dilencinin Tahassürü Bir Harab Kulübe Önünde	Abdülkadir Vahdeti	1338
Güzel Seali	Ali Rıza	1339
Ömr-ü Edebi	Ahmet Kasım	1358,1371
Buse-i Hicran	Ahmet Refik	1361

Altıncı Cilt

Şikeste-i Ümid	Ali Rıza	24
Sekr-i Mustafa	M. Z	138
Bir Ailenin Mezarları	Ali Rıza Seyfi	171
Mahviyet-i Emel	Salime Servet	171
Kaza	Şeyh Nacfi	204
Teessür	Kaytazzade Nazım	255
Atalet Mucib-i Sefalettir	" "	345
Hayal	Zeki	381, 441
Şezerat	Andelib	327
Hayal ve Hakikat	Refik Ali	442
Hanım Eli	Mehmet Celal	448,469,486
Kitab-ı Hazesin	Avram Naum	449
Defteri Danış	Cihangir Hadecani	463

Yedinci Cilt

Cihan ve Hayat	Ali Rıza Seyfi	543
Bir Nağme-i Dimağı	Ahmet Nasim-Kuneddin Ferruh	645,667
Hasarif	Mustafa Hamdi	727
Tavsife Bir Nazar Laskiyeli	Mehmet Salih	534
Nida-yı Tahassür	Isak Karcara	523
Kabil mi Miç? Nikşinli İbn-ül Hasem	Vahyi	528

Cinayet-i Ebedi	Ayram Nazım	559
Şimal Denizi	Vüfid Naki	582
Bir Sabah	MReşit	621
Fırtına	Mustafa Reşit	622
İstiğrak-ı vairane	Mithat Baharî	641
Emin-i Muzdaribane	Refik Ali	642
Sonbahar :Dün Akşam	Salha	689
Bir Kadın-ı Pürnur	Muhyiddin Mekki	715
Münekşe	Salihi-zade Mehmet Ihsan	764
İftirak	Ahmet Hafet	779
Kaabilhal	Abdullah	800
Tayran-ı Hayali	M. Nuri	825
Tului	Halil Edib	844
Sahaif-i Alem (İbn-i Mahmut Asım Beye)	Andelib866831,904	909
Berk-i Hazan	Halid Eyub	903
Enfas-ı Ömrüm	H.Sabri	904,933
Sahaif-i Alem B.Z		929
Heyhat	Ahmet Enveri	939
Düşünmek, yapmak		725

Not: Yukardaki nesirler daha çok deneme nevine yakındır.

E D E B İ M A K A L E L E R

Açılışından [illegible] tarihi Süre zarfında Cereyan Eden Edebi Hadiseleri Bir Özet , Bilanço da kritik havasında değerlendiren Edebi İCMALLER

Birinci Cilt

İcmal -i Edebi -Yok-

İkinci Cilt

İcmal-i Edebi 373

İçüncü Cilt

İfade (İcmal -i Edebiye) Dair 166
İcmal-i Edebi 163,183,208,237,248,269
284,308,322,349,364,384
404,425,457,476

Dördüncü Cilt

İcmal-i Edebi M.E 496,516,536,557,576,596
616,669,684,706,812,844
876,892

Beşinci Cilt M.E 1092,1112,1132,11521177
İcmal -i Edebi 1212,1268,1303,1333,1354
1370

Altıncı Cilt 13,34,50,70,90,115,130,154
İcmal-i Edebi 154,178,202,250,274,299,31
318,338,358,378,398,418,
436,458,478

Yedinci Cilt
İcmal-i Edebi 498,518,538,579,598,618
638,658,678,706,718,738
758,781,798

E S K İ T Ü R K E D E B İ Y A T I

Birinci Cilt

Bazı Ebabir-i Bulafım Sözleri Halim 73
Asar-ı Atika 69
Eşar-ı Hadiseleis Hakkında Bazı Mütalaat Mahmut Celal 310,386

Dördüncü Cilt

Eski Türk E. Hamse-i Nizami'den Bir Parça Seyh Vasfi 860

F O L K L O R V E H A L K E D E B İ Y A T I

Birinci Cilt
Eski Mısırlalarda Cenaze Alayı Zeki 294
Sümenat Müstecabi-zade İsmet 251

EDEBİYATIMIZ HAKKINDA BİR TAKIM MÜLAHAZALARI

MUHTEVİ MAKALELER

Birinci Cilt

İkinci Cilt

Mülahaza			696
Bir Makale-i Edebiye	Abidin	Ali	810
Makale-i Edebiye	Kafkasyalı Celal	Beis	915
Umum Edebiyatımıza Bir Nazar(İzmir Gazetesinin Bir Makalesi)			979
Mülahaza			986
İlka'ya Mukaddime:Bir İki Söz			1007
Hadım Ali Paşa Hakkında Nesihi'nin Bir Mersiyesi	Necib	Asım	1010
Terakkiyat-ı Edebiye	Ali	Kemal	650
Memalik-i Osmaniye'de Terakkiyat-ı Edebiye	Ali	Kemal	652,669,753

Üçüncü Cilt

Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri	Mehmet	Tarık	149
Takdir-i Asar			261,279,304
			333,361,382
			418,447,494
Asar-ı Cedide			225,264

Dördüncü Cilt

Edebiyat-ı Şahane	Necib	Asım	500
Muhakeme-i Edebiye	Ali	Sedat Cevdet	537
Muhakemat-ı Edebiye	Mehmet	Rafet	559,578,598
			619,640,672
Bir İki Söz (Paris Muhabir-i Mahsusumuzdan)			861,876
Mavadi-i Edebiye (Muktebesat)			934

Beşinci Cilt

Edebiyat-ı Şahane	Necib	Asım	940
Türklerin Rabıta-i Milliyesi Hükümdarlarıdır	Necib	Asım	941
Ömr-ü Edebi	Ahmet	Rasim	1358,1371
Müsteşrikin Kongresi	Necib	Asım	1048
Muhakemat-ı Edebiye	Ahmet	Rasim	1052,1076
			1093,1133
			1216,1233
			1254,1374
			1316

Altıncı Cilt

Muhakemat-ı Edebiye	Ahmet	Rasim	8,19,35,77,
			118,136,156
			181,208
Ömr-ü Edebi	Ahmet	Rasim	3,22,54,77
			158,179,210
			284,422
Leyal-i Tetebbu	Ahmet	Rasim	95,117,161

136,205,232

Mülahaza-i Edebiye — Ahmet Rasim 134
Bir Mütalaa — Beşiktaş'dan — Müfid Naki — 172

Yedinci Cilt

Şair-i Edebi — Ahmet Rasim — 503
Takdirat-ı Edebiye — Vasif Sururi — 887
Şakirdan İçin Fenni Bir Gazeteye İhtiyac vardır — Ziya — 772
İmparatoriçe Elizabeth'in Müretteblİği ve Tercüman-ı Hakikat ve İkdam Ebusuiya Tevfik — 783
Galatat — 713,740, 830
Makale (Mecmua)dan — 395
Bir Satırda Bir Lata — " — 938
Şuun-u Fenniye ve Edebiye — Halit Ziyub — 693
Şuun-u Fenniye ve Edebiye — " " — 934

M U S A H A B E

İkinci Cilt

Musahabe-i Edebiye — Ali Cemal — 716,758
Musahabe-i Edebiye(Bir Sergüzeşt-i Kalemi) — 914
" " (Servet-i Fünun) Tevfik Hikmet — 1053

Dördüncü Cilt

Paris'ten — Ali Mürtan — 772

Beşinci Cilt

Musahabe-i Edebiye — S.M — 1214

Altıncı Cilt

Musahabe — 339
Ne Okumalıyız — Ali Cemal — 25, 41

Yedinci Cilt

Musahabe — 747
Musahabe-i Edebiye — Yusuf Cevat — 862
Musahabe (Piyer Loti'ye Dair) — E.K — 930

E D E B İ M Ü S A B A K A

Üçüncü Cilt

Tıfl-ı Naim(x) — M. Piyer — 228
" — Ali Tevfik — 230
" — Ahmet Şevket — 230
" — Edirne'den: Sadi — 231
" — Selanik'ten: Asimzade Halil Refet — 231
" — Aksaray'dan Nidor — 318
" — Malatya'lı Abdurrahim Alvi — 329
" — Edirne'den Hadi — 329
" — Halib — 329

(x)Mevzua bu başlık altında terkiblerden arınmış makaleler yazmak hususunda müsabakalar tertib eder.

Dünyada Herşeyin Cafası Bir midir? Abbas Kaveri 330
" Yenişehirli-zade Halit Yub 331
" Edirne'den: Sali 332
" Tavvar 333
" M.Bahaddin 333
" Hafız Yemi 387

Birinci Cilt

Fikri Neye Karar? Necib Asım 601
İlham ve Kanun Neye Yarar? A.Refet 603
" Nairi-zade M. Bahaddin 676
" M. İbrahim 677
" Ahmet Rasih 696
Münakaşa-i Kalemiyeye Dair Bir Makale 673
" " Emsal Mehmet Refet 693

M Ü N A K A Ş A - İ T T İ H A D
T E N K İ D

İkinci Cilt

İctihadat-ı Edebiye (Malumat'ın İfade-i Mahsusası) 382
İctihada Tenkid Hasan Asaf 474

İkinci Cilt

San'at Müşkül İse de Muhasebe de Asan Değildir.
Recaizade M. Ekrem Bey 601
Ekrem Beyefendi ve Malumat Gazetesi. Şerhçe-i Münakasat 627

Makale-i İctihadiye . Emile Zola'yı Niçin Okumuyorum Ahmet Rasim 994

Dördüncü Cilt

Mütalaat-ı İctihadiye Ekrem Vecdet 908,927,
(Verven Hakkında Mütalaat)

Beşinci Cilt

Mütalaa(Milli Mansureler Hakkında) Necib Asım 1173
Mütalaa (Necib Asım'ın Mütalaasına Karşı) 1075
Mütalaa Necib Asım 1096
Necib Asım Beye Cevabımız Muharrir-e Edebi 1118
Mukabele-i Neşriyat 1334
Mukabele-i Neşriyata Karşı Terki Musamaha Halil Edib 1359,1372

Klasikler Münakaşası

İkram-ı Aklam Ahmet Cevdet 964
İkram-ı Aklam Hüseyin Daniş 967
İkram-ı Aklam Ahmet Mithat 975
Sizde Klasik Yok mu? NecibAsım 977
Klasikler Necib Asım 978
Mazi(Klasikler Meselesinin Verdiği Bir fikr-i Edebi) Ahmet Rasim 999
Yine Klasikler Necib Asım 1000
Klasikler Meselesi Cenab Şahabeddin 1002
Yine Klasikler Ahmet Mithat 1004

Klasikler ve Şehabeddin [illegible] Ahmet Mithat 1014
Klasikler (Hüseyin Kazım Beye Cevab) Necib Asım 1017
Klasikler Meselesi Ahmet Mithat 1036
Klasikler Bahsinin Neticesi Muhyiddin Mehmed 1059
Klasikler Bahsinin Biraz Tevsii Ahmet Mithad 1037

Altıncı Cilt

Mukabele-i Hegruaya Karşı Terk-i Müsamaha Halil Edib 4
İntikad İbn-ül Hazır Müeddib 9
Bizdeki Usul-ü İntikadiyeye Bir Nümune Da'a Müeyyin Rahmi 22,35
Almanatın İkinci Müdafa-i Hegruası Asaf Nehlevi- Ali Kemal 92
Hem Cidal Hem Mukabbal Ali Kemal 130
Saadetlü Kaşin Bey Efendiye İsmail Safa 226
Muhakeme ve Kenbid Kelimelerine Dair İzahat 257
Makale-i Mahsusa (Tekamül ve Terakki) Ahmet Kasım 254,278,294 290,360

Yedinci Cilt

Muhakeme-i Kemmi-i Ebuzziya 666,[illegible],826
Makale-i Mahsusa(Arab Dilinden İstifade Bahsi)
(Güzetli Bir Mektubdan) Mustafa Sabri 363
Makale-i Mahsusa (Tasallüd-ü Ezvac Meselesinde Cenab Şahabeddin'le) Mustafa Sabri 755

Ç İ F T İ N C İ

İkinci Cilt

Vezin ve Kafiye Meselesi 756
Hazım Mehmet Tarık 1063

Üçüncü Cilt

Şiir, Şair Bereketzade : Ali Nazmi 140
Ebced Karaoğlu Kamil

Dördüncü Cilt

Aruz-u Osmani Ali Nedati Devlet
Bahr-i Hezec 560
Rübai 561
Bahr-i Recez 561
Bahr-i Kamil 580
Bahr-i Seri 604
Bahr-i Münsarih 604
Bahr-i Hafif 604
Bahr-i Muzari 604
Bahr-i Müctes 604
Bahr-i Metekarib 645
Bahr-i Mütedarik 649

Altıncı Cilt

Şiir Müstecabi-zade İsmet 138

Bir Hafiye Meselesi — Müstecabi-zade İsmet — 133
Şive Tevk Üslub — " " — 217

D İ L V E E D E B İ Y A T M E C M U A S I

İkinci Cilt

Sadelik — Müstecabi-zade İsmet — 978
İmla Takdiri Meselesi — 987
Tasfiye-i Lisan-ı Osmani(İzmir Gazetesinde Görülmüştür) — 1012
Mesele-i Lisaniye (İzmir Gazetesine Cevab) Malumat — 1034
İmla Takdiri Münasebetinden — Mehmet Asım — 1035
Türkçe Yazmak Lazım — 1037
İmla Münasebetinden — S. Hayreti — 1052
" — Sadettin Süreyya — 1054
Tasfiye-i Lisan-ı Osmani — Mehmet Refet — 1056
Cevab(İzmir Gazetesinden) — 1058
Elsine-i Şarkiye Hakkında Malumat-ı Lisaniye — Necib Asım — 1060

Üçüncü Cilt

İmla Meselesi — Osman Adil — 26
" — İzmir'den Sadettin Süreyya — 71
" — İmla ve Istılahatımız — Esat Celal — 42,67,106
İmla Bahsi — Ahmet Vasi — 189
" — Biga'lı Hüseyin Nazım — 209
" (Mecmua-i Ebüssiya'dan Müktebesatdır) — Ebüssiye — Tevfik(16),131,351,369
" Dünyada Bir Parti — 236
Lisan ve İmla Meselesi — Şairi-zade M. Bahaüddin — 170
İmla Bahsi — Ahmet Vasi — 219,278
" — Biga'lı Hüseyin Nazım — 249
" (İzmir Gazetesinde Görülmüştür) — 251
" — Selanik'ten Vasfi — 289,310,339,390,434
" (Cevab) — Ahmet Vasi — 290
" (Lüzumu Yazılır) — Ali Rıza — 291
" (Teşekkürdür) — İbradili Abdülmenafi — 309
" (Sırasıyla Negroponun Terceman Gazetesinde Münakaşadır) — 312
Mebhas-i İmla — Abülfeyiz — 4313,369,411
İmla Bahsi — Haleb'den Şairi-zade M. Bahaüddin — 341
Osmanlı Lisanının Kabiliyet ve İstikbali Nazif Hüseyin — 349
İmla Bahsi — Müeyyidzade — 353
İmla Bahsi — 367
" — Keridirli Süleyman — 371
Kırk Beyitte Sahv Vakıası: Şeyh Abdullah Şirazi
İmla Bahsi — Nazif Hüseyin — 373
İmla Bahsi — F. İbrahim — 392
Tasfiye-i Lisan-ı Osmani Haleb'den Şairizade M. Bahaüddin — 394
İmla Bahsi — Hafız Vehbi — 412
" — Lefkoşe'de Mehmet Tahir — 465
Herkes Okumalı Herkes Anlamalı — Ahmet İlmi — 472
Türkçenin Tarihçesi — Necib Asım — 33
Lisan Bahsi — " " — 46

Dördüncü Cilt

Türk Neyitte Nahv . Nazımı eyh Abdullah Sıravi Mütercimi Nazif Sürurî 540,702
Lisan Ilmi Necib Asım 978
Açık Yazalım 980

Beşinci Cilt

Lisanımız Hakkında Sadedilena Bir İki Söz M Lütfü 981
Bir Mülahaza-i Lisaniye Abdullah Nadi 1139,1199
Lisan ve Elifba-yı Cedid Necib Asım 1219
Lügat Bahsi " " 1241
İmla ve İstiklal-i Lisan-ı Osmani " " 1319
Sarf-ı İbtidai Ahmet Nasim 1050
Ameli Kazara Talim-i Lisan-i Osmani 1148
Yeni Usul-ü Muhtasar-ı Sarf-ı Türki 1149
Elifba Bahsi Necib Asım 1185
Sarf ve Nahv-i Osmani " " 1187

Altıncı Cilt

Misde Lisan-ı Tahrir Ali Rıza Seyfi 423
Mektub-ı Mahsus (Türk Lisanı) Sakû'den 140
" " (Türk Lisanı) Sukutlu Ahsen Ilmi 310,346,371 389
İmla Meselesi ve Encümen-i Danig 363,364
İmla Meselesi 342
Bir Mesele-i Lisaniye 405
Türk Lisanı Tökûdidi Teodoridi 467

Yedinci Cilt

Mesail-i Lisaniye Ahmet Nasim 507
Lisan ve Edeb " " 520
İmlamız Hattımıza Kanaus Hesil Dahilinde Islah Edilmeli Mûnirî Osman Nabi 603
İmlaya Dair Kozacı-zade Mehmet 628,642
Mülahaza (Mebahis-i Lisaniye Hakkında) 753
Hidmet-i Lisaniye ve Lügat-ı Arabiye Muharriri: Corci Zeydan 766,796, 815 838,856,875
Mecmu-ı Osmani(Ahmet Mithat Efendi Matbuatından) 938, 958

M E K T U B

İkinci Cilt

Edibane Bir Mektub(Müstecabi-zade İsmet ...e) 918
Mektub Muallif Hazretlerine Cevab Ziya 1019
Cevab Müstecabi-zade İsmet 1040

Üçüncü Cilt

Bir Mektub Mithat Hamdi 295
Mektub ecikî 285
Mektub Bağdatlıoğlu: ...ası Ibrahim 463

Dördüncü Cilt

Bir Mektub Mithat Hamdi 880
Mevki-i Harbden Bir Mektub Abdülhak Hami 894

Beşinci Cilt

Bir Mektub Recaizade Mahmut Ekrem 1137
Mükâfat ve Tarz-ı Beyn-el Milel(Paristen)1143,1134,11961129
1233,1270,1290,1312
1325,1343,1393
Yevm-i Bizne ve Ziyaret-i Emvat(Paristen) 1160
Bir Celime Lisanından /Paristen/ 1289
Bir Çiçek Lisanından (Paristen) 1271
Maliye (Paristen) 1249,13661330

Altıncı Cilt

Mükâfat ve Tarz-ı Beynel Milel (Paris Muhabiri Yazdı) 15
27,34,103,173, 195
224,244,271,293,333
355,375,396
Mektub-u Mahsus Il Anya Sefiri: Baron Mareşal 27
Saadetlü Rağıb Bey Efendiye İsmail Safa 322

Yedinci Cilt

Cevab Tasvir İsmail Safa'ya 543
Berlin'dan (Budapeşte'de bir Refik-i Münazzeziye) 572,578
Köy Mektubu Hasan'dan 594
Köylü Mülahazası " 612
Varaka M. Cevdet 727
Garb Mektubu M. Ragıb 730
Cevab (İsmail Safa Bey'e) Muhyiddin 743
Şarktan Cevab (Garb Mektubu) S. Butku 747
Mektub (Muhyiddin Beye) İsmail Safa 768
Varaka Ali Haydar 770
Cevab 808
Kolleten Mektub 913
Cevab (İsmail Safa Beye) Muhyiddin 870
Dikenler Arasında Köy Mektubousu Hasan'dan 935
Cevab (İsmail Safa Bey'e) Ahmet Mithad 945
Paris'ten
Yusuf Mektubu(Petersburg'dan Cihangir Milli-
cani 951,971

Londra'da On Beş Gün

Birinci Mektub: Paristen Londra'ya
İkinci Mektub : Hollins Park ve Hayvanat Bahçesi 633,649
Üçüncü Mektub : Britanya Müzesi 690,731,745
Dördüncü Mektub Senpol Kilisesi 771,790,812,828
Beşinci Mektub: İngiltere Bankası, Korsa Mahkemesi
Şehremaneti 872,910
Altıncı Mektub: Hayd-ark , Katır-gezer-i Alber
(Alber Memuryal)(Alber Paul) 925,953
Yedinci Mektub: Mint Müzesi, Müstemlekat Sigortahanesi
Hakime Mükâfatı 967

L A T İ N İ

Birinci Cilt

Bir Katıra ve Ahmet Cevdet Ağa 39
Fenerbahçesinde Ahmet Hasim 87
Göksu'da Ahmet Hasim 146
Yad-ı Hasin Abdullahpaşazade Nuri 166
Bir Şehr-i Meçhul Bir Alemzede Böyle Seslenivordu

	Tahsi	287
Boğaziçinde	Mehmet Celal	324,408
Dem-i Sebabım	Mehmet Refet	327
Ine Boğaziçinde	Mehmet Celal	387

İkinci Cilt

Hatıra		794,806
Sergüzeştimden Bir Parça Fenaibeizade	Osman Naiz	907
Bir Hatıra Veda	M. Ziya	920

Üçüncü Cilt

Defter-i Hayatımın Bir Yaprağı	Kazım Nami	269
Izdıraplı Bir Hatıra Selanikten : Asım-zade Halil Refet		430

Dördüncü Cilt

Hatıra-i Tufuliyet	Osman Sevi	732
Hatıratım	Trabzonlu Mehi	762
Kazım Bir Hatıra	M. Refet	914

Beşinci Cilt

Seyahat Hatıratından	Ahmet Cevdet	1044
Sakiyye-i Hatırat (Kardeşim Ahmet Kasım Bey'e)	Ekrem Agaat	1257
Sakiyye-i Hatırat	" "	1337

Altıncı Cilt

Aidilli'de Bir Gece	Ziya	344
Bir Köy Hatırası	Mustafa Celal	485

Sedinci Cilt

Bir Köy Hatırası(Mabad)	Mustafa Celal	504
Müellen Bir Hatıra	Ayran Saun	681
Kitab-ı Hayatından Birkaç Sahife	" "	721

HİKAYE VE ROMAN

Kitabe-i Aşk	Ahmet Kasım		498521
Şeytan	Hocazade Mahmut	Ekrem	501524
İştika		Selami	503

İkinci Cilt

Kitabe-i Aşk	Ahmet Kasım	1051	543,620,797
Şeytan Makamında Bir Kadale-i Mahsusa	Ahmet Mithat		554
İkiz			647
İyilik Unutulmuş or. Ikm-Ül Kazer Rüşdi			966
Hikaye Selami-ll -evfik			991
Mirtab (Kerbela'da)			1006

Üçüncü Cilt

Levha-yı Hayat Mahut Saniye Selanikten Halil Refet		12,47, 62
Kongoluk Maksut-zade Mehmet Cemal		81
Çerçi Hüseyin Kanip		109
Kay Seytan (Kütalaa Gazetesinden Muhtebes) Alirenzi		140
Jul ve Piranes Aleksand Selanikten Asım-zade Halil Refet		176
Minci-i Hayattan Bir Demle		253
Sergüzeştim (Bir Kariı)	256,276,293,	357

Şefkat — Ahmet Refik — 275
Bahr-i Muhit'in Esrarı (İngilizce'den) — Celaleddin — 291,324,358 415,441,470
Bergüzeşt-i Bedbahtane — M. İskender — 323
Bileteci ve Ailesi Selanikten: — Asım-zade Halil Refet — 344
Derun'u Dil — Safveti Ziya — 372,396,413 440
Hirat-ı Sevda-dına — İbn-Üşşeyh — Anyyar — 398,416
Son Kitab (Paris Muhabir'i Mahsusumuzdan) — 491

Dördüncü Cilt

Kitabe-i Cam (Mabad) — Ahmet Kasım — 730,748,800 910
Selanikte İnen Mahut Garib Bir Tesadüf — Asım-zade Halil Refet — 774,791
Hasan Kasideci Sevda — Ahmet Refik — 788
Kitab'ı Muhabbetten Mirat-ı Sevda — Ahmet Refik — 799
Leyle'i Izdırab — Ahmet Refik — 833
Kraliçe Viktorya'nın Romanı: — Mütercim " " — 932
Bahr-i Muhit Esrarı (Mabad) — M. Celaleddin — 508,552,630
Bombay Matıratından Bir Gece — M. İskender — 509,553,571 985
Bir Muaşakanın İtirafatı (Mukaddeme) — 530
İsimsiz Bir Hikaye — M.F — 550,569,588
Kaçıd (İzmirkisade Galit Ziya Beye) — Mehmet Refet — 571,610
İstifa'i Aşk — 813
Ahzan'ı Muhabbet (Andre Turbe'den) — Mütercim Ahmet Refik — 948
Kuru Yapraklar — 964
Mai Kandil — Ahmet Kasım — 981
Mahkumun İtirafı — Ahmet Kamil — 998
Asab-ı Vicdani — 931
Ardıç Ağacı — Ahmet Refik — 936

Beşinci Cilt

Kitabe'i Cam (Mabad) — Ahmet Kasım — 1077,1237,1260 1273,1288,1340
Osmanda Bir Kenba — Nadi — 1084
Halis Kerasis (Ahmet Kasım Beye) — Ahmet Kamil — 949
Nedime Mahut Kelin Odası — Halil Refet — 537,1022,1042 1052
Sevk'i Sevda — 1006
Cezire — Selami Kantavi — 1020
Seyyahat Kafiratından — Ahmet Kesit — 1044
Tatil (Seroüse) — Ahmet Refik — 1080
Kefaret (Marcel Proust)dan — 1126
Sevda-yı Sebab (Sami Beye) — Ahmet Refik — 1145,1147
Mahide (Memduh Beye) — Refik Kahfet — 1188
Çimediferde (Andre Turbe'dan) — Refik Kahfet — 1244
Mülî Malebden — E.A — 1309,1344 1355
İki Kemşire — Muharriri Ali Kemal — 1313,1329 1350,1368 1387

Altıncı Cilt

Haram — Zeki — 146
Şefk Bahçesi Ahmet Çiçlide Bir Sene Sanihten Ziya — 195
Malumatın Hikaye Afrikası İki Hemşire Ali Kemal — 15
32,48,66,85
104,125,151
175,199

Kitabe-i Sam (Mahmud) Ahmet Mesim 7,40,53,78
93,116,139
159,185,212
239,302,324
348,382,402
426,442,465
483

Yedinci Cilt

Bir Roman Kahramanı — Karıştaki — 565
Ana Şefkat Salih-zade Mehmet Ihsan — 594
Kesibenin Düğünü — Şefik Ali — 628
Misteki Haram Hikayeli: İbn-ül Hanan Kanaryayı — 630,637
Eşk (Guy de Maupassanttan) — Salih Münir — 769,891
Alacaklıların Salosu (Üdhik Bir Sergüzeşt)
Mustafa Asım — 499
Sevda-yı Nihan Kenigehirli-zade Salit Eyub 596,615,635
675,696,716
736,756,776
Roman(roman üzerine) A.V — 732

T İ Y A T R O

Birinci Cilt

Fransuva'nın Febriki Mabedi İlave-i Malumat'da
Mütercimé : Şevfik Amir — 341,253

İkinci Cilt

Tuluat — Kavai — 987

Üçüncü Cilt

Ufak Bir Şübbe (Tiyatro) Mütercimi Ahmet Şefik 183,205,225
305

Dördüncü Cilt

İki Balgan Ahmet Şefik 777,887,905
922,937

B A T I E D E B İ Y A T I

F R A N S I Z E D E B İ Y A T I

Pol ve Virjin (Bernandin [illegible] inda bir iki söz)
Abdülhak Sani — 53

Adem-i Tenahi Fransızca Bir Gazetenin Tercümesi
Ahmet Süleyman — 113

Gül yani Kamire (Lamartin'in eserinden)
Abdülhak Sani — 255

Fransuva'nın Febriki (Tiyatro)
Mütercimi: Şevfik Amir 293, 341

Lamartin ve Asarı — Zaimzade H Fehmi — 361
Garb Edebiyatı Nümunelerinden — Ahmet Refik — 431
Volter ve Asarı — Zaimzade H Fehmi — 455

İkinci Cilt

Monteskiyo ve Asarı — Zaimzade Hasan Fehmi — 624
Victor Hugo'nun Bir Eseri — 662
Gençlik (Femelon)dan Mütercimi — Hatem Süleyman — 687
Hazreti Musa'nın Nil'den Tahlisi Victor Hugo'dan — Hatem Süleyman — 979

Tulu-ı Afitab (J.J Rouso'dan) — M. Refet — 979

Aleksandr Dumas Fils'in Maktubu Mütercimi Abasın — 905 920
Kelebek (Emsali Fransızcadan) — Ahmet Refik — 919
Rüfekamıza Bir Nazar — 930,959,
Aleksandr Dumas Fils:İlka — 1003 1040
Gongeur'lar — 1046

Üçüncü Cilt

Jul ve Biraderi Aleksandr Selanikten Asım-zade Halil Refet — 176
Müfarakat yahut Buse-i Veda (Fransızca'dan Mütercimi Bir Arif — 178
Tenha'da (Francois Coppe)den Eskişehir'li Hüseyin Şekib — 284
Akşam(Paul Bourge'nin Bir Manzumesinden) Ahmet Refik — 309
Kontes Mina (Hayat-ı Hakikiye Sahnelerinden) Andre Torpe'den Mütercimi — Ahmet Refik — 320
Guy dö Mauppasant — Safveti Ziya — 326,335 339,409
Emile Zola ve Asarı — Safveti Ziya — 434,459
Çocuk (Viktor Hugo'dan Tercüme) Mütercimi : Kayserili Mustafa B Musa — 335
Kılıç Ağası (Andre Turiye)den — Ahmet Refik — 404
Bir Duhterin Maderiyle Mükalemesi Bernandin Dö Saint Pieue Tercüme — Sinoblu Rıza — 408
Cuybar (Fransızca'dan Muktebes) — Osman Nuri — 462
Validenin Son Nigahı (Fransızcadan Muktebes — Osman Nuri

Dördüncü Cilt

Mekteb(Fransızca)dan Mütercim — Ahmet Kamil — 931
Kraliçe Viktorya'nın Romanı Mütercim — Ahmet Refik — 932

Beşinci Cilt

Müteveffa (Guy dö Mauppasan)a — Mütercimi Salah — 1158
Alphonse Daude — Münci Fikri — 1258 1272

Beyhude Acımışım (Piyer Loti)den — Ahmet Asım — 1337

Altıncı Cilt

Fransa Mükemmel-yı Hisvanından(Alemanis Muvaye)E.H — 101
Zola Davasının Temyizi — Ali Kemal — 162
Dil-i Meyus (Andrei Menand)dan — Refik Ali — 381
Nevakıs Mühlü Şarkısı (Andre Toppe)den — Mütercimi M--ade İsmet — 276

Balzac İle Bir Kahvaltı (Tufyel Outye)den — Refik Ali 324
Hayalat — Refik Ali 366
Zühre (Kameyl Felameryon)dan — Refik Ali 403
Voltere Göre Rusya Memleketinin Mevsifatı — Sabih 259,289, 342, 364, 386,406,427, 447

Yedinci Cilt

Hanım Kli(Andre Turiye)den — Refik Ali 503
Kapalı Pencereden (Andre Lemevan)dan — " " 541
Sai(Güstav Medev)den — " " 562
Eşk Guy dö Mauppasant'dan — Asiz Vahit 654,673,692
Çocuklar (Madame Elis Baron)dan — Mehmet Cemil 661
Annem Piyer Loti'den — Refik Ali 739
Bir Ailenin Hasbihali — Mustafa R 825
Ten (Mahiyeti, muhiti, asarı) — Lütfü 868,894,906
Musahabe (Pierr Lotiye) dair — E.H 930

İ N G İ L İ Z E D E B İ Y A T I

Üçüncü Cilt

Bahr-ı Muhit Esrarı İngilizce'den Cemaleddin 291,324,358, 415,441,470

Altıncı Cilt

Margaret — Bebekten
Sabaha Kadar Uçu (Sahra Türkiod) — İng'den — Ali Nasit 247, Muhyiddin 409
Hudud Hariçi — " — " 422
Bir Yaz Sabahı — " — " 440
Bir Kumyaya Kitab — Mütercim — Ali Rıza Seyfi 445
Hayal — İng'den — Muhyiddin 467

Yedinci Cilt

Sahilde — Mütericim Muhyiddin 503
Hayat (Jored Hogtun)dan — Ali Rıza Seyfi 540
Diyar-ı Mechul-ül Ahval — Mütercim Muhyiddin 562
Fat Çiçeği — " " 581
Seyyahın Avdeti — " " 601
Dökülmüş Yapraklar (Fisters Carton)dan — Ali Rıza Seyfi 687

A M E R İ K A N E D E B İ Y A T I

Amerikada Edebiyat Ne Merkezdedir — Safveti Ziya 272 ,287

A L M A N E D E B İ Y A T I

Birinci Cilt

Kolomb (Meçhuller'in Asarından) — Mehmet Halim 92

İ T A L Y A N E D E B İ Y A T I

Yedinci Cilt

Nevakıs Muharriri Gebriyel Donunciv M — Refik Ali 736

R U S E D E B İ Y A T I

Rus Üleması — Mehmet Mehdi 749

F L A N D O R E D E B İ Y A T I

Birinci Cilt

Ezhar-ı Hasan:Son Gül (Nevüs Detlet)den Müteceimi Ahmet Nasim 11
Flandor Edebiyatı Nümuneleriden Ahmet Nasim
Hediye " 121
Kazın Bir Pazar Günü " 121
Mehdden Lehde " 122
Volkan " 122
Flandor Edebiyatı Nümuneleri Ahmet Nasim 163
Madam Helen Mayidot Muvaretin " 182
Eyyam-ı Aşk " 183
Eyyam-ı Hicran " 183

Altıncı Cilt

Flandor Edebiyatı Nümunelerinden Ahmet Nasim 156,213

A R A B E D E B İ Y A T I

Birinci Cilt

Müntehabat-ı Eşar-ı Arab 11,52
Arab Edebiyatı Manzum tercümelerinden bazıları 119,144
Üçüncü Devirde Yazılan Asar-ı Arabiye 181
Bir Arab Mecmuasında Bir Eser Gördüm ki Halebden Rafet 479

Üçüncü Cilt

Uyun-ül Mezamin(Şair-i Şehir-i Arab Mütenebbi'nin Bir Takım Eşar ve Mütalalat-ı latifesinin Malumat'a Hediyesi Halebden Refet 41,172,195

İ R A N E D E B İ Y A T I

Birinci Cilt

Farisi Beyitleriyle Manzum tercümelerinden bazıları 185
Tuhfet-ül Üdeba Edebiyat-ı Farisiye Hüseyin Danig 97
150, 169
Hikemiyat-ı Farisiye Tercümelerinden 404

L Ü G A T

İkinci Cilt

Kamus-ül Bedayi(x) Manastırlı Refet 694
730,770,755
868,936,1004

Üçüncü Cilt

Kamus -ül Bedayi 32
60,83,104,144
166,185,206,239
426

Dördüncü Cilt

Kamus-ül Bedayi 553,658,769

F E L S E F E V E E S T E T İ K

Birinci Cilt

Sayı Mevzuat-ı Ulum Ahmet Cemal 57

Nazariyat-ı Terakki Nureddin Ferruh 154
Sen Ahmet Rasim 409
Mülteka-yı Fikr ve Edeb ve Mikmet 359,760

İkinci Cilt

Fen ve San'at Mehmet Rafet 617
Felsefe Nazariyat-ı Terakki Nureddin Ferruh 679
Felsefe(San'at) " " 710,869
Mülteka-yı Fikr ve Edeb 759

Üçüncü Cilt

San'at ile Fenain Münasebeti Nureddin Ferruh Bey'e
Rıza Tevfik 51
63,98,125
214,252, 321

Dördüncü Cilt

Felsefe ve Estetik (x) Tahassüs-ü Aeri
Nureddin Ferruh
506,624,700
768,803
Fikr-i Felsefe-i Alman Nabi 734,769,784
814,851

Beşinci Cilt

Tahassüs-ü Aeri Nureddin Ferruh 1028,1041
Felsefe-i İslamiye Yenişehirli-zade Halit Eyub 1142
Esmine-i Kadime-i Şarkiye Edebiyatına Bir Nazar (x)
Ziya 1224
1305,1339,1357
1375

Altıncı Cilt

Esmine-i Kadime-i Şarkiye Edebiyatına Bir Nazar
9,23,29,39
Ziya 141,166,188
214,239,259
309,347,366
388,407,439
446,472

Yedinci Cilt

Tahassüs-ü Aeri Nureddin Ferruh
507,530,570
Esmine-i Kadime-i Şarkiye Edebiyatına Bir Nazar
Ziya 510,526,555
626,646,689
725,744,789
807,846,909
946

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Birinci Cilt
Bibliyografya M.Ekrem 238
" Suad
" 317,367,511
" Ahmut Şeref 367
" Zaimzade Hasan Fehmi 367

Altıncı Cilt

Makale-i Bibliyografya 57
107,127,243
270,419,434
475

D İ N

Birinci Cilt

Beşr-i İslam Hizmet-i Mukaddesesi ve Malumat'ın Bir İfadesi 250
Şeriat-ı İslamiye ve Mukuk-u Meşruası 250
Alem-i İslamiyet 274
Kiyas-ı Mahsus 299
Şuunat-ı İslamiye 299
Misal-i Celile-i İslamiye Mehmet Şerif 346,370

Üçüncü Cilt

Sani-i Alem ve İttihad-ı Beni-adem Mahmut Esad 292,320,438

Dördüncü Cilt

Şeriat-ı İslamiyenin Esasları Mahmut Esad 749,764
İnsan İsmail Hakkı 813
Afrika-i Vasatide İslamiyet Yenigeçirdiği-sade
Halid Eyub 153
Cezayir'de Ehl-i İslam 657

Beşinci Cilt

Hilafet-i Muazzama-i İslamiye Nasif Süruri 1232,1252
Şehr-i Ramazan Gufran Neşat 1232
Tebrik-i Mirac-ı Şerif Tevfik Kamih 1253
Şeriat-ı İslamiye 1266
Tebrik-i Leyle-i Berat 1301
Ruhaniyat-ı Hâbetullahtan Bir Nefha Muhiddin Tokki 1324
Ziyaret-i Harika-i Saadet-i Hazret-i Nebevi 1379

Altıncı Cilt

İcaz-ül Kuran (Terceme) Mehmet Ferid 286,308

Yedinci Cilt

Marifet İbn-ülEmin Mahmut Kemal 569,694
Taaddüd-ü Zevcat Mehmet Esat 682,707
Makale-i Mahsusa Mustafa Sabri 714 751,765

A H L A K

Birinci Cilt

Efdal-i Malumat Olan Ahlak-ı Kerime 6
Hased Hakkında Bir Makale Tercume Hamza 107
Misal-i Celile-i İslamiye Muhammet Şerif 346, 370

İkinci Cilt

İlm-i Ahlak Ali Kemal
Birinci Kısım Ahlak-ı Nazari 551,567,590
613,672,712
Mesuliyet-i Ahlakiye 713,849,839
871,946,975

Ahlaka Dair Bir Makale — Mehmet Vasıf — 670,732,863,890

Sirac-ı Saadet — Manastırlı Mehmet Refet
Mukaddeme 648
Cild i evvel 648
İkinci Cilt Fezail ve Rezail 674
Üçüncü Cilt Envaı Ahlak 714
Dördüncü Cilt Kemalat-ı İnsaniye 736
Beşinci Cilt Takdir i Meratib 867
Fezail-i Ahlakiye 668

Vecaib-i İnsaniye — Manastırlı Mehmet Refet
Mukaddeme 1001

Üçüncü Cilt

Vecaib-i İnsaniye — Halebden Refet 22

İlm-i Ahlak Ali Kemal
Kaide-i Ahlakın Tayini 25
Taharri-i Saadet 52
Taharri-i Menfaat-i Umumiye 66
Hissiyata Tebaiyyet 95,115 ,126
Hayır ve Vasife i Nafile 126, 201

Sirac-ı Saadet — Manastırlı Mehmet Refet
Hayır ve Saadet 99,191
Muhabbet ve Sadakat 198

Adab-ı Talebbüs — Ebuzziya Tevfik 213

Dördüncü Cilt

Sirac-ı Saadet — Manastırlı Mehmet Refet 548,567
Terbiye-i Sibyan
Hüsn-ü Hulk 697
Tedavi-i Emraz-ı Nefsaniye 838,849

Şefkat — Behcet 326

Beşinci Cilt

Ahlak-ı Mebtuli (Mütercim) Vakanüvis Ahmet Lütfi 957
İlm-i Ahlak — Ali Kemal 1263,1307
1346,1363,1382

Altıncı Cilt

İlm-i Ahlak — Ali Kemal 10,30,47,58
144,190,215
237,268,291,327
353,374,388,408
492

Sekizinci Cilt

İlm-i Ahlak — Ali Kemal
564,604,632,669,786

Mekarim-i Ahlak — Kaytazzade Nazım 563

P E D A G O J İ

Birinci Cilt

Terbiye-i Etfal Hakkında Ara-yı Mütekaddimin 100

İkinci Cilt

Usul-ü Terbiye-i Etfal — Mehmet Salim 691,727,764

Üçüncü Cilt

Amerikada Terbiye'i Etfal (Tayonie Rekordan Gazetesi) 31
Aguş-u Vader Ne Boyulmaz Bir Aşiyanedir.
Asım Nazani 249
Çocuk Victor Hugo'dan Tercüme Kayserili
Mustafa Nin Muse 335

Dördüncü Cilt

Beşinci Cilt

Fransa ve İngilterede Terbiye-i Milliye HecibAsım 1274

Yedinci Cilt

İngiltere'de Usul'ü Terbiye Fraşerli Mehdi 528,572, 624
İngiliz Terbiye-i İctimaiyesi Ahmet Asim 546, 562

M U A Ş E R E T

Birinci Cilt

Adab-ı Zarafet'i varkiye Yahut Muaşeret-i Fazıla'i Osmaniye Mukaddeme Nazif Süruri 12
Teati-i Selam ve Musahafa 12,37
İstidrat 34
Ziyaret ve İade-i Ziyaret 34,90,99 126,152,174 178
Kabul 218
Adab-ı Musahabet 234
Tasm ve Ziyafetler 230

E Ğ İ T İ M

Birinci Cilt

Maarif 337

K A D I N A Ş K A İ L E

Birinci Cilt

Başlangıç (Kısm'ı Nisanın) 14
Alafranga Temekler 20
Beş yaşında Bir Kızcağızın Sözü Manzume Hanım 37
Tuvalet Odası Mukaddeme 37,64
Asiye (Fatma Aliye Hanım Efendi) 37
Genç Kızlara Mehnuma İfade-i Meram 63
Genç Kızlara 63,154
Saçlarınız Manzume Hanım 134
Koma 135
Maaddüd-ü Mevcut 299
Nisvan'ı İslam Nazif Süruri 298
Nisvan'ı İslam (Ansiklopediden Tercüme) 250

İkinci Cilt

Bir Kış Günü Selanikten Makbule 689
Görenek Talebden Ganimet Bint-i Refet 690
Mektub-u Mahsus Hanya'dan B.E Naciye 690
Teşekkür ve Temenni Ganimet BintiRefet 690
Bülbül Manzume 693

Tecessüs	Fatma	Zehra	727
Bir Kumaşçı Mağazasında			764
Bint-i Resulullah Seleme Radiyallahu Anha			
	Mehmet	Şükrü	803
İnsan İsteyerek mi Sever İstemeyerek mi		N.K	941
Bahar	Fındıklı	Zeynep	Necibe 950
Afüv ve Akran (Hikaye)	Maksudzade	Mehmet	Cemal 881
Leyle-i Mesude-i Veladet-i Hazret-i Hilafetpenahi			
	Muhtuyulu		Naciye 899
Muhaverat-ı Hisyandan İzdivac		H.	Remziye 927
Hanımlara Alim i Kitabet(Hanımlara Mahsus Malumat tan mabad)		Asaf	Süruri 924
Garban Balo Meydanından			Hafi 930
Ömr-ü Hadebi		Leyla	Feride 950
Açkın Sebab ve Alameti İzmir'den:	Karaglı	Kamil	812
			918,955,969
			989

Karistan Ali Kemal /x/

Son tatil	725
Muhabbet	763
Hatıra-ı Hatife	849
Talebeler	911,926
Müntehib	952
Annemin Fikirleri	976
Bir Gece Evvel	998
Büyük Hafta	1026

Üçüncü Cilt

Ne güzel veref.	Zeynel Abidin	Recit	71
Şerait-i İzdivac Selanikten Asımzade	Halil	Refet	75
Vezaif-i zevc			134
Vezaif-i Zevce			159
Kadınlarda Efkar-ı Edebiye Hasıl Olmalıdır.		Hacid	
Güzellik İçin Kadınlar Ne Yapıyorlar			313,341
Kısm-ı Hisa		Hacid	376
" "		Cemaleddin	395
" " Moda		Mehmet	Müşyar 417
" " Ne ala Ne ala		Hacid	417
" "		"	445
" "		"	445
Kayın Ana,Gelin			489

Dördüncü Cilt

Amerika Kadınlarında Bir Tedbir			526
Yanık(Hesr)		Cavid	527
Elmas	Mahmut	Celal	528
Ağız Kokusu	Ayşe	Cavid	529
Kadınlardan Şikayet			584
Kadınlarda İtikad			612
Kızıma	Ayşe	Cavid	652
Kaçamak	Leyla	Feride	797
Ferace,Çarşaf	"	"	889
Kısm-ı Nisa			900
İzdivac	Leyla	Feride	900

Beşinci Cilt

Serüzeno	Manastırdan:	Nadire	964
Ah Eğer Seviyorsan	Ahmet	Refik	1078
Müvid-i Muhabbet	Ahmet	Refet	1079,1360
Havadis-i Nisaiye	Leyla	Feride	1053
Eylül Sabahı	Nigar-bint	Osman	1129
Terbiye-i Nisaiyenin Esasları	Talebden	F.K	1237
Kadınlar Ne Düşünürler			1324
Musahabe	Leyla	Feride	1342

Altıncı Cilt

Günde Bir Bey Gidi Benediyet Bey	Ali	Kemal	31
Fransa Hükemasından Kilemanis Ruvaye		E.H	101
Musahabe-i Nisaiye	Leyla	Feride	123
			155,223368
Şefkat, Merhamet, Nikbet	İnayet	Efruzi	329
Nerdem Kayalhanesinde Savaf Ederesin	Avram	Naum	343
Muhabbetnameleri Ne Yapmalı	Ahmet	Kasım	351
Şark ve Garb Sergileri	Efrusini	Nikolci	354
Meşti-i Muhabbet	Nikşinli	Vahyi	361
Askerin Nişanlısı	Ali	Rıza Seyfi	367
İşret	Kaytazzade	Kazım	383
Bir Acı Hakikat	Selanikten	Neftune Bint-İbrahim	471

Yedinci Cilt

İlk Buse	Avram	Naum	531
Ah Eğer Daraldınsa İşkodradan	Ahmet	Rafet	602
Bir Katre Gözyaşı Dökecekmisin	İsak	Perare	602
Ben Seni Seviyorum		M.H	763
Aşkın Münakaşası	Ahmet	Makbul	804
Arzu-yı Dil	Ahmet	Refet	844
Bir Müstakim-i Müteessir-ül Hirak Lisanından	Kaytazzade	Kazım	845
Canana Hitab	İbrahim	Gülolu	943
Sahaif-i Aşktan	V.	Nevket	943

T A R İ H

Birinci Cilt

Teracim-i Ahval ve Eslaf-ı Müverrihin-i Osmaniye	130,204
Hoca Mehmet Sadettin Efendi	
Tarih-i Mutut-u İslamiye ve Osmaniye	6,35,34130
	155,215,296
	323,433
Müverrihin-i Osmaniye(Cedid Tarihleri) 1 Cilt	
Tarih-i Vasıf Süruri	73
Tarih-i Cevdet	73
Tarih-i Mümtaz	93
Tarih-i Sami	93
Tarih-i Mehmet Hadi	93
Tarih-i İbrahim Naif	93
Tarih-i Tevfik Lamia	93
Tarih-i İbn-i Celal Sezai	93
Tarih-i Şükrü	93
Tarih-i Ahmet Mazhar	93
Tarih-i Ahmet Naşit	93
Tarih-i Salim	93

Tarih-i Hafız Tevfik 93
Tarih-i Cabir 93
Tarih-i Ahmet Bahaüddin 93
Tarih-i Mehmet Arif 93
Tarih-i Hamdi 93
Tarih-i Âgah 93
Tarih-i Mehmet Necati 93
Tarih-i İsmail Resmi 94
Tarih-i Hafız Ziyaeddin 94
Tarih-i Mehmet Şaik 94
Tarih-i Yahya Hakkı 94
Tarih-i İbrahim Hakkı 94
Tarih-i Şakir 94
Tarih-i Ahmet Tevfik 94
Tarih-i Safi 94

İkinci Cilt

Tarih-i Hutut-u İslamiye ve Osmaniye 615
Osmanlıların Tarih-i Harbe Ettikleri Hizmet
Yüzbaşı Muhittin 539
Cedid Tarihlerine devam

Ali Nasif Şükrü 876
Asım Vecihi 876
Mehmet Esat 876
Mehmet Esat 876
Yümni 876
Hocazade Hüseyin Müctebi 876
Mehmet Cemil 876
Arabi/Hayyatzade Fettah 876
Ahmet Lütfü 899
Mehmet Sadi 900
Hamdi 900
Tevfik Hamih 900
Salim 900
Şükrü 900
Nazhar 901
İbrahim Refet 901
Mehmet Necati 901
Ahmet Tevfik 901
Selim 901
İrfan 901
Hafız Tevfik 901
Ahmet Bahaüddin 901
Atıf 901

Dördüncü Cilt

Müverrihin-i Osmaniye Nâimi-zade İbrahim Refet

Nişanı 530
Ali Efendi 565
Nişancı-zade 609
Cenabi 609
Aşkı 609
Vasıf Ahmet Efendi 651
Nazmızade 651
Vecihi 652
İbrahim Aşa 652
Mir Mehmet Zaim 652
Müşrev Efendi 652
Yusuf Bin Abdüllatif

Nişancı Mehmet Paşa 704
Cevri 704
Hüseyin 705
Hasan Beyzade 793
İsmail Asım Efendi 793
Sadullah Enveri 794
Sadettin Efendi 794
Duresun Bey 821
Nevizade 821
Selanikli 821
Akif Efendi 821
Ahmi 853
Solakzade 853
Muslihittin Allari 853

İslamların Tarih-i Harbe Ettikleri Hizmet 570

Dokuzuncu Cilt
Medeniyet-i Osmaniye 1040,1121
1141,1164,1182
1217,1261

Altıncı Cilt
Tarih-i Nazmi 275
Tarih-i Nekki 276
Tarih-i Nazhar 276
Tarih-i Lütfi 276
Tarih-i Asıza 276
Tarih-i Yümni 276
Tarih-i Salim 276
Tarih-i Osman Nuri 276
Tarih-i Nuri Beyda 276
Tarih-i Şükrü 276
Tarih-i Abdülkadir 276

Tarih-i Siyasiyattan Bir Nebze Ali Kemal 112
Tarih-i Fetih-i Yunan Hayret 419
Tarih Kırıntıları (Dinsekizyüz on bir) Alâ Kemal 462
Tarih Kırıntıları (Tiers'in Bir Heykeli) Alâ Kemal 482

Yedinci Cilt
Kurun-u Mazıyeye Ait Tedkikat-i Tarihiye(Süleyman Nutku Bey'e) Ali Asza Seyfi 514
Aydos Tahrasanı Ali Rıza Seyfi 644
Bazı Malumat-ı Tarihiye (Selanik Şehri Hakkında) Halil Rafet 720
Hayrettin Barbaresum Mezarı Ali Rıza Seyfi 754
Açeh Tarihi Mütercimi Ziya 831
850,971,890
914,954
Tarihçe-i Afganistan Halit Eyub 965

Müverrihin-i Osmaniye(Mabâd) Hilmi-zade İbrahim Refet
Derviş Ahmet Efendi 576
Ahmet Vasıf Efendi 576
Elhac Mehmet Defteri 576
Abdi 576
İzzi 576
Mustafa Safi Efendi 576

Raşit Efendi 595
Rıdvan-zâdeganzade 596
Reçevi 597
Mehmet bin Mehmet 597
Fazıl Ahmet Paşa 607
Sehili Mehmet Fahreddin 608
Nişancı Mehmet Paşa 609
Aşık Çelebi 682
Karaçelebi-zade Aziz Efendi 672
Salihbin Celal 672

A R A P T A R İ H İ

Birinci Cilt

İslamdan Evvel Arab Tarihi ve Muhtevi Olduğu Mevkukatve Mülhemat 7

Üçüncü Cilt

Arabların Medeniyet, Asar-ı Mimariye ve Sanayi-i Nefisesi M. Ekrem. S İskender
Kabail-i Muhtelife-i Arab Hakkında Bazı Tarifat 30,163
Suriye Arabları 181,200
Afrika " 201
Asya " 201
Çin " 219

İkinci Cilt

Arabların Medeniyet, Asar-ı Mimariye ve Sanayi-i Nefisesi
M. Ekrem F İskender 705
Medhal 706,737
Bab-ı Evvel Malumat-ı Coğrafiye Cezire-i Arabistan 740,747
Taksimat-ı Arazi 383,962,974
Bab-ı Sani Ensal-i Arab 1020
İhtilaf-ı Akvam-ı Arab 1034

H U K U K

Birinci Cilt

Mevadd-ı Adliye Hakkında Bir Mektub Malumatın Cevabı 194
Tavzih Tevfik Kanih 194
Tarih-i Hukuka Bir Nazar, Hak-ı Ceza Talat 152
Nurunat-ı Adliye Talat 214,237

Mevadd-ı Adliye Talat
Usûl-i Muafiyet-i Cezaiye 127
Maikemaiyat-ı Adliye 175
İndettenayiz, Mucib Un nakz ve sabih Ot tasdik 163
Muktetefat-ı Mühimme-i Temyiziyye 614
Mürur-ı zaman 236
Mülde-i Umumiler-Mehakim-i Ticaret 262
Meyelan-ı Cürm 213,282
Muvazene-i Adliye Arz-ı Şükran 330
Kaziyye-i Muhakeme 355,357
Şart-ı Evvel Serci-i Kanuni 428
Şart-ı Sani Esas Madde 429
Şart-ı Salis Kabil-i icra 429
Şart-ı Rabi Hal-i Layetegayyer 429
Muvazene-i Adliye 496,519

Tahlie-i İlm-i Ahval-i Mücrimin Musevi Cevdet
Cürm 286,351
Heyet-i İctimaiyeye Müteallik Esbab-ı Cürm 332,351
Cürmün Esbab-ı Tabiiyesi 358

İkinci Cilt

Mukteteşat-ı Mühimme-i Tesyisiyye (Mabad)Talat 593
Bir Mesele-i Kanuniye Edirne'den: M.R 756
Cevab-ı Malumat 757
Devavi Vekilleri Hakkında Bir İki Söz Tangar
Simyon 821
Maarif-i Adliye 847

Üçüncü Cilt

Etba-yı Kanuniye Takrirleri Yorgaki 18
Kabl-el hükm tevkif Kaidesi " 319
Müsabaka-i Kanuniye Talat 378,438
Şüran-ı Mahsus 453

Dördüncü Cilt

Müsabaka-i Kanuniye Talat 549
" " Talat Beyefendiye Yorgaki 549
568,585
Bir Makale Hamid 717
" " 756

Altıncı Cilt

Hukuk-u Düvele Müteallik Bir İki Söz
Brükselden Müfit Naki 350

Yedinci Cilt

Felsefe-i Hukuk-u Cezaiyye Suad Nekin 650

D İ P L O M A S İ

Memurin-i Hariciye Ve Diplomatlar
Hüseyin Nazmi 61
Diplomasi Tarihine Bir Nazar 85
Diplomasi ve Basın Mütalaat 100
Hukuk-u Düvel 132,191
Tarih 239
İlm-i Servet 240
Diplomaside İstimal Olunan Lisan 240
Memurin-i Hariciye Hakkında Mülahazat-ı Umumiye 263
Hakk-ı Sefaret 264, 290,361
İbra-yı Hakk-ı Sefaret 461
Memurin-i Siyasiyenin Tayinine Dair Şerait-i Umumiye 461

Üçüncü Cilt İ K T İ S A T
İlm-i Servetten Bir Mukaddeme Fragerli Mehdi 361

Beşinci Cilt

Mebadi-i İlm ve Servet Müellifi: Emil Laveli
Müterceimi Mehmet Şerif 1265
1277,1279,1306
1322,1365

Altıncı Cilt

Mebadi-i İlm ve Servet-i Milel (Mabad)M.Şerif 11,61,83,123
145,291,311
350,369,414
430,453,474

İlm-i Servetten Mebhas-i Nakliyat Nazif Sürurî 193
Servet-i Nakdiye- Alem Hüseyin Hüsnü 238

Z İ R A A T

Birinci Cilt
Ziraat-ı Osmani(Send-i Mahsus) Nazif 300
İslamların Ziraata Ettikleri Hizmet
Ensari-zade Mehmet Sabit 466,492

İkinci Cilt
Yalnız Nebatat ve Sebze ile Maişet 326
Buğday, Ekmek 700

Üçüncü Cilt
Sebze Bahçesi Ahmet Refik 110,128

Altıncı Cilt
Kimya-i Ziraatın Terakkiyatı 450
Bahçelerde Mühlik Böceklerin İtlafı 494

C O Ğ R A F Y A

Birinci Cilt
Malumat-ı Tarihiye ve Coğrafya 8
Bahr-i Baltık İle Bahr-ı Siyahı Bahtetmek Üzere
Küşadı Mutasavver Olan Kanal 135

Üçüncü Cilt
Takvim-i Nüfus 217
İbda-ı Asim Yahut Harita-i Sema Cemaleddin 218

Dördüncü Cilt
Tekvin Halid Eyub
Teşkil-i Arz ve Küremin İlk Hali 561
İlk Mahlukat 562, 580
İlk Karalar 591
İlk Nebatat-ı Berriye 591
İlk Eşcar 582
Hansenin Seyahatnamesi 628
Asyanın Son Seyyahları 629
Nisfün Nehar Meselesi 649
Hansen Kutbun Hangi Noktasına Kadar Gidebildi 649

A S T R O N O M İ

Birinci Cilt
İngilterede Balonla Cevv-i Havaya Suud edenlerin
Birincisi 457
Küre-i Arz Üzerinde Bulunan Teleskopların En Cesimi 457

İkinci Cilt
Kamerin Bir Tesiri Sandıklıdan Bir Karii 551
Fenn-i Heyete Dair Dibace-i Mesele 573
Kamer İsmet-zade Doktor Mehmet Arif 673
Müteahhirin İndinde Kamer Nadir 673
Kamerin Volkanları 674
Fesa Mahmut Esat 944

Üçüncü Cilt

Feza — Mahmut Esat — 23,13,123
Müslümanlarda İlmi Heyet — Halit Eyyub — 123,159

Dördüncü Cilt

İlm-i Heyet Neye Yarar ? — Kaymakam Mehmet Tahir — 916

Yedinci Cilt

İlm-i Heyet — 968

T I B

Birinci Cilt

Mevsim-i Sayf ve Takyidat-ı Sıhhiye
Doktor Şükrü Kamil — 113
Tahnit — 196
Mikrob — 345

İkinci Cilt

Osmanlıların Fenn-i Tıbba Hizmetleri — Zeki M — 653
İslamların Fenn-i Tıbba Ettikleri Hizmet — 703
Arabların Fenn-i Tıbba Ettikleri Hizmet — 703
Tebdil Hava — Doktor Şükrü Kamil — 853
Süt — " " " — 853

Üçüncü Cilt

Bira Yahut Arpa Suyu — C. Hakkı Doktor — 281

Dördüncü Cilt

Osmanlılarda Tababet ve Eczacılık Miralay Ahmet Muhtar — 498
Röntgen Şuaı ve Ciğer Veremi — İskender — 521
Tababet-i Bıtriye — Habib Bıtri — 628
Sertan Aleti ve Bir Keşf-i Mühim — 987
Veba Mikrobu ve Tedavisi — 1162

Yedinci Cilt

Musahabe-i Tıbbiye — Ziya — 567,606
Veba-yı Bakiri — 611

M U S İ K İ

Birinci Cilt

Nazariyat-ı Fenn-i Musiki — Ali Refet
Mukaddeme — 10
Birinci Ders — 36
İkinci Ders — 60
Üçüncü Ders — 82
Dördüncü Ders — 102
Beşinci Cilt — 131
Altıncı Ders — 156
Yedinci Ders — 190
Sekizinci Ders — 216
Dokuzuncu Ders — 261
Onuncu Ders — 332
Onbirinci Ders — 358
Onikinci Ders — 506
Notalarımız — 21

İkinci Cilt

Nazariyat-ı Fenn-i Musiki	Ali Rafet	
Onüçüncü Sayfa		619
Musikiye Dair Bir Mektub	Necib Asım	943
Türkü		970
Arab Musikisi (Malumat-ı Tarihiye)		970

Üçüncü Cilt

Bvzan-ı Musikiye		98,130
Garb Musikisi	Mütercimi Meki	171

Beşinci Cilt

Kare Notası		1070
Bizde Musiki Mehmet Celal		1123
Türk Musikisi	Necib Asım	1165
İbranilerde Musiki	" "	1221
Mahzen-i Esrar-ı Musiki		1247
Musiki-i Osmani	Necib Asım	1285
Fenna Bir Giriş Yazısı	Ahmet Mithat	752

10

K İ M Y A

İkinci Cilt

Kürhan-ı Cedidin Tarif ve Tatbiki		574
Kimya		569
Meşkukat İzmirden	Emin Şükrü	592
Kalay		616
Kalayın Tayin-i Derece-i Kahiyeti		617
Platin		824

Üçüncü Cilt

Meadin		
Platin Hassasi		114
Platinin Sanayide İstimali		114
Platinin Cevherinin Tarih-i Keşfi ve Suret-i Kerakkisi		114

Beşinci Cilt

Teneyyu Etmiş Gazlar	Necib Asım	1341

E L E K T İ R İ K

Dördüncü Cilt

Ziya-yı Elektiriki	Fahmut Celal	583

F O T O Ğ R A F C I L I K

Birinci Cilt

Fotoğrafya	Esatpaşazade Mehmet Celal	
Fotoğrafyanın Tarih-i İcadı		264
Albumin Kağıdı Yapmak Usûlü		433
Albümin Kağıdını Hislendirmek Usûl-ü Amelisi		438
Hislenmiş Albümin Kağıtlarının Usûl-ü Hıfzı		438
Dikkat Edilecek Bazı Hususat		438
Kağıt Üzerine Fotoğraf Çıkarmak	İzmirli Mehmet Celal	462
Fotoğrafyaya Aid Bir Makale	Ruscuklu Şevki	340

1)C M E T O D O L O J İ

Usûl-ü Terceme		353